PRZEWODNIK PRZEMYSŁU I HANDLU POLSKIEGO

ROCZNIK II.

WARSZAWA

1928

462.
Nr. C 122/II
Nr. A 772/II

PRZEWODNIK
PRZEMYSŁU
I HANDLU POLSKIEGO

POD REDAKCJĄ
KOMITETU REDAKCYJNEGO W SKŁADZIE P. P.:
ALEKSANDRA JACKOWSKIEGO, D-ra LEONA FALLA, STEFANA FRANCISZKA KRÓLIKOWSKIEGO, D-ra LEONA PĄCZEWSKIEGO, A. B. RZEPECKIEGO I ALFREDA SIEBENEICHENA.

REDAKTOR NACZELNY:
DR. LEON PĄCZEWSKI

Redaktor Działu III.
A. SIEBENEICHEN.

Redaktor Działu IV.
B. RZEPECKI.

ROCZNIK II
1928

REDAKCJA I ADMINISTRACJA:
WARSZAWA. — Ś-TO KRZYSKA 15. — TELEFONY: 37 - 93 i 37 - 98.

POLSKA AGENCJA TELEGRAFICZNA

Agence télégraphique Polonaise „PAT“ Polnische Telegraphen-Agentur

POLISH TELEGRAPH AGENCY

CENTRALA W WARSZAWIE, ul. KRAKOWSKIE-PRZEDMIEŚCIE 50, TEL. 85-69,

ODDZIAŁY:

W KRAKOWIE, ul. Mikołajska 32, WE LWOWIE, ul. Rutowskiego 8, I p., W POZNANIU, ul. Skarbowa 7, W ŁODZI, ul. Zielona 8, W WILNIE, ul. Magdaleny 2, pokój 24, W GDAŃSKU, Neugarten 27, W BYDGOSZCZY, Św. Trójcy 12b, W TORUNIU, ul. Szeroka 43, W KATOWICACH, Marjacka 2.

KORESPONDENCI WE WSZYSTKICH STOLICACH ŚWIATA.

Reprezentacja wszystkich oficjalnych i półoficjalnych agencyj informacyjnych światowych.

Najszybsze i najdokładniejsze codzienne informacje ogólne, polityczne, ekonomiczne, giełdowe i sportowe z kraju i z zagranicy.

WŁASNA OBSŁUGA RADJOWA.

Biuro Ogłoszeń i Reklamy

TEL. 87-55 i 87-58,

Monopol na umieszczanie w pismach, wychodzących na terenie Rzplt. Polskiej, ogłoszeń instytucyj państwowych.

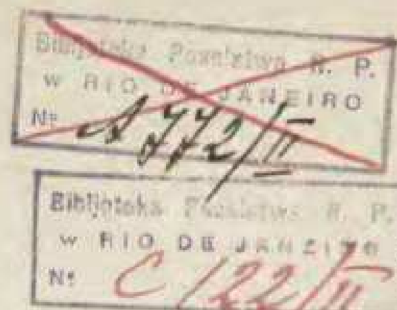
Dział sprzedaży wyrobów Mennicy Państwowej poleca artystycznie wykonane w bronzie i srebrze: medaljony prezydentów Polski, wybitnych pisarzy polskich, plakiety Matki Boskiej Częstochowskiej i Ostrobramskiej i szereg innych, po cenach przystępnych (od zł. 2).

Reklama w opakowaniach wyrobów Państwowego Monopolu Tytoniowego.

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁ J. HOLLAK

ODBITO CZCIONKAMI DRUKARNI „PRACA"
WARSZAWA, KREDYTOWA 2/4.

Spis Rzeczy

	Strona
Przedmowa	I—II
Errata	III

DZIAŁ I. OGÓLNY.

Alfred Siebeneichen. Handel wewnętrzny . . . 3— 5

1. Wpływ inflacji na handel wewnętrzny. 2. Ilość wykupionych świadectw przemysłowych. 3. Liczba upadłości. 4. Wpływ stabilizacji. 5. Ceny artykułów rolnych. 6. Bezrobotni. 7. Oszczędności. 8. Wskaźniki cen. 9. Objawy wzrostu wewnętrznych obrotów towarowych. 10. Rozpiętość cen. 11. Rynek pieniężny. 12. Sytuacja kredytowa w handlu wewnętrznym. 13. Postęp w dziedzinie ustawodawstwa handlowego.

B. Rz. Handel zagraniczny w r. 1927 . . . 6— 11

1. Ogólne uwagi. 2. Przyczyny wzrostu przywozu. 3. Przywóz towarów gotowych. 4. Przywóz surowców do Polski w tonnach. 5. Przywóz wyrobów zbędnych. 6. Charakterystyka wywozu. 7. Wywóz węgla. 8. Wywóz drzewa. 9. Wywóz produktów gosp. rolnego. 10. Wywóz wyrobów przemysłowych. 11. Kierunki handlu zagranicznego.

B. Rz. Położenie przemysłu polskiego w 1927 roku . . . . . . 12— 15

1. Stan przemysłu w latach 1925 i 1926. 2. Stan zatrudnienia. 3. Przewozy kolejowe. 4. Ruch organizacyjny w przemyśle. 5. Zagadnienie naukowe organizacji pracy. 6. Koncentracja w przemyśle chemicznym. 7. Koncentracja w przemyśle metalowym. 8. Ruch koncentracyjny w przemyśle drzewnym. 9. Prace reorganizacyjne w przemyśle włókienniczym. 10. Ruch koncentracyjny w przemyśle naftowym. 11. Inne objawy koncentracji w przemyśle polskim.

DZIAŁ II. USTAWODAWCZY.

Dr. Leon Pączewski. Ustawodawstwo handlowe w Polsce . . . . . . 19— 43

Prace nad unifikacją prawa handlowego. Kodeksy handlowe, obowiązujące w Polsce. Kogo uważa się za kupca. Stanowisko w handlu kobiety. Przepisy o firmie. Rejestr handlowy. Księgi handlowe. Bilanse. Przepisy o bilansowaniu w złotych. Przerachowanie bilansów przedsiębiorstw publicznych i prywatnych według nowej wartości złotego. Ochrona własności przemysłowej i handlowej. Spółki handlowe i zarobkowe. Umowy handlowe (Prawo o domach składowych. Czynności bankowe. Odsetki prawne. Czynności giełdowe). Prawo wekslowe i czekowe.

Zofja Kącka. Ustawodawstwo pracy w Polsce . . . . 44— 52

1. Umowa o pracę. 3. Obowiązki pracodawcy w stosunku do osób, pełniących służbę wojskową i inwalidów wojennych. 4. Inspekcja pracy. 5. Obowiązek pracodawców zawiadamiania o wolnych miejscach. Ochrona rynku pracy. 6. Ustawy dotyczące ochrony pracy. a) Czas pracy b) Dni świąteczne. c) Urlopy. d) Ochrona pracy młodocianych i kobiet. e) Bezpieczeństwo i hygiena pracy. 7. Ubezpieczenia społeczne. a) Kasy Chorych. b) Ubezpieczenie od nieszczęśliwych wypadków. c) Zabezpieczenie na wypadek bezrobocia. d) Ubezpieczenia emerytalne.

August Dobiecki. Polskie prawo przemysłowe . . . . 53— 58

1. Ustawodawstwo przemysłowe państw zaborczych. 2. Polskie prawo przemysłowe. 3. Postanowienia zasadnicze. 4. Przemysły koncesjonowane. 6. Warunki uruchomienia zakładu przemysłowego. 7. Prowadzenie przemysłu. 8. Przemysł okrężny. 9. Targi gminne. 10. Korporacje i związki korporacyj. 11. Uczniowie przemysłowi. 12. Postanowienia karne. 13. Władze przemysłowe. 14. Rzemiosła. 15. Postanowienia przejściowe.

J. K. Ustawodawstwo podatkowe . . 59— 89

Podatek dochodowy. Podatek przemysłowy. Podatek gruntowy. Państwowy podatek od nieruchomości. Podatek od lokali. Podatek od kapitałów. Podatki spożywcze. Podatek spadkowy i od darowizn. Opłaty stemplowe. 10%-wy dodatek do podatków i opłat.

L. P. Przerachowanie zobowiązań prywatno - prawnych . . . . . 97—102

Skala przerachowania i jej stosowanie. Pożyczki hipoteczne. Listy zastawne. Obligacje i wkładki oszczędnościowe. Ubezpieczenia. Waloryzacja w stosunkach handlowych. Inne zobowiązania niehipoteczne. Tymczasowe obliczenie należności. Kaucje hipoteczne. Należności Skarbu Państwa. Uznanie Sądu. Wzgląd na stan majątkowy dłużnika. Przerachowanie według rozporządzenia o zmianie ustroju pieniężnego. Zapłaty przyjęte. Wierzytelności cudzoziemców. Postępowanie sądowe. Rozporządzenia uzupełniające.

DZIAŁ III. HANDEL.

W. Jastrzębowski. Reglamentacja przywozu . . . . 90—102

1. Geneza obecnego systemu reglamentacji. 2. Towary, zakazane do przywozu. 3. System kontyngentów. 4. Kontyngenty specjalne. 5.

Strona

Kontyngenty autonomiczne. 6. Organizacja reglamentacji. 7. Procedura składania podań. 8. Wymagania formalne. 9. Przedstawienie przeciw odmownemu załatwieniu podania. 10. Wydawanie pozwoleń. 11. Opłaty manipulacyjne. 12. Zmiany w pozwoleniach przywozu. Prolongaty. 13. Ostatnie przesunięcie w dziedzinie reglamentacji.

Zakazy przywozu . . . . 102—104

Stefan Franciszek Królikowski. Polityka handlowa . . . . 105—135

I. Podstawy prawne i kompetencje w zakresie polityki handlowej. II. Traktaty handlowe. III Taryfa celna. Waloryzacja ceł. Opłaty manipulacyjne. IV. Autonomiczne ulgi celne. V. Obrót warunkowy i uszlachetniający. VI. Zwrot ceł.

Załączniki.

1. Zniżki celne, przyznane przez Polskę w umowach handlowych z Francją. Czechosłowacją, Węgrami i Grecją. 2. Wykaz opłat, pobier. przy odprawie celnej towarów. 3. Zestawienie ilości stawek celnych w taryfie przedwojennej rosyjskiej i taryfach polskich.

Alfred Siebeneichen. Polski handel morski . . . . 135—140

A. S. Izby przemysłowo-handlowe . . 141—143

Zakres działania. Statut Izby. Skład Izby, wybory, nominacja i kooptacja. Ustrój i władze Izby.

S. Wystawy i targi gospodarcze . . . 143—144

DZIAŁ IV. PRZEMYSŁ.

I. Przemysł spożywczy.

1. Przemysł cukrowniczy . . . . . . 147—152

1. Rola przemysłu cukrowniczego. 2. Dochody Skarbu z przemysłu cukrowniczego. 3 Rola eksportu cukru w polskim bilansie handlowym. 4. Rozwój przemysłu cukr. w okresie powojennym. 5. Stan techniczny cukrowni. 6. Plantacje buraczane. 7. Przyczyny nadprodukcji cukru. 8. Rozmiary produkcji i wywozu. 9. Kryzys cen i środki zaradcze. 10. Organizacja sprzedaży. 11. Wywóz zagranicę. 12. Ocena możliwości na przyszłość. 13. Organizacja zawodowa.

Spis cukrowni . . . . 149—152

2. Przemysł Gorzelniczy . . . . . . 153—155

1. Klasyfikacja gorzelni. 2. Ustawodawstwo. 3. Wytwórczość spirytusu. 4. Konsumcja. 5. Eksport. 6. Organizacja

3. August Iwański. Przemysł Ziemniaczany . . . . 155—157

1. Krochmalnie, syropiarnie i dekstryniarnie. 2. Suszarnictwo ziemniaczane.

4. Przemysł wódczany 158

5. Przemysł rektyfikacji spirytusu . . 158—159

Spis rektyfikacyj i rafineryj spirytusu . 159

6. Przemysł Piwowarski . . . . . . 160—161

7. Przemysł Drożdżowniczy . . . . 161—162

8. Przemysł Cukierniczy . . . . . . 163—166

Strona

9. August Iwański. Przetwórstwo owocowe i warzywnicze . . . . . 166—168

10. August Iwański. Chmielarstwo . . 168—170

11. „ „ Przemysł cykorniany 170—171

12 „ „ Słodownictwo . . 171

13. „ „ Olejarstwo . . . 172

14. „ „ Mleczarstwo . . 172—174

15. „ „ Przetwórstwo mięsne 174—175

16. Janusz Machnicki. Młynarstwo . . 175—177

II. Aleksander Dąbrowski. Przemysł Drzewny . . . . 177—179

1. Ogólna konjunktura na rynku drzewnym. 2. Konsekwencje wojny celnej z Niemcami. 3. Rozmiary i wartość eksportu. 4. Ceny eksportowe drewna. 5. Wpływ zwyżki frachtów morskich na eksport. 6. Zwyżka cen wewnętrznych na surowiec drzewny. 7. Polityka drzewna rządu. 8. Rola przemysłu drzewnego w życiu gospodarczem kraju. 9. Potęgowanie się zmysłu organizacyjnego w przemyśle drzewnym.

Adresy firm drzewnych . . . . . . 180—184

III. Przemysł Włókienniczy . . . . . 184—190

Adresy firm włókienniczych . . . . 190—191

IV. Tadeusz Czerniejewski. Przemysł papierniczy . . . . 191—193

Wytwórczość, zużycie i handel zagraniczny. Możliwości rozwojowe w roku 1928. Konkurencja zagranicy. Surowiec papierniczy. Produkcja. Organizacja przemysłu papierniczego.

Spis fabryk papieru. . . . . . . 192—193

V. Inż. M. Chorzewski. Przemysł Metalowy w Polsce . . . . . . 193—197

1. Liczba robotników i zakładów. 2. Obrót roczny i wartość produkcji. 3. Stosunki robotnicze. 4. Nowe fabryki i działy wytwórczości. 5. Wydawnictwa Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych. 6. Instytucje pokrewne Polskiemu Związkowi Przemysłowców Metalowych. 7. Dwudziestolecie istnienia organizacji przemysłowców metalowych. 8. Skład osobowy organów Związku.

Spis firm metalowych . . . . . 197—206

VI. Radjofonja polska . . . . . 207—208

VII. Przemysł Elektrotechniczny . . . 209—210

1. Stan przemysłu elektrotechnicznego po wojnie światowej. 2. Rozmiary produkcji. 3. Rodzaje produkcji. 4. Import. 5. Artykuły niewyrabiane w Polsce. 6. Dążenie do samowystarczalności. 7. Sposoby wzmożenia konsumcji. 8. Możliwości wzrostu produkcji.

Lista członków Związku Przedsiębiorstw Elektrotechnicznych . . . . 210—212

VIII. Elektryfikacja Polski . . . . 212—214

Spis Elektrowni w Polsce . . . . 215—217

IX. Przemysł Górniczy i Hutniczy . . 218—239

A. Dr. Leon Fall. Stan Przemysłu Węglowego Zagł. Dąbrowskiego i Krakowskiego . . . . 218—221

1. Produkcja węgla w latach 1926 i 1927. 2. Zbyt wewnętrzny. 3. Eksport. 4. Działalność Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego w r. 1926 i 1927. 5. Władze Rady Zjazdu. 6. Wykaz czonków (firm), wchodzących w skład Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego.

Strona

B. Dr. Leon Fall. Przemysł Górniczy i Hutniczy Górnego Śląska . . . 222—228
I. Ogólne warunki jego rozwoju dawniej a dziś — ze szczeg. uwzględn. 1926 i 1927 roku.

1. Rynki jego zbytu w czasie przynależności do Niemiec. 2. Okres przejściowy po przyłączeniu do Polski. 3. Wybuch wojny celnej z Niemcami i jej następstwa. 4. Strejk górników w Anglji i jego skutki dla przemysłu górnośląskiego. 5. Zmiana sytuacji po zakończeniu strejku angielskiego. 6. Walka konkurencyjna z węglem angielskim i jej skutki. 7. Sprawa kontyngentu węglowego do Niemiec.

II. Kopalnictwo węglowe.

1. Rozmiary i rozwój produkcji. 2. Rozmiary i rozwój zbytu. 3. Wzrost zbytu na rynku wewnętrznym. 4. Rynki zagraniczne i rozwój eksportu. 5. Wydajność pracy. 6. Ogólno-Polska Konwencja Węglowa.

C. Przemysł Koksowniczy i Produktów Ubocznych . . . . 228—230
Przemysł brykietowy 230
Przemysł ołowiu i srebra 230
Organizacja przemysłu górniczo-hutniczego na G. Śląsku . . . . . . 231—232

1. Rozwój historyczny. 2. Cele i działalność Związku. 3. Członkowie. 4. Władze Związku. Lista członków Związku.

D. Dr. Leon Fall. Przemysł Żelazno-Hutniczy . . . . 233—239

Warunki produkcji. Rozmiary wytwórczości. Rozwój i stan zbytu. Organizacje reprezentacyjne i sprzedażne. Sprawa przystąpienia hut polskich do Międzynarodowego Kartelu Stalowego.

Wykaz polskich hut żelaznych, wchodzących w skład uczestników Syndykatu polskich hut żelaznych 239
E. Edward Słomnicki. Polski Przemysł Naftowy w latach 1926 i 1927 . 239—242
Organizacja zawodowa przemysłu naftowego 242
Związek Polskich Producentów i Rafinerów Olejów Mineralnych w Warszawie. Władze Związku. Członkowie..
F. Krajowe Towarzystwo Naftowe . . . 242—243
G. Dr. Alfred Kielski. Polska Polityka Naftowa . . . . 243—244
Koncern Naftowy „Premier" . . . . . 245—247
X. Przemysł Chemiczny . . . . . 248—250

1. Przywóz surowców i półfabrykatów. 2. Stan zatrudnienia. 3. Produkcja koksowni i gazowni. 4. Przemysł barwnikarski. 5. Produkcja materjałów wybuchowych. 6. Przemysł chemiczno - farmaceutyczny. 7. Kwas siarkowy. 8. Nawozy fosforowe. 9. Sole potasowe. 10. Związki azotowe. 11. Produkcja, oparta na soli. 12. Produkcja, oparta na elektrolizie. 13. Przemysł suchej destylacji drzewa. 14. Przemysł tłuszczowy. 16. Przemysł kostny. 17. Inne gałęzie przemysłu chemicznego. Organizacja zawodowa.

Strona

Spis Przedsiębiorstw Przemysłu Chemicznego . . . . 250—252
Kwas octowy 253
Złoża Fosforytowe w Rachowie . . . 253
Związek Koksowni sp. z o. o. 254
XI. Stan gazownictwa w Polsce po odzyskaniu niepodległości . . . . . 254—258
Spis gazowni czynnych . . . . . . 257—258
XII. Przemysł Garbarski . . . . . 259—261
Spis firm przemysłu garbarskiego . . 260—261
XIII. Przemysł Mineralny . . . . . 261—268
A. Bruno Baliński. Przemysł Szklarski w Polsce . . . . 261—263

1. Rozmiary i rodzaje produkcji. 2. Przyczyny niedostatecznego rozwoju przemysłu szklarskiego. 3. Potrzeba mechanizacji pracy. 4. Biuro sprzedaży szkła okiennego. 5. Możliwość zwiększenia konsumcji i potanienia produkcji. 6. Handel zagraniczny. 7. Organizacja przemysłu szklarskiego. 8. Centrala Handlowa przy Związku Hut Szklanych w Polsce.

Spis hut szklanych . . . . 263—264
B. Przemysł cementowy . . . . . . 264—265

1. Początki przemysłu cementowego w Polsce. 2. Stan przemysłu cementowego w chwili obecnej. 3. Wysyłka cementu. 4. Wywóz zagranicę. 5. Organizacja. 6. Władze Związku Polskich Fabryk Portland - Cementu w Warszawie. 7. Organizacja sprzedaży cementu. 8. Władze Centrocementu. 9. Organizacja eksportowa.

C. S. Skrzywan. Przemysł Ceramiczny . 266—267
Organizacja Przemysłu Ceramicznego . 267—268
Spis Fabryk Ceramicznych 268
XIV. Budownictwo w 1927 r. . . . . 268—270

Prawodawstwo. Finansowanie budownictwa. Ruch budowlany.

Organizacja Przemysłu Budowlanego.
Spis Przemysłowców Budowlanych . . 270—271

DZIAŁ V. ORGANIZACJA PRZEMYSŁU i HANDLU.

Dr. Leon Pączewski. Organizacja życia gospodarczego w Polsce Odrodzonej 275—276
Adresy organizacyj gospodarczych . . 277—283
Naczelna Organizacja Zjednoczonego Przemysłu i Rolnictwa Zachodniej Polski . . . . 283—284
Izba Handlowa i Przemysłowa we Lwowie 284—285
Inż. St. Seweryn. Biuro Urządzeń Rolnych Kółek Rolniczych . . . . . 285—286

DZIAŁ VI. BANKI i GIEŁDY.

W. Broniewski. Ogólna charakterystyka bankowości polskiej w r. 1927 . .
Działalność banków prywatnych w r. 1927, należących do Związku Banków w Polsce . . . . 290—293

1. Rozwój operacyj wkładowych. 2. Kredyty zagraniczne. 3. Operacje kredytowe. 4. Płynność banków. 5. Koszty handlowe. 6. Rentowność. 7. Sieć bankowa w Polsce.

W. Borowski. Działalność banków państwowych w zakresie kredytu długoterminowego . . . . . . 293—296

Strona

W. Borowski. Działalność instytucyj prywatnych w zakresie kredytu długoterminowego . . . . 296—299
Władysław Glinka. Kredyt rolniczy a Związek Polskich Instytucyj Ziemskich Kredytu Długoterminowego . 299—300
Ustrój pieniężny . . . . 301—302

1. Środki płatnicze, wybijane przez Skarb Państwa. 2. Obieg pieniężny. 3. Zobowiązania w złotych oraz w złotych w złocie.

Obrót pieniężny z zagranicą 302
Monety 303
Bank Polski . . . . 304—305

Przywilej emisji biletów bankowych. Pokrycie. Stosunek Skarbu Państwa do Banku Polskiego. Nadzór państwowy. Władze Banku. Czynności Banku. Dyskonto weksli. Podział zysku. Sprawozdanie. Kapitał. Władze Banku.

Spis oddziałów i zastępstw Banku Polskiego 305
Przepisy o dyskoncie weksli 305
Przepisy dla rachunków żyrowych . . 307
Obrót żyrowo - clearingowy 308
Przepisy o pożyczkach terminowych . . 309
Przepisy o przerachowaniu depozytów . 309
Przepisy dotyczące uszkodzonych biletów 310
Kupno złota, walut i dewiz 310
Tabela stawek prowizyjnych 310
Inkaso . . . . 311—312
Zagraniczne opłaty stemplowe od weksli 213—313
Pocztowa Kasa Oszczędności . . . . 314—316
Państwowy Bank Rolny 317
Związek Polskich Kas Oszczędności we Lwowie 318
Spis Kas Oszczędności w Małopolsce . 318—319
Giełda Zbożowo - Towarowa w Warszawie w roku 1927 320
Spis członków Giełdy Zbożowo - Towarowej w Warszawie . . . . . 320—321
Notowania Giełdy Zbożowo - Towarowej w Warszawie . . . . 322—325

DZIAŁ VII. MONOPOLE PAŃSTWOWE.

Państwowy Monopol Spirytusowy w Polsce 329—330

Podstawy prawne i zakres działania. Państwowa Rada Spirytusowa. Dyrekcja P. M. S. Produkcja spirytusu. Ochrona zdrowia konsumentów alkoholu. Sprzedaż spirytusu monopolowego.

Polski Monopol Tytoniowy 331
Państwowy Monopol Soli w Polsce . . 332—334
Polski Monopol Zapałczany 335
Polska Loterja Państwowa 336

DZIAŁ VIII. KOMUNIKACJE.

Inż. S. Sztolcman. Komunikacja Kolejowa 339—349

1. Statystyka Kolei. 2. Warunki produkcji. 3. Rozmieszczenie geograficzne sieci kolejowej. 4. Stan prawny, organizacyjny i finansowy koleji. 5. Poziom techniczno - fachowy personelu. 6. Zdolność konkurencyjna. 7. Udział koleji w całości życia gospodarczego. 8. Wartość produkcji i majątku kolejowego. 9. Rozdział produkcji. 10. Stosunek produkcji do zapotrzebowania. 11. Koleje wąskotorowe. 12. Zakończenie.

Strona

Ustawodawstwo kolejowe . . . . 350—354

1. Przewóz osób. 2. Przewóz bagażu. 3. Przewóz przesyłek nadzwyczajnych. 4. Przewóz zwłok. 5. Przewóz zwierząt żywych. 6. Przewóz towarów.

Przedsiębiorstwa żeglugi powietrznej w Polsce 354
Poczta i Telegraf . . . . 355—364

Organizacja. Czynności urzędów pocztowych. Telegramy listowe w ruchu wewnętrznym oraz w ruchu między Polską a Austrją, Czechosłowacją, Niemcami i W. M. Gdańskiem. Telegramy błyskawiczne w obrocie między Polską a Austrją i W. M. Gdańskiem. Telegramy morskie. Obliczanie wyrazów. Przepisy, dotyczące poszczególnych rodzajów przesyłek pocztowych. Próbki towarów. Druki. Przedmioty, wyłączone od przesyłania jako druki. Przesyłki mieszane. Czasopisma. Listy wartościowe. Paczki. Przekazy pocztowe. Zlecenia pocztowe. Listy zleceniowe. Kartki zleceniowe.

Obrót zagraniczny . . . . 364—367

Przesyłki listowe. Listy z podaną wartością. Przekazy pocztowe. Paczki pocztowe. Inne działy międzynarodowej służby pocztowej. Przewóz morski przez Gdańsk. Pocztowa komunikacja lotnicza.

I. Taryfa pocztowa . . . . 367—369
Listy wartościowe . . . . 369—371
II. Taryfa telegraficzna . . . . . . 371—374
A. Obrót wewnętrzny. B. Zagraniczna taryfa telegraficzna.

DZIAŁ IX. MIARY.

Urzędy, podległe Głównemu Urzędowi Miar. Legalne jednostki miar. Przepisy o opłatach za czynności urzędów miar.

DZIAŁ X. URZĘDY PAŃSTWOWE.

Adresy urzędów państwowych . . . . 387—397
9 lat działalności naszych Kas Chorych . 397—398
Urzędy dyplomatyczne i konsularne . . 399—414

Organizacja służby konsularnej w Polsce. Taryfa opłat konsularnych. Adresy urzędów dyplomatycznych i konsularnych.

Adresy władz miejskich . . . . . 415—418

DZIAŁ XI. W. M. GDAŃSK.

Alfred Siebeneichen. W. M. Gdańsk . . 421—426

Port Gdański . . . . 426—427
Stocznia Gdańska . . . . 427—429
Adresy firm gdańskich 430

Wyciągi z Rejestrów Handlowych Sądów Okręgowych i Powiatowych.

Skorowidz do Rejestru Handlowego . . 432—444
Wyciąg z Rejestru Handlowego Sądu Okręgowego w Warszawie . . . 445—468
Wyciągi z Rejestrów Handlowych Sądów Prowincjonalnych . . . . . 468—471
Ogłoszenia drobne, ułożone w/g branż . 474—480

Przedmowa

Zachęceni uznaniem, z jakiem spotkał się Rocznik I naszego Wydawnictwa zarówno wśród czynników rządowych, jak i w sferach gospodarczych, wydajemy obecnie Rocznik II, gruntownie w porównaniu z Rocznikiem I zmodyfikowany i uzupełniony. Zmiany, jakie trzeba było doń wprowadzić, zostały przedewszystkiem podyktowane względem na niezmiernie ożywioną w okresie bezczynności Sejmu działalność ustawodawczą Rządu, który, skorzystawszy z pełnomocnictw, udzielonych mu przez poprzedni Sejm ustawą z dn. 2.VIII 1926 r., wydał ogromną ilość rozporządzeń z mocą ustawy, stwarzających jednolite podstawy dla rozwoju gospodarczego kraju i pozwalających zerwać z różnorodnością norm ustawodawstwa gospodarczego na ziemiach polskich.

Nowe posunięcia Rządu w ustawodawstwie gospodarczem objęły wszystkie niemal jego dziedziny, wywierając potężny wpływ na życie gospodarcze kraju i umożliwiając udoskonalenie jego form organizacyjnych oraz należyty jego rozwój. Praca nad ujednostajnieniem naszego ustawodawstwa gospodarczego i przystosowaniem go do potrzeb obecnych jest jeszcze daleka od ukończenia. To jednak, co w ostatnich czasach w tym kierunku zdziałano, stanowi wymowne świadectwo należytego uświadomienia sobie przez nasze czynniki rządowe potrzeb życia gospodarczego w chwili obecnej.

Stosownie do zadań, jakie sobie nakreśliliśmy, w Roczniku II zobrazowaliśmy ustawodawstwo gospodarcze z uwzględnieniem wszystkich zmian, jakie zostały w niem przeprowadzone do ostatnich niemal dni. Odtworzenie postępów i przemian, jakim uległy poszczególne dziedziny naszego życia gospodarczego, rzuca światło na dokonywujące się w niezwykle szybkiem tempie dosponalenie naszego aparatu gospodarczego i na wzmaganie się roli Polski w gospodarce światowej. Zamieszczając informacje o kształtowaniu się naszego życia gospodarczego w sposób możliwie najbardziej objektywny i unikając sugerowania czytelnikom opinji stronnej, dajemy możność wyrobienia sobie samodzielnego sądu o poszczególnych sprawach, z naszem życiem gospodarczem związanych, oraz o znaczeniu dokonywujących się w niem przemian i postępów. Celem naszym jest wyłącznie, jak już zaznaczyliśmy w Roczniku I, uprzystępnienie sferom gospodarczym znajomości naszego życia gospodarczego i ułatwienie im orjentowania się w treści jego przemian.

Pod względem układu Rocznik II zmieniliśmy o tyle, iż uczyniliśmy treść jego bardziej przejrzystą. Kiedy w Roczniku I ujęliśmy ją w 5 działów, obecnie została ona rozbita na działów jedenaście.

Dział I ogólny zawiera artykuły, traktujące o ogólnych tendencjach rozwoju życia gospodarczego Polski w r. 1927, w szczególności w odniesieniu do przemysłu i handlu.

Dział II podaje najważniejsze wiadomości z zakresu ustawodawstwa handlowego, podatkowego i robotniczego.

Dział III dotyczy spraw, związanych z handlem wewnętrznym i zagranicznym.

Dział IV obejmuje artykuły, obrazujące rozwój poszczególnych gałęzi przemysłu w r. 1927. Odnośne artykuły są uzupełnione wykazami możliwie najbardziej kompletnemi adresów firm z danej gałęzi przemysłu.

Dział V rzuca światło na organizację naszego przemysłu i handlu oraz zawiera adresy wszystkich organizacyj zawodowych przemysłowych, handlowych, bankowych, ubezpieczeniowych, rolnych i t. p.

Dział VI obejmuje wiadomości z zakresu bankowo - giełdowego i zawiera artykuły oraz informacje, dotyczące kredytu długo i krótkoterminowego oraz najważniejsze wiadomości z zakresu obrotu pieniężnego, mogące interesować sfery gospodarcze. Nadto w dziale tym zamieściliśmy wykaz notowań giełdy zbożowo - towarowej w Warszawie w r. 1927.

Dział VII poświęcony jest monopolom państwowym.

Dział VIII komunikacyjny zawiera obraz rozwoju środków komunikacyj w Polsce od chwili wskrzeszenia jej państwowości do czasów najnowszych oraz obfituje w liczne wiadomości z zakresu ustawodawstwa kolejowego oraz komunikacyj pocztowo-telegraficznej i powietrznej.

Dział IX informuje o obowiązujących w Polsce miarach i wagach.

Dział X podaje adresy wszystkich w Polsce istniejących urzędów państwowych, polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych zagranicą i zagranicznych w Polsce oraz władz miejskich, a nadto zawiera przepisy o służbie konsularnej w Polsce oraz o obowiązujących obecnie opłatach konsularnych.

Dział XI i ostatni zamyka treść redakcyjną Wydawnictwa szeregiem artykułów, obrazujących życie gospodarcze Gdańska.

W porównaniu z Rocznikiem I poszczególne działy staraliśmy się opracować w sposób bardziej szczegółowy i wyczerpujący, specjalny nacisk kładąc na dział adresowy, usiłując w ten sposób podnieść znaczenie praktyczne naszego Wydawnictwa.

Z życzliwych uwag i wskazówek, które mogłyby dopomóc do dalszego doskonalenia formy i treści naszego Wydawnictwa, skorzystamy z wdzięcznością i, zależnie od ich słuszności i celowości, przy układaniu następnego Rocznika będziemy starali się je uwzględnić.

Pozwalamy sobie wreszcie wyrazić serdeczne podziękowanie tym wszystkim instytucjom i osobom, które były nam pomocne przy opracowaniu niniejszego Rocznika, okazując nam skuteczną i cenną pomoc przy gromadzeniu materjałów oraz przygotowaniu ich do druku.

Errata.

Strona	Szpalta	Wiersz	Jest	Winno być
11	2	36 od góry	stosunkow	stosunkowo
19	1	16 „ „	praw	prawa
23	2	23 „ dołu	wolnoś ć	wolność
25	2	7 „ góry	opuścić	aresztem do 6 mie- sięcy, przyrządy zaś służące do pod-
„	2	po w. 8 od g.	dodać	gotowe znaków należy zniszczyć na koszt krzyw- dziciela
„	2	11 od góry	t warowego	towarowego
29	2	26 „ „	polsk e	polskie
29	2	18 „ „	żednych	żadnych
„	2	28 od dołu	krele-	króle-
33	1	25 od góry	zaw erać	zawierać
„	1	33 „ „	w adomości	wiadomości
„	1	47 „ „	sió	sić
„	2	1 od góry	Pos adacz	posiadacz
„	2	14 od dołu	przedsięb orstwa	przedsiębiorstwa
„	2	11 „ „	w nny	winny
46	2	19 „ „	dzienie	dziennie
„	2	19 „ „	otrzierania	otwierania
„	2	11 „ „	upra	upraw-
48	1	7 od góry	Wpr wadzenie	Wprowadzenie
49	1	33 od dołu	zawiadomienioch	zawiadomieniach
„	1	29 „ „	sk adki	składki
„	2	25 od góry	potrzącić	potrącić
50	1	14 „ „	ubezpieczenim	ubezpieczeniem
„	2	15 „ „	prawodawcy	pracodawcy
„	2	26 „ „	ubezpiejzeniową	ubezpieczeniową
„		29 „ „	Oddziau	Oddziału
57	1	29 „ „	inneych	innych
65	2	10 „ „	potowe	gotowe
„	2	19 „ „	wrtość	wartość
71	2	13 „ „	podzinałwi minę- dzy	podziałowi między
81	2	12 „ „	łowieseckie	łowieckie
107	1	10 „ „	Taryfa	III. Taryfa
147	2	17 „ „	Czas bardzo	czas na bardzo
148	1	14 „ „	ekspost	eksport
149	2	7 „ „	Taruń	Toruń
150	1	15 „ „	Chorodów	Chodorów
„	1	16 „ „	Chorodów	Chodorów
151	2	8 „ „	równo	równe
153	2	11 „ „	jej	jego
154	2	11 od dołu	dałoby	dałaby
155	1	25 od góry	opuścić	
155	1	po w. 26	wstawić	w ściślejszy Związek pod nazwą Naczelna Organi
158	2	10 od góry	Zwązek	Związek
158	2	21 „ „	Związkem	Związkiem
158	2	28 „ „	za	za-
159	1	9 „ „	Zwodowym	Zawodowym
159	1	13 „ „	rektyifkacyjnego	rektyfikacyjnego
166	1	10 od dołu	owocycem	owocowych
167	2	31 od góry	skronmiutkie	skromniutkie
168	1	3 od dołu	stasunki	stosunki
168	2	25 od góry	bolączką	bolączkę
168	2	8 od dołu	poskiem	polskiem
168	2	12 od dołu	Wo ynia	Wołynia
168	2	25 „ góry	bolączką	bolączkę
169	1	12 „ dołu	przestawić	
169	1	17 „ „	świetową pro- dukcją	światową pro- dukcję
169	2	12 „ „	po wojnie	tatnie lata
169	2	30 „ „	$3^1/_2$	$3^1/_2\%$
172	1	7 „ góry	ogzotyczne	egzotyczne
172	2	3 „ dołu	spółdzielczycm	spółdzielczych
175	2	10 „ góry	weteynaryjnych	weterynaryjnych

Strona	Szpalta	Wiersz	Jest	Winno być
177	2	2 „ „	małopolskie	małopolskie
177	2	6 od góry	technicznich	technicznych
177	1	27 „ „	Przemysł Drzew- ny	II. Przemysł Drzewny
178	1	9 „ dołu	utraciłyby	utracilby
178	1	14 „ „	misiało	musiało
179	1	4 „ góry	udzał	udział
181	1	31 „ dołu	Rubinstein M	Rubimstein N
187	2	5 „ „	watościowym	wartościowym
191	1	35 „ góry	VI Przemysł	IV Przemysł
191	2	21 „ dołu	rozwójowe	rozwojowe
193	2	13 „ „	171	174
195	2	3 „ góry	wykwalfiko-	wykwalifiko-
195	2	35 „ „	mnejsza	mniejsza
195	1	14 „ dołu	zatrudninymi	zatrudnionymi
209	2	6 „ „	zwiekszają	zwiększają
213	1	25 „ „	nie z przepisami technicznemi i do oddawanio w ra-	zie potrzeby zby- wającej energji na rzecz elektrowni
218	1	1 „ góry	9. Przemysł	IX. Przemysł
222	1	8 „ „	wybcuhu	wybuchu
222	2	24 „ „	pó	po
230	1	21 „ dołu	przerob ło	przerobiło
239	1	19 „ góry	(Górniczej)	Górniczej
239	1	30 „ „	jesł	jest
239	1	43 „ „	Oil Co.	Oil Co".
239	2	10 „ „	syndykatu	Syndykatu
243	1	18 „ „	zwyczajne	zwyczaje
244	2	2 „ „	ganizowanych	ganizowania
244	2	2 „ „	pionerskich	pionierskich
248	1	1 „ „	5 Przemysł	X. Przemysł
254	1	2 „ dołu	6. Stan gazownic- twa	XI. Stan gazow- nictwa
259	1	1 „ góry	7. Przemysł	XII. Przemysł
261	1	27 „ „	8. Przemysł	XIII. Przemysł
264	1	29 „ dołu	sprzedaży	Sprzedaży
265	1	4 „ góry	ton	tonn
268	1	27 „ dołu	9. Budownictwo	XIV. Budownictwo
284	2	17 „ góry	żyjskiego	żyńskiego
286	1	4 „ „	znapomość	znajomość
286	1	17 „ dołu	ustanie	ustalanie
292	2	3 „ góry	kedytowej	kredytowej
293	2	3 „ dołu	okretsie	okresie
296	2	1 „ góry	Gospdarstwa	Gospodarstwa
304	2	4 „ dołu	rizstrzygnię-	rozstrzygnię-
305	1	17 „ góry	nadwyiżki	nadwyżki
305	1	31 „ „	wiadomośąci	wiadomości
305	2	5 „ „	nua	na
305	2	7 „ „	więcejn iż	więcej, niż
306	2	11 „ dołu	weksl iwinni	weksli winni
308	1	6 „ góry	Oszczędnści	Oszczędności
308	1	13 „ „	pragnąć	pragnąc
308	2	12 „ „	natychwiast	natychmiast
308	2	9 „ dołu	oddziałów	oddziałom
308	2	17 „ „	natomast	natomiast
318	1	25 „ góry	odających	dających
318	2	22 „ dołu	Komomyji	Kołomyji
320	1	4 „ góry	polepszenie	polepszania
341	2	1 „ „	za granicę	zagranicę
341	2	5 „ „	geofraficzne	geograficzne
343	1	1 „ „	Katowickie	Katowickiej
343	2	17 „ dołu	i	,
344	1	5 „ góry	większości	większość
345	1	12 „ „	przekieg	przebieg
346	1	1 „ „	Wyszczególnie	Wyszczególnienie
346	1	17 „ „	Współszynnik	Współczynnik
			ekspoataaji	eksploatacji
347	1	25 „ „	wszchod-	wschód-
349	1	13 „ dołu	Radomskie	Radomskiej

WYKAZ OGŁOSZEŃ

	Str.
A. B. C.	480
Ajencja Wschodnia	443
Altmann L.	479
Assicurazioni Generali Trieste	444
Bank Zachodni	3 str. okł.
Bank Amerykański	292
Bank Cukrownictwa	152
„Boismine"	177
„Century"	180
Chemkomis	251
Dzień Polski	433
Drzewiecki, Jeziorański	477/9
Drzewn. Przem. i Handlu Sp. Akc.	474
Fabryka Lin i Drutu — Sosnowiec	476
Firley	474
Franko - Polskie Towarzystwo	221
Galicyjsko - Karpackie Tow. Akc.	3 str okł.
Gazeta Warszawska	434
Głos Polski	435
Goplana	475
Górnośl. Centr. Gazowa	475
Grassberg H.	321
Grodzki J.	271
Grundey G.	478
Hotel Niemiecki	475
Hotel Polski	475
Hozakowski B.	436
Informacja Prasowa Polska	436
„Inowrocław" — Huta Szklana	476
John J.	201
Kooprolna	437
Kopalniak	437
Kowartowski S. E.	437
Krain i Fesser	437
Krajowe Ubezpieczenie w Poznaniu	269/478
Kurjer Polski	480
Lichtenstein E.	476
Lis Samuel	474
Łempicki M.	478/9
Makowski H.	479

	Str.
Markus J.	476/8
Młynarz Polski	439
Oleum	241
Ordynacja Przeworska	439
Ostrowscy B-cia i S-ka	478
Ożarów — Huta Szklana	475
Państwowy Monopol Spirytusowy	438
Państw. Zakł. Naftowe w Gdańsku	430
Perkun	477/8
Pfeiffer B-cia	440
Polska Fabr. Ekstr. Garbarskich	434
Polonia - Italia	464
Polskie Zakłady Marconi	208
Popławski i Cerbst	477
Powszechna Asekuracja w Tryjeście	437
Preibisz i S-ka	440
Przegl. Górn. Hutniczy	221
Przezorność	479
Przyszłość	442
Reklama	477/8
Rozwadów - Kępa	178/476
Rudzki K. i S-ka	475/6/7/8
Salon Radjo - Kultura	478
Saturnia Sp. Akc.	478
Silesia	474/6/7/8
Stocznia Gdańska	429
Strahl i S-ka	442
Syndykat Rolniczy Warszawski	442
Świat	441
Tygodnik Handlowy	471
Urlich C.	271
Vitrum	476
Warszawianka	272
Weigt i S-ka w Łodzi	204
Werner, Cyrański i S-ka	476
Wickenhagen F. w Radomiu	444
Wojskowe Zjednocz. Spożywcze	166
Zagłoba i Opole Lubelskie	166
Zjednoczona Korpor. Bałtycka	208

DZIAŁ I.

OGÓLNY

Handel wewnętrzny

1. Wpływ inflacji na handel wewnętrzny.

Handel wewnętrzny jest jedną z dziedzin polskiego życia gospodarczego, która wymagać będzie długiej i mozolnej pracy, aby dojść do należytego poziomu i spełniać swą właściwą rolę w całokształcie spraw gospodarczych Polski. Okres inflacji markowej oraz następnie okres dewaluacji złotego, jaki nastąpił wkrótce po wprowadzeniu tej nowej jednostki pieniężnej drogą dużych ofiar ze strony społeczeństwa, nie dawały właściwego podłoża dla okrzepnięcia handlu, a tem mniej dla zorganizowania handlu wewnętrznego.

Czasy inflacji sprzyjały przeniknięciu do handlu elementów przypadkowych, a jednocześnie przyczyniły się do stopniowego zaniku substancji majątkowej przedsiębiorstw solidnych, co spowodowało rozdrobnienie handlu i przyrost liczby miejsc sprzedaży. Ten obraz zniszczenia i dezorganizacji handlu uwypuklił się z cała jaskrawością z chwilą wprowadzenia złotego. Chwila ta stanowiła jednocześnie zapoczątkowanie okresu, w którym dał się zauważyć zwrot ku uzdrowieniu stosunków w handlu, gdyż jednostki słabsze musiały odpaść, zanikając bądź w drodze likwidacji przymusowej, bądź też dobrowolnej. Niestety, likwidacji tej uległy nietylko przedsiębiorstwa powstałe bez silnych podstaw w okresie inflacji, lecz również szereg jednostek o długoletnej tradycji, które wskutek strat z okresu inflacji oraz trudności w okresie stabilizacji nie mogły uchronić się od zagłady.

Zanik substancji majątkowej oraz brak kapitałów na rynku spowodował jednocześnie, że zagładzie uległy w silniejszym stopniu przedsiębiorstwa większe, natomiast liczba przedsiębiorstw drobnych bardziej się jeszcze zwiększyła. Okres ponownego kryzysu walutowego nie polepszył, rzecz prosta, tej sytuacji, przeciwnie, pogorszył ją, powodując dalsze trudności dla handlu. To też dopiero ostatni okres stabilizacji złotego, datujący się od września 1926 roku, może stanowić podstawę dla poprawy położenia handlu.

2. Ilość wykupionych świadectw przemysłowych.

Wierną ilustracją wyżej opisanego położenia handlu są liczby wykupionych w Polsce świadectw przemysłowych na prawo prowadzenia przedsiębiorstw handlowych poszczególnych kategoryj oraz liczby upadłości, odnoszące się do okresu po wprowadzeniu złotego.

Liczby, dotyczące ilości wykupionych świadectw przemysłowych dla przedsiębiorstw handlowych, wskazują nam następujące zmiany w poszczególnych latach i kategorjach (dla całego obszaru Polski wraz z Górnym Śląskiem):

Lata	Kategorja świadectw przemysłowych			
	I	II	III	IV
1924	3.561	47.348	216.838	147.549
1925	1.779	35.649	199.201	171.670
1926	1.017	29.236	191.396	173.819

Widzimy więc ogromny spadek przedsiębiorstw I i II kategorji, nieco mniejszy — III kategorji, natomiast dość znaczny wzrost przedsiębiorstw drobnych IV kategorji. Gdybyśmy liczbę przedsiębiorstw każdej kategorji w roku 1924 przyjęli jako 100, wówczas dla roku 1926 otrzymalibyśmy porównawczo: dla przedsiębiorstw I kategorji — 28,5, dla II — 61,8, dla III — 88, natomiast dla IV — 118%.

3. Liczba upadłości.

Podobną ilustrację położenia handlu dają nam liczby upadłości, ogłoszonych w tych samych latach. Mianowicie, podczas gdy czasy inflacji wykazywały znikome wprost liczby upadłości (w roku 1922 ogłoszono ogółem 15 upadłości, z czego w handlu — 11, w roku zaś 1923 — 6 upadłości, z czego w handlu — 2), lata następne wykazują ogromny wzrost upadłości, znajdujący swój punkt najwyższy w roku 1925. Szczegółowe liczby tak się przedstawiają:

Rok	Ogółem upadłości	Z czego w handlu
1924	108	83
1925	519	375
1926	303	193
1927	197	138

Widzimy jednocześnie, że liczba upadłości przedsiębiorstw handlowych w stosunku do ogółu upadłości stanowi we wszystkich latach przeważający odsetek.

4. Wpływ stabilizacji.

Nie posiadamy jeszcze szczegółowych danych cyfrowych, dotyczących wzrostu przedsiębiorstw większych w r. 1927, ani też danych, dotyczącch obrotu w przedsiębiorstwach handlowych, to jednak cały szereg cyfr pomocniczych wskazuje na to, że położenie handlu wewnętrznego po stabilizacji złotego musiało się polepszyć. Przedewszystkiem więc zwięk-

szyła się pojemność rynku wewnętrznego, spowodowana z jednej strony polepszeniem się sytuacji rolnictwa, z drugiej zaś zwiększeniem zatrudnienia robotników oraz pewną podwyżką ich zarobków.

5. Ceny artykułów rolnych.

Polepszenie się sytuacji rolnictwa płynie nietyle może z lepszych urodzajów, (które w roku 1926 były zresztą gorsze, niż w r. 1925, i w roku 1927 okazały się dość niejednolite, ile ze znacznej podwyżki cen na ziemiopłody w porównaniu z zachamowaniem cen na artykuły przemysłowe. Ilustrują nam to najlepiej liczby, dotyczące wskaźników złotych (1925 = 100) za ubiegłe lata, względnie miesiące:

	Artykuły rolne	Artykuły przemysł.
1922	50,3	71,3
1923	48,2	92,4
1924	74,5	99,4
1925	85,7	92,7
1926		
I	69,2	87,0
II	67,3	83,9
III	65,5	83,5
IV	61,9	74,5
V	60,4	72,4
VI	65,7	80,2
VII	66,8	82,0
VIII	72,7	83,1
IX	74,0	83,4
X	78,4	81,6
XI	81,1	80,7
XII	83,1	80,6
1927		
I	81,9	82,4
II	83,0	83,3
III	84,1	84,6
IV	88,9	85,8
V	90,5	85,9
VI	89,4	86,4
VII	90,2	86,7
VIII	87,2	88,2
IX	85,3	88,6
X	84,9	89,1
XI	85,8	89,7
XII	84,0	90,2

Widzimy z powyższego, że położenie ludności rolniczej polepszyło się znacznie w stosunku do lat poprzednich, co musiało się odbić korzystnie na jej zdolności nabywczej. Podobnie ma się sprawa z zatrudnieniem, które mierzyć możemy ilością bezrobotnych, zarejestrowanych w P. U. P. P.

6. Bezrobotni.

Liczby bezrobotnych w ostatnich dwóch latach tak się przedstawiają:

Miesiąc	1926	1927
Styczeń	251.326	190.140
Luty	301.457	208.536
Marzec	302.179	213.592
Kwiecień	295.529	205.770
Maj	272.414	190.578
Czerwiec	256.934	174.349
Lipiec	243.302	159.365
Sierpień	223.474	147.713
Wrzesień	205.393	132.952
Październik	185.207	116.843
Listopad	167.826	115.732
Grudzień	168.008	136.738

Jeśli dodać, że znacznie zmniejszyła się również liczba częściowo zatrudnionych wobec zwiekszenia sę pracy w tygodniu oraz że w poszczególnych przemysłach nastąpił wzrost płac robotniczych, należałoby dojść do wniosku, że pojemność rynku wewnętrznego doznała znacznej poprawy.

7. Oszczędności.

Potwierdzeniem wzrostu zarobków, względnie dochodu społecznego jest również pewne zwiększenie się oszczędności, które, uwzględniając 14 największych banków akcyjnych (wkłady terminowe i bezterminowe), 115 kas oszczędnościowych oraz spółdzielnie kredytowe, wynosiły: 31 stycznia 1926 r. — 178,9 miljonów zł., 31 grudnia 1926 r. — 268,7 milj. i 31 sierpnia 1927 r. 436,7 milj. zł., jakkolwiek zauważyć trzeba, że doraźnie wzrost oszczędności zmniejsza zbyt towarów.

8. Wskaźniki cen.

Poważną korektywę przy obliczaniu wielkości obrotów w handlu wewnętrznym w jednostkach towarowych, uzależnionych od dochodu społecznego, stanowi sprawa wzrostu poziomu cen. Dla otrzymania pełniejszego obrotu podamy tu wskaźniki ogólne cen hurtowych, detalicznych oraz kosztów utrzymania (nominalne i złote), gdzie za podstawę weźmiemy I półrocze 1925 (= 100). Dla orjentacji podamy tu również kurs dolara w złotych.

Rok	Miesiąc	Ceny hurt.		Ceny detal.		Koszty utrzym.		Dolar
		Wskaźnik:						
		nomin.	złoty	nomin.	złoty	nomin.	złoty	nomin.
1926	1	112,2	79,7	121,6	86,4	117,3	83,3	140,8
	3	115,7	75,9	121,0	79,4	116,2	76,3	152,4
	5	143,9	67,8	130,0	65,5	127,4	60,0	212,4
	7	132,6	75,7	131,3	74,9	122,8	70,1	175,3
	9	138,2	79,6	138,9	80,0	130,0	74,9	173,7
	11	141,1	81,3	143,2	82,5	136,1	78,4	173,7
1927	1	142,7	82,5	144,2	83,3	139,2	80,4	173,1
	3	145,8	84,6	142,9	82,9	138,1	80,0	172,3
	5	151,8	88,1	145,7	84,6	141,2	81,9	172,3
	7	152,3	88,4	143,1	83,0	137,0	79,5	172,3
	9	150,3	87,3	145,4	84,4	139,3	80,9	172,3
	11	151,7	88,2	146,9	85,4	144,5	84,0	172,3

Bardziej wierny obraz, jeśli chodzi o zarobki ludności miejskiej dają tu wskaźniki nominalne, które uwidoczniają wzrost zarówno cen hurtowych, cen detalicznych, jak i kosztów utrzymania. Wskaźniki złote ilustrują nam tendencję posuwania się cen ku poprzedniej wysokości w okresie złotego niezdeprecjonowanego. W ostatnich miesiącach widzimy nieznaczne powstrzymanie wzrostu cen, a nawet pewien spadek, co jednak tłomaczy się spadkiem cen na artykuły rolne przy podniesieniu się cen na artykuły przemysłowe.

9. Objawy wzrostu wewnętrznych obrotów towarowych.

Mimo wszystko nie ulega wątpliwości, że obrót towarowy wewnętrzny w ostatnich czasach wzmógł się znacznie, co wykazują również liczby przeciętnych dziennych przewozów kolejowych, odnoszących się do ładunków, nadawanych do przewozu w kraju. Przeciętne te w ostatnich dwuch latach wskazują na znaczne polepszenie się sytuacji w porównaniu z rokiem 1925, zwłaszcza poczynając od czerwca 1926 roku. Tak więc wskaźnik (przeciętna dzienna) dla stycznia r. 1927 wykazuje 9.259 wagonów 15 tonowych przy 7.004 wag w r. 1926; lipcu 1926 dał 10.626 wag. przy 8.528 wag w r. 1926; sierpień — 10.730 wag. (1926 — 8. 669 i 1925 — 8.324 wag); wrzesień — 11.275 wagonów (1926 — 9.509 i 1925 9.040 wag.). Widzimy więc tu niezaprzeczony postęp.

10. Rozpiętość cen.

Jednakowoż kwestja zwiększenia pojemności rynku, związana z poziomem cen, musi skierować uwagę przedewszystkiem na rozpięcie cen hurtowych i detalicznych, gdyż tu największe znaczenie ma sprawa organizacji handlu wewnętrznego. Podobne znaczenie ma również kwestja rozpiętości pomiędzy cenami, uzyskiwanemi przez rolnika za ziemiopłody i bydło hodowlane, a cenami w handlu hurtowym. Zarówno w jednym, jak i w drugim wypadku rozpiętość cen jest dziś bardzo znaczna, co przynosi ogromną szkodę naszemu życiu gospodarczemu. Fakty te ujawniają brak należytej organizacji w handlu, co jednak nie jest sprawą łatwą do rozwiązania, gdyż łączy się z wielu zasadniczemi zagadnieniami, wśród których najważniejszemi są sprawy braku kapitałów i wynikającej stąd drożyzny kredytu, dalej sprawa obciążeń podatkowych, świadczeń socjalnych i t. p.

11. Rynek pieniężny.

Ciasnota pieniężna znajduje swą ilustrację w liczbach, dotyczących obiegu pieniężnego w Polsce. Obieg biletów bankowych zwieksza się jednak stopniowo, wynosząc w dniu 21.XII 1925 r. 381,4 milj. zł., wzrastając następnie do sumy 592,7 milj. (31.XII.1926) i wreszcie do 1003 milj. zł. (31.XII.1927). Obieg bilonu wynosił w tych samych terminach 433,5 milj. zł., 428,4 milj. i 309 milj. zł. Obrót bezgotówkowy stanowił drobne polepszenie sytuacji, co wykazują obroty izb rozrachunkowych, które w grudniu r. 1925 stanowiły 92,1 milj. zł., w tymże miesiącu roku 1926 — 143,2 milj. i w grudniu r. 1927 — 298,2 milj. zł.

12. Sytuacja kredytowa w handlu wewnętrznym.

Sytuacja kredytowa, zwłaszcza w handlu wewnętrznym, odpowiadała wyżej przedstawionemu stanowi rzeczy, przyczem do pogorszenia jej przyczyniała się polityka naszych naczelnych banków, unikających udzielania bezpośrednich kredytów dla handlu, co oczywiście musiało wpływać na koszt tego kredytu. Tak np. w Banku Polskim udział handlu w otrzymywaniu kredytów dyskontowych bezpośrednich wynosił do 2 proc., podczas gdy obliczenie udzielonych kredytów wekslowych według wystawców, względnie akceptantów wykazuje, że udział handlu wynosił ponad 40 proc. Oznacza to, że handel otrzymywał w Banku Polskim zaledwie 5 proc. swoich kredytów bezpośrednio, podczas gdy 95 proc. kredytów uzyskiwał dopiero z drugiej, lub trzeciej ręki. Podobnie w Banku Gosp. Krajowego kredyty dla handlu (poza handlem rolnym, gdzie znaczny kredyt otworzono Kooprolnej) wynosiły ok. 3 proc. ogółu kred. krótkoterminowych, a w Pocztowej Kasie Oszczędności wogóle zaprzestano udzielania kredytów indywidualnych, ograniczając się do komunalnych kas oszczędności oraz spółdzielni kredytowych. Z ostatniego źródła mogły korzystać kooperatywy drobnokupieckie, jakkolwiek w dość skromnym rozmiarze.

W roku 1927 posunęła się nieco naprzód sprawa kredytów warantowych w związku z rozpoczęciem redyskonta warantów przez Bank Polski i Bank Gosp. Kraj., jakkolwiek operacje te utrzymywane są na razie w skromnych rozmiarach. O sprawie tej wspominamy obszerniej na innem miejscu.

13. Postęp w dziedzinie ustawodawstwa handlowego.

Również daje się obserwować postęp w dziedzinie ustawodawstwa handlowego, gdzie opracowano, a częściowo ogłoszono już szereg ustaw zasadniczej wagi, a więc o zapobieganiu upadłości, o spółkach akcyjnych, o zastawie rejestrowym na towarze, o księgach handlowych, o kaucjach pracowników, o nieuczciwej konkurencji, o wystawach i targach gospodarczych, o prawie przemysłowem i wreszcie o izbach przemysłowo - handlowych.

Zwłaszcza ostatnio wspomniana sprawa izb przemysłowo - handlowych, ujęta w formę rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, będzie miała donioslé znaczenie dla dalszego rozwoju organizacji handlu wewnętrznego. Zasady tego rozporządzenia omawiamy obszerniej w oddzielnym artykule.

Wszystko jednak wyżej powiedziane świadczy tylko, że w dziedzinie organizacji handlu wewnętrznego praca posuwa się dość powoli w trudnych ogólnych warunkach. Największą przeszkodą ku szybszemu uzdrowieniu handlu były ciągle zmieniające się stosunki walutowe i związana z tem ciasnota pieniądza. Dziś, kiedy Polska zdołała ponownie uzdrowić swą walutę, kiedy uzyskaliśmy pożyczkę zagraniczną, stanowiącą klucz do otwarcia dalszych kredytów, — dziś dopiero powstają silniejsze podstawy dla dalszej pracy w kierunku organizacji handlu, a w szczególności handlu wewnętrznego.

Alfred Siebeneichen.

Handel zagraniczny w r. 1927

1. Ogólne uwagi.

Sprawa handlu zagranicznego obok swej roli, jaką odgrywa dla oceny znaczenia danego państwa i jego stanowiska w świecie międzynarodowym, posiada dla Polski ponadto specjalne znaczenie, gdyż jest jednym z czynników, od którego zależy w znacznym stopniu bilans płatniczy, a tem samem w jednakowej mierze stabilizacja naszej waluty.

Przypomnieć należy, że według dokonanych obliczeń w przychodach bieżących bilansu płatniczego Polski wywóz towarów stanowił w 1924 roku około 78 proc. i w roku 1925 około 75 proc., przywóz zaś w obu tych latach przekroczył 82 proc. wydatków zwyczajnych bilansu płatniczego. Z tego też względu, pomimo wzmocnienia waluty polskiej, ukształtowanie się bilansu handlowego będzie wywierało bardzo silny wpływ na ogólną sytuację gospodarczą państwa. Kształtowanie się bilansu handlowego Polski w ciągu ostatnich 3 lat było bardzo niejednolite i wykazywało znaczne różnice w poszczególnych latach (tablica I).

Miesiąc	Przywóz			Wywóz		
	1927	1926	1925	1927	1926	1925
I	107.6	47.3	169.1	115.8	109.2	107.5
II	112.0	47.8	150.7	116.4	90.7	103.0
III	128.3	72.9	190.1	128.7	88.2	120.4
IV	148.2	68.2	182.4	119.4	93.8	89.6
V	163.8	52.3	185.8	114.2	89.7	105.9
VI	160.0	63.5	170.0	114.0	102.0	103.7
VII	136.2	65.8	180.4	113.9	120.7	86.9
VIII	129.9	92.1	113.6	120.6	128.6	96.9
IX	127.1	85.4	66.8	119.1	114.7	99.7
X	151.1	102.2	69.1	138.3	117.5	111.2
XI	155.6	108.0	70.8	133.5	131.7	130.0
XII	160.7	90.9	50.4	125.5	118.7	113.3
	1280.5	896.2	1602.8	1459.4	1306.0	1272.1

Powyższe zestawienie wykazuje w roku 1927 deficytowe bilanse miesięczne, poczynając od kwietnia, w przeciwieństwie do roku 1926, w którym stale figuruje saldo dodatnie. Objaw ten da się w dużym stopniu wytłumaczyć niedostatecznym urodzajem na jesieni roku 1926, wskutek czego na wiosnę roku 1927 zaszła konieczność zwiększonego importu zbóż. Również miał miejsce przywóz zbóż w 2-m półroczu 1927 roku. Świadczą o tem następujące liczby.

	W tysiącach tonn				W miljon. złotych			
	1926		1927		1926		1927	
	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz
Pszenica	9.4	53.0	265.2	6.3	2.8	14.1	81.1	2.0
Żyto	8.3	222.7	131.4	6.8	1.6	39.7	33.2	2.4
Jęczmień	1.0	138.0	3.7	64.0	0.2	25.2	0.9	15.5
Owies	2.9	62.8	49.2	7.3	0.5	10.6	10.3	1.6
Kukurydza	21.7	62.8	137.2	7.3	3.5	10.6	23.2	1.6
Mąka pszenna	0.9	5.5	13.0	0.8	0.4	2.1	6.0	0.4
„ żytnia	0.1	10.1	2.1	0.5	0.4	2.3	0.8	0.2
	44.3	492.1	601.8	87.7	9.0	94.0	155.5	22.1

Widzimy, że w ciągu 1926 roku sam obrót zbożem dał nadwyżkę w wysokości 85 milj. fr. zł., natomiast w roku 1927 dał deficyt, wynoszący 133,4 milj. fr. zł.

Pod tym względem rok 1927 posiada pewne podobieństwo do roku 1925, gdzie również nieurodzaj posiadał bardzo silny wpływ na kształtowanie się bilansu handlowego. Jednakowoż podobieństwo to kończy się na porównaniu przywozu artykułów żywnościowych, gdyż jeśli chodzi o inne rodzaje towarów, to znajdziemy zasadniczą różnicę o głębokiem znaczeniu gospodarczem. Co się tyczy roku 1926, to posiada on charakter przejściowy i wykazuje w I-em półroczu raczej pewne cechy zbliżone do roku 1925, w II-em zaś — zbliżone do roku następnego.

Dynamikę handlu zagranicznego Polski w roku 1924 — 1927 odtwarzają tabele następujące:

HANDEL ZAGRANICZNY POLSKI W LATACH 1925—1927 W TYSIĄCACH FRANKÓW ZŁOTYCH.

L. p.		P r z y w ó z				W y w ó z			
		1924	1925	1926	1927	1924	1925	1926	1927
	O g ó ł e m:	1.478.878	1.602.823	896.232	1.680.530	1.265.862	1.272.072	1.306.040	1.459.379
1.	Produkty spożywcze	285.171	462.507	154.002	388.478	303.434	322.060	381.540	352.414
2.	Zwierzęta	7.474	1.207	545	3.711	46.876	101.439	66.686	110.858
3.	Produkty zwierzęce	150.872	106.487	61.241	124.579	22.940	25.882	19.952	22.567
4.	Materjały i wyroby drzewne . . .	10.144	9.979	3.702	8.167	137.106	227.041	206.811	368.412
5.	Rośliny i ich części	9.929	16.684	11.134	18.975	29.491	32.299	24.488	39.363
6.	Materjały budowlane i wyroby ceramiczne	15.519	15.999	10.137	21.650	4.466	3.182	3.126	9.709
7.	Minerały oddzielnie niewymienione i wyroby z nich	13.868	20.808	32.134	60.866	3.589	2.055	1.621	1.744
8.	Szkło i wyroby szklane	6.217	6.239	2.806	4.724	2.088	1.909	2.384	1.918
9.	Paliwo, asfalt, ropa i pochodne . .	13.868	8.394	4.482	9.119	312.710	215.953	376.166	257.282
10.	Gumelastyka	11.624	15.605	11.641	25.466	329	950	1.162	171
11.	Materjały i przetwory chemiczne nieorganiczne	26.990	35.610	22.298	44.880	10.948	9.962	11.049	9.812
12.	Materjały i przetwory chemiczne organiczne	49.334	45.277	59.827	82.041	7.404	6.039	8.205	9.084
13.	Farby, barwniki i lakiery	8.010	9.242	7.859	16.496	4.762	4.256	2.855	2.835
14.	Różne przetwory chemiczne	12.123	9.977	6.257	9.989	2.851	1.978	1.629	1.757
15.	Metale i wyroby z metali	105.392	85.527	45145	106.311	139.969	138.605	139.334	168.342
16.	Metale szlachetne	2.902	2.842	1.799	3.398	65	52	96	612
17.	Maszyny i aparaty	93.982	96.820	53.184	130.990	6.304	11.589	7.670	4.823
18.	Przyrządy przewod. i inne materjały elektryczne	22.277	29.520	26.699	42.636	566	468	440	419
19.	Wyroby zegarmistrzowskie	2.599	2.460	900	2.943	52	72	50	54
20	Instrumenty muzyczne	5.874	5.365	1.825	3.597	90	79	84	200
21.	Broń i amunicja	3.980	3.312	1.067	2.068	676	19	24	161
22.	Środki komunikacji	38.785	46.328	19.158	38.849	8.134	1.724	423	473
23.	Papier i wyroby z papieru	16.429	23.634	22.212	44.551	6.974	8.387	5.053	4.527
24.	Książki, pisma i obrazy	11.050	13.068		8.349	3.001	3.312	1.730	2.063
25.	Materjały i wyroby włókniste . .	451.041	434.223		439.975	168.436	141.735	77.982	85.082
26.	Odzież i konfekcja	68.569	62.190		14.765	9.456	6.952	3.861	3.449
27.	Galanterja	13.133	10.734		5.350	1.903	3.143	929	726
28.	Instrumenty, przybory szkolne, pomoc naukowa, aparaty precyzyjne i pomiarowe	19.753	21.793		15.611	1.240	900	348	497
29.	Towar zbiorowy	10	10		6	2	29	332	25

HANDEL ZAGRANICZNY POLSKI W LATACH 1924—1927 W TYSIĄCACH FRANKÓW ZŁOTYCH.
(według grup towarów)

GRUPY TOWARÓW	Przywóz				Wywóz			
	1924	1925	1926	1927	1924	1925	1926	1927
OGÓŁEM . .	**1.478.626**	**1.602.823**	**896.226**	**1.680.530**	**1.265.884**	**1.272.072**	**1.306.017**	**1.459.379**
I. Zwierzęta	7.473	1.207	544	3.711	46 876	101.439	66.686	110.858
II. Artykuły spożywcze i napoje .	252.186	405.621	127.243	357.160	292.667	297.550	345.767	101.201
III. Surowce i półfabrykaty	477.642	492.547	437.245	661.446	583.547	581.741	713.158	843.410
IV. Wyroby gotowe przemysłowe	745.891	702.409	828.835	655.706	342.758	291.287	180.038	203.359
V. Złoto, srebro i monety zł. i sr.	423	1.079	1.510	2.501	14	26	36	526
V. Towar zbiorowy	11	10	849	6	2	29	332	25

HANDEL ZAGRANICZNY POLSKI wg. GŁÓWNIEJSZYCH GRUP TOWARÓW W %% DO OGÓLNEJ WARTOŚCI.

	Przywóz					Wywóz				
	1923	1924	1925	1926	1927	1923	1924	1925	1926	1927
Ogółem	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I. Zwierzęta żywe	0,2	0,5	0,1	0,1	0,2	0,1	3,7	8,0	5,1	7,6
II. Artykuły spożywcze i napoje	14,1	17,1	25,3	14,2	21,3	9,0	23,1	23,4	26,5	20,6
III, Surowce i półfabrykaty	39,5	32,0	30,7	48,8	39,4	54,7	46,1	45,7	54,6	54,6
IV. Wyroby gotowe	46,2	50,4	50,4	36,7	39,0	36,2	27,1	22,9	13,8	13,9
V. Złoto, srebro, mon. zł. srebrne	—	0,0	0,0	0,2	0,1	—	0,0	0,0	0,0	3,4
VI. Towar zbiorowy	—	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

2. Przyczyny wzrostu przywozu.

Wzrost w 1927 roku przywozu o 88 proc. w porównaniu z 1926 rokiem przypisać należy, jak już wspomnieliśmy, zwiększonemu przywozowi zbóż oraz artykułów spożywczych wobec stosunkowo niepomyślnego urodzaju oraz zwiększonemu przywozowi surowców i półfabrykatów, co uważać należy za objaw dodatni, świadczący o wzroście wytwórczości krajowej.

Dobitnie charakteryzuje to następujące zestawienie, uwzględniające przywóz do Polski surowców główniejszych w 1927 roku w porównaniu z latami poprzedniemi.

Patrz tablica na stronie 9.

3. Przywóz towarów gotowych.

Przywóz wyrobów gotowych w 1927 roku wzrósł o 99 proc. w porównaniu z 1926 rokiem, jakkolwiek nie osiągnął poziomu z lat poprzednich t. zn. 1924 i 1925 roku.

Złożyło się na to cały szereg przyczyn, a mianowicie:

a) wzrost zdolności nabywczej ludności w 1927 roku znacznie wzrósł w porównaniu z 1926 rokiem, kiedy Polska przechodziła ostry kryzys gospodarczy. Znalazło to swój wyraz przedewszystkiem we wzroście przywozu artykułów spożywczych, a głównie kolonjalnych, oraz w przywozie tkanin i innych wyrobów gotowych.

Poprawa konjunktury w przemyśle spowodowała wzmożenie ruchu inwestycyjnego w przemyśle, co ujawniło się w przywozie maszyn i innych urządzeń instalacyjnych. Przywóz tych towarów w roku 1927 przewyższa porównywane lata poprzednie.

Lata	W miljonach franków złotych	
	Maszyny i aparaty	Przyrządy, przewodniki i inne materjały elektr.
1924	94.0	22.3
1925	96.8	29.6
1926	52.2	26.7
1927	131.0	42.7

Zarówno przywóz ten, jak i przywóz surowców i półfabrykatów uważać należy za zjawisko dodatnie.

4. Przywóz surowców do Polski — w tonnach.

	1924	1925	1926	1927
Przemysł garbarski.				
Skóry surowe	13.988	6.947	11.341	21.672
„ wyprawione . . .	8.464	7.438	6.324	5.749
Garbniki	15.294	11.373	17.821	19.070
Tytoń	13.434	22.307	12.447	15.389
Przemysł chemiczny.				
Oleje roślinne technicz.	13.518	14.174	18.822	25.480
Tłuszcze zwierzęce techn.	11.278	9.120	14.384	18.492
Fosforyty	86.819	108.706	76.174	202.181
Przemysł metalowy.				
Rudy żelazne	259.196	293.797	273.287	709.530
„ cynkowe	49.920	36.349	100.933	196.655
Żelastwo	152.268	162.343	163.089	472.032
Przemysł papierniczy.				
Szmaty i makulatura . .	10.164	11.346	24.530	37.190
Przemysł włókienniczy.				
Wełna i odpadki	17.397	11.537	12.265	17.645
Bawełna i odpadki	42.847	54.773	69.649	79.395
Juta i odpadki	13.908	12.689	12.601	22.568

5. Przywóz wyrobów zbędnych.

Pozostaje wreszcie grupa towarów, których przywóz uważać należy za zbędny. Spowodowany on jest zwiększeniem zdolności nabywczej oraz niedostateczną ochroną celną.

Uważamy za zbędny przedewszystkiem przywóz towarów, które z łatwością mogą być zastąpione przez wyrabiane w kraju.

Z pośród tych towarów, podajemy tu główniejsze:

Rodzaj towaru	Przywóz w tonnach		
	1925	1926	1927
Skóry wyprawione	7.438	6.224	5.749
Szkło i wyroby szklane .	6.239	2.806	4.724
Blacha żelazna i stalowa .	7.449	5.619	10.164
Żelazo i stal wszelka .	17.436	11.093	16.699
Narzędzia rzemieślnicze .	1.610	655	1.396
Papier i wyroby z papieru	23.634	23.212	44.551
Tkaniny bawełniane	5.060	977	1.561
„ wełniane	675	321	556
„ jedwabne . . .	124	108	189
Wyroby dziane	592	194	230
Kosmetyki i pachnidła . .	246	218	398

Wzmożony przywóz niektórych towarów świadczy również o wzroście zdolności nabywczej konsumenta, który jest w stanie drożej płacić za towary zagraniczne, względnie nabywać towary, których w okresie kryzysu nabywać nie mógł. Lecz w naszych warunkach nie możemy uważać tego za zjawisko dodatnie. W całym bowiem szeregu wypadków o wzmożeniu przywozu decyduje jedynie niedostateczna, a obliczona w okresie pełnowartościowego złotego, ochrona celna.

6. Charakterystyka wywozu.

Wywóz nasz w 1927 roku nie wykazał tak znacznych zmian w swojej strukturze, jak w porównaniu z 1926 rokiem, co miało miejsce przy przywozie.

Jest to dowodem względnej oczywiście stabilizacji wywozu, co daje się zauważyć już od roku 1924: ogólne wahania wywozu są znacznie mniejsze od wahań, jakie wykazuje w tym okresie przywóz.

7. Wywóz węgla.

Przechodząc do poszczególnych pozycji wywozu, podkreślić przedewszystkiem musimy, że pomimo pesymistycznych przewidywań, że eksport węgla kamiennego po likwidacji strajku angielskiego wybitnie spadnie, nie sprawdziły się.

Pomimo trudności, które pokonywać musi węgiel polski na rynkach zagranicznych, gdzie konkuruje on przedewszystkiem z węglem angielskim i niemieckim, wywóz węgla w 1927 roku wykazał znaczny wzrost w porównaniu z 1925 rokiem. W roku 1926 wobec strajku angielskiego, eksport był wyjątkowo duży, dorównywujący wywozowi z 1924 roku, a więc z okresu normalnych stosunków handlowych z Niemcami.

Charakteryzują to liczby następujące:

Lata	Wywóz w tys. ton	Wart. w milj. fr. złotych
1924	11.174	257
1925	8.031	144
1926	14.251	252
1927	11.095	199

8. Wywóz drzewa.

Przechodzimy z kolei do drugiej najważniejszej pozycji naszego wywozu — drzewa i wyrobów z drzewa. Wywóz drzewa wykazuje stały rozwój, stając się poniekąd podstawą naszego bilansu handlowego, jakkolwiek istnieją ujemne objawy wywozu (zbyt intensywny wywóz surowca).

	W tysiącach tonn	W miljonach franków zł.
1924 rok	2.008	137
1925 rok	3.268	227
1926 rok	4.970	207
1927 rok	6.426	368

9. Wywóz produktów gosp. rolnego.

Wywóz podstawowych produktów gospodarstwa rolnego kształtuje się w 1927 roku rozmaicie. Do zjawisk dodatnich w wywozie tych produktów zaliczamy przedewszystkiem pomyślnie rozwijający się wywóz jaj, masła, serów, mięsa świeżego i mrożonego, zwiększył się również wywóz paszy, co jednak dla całokształtu gospodarstwa społecznego jest zjawiskiem raczej ujemnem. Z podanych liczb wynika przedewszystkiem, że przezwyciężyliśmy trudności, jakie wobec wojny celnej z Niemcami miał nasz wywóz mięsa. Staje się pozatem jasne, że wywóz produktów gospodarstwa rolnego w postaci uszlachetnionej ma objektywne warunki dla swego rozwoju, czego dowodzą liczby wywozu mięsa, masła i serów; liczby te ilościowo nie są imponujące, lecz wykazują tendencje rozwojowe.

Wywóz przedstawia się zadawalająco, natomiast wywóz bydła prawie ustał zupełnie.

	W tysiącach szt.			Tysiące złotych w złocie		
	1925	1926	1927	1925	1926	1927
Konie	33	49	22	7757	5814	4574
Bydło rogate . .	117	54	6	18101	6627	2396
Trzoda chlewna	871	594	771	67361	47106	97532

	W tys. tonn			Miljony złotych w złocie		
	1925	1926	1927	1925	1926	1927
Cukier	196.0	226.7	202.3	77.2	84.4	75.8
Mięso świeże, solone i mrożone	34.8	33.4	27.5	49.4	35.0	38.0
Masło	0.5	5.5	7.4	1.8	13.2	23.0
Jaja	27.1	58.6	65.6	46.7	74.2	97.3
Pasza	159.3	324.7	285.6	17.7	28.2	40.0

Należy jednak podkreślić, że poprawa jakościowa wywozu bydła i trzody chlewnej w 1927 roku wraz ze zwrotem cen światowych, spowodowały znaczne zwiększenie się wartości wywozu produktów hodowli.

Wywóz cukru w bieżącym roku gospodarczym wykazał pewne zmiany w porównaniu z rokiem ubiegłym — zmniejszył się wywóz kryształu przy jednoczesnym wzroście wywozu cukru surowego.

10. Wywóz wyrobów przemysłowych.

Wywóz wyrobów przemysłowych, — a głównie wytworów przemysłu włókienniczego, hutniczego i metalowego w roku bieżącym rozwijał się pomyślnie.

Ogólna wartość wywozu metali i wyrobów z metali w okresie styczeń—kwiecień 1927 roku w porównaniu z latami poprzedniemi przedstawia się następująco:

Data	W tonnach	W tys. złotych w złocie
1924	244.455	139.969
1925	212.031	138.608
1926	242.064	139.334
1927	334.226	168.342

Jak widzimy, w bieżącym roku wywóz metali i wyrobów metalowych osiągnął najwyższy poziom z ostatnich czterech lat, co miało również doniosły wpływ na kształtowanie się bilansu handlowego.

Wybitny wzrost wywozu wykazują wyroby hutnicze, jak np.:

	1924	1925	1926	1927
Surowiec żelaza	8.963	1.715	16.179	16.759
Szyny, żelazo i t. d. . . .	80.251	45.869	21 431	51.598
Blacha żelazna i st. . . .	25.234	21.651	26.401	52.834
Rury	20.562	22.985	28.527	39.123
Ołów	10.519	14.605	17.244	15.830
Cynk i pył cynkowy . . .	54.907	68.921	113.972	128.012
Blacha cynkowa	23.511	24.878	8.347	12.056

Tak pomyślny rozwój wywozu wyrobów metalowych ma tem większe znaczenie, że wyeliminowany został rynek niemiecki, dokąd przed wojną celną wywoziliśmy 75 — 100 proc. naszego wywozu metali i wyrobów hutniczych. Wojna celna z Niemcami spowodowała jednak spadek wywozu blachy cynkowej z powodu stosowania przez Niemcy zakazu przywozu blachy. Wywóz natomiast cynku surowego wykazuje stały wzrost.

Wywóz wyrobów przemysłu włókienniczego wykazał w ubiegłym roku znaczny wzrost głównie w grupie tkanin bawełnianych. Dla porównania podamy liczby wywozu tkanin bawełnianych w latach 1924 — 1927:

Wywieziono tkanin bawełnianych.

Lata	tonny	wartość w milj. zł. fr.
1924	5.310	60.8
1925	5.014	51.9
1926	4.080	22.5
1927	1.375	29.5

Wartość wywiezionych tkanin w 1927 r. w porównaniu z latami poprzedniemi jest niewspółmier-

nie mniejsza, wobec niższych cen bawełny, które jednak od maja 1927 r. wykazują silną tendencję zwyżkową.

Wywóz tkanin wełnianych w 1927 roku nieznacznie wzrósł w porównaniu z rokiem 1926, nie dorównywując jednak wywozowi z lat poprzednich.

Świadczy o tem zestawienie następujące:

Wywóz tkanin wełnianych.

Lata	tonny	wartość w milj. fr. zł.
1924	714	19.3
1925	692	14.0
1926	646	7.9
1927	683	4.8

Z ważniejszych wyrobów przemysłowych stosunkowo niepomyślną konjunkturę miały produkty destylacji ropy naftowej.

Spadek wywozu w 1927 r. spowodowany został wzmożoną konkurencją produktów amerykańskich, których ceny wobec nadprodukcji ropy w Ameryce kształtują się zniżkowo. Zamknięcie rynku niemieckiego wywóz przetworów naftowych odczuł w 1927 roku również o wiele dotkliwiej, niż w r. 1926.

Wywóz przetworów naftowych przedstawia się w liczbach następujących:

	Wywóz w 1000 ton			Wartość w milj. fr. złotych		
	1925	1926	1927	1925	1926	1927
Nafta	67.8	106.0	50.6	8.4	12.8	7.8
Oleje pędne . . .	83.1	143.1	57.4	9.1	13.2	6.1
Oleje smarowe .	60.1	59.5	49.8	11.0	9.3	7.7
Benzyna	61.1	72.0	60.3	19.6	19.9	16.7
Parafina	22.9	26.6	23.0	17.0	20.2	12.9

11. Kierunki handlu zagranicznego.

Jednym z sukcesów naszego handlu zagranicznego jest przenikanie ekspansji handlowej Polski na bardziej odległe rynki zagraniczne. Mianowicie w pierwszych latach bytu niepodległego Polski prowadziliśmy wymianę towarową z bardzo ograniczoną liczbą państw przeważnie bliżej położonych, natomiast wywóz do krajów bardziej odległych odbywał się przy pomocy obcych pośredników, podobnie zresztą, jak i przywóz z tego rodzaju krajów, co oczywiście musiało uszczuplać korzyści, jakie osiągała Polska ze swego obrotu towarowego z zagranicą.

Obrazuje to następująca tablica, przedstawiająca udział poszczególnych krajów w handlu zagranicznym Polski (tablica C).

Państwa	Przywóz					Wywóz				
	1923	1924	1925	1926	1927	1923	1924	1925	1926	1927
Ogółem										za 11 mies.
Anglja	8.1	7.5	7.9	10.4	9.4	5.8	10.5	7.9	17.1	12.4
Austrja	8.7	11.7	9.6	6.8	6.7	4,3	10.1	12·4	10.3	11.0
Belgja	1.4	2.0	1.5	1.5	1.6	—	1.8	2,1	2.7	2.4
Czechosłowacja	4.8	5,7	5.5	5.0	5.8	4.8	7.9	11.0	8.8	9.9
Danja	—	1.0	1.6	1.6	1.8	2.0	1.6	1.7	4.0	2.9
Francja	3:8	4.9	5.9	7.4	7.5	2.1	4.2	1.7	3.6	1.7
Holandja	1.7	1.7	2.1	4.5	1.2	1.1	3.1	2.6	3.2	3.3
Indje Brytyjskie	1.1	1.5	2.2	3.1	2.7	—	0.1	0.0	0.2	0.6
Łotwa	—	0,5	1.2	0.4	0.7	2.0	2,1	2.4	2.5	1.6
Niemcy	43.6	34.2	31.0	23.6	25.1	50.6	42.4	41.3	25.3	31.9
Z. S. S. R. (Rosja)	0.4	0.4	0.6	0.8	3.6	1.9	0.9	2.8	1.9	1.8
Rumunja	0.5	1.4	1.5	0.9	2.5	11.4	6.2	4.9	3.2	3.5
Stany Zjedn.	15.3	12.4	13.7	17,4	12.7	0.6	0.6	0.7	0.7	0.7
Szwajcarja	1.1	1.6	1.5	2.2	2.1	0.8	0.4	0.6	1.0	0.8
Szwecja	0.5	0.8	0.8	1.2	2.0	—	1.1	1.0	5.7	5.9
Węgry	0,6	0.9	2.4	1.0	1.7	1.6	1.9	2.1	1.8	2.2
Italja	5.9	5.0	4.1	4.7	2.9	0.6	0.5	0.7	2.0	2.2
Inne kraje	2.7	6.8	6.9	7.5	7.0	5.4	4.6	4.1	6.0	5.2

Jak widzimy, udział Niemiec w naszym handlu zagranicznym wybitnie zmniejszył się w porównywanym okresie z 43,6 proc. do 23,6 proc. w przywozie i z 50,6 proc. do 25,3 proc. w wywozie. Główną przyczyną jest oczywiście wojna celna z Niemcami, trwająca już 3-i rok i w rezultacie której uwolniliśmy się w pewnym stopniu od rynku niemieckiego.

Zwrócić należy uwagę również na stopniowy, aczkolwiek stosunkowo nieznaczny wzrost obrotów Polski z państwami pozaeuropejskiemi, oraz z państwami niesąsiadującemi z Polską. Niemałe znaczenie ma tu rozwój naszego handlu morskiego, ułatwiającego nam dotarcie do krajów dalej położonych.

Wykazuje to poniższe zestawienie, uwidoczniające udział procentowy poszczególnych grup państw w handlu zagranicznym Polski *):

Rok	Przywóz			Wywóz		
	Państwa sąsiad. z Polską	Państwa europ.	Państwa poza-europ.	Państwa sąsiad. z Polską	Państwa europ.	Państwa poza-europ.
1924	42.4	39.0	18.6	60.8	36.8	2.4
1925	39.7	39.3	21.0	63.1	34.6	2.3
1926	30.7	42,7	26.6	42.4	55.3	2.3
1927	37.9	41.1	21.0	49.1	47.1	3.8

Jeśli pominiemy rok 1926, jako wyjątkowy ze względu na strejk angielski, możemy stwierdzić, że zwłaszcza w wywozie miało miejsce dość znaczne przesunięcie handlu zagranicznego Polski na rzecz bardziej odległych od nas krajów, co oznacza, że docieramy, coraz bardziej do bezpośrednich odbiorców naszych towarów oraz zdobywamy nowe odleglejsze rynki zbytu. **B. Rz.**

*) E. Kwiatkowski. Postęp gospodarczy Polski. Warszawa 1927.

Położenie przemysłu polskiego w 1927 roku

W celu należytego zobrazowania sytuacji w przemyśle polskim w 1927 roku należy podkreślić główne momenty, charakteryzujące położenie przemysłu w latach poprzednich w 1925 i 1926. W końcu bowiem 1925 r. przechodziliśmy najcięższy okres przesilenia gospodarczego, które opanowaliśmy właśnie w 1926 roku.

1. Stan przemysłu w latach 1925 i 1926.

Stan przemysłu polskiego na początku 1926 roku był wysoce niepomyślny. Złoty spadał, co nadawało piętno niestałości całemu życiu gospodarczemu, i powrót do niedawnych czasów inflacyjnych zdawał się być nieunikniony. Zarówno w przemyśle przetwórczym, jak i w górnictwie i hutnictwie produkcja zmniejszyła się wydatnie, a jednocześnie w szybkiem tempie wzrastała ilość bezrobotnych. Ilość robotników, zatrudnionych w górnictwie, spada z 177 tysięcy na początku 1925 r. do 135 tysięcy w końcu tegoż roku; przytem ilość faktycznie odrobionych dniówek spada w znacznie większym stopniu. W przemyśle przetwórczym ilość zatrudnionych robotników zmniejsza się w tychże okresach z 413 do 366 tysięcy, zaś liczba częściowo bezrobotnych wzrasta w końcu roku z 22,1 proc. ogółu zatrudnionych do 32,2 proc.

Na pogorszenie ogólnej sytuacji gospodarczej, a w pierwszej mierze na pogorszenie sytuacji w przemyśle, wpłynęła również zapoczątkowana w drugiem półroczu 1925 r. wojna celna z Niemcami: spowodowała ona narazie wielkie utrudnienie w naszym obrocie handlowym, w dużym stopniu zależnym wówczas od Niemiec.

Pewne aczkolwiek nieznaczne odprężenie kryzysu przyniosła wiosna 1926 r.: w przemyśle łączy się to z sezonowem ożywieniem w całym szeregu gałęzi wytwórczości. W drugiem półroczu 1926 roku odprężenie kryzysu postępuje w dalszym ciągu, tempo tego odprężenia staje się coraz silniejsze i konjunktura w przemyśle w drugiej połowie i w końcu 1926 roku kształtuje się w sposób zasadniczo odmienny, niż w końcu 1925 i na początku 1926 roku. W roku 1927 sytuację w przemyśle znamionuje już pewna stabilizacja: wytwórczość naogół wzrasta, lecz tempo wzrostu w porównaniu z r. 1926 jest o wiele mniejsze.

Porównywując liczby zatrudnionych robotników, a głównie ilość przepracowanych robotniko-godzin w latach 1926 — 1927, przychodzimy do wniosku, że poprawa ogólnej konjunktury w przemyśle dokonywała się w r. 1927 w tempie powolnem, nie wykazując żadnych gwałtownych skoków, co jest jednocześnie najbardziej pomyślnym objawem w tym procesie.

W styczniu 1927 roku ilość przepracowanych robotniko-godzin jest mniejszą od faktycznego zatrudnienia w tymże okresie 1925 r.; poczynając zaś od lutego 1927 roku praca faktycznie wykonana w przemyśle znacznie przewyższa poziom 1925 roku, nie mówiąc już o roku 1926.

2. Stan zatrudnienia.

Stan zatrudnienia w latach 1925 — 1927 charakteryzuje następująca tablica.

Stan zatrudnienia w przemyśle przetwórczym[1]).

Miesiące	Ilość zatrudnionych robotników w tysiącach			Ilość przepracowanych tygodniowo robotniko-godzin w tysiącach		
	1925	1926	1927	1925	1926	1927
I	413	313	406	18.060	12.705	17.667
II	408	330	415	16.904	13.381	18.082
III	419	341	438	16.159	14.315	18.707
IV	427	359	452	18.204	14.985	19.387
V	443	364	466	18.225	14.723	20.270
VI	462	387	476	19.085	15.536	20.200
VII	446	383	487	18.379	15.722	20.419
VIII	427	400	506	17.738	16.727	21.293
IX	427	411	503	17.431	17.708	21.700
X	423	436	524	17.175	19.184	22.599
XI	410	442	522	16.714	19.685	23.019
XII	362	407	—	15.337	19.024	—

[1]) W zakładach przemysłowych, zatrudniających 20 i wyżej robotników, objętych statystyką stanu zatrudnienia.

Robotnicy w przemyśle przetwórczym.
według przepracowanych dni w tygodniu

Miesiące	1925			1926			1927		
	r o b o t n i c y p r a c u j ą c y								
	1—3 dni w tygodniu	4—5 dni w tygodniu	6—7 dni w tygodniu	1—3 dni w tygodniu	4—5 dni w tygodniu	6—7 dni w tygodniu	1—3 dni w tygodniu	4—5 dni w tygodniu	6—7 dni w tygodniu
	w stosunku do ogółu robotników zatrudnionych w % %								
I	3.8	18.3	77 9	16.5	17.1	66.4	0.9	8.9	90.2
II	3.3	15.1	81 6	7.1	18.2	74.7	1.1	6.4	92.5
III	3.7	22.5	73 8	4.5	24.2	72.9	0 8	7.0	92.2
IV	3.2	15 9	80.9	3.6	31.8	64.6	0.5	5.6	93.9
V	2.7	17.4	79.9	8.0	24.1	68.8	0.5	6.3	93.2
VI	2.1	13.8	84.1	4.5	17.8	77.7	0.7	11.6	87.7
VII	2.1	14.2	83.7	2.6	9.3	88.1	0.8	4.8	94.4
VIII	4.3	16.6	79 1	1.8	6.6	91.6	0.6	6.3	93.1
IX	5.5	20.2	74.3	1.4	7.8	90.8	1.1	7.4	91.5
X	13.3	19.4	67.3	2.5	6.3	91.2			
XI	17.5	14.7	67.8	0.7	8.9	90.4			
XII	16.7	15.5	67.8						

Zwiększenie produkcji w przemyśle znalazło swój wyraz nietylko we wzroście ilości zatrudnionych robotników, ale również w spadku liczby robotników częściowo bezrobotnych, t. zn. pracujących mniej, niż 5 dni w tygodniu. Pod tym względem najsilniejsze wahania wykazywała największa gałąz wytwórczości polskiej — przemysł włókienniczy, gdzie pomimo spadku ilości zatrudnionych robotników w końcu 1925 i początku 1926 r. — pracowało 6 dni w tygodniu około 25 proc. ogólnej liczby robotników. W całym przemyśle przetwórczym zmniejszenie się częściowego bezrobocia najwyraźniej występuje w 2-iem półroczu 1926 r., nie wykazując już zasadniczych zmian w 1927 roku.

W górnictwie i hutnictwie poprawa konjunktury spowodowała pewne zwiększenie się liczby zatrudnionych robotników w 2-iem półroczu 1926 roku. W 1927 roku daje się zauważyć pewne zmniejszenie ilości zatrudnionych robotników, natomiast w hutnictwie w końcu 1927 roku liczba zatrudnionych robotników wzrosła.

Wynika to z następującego zestawienia:

Ilość robotników, zatrudnionych w górnictwie i hutnictwie w tysiącach.

Miesiące	Górnictwo			Hutnictwo		
	1925	1926	1927	1925	1926	1927
I	177	134	156	48	43	53
II	171	133	156	48	43	54
III	163	131	148	49	43	55
IV	162	130	141	49	43	55
V	157	130	139	49	43	57
VI	157	134	141	49	44	57
VII	147	146	141	49	45	58
VIII	141	147	140	49	47	58
IX	136	153	142	48	49	59
X	133	155	143	46	50	59
XI	134	157	145	45	51	59
XII	135	157		44	52	

Wzrost liczby zatrudnionych robotników odzwierciadla poprawę konjunktury w górnictwie i hutnictwie w nikłym stopniu. W tym bowiem okresie zwiększyła się liczba zarówno odrobionych dniówek, jak i wydobycie.

Jednocześnie zmniejsza się w sposób b. intensywny bezrobocie. Liczba bezrobotnych z 302 tysięcy w marcu 1926 roku maleje w 2-iem półroczu 1926 roku prawie o 30 procent. Dalszy spadek bezrobocia miał miejsce w roku 1927, co wynika z zestawienia następującego:

Liczba bezrobotnych w Polsce w 1926 i 1927 latach w 1000:

Na 1-go każdego miesiąca.

Miesiące	1926	1927
I	251	190
III	302	217
V	272	191
VII	243	159
IX	205	133
XI	168	116

3. Przewozy kolejowe.

O polepszeniu się konjunktury gospodarczej i przedewszystkiem przemysłowej — świadczą również liczby przewozów kolejowych.

Wzrost ogólnego naładunku — t. zw. naładunku wewnętrznego i zewnętrznego spowodowany został w drugiem półroczu 1926 roku oraz na początku 1927 roku zwiększeniem się eksportu węgla. Po odliczeniu naładunków zagranicznych liczby przewozów wewnętrznych wykazują, poczynając od drugiego półrocza 1926 roku stały wzrost zwłaszcza w porównaniu z 1925 rokiem, co jest wynikiem zwiększonych obrotów towarowych wewnętrznych.

Przewozy na kolejach w latach 1925 — 1927.
Średni dzienny naładunek w tysiącach jednostek wagonowych.

Miesiące	Ogólny naładunek			Węgiel			Produkcja przemysłowa			Ogólny naładunek wewnętrzny		
	1925	1926	1927	1925	1926	1927	1925	1926	1927	1925	1926	1927
I	10.9	10.6	14.6	2.2	2.4	3.7	0.5	0.5	0.6	7.2	7.0	12.7
II	11.8	11.1	15.9	2 3	2.1	3.8	0.65	0.7	0.8	7.8	7.2	13.6
III	12.5	12.0	15.4	2.7	2.3	2.6	1.0	0.8	1.0	8.4	8.0	13.3
IV	11.4	11 4	14.1	2.2	2.2	9.0	0.9	0.8	1.0	7·4	7.5	12.0
V	12.1	11.2	15.6	2.4	2.2	9.7	1.1	0.8	1.0	8.1	7.5	12.7
VI	12.8	13.9	15 4	2.5	2.6	2 9	1.1	0.9	1.1	8.4	8.2	13.2
VII	12.2	15.1	16.3	2.4	2.3	3.2	1.2	1.0	1.2	8.5	8.5	10.6
VIII	11.7	15.3	16.5	2.4	2.2	3.2	1.0	0.9	1.2	8.3	8.7	10.7
IX	12.6	16.4	17.0	2.9	2.7	3.4	1.1	1.0	1.2	9.0	9.5	11.8
X	14.6	17.1	18.9	2.8	2.3	3.4	1.1	1.0	1.0	16.8	11.3	13.2
XI	14.4	16.6	18.8	2.8	3.2	3.6	1.0	0.9	1.0	10.7	12.4	13.3
XII	12.3	15.9	—	2.8	3.3	—	0 7	0.7	—	8.2	10.2	—

4. Ruch organizacyjny w przemyśle.

Rok 1926 odznaczył się w całym szeregu krajów wzmożeniem ruchu reorganizacyjnego w przemyśle. Niemieccy ekonomiści nazywają ten rok „Das Jahr de Razionalisierung". Sprawozdania ekonomicznych pism angielskich również wyrażają zgodną opinję, że obecnie bardziej, niż dawniej, kwestja rewizji dotychczasowych metod produkcji przemysłowej odczuwana jest jako nagląca. Zarówno Komisja do zbadania przemysłu węglowego w Anglji, jak i cały szereg autorytetów teoretycznych i praktycznych w u-

przemysłowionych krajach Zachodniej Europy stwierdzają jednomyślnie, że należyty rozwój produkcji w czasach obecnych bez właściwie postawionej koncentracji przemysłu, podtrzymania działalności przedsiębiorstw większych oraz złączenia się przedsiębiorstw mniejszych i dotychczas w swojej działalności nieskoordynowanych nie może być uważany za zjawisko pomyślne.

Przemysł polski również zdaje sobie sprawę, iż wyższe lub niższe koszty produkcji zależą między innemi i od rewizji metod produkcji. „Wysokiej wydajności pracy w całym znaczeniu tego słowa nie da się osiągnąć, jedynie przez podniesienie stanu technicznego warsztatu pracy i, co za tem idzie, zastąpienie pracy robotnika pracującemi ekonomicznie i precyzyjnie nowoczesnemi maszynami oraz wprowadzeniem metod naukowej organizacji, fabrykacji i ewentualnie przedłużeniem dnia pracy. Czynniki powyższe są niewątpliwie bardzo poważne, nie decydują jednak o wszystkiem. Rozwój naszego ustroju gospodarczego ulega koniecznościom ekonomicznym, które związane są ze współzawodnictwem konkurencyjnem z krajami wysoko uprzemysłowionemi. W krajach tych właśnie daje się zauważyć ruch w dziedzinie organizacji przemysłu i handlu w celu dostosowania do współzawodnictwa na rynku światowym *).

Przemysł polski, zasadniczo gorąco popiera tendencję łączenia się przedsiębiorstw w pionowe lub poziome organizacje dla rozwiązania wspólnym wysiłkiem pewnych zagadnień gospodarczych.

Specjalizacja i podział pracy między poszczególne przedsiębiorstwa, oszczędność kosztów przewozu przez celowe zaopatrywanie rynku zbytu z najbliżej położonych wytwórni, udzielanie wzajemnych wskazówek i informacyj oraz niezwykle trudna sprawa normalizacji produkcji, — wszystko to są zagadnienia organizacji przemysłu polskiego, które winny być rozwiązane w najbliższym czasie, o ile przemysł nasz chce wykazać swoją żywotność.

5. Zagadnienie naukowe organizacji pracy.

Stwierdzić należy, że zarówno w r. 1926, jak i w r. 1927, przemysł polski w kierunku przygotowania prac, związanych z udoskonaleniem organizacji przemysłowej, poczynił dość poważne kroki. Mamy tu na myśli postawienie zagadnienia naukowej organizacji pracy w przemyśle tak poważnym, a jednocześnie tak różnorodnym, jak przemysł chemiczny *). W przemyśle tym w ciągu 1926 roku prowadzono bardzo interesujące badania nad obecnym stanem produkcji przemysłowej. W tym celu opracowano kwestjonarjusz, zbliżony w swej treści i układzie do znanego kwestjonarjusza marnotrawstwa, ułożonego przy przeprowadzeniu t. zw. ankiety Hoovera, która miała zbadać dokładnie sposoby zmniejszenia marnotrawstwa w przemyśle amerykańskim. Czynniki, wpływające na marnotrawstwo, rozbite zostały na trzy grupy zależnie od organizacji administracyjnej, organizacji technicznej i polityki przemysłowej. Kwestjonarjusz powyższy, skonstruowany jest w ten sposób, że przedsiębiorstwo, pracujące w warunkach idealnych, niema wcale strat, czyli jego marnotrawstwo równe jest zeru; maximum marnotrawstwa oznacza się liczbą 80 punktów.

Zbadanie polskich przedsiębiorstw chemicznych doprowadziło do wniosku, że w przedsiębiorstwach najlepiej zorganizowanych marnotrawstwo wynosi poniżej 30 punktów, w przedsiębiorstwach miernych dochodziło do 50 punktów, natomiast w przeciętnych (typ fabryki chemicznej w Polsce), marnotrawstwo określić można na 40 punktów. Z tych 40 punktów marnotrawstwa 11,8 przypada na organizację administracyjną, 11,8 na politykę przemysłową, a 16,8 na organizację techniczną. Przy innym podziale według odpowiedzialności — 30,2 punktów, czyli około 75% przypada na odpowiedzialność kierownictwa, pozostałe 25% rozkłada się równomiernie między odpowiedzialnością robotników i wpływy zewnętrzne.

Przechodząc do omówienia poszczególnych czynników marnotrawstwa w przemyśle chemicznym, stwierdzono przedewszystkiem brak należytego podziału kompetencji w większości naszych fabryk; fabryki nie często posiadają doradców naukowych produkcji, bez których nie może być pomyślny należyty postęp wytwórczości. W zakresie organizacji technicznej główniejszym środkiem na uleczenie niedomagań są przedewszystkiem nowe inwestycje i renowacje urządzeń, lecz niezbędnym warunkiem tego jest posiadanie kapitału inwestycyjnego, którego dotychczas Polska niema.

W zakresie polityki przemysłowej, przedewszystkiem trzeba zwrócić uwagę na konieczność udoskonalenia wytwórczości i specjalizacji niektórych fabryk; w tym punkcie marnotrawstwo w przemyśle chemicznym osiąga liczby maksymalne. U nas jeszcze specjalizacji produkcji nie widzimy. Artykuł, który zaczęto wytwarzać w jednej fabryce, jeśli tylko znajduje chętnych odbiorców na rynku wewnętrznym, natychmiast pociąga liczne rzesze konkurentów, którzy rzucają się na produkcję tego artykułu, mając szerokie możliwości produkowania artykułów nigdy dotąd niewytwarzanych.

* * *

Omówiliśmy dostatecznie szczegółowo braki produkcji jednej tylko gałęzi naszego przemysłu z tego względu, że 1) nie mamy podobnych tak wyczerpujących wyników dla innych działów produkcji, 2) braki te nie są obce innym gałęziom wytwórczości Polski. Rozpatrzone dane o przemyśle chemicznym stwierdzają przedewszystkiem, że stan produkcji w Polsce nie znajduje się na tak niskim poziomie, jak o tem głosi u nas powszechna opinja.

Przemysł polski nie ograniczył się tylko do zrozumienia całej ważności zagadnienia reorganizacji produkcji w Polsce, lecz poczynił szereg kroków w kierunku zrealizowania powyższych zasad.

6. Koncentracja w przemyśle chemicznym.

W przemyśle chemicznym można zauważyć przedewszystkiem koncentrację fabryk superfosfatowych w kierunku podziału rynku zbytu i ustalenia tak zwanych cen parytetowych, zależnie od miejscowości, w których sprzedaje się superfosfat. Ugrupowanie pionowe obserwujemy w przemyśle suchej destylacji drzewa, gdzie udało się skupić w jednych rękach zarówno procesy suchej destylacji drzewa, jak i przerób destylatów na wyroby gotowe.

---

*) Mechanik. 1925, 13 — 14.

*) Zagadnienie naukowej organizacji w przemyśle chemicznym. „Przegląd Gospodarczy", 1926, Nr. 22.

Związek Koksowni skoncentrował w trzech wielkich fabrykach destylację smoły węglowej, pochodzącej ze wszystkich niemal koksowni polskich, wobec czego każda koksownia nie destyluje smoły węglowej na swoją rękę.

7. Koncentracja w przemyśle metalowym.

Wyraźne dążenie do koncentracji poszczególnych działów produkcji wykazuje również przemysł metalowy, zatrudniający około 60 — 80 tysięcy robotników, a więc najpoważniejsza gałąź wytwórczości w Polsce po przemyśle włókienniczym. Trudność jakiejkolwiek koncentracji w tym przemyśle jest następstwem tej okoliczności, iż w przemyśle tym obok przedsiębiorstw dużych i dobrze prosperujących istnieją drobne zakłady, zatrudniające zaledwie kilku, czy kilkunastu robotników.

Dążenie to najwyraźniej występuje w grupie fabryk, produkujących obrabiarki. Zostało już osiągnięte częściowo porozumienie co do repartycji specjalności i opracowania wspólnego dla wszystkich fabryk planu produkcji, który by umożliwił zwiększenie produkcji obrabiarek przy jednoczesnem zmniejszeniu ilości seryj. Utworzono wspólne biuro konstrukcyjne, które ma na celu badanie najlepszych typów zagranicznych.

W 1927 r. osiągnięto porozumienie fabryk drutu i gwoździ oraz pocynkowni blachy. Podobne prace prowadzone są również w kierunku organizacji produkcji w fabrykach armatur, Mimo wielkich trudności dążenie do fuzjonowania fabryk oraz do podziału typów produkowanych przez poszczególne fabryki znajduje coraz większe zrozumienie w przemyśle metalowym.

Od roku 1926 daje się również zauważyć ożywiony ruch w kierunku stworzenia wspólnych biur sprzedaży oraz związków eksportowych. Typy i formy zrzeszeń, uprawiających wspólny eksport są bardzo różnorodne.

8. Ruch koncentracyjny w przemyśle drzewnym.

Jako na objaw bardzo dodatni należy wskazać na zapoczątkowanie w poważnych formach ruchu koncentracyjnego w przemyśle i eksporcie drzewnym; niezwykle doniosła ta dla naszego życia gospodarczego gałąź produkcji do ostatnich czasów pod względem organizacyjnym znajdowała się na najdalszem miejscu.

9. Prace reorganizacyjne w przemyśle włókienniczym.

W przemyśle włókienniczym w ostatnich czasach zostało wprowadzone w celu obniżenia kosztów produkcji zmniejszenie liczebne dotychczasowych obsad przy zespołach maszyn, oraz w poważnym stopniu zreorganizowano wytwórczość w porównaniu z okresem przedwojennym. Dotyczy to produkcji najlepszych gatunków tkanin bawełnianych, których przed wojną przemysł łódzki, nastawiony przeważnie na rynek rosyjski, nie wyrabiał; ilość wrzecion cienkoprzędnych z 15 tysięcy w lipcu 1914 roku zwiększyła się w lipcu 1926 r. przeszło dziesięciokrotnie.

10. Ruch koncentracyjny w przemyśle naftowym.

Ruch koncentracyjny w przemyśle naftowym przejawia się z wielką siłą; wzajemne tarcia poszczególnych grup producentów spowodowały w roku 1926 rozbicie kartelu p. f. „Zjednoczenie gospodarcze rafineryj olejów mineralnych". — Niemniej jednak wysiłki w kierunku przywrócenia istnienia kartelu zostały uwieńczone pomyślnym rezultatem. Z przesunięć koncentracyjnych, jakie ostatnio miały miejsce w przemyśle naftowym, wymienimy m. in.: połączenie „Silvy Plany" z „Limanową", połączenie „Małopolskiego Przemysłu Naftowego" z „Premjerem" i zakupienie przezeń Polskiego Banku Przemysłowego.

11. Inne objawy koncentracji w przemyśle polskim.

W końcu 1926 roku doszło do skutku porozumienie w przemyśle cementowym w formie stworzenia wspólnego biura sprzedaży, obejmującego wszystkie cementownie polskie oraz wznowiono ogólno - polską konwencję węglową. Wreszcie podkreślić należy doniosłość stworzenia ogólno - polskiego syndykatu hut żelaznych.

Wzmożenie ruchu koncentracyjnego w przemyśle uważać należy za jeden z pomyślnych objawów rozwoju przemysłu polskiego, a sprawę koncentracji za najżywotniejsze zagadnienie polskiej polityki przemysłowej.

B. Rz.

DZIAŁ II

USTAWODAWCZY

Ustawodawstwo handlowe w Polsce

Prace nad unifikacją prawa handlowego.

Zespolenie polityczne ziem polskich, będące następstwem wojny światowej, musiało wywołać konieczność poczynienia niezmiernie doniosłych zmian w ustawodawstwie cywilnem, karnem, administracyjnem i handlowem, jakie obowiązywało na ziemiach polskich.

Wraz z podjęciem żmudnych prac nad unifikacją ziem polskich pod względem administracyjnym i gospodarczym, trzeba było jaknajszybciej przystąpić do unifikacji i ustawodawstwa polskiego. Jakkolwiek wydawanie ustaw formalnie należy do Sejmu i Senatu, przygotowanie ich ześrodkowano w Komisji Kodyfikacyjnej, powołanej do życia w r. 1919, celem przygotowania projektów jednolitego ustawodawstwa dla całej Polski w zakresie prawa materjalnego, cywilnego, karnego, praw handlowego i wekslowego oraz w dziedzinie prawa formalnego. Nie tutaj miejsce na omawianie dotychczasowego dorobku jej działalności w zakresie kodyfikacyjnym. Zaznaczymy tylko, iż dzięki współdziałaniu Komisji Kodyfikacyjnej w pracach ustawodawczych czynników rządowych i parlamentarnych wydano wielką ilość ustaw wielkiej wagi, z mocą obowiązującą na obszarze całej Polski, a świadczącą o niepożytych zasługach Komisji Kodyfikacyjnej na polu ustawodawstwa.

Unifikacja prawa handlowego w Polsce, wzgl. uzupełnienie i zmodyfikowanie wielu obowiązujących na ziemiach polskich przepisów, narzuconych przez rządy państw zaborczych i często szkodliwych dla rozwoju gospodarczego Polski, było rzeczą niezmiernie pilną. Realizację zamierzeń w tym kierunku czynników rządowych ogromnie ułatwiało udzielenie przez Sejm rządowi pełnomocnictw na mocy ustawy z 31.VII 1924 r. o naprawie Skarbu i poprawie gospodarstwa społecznego (Dz. Ust. R. P. Nr. 71, p. 687 z 1924 r.). Na mocy tej ustawy rząd został upoważniony do wydania całego szeregu ustaw, wzgl. rozporządzeń z dziedziny gospodarczej z prawem zmienienia lub znoszenia przepisów obowiązujących w ustawodawstwie handlowem, obowiązującem w państwie polskiem. Rząd skorzystał ze wspomnianych pełnomocnictw w bardzo szerokim zakresie i w ciągu ostatnich kilku lat wydał cały szereg ustaw i rozporządzeń z mocą obowiązującą na obszarze całej Rzeczpospolitej i dotyczących m. in. prawa wekslowego i czekowego, prawa o domach składowych, warunków wykonywania czynności bankowych, działalności giełd, niewłaściwej konkurencji i t. p. W przygotowaniu są ustawy specjalne o spółkach akcyjnych, o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, o księgach handlowych i bilansowaniu, o instytucji buchalterów przysięgłych i t. p.

Ale obok tych ustaw i rozporządzeń specjalnych uznane jest za konieczne wydanie jednolitego dla całej Polski kodeksu handlowego, który pozwoliłby usunąć z jednej strony różnorodność przepisów, dotyczących poszczególnych dziedzin z zakresu prawa handlowego, a z drugiej strony — uwspółcześnić przepisy prawa handlowego, obowiązujące w poszczególnych częściach Polski, z których za najbardziej przestarzałe są postanowienia Kodeksu Handlowego Napoleońskiego. Czynione we wspomnianym kierunku przygotowania potrwają prawdopodobnie dłuższy czas. W międzyczasie wejdzie w życie cały szereg przepisów z prawa handlowego, regulujących różne dziedziny życia gospodarczego, podyktowanych względami na zmienione warunki chwili obecnej.

Kodeksy handlowe, obowiązujące w Polsce.

W chwili obecnej obowiązują na obszarze Rzeczpospolitej Polskiej cztery kodeksy handlowe: w b. Królestwie Kongresowem — kodeks handlowy francuski, wzgl. Napoleona z r. 1808, w b. zaborze pruskim — kodeks handlowy niemiecki z 1897 r., w Małopolsce—kodeks handlowy austryjacki z 1862 r. i w województwach wschodnich — kodeks handlowy rosyjski.

Jak już zaznaczyliśmy, kodeks handlowy Napoleoński, obowiązujący w b. Kongresówce zawiera przepisy, odbiegające od wymogów życia współczesnego. Pragnąc wypełnić najważniejsze luki po powstaniu Państwa Polskiego wydano dekret o rejestrze handlowym oraz dekret o spółkach z ogr. odpowiedzialnością, lecz ze względu na pośpiech, z jakim je opracowano, obfitowały one w liczne braki. Sam kodeks w warunkach obecnych reguluje stosunki gospodarcze w sposób niedostateczny (dotyczy to np. przepisów o spółkach, o księgach handlowych, o niektórych umowach handlowych i t. p.) i życiu gospodarczemu oddaje coraz słabsze usługi. Wobec tego, iż

*) Źródła: Encyklopedja prawa obowiązującego w Polsce. Cz. IV. Prawo handlowe w opracowaniu Jana Namitkiewicza, Poznań 1925. Przegląd prawa handlowego, 1925 Prof. Antoni Górski. Prawo wekslowe i czekowe, Warszawa 1925, Dr. Józef Sułkowski, Przewalutowanie przedsiębiorstw handlowych, Poznań 1925. Leon Babiński, Prawo cudzoziemców w Polsce, Warszawa 1925. Edm. St. Mieroszewicz, Ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych, Warszawa 1924. W. Broniewski, Bilans otwarcia w złotych, Warszawa 1924. Prof. Fryd. Zoll, Projekt ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Ruch prawniczy i ekonomiczny 1927 zesz. 3. Liczne artykuły w „Przemyśle i Handlu", „Przeglądzie Gospodarczym" i „Tygodniku Handlowym". „Dziennik Ustaw".

dzieło unifikacji prawa handlowego w Polsce wymaga długich przygotowań, narazie najważniejsze braki i anachronizmy w polskiem prawie handlowem usuwa się drogą wydawania specjalnych ustaw i rozporządzeń z mocą obowiązującą na obszarze całej Polski i uwzględniających w możliwie najszerszym zakresie potrzeby współczesnego życia gospodarczego.

Na podstawie wspomnianych kodeksów oraz przepisów ustaw polskich będziemy starali się w sposób najogólniejszy przedstawić stan ustawodawstwa handlowego w Polsce i w zakresie mogącym stać się źródłem praktycznych informacyj i wskazówek dla zainteresowanych sfer gospodarczych.

Kogo uważa się za kupca.

Za kupca uważa się tego, kto prowadzi handel lub zarobkowo zajmuje się czynnościami handlowemi. Handel musi być prowadzony we własnem imieniu oraz stale i zwykle. Natomiast handel może być prowadzony na cudzy rachunek (np. komisant). Według kodeksu niemieckiego wystarczy wpisać firmę, prowadzoną po kupiecku do rejestru, by być uważanym za kupca, jakkolwiek czynności, dokonywane przez daną jednostkę, nie są zaliczane przez kodeks do czynności handlowych.

W b. zaborach austryjackim i pruskim odróżnia się kupca o pełni praw od kupca drobnego. Do kategorji kupców drobnych kod. austryjacki zalicza domokrążców, przekupniów, tandeciarzy, utrzymujących domy zajezdne i szynkownie i wogóle wszystkich tych, których przedsiębiorstwa nie przechodzą zakresu rzemiosła. Do tych kupców nie są stosowane przepisy co do firm, ksiąg handlowych i prokury, a w b. Królestwie Kongresowem i co do rejestru.

Stanowisko w handlu kobiety.

W b. Królestwie Kongresowem oraz w Małopolsce, pewne ograniczenia w trudnieniu się czynnościami handlowemi stosowane są jedynie do kobiet zamężnych. Chcąc wykonywać te czynności musi ona mieć zezwolenie od męża, chociażby milczące. W b. zaborze pruskim zezwolenie męża na zajmowanie się handlem nie jest potrzebne. Mąż może jednak żonie zabronić zajmowania się handlem. W b. Kongresówce mąż odpowiada za długi żony jedynie w razie jej śmierci i tylko w tym wypadku, o ile istniała wspólność majątkowa. W Małopolsce mężatka za długi odpowiada całym swym majątkiem, bez względu na prawa męża, na tym majątku nabyte. W b. zaborze pruskim mężatka odpowiada swym majątkiem przy wyłączności majątku męża. W tym wypadku jest obojętna okoliczność, że mąż jej zabronił trudnić się handlem. Przy wspólności majątku mąż ze swego majątku nie odpowiada wtedy, gdy zabronił żonie zajmowania się handlem.

Przepisy o firmie.

Przepisy te zawarte są w odnośnych kodeksach handlowych, a nadto w rozp. Rady Ministrów z 6.III 1922 r. (Dzien. Ust. Nr. 21, p. 170 z 1922 r.) oraz w dekrecie o rejestrze handlowym z 1919 r. (Dzien. Praw Nr. 14, p. 164 z 1919 r.).

Naogół przez firmę rozumie się nazwę, pod którą osoby fizyczne lub prawne prowadzą przedsiębiorstwo i w handlu się podpisują. W ten sposób rozumie pojęcie firmy ustawodawstwo handlowe, obowiązujące w Polsce. Firma musi wskazywać, kto jest właścicielem przedsiębiorstwa oraz jaki jest jego charakter prawny.

Firma przedsiębiorstwa, będącego własnością pojedyńczego kupca, winna zawierać wyłącznie jego imię i nazwisko. Firma spółki firmowej oraz firmowo-komandytowej winna zawierać nazwiska tylko spólników firmowych z dodatkiem imienia spółki.

Firma spółki akcyjnej i z ogr. odp. tworzy się od przedmiotu przedsiębiorstwa. Należy w nazwie firmy ujawnić rodzaj firmy. Dodatek „spółka akcyjna" i „spółka z ograniczoną odpowiedzialnością" winien być użyty w pełnem jego brzmieniu. Firmy nowozarejestrowane winny różnić się od firm dawniej zarejestrowanych.

Pomimo zmiany właściciela przedsiębiorstwa nazwa firmy się nie zmienia. W razie jednak zmiany właściciela lub wydzierżawienia przedsiębiorstwa, nazwę firmy można uzupełnić przez dodatek, wskazujący na nowego właściciela czy dzierżawcę. W razie nieprawnego używania przez kogokolwiek firmy zarejestrowanej jej wałaściciel ma prawo żądać zaprzestania jej używania wzgl. domagać się odpowiedniego odszkodowania.

Rejestr handlowy.

Źródła: Dekret o rejestrze handlowym z 1919 r. (Dzien. Praw Nr. 14, p. 164 z 1919 r.) Rozp. Min. Spraw. z 22.IV.1919 r. (Dzien. Praw Nr. 37 poz. 279 z 1919 r.). Kodeks handlowy austr. i Ustawa wprow. do kodeksu handlowego, Rozp. o rejestrze z 9.III.1863 r. i 26.IV.1906 r. Kodeks Handlowy niem. i rozp. Min. Spraw. z 7.IX.1899 r. Rozporządzenie Min. Sprawied. z 24.IX.1924 r. (Dzien. Ust. R. P. Nr. 84 z 1924 r.) wprowadzające pewne zmiany i ulepszenia w przepisach rejestrowych z 1919 r.

Rejestr handlowy w Polsce prowadzony jest w b. Kongresówce i Małopolsce przez sądy okręgowe, zaś w Wielkopolsce — przez sądy powiatowe. Zgłoszenie do rejestru odbywa się ustnie lub pisemnie. Rejestr handlowy jest jawny. Dane, w rejestrze nieujawnione, nie obowiązują osób trzecich. Kupców drobnych, jak już powiedzieliśmy, nie rejestruje się. Zgłoszenie danych do rejestru zwykle odbywa się przez pełnomocników. Do zgłoszenia obowiązani są: właściciel jednoosobowy przedsiębiorstwa, zarządcy spółek, likwidatorowie, zarządcy upadłości i nadzorcy sądowi. Wpis obejmuje: firmę, siedzibę, prokurę, upadłość, likwidację i nadzór sądowy. Nadto odnośnie do pojedyńczych handlujących zgłasza się: nazwisko właściciela przedsiębiorstwa, umowy i wyroki w sprawach stosunków majątkowych między małżonkami, z których jeden jest kupcem, uprawnienie małoletnich do prowadzenia handlu, pozbawienie kupca prawa zajmowania się handlem. Co do spółek osobowych zgłasza się dane, dotyczące spólników odpowiedzialnych, odnośnie do spółek kapitałowych — dane, dotyczące kapitału zakł. spółki akc., wysokości, ilości i rodzajów akcyj, ich wpłaty, obligacyj, zaś w odniesieniu do spółek z ogr. odp. — dane co do zarządów, wysokości kapitału, terminów wpłaty na udziały i t. p. Wyciągi z rejestru ogłaszane są w gazecie urzędowej (Monitor Polski), a nadto w kilku pismach prywatnych (Tygodnik Handlowy w Warszawie, Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze w Katowicach i t. p.).

Księgi handlowe.

Podobnie, jak wszystkie inne działy prawa handlowego, również przepisy o prowadzeniu ksiąg handlowych nie są ujednostajnione. Obecnie stan rzeczy przedstawia się w sposób następujący:

W b. Kongresówce księgi handlowe obowiązani są prowadzić wszyscy handlujący. W b. zaborze pruskim i Małopolsce od tego obowiązku drobni kupcy są wolni. Księgi handlowe w b. Kongresówce obejmują: dziennik, inwentarz i kopjał listów wysłanych. Muszą one być przechowywane w ciągu 10 lat. Zaniedbanie prowadzenia ksiąg pozbawia kupca dowodu w procesie i uzasadnia pociągnięcie go w wypadku, gdy ogłoszono mu upadłość, jako bankruta. Nie prowadząc ksiąg handlowych, kupiec na wypadek sporu sądowego może sobie wyrządzić dotkliwą krzywdę. Dziennik oraz inwentarz powinny być paginowane, zaznaczone i poświadczone. Nie mogą one mieć odstępów, miejsc próżnych, przerw oraz przenoszeń na brzegi, wyskrobań lub zmian.

Należy nadmienić, iż Ministerstwo Skarbu opracowało projekt rozporządzenia z mocą ustawy, będący kodyfikacją prawa o księgach handlowych i bilansowaniu i normujący w sposób właściwy ten niezmiernie doniosły dział prawa handlowego.

Bilanse.

Przepisy o układaniu bilansów zawarte są w kodeksach handlowych, obowiązujących w Polsce oraz w szeregu ustaw, dekretów i rozporządzeń, wydanych po powstaniu Państwa Polskiego (np. dekret o spółkach z ogr. odp., o rejestrze handlowym i t. p.). Ustalają one, jakie dane powinny być zawarte w bilansach, jakie posiadają uprawnienia spólnicy firmowi co do kontrolowania bilansów, jak oblicza się wartość poszczególnych przedmiotów majątkowych i t. p.

Wobec tego, że niebawem wejdą w życie nowe przepisy co do bilansowania, zawarte w projekcie dekretu z mocą ustawy o księgach handlowych i bilansowaniu, uważamy za nieaktualne streszczanie dawnych przepisów. Natomiast przytoczymy ważniejsze przepisy, zawarte we wspomnianym projekcie. Otóż zgodnie z jego przepisami z końcem każdego roku operacyjnego należy dokonać spisu inwentarza i rezultat sprawdzenia wpisać do ksiąg handlowych.

Przed rozpoczęciem czynności handlowych sporządzić należy bilans otwarcia, następnie conajmniej raz na ostatni dzień roku operacyjnego (dzień bilansowy) sporządzić należy bilans operacyjny.

Okres operacyjny jest dwunastomiesięczny.

W bilansach należy odrębnie wykazać płynne środki, zobowiązania krótkoterminowe i długoterminowe.

W dalszym ciągu projekt przewiduje zasady co do przejmowania do bilansu wartości gruntów, budynków, narzędzi, patentów, surowców, towarów i t. p., oraz wartości w walutach zagranicznych.

Obok tego dekretu przewidziane jest ogłoszenie dekretu o instytucji buchalterów przysięgłych, według którego księgowy przysięgły musi być nieposzlakowanym moralnie obywatelem polskim, odbyć pięcioletnią praktykę w charakterze asystenta księgowego przysięgłego, oraz złożyć odpowiedni egzamin.

Obliczenia i bilanse, podpisane przez księgowego przysięgłego i opatrzone jego pieczęcią, posiadają domniemanie wiarogodności, to znaczy, że będą służyły jako dowód, o ile nie zostanie udowodniony fałsz.

Księgowy przysięgły odpowiada za wszelkie szkody i straty, powstałe wskutek 1) wydania zaświadczenia, zawierającego nieprawdziwe dane i 2) ujawnienia tajemnicy handlowej.

Księgowi przysięgli i ich asystenci będą posiadali swój samorząd zawodowy, którego organami będą izby księgowych przysięgłych.

Przepisy o bilansowaniu w złotych.

Przepisy, dotyczące sporządzania bilansów w złotych, zawarte są w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z 25.VI.1924 (Dz. Ust. R. P. Nr. 55 p. 542/24), rozporządzeniu wykonawczem Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z 1.VIII.1924 o oszacowaniu przedmiotów majątkowych oraz o sposobie księgowania przy sporządzaniu bilansów w złotych (Dz. Ust. R. P. Nr. 61, p. 612/924), rozporządzeniu wykonawczem z 21.IX.24 o ustanowieniu komisji dla dokonywania szacunków przedmiotów majątkowych (Dz. Ust. R. P. Nr. 92, p. 863/24) i rozporządzeniu Prezydenta Rzeczpospolitej z 17.V.27 o zmianie niektórych postanowień Prezydenta Rzeczpospolitej z 25.VI.1924 (Dz. Ust. Nr. 46 p. 402 z 1927 r.). Odnośnie do spółdzielni ma zastosowanie przepis, zawarty w Rozporządzeniu Prezydenta Rzeczpospolitej z 27.XII.1924 o uzupełnieniu rozporządzenia Prezydenta Rzeczpospolitej o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych (Dz. Ust. Nr. 115, poz. 1024 z 1924) oraz rozporządzeniu Ministra Skarbu i Przemysłu i Handlu z 18.II.1925 (Dz. Ust. R. P. Nr. 21, p. 151).

Zgodnie z wyżej wspomnianemi rozporządzeniami za kapitał własny przedsiębiorstwa uważa się różnicę między wartością aktywów i pasywów, przeszacowanych na złote. Kapitały zakładowy, rezerwowy, amortyzacyjny i inne własne kapitały nie są uważane za pasywa. Kapitał własny przedsiębiorstwa winien być podzielony na: kapitał zakładowy (akcyjny, udziałowy), kapitał zasobowy, amortyzacyjny i inne kapitały własne przedsiębiorstwa.

Kapitał zakładowy (akcyjny, udziałowy) w bilansie otwarcia w złotych może osiągnąć wysokość sumy, jaka wypadnie z przeliczenia wpłaconego kapitału zakładowego na złote według kursów z dat zamknięcia odnośnych subskrypcyj, jednak nie może przekroczyć tej sumy.

O ile przeszacowanie aportów rzeczowych przewyższa przeliczoną na złote cenę, za jaką aport przyjęty został do spółki, o różnicę tę może być powiększona dopuszczalna najwyższa granica kapitału zakładowego.

W akcyjnych zakładach ubezpieczeń, dla których ze względu na postanowienia, zawarte w artykułach 18 i 21 rozporządzenia Prezydenta Rzeczpospolitej z dn. 14.V.24 o przerachowaniu zobowiązań prywatno-prawnych (Dz. Ust. R. P. Nr. 42, p. 441) ustalenie posiadanego kapitału zakładowego (akcyjnego) będzie czasowo niemożliwe, należy kapitał zakładowy, wykazany w bilansie zamknięcia, przerachować według relacji 1 zł.=1.800 mkp., wydzielając resztę nadwyżki aktywów pod zbiorową nazwę „fundusze przerachowania" do czasu ostatecznego ustalenia współ-

czynnika przerachowania, stosownie do wspomnianego rozporządzenia.

W wypadku, kiedy po ustaleniu kapitału zakładowego (akcyjnego, udziałowego) pozostanie reszta kapitału własnego, podział tej reszty kapitału własnego na kapitał zasobowy i amortyzacyjny powinien być dokonany bądź w stosunku, odpowiadającym stosunkowi tychże kapitałów według ostatniego bilansu markowego, zatwierdzonego przez walne zgromadzenie spółki, bądź też według dotychczasowej wartości tychże kapitałów, przeliczonych na złote po kursach z dat walnych zgromadzeń, na jakich zapadły uchwały o dotacji kapitałów rezerwowego i amortyzacyjnego.

Bilanse otwarcia przedsiębiorstw, obowiązanych do publicznego składania sprawozdań, powinny być sporządzone i wniesione do rejestru handlowego najpóźniej w terminie do dnia 15 lipca 1927.

Nominalna wartość akcji (udziału) winna być określona na taką sumę złotych, jaka wypadnie z podziału kapitału zakładowego wyrażonego w złotych na dotychczasową ilość akcyj, względnie udziałów, jednak wartość minimalna pojedyńczej akcji winna wynosić conajmniej 10 złotych.

Akcjonarjuszowi, który ze względu na ilość posiadanych akcyj ma prawo do otrzymania ułamka nowej akcji w złotych, ma być wydany odcinek akcji odpowiedniej wartości nominalnej na okaziciela. Odcinek akcji nie uprawnia jednak posiadacza ani do brania udziału w walnem zgromadzeniu, ani do korzystania z jakichkolwiek przywilejów, przysługujących posiadaczom całych akcyj. Daje on natomiast jemu prawo do udziału w zyskach spółki, do nowych emisyj, a w razie likwidacji spółki — do udziału w majątku spółki.

Ostateczny termin do wymiany akcyj w walucie markowej, koronowej i rublowej na akcje w walucie złotowej i na ich odcinki, względnie do zaopatrzenia tych akcyj stemplem, opiewającym na walutę złotową, upływa z dniem 31 grudnia 1927 r.

W spółkach akcyjnych i akcyjno-komandytowych, o ile spółki te nie są przedsiębiorstwami bankowemi lub ubezpieczeniowemi, minimalny kapitał winien wynosić conajmniej 100.000 złotych. O ile spółka akcyjna jest przedsiębiorstwem ubezpieczeniowem, kapitał ten winien być określony conajmniej na 250.000 złotych, jeżeli zakład prowadzi jeden dział ubezpieczeniowy i na 500.000 złotych, jeżeli prowadzi dwa lub więcej działów.

Jeżeli kapitał zakładowy spółek akcyjnych lub akcyjno-komandytowych w bilansie otwarcia nie osiągnie wyżej oznaczonej granicy, spółka powinna podwyższyć swój kapitał zakładowy najdalej do dnia 31 grudnia 1927 roku conajmniej do tej granicy.

O ile spółka akcyjna lub akcyjno-komandytowa, z wyjątkiem jednakże zakładów bankowych i ubezpieczeniowych, ulega likwidacji, może się ona przekształcić na spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółdzielnię.

Spółdzielnie, których rok operacyjny nie jest rokiem kalendarzowym, obowiązane są do sporządzenia inwentarza i bilansu w złotych na dzień dowolnie obrany, jednakże nie późniejszy, jak dzień 30 czerwca 1925 roku.

Kapitał własny w spółdzielniach ulega podziałowi pomiędzy kapitały spółdzielni — udziałowym, zasobowym, społecznym i specjalnemi w stosunku do wartości tych kapitałów, przeliczonych na złote według kursu z dat, kiedy nastąpiło powiększenie, względnie zmniejszenie odpowiedniego kapitału.

Kapitał udziałowy ulega podziałowi na udziały proporcjonalnie do wartości każdego udziału, przeliczonego na złote według kursu z daty wpłacenia udziału. Powiększone w ten sposób udziały poszczególnych członków nie mogą jednakże przekraczać ich wartości, ustalonej w złotych według daty wpłacenia.

Przerachowanie bilansów przedsiębiorstw publicznych i prywatnych według nowej wartości złotego.

W związku z przeprowadzeniem reformy walutowej i ustaleniem rozporządzeniem Prezyd. Rzeczypospolitej z 13.X.1927 nowej wartości złotego (Dzien. Ust. Nr. 88, p. 790) zaszła potrzeba przerachowania bilansów przedsiębiorstw publicznych i prywatnych. Zasady tego przerachowania zostały ustalone w rozporządzeniu Prez. Rzeczyposp. z 21.III.1928 r. (Dz. Ust. Nr. 38, p. 352).

Według tego rozporządzenia przedsiębiorstwa publiczne i prywatne obowiązane są na dzień 1 lipca 1928 r. sporządzić majątkowy bilans brutto w złotych, określonych we wspomnianem rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 października 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 88, poz. 790). Bilans ten winien być przyjęty za podstawę do dalszego prowadzenia ksiąg.

Wartość bilansowa nieruchomości, ruchomości, maszyn, urządzeń technicznych i wogóle przedmiotów, nieprzeznaczonych do zbytu, nabytych przed dniem 30 września 1925 r., mogą być przerachowane według stosunku, nieprzekraczającego 172 złotych.

Należności i zobowiązania w złotych w złocie, określonych w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 37, poz. 401), oraz w walutach obcych winny być wstawione do przerachowanego bilansu brutto za dzień 1 lipca 1928 r. w pełnej równowartości Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 października 1927 r.

Przepisy o szacowaniu przedmiotów majątkowych, zawarte w obowiązujących ustawach oraz statutach spółek akcyjnych lub umowach spółkowych, nie mają zastosowania przy przerachowaniu pozycyj bilansowych według zasad omawianego rozporządzenia.

Nadwyżka bilansowa, osiągnięta z przerachowania bilansu winna być użyta przedewszystkiem na pokrycie strat bilansowych lat ubiegłych.

O ile część nadwyżki z przerachowania przelana zostanie na kapitał zakładowy spółki, to należy albo podwyższyć odpowiednio wartość nominalną akcyj (udziałów), albo wydać akcjonarjuszom nowe akcje w stosunku proporcjonalnym do posiadanych.

W tym ostatnim wypadku akcjonarjuszom, którzyby mieli prawo do otrzymania ułamka nowej akcji, należy wydać odcinek akcji odpowiedniej wartości nominalnej na okaziciela. Odcinki akcyj nie uprawniają ich posiadaczy do udziału w walnem zgromadzeniu lub do korzystania z jakichkolwiek przywilejów, przysługujących posiadaczom całych akcyj, dają natomiast prawo do udziału w zyskach spółki, do udziału w nowych emisjach oraz — w razie likwidacji — do udziału w majątku spółki.

Przerachowany bilans brutto winien być zatwierdzony przez właściwe organa przedsiębiorstwa najpóźniej w terminie do dnia 31 grudnia 1928 r.

Zmiana wysokości kapitału zakładowego (akcyjnego) spółki akcyjnej i komandytowo - akcyjnej, dokonana na mocy niniejszego rozporządzenia, jako też zmiana ilości i nominalnej wartości akcyj nie wymaga zatwierdzenia rządowego.

Przerachowane i nieprzerachowane bilanse brutto na dzień 1 lipca 1928 r. winny być wraz z uzasadnieniem przerachowania i dowodem zatwierdzenia przez właśiwy organ przedsiębiorstwa złożone w ciągu 2 miesięcy po zatwierdzeniu Ministerstwu Przemysłu i Handlu, Ministerstwu Skarbu oraz władzy skarbowej, waściwej pod względem wymiaru podatku dochodowego.

Przerachowany bilans brutto na dzień 1 lipca 1928 roku przedsiębiorstw, obowiązanych do publicznego składania sprawozdań, winien być ogłoszony w myśl obowiązujących przepisów.

Kapitał zakładowy, wykazany w przerachowanym bilansie brutto na dzień 1 lipca 1928 r., winien być ujawniony w rejestrze handlowym zgodnie z obowiązującemi przepisami.

W celu zmuszenia przedsiębiorstw prywatnych do przerachowania bilansów w terminie do dnia 1 stycznia 1919 r., Minister Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu może na każdego z kierowników tych przedsiębiorstw (członków dyrekcji, względnie zarządu) nakładać kary pieniężne.

Jeżeli przedsiębiorstwo prywatne nie przerachuje bilansu w myśl niniejszego rozporządzenia w terminie do dnia 1 marca 1919 r., właściwy sąd może na wniosek Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu orzec likwidację przymusową przedsiębiorstwa.

Nadwyżki bilansowe, pochodzące z przerachowania, uskutecznionego w myśl niniejszego rozporządzenia, nie podlegają opodatkowaniu.

Przerachowanie, przewidziane w omawianem rozporządzeniu, nie podlega opłacie stemplowej.

Minister Sprawiedliwości upoważniony jest do wydania rozporządzenia, zwalniającego całkowicie lub częściowo od opłat rejestrowych wpisy do rejestru firm.

Przepisy powyższe nie mają zastosowania do zakładów ubezpieczeń i spółdzielni, a wykazane w bilansach tych przedsiębiorstw sumy uważa się za wyrażone w złotych, określonych w rozporządzenoiu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 października 1927 r. z tem zastrzeżeniem, że należności i zobowiązania, wyrażone w walutach obcych oraz w złotych w złocie, winny być odpowiednio przerachowane.

Ochrona własności przemysłowej i handlowej.

W chwili wskrzeszenia Polski na ziemiach Rzeczpospolitej obowiązywały w dziedzinie ochrony własności przemysłowej ustawodawstwa b. państw zaborczych, oparte na systemie germańskim. Dążąc do unifikacji ustawodawstwa patentowego, prawodawca polski dekretem z 13.XII.1918 powołał do życia Urząd Patentowy przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu, zaś odnośny projekt prawa patentowego został opracowany jeszcze za czasów okupacji niemieckiej. Projekt ten z czasem stał się podstawą do opracowania dekretu z 4 lutego 1919 r., który został oparty częściowo na systemie romańskim i częściowo na systemie germańskim (Dz. P. P. P. Nr. 13 p. 137). Pokrewne dziedziny ochrony wzorów rysunkowych, modeli i znaków towarowych zostały równocześnie unormowane dekretami z tejże daty (Dz. Ust. R. P. Nr. 13, p. 138 i 139). Dekrety te uchyliły obowiązujące na ziemiach polskich przepisy państw zaborczych. Życie wkrótce przekonało, iż dekrety te posiadają wiele braków i są w sposób niedostateczny dostosowane do warunków, jakie wytworzyły się po wojnie światowej. Między innemi zawarte były w nich postanowienia, sprzeczne z zobowiązaniami, przyjętemi przez Polskę w umowach międzynarodowych, a nadto nie uwzględniały one okoliczności, iż we wszystkich trzech zaborach obowiązywały odrębne kodeksy cywilne i karne. Sprawa opracowania nowej ustawy stała się szczególnie z tego względu bardzo pilna, iż ustawą z dn. 7.VII 1921 Sejm zatwierdził przystąpienie Polski do porozumienia z dnia 30.VI.1920 r., podpisanego w Bernie między Polską, Niemcami, Francją, Holandją, Portugalją, Szwecją, Szwajcarją i Tunisem w sprawie zachowania i przywrócenia praw własności przemysłowej osób, dotkniętych przez Wojnę Światową (Dz. Ust. Nr. 15, p. 133 z r. 1921). Prace nad projektem nowej ustawy były prowadzone od roku 1920. Sejm uchwalił ją dopiero w dniu 5 lutego 1924 roku, w życie zaś weszła ona w dniu 10.IV.1924 roku (Dz. Ust. Nr. 31, poz. 306 z 1924 r.). Fundamentalną myślą tej ustawy, jak zaznacza p. Stefan Czaykowski, prezez Głównego Urzędu Patentowego (Przemysł i Handel Nr. 16 z r. 1924 strona 445) jest wprowadzenie zamiast amerykańsko-niemieckiego systemu ścisłego badania co do nowości — francuskiego systemu zgłoszenia i udzielania patentów „Sans garantie du Gouvernement", zmodyfikowanego jednak o tyle, iż daje się Urzędowi Patentowemu prawo odrzucenia zgłoszonego wynalazku lub wzoru, skoro przy badaniu ich pod względem formalnym okaże się oczywisty brak nowości; w ten sposób uchyla się wadę systemu francuskiego, polegającego na konieczności rejestrowania wszelkich gotowych wynalazków i wzorów, chociażby nie zasługiwały one jako już powszechnie znane na to, by stawały się przedmiotami monopolu i hamowały na krótki nawet czas wolnoś ćprzemysłową.

Drugą myślą przewodnią ustawy, należącą całkowicie do sfery polityki handlowo-przemysłowej, jest przeszczepienie do Polski przemysłu zagranicznego drogą ustanowienia, jako korrelatu monopolów patentowych i monopolów wzorów, bezwzględnego przymusu wykonywania zmonopolizowanego przemysłu w Polsce, w rozciągłości, odpowiadającej naszemu zapotrzebowaniu.

Trzecia myśl przewodnia ustawy, to zwalczenie pewnych objawów nieuczciwej konkurencji w przemyśle i handlu.

Ustawa ta w warunkach obecnych wymagała tak licznych zmian, iż trzeba było ją zastąpić nową ustawą wydaną w formie Rozp. Prez. Rzeczyposp. z dnia 22.III.1928 (Dzien. Ust. Nr. 39, poz. 384).

Ustawa ta składa się z czterech części zatytułowanych: „O patentach na wynalazki", „O znakach towarowych", „Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznicy patentowi, Postanowienia końcowe".

Niżej podajemy najważniejsze postanowienia tej ustawy.

CZĘŚĆ I.

O patentach na wynalazki.

Prawo wyłącznego korzystania z wynalazku w sposób przemysłowy i handlowy powstaje przez udzielenie patentu. Prawo rozciąga się na cały obszar Rzeczypospolitej Polskiej i trwa przez lat 15 od udzielenia patentu.

Do udzielania patentów powołany jest Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej.

Patent ważny można uzyskać tylko na wynalazki nowe. Nie uważa się wynalazku za nowy, jeżeli w czasie zgłoszenia go w Urzędzie Patentowym był już opublikowany, albo na ziemiach Rzeczpospolitej Polskiej stosowany lub na widok publiczny wystawiony.

Wyłącza się od opatentowania:

1) wynalazki których stosowanie byłoby sprzeczne z prawem obowiązującem lub dobremi obyczajami;

2) środki żywności, lekarstwa i wytwory, otrzymywane sposobem chemicznym;

3) zasady szrankowe.

Patent gaśnie, o ile

1) opłata za rok bieżący zalega ponad 3 miesiące,

2) właściciel patentu zrzeka go się.

3) wywłaszczono prawo patent. w interesie wolności przemysłowej.

Patent ulega umorzeniu, o ile właściciel patentu w ciągu trzech lat od udzielenia mu patentu nie wykonywa go ani osobiście, ani przez inne osoby i nie usprawiedliwi w sposób odpowiedni niewykonywania patentu.

Prawa do patentu.

Tylko wynalazca lub jego prawny następca ma prawo do uzyskania patentu. W braku dowodu przeciwnego, za wynalazcę lub jego następcę prawnego uważa się tego, kto pierwszy zgłosi wynalazek do opatentowania.

Prawo do patentu jest dziedziczne i może przechodzić w całości lub częściowo w drodze spadku, albo zapisu testamentowego.

Prawo wykonywania w części lub w całości obcego wynalazku opatentowanego nabywa się przez umowę (licencja dobrowolna) lub na podstawie orzeczenia Urzędu Patentowego (licencja przymusowa). Licencja uzasadnia prawo rzeczowe na rzecz licencjanta, jeżeli zostanie wpisana do rejestru patentowego.

Ochrona wyłączności patentowej.

O ile znak towarowy używany jest bezprawnie, można domagać się zaprzestania naruszenia prawa i wydania niesłusznego wzbogacenia z 3 ostatnich lat. W razie ustalenia złego zamiaru, lub oczywistego niedbalstwa można żądać wynagrodzenia wszelkiej szkody i zadośćuczynienia za krzywdy osobistej natury. Miast wymienionych świadczeń majątkowych można żądać ryczałtowej sumy do 15 tys. zł.

Postępowanie i właściwość władz.

Celem uzyskania patentu należy zgłosić pisemnie wynalazek do Urzędu Patentowego (wydział zgłoszeń).

Zgłoszenie musi zawierać wniosek o udzielenie patentu na wynalazek, oznaczenie wynalazku, imię, nazwisko i miejsce zamieszkania zgłaszającego.

Do podania należy dołączyć w dwuch egzemplarzach opis wynalazku tak dokładny, żeby każdy znawca według niego mógł stosować wynalazek w przemyśle.

Wydział zgłoszeń bada, czy zgłoszenie odpowiada przepisom, czy w szczególności opis wynalazku jest dostatecznie jasny i zastrzeżenia patentowe w sposób niewątpliwy określone, a nadto, czy przeciw opatentowaniu nie istnieją odpowiednie przeszkody.

Jeżeli badanie wypadnie pomyślnie, Urząd Patentowy udziela patentu i wciąga go do rejestru patentów, a zgłaszający otrzymuje dokument, zwany patentem. O udzieleniu patentu ogłasza się w Wiadomościach Urzędu Patentowego.

Opłaty.

Opłata przy zgłoszeniu patentu wynosi 35 zł.
Opłaty roczne wynoszą:

za rok	pierwszy	40 zł.
„	drugi	60 „
„	trzeci	80 „
„	czwarty	100 „
„	piąty	150 „
„	szósty	200 „
„	siódmy	250 „
„	ósmy	300 „
„	dziewiąty	400 „
„	dziesiąty	500 „
„	jedenasty	600 „
„	dwunasty	700 „
„	trzynasty	850 „
„	czternasty	1000 „
„	piętnasty	1150 „

Postanowienia przejściowe.

Prawa ze zgłoszeń wynalazków oraz z patentów, które miały moc prawną w państwach zaborczych w chwili, gdy obszary, od tych państw odłączone, stały się częściami Rzeczypospolitej Polskiej, zachowują swoją moc.

CZĘŚĆ II.

O wzorach użytkowych i zdobniczych.

Prawo wyłącznego korzystania w sposób przemysłowy i handlowy z nowej postaci przedmiotu, ujawnionej w danym wzorze, powstaje przez jego zarejestrowanie. Prawo to rozciąga się na cały obszar Polski i trwa przez lat 10. Wzory rejestruje się w Urzędzie Patentowym. Przedmiotem ważnej rejestracji są tylko wzory nowe. O ile w czasie zgłoszenia do rejestracji dany wzór był już opublikowany lub jawnie stosowany, nie jest on uważany za nowy.

Wzory, które naruszają prawa pewnych osób, sprzeczne z obowiązującem prawem lub z dobremi obyczajami, oraz pomysły, które nie nadają się do stosowania w przemyśle, nie mogą być rejestrowane.

Cały szereg innych kwestyj, dotyczących wzorów, unormowano na tych samych zasadach, jakie zostały przyjęte odnośnie do patentów. Do tych kwestyj należą: sposób badania zgłoszeń, przeszkody do uzyskania ważnej rejestracji, prawa poprzednich używaczy, licencje, ochrona wyłączności zarejestrowanego wzoru, ochrona wolności przemysłowej i handlowej, unieważnienie rejestracji, umorzenie prawa do ochrony wzoru użytkowego, prawa dzielnicowe i t. p.

Opłaty.

Opłata za zgłoszenie wzoru użytkowanego lub za łączne zgłoszenie wzorów zdobniczych w liczbie, nie przewyższającej 10, wynosi zł. 15. Opłata za pierwszy okres ochrony (1, 2 i 3 rok) wynosi zł. 25 przy wzorach zdobniczych i zł. 40 — przy użytkowych. Opłata za drugi okres (4 i 6 rok) wynosi zł. 50 przy wzorach zdobniczych i 100 — przy użytkowych i za okres trzeci (7, 8, 9 i 10 rok) wynosi zł. 100 przy wzorach zdobniczych i 200 — przy użytkowych.

CZĘŚĆ III.

O znakach towarowych.

Prawo do znaku towarowego w zasadzie powstaje przez jego zarejestrowanie i rozciąga się na cały obszar Rzeczypospolitej. Znaki te rejestruje się w Urzędzie Patentowym R. P.

Znak powinien posiadać coś charakterystycznego, nie naruszać praw pewnych osób (nazwiska, firmy lub wizerunku), nie powinien być sprzeczny z obowiązującem prawem lub dobremi obyczajami, nie wprowadzać w błąd i powinien dostatecznie różnić się od innych znaków, na które wydano świadectwo.

Pierwszeństwo znaku liczy się od chwili zgłoszenia jego w Urzędzie Patentowym. Prawo wyłącznej używalności gaśnie: 1) jeżeli opłata za znak zalega przez 3 miesiące, 2) jeżeli właściciel prawa do znaku zrzeka go się wobec Urzędu Patentowego i jeżeli odpadły warunki istnienia prawa i okoliczność ta została ustalona prawomocnem orzeczeniem Urzędu Patentowego.

Prawo do znaków.

Znak towarowy jest przedmiotem własności i jedynie wraz z przedsiębiorstwem przechodzi na inne osoby.

Zmiany w prawach rzeczowych (powstanie tych praw, przeniesienie i umorzenie) oraz wszelkie zmiany w oznaczeniu przedsiębiorstwa, zwłaszcza w firmie, winny być zgłoszone do rejestru znaków.

Ochrona zarejestrowanego znaku towarowego.

W razie bezprawnego używania przez kogokolwiek znaku towarowego, zarejestrowanego dla tego samego rodzaju towaru, można żądać zaprzestania naruszenia, wydania niesłusznego wzbogacenia z ostatnich trzech lat. O ile działanie było wywołane złym zamiarem lub oczywistem niedbalstwem — na zastosowanie przepis, jak przy patentach.

Osoby, popełniające wyżej wymieniony czyn umyślnie, podlegają karze grzywny do 75.000 zł. lub aresztem do 6 miesięcy, przyrządy zaś służące do podaresztem do 6 miesięcy, przyrządy zaś, służące do podrabiania znaków lub do oznaczenia towarów, i zapasy

Postępowanie i właściwość władz.

Celem uzyskania prawa wyłącznego używania w przedsiębiorstwie znaku towarowego, należy wnieść odnośne podanie do Urzędu Patentowego. Zgłoszenie winno zawierać: wniosek o zarejestrowaniu znaku, dokładny jego rysunek, conajmniej w 10 egzemplarzach, imię i nazwisko oraz miejsce zamieszkania zgłaszającego znak i ewentualnie adres adwokata lub rzecznika patentowego.

O ile znak towarowy dotyczy przedsiębiorstwa, posiadającego swoją siedzibę w państwie obcem, zgłaszający znak winien również przedstawić dowód, że znak również doznaje ochrony w owem państwie.

Ochrona znaków trwa przez lat 10. Właściciel jego otrzymuje świadectwo ochronne.

Rejestrację znaku ogłasza się w Wiadomościach Urzędu Patentowego.

Opłaty.

Opłata przy zgłoszeniu znaku towarowego wynosi zł. 20. Nadto po otrzymaniu zawiadomienia od Wydziału Zgłoszeń, iż znak może być zarejestrowany, należy uiścić za korzystanie z dziesięcioletniej ochrony każdego znaku zł. 60 i za każdą klasę towaru złotych 15.

Opłaty za znaki związkowe wynoszą podwójnie.

CZĘŚĆ IV.

Ta część ustawy zawiera opis ustroju Urzędu Patentowego oraz przepisy, dotyczące rzeczników patentowych.

Urząd Patentowy podlega bezpośrednio Ministrowi Przemysłu i Handlu i składa się z członków stałych (prezes urzędu, naczelnicy wydziałów i radcowie stali) oraz niestałych, (radcowie niestali i sędziowie). Obejmuje on Wydział Prezydjalny, Wydział Zgłoszeń, Wydział Spraw Spornych i Wydział Odwoławczy.

Rzeczników patentowych, uprawnionych obok adwokatów, do zastępowania stron przed Urzędem Patentowym, mianuje na wniosek prezesa Urzędu Minister Przemysłu i Handlu.

Nieuczciwa konkurencja.

Ustawodawstwo, dotyczące ochrony własności przemysłowej i handlowej, poza przepisami o znakach handlowych i patentach na wynalazki, o których była mowa wyżej, obejmuje również przepisy o nieuczciwej konkurencji. Do niedawna ochrona przed nieuczciwą konkurencją nie była w Polsce należycie uregulowana. Zarówno w b. Kongresówce, jak i w Małopolsce brak było przepisów, które by regulowały sprawę nierzetelnej konkurencji. W dzielnicach tych po-

sługiwano się niektóremi postanowieniami kodeksów cywilnych lub ustaw. Tak więc w b. Kongresówce stosowano w wypadkach nieuczciwej konkurencji art. 138 Kodeksu Cywilnego Napoleońskiego, w Małopolsce zaś — nowelę do Kodeksu Cywilnego z roku 1916, przepisy o firmie oraz ustawę z r. 1895 o wyprzedażach. Jedynie w b. Zaborze Pruskim dziedzina ta była odpowiednio uregulowana ustawą z dnia 7.VI 1909 roku pod nazwą „Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb". Opracowanie jednolitej polskiej ustawy było podyktowane koniecznością ze względu na międzynarodowe zobowiązania Polski, zaciągnięte przez przystąpienie jej do Konwencji Paryskiej z 25.V.1883, zrewidowanej na Konferencji w Hadze w październiku 1925 roku, oraz przez zawarcie umowy handlowej polsko-francuskiej, w której Rząd Polski zobowiązał się w terminie prekluzyjnym (w pierwszych miesiącach roku 1926) opracować i wydać ustawę o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

Ustawa, która została ogłoszona w dniu 2 sierpnia 1926 roku (Dz. Ust. R. P. Nr. 96 poz. 559), jest oparta o judykaturę francuską. Zawiera ona przepisy ochronne zarówno w sferze cywilno - prawnej, jak i karnoprawnej.

Zgodnie z art. 1 tej ustawy, każdy przedsiębiorca ma prawo żądać, aby konkurent nie wdzierał się pod fałszywą maską w jego klientelę, wydając swe wyroby lub towary za pochodzące od przedsiębiorcy pierwszego. W szczególności wzbronione jest używanie takiej nazwy firmy lub przedsiębiorstwa, które mogłoby wprowadzić w błąd odbiorców i wytworzyć w nich mniemanie, że mają oni do czynienia z innem przedsiębiorstwem konkurencyjnem. Jest to niedopuszczalne nawet w tym wypadku, gdyby właściciel nowopowstającej firmy mógł się powołać na jakiekolwiek swoje prawo, np. prawo do nazwiska.

Możliwość wprowadzenia w błąd winna być usunięta przez umieszczenie odpowiednich dodatków.

Art. 3 uogólnia objawy nieuczciwej konkurencji, zabraniając wszelkich czynów, sprzecznych z obowiązującemi przepisami lub dobremi obyczajami (uczciwością kupiecką) i przytacza przykłady, które, oczywiście, nie wyczerpują wszystkich wypadków: podawanie nieprawdziwych wiadomości o przedsiębiorstwie konkurencyjnem (nieuczciwa reklama), namawianie pracowników swego konkurenta do niewypełniania ich obowiązków służbowych, wyjawianie technicznych lub handlowych tajemnic obcego przedsiębiorstwa i t. p.

Art. 4 zabrania wprowadzania w błąd klienteli drogą używania nieodpowiadających rzeczywistości geograficznych nazw towarów, wyrobów lub świadczeń. Warunki używania takich nazw terytorjalnych, a zwłaszcza granice okręgów geograficznych, do których te nazwy się odnoszą, mają być określone w osobnem rozporządzeniu Rady Ministrów. Ta ostatnia posiada moc wydawania zakazów używania obcych, ale notyfikowanych nazw regjonalnych przy oznaczaniu wytworzonych w Polsce lub sprowadzonych do Polski towarów, a niepochodzących z okręgów nazwami oznaczonych. Zakaz ten może obejmować nawet nazwy, które w wewnętrznym obrocie handlowym stały się już oznaczeniami rodzajowemi. Powyższe postanowienie ustawy daje Polsce możność lojalnego wywiązania się z zobowiązań, przyjętych przez nią w umowach międzynarodowych i głównie w umowie handlowej polsko - francuskiej oraz polsko- czesko-słowackiej.

We wszystkich powyższych wypadkach, objętych zakazami ustawowemi, poszkodowani przedsiębiorcy, a co do nazw regjonalnych każdy przedsiębiorca, produkujący we właściwym okręgu lub sprzedający dane wyroby (a więc każdy wytwórca sera szwajcarskiego i autentycznej kiełbasy krakowskiej) żądać mogą w drodze sądowego powództwa zaniechania zabronionych czynów i usunięcia tego wszystkiego, co wprowadza w błąd odbiorców, wydania wzbogacenia z ostatnich trzech lat, a w razie złej woli lub oczywistego niedbalstwa — wynagrodzenia również wszelkiej szkody.

Miast wszystkich tych świadczeń majątkowych, które nie zawsze mogą być co do swej sumy udowodnione, poszkodowany może żądać sumy ryczałtowej do 10.000 zł.

Dla sporów o roszczenia cywilno - prawne właściwe są sądy okręgowe jako handlowe. Orzecznictwo natomiast w zakresie karno - prawnym należy do sądów okręgowych. Kary dochodzą do zł. 12.000 i 6 tygodni aresztu.

W związku z wejściem w życie tej ustawy została uchylona niemiecka ustawa z r. 1909, która, jak już wspomnieliśmy, obowiązywała do niedawna w b. zaborze pruskim.

Spółki handlowe i zarobkowe.

W Polsce znane są zarówno spółki handlowe, jak i zarobkowe. Pośród spółek handlowych rozróżnia się spółki osobowe (jawne, czyli firmowe, komandytowe, ciche i stowarzyszenia na udział) i spółki kapitału (akcyjne, komandytowo - akcyjne i z ograniczoną odpowiedzialnością). Spółki zarobkowe zwane są w Polsce spółdzielniami.

Kiedy w spółkach osobowych kilku lub przynajmniej jeden odpowiada całkowicie za długi spółki i jeden lub kilku wspólników zarządza, w spółkach kapitału odpowiada nie osoba, lecz kapitał i odpowiedzialność wspólników ogranicza się jedynie do wkładów, z których tworzy się kapitał zakładowy. Kiedy w spółkach kapitału z mocy samej umowy prawo zarządu nie należy do wspólników, a może wynikać z jakiejś specjalnej umowy, w spółkach osobowych — prawo do zarządzania wynika z samej umowy spółki. Pośrednią formacją jest spółka komandytowo - akcyjna, gdzie zarząd należy do wspólnika odpowiedzialnego, komandatarjusze zaś są wyłączeni od zarządzania. Kiedy w spółkach osobowych udział jest zasadniczo niezbywalny, w spółkach kapitału pozbywalność udziału jest nietylko dopuszczalna, ale ogromnie ułatwiona.

1. SPÓŁKI HANDLOWE.

I. Osobowe.

Należą do nich spółki jawne, komandytowe, ciche i stowarzyszenia na udział.

a) Spółki jawne.

Przepisy co do spółek jawnych, przez które rozumieć należy zrzeszenie dwóch lub większej liczby osób, mających na celu wspólne prowadzenie handlu

pod jedną firmą spółkową na zasadzie odpowiedzialności wszystkich uczestników, nieograniczonej i solidarnej, zawarte są w kodeksach handlowych b. Królestwa Polskiego, niemieckim i austrjackim.

Spółki te w b. Królestwie Kongresowem zawiązują się na podstawie aktu notarjalnego lub prywatnego. W Małopolsce i Wielkopolsce nie jest wymagane sporządzenie aktu piśmiennego. Spółka ujawnia się w rejestrze handl. sądu, w którego okręgu ma ona siedzibę.

Co się tyczy stosunków między spólnikami, w b. Królestwie Kongresowem nie są one w drodze ustawodawczej unormowane. W b. zaborze niemieckim obowiązują następujące przepisy kodeksu handlowego: O ile spólnik w interesach spółki poczynił nakłady lub poniósł straty, ma prawo do odszkodowania. Spólnik nie może brać udziału w innej spólce w charakterze spólnika osobiście odpowiedzialnego i zajmować się bez zgody spólników interesami z tego działu handlu, którym zajmuje się spółka. Spółką zarządzają bądź wszyscy spólnicy bądź spólnicy, do tego wyznaczeni. Mianowanie prokurenta w zasadzie należy do zarządów, cofnięcie zaś prokury — do spólników, uprawnionych do udzielania lub do współdziałania przy udzieleniu prokury. Spólnik ma prawo do otrzymywania wiadomości co do interesów spółki, do przeglądania ksiąg i układania bilansu. Uchwały zapadają jednomyślnie, chyba, że umowa stanowi inaczej. Z czystego zysku, o ile on wystarcza, 4 proc. od udziału przypada spólnikowi. Resztę zysków dopisuje się do udziału spólnika. Podobne przepisy zawiera kodeks handlowy austrjacki.

Odpowiedzialność spólników wobec osób trzecich za zobowiązania spółki jest solidarna. Odpowiadają oni całym swym majątkiem. Nowy spólnik ponosi odpowiedzialność za powstałe przed jego wstąpieniem zobowiązania.

Spółka może pod swą firmą nabywać prawa i zaciągać zobowiązania, nabywać własne i inne prawa rzeczowe na nieruchomości, pozywać i być pozywaną. Każdy wspólnik może reprezentować spółkę, lecz umowa spółki może go tego prawa pozbawić. Według kodeksu handlowego austryjackiego wierzyciele osobiści wspólnika nie mogą dochodzić swej należności z majątku spółki, lecz mogą jej dochodzić jedynie z udziału wspólnika w zyskach spółki lub z tego, co mu przypada z podziału majątku spółki.

Rozwiązanie spółki jawnej może, według kodeksu handlowego niemieckiego, nastąpić z powodu: upływu czasu, na który ją zawarto, uchwały wspólników, otwarcia upadłości co do majątku spółki lub wspólnika, śmierci wspólnika, o ile w umowie spółki nie zastrzeżono czego innego, wypowiedzenia i orzeczenia sądu.

Po rozwiązaniu spółki następuje likwidacja, chyba, że wspólnicy sie umówili inaczej lub spółce zostanie ogłoszona upadłość. Pomimo rozwiazania spółki, w czasie likwidacji pozostaje ona nadal spółką (i kupcem); zmienia się tylko jej cel. W sprawie rozwiazania spółki prawo austrjackie zawiera przepisy podobne do niemieckich. Kodeks handlowy Królestwa Polskiego przepisów tych nie zawiera. Znajdują sie one w Kodeksie Cywilnym. Przepisy o likwidacji spółki jawnej zawarte są w dekrecie o rejestrze handlowym, wzorowane na niemieckich.

b) Spółki komandytowe.

Przez spółkę komandytową rozumie się spółkę kilku osób, zawiązaną dla prowadzenia handlu, z których jedne (wspólnicy firmowi) ponoszą odpowiedzialność nieograniczoną i solidarną, drugie zaś — ograniczoną do wysokości wkładów (komandytowcy). Przepisy o tych spółkach zawarte są w kodeksach handlowych, obowiazujących w Polsce.

Spółka komandytowa w b. Królestwie Kongresowem powstaje na podstawie umowy piśmiennej. W Małopolsce i Wielkopolsce akt piśmienny nie jest wymagany.

Firma spółki komandytowej winna zawierać tylko nazwisko wspólników firmowych, względnie jedno nazwisko takiego wspólnika z dodatkiem, oznaczającym rodzaj spółki; dekret o rejestrze handlowym wymaga dodatku „spółka komandytowa"; nazwisko wspólnika komandytowego w skład firmy wchodzić nie może. Spółkę komandytową zgłaszają wspólnicy, uprawnieni do zarządzania nią, do rejestru handlowego. W zgłoszeniu, oprócz firmy, siedziby i wspólników firmowych, należy podać komandatarjuszów oraz wysokość ich wkładów; udziału wspólników firmowych się nie zgłasza, przystąpienie lub wystąpienie ze spółki wspólnika komandytowego oraz powiekszenie lub zmniejszenie wkładek ulega zgłoszeniu. Nazwiska komandytowców oraz wysokość ich wkładu nie ulegają ogłoszeniu w pismach. Spółką zarzadzają wspólnicy osobiście odpowiedzialni, którzy kłada swe podpisy w sądzie rejestrowym, przez nich też spółka nabywa prawa i zaciąga zobowiązania; zastępują oni spółkę przed sądem; komandytowcy nie mają prawa, ani obowiązku zarzadzać czynnościami spółki. Zakaz konkurencyjny, ustanowiony przez prawodawstwo niemieckie i austryjackie względem wspólnika firmowego, nie stosuje sie komandytowca. Wspólnik komandytowy ma prawo żądać odpisu bilansu rocznego i sprawdzać jego dokładność: zysk, przypadający wspólnikowi komandytowemu, dopisuje się do kwoty, wpłaconej przezeń na poczet wkładu, dopóki wkład nie zostanie pokryty całkowicie. Odpowiedzialność komandytarjusza za straty ogranicza się do jego wkładu i zaległej sumy na wkład. Komandytarjusz odpowiada za zobowiązania spółki, powstałe przed jego wstąpieniem do spółki. Podwyższenie wkładu winno być ujawnione w rejestrze. Przed wpisaniem spółki do rejestru odpowiada komandytarjusz za jej zobowiazania tak, jak gdyby był wspólnikiem firmowym. Śmierć komandytowca nie pociąga rozwiazania spółki; prawo austr. stanowi, iż przyczyny rozwiazania spółki firmowej odnoszą się również do spółki komandytowej. Przepisy, odnoszące się do likwidacji spółki jawnej oraz do przedawnienia skarg przeciw wspólnikom, stosują się też do spółki komandytowej.

c) Spółka cicha.

Spółka cicha polega na tem, iż ktoś (wspólnik cichy) wnosi wkład do istniejącego przedsiębiorstwa innej osoby, celem uczestniczenia w zyskach i stratach. Jest ona znana we wszystkich dzielnicach Polski. Zawarcie umowy co do spółki cichej, według prawa niemieckiego, nie wymaga dopełnienia żadnych formalności. Wspólnik cichy może nie brać udziału w stratach, nie można go jednak wyłączyć od zysków. Ma ona prawo żądać wyjaśnień co do stanu interesów

spółki i przedłożenia bilansu. Śmierć wspólnika nie rozwiązuje spółki. Po rozwiązaniu spółki następuje rozliczenie się.

Według prawa austryjackiego nazwisko wspólnika cichego w firmie nie ujawnia się, gdyż musiałby on odpowiadać przed wierzycielami spółki osobiście i solidarnie.

d) Stowarzyszenia na udział.

Tak zw. stowarzyszenia na udział (Associations en participation) lub dorazowe, znane ustawodawstwu b. Kongresówki, zawiązywane są w celu przedsiębrania jednej lub więcej pojedyńczych czynności handlowych na wspólny rachunek. Spółka taka zawiązywana jest bez wszelkich formalności, nie istnieje jako osobny przedmiot prawny, a z interesów jej są uprawnieni i zobowiązani wprost wspólnicy.

II. Spółki kapitału.

W spółkach kapitału lub kapitalistycznych jedną z najbardziej znamiennych cech jest fakt, że, jak już powiedzieliśmy, wspólnicy w nich nie odpowiadają osobiście za długi wspólne, lecz odpowiedzialność ich jest tylko rzeczowa, ciążąca na odrębnym majątku spółki. Spólnicy jako tacy nie reprezentują spółki. Zastępstwo jej należy do specjalnych organów, tak zw. Zarządu, który jest kontrolowany przez radę nadzorczą i ewentualnie przez komisarzy rządowych. Utworzenie takich spółek zależy od przestrzegania ściśle w ustawie określonych formalności.

Do spółek tego rodzaju należą: towarzystwa akcyjne, spółki komandytowo - akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

a) Spółki akcyjne.

Ustawodawstwo, dotyczące spółek akcyjnych, nie jest dotychczas w Polsce ujednostajnione. Obecnie obowiązują: na terytorjum b. zaboru pruskiego odnośne przepisy kodeksu handlowego niemieckiego, w Małopolsce — austr. kodeks handlowy i t. zw. regulatyw akcyjny z 20.IX 1899 r., wreszcie w b. Kongresówce— odnośne artykuły kodeksu handl. Kr. Polskiego. Pozatem zarówno w b. zaborze rosyjskim, jak i austr. obowiązuje ustawa z 29.IV 1919 r. o zatwierdzeniu i zmianie statutów spółek akcyjnych. Jak widzimy, istniejące w Państwie Polskiem ustawodawstwo, regulujące działalność spółek akcyjnych jest niezmiernie różnorodne. Obejmuje ono dwa zasadnicze różne systemy, posiada liczne braki i nie jest dostosowane do nowoczesnych potrzeb oraz specjalnych warunków wskrzeszonego Państwa Polskiego. Istniejące braki tego ustawodawstwa rząd polski fragmentarycznie i doraźnie starał się usunąć. W związku jednak ze stabilizacją stosunków gospodarczych w Państwie wyłoniła się konieczność opracowania jednolitej ustawy akcyjnej dla całego Państwa. Opracowaniem projektu odnośnej ustawy akcyjnej zajęły się jednocześnie komisja międzyministerjalna, wyłoniona w październiku 1924 r. z inicjatywy Ministerstwa Przemysłu i Handlu i Min. Skarbu oraz Komisja Kodyfikacyjna. Projekt tej ustawy w ostatecznej redakcji M. P. i H. po zatwierdzeniu przez Radę Ministrów został ogłoszony w formie rozp. Prez. Rzeczyp. z 22.III.1928 r. (Dz. Ust. Nr. 39, poz. 383).

Jest ono zbliżone najbardziej do nowoczesnej ustawy akcyjnej belgijskiej.

W wyborze między systemem koncesyjnym, a systemem wolności zawiązywania i rejestracji, wybiera ono drogę pośrednią, przyjmując zasadniczo system rejestracyjny, zastrzegając jednak system koncesyjny dla przedsiębiorstw o znaczeniu państwowem, lub użyteczności publicznej. Płynność życia nie pozwala na petryfikację ustalania, rozp. więc pozostawia Radzie Ministrów upoważnienie do określania przedsiębiorstw, mających znaczenie państwowe, lub charakter użyteczności publicznej.

Rozp. dopuszcza akcje rozmaitych rodzajów, różniące się co do uprawnień zarówno pod względem dywidendy, jak i prawa głosu. Obok akcyj uprzywilejowanych, imiennych, okazicielskich, akcje pluralne, o wielokrotnem prawie głosu z tem jedynie ograniczeniem, iż muszą to być akcje imienne. Walkę, toczącą się w literaturze o dopuszczenie akcyj o pluralnem głosowaniu rozstrzyga projekt na korzyść pluralnego głosowania, licząc się z tem, że takie uregulowanie prawa głosu zapobiec może majoryzowaniu przez liczebną, nieraz obcą pod względem kapitału lub przygodną większość, oraz że ujemne spostrzeżenia o pluralności głosów mają swą przyczynę w stosunkach walutowych, spowodowanych inflacją.

Równocześnie rozp. rozgranicza interesy akcyj uprzywilejowanych od akcyj innych, stanowiąc, iż dywidenda uprzywilejowana nie może być wyższa od zwykłej dywidendy ponad dwie jednostki powyżej przeciętnej stopy Banku Polskiego.

Rozp. to wchodzi w życie dopiero z dn. 1.I.1929 r. Spółki zarejestrowane lub zgłoszone do rejestru winny uzgodnić z nim swe statuty do r. 1931, zaś na Górnym Śląsku uzgodnienie winno nastąpić do 31.XII 1938 r.

— — — — — — — — — — —

Jak już zaznaczyliśmy, zgodnie z obowiązującem w Polsce ustawodawstwem handlowem, w Państwie mają zastosowanie dwa systemy: meldunkowy lub rejestracji oraz koncesyjny. Pierwszy obowiązuje w b. zaborze pruskim, drugi — w dwóch innych zaborach.

W b. zaborze pruskim spółka akcyjna powstaje w następujący sposób: wymagane jest połączenie się przynajmniej 5 osób i spisanie w formie sądowej lub notarjalnej kontraktu, wzgl. statutu spółki. Kapitał tworzy się albo przez przejęcie jednocześnie wszystkich akcyj przez założycieli lub drogą subskrypcji. W pierwszym wypadku spółka uważana jest za utworzoną z chwilą wpłacenia przez założycieli całego kapitału. Przy założeniu jednorazowem równocześnie z utworzeniem spółki lub też w oddzielnym akcie sądowym lub notarjalnym ustanawia się radę nadzorczą i zarząd. Założyciele z radą i zarządem zgłaszają spółkę do rejestru handlowego. Wpłata gotówkowa winna wynosić conajmniej 1/4 nominalnej wartości akcji. Sąd rejestrowy po sprawdzeniu prawidłowości założenia uchwala wciągnięcie wpisu, poczem sp. akc. uzyskuje byt prawny.

Przy zakładaniu spółki drogą subskrypcji wymagane jest zwołanie pierwszego walnego zgromadzenia (konstytucyjnego), które wybiera radę nadzorczą i zarząd. Po uzyskaniu zgody conajmniej ¼ części wszystkich akcjonarjuszów, których wartość udziałów reprezentuje conajmniej ¼ część kapitału zakładowego, zgłasza się spółkę do rejestru.

W Małopolsce oraz w b. Kongresówce statuty spółek akcyjnych przed wciągnięciem do rejestru muszą być zatwierdzone przez odnośne władze rządowe. Według ustawy z 29.IV.1919 r. (Dz. Pr. Nr. 39, p. 282 z 1919 r.) statuty spółek akcyjnych zatwierdzane są przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu i Ministerstwo Skarbu. Statuty spółek akc. kredytowych i ubezpieczeniowych winny być składane do Ministerstwa Skarbu, innych zaś spółek do Min. P. i H. Po zatwierdzeniu statuty te na podstawie ustawy z dn. 31.VII 1919 r. (Dz. Ust. Nr. 66, p. 200) ogłaszane są w Monitorze Polskim. O ile spółki z b. zaboru pruskiego pragną prowadzić interesy w Małopolsce i b. Kongresówce, muszą uzyskać zatwierdzenie swych statutów.

Po szczegóły, dotyczące kompetencji organów spółek akc., zasad sporządzania bilansów, warunków głosowania, rozwiązania spółki i t. d. w b. zaborze pruskim i Małopolsce, odsyłamy do odnośnych kodeksów handlowych, obowiązujących na tych ziemiach. Co się tyczy b. Kongresówki, do niedawna w tej części kraju działalność spółek akcyjnych była uregulowana w sposób b. niedostateczny. Odnośne przepisy zawarte są w kod. handl. Kr. Pol. i dekrecie rosyjskim z r. 1901 o organizacji i zwoływaniu walnych zgromadzeń. Po wskrzeszeniu Państwa Polskiego, przepisy te zostały uzupełnione wzgl. zmodyfikowane przez szereg ustaw i rozporządzeń czynników polskich. Największe znaczenie posiadają: wspomniana już ustawa z 20.IV 1919 r. o zatwierdzeniu i zmianie statutów spółek akc. ustawa z 30.VII.1921 r. (Dz. Ust. Nr. 5 p. 512) o zatwierdzeniu zmian statutów instytucyj kredytowych, zatwierdzonych przez władze rosyjskie, roporządzenie z 31.V.1922 r. (Dz. Ust. Nr. 51, poz. 710) w przedmiocie spółek akc., mających znaczenie państwowe lub użyteczności publicznej i ustawa z 31.VII.1924 roku o poborze przez Skarb Państwa akcyj nowych emisyj (Dz. Ust. Nr. 73, poz. 723). Niektóre z tych ustaw, względnie rozporządzeń obowiązują obecnie w całej Polsce.

O ustawie z 29.IV.1919 r. była mowa wyżej. Dotyczy ona tworzenia spółki akcyjnej. Z wymienionych wyżej ustaw wzgl. rozporządzeń bardzo doniosłe znaczenie posiada rozporządzenie Min. P. i H. oraz Skarbu z 31.V.1922 r. Według tego rozporządzenia zatwierdzenie spółek akc., mających znaczenie państwowe lub użyteczności publicznej, może być uzależnione od udziału większości obywateli polskich w zarządzie spółek i od innych warunków, według uznania ministrów. Rozporządzenie wylicza następujące spółki: wyrabiające broń, amunicję i produkty przemysłu wojenno - chemicznego, zajmujące się budową i eksploatacją kanałów wodnych oraz dróg żelaznych, mające na celu eksploatację telefonów, telegrafów, radjotelegrafji, wodociągów, elektrowni, gazowni miejskich, przeprowadzające operacje kredytowe i asekuracyjne i t. p.

Według ustawy z 31.VII.1924 r., gdy nowe emisje spółek, założonych przed 1 sierpnia 1924 r., wypuszczone zostaną z zastrzeżeniem pierwszeństwa prawa poboru dla akcjonarjuszów spółki, Skarb Państwa uprawniony będzie narówni z akcjonarjuszami spółki do wykorzystania prawa wyboru akcyj nowej emisji zamiast tych akcjonarjuszów, którzy ze swego prawa poboru nie skorzystali; zarząd spółki obowiązany jest najdalej w ciągu miesiąca od terminu prekluzyjnego, wyznaczonego do przedstawienia akcyj poprzednich emisyj i terminu zamknięcia subskrypcji, zakomunikować Ministerstwu Skarbu dane o liczbie akcyj, przedstawionych do nowej emisji; w terminie 2-tygodniowym od daty otrzymania tego zawiadomienia Minister Skarbu będzie mógł wykonać zastrzeżone na rzecz Skarbu Państwa prawo poboru akcyj nowej emisji w granicach, według swego uznania; właściciele akcyj, którzy w terminie prekluzyjnym nie wykonali prawa swego do poboru akcji nowej emisji, będą mogli w ciągu 5 lat od daty zamknięcia subskrypcji wystąpić z żądaniem odstąpienia im akcji, do których poboru byli uprzednio uprawnieni i które nabył dla siebie Skarb Państwa w wykonaniu przyznanego mu ustawą przywileju.

Działalność zagranicznych spółek akcyjnych.

Należy oddzielnie wspomnieć o rozporządzeniu Ministrów Przemysłu i Handlu i Sprawiedliwości z 13 czerwca 1922 r. w przedmiocie udzielania pozwoleń zagranicznym spółkom akcyjnym oraz komandytowo - akcyjnym na działalność w Państwie Polskiem (Dz. Ust. Nr. 52, poz. 474). Na mocy tego rozporządzenia pozwolenie wydają łącznie obaj ministrowie, którzy rozp. wydali, na skutek podań o udzielenie pozwolenia, do których należy dołączyć statut spółki zagranicznej z przekładem polskim, zaświadczenie zagranicznego przedstawicielstwa polskiego, że w myśl zasady wzajemności, polskie spółki dopuszczone są do działalności w kraju ojczystym spółki, odpis uchwały walnego zgromadzenia co do wysokości kapitału, przeznaczonego na działalność w Polsce, wreszcie, zobowiązanie, że spółka stosować się będzie do obowiązujących w Polsce ustaw. Spółka zagraniczna powinna się zastosować do następujących warunków: powinna używać napisu w formie dodatku, wskazującego kraj, w którym ma główną siedzibę, ustalić siedzibę przedstawicielstwa w Polsce, wyznaczyć przedstawiciela na Polskę, prowadzić po polsku księgowość dla swej działalności w Polsce, ogłaszać bilans z całej działalności i z działalności w Polsce, przesyłać do Ministerstw P. i H. oraz Skarbu odpisy protokułów walnych zgromadzeń, bilanse i sprawozdania, zawiadomić Ministerstwo o przystąpieniu do likwidacji lub jej ukończeniu i wreszcie złożyć kaucję. Podczas swej działalności w Polsce, spółki zagraniczne muszą uzyskać zezwolenie władz polskich na powiększenie lub zmniejszenie kapitału, przeznaczonego na działalność w Polsce, na fuzję, na zmianę przedstawicielstwa i t.p. O udzieleniu zezwolenia i warunkach jego oraz zmianie reprezentantów i wogóle wszelkie ogłoszenia, nakazane ustawą, spółka powinna zamieszczać w Monitorze Polskim. Spółka podlega właściwości polskich sądów, o ile chodzi o jej działalność w Polsce, opłaca wszelkie podatki, opłaty i należytości według ustaw polskich i obowiązana jest zarejestrować się we właściwym sądzie. Rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z 22 czerwca 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 52, poz. 475) zawiera przepisy o opłatach stemplowych od kapitałów zagranicznych spółek akc. i komandytowo - akcyjnych, przeznaczonego do działalności w państwie Polskiem.

Fuzja spółek handlowych.

Na specjalną uwagę zasługuje *sprawa fuzji spółek handlowych w ogólności i spółek akcyjnych ze spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością w szcze-*

gólności, której unormowanie zostało przewidziane ustawą z 31.VII.1924 r. o naprawie skarbu i poprawie gospodarstwa społecznego (Dz. Ust. Nr. 71, poz. 687 z 1924 r.), zwaną popularnie drugą ustawą o pełnomocnictwach. Potrzeba specjalnego unormowania fuzji sółek handlowych została podyktowana przez wzgląd na coraz bardziej wzmagającą się konkurencję kapitałów. Odnośne przepisy zawarte są przedewszystkiem w rozporządzeniu R. P. z 10.XII 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 107, poz. 968). Dotyczy ono obszaru byłego zaboru rosyjskiego, gdyż rozporządzenie stanowi, iż jego moc obowiązująca rozciąga się wyłącznie na obszar Sądów Apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie. Jedynie w § 9-ym rozporządzenia zawarte są przepisy dla całego Państwa.

Przez fuzję rozporządzenie rozumie łączenie majątków spółek, jako całości w sposób następujący: 1) przez przejęcie przez istniejącą lub utworzoną w celu przyjęcia łączących się spółek spółkę akcyjną całego majątku innej spółki akcyjnej, lub spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wzamian za akcje spółki przejmującej z ewentualną dopłatą wyrównawczą; 2) przez przejęcie przez istniejącą lub utworzoną w celu przejęcia łączących się spółek spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością majątku innej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, wzamian za udziały spółki przejmującej z ewentualną dopłatą wyrównawczą we wszystkich wypadkach bez względu na ilość łączących się przedsiębiorstw. Uchwały o fuzji spółki, ulegającej rozwiązaniu, zapadać winny na walnych zebraniach większością $\frac{3}{4}$ głosów — w spółkach z ogr. odp., a w spółkach akcyjnych w sposób, przewidziany w statutach dla uchwał o likwidacji spółki.

Fuzja jest dokonana z chwilą wpisu do rejestru, przyczem spółki przejęte ulegają wykreśleniu z rejestru. Wpis do rejestru handlowego następuje na podstawie aktów uchwał walnych zgromadzeń, względnie aktu organizacyjnego spółki nowoutworzonej, jak również na podstawie aktu umowy o fuzji.

Władze spółki przejmującej winny w terminie przez siebie obranym trzykrotnie ogłosić zamiar złączenia majątków spółek sfuzjonowanych w pismach przeznaczonych do ogłoszeń spółki przejętej.

Celem zabezpieczenia praw i należności wierzycieli, rozporządzenie ustala w § 9-ym, że majątek spółki przejętej winien być zarządzany przez władzę spółki przejmującej oddzielnie od majątku spółki przejmującej i to aż do zaspokojenia wierzycieli spółki przejętej, którzy w ciągu roku od daty ostatniego ogłoszenia o zamiarze złączenia majątków zażądali piśmiennie zapłaty.

Wierzyciele spółki przejętej mogą w ciągu tegoż czasu żądać zapłaty nawet takich wierzytelności jeszcze niepłatnych, które nie mają zabezpieczenia zastawem i hipoteką.

Do czasu upływu terminu rocznego wierzyciele spółki przejętej mają pierwszeństwo zaspokojenia swych należności z majątku spółki przejętej.

Za prowadzenie oddzielnego zarządu majątków członkowie władz spółki przejmującej odpowiadają osobiście i solidarnie.

Uchwały o zmianach statutów spółek akcyjnych, spowodowanych fuzją, podlegają zatwierdzeniu właściwych ministrów.

Dalsze przepisy, dotyczace tych obszarów Państwa, na których obowiązuje dotąd austrjacki lub niemiecki kodeks handlowy, dotyczą opłat stemplowych od podwyższenia kapitału tych spółek.

Przy fuzji, dokonanej w sposób w rozporządzeniu przepisany, nie będą pobierane następujące opłaty: państwowe opłaty stemplowe za przeniesienie majątku i praw (opłaty aljenacyjne), opłaty samorządowe, podatek giełdowy i opłaty sądowe (wpis hipoteczny i t. p.) — wszystko to jednak tylko o tyle, o ile zawarcie i zarejestrowanie fuzji nastąpi przed 1 stycznia 1927 roku.

Przekształcenie spółek akc. na spółki z ogr. odp.

W dziedzinie ustawodawstwa akcyjnego doniosłe wreszcie posiada znaczenie rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 30.XII 1924 r. o przekształceniu spółek akcyjnych na spółki z ogr. odp. (Dz. Ust. Nr. 118, poz. 1070 z 1924 r.). Ukazanie się tego rozporządzenia pozostaje w związku ze wspomnianem już rozporządzeniem o bilansowaniu w złotych (Dz. Ust. Nr. 55 z 1924 r.), ustalającem minimum kapitału zakł. sp. akc. na 100 tys. zł. Nie dotyczy ono spółek bankowych i ubezpieczeniowych, a celem jego jest umożliwienie spółkom, które nie są w stanie zebrać kapitału w wysokości 100 tys. zł przejście na spółki z ogr. odpowiedzialnością. Rozporządzenie przedewszystkiem ustala, iż przekształcenie spółki akcyjnej na spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, nie powoduje żadnych zmian w jej stosunku do osób trzecich.

Uchwała spółki akcyjnej o przekształceniu na spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością nabiera mocy prawnej przez wpis do rejestru handlowego. Uchwała ta powinna zapaść większością głosów przynajmniej $\frac{3}{4}$ akcjonarjuszów, obecnych na walnem zgromadzeniu i wyobrażających przynajmniej $\frac{1}{3}$ kapitału akcyjnego. Uchwała jest prawomocna od chwili wpisania do rejestru handlowego; zgłoszenie do rejestru winno nastąpić w ciągu 3-ch miesięcy od dnia uchwały o przekształceniu.

Powstała drogą przekształcenia — spółka z ogr. odp. obowiązana jest po upływie 3-ch lat od dnia zarejestrowania wypłacić wszystkim akcjonarjuszom, którzy nie przystąpili do niej — takie kwoty, jakie przypadają na nich według bilansu. Bilans ten winien być sporządzony na podstawie oszacowania rzeczywistej wartości majątku spółki przez komisję szacunkową przewidzianą w rozporządzeniu Ministra Skarbu z dnia 21 września 1924 roku.

Przed upływem trzech lat wyżej wspomnianych akcjonarjusze, nieprzystępujący do nowej spółki, mogą żądać jedynie wypłacenia im corocznie z dołu procentu równego dywidendzie, jaką będą w tych latach otrzymywać udziałowcy. Przekształcenie spółki w sposób wyżej wskazany zwalnia od wszelkich opłat stemplowych i aljenacyjnych. Jednakowoż zaznaczyć należy, iż z przepisów wyżej wspomnianego rozporządzenia korzystać będą tylko te spółki akcyjne, które powezmą uchwały o przekształceniu na spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, i ogłoszą je do zarejestrowania najpóźniej do dnia 31 grudnia 1926 roku.

b) Spółki komandytowo - akcyjne.

Spółka komandytowo - akcyjna (spółka, w której partycypują wspólnicy odpowiedzialni osobiście i solidarnie za długi spółki oraz wspólnicy, odpowiedzialni do wysokości wkładów-akcyj) znana jest we

wszystkich trzech b. zaborach. Należy zauważyć, iż spółki te w życiu gospodarczem odgrywają rolę minimalną i na terytorjum Polski są b. mało rozpowszechnione. Odnośne przepisy co do tych spółek zawarte są w kodeksach handlowych Kr. Polskiego, austrjackim i niemieckim, a nadto w odnośnych rozporządzeniach polskich, dotyczących minimum kapit. zakład. (z 27.XII 1924 r.) i działalności spółek zagranicznych (z 13.VII 1922 r.). O tych rozporządzeniach była mowa wyżej.

c) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Działalność spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, będących korporacyjnym związkiem osób, opartym na kapitale, z góry oznaczonym, składającym się z udziałów wspólników, uregulowany jest: w b. Kongresówce—dekretem o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością z 8.II.1919 r. (Dz. Praw Nr. 15, p. 201 z 1919 r.) ze zmianami, dokonanemi przez ustawę z 13.XI 1923 (Dz. Ust. R. P. Nr. 126, p. 1019 z 1923 r.); w Wielkopolsce ustawą niemiecką z 20.IV 1892 r. i w Małopolsce — ustawą austrjacką z 6.III 1906 roku.

We wszystkich wspomnianych ustawach, spółka z ogr. odp. rozumiana jest jako spółka handlowa. Lecz, kiedy według dekretu z 1919 spółka ta zawiązuje się dla prowadzenia handlu, ustawy austr. i niem. dopuszczają utworzenie spółki w każdym celu, ustawowo dozwolonym. Mocy prawnej sp. z ogr. odp. nabiera dopiero po wciągnięciu jej do rejestru. Firma tworzy się w zasadzie od przedmiotu przedsiębiorstwa i zawiera dodatek „sp. z ogr. odp."

Do powstania spółki potrzeba zawarcia kontraktu spółki w formie notarjalnej lub sądowej oraz zarejestrowania; w kontrakcie spółki według ustaw niem. i austr. potrzeba oznaczenia firmy i siedziby, przedmiotu przedsiębiorstwa, wysokości kapitału zakładowego oraz kwoty, jaką każdy wspólnik musi opłacić na poczet kapitału zakładowego. Kapitał zakładowy spółki winien wynosić według ustaw, obowiązujących w Wielkopolsce i Małopolsce conajmniej 20.000 zł., a według dekretu polskiego conajmniej 2.000 zł., udziały zaś (wkładki) wynosić mają conajmniej 20 zł. W b. Kongresówce i 500 zł. w Wielkopolsce i Małopolsce. Wspólnicy winni wpłaty za udział dokonywać w terminach umówionych. Jeżeli wspólnik pewnej kwoty udziału nie pokryje i ani przez egzekucję, ani przez sprzedaż udziału pokrycia się nie uzyska, — reszta wspólników obowiązana jest uzupełnić udział w stosunku do swych udziałów. Udział może być zbyty i dziedziczony, lecz zbycie jest zwykle krępowane: według dekretu zbycie lub zastawienie udziału wymaga aktu notarjalnego, a zbycie i zastawienie nie wspólnikowi ponadto wymaga zgody wspólników; ustawa austr. również wymaga do zbycia aktu notarjalnego, przyczem zastrzega, iż kontrakt spółki może zbycie uzależnić od zgody spółki; ustawa niem. też uzależnia zbycie udziału od zawarcia umowy w formie notarjalnej lub sądowej i przewiduje możność uzależnienia zbycia od zgody spółki; w razie odmowy spółki na zbycie zgoda może być udzielona przez sąd względnie przez sędziego rejestrowego. Udziały są niepodzielne według przepisów dekretu polskiego; przeciwnie, według ustawy niem. zbycie części jest dopuszczone za zgodą spółki, a według ustawy austr., — gdy kontrakt spółki na to zezwala. Zbywca udziału jest odpowiedzialny za wierzytelności spółki przez lat 3, do wysokości niewpłaconej przez niego kwoty na udział; według ustawy austr. nabywca udziału odpowiada w ciągu lat 5 solidarnie ze zbywcą za zaległe świadczenia; również według ustawy niem. poprzednik odpowiada w ciągu lat 5 za niewpłacone na udział kwoty.

Organami spółki są: zarząd, walne zgromadzenie, rada nadzorcza; ten ostatni organ jest fakultatywny. Obowiązki zarządu są uregulowane odmiennie w ustawach, obowiązujących w Polsce. Według dekretu zarządcy wobec spółki i osób trzecich odpowiadają z całego majątku i solidarnie za straty, wynikłe z powodu nieprawidłowego prowadzenia ksiąg, nieprzestrzegania przepisów ustawy i warunków umowy oraz nierzetelnych oświadczeń, składanych do rejestru; zarząd przedstawia bilans i sprawozdanie.

O walnem zgromadzeniu wspólników ustawy, obowiązujące na obszarze Polski, stanowią, co następuje: Dekret o spółkach z ogr. odp. zna zwyczajne, coroczne oraz nadzwyczajne zgromadzenia; zgromadzenie zwołują zarządcy, lecz mogą je również zwołać wspólnicy, przedstawiający 1/10 część kapitału zakładowego i nawet jeden wspólnik w razie ważnych powodów, za zezwoleniem sędziego rejestrowego; o zgromadzeniu zawiadamia się conajmniej na 14 dni naprzód; wspólnicy mogą się zastąpić przez pełnomocników; uchwała, zapadła na zgromadzeniu, zwołanem nieprawidłowo, będzie prawomocna tylko wtedy, gdy wszyscy wspólnicy byli na zgromadzeniu lub piśmiennie wyrazili swą zgodę na uchwałę; uchwały mogą być powzięte przez głosowanie piśmienne; uchwały zapadają większością głosów, przyczem każdy udział daje prawo do jednego głosu, o ile kontrakt spółki nie stanowi inaczej; uchwały w przedmiocie zmian i obniżenia kapitału zakładowego, przedłużenia terminu do zapłaty udziału, i w przedmiocie rozwiązania spółki, zapadają głosami wspólników, przedstawiających conajmniej ¾ kapitału zakładowego.

Rada nadzorcza przewidziana jest tylko przez ustawę austrjacką; ustanowiona być winna, gdy wspólników jest więcej, niż 60 i kapitał zakładowy przewyższa 1 miljon zł.; ustanawia się na rok, a następnie na trzy lata. Dekret polski przewiduje, iż umowa spółki może przewidzieć ustanowienie rady nadzorczej, bliższych jednak szczegółów o niej nie daje.

Co się tyczy opłat, należy zauważyć, iż są one przewidziane przez ustawę austrjacką i niemiecką i nie są niczem innem, jak przymusową pożyczką wewnętrzną spółki w wysokości dwukrotnej, trzykrotnej i t. d. wkładki. Dekret polski nie daje przepisów o dopłatach; wszakże ze wzmianki, iż umowa spółki może zawierać postanowienia, określające surowsze wymogi co do odpowiedzialności wspólników — należy wnioskować, iż dekret pozostawia uregulowanie tej sprawy umowom spółek.

Prócz powyższych przepisów dzielnicowych należy mieć jeszcze na uwadze przepisy o przekształceniu spółek akc. i akc. komand. na spółki z ogr. odp., zawarte w rozporządz. Prez. Rzeczp. z 25 czerwca 1924 o bilansowaniu w złotych (Dz. Ust. Nr. 55, poz. 542, § 24 - 29) oraz w rozporządzeniu Prez. Rzecz. z 30 grudnia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 118, poz. 1070), o których była mowa wyżej.

Należy jeszcze nadmienić, iż obecnie opracowywany jest projekt ustawy, który w sposób jednolity ma uregulować działalność spółek z ogr. odp. w całej Polsce.

II. SPÓŁKI ZAROBKOWE.

Spółki zarobkowe, lub spółdzielnie zostały wprowadzone w całej Polsce ustawą z dnia 20 października 1920 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 111, p. 733) (p. także rozp. z dnia 14 grudnia 1920 r Dz. U. R. P. Nr. 117, p. 776). Są to zrzeszenia o nieograniczonej liczbie osób, o zmiennym kapitale i zmiennym składzie osobowym, których celem są jakiekolwiek zadania gospodarczo-zarobkowe lub ułatwienie członkom prowadzenia gospodarstw. Spółdzielnia zawiązuje się np. celem ułatwienia kredytu członkom, albo celem sprowadzania dla członków rolników maszyn, albo celem kupowania i odsprzedawania środków spożywczych i t. p. Spółdzielnia może mieć na celu także podnoszenie poziomu kulturalnego swych członków, ale obok tego musi służyć zadaniom gospodarczym.

Spółdzielnia podlega przepisom własnego statutu, ustawy wyżej powołanej i prawu handlowemu. Uważać ją należy za handlującego w rozumieniu prawa handlowego. Istnieje jako osoba prawna i może jako taka nabywać i pozbywać wszelki majątek, odkąd sąd wciągnął ją do rejestru spółdzielni. Przed zarejestrowaniem odpowiadają za czynności, dokonane w imieniu spółdzielni, tylko działający i to osobiście i solidarnie. Członkiem spółdzielni może być każda osoba fizyczna i prawna, o ile statut nie stanowi inaczej. Spółdzielnia musi liczyć conajmniej 10 członków, o ile statut nie wymaga liczby większej. Spółdzielnia, której członkami w myśl statutu mają być wyłącznie osoby prawne, musi liczyć conajmniej trzech członków. Członkowie odpowiadają za zobowiązania spółdzielni zadeklarowanemi udziałami. Oprócz tego ponoszą oni odpowiedzialność dodatkową, o ile ją ustanowi statut. Odpowiedzialność dodatkowa może być według norm statutu nieograniczona (członkowie odpowiadają wówczas całym swym majątkiem) lub ograniczona. Wysokość odpowiedzialności ograniczonej oznacza statut w stosunku do udziału. Członek, wstępujący do spółdzielni, odpowiada tem samem i za zobowiązania, które spółdzielnia zaciągnęła przed jego wstąpieniem. Udziały wszystkie muszą być jednakowej wysokości. Wysokość udziału, wpłat na udział i czas ich dokonywania określa statut. Każdy członek spółdzielni musi zadeklarować przynajmniej jeden udział. Członek może posiadać dowolną ilość udziałów, o ile statut nie stanowią inaczej. Nie wolno jednak przyjmować deklaracji nowego udziału od członka, który nie wpłacił w pełni udziałów poprzednich. Udziały są niepozbywalne i nie mogą być oddawane w zastaw. Każdy członek może jednak przed rozwiązaniem spółdzielni wystąpić z niej za pisemnem wypowiedzeniem lub wypowiedzieć jeden lub więcej swych udziałów. Wypowiedzenia należy dokonać w terminie w statucie oznaczonym, który jednak nie może być dłuższy, niż 2 lata. W braku postanowień statutu wypowiedzenie winno nastąpić na trzy miesiące przed końcem roku obrachunkowego. Wierzyciel członka może po bezowocnej egzekucji na innym majątku członka zająć na podstawie prawomocnego wyroku należność, przypadającą członkowi w razie wystąpienia ze spółdzielni, a następnie wykonać w miejsce członka prawo wypowiedzenia. Członka zmarłego przed rozwiązaniem spółdzielni uważa się za występującego z końcem tego roku obrachunkowego, w którym śmierć nastąpiła. Członkowi występującemu wypłaca się jego udział z końcem roku obrachunkowego. Organami spółdzielni są: Zarząd, Rada Nadzorcza i Walne Zgromadzenie. W b. zab. austr. spółdzielnie wstępują w miejsce zrzeszeń, zwanych Stowarzyszeniami zarobkowemi i gospodarczemi (z ogran. lub nieogr. odpowiedzialnością), a unormowanych ustawą z dnia 9 kwietnia 1873 r. (dz. u. p. Nr. 10) i ustawą dodatkową z dnia 10 czerwca 1903 r. (dz. u. p. Nr. 133), które obowiązane są uzgodnić swe statuty z przepisami ustawy o spółdzielniach i zgłosić je do zarejestrowania.

Umowy handlowe.

Przepisy, dotyczące umów handlowych (kupno-sprzedaż, rachunek bieżący, umowa komisu, przewozu i t. p.), zawarte są prawie wyłącznie w obowiązujących na ziemiach polskich kodeksach handlowych. Należy jednak zauważyć, że wobec tego, że kodeks handlowy Królestwa Polskiego żednych zasadniczych przepisów dla umów handlowych nie zawiera, na obszarze b. Kongresówki należy kierować się odnośnymi przepisami co do zobowiązań i umów, zawartymi w Kod. cyw. Napoleońskim. Władze polskie wydały dotychczas jedynie przepisy, regulujące czynności domów składowych, bankowe oraz ustalające inną, niż kodeksy austrjacki i niemiecki, wysokość obowiązujących odsetek prawnych przy obustronnych czynnościach handlowych.

O przepisach tych będzie mowa dalej.

1. PRAWO O DOMACH SKŁADOWYCH.

Do niedawna w Polsce brak było przepisów, które w sposób jednolity regulowałyby czynności, związane z prowadzeniem domów składowych. W b. Krelestwie Kongresowem posiłkowano się statutami odnośnych przedsiębiorstw, które zawierały przeważnie powtórzenie zasad, ustalonych w ustawie handlowej rosyjskiej, w b. zaborze pruskim obowiązywały odnośne postanowienia kodeksu handlowego niemieckiego i w Małopolsce obowiązywała ustawa austrjacka o zakładaniu i prowadzeniu składów domów publicznych z 28.IV.1889.

W dn. 1 stycznia 1925 r. weszło w życie prawo polskie o domach składowych (Rozp. Prez. Rzeczp. z 28.XII.1924 r.), a jego moc obowiązująca została rozciągnięta na obszar całej Rzeczypospolitej (Dzien. Ust. Nr. 114, poz. 1020 z 1924 r.).

Prawo polskie bezwzględnie szczegółowiej normuje czynność handlową umieszczania i przechowywania towarów, niż prawo niemieckie, które ją omówiło zaledwie w 9 paragrafach, podczas gdy w prawie polskiem mamy aż 60 artykułów. Inowacją jest wprowadzenie instytucji uprzywilejowanych domów składowych publicznych. Prawo dzieli się na 2 części: pierwsza omawia zarysy ogólne, zaś druga normuje szczegółowo pojęcie i czynności domów składowych publicznych, wreszcie zawiera postanowienia karne, przejściowe i końcowe. Postanowienia części pierwszej odpowiadają w zasadzie postanowieniom odnośnych paragrafów kodeksu handlowego niemieckiego, aczkolwiek są bardziej szczegółowe, niż tamte.

Definicja domu składowego publicznego.

Prawo polskie określa dom składowy publiczny w sposób następujący: jest nim przedsiębiorstwo składowe, które na mocy koncesji uprawnione jest:

1) do wystawiania pozbywalnych przez indos dowodów składowych oraz

2) do wykonywania na żądanie składającego publicznej sprzedaży złożonych u siebie towarów.

Przywileje i koncesje.

Dom składowy publiczny może powstać tylko na mocy koncesji rządowej, której udziela Minister Przemysłu i Handlu, w porozumieniu z Ministrem Skarbu i innymi zainteresowanymi Ministrami. Otrzymanie koncesji nakłada na dom składowy publiczny obowiązek stałego bez przerw wykonywania przedsiębiorstwa. Koncesja ma zawierać: 1) oznaczenie terminu, w którym najpóźniej dom składowy publiczny powinien rozpocząć działalność, 2) nazwę instytucji finansowej, w której mają być składane na rzecz posiadaczów dowodu składowego lub jego części przypadające w myśl tego prawa kwoty, 3) wysokość kaucji, przed złożeniem której dom składowy publiczny czynności swych nie może rozpocząć. Nadto koncesja może zawierać postanowienia co do udziału Skarbu Państwa w zyskach przedsiębiorstwa. Kaucja jest przeznaczona na zabezpieczenie wszelkich pretensji do domów składowych publ. z tytułu prowadzenia przedsiębiorstwa. Związki samorządowe mogą być zwolnione od obowiązku składania kaucji.

Taryfa opłat domu skład. publ. za przechowywanie towarów i za czynności manipulacyjne i konserwacyjne powinna być podana do wiadomości Ministra Przemysłu i Handlu, który może za pomocą rozporządzenia wydać dla domu skład. publ. taryfę maksymalną.

Dowody składowe.

Prawo o domach składowych szczegółowo omawia t. zw. dowody składowe. Dom skład. publ. może wydawać składającemu: na jego żądanie na złożone u siebie towary dowód składowy. Dowód ten, wycięty z księgi jukstowej, składa się z dwóch połączonych ze sobą, lecz dających się oddzielić części, a mianowicie z rewersu, czyli składowego dowodu posiadania, i z warrantu, czyli składowego dowodu zastawniczego. Obie części dowodu składowego można przenosić przez indos łącznie lub oddzielnie. Dopóki obie części są przenoszone łącznie, indos rewersu pociąga za sobą także przeniesienie warrantu.

Jeżeli wystawiono dowód składowy, to do umownego przeniesienia własności towaru konieczne jest wręczenie rewersu, którego prawny posiadacz będzie uważany za właściciela towaru, a natomiast do ustanowienia prawa zastawu na złożonym towarze konieczne jest wręczenie wierzycielowi indosowanego na niego warrantu.

Ani towary, na które dowód składowy wystawiono, ani prawa, przysługujące na złożonym towarze posiadaczowi rewersu lub warrantu, nie mogą być przedmiotem żadnych środków egzekucyjnych. Egzekucji podlega wyłącznie dowód składowy lub jedna z jego części.

Posiadacz rewersu może żądać za jego zwrotem wydania towaru tylko w tym wypadku, jeżeli zwróci warrant, albo wykaże poświadczenie banku domicylowego, że złożył kwotę, zabezpieczoną prawem zastawu warrantu. Z chwilą upływu terminu płatności wierzytelności, zabezpieczonej zastawem towaru, wypłaci bank domicylowy posiadaczowi warrantu kwotę, na jego rachunek złożoną za zwrotem tegoż. Jeżeli posiadacz rewersu złożył przed jego płatnością kwotę zabezpieczoną prawem zastawu, towar obciążającą, to posiadacz warrantu może zażądać natychmiast jej wypłacenia. W razie niewykupienia warrantu w dniu płatności, prawny posiadacz powinien starać się o stwierdzenie protestu bezskutecznego przedstawienia tegoż do zapłaty bankowi domicylowemu pod rygorem utraty prawa zwrotnego poszukiwania. Prawo zastawu posiadacza warrantu, jak również ustawowe prawo zastawu domu składowego publ. realizuje się przez publiczną sprzedaż towaru w drodze licytacji.

Jeżeli posiadacz warrantu otrzymuje pełne zaspokojenie, należy warrant ściągnąć i unieważnić. Ewentualną nadwyżkę wypłaci dom skład publ. posiadaczowi rewersu i ściągnąć pokwitowany rewers.

Jeżeli posiadacz warrantu nie otrzymuje pełnego zaspokojenia, należy na warrancie zaznaczyć częściową zapłatę, a warrant zwrócić posiadaczowi. Zwrotne poszukiwanie części wierzytelności, nie pokrytej przez cenę uzyskaną przy sprzedaży lub przez sumę wypłaconą przez zakład ubezpieczeń, odbywa się w myśl postanowień prawa wekslowego z tą różnicą, że ani posiadacz, ani indesanci warrantu nie mają obowiązku zawiadamiać poprzedników o zdarzeniach powodujących zwrotne poszukiwanie.

Rewers i warrant podlegają umorzeniu w myśl art. 94, 95 i 98 prawa wekslowego.

Postanowienia karne.

Przekroczenie powyższych postanowień podlega karze porządkowej od 100 do 10.000 zł., do wymierzenia której uprawnioną jest władza administracyjna pierwszej instancji.

Postanowienia przejściowe.

Aż do przeprowadzenia jednolitych przepisów, normujących licytację, przeprowadzać będzie tryb publicznej sprzedaży w okręgu sądów apelacyjnych w Poznaniu i Toruniu, tudzież w górnośląskiej części okręgu sądu apelacyjnego w Katowicach, komornik sądowy lub notarjusz.

Postanowienia końcowe.

Istniejące dotychczas przedsiębiorstwa składowe którym na podstawie własnych statutów, koncesji lub upoważnienia rządowego przysługiwało prawo wystawienia dowodów składowych, winny były do dnia 31 marca 1925 r. wnieść do Ministerstwa Przemysłu i Handlu udokumentowane podania, poczem została im udzielona, względnie odmówiona koncesja i zatwierdzony regulamin.

Dotychczas Ministerstwo udzieliło koncesji na prowadzenie domów składowych publicznych trzynastu przedsiębiorstwom, z których dziewięć rozpoczęło już swą działalność. Jest to liczba stosunkowo bardzo niewielka, w żadnym wypadku nieodpowiadająca istotnym potrzebom życia gospodarczego Polski.

Powolne powstawanie domów składowych publicznych da się wytłomaczyć z jednej strony brakiem odpowiednich pomieszczeń składowych, z drugiej zaś brakiem do niedawna możności zrobienia użytku ze świadectwa zastawowego (warrantu), gdyż naczelne nasze instytucje bankowe, a więc: Bank Polski i Bank Gospodarstwa Krajowego nie przyjmowały warrantów do redyskonta.

Jednakowoż i ta sprawa została w drugiej połowie r. 1926 uregulowana, gdyż banki te opracowały odpowiednią instrukcję w tej sprawie dla swych oddziałów, które rozpoczęły też niebawem redyskonto warrantów, wystawianych przez domy składowe, mieszczące się w okręgu danego oddziału. W szczególności Bank Polski upoważnił do prowadzenia operacyj redyskontowych swe oddziały w Poznaniu i w Bydgoszczy oraz główny oddział w Warszawie, natomiast Bank Gospodarstwa Krajowego przystąpił do dyskonta warrantów przez swój oddział we Lwowie.

Rodzaje towarów, które mogą być przedmiotem kredytu warrantowego, nie zostały na razie ściśle określone. Ustalono tylko orjentacyjną listę, obejmującą następujące towary:

1) włókiennicze (bawełna, wełna owcza, konopie, len, juta oraz przędza z tych surowców),
2) chemiczne (soda, potaż, krochmal, mydło, gliceryna, klej i t. p.),
ziemiopłody (pszenica, żyto, jęczmień, owies, groch, soczewica),
4) nasiona (buraczane, lniane, leśne, beru, maku, trawy),
5) cement,
6) ropa i przetwory naftowe (nafta, benzyna, parafina, smary, oleje),
7) cukier (czysty, surowy, syrop),
8) celuloza, (papier rotacyjny, tektury),
9) skóry surowe,
10) blacha (żelazna, stalowa, cynkowana, miedziana).

Norma udzielania kredytu warrantowego przyjęta została na razie w wysokości 50 proc. wartości szacunkowej, względnie giełdowej towaru.

Wprowadzenie redyskonta warrantów przyczyni się niewątpliwie do rozwoju obrotu warrantowego, a tem samem do ożywienia działalności istniejących domów składowych publicznych oraz do powstawania nowych. Należy też przewidywać, że stopniowo rozszerzać się będzie lista towarów, jakie banki uznają za przedmiot kredytu warrantowego. Również zostanie niewątpliwie zróżniczkowana norma udzielania kredytu warrantowego, a to w zależności od rodzaju towarów, ich względnej stabilizacji cen i t. p. Narazie ważne jest samo uporządkowanie stanu prawnego oraz czynne poparcie, jakiego udzieliły obiegowi warrantów naczelne banki polskie.

CZYNNOŚCI BANKOWE.

Prawo bankowe.

Organizacja banków oparta jest obecnie na rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej o „prawie bankowem" z 17.III. 1928 r. (Dzien. Ustaw Nr. 34, p. 321), które uchyliło obowiązujące do niedawna rozporządzenie Prez. Rzeczypospolitej z 27.XII. 1924 r. o warunkach wykonywania czynności bankowych i nadzorze nad temi czynnościami (Dz. U. R. P. Nr. 114, p. 1018). Jednocześnie utraciły moc obowiązującą: rosyjska ustawa kredytowa (Zbiór Praw I.XI. Cz. II, Rozd. 10), opinja Rady Państwa z 24.IV. 1879 r. o trybie otwarcia i prowadzenia Kas pożyczkowych (Roz. Zbiór Praw i Rozp. Nr. 68, p. 338), ustawa austr. z 23.III. 1885, zawierająca niektóre postanowienia, dotyczące przemysłu zastawniczego (Dz. U. P., Nr. 48), ustawa z 17.III.1881 o przemyśle zastawn. (Zbiór Ust. Prusk. str. 265) oraz art. 8 p. 11 i art. 42 rozp. Pr. R. z 7.VI. 1927 o prawie przemysł. (Dz. U. R. P. Nr. 53, p. 468).

Podobnie, jak w rozp. z 27.XII. 1924 r. również w nowem prawie bankowem przyjęto system koncesyjny. Zgodnie bowiem z jego postanowieniami (art. 7) do założenia i prowadzenia przedsiębiorstwa bankowego, z wyjątkiem spółdzielni kredytowych, potrzebne jest zezwolenie rządowe (koncesja).

Rodzaje przedsiębiorstw bankowych.

Rozporządzenie odróżnia cztery rodzaje przedsiębiorstw bankowych: banki, domy bankowe, kantory wymiany, zakłady zastawnicze i spółdzielnie kredytowe.

Bankami są przedsiębiorstwa bankowe, istniejące w formie bądź spółki akcyjnej, bądź spółki komandytowo - akcyjnej, oraz przedsiębiorstwa bankowe, założone na mocy przepisów o związkach międzykomunalnych (celowych), z wyjątkiem komunalnych kas oszczędności, i gminnych kas wiejskich pożyczkowo - oszczędnościowych.

Domami bankowemi są przedsiębiorstwa bankowe, należące do osób fizycznych, lub istniejące w formie spółki jawnej (firmowej) albo komandytowej uprawnione do wykonywania:

1) bądź wszystkich zwykłych czynności bankowych;
2) bądź wszystkich zwykłych czynności bankowych, z wyjątkiem przyjmowania wkładów i depozytów oraz wydawania gwarancyj.

Kantorami wymiany są przedsiębiorstwa bankowe, należące do osób fizycznych lub istniejące w formie spółki jawnej (firmowej) albo komandytowej, uprawnione do wykonywania niektórych czynności bankowych.

Zakładami zastawniczemi (lombardami) są przedsiębiorstwa bankowe, należące do osób fizycznych lub prawnych lub też istniejące w formie spółki handlowej albo spółdzielni, uprawnione tylko do udzielania pożyczek pod zastaw ruchomości i przyjmowania ruchomości na przechowanie.

Spółdzielniami kredytowemi są zrzeszenia gospodarcze, oparte na ustawie z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach (Dz. U. R. P. Nr. 111, poz. 733), trudniące się czynnościami bankowemi jako głównym przedmiotem przedsiębiorstwa.

Koncesji udziela według swego swobodnego uznania Minister Skarbu po zasięgnięciu opinji izby przemysłowo - handlowej o osobach założycieli i celowości przedsiębiorstwa.

Koncesja nie może być udzielona spółce z ograniczoną odpowiedzialnością.

Kapitał zakładowy.

Najmniejsza wysokość kapitału zakładowego banku kredytu krotkoterminowego wynosi dla banków, mających siedzibę lub oddział (filję): 1) w Warszawie — 2,500,000 zł., 2) w Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Katowicach i Łodzi — 1,500,000 zł., 3) we wszystkich innych miejscowościach — 1,000,000 zł.

Najmniejsza wysokość kapitału zakładowego banku hipotecznego wynosi bez względu na miejscowość 5,000,000 zł.

Najmniejsza wysokość kapitału zakładowego domu bankowego, uprawnionego do wykonywania wszystkich zwykłych czynności bankowych, wynosi 20% powyższych stawek, zaś domu bankowego o ograniczonym zakresie działania — 10% tych stawek.

Najmniejsza wysokość kapitału zakładowego kantoru wymiany wynosi 2% tych stawek.

Najmniejsza wysokość kapitału zakładowego zakładu zaś zastawniczego 10%.

Kapitał zakładowy spółki akcyjnej lub komandytowo - akcyjnej, będącej przedsiębiorstwem bankowem, winien być wniesiony w całości i oddany do dyspozycji spółki w dniu walnego zgromadzenia organizacyjnego z potrąceniem kosztów organizacji, które nie mogą wynosić więcej, niż 10% kapitału zakładowego.

Zbieranie kapitału zakładowego drogą publicznych zapisów lub drogą przyznawania na ten cel kredytów subskrybentom jest niedozwolone.

Koszty organizacji winny być zamortyzowane w przeciągu pierwszych 10 lat istnienia spółki.

Akcje spółek akcyjnych i komandytowo - akcyjnych, będących przedsiębiorstwami bankowemi, winny opiewać na kwotę nominalną najmniej 100 złotych.

Osoby fizyczne i prawne, które uzyskały zezwolenie na prowadzenie domu bankowego, kantoru wymiany lub zakładu zastawniczego, obowiązane są przed otrzymaniem dowodu koncesji złożyć kaucję, zabezpieczającą roszczenia, mogące wyniknąć z prowadzenia przedsiębiorstwa.

Wynosi ona 10% kapitału zakładowego.

Banki zagraniczne.

Otwarcie w Państwie Polskiem oddziału zagranicznego przedsiębiorstwa bankowego może nastąpić tylko za zezwoleniem Ministra Skarbu, udzielonem według swobodnego uznania, pod warunkami przez Ministra Skarbu określonemi.

Pod względem dotacji z kapitału zakładowego, przeznaczonej na działalność w Państwie Polskiem, oraz pod względem innych wymagań oddziały poszczególnych zagranicznych przedsiębiorstw bankowych podlegają ogólnym przepisom, jako samoistne przedsiębiorstwa bankowe.

Czynności bankowe.

Czynności bankowe dzielą się na czynności bankowe zwykłe i czynności, które wymagają osobnego zezwolenia.

Czynności bankowe, wymagające osobnego zezwolenia, są następujące:

1) wydawanie dowodów wkładowych płatnych okazicielowi (książeczek wkładowych płatnych okazicielowi i asygnat kasowych na okaziciela);

2) udzielanie pożyczek pod zastaw ruchomości, z wyjątkiem pożyczek pod zastaw papierów wartościowych i towarów;

3) czynności emisyjne (emisja listów zastawnych i obligacyj).

Prawo wydawania książeczek wkładowych, które mogą być przyjmowane na kaucje i wadja, — i asygnat, uzyskać mogą tylko te banki, których kapitał zakładowy wynosi conajmniej dwa razy wyższą kwotę od normalnie określonej dla banków, przytem prawo takie mogą otrzymać instytucje po pięcioletniem istnieniu.

Ogólna suma wkładów, przyjętych przez bank na dowody wkładowe na okaziciela, nie może przewyższać trzykrotnej wysokości kapitałów własnych banku.

Ogólna suma zobowiązań banku kredytu krótkoterminowego (nie hipotecznego) z tytułu wszelkiego rodzaju wkładów, rachunków bieżących, przekazów do zapłacenia i niewypłaconych sum z inkasa, nie może przekraczać dziesięciokrotnej sumy kapitałów, własnych banku (zakładowego i rezerwowych).

Banki kredytu krótkoterminowego.

Bankami kredytu krótkoterminowego są banki, które w zakresie działalności kredytowej trudnią się, jako głównym przedmiotem przedsiębiorstwa, udzielaniem pożyczek krótkoterminowych dla przemysłu, handlu i rolnictwa.

Ogólna suma zobowiązań banku kredytu krótkoterminowego z tytułu wszelkiego rodzaju wkładów, rachunków bieżących osób (firm) i instytucyj kredytowych, przekazów do zapłacenia i niewypłaconych sum z inkasa nie może przekraczać dziesięciokrotnej sumy kapitałów własnych banku (zakładowego i rezerwowych).

Banki kredytu krótkoterminowego nie mogą nabywać nieruchomości, z wyjątkiem nieruchomości, przeznaczonych na własny użytek, i nie mogą nabywać papierów dywidendowych na rachunek własny na sumę, przewyższającą połowę kapitału zakładowego.

Z czystego zysku rocznego bank powinien odliczyć 10% na kapitał zapasowy; jeśli pozostałość przewyższy 8% kapitału zakładowego, z nadwyżki ponad 8% odlicza się dodatkowo conajmniej 15% na kapitał zapasowy, którego przynajmniej połowa winna być przechowywana w papierach wartościowych, posiadających bezpieczeństwo prawne (pupilarne).

Władze banku.

Statut banku kredytu krótkoterminowego winien przewidywać jako obowiązkowe organa władz banku: organ naczelny, radę, pochodzącą z wyboru tego organu, oraz dyrekcję, mianowaną i odwoływaną przez radę.

Rada banku kredytu krótkoterminowego winna się składać co najmniej z pięciu osób, wybranych przez naczelny organ władz banku.

Członkowie dyrekcji, jak również urzędnicy banku nie mogą być członkami rady.

Okres urzędowania rady winien być oznaczony w statucie banku, nie może jednak przekraczać 5 lat.

Członkowie rady banku nie mogą bez zezwolenia rady prowadzić na swój lub cudzy rachunek innego przedsiębiorstwa bankowego, jak również nie mogą uczestniczyć w innych przedsiębiorstwach bankowych jako wspólnicy osobiście odpowiedzialni oraz nie mogą w innem przedsiębiorstwie bankowem zajmować stanowisk członków rady lub dyrekcji.

Członkowie dyrekcji banku nie mogą prowadzić na swój lub cudzy rachunek innego przedsiębiorstwa bankowego, handlowego lub przemysłowego, jak również nie mogą uczestniczyć w innych przedsiębiorstwach tego rodzaju jako wspólnicy osobiście odpowiedzialni oraz nie mogą w innem przedsiębiorstwie tego rodzaju zajmować stanowisk władz zarządzających (zarządu lub dyrekcji), chyba, że stanowiska takie zajmują w zastępstwie lub na zlecenie samego banku.

Członkowie rady, dyrekcji i urzędnicy banku mogą korzystać z kredytu w banku jedynie za każdorazowem zezwoleniem rady.

Członkowie rady i dyrekcji, jak również urzędnicy banku, którzy zaniechali obowiązku, włożonego na nich ustawą, statutem lub regulaminem, są odpowiedzialni wobec banku za szkody, powstałe wskutek tego zaniechania.

Dyrekcja banku jest obowiązana na 31 marca, 30 czerwca, 30 września i 31 grudnia każdego roku sporządzać bilans surowy przedsiębiorstwa według wzoru, ustalonego przez Ministra Skarbu, oraz ogłosić ten bilans najpóźniej w ciągu miesiąca, licząc od powyższych terminów, w pismach, przewidzianych w statucie.

Bilans roczny winien być sporządzony w ciągu trzech miesięcy po upływie roku, operacyjnego; z upływem następnych 2 miesięcy bilans roczny winien być zatwierdzony przez naczelny organ władz banku, poczem bilans winien być ogłoszony w ciągu dni 15 w dzienniku urzędowym „Monitor Polski" oraz w pismach, przewidzianych w statucie.

Banki hipoteczne.

Bankami hipotecznemi są przedsiębiorstwa bankowe, które albo wyłącznie albo obok innych statutem dozwolonych czynności zajmują się udzielaniem pożyczek na hipotekę nieruchomości i na tej podstawie wydają listy zastawne.

Bank hipoteczny wydaje na podstawie udzielonych pożyczek hipotecznych listy zastawne na okaziciela, zapewniające ich posiadaczom wypłatę odsetek i kapitału pod warunkami, wyszczególnionemi w tekście listu zastawnego.

Nominalna wysokość emisyj listów zastawnych nie może przekraczać 15-krotnej sumy kapitałów własnych banku oraz rezerwy specjalnej, przeznaczonej na zabezpieczenie praw posiadaczy listów zastawnych.

Ograniczenie to nie obowiązuje, jeżeli listy zastawne są gwarantowane przez Skarb Państwa lub związek samorządowy.

Bank udzielać może pożyczek hipotecznych w zasadzie na pierwsze miejsce hipoteki, a w każdym razie pożyczki te winny być zabezpieczone w taki sposób, żeby udzielana pożyczka łącznie z ewentualnie paprzedzającemi ją w hipotece ciężarami mieściła się w pierwszej połowie szacunku nieruchomości.

Nieruchomości, niezabezpieczające trwałego dochodu, nie mogą być przedmiotem hipotecznej pożyczki w listach zastawnych.

Wszystkie spłaty pożyczek, zabezpieczających wypuszczone przez bank listy zastawne, uiszczane bądź w przepisanych ratach, bądź jednorazowo w razie wypowiedzenia pożyczki, winny wpływać do osobnego funduszu umorzenia listów zastawnych, przeznaczonego wyłącznie na umorzenie tych listów.

Umorzenie listów zastawnych następuje w drodze losowania tych listów przez bank podług wartości imiennej lub w drodze wykupienia ich z wolnej ręki.

Zakłady zastawnicze.

Zakładom zastawniczym nie wolno zaciągać zobowiązań z zabezpieczeniem ich na przyjętych przez siebie zastawach.

Nie mogą również zakłady zastawnicze, ani członkowie władz i urzędnicy tych zakładów nabywać zastawów, wystawionych na sprzedaż. Sprzedaż przez licytację niewykupionych zastawów może się odbywać najwcześniej po 2 miesiącach ulgowych od terminu płatności. Licytacje prowadzi delegowany w tym celu przedstawiciel władz skarbowych, w obecności przedstawiciela policji. Nadwyżki, uzyskane z licytacji zastawów, po zaspokojeniu należności zakładu zastawniczego, winny być w ciągu dwóch tygodni od dnia licytacji złożone do depozytu sądowego, a po upływie lat 10 pozostałości, nie podniesione przez zastawów, przechodzą na rzecz instytucyj dobroczynnych, wskazanych przez wydział wojewódzki (izbę wojewódzką).

Szczegółowe przepisy, dotyczące trybu udzielania zezwoleń (koncesji) na prowadzenie zakładów zastawniczych, oraz przepisy o kaucjach, umowach, prawach zakładów tych lo niewykupionych zastawów, oraz o księgach zastawów wydane będą przez ministra skarbu w porozumieniu z min, spraw wewn., przemysłu i handlu oraz sprawiedliwości.

Nowe przepisy rozporządzenia, dotyczące zakładów zastawiniczych, nie mają zastosowania do zakładów, organizowanych przez państwo, związki komunalne, kasy oszczędności, oraz inne osoby prawa publicznego.

Spółdzielnie kredytowe.

Spółdzielnie kredytowe mogą wykonywać zwykłe czynności bankowe bez potrzeby wyjednywania zezwolenia Ministra Skarbu (koncesji), natomiast na operacje giełdowe i czynności bankowe na które wogóle należy uzyskać zezwolenie min. skarbu, musi być wyjednane takie zezwolenie, o ile spółdzielnia należy do Związku rewizyjnego.

Nadzór.

Pod względem nadzoru nowe rozporządzenie zasadniczo nie zmienia istniejących przepisów, wynikających z ustawy bankowej z r. 1924, wobec czego wszelkie przedsiębiorstwa bankowe, instytucje kredytu długoterminowego oraz kasy oszczędności podlegają nadzorowi i kontroli wyłącznie ministra skarbu, z wyjątkiem kas komunalnych i gminnych oraz zakładów zastawniczych, nad któremi sprawuje nadzór min. skarbu w porozumieniu z min. spraw wewnętrznych.

Nadzór ministerjalny, w razie stwierdzenia, że działalność przedsiębiorstwa bankowego narusza prawo, lub statut, może względem tych instytucji: 1) mianować na koszt przedsiębiorstwa komisarza rządowego; 2) zawiesić w urzędowaniu władze instytucji; 3) odebrać koncesję specjalną i 4) odebrać koncesję wogóle. Na odebranie koncesji potrzebne będzie porozumienie z min. sprawiedliwości i przem. i handlu, a co do banków, towarzystw kredytowych i wszelkich innych instytucji kredytu długoterminowego należy uzyskać uchwałę Rady Ministrów. Banki kredytu długoterminowego podlegają natdo stałemu nadzorowi komisarza sądowego.

Przepisy przejściowe.

Statuty spółek akcyjnych i komandytowo - akcyjnych, trudniących się wykonywaniem czynności bankowych, winny być do dnia 31 grudnia 1928 r.

uzgodnione z przepisami nowego rozporządzenia i przedłożone Ministrowi Skarbu w celu stwierdzenia ich zgodności.

Zmiany statutu, potrzebne do osiągnięcia tej zgodności, może walne zgromadzenie uchwalić zwykłą większością głosów obecnych, bez względu na odmienne przepisy statutów.

W razie niezastosowania się do tego władz banku Minister Skarbu władny będzie zarządzić likwidację banku.

Banki, które na zasadzie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 grudnia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 114, poz. 1018) winny były wykazać kapitał zakładowy do końca 1925 r. w wysokości co najmniej 500.000 zł., a do końca 1926 r. — w wysokości co najmniej 1.000.000 zł., winny wykazać kapitał zakładowy do dnia 31 grudnia 1928 r. co najmniej w wysokości wyżej oznaczonej.

Akcje banków, wypuszczone celem podwyższenia kapitału zakładowego, winny opiewać na kwotę nominalną co najmniej 100 złotych.

Domy bankowe i kantory wymiany, które istniały prawnie w dniu 31 grudnia 1924 r., oraz zakłady zastawnicze, które istniały prawnie w dniu 31 grudnia 1927 r., winny uzupełnić swój kapitał zakładowy w następujących terminach:

1) domy bankowe, uprawnione do wykonywania wszystkich zwykłych czynności bankowych, w terminie do dnia 31 grudnia 1928 r. — do wysokości 50% stawek,, określonych wyżej dla takich domów bankowych; do dnia 31 grudnia 1929 r. — do wysokości 75%, a do dnia 31 grudnia 1930 r. — do wysokości 100% tych stawek;
2) domy bankowe o ograniczonym zakresie działania w terminie do dnia 31 grudnia 1928 r.— do wysokości pełnych stawek, określonych dla takich domów bankowych:
3) kantory wymiany w terminie do dnia 31 grudnia 1928 r. — do wysokości pełnych stawek;
4) zakłady zastawnicze w terminie do dnia 31 grudnia 1928 r. — do wysokości pełnych stawek.

W razie, gdy kapitał zakładowy nie osiągnął kwot odpowiednich w terminach wyżej oznaczonych, Minister Skarbu zarządzi likwidację.

Aż do wprowadzenia jednolitych przepisów, normujących licytacje i tryb publicznej sprzedaży, przeprowadzać je będzie w okręgu sądu apelacyjnego w Poznaniu i Toruniu, tudzież w górnośląskiej części sądu apelacyjnego w Katowicach, komornik sadowy, lub notarjusz; w okręgu sądu apelacyjnego w Krakowie i Lwowie, oraz sądu okręgowego w Cieszynie — urzędnik, mianowany w tym celu przez władzę administracyjną; w okręgach sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie — komornik sądowy na zlecenie właściwego sądu pokoju, albo delegat władzy administracyjnej pierwszej instancji.

3. ODSETKI PRAWNE.

Według kodeksu handlowego niemieckiego, prawna stopa procentowa wynosi 5% (w czynnościach cywilnych 4%), według zaś kodeksu handlowego austryjackiego 6% rocznie. Stopa ta straciła rację bytu zarówno w okresie inflacji, jak i w latach ostatnich, kiedy brak płynnych kapitałów na rynku pieniężnym i niewspółmierność podaży pieniędzy do popytu musiała spowodować nadzwyczajną drożyznę kapitałów.

Na podstawie rozp. Min. Skarbu z 21.II.1927 (Dz. Ust Nr. 16 p. 125) wysokóść *odsetek prawnych*, czyli stopa, stosowana przez sądy z urzędu, ustalona została na 10 od sta rocznie.

Wysokość stopy procentowej *w pieniężnych stosunkach handlowych* została ustalona rozp. Prezydenta Rzeczpospolitej z 29.VI.1924 r. o lichwie pieniężnej (Dz. Ust. Nr. 56, poz. 574 z 1924 r.) z późniejszemi zmianami względnie uzupełnieniami (Rozp. z 15.VIII.1924 r. Dzien. Ust. Nr. 70, p. 684, z 18.IX 1924, Dzien. Ust. Nr. 84, p. 808, z 14.XI.1924, Dzien. Ust. Nr. 93, p. 922 z 29.VI.1925, (Dzien. Ust. Nr. 65, p. 453) 30.VI 1926 (Dzien. Ust. Nr. 62, p. 372) i z 10.VI 1927, (Dzien. Ust. Nr. 54, p. 474). Rozporządzenie z 10.VI.1927 r. zakazuje, począwszy od 18.VI.1927 r., pobierania w stosunkach kredytowych pieniężnych powyższych odsetek ponad 15% od sta rocznie. Początkowo stopa ta wynosiła 20%.

Przy *operacjach kredytowych banków* stopa procentowa nie może przekroczyć 12 od sta w stosunku rocznym (Rozp. Ministra Skarbu i Sprawiedl. z dnia 7.IX.1926 r. o lichwie pieniężnej (Dzien. Ust. R. P. Nr. 95, p. 556) z uwzgl. zmiany, wprowadzonej rozporządzeniem z 26.XI.1927 r. (Dzien. Ust. Nr. 109 poz. 931).

Winni wymawiania sobie lub pobierania korzyści majątkowych (odsetek, prowizji i t. p.), przekraczających tę normę, będą karani, o ile dany czyn nie stanowi przestępstwa zagrożonego surowszą karą, aresztem do 4 tygodni, grzywną do 5 tysięcy złotych lub jedną z tych kar.

Właściwe do orzekania są sądy powiatowe (sądy pokoju).

Stopa procentowa 12 od sta rocznie nie obejmuje zwrotu kosztów porta, damna i opłat stemplowych w rzeczywistej ich wsyokości, oraz prowizji obrotowej na rachunkach otwartego kredytu i bieżących, która jednak nie może przekraczać $\frac{1}{4}$% kwartalnie od większej sumy obrotu po potrąceniu salda.

Przy pożyczkach na zastaw ruchomości, z wyjątkiem papierów wartościowych i towarów, podane w wykazach korzyści majątkowe nie mogą przekraczać 12% w stosunku rocznym tytułem procentów i prowizji od udzielanych pożyczek oraz aż do odwołania 2% miesięcznie od sumy udzelonych pożyczek tytułem wynagrodzenia za ubezpieczenie przedmiotów zastawu, ich przechowanie i szacowanie.

Należy jeszcze nadmienić, iż rozporządzenie z 14.XI.1924 r. ustanawia, że przedsiębiorstwa, trudniące się czynnościami bankowemi obowiązane są przedstawić właściwym izbom skarbowym najpóźniej do dnia 5 każdego miesiąca wykazy:

a) najwyższych wymawianych i pobieranych procentów i prowizyj;

1) przy dyskoncie weksli,
2) na rachunkach debetowych otwartego kredytu,
3) od pożyczek terminowych,
4) od pożyczek pod zastaw papierów wartościowych i towarów,
5) od pożyczek pod zastaw ruchomości, z wyjątkiem papierów wartościowych i towarów, przyczem należy podać osobno wysokość wynagrodzenia pobieranego za ubezpieczenie ruchomości, ich przechowanie i szacowanie,

6) od gwarancyj udzielanych z tytułu eksportu,
7) od gwarancyj udzielanych w formie indosu na wekslu i innych,
b) najwyższych opłat pobieranych jednorazowo przy czynnościach:
1) inkasa,
2) zleceń giełdowych,
3) wystawianych zaświadczeń walutowych,
4) wydania akredytywy.

Za datę przedstawienia uważaną będzie również data nadania na pocztę listu poleconego z wykazem.

4. GIEŁDY W POLSCE.

Organizacja giełd w Polsce.

Organizacja giełd w Polsce unormowana jest rozporządzeniem Prezydenta Rzeczpospolitej z dnia 28 grudnia 1924 r., o organizacji giełd (Dz. Ust. Nr. 114 poz. 1619), ze zmianami, wprowadzonemi rozp. P. R. z 6.III.1928 (Dz. U. Nr. 27, p. 250).

Wspomniane rozporządzenie ustala ścisłą zależność giełd od władz rządowych. Jakkolwiek bowiem giełdy rządzą się automatycznie statutami, to jednak statuty te muszą być zatwierdzone przez właściwych ministrów, a nadto rozporządzenie buduje szczegółową ramową strukturę tychże statutów, określając ściśle i dokładnie w sposób taksatywny (par. 12), co statut winien zawierać. Nadto już zaraz w par. 1 stanowi rozporządzenie, że giełdy pieniężne podlegają nadzorowi Ministra Skarbu, giełdy zaś towarowe nadzorowi Ministra Przemysłu i Handlu, którzy sprawują nadzór za pośrednictwem mianowanych przez siebie komisarzy giełdowych. Należy do niego czuwanie nad przestrzeganiem obowiązujących na giełdzie przepisów i usuwanie nadużyć, z prawem wniosku o wytaczanie spraw dyscyplinarnych, uczęszczanie na zebrania giełdowe i ogólne zgromadzenia członków giełdy w charakterze organu kontrolującego, dalej składanie wniosków do rozpatrzenia przez radę giełdową, nadto udział w obradach rady giełdowej z głosem doradczym, oraz w komisji dyscyplinarnej, wreszcie zawieszanie na przeciąg 8 dni uchwał rady giełdowej, naruszających przepisy prawa lub statut giełdy. W tym ostatnim wypadku decyzja należy do Ministra, który może bądźto uchwalić zawieszoną uchwałę bądź też uchylić zawieszenie.

Ingerencja Ministra Skarbu względnie Przemysłu i Handlu sięga w organizację giełd bardzo daleko.

Tak np. par. 16 przewiduje zatwierdzenie przez właściwego Ministra członków rady giełdowej i ich zastępców, zaś na wypadek dwukrotnego niezatwierdzenia prawo „mianowania" członków przez Ministra. Dalej wedle par. 33 może odnośny minister: 1) zawiesić notowania giełdowe wogóle lub poszczególnych wartości, 2) zawiesić działalność zebrań giełdowych lub tylko obroty poszczególnemi wrtościami i ich notowania, 3) giełdę rozwiązać po wysłuchaniu rady giełdowej.

Członkami giełd pieniężnych mogą być wpisani do rejestru handlowego kupcy i spółki handlowe, po przyjęciu w poczet członków giełdy osoby, prowadzącej przedsiębiorstwo bankierskie na podstawie koncesji rządowej lub spółdzielni kredytowej, posiadającej zezwolenie Ministra Skarbu na wykonywanie czynności giełdowej przysługuje tej osobie względnie spółdzielni prawo wniesienia odwołania do właściwej izby handlowej.

Członkowie giełdy mogą być zastępowani na giełdzie przez członków zarządów przedsiębiorstw i zarejestrowanych prokurentów. Przepis ten oznacza niewątpliwie podniesienie poziomu kwalifikacji. Rada giełdowa na początku każdego roku kalendarzowego decyduje na pierwszem posiedzeniu o dopuszczeniu na giełdę w roku bieżącym wszystkich dotychczasowych pełnomocnictw.

Władzami giełdy są: 1) ogólne zgromadzenie członków giełdy, 2) rada giełdowa, 3) sądy rozjemcze, 4) komisja dyscyplinarna oraz komisje, przewidziane przez statut.

Do zakresu działania ogólnego zgromadzenia należy wybór członków rady giełdowej, ewentualnie ich zastępców, wybór członków komisji rozjemczej, zatwierdzenie zamknięć rachunkowych giełdy i decydowanie o rozwiązaniu giełdy.

Rada giełdowa składa się z 9 do 36 członków. Liczbę określa statut giełdy. Członkami rady giełdowej i ich zastępcami mogą być tylko obywatele Rzeczpospolitej Polskiej, którzy mają conajmniej 30 lat wieku i są członkami giełdy, względnie osobami uprawnionemi do zastępstwa na giełdzie członków giełdy. Rada giełdowa wybiera ze swego grona prezesa i jednego lub więcej wiceprezesów oraz członków rady, pełniących specjalne obowiązki.

Zakres działania rady określony jest szczegółowo w 16 punktach par. 18.

Oprócz zwyczajnych, bieżących spraw administracyjnych należy do zakresu działania rady głównej: dopuszczenie do obrotów i notowań na giełdzie poszczególnych walorów, względnie ich zawieszanie i wykluczanie, przyjmowanie członków giełdy i dopuszczanie na giełdę ich pełnomocników, egzaminowanie maklerów, ustalenie zwyczajów giełdowych, uchwalanie zmian statutów, wymierzanie kar porządkowych, wykluczanie z giełdy etc. Za naruszenie porządku i niestosowanie się do obowiązujących w tej mierze zarządzeń, rada giełdowa ma prawo wymierzania następujących kar porządkowych: 1) napomnienia, 2) kary pieniężnej do 2000 zł., 3) zawieszenia w prawach członkowskich lub czynnościach zastępowania członka na giełdzie na czas do 6 miesięcy.

Sąd rozjemczy ustanawia strony z pośród członków komisji rozjemczej i powołany on jest dla rozstrzygnięcia sporów, wynikających z tranzakcyj giełdowych. Odwołania od orzeczeń sądów rozjemczych są niedopuszczalne.

Komisję rozjemczą wybiera ogólne zgromadzenie w ten sam sposób co członków rady giełdowej. Liczbę członków komisji rozjemczej określa statut giełdy.

Komisja dyscyplinarna rozstrzyga zarzuty natury etycznej, a w szczególności zarzuty czynów naruszających zaufanie kupieckie, stawiane członkom giełdy lub ich pełnomocnikom przez osoby, należące do giełdy oraz postronne.

Kwalifikowanie spraw do rozpatrzenia przez komisję dyscyplinarną należy do rady giełdowej. Komisja dyscyplinarna składa się z 5 członków i 3 zastępców, wyznaczonych przez radę giełdową w sposób, określony w statucie.

Komisja dyscyplinarna ma prawo wymierzania następujących kar: a) nagany lub kary pieniężnej do wysokości 5.000 zł., b) zawieszania w sprawach członkowskich lub czynnościach zastępowania człon-

ka na giełdzie na czas do 1 roku, c) wykluczenia z giełdy.

Giełdy istniejące winny były do dnia 1 lipca 1925 roku dostosować swe statuty do przepisów nowego rozporządzenia i przedłożyć je do zatwierdzenia właściwym ministrom, zaś od dnia 1 stycznia 1926 r. wszystkie giełdy działają na podstawie swych nowych statutów.

Maklerzy giełdowi.

Pośredniczeniem przy tranzakcjach giełdowych trudnią się maklerzy, których prawami i obowiązkami zajmują się rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dnia 20.IV 1923 r. (Dzien. Ust. Nr. 53 poz. 372) odnośnie do giełd pieniężnych i z dnia 15.III.1927 r. (Dzien. Ust. Nr. 32, poz. 410) odnośnie do giełd towarowych.

To ostatnie ustala, iż pośredniczeniem przy tranzakcjach na giełdzie towarowej mogą zajmować się tylko maklerzy przysięgli, zatwierdzeni przez Ministra Przemysłu i Handlu. Liczbę ich określa Rada Giełdowa przy otwarciu giełdy. Maklerem przysięgłym zostać może tylko obywatel polski, który ukończył 30 lat, był samodzielnym kupcem, wzgl. posiada dostateczną praktykę w zakresie bankowości, handlu, przemysłu lub rolnictwa, a ponadto złoży odpowiedni egzamin.

Zatwierdzeni maklerzy przysięgli składają przysięgę na ręce Komisarza giełdowego. Jednocześnie winni oni złożyć zobowiązanie na piśmie, iż poza swym urzędowaniem żadnemi innemi czynnościami zarobkowemi nie będą się trudnili. O dokonanej tranzakcji makler przysięgły winien dochować tajemnicy. Wysokość kurtażu makl. przys. ustanawia rada giełdowa. Karty umowy są wypisywane w trzech egzemplarzach w bloku. Zawarte za swoim pośrednictwem tranzakcje makl. przys. wpisują do ponumerowanej i oparafowanej księgi maklerskiej, poświadczonej przez właściwą władzę.

Z pośród swego grona maklerzy przysięgli wybierają starszego maklera przysięgłego oraz jego zastępcę na okres 3-letni. Wybór ten zatwierdza Minister Przemysłu i Handlu. Starszy makler przysięgły sprawuje nadzór nad sporządzaniem raportów o zawartych tranzakcjach, podpisuje cedułę giełdową, informuje Komisarza giełdowego i radę giełdową o niestosowaniu się uczestników zebrań i maklerów do obowiązujących przepisów, i t. p.

W razie niestosowania się do przepisów prawnych i regulaminowych oraz wykroczeń w związku z wykonywaniem owych czynności maklerzy są pociągani do odpowiedzialności przed komisję dyscyplinarną, składającą się z przedstawicieli władz i członków giełdy. Komisja ta jest władna wymierzać odpowiednie kary.

Odnośnie do maklerów na giełdzie pieniężnej obowiązuje jeszcze rozporządzenie dawne z 20.IV 1923 roku, które jednak zgodnie z rozporz. P. R. z 28.XII.1924 r. (Dz. Ust. 114, poz. 1019) będzie musiało być zastąpione nowym rozporządzeniem. Naogół co do głównych zasad wspomniane rozp. z 20.IV.1923 roku zbliżone jest do rozporządzenia, regulującego prawa i obowiązki maklerów przysięgłych na giełdach towarowych.

WYKAZ GIEŁD PIENIĘŻNYCH I TOWAROWYCH.

Giełdy pieniężne.

W Polsce czynne są następujące giełdy pieniężne: w Warszawie, Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Wilnie i Katowicach.

Giełdy towarowe.

Czynne są w Warszawie (zbożowo - towarowa), Krakowie, Poznaniu (płodów rolniczych), Lwowie (zbożowa i towarowa) i Bydgoszczy (drzewna).

PRAWO WEKSLOWE I CZEKOWE.

W dziejach polskiego ustawodawstwa handlowego do jednych z najbardziej doniosłych zdarzeń musi być zaliczone ogłoszenie rozporządzeń Prezydenta Rzeczpospolitej z 14 listopada 1924 r. w Dzienniku Ustaw (Nr. 100, z r. 1924, poz. 926 i 927) o wprowadzeniu w dniu 1 stycznia 1925 r. na całem terytorjum Rzeczpospolitej jednolitych ustaw wekslowej i czekowej. Ich doniosłość polega na tem, iż położyły one kres różnym i rozbieżnym przepisom dzielnicowym, ogromnie utrudniającym normalny rozwój gospodarczy kraju i ustalenie się w nim stosunków handlowych.

I. Prawo wekslowe.

Stan przed 1.I 1925 r.

Przed wprowadzeniem w życie (t. j. przed 1.I 1925 r.) nowej ustawy wekslowej na terytorjum Rzeczpospolitej Polskiej obowiązywało aż 5 ustaw wekslowych: niemiecka, austryjacka, francuska, węgierska i rosyjska. Były to mianowicie:

1. Ustawa wekslowa austryjacka z 15.I.1850 r., wraz z wszelkiemi do tej ustawy odnoszącemi się nowelami i dodatkowemi rozporządzeniami.
2. Ustawa wekslowa niemiecka z 15.I 1850 r. z nowelami i późniejszemi do niej ustawami.
3. Kodeks handlowy francuski (tytuł VIII, art. 110 — 189) wraz z nowelami oraz rozporządzeniami o protestach.
4. Ustawa wekslowa rosyjska z r. 1902 wraz z dodatkowemi do niej ustawami.

Geneza ustawy wekslowej.

Prace nad przygotowaniem ustawy wekslowej, mającej obowiązywać na obszarze całej Rzeczypospolitej, zostały rozpoczęte w r. 1921 w Komisji Kodyfikacyjnej pod przewodnictwem prof. Wróblewskiego, jednego z najwybitniejszych znawców w Polsce prawa rzymskiego, handlowego i cywilnego. Opracowany przez Komisję projekt prawa wekslowego, uchwalonego następnie przez ciała ustawodawcze, został oparty na regulaminie wekslowym, przyjętym przez Międzynarodową Konferencję w Hadze, która odbywała się w latach 1910 i 1912. Projekt ustawy, opracowany przez wspomnianą Konferencję i oparty głównie na ustawie wekslowej niemieckiej, nie został jeszcze przyjęty przez żadne z 29 państw, które brały udział w tej Konferencji. Polska jest zatem pierwszem państwem, które wprowadziło u siebie w życie postanowienia zawarte w projekcie haskim i oparło

na nich swoją ustawę wekslową. Oczywiście tu i owdzie pewne odchylenia od postanowień projektu haskiego były nieuniknione (szczególnie w działach, dotyczących przedawnienia protestu i weksli zagranicznych), nie osłabiają one jednak roli regulaminu haskiego, jaką ten ostatni odegrał przy opracowaniu polskiej ustawy. Zawiera ona trzy tytułu: tytuł pierwszy — o wekslu trasowanym (art. 1 — 98), tytuł drugi — o wekslu własnym (art. 99 — 192) i tytuł trzeci, zawierający przepisy tymczasowe i końcowe.

Niżej przytaczamy streszczenie ważniejszych postanowień polskiej ustawy wekslowej:

Zdolność wekslowa.

Ustawa polska nie określa ani czynnej, ani biernej zdolności prawnej osób biorących udział w tranzakcji wekslowej i uzależnia podobnie, jak prawo niemieckie, możność zobowiązania się wekslowo i przyjmowania wekslu od ogólnych przepisów prawa cywilnego. Polska ustawa stanowi jednak, że podpisy osób zobowiązanych w wekslu są ważne i wówczas, gdy na wekslu znajdują się podpisy osób niezdolnych do zaciągania zobowiązań. Zastępca, który weksel podpisał bez umocowania, odpowiada sam wekslowo.

Najważniejsze dane o wekslu.

Są niemi: 1) nazwa wekslu w tekście i w języku wekslu, 2) bezwarunkowe polecenie zapłacenia oznaczonej w wekslu sumy, 3) nazwiska trassata, 4) termin zapłaty, 5) miejsce płatności, 6) nazwisko remitenta, 7) data i miejsce wystawienia, 8) podpis wystawcy. W braku wskazania terminu płatności weksel będzie płatny w miejscu za okazaniem; w braku zaś miejsca płatności weksel będzie płatny w miejscu wskazanem obok nazwiska trassata. O ile miejsce wystawienia nie zostało podane, za miejsce to będzie uważane miejsce, zamieszczone obok wystawcy. Odpowiedzialność z wekslu blankowego jest normalna. Podpisany będzie mógł czynić zarzuty, o ile weksel wypełniono sprzecznie z jego wolą. Ustawa uznaje weksle na własne zlecenie wystawcy i zezwala, by weksel był ciągniony na samego wystawcę (centrale handlowe ciągną np. weksel na swe filje). Zna ona również weksel domicylowany, t. j. płatny u osoby trzeciej.

Oprocentowanie sumy wekslowej można określić tylko na wekslu płatnym za okazaniem lub po okazaniu (art. 5). W braku określenia stosuje się procent prawny (ustawowy). Jest to postanowienie zupełnie nowe. Od odpowiedzialności za przyjęcie wekslu może się wystawca zwolnić (art. 9, p. 2) — jes to nowe postanowienie, jakiego prawo niemieckie nie zna. Natomiast od odowiedzialności za wypłatę wystawca zwolnić się nie może i takie zastrzeżenie uważa się za nienapisane (art. 9, p. 2).

Przepisy o indosie.

Polska ustawa odnośnie do indosu zawiera szereg odchyleń od ustawy niemieckiej. Na specjalną uwagę zasługują przepisy co do przeniesienia wekslu przez proste wręczenie, co do nieważności indosu na okaziciela, co do indosu częściowego i zastawniczego. Pierwszy wypadek dotyczy indosu in blanco, t. j. indosu, zawierającego tylko sam podpis indosanta na odwrotnej stronie (art. 12).

Posiadacz *indosu zastępczego* może wykonywać wszelkie prawa z wekslu, lecz indosować dalej może tylko ze skutkami indosu zastępczego. Dłużnikom wekslowym przeciwko posiadaczom z indosu zastępczego przysługują zarzuty, jakie mogłyby im przysługiwać przeciwko właścicielowi rzeczywistemu.

Posiadacz *indosu zastawniczego* może wykonywać wszelkie prawa z wekslu, lecz przenosić go może jedynie przez indos zastępczy. Z przepisów o indosie na szczególną uwagę zasługują art. 16, odpowiadający art. 149 kod. franc. Art. 16 stanowi, że przeciw posiadaczowi dłużnik wekslowy nie może zasłaniać się zarzutami, opartemi na swych osobistych stosunkach z wystawcą lub posiadaczami poprzednimi, chyba, że przeniesienie wekslu nastąpiło na szkodę dłużnika wskutek porozumienia:

Przyjęcie wekslu.

Jak wynika z art. 20 i 21, przedłożenie wekslu nie jest obowiązkowe. Wyjątek stanowi wypadek płatności wekslu w pewnym czasie po okazaniu. W tym razie należy przedłożyć weksel do przyjęcia celem ustalenia terminu płatności, który to termin liczy się od daty przyjęcia. Samo przyjęcie obowiązuje trassata do wykupienia w terminie i czyni go odpowiedzialnym przed wszystkimi indosantami i posiadaczem. Jest również obowiązkowe przedstawienie do przyjęcia weksli domicylowanych, t. j. weksli płatnych w innem miejscu, niż w miejscu zamieszkania trassata. Przyjęcie winno być uskutecznione bądź przy przedstawieniu do przyjęcia, bądź na żądanie trassata, na drugi dzień po pierwszem przedstawieniu. W braku określonego terminu zapłaty, przedstawienie do przyjęcia winno nastąpić nie później, jak w ciągu sześciu miesięcy od dnia wystawienia.

Co do formy przyjęcia ustawa postanawia, iż powinno ono być dokonane na samym wekslu, a więc nie na przedłużku i nie na oddzielnym akcie.

Przyjęcie powinno być bezwarunkowe, lecz może się ograniczyć do części sumy, na którą weksel opiewa. Przez przyjęcie trassat zobowiązuje się zapłacić weksel w terminie płatności i staje się głównym dłużnikiem wekslu. W razie niezapłacenia posiadacz może żądać od akceptanta sumy wekslowej z odsetkami, kosztami protestu i prowizji.

Wykonanie zobowiązań i skutki niezapłacenia w terminie.

W sprawie wykonania zobowiązań i skutków niezapłacenia w terminie ustawa postanawia, co następuje:

Co do terminu zapłaty, zgodnie z ustawą polską, istnieje pięć możliwości: weksel może być płatny w dniu oznaczonym, w pewien czas po wystawieniu, za okazaniem, w pewien czas po okazaniu na targach (jarmarkach) powszechnych. Naogół w sprawie terminu zapłaty ustawa polska zawiera przepisy, zbliżone do przepisów innych ustawodawstw i wobec tego nie wymagają one specjalnych komentarzy.

W przeciwieństwie do Anglji, Ameryki i in. krajów, gdzie dłużnik, licząc od terminu płatności, korzysta z 3 dni ulgowych do uiszczenia należności wekslowej, w ustawie polskiej dni ulgowe wyraźnie są

zakazane. Niemniej jednak pomiędzy datą płatności a sporządzeniem protestu prawodawca udzielił zwłoki 3-dniowej. Posiadacz zatem powinien przedstawić dłużnikowi weksel do zapłaty bądź w pierwszym dniu, w którym można wymagać zapłaty, bądź w jednym z dwóch następnych dni powszednich. Wierzycielowi służy prawo domagania się uiszczenia po terminie natychmiast, lub w ciągu następujących 2 dni. Notarjusz sporządza protest bądź w dniu wymagalności, bądź w ciągu następnych dwóch dni.

W wypadku nieprzedstawienia wekslu do zapłaty w terminie nowe prawo zezwala, na wzór prawa niemieckiego i angielskiego, na złożenie sumy wekslowej do depozytu sądu na ryzyko i koszt posiadacza wekslu.

Jeżeli weksel opiewa na walutę obcą, można go zapłacić w walucie krajowej, podług kursu dnia płatności, chyba, że wyraźnie zastrzeżono, że zapłata w walucie obcej nastąpić ma rzeczywiście.

W razie nieprzyjęcia lub niezapłacenia wekslu sporządza się protest (nieprzyjęcia lub niezapłacenia). Zarówno protest nieprzyjęcia, jak i niezapłacenia winien być zakomunikowany przez posiadacza najbliższemu indosantowi w ciągu 4 dni od daty protestu a jeden indosant drugiemu winien notyfikować w ciągu 2 dni od daty otrzymania zawiadomienia.

Kto nie zawiadomi w czasie wyżej oznaczonym, nie traci praw do wekslu, odpowiada jednak za szkodę, spowodowaną przez swoje niedbalstwo tylko do wysokości sumy wekslowej (art. 44, p. 6). Tego ograniczenia prawo niemieckie nie ma, natomiast powiada ono, że posiadacz, który zaniedbał zawiadomienia, obowiązany jest sam poprzednikom do zbonifikowania powstałej wskutek tego straty, a zarazem traci wobec nich prawo do procentów i kosztów (art. 45). Tego ostatniego rygoru nie przewiduje prawo polskie.

W zwrotnem poszukiwaniu może posiadacz wekslu żądać oprócz sumy wekslowej, kosztów protestu i zawiadomienia oraz 6 procent prowizji, o której już wyżej mówiono — również procentu prawnego (ustawowego) od dnia płatności (art. 47). Niemiecka ustawa (art. 50) przewiduje tylko $1/3$ procent prowizji oraz ogranicza procent za zwłokę do 6 od sta. Powyższe ograniczenie ustawy polskiej odpowiada obecnej tendencji ochrony biednego, choć opieszałego dłużnika, względnie niewinnego indosanta, który dopiero z protestu dowie się o niezapłaceniu wekslu przez akceptanta.

Natomiast wybawieniem dla świata bankowego jest oznaczenie procentu prawnego od wekslu, zamiast stosowanych do niedawna 6 procent, które były nieodpowiednie wobec obowiązującej stawki 15%, ustawowo oznaczonej.

Przedawnienie.

Zgodnie z regulaminem haskim prawo polskie przyjęło termin trzyletni dla przedstawienia wekslu, licząc od dnia płatności i to zarówno względem akceptanta, jak i względem bezpośrednio zobowiązanego. Względem wystawcy i indosantów pretensja przedawnia się z upływem roku od dnia protestu. W wypadkach zastrzeżenia „bez kosztów" lub „bez protestu" wspomniana pretensja przedawnia się z upływem roku od dnia płatności. Zwrotne roszczenia indosantów między sobą i przeciwko wystawcy przedawniają się w 6 miesięcy od dnia wykupienia wekslu przez indosanta lub od dnia doręczenia skargi. Należy zaznaczyć, iż niemiecka ustawa przewiduje tylko 3 miesiące dla weksli płatnych w Europie, dalej 6 miesięcy dla weksli płatnych w krajach Azji i Afryki, oraz przyległych do morza Śródziemnego i Czarnego, i 18 miesięcy dla weksli płatnych w innych krajach pozaeuropejskich (art. 73).

Siła wyższa.

Co do wpływu siły wyższej na akty zachowawcze (przedstawienie wekslu i protest) ustawa polska za projektem haskim stanowi, iż siła wyższa zwalnia od obowiązku przedstawienia i protestowania weksli (art. 53). Jeżeli siła wyższa trwa dłużej, niż 30 dni po płatności, można wykonać zwrotne poszukiwania (prawo regresu) bez przedstawienia wekslu i bez protestu (art. 53, p. 4).

Wtóropisy i odpisy.

Przepisy, *dotyczące wtóropisów i odpisów*, zapożyczone są z ustawy niemieckiej. Posiadacz, według ustawy polskiej, może żądać wystawienia kilku egzemplarzy wekslu, zaopatrzonych w numery. Ma on również prawo sporządzić odpis, odtwarzający oryginał wekslu z indosami. F a ł s z y w y p o d p i s jakiegokolwiek dłużnika nie wpływa na ważność innych podpisów.

Skarga o niesłuszne zbogacenie się.

Podobnie, jak prawo niemieckie, ustawa polska zna *skargę z tytułu niesłusznego zbogacenia się*. Ustawodawcy polskiemu chodziło tutaj o przeprowadzenie zasady, iż wystawca i akceptant nie mogą się zbogacać niesłusznie ze szkodą posiadacza wekslu, chociażby ich zobowiązanie wekslowe wygasło wskutek przedawnienia lub zaniedbania aktów zachowawczych. W związku z tem ustawa polska zezwala zatem posiadaczowi wekslu pozywać w ciągu 3 lat wystawcę i akceptanta, którzy zbogacili się niesłusznie ze szkodą posiadacza.

Weksle zaginione.

W sprawie *weksli zaginionych* przewiduje ustawa polska postępowanie amortyzacyjne, polegające na uznaniu zaginionego wekslu za nieważny i wydaniu orzeczenia amortyzacyjnego, przedstawiającego surogat zaginionego wekslu, na podstawie którego można wykonać wszelkie prawa z wekslu, zarówno roszczenie główne, jak i roszczenie regresowe (uzasadnienie).

Żądać umorzenia może ten, komu weksel zaginął; legitymowanym do żądania umorzenia jest nietylko właściciel, który nabył weksel przez indos, lecz również cesjonarjusz, dziedzic, wierzyciel zastawny, zarządca majątku, zarządca masy upadłości, indosatarjusz per procura, każdy posiadacz wekslu in blanco. Właściwym do wydania orzeczenia jest sąd powiatowy, względnie sąd pokoju (zależnie od dzielnicy Polski) miejsca płatności wekslu. Sąd ogłasza w dzienniku do ogłoszeń sądowych oraz w piśmie miejscowem, przeznaczonem do ogłoszeń rejestrowych, wezwanie do posiadacza wekslu o zgłoszenie się w ciągu 60 dni (od dnia płatności, wzgl. od dnia ogło-

szenia, gdy wniosek uczyniono po płatności) i okazania sądowi wekslu. Jeżeli w tym czasie nikt się nie zgłosi, sąd wyda orzeczenie, uznając weksel za umorzony, jeżeli się jednak zgłosi, to sąd przesłucha zainteresowanych, i okaże weksel żądającemu umorzenia i zaniecha dalszego postępowania. O wdrożeniu postępowania i jego wyniku sąd zawiadamia trassata i wszystkich dłużników.

Zdolność prawna w stosunkach międzynarodowych.

Przepisy, dotyczące zdolności prawnej w stosunkach międzynarodowych, zawarte są w rozdziale zatytułowanym „Kolizja Ustaw". Prawo polskie, hołdujące zasadzie, iż zdolność osoby ocenia się według ustaw kraju, którego jest obywatelem, (status personalis) robi wyłom w tym sensie, że jeżeli ktoś niezdolny do zobowiązań według ustaw kraju, którego jest obywatelem, jest zdolny do zobowiązania się w kraju, w którym zobowiązania przyjął, ostatnie jest ważne (art. 81 i 83).

Formę protestu i czasokresy do protestu, tudzież formę innych czynności potrzebnych do wykonania lub zachowania praw wekslowych ocenia się podług ustaw państwa, na którego obszarze protest ma być dokonany lub czynność przedsięwzięta.

Weksel własny.

Do wekslu własnego stosują się wszystkie postanowienia o wekslu trasowanym z wyjątkiem tych, które są sprzeczne z istotą wekslu prostego. Miejsce akceptanta wekslu trasowego obejmuje w wekslu własnym wystawca wekslu, a przeto odpowiedzialność tego ostatniego zarówno co do zakresu, jak i czasu trwania jest ta sama co akceptanta. Czasokres dla weksli płatnych w pewien czas po okazaniu liczy się od daty wizy, podpisanej przez wystawcę; nie zachodzi tu oczywiście przedstawienie do przyjęcia: odmowę zawizowania stwierdza się protestem, od którego też zaczyna biec czasokres.

Opłaty stemplowe.

Wysokość opłat stemplowych od weksli reguluje ustawa o opłatach stemplowych z dn. 1.VII 1926 r. Dz. Ust. R. P. Nr. 98, p. 570). Wynoszą one 20 gr. przy sumie wekslowej do 50 zł., 30 gr. od każdych pełnych lub zaczętych 100 zł. sumy przewyższającej 50 zł., a nie wyższej od 1000 zł., wreszcie 3 zł. od każdego pełnego lub zaczętego 1000 zł. sumy przewyższającej 1000 zł.

Prawo czekowe.

Jednocześnie z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej o prawie wekslowem zostało ogłoszone rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 14 listopada 1924 r. o prawie czekowem (Dz. Ust. Nr. 100, p. 927) z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 1925 r. Przed wejściem w życie tego prawa na obszarze Rzeczpospolitej Polskiej obowiązywały ustawy czekowe b. państw zaborczych, jedynie w Małopolsce (ustawa czekowa austryjacka) i w b. dzielnicy pruskiej (ustawa czekowa niemiecka). W b. zaborze rosyjskim nie znano wogóle żadnej ustawy czekowej. Ustawa polska opiera się częściowo na postanowieniach Konferencji Haskiej z r. 1912, dotyczącej ujednostajnienia prawa czekowego, oraz na przepisach ustawy czekowej niemieckiej z r. 1908 i austryjackiej z r. 1906. Ważniejsze postanowienia ustawy polskiej podajemy niżej:

Forma czeku. Czek zawiera: 1) nazwę „czek" w tekście czeku, 2) nazwisko trassata, 3) podpisy wystawcy, 4) bezwarunkowe polecenie trassatowi zapłaty określonej co do wysokości sumy czeku (a więc nie wydania towaru lub papieru wartościowego, 5) wskazanie miejsca i daty wystawienia czeku, przyczem w braku wskazania miejsca, będzie w nim miejsce, wskazane obok podpisu wystawcy.

Jako osobę, która ma zapłacić (trassata), można wskazać: a) państwowy lub samorządowy zakład kredytowy, b) pozostające pod nadzorem państwa, czy instytucji samorządowych, czy innego zrzeszenia publiczno-prawnego, zakład kredytowy lub kasę oszczędności, c) firmę zarejestrowaną, której sama nazwa wskazuje na czynności bankierskie jako przedmiot przedsiębiorstwa.

Czek jest płatny tylko za okazaniem (art. 3) i nie ulega przyjęciu (art. 18).

Nie można zatem pod groźbą nieważności czeku oznaczyć w nim ściśle lub w przybliżeniu terminu płatności. Czek może być wtedy tylko płatny, gdy zostanie okazany trassatowi.

Czek zazwyczaj wystawia się na okaziciela. Może jednak być wystawiony i na określoną osobę i na jej zlecenie (art. 5). Nadto wystawca czeku może też wskazać siebie jako odbiorcę sumy czekowej lub wystawić czek na własne zlecenie.

Indos. Przepisy, dotyczące indosu prawie niczem nie różnią się od przepisów, zawartych w ustawie wekslowej.

Przedstawienie do wypłaty. Co do terminu przedstawienia do zapłaty art. 15 ustawy wyznacza 10 dni dla czeków płatnych w miejscu wystawienia, zaś dla zamiejscowych w kraju płatnych — 20 dni (we Francji 5 i 8 dni).

Czeki zagraniczne, płatne w Polsce, powinny być przedstawione do zapłaty w ciągu 30 dni, a jeżeli są wystawione poza Europą — w ciągu 60 dni od wystawienia.

Zapłata. Odnośne artykuły przewidują, co następuje: Trassat po zapłaceniu czeku może żądać pokwitowania; posiadacz nie może odmówić przyjęcia częściowej zapłaty, o takiej zapłacie należy uczynić wzmiankę na czeku. Jeżeli ogłoszono upadłość wystawcy, trassat obowiązany jest odmówić zapłaty. Trassat nie ma obowiązku badania autentyczności podpisów indosantów, winien tylko sprawdzić prawidłowość kolejności indosów.

Na specjalną uwagę zasługują artykuły, dotyczące *odwołania czeku* (art. 22) *i czeku „na zarachowanie"*. Art. 22 głosi, iż odwołanie czeku jest ważne „przy czekach, opiewających na nazwisko lub zlecenie, a przesłanych przez wystawcę bezpośrednio trassatowi jeżeli odwołanie nastąpiło przed doręczeniem czeku odbiorcy zapłaty. Art. 23 przewiduje wystawienie czeków „na zarachowanie" (cheque de virement, Scheck nur zur Verrechnung), polegający na tem, że trassat może zlikwidować czek jedynie w drodze rozrachunku z sobą samym, z mającym u niego rachunek lub z członkiem izby rozrachunkowej. Przez użycie takiego czeku osiąga się główny cel gospodarczy czeku,

mianowicie, pominięcie w obrotach handlowych posługiwania się pieniądzem.

Odpowiedzialność za zapłatę czeku ciąży na wystawcy, indosantach i poręczycielach. Prawo przewiduje zwolnienie się od odpowiedzialności tylko dla indosantów. Mówiąc o poręczycielu (art. 25), prawo żąda, aby gwarant podpisał się w tym charakterze na czeku. Sfałszowanie jakiegokolwiek podpisu, nawet wystawcy (art. 26), nie uchybia ważności innych podpisów. Jeżeli inne podpisy były udzielone w przekonaniu, że czek jest wiarogodny, — odpowiada pierwszy żyrant przedewszystkiem.

W razie niezapłacenia czeku, protest nie zawsze jest potrzebny; wystarczy oświadczenie trassata na czeku, datowane, ze wskazaniem dnia przedstawienia czeku. O ile czek przedstawiony zostaje w Izbie Rozrachunkowej, wystarczy datowane oświadczenie Izby, potwierdzające, iż czek został we właściwym czasie złożony do rozrachunku i że go nie wykupiono. Protest dokonywa się analogicznie z protestami wekslowymi (art. 32) z tą różnicą, że protest ma być sporządzony najpóźniej w pierwszym dniu powszednim po przedstawieniu.

Wtóropisy (art. 39 — 40). Prawo polskie stanowi, iż czek na okaziciela może być wystawiony tylko w jednym egzemplarzu (dla uniknięcia nadużyć), natomiast czek imienny lub na zlecenie może być wystawiony w kilku egzemplarzach.

W sprawie **siły wyższej** art. 38 przewiduje, że jeżeli przedstawienie czeku, protest lub oświadczenie trassata z powodu przeszkody nieprzezwyciężonej (siły wyższej) nie mogą być dokonane w okresach przepisanych, okresy te przedłuża się. Posiadacz obowiązany jest niezwłocznie zawiadomić swego indosanta i wystawcę o wypadku siły wyższej.

Przepisy co do czeków zaginionych przypominają odnośne przepisy prawa wekslowego.

Przedawnienie. Roszczenia zwrotne posiadacza przeciw indosantowi i wystawcy przedawniają się po upływie 6 miesięcy od końca okresu przedstawienia. Dochodzi zatem jeszcze dni dziesięć od dnia wystawienia czeku. Co się tyczy roszczeń indosantów między sobą i przeciw wystawcy, przedawnienie sześciomiesięczne liczy się od dnia, w którym indossat wykupił czek, albo w którym doręczono mu skargę.

O roszczeniach z tytułu niesłusznego zbogacenia się traktuje ar. 50. Zgodnie z jego brzmieniem, wystawca, który zbogacił się ze szkody posiadacza, zobowiązany jest względem niego w ciągu 3 lat, chociażby zobowiązanie aktów zachowawczych zgasło.

Do niedawna brak było w Polsce sankcyj karnych w razie **niezapłacenia czeku.** Sądy polskie, utożsamiając czek z wekslem, uważały go za prosty dług. We Francji w tym wypadku grozi kara pieniężna w wysokości 6 proc. od sumy czekowej. Prawo angielskie identyfikuje taki czek z falsyfikatem, podrobionym banknotem i stosuje b. surowe kary. Prawo polskie sprawę tę normuje postanowieniem, (art. 51) przewidującym, co następuje: „Jeżeli zapłata czeku nie następuje z powodu, iż wystawca, wystawiając czek nie miał u trassata potrzebnego funduszu do rozporządzenia lub z powodu, że po wystawieniu czeku rozporządził pokryciem, odpowiada wobec posiadacza za wszelką szkodę, conajmniej zaś powinien zapłacić 6 proc. od niepokrytej sumy. Roszczenia powyższe przedstawiają się w ciągu trzech lat od dnia, w którym trassat odmówił zapłaty".

W drugim ustępie art. 51 czytamy, co następuje:

„W przypadkach powyższych wystawca ulega nadto — o ile czyn nie stanowi przestępstwa, cięższą karą zagrożonego — karze aresztu do sześciu tygodni i grzywnie 5.000 zł. lub jednej z tych kar". Okolicznością łagodzącą jest ta ewentualność, że, wystawiając czek, wystawca miał uzasadnioną podstawę na liczenie na pełne pokrycie w chwili przedstawienia, a brakło go z przyczyn od niego niezależnych.

Przepisy, dotyczące *zbiegu ustaw*, odpowiadają odnośnym przepisom ustawy wekslowej.

Sądami właściwymi do rozpoznawania roszczeń, wynikających z prawa czekowego, są te same sądy, które rozpoznają sprawy wekslowe.

Opłata stemplowa od czeków wynosi 3/10 od sumy, wymienionej w czeku.

Polska ustawa czekowa pod względem redakcyjnym posiada b. wysokie zalety. Zawiera ona wszystkie normy, odnoszące się do obrotu czekowego i, jakkolwiek zawiera względnie b. liczne przepisy, jest przejrzystą i jasną.

Zarówno wprowadzenie w Polsce jednolitego prawa wekslowego, jak i czekowego, jest faktem niezmiernie doniosłym. Polska uzyskała na swym obszarze normy prawne tam, gdzie ich nie było (w b. zaborze rosyjskim, gdy chodzi o prawo czekowe), zaprzestała stosować przepisy obcych państw i uzyskała własne ustawodawstwo wekslowe i czekowe, twór myśli prawników polskich. Wprawdzie podstawą wielu norm są uchwały haskie oraz postanowienia ustaw, obowiązujących w obcych państwach, ale do ustaw polskich wprowadzono tyle odmiennych zasad i szczególnych postanowień, że nie można nie uznać ich za wytwór myśli prawniczej polskiej.

Dr. Leon Pączewski.

Ustawodawstwo pracy w Polsce

Ustawodawstwo pracy w Polsce nie jest jednolite. W poszczególnych dzielnicach zachowały moc obowiązującą dawne ustawy państw zaborczych; ustawy te stopniowo są zmieniane i uzupełniane przez ustawy polskie.

Najem pracy regulują dawne ustawy przemysłowe: rosyjska, niemiecka i austrjacka w każdym z b. trzech zaborów w odmienny nieco sposób. Najważniejsze przepisy tych ustaw w krótkości charakteryzujemy poniżej.

1. UMOWA O PRACĘ.

W b. zaborze rosyjskim wg. przepisów Kodeksu Cywilnego i Ustawy Przemysłowej, indywidualna umowa o pracę może być zawierana w dowolnej formie. W ciągu 7 dni od chwili przystąpienia do pracy robotnik winien otrzymać kisążeczkę obrachunkową, która zawiera, poza bieżącym rozrachunkiem, warunki płacy, ogólne warunki najmu pracy oraz wyciągi z Ustawy o pracy w przemyśle i regulaminu fabrycznego. Ustanowienie regulaminu fabrycznego jest prawem i obowiązkiem pracodawcy. Regulamin musi być zatwierdzony przez Inspekcję Pracy.

Umowa o pracę może być dokonana: na czas określony, na czas nieokreślony, lub dla wykonania określonej pracy, po ukończeniu której stosunek najmu ustaje.

Zarobki winny być wypłacane przynajmniej raz na miesiąc przy umowach na czas określony, dłuższy niż miesiąc i przynajmniej dwa razy na miesiąc przy umowach zawartych na czas nieokreślony.

Rozwiązanie umowy, zawartej na czas nieokreślony, jak również zmiana warunków umowy może nastąpić po uprzednim 2-tygodniowem wymówieniu.

Umowa może być zerwana przez pracodawcę z winy robotnika w ściśle określonych przypadkach. Również robotnik może żądać rozwiązania umowy w razie niewypłacenia mu w terminie zarobku, w razie niedotrzymania warunków umowy oraz w innych ściśle określonych wypadkach.

Zarządzającemu przedsiębiorstwem przysługuje prawo nakładania władzą własną na robotników kar pieniężnych za wadliwą robotę, za niestawienie się do pracy z nieusprawiedliwionych powodów, i za przekroczenie porządku wewnętrznego zakładu, określonego regulaminem. Kary nałożone na robotnika nie powinny przewyższać $\frac{1}{3}$ zarobku, przypadającego na umówiony termin wypłaty. — (Patrz: Ustawa o pracy w przemyśle — Zbiór Praw b. Ces. Ros. Tom XI cz. II wyd. 1913 r. art. 42 — 63, 87 — 192, 211 — 222).

W b. dzielnicy pruskiej (wojew. poznańskie, pomorskie, Górny Śląsk) na podstawie przepisów ordynacji przemysłowej Rzeszy Niemieckiej (Gewerbeordnung) tytuł VII w brzmieniu noweli z dnia 27.XII 1911 r. Dz. U. Rz. §§ 105 — 134 oraz Pruskiej powszechnej ustawy górniczej z dnia 24.VI.1865 r. Zbiór Praw Nr. 30 §§ 80 — 93 istnieją zbliżone zasady umowy pracy. Robotnik po zawiązaniu umowy otrzymuje t. zw. „książkę płacy" lub „listę płacy".

Obok umów indywidualnych w b. dzielnicy pruskiej i na Górnym Śląsku przewidziane są umowy zbiorowe. Na mocy rozporządzenia Rzeszy z dnia 23.XII 1918 (Dz. U. Rzeszy Nr. 192 str. 1456) umowy zbiorowe, zawarte być winny przez związki pracobiorców i pracodawców (wzgl. pracodawcę) na piśmie. Powszechnie obowiązujące umowy zbiorowe wpisuje się do rejestru umów, prowadzonego przez Inspekcję Pracy.

W b. zaborze austrjackim (woj. krakowskie, lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie i Śląsk Cieszyński) obowiązują przepisy austrjackiej ustawy przemysłowej w brzmieniu noweli z dn. 5.II.1907 r. (Austr. Dz. Ust. P. Nr. 26 — §§ 72 — 91) oraz austrjackiej powszechnej ustawy górniczej z dn. 23.V 1854 r. (Austr. Dz. Ust. P. Nr. 146 — §§ 200 — 209). Według tych przepisów (o ile w drodze umowy inaczej nie postanowiono) zarobki winny być wypłacane robotnikom co tydzień. Rozwiązanie umowy o pracę, o ile sama umowa nie ustanawia terminu wymówienia, musi być poprzedzone 2-tygodniowem wymówieniem. Umowa może jednak przewidywać krótszy termin wymówienia.

Powyższe przepisy dzielnicowe, dotyczące najmu pracy, zostały uzupełnione przez następujące ustawy polskie:

Ustawa z dnia 15.II 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 31, poz. 306) o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych zawiera przepisy, dotyczące wynalazków, poczynionych przez pracowników, pozostających w stosunku najmu pracy.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 18.V 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 46 poz. 409) zawiera przepisy dotyczące lokowania sum, złożonych pracodawcy przez pracownika jako kaucja w związku z umową o pracę. Kaucje winny być składane w Banku Polskim, albo w instytucji kredytowej państwowej lub samorządowej. Postanowienia umów, na mocy których pracownik celem uzyskania posady lub

utrzymania nadal stosunku pracy, pożycza lub daje na przechowanie lub do użytkowania jakiekolwiek wartości pracodawcy lub osobie, działającej z nim w porozumieniu, są nieważne. Za przekroczenia przepisów rozporządzenia o kaucjach grozi grzywna do 1000 zł. i areszt do 2 tygodni.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7.VI 1927 r. o prawie przemysłowem (Dz. U. R. P. Nr. 53 poz. 468) zawiera między innymi przepisy, dotyczące zawodowego kształcenia uczniów przemysłowych (Dział VI, art. 111 — 125).

3. OBOWIĄZKI PRACODAWCY W STOSUNKU DO OSÓB, PEŁNIĄCYCH SŁUŻBĘ WOJSKOWĄ I INWALIDÓW WOJENNYCH.

Na podstawie art. 3 ustawy z dnia 15.VII.1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 62 poz. 403) „stosunek pracodawcy do pracobiorcy, pełniącego służbę wojskową i do jego rodziny w przedmiocie najmu usług, nie może być przez czas trwania służby wojskowej jednostronnie rozwiązany. Artykuł ten nie dotyczy płacy, pobieranej przez pracobiorcę".

Z postanowienia tego wynika, że pracownik po odbyciu służby wojskowej może się zgłosić z powrotem do pracy i, o ile zgłoszenie to nastąpi natychmiast po ukończeniu służby wojskowej, pracodawca obowiązany jest przyjąć go do pracy lub też zwolnić w sposób przez przepisy prawne ustalony, w drodze wymówienia.

W razie powołania pracownika na ćwiczenia wojskowe rodzina jego otrzymuje zasiłek od Skarbu Państwa, zgodnie z postanowieniami ustawy z dnia 13.VII 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 69 poz. 604).

Na zasadzie art. 55 i 58 ustawy z dnia 18.III.1921 o zaopatrzeniu inwalidów wojennych (D. U. R. P. Nr. 32 poz. 195) oraz rozporządzenia z dnia 15.XI 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 94 poz. 699) pracodawcy w przemyśle, rolnictwie, handlu i komunikacji nie mogą się uchylić od zatrudnienia na każdych 50 pracowników przynajmniej jednego inwalidy wojennego ciężko poszkodowanego. Inwalidzi ci są kierowani do odnośnych przedsiębiorstw przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy na podstawie zgłoszeń pracodawców o ilości wolnych miejsc dla inwalidów w myśl powołanej ustawy.

4. INSPEKCJA PRACY.

Organizacja i zakres działalności Inspekcji Pracy zostały uregulowane w sposób jednolity dla całego obszaru Państwa rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14.VII 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 67 poz. 590).

Inspekcja pracy jest organem administracji państwowej, podległym Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej, a powołanym do nadzoru nad należytem przestrzeganiem przepisów prawnych we wszystkich dziedzinach pracy najemnej. Organami inspekcji pracy są: obwodowi i okręgowy inspektorzy pracy, specjalni inspektorzy pracy i główny inspektor pracy oraz podinspektorzy pracy, lekarze inspekcyjni i asystenci inspekcyjni (art. 8). Zwierzchni nadzór nad działalnością inspekcji pracy wykonywa Minister pracy i Opieki Społecznej, który rozstrzyga ostatecznie skargi na orzeczenia i nakazy okręgowych inspektorów pracy i specjalnych inspektorów pracy z wyłączeniem tych przypadków, w których okręgowy inspektor pracy orzeka ostatecznie.

Inspektorom pracy za okazaniem legitymacji urzędowej służy prawo wstępu o każdej porze dnia i nocy do zakładów pracy, podległych inspekcji pracy, oraz żądania wszelkich informacyj i wyjaśnień od kierownictwa zakładu. Inspektorowi pracy służy również prawo wstępu do wszelkich urządzeń, należących do przedsiębiorstwa (szpitali, schronisk, ochronek, żłobków) oraz do mieszkań robotniczych, za zgodą zamieszkujących.

Inspektorowi pracy przysługuje prawo wydawania nakazów i orzeczeń oraz orzeczeń karnych, które mogą być zaskarżane w toku instancji: od obwodowego do okręgowego inspektora pracy oraz do Ministra Pracy i Opieki Społecznej. Skarga winna być wniesiona w ciągu 14 dni od dnia doręczenia decyzji. — Wniesienie odwołania nie wstrzymuje wykonania decyzji, o ile nie postanowiono inaczej.

Nakazy inspekcji pracy, wymagające zmiany urządzeń technicznych lub sposobów produkcji, podlegają odmiennemu trybowi zaskarżania.

Na orzeczenia karno - administracyjne inspekcji pracy można wnieść w ciągu 7 dni na ręce tego inspektora, który orzeczenie wydał, żądania przekazania sprawy właściwemu sądowi powiatowemu (pokoju). Na obszarze województw: poznańskiego, pomorskiego i górnośląskiej części województwa śląskiego stosuje się przepisy o wydawaniu policyjnych mandatów karnych.

5. OBOWIĄZEK PRACODAWCÓW ZAWIADAMIANIA O WOLNYCH MIEJSCACH. OCHRONA RYNKU PRACY.

Na podstawie rozporządzenia z dnia 31.XII.1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 2 z roku 1925 poz. 23) oraz rozporządzenia uzupełniającego z dnia 5. VII 1926 roku (Dziennik Ustaw R. P. Nr. 93, poz. 542) pracodawcy są obowiązani zawiadomić państwowe urzędy pośrednictwa pracy o każdem wolnem lub nowoobsadzonem miejscu. Obowiązek ten dotyczy tylko tych zakładów pracy, które zostaną wymienione w specjalnych zarządzeniach Ministra Pracy i Opieki Społecznej. Zarządzenia z dn. 15.V.1925 r. i z dn. 6.X. 1926 r. Monitor Polski z r. 1925 Nr. 128 poz 574 i z r. 1926 Nr. 236).

W b. dzielnicy pruskiej obowiązuje rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 15.II. 1923 r. w przedmiocie zgłaszania w państwowych urzędach pośrednictwa pracy zapotrzebowań na pracowników wszelkich kategoryj: (Dz. U. R. P. Nr. 18 poz. 123).

Na Górnym śląsku obowiązuje rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 4.XII.1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 127 poz. 1056), o komunalnem pośrednictwie pracy, upoważniające Wojewodę do wydawania odpowiednich zarządzeń.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o ochronie rynku pracy z dn. 4.VI.1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 54 poz. 472) upoważnia Radę Ministrów do zarządzenia, po stwierdzeniu groźnego stanu bezrobocia, na wniosek Ministra Pracy i Opieki Społecz-

nej aby na określonem w rozporządzeniu terytorjum lub w pewnych gałęziach pracy zostały wprowadzone pewne ograniczenia, dotyczące zatrudnienia cudzoziemców. Odnośne zarządzenia jeszcze się nie ukazały.

6. USTAWY, DOTYCZĄCE OCHRONY PRACY.

a) **Czas pracy.** Ustawa z dnia 18.XII. 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. R. P. Nr. 2 poz. 7) określa czas pracy pracowników zatrudnionych na mocy umowy w przemyśle, górnictwie, handlu, komunikacji i przewozie — ustanawiając jako maksimum 8 godzin na dobę i 46 godzin na tydzień. Wyjątek od tej normy między innemi stanowią zakłady pracy o ruchu ciągłym, w których, o ile utrzymanie w ruchu zakładu niezbędnie tego wymaga, praca może być przedłużona do 56 godzin tygodniowo. Również w wypadkach, spowodowanych udowodnionemi potrzebami zakładu pracy, może być za specjalnem zezwoleniem Ministra Pracy i Opieki Społecznej przedłużony czas pracy zatrudnionych w nich pracowników, nie więcej jednak, niż 120 godzin na rok i 4 godziny na dobę.

W wypadkach, spowodowanych koniecznemi potrzebami Państwa, ustawowy czas pracy może być przedłużony z decyzji Rady Ministrów w drodze rozporządzenia na okres czasu nie dłuższy niż 3 miesiące każdorazowo.

Za nadliczbowe godziny pracy przysługuje dodatkowe wynagrodzenie: 50% za pierwsze 2 godziny nadliczbowe i 100% za dalsze godziny powyżej 2-ej godzin na dobę oraz za pracę nocną (od 9 wiecz. — 5-ej rano w zakładach, pracujących na 2 zmiany od 10 wiecz. — 4 rano) i świąteczną.

W razie konieczności odstępstwa od ustalonego czasu pracy, w celu wykonywania robót, poprzedzających produkcję oraz robót, mających na celu pilnowanie materjałów lub zakładów pracy — Minister Pracy i Opieki Społecznej w drodze rozporządzeń zezwolił na przedłużenie czasu pracy — najwyżej do 10 godzin na dobę a w razach wyjątkowych do 12 godzin. Przedłużenia czasu pracy, oparte na tych rozporządzeniach, nie podlegają przepisom o dodatkowem wynagrodzeniu za godziny nadliczbowe.

Czas pracy osób, zajętych przy pilnowaniu reguluje rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 26 stycznia 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 18 poz. 148). Dotyczy ono: a) pilnujących całości i bezpieczeństwa budynków, urządzeń i ruchomości, b) odźwiernych, portjerów, dozorców bram i t. p. c) dozorców i stróżów placowych, parkowych, drogowych, mostowych i t. p. d) osób, nadzorujących urządzenia przeciwpożarowe, oraz członków stałych straży ogniowych, utrzymywanych przez zakłady na własny użytek. Dla wyżej wymienionych kategoryj osób, gdy pilnowanie nie jest połączone z jakąkolwiek inną pracą, czas pracy nie może przekraczać 12 godzin na dobę. O ile pilnowanie połączone jest z jakąkolwiek inną pracą dodatkową ,przedłużenie czasu pracy może nastąpić tylko w razie udowodnionej potrzeby do 10 godzin na dobę za uprzednim zezwoleniem Inspektora Pracy właściwego obwodu, a do 12 godzin za takimże zezwoleniem Okręgowego Inspektora Pracy.

Czas pracy dla wykonywania robót, poprzedzających produkcję lub po niej następujących, reguluje rozporządzenie z dnia 15.I .1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 19 poz. 188). Zezwala ono na przedłużenie czasu pracy nie więcej niż o 1 godzinę na dobę z uprzednim zawiadomieniem Obwodowego Inspektora Pracy z podanem rodzaju robót oraz liczby pracowników zatrudnionych temi robotami. Na przedłużenie czasu pracy ponad 1 godzinę na dobę (z warunkiem, że czas pracy nie przekroczy 10 godzin na dobę, a w soboty 8 godzin) należy uzyskać każdorazowo zezwolenie Okręgowego Inspektora Pracy. Zezwolenie takie Inspektor Okręgowy wydaje najwyżej na półroczny okres czasu.

Specjalne rozporządzenia regulują pracę nocną w piekarniach (Rozp. z dn. 10.XII.1921 r. — Dz. U. R. P. Nr. 104 poz 759 i rozp. z dn. 6.IV.1923 r. Dz. U. R. P. Nr. 46 poz. 316), pracę nocną w drukarniach i zakładach graficznych roz. z dn. 5.VI.1921 r. Dz. U. R. P. Nr. 57 poz. 362).

Rozporządzenia z dn. 23.VI. 1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 70 poz. 551) i z dnia 31.III.1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32 poz. 335) regulują czas pracy **w zakładach handlowych.** Rozporządzenia te obejmują: a) sklepy, stragany i wszelkie miejsca zawodowej sprzedaży towarów; b) kantory pralni, farbiarni i przedsięborstw przewozowych, prywatne biura pośrednictwa pracy, lombardy, sale licytacyjne, antykwarjaty, salony i wystawy ze sprzedażą dzieł sztuki, starożytności i t. p. zakłady o charakterze przedsiębiorstw handlowych oraz zakłady pogrzebowe; c) jadłodajnie, do których zalicza się: restauracje, cukiernie, kawiarnie, mleczarnie, piwiarnie, winiarnie, miodarnie, garkuchnie, bary, kuchnie publiczne, bufety, szynki, traktjernie, karczmy, gospody.

Rozporządzenie to nie dotyczy aptek, wystaw wszelkiego rodzaju o charakterze artystycznym lub kulturalnym i sprzedaży, dokonywnej wyłącznie na cele społeczne, o ile przy niej nie są zatrudnieni pracownicy na podstawie najmu pracy.

Pracownicy zakładów objętych rozporządzeniem, nie mogą być, zgodnie z ustawą z dnia 18.XII.1919 r. o czasie pracy, zatrudnieni dłużej niż 8 godzin na dobę i 6 godzin w sobotę t. j. 46 godzin na tydzień. Wszelkie wyjątki od ustawowego czasu pracy, przewidziane zasadniczą ustawą o czasie pracy mogą być stosowane.

Czas otwarcia sklepów nie może przekraczać 10 godzin dzienie. Godziny otrzierania i zamykania sklepów winny być ustalone w granicach od godz. 5-ej do 21-ej (ograniczeniu temu nie podlegająja jadłodajnie). Godziny otwierania i zamykania zakładów określają powiatowe władze samorządowe a w miastach wyłączonych ze związku powiatowego — rady miejskie. Władze te nie mogą nakazać zamykania zakładów w czasie przerwy obiadowej. Dobrowolne zamykanie zakładów handlowych w porze obiadowej nie uprania do odpowiedniego przedłużenia wzamian za to godzin otwarcia.

Zgodnie z art. 11 ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu, w dnie świąteczne, poza wymienionemi wyżej odstępstwami od od określonego ustawą czasu pracy, praca dozwolona jest dla wykonywania robót koniecznych ze względu na użyteczność społeczną i codzienne potrzeby ludności (apteki hotele jadłodajnie, komunikacja, wodociągi, oświetlenie, szpitale, teatry i t. p.), oraz w

zakładach o ruchu ciągłym. Ponadto praca świąteczna jest dozwolona w drodze wyjątku w sklepach od godz. 1-ej w południe i do godz. 6-ej wieczorem w ostatnią niedzielę przed świętami Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy.

b) Dni świąteczne. Za dni świąteczne uważane są wszystkie niedziele oraz 14 dni świątecznych, ustalonych w rozporządzeniu Prezydenta z dn. 15. XI.1924 r. (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 101 poz. 928) oraz w ustawie z dn. 18.III.1925 r. (Dz. Ust. R. P. Nr.34 poz 234), a mianowiccie: Nowy Rok (1 stycznia), Trzech Króli (6 stycznia), Oczyszczenie N. M. P. (2 lutego), Wielka Noc (2-gi dzień), Wniebowstąpienie Pańskie, Trzeciego Maja, Zesłanie Ducha Świętego (Zielone Świątki — 2-gi dzień), Boże Ciało, Świętych Apostołów Piotra i Pawła (29 czerwca), Wniebowzięcie N. M. P. (15 sierpnia), Wszystkich Świętych (1 listopada), Niepokalane Poczęcie N. M. P. (8 grudnia), Boże Narodzenie (25 i 26 grudnia).

Przepisy powyższe obowiązują na terenie całej Rzeczypospolitej Polskiej z wyjątkiem Górnośląskiej części Województwa śląskiego, gdzie na mocy polsko-niemieckiej konwencji górnośląskiej z dnia 15 maja 1922 r. (załącznik do ustawy z dnia 24.V.1922 r. Dz. U. R. P. Nr. 44, poz. 370), działają dawne ustawy niemieckie. Rozporządzenie i ustawa o dniach świątecznych obowiązują również i na Górnym Śląsku.

c) Urlopy. Ustawa z dnia 16 maja 1922 r. o urlopach dla pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu (Dz. Ust. R. P. Nr. 40 poz. 334) zapewnia wszystkim pracownikom, zatrudnionym na mocy umowy o pracy w przemyśle, górnictwie, handlu, biurowości, komunikacji, przewozie i innych zakładach pracy prywatnych, samorządowych czy państwowych, zatrudniających więcej niż 4 pracowników, coroczny płatny urlop, wynoszący 8 dni po jednym conajmniej roku pracy i 15 dni po 3-ch conajmniej latach pracy. Pracownicy umysłowi zyskują prawo po roku pracy do miesięcznego płatnego urlopu, a po półrocznej pracy do 2-tygodniowego. Pracownicy młodociani (od 15 do 18 lat) oraz terminatorzy i uczniowie uzyskują prawo do 14-dniowego urlopu już po 1 roku pracy.

Za pracowników umysłowych w myśl rozporządzenia z dn. 11.VI. 1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 62 poz, 464) uważa się niezależnie od wieku: 1) pełniących czynności administracyjne i nadzorcze a niewykonywujących pracy fizycznej, jako to: zarządców, intendentów, pracowników ruchu jak inżynierowie, technicy, majstrowie, kierowincy magazynów, sztygarzy, ekspedytorzy; 2) pełniących czynności biurowe i zatrudnionych pracami kancelaryjnemi, rachunkowemi, piśmiennemi, rysunkowemi lub kalkulacyjnemi; 3) pełniących czynności kupieckie, jako to: sprzedawców sklepowych i księgarskich z ukończoną szkołą zawodową bądź średnią oraz odbytą przepisaną praktyką, drogistów, farmaceutów, kasjerów, dysponentów, sprzedawców podróżujących, akwizytorów; 4) artystów, jak: muzycy, aktorzy, malarze, rzeźbiarze i t. p.; 5) zatrudnionych jako personel lekarski oraz wykwalifikowany pomocniczy personel lekarski.

Z pod działania ustawy z dnia 16 maja 1922 r. wyłączeni są robotnicy przedsiębiorstw sezonowych (np. budowlani), jako zatrudnieni tylko część roku (poniżej 10 miesięcy w roku).

W okresie czasu od 1 maja do 30 września z urlopów korzystać winno conajmniej 50 proc. ogólnej liczby pracowników, zatrudnionych w danem przedsiębiorstwie.

Na podstawie rozporządzenia z dnia 11.VI.1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 62 poz. 464) następujące działy przemysłu mają prawo za zawiadomieniem Inspektora Pracy właściwego obwodu przełożyć urlopy pracowników całkowicie poza okres czasu od 1 maja do 30 września:

a) reparacja maszyn rolniczych, b) przemysł budowlany, prowadzony niesezonowo, c) odlewnie żelaza, związane z budownictwem oraz z naprawą i budową maszyn rolniczych, d) kowalstwo i ślusarstwo, związane z budownictwem oraz z naprawą i budową maszyn rolniczych, e) reparacja dachów i krycie ich, f) fabryki farb i lakierów, potrzebnych w budownictwie, g) konstrukcje żelazne zewnętrzne, h) wyrób sztucznych kamieni budowlanych i technicznych, i) wyrób zapraw wiążących: cementu, wapna, gipsu, alabastru, j) niesezonowo prowadzony wyrób cegieł, dachówek, sęczków, kafli, terrakot, k) wydobywanie łapanie, tłoczenie i magazynowanie ropy naftowej i gazów ziemnych, l) wyrób artykułów spożywczych, prowadzony niesezonowo, ł) zakłady zdrojowe, uzdrowiska, szpitale, lecznice, hotele, pensjonaty, restauracje, cukiernie, kawiarnie oraz sklepy położone w uzdrowiskach.

Huty żelazne mają prawo za zawiadomieniem Inspektora Pracy właściwego obwodu ograniczyć ilość urlopów udzielanych w czasie od 1 maja do 30 września do 25 proc. ogółu zatrudnionych pracowników uprawnionych do korzystania z urlopu.

Pozatem w razie specjalnych trudności w wykonywaniu ustawy poszczególne grupy przedsiębiorstw winny zwracać się do inspektora Pracy właściwego obwodu, który odnośne podania, zaopatrzone w swą opinję, przesyła w drodze instancji do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

W razie przerwy w umowie pracy i nawiązania jej nanowo po upływie 3-ch miesięcy prawo do urlopu przerywa się. Przerwa w umowie pracy krótsza niż 3-miesięczna nie przerywa prawa do urlopu, przedłuża jednak okres oczekiwania o czas, odpowiadający tej przerwie.

Jeśli pracownik w czasie urlopu pracuje zarobkowo w innem przedsiębiorstwie, pracodawca ma prawo odmówić mu zapłaty za czas urlopu.

Przepisy powyższe działają na całym terenie Rzeczypospolitej Polskiej z wyjątkiem górnośląskiej części Województwa Śląskiego.

d) Ochrona pracy młodocianych i kobiet.

Ustawa z dnia 2 lipca 1924 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 65 poz. 636) zawiera przepisy prawne, regulujące pracę młodocianych (od 15 lat do 18) i kobiet zatrudnionych we wszelkiego rodzaju zakładach przemysłowych, komunikacji, przewozie, handlu i biurowości. Młodociani i kobiety winni mieć zapewniony odpoczynek nocny, trwający conajmniej 11 godzin bez przerwy, obejmujący czas między 8 wiecz. a 6 rano, a dla zakładów pracujących na dwie zmiany między 10 w. a 5 rano. W zakładach pracy o ruchu ciągłym (fabryki żelaza, stali, huty szklane, papiernie, cukrownie) przy pracy, która z natury rzeczy musi być prowadzona dniem i nocą, młodociani powyżej lat 16 mogą być zatrudniani nocą; w kopal-

niach węgla, praca nocna młodocianych powyżej lat 16 jest dozwolona, o ile przerwa między 2-ma okresami pracy wynosi 15 godzin. Specjalne przepisy o pracy kobiet mają na celu ochronę macierzyństwa i zapewniają matkom 6 tygodniowy odpoczynek po połogu.

Wprwadzenie w życie przepisów ustawy (art. 15) o obowiązku zakładania i utrzymywania żłobków dla niemowląt w zakładach, zatrudniających ponad 100 kobiet zostało odroczone na mocy ustawy z dnia 5.VIII 1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 93 poz. 538) do wydania specjalnego rozporządzenia, którego termin nie może być późniejszy niż dzień 29 lipca 1928 r. Rozporządzenie z dnia 11.III 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32 poz. 293) zawiera przepisy, dotyczące urządzenia i utrzymywania żłobków.

Na mocy art. 11 ustawy z dnia 2.VII 1924 r. rozporządzenie z dnia 14 grudnia 1924 r. (Dz. U. R. P Nr. 114 poz. 1023) nakazuje prowadzenie wykazów młodocianych, zatrudnionych w danem przedsiębiorstwie. Wzory wykazów i sposoby ich sporządzania są w cytowanem wyżej rozporządzeniu omówione szczegółowo.

Rozporządzenie z dnia 31 grudnia 1924 r. (Dz U. R. P. Nr. 4 poz. 40) podaje szczegółowe przepisy, dotyczące wykonania obowiązku szkolnego przez młodocianych.

Rzporządzenie z dnia 29 lipca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 81 poz. 558), uzupełnione rozporządzeniem z dnia 27.XI.1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 133 poz. 950), zawiera szczegółowe spisy, dotyczące robót, wzbronionych młodocianym i kobietom.

Przepisy powyższe nie obowiązują na terenie Województwa Śląskiego.

e) Bezpieczeństwo i hygiena pracy.

Wszelkie sprawy ochrony i bezpieczeństwa pracy, które w b. zaborze rosyjskim należały do Głównego Urzędu do Spraw Fabrycznych i Górniczych, przeszły w Polsce do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Nadzór nad bezpieczeństwem pracy pod względem technicznym w odniesieniu do zakładów górniczych należy do kompetencji władz, podlegających Ministerstwu Przemysłu i Handlu.

W zakresie bezpieczeństwa i hygieny pracy w b. zaborze rosyjskim zachowały moc obowiązującą przepisy o środkach bezpieczeństwa przy wykonywaniu robót w zakładach przemysłu fabrycznego, wydane przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo - hutniczych w dniu 19 lutego 1913 r. (Zb. Pr. i rozp. poz. 1515). W b. zaborach pruskim i austrjackim obowiązują odnośne przepisy ustaw przemysłowych.

Ustawy z dnia 31 maja 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 50 poz. 303) i z dnia 6.XII.1921 roku (Dz. U. R. P. Nr. 108 poz. 786) oraz rozporządzenia z dnia 8.XI 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 103 poz. 744), z dnia 7.XII 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 103 poz. 747), z dnia 27.I 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 10 poz. 80), z dnia 11.III 1922 roku (Dz. U. R. P. Nr. 21 poz. 176), z dnia 21.VI 1922 roku (Dz. U. R. P. Nr. 51 poz. 461), z dnia 11.VII 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 55 poz. 501), z dnia 7.VIII 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 69 poz. 621), z dnia 6.II 1923 roku (Dz. U. R. P. Nr. 14 poz. 97), z dnia 20.III 1923 roku (Dz. U. R. P. Nr. 36 poz. 244), z dnia 20.III 1923 roku (Dz. U. R. P. Nr. 53 poz. 370), z dnia 4.VI 1913 roku (Dz. U. R. P. Nr. 61 poz. 454), z dnia 21.XI 1923 roku (Dz. U. R. P. Nr. 121 poz. 979), z dnia 25.X 1924 roku (Dz. U. R. P. Nr. 95 poz. 892), z dnia 31.XII 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 2 poz. 25 z 1925 r.) i z dnia 28.V 1925 roku (Dz. U. R. P. Nr. 56 poz. 404) zawierają szczegółowe przepisy, dotyczące dozoru nad kotłami parowymi, używanymi na lądzie. Pozatem szereg rozporządzeń zawiera przepisy, dotyczące kotłów, używanych na statkach, w wagonach kolejowych, podlegających bezpośredniemu nadzorowi M-stwa Spraw Wojskowych, wykonywania dozoru i t. p.

Ustawy te obowiązują na terenie całej Rzeczypospolitej z wyjątkiem górnośląskiej części województwa Śląskiego.

Rozporządzenie z dnia 6 grudnia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 8 poz. 60 r. 1925), oparte na ustawie sanitarnej z dn. 19.VII.1919 r. (Dz. U. R. P. Nr. 63 poz. 371) zawiera szczegółowe przepisy dotyczące obrotu szmatami, ich przewozu, odkażania, sortowania i t. p.

Przy zbieraniu i w miejscach przechowywania szmat nieodkażonych nie wolno zatrudniać młodocianych.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego (Dz. U. R. P. Nr. 98 poz. 652) nakłada na pracodawców obowiązek zawiadamiania władz komunalnych w ciągu 24 godzin o każdym wypadku zatrucia lub wzbudzającym podejrzenie zatrucia ołowiem, cynkiem, fosforem, arszennikiem i rtęcią w zakładach przemysłowych, fabrykach i warsztatach.

Rozporządzenia te, jak również ustawa sanitarna, obowiązują na całym terenie Rzeczypospolitej z wyjątkiem Województwa Śląskiego.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 22.IV.1927 r. dotyczy zakazu używania białego i żółtego fosforu przy wyrobie przedmiotów zapalnych (Dz. U. R. P. Nr. 43 poz. 380).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 30.VI.1927 r. dotyczy produkcji, przywozu i używania bieli ołowianej, siarczanu ołowiu oraz innych związków ołowiu (Dz. U. R. P. Nr. 62 poz. 544).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o zapobieganiu chorobom zawodowym oraz ich zwalczaniu z d. 22.VIII.1927 r. ukazało się w d. 8.IX.1927. (Dz. U. R. P. Nr. 78 poz. 676). Rozporządzenie to wchodzi w życie z dniem 8 marca 1928 r.

Wymienione powyżej trzy ostatnie rozporządzenie będą obowiązywały również na terenie Województwa Śląskiego, po wyrażeniu zgody przez Sejm Śląski.

7. UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE.

a) Kasy Chorych. Ustawa z d. 19. V. 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44 poz. 272) poddaje obowiązkowi ubezpieczenia na wypadek choroby wszystkich pracowników fizycznych i umysłowych, pozostających w stosunku najmu pracy (urzędnicy, robotnicy, chałupnicy, niestale zatrudnieni, służba domowa i t. p.). Dyrektorowie naczelni i dyrektorowie prokurenci, o ile zarobek ich przekracza zł. 7.500 rocznie mogą żądać zwolnienia ich od obowiązku ubezpieczenia. Ubezpieczeniu nie podlegają również pracodawcy Urzędników państwowych ustawa nie dotyczy.

Kasy Chorych, tworzone na podstawie powołanej ustawy, czerpię swoje fundusze ze składek ubezpieczonych. Wysokość składki wynosi 6½% płacy

ustawowej. Składka rozkłada się w stosunku 2:3 na pracownika (2) i pracodawcę (3). Ubezpieczony i jego rodzina w czasie choroby nie dłużej niż w ciągu 26 względnie 39 tygodni (rodzina — 13 tygodni) korzysta z pomocy i opieki lekarskiej oraz ze wszelkich niezbędnych dla przeprowadzenia kuracji środków (ambulatorja, szpitale i t. p.) i medykamentów. Ubezpieczonemu Kasa wypłaca przez czas trwania niezdolności do pracy nie dłużej jednak niż przez 39 tygodni zasiłek w wysokości 60% płacy ustawowej, licząc od 3-go dnia choroby. Członkiniom w czasie połogu kasa wypłaca zasiłek w wysokości 100% płacy ustawowej, przez czas 6 — 8 tygodni. W razie śmierci ubezpieczonego kasa wypłaca zasiłek pogrzebowy równy trzytygodniowej pełnej płacy.

W razie śmierci członka rodziny ubezpieczonego (zamieszkującego z nim i utrzymywanego wyłącznie z jego zarobku), zasiłek pogrzebowy wynosi połowę zasiłku pogrzebowego ubezpieczonego.

Kasy Chorych udzielają pomocy i opieki lekarskiej ubezpieczonym również i w tych wypadkach, gdy choroba spowodowana została przez nieszczęśliwy wypadek lub ma cechy choroby zawodowej.

Pracodawcy obowiązani są w ciągu 3 dni od daty przyjęcia lub zwolnienia pracownika (jeżeli przedsiębiorstwo znajduje się w innej miejscowości niż Zarząd Kasy — w ciągu 5 dni), zawiadomić o tem pisemnie Zarząd Kasy. Zawiadomienie o przyjęciu lub zwolnieniu pracownika winno zawierać dokładną nazwę i adres przedsiębiorstwa, imię, nazwisko i adres ubezpieczonego, datę przyjęcia względnie zwolnienia, rodzaj zajęcia, wynagrodzenie, stan cywilny oraz ew. dokładny wykaz osób, pozostających na utrzymaniu zgłaszanego pracownika i razem i z nim zamieszkałych. Przy zawiadomieniach należy używać wzorów, ustanowionych przez Zarząd Kasy.

Od pracodawcy, który nie zgłosi podlegających ubezpieczeniu pracowników w ciągu 3 wzlędnie 5 dni Zarząd Kasy ściąga skadki, poczynając od dnia przystąpienia do pracy. Ponadto Zarząd Kasy ma prawo nałożyć na pracodawcę obowiązek zapłacenia 1-no do 5-krotnej kwoty zaległych składek.

Niezależnie od powyższego na wniosek Zarządu Kasy Urząd Ubezpieczeń może za niezachowanie przepisów o terminach zawiadomienia nakładać na pracodawców kary pieniężne.

Osoby niestale, zatrudnione (utrzymujące się z najmu usług, lecz nie pozostające w stałym stosunku roboczym do jednego i tego samego pracodawcy lub pracujące nieprzerwanie u jednego pracodawcy nie dłużej niż 6 dni), obowiązane są w chwili podjęcia pracy same zgłaszać się w celu wpisania ich na listę członków.

Składki winny być wpłacane przez pracodawców aż do dnia zawiadomienia o zaprzestaniu pracy przez ubezpieczonego, w terminach i w sposób ustanowiony przez Zarząd Kasy. Zaległe składki, koszty egzekucyjne i inne należności kasy ściągane są w ten sam sposób, jak podatki gminne. Niezależnie od tego Kasie przysługuje prawo poszukiwania składek i innych należności bądź w drodze powództwa (z wyłączeniem art. 161[23] ust. post. cyw.), bądź w drodze klauzuli egzekucyjnej (art. 161[1] i nast. ust. post. cyw.), nadawanej wykazowi zaległości, zatwierdzonemu przez Zarząd Kasy. Od zaległych składek ubezpieczeniowych należy uiścić Kasie odsetki zwłoki w wysokości 6% rocznie. Za zwłokę uważa się nieuiszczenie należności za odnośny okres płatności w ciągu następnego miesiąca.

Składki oblicza się w stosunku do płacy ustawowej według grupy, do jakiej zaliczeni są członkowie na podstawie swego zarobku miesięcznego, tygodniowego lub dziennego. Przy obliczaniu składek i zasiłków tydzień liczy się za 7 dni, a miesiąc za dni 30. Do zarobku ubezpieczonych, obok pensji lub płacy roboczej, zaliczać należy świadczenia w gotówce (pensje, tantjemy, gratyfikacje, dodatki i t. p.) i w naturze (mieszkanie, życie, ordynarja, odzież i t. p.) jak niemniej świadczenia osób trzecich, o ile udzielanie takich świadczeń jest w zwyczaju i wpływa na wysokość wynagrodzenia.

Część składki, przypadającej za obowiązkowe ubezpieczonego pracodawca potrąca przy wypłacie z należnych mu za odnośny okres pracy zarobków. Jeżeli członek Kasy jest zatrudniony w kilku przedsiębiorstwach, składka może być opłacana w całości przez jednego tylko pracodawcę (wg. skali odpowiadającej łącznemu zarobkowi pracownika) lub też częściowo przez wszystkich pracodawców w stosunku, jaki Kasa określi na zasadzie ogólnego zarobku pracownika.

Część składki, przypadającej za pracowników, (⅔) pracodawca może potrzącić tylko z bieżących zarobków pracownika za okres bieżący. Potrąceń wstecz dokonywać niewolno. Pracodawca, który dokonał potrącenia części składek, przypadających od robotnika a następnie nie wpłacił w ciągu 5 tygodni po upływie terminu płatności, odpowiada przed właściwym sądem karnym, jak za przywłaszczenie (art. 96).

Rozporządzenia: z dn. 8.II.1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 13 poz. 120) i z dn. 30.IV.1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 58 poz. 591) dotyczą przerachowania na złote kwot, wyrażonych w walucie markowej w ustawie z dnia 19 maja 1920 r.

Rozporządzenia: z dn. 21.III.1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 35) i z dn. 28.XII.1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 3 z r. 1924) oraz z dn. 24.III.1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44 poz. 273) zawierają szczegółowe przepisy, dotyczące wyborów do Władz Kas Chorych.

Celem wykonywania nadzoru i orzecznictwa w zakresie ustawy z dnia 19 maja 1920 r. utworzony został przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej Główny Urząd Ubezpieczeń oraz Okręgowe Urzędy Ubezpieczeń: w Warszawie, Poznaniu i Lwowie.

Ustawa z dn. 19 maja 1920 r. obowiązuje na terytorjum całej Rzeczypospolitej Polskiej z wyjątkiem górnośląskiej części Województwa Śląskiego, gdzie działają dawne ustawy niemieckie (Ord. Ubez. Rzeczy 1911 r. ks. II a). Zorganizowane na podstawie tych przepisów Kasy Chorych, podlegające nadzorowi władz autonomicznych Śląskich nie stanowią jednolitego typu, lecz opierają się na zasadach właściwości miejscowej lub przedmiotowej czyli zawodowej. Zgodnie z ustawodawstwem niemieckiem na Górnym Śląsku istnieją cztery typy Kas Chorych, mianowicie: ogólno - miejscowe, wiejskie, zakładowe (zwane też przemysłowemi lub fabrycznemi) i cechowe Kasy; oprócz tego istnieją jeszcze odrębne, zastępcze ubezpieczenia chorobowe górników, prowadzone przez Spółki Brackie. Wymiar składek nie we wszystkich Kasach jest jednakowy; wahania zamykają się w granicach od 3 do 7½% zarobku.

b. Ubezpieczenie od nieszczęśliwych wypadków. Ubezpieczenie od nieszczęśliwych wypadków nie jest w Polsce zorganizowane w sposób jednolity.

W b. zaborze austrjackim (łącznie ze Śląskiem Cieszyńskim) zachowała moc obowiązującą ustawa zasadnicza z dn. 28.XII.1887 r. (austr. Dz. U. Nr. 1 z r. 1888) oraz szereg ustaw uzupełniających.

Ustawy te na podstawie ustawy polskiej z dn. 30.I.1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16 poz. 148) uzyskały moc obowiązującą na terytorjum b. zaboru rosyjskiego.

Oparte na przepisach wymienionych wyżej ustaw ubezpieczenie od nieszczęśliwych wypadków jest ubezpieczenim zbiorowem, obejmującem wszelkie wypadki nieszczęśliwe przy pracy. Obowiązkowi ubezpieczenia podlegają wszyscy pracownicy zarówno fizyczni jak i umysłowi, zatrudnieni we wszelkiego rodzaju zakładach pracy, prowadzonych na sposób przemysłowy.

Koszty ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków ponosi wyłącznie pracodawca. Wysokość składki w zależności od kategorji i klasy niebezpieczeństwa wynosi poczynając od 1 stycznia 1927 r. od 0,05% do 5% zarobków (za drugie półrocze 1926 r. wynosiła od 0,06% do 6%). — Podział na kategorje i klasy niebezpieczeństwa zamieszczony jest w załączniku do rozp. z dn. 24.III.1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 37 poz. 311), zmienionym na podstawie rozporządzenia z dn. 26.I.1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 5 poz. 100). Opłaty z tytułu ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków winny być wnoszone za okres półroczny z dołu.

Nowopowstające przedsiębiorstwa winny być zgłaszane do Zakładu Ubezpieczenia od Wypadków we Lwowie (Brajerowska 16) najpóźnej w ciągu 14 dni od uruchomienia. W zgłoszeniu winien być określony rodzaj przedsiębiorstwa, ilość osób w niem zatrudnionych i wysokość ich zarobków. Po otrzymaniu zgłoszenia Zarząd Zakładu zalicza przedsiębiorstwo do właściwej kategorji i klasy niebezpieczeństwa. Ewentualne sprzeciwy przeciw dokonanemu przez Zarząd zaliczeniu winny być wnoszone przez zainteresowanego przedsiębiorcę w ciągu dni 14 do Władzy Administracyjnej II instancji (Wojewódzkiej) a w razie niezadawalniającej decyzji Władzy Administracyjnej w toku instancji, — do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. O każdej zmianie, jaka zachodzi w przedsiębiorstwie i może wpłynąć na zmianę zaliczenia do kategorji i klasy niebezpieczeństwa, pracodawca obowiązany jest zawiadomić Zakład w ciągu 8 dni.

Jeżeli przedsiębiorca nie dokona obliczenia w ciągu 14 dni po upływie półrocza i nie wniesie opłaty za ubezpieczenie w ciągu miesiąca t. j. do 31 stycznia względnie 31 lipca, Zakład ma prawo ustalić z urzędu opłatę za ubiegły okres. Ewent. zarzuty przeciw dokonanemu w ten sposób obliczeniu mogą być wnoszone podobnie, jak przy zaliczeniach w terminach 14-dniowych (Władze Admin. II Instancji, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej). Zaległe opłaty egzekwuje sę w drodze administracyjnej. W razie likwidacji przedsiębiorstwa, Zakład winien być o tem powiadomiony w ciągu 8 dni. Równocześnie z pow. zawiadomieniem należy przesłać Zakładowi obliczenie i wnieść opłatę za ostatni okres.

W razie nieszczęśliwego wypadku, na skutek którego następuje całkowita utrata zdolności do pracy, poszkodowany otrzymuje rentę w wysokości ⅔ zarobku. Przy częściowej utracie zdolności do pracy otrzymuje odpowiednio zmniejszoną część renty. Renta wypłacana jest przez cały czas trwania niezdolności do pracy i w razie stałej niezdolności do pracy staje się dożywotną.

W razie śmierci na skutek nieszczęśliwego wypadku Zakład wypłaca zasiłek pogrzebowy (do wysokości ²/₃ zarobku miesięcznego) oraz przyznaje wdowie i dzieciom zmarłego, jak również wstępnym, wnukom i rodzeństwu — rentę, która w łącznej wysokości nie może przewyższać ²/₃ zarobku zmarłego, (jeżeli uprawnionymi są tylko wstępni, rodzeństwo lub wnukowie, renta łączna może wynosić tylko 20% zarobku).

Na prawodawcy ciąży obowiązek zawiadomienia Zakładu o każdym wypadku, który zaszedł w przedsiębiorstwie i spowodował niezdolność do pracy conajmniej 3 dni trwającej.

Zawiadomienie winno być wniesione najpóźniej w 5 dni po wypadku w 4 egzemplarzach na ręce właściwej Władzy Administracyjnej I Instancji.

Ustawa z dnia 26.XI.1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 125 poz. 892) i rozporządzenie z dnia 15.II.1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 21, poz. 128) dotyczą odszkodowania osób, dotkniętych nieszczęśliwemi wypadkami w b. dzielnicy rosyjskiej i na wychodźtwie w Rosji, przed dniem 30.VI.1924 r. Ustawa ta wkłada na pracodawców obowiązek przesłania Zakładowi Ubezpieczenia szczegółowych wykazów, dotyczących osób poszkodowanych na skutek wymienionych wyżej wypadków oraz pokrycia w drodze repartycji, wynikających z tego tytułu wydatków, obciążających Zakład Ubezpieczenia. Ustawy tej dotyczy również rozporządzenie z dnia 21.XII. 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 7 z roku 1928, poz. 45).

Dla b. dzielnicy rosyjskiej i austrjackiej centralną instytucją ubezpieizeniową jest Zakład Ubezpieczenia od Nieszczęśliwych Wypadków we Lwowie, który posiada Oddziały w Warszawie, Krakowie i Łodzi, oraz Ekspozyturę Oddziauł Krakowskiego — w Sosnowcu.

Rozporządzenie z dnia 27.IX. 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 87, poz. 782) dotyczy utworzenia Sądów Rozjemczych w Warszawie, Krakowie i Łodzi.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 24.XI.1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 106, poz. 910) wprowadza pewne zmiany w organizacji Władz naczelnych Zakładu Ubezpieczeń od Wypadków we Lwowie.

W b. dzielnicy pruskiej (województwo poznańskie i pomorskie) istnieją dwa odrębne zakłady ubezpieczeń dla przemysłu i rolnictwa: Ubezpieczalnia Krajowa w Poznaniu — (Wydział Ubezpieczeń od Wypadków) i Zakład Ubezpieczenia od Wypadków w Rolnictwie w Poznaniu.

Instytucje te opierają swą działalność na przepisach Niemieckiej Ordynacji Ubezpieczeniowej z 1911 r. (Dz. Ustaw Rzeszy Nr. 42), zmienionych i uzupełnionych przez szereg rozporządzeń Ministra b. dzielnicy pruskiej. Z rozporządzeń tych, dotyczacych Ubezpieczalni Krajowej w Poznaniu najważniejsze są następujące: 1) w sprawie ubezpieczenia od nieszczęśli-Statut Ubezpieczalni Krajowej w Poznaniu (Dz. U. M. b. dz. pr. Nr. 22 z r. 1921), rozporządzenie w przedmiocie organizacji Ubezpieczalni Krajowej w Poznaniu (Dz. U. R. P. Nr. 10 z r. 1922, poz. 36) oraz rozporządzenie, dotyczące przerachowań pieniężnych z dn. 5.II.1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 19) z dn. 30.VI.1924 r.

(Dz. U. R. P. Nr. 58) i z dnia 27.XII.1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 115).

Zakładu Ubezpieczenia od wypadków w rolnictwie w Poznaniu dotyczą następujące przepisy: Niem. Ordynacja Ubezpieczeniowa (Dz. U. Rzeszy Nr. 42 z r. 1911), ustawa pruska z dnia 23.VII.1912 r. o ubezpieczeniu od wypadków w rolnictwie (Dz. U. M. b. dz. pr. Nr. 1 z 1921 r.) i rozp. z dnia 21.IX.1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 87, poz. 639).

W Górnośląskiej części Województwa Śląskiego centralną instytucją ubezpieczeń od Wypadków jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych Województwa Śląskiego w Królewskiej Hucie (Wydział od Wypadków), opierający swą działalność na Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy z r. 1911 i szeregu rozporządzeń niemieckich, wydawanych przez Niemcy - Prusy już po objęciu rządów na Śląsku przez Międzysojuszniczą Komisję Rządzacą, oraz na rozporządzeniu Tymczasowej Rady Wojewódzkiej Województwa Śląskiego — Wydział od Wypadków, z dnia 28.VI.1922 r. o przejęciu przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych Województwa Śląskiego działalności dawnych niemieckich spółek zawodowych (przemysłowych, rolniczej i ogrodniczej) w przedmiocie ubezpieczenia od wypadków na górnośląskiej części wojew. Śląskiego (Dz. U. Śl. Nr. 4, poz. 12).

c) Zabezpieczenie na wypadek bezrobocia. Na podstawie ustawy z dnia 18.VII — 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 67 poz. 650) podlegają obowiązkowi ubezpieczenia na wypadek bezrobocia wszyscy pracownicy (z wyjątkiem pracowników umysłowych *), którzy ukończyli 18-ty rok życia i pozostają w stosunkach najmu pracy we wszelkiego rodzaju przedsiębiorstwach, prowadzonych w sposób przemysłowy i zatrudniających powyżej 5 osób (robotników i pracowników umysłowych łącznie).

W myśl powołanej ustawy przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej tworzy się „Fundusz Bezrobocia", oparty w ⅔ na wypłatach zakładów pracy, podlegających ubezpieczeniu oraz ⅓ na dopłatach Skarbu Państwa. Wkładki zakładów pracy wynoszą 2% wypłacanych ubezpieczonym robotnikom zarobków. Za najwyższy zarobek przyjmuje się obecnie 6 zł. 60 gr. (dawniej 5 zł.) dziennie. Pracodawcy płacą ¾ (1,5%) składki, robotnicy ¼ (0,5%).

W razie utraty pracy bezrobotny po upływie 10 dni od chwili zarejestrowania w Państwowym Urzędzie Pośrednictwa Pracy zyskuje prawo do pobierania zasiłku w wysokości od 30 — 50% zarobku, w zależności od stanu rodzinnego. Zasiłek może być pobierany przez pozbawionego pracy najwyżej przez 13 tygodni w ciągu 1 roku. W razie długotrwałego bezrobocia Minister Pracy i Opieki Społecznej może okres ten przedłużyć.

Stosownie do rozporządzenia z dn. 27.X.1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 96 poz. 896) obowiązkowi ubezpieczenia na wypadek bezrobocia nie podlegają robotnicy, zatrudnieni sezonowo w działach produkcji, czynnych krócej, niż 6 miesięcy w roku w następujących zakładach przemysłowych: cukrownie, krochmalnie, syropiarnie, gorzelnie, suszarnie, fabryki przetworów owocowych, oraz wytwórnie napojów chłodzących (rozp. z dn. 27 października 1924 roku Dz. U. R. P. Nr. 96). Nie podlegają również obowiązkowi ubezpieczenia na wypadek bezrobocia niewykwalifikowani robotnicy sezonowi, zatrudnieni przy perjodycznych robotach: kolejowych, drogowych, wodnych (budowlanych i regulacyjnych) i meljoracyjnych, o ile roboty te trwają krócej niż 6 miesięcy w roku, oraz o ile robotnicy ci w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed przyjęciem do tych robót nie pracowali przynajmniej przez 10 tygodni w przedsiębiorstwach, na które mocą ustawy został nałożony bezwzględny obowiązek ubezpiecznia robotników na wypadek bezrobocia. Pozatem robotnikom sezonowym, zatrudnionym przy robotach: budowlanych, ziemnych, brukarskich, w żegludze śródlądowej i przy spławie oraz w cegielniach, czynnych normalnie krócej niż przez 10 miesięcy w ciągu roku, nie przysługuje prawo do świadczeń w okresie sezonu martwego (od 15 grudnia do 1 marca włącznie).

Zgodnie z rozporządzeniem z dnia 20.V.1926 roku (Dz. U. R. P. Nr. 57 poz. 336) wykluczeni są od prawa do świadczeń zabezpieczeniowych na wypadek bezrobocia pozostający bez pracy na skutek choroby, inwalidztwa, strajku lub przewinień, które na mocy obowiązujących przepisów ustawowych powodują wydalenie z pracy.

Zabezpieczenie na wypadek bezrobocia pracowników umysłowych dotyczy ustawa z d. 28.X.1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 120 poz. 863). Ustawa ta ekspirowała z dniem 3 grudnia 1927 r. zgodnie jednak z upoważnieniem ustawowem, Rada Ministrów przedłużyła jej moc obowiązującą do dnia 1 lipca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 113 poz. 958).

d) Ubezpieczenie emerytalne. Ubezpieczenie robotników od inwalidztwa pracy i na starość obowiązuje tylko w województwie poznańskiem i pomorskiem oraz w górnośląskiej części województwa śląskiego. Podstawę obowiązku ubezpieczenia stanowi ordynacja Ubezpieczeniowa Rzeszy z d. 19.VII.1911 ze zmianami i uzupełnieniami, wprowadzonemi przez ustawy polskie (ustawa z d. 24.II.1922 r. — Dz. U. R. P. Nr. 15 poz. 135, rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 26.VI. 1924 r. — Dz. U. R. P. Nr. 55 poz. 549 i ustawa z d. 13.V.1925 r. — Dz. U. R. P. Nr. 65 poz.452 i szereg rozporządzeń). Obowiązkowi ubezpieczenia od inwalidztwa i na starość podlegają robotnicy, rzemieślnicy i t. p., zatrudnieni na podstawie najmu pracy. Koszty ubezpieczenia ponosi: ubezpieczony, pracodawca i częściowo Skarb Państwa. Udział Państwa w kosztach ubezpieczenia wyraża się w dopłatach do rent. (50 zł. do rent: inwalidzkiej, starczej i wdowiej oraz 25 zł. do serocej). — Składki opłacane są w połowie przez ubezpieczonych i w połowie przez pracodawców. Wysokość składki zależna jest od klasy, do jakiej w zależności od pobieranego wynagrodzenia należy ubezpieczony i waha od 0.40 do 1.20 zł. tygodniowo.

Sprawy ubezpieczenia emerytalnego podlegają ubezpieczalni krajowej w Poznaniu.

Na Górnym Śląsku ubezpieczenia na starość, na wypadek śmierci, inwalidztwa pracy i pozostałych rodzin obejmuje Zakład Ubezpieczeń Społecznych Województwa Śląskiego (Wydział II). Podstawą prawną tego ubezpieczenia są przepisy Księgi IV Ordynacji Ubepieczeniowej z r. 1911 ze zmianami, wprowadzo-

*) Pracowników umysł. dotyczy ustawa z d. 28.X.1925 r. oraz rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 24.XI. 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 106).

nemi przez Niemcy-Prusy do r. 1922, a następnie zmienione i uzupełnione, na zasadach, przyjętych przez Konwencję Genewską (art. 186 — 196), przez ustawy śląskie z dn. 31.I.1923, 7.X.1923 r. i 3.VI.1924 r. oraz szereg rozporządzeń Wojewody Śląskiego.

W b. zaborze rosyjskim i austrjackim ubezpieczenie emerytalne robotników nie istnieje.

Ubezpieczenie emerytalne pracowników umysłowych zostało uregulowane w sposób jednolity dla całego obszaru Państwa Polskiego przez Rozporządzenie Prezydenta Rzecypospolitej z dn. 24.XI.1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 106 poz. 911). Rozporządzenie to normuje ubezpieczenie pracowników umysłowych, na wypadek braku pracy i emerytalne. Ubezpieczenie emerytalne obejmuje świadczenia następujące: renty inwalidzkie, starcze, wdowie i sieroce oraz jednorazowe odprawy. Składka wynosi 10% płacy podstawowej (2% na bezrobocie i 8% na ubezpieczenie emerytalne) i opłacana jest przez pracownika i pracodawcę. Ubezpieczeniu podlegają wszyscy pracownicy umysłowi bez względu na wysokość pobieranego wynagrodzenia, składkę oblicza się jednak przy wyższych wynagrodzeniach tylko od 720 zł. miesięcznie przy ubezpieczeniu emerytalnem (8%) i od 560 zł. (2%) przy ubezpieczeniu od bezrobocia. Za pracowników, nie pobierających żadnego wynagrodzenia lub niższe od 60 zł. miesięcznie pracodawca opłaca składkę w całości. Pracownicy, zarabiający od 60—400 zł. opłacają ⅖ skadki a pracodawca ⅗. Przy wynagrodzeniu powyżej 400 do 800 złotych miesięcznie ubezpieczony i pracodawca płacą po połowie składki. Przy wynagrodzeniach wyższych ponad 800 złotych pracownik opłaca ⅗ a pracodawca ⅖ składki.

Sprawy ubezpieczenia pracowników umysłowych należą do następujących zakładów:

Na obszarze województwa. łódzkiego, części kieleckiego (bez powiatów: będzińskiego, zawierciańskiego i olkuskego), lubelskiego, białostockiego, wileńskiego, nowogródzkiego i poleskiego oraz warszawskiego wraz z m. Warszawą — działa Zakład Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych w Warszawie — ul. Długa 29.

Funkcje Zakładu Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych dla obszaru województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego i wołyńskiego pełni zastępczo Zakład Pensyjny dla Funkcjonarjuszów we Lwowie.

Dla województw: poznańskiego i pomorskiego pełni zastępczo funkcję Zakładu Ubezpieczeń Pracowników umysłowych — Zakład Ubezpieczenia Urzędników Prywatnych w Poznaniu.

Na terytorjum Województwa Śląskiego oraz części województwa kieleckiego (powiaty: będziński, zawierciański i olkuski) działa dawny Zakład Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych w Królewskiej Hucie.

Ubezpieczenie pracowników umysłowych weszło w życie na całem terytorjum Państwa z dniem 1 stycznia 1928 roku.

Rozporządzenia wykonawcze ukazały się: w Nr. 118 Dziennika Ustaw R. P. z r. 1927 poz. 1016 (rozp. z d. 22.XI.1927 r.) oraz w Nr. 21 Dz. U. R. P. z r. 1928 poz. 188 (rozp. z d. 23.II.1928 r.).

Nowoprzyjęty pracownik umysłowy podlega obowiązkowi ubezpieczenia z dniem pierwszym tego miesiąca kalendarzowego, w którym objął zatrudnienie, uzasadniające obowiązek ubezpieczenia, o ile zajęcie trwało przynajmniej 14 dni w tym miesiącu. Zgłoszenie pracownika do Zakładu Ubezpieczeń winno nastąpić najpóźniej w ciągu pierwszych 10 dni następnego miesiąca. Zaniechanie, względnie opóźnienie zgłoszenia pracownika przez pracodawcę lub zaniedbanie formalności, które mogłyby w następstwie wpłynąć na wymiar renty, pociągają za sobą poza karami, przewidzianymi w art. 134 — 143 rozporządzenia, — odpowiedzialność cywilną pracodawcy t. j. obowiązek wynagrodzenia szkód, wyrządzonych pracownikowi, względnie jego rodzinie przez zaniedbanie wykonania przepisów rozporządzenia.

Zofja Kącka.

W czasie druku niniejszego wydawnictwa ukazały się następujące rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej: z dn. 16.III.1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych (Dz. U. R. P. Nr. 35, poz. 323) i z dn. 16-III-1928 r. o umowie o pracę robotników (Dz. U. R. P. Nr. 35, poz. 324). Rozporządzenia te wchodzą w życie w calem Państwie z wyjątkiem wojew. Śląskiego w cztery miesiące po ogłoszeniu t. j. 23 lipca 1928 r. W tymże Nr. 35 Dziennika Ustaw R. P. poz. 325 ukazało się rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o bezpieczeństwie i higjenie pracy z d. 16-III-1928 r., wchodzące w życie w całem Państwie z wyjątkiem Wojew. Śląskiego z dniem 23 marca 1928 r. Ponadto w Nr. 37 Dziennika Ustaw R. P. z d. 25-III-1928 r. ukazało się Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 22.III.1928 r. o Sądach Pracy, wchodzące w życie w b. zaborze rosyjskim i austrjackim w ciągu 3-ch miesięcy od daty ogłoszenia.

Polskie prawo przemysłowe

1. Ustawodawstwo przemysłowe państw zaborczych.

W dziedzinie ustawodawstwa przemysłowego niepoślednie miejsce zajmują przepisy, regulujące ze stanowiska prawa publicznego wykonywanie przemysłu, handlu i rzemiosła, a w szczególności nabywanie odnośnych uprawnień, prawa i obowiązki związane z wykonywaniem tychże uprawnień, urządzanie zakładów przemysłowych, sprawy targów gminnych, sprawy korporacyj przemysłowych, oraz sprawy nadzoru przemysłowo - administracyjnego nad przemysłem, rzemiosłem i handlem.

Ustawy, obejmujące systematyczne zestawienie przepisów tego rodzaju, istnieją tylko w niektórych krajach i nazywane są powszechnie „ustawami przemysłowemi", jakkolwiek wiele innych kwestyj z dziedziny prawa przemysłowego znajduje rozwiązanie poza ramami tych „ustaw przemysłowych".

We wskrzeszonej Rzeczypospolitej Polskiej obowiązywało do dnia 16 grudnia 1927 r. kilka tego rodzaju ustaw przemysłowych, a to na obszarach b. zaboru ustrjackiego austrjacka ustawa („ordynacja") przemysłowa z roku 1859 w brzmieniu ogłoszonem w dzienniku ustaw Państwa z dnia 16 sierpnia 1907 roku Nr. 199, w b. zaborze pruskim niemiecka ustawa („ordynacja") przemysłowa z roku 1869, zmieniana i uzupełniana z biegiem lat kilkanaście razy, w b. zaborze rosyjskim rosyjska ustawa o przemyśle fabrycznym i rzemieślniczym („Ustaw o promyszlennosti fabriczno-zawodskoj i remieslennoj". — Zbiór praw Cesarstwa Rosyjskiego, tom XI, część 2 wydania z roku 1913), nadto w b. Królestwie Kongresowem postanowienia Księcia Namiestnika Królewskiego z 31 grudnia 1816 r., urządzające zgromadzenia rzemieślnicze i z dnia 11 stycznia 1817 r. o urządzeniu kupiectwa (ogłoszone dnia 5 marca 1818 r.), a na obszaracn Spisza i Orawy węgierska ustawa przemysłowa („Artykuł XVII ustawy z roku 1884"). Ustawy te są tak co do ujęcia przedmiotu, jak co do sposobu uregulowania odnośnych spraw nader rozbieżne, po części przestarzałe i niezgodne z zasadami naszej Konstytucji.

2. Polskie prawo przemysłowe.

Chaosowi w tej dziedzinie ustawodawstwa położyło wreszcie kres rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowem (Dz. U. R. P. Nr. 53, poz 468). Rozporządzenie to z mocą ustawy, obowiązujące od dnia 16 grudnia 1927 r. na obszarze całej Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego, obejmuje w systematycznym układzie 10 działów następujących:

I. Postanowienia zasadnicze (art. 1 — 6),

II. Przemysł ze stałą siedzibą (art. 7 — 44) z poddziałami: A. Przepisy ogólne, B, Zakłady przemysłowe i C. Prowadzenie przemysłu,

III. Przemysł okrężny (art. 45 — 59),

IV. Targi gminne (art. 60 — 68),

V. Korporacje i związki korporacyj (art. 69—100),

VI. Uczniowie przemysłowi (art. 111 — 125),

VII. Postanowienia karne (art. 126 — 130),

VIII. Władze przemysłowe (art. 131 — 140) z poddziałami A. Instancje, B. Postępowanie przy rozpoczęciu prowadzenia przemysłu i zrzeczeniu się uprawnienia przemysłowego, C. Środki prawne od decyzyj władz przemysłowych i D. Postępowanie w sprawach karnych,

IX. Rzemiosło (art. 141 — 194) z poddziałami A. Postanowienia ogólne, B. Dowód uzdolnienia, C. Nauka rzemiosła, D. Mistrzowie (majstrowie) rzemieślniczy, E. Cechy i związki cechowe i F. Izby rzemieślnicze,

X. Postanowienia przejściowe i końcowe (art. 195 — 198).

3. Postanowienia zasadnicze.

Z postanowień zasadniczych działu I zasługują na szczególne podkreślenie: art. 1, według którego za przemysł w rozumieniu rozporządzenia o prawie przemysłowem uważa się wszelkie zatrudnienie zarobkowe lub przedsiębiorstwo, wykonywane samoistnie i zawodowo, bez względu na to, czy jest ono wytwarzające, przetwarzające, handlowe lub usługowe;

art. 2, w którym wyliczone są wyczerpująco zatrudnienia i przedsiębiorstwa, nie podlegające przepisom rozporządzenia o prawie przemysłowem (jak rolnictwo, ogrodnictwo, leśnictwo, rybołóstwo, łowiectwo, przedsiębiorstwa górnicze, kolejowe, żeglugowe, emigracyjne, elektryczne, zakłady naukowe, lecznicze, banki, kantory wymiany, instytucje kredytowe ubezpieczeniowe, domy składowe publiczne, apteki, laboratorja bakterjologiczne, wyrób i sprzedaż substancyj i przetworów odurzających, detaliczna sprzedaż trucizn i środków leczniczych, praca zawodowa zaprzysiężonych maklerów handlowych, giełdowych, wekslowych, towarowych i okrętowych i t. d.);

art. 3, ust. 2, według którego prawa prowadzenia przemysłu, nabyte przed wejściem w życie rozporządzenia o prawie przemysłowem, pozostają w mocy;

art. 6, według którego niezależnie od ograniczeń, wynikających z rozporządzenia o prawie przemysłowem, prowadzenie przemysłu podlega przepisom ustaw podatkowych, celnych, o wyłącznościach państwowych, o ochronie pracy, przepisom bezpieczeństwa i spokoju publicznego, sanitarnym, weterynaryjnym, budowlanym, ogniowym, drogowym, kolejowym, wodnym, probierczym, o kotłach parowych, miarach, wreszcie przepisom, tyczącym się osób wojskowych i cywilnych funkcjonarjuszów państwowych.

4. Przemysł ze stałą siedzibą.

Z postanowień działu II okazuje się, że ustalona artykułem 101 Konstytucji zasada wolności wyboru zajęcia i zarobkowania została w rozporządzeniu o prawie przemysłowem uwzględniona w możliwie jaknajszerszej mierze. Z reguły bowiem nie wymaga się uzyskania pozwolenia władzy przemysłowej na rozpoczęcie i wykonywanie przemysłu.

Rozpoczynający prowadzenie przemysłu ze stałą siedzibą winien jedynie donieść o tem władzy przemysłowej I instancji (t. j. starostwu, a w miastach Lwowie, Krakowie, Warszawie, Łodzi, Wilnie, Poznaniu, Toruniu, Bydgoszczy, Grudziądzu magistratom). Wyjątek od tej reguły dotyczy jedynie przemysłów koncesjonowanych, wyliczonych w art. 8.

5. Przemysły koncesjonowane.

Do koncesjonowanych przemysłów t. j. tych, które wolno prowadzić dopiero po uzyskaniu koncesji (zezwolenia władzy przemysłowej), zostały zaliczone następujące rodzaje przemysłu: 1) przedsiębiorstwa instalacyj wodociągowych, gazowych i elektrycznych; 2) przemysł kominiarski; 3) wyrób i sprzedaż wszelkiego rodzaju materjałów i przedmiotów pyrotechnicznych i wybuchowych; 4) wyrób i sprzedaż broni i amunicji; 5) wyrób i sprzedaż statków powietrznych; 6) przemysł gospodni (hotele, domy zajezdne, pensjonaty, utrzymywanie lokali gier w karty); 7) przedsiębiorstwa pośredniczące w nabywaniu biletów podróży kolejami, okrętami i t. p., w ekspedjowaniu bagażu podróżujących oraz w ułatwianiu wszelkiego rodzaju udogodnień w podróży; 8) przedsiębiorstwa trudniące się dochodzeniem roszczeń, powstających z umowy o przewóz towarów, do zarządów kolejowych i innych zakładów przewozowych; 9) przedsiębiorstwa informacyjne o stosunkach kredytowych i zdolności płatniczej przemysłowców i innych osób; 10) handel starzyzną (handel używanemi już ubraniami, używanem obuwiem, używaną bielizną i pościelą i innemi używanemi przedmiotami z tkanin i metalu, o ile przedmioty te nie przedstawiają wartości artystycznej lub historycznej); 11) przemysł zastawniczy (udzielanie pożyczek pod zastaw ruchomości); 12) przedsiębiorstwa sprzedaży ruchomości w drodze przetargu (sale licytacyjne); 13) przemysł oprawczy (rakarski). — Ubiegający się o koncesję na prowadzenie przemysłów wymienionych wyżej pod l. 1) 2) 3) 4) i 8) winien wykazać odpowiednią umiejętność zawodową. Jak się wykazuje tę umiejętność zawodową, o tem stanowi rozporządzenie Ministra P. i H. z dnia 9 grudnia 1927 roku wydane w porozumieniu z Ministrami W. R. i O. P., Spraw Wewnętrznych, Robót Publicznych, Spraw Wojskowych oraz Komunikacji (Dz. U. R. P. Nr. 111, poz. 943).

Minister P. i H. może regulować w drodze rozporządzeń po wysłuchaniu opinji izb przemysłowo-handlowych prowadzenie przemysłów koncesjonowanych. W szczególności może przepisać prowadzenie ksiąg, wykazów, składanie kaucji, a dla przemysłu gospodniego obowiązek przedkładania cenników do zatwierdzenia przez władzę przemysłową. Przepisy, regulujące prowadzenie przemysłu zastawniczego, wydane zostały rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1927 r. (Dz. U. R. P. z r. 1928, Nr. 8, poz. 57). Rozporządzeniem tem uregulowaną została w szczególności sprawa składania, użycia i zwrotu kaucji, natomiast pozostawione zostały w mocy aż do odmiennego uregulowania dotychczasowe przepisy, tyczące się zawierania umów zastawnych, obowiązków i praw prowadzących przemysł zastawniczy w razie niewykupienia zastawu, oraz tyczące się prowadzenia ksiąg i wykazów. Połowiczne i tymczasowe uregulowanie tego przedmiotu tem się tłumaczy, że obecnie rozważana jest kwstja całkowitego wyłączenia przemysłu zastawniczego z pod przepisów rozporządzenia o prawie przemysłowem i podporządkowania go przepisom ustawy bankowej.

6. Warunki uruchomienia zakładu przemysłowego.

Według postanowień, zawartych w dziale II, poddział B, dla urządzenia zakładu przemysłowego (fabryki, rękodzielni, warsztatu rzemieślniczego i t. p.) jest wymagane uprzednie zatwierdzenie przez wadzę przemysłową projektu urządzenia, jeżeli w danym zakładzie przemysłowym będą w użyciu specjalne paleniska lub napęd mechaniczny, albo też jeżeli zakład z powodu swego położenia lub wykonywanego w nim przemysłu może w znacznej mierze zagrażać bezpieczeństwu publicznemu, a przedewszystkiem życiu i zdrowiu sąsiadów, lub też może ich narażać na szkody lub specjalne uciążliwości z powodu hałasu, wyziewów i t. p. — Ubiegający się o zatwierdzenie projektu zakładu przemysłowego winien złożyć władzy przemysłowej plany urządzenia zakładu oraz szkic sytuacyjny, na którym winny być uwidocznione zabudowania gruntów sąsiednich. Kto chce zapobiec, ażeby pewne szczegóły urządzenia i fabrykacji, będące tajemnicą jego przedsiębiorstwa, nie dostały się do wiadomości publicznej wskutek postępowania, przepisanego rozporządzeniem o prawie przemysłowem, dołącza co do tych szczegółów osobne opisy i plany, zaopatrując je dopiskiem: „tajemnica przedsiębiorstwa".

Do zatwierdzania projektów urządzenia zakładów przemysłowych są powołane, stosownie do kategoryj tych zakładów władze przemysłowe I instancji albo władze przemysłowe wojewódzkie. Zakłady przemysłowe, których projekty urządzenia zatwierdza władza przemysłowa wojewódzka, są następujące: bielniki, wykańczalnie i drukarnie tkanin, farbiarnie przędzy i tkanin; sortownie gałganów i starzyzny; wapienniki, piece do wypalania gipsu, alabastru i błyszczów; huty szkła, wytwórnie kryształów i zwier-

ciadeł; wytwórnie wyrobów kauczukowych i gumowych; wytwórnie ceraty; warzelnie asfaltu i smoły; wytwórnie papy smołowcowej; destylarnie węgla kamiennego i brunatnego, torfu i żywicy; destylarnie oraz rafinerje olejów mineralnych, wytwórnie gazoliny; gazownie; palarnie sadzy; wytwórnie kwasu solnego, azotowego i siarkowego; wytwórnie nawozów sztucznych; wytwórnie chemikalji i laboratorja chemiczne; zakłady do przerabiania oleju, wytwarzania pokostów, lakierów i farb; zakłady do nasycania drzewa; wytwórnie celulozy; wytwórnie celuloidu i fabryki wyrobów celuloidowych; wytwórnie tapet; rzeźnie; zakłady do przeróbki zwłok zwierzęcych (oprawiska, rakarnie); zakłady do przeróbki kości i odpadków zwierzęcych; garbarnie, zakłady do solenia i suszenia skór surowych, do wyprawy skór i futer oraz farbowania tychże; topialnie łoju; wytwórnie prochu strzelniczego, ogni sztucznych i wszelkich środków i materjałów zapalających, wybuchowych i rozsadzających; wytwórnie krochmalu, syropu kartoflanego; huty, odlewnie żelaza i innych metali, kuźnie mechaniczne, stalownie i walcownie; kotlarnie, fabryki maszyn i żelaznych konstrukcyj budowlanych, łańcuchów, drutu i gwoździ; zakłady do ołowiania, cynkowania i cynowania; wszelkie zakłady przemysłowe, działające przy pomocy silników parowych, elektrycznych, spalinowych, o ile moc tych silników przekracza siłę 10 koni mechanicznych, lub działające przy pomocy siły wodnej.

Uruchomienie zakłaku przemysłowego może nastąpić dopiero po spełnieniu warunków ustalonych prawomocną decyzją, którą zatwierdzony został projekt urządzenia zakładu. O uruchomieniu zakładu należy bez zwłoki zawiadomić władzę przemysłową. — W razie zamierzonej istotnej zmiany w urządzeniu zakładu przemysłowego należy powiadomić o tem władzę przemysłową, która może na wniosek przedsiębiorcy w uproszczonym trybie postępowania zatwierdzić projekt, jeżeli po wysłuchaniu opinji zainteresowanych władz nabierze przekonania, że zmiany w urządzeniu nie spowodują nowego, ani większego niebezpieczeństwa lub też większych uciążliwości dla sąsiedztwa, aniżeli te, które są połączone z dotychczasowym ruchem zakładu.

7. Prowadzenie przemysłu.

Z przepisów działu II, poddział C, tyczących się prowadzenia przemysłu, zasługują na podkreślenie: art. 31, według którgo uprawniony do prowadzenia przemysłu wytwórczego ma prawo bez specjalnego zgłoszenia: 1) wykonywać wszelkie prace, potrzebne do zupełnego wykończenia i sprzedaży własnych wyrobów, 2) sprzedawać wyroby danego rodzaju przemysłu także cudzej produkcji;

art. 33, tyczący się obowiązku oznaczania na zewnątrz przedsiębiorstwa przez uwidocznienie imienia i nazwiska prowadzącego przemysł lub firmy oraz rodzaju prowadzonego przemysłu;

art. 36 i 37, tyczące się obowiązku zawiadamiania władzy przemysłowej o każdej zmianie lokalu przemysłowego i o otworzeniu filji;

art. 38, według którego w razie ustanowienia zastępcy do prowadzenia przemysłu lub wydzierżawienia przedsiębiorstwa należy donieść o tem władzy przemysłowej;

art. 39, stanowiący, że przemysłowiec ma prawo nawet sposobem okrężnym osobiście lub przez swych pracowników (pełnomocników handlowych, komiwojażerów): 1 zbierać zamówienia na swe towary u kupców i wytwórców, w których przedsiębiorstwie towary odnośnego rodzaju mają zastosowanie, 2. skupywać dla potrzeb swego przemysłu towary u kupców, wytwórców lub w miejscach publicznej sprzedaży. — Dla komiwojażerów, jako też dla samodzielnych ajentów handlowych, zbierających zamówienia na towary, zostały zaprowadzone rozporządzeniem Ministra P. i H. z dnia 28 listopada 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 111, poz. 944) specjalne legitymacje, które wydaje władza przemysłowa I instancji z ważnością na czas jednego roku licząc od daty wydania.

W razie śmierci przemysłowca może być dalej wykonywany odnośny przemysł koncesjonowany lub rzemieślniczy na podstawie nabytego przez przemysłowca uprawnienia na rachunek wdowy lub małoletnich zstępnych. Szczegółowe postanowienia w tym przedmiocie zawiera art. 40.

8. Przemysł okrężny.

Dział III zawiera przepisy, tyczące się przemysłu okrężnego. Za przemysł okrężny w rozumieniu rozporządzenia o prawie przemysłowem uważa się następujące zatrudnienia zarobkowe, wykonywane samoistnie, zawodowo i osobiście bez stałej siedziby przemysłowej: 1) sprzedaż towarów; 2) skupywanie w celu odsprzedaży towarów u innych osób, niż u kupców, albo w innych miejscach, niż w przeznaczonych do sprzedaży towarów; 3) proponowanie i wykonywanie drobnych świadczeń natury przemysłowej (jak drutowanie naczyń, naprawianie parasoli, ostrzenie noży, wprawianie szyb i t. p.). — Kto zamierza prowadzić przemysł okrężny, winien uzyskać licencję (pozwolenie) władzy przemysłowej I instancji właściwej dla miejsca jego zamieszkania. — Obcokrajowcom nie udziela się licencji na przemysł okrężny.

Nie wymaga się uzyskania licencji od osób: 1) które osobiście lub przez domowników sprzedają sposobem okrężnym surowe produkty swojego gospodarstwa rolnego, leśnego, ogrodniczego, sadowniczego, swej hodowli drobiu, pasieki, albo zwierzynę i ryby, uzyskane z własnego polowania i połowu; 2) które w promieniu 15 kilometrów od miejsca swego zamieszkania sprzedają sposobem okrężnym wyroby, należące do przedmiotów zwykłego obrotu targów małych (t. j. płody surowe przyrody, drobne zwierzęta domowe, artykuły żywnościowe wszelkiego rodzaju, narzędzia i naczynia gospodarcze i rolnicze oraz przedmioty, których wytwarzaniem zajmuje się ubocznie okoliczna ludność), albo spełniają drobne świadczenia natury przemysłowej, o ile to odpowiada zwyczajom miejscowym. Nadto, nie wymaga się licencji od jarmarczników t. j. od osób prowadzących przemysł okrężny jedynie na targach. Winni oni jednak o rozpoczęciu prowadzenia tego rodzaju przemysłu okrężnego donieść władzy przemysłowej I instancji, właściwej dla miejsca zamieszkania. — Licencję na przemysł okrężny wydaje władza przemysłowa I instancji na rok kalendarzowy i na obszar danego województwa. Władze przemysłowe wojewódzkie mogą jednak rozszerzać ważność licencji, wydanej w innem województwie, na swoje

terytorja. — Prowadzący przemysł okrężny może w wypadkach zasługujących na uwzględnienie (np. w razie podeszłego wieku, ułomności fizycznej, konieczności przewożenia wózkiem i t. p. towarów ciężkich lub znacznej objętości) uzyskać pozwolenie władzy przemysłowej na przybranie sobie stałego pomocnika.

9. Targi gminne.

Postanowienia działu IV tyczą się targów (jarmarków) w zwykłem tego słowa znaczeniu, odbywających się stale w pewnych zgóry ustalonych dniach tygodnia, miesiąca lub roku celem ułatwienia aprowizacji i zaopatrywania się ludności miejscowej i okolicznej w artykuły powszedniego użytku, naczynia i narzędzia gospodarcze, inwentarz żywy i t. p.

Uprawnień na targi tego rodzaju udzielają władze przemysłowe, a to jedynie gminom (miejskim i wiejskim).

10. Korporacje i związki korporacyj.

Dział V zawiera szczegółowe przepisy tyczące się tworzenia, ustroju, działalności i likwidacji korporacyj przemysłowych i związków tych korporacyj. Prowadzący przemysł, handel lub rzemiosło mogą zrzeszać się bądź w stowarzyszenia i związki na zasadzie ogólnych ustaw o stowarzyszeniach, bądź też w korporacje i związki korporacyj stosownie do postanowień działu V rozporządzenia o prawie przemysłowem.

Do zadań korporacyj należy: 1) pielęgnowanie ducha łączności oraz utrzymywanie i podnoszenie godności zawodowej członków; 2) piecza nad utrzymaniem dobrego stosunku między członkami korporacyj i ich pracownikami, prowadzenie informacyjnych wykazów wolnych miejsc pracy; 3) piecza nad sprawami młodzieży przemysłowej, pozostającej na nauce u członków korporacji, oraz rozstrzyganie sporów, wynikłych z umowy o naukę. — Korporacje mogą nadto rozszerzyć swą działalność na: popieranie i urządzanie szkół, kursów, odczytów i t. p. celem wykształcenia zawodowego członków korporacji i ich pracowników oraz uczniów; 2) tworzenie kas i funduszów zapomogowych dla członków korporacji i ich rodzin i pracowników; 3) gospodarcze popieranie przemysłowej pracy członków korporacji przez utrzymywanie wspólnych warsztatów pracy, składów surowców, półfabrykatów i wzorów, wspólnych magazynów sprzedaży, przez zakładanie kas zaliczkowych dla członków i t. p. Koszty, połączone z utworzeniem i działalnością korporacji pokrywa się opłatami (składkami), pobieranemi w tym celu od członków, o ile inne dochody korporacji nie wystarczają na ich pokrycie. — Statuty korporacji zatwierdza władza przemysłowa wojewódzka. Władzą nadzorczą jest władza przemysłowa I instancji, właściwa dla miejsca siedziby korporacji.

Statuty związków korporacyj przemysłowych zatwierdza władza przemysłowa wojewódzka, o ile jednak okrąg związku rozciąga się poza terytorjum jednego województwa, Minister przemysłu i Handlu. Nadzór nad związkami sprawuje władza przemysłowa wojewódzka.

11. Uczniowie przemysłowi.

Postanowienia działu VII mają zastosowanie do spraw tyczących się nauki w przemyśle wogóle, a więc tak w przedsiębiorstwach wytwórczych fabrycznych, rzemieślniczych i innych, jak w handlowych i usługowych. — Przemysłowcom, skazanym wyrokiem sądu za przestępstwa, popełnione z chęci zysku lub przeciw moralności publicznej, oraz przemysłowcom, którzy dopuścili się ciężkiego uchybienia obowiązkom względem swych uczniów, może władza przemysłowa zabronić trzymania uczniów przemysłowych. — Warunki tyczące się nauki należy w ciągu 4 tygodni po rozpoczęciu nauki ustalić umową pisemną. Czas próbny nauki wynosi najmniej 4 tygodnie, a najwyżej 3 miesiące. Dopóki trwa czas próbny nauki, każda ze stron, t. j. tak pryncypał, jak i uczeń względnie jego opiekun, może bez podania powodu jednostronnie rozwiązać umowę o naukę. Po upływie czasu próby pryncypał może rozwiązać umowę o naukę jedynie wtedy, jeżeli uczeń mimo upomnień jest nieposłuszny, zachowuje się nieprzyzwoicie, zaniedbuje pracę lub uczęszczanie na naukę do szkoły dokształcającej. — Uczeń zaś (względnie jego ojciec lub opiekun) może rozwiązać umowę o naukę po upływie czasu próby: 1) jeżeli uczeń nie może pozostać w nauce bez uszczerbku dla zdrowia; 2) jeżeli pryncypał zaniedbuje swoje obowiązki względem ucznia w sposób zagrażający zdrowiu i moralności ucznia, zaniedbuje jego wykształcenie w przemyśle lub utrudnia regularne uczęszczanie na naukę do szkoły dokształcającej; 3) jeżeli pryncypał stał się niezdolnym do należytego spełniania obowiązków, ustalonych umową; 4) jeżeli pryncypał przesiedla się ze swojem przedsiębiorstwem przemysłowem do innej gminy. Nadto przewidziana jest możność rozwiązania umowy ze strony ucznia w wypadkach, jeżeli uczeń ma zmienić zawód lub przejść do przemysłu innego rodzaju.

Z innych postanowień działu VI zasługują na szczególną wzmiankę przepisy, tyczące się obowiązku pryncypała wydawania uczniom świadectw, stwierdzających przebyty czas nauki, oraz przepisy, umożliwiające zapobieganie przyjmowania na naukę uczniów w większej liczbie, aniżeli odpowiadającej wielkości lub sposobowi prowadzenia przedsiębiorstwa.

12. Postanowienia karne.

Za przekroczenia przepisów rozporządzenia o prawie przemysłowem i przepisów wykonawczych przewidziane są w dziale VII jako kary administracyjne: upomnienie, grzywna do 1000 złotych areszt do 14 dni, o ile dany czyn nie jest zagrożony karą w powszechnych ustawach karnych. — Przekroczenia przepisów rozporządzenia o prawie przemysłowem ulegają przedawnieniu z upływem 6 miesięcy, licząc od dnia popełnienia wykroczenia.

13. Władze przemysłowe.

W dziale VIII jest szczegółowo unormowany zakres działania władz przemysłowych. Władzami przemysłowemi I instancji są starostowie, a w miastach Lwowie, Krakowie, Warszawie, Łodzi, Wilnie, Poznaniu, Toruniu, Bydgoszczy i Grudziądzu magi-

straty. **Władzami przemysłowemi wojewódzkiemi są wojewodowie.** Władze przemysłowe wojewódzkie rozstrzygają w drugiej i ostatniej instancji w razie odwołań od zarządzeń i orzeczeń władz przemysłowych I instancji. Kompetencji Ministra P. i H. zaś jest zastrzeżone rozstrzyganie w drugiej instancji odwołań od zarządzeń i orzeczeń wydanych w I instancji przez władze przemysłowe wojewódzkie i przez Magistrat st. m. Warszawy. — Inny tok instancji jest w sprawach karnych, gdyż od orzeczenia karnego władzy przemysłowej I instancji można w ciągu 7 dni od dnia doręczenia orzeczenia, wnieść na ręce tej władzy żądanie przekazania sprawy właściwemu sądowi powiatowemu (pokoju), który rozstrzyga przy odpowiedniem zastosowaniu przepisów obowiązujących w pierwszej instancji sądowej. Doniosłe znaczenie mają także postanowienia art. 138, według którego władza przemysłowa wyższej instancji (t. j. wojewódzka albo M. P. i H.) powinna z urzędu zmienić lub uchylić decyzję niższej władzy przemysłowej (t. j. władzy przemysłowej I instancji albo władzy przemysłowej wojewódzkiej), jeżeli będzie stwierdzone, że decyzja jest częściowo lub w całości sprzeczna z postanowieniami ustawowemi; — oraz art. 140, według którego celem zabezpieczenia wykonania orzeczeń karnych, oraz celem wstrzymania dalszego prowadzenia przemysłu bez uprawnienia albo w sposób zagrażający w wysokim stopniu życiu lub zdrowiu pracowników albo też innych osób, władza przemysłowa, wydająca orzeczenie karne, może zarządzić zajęcie towarów i narzędzi, a w wypadkach niecierpiących zwłoki — częściowe lub całkowite wstrzymanie ruchu zakładu przemysłowego.

14. Rzemiosła.

Przepisy, objęte działem IX, mają zastosowanie tylko do rzemiosła. Rodzaje przemysłu, które, o ile nie są wykonywane sposobem fabrycznym, uważa się w rozumieniu rozporządzenia o prawie przemysłowem za rzemiosło, obejmują: bandażownictwo, rękawicznictwo, bednarstwo, białoskórnictwo, blacharstwo, brązownictwo, mosiężnictwo, ciesielstwo, cukiernictwo, dekarstwo (pokrywanie dachów dachówką, łupkiem), fotografowanie, fryzjerstwo, golarstwo, perukarstwo, garbarstwo, grzebieniarstwo, introligatorstwo, jubilerstwo i złotnictwo (wyrób towarów ze złota, srebra i drogich kamieni), grawerstwo, kapelusznictwo, czapnictwo, kołodziejstwo koszykarstwo, kotlarstwo, kowalstwo, krawiectwo, kuśnierstwo, kuchmistrzowstwo, lakiernictwo, malarstwo, pozłotnictwo, mularstwo, wyrób instrumentów muzycznych, wyrób szkieł i narzędzi optycznych, piekarstwo, piernikarstwo, pilnikarstwo, powroźnictwo, rymarstwo, siodlarstwo, rzeźbiarstwo (rzeźbienie w drzewie i kamieniu), rzeźnictwo, wędliniarstwo, (masarstwo), rzeźnictwo koni (wyrąb mięsa końskiego), wyrób wedlin z mięsa końskiego, ślusarstwo, stolarstwo, studniarstwo, szczotkarstwo, szewstwo, cholewkarstwo, szklarstwo, szmuklerstwo, wyrób frędzli, sznurków i taśm do lamowania, wyrób przedmiotów z drucików złotych i srebrnych, przędzarstwo materji ze złota i srebra, sztukatorstwo, tapicerstwo, tokarstwo, zegarmistrzowstwo, zduństwo, garncarstwo. — Listę tę może M. P. i H. zmieniać w drodze rozporządzenia po wysłuchaniu opinji izb przemysłowo - handlowych i rzemieślniczych. — Kto rozpoczyna prowadzenie samoistne rzemiosła, winien jednocześnie ze zgłoszeniem wykazać przed władzą przemysłową I instancji, że posiada zawodowe uzdolnienie do prowadzenia danego rzemiosła. Za taki dowód uzdolnienia uważa się: 1) uprawnienie do używania tytułu mistrza (majstra) rzemieślniczego danego rodzaju rzemiosła, albo 2) świadectwo nauki danego rzemiosła, zakończonej złożeniem z pomyślnym wynikiem egzaminu czeladniczego w połączeniu ze świadectwami co najmniej trzyletniej pracy w charakterze czeladnika w danym rodzaju rzemiosła, lub 3) świadectwo złożenia egzaminu przed komisją egzaminacyjną dla majstrów wojskowych. — Nadto zostało ustalone rozporządzeniem M. P. i H. z dnia 14 grudnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 118, poz. 1014), wydanem w porozumieniu z M. W. R. i O. P., w jakiej mierze świadectwa ukończenia szkół technicznych uważać należy za dowód uzdolnienia zawodowego do samoistnego prowadzenia niektórych z wyżej wymienionych rzemiosł, a to ślusarstwa, kowalstwa, kotlarstwa, pilnikarstwa, tokarstwa, blacharstwa, ciesielstwa, dekarstwa, studniarstwa, zduństwa, mularstwa, bronzownictwa, mosiężnictwa, introligatorstwa, jubilerstwa, złotnictwa, grawerstwa, kamieniarstwa, tokarstwa, stolarstwa, malarstwa, szmuklerstwa, pozłotnictwa, rzeźbiarstwa, sztukatorstwa, garncarstwa, przędzarstwa materji ze złota i srebra, oraz tapicerstwa). — Władza przemysłowa wojewódzka może poszczególne osoby zwalniać od obowiązku wykazania uzdolnienia w sposób wyżej określony.

Wreszcie według postanowień przejściowych w okresie pięcioletnim po dniu wejścia w życie rozporządzenia o prawie przemysłowem (a więc do dnia 16 grudnia 1932 r.) należy uważać za dowód uzdolnienia zawodowego do samoistnego prowadzenia rzemiosła także zaświadczenie urzędu gminnego, stwierdzające, że odnośna osoba pracowała u rzemieślnika, prowadzącego samoistnie dane rzemiosło, bezpośrednio przed zgłoszeniem przez lat pięć. M. P. i H. może w miarę potrzeby ten okres przejściowy przedłużyć najwyżej o dalsze lat pięć.

W przemyśle rzemieślniczym wolno przyjmować i kierować praktycznem kształceniem terminatorów (uczniów) tylko osobom, które nabyły prawo używania tytułu mistrza rzemieślniczego, w okresie zaś przejściowym do dnia 16 grudnia 1930 r. także tym osobom pełnoletnim, które: 1) po złożeniu z wynikiem pomyślnym egzaminu na czeladnika pracowały przynajmniej 5 lat w danym rodzaju lub gałęzi rzemiosła, lub 2) przynajmniej 8 lat wykonywały samoistnie rzemiosło danego rodzaju lub gałęzi. — Nadto zostało ustalone rozporządzeniem M. P. i H. z dnia 14 grudnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 118, poz. 1015), wydanem w porozumieniu z M. W. R. i O. P., w jakiej mierze świadectwo ukończenia szkół technicznych uważać należy za dowód odpowiedniej kwalifikacji do kierowania praktycznem kształceniem terminatorów. — Naukę rzemiosła można odbyć także w przedsiębiorstwach fabrycznych danego rodzaju przemysłu, o ile nauką tą kierują osoby, posiadające kwalifikacje wyżej określone.

Na izbach rzemieślniczych ciąży obowiązek utworzenia komisyj egzaminacyjnych czeladniczych w odpowiedniej ilości. Na czas przejściowy t. j. do dnia utworzenia komisyj egzaminacyjnych przez izby rzemieślnicze, zostały ustanowione rozporządzeniem M. P. i H. z dnia 12 grudnia 1927 r. (Dz. U. R. P.

Nr. 117, poz. 1004) na terenie m. st. Warszawy oraz województw warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego, wileńskiego, nowogródzkiego, poleskiego, wołyńskiego, tarnowskiego, stanisławowskiego, lwowskiego i krakowskiego tymczasowe komisje egzaminacyjne czeladnicze z nadaniem im prawa wydawania świadectw złożenia egzaminu na czeladnika.

Izby rzemieślnicze winny także utworzyć komisje egzaminacyjne mistrzowskie (majsterskie). Takie komisje mogą być utworzone także przy szkołach rzemieślniczych lub innych zakładach (instytucjach), nadających się do tego. Odnośne rozporządzenia wydaje M. P. i H. w porozumieniu z M. W. R. i O. P. Przechodząc do postanowień, tyczących się cechów rzemieślniczych i związków cechów, należy zaznaczyć, że wszystkie przepisy, tyczące się korporacyj i związków korporacyj, mają zastosowanie do cechów i związków cechów. Odnośne przepisy zostały co do cechów uzupełnione postanowieniami o wydziałach czeladników, które w pewnej mierze mają współdziałać w spełnianiu zadań cechów, oraz postanowieniami o sądach polubownych, które mogą być ustanawiane przy cechach dla załatwiania sporów między członkami cechu a zatrudnionymi u nich czeladnikami.

Do stałej reprezentacji zawodowej interesów przemysłu rzemieślniczego powołane są izby rzemieślnicze, których okręgi i siedziby ustala M. P. i H. Rozporządzeniem M. P. i H. z dnia 12 grudnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 117, poz. 1003) zostało na obszarze Rzeczypospolitej (z wyjątkiem województwa śląskiego) ustanowionych 17 izb rzemieślniczych z siedzibami w Warszawie, Włocławku (na województwo warszawskie), Łodzi, Kielcach, Białymstoku, Lublinie, Krakowie, Lwowie, Stanisławowie, Tarnopolu, Poznaniu, Bydgoszczy, Grudziądzu (na województwo pomorskie), Wilnie, Nowogródku, Brześciu n. Bugiem i Łucku. Statut dla każdej poszczególnej izby wyda M. P. i H. Zmiany statutu uchwala izba, a zatwierdza M. P. i H. — Prawo wybierania członków mają rzemieślnicy bez różnicy płci, którzy są obywatelami polskimi, używają w pełni praw cywilnych i prowadzą samoistnie przemysł rzemieślniczy w okręgu izby przynajmniej od 3 lat. Prawo wybieralności posiadają rzemieślnicy, mający prawo wybierania, o ile ukończyli 30 lat życia.

Izba rzemieślnicza wybiera z grona swych członków co 3 lata zarząd, składający się z prezydenta, wiceprezydenta i innych członków zarządu. Ogólny nadzór nad izbami rzemieślniczemi sprawuje M. P. i H., który wyznacza dla każdej izby swego przedstawiciela, mającego prawo uczestniczenia w posiedzeniach izby, zabierania głosu (jednak bez prawa głosowania) i zawieszania uchwał niezgodnych z ustawami i rozporządzenimi wykonawczemi.,

15. Postanowienia przejściowe.

Z działu X, zawierającego postanowienia przejściowe i końcowe, zasługuje na szczególną uwagę art. 196, według którego na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego: 1) w miastach niewyłączonych z powiatów, a liczących ponad 10.000 mieszkańców, załatwianie pewnej części agend administracji przemysłowej przekazane zostało magistratom. 2) wojewódzkim sądom administracyjnym przekazane zostało w wielu sprawach administracji przemysłowej rozstrzyganie w II instancji odwołań od zarządzeń władz przemysłowych I instancji i magistratów, oraz zatwierdzanie statutów korporacyj przemysłowych i związków korporacyj.

Rozciągnięcie mocy obowiązującej rozporządzenia o prawie przemysłowem na województwo śląskie zależy od uchwały sejmu śląskiego. Spodziewać się należy, że załatwienie tej kwestji nastąpi wkrótce, zwłaszcza z uwagi na okoliczność, że w województwie śląskiem obowiązują jeszcze dwie różne ustawy przemysłowe, a to w cieszyńskiej części austrjacka, a w górnośląskiej części niemiecka.

Na zakończenie zauważyć należy, że w ogólnem rozporządzeniu wykonawczem M. P. i H. z dnia 7 grudnia 1927 r., wydanem w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami (Dz. U. R. P. Nr. 111, poz. 942) znajduje się obok licznych przepisów treści objaśniającej także zarządzenia, jak w szczególności: a) przekazanie w województwach lwowskiem, stanisławowskiem, tarnopolskiem i krakowskiem oraz na obszarze Spisza i Orawy władzom przemysłowym I instancji zatwierdzanie projektów zakładów przemysłowych wszystkich kategoryj z wyjątkiem zakładów działających przy pomocy siły wodnej; b) utrzymanie w mocy istniejącego w niektórych województwach podziału na okręgi kominiarskie; c) ustalenie wzoru licencji na przemysł okrężny.

August Dobiecki.

Ustawodawstwo podatkowe

Podatek dochodowy *)

Kto płaci podatek dochodowy

Podlegają podatkowi:

I. 1) osoby fizyczne, mające w Polsce miejsce zamieszkania, lub przebywające dłużej, niż rok. 2) osoby prawne, mające siedzibę w Polsce — od dochodu, osiągniętego ze źródeł krajowych, ewentualnie zagranicznych.

II. 1) osoby fizyczne, bez względu na miejsce zamieszkania, lub pobytu; 2) osoby prawne, nie mające siedziby w Polsce — od dochodu, płynącego z posiadanych w Polsce nieruchomości, wierzytelności zahipotekowanych, wykonywanego stale przedsiębiorstwa (samoistnie albo jako wspólnicy, jednak za udział w przedsiębiorstwie nie uważa się posiadania akcyj i udziałów) z pobieranych tantjem, wreszcie z wynagrodzenia służbowego lub emerytalnego.

Zauważyć należy, że od wymienionych wyżej źródeł dochodu, położonych zagranicą, osoby, oznaczone I. 1) nie podlegają podatkowi pod warunkiem wzajemności ze strony obcego państwa, w którem powinny być one opodatkowane analogicznie.

III. Osoby fizyczne, które nie mieszkają w Polsce i przebywają w niej krócej, niż rok, płacą podatek od dochodu, osiągniętego w tym czasie w Polsce (kupcy podróżujący, sezonowi robotnicy, artyści i t. d.).

IV. Spadki nieobjęte, wedle rozmiaru obowiązku podatkowego spadkodawcy.

Kto jest zwolniony od podatku

Zwolnieni są:

Zastępcy obcych państw, wraz z ich personelem. szeregowcy Wojsk Polskich odnośnie do ich żołdów w służbie czynnej, oficerowie w czasie wojny odnośnie do uposażenia z etatu wojennego, weterani odnośnie do swojej pensji, osoby, pobierające ze skarbu pensje i dodatki za waleczność, państwo i związki samorządowe, wreszcie osoby prawne, których dochody są obracane w całości na cele ogólnej użyteczności, naukowe, oświatowe, kulturalne, wyznaniowe i dobroczynne.

*) Ustawa ogłoszona rozp. z dnia 14.VII 1923 roku (Dz. Ust. 77, poz. 607). Ust. z dnia 10.I 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 13. poz. 110). Ust. z 18.III 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 36). Rozp. M. S. Wojsk. z dnia 14.V 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 48, poz. 298).

Przedmiot podatkowy

Przedmiotem podatku jest dochód, poczynając od 1.500 złotych rocznie.

Za dochód uważa się sumę perjodycznie powtarzających się i przewidzianych przez płatnika przychodów w pieniądzach lub wartościach pieniężnych, otrzymywanych ze wszystkich źródeł po obliczeniu podatków pieniężnych za uzyskanie tych przychodów.

Nie uważa się więc za dochód przychodów w postaci spadków, darowizn, ubezpieczeń na życie, posagów, wpływów ze spieniężenia majątku, a w tem zysków, osiągniętych nie w drodze zawodowej spekulacji, z wpłat umorzonych wierzytelności i wogóle tam, gdzie chodzi o zwrot lub zwiększenie majątku.

Potrącenia.

Do wydatków potrącalnych zalicza się rzeczywiście poniesione, a nie zaoszczędzone np. własna lub rodziny praca, koszty osiągnięcia zachowania i zabezpieczenia przychodu. Jeżeli w powyższem nie zostały uwzględnione, to ponadto, potrącają się prawidłowe odpisania na zużycie budynków (z reguły 2% wartości przy budynkach mieszkalnych, 3% przy gospodarczych, 4% przy fabrycznych) — maszyn i urządzeń przemysłowych (z reguły 10% wartości) i nieruchomości, jak urządzenia biur, kantorów, sklepów i t. p. 5%, wreszcie straty częściowe lub całkowite w przedmiotach, podlegających zużyciu i służących do osiągnięcia dochodu z tem, że straty te można potrącić od przychodu ze źródła, które poniosło stratę i tylko z przychodu tego roku, w którem strata nastąpiła.

Wspomniane procentowe normy odpisań na zużycie mogą być wyższe, jeżeli podatnik udowodni znaczniejsze zmniejszenie się wartości.

Z przychodów nie mogą być potrącane: 1) wydatki na powiększenie lub ulepszenie źródła dochodu; 2) wydatki na umorzenie długów, strat i włożonych w przedsiębiorstwo kapitałów za ubiegłe lata; 3) wydatki na gospodarstwo domowe (jednakże do kosztów osiągnięcia przychodu zalicza się koszty wyżywienia członków rodziny podatnika, stale pracujących w jego przedsiębiorstwie handlowem, przemysłowem, w gospodarstwie rolnem i leśnem); 4) procenty od własnego kapitału, włożonego w przedsiębiorstwo; 5) wydatki na osiągnięcie dochodu ze źródeł zagranicznych nieopodatkowanych: 6) wogóle wydatki i straty, niezwiązane z osiągnięciem dochodu.

Od ogólnego dochodu odlicza się następujące pozycje wydatków (o ile one ciążą na źródłach opodatkowanego dochodu, pozostają w związku gospodarczym z temi źródłami i były faktycznie poniesione):

1) odsetki od długów; 2) renty i t. p.; 3) obowiązujące na mocy prawa lub umowy wpłaty do kas emerytalnych, chorych i t. p., o ile nie przekraczają na osobę 300 zł. rocznie, premje na wypadek śmierci lub dożycie, o ile nie przekraczają 300 zł. rocznie, względnie 600 zł. łącznie z członkami rodziny; 4) bezpośrednie podatki państwowe i samorządowe z wyjątkiem dochodowego i majątkowego, oraz przymusowe świadczenia na cele publiczne.

Poszczególne źródła dochodu.

Jako poszczególne źródła dochodu ustawa wymienia:

1. *Nieruchomości gruntowe*, własne posiadane użytkowane lub dzierżawione.

Do przychodów gospodarstwa rolnego we własnym zarządzie należą: a) cena uzyskana za produkty sprzedane, oraz za wypożyczone maszyny i siły pociągowe, b) wartość produktów użytych na potrzeby domowe, wartość użytkowa budynków, które zamieszkuje podatnik, c) wartość korzyści z wykonywania prawa rybołóstwa, polowania i t. p., d) wartość zapasów produktów gospodarczych z końcem roku gospodarczego. Od tego potrąca się koszty: a) konserwacji i administracji budynków gospodarczych, lecz nie na budowę tych budynków, b) utrzymanie żywego i martwego inwentarza w granicach pierwotnego stanu, c) ubezpieczenia budynków, inwentarza, zapasów i produktów, d) nabycia nasion, paszy, nawozów i t. p., e) wynagrodzenia za najemną pracę, f) odpisanie na zużycie budynków, maszyn, inwentarza, g) wreszcie potrąca się wartość zapasów, przejętych z poprzedniego roku gospodarczego.

2. *Budynki.*

Za dochód uważa się czynsz wraz z świadczeniami lub wartość użytkowa. Od tego potrąca się: a) koszty naprawy i utrzymania budynku wraz z instalacjami, b) koszty administracji i dozoru, c) koszty ubezpieczenia.

3. *Przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe*, zajęcie zawodowe i inne zatrudnienia zarobkowe.

Za przychód tu uważa się: a) wynagrodzenia, prowizje, odsetki i inne umówione świadczenia za usługi i czynności o charakterze handlowo - przemysłowym, b) cena, otrzymana ze sprzedaży surowców, towarów i wyrobów, c) wartość towarów i wyrobów, użytych na potrzeby płatnika, jego rodziny, względnie, gospodarstwa domowego, d) wartość pieniężna zapasu towarów z końcem roku, o ile zapas ten ulega znaczniejszym zmianom. Od powyższego przychodu potrąca się: a) koszty utrzymania budynków i inwentarza, lecz nie wznoszenia budynków i powiększenia inwentarza, b) koszty ubezpieczenia, c) odpisania na zużycie budynków, maszyn, narzędzi i t. p., d) czynsz dzierżawny lub najmu za grunta, budynki, narzędzia i prawa, c) koszty nabycia surowców, towarów i artykułów pomocniczych w przedsiębiorstwie, f) wynagrodzenia pracowników, zatrudnionych w przedsiębiorstwie wraz z opłatami do kas chorych i innych oraz koszty administracyjne, g) podatki pośrednie, h) procenty od długów bieżących, zaciągniętych na prowadzenie przedsiębiorstwa, i) wartość zapasów towaru i wyrobów, przyjętych z roku poprzedniego, o ile zapas ten ulega znaczniejszym zmianom.

Z przychodu od zajęć zawodowych potrąca się wydatki na utrzymanie lokalu (przeznaczonego na użytek zawodowy), na wynagrodzenie współpracowników, na utrzymanie i uzupełnienie niezbędnych przyborów, na koszty podróży zawodowych.

4. *Tantjemy.*

Za tantjemy należy tu uważać wynagrodzenie procentowe osób, niepełniących stałych funkcyj w bezpośrednim zarządzie przedsiębiorstwa.

5. *Kapitały pieniężne ulokowane na procent i prawa majątkowe.*

6. *Uposażenia służbowe, emerytury, wynagrodzenie za najemną pracę.*

7. *Wszelkie inne źródła dochodu.*

Należą tu wszelkie nieperjodyczne, a spodziewane wpływy, między innemi osiągane ze sprzedaży przedmiotów majątkowych, nabywanych w celach spekulacyjnych.

Określenie dochodu u osób prawnych.

W sposób szczególniejszy traktuje się określenie dochodu u osób prawnych, prowadzących prawidłowo księgi handlowe. W zasadzie za dochód uważa się tu zysk bilansowy.

Od czystego zysku bilansowego odlicza się jednak: a) pozostałość zysku z roku poprzedniego, b) wszelkie nadzwyczajne przychody, c) wygrane z papierów premjowych, d) nadwyżki ze spieniężenia majątku, e) nieobciążające rachunków, strat i zysków, odpisy na zużycia budynków, maszyn i t. d. na umorzenie wartości przywilejów i praw terminowych, a przy koncesji terminowej na umorzenie kapitału za-
przy koncesji terminowej na umorzenie kapitału zakładowego, f) sumy, wydzielone z podziału czystego zysku na wynagrodzenie lub na wydatki, związane z poprawą bytu pracowników, g) sumy na cele społeczne, przewidziane w statucie, h) sumy na zasilenie funduszów spółdzielni.

Natomiast do czystego zysku dolicza się: a) wydatki na powiększenie i ulepszenie źródeł dochodu, b) na pokrycie strat lat ubiegłych oraz umorzenia długów i kapitałów, c) na oprocentowanie kapitałów własnych, d) sumy odpisane na stratę kursową papierów wartościowych, e) odpisy na umorzenie wartości majątku ponad normę ustawową, f) odpisy na umorzenie wartości nieeksploatowanych, g) wydatki na podatki i opłaty, niestanowiące właściwego obciążenia przedsiębiorstwa (od lokali, pracowników i t. d.), h) sumy, obciążające rachunek strat i zysków na utworzenie wszelkiego rodzaju rezerw oraz na cele społeczne, nieprzewidziane w statucie; i) sumy, wydatkowane na rachunek strat i zysków, a rozdzielane w postaci dywidend, procentów, lub tantjem, j) przychody, zaksięgowane poza rachunkiem strat i zysków, bezpośrednio na powiększenie kapitałów własnych, k) pensje i wynagrodzenia członków zarządu

(czynnych), o ile przekraczają sumarycznie 10% kapitału zakładowego, przy kapitale 500.000 zł. — 15%, zaś przy kapitale od 500.000 zł. do 750.000 zł. — kwotę 75 tys. zł.

Uposażenia służbowe.

Podstawą opodatkowania są dochody, wymienione pod 1—7 w ich łącznem ujęciu, z wyjątkiem dochodów pod cyfrą 6, które są traktowane pod względem obliczenia podatku i jego wymiaru oddzielnie. Mianowicie, podlegają one specjalnej niższej skali stawek podatkowych, podanej w tabeli II, podatek zaś należny potrąca się w tym wypadku perjodycznie od otrzymywanych kwot uposażeniowych. Obowiązek potrącania podatku i wpłacania go w terminie siedmiodniowym do kasy skarbowej ciąży na służbodawcach. Podatek oblicza się od dochodu bieżącego, przyjętego w stosunku rocznym. Tak samo w stosunku rocznym oblicza się podstawa wymiaru, stanowiąca wynagrodzenie nieperjodyczne, lecz jednorazowe, przez dodanie do sumy ostatniego wynagrodzenia perjodycznego. Nie będą tu atoli podpadały wynagrodzenia za pracę, nie wytwarzającą w czasie jej trwania w stosunku zależności do służbodawcy (roboty na zamówienie, płatne od sztuki). Pracownicy w razie nieprawidłowego potrącenia mogą wnieść w terminie 30-dniowym zażalenie do władzy podatkowej I instancji, a następnie odwołanie do Izby Skarbowej. Z drugiej strony władze skarbowe przez swych delegatów kontrolują u służbodawców prawidłowość potrącania i wpłat.

Tantjemy.

Poza tym działem dochodów wszystkie inne w łącznem ujęciu podlegają podatkowi według stanu z roku (kalendarzowego lub operacyjnego) poprzedzającego rok podatkowy, czyli rok wymiaru i wpłaty podatku.

Podatek wymierza się według skali podanej w tabeli I.

Osoby pobierające tantjemy, wynoszące ponad 1500 zł., opłacają niezależnie od ogólnego podatku dochodowego specjalny podatek w wysokości 50% stawki przypadającej od otrzymanego z tantjem dochodu, jednak nie mniej niż 16 zł. Podatek powyższy potrąca się przez instytucje, wypłacające tantjemy. Pobierane w kilku instytucjach tantjemy podlegają podatkowi w każdej z nich, gdy przekraczają 1500 zł. z osobna.

Stopa podatkowa dla podatników nieżonatych lub niezamężnych, nie mających na swem utrzymaniu członka rodziny, przy dochodzie ponad 3600 zł. podwyższa się o 20%. Natomiast stopa obniża się o 2 stopnie na każdego członka rodziny, będącego na utrzymaniu głowy rodziny, której dochód nie przekracza 7200 zł.

O 3 stopnie zniża się podatek w wyjątkowo ciężkich okolicznościach dla płatnika, posiadającego dochód niżej 1200 zł.

Terminy płatności.

Podatek płaci się w dwóch ratach; do 1-go maja należy wpłacić połowę kwoty przypadającej od zeznanego dochodu według tabeli I-ej, a dowód wpłaty dołączyć do zeznania. W razie niezłożenia zeznania w terminie, należy wpłacić do 1-go maja połowę podatku, wymierzonego w roku poprzednim. Do 1-go listopada należy wpłacić różnicę pomiędzy podatkiem wymierzonym przez władze podatkowe a podatkiem zapłaconym do 1-go maja. W tym samym terminie (1 listopada) wpłacają osoby, nieobowiązane do składania zeznań. Są to osoby, których dochód płynie: a) z przedsiębiorstwa przemysłowego, nieopłacającego zasadniczego podatku przemysłowego, lub opłacającego według VIII kateg., b) z przedsiębiorstwa handlowego, opłacającego zasadniczy podatek według IV i V oraz III kat. w miejscowościach III i IV klasy, c) z domów mieszkalnych o 4-ch izbach najwyżej, d) z nieruchomości gruntowej nie wyżej 30 ha.

Składanie zeznań.

Wszyscy inni płatnicy obowiązani są pod karą grzywny złożyć zeznanie (pisemnie lub ustnie w urzędzie skarbowym I-ej instancji) — osoby fizyczne do 1-go marca, osoby prawne do 1-go maja (terminy te, jak i wszystkie inne terminy, może przesuwać Minister Skarbu). Podatek wymierzają komisje szacunkowe (złożone z przedstawicieli płatników), na których czele stoi urzędnik skarbowy; spółkom zaś akcyjnym — Izby Skarbowe.

Ustalenie dochodu.

Władza wymiarowa nie może określić dochodu w sumie innej, niż ta, jaka jest podana w zeznaniu złożonem w terminie, jeżeli przedtem nie wezwie płatnika do udzielenia wyjaśnień, względnie przedstawienia dochodu (księgi handlowe, świadkowie).

Dopiero, gdy powyższe wyjaśnienia i dowody nie zdołają obalić danych, posiadanych przez władzę wymiarową na podstawie orzeczenia znawców, drogą zebranych informacyj, gdy wreszcie dochód zadeklarowany pomimo wyjaśnień stoi w sprzeczności z cechami zewnętrznemi wydatków, władza wymiarowa ustalić może dochód (do wymiaru podatku) w wysokości przez siebie uznanej za właściwą.

Odwołania.

W terminie trzydziestodniowym po doręczeniu nakazu płatniczego płatnikowi przysługuje prawo wniesienia odwołania do Komisji Odwoławczej (przez Komisję Szacunkową) względnie do Ministerstwa Skarbu (przez Izbę Skarbową), jeżeli chodzi o spółki akcyjne. Wniesienie odwołania nie zwalnia od obowiązku zapłaty, jednak płatnik może zwrócić się z prośbą o wstrzymanie lub ograniczenie egzekucji.

Płatnik może żądać osobistego przesłuchania go przez Komisję Odwoławczą. Od orzeczenia tej ostatniej komisji pozostaje tylko skarga do Najwyższego Trybunału Administracyjnego (w wypadku nielegalności orzeczenia).

Prawo odwołania służy również od orzeczeń skazujących na grzywnę za niewypełnienie wymagań ustawowych. Jednakże niema odwołania w wypadku kary pieniężnej za rozmyślnie fałszywe zeznanie; kara ta może wynieść 20-krotną sumę uszczuplonego

podatku i połączona może być przy okolicznościach obciążających z karą pozbawienia wolności do 1 roku (w drodze sądowej).

Wymiar podatku dochodowego.

Tabela I.

Stopień dochodu	Wysokość dochodów w złot.		Podatek w złotych
	ponad	do	
1	1.500	1.550	33
2	1.550	1.600	37
3	1.600	1.700	31
4	1.700	1.800	45
5	1.800	1.900	40
6	1.900	2.(00	54
7	2.000	2.100	59
8	2.100	2.200	57
9	2.200	2.400	65
10	2.400	2.600	74
11	2.600	2.800	83
12	2.800	3.000	92
13	3.000	3.200	102
14	3.200	3.400	112
15	3.400	3.600	123
16	3.600	3.800	134
17	3.800	4.000	142
18	4.000	4.400	162
19	4.400	4.800	182
20	4.800	5.200	204
21	5.200	5.600	226
22	5.600	6.000	243
23	6.000	6.600	284
24	6.600	7.200	326
25	7.200	7 800	361
26	8 400	8.400	419
27	7.200	9.200	460
28	9.200	10.000	535
29	10.000	11.000	604
30	11.000	12.000	687
31	12.000	13 000	764
32	13.000	14 000	855
33	14.000	15.000	940
34	15.000	16.000	1.040
35	16.000	17.000	1.156
36	17.000	18.(00	1.278
37	18.000	19 000	1.406
38	19.000	20.000	1.540
39	20.000	22.000	1.760
40	22.000	24.000	1.992
41	24.000	26.000	2 236
42	26.000	28.000	2.492
43	28.000	30.000	2.760
44	30.000	32.000	3.040
45	32 000	34.000	3.366
46	34.000	36.000	3.708
47	36.000	38.000	4.066
48	38.000	40.000	4 440
49	40.000	44.000	5.060
50	44.000	48.000	5.712
51	48.000	52 000	6.396
52	52.000	56.000	7.112
53	56.000	60.000	8.860
54	60.000	64 000	8.704
55	64.000	68.000	9.588
56	68.000	72.000	10.512
57	72.000	76.000	11.476
58	76.000	80 000	12.480
59	80.000	88.000	14.168
60	88 000	96.000	15.936
61	96.000	104 000	17 888
62	104.000	112.000	19.936
63	112.000	120.000	22.080
64	120.000	128.000	24.320
65	128.000	136.000	28.656
66	136.000	144.000	29.688
67	144.000	152.000	31.616
68	152.000	160.000	34 400
69	160.000	168.000	37.296
70	168.000	176.000	40.304
71	176 000	184.000	43.424
72	184.000	192.000	46.656
73	192.000	200.000	50.000

Przy dochodzie ponad 200.000 złotych, podatek wynosi 50.000 złotych i oprócz tego 2.000 złotych od każdych pełnych 8.000 zł. ponad 200.000 złotych.

Do podatku dolicza się ponadto, o ile chodzi o dochody osób fizycznych i spadków nieobjętych:

ponad	200.000 zł.	do 300.000 zł.	1½%
	300.000	400.000	2½%
	400.000	500.000	4%
	500.000	600.000	5½%
	600.000	800.000	7%
	800.000	1.100.000	9%
	1.100.000	1.500.000	11%
	1.000.000	2.000.000	13%
	2.000.000	—	15%

od całego podlegającego podatkowi dochodu.

Tabela II.

L. p.	Wysokość wypłaconego wynagrodzenia, obliczona w stosunku rocznym w złotych		Stopa procentowa podatku
	ponad	do	
1	2 500	2.600	1,5
2	2.600	2.700	1,6
3	2.700	2.800	1,7
4	2.800	2 900	1,8
5	2.900	3.000	1,9
6	3.000	3.100	2
7	3.100	3.200	2,1
8	3 200	3.400	2,2
9	3 400	3.600	2,3
10	3.600	3.800	2,4
11	3.800	4.000	2,5
12	4.000	4 200	2,6
13	4.200	4.400	2,7
14	4.400	4.800	2,8
15	4.800	5 200	2,9
16	5.200	5.600	3
17	5.600	6 000	3,1
18	6.000	6.400	3,2
19	6.400	6.800	3,3
20	6.800	7.200	3,4
21	7 200	7.600	3,5
22	7.600	8.000	3,6
23	8.000	8.800	3,9
24	8.800	9.600	4,1
25	9.600	10.400	4,3
26	10 400	11.200	4,6
27	11 200	12.000	4,9
28	12.000	13.000	5,3
29	13 000	14.000	5,7
30	14 000	15.000	6,1
31	15 000	16.000	6,5
32	16.000	17.000	6,8
33	17.000	18.000	7,1
34	18.000	19.000	7,4
35	19.000	20.000	7,7
36	20 000	22.000	8
37	22 000	24.000	8,3
38	24.000	26.000	8,6
39	26.000	28.000	8,9
40	28 000	30.000	9,2
41	30.000	32.000	9,5
42	32.000	34.000	9,9
43	34.000	36.000	10,3
44	36.000	38.000	10,7
45	38.000	40.000	11,1
46	40.000	44.000	11,5
47	44.000	48.000	11,9
48	48.000	52 000	12,3

L. p.	Wysokość wypłaconego wynagrodzenia, obliczone w stosunku rocznym w złotych		Stopa procentowa podatku
	ponad	do	
49	52.000	56.000	12,7
50	56.000	60.000	13,1
51	60.000	64.000	13,6
52	64.000	68.000	14,1
53	68.000	72.000	14,6
54	72.000	76.000	15,1
55	76.000	80.000	15,6
56	80.000	88.000	16,1
57	88.000	96 000	16,6
58	96.000	104.000	17,2
59	104.000	112.000	17,8

L. p.	Wysokość wypłaconego wynagrodzenia, obliczona w stosunku rocznym w złotych		Stopa procentowa podatku
	ponad	do	
60	112.000	120.000	18,4
61	120.000	128.000	19
62	128.000	136.000	19
63	136.000	144.000	20,6
64	144 000	152.000	20,2
65	152 000	160.000	21,9
66	160.000	168.000	22,5
67	168.000	176.000	22,2
68	176 000	184.000	23
69	184 000	192.000	24,8
70	192.000	—	25,3

Podatek przemysłowy *)

Przedmiot podatku.

Państwowemu podatkowi przemysłowemu podlegają:

a) handlowe przemysłowe i inne na zysk obliczone przedsiębiorstwa, a więc zakłady kredytowe, instytucje ubezpieczeniowe, przedsiębiorstwa komunikacyjne i t. p.

b) tak zwane zajęcia przemysłowe (do których należą: nie utrzymujący biur ekspedytorzy, maklerzy giełdowi, wszelkiego rodzaju pośrednicy handlowi, inspektorzy i ajenci zakładów ubezpieczeniowych, kredytowych, komunikacyjnych, komiwojażerowie) oraz samodzielne wolne zajęcia zawodowe (lekarze, dentyści, weterynarze, felczerzy, adwokaci, notarjusze, obrońcy sądowi, architekci, inżynierowie i inni technicy).

Wyjątki.

Państwowemu podatkowi przemysłowemu nie podlegają:

1) gospodarstwa rolne i leśne (jeżeli eksploatacja polega tylko na wyrębie lasu i wywozie materjałów drzewnych, dalsza bowiem obróbka chociażby prowadzona sposobem ręcznym, jak np. wyrób klepek, gontów, obręczy i t. p. podlega podatkowi) oraz związane z niemi: hodowla inwentarza, mleczarstwo, sadownictwo, ogrodnictwo, pszczelarstwo i gospodarstwo rybne;

opłacają jednak podatek:

a) gorzelnie, browary, krochmalnie, cukrownie, destylarnie drzewa i inne podobne zakłady przemysłowe, przerabiające chociażby tylko produkty miejscowego gospodarstwa;

b) przemysłowe mleczarstwo, ogrodnictwo i sadownictwo (gdy posiadają tego rodzaju wytwórnie jak: suszarnie owoców lub warzyw, wytwórnie konserw, win i t. p.) i rybołówstwo, prowadzone zawodowo, jako wyłączny lub przeważający rodzaj gospodarstwa;

c) wyręby leśne, dokonywane przez właścicieli obszarów leśnych nawet na ich własny rachunek, w tych wypadkach, gdy właścicielami takich obszarów są spółki o charakterze przemysłowym lub handlowym lub osoby, które kodeks handlowy za handlujące uznaje;

2) sprzedaż (w tem również wywóz zagranicę) i dostawa wytworów własnego lub dzierżawionego gospodarstwa rolnego oraz własnego gospodarstwa leśnego, dokonywana bez utrzymywania w tym calu osobnych zakładów handlowych i oddzielnych składów poza obrębem własnych lub dzierżawionych gruntów (m. in. własnych stałych składów przy kolei albo składów na własnych nawet placach poza obrębem jednak gospodarstwa);

3) eksploatowanie w obrębie własnych lub dzierżawionych gruntów: pokładów torfu, piasku, wapna, kamieni, kredy, fosforytów i t. p. wyłącznie na potrzeby własnego gospodarstwa, oraz połączone z eksploatacją cegielnie, piece wapienne i tym podobne zakłady, znajdujące się w obrębie wyżej oznaczonych gruntów,a zaspakajające również tylko potrzeby własnego gospodarstwa;

4) młyny i tartaki, znajdujące się w obrębie własnych lub dzierżawionych gruntów, a zaspakajające wyłącznie potrzeby gospodarcze właścicieli, względnie dzierżawców tych gruntów.

Zwolnienia.

Od państwowego podatku przemysłowego są zwolnione:

1) wszelkie przedsiębiorstwa, prowadzone przez Państwo;

2) państwowe koleje żelazne;

Natomiast podlegają podatkowi utrzymywane przez towarzystwa prywatne koleje żelazne.

3) prowadzone przez związki samorządowe przedsiębiorstwa użyteczności publicznej, jako to: wodociągi i kanalizacje, szpitale, laboratorja do badania produktów, zakłady dezynfekcyjne, łaźnie, kąpieliska, rzeźnie, elektrownie, gazownie, telefony, koleje żelazne z trakcją parową, elektryczną lub konną a w tej

*) Dziennik Ustaw Nr. 79, poz. 550 i Dz. Ust. Nr. 82, poz. 560 z 1925 r. i okólniki Ministerstwa Skarbu.

liczbie kolejki miejskie i podmiejskie oraz tramwaje; pozostające w związku z powyższymi przedsiębiorstwami zakłady handlowe (sprzedaż artykułów instalacyjnych) i oddziały instalacyjne podlegają jednak podatkowi, podobnie jak prowadzone przez związki samorządowe: sklepy hurtowe i detaliczne, apteki, piekarnie i t. p.;

4) kasy pomocy;

5) związki pracownicze, mające na celu dostarczanie odpowiedzialnych pracowników;

6) zakłady naukowe tak publiczne, jak i prywatne;

7) zakładane lub utrzymywane przy pomocy Państwa, związków samorządowych lub instytucyj społecznych, oświatowych i dobroczynnych, zakłady wychowawcze i poprawcze, przytułki i schroniska noclegowe, bibljoteki, czytelnie, muzea, galerje i t. p.;

8) nieobliczone na zysk stałe i ruchome przedsiębiorstwa kinematograficzne, prowadzone we własnym zarządzie i na własny rachunek przez instytucje państwowe, samorządowe i społeczne w celach oświatowo-kulturalnych;

9) teatry państwowe i komunalne, o ile nie są oddane w dzierżawę;

10) urządzane w celach filantropijnych i oświatowo-kulturalnych widowiska, zabawy, kiermasze itp ;

11) przemysł ludowy i rzemiosła, wykonywane ubocznie przez drobnych gospodarzy rolnych lub bezrolnych bez obcych sił pomocniczych;

12) wykonywanie przez przedsiębiorców robót i dostaw, jeżeli ogólny obrót roczny nie przekracza dwóch tysięcy złotych;

13) utrzymywanie pokojów umeblowanych i stołownie, lecz bez sprzedaży napojów wyskokowych, jeżeli ilość odnajmowanych pokojów nie przekracza czterech, a ilość stołowników dziesięciu;

14) operacje kredytu długoterminowego. (Za kredyt długoterminowy uważać należy kredyt hipoteczny, spłacalny w ratach zgóry ustalonego planu amortyzacyjnego. Wobec tego wszystkie inne formy kredytu, mające nawet zabezpieczenie hipoteczne: na weksle, obligo, rewersy i t. p. zobowiązania, należy uważać za kredyt krótkoterminowy).

15) eksport wszelkiego rodzaju półfabrykatów i gotowych wyrobów oraz tranzakcje z firmami zagranicznemi, wynikające z obrotu uszlachetniającego czynnego.

Warunkiem zwolnienia transakcyj eksportowych jest prowadzenie prawidłowych ksiąg handlowych oraz wykazanie się wywozowemi deklaracjami celnemi względnie ich odpisami, które już po upływie dwóch miesięcy powinny znajdować się w rękach eksportera i na żądanie władzy podatkowej powinny być jej przedstawione. Przy wywozie artykułów przemysłu drzewnego przez Gdańsk wywozową deklarację celną zastępuje zaświadczenie o przejściu przesyłki przez stację Tczew, wystawione przez kontrolę skarbową w Tczewie. Narówni z powyższem zaświadczeniem traktuje się zaświadczenie Urzędu Celnego w Zajączkowie. Przesyłki drzewa wysyłane na imię gdańskich firm ekspedycyjnych i eksportowych korzystają z uwolnienia od podatku, o ile firmy te przedłożą zaświadczenie, poparte przysięgą manifestacyjną, iż otrzymane transporty rzeczywiście zostały załadowane na statek i wywiezione przez polskie granice celne, i wskazujące ilość i rodzaj materjału drzewnego, datę otrzymania wagonu oraz datę załadowania na statek.

Wywóz towarów do Gdańska, przeznaczonych do tamtejszej konsumcji lub przerobu podlega zawsze podatkowi.

Oprócz półfabrykatów i fabrykatów ze zwolnienia od podatku obrotowego korzystają przy wywozie: kopalniaki, słupy telegraficzne, węgiel kamienny, brykiety, sól kamienna, wosk ziemny, dolomit surowy i palony, papierówka z wyjątkiem osikowej, nasiona buraków cukrowych, traw, warzyw i zbóż, rośliny lecznicze oraz suszone grzyby i jagody, przyczem przy eksporcie nasion należy przedstawić zaświadczenie Związków nasiennych, że są to nasiona selekcyjne. Od podatku zwolniony został eksport bekonów, nastręczający wpierw wątpliwości co do swego charakteru.

Skup zawodowy produktów rolnych, wykonywany przez firmy zagraniczne celem wywozu, podlega podatkowi bez względu na to, czy firmy te uprawiają go bezpośrednio, czy za pośrednictwem agentów, względnie firm krajowych, jak również bez względu na okoliczność, że firmy te nie utrzymują na terenie Państwa specjalnych składów lub innych przedsiębiorstw.

Ulgi eksportowe przysługują zarówno przedsiębiorstwom przemysłowym, jak i handlowym, a to niezależnie od tego, czy chodzi o eksport towarów własnej, czy cudzej produkcji.

Podstawa opodatkowania.

Za podstawę do obliczania podatku przemysłowego dla wszystkich przedsiębiorstw i zajęć, z wyjątkiem tych, które opłacają wyłącznie świadectwa przemysłowe, służy obrót, osiągnięty przez przedsiębiorstwo, względnie zajęcie w każdym roku podatkowym.

Rokiem podatkowym jest bieżący rok kalendarzowy.

Za obrót, podlegający opodatkowaniu, uważa się:

1) w przedsiębiorstwach handlu towarowego względnie skupu zawodowego w celu odsprzedaży wewnątrz Państwa — sumę przychodu brutto za towary: sprzedane za gotówkę, wymienione lub sprzedane na kredyt, (czyli sumę przychodu książkowego za dane okresy — miesiąc, kwartał, rok kalendarzowy — do których przywiązane jest opłacanie zaliczki na podatek względnie podatku) łącznie z przychodem brutto, uzyskanym z handlu na jarmarkach, względnie targach, oraz z wykonania dostaw, w przedsiębiorstwach zaś skupu zawodowego, prowadzonego celem wywozu zagranicę — wartość wywiezionych towarów;

2) w instytucjach kredytu krótkoterminowego, jako też w domach bankowych i kantorach wymiany — sumę pobranych i należnych procentów, prowizji, komisowego, tudzież innych tym podobnych wynagrodzeń za świadczenia oraz zysk brutto z operacyj obcemi walutami, dewizami, czekami zagranicznemi, tudzież wszelkiego rodzaju papierami wartościowemi;

3) w instytucjach ubezpieczeniowych;

A) w instytucjach, nie opartych na wzajemności:

a) całkowitą sumę pobranych składek od ubezpieczeń rzeczowych;

b) $^{1}/_{10}$ część pobranych składek od ubezpieczeń na życie i od wypadków;

c) od ubezpieczeń pośrednich (reasekuracji) w działach rzeczowych $^{1}/_{4}$ część pobranych składek, a w działach ubezpieczeń na życie i od wypadków $^{1}/_{40}$ część pobranych składek;

B) w instytucjach, opartych na wzajemności, a ograniczających swoją działalność w ubezpieczeniach

bezpośrednich tylko do swoich członków — połowę składek, wymienionych pod lit. A) a), b) i c);

nie wlicza się do obrotu składek na rzecz straży ogniowych;

4) dla robót i dostaw, wykonywanych jako samoistne przedsiębiorstwa, — sumę przychodu brutto za roboty, względnie dostawy;

5) w przedsiębiorstwach komisowych, pośrednictwa handlowego, w przedsiębiorstwach ekspedycyjnych oraz w przedsiębiorstwach przewozowych i komunikacyjnych — sumę prowizji, komisowego oraz wszelkich innych wynagrodzeń za wykonane świadczenia i usługi.

Podlegający opodatkowaniu obrót przedsiębiorstw handlowych osiągnięty ze sprzedaży wyrobów państwowego monopolu tytuniowego i spirytusowego ustala się w ten sposób, że przyjmuje się jako zarobek brutto sumę, stanowiącą różnicę między ceną pobieraną przez państwowy monopol, a wyznaczoną przez tenże monopol ceną sprzedażną.

Za komisowe uważa się tylko takie przedsiębiorstwa, które udowodnią stosunek komisu. Dowód stosunku komisowego stanowi umowa, zawarta między komisantem i komitentem, wyraźnie określająca cenę sprzedażną towaru oraz wysokość wynagrodzenia komisowego.

Suma prowizji oraz innych wynagrodzeń, otrzymanych przez komisanta, winna być wykazana prawidłowo prowadzonemi księgami handlowemi.

Stosunek komisu nie zachodzi, jeżeli sprzedawca do uznania komisu. Tak samo nie stanowi przeszkody, występując w charakterze działającego na rachunek osoby trzeciej, otrzymuje niezależnie od umówionego wynagrodzenia komisowego, lub zamiast tego wynagrodzenia, różnicę lub część różnicy między ceną istotnie osiągniętą a ceną zastrzeżoną w drodze umowy na rzecz komitenta, jako właściciela towaru.

Stosunek „del credere" nie stanowi przeszkody jeżeli sprzedaż ma być uskuteczniona według cen rynkowych lub cen maksymalnych a komitent otrzymuje całkowity wpływ z wyjątkiem umówionego wynagrodzenia.

Obrót ze sprzedaży towarów na rachunek firm zagranicznych ustala się w myśl punktu 1 t. j. podstawę opodatkowania stanowi całkowity przychód-brutto za sprzedane towary.

Pośrednicy handlowi, reprezentujący firmy zagraniczne, o ile nie utrzymują zakładów handlowych, ani też składów dla przechowania towarów i nie fakturują towarów w swojem imieniu lub w charakterze przedstawicieli reprezentowanych firm oraz nie inkasują należności za towar — opłacają podatek w myśl punktu 5.

Za zakłady handlowe, o których wyżej była mowa, uważa się zakłady handlu towarowego a więc pośrednicy utrzymujący jedynie biura korzystają z ulgi. Ulga ta przysługuje w razie zachowania powyższych warunków nawet takim przedsiębiorstwom handlowym, które obok handlu na własny rachunek lub handlu komisowego krajowego prowadzą również operacje pośrednictwa handlowego na rzecz firm zagranicznych, oczywiście pod warunkiem, że przedłożą odnośną umowę i udowodnią tego rodzaju operację na podstawie ksiąg handlowych.

Przedsiębiorstwa handlu towarowego, wykupujące conajmniej II kat. świad. przem., nie są obowiązane do nabywania odrębnego świadectwa dla operacyj komisowych tymi samymi towarami, które sprzedają na własny rachunek, muszą jednakże wyodrębnić w księgach obrót każdego z powyższych rodzajów handlu.

6) we wszystkich innych przedsiębiorstwach handlowych — sumę przychodu brutto;

7) w przedsiębiorstwach przemysłowych, wydobywających lub przetwarzających surowce, albo produkujących wyroby z wydobytych lub zakupionych na własny rachunek materjałów — sumę przychodu brutto za surowce, półfabrykaty i gotowe wyroby.

Tak sprzedane za gotówkę, jak i wymienione lub sprzedane na kredyt oraz użyte do wykonania umów o roboty i dostawy, łącznie z przychodem brutto, uzyskanym ze sprzedaży na jarmarkach względnie targach;

8) w przedsiębiorstwach przemysłowych, wytwarzających wyroby z cudzych materjałów — zarobek brutto;

Za obrót uważa się również wrtość wymienianych towarów w wypadku, gdy przedsiębiorstwo przemysłowe wzamian za oddane mu do przerobu (np. przemiał zboża) artykuły wydaje bezzwłocznie z posiadanych zapasów równowartość tych artykułów (gotową mąkę);

9) dla zajęć przemysłowych i samodzielnych wolnych zajęć zawodowych — zarobek brutto.

Obrotów wewnętrznych przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych nie uważa się za obrót. Za obroty wewnętrzne wolne od podatku przemysłowego uważać należy wartość towarów przekazanych z jednego zakładu przemysłowego, wzgl. handlowego do innych zakładów handlowych wzgl. przemysłowych, należących do tego samego właściciela.

W przedsiębiorstwach przemysłowych wydanie jakiegokolwiek artykułu z jednego oddziału do drugiego, stanowiących kolejne stopnie obróbki nawet, o ile z tych działów pomocniczych dokonywana jest sprzedaż ich wytworów, uważa się za obrót wewnętrzny i nie może stanowić podstawy opodatkowania.

Oddanie towaru przez przedsiębiorstwo przemysłowe własnemu zakładowi handlowemu, nawet opłacającemu osobne świadectwo przemysłowe nie jest uważane za obrót, gdyż obrotem, podlegającym podatkowi, jest w danym wypadku jedynie zakład handlowy.

Jeżeli natomiast tego rodzaju zakład handlowy nie opłaca osobnego świadectwa przemysłowego, wówczas obrót zakładu handlowego dolicza się do obrotu zakładu przemysłowego, a samo przekazanie towarów zakładowi handlowemu jest od podatku wolne.

Nie dolicza się do obrotu przedsiębiorstw przemysłowych (cukrownie, rafinerje cukru i nafty, browary, miodosytnie, fabryki drożdży, wina, kwasu octowego i t. p.) wszelkich, bezpośrednio inkasowanych przez nie, (a nie mieszczących się już w cenie towaru) podatków konsumcyjnych państwowych i komunalnych, opłacanych od towarów, produkowanych przez te przedsiębiorstwa. Jeżeli jednak nabywają one do dalszej przeróbki produkty, od których już został uiszczony podatek konsumcyjny, to odliczanie podatku konsumcyjnego nie ma zastosowania. Do obrotu zaś przedsiębiorstw handlowych nie dolicza się bezpośrednio inkasowanych przez nie: podatku hotelowego i od widowisk.

Wyłącza się z podstaw opodatkowania po należytem udowodnieniu koszty przewozu i ubezpieczenia

towarów, wyłożone za nabywcę, zwroty towarów, bonifikacje i skonta.

W instytucjach kredytowych nie należy włączać do obrotu, podlegającego opodatkowaniu pozycyj kredytowych z rachunku „Kosztów Handlowych", zawierających zwroty od klijentów za książeczki czekowe, porto i depesze, po należytem udowodnieniu przez płatnika, że stanowią one zwrot faktycznie poniesionych wydatków w zastępstwie klijentów.

Natomiast nie mogą być od obrotu wyłączone straty, wynikłe na dłużnikach.

Obrót ustala się dla poszczególnych rodzajów operacyj, wymienionych w punktach 1) do 9) a prowadzonych w jednym zakładzie, odrębnie nawet wówczas, gdy operacje te nie wymagają nabycia osobnych świadectw przemysłowych.

Forma i wysokość podatku.

Podatek przemysłowy pobiera się od wszystkich przedsiębiorstw i zajęć:

a) w formie świadectw przemysłowych,

b) w postaci podatku od obrotu.

Wyjątek stanowią niżej podane przedsiębiorstwa i zajęcia przemysłowe, które podlegają jedynie podatkowi w formie świadectw przemysłowych:

1) przedsiębiorstwa handlu wędrownego (art. 19);

2) przedsiębiorstwa handlu jarmarcznego (art. 20);

3) pomocnicy podróżujący (komiwojażerowie), inspektorzy i agenci towarzystw ubezpieczeniowych, przedsiębiorstw komunalnych, przewozowych, kredytowych, z wyjątkiem pomocników, podróżujących w imieniu lub na rachunek firm, nie opłacających podatku przemysłowego w myśl niniejszej ustawy;

4) przedsiębiorstwa, prowadzące wydawnictwa dzienników i innych pism perjodycznych;

5) pracownie i zajęcia rzemieślnicze, rękodzielnicze, dorożkarstwo, furmaństwo, rybołóstwo, o ile są prowadzone przez właścicieli przy współudziale najwyżej jednego członka rodziny, lub jednej najemnej siły pomocniczej.

Agenci podróżujący obowiązani są do nabycia świadectwa przemysłowego niezależnie od tego, czy są urzędnikami danego przedsiębiorstwa, czy też zbierają zamówienia na towary w charakterze samodzielnych agentów, gdyż sposób wynagrodzenia w formie stałych poborów lub w formie prowizji jest tu bez znaczenia. Agenci powinni wykazywać się świadectwem przemysłowem firmy, w imieniu której działają, jak również pełnomocnictwem firmy.

Nie podlegają opodatkowaniu obroty drukarni, osiągnięte z druku pism codziennych i perjodycznych należących do tego samego właściciela, natomiast podlegają mu obroty, osiągnięte z wykonania druków dla zamawiających osób trzecich.

Przez „pismo perjodyczne" należy rozumieć druki, nie stanowiące zamkniętej całości, a ukazujące się w bieżących numerach pod jednym tytułem przynajmniej raz na trzy miesiące, choćby w nierównych okresach czasu.

Ulga, przysługująca pracowniom i zajęciom rzemieślniczym, traci swą ważność w razie zatrudnienia dwóch współwłaścicieli obok trzeciego pracownika; taki sam skutek posiada czasowe zatrudnienie w okresie podatkowym większej, niż przewidziana ilość pracowników, przyczem ilość pracowników ocenia się według liczby zatrudnionych i przy produkcji i przy sprzedaży razem.

Jakie zatrudnienie należy uważać za rzemiosło, wyjaśnia rozporządzenie Prez. Rzeczypospolitej o prawie przemysłowem w art. 142 i 143.

O ile pracownie i zajęcia rzemieślnicze prowadzone są przez samych tylko właścicieli bez żadnej pomocy, t. j. bez najemnych sił pomocniczych i członków rodziny, to są one zupełnie wolne od obowiązku nabycia świadectwa przemysłowego.

Dalszym wyjątkiem są samodzielne, wolne zajęcia zawodowe: lekarzy, dentystów, weterynarzy, felczerów, adwokatów, notarjuszy, obrońców sądowych, architektów inżynierów i innych techników, które opłacają jedynie podatek od obrotu.

Podatek od obrotu wynosi 2% z wyjątkami, podanemi niżej.

a) 1% od obrotów, osiągniętych przez przedsiębiorstwa przemysłowe ze sprzedaży wydobytych surowców lub wyprodukowanych towarów, o ile artykuły te zostały nabyte również przez przedsiębiorstwa przemysłowe, przerabiające je, względnie zużywające w prowadzonym przemyśle.

Ta ulgowa stawka ma zastosowanie również w wypadku, gdy wspomniane wyżej nabycie nastąpiło za pośrednictwem komisanta lub z zakładu handlowego, należącego do pozbywającego przedsiębiorstwa przemysłowego.

Przedsiębiorstwa, korzystające z ulgi, nie są obowiązane do prowadzenia prawidłowych ksiąg handlowych, powinny jednak udowodnić w sposób wiarygodny, że zachodzą warunki, uzasadniające ulgę.

Przedsiębiorstwo nabywające powinno podlegać niniejszemu podatkowi przemysłowemu, z czego wynika, że przy sprzedaży przedsiębiorstwom gdańskim ulga nie ma zastosowania.

Cechą istotną pojęcia przerobu jest okoliczność nadania wytworowi innej formy aniżeli ta, z której został nabyty.

Nie może przeto korzystać z ulgi sprzedaż gotowych wyrobów przez przedsiębiorstwo przemysłowe drugiemu przedsiębiorstwu przemysłowemu, o ile sprzedane artykuły nie zostają w tem drugiem przedsiębiorstwie przerobione, względnie, zużyte a służą tylko jako części składowe innych wyrobów tego drugiego przedsiębiorstwa w tym samym stanie, w jakim zostały nabyte.

Omawiana ulgowa stawka podatkowa ma przeważnie zastosowanie przy przeróbce chemicznej. Można ją jednak również w niektórych wypadkach stosować i przy przeróbce mechanicznej, pod warunkiem jednak, że pierwotna forma danego artykułu — aczkolwiek nie zatraciła swych właściwości — to jednak została w znacznym stopniu zmieniona.

Sprzedaż wszelkich artykułów budowlanych przez przedsiębiorstwa przemysłowe podlega opodatkowaniu wedle 2% - wej stawki bez względu na nabywcę.

Za zużyte nie uważa się: butelek, zakupionych przez fabrykę wódek, worków, nabytych przez młyny, dostarczanych zakładom przemysłowym maszyn, pasów transmisyjnych, kranów do kotłów (inwestycje) i t. p., natomiast uważa się za zużyte: lak, korki, papier, szpagat (zużyte do opakowania) węgiel na opał do maszyny, smary do nich i t. p. oraz wyroby ogniotrwałe (szamotowe), pozbywane dla celów przemysłowych hutom żelaza, hutom szkła, fabrykom karbi-

du, cementu i t. d. b₁) ½% od obrotów, dokonywanych w sprzedaży hurtowej artykułami pierwszej potrzeby oraz surowcami niezbędnymi do rozwoju rolnictwa i przemysłu krajowego (ścisły wykaz tych artykułów i surowców podany jest niżej) przez samoistne przedsiębiorstwa handlowe, przedsiębiorstwa skupu zawodowego i samoistne przedsiębiorstwa wykonywania dostaw.

Za samoistne przedsiębiorstwo handlowe nie uważa się zakładu hurtowej sprzedaży, należącego do przedsiębiorstwa handlowego, chociażby zakład taki opłacał osobne świadectwo przemysłowe. Istota samoistnego handlu polega na tem, że sprzedaje się zawsze towary w tej samej formie, w jakiej one zostały nabyte.

Skoro więc np. ktoś skupuje zboże, oddaje je do własnego, czy też do cudzego młyna do przemiału, a następnie wyprodukowaną w ten sposób mąkę sprzedaje w swym zakładzie handlowym, wówczas sprzedaż ta nie może korzystać z ulgowej stawki i podlega podatkowi w wysokości 2%.

Również skoro drzewo, nabyte w lesie, zostaje oddane do cudzego tartaku na przetarcie, to sprzedaż przetartego materjału podlega 2%-wej stawce podatkowej.

Za sprzedaż hurtową uważa się zbyt wszelkiego rodzaju towarów wyłącznie kupcom i przemysłowcom oraz przedsiębiorstwom państwowym i komunalnym celem odsprzedaży, dalszej produkcji lub eksploatacji, zaś kółkom rolniczym i producentom rolnym w ładunkach wagonowych. Wielkość partji towaru, pozbywanego w sprzedaży hurtowej jest dla istoty pojęcia hurtowej sprzedaży w ogóle rzeczą obojętną, istotne znaczenie ma jedynie przy sprzedaży kółkom rolniczym i producentom rolnym. Za przemysłowca uważa się także rzemieślnika.

Sprzedaż hurtowa winna być wykazana prawidłowo prowadzonemi księgami handlowemi. Obowiązek ten nie ciąży na samoistnych przedsiębiorstwach wykonywania dostaw i skupu zawodowego, chyba że skup zawodowy ma na celu wywóz zagranicę.

Handel hurtowy, nie tylko krajowy, lecz i tranzakcje eksportowe tymi artykułami, które nie będąc fabrykatami i półfabrykatami, znajdują się w wykazie artykułów pierwszej potrzeby i surowców, opłacają również ½%.

b) 1% od obrotów, osiąganych przez samoistne przedsiębiorstwa handlowe, przedsiębiorstwa skupu zawodowego i samoistne przedsiębiorstwa wykonywania dostaw ze sprzedaży hurtowej wszelkich towarów, nie będących artykułami pierwszej potrzeby oraz surowcami;

c) 1% od obrotów przedsiębiorstw, prowadzących detaliczną lub drobną sprzedaż artykułów spożywczych pierwszej potrzeby;

Jeżeli dany zakład handlowy dokonywuje sprzedaży zarówno detalicznej, jak i hurtowej, to do obliczonych odrębnie obrotów stosuje się stawkę podatkową, właściwą danej tranzakcji (2%, wzgl. 1% dla sprzedaży detalicznej i 1½% wzgl. 1% dla sprzedaży hurtowej).

d) 5% od obrotów przedsiębiorstw komisowych i pośrednictwa handlowego;

Zawsze jednak opłacają tylko 2% przedsiębiorstwa ekspedycyjne, przewozowe i komunikacyjne.

Świadectwa przemysłowe.

Świadectwa przemysłowe winny być wykupywane:

1) przez przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe dla każdego przez nie prowadzonego oddzielnego zakładu handlowego, względnie przemysłowego;

2) przez każde przedsiębiorstwo na zysk obliczone, a wykonywane bez utrzymywania oddzielnego zakładu;

3) dla każdego zajęcia przemysłowego.

Określenie oddzielnych zakładów i przedsiębiorstw.

Za oddzielny zakład handlowy uważa się osobne stałe lub ruchome zamknięte lub otwarte pomieszczenie, albo część takiego pomieszczenia, względnie kilka pomieszczeń, posiadających bezpośrednie ze sobą połączenie w których prowadzi się handel towarowy, lub w których dokonywa się innych operacyj handlowych, stanowiących odrębne przedsiębiorstwo.

P r z y k ł a d y.

Hotel i restauracja, chociażby się mieściły w lokalach ze sobą połączonych, stanowią dwa odrębne przedsiębiorstwa, wymagające nabycia dwóch świadectw przemysłowych. Natomiast, wypożyczalnie książek, mieszczące się w jednym lokalu z księgarniami a należące do tego samego właściciela, nie wymagają odrębnego świadectwa przemysłowego.

Sklep kolonjalny i zakład restauracyjny w żadnym wypadku nie mogą stanowić jednego przedsiębiorstwa, a wymagają nabycia dwóch odrębnych świadectw przemysłowych.

Za oddzielny zakład przemysłowy (wytwórnię, pracownię, warsztat, zakład rzemieślniczy) uważa się jedno, względnie kilka, zamkniętych lub otwartych pomieszczeń, bądź położonych w obrębie jednego obejścia, (obejście t. j. budowle, połączone wspólnem podwórzem) bądź stanowiących jeden jednolity zespół gospodarczy i służących do jednego rodzaju produkcji lub nawet do kilku rodzajów, jeśli stanowią one kolejne stopnie obróbki, względnie przeróbki, tych samych materjałów, albo wytworów, lub znajdują się w związku, uzasadnionym potrzebami głównej produkcji.

Cukrownie, posiadające oddziały rafineryjne, położone w obrębie jednego obejścia i oczyszczające cały zapas wyprodukowanej surówki na rafinadę, mogą być prowadzone na podstawie jednego świadectwa przemysłowego.

Gorzelnie rolnicze, posiadające aparaty destylacyjne, połączone bezpośrednio z aparatami rektyfikacyjnemi i oczyszczające cały zapas wyprodukowanej surówki, mogą być również prowadzone na podstawie jednego świadectwa przemysłowego.

Za oddzielne przedsiębiorstwo górnicze uważa się:

a) w kopalniach nafty — zespół szybów, wież wiertniczych i tym podobnych urządzeń, należących do jednego przedsiębiorstwa, a znajdujących się w obrębie jednego pola naftowego lub nawet wilku pól naftowych, pozostających jednak w bezpośredniej ze sobą styczności;

b) w innych przedsiębiorstwach górniczych — zespół urządzeń kopalnianych, służących do wydobywania produktów górniczych wraz z odpowiedniemi tere-

nami górniczemi, zarejestrowany przez władze górnicze jako oddzielna kopalnia.

Jeżeli przedsiębiorstwo przemysłowe oprócz zakładu przemysłowego prowadzi także zakład handlowy celem sprzedaży w nim wyrobów własnej produkcji, to tego rodzaju zakłady handlowe uważa się za oddzielne.

Powyższe nie dotyczy zakładów hurtowej sprzedaży wyrobów własnej produkcji, o ile te zakłady są utrzymywane przez przedsiębiorstwo przy samym zakładzie przemysłowym, lub poza nim, lecz w obrębie miejscowości, będącej jego siedzibą, lub w miejscowości, będącej poza jego siedzibą, o ile jest to jedyny hurtowy zakład sprzedaży poza siedzibą zakładu przemysłowego.

W wypadkach, gdy przedsiębiorstwo przemysłowe posiada w miejscowościach poza jego siedzibą dwa lub kilka zakładów hurtowej sprzedaży wyrobów własnej produkcji — wszystkie te zakłady winny być uważane za oddzielne.

Wyroby, oddane przez wytwórcę do wykończenia cudzym fabrykom, nie mogą być uważane za wyroby własnej produkcji, a zatem na sprzedaż takich wyrobów — nawet z lokalu własnego zakładu przemysłowego — winno być nabyte świadectwo dla przedsiębiorstw handlowych. Np. płatnik posiada snowalnię, z której obrobiony półfabrykat oddaje do wykonania, poczem sprzedaje gotowy produkt z własnego zakładu przemysłowego, musi mieć w tym wypadku dwa świadectwa, jedno świadectwo przemysłowe na snowalnię, drugie zaś handlowe na sprzedaż manufaktury.

Stawka podatkowa w takim razie wynosi 2% od obrotu uzyskanego ze sprzedaży manufaktury, z uwagi na to, że przedsiębiorca wyrobił towar z własnego surowca, względnie półfabrykatu w obcej fabryce.

Kategorja świadectwa, nabytego na zakład przemysłowy, nie ma wpływu na charakter dokonywanej sprzedaży wyprodukowanych w tym zakładzie artykułów.

Może więc przemysłowiec nawet przy niższych kategorjach świadectw przemysłowych posiadać poza siedzibą swego przedsiębiorstwa jedyny zakład hurtowej sprzedaży własnych wyrobów, zaopatrzony w kartę rejestracyjną.

Detaliczna i drobna sprzedaż produktów własnego wyrobu, dokonywana w tym samym lokalu, gdzie się mieści zakład przemysłowy, nie stanowi oddzielnego przedsiębiorstwa i nie podlega osobnemu opodatkowaniu nawet w razie przeznaczenia specjalnego pomieszczenia dla zakładu handlowego pod warunkiem jednak, aby to pomieszczenie znajdowało się w granicach lokalu przedsiębiorstwa przemysłowego.

W razie sprzedaży oprócz własnych wyrobów także i innych towarów, winno być wykupione właściwe świadectwo przemysłowe.

Również wymagane jest osobne świadectwo przemysłowe dla zakładu handlowego w wypadkach sprzedaży w danym lokalu własnych wyrobów, wyprodukowanych po za obrębem przedsiębiorstwa przemysłowego, np. przez chałupników.

Za oddzielne przedsiębiorstwo uważa się każdy wyrąb lasu wraz z pierwiastkową obróbką drzewa, dokonywany w obrębie jednej lub kilku graniczących ze sobą parcel leśnych.

Oddzielne przedsiębiorstwo stanowi wykonywanie każdej poszczególnej umowy o dokonaniu robót lub dostaw, jako też każdej poszczególnej umowy o dzierżawę od Państwa lub od związku samorządowego prawa poboru specjalnych opłat (targowej, mostowej, rogatkowej i t. p.).

Nie uważa się jednak za oddzielne przedsiębiorstwo wykonywanie umów:

a) przez przedsiębiorstwa przemysłowe o dostawy wyrobów ich własnej fabrykacji;

b) przez przedsiębiorstwa przewozowe i komunikacyjne — o przewóz ładunków;

c) przez przedsiębiorstwa handlu towarowego — o dostawy towarów, stanowiących przedmiot ich własnego handlu, o ile cena świadectwa, nabytego na prowadzenie handlu towarowego, odpowiada cenie świadectwa, które należałoby wykupić na samoistną dostawę (za oddzielne przedsiębiorstwo uważa się jednak dostawę, jeżeli osoba prowadząca skup zawodowy celem odprzedaży podejmuje się jej uskutecznienia);

d) przez przedsiębiorstwa budowlane i biura techniczne — o prowadzenie robót, wchodzących w zakres ich działalności;

e) przez wszelkie czynności zarobkowe, dokonywane przez wolne zawody poza siedzibą swego biura.

W handlu jarmarcznym za przedsiębiorstwo, wymagające wykupienia osobnego świadectwa przemysłowego, uważa się sprzedaż na jarmarkach, trwających dłużej, niż trzy dni, towarów, należących do przedsiębiorstwa, które nie przedstawi dowodu wykupienia świadectwa przemysłowego z tytułu posiadania zakładów przemysłowych lub handlowych.

Należące do przedsiębiorstwa oddzielne składy nie podlegają obowiązkowi wykupienia świadectw przemysłowych; na takie składy winny jednak być uzyskane osobne karty rejestracyjne.

Za oddzielny skład uważa się jedno lub kilka bezpośrednio ze sobą połączonych pomieszczeń poza obrębem zakładu handlowego lub przemysłowego, należących do jednego przedsiębiorstwa, zamkniętych, albo otwartych, a służących wyłącznie do przechowywania, oczyszczania, sortowania i t. d. towarów, jak również do przechowywania przez przedsiębiorstwa przemysłowe: zapasowych maszyn, narzędzi, paliwa, surowców i materjałów niezbędnych do produkcji, jako też wyrobów, przez te przedsiębiorstwa wytwarzanych, tudzież zapasów żywności lub odzieży i t. p. produktów do zaopatrywania własnych robotników, o ile to zaopatrywanie nie jest obliczone na zysk przedsiębiorcy i emsamem nie posiada charakteru przedsiębiorstwa handlowego.

W osobną kartę rejestracyjną winien być również zaopatrzony każdy zakład hurtowej sprzedaży wyrobów własnej produkcji, który nie stanowi oddzielnego zakładu handlowego.

Ceny świadectw przemysłowych.

Ceny świadectw przemysłowych zależą od kategorji, do której przedsiębiorstwo lub zajęcie zostało zaliczone, jak również od klasy miejscowości, w której wykonywa się przedsiębiorstwo lub zajęcie.

Za karty rejestracyjne na oddzielne składy, utrzymywane przez przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe, uiszcza się osobną stałą opłatę w wysokości dziesięciu złotych za każdą kartę.

W tych wypadkach, gdy w jednym zakładzie handlowym jest prowadzony handel mieszany (np. hurtowy i detaliczny łącznie), lub gdy w jednym zakładzie

przemysłowym są wykonywane różne związane ze sobą gałęzie fabrykacji, zakład taki winien być zaopatrzony w świadectwo przemysłowe kategorji najwyższej pod względem rodzaju handlu, względnie przemysłu.

Dla przedsiębiorstwa lub zajęcia, wykonywanego w kilku miejscowościach, zaliczonych do różnych klas, nabywa się świadectwa przemysłowe według ceny, odpowiadającej miejscowości, zaliczonej do najwyższej klasy. Miejscowości mogą być przenoszone z jednej klasy do drugiej rozporządzeniem Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu. Prośby grup płatników o przeniesienie do niższej klasy powinny być złożone najpóźniej do 1 sierpnia, poprzedzającego rok podatkowy, w którym to przeniesienie mogłoby nastąpić.

Nabywanie świadectw przemysłowych.

Świadectwa przemysłowe i karty rejestracyjne nabywa się w kasie skarbowej, przynależnej do tego Urzędu Skarbowego podatków i opłat skarbowych, w którego okręgu znajdują się zakłady handlowe i przemysłowe lub należące do nich składy, albo w którym wykonywa się przedsiębiorstwo, na zysk obliczone, względnie osobiste zajęcie przemysłowe. Siedziba zarządu jest bez znaczenia.

Świadectwa przemysłowe dla robót i dostaw, wykonywanych jako samoistne przedsiębiorstwa, winny być nabywane w tym okręgu, w którym te przedsiębiorstwa są wykonywane; jeżeli wykonanie odbywa się w kilku okręgach, świadectwo winno być nabyte w okręgu zawarcia umowy.

Świadectwa przemysłowe dla handlu wędrownego nabywa się w okręgu stałego miejsca zamieszkania, względnie pobytu przedsiębiorcy.

Świadectwa mogą być również wydawane, osobom, które się wykażą pełnomocnictwem płatników.

Świadectwa przemysłowe, tudzież karty rejestracyjne winny być nabywane w miesiącach: listopadzie i grudniu, poprzedzających rok podatkowy.

Cenę świadectwa przemysłowego, względnie opłatę za karty rejestracyjne, uiszcza się w pełnej kwocie za cały rok podatkowy zgóry.

Dla zakładów handlowych i przemysłowych, dla innych przedsiębiorstw, na zysk obliczonych, tudzież dla osobistych zajęć przemysłowych, które rozpoczynają swą działalność w ciągu roku podatkowego, należy nabyć przed rozpoczęciem działalności: świadectwo roczne, o ile działalność rozpoczyna się przed 1 lipca, świadectwo półroczne (za połowę ceny taryfowej), o ile działalność rozpoczyna się dopiero od 1 lipca lub po tym terminie.

Ważność powyższych świadectw upływa w każdym razie z końcem roku podatkowego.

Dla robót i dostaw, wykonywanych jako samoistne przedsiębiorstwa, nabywa się roczne, względnie półroczne świadecztwa przemysłowe, zależnie od tego, w jakiem półroczu roku podatkowego rozpoczęto wykonywanie tych przedsiębiorstw, a jeżeli wykonywanie umowy, roboty, względnie dostawy trwa dłużej niż jeden rok, należy nabywać corocznie odpowiednio do taryfy świadectwo przemysłowe.

Dla otrzymania świadectwa przemysłowego należy złożyć pisemną deklarację według przepisanego wzoru, w której płatnik ma sam określić właściwą dlań kategorję świadectwa. Władze podatkowe mogą zwrócić uwagę płatnika na niewłaściwość wybranej kategorji.

Jeżeli przed upływem terminu ważności świadectwa przemysłowego zajdą w przedsiębiorstwie zmiany, (np. wprowadzi się sprzedaż artykułów produkcji wytworniejszej lub rozszerzy się lokal względnie powiększy liczbę pracowników w stopniu, przewidzianym przez ustawę) uzasadniające zaliczenie go do wyższej kategorji, lub jeżeli przedsiębiorstwo zostanie przeniesione do miejscowości klasy wyższej, winna nastąpić dopłata do ceny pierwotnie wykupionego świadectwa przemysłowego.

Dopłatę pobiera się: w stosunku rocznym, gdy wspomniane zmiany zajdą przed 1 lipca roku podatkowego, w stosunku zaś półrocznym, o ile zajdą one dopiero, poczynając od 1 lipca tegoż roku.

W stosunku całorocznym pobiera się zawsze dopłatę, jeżeli zmiana dotyczy ilości wyprodukowanych przez przedsiębiorstwo przemysłowe artykułów bez względu na to, w którem półroczu zostanie przekroczona norma.

Jeżeli przed upływem terminu ważności świadectwa przemysłowego zajdzie zmiana co do osoby przedsiębiorcy lub co do miejsca wykonywania przedsiębiorstwa, to należy o zaszłej zmianie najpóźniej w ciągu miesiąca zawiadomić właściwe władze podatkowe I instancji, celem uzyskania odpowiedniej adnotacji na świadectwie, a to pod rygorem jego nieważności.

Świadectwa przemysłowe oraz karty rejestracyjne na oddzielne składy winny być umieszczone w zakładach, względnie w składach, na widocznem miejscu i stale się tam znajdować.

Lustracja przedsiębiorstw.

Po upływie terminu wyznaczonego na nabywanie świadectw przemysłowych, dokonywa się lustracja przedsiębiorstw przez urzędników skarbowych celem sprawdzenia, czy wszystkie przedsiębiorstwa posiadają świadectwa przemysłowe i czy są one właściwe, przyczem odbywa się zbieranie danych, niezbędnych do należytego obliczenia podatku od obrotu. Sprawdzanie wysokości obrotów może być dokonywane również w ciągu całego roku w odstępach czasu, zależnych od uznania Władz Skarbowych. Rewidenci mają prawo przeglądać księgi handlowe i wszelkie inne zapiski, dotyczące obrotu wraz z odnośnymi dokumentami.

Wszystkie przedsiębiorstwa obowiązane są udzielać bezpłatnie władzom skarbowym na ich żądanie wiadomości, dotyczących towarów sprzedanych, zastawionych, nadawanych, odbieranych, ubezpieczonych i danych. Materjał, uzyskany w powyższy sposób, władze skarbowe winny zużytkować z całkowitem zachowaniem tajemnicy handlowej.

Zeznanie o obrocie.

Po upływie każdego roku kalendarzowego w terminie, do 15 lutego roku następnego, należy złożyć odnośnym władzom pisemne zeznanie o obrocie według ustanowionego wzoru, a to odrębnie:

1) co do każdego oddzielnego zakładu, względnie przedsiębiorstwa handlowego, zaliczonego w taryfie do kategorji I i II przedsiębiorstw handlowych;

2) co do każdego oddzielnego zakładu, względnie przedsiębiorstwa przemysłowego, zaliczonego w taryfie do pierwszych pięciu kategoryj przedsiębiorstw przemysłowych;

3) co do każdego zajęcia przemysłowego, zaliczonego w taryfie do kategorji I i II a) i b) zajęć przemysłowych;

4) co do każdego samodzielnego wolnego zajęcia zawodowego.

Zeznania o obrocie winny być składane właściwym władzom podatkowym I instancji.

Spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i inne przedsiębiorstwa, które na zasadzie swych statutów lub specjalnych przepisów są obowiązane do publicznego ogłaszania sprawozdań o swych operacjach lub do składania sprawozdań do zatwierdzenia właściwym organom, (bez względu na kategorję posiadanego świadectwa przemysłowego, a więc także należące do III i IV kategorji handlowej, względnie VI—VIII kategorji przemysłowej) winny składać zeznania o obrotach wszystkich należących do nich zakładów, (chociażby położonych w rozmaitych okręgach) lecz każdego oddzielnie, temu urzędowi skarbowemu podatków i opłat skarbowych, względnie tej izbie skarbowej, w której okręgu znajduje się siedziba zarządu spółki, względnie przedsiębiorstwa.

Zaliczki na podatek od obrotu.

a) Miesięczne.

Przedsiębiorstwa należące do I i II kategorji handlowej oraz do I, II, III, IV i V kategorji przemysłowej, prowadzące prawidłowe księgi handlowe oraz przedsiębiorstwa sprawozdawcze bez względu na kategorję winny po upływie każdego miesiąca kalendarzowego, najpóźniej do dnia 15 następnego miesiąca wpłacić do kasy skarbowej zaliczkę na podatek przemysłowy w wysokości podatku, przypadającego od obrotu, osiągniętego w ubiegłym miesiącu.

b) Kwartalne.

Wszyscy pozostali płatnicy winni najpóźniej do dnia 15-go miesiąca po upływie każdego kwartału kalendarzowego (za 1-szy zaś kwartał — do 15 maja) wpłacić zaliczkę na podatek w wysokości przynajmniej $\frac{1}{4}$ kwoty podatku, wymierzonego za rok ubiegły, lub też co miesiąc w wysokości $\frac{1}{12}$ części podatku wymierzonego za ubiegły rok kalendarzowy (wraz z dodatkiem komunalnym).

W razie nieuiszczenia zaliczki w terminie władza podatkowa zarządza przymusowe ściągnięcie wraz z przypadającemi karami za zwłokę i kosztami egzekucyjnymi.

Dowody wpłat, zarówno miesięcznych, jak i kwartalnych, należy w oryginałach lub odpisach dołączyć do zeznania o obrocie.

Przedsiębiorstwa nowopowstałe są obowiązane do kwartalnych wpłat na podstawie rzeczywistego obrotu, przyczem przedsiębiorstwa nie prowadzące prawidłowych ksiąg handlowych winne są wpłacać zaliczki według własnego obliczenia.

Organa, obliczające podatek.

Sprawdzanie i ustalanie obrotów, podlegających opodatkowaniu, i obliczanie podatku przemysłowego, (od obrotu) należy w pierwszej instancji do komisyj szacunkowych, (w których skład wchodzą również reprezentanci płatników, powołani na podstawie odnośnych przepisów ustawy) a w drugiej zaś instancji — do komisyj odwoławczych .

Dla przedsiębiorstw sprawozdawczych, pierwszą instancją jest właściwy urząd skarbowy podatków i opłat skarbowych, drugą zaś — izba skarbowa, z wyjątkiem spółek akcyjnych, dla których pierwszą instancją jest właściwa izba skarbowa, drugą zaś Ministerstwo Skarbu.

Sprawdzanie zeznań i ustalanie obrotów przez komisje szacunkowe.

Celem należytego sprawdzania obrotów i przygotowania wniosków władze podatkowe I instancji oraz komisje szacunkowe mają prawo (nie jest to jednak ich obowiązkiem):

1) żądać od przedsiębiorców przedstawienia w oznaczonych terminach pisemnych lub ustnych wyjaśnień co do obrotów, jako też ksiąg handlowych, o ile takowe są prowadzone, wszelkich dokumentów i załączników lub uwierzytelnionych wyciągów z tych ksiąg;

2) zbierać informacje od osób, obznajmionych z faktycznymi stosunkami i powoływać biegłych do badania ksiąg, zapisów oraz stosunków faktycznych, miarodajnych dla wymiaru podatków, z listy kandydatów, przedstawionych przez organizacje lub zrzeszenia przemysłowo-handlowe oraz związki zawodowe.

Opinja rzeczoznawców nie ma dla władzy wymiarowej znaczenia wiążącego. Nie jest też obowiązkiem tej władzy przesłuchiwanie rzeczoznawców na żądanie płatnika.

Jeżeli przedstawienie ksiąg handlowych przez płatnika nastręcza trudności, to na jego prośbę badanie ksiąg może się odbyć w jego zakładzie.

Jeżeli na poparcie wykazanego w zeznaniu obrotu płatnik wyraził gotowość przedstawienia ksiąg handlowych wraz z dokumentami i rachunkami, (podręczna księga sprzedaży nie może być uznana za księgę handlową) to władza podatkowa względnie komisja szacunkowa, nie może ustalić obrotu odmiennie od zeznania, o ile księgi ne zostały uznane przez komisję za nieprawidłowe lub nierzetelne. Przy badaniu ksiąg ma prawo być obecny płatnik lub jego zastępca.

Nieprzyjęcie obrotu, wykazanego w księgach, winno być protokularnie stwierdzone i uzasadnione. Odpis tego uzasadnienia doręcza się płatnikowi.

O kwotach ustalonych obrotów i przypadającego do uiszczenia podatku zawiadamia się płatnika przez doręczenie mu nakazu płatniczego.

Terminy uiszczania podatku.

Podatek powinien być uiszczony do 15 maja roku bezpośrednio następującego po roku podatkowym, jeżeli chodzi o wymiar, dokonany przez komisję szacunkową.

Natomiast płatnicy, którym podatek wymierza Urząd Skarbowy, względnie Izba Skarbowa, powinni go uiścić w ciągu dni 14 od dnia następnego po zawiadomieniu ich.

Odwołania.

Od ustalonych sum obrotu i obliczonych kwot podatku mogą być wnoszone na ręce władzy, która podatek wymierzyła, odwołania: 1) w ciągu dni 14 od dnia następnego po doręczeniu nakazu płatniczego, o ile chodzi o przedsiębiorstwa sprawozdawcze a 2) do dnia 15 maja roku bezpośrednio następującego po roku podatkowym, jeżeli chodzi o wszystkich innych płatników. Prawo wniesienia odwołania nie przysługuje temu płatnikowi, który bez udowodnienia ważnej a nieuchronnej przyczyny bądź wcale nie złożył zeznania o obrocie, bądź złożył je po terminie. O istnieniu takiej przyczyny rozstrzyga władza.

Wniesienie odwołania nie wstrzymuje obowiązku uiszczenia w przepisanym terminie podatku.

Księgi handlowe i inne zapiski, dotyczące obrotu mogą być rozpatrywane przez władzę odwoławczą w tym tylko wypadku, gdy płatnik powołał się na nie w zeznaniu o obrocie i oświadczył gotowość przedstawienia ich. Jeżeli jednak płatnik nie jest obowiązany do złożenia zeznania, to warunek powyższy nie ma zastosowania.

Od decyzji instancji odwoławczej przysługuje płatnikowi prawo wniesienia skargi do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

Ulgi.

W wyjątkowych wypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie, gdyby uiszczenie podatku mogło narazić egzystencję gospodarczą płatnika, służy Ministrowi Skarbu prawo odraczania, rozkładania na raty, jako też częściowego lub całkowitego umarzania zaległych kwot podatku przemysłowego, wreszcie darowania skutków nieotrzymania wszelkich przewidzianych w ustawie terminów.

Prawo to zostało odnośnie do pewnych wypadków przekazane Izbom Skarbowym (rozłożenie podatku na raty do 3 miesięcy, a nawet do 6 miesięcy przy należności, nie przewyższającej 10.000 zł., umarzanie kwot podatku nie przewyższających 500 zł., gdy ściągnięcie zagraża egzystencji gospodarczej płatnika).

Na podstawie przytoczonego wyżej prawa zezwala również władza skarbowa w odpowiednich wypadkach na wykupienie niższej kategorji świadectw przemysłowych.

Ministrowi Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu w wypadkach stwierdzonej potrzeby gospodarczej służy prawo:

1) zniżania, względnie zawieszania podatku, przypadającego od tranzakcyj eksportowych co do surowców krajowych w wypadkach, w których pobór tego podatku okazałby się istotną przeszkoda dla rozwoju eksportu;

2) udzielania przedsiębiorstwom przemysłowym eksportującym wyroby własne, względnie organizacjom eksportowym tych przedsiębiorstw, bonifikacji podatku uiszczonego od obrotów, pochodzących z dostawy części składowych oraz materjałów pomocniczych i innych użytych do wytwarzania wywiezionych zagranicę towarów. Wysokość bonifikacji w procentowym stosunku do ceny fakturowej dla poszczególnych rodzajów towarów określi rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu.

3) zniżania podatku od obrotów ze sprzedaży na rachunek firm nieopłacających podatku przemysłowego (zagranicznych).

Uprawnienia powyższe nie zostały dotychczas wykorzystane.

Ulgi dla spółdzielni.

Spółdzielnie, działające na zasadzie ustawy z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach, należące do związków rewizyjnych, korzystają z następujących ulg:

1) jeżeli statutowo i faktycznie działają wśród swych członków, lub jeżeli rozszerzają wprawdzie działalność swoją i na osoby, nie będące członkami, ale przelewają przypadające od niečłonków nadwyżki i zwroty w całości od funduszów, niepodlegających według statutu podzinaławi minędzy członków:

a) zwalnia się od podatku przemysłowego spółdzielnie mieszkaniowe dla budowy nowych domów oraz spółdzielcze instytucje drobnego kredytu;

b) w spółdzielniach, prowadzących handel towarowy lub przedsiębiorstwa przemysłowe, za obrót przyjmuje się jedna czwarta część normalnego obrotu.

Warunek należenia do związku rewizyjnego nie dotyczy spółdzielni, a posiadających przyznane im przez Radę spółdzielczą prawo rewizji;

2) w innych spółdzielniach za obrót przyjmuje się połowę normalnego obrotu;

3) upoważnia się Ministra Skarbu do zezwalania związkom rewizyjnym, wymienionym w artykułach 68 i 70 ustawy o spółdzielniach, na składanie deklaracyj, zeznań o obrocie w imieniu spółdzielni, do tych związków należącej, oraz na uiszczanie podatku przemysłowego, przypadającego od spółdzielni związkowych.

Postanowienia karne.

Prowadzenie przedsiębiorstwa bez nabycia świadectwa przemysłowego podlega karze w wysokości od 3 do 30 krotnej, kwoty nie uiszczonej za świadectwo, niewykupienie zaś właściwego świadectwa — karze do wysokości 3 krotnej kwoty stanowiącej odnośną różnicę.

Niezłożenie zeznania o obrocie przez przedsiębiorstwa do tego obowiązane lub przedstawienie niezupełnych danych w zeznaniu podlega karze od 50 do 500 złotych.

Nieudzielenie na wezwanie władzy w wyznaczonym przez nią terminie wyjaśnień co do obrotu lub nieprzedstawienia prowadzonych ksiąg handlowych podlega karze od 10 do 500 zł.

Prowadzenie nierzetelnych ksiąg handlowych podlega karze od 2-krotnej do 20-krotnej sumy uszczuplonego przez to podatku, a ponadto w razie okoliczności obciążających — karze pozbawienia wolności do 6 miesięcy.

Świadome podanie w zeznaniu o obrocie lub wyjaśnieniach nieprawdziwych wiadomości mogących udaremnić wymiar lub uszczuplić podatek, podlega karze od 2 krotnej do 20 krotnej sumy uszczuplonego przez to podatku, a ponadto w razie okoliczności obciążających — karze pozbawienia wolności do 3 miesięcy.

Nieumieszczenie na miejscu widocznem w przedsiębiorstwie świadectwa przemysłowego, niezaopatrzenie przedsiębiorstwa w szyld lub niezgłoszenie świadectwa przemysłowego do adnotacji o zmianie miejsca przedsiębiorstwa lub osoby przedsiębiorcy podlega karze od 5 do 100 zł.

Nieokazanie przy lustracji ksiąg i innych odnośnych zapisków, podlega karze od 50 do 500 zł., niedopuszczenie zaś wogóle do lustracji, podlega karze pozbawienia wolności do 3 miesięcy lub karze pieniężnej do 1000 zł.

Dodatki do podatku.

Do podatku od obrotu dolicza się ¼ część tego podatku na rzecz związków samorządowych.

Do ceny świadectw przemysłowych dolicza się: 30% na rzecz związków samorządowych, 25% na rzecz szkół zawodowych i 15% na rzecz Izb Przemysłowo-Handlowych i Rzemieślniczych.

Ulgi podatkowe dla przedsiębiorstw w Gdyni i dla przedsiębiorstw naftowych).*

Samodzielne przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe, mające siedzibę prawną w Gdyni, których działalność przyczynić się może do rozwoju gospodarczego miasta Gdyni, mogą być w przeciągu 15-u lat od ich uruchomienia, nie dłużej jednak, jak do roku 1945, zwolnione od państwowego podatku przemysłowego. Zwolnienie to uchwala Rada Ministrów, która również może zwolnić tego rodzaju przedsiębiorstwa, o ile ustalą one w ciągu 5 lat od 10.VI.1927 roku swoją stałą siedzibę prawną w Gdyni, od opłat aljenacyjnych, tyczących się nieruchomości, niezbędnych do założenia lub powiększenia przedsiębiorstwa — w okresie do 1945 r.

W tym samym okresie może nastąpić zwolnienie tego rodzaju przedsiębiorstw w formie spółek handlowych od opłat związanych z powiększeniem kapitału zakładowego.

Ostatnio wymienione spółki handlowe mogą być w okresie do r. 1935 zwolnione od wszelkich państwowych podatków i opłat, związanych z założeniem przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorstwom naftowym, które do 24 listopada 1937 podejmą się wierceń poszukiwawczych przysługuje:

1) zwolnienie do tego terminu od wszelkich bezpośrednich podatków państwowych, przypadających od kapitałów inwestowanych w wierceniu poszukiwawczem;

2) zwolnienie na lat 10 od daty uzyskania pierwszej produkcji:

a) od wszelkich podatków państwowych i samorządowych dodatków do nich — przychodów, względnie dochodu z produkcji ropy naftowej i gazu ziemnego, uzyskanych z otworu, wiertniczego poszukiwawczego oraz z następnych otworów wiertniczych założonych w obrębie koła o promieniu 500 metrów od odkrywczego otworu poszukiwawczego, na terenie kopalni, obejmującej ten odkrywczy otwór poszukiwawczy;

b) od komunalnego podatku od kopalń ropy naftowej, uzyskanej z określonych pod a) otworów.

Ponadto przysługuje zwolnienie od opłat stemplowych, od umowy o zawiązanie spółki lub wniesienie do nich tytułem wkładu nieruchomości albo prawa do ciał kopalnych — spółkom, które rozpoczną prace wiertnicze najpóźniej w ciągu lat 2 od dnia zawarcia umowy o zawiązanie spółki, a umowa ta zostanie zawarta przed 24 listopada 1929 r.

*) Rozp. Pr. R. z 1.VI 1927 (Dz. Ust. Nr. 51, p. 452) i z 17.IX.27 (Dz. Ust. Nr. 102, p. 885).

WYKAZ

artykułów, do których mają zastosowanie zniżone stawki podatku przemysłowego.

A. Artykuły spożywcze pierwszej potrzeby:

1. Zboże, ziemiopłody (między innemi chmiel) oraz jadalne produkty spożywcze pochodzenia krajowego (mąka, pieczywo, kasza, sól, cukier, nabiał, mięso, tłuszcze jadalne, roślinne i zwierzęce, wyroby masarskie, kawa zbożowa, drożdże i t. p.) z wyjątkiem ryb, drobiu, dziczyzny, wszelkiego rodzaju konserw, pasztetów i majonezów oraz wyrobów cukierniczych i trunków z zawartością alkoholu.

Śledzie solone, wędzone i opiekane, tak krajowe, jak i zagraniczne, wymienione pod lit. b. i c., punkt 4, pozycja 37 taryfy celnej z d. 26 czerwca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 54, poz. 540).

B. Artykuły perwszej potrzeby oraz surowce niezbędne dla rozwoju rolnictwa i przemysłu krajowego:

1. Artykuły spożywcze wymienione pod A. oraz bydło i nierogacizna.

2. Pasza wszelka: siano, słoma, otręby i makuchy.

3. Artykuły opałowe, a mianowicie: drzewo opałowe i odpadki drewna (szczapy, wióry i opiłki), węgiel kamienny, brykiety, koks, torf, nafta, gaz ziemny, węgiel drzewny i torfowy.

4. Mydło wyrobu krajowego z wyjątkiem toaletowego i leczniczego.

5. Surowce:

a) mineralne, a mianowicie: wszelkie rudy i piryty, wapień, dolomit, gliny, piasek, żwir, kamienie nieobrobione, wosk ziemny, żużle wszelkie, wypałki pirytowe, grafit, ropa naftowa i jej odpadki oraz wszelkie inne ciała kopalne;

b) roślinne, a mianowicie: drewno wszelkie nieobrobione, kora drzewna, bawełna, odpadki i wyczoski bawełniane, juta i wyczoski jutowe, len, konopie, wyczoski lniane i konopne, żywice naturalne, kauczuk, trzcina, wiklina, trawa morska, łyko lipowe, nasiona wszelkie;

c) zwierzęce, a mianowicie: skóry surowe, futra surowe, wełna, wyczoski i odpadki wełniane, włosie, szczecina, szerść, puch, pierze, kości surowe, rogi i kopyta, żołądki i jelita, krew i inne zwierzęce surowe organy i produkty odpadkowe;

6. Artykuły, zastępujące surowce i odpadki: szmelc (wszelkiego rodzaju złom żelazny), stłuczki szklane, guma używana i odpadki gumowe, szmaty i makulatura, melasa.

Co się tyczy ulgowej stawki podatkowej od produktów (surowców zagranicznych), przerabianych w kraju na jadalne produkty spożywcze, to obowiązuje interpretacja następująca:

1) produkty spożywcze pochodzenia zagranicznego sprowadzane do kraju a następnie odsprzedawane przez sprzedawców z drugiej ręki, uważane są nadal za produkty pochodzenia zagranicznego i nie mogą korzystać ze zniżonej stawki podatkowej;

2) surowce zagraniczne, przerobione w kraju na jadalne produkty spożywcze, np. owoce kakaowe, sprowadzone z zagranicy a przerobione następnie w fabrykach czekolady na czekoladę, masło kakaowe, proszek kakaowy etc. nie mogą korzystać z ulgowej stawki podatkowej, lecz podlegają normalnej stawce 2%.

Podatek gruntowy*)

Przy wymiarze podatku miarodajne są: odnośnie do b. Królestwa Kongresowego — powiększone o 60% stawki głównego podatku dworskiego i głównego podatku od gruntów włościańskich (patrz tabela I i II) i, odnośnie do był. zaboru austrjackiego, kwoty, oznaczone na podstawie intraty katastralnej, pomnożone przez 41,1; odnośnie zaś do był. zaboru pruskiego kwoty — na podstawie katastru, pomnożone przez 20.000, co stanowi przeciętnie 30% dochodu katastralnego; co się tyczy województw: nowogrodzkiego, poleskiego, wołyńskiego, powiatów: białostockiego, bielskiego, sokolskiego, wołkowyskiego i grodzieńskiego, województwa białostockiego oraz woj. wileńskiego—podatek od gruntów użytkowych i lasów, uwidoczniony w tabeli III.

*) Ust. z dn. 15.VI.1923. (Dz. Ust. Nr. 65 poz. 505) oraz rozp. wykon. z dn. 7.VII.1923 r. (Dz. Ust. Nr. 73 poz. 569), rozp. P. R. z dn. 12.IV.1924 r. (Dz. Ust. Nr. 33 poz. 339), rozp. P. R. z dn. 24.I.1927 r. (Dz. Ust. Nr. 7 poz. 40).

Dodatek do art. 128 rosyjskiej ustawy o podatkach bezpośrednich.

Tabela I.

Taryfa głównego dworskiego podatku gruntowego.

L. p.	NAZWA POWIATU	NAZWA WOJEWÓDZTWA	Średnia wysokość urodzaju z 1 morga gruntów w powiecie	Stopa podatku z 1 morga gruntu użytkowego miary nowopolskiej 300-prętowej — KLASA — w złotych: I	II	III	IV	V
1	Kutnowski	Warszawskie	1,60	3,06	1,34	4,22	1,72	0,38
2	Błoński	„	1,52	3,66	1,60	5,04	2,06	6,46
3	Pińczowski	Kieleckie	1,50	2,72	1,20	3,74	1,54	0,34
4	Włocławski	Warszawskie	1,46	3,24	1,42	4,44	1,82	0,40
5	Sochaczewski	„	1,44	3,38	1,56	4,92	2,02	0,44
6	Miechowski	Kieleckie	1,42	3,56	1,12	3,52	1,44	0,32
7	Łęczycki	Łódzkie	1,42	3,32	1,46	4,56	1,86	0,42
8	Nieszawski	Warszawskie	1,38	3,06	1,34	4,23	1,72	0,38
9	Grójecki	„	1,32	3,66	1,60	5,04	2,06	0,46
10	Łowicki	„	1,23	3,58	1,56	4,92	2,02	0,44
11	Kolski	Łódzkie	1,26	3,24	1,42	4,44	1,82	0,40
12	Kaliski	„	1,22	3,14	1,38	4,34	1,78	0,40
13	Warszawski	„	1,22	3,58	1,56	4,92	2,02	0,44
14	Sandomierski	Warszawskie	1,22	2,64	1,16	3,62	1,48	0,32
15	Gostyński	Kieleckie	1,20	3,14	1,38	4,34	1,78	0,40
16	Płocki	Warszawskie	1,20	2,64	1,16	3,62	1,48	0,32
17	Słupecki	„	1,12	2,98	1,30	4,10	1,68	0,38
18	Turecki	Łódzkie	1,12	2,98	1,30	4,10	1,68	0,38
19	Koniński	„	1,10	2,98	1,30	4,10	1,68	0,38
20	Opatowski	Kieleckie	1,10	2,64	1,16	3,62	1,48	0,32
21	Rypiński	Warszawskie	1,08	2,90	1,26	3,98	1,62	0,36
22	Brzeziński	Łódzkie	1,06	2,90	1,26	3,98	1,62	0,36
23	Lipnowski	Warszawskie	1,06	2,98	1,30	4,10	1,68	0,38
24	Jędrzejowski	Kieleckie	1,04	2,56	1,12	3,52	1,44	0,32
25	Płoński	Warszawskie	1,02	2,56	1,12	3,52	1,44	0,32
26	Rawski	„	1,00	2,72	1,20	3,74	1,54	0,34
27	Lubelski	Lubelskie	0,92	2,30	1,00	3,16	1,30	0,28
28	Hrubieszowski	„	0,90	2,04	0,90	2,80	1,14	0,26
29	Ciechanowski	Warszawskie	0,90	2,04	0,90	2,80	1,14	0,26
30	Stopnicki	Kieleckie	0,88	2,30	1,00	3,16	1,30	0,28
31	Szczuczyński	Białostockie	0,88	2,46	1,08	3,38	1,38	0,30
32	Sieradzki	Łódzkie	0,88	2,64	1,16	3,62	1,48	0,32
33	Skierniewicki	Warszawskie	0,88	2,64	1,16	3,62	1,48	0,32
34	Łódzki	Łódzkie	0,86	2,64	1,16	3,62	1,48	0,32
35	Radomski	Kieleckie	0,82	2,38	1,04	3,28	1,34	0,30
36	Radomczarski	Łódzkie	0,82	2,64	1,16	3,62	1,48	0,32
37	Kolneński	Białostockie	0,82	2,30	1,00	3,16	1,30	0,28
38	Wieluński	Łódzkie	0,80	2,46	1,08	3,38	1,38	0,30
39	Piotrkowski	„	0,80	2,06	1,12	3,52	1,44	0,32
40	Przesnyski	Warszawskie	0,78	1,96	0,86	2,70	1,10	0,23
41	Łomżyński	Białostockie	0,78	2,30	1,00	3,16	1,30	0,28
42	Sokołowski	Lubelskie	0,78	2,22	0,96	3,04	1,24	0,28
43	Pułtuski	Warszawskie	0,78	2,30	1,00	3,16	1,30	0,28
44	Puławski	Lubelskie	0,76	2,22	0,96	3,04	1,24	0,28
45	Częstochowski	Kieleeckie	0,76	2,30	1,00	3,16	1,30	0,28
46	Iłżecki	„	0,74	2,12	0,96	2,92	1,20	0,26

L. p.	NAZWA POWIATU	NAZWA WOJEWÓDZTWA	Średnia wysokość urodzaju z 1 morga gruntów w powiecie	Stopa podatku z 1 morga gruntu użytkowego miary nowopolskiej 300-prętowej — KLASA I	II	III	IV	V
				w złotych				
47	Tomaszewski	Lubelskie	0,72	1,88	0,82	2,58	1,06	0,24
48	Suwalski	Białostockie	0,72	1,88	0,82	2,58	1,06	0,24
49	Mińsko - Mazowiecki	Warszawskie	0,72	2,46	1,08	3,38	1,38	0,30
50	Węgrowski	Lubelskie	0,68	2,22	0,96	3,04	1,24	0,28
51	Konstantynowski	"	0,68	1,78	0,78	2,46	1,00	0,22
52	Mazowiecki	Białostockie	0,68	1,78	0,78	2,46	1,00	0,22
53	Makowski	Warszawskie	0,66	2,22	0,96	3,04	1,24	0,28
54	Krasnostański	Lubelskie	0,66	1,78	0,78	3,40	1,00	0,22
55	Chełmski	"	0,66	1,96	0,86	2,70	1,10	0,24
56	Łaski	Łódzkie	0,66	2,12	0,94	2,92	1,20	0,26
57	Włoszczewski	Kieleckie	0,66	2,30	1,00	3,16	1,30	0,28
58	Opoczyński	"	0,64	2,22	0,96	3,04	1,24	0,28
59	Siedlecki	Lubelskie	0,64	1,88	0,82	2,58	1,06	0,24
60	Augustowski	Białostockie	0,64	1,96	0,86	2,70	1,10	0,24
61	Sierpecki	Warszawskie	0,62	1,88	0,82	2,58	1,06	0,24
62	Ostrowski	Białostockie	0,62	1,62	0,70	2,22	1,70	0,20
63	Będziński	Kieleckie	0,62	2,04	0,90	2,80	1,14	0,26
64	Garwoliński	Lubelskie	0,60	2,30	1,00	3,16	1,30	0,28
65	Kozienicki	Kieleckie	0,60	2,04	0,90	2,80	1,14	0,26
66	Kielecki	"	0,60	2,12	0,94	2,92	1,20	0,26
67	Ostrołęcki	Białostockie	0,60	1,62	1,70	2,22	1,90	0,20
68	Olkuski	Kieleckie	0,58	2,04	0,90	2,80	1,14	0,26
69	Bielski	Lubelskie	0,58	1,78	0,78	2,46	1,00	0,22
70	Radzymiński	Warszawskie	0,58	2,30	1,00	3,16	1,30	0,28
71	Łukowski	Lubelskie	0,58	1,78	0,78	2,46	1,00	0,22
72	Mławski	Warszawskie	0,56	1,78	0,78	2,46	1,00	0,22
73	Lubartowski	Lubelskie	0,56	1,88	0,82	2,58	1,06	0,24
74	Zamojski	"	0,52	1,88	0,82	2,58	1,06	0,24
75	Sejnecki	Białostockie	0,48	1,70	0,74	2,34	0,96	0,22
76	Radzyński	Lubelskie	0,48	1,54	0,68	2,10	0,86	0,20
77	Kawecki	Kieleckie	0,46	2,12	0,94	2,92	0,20	0,26
78	Włodawski	Lubelskie	0,46	1,54	0,68	2,10	0,86	0,20
79	Janowski	"	0,46	1,78	0,78	2,46	1,00	0,22
80	Biłgorajski	"	0,38	1,88	0,82	2,58	1,06	0,24

Dodatek do artykułu 171 rosyjskiej ustawy o podatku bezpośrednim.

Tabela II.

Taryfa głównego podatku gruntowego od gruntów włościańskich.

L. p.	Wymienienie województw i powiatów	Stopa podatku z 1 morga gruntu użytkowego miary nowopolskiej 300 pr. podług klasy gruntu — I	II	III	IV
		w złotych			
	I. Warszawskie (powiaty)				
1	Warszawski	3,62	1,60	2,02	0,46
2	Radzymiński	2,34	1,02	1,32	0,30
3	Mińsko - Mazowiecki	2,56	1,12	1,44	0,32
4	Grójecki	3,62	1,60	2,08	0,46
5	Błoński	2,62	1,60	2,02	0,46
6	Skierniewicki	2,56	1,12	1,44	0,32
7	Łowicki	3,62	1,60	2,02	0,46
8	Sochaczewski	3,62	1,60	2,02	0,46
9	Gostiński	3,20	1,38	1,80	0,40
10	Kutnowski	2,98	1,20	1,68	0,38
11	Włocławski	3,20	1,38	1,80	0,40
12	Nieszawski	2,98	1,30	1,68	0,38
13	Pułtuski	2,34	1,02	1,32	0,30
14	Płoński	2,56	1,12	1,44	0,32
15	Płocki	2,56	1,12	1,44	0,32
16	Lipnowski	2,98	1,30	1,68	0,38
17	Rypiński	2,98	1,30	1,68	0,38
18	Słupecki	1,92	1,86	1,06	0,24
19	Mławski	1,70	0,74	0,96	0,22
20	Przasnyski	1,92	0,86	1,06	0,24
21	Ciechanowski	2,12	0,94	1,20	0,26
22	Mławski	2,12	0,94	1,20	0,26
	II. Łódzkie (powiaty)				
1	Kaliski	3,20	1,38	1,80	0,40
2	Słupecki	2,98	1,30	1,68	0,38
3	Koniński	2,98	1,30	1,68	0,38
4	Kolski	3,20	1,38	1,80	0,40
5	Łęczycki	3,40	1,50	1,92	0,42
6	Turecki	2,98	1,30	1,68	0,38
7	Sieradzki	2,56	1,12	1,44	0,32
8	Wieluński	2,56	1,12	1,44	0,32
9	Piotrkowski	2,56	1,12	1,44	0,32

L. p.	Wymienienie województw i powiatów	Stopa podatku z 1 morga gruntu użytkowego miary nowopolskiej 300 pr. podług klasy gruntu			
		I	II	III	IV
		w złotych			
10	Brzeziński	2,98	1,30	1,68	0,38
11	Rawski	2,76	1,22	1,56	0,34
12	Łódzki	2,56	1,12	1,44	0,32
13	Łaski	2,12	0,94	1,20	0,26
14	Radomskowski	2,56	1,12	1,44	0,32
	III. Kieleckie				
	(powiaty)				
1	Radomski	2,34	1,02	1,32	0,30
2	Kozienicki	2,12	0,94	1,20	0,26
3	Iłżecki	2,12	0,94	1,20	0,26
4	Opatowski	2,56	1,12	1,44	0,32
5	Sandomierski	2,56	1,12	1,41	0,32
6	Opoczyński	2,12	0,94	1,20	0,26
7	Kurecki	2,12	0,94	1,20	0,26
8	Jędrzejowski	2,56	1,12	1,44	0,32
9	Kielecki	2,12	0,94	1,20	0,26
10	Włoszczewski	2,34	1,02	1,32	0,30
11	Olkuski	2,12	0,94	1,20	0,26
12	Miechowski	2,56	1,12	1,44	0,32
13	Pinczowski	2,76	1,22	1,54	0,34
14	Stopnicki	2,34	1,02	1,32	0,30
15	Częstochowski	2,34	1,02	1,32	0,30
16	Będziński	2,12	0,94	1,20	0,26
	IV. Lubelski				
	(powiaty)				
1	Lubelski	2,34	1,02	1,32	0,30
2	Lubartowski	1,92	0,86	1,06	0,24
3	Puławski	2,12	0,94	1,20	0,26
4	Janowski	1,70	0,74	0,96	0,22
5	Biłgorajski	1,92	0,86	1,06	0,24
6	Zamojski	1,92	0,86	1,06	0,24
7	Krasnostawski	1,70	0,74	0,96	0,22
8	Chełmski	1,92	0,86	1,06	0,24
9	Hrubieszowski	2,12	0,94	1,20	0,26
10	Tomaszewski	1,92	0,86	1,06	0,24
11	Siedlecki	1,92	0,86	1,06	0,24
12	Węgrowski	2,12	0,94	1,20	0,26
13	Sokołowski	2,12	0,94	1,20	0,26
14	Konstantynowski	1,70	0,74	0,96	0,22
15	Bialski	1,70	0,74	0,96	0,22
16	Włodawski	1,50	0,64	0,86	0,18
17	Radzyński	1,50	0,64	0,86	0,18
18	Łukowski	1,70	0,78	0,96	0,22
19	Garwoliński	2,34	1,02	1,32	0,30
	V. Białostockie				
	(powiaty)				
1	Łomżyński	2,34	1,02	1,32	0,30
2	Mazowiecki	1,70	0,62	0,96	0,22
3	Ostrowski	1,70	0,74	0,96	0,22
4	Ostrołęcki	1,70	0,74	0,96	0,22
5	Kolneński	2,34	1,02	1,32	0,30
6	Szczuciński	2,56	1,12	1,44	0,32
7	Suwalski	1,92	0,86	1,06	0,24
8	Augustowski	1,92	0,86	1,06	0,24
9	Sejneński	1,70	1,34	0,96	0,22

Tabela III.

L. p.	Nazwa powiatu	Z jednej dziesięciny gruntów uprawnych, łąk, ogrodów i sadów	Z jednej dziesięciny przestrzeni leśnych, błotnistych i pastwisk
1	Białostocki	1,80	0,36
2	Bielski	1,60	0,32
3	Grodzieński	1,60	0,32
4	Sokólski	1,00	0,32
5	Wołkowyski	1,60	0,32
6	Brzeski	1,20	0,24
7	Drohiczyński	1,20	0,24
8	Kamień - Koszyrski	1,00	0,20
9	Kobryński	1,20	0,24
10	Kosowski	1,20	0,24
11	Łuniniecki	1,20	0,24
12	Piński	1,20	0,20
13	Prużański	1,20	0,24
14	Sarneński	1,20	0,24
15	Baranowicki	1,20	0,24
16	Lidzki	1,60	0,32
17	Nieświeski	2,00	0,40
18	Nowogródzki	1,80	0,36
19	Słonimski	1,20	0,24
20	Stołpecki	1,60	0,32
21	Wołożyński	1,20	0,24
22	Brasławski	1,40	0,28
23	Duniłowiczowski	1,60	0,32
24	Dziśnieński	1,60	0,32
25	Oszmiański	1,40	0,28
26	Święciański	1,20	0,24
27	Wilejski	1,20	0,24
28	Wileński	1,60	0,32
29	Trocki	1,60	0,32
30	Dubnieński	3,00	0,60
31	Horochowski	1,60	0,32
32	Kowelski	1,20	0,20
33	Krzemieniecki	3,00	0,60
34	Lubomlski	1,20	0,24
35	Łucki	1,80	0,36
36	Ostrogski	3,00	0,60
37	Równieński	2,40	0,48
38	Włodzimierski	1,60	0,32

Od podatników, opłacających od swych posiadłości, znajdujących się w granicach jednego powiatu, państwowych podatków (w b. zab. prus. w formie państw. dodatku) — powyżej 106 zł., pobiera się oddzielny dodatek.

Od	106 zł.	do	176 zł.	dodatek	w wysokości	10%
"	176 "	"	528 "	"	"	20%
"	528 "	"	1232 "	"	"	30%
"	1232 "	"	2640 "	"	"	40%
"	2640 "	"	4398 "	"	"	50%
"	4398 "	"	6158 "	"	"	60%
"	6158 "	"	8796 "	"	"	80%
"	8796 "		"	"	"	100%

Od płatników, opłacających natomiast mniej, niż 8 zł. 80 gr., pobiera się tylko połowę należności (w pierwszym terminie płatności); od opłacających zaś powyżej 8 zł. 80 gr. do 35 zł. 20 gr. pobiera się tylko 80% należności (czyli w drugim terminie płatności tylko 30% należności rocznej). Powyższe zniżki nie dotyczą płatników w promieniu 10 klm. od miast, mających ponad 100.000 mieszkańców.

Ponadto pobierane są dodatki i samoistne podatki gruntowe na rzecz samorządu. Nie powinny one jednak przekraczać 100% pod. państw. i w wyjątkowych wypadkach za pozwoleniem M-ra Spr. Wew. w por. z M-em Skarbu mogą sięgać 150%, jednak wówczas tylko tej części, która nie stanowi dodatku oddzielnego.

Podatek płaci się w dwóch równych ratach:

I. od 15 lutego do 15 marca,

II. od 15 października do 15 listopada.

Państwowy podatek od nieruchomości*)

w gminach miejskich oraz od niektórych budynków w gminach wiejskich.

Podatkowi podlegają: w gminach miejskich: domy mieszkalne z zabudowaniami gospodarczemi, ogrodami i sadami, fabryki, teatry, łaźnie i wogóle wszelkie budowle oraz place zajęte na przedsiębiorstwa handlowe i składy towarowe;

w gminach wiejskich: budynki o charakterze dochodowym lub zarobkowym, nie związane z produkcją rolną, zarówno domy mieszkalne, jak i budowle, przeznaczone na pomieszczenia przemysłowo-handlowe.

Zwolnione są: nieruchomości należące do związków samorządu, związków wyznaniowych, dobroczynnych, oświatowych, naukowych, o ile nie są dochodowo wynajęte; budynki stale, bezpłatnie i w całości zajmowane przez powyższe związki lub państwo, a należące do osób prywatnych; budynki z powodu ich złego stanu niezamieszkałe lub nieużytkowane; nieruchomości i budynki, których komorne lub wartość czynszowa nie przekracza 25 zł. rocznie; nowowznoszone budowle; budynki prywatnych kolei niewynajęte dochodowo.

Za podstawę opodatkowania służy — dla nieruchomości, podlegających ustawie o ochronie lokatorów — ogólna suma komornego bez świadczeń dodatkowych lub wartość czynszowa nie oddawanych w najem; dla niepodlegających ust. o ochr. lok. — pełne umowne komorne lub pełna wartość czynszowa nieoddawanych w najem. Wartość czynszową np. fabryki oblicza się w wysokości 5% obiegowej wartości nieruchomości fabrycznej (gdy właścicielem jest osoba prawna, wartość nieruchomości można przyjąć wedle bilansu otwarcia w złotych).

Od wyżej omówionej podstawy wymiaru podatek wynosi:

na rok 1928 — 7%. Wymiar i pobór podatku wykonywa się przez zarządy gmin. Podstawę wymiaru określa się corocznie oddzielnie za każdy kwartał kalendarzowy, podatek zaś płatny jest w końcu drugiego miesiąca następnego kwartału.

Od wymiaru podatku służy odwołanie do Izby Skarbowej (przez władzę wymiarową) w terminie 14-dniowym.

Gdy uiszczenie podatku mogłoby narazić egzystencję gospodarczą płatnika, może on zwrócić się do władz wymiarowych o rozłożenie na raty, lub odroczenie podatku; udzielanie tych ulg przewidziane jest w odnośnych przepisach.

*) Rozp. P. R. z dn. 17.VI.1924 r. (Dz. Ust. Nr. 51 poz. 523). Ust. z dn. 1.VI.1925 r. (Dz. Ust. Nr. 43 poz. 296), rozp. wyk. z dn. 30.IV.1925 r. (Dz. Ust. Nr. 48 poz. 333) obowiązują na całym obszarze państwa z wyjątkiem województwa śląskiego.

Podatek od lokali*)

Podatkowi podlegają wszelkiego rodzaju lokale (mieszkania, pomieszczenia przemysłowe, handlowe i inne) wraz z należącemi do nich zabudowaniami gospodarczemi, ogrodami, piwnicami, składami i t. p., położone na obszarze gmin miejskich.

Podatkowi nie podlegają:

1) Kościoły, świątynie i lokale, przeznaczone wyłącznie na stałe domy modlitwy, należące do uznanych w państwie wyznań religijnych;

2) budynki fabryczne, przeznaczone na cele przemysłowe; przyczem wchodzące w skład zabudowań fabrycznych budynki mieszkalne oraz części budynków fabrycznych, przeznaczone na mieszkania podlegają podatkowi;

3) lokale, zajmowane przez urzędy i instytucje państwowe lub samorządowe oraz instytucje naukowe, oświatowe, dobroczynne i wyznaniowe, z wyjątkiem części tych lokali, odnajmowanych lub oddawanych bezpłatnie do użytkowania osobom trzecim;

4) lokale w gminach miejskich, niezaliczonych do uzdrowisk, znajdujące się w domach nowobudowanych, nadbudowanych lub odbudowanych (po 1.I.1919) przez lat 10 od wprowadzenia lokatorów tudzież budowle zwolnione od podatków w myśl ustawy o ulgach dla nowowznoszonych budowli;

5) lokale zajęte przez cudzoziemskich przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych oraz służące na ich potrzeby;

6) lokale, czasowo niezamieszkane lub nieużytkowane na cele przemysłowe, handlowe i t. p.;

7) mieszkania 1 i 2 izbowe, zamieszkałe przez osoby, pobierające rentę inwalidzką lub wsparcie na starość i niemoc lub wsparcia z ubezpieczeń społecznych;

8) lokale, zajmowane przez dozorców domowych.

Za podstawę wymiaru podatku przyjmuje się:

a) od lokali w nieruchomościach względnie w ich częściach, które istniały w czerwcu 1914 r. komorne, płacone w czerwcu 1914 r. i obliczone w stosunku rocznym z wyłączeniem opłat dodatkowych względnie ustalona w taki sam sposób wartość czynszowa lokali, nieoddanych w najem lub odstąpionych do bezpłatnego użytku;

b) dla lokali w tych nieruchomościach względnie ich częściach, które powstały po 30.VI.1914 r., wartość czynszowa, jaką wskazane lokale posiadałyby w czerwcu 1914, biorąc za podstawę obliczenia komorne, przypadające za takie same lub podobne pomieszczenia, położone w tej samej miejscowości (dzielnicy) i znajdujące się w analogicznych warunkach.

Od wyżej określonej podstawy wymiaru podatek wynosi 8% (z czego 4% przypada na rzecz miasta, 2% na rzecz p. funduszu rozbudowy miast i 2% na rzecz kwaterunku wojskowego).

*) Ustawa z dn. 2.VIII.1926 r. o podatku od lokali (Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 550), rozp. wykonawcze Ministra Skarbu z dn. 29.XII.1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 12, poz. 95 ex 1972).

Do zapłaty podatku obowiązane są osoby zajmujące lokale (lokatorzy, przyczem chodzi tu o lokatorów głównych nie sublokatorów).

Podatek pobiera się również od lokali zajętych przez właścicieli domów w ich własnych domach.

Obliczony przez władze wymiarowe podatek należy wpłacić w 4-ch równych ratach kwartalnych w ciągu miesięcy lutego, maja, sierpnia i listopada.

Podatek wymierzają i ściągają organa związków komunalnych (magistraty).

Od wymiaru podatku przysługuje płatnikowi prawo wniesienia za pośrednictwem magistratu odwołania w terminie 14-dniowym po doręczeniu nakazu płatniczego.

Podatek od Kapitałów*)

Przedmiotem podatku są przychody:

1. z wszelkiego rodzaju papierów procentowych;

2. wkładów procentowych w bankach, kasach oszczędności, instytucjach i przedsiębiorstwach kredytowych, domach bankowych i kantorach wymiany (wkładki oszczędnościowe, rachunki bieżące, żyrowe, on call) — wyjąwszy wkładki P. K. O. i w instytucjach drobnego kredytu oraz dywidendy od akcyj;

3. kapitałów pieniężnych, wypożyczonych przedsiębiorstwom sprawozdawczym;

4. z procentów brutto ciał kopalnianych.

Wolne są od podatku:

a) przychody z obligacyj, emitowanych przez związki samorządowe, instytucje kredytowe i przedsiębiorstwa przemysłowe;

b) przychody z listów zastawnych, emitowanych przez instytucje kredytowe;

c) przychody z kapitałów pieniężnych lokowanych jak powyżej pod 2) i 3) a należących do osób fizycznych i prawnych mających zagranicą miejsce stałego zamieszkania.

Podatek wynosi 10% od przychodów, wymienionych wyżej, z wyjątkiem rachunków on callowych, które płacą 0,540% rocznie w stosunku do czasu i sumy pożyczki oraz z wyjątkiem świadczeń umówionych w kontraktach wydobywania ropy naftowej, lub gazu ziemnego, w którym to przypadku stawka wynosi 20%, przy wydobywaniu zaś innych ciał kopalnianych—10%.

Podatek wpłacają do kas skarbowych odnośne instytucje, potrącając go właścicielom kapitałów. Podatek od kuponów papierów procentowych powinien być wpłacony w dwa tygodnie po terminie płatności procentów, od rachunków zaś kontokorentowych — w dwa miesiące po zamknięciu okresu rachunkowego.

*) Ust. z dn. 16-VII-1920 r. (Dz. Ust. Nr. 76, poz. 517). Rozp. z dn. 8-III-1921 r. (Dz. Ust. Nr. 33, poz. 199). Ust. z dn. 21.V.1923 r. (Dz. Ust. Nr. 54, poz. 376) oraz Rozp. (Dz. Ust. Nr. 11, poz. 94 r. 1924). Ust. z dn. 20-VII-1925 r. (Dz. Ust. Nr. 83, poz. 564). Rozp. P. R. z dn. 17.V.1927 r. (Dz. Ust. Nr. 46, poz. 403).

Kary za zwłokę, odsetki za odroczenie, koszta egzekucyjne *).

Od zaległości, czyli nieuiszczonych w terminie z winy płatnika podatków bezpośrednich i wymierzonych opłat stemplowych wraz z przywiązanemi do nich dodatkami samorządowemi pobiera się karę za zwłokę w wysokości 2% miesięcznie, począwszy od 15 dnia po upływie terminu płatności. Kara za zwłokę w podatkach gruntowych wynosi 1%.

Od zaległości odroczonych lub rozłożonych na raty pobiera się odsetki za odroczenie w wysokości 1% miesięcznie. Odsetki za odroczenie w podatku gruntowym i spadkowym wynoszą ½%.

Minister Skarbu może obniżyć kary za zwłokę do ½ względnie 1% w razie stwierdzonej niemożności uiszczenia przez płatnika podatku w terminie.

Koszty egzekucyjne obejmują:

a) opłatę za pisemne wezwanie do zapłaty — w wysokości ¼% od sumy zaległej, nie mniej 50 gr., nie więcej 250 zł.;

b) opłatę za czynności organu egzekucyjnego, dokonane w celu ściągnięcia zaległości — w wysokości 5% od sumy zaległej najmniej 1 zł.;

c) rzeczywiste koszty przeniesienia, zabezpieczenia, przechowania i sprzedaży zajętych ruchomości.

*) Ust. z dn. 31-VII-1924 r. (Dz. Ust. Nr. 73, poz. 721), Rozp. P. R. z dn. 17.V.1927 r. (Dz. Ust. Nr. 46, poz. 401).

Podatki spożywcze*)

Podatek wynosi:

Od wina:

1) wina gronowego o zawartości do 16% alkoholu — zł. 1;

2) wina gronowego o zawartości ponad 16% alkoholu — zł. 2;

3) napojów podobnych do wina — zł. 0.80;

4) wina rodzynkowego — zł. 0.40;

5) wina owocowego i miodu syconego — zł. 0.20;

6) moszczu winnego — zł. 0.50;

7) moszczu owocowego — zł. 0.10 od litra, przyczem przy odprawie celnej przyjmuje się 1 kg. brutto za 0.80 litra.

Od wina musującego:

1) gronowego (za całą butelkę) — zł. 4.50;

2) gronowego (za pół butelki) — zł. 2.25;

3) owocowego (za całą butelkę) — zł. 2,—.

*) Rozp. z dn. 24-XII-1923 r. art. 78 ust. z dn. 31-XII 1924 r. art. 3 ust. z dn. 12.VI-1924 r. (Dz. Ust. Nr. 137, p. 1148), (Dz. Ust. Nr. 78, poz. 756). (Dz. Ust. Nr. 65, poz. 635).

4) owocowego (za pół butelki) — zł. 1.—.

Od cukru — 35 zł. od 100 kg.

Od piwa: od 1 hl. piwa pełnego przy wysyłaniu pierwszych 2000 hl. — 6 zł.; od 1 hl. piwa pełnego przy wysyłaniu dalszych 8000 hl. — 6 zł. 30 gr.; od piwa mocnego 100% więcej; od piwa dubeltowego 50% więcej.

Od drożdży prasowanych, krajowych — 1 zł. od 1 kg.; sprowadzonych z zagranicy — 1 zł. 30 gr. od 1 kg.

Od kwasu octowego — 40 gr. od 1 kg. kwasu bezwodnego.

Od zapalniczek (krajowych i zagranicznych):

1) kieszonkowych . . Zł. 1 — od sztuki

2) ściennych . . . Zł. 2 — od sztuki

Od benzyny o gęstości do 750° . . .	15.80
Od nafty o gęstości powyżej 750° do 865°	10.50
Od oleju skalnego o gęstości powyżej 865° do 885°	1,80
Od oleju skalnego o gęstości powyżej 885°	7.00
Od parafiny i świec (parafinowych) . .	10.80
Od asfaltu, koksu i mazi	1.80

Akcyzowe opłaty patentowe *).

A. Opłaty od patentów za wyrób i przerób:

1. Od gorzelni i fabryk drożdżowo-gorzelniczych:

a) opłata zasadnicza za wypęd pierwszych 100.000 litrów spirytusu 100% . .	Zł. 100.—
b) opłata dodatkowa za każde następne 100.000 litrów spirytusu 100% . .	„ 10.—
2. Od wytwórni drożdży prasowanych bez pędzenia spirytusu — opłata stała	„ 15,—
3. Od rektyfikacji spirytusu:	
a) opłata zasadnicza za pierwsze 100.000 litrów spirytusu surowego, przyjętego do magazynu dla oczyszczenia . .	„ 520.—
b) opłata dodatkowa za każde następne 100.000 spirytusu surowego . .	„ 52.—
4. Od przerobu spirytusu w octowniach, politurniach, lakierniach, fabrykach chemicznych, zakładach denaturacyjnych, perfumeryjnych:	
a) opłata zasadnicza od przerobu pierwszych 10.000 litrów spirytusu . .	„ 10.—
b) opłata dodatkowa przy przerobie dalszych następnych 10,000 litrów spirytusu	„ 10,—
5. Od fabryk wódek gatunkowych:	
a) opłata zasadnicza	„ 7,500.—
b) opłata dodatkowa za każde 1.000 litrów przerobionego 100% spirytusu ponad 60,000 litrów	„ 150,—
6. Od wytwórni win musujących	„ 400.—
7. Od wytwórni wina gronowego, napojów podobnych do wina i wina rodzynkowego	„ 60,—
8. Od wytwórni wina owocowego i miodu syconego	„ 30,—
9. Od fabryk gilz do papierosów .	„ 14.80
10. Od cukrowni:	
a) Od każdej tonny cukru surowego	„ 0.40
b) Od każdej tonny rafinady dodatkowo	„ 0,40
(za całą kampanję według produkcji z ubiegłej kampanji; w cukrowniach przedtem nieczynnych — od 600 ton)	
11. od browarów:	
od wyrobu pierwszych 1,500 hl. brzeczki gorącej	„ 40,—
od wyrobu każdych następnych 1,500 hl. brzeczki gorącej	„ 40.—

B. Opłaty od zakładów sprzedaży trunków:

1. Od zakładów restauracyjnych z uprawnieniem do sprzedaży wszelkich napojów wyskokowych w naczyniach zamkniętych i na kieliszki:

	w miejscowościach		
	I kl.	II kl.	III kl
I rzędu	900.—	600.—	300.—
II rzędu	400.—	200.—	100,—
2. Od zakładów, uprawnionych do sprzedaży wszelkich trunków w naczyniach zamkniętych:			
a) detalicznie . . .	200.—	100.—	50.—
b) hurtowo i hurtowo fabr.	450.—	400.—	350.—
3. Od bufetów ze sprzedażą wszelkich trunków:			
a) przy teatrach, cyrkach, kinach, wyścigach, wystawach, klubach, lokalach stowarzyszeń	100.—	75.—	50.—
b) w bufetach na balach i zabawach publicznych, nie wyłączając dobroczynnych na dobę	10.—	7.—	5.—
4. Od karczem i domów zajezdnych, uprawnionych do sprzedaży wszelkich trunków	200.—	100.—	50.—
5. Od zakładów trudniących się zawodowo ekspedycją trunków	400.—	400.—	400.—
6. Od winiarni i piwiarni, uprawnionych do wyszynku wyłącznie wina, piwa i miodu . .	100.—	50.—	25.—
7. Od winiarni i piwiarni, uprawnionych do sprzedaży wyłącznie wina, piwa i miodu w naczyniach zamkniętych bez prawa spożycia na miejscu . .	50.—	25.—	15.—
8. Od hurtowych składów wina, piwa i miodu . .	100.—	50.—	25.—

*) Rozp. z dn. 24.XII 1923 r. art. 78 ust. z dn. 31.XII 1924 r. art. 3 ust. z dn. 12.VI 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 137, p. 1148), (Dz. Ust. Nr. 78, p. 756), (Dz. Ust. Nr. 65, p. 635). Ust. z dn. 1.VII 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 75, p. 525), Ust. z dn. 15.VII 1925 roku (Dz. Ust. Nr. 83, p. 561).

Podatek spadkowy i od darowizn*)

Podatek wymierza się w/g niżej podanej stopy procentowej:

Nie podlegają podatkom: sprzęty domowe i kuchenne, pościel, odzież i bielizna, przeznaczone do użytku w gospodarstwie domowem spadkodawcy lub darującego, oraz narzędzia pracy lub inwentarze żywe i martwe w gospodarstwach rolnych, przechodzące na małżonka lub krewnego w linji prostej, jeśli wartość ich nie przekracza zł. 2.500.

*) Ust. z dn. 29.V 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 49, poz. 299) zmien. Ust. z dn. 18.VII 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 72, poz. 699).

Określenie podatnika w/g jego znamion osobistych w szczególn. w/g jego stosunku do spadkodawcy lub darującego.	Czysta wartość otrzymanego majątku w złotych														
	do 3 tys.	„ 5 „	„ 10 „	„ 20 „	„ 50 „	„ 100 „	„ 200 „	„ 500 „	do 1 miljona	„ 2 „	„ 5 „	„ 10 „	„ 20 „	„ 50 „	ponad 50
1. Małżonek zstępny	—	—	—	2	4	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2. Wstępny, przysposobiony zięć lub synowa	—	6	7	8	9	10	11	12	13	15	17	19	21	23	25
3. Rodzeństwo rodzone lub przyrodnie dzieci rodzeństwa, pasierb	—	10	12	14	16	18	20	22	24	26	28	30	32	34	36
4. Krewni do 4 stopnia, wyżej niewymienieni, (rodzeństwo rodziców, rodzeństwo dziadków, wnukowie rodzeństwa, rodzeństwo stryjeczne lub cioteczne) . . .	—	14	16	18	20	22	24	26	28	30	33	36	39	42	54
5. Inni	—	20	22	25	28	31	34	37	40	43	46	49	52	56	60

Terminy płatności podatków i składanie zeznań.

<table>
<tr><td rowspan="2">Podatek przemysłowy</td><td colspan="2">do 15 stycznia
wpłata zaliczki za IV kwartał r. ubieg. przez przedsiębior. nieprow. prawidł. ksiąg</td><td colspan="2">do 15 lutego
składanie zeznań o obrocie</td><td colspan="3">do 15 maja
a) wpłata podatku od obrotu za rok ubiegły (w/g nakazów) przez wszystkich z wyjątkiem przeds. sprawozdawczych
b) wpłata zaliczki za I kw. przez przeds. nieprow. prawidł. ksiąg oraz zajęcia przemysłowe</td><td colspan="2">do 15 lipca
wpłata zaliczki za II kwartał przez przedsięb. nieprow. prawidł. ksiąg oraz zajęcia przemysł.</td><td>do 15 października
wpłata zaliczki za III kwartał przez przedsięb. nieprow. prawidł. ksiąg oraz zajęcia przemysł.</td><td colspan="2">od 1 listopada do 31 grudnia
nabywanie świadectw przemysłowych i kart rejestracyjnych na rok następny</td></tr>
<tr><td colspan="11">do 15 każdego miesiąca wpłata zaliczek w wysokości podatku od obrotu za miesiąc ubiegły przez przeds. przem. I—V i handl. I—II kateg. prow. praw. księgi oraz przedsięb. sprawozdawcze. W ciągu 14 dni od doręczenia zawiadomienia wpłata podatku od obrotu za rok ubiegły przez przedsiębiorstwa sprawozdawcze</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Podatek dochodowy</td><td colspan="3">do 1 marca
składanie zeznań przez osoby fizyczne</td><td colspan="6">do 1 maja
a) wpłata podatku w wysokości połowy kwoty podatku od dochodu wykazanego w zeznaniu lub połowy wymiaru z roku ubiegłego jeżeli zeznania nie złożono w terminie
b) składanie zeznań przez osoby prawne</td><td colspan="2">do 1 listopada
wpłata podatku w wysokości oznaczonej w nakazie płatni-</td></tr>
<tr><td colspan="11">W ciągu dni 7 po dokonaniu potrącenia podatku od uposażeń i wynagrodzeń za najemną pracę — wpłata tych kwot</td></tr>
<tr><td>Podatek gruntowy</td><td colspan="5">od 15 lutego do 15 marca
wpłata I raty</td><td colspan="6">od 15 października do 15 listopada
wpłata II raty</td></tr>
<tr><td>Podatek od nieruchomości</td><td colspan="3">do końca lutego
wpłata za IV kwartał roku ubiegłego</td><td colspan="3">do końca maja
wpłata za I kwartał</td><td colspan="3">do końca sierpnia
wpłata za II kwartał</td><td colspan="2">do końca listopada
wpłata za III kwartał</td></tr>
<tr><td>Podatek od lokali</td><td colspan="3">do końca lutego
wpłata I raty</td><td colspan="3">do końca maja
wpłata II raty</td><td colspan="3">do końca sierpnia
wpłata III raty</td><td colspan="2">do końca listopada
wpłata IV raty</td></tr>
<tr><td>Podatek od kapitałów i rent</td><td colspan="11">Wpłata potrąconego podatku w ciągu dni 14 od terminu płatności procentów względnie w ciągu dni 15 po zamknięciu rachunków; od rachunków zaś kontokorentowych — w ciągu 2 miesięcy po upływie roku operacyjnego</td></tr>
</table>

Opłaty stemplowe*)

Podania.

Opłata stemplowa od podania wniesionego do urzędu państwowego wynosi zasadniczo . . . . zł. 3.—
oraz od każdego załącznika — z wyjątkiem papierów wartościowych, które jako załączniki opłacie nie podlegają — po . . „ 0.50

Podania ponowne, przy których zostają jedynie złożone załączniki, potrzebne do załatwienia pierwszego podania, nie podlegają opłacie zasadniczej lecz tylko od załączników. Podanie wniesione do urzędu państwowego przez jedną osobę uiszcza opłatę jednokrotną, choćby dotyczyło większej ilości przedmiotów a jeżeli wniesione jest przez większą ilość osób bezpośrednio lub przez ich ustawowego zastępcę wzgl. pełnomocnika, podlega opłacie jednokrotnej wtedy tylko, jeżeli pochodzi od współwłaścicieli i dotyczy ich majątku albo też wyrażone w podaniu żądanie opiera się na tych samych tytułach prawnych. W braku powyższych warunków opłata jest tylokrotna, ilu jest w podaniu wymienionych petentów. Pokwitowanie z przyjęcia podania, wydawane na żądanie petenta podlega opłacie . . . . „ 0.20

Opłacie w wysokości . . . . . . „ 10.—
w każdym przypadku oraz w wysokości „ 0.50
od każdego załącznika, dalszego egzemplarza i odpisu podlegają:

1) podania o zezwolenie na prowadzenie przedsiębiorstwa zarobkowego, albo na urządzenie lub zmianę instalacji w zakładzie takiego przedsiębiorstwa, jeżeli załatwienie podania według obowiązujących przepisów wymaga oględzin na miejscu;

2) podania o nadanie uprawnień górniczych;

3) podania o wpis do księgi wodnej.

Podanie, w którem petent żąda zmiany decyzji, wydanej w przedmiocie daniny publicznej (podatku, opłaty, cła), podlega opłacie w wysokości . . . . „ 2.—
Jeżeli jednak suma sporna nie przewyższa 100 zł., to opłata przy sumie spornej, przewyższającej 50 zł., wynosi . . . . „ 0.50
przy sumie nie przekraczającej 50 zł., podanie jest wolne od opłaty.

Od załączników, egzemplarza drugiego i następnego oraz odpisów opłata nie należy się.

Wolne są od opłat stemplowych podania:

1) zawierające wnioski w sprawach publicznych albo wiadomości, udzielone w sprawie publicznej w myśl obowiązującego przepisu lub na żądanie władzy; w szczególności wolne są od opłat stemplowych podania w sprawach budowy szkół, regulacji rzek, zabudowania górskich potoków, meljoracyj rolnych, budowy mostów i t. p.;

2) tyczące się wyborów do Sejmu i Senatu, do ciał reprezentacyjnych samorządowych i do komisyj podatkowych;

3) w sprawach służby wojskowej, osobistych świadczeń wojennych i obowiązku odstępowania na rzecz Państwa zwierząt pociągowych i wozów;

4) osób, odznaczonych za zasługi publiczne, jeżeli podanie tyczy się odznaczenia;

5) osób, które pozostają lub pozostawały w służbie Państwa, związków komunalnych lub innych związków przymusowych oraz członków rodzin tych osób— w sprawach, tyczących się stosunku służbowego, jak również podania o posady w urzędach państwowych;

6) w sprawach nauki, szkolnictwa i oświaty pozaszkolnej;

7) tyczące się ustawowo nakazanych zwolnień, obniżek lub odroczeń w zakresie danin publicznych;

8) o zwrot daniny publicznej, niezależnie pobranej, jeżeli ją uiszczono bez wymiaru urzędowego, lub w kwocie wyższej niż ustalona urzędownie;

9) w sprawie nadania ziemi na mocy ustawy o wykonaniu reformy rolnej, nadania ziemi żołnierzom wojska polskiego lub inwalidom wojennym, jako też w sprawach, tyczących się pomocy kredytowej dla osadników i reemigrantów;

10) w sprawie przymusowego wywłaszczenia na użytek publiczny, jak również w sprawie przejęcia przez Skarb Państwa nieruchomości na cele parcelacji i osadnictwa, wnoszone przez osoby, których majątek ulega wywłaszczeniu lub przejęciu;

11) tyczące się ubezpieczeń przymusowych;

12) w sprawach, należących do zakresu działania Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej i podwładnych temuż Ministerstwu urzędów, o ile zawierają prośbę o pracę, ochronę lub opiekę albo zgłoszenie zapotrzebowania pracowników, lub o ile tyczą się rejestracji związków zawodowych i pracowniczych kas przezorności, jak również w sprawach, tyczących się umów zbiorowych;

13) wnoszone przez spółdzielnie i przez związki rewizyjne do Rady Spółdzielczej w zakresie jej właściwości, jako też wnoszone przez związki rewizyjne do innych władz państwowych w sprawach spółdzielni;

14) tyczące się spraw, należących do zakresu działania instruktora stowarzyszeń przemysłowo-rzemieślniczych;

15) tyczące się czynów, za które grozi kara, przewidziana w kodeksie karnym albo w przepisach administracyjnych lub skarbowych, w szczególności też występków i wykroczeń służbowych;

16) tyczące się nabycia i utraty obywatelstwa drogą opcji, opartej na traktacie międzypaństwowym;

17) osób, których stan niezamożności jest niewątpliwie znany urzędowi, mającemu załatwić podanie, jeżeli uiszczenie opłaty nie jest możliwe bez dotkliwego uszczerbku majątkowego;

18) osób, dotkniętych klęską żywiołową, o zapomogi lub ulgi;

19) w sprawach pomocy państwowej na odbudowę budynków, zniszczonych lub uszkodzonych na skutek działań wojennych;

*) Ust. z dn. 1.VII.1926 r. o opłatach stemplowych (Dz. Ust. Nr. 98, poz. 570) rozp. z dn. 20.XI.1926 r. (Dz. Ust. Nr. 123, poz. 713) oraz niektóre wyjaśnienia Ministerstwa Skarbu.

20) wnoszone na mocy ustawy o organizacji odbudowy technicznej wsi, miast i miasteczek, w sprawie świadczeń przymusowych, wywłaszczenia lub regulacji działek budowlanych;

21) w sprawach publicznych zgromadzeń i wykładów;

22) o zezwolenie na urządzenie widowiska lub koncertu publicznego, jeżeli dochód jest przeznaczony w całości na cele społeczne, oświatowe lub kulturalne;

23) o wydanie świadectw, których posiadanie jest nakazane przez obowiązujące przepisy ze względów publicznych, świadectw szczepienia ospy oraz świadectw ubóstwa;

24) o zezwolenie na przekazanie waluty obcej zagranicę, jeżeli kwota, która ma być przekazana, nie przewyższa 200 zł.;

25) o wydanie wyciągów i innych świadectw z akt stanu cywilnego;

26) o zaświadczenie na wtóropisie, odpisie lub tłumaczeniu, iż opłatę od pisma pierwszego uiszczono.

Uwolnienie osobiste od opłat, przewidzianych w rozdziale niniejszym, służy:

1) Skarbowi Rzeczypospolitej oraz instytucjom i zrzeszeniom oświatowym, naukowym, dobroczynnym i religijnym;

2) związkom komunalnym i innym związkom przymusowym na obszarze Rzeczypospolitej;

3) kościołom i gminom wyznaniowym, przez Państwo Polskie uznanym;

4) Bankowi Polskiemu;

5) gminnym kasom pożyczkowo-oszczędnościowym;

6) państwom obcym — z zastrzeżeniem wzajemności.

Osobnym opłatom stemplowym (nie zaś wymienionym powyżej) podlegają podania, wnoszone między innemi do: sądów powszechnych i szczególnych, konsulatów polskich, państwowych urzędów miar (legalizacja), Urzędu Patentowego (ochrona wynalazków, wzorów lub znaków towarowych), w sprawie zezwolenia na publiczne wyświetlanie obrazów i reklam, w sprawach zezwolenia na produkcję lub sprzedaż przedmiotów monopolowych.

ŚWIADECTWA.

(wydawane przez urzędy państwowe, nie wyłączając sądów i notarjuszów).

Opłata stemplowa od świadectwa wynosi zasadniczo . . . . zł. 3.—

Opłatom wyższym ponad zasadniczą podlegają:

1) akt nadania obywatelstwa polskiego „ 50.—

2) akt zezwolenia na zmianę nazwiska „ 200.—

Władza, nadająca obywatelstwo lub zezwalająca na zmianę nazwiska, może zwolnić petenta od opłaty całkowicie lub częściowo ze względu na jego stan majątkowy lub ze względów natury publicznej.

3) zezwolenie na nabycie nieruchomości przez obcokrajowca 1% od nominalnej sumy nabycia, nie więcej jednak jak . „ 500.—

4) zatwierdzenie statutu spółki akcyjnej lub komandytowo-akcyjnej albo zmian w statucie, jak również zezwolenie spółce zagranicznej na działalność w Państwie Polskiem lub na powiększenie kapitału . „ 100.—

5) zezwolenie na stałe prowadzenie przedsiębiorstwa zarobkowego, wymagającego koncesji . . . . „ 20.—

6) zezwolenie na przedłużenie godzin wstępu do lokalu publicznego (restauracji i t. p.) ponad czas, przewidziany w przepisach policyjnych, udzielone na czas dłuższy, niż trzy doby . . . . „ 50.—

7) akt nadania górniczego . . . . „ 25.—

8) karty łowieckie, wydane na czas dłuższy, niż jeden dzień . . . . „ 10.—

Wyciąg i inne świadectwa z akt stanu cywilnego (z ksiąg metrykalnych) podlegają od każdego zaświadczonego faktu urodzin, zaślubin lub śmierci:

a) opłacie w wysokości . . . . . „ 3.—

jeżeli są wydawane poza obszarem, na którym obowiązuje kodeks cywilny niemiecki, o ile koszty utrzymania urzędu stanu cywilnego ponosi Państwo;

b) opłacie w wysokości . . . . . „ 1.—

w innych przypadkach, a w szczególności wydawane przez duchownych katolickich, ewangelickich i prawosławnych na całym obszarze Państwa z wyjątkiem województw poznańskiego, pomorskiego i Górnego Śląska.

Wolne są od opłaty świadectwa:

1) wydawane w sprawach, wymienionych w punktach 1—24 spisu podań, wolnych od opłaty stemplowej;

2) wydawane osobom, którym przysługuje osobiste uwolnienie od opłaty przy wnoszeniu podań.

Opłaty powyższe nie mają zastosowania do świadectw szkolnych, dowodów osobistych, zawierających zezwolenie na wyjazd zagranicę, protestów weksli, czeków i innych dokumentów, sporządzanych przez urzędy pocztowe, jakoteż do świadectw, wystawianych w wypadkach, w których odnośne podania podlegają opłatom innym, niż wymienionym wyżej opłatom stemplowym od podań.

Protesty weksli, czeków i innych dokumentów, sporządzone przez notarjusza, podlegają opłacie, gdy suma dokumentu przewyższa 250 zł. a mianowicie:

przy sumie wyższej niż 250 zł. a nie przewyższającej 500 zł. w wysokości . . zł. 0.50

przy sumie ponad 500 zł. a nie przewyższającej 1000 zł., w wysokości . . . „ 1.—

przy sumie ponad 1000 zł. do 2000 zł., w wysokości . . . . „ 2.—

a przy sumie wyższej niż 2000 zł., w wysokości . . . . „ 3.—

Opłatę oblicza się od każdego zaprotestowanego dokumentu, choćby protest dwóch lub więcej dokumentów był objęty jednym aktem.

Opłacie w wysokości . . . . . „ 1.—

od każdej stronicy pełnej lub zaczętej podlegają:

wypisy z aktów notarjalnych, drugie i dalsze egzemplarze dokumentów, wydawanych przez urzędy, odpisy i wyciągi, sporządzone i poświadczone przez urzędy państwowe;

takież odpisy i wyciągi sporządzone i poświadczone przez notarjusza opłacają po . . . . „ 0.20

Poświadczenia zgodności wtóropisów i wyciągów podlegają:

a) w razie poświadczenia przez notarjusza . . . . „ 0.20

b) w razie poświadczenia przez inny urząd państwowy . . . . „ 0.50

Poświadczenie własnoręczności podpisu lub znaku ręcznego przez urząd państwowy — z wyjątkiem poświadczenia, dokonanego przez notarjusza — podlega opłacie w wysokości 1 zł.; opłatę pobiera się od każdego poświadczonego podpisu; suma opłat za poświadczenie podpisów, umieszczonych na tym samym dokumencie, nie może jednak przewyższać 3 zł.

Poświadczenie własnoręczności przez notarjusza nie podlega opłacie stemplowej. Poświadczenie zdolności osobistej, dokonane jednocześnie z poświadczeniem własnoręczności podpisu (znaku ręcznego), nie podlega opłacie.

Wolne od opłaty są również poświadczenia własnoręczności podpisu, dokonywane przez urzędy państwowe na pocztowych dokumentach oddawczych (przy przesyłkach poleconych, listach wartościowych, paczkach, przekazach).

OPŁATY STEMPLOWE OD UMÓW.

Uwaga ogólna. Z reguły — poza wyjątkami osobno zanotowanymi — do uiszczenia opłaty od pism, stwierdzających umowę obowiązane są *solidarnie*.

a) osoby, będące kontrahentami umowy;

b) osoba, która zawarła umowę, prowadząc interes cudzy bez zlecenia;

c) każdy posiadacz pisma lub urzędownie uwierzytelnionego odpisu lub tłumaczenia, jeżeli jest prawonabywcą osoby, która zawarła umowę.

Do uiszczenia opłaty od orzeczenia obowiązane są wszystkie osoby, które na jego mocy nabywają prawo.

Wolne są od obowiązku uiszczenia procentowej opłaty stemplowej od pisma, stwierdzającego umowę obustronnie obowiązującą krajowe instytucje naukowe, oświatowe lub dobroczynne.

Kontrahent, zawierający umowę z osobą wolną od obowiązku uiszczenia opłaty, ma uiścić połowę opłaty.

Opłatę od pisma należy uiścić w ciągu trzech tygodni od dnia, w którym zostało sporządzone lub od dnia, w którym sprowadzono je do Polski, jeżeli było sporządzone zagranicą.

Jednakże w każdym razie należy uiścić opłatę przed rozpoczęciem wykonywania umowy lub złożeniem pisma urzędowi publicznemu.

Od pism sporządzonych notarjalnie opłatę pobiera notarjusz przy sporządzaniu.

Umowy o przejście własności nieruchomości.

Od umów o nabycie własności nieruchomej, opłata wynosi od jej wartości . . 4 %

Równoznaczne z umową o nabycie własności nieruchomej są m. in.: akty przejścia własności nieruchomej drogą licytacji, orzeczenia sądowego i t. p.

Opłacie tej natomiast nie podlegają m. in.: pisma, dotyczące komasacji gospodarstw rolnych, likwidacji serwitutów, przeniesienia, własności budynku niewykończonego w ciągu ośmiu lat od dnia rozpoczęcia budowy, pierwszej po ukończeniu budowy umowy o przeniesienie własności budynku wykończonego, sporządzonej w ciągu ośmiu, lat od dnia, w którym zaczęto budynku używać.

Sprzedaż współwłaścicielowi niewydzielonej części nabytej drogą spadku lub darowizny oraz oddanie na własność nieruchomości celem spłacenia długu pieniężnego z tytułów powyższych, podlega opłacie w wysokości . . . . 0,5 %

wartości. Norma ta odnosi się również do umów o sprzedaż ruchomości i praw do ciał kopalnych.

Przy parcelacji opłata stemplowa wynosi . . . . 1 %

Umowy, tyczące się nieruchomości położonej zagranicą podlegają opłacie w wysokości . . . . zł. 3.—

Umowa o ustanowienie lub przelew prawa wydobywania ciał kopalnych lub orzeczenie władzy o odszkodowaniu właściciela gruntu w tych wypadkach podlega opłacie w wysokości . . . . 2 %

od wartości tego prawa, a umowa o przelew prawa do oznaczonej części wydobytych ciał kopalnych lub ich równowartości pieniężnej (procenty brutto) opłacie, w wysokości . . . . 1 %

od wartości tej części.

Sprzedaż i zamiana rzeczy ruchomych oraz cesja.

Umowa o sprzedaż lub zamianę rzeczy ruchomych oraz cesję wierzytelności i innych praw, dalej sprzedaż rzeczy ruchomych drogą licytacji, tegoż rodzaju orzeczenia sądowe (o ile nie mają za przedmiot gotówki), wreszcie oddanie rzeczy ruchomej na własność celem spłacenia długu, jakoteż zrzeczenie się prawa do rzeczy ruchomej wzamian za sumę pieniężną lub za inną rzecz ruchomą podlegają opłacie stemplowej w wysokości . . . . 1 %

od wartości.

Tegoż rodzaju umowy, w których chociażby jeden z kontrahentów zawiera w zakresie swego przedsiębiorstwa, podlegającego podatkowi przemysłowemu lub ustawowo od tego podatku zwolnionego, podlegają opłacie w wysokości . . . . . 0.2 %

Karty umowy, sporządzone przez maklera przysięgłego, a tyczące się tranzakcyj giełdowych, zawartych na giełdzie towarowej podlegają opłacie w wysokości 0.1 %

Do zakresu przedsiębiorstwa *przemysłowego* należy:

1) *nabywanie* surowców, maszyn, narzędzi, paliwa, środków przewozowych, paszy dla koni pociągowych;

2) *sprzedawanie* towarów, wytworzonych przez dane przedsiębiorstwo przemysłowe. Natomiast, nie należą do zakresu przedsiębiorstwa czynności *jednorazowe* (np. budowa budynku fabrycznego i zakupywanie w tym celu materjałów budowlanych; zakupno

istniejącej już fabryki wraz z zapasami surowców, gotowych towarów), ani też czynności *przypadkowe* (np. sprzedaż maszyny zwykłej lub nieodpowiadającej już aktualnemu stanowi rozwoju techniki).

Wolne są od opłaty:

1) pisma, stwierdzające sprzedaż za sumę nie przewyższającą zł. 20;

2) sprzedaż monopolowi lub kupno od niego przedmiotów monopolowych;

3) sprzedaż monet zagranicznych, jako też złota i srebra w sztabach;

4) przelew wkładki w P. K. O.;

5) sprzedaż materjałów budowlanych w związku z ustawą o rozbudowie miast;

6) umowę sprzedaży, którą jeden z kontrahentów zawarł w zakresie swego przedsiębiorstwa, podlegającego podatkowi przemysłowemu lub ustawowo uwolnionego od tego podatku, jeżeli pismo takie jest zaopatrzone tylko w podpis jednej strony i przytem nie jest ani sporządzone ani uwierzytelnione sądownie lub notarjalnie. Opłaty nie pobiera się nie tylko wówczas, gdy sporządzone zostało jedno pismo podpisane przez jednego kontrahenta a wręczone drugiemu lecz również wtedy, gdy umowa przyszła do skutku w drodze wymiany pism (listów), z których każde podpisane jest tylko przez jednego kontrahenta.

Natomiast akt ściśle prywatny podlega opłacie, jeżeli został podpisany albo przez obydwu kontrahentów albo chociażby przez jednego w tym wypadku, gdy dana umowa o sprzedaż nie wchodzi w zakres przedsiębiorstwa prowadzonego przez jedną ze stron. Jeżeli jedna ze stron nie prowadzi przedsiębiorstwa przemysłowego, podlegającego podatkowi przemysłowemu lub ustawowo od niego zwolnionego, prywatny akt umowy, podpisany chociażby przez jednego tylko kontrahenta podlega zawsze opłacie.

Oferta nie podlega opłacie, jeśli nie uwzględnia się tego wyjątkowego wypadku, gdy sporządzono ją w formie aktu notarjalnego lub notarjalnie uwierzytelnionego, a wartość przedmiotu przewyższa 100 zł., wówczas należy się opłata stała (1 zł. przy wartości do 1000 zł., 3 zł. przy wartości ponad 1000 zł.).

Przyjęcie oferty nie podlega opłacie, jeżeli ma formę aktu ściśle prywatnego a jeden choćby z kontrahentów podlega podatkowi przemysłowemu lub ustawowo zwolniony jest od niego, przyczem tranzakcja leży w zakresie przedsiębiorstwa; jeżeli jednak przyjęcie wypisane jest na samej ofercie należy się normalna opłata procentowa (0,2%).

Zamówienie, w którem nie powołano się na otrzymaną ofertę, traktuje się pod względem opłaty jak ofertę; jeżeli zaś powołanie takie nastąpiło, wówczas zamówienie traktuje się pod względem opłaty jak przyjęcie oferty.

Przyjęcie zamówienia traktuje się pod względem opłaty tak samo, jak zamówienie, dokonane z powołaniem się na otrzymaną ofertę, czyli jak przyjęcie oferty.

Wolne są od opłaty również indosy na wekslach, przekazach, czekach, na dokumentach przewozowych, na dowodzie składowym posiadania oraz indos drugi i następne na warrancie.

Opłatę od karty umowy, sporządzonej przez maklera uiszcza makler, który ma prawo żądać zwrotu połowy od każdego z kontrahentów.

RACHUNKI

i inne pisma, stwierdzające wykonanie umowy

podlegają opłacie 0.2%
od sumy należności, jeżeli choćby jeden z kontrahentów zawarł umowę sprzedaży w zakresie swego przedsiębiorstwa, podlegającego podatkowi przemysłowemu lub ustawowo od tego podatku zwolnionego, z wyjątkiem kupna lasu na wyrąb
a w innych przypadkach opłacie . . . . 1 %
od sumy należności.

Niema znaczenia, czy wystawca rachunku podpisał go lub czy swe nazwisko albo firmę uwidocznił w inny sposób np. za pomocą pieczątki lub przez wystawienie rachunku na papierze firmowym. Wystarczy do zaistnienia obowiązku uiszczenia opłaty, gdy jest pismo sporządzone przez sprzedawcę, stwierdzające całkowite lub częściowe wykonanie umowy przez wystawcę i wymieniające należności za dostarczone rzeczy ruchome.

Jeżeli jednak nie sporządzono pisma stwierdzającego zawarcie umowy, a podlegającego opłacie ani nie wystawiono rachunku, t. j. pisma o charakterze wyżej podanym, natomiast sporządzono potwierdzenie odbioru towarów, wymieniające zarazem należność za nie, wówczas to potwierdzenie podlega opłacie tak, jak od rachunku.

Tak samo jeżeli nie sporządzono pisma, stwierdzającego zawarcie umowy, a podlegającego opłacie, ani nie wystawiono rachunku, natomiast sporządzono potwierdzenie odbioru ceny z zaznaczeniem, że otrzymano ją za dostarczone towary, wówczas to potwierdzenie odbioru podlega opłacie tak, jak od rachunku.

Skoro sporządzono co do tej samej należności kilka pism, stwierdzających wykonanie umowy np. kilka rachunków równobrzmiących, to opłata należy się tylko raz jeden, a mianowicie od pisma pierwszego. Skoro to się stało wolne od opłaty są również odpisy rachunków. W razie przedłożenia sądowi, notarjatowi lub innemu urzędowi państwowemu wyżej wymienionych a wolnych zasadniczo od opłaty pism, (również odpisów), należy udowodnić uiszczenie opłaty od pisma pierwszego.

Nie podlega opłacie rachunek pozorny t. j. pismo, z którego treści — bądź samej przez się, bądź w związku z inną korespondencją handlową — wynika, że celem jego jest jedynie poinformowanie odbiorcy o cenie towaru, że zatem pismo to ma charakter oferty. Samo zaopatrzenie rachunku w napis „rachunek pozorny" lub w analogiczne określenie w języku obcym (np. pro forma, facture simulé, Vorfaktur) nie wystarcza do uznania, że rachunek nie podlega opłacie.

Opłacie podlegają również rachunki i inne pisma, stwierdzające wykonanie umowy, wystawione zagranicą a przeniesione do Polski.

Do uiszczenia opłaty od pisma sporządzonego w Polsce, jest obowiązany wystawca; ma ją uiścić przed doręczeniem pisma odbiorcy.

Opłatę od pisma, sporządzonego zagranicą, ma uiścić strona, w Polsce zamieszkała, w ciągu trzech tygodni od dnia otrzymania pisma.

Nie podlegają opłacie, pisma, stwierdzające:

1) należność, nie przewyższającą 20 zł.;

2) wykonanie umowy sprzedaży, od której już uiszczono opłatę, przewidzianą od sprzedaży rzeczy ruchomych;

3) wykonanie umowy o sprzedaż przedmiotów monopolu państwowego, jeżeli monopol jest bądź sprzedawcą, bądź nabywcą;

4) wykonanie umowy o sprzedaż papierów wartościowych, zagranicznych środków płatniczych, lub złota i srebra w sztabach;

5) wykonanie umowy sprzedaży materjałów budowlanych, przewidzianej w punktach a), d) art. 4 ustawy z dnia 29 kwietnia 1925 r. o rozbudowie miast;

6) należność Banku Polskiego;

7) należność spółdzielni za towary, sprzedane członkowi, lub za towary, przez spółdzielnię od kogokolwiek kupione albo otrzymane w komis, o ile sprzedaż, względnie kupno, mieści się w granicach podstawowej działalności spółdzielni, określonej jej statutem. Uwolnienie to nie tyczy się rachunków między związkiem spółdzielni a spółdzielniami, należącemi do związku;

8) należność związku rewizyjnego wynikłą z działalności związkowej.

Wolne są od opłaty rachunki aptekarzy, umieszczane na receptach lub na odpisach recept, załączonych do lekarstw.

Nie są rachunkami w powyższem znaczeniu t. zw. „bloczki kasowe" czyli „paragony", wydawane kupującym w handlu detalicznym t. j. wykazy, wymieniające zakupione towary, cenę jednostkową i cenę łączną oraz datę zakupna a nie wymieniające ani firmy sprzedawcy ani nazwiska kupującego. Również nie są rachunkami kartoniki, wydawane z aparatów Kontroli Kasowej („Kas rejestracyjnych"), wymieniające tylko należności lub należność i firmę.

W razie nieuiszczenia opłaty w należnej sumie, we właściwym terminie i we właściwy sposób wymierza się obowiązanemu podwyżkę stemplową w wysokości 25-krotnej.

POKWITOWANIA.

Pokwitowania z odbioru pieniędzy, papierów wratościowych i innych przedmiotów podlegają zasadniczo opłacie 20 gr.

Wolne są od opłaty stemplowej pokwitowania:

1) stwierdzające odbiór przedmiotów, których wartość nie przewyższa 50 zł.;

2) stwierdzające zwrot pieniędzy, złożonych na oprocentowanie przedsiębiorstwu, trudniącemu się czynnościami bankierskiemi, jeżeli zwrócona kwota nie przewyższa 100 zł.;

3) umieszczone w tekście tej umowy, której wykonanie stwierdzają, oraz umieszczone na rachunkach, a dotyczące należności, stwierdzonej rachunkiem;

4) wydawane w obrocie wewnętrznym jednego i tego samego przedsiębiorstwa, w szczególności też między jego oddziałami;

5) tyczące się uiszczenia daniny publicznej lub kary pieniężnej albo zwrotu nienależnie uiszczonej daniny lub kary;

6) stwierdzające odbiór wynagrodzenia za świadczenia, stanowiące obowiązek publiczno-prawny;

7) stwierdzające spłatę kapitału lub odsetek w przypadkach pomocy kredytowej, związanej z komasacją, meljoracjami, reformą rolną i t. p.;

8) wydane przez Skarb Rzeczypospolitej, przez Bank Polski oraz przez zakłady i zrzeszenia religijne, oświatowe, naukowe i dobroczynne;

9) stwierdzające odbiór kwot, należnych z tytułu stosunku służbowego;

10) stwierdzające odbiór od spółdzielni: udziału, dopłaty i udziału w zyskach, jak również uiszczenie dopłaty na rzecz spółdzielni;

11) stwierdzające uiszczenie sumy, należnej z powodu sprzedaży zagranicznych środków płatniczych lub złota i srebra w sztabach lub papierów wartościowych albo na mocy: wekslu, czeku, przekazu przenośnego zapomocą indosu, składowego dowodu zastawniczego (warrantu), lub obligu na zlecenie;

12) tyczące się obrotu pocztowego i telegraficznego, jako też przewozu kolejami żelaznemi i statkami;

13) tyczące się obrotu oszczędnościowego i czekowego Pocztowej Kasy Oszczędności, Centralnej Kasy Spółek Rolniczych, gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych i spółdzielni, należących do związku rewizyjnego;

14) tyczące się stosunków prawnych między spółdzielnią a jej członkami, o ile te stosunki mieszczą się w granicach działalności podstawowej, określonej statutem.

Do uiszczenia opłaty jest obowiązana osoba, wydająca pokwitowanie, a przy pokwitowaniach, wystawionych zagranicą—odbiorca.

W wypadku nieuiszczenia opłaty wymierza się podwyżkę stemplową w wysokości 25-krotnej.

Obrót papierów wartościowych.

Umowy o sprzedaż papierów wartościowych (również o spłacenie niemi długu pieniężnego) lub o ich zamianę na inne papiery wartościowe podlegają opłacie 0,2%
o ile chodzi o akcje i kuksy i inne papiery o niestałem oprocentowaniu,
natomiast opłacie 0,05%
o ile chodzi o papiery o stałem oprocentowaniu.
Opłaty te podnoszą się odpowiednio do . 0,5%
względnie do 0,1%
jeżeli kontrahenci, nie będąc bankierami, zawarli umowę bez pośrednictwa maklera przysięgłego.

Opłacie podlegają również pisma, stwierdzające pochodzenie papieru wartościowego, indos na imiennym papierze wartościowym, pismo, zawiadamiające instytucję emitującą o przelewie lub pismo instytucji, przyjmującej ten przelew, świadectwo tymczasowe.

Jeżeli jeden chociażby kontrahent wykonywa czynności bankierskie lub jeżeli umowę zawarto za pośrednictwem maklera przysięgłego, opłata należy się bez względu na pisemną czy ustną formę stwierdzenia tej umowy.

Wyżej podane stawki opłat obliczają się: a) przy umowie o sprzedaż — od łącznej wartości wszystkich zobowiązań kupującego, b) w innych wypadkach, — w tem od świadectw pochodzenia — od wartości papierów.

Do uiszczenia opłaty obowiązany jest: 1) makler przysięgły, 2) w braku pośrednictwa maklera:

a) ten z kontrahentów, który ma mieszkanie lub siedzibę w Polsce, jeżeli drugi z nich znajduje się zagranicą;

b) ten z kontrahentów, który wykonywa czynności bankierskie, jeżeli drugi z nich czynności takich nie wykonywa, a obaj mają mieszkanie lub siedzibę w Polsce;

c) zbywca, gdy obie strony wykonywają w Polsce czynności bankierskie;

d) obaj kontrahenci solidarnie, jeżeli obaj znajdują się w Polsce, a żaden z nich nie wykonywa czynności bankierskich.

Nieuiszczenie lub niewłaściwe uiszczenie opłaty pociąga za sobą nadwyżkę równą 25-krotności opłaty.

Wolne są od opłaty stemplowej:

1) obrót obligów Państwa Polskiego, listów zastawnych Państwowego Banku Rolnego, tymczasowych zobowiązań tego banku do dostarczenia listów zastawnych oraz obrót wylosowanych papierów wartościowych i płatnych kuponów od papierów wartościowych;

2) sprzedaż zagranicznych środków płatniczych lub ich zamiana na inne zagraniczne środki płatnicze;

3) zamiana papierów wartościowych na inne odcinki papierów tego samego rodzaju, jeżeli łączna wartość nominalna jednych i drugich jest ta sama;

4) zamiana świadectwa tymczasowego na dowód ostateczny;

5) zamiana papierów wartościowych wskutek ich konwersji;

6) wymiana akcyj z powodu powiększenia lub zmniejszenia kapitału zakładowego albo z powodu fuzji spółek akcyjnych;

7) kupno przez instytucję kredytową własnych listów zastawnych lub innych obligacyj własnych, wypłaconych tytułem pożyczki, jeżeli następuje bezpośrednio po ich wydaniu dłużnikowi;

8) spłata pożyczki, otrzymanej od instytucji kredytowej w jej własnych obligacjach (listach zastawnych i t. d.), obligacjami tego samego rodzaju;

9) zamiana listów Państwowej Renty Ziemskiej, na listy zastawne, przewidziane w ustawie o wykonaniu reformy rolnej.

Pisma, tyczące się praw rzeczowych na rzeczy cudzej.

Pisma, stwierdzające umowę o ustanowieniu prawa na rzeczy cudzej podlegają opłacie od wartości . . . . 1 %

O ile tyczą się nieruchomości, położonej zagranicą — opłacie . . . . . 0,1 %

Tej ostatniej opłacie podlegają również pisma, stwierdzające umowę i ustanowienie zastawu lub hipoteki tytułem kaucji. W szczególności jednak pisma stwierdzające ustanowienie kaucji na zabezpieczenie kredytu wekslowego oraz kaucji służbowej, podlegają stałej opłacie w wysokości . . . . zł. 3.—

Pismo, stwierdzające umowę o ustanowieniu hipoteki lub zastawu nieruchomego dla wierzytelności już istniejącej podlega opłacie . . . . 0,5% od kwoty wierzytelności.

Opłata nie może jednak przewyższać . zł. 3.— w przypadku ustanowienia hipoteki lub zastawu nieruchomego dla wierzytelności, już poprzednio stwierdzonej pismem podlegającem opłacie, jeżeli opłatę od tego pisma uiszczono.

Pisma, któremi wierzyciel potwierdza odbiór rzeczy oddanej mu w zastaw, uważa się za stwierdzenie odnośnej umowy o zastaw.

Dzierżawa i najem rzeczy.

Pisma, stwierdzające umowy o dzierżawę lub najem rzeczy, przedłużenie takiej umowy albo cesję praw dzierżawcy lub biorącego w najem podlegają opłacie . . . . 1 % od wartości zobowiązania.

Przy dzierżawie lub najmie nieruchomości zagranicznej opłata wynosi . . zł. 3.—

Wynajmujący lokale urzędowym przedstawicielom obcego państwa uiszcza połowę opłaty.

Umowa o najem lub przedłużenie najmu skrzynki depozytowej podlega niezależnie od pisemnej lub ustnej formy opłacie w wysokości . . . . 10 % od całkowitej ceny najmu.

Pisma, tyczące się umów o świadczenie usług.

Pisma, stwierdzające umowę o świadczenie usług — z wyjątkiem dokumentów przewozowych — podlegają opłacie:

a) w wysokości 0,2% od umówionego wynagrodzenia, jeżeli choćby jeden z kontrahentów zawarł umowę w zakresie swego przedsiębiorstwa, podlegającego podatkowi przemysłowemu lub ustawowo od tego podatku zwolnionego;

b) w wysokości 1% — w innych przypadkach.

Rachunki stwierdzające wykonanie umowy o świadczenie usług przez osobę, która się do nich zobowiązała, podlegają opłacie stemplowej według zasad, ogólnie tyczących się rachunków.

Wolne są od opłaty pisma, stwierdzające:

1) umowę między służbodawcą a pracownikiem;

2) umowę z maistrem o przyjęcie ucznia;

3) umowę między komisantem a komitentem o sprzedaż, kupno lub zamianę papierów wartościowych;

4) umowę, wymienioną w punkcie a), jeżeli pismo jest zaopatrzone tylko w podpis jednej strony i przytem nie jest sporządzone ani uwierzytelnione sądownie lub notarjalnie;

5) wykonanie umów wymienionych w punktach 1 — 3.

Wolne są od opłaty rachunki szpitali, nie będących przedsiębiorstwami zarobkowemi, w przedmiocie kosztów leczenia.

Pisma, stwierdzające umowę składu.

Pismo, stwierdzające umowę o przyjęcie na skład rzeczy ruchomych przez osobę, trudniącą się zawodowo przechowywaniem rzeczy cudzych (świadectwo depozytowe, składowy dowód posiadania i t. p.) podlega opłacie:

a) w wysokości 0,02% od nominalnej wartości papierów wartościowych, przyjętych na przechowanie;

b) w wysokości 50 gr. w razie przyjęcia na przechowanie innych rzeczy ruchomych, gdy ich wartość nie przewyższa 1.000 zł. i w wysokości 1 zł., gdy wartość rzeczy jest wyższa.

Pisma, wyżej wymienione, wystawione przez Bank Polski, są wolne od opłaty.

Ubezpieczenia.

Wpłaty, przyjęte przez zakłady ubezpieczeń, podlegają opłacie . . . . . . 2 %

a wypłaty, dokonane przez te zakłady z tytułu stosunków z ubezpieczonymi, opłacie . . . . 1 %

niezależnie od tego, czy są stwierdzone pisemnie, czy nie. Z sumy wpłaty potrąca się jednak m. in. sumy, zwrócone skutkiem niedojścia do skutku ubezpieczenia lub całkowitego czy częściowego storna, kwoty wpłacone przez ubezpieczających na daniny publiczne od zakładów i t. d.

Wpłaty i wypłaty ubezpieczeniowe wolne są od opłaty stemplowej, jeżeli są dokonywane z tytułu:

1) ubezpieczenia przymusowego lub nawet dobrowolnego, zawartego z instytucją ubezpieczeń przymusowych, powołaną do życia przez ustawę (z wyjątkiem zakładów ubezpieczeń przymusowych od ognia)

2) ubezpieczenia dobrowolnego, mającego moc, zwalniającą od ubezpieczenia przymusowego;

3) umowy między pracodawcą a pracownikiem, zapewniającej pracownikowi lub jego rodzinie emeryturę, pensję wdowią lub sierocą;

4) umowy między pracodawcą lub pracownikiem a osobą trzecią, która zapewnia pracownikowi lub jego rodzinie emeryturę, pensję wdowią lub sierocą, jeżeli umowa taka stanowi wykonanie obowiązku, przewidzianego w kontrakcie służbowym;

5) reasekuracji;

6) ubezpieczenia, zawartego poza granicami Polski przez zagraniczny oddział polskiego zakładu ubezpieczeń.

Obowiązek uiszczenia opłat ciąży na zakładzie ubezpieczeń ,który może żądać od kontrahenta zwrotu uiszczonej opłaty.

Umowy majątkowe małżeńskie.

Umowa o wspólność majątkową małżeńską (między żyjącymi lub na wypadek śmierci) podlega opłacie w wysokości . 1 %

Od wartości objętego wspólnością majątku, przewyższającej zł. 10.000, jeżeli jednak wartość majątku nie przekracza zł. 10.000 — lub chodzi o majątek przyszły, a wreszcie od wszelkich innych umów małżeńskich . . . . zł. 10.—

Pisma, stwierdzające dział majątku wspólnego.

Pisma, tego rodzaju, o ile nie dotyczą wspólności, która wynikła wyłącznie z dziedziczenia zapisu lub darowizny, albo wspólnoty gruntowej, zatwierdzanej przez władze ziemskie, opłacają . . . . 4 %

od nadwyżwi wartości otrzymanej części fizycznej nad przypadającą częścią idealną, jeżeli tą nadwyżką są rzeczy nieruchome.

Jeżeli, zaś są to rzeczy ruchome, to 1 %

Układ pojednawczy.

Ugoda, uznająca zobowiązanie, od którego nie została uiszczona opłata stemplowa wobec braku pisma stwierdzającego, podlega opłacie, jaka by się należała od takiego pisma.

Jeżeli zaś istnieje pismo, stwierdzające zobowiązanie i jest opłacone, to znajdują zastosowanie przepisy, odnoszące się do wtóropisów.

Jeżeli na skutek ugody powstaje nowe zobowiązanie, to należy się, opłatą, przypadająca od pisma, stwierdzającego tego rodzaju umowę.

Ugody, zawarte w sądowem postępowaniu spornem są wolne od opłaty, chyba że dotyczą nieruchomości lub ciał kopalnych.

Umowy przygotowawcze i punktacje.

Umowy przygotowawcze, zobowiązujące do zawarcia umowy ostatecznej, opłacają 0.2%

od sumy, miarodajnej dla opłaty od umowy ostatecznej.

Przy opłacie od umowy ostatecznej — niższej od 0,2% — uiszcza się tę niższą.

Umowa o otwarcie kredytu wekslowego opłaca . . . . zł. 3.—

kredytu innego rodzaju 0,1%

Za pisma, stwierdzające umowę przygotowawczą, uważa się również pokwitowanie z otrzymania zadatku.

Punktacje opłacają stawkę, przypadającą od tego rodzaju umowy, jakiej są skrótem. W razie spisania ostatecznej umowy potrąca się z przypadającej od niej opłaty uiszczoną już opłatę od punktacyj.

Pełnomocnictwa.

Opłacie stemplowej w wysokości . . zł. 33.— podlegają:

1) pisma, stwierdzające umowę pełnomocnictwa, podpisane przez obie strony;

2) pełnomocnictwo, podpisane tylko przez mocodawcę, bądź sporzadzone lub uwierzytelnione sądownie albo notarjalnie, bądź wręczone pełnomocnikowi lub osobie trzeciej (w szczególności też sądowi lub innemu urzędowi publicznemu), wobec której pełnomocnik ma zastępować mocodawcę;

3) protokół, stwierdzający udzielenie pełnomocnictwa, spisany na skutek oświadczenia mocodawcy przez sąd lub inny urząd publiczny, wobec którego pełnomocnik ma zastępować mocodawcę.

oraz każdy wtóropis jak również każdy zaświadczony odpis.

Opłacie w wysokości . . . . zł. 1.— podlegają wyżej wymienione pisma i odpisy w razie zastępstwa w sprawie, należącej w pierwszej instancji do Sądu powiatowego (pokoju), Sądu przemysłowego, kupieckiego, Urzędu Rozjemczego do Spraw najmu.

Takiejże opłacie (zł. 1.—) podlega pełnomocnictwo do odbioru sumy pieniężnej, przewyższającej zł. 500.—

Do uiszczenia opłaty obowiązany jest mocodawca, pełnomocnik zaś, jeżeli przyjął pełnomocnictwo obowiązany jest solidarnie z mocodawcą

Wolne są od opłaty stemplowej:

1) pełnomocnictwo, udzielone przez pełnomocnika dalszemu pełnomocnikowi (substytucja);

2) pełnomocnictwo, upoważniające do działania w sprawie sądowo-karnej lub w postępowaniu, przewidzianem w przepisach karnych administracyjnych lub karnych skarbowych;

3) pełnomocnictwa, udzielone przez Skarb Rzeczypospolitej, przez Bank Polski lub przez instytucje i zrzeszenia oświatowe, naukowe, dobroczynne i religijne;

4) pełnomocnictwo, upoważniające do uczestnictwa w walnem zebraniu akcjonarjuszów Banku Polskiego;

5) pełnomocnictwa, składane komisjom rozjemczym dla załatwienia zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami;

6) pełnomocnictwo, udzielone pracowniczemu związkowi zawodowemu lub jego funkcjonarjuszom albo przez taki związek, a upoważniające do zastępowania członków związku wobec sądów;

7) odpisy pełnomocnictw załączone do skargi sądowej, o ile są przeznaczone dla pozwanych;

8) pełnomocnictwa oraz odpisy pełnomocnictw, składane w postępowaniu, należącem w pierwszej instancji do sądów powiatowych (pokoju) albo sądów przemysłowych lub kupieckich, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przewyższa 100 złotych;

9) pełnomocnictwo, uprawniające do zastępstwa w postępowaniu sądowem, jeżeli mocodawcy służy w tem postępowaniu prawo ubogich;

10) upoważnienie do odbioru sumy pieniężnej, nie przewyższającej 500 zł., lub do odbioru rzeczy ruchomej innego rodzaju, bez względu na jej wartość, jak również — bez względu na kwotę — upoważnienie do odbioru sum, wypłacanych z tytułu stosunku służbowego, albo wkładki w Pocztowej Kasie Oszczędności;

1) pełnomocnictwa pocztowe.

Obligi.

Obligacje (listy zastawne, obligacje spółek akcyjnych i t. p.) oraz

obligi, skrypty dłużne, rewersy, podlegają opłacie 0,5%

Od obligacyj uiszcza opłatę instytucja emitująca od obligów, skryptów dłużnych, rewersów wierzyciel i dłużnik solidarnie.

Obligi, stwierdzające udzielenie pożyczki pod zastaw towarów osobie, podlegającej podatkowi przemysłowemu z tytułu sprzedaży tych towarów, podlegają opłacie w wysokości 0,3%

Od sumy zobowiązania a w innych wypadkach pożyczki pod zastaw przedmiotów ruchomych, opłacie 0,5%

Udzielenie poręczenia podlega opłacie w wysokości . . . . zł. 3.—

Wolne jednak od opłaty są: poręka wekslowa i poręka na czeku; poręka przy pożyczce, udzielonej przez spółdzielnię członkowi; poręka za zobowiązanie, stwierdzone obligiem, który ustawa zwalnia od opłaty.

Wpisy w książeczkach wkładkowych, dowody przyjęcia wkładu na rachunek bieżący, asygnaty kasowe i t. p. w instytucjach bankowych, podlegają opłacie . . zł. 0.20

Opłaty nie pobiera się jednak w razie stwierdzenia przyjęcia kwoty do zł. 100.— oraz niezależnie od wysokości kwoty, jeżeli wystawcą jest P.K.O., Bank Polski, Centralna Kasa Spółek Rolniczych, gminne kasy pożyczkowo - oszczędnościowe oraz spółdzielnie, należące do związku rewizyjnego.

Wyciąg z rachunku Konto Korrentowego podlega opłacie od arkusza . . . zł. 0,20

Konwersje wolne są od opłaty jeżeli kwota nowej pożyczki nie przewyższa poprzedniej wierzytelności, w przeciwnym razie uiszcza się opłatę od nadwyżki.

Spółki i inne zrzeszenia.

Umowa o zawiązaniu krajowej spółki akcyjnej lub komandytowo akcyjnej, podlega opłacie 2%

od kapitału zakładowego (wartości nominalnej wszystkich akcyj wraz z dopłatami).

Opłacie w tejże wysokości podlegają uchwały o powiększeniu kapitału zakładowego, przyczem opłata ta zależna jest od sumy, o którą powiększył się kapitał, obliczony, jak wyżej.

Wpłaty na udziały, dokonane przez członków spółdzielni, podlegają opłacie 2%

od ogólnej sumy wpłat w ciągu roku rachunkowego. Za wpłaty uważa się również sumy zaliczone na poczet udziałów przy podziale zysków. Opłata ma być uiszczona w ciągu 2 miesięcy po zatwierdzeniu sprawozdania rocznego przez Walne Zgromadzenie.

Wolne są wpłaty na udziały w spółdzielniach ograniczających działalność do swych członków.

Umowy o zawiązanie wszelkich innych spółek lub powiększenie ich kapitału zakładowego, opłacają 2%

od sumy kapitału zakładowego. Za pisma, stwierdzające tego rodzaju umowę, uważa się również protokół ogólnego zebrania spólników, zapisanie do Księgi uchwał, tudzież podanie o wpis umowy lub uchwały do rejestru handlowego.

Spółka uiszcza powyższe opłaty i odpowiada za nie solidarnie z Zarządem.

Zapis w rejestrze handlowym może być dokonany dopiero po dostarczeniu dowodu uiszczenia opłaty.

Umowa, dotycząca aportu nieruchomego, opłaca 2%

a aportu stanowiącego prawo wydobywania ciał kopalnianych 1%
prawo zaś do części ciał kopalnych . . . 0,5%
od wartości nieruchomości wzgl. wniesionego prawa.

Umowy o przekształcenie istniejącej już spółki na spółkę innego rodzaju, o powiększenie kapitału spółki celem przejęcia majątku już istniejących spółek (fuzje) opłacają połowę opłat normalnych czyli 1%

Spółki, mające siedzibę zagranicą podlegają normalnym, wyżej podanym opłatom, przyczem podstawę wymiaru stanowi Kapitał, przeznaczony do dzia-

łalności w Polsce, a opłata winna być uiszczona przed rozpoczęciem tej działalności.

Akcje, świadectwa tymczasowe i inne dowody uczestniczenia w spółce akcyjnej lub komandytowo-akcyjnej, wypuszczone zagranicą a przeniesione do Polski, podlegają opłacie . . . . 2% od wartości nominalnej.

Opłata powinna być uiszczona przez posiadacza dowodów uczestnictwa w ciągu 3 tygodni po ich otrzymaniu.

Opłatę od świadectwa tymczasowego zalicza się na opłatę od dowodu definitywnego.

Weksle.

Weksle, wystawione w Polsce, podlegają opłacie:

a) w wysokości 20 gr. przy sumie wekslowej do 50 zł.;

b) w wysokości 30 gr. od każdych pełnych lub zaczętych stu złotych sumy wekslowej, przewyższającej 50 zł. a nie przewyższającej tysiąca złotych;

c) w wysokości 3 zł. od każdego pełnego lub zaczętego tysiąca złotych sumy wekslowej, przewyższającej tysiąc złotych.

Weksel in blanco powinien być opłacony stosownie do sumy, która ma być następnie wypisana, przyczem jeżeli uiszczono opłatę, przypadającą od zł. 10.000.— a weksel wypełniony zostanie na wyższą sumę, to uiszcza się jedynie opłatę dodatkową od tej wyższej sumy. W razie zaś uiszczenia opłaty początkowej niższej, niż przypadająca od zł. 10.000.—, i następnego wypełnienia wekslu na sumę wyższą, niż ta, która odpowiada uiszczonej opłacie, to oprócz dododatkowej opłaty, wymierzona będzie 25-krotna podwyżka stemplowa.

Opłatom według zasad powyższych podlegają również wtóropisy i odpisy, te ostatnie, jeśli są indosowane lub zaopatrzone w poręke wekslową.

Wtóropis wekslu na którego przedniej stronie zaznaczono, że został sporządzony celem przesłania do przyjęcia, a tylna stronę przekreślono, dalej weksel własny, nie na zlecenie, wystawiony w granicach Kredytu budowlanego, krótkoterminowego, przewidzianego dekretem o rozbudowie miast są wolne od opłaty.

Opłatę od wekslu, wystawionego w Polsce, należy uiścić przed umieszczeniem pierwszego podpisu; o ile jednak chodzi o weksel trasowany, płatny na własne zlecenie wystawcy lub na jego rzecz, opłata winna być uiszczona przed przyjęciem lub przed umieszczeniem pierwszego indosu.

Wystawione zagranicą weksle, podlegają opłatom, wymienionym wyżej, wówczas, gdy: a) miejsce płatności lub miejsce, wymienione obok nazwiska trasata, znajduje się w Polsce, b) gdy weksel wystawiono w walucie polskiej, c) gdy w Polsce następuje zapłata całkowita lub częściowa, d) gdy zaskarżono pretensję z wekslu przed sądem polskim.

Opłatę od wekslu, wystawionego zagranicą, należy w dwóch pierwszych wypadkach uiścić w ciągu tygodnia od dnia, wprowadzenia wekslu do Polski przez osobę, obowiązaną do uiszczenia opłaty, względnie od dnia, otrzymania przez osobę taką wekslu, nadesłanego z zagranicy; jeżeli jednak przed upływem tego czasu nastąpi na obszarze Polski przyjęcie, umieszczenie indosu, wypełnienie indosu in blanco lub wręczenie wekslu, zaopatrzonego w indos in blanco, innej osobie, to opłatę należy uiścić przed dokonaniem pierwszej takiej czynności.

W dwuch następnych przypadkach, należy uiścić opłatę przed przyjęciem zapłaty, względnie przed wytoczeniem skargi.

Do uiszczenia opłaty od wekslu są obowiązani solidarnie: wystawca, remitent, posiadacz wekslu i wszyscy dłużnicy wekslowi, którymi są:

a) akceptant wekslu trasowanego, w szczególności też akceptant przez wyręczenie,

b) każdy indosant wekslu trasowanego lub własnego i poręczyciel.

W razie nieuiszczenia lub niewłaściwego uiszczenia opłaty od wekslu, wymierza się 25-krotną podwyżkę wekslową tytułem kary.

Nie podlegają opłacie:

Pismo, którem mocodawca zadłuża bank (jako inkasenta jego weksli), kwotą zainkasowaną i stwierdza, że inkasent nie posiada już wekslu, przesłanego mu w swoim czasie do inkasa, jak również:

Zestawienie należności z tytułu zwrotnego poszukiwania, wywołanego nieprzyjęciem wekslu lub niezapłaceniem sumy wekslowej, a w szczególności wykaz wymieniający: procent prawny, koszta protestu, koszta zawiadomienia poprzednika i wystawcy, tudzież inne koszta, prowizję komisową oraz dyskonto.

Natomiast pismo, którem bank zawiadamia klienta o uznaniu jego rachunku z powodu inkasa weksli i w którem wymienia ulegające potrąceniu koszta obce i prowizję, podlega opłacie . . . . 0.2% od sumy prowizji, a pismo, którem mocodawca potwierdza odbiór gotówki, wypłaconej mu przez bank z tytułu inkasa weksli (o ile kwota pokwitowana przekracza zł. 50) podlega opłacie . . . . zł. 0.20

Przekazy.

Przekaz, zawierający zlecenie wypłaty sumy pieniężnej lub zlecenie wydania papierów wartościowych albo innych rzeczy zamiennych, podlega opłacie stemplowej w wysokości 0,3 proc. od sumy pieniężnej, względnie od wartości papierów lub innych rzeczy zamiennych, jeżeli bądź przekazujący, bądź osoba, której przekaz wykonać zlecono, jest handlującym w rozumieniu kodeksu handlowego.

Wolne są od opłaty:

1) przekazy, zawierające zlecenie wypłaty z rachunku bieżącego (on call);

2) przekazy, płatne nie później niż w tydzień po dacie wystawienia, jeżeli ta data nie jest późniejsza, niż dzień doręczenia przekazu uprawnionemu;

3) przekazy pocztowe i telegraficzne;

4) przekazy, przy których przekazującym jest Bank Polski.

5) przekazy, gdy ani przekazujący ani ten, komu zlecono wykonać przekaz, nie są handlującymi.

Do uiszczenia opłaty od przekazu są obowiązane solidarnie: osoba uprawniona do odbioru należności i osoba, której przekaz wykonać zlecono, a przy

przekazach przenośnych zapomocą indosu: wystawca przekazu i wszyscy indosanci oraz posiadacz przekazu.

Czek.

Czek wolny jest zasadniczo od opłaty, jeżeli jednak został wręczony odbiorcy przed datą jego wystawienia albo jeśli w czeku na rzecz określonej osoby lub na jej zlecenie wystawca jest zarazem trasatem, podlega opłacie 0,3 proc. od sumy czekowej.

Asygnacje.

Zlecenia wypłaty są zasadniczo wolne od opłaty. Jeżeli jednak mają być wykonane przez samego wystawcę lub przez inny oddział przedsiębiorstwa, wystawione są bez daty albo z datą późniejszą, niż dzień wręczenia odbiorcy, lub wreszcie płatne są w oznaczonym terminie (a nie za okazaniem) opłacają . . . . 0,3% od sumy asygnowanej.

10%-wy dodatek do podatków i opłat*)

W okresie od 1.I 1928 do 31.III 1929 pobiera się w dalszym ciągu 10-procentowy dodatek do uiszczanych w tym okresie podatków bezpośrednich, podatków pośrednich, opłat stemplowych, podatku spadkowego i od darowizn, jako też wpłacanych względnie przymusowo ściąganych zaległości wyżej wymienionych danin.

Dodatku nie pobiera się przy podatku dochodowym, od uposażeń służbowych, podatku od lokali i placów niezabudowanych, podatku majątkowym, daninie lasowej, opłatach stemplowych od umów i uchwał, tyczących się zawiązania i powiększenia kapitału zakładowego, spółek akcyjnych i komandytowych ,opłatach celnych, jak również przy dodatkach samorządowych.

Należności skarbowe z tytułu 10-procentowego dodatku będą pobrane nawet po 31 marca 1929, jeśli będą stanowiły zaległość.

I. K.

*) Rozp. P. R. z dnia 19.XII.1927 r. (Dz. Ust. Nr. 114, poz. 972).

Przerachowanie zobowiązań prywatno-prawnych.

Sprawa przerachowania zobowiązań prywatno-prawnych została zasadniczo uregulowana rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 14 maja 1924 r. (Dzien. Ustaw R. P. z 21. V. 1924 r. Nr. 24), opartem na ustawie z dn. 11 stycznia 1924 r. o naprawie skarbu i reformie walutowej (Dz. U. R. P. Nr. 4, poz 28), wedle którego (punkt 10 art. 1) w okresie do 30 czerwca 1924 r. winno było nastąpić przerachowanie na nową walutę zobowiązań prywatno-prawnych oraz ustalenie sposobu i terminu ich spłat.

Sprawa zwaloryzowania wierzytelności nie była podnoszona w tych krajach, gdzie spadek wartości pieniądza ograniczał się do kilku, ewentualnie kilkunastu %. Sprawa ta natomiast stać się musiała aktualna w krajach, nawiedzonych inflacją pieniądza papierowego, gdzie deprecjacja waluty krajowej powodowała coraz większe ubożenie szerokich mas.

Rozporządzenie z dn. 14 maja r. b. ustala zasady przerachowania dla wszelkiego rodzaju zobowiązań prywatno-prawnych, powstałych przed 28 kwietnia 1924 r.

Skala przerachowania i jej stosowanie.

Podstawą przerachowania jest następująca skala: Jeden złoty równa się:

W CZASIE	Rublom rosyjskim	Koronom austr.-węgr.	Markom niemieckim	Markom polskim
Do 1.VIII.1924 r. Od 1.VIII.1914 r.	0,375	0,95	0,81	
W półroczu II 1914	0,40	1,00	0,85	
„ I 1915	0,50	1,15	0,90	
„ II 1915	0,50	1,25	0,92	
„ I 1916	0,50	1,40	1,05	
„ II 1916	0,50	1,60	1,09	1,09
W kwartale I 1917	0,50	1,90	1.15	1,15
„ II	0,50	1,90	1.15	1,15
„ III	0,55	2,00	1,20	1,20
„ IV	0,60	2,00	1,20	1,20
„ I 1918	0,60	2,00	1,20	1,20
„ II	0,70	2,00	1,20	1,20
„ III	0,85	2,30	1,30	1,30
„ IV	0,90	2,60	1,50	1,50
W miesiącu I 1919	1,10	2,90	1,8	1,75
„ II	1,35	3,20	2,0	1,50
„ III	1,50	4,00	2,0	2,00
„ IV	2,00	4,75	2,0	2,25
„ V	2,25	5,50	2,1	2,50
„ VI	2,50	5,75	2,1	2,75
„ VII	3,75	6,20	2,4	3,25

W CZASIE	Rublom rosyjskim	Koronom austr. węgr.	Markom Niemieckim	Markom polskim
W mies. VIII 1919	4,25	8,00	2,8	4,25
„ IX	5,75	11,00	3,3	6,00
„ X	6,55	14,00	4,2	7,50
„ XI	8,50	17,00	5,5	10,00
„ XII	10,50	22,00	7,0	14,00
W miesiącu I 1920	12	28	9	19
„ II	13	35	11	23
„ III	13	35	12	25
„ IV	13	35	12	25
„ V	14		11	30
„ VI	13		11	31
„ VII	13		11	34
„ VIII	13		11	40
„ IX	14		11	45
„ X	17		11	60
„ XI	19		11	80
„ XII	23		11	100
W miesiącu I 1921	25		11	120
„ II	30		11	130
„ III	35		11	145
„ IV	40		11	140
„ V	55		11	150
„ VI	80		11	200
„ VII	120		11	300
„ VIII	200		11	400
„ IX			14	425
„ X			18	450
„ XI			23	450
„ XII			25	450
W miesiącu I 1922			28	450
„ II			31	500
„ III			40	550
„ IV			46	600
„ V			48	650
„ VI			50	750
„ VII			70	850
„ VIII			120	1.000
„ IX			180	1.200
„ X			320	1.400
„ XI			750	1.800
„ XII			950	2.500
W miesiącu I 1923			1.600	4.000
„ II			3.000	6.800
„ III			3.500	8.200
„ IV			4.000	8.600
„ V			5.500	9.400
„ VI			12.000	12.000
„ VII			45.000	20.000
„ VIII			660.000	35.000
„ IX			15.000.000	50.000
„ X			1.000.000.000	125.000
„ XI				300.000
„ XII				800.000
W miesiącu I 1924				1.600.000
„ II				1.800.000
„ III				1.800.000
„ IV				1.800.000

Marki, emitowane przez b. niemieckie władze okupacyjne na ziemiach wschodnich (ostmark), uważa się za równe markom niemieckim, a ruble, emitowane przez te władze (ostruble), uważa się za równe dwum markom niemieckim.

Dla zastosowania odpowiedniej stawki powyższej skali miarodajny jest czas powstania tytułu, uzasadniającego należność pieniężną.

Przeliczenie należności dawniejszych na marki polskie, uskutecznione bez zamiaru umorzenia poprzedniego stosunku, nie może być uważane za nowację, uzasadniającą zastosowanie stawki według czasu powstania nowego tytułu.

Najwyższą dopuszczalną miarą przerachowania jest zastosowanie pełnych stawek podanej wyżej skali.

Najniższą dopuszczalną granicę przerachowania wskazuje nominalna suma marek polskich, w tytule prawnym oznaczona lub z niego wynikająca, a przeliczona na złote według relacji, ustalonej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 1924 r. o zmianie ustroju pieniężnego (Dz. U. R. P. Nr. 34, poz 351), t. j. 1 złoty = 1.800.000 marek polskich.

Pożyczki hipoteczne.

Sprawę pożyczek hipotecznych rozporządzenie reguluje w ten sposób, iż ustala inne stawki dla nieruchomości, podlegających ustawie o ochronie lokatorów, oraz dla tych, które tej ustawie nie podlegają.

I. Odnośnie do nieruchomości, podlegających wspomnianej ustawie, czyli przy nieruchomościach miejskich, podzielono Państwo na 3 strefy:

a) pierwsza obejmuje b. Królestwo Kongresowe oraz powiaty: Białostocki, Bielski i Skólski; oznaczono dla nich stawkę 25% równi złota;

b) druga obejmuje ziemie wschodnie, województwo Krakowskie, Śląsk Cieszyński oraz 9 powiatów Małopolskich; stawka wynosi 20% równi złota;

c) trzeci obejmuje resztę państwa ze stawką 15%.

Podstawą dla ustalenia tych stawek był spadek cen nieruchomości w stosunku do złota, stopień obciążenia hipotecznego, wreszcie stopień zniszczenia wskutek wojny.

Niewątpliwie wskutek silnego zadłużenia nieruchomości miejskich w razie przyjęcia wysokiej stawki waloryzacyjnej nastąpiłaby masowa sprzedaż nieruchomości, a wtedy interesy wierzycieli byłyby w mniejszym stopniu zabezpieczone, niż na podstawie rozporządzenia. Z tego też powodu oraz z powodu powolnego wzrostu komornego i koniecznych napraw w domach projekt przewiduje moratorjum co do spłaty kapitału do 1 stycznia 1928 r.

II. Pożyczki hipoteczne, ciążące na nieruchomościach, nie podlegających ustawie o ochronie lokatorów (hipoteki wiejskie i fabryczne), waloryzują się w zachodniej Kongresówce na 50% równi złota, w środkowej Kongresówce na 42%, we wschodniej Kongresówce i zachodniej Małopolsce na 33%, na t. zw. Ziemiach Wschodnich na 24%, a w Małopolsce Wschodniej i w b. Dzielnicy Pruskiej na 15%. Moratorjum co do spłaty kapitału upływa z dn. 1 stycznia 1927.

Listy zastawne.

Listy zastawne, opiewające na waluty b. Państw zaborczych oraz na marki polskie, będą skonwertowane na listy zastawne złotowe, wypuszczone na podstawie zwaloryzowanych wierzytelności hipotecznych danej instytucji kredytu długoterminowego, przyczem listy wylosowane i niewylosowane będą traktowane na równi. Listy te będą podzielone między właścicieli dawnych listów. Stosunek, w jakim nastąpi wymiana dawnych listów na nowe, będzie zbliżony do sumy przerachowania odpowiednich hipotek (a więc np. przedwojenne listy zastawne Tow. Kredytowego miejskiego na 100 rubli będą wymienione w stosunku zbliżonym do 25% parytetu złotego. Przy Tow. Kredytowem Ziemskiem obliczenie będzie bardziej skomplikowane ze względu na to, iż hipoteki tego Towarzystwa będą waloryzowane zależnie od strefy, w której znajdują się dane nieruchomości: na 50, 42 i 33%.

Obligacje i wkładki oszczędnościowe.

Obligacje przedsiębiorstw przemysłowych waloryzuje się zasadniczo na 33% parytetu złotego z tem, że na podstawie oceny stanu majątkowego przedsiębiorstwa suma waloryzacyjna może być podwyższona lub zniżona. Wkładki oszczędnościowe w Kasach Oszczędnościowych przerachowuje się na podstawie aktywów danej Kasy.

Wkładki oszczędnościowe w bankach i P. K. O. waloryzuje się, o ile chodzi o wkładki drobne, do wysokości 2.500 złotych na 5% parytetu złotego, wkładki powyżej tej sumy oraz należności z rachunków bieżących przerachowuje się tylko według stosunku 1 złoty = 1.800.000 marek.

Ubezpieczenia.

Polisy towarzystw ubezpieczeniowych ulegają waloryzacji tylko w tym wypadku, o ile chodzi o ubezpieczenie na życie. Dla każdego towarzystwa ustalony będzie oddzielny stopień przerachowania w zależności od majątku towarzystwa w dniu 31 grudnia 1918 r. Przerachowanie to dotyczy wyłącznie umów, zawartych przed końcem r. 1918. Za podstawę przerachowania sumy ubezpieczenia oraz wszelkich innych świadczeń bierze się rezerwę składek. Stopień przerachowania ustalany jest w drodze ugody lub przez sąd po wysłuchaniu opinji Państwowego Urzędu Ubezpieczeń. Ubezpieczony ma do wyboru albo utrzymać ubezpieczenie nadal w mocy, płacąc składki taryfowe, przeliczone na złote według specjalnego obrachunku za czas od 31 grudnia 1918 r., bądź też żądać wykupienia polisy. Oczywiście, o ile polisa stała się już płatna, żądać utrzymania ubezpieczenia nie można. O ile chodzi o umowy ubezpieczenia na życie, zawarte od 1.I.1919 r. do 1.I.1923 r., waloryzacja nie ma miejsca. Ubezpieczający natomiast otrzymuje bonifikację, która dla każdego zakładu będzie oddzielnie obliczona. Sprawą waloryzacji polis towarzystw ubezpieczeniowych żywo zainteresowały się rządy niektórych państw t. zw. sukcesyjnych ze względu na art. 215 Traktatu w St. Germain. Przed wojną na terytorjum Małopolski czynne były filje Towarzystw Asekuracyjnych włoskich, austrjackich i czeskich, które w swoim czasie zawarły z obywatelami polski-

mi umowy ubezpieczenia na życie. Umowy te zostały zawarte w dawnej walucie austr. - węgierskiej

Sprawa uregulowania zobowiązań, wynikających ze wspomnianych polis, została uregulowana w rozporządzeniu z 14.V.1924 r. (w par. 18 -- 25).

Art. 215 Traktatu w St. Germain, dotyczący t. zw. regulacyj finansowych, przewiduje, iż ustalenie zasad rozrachunku z tytułu umów ubezpieczeniowych winno nastąpić w drodze porozumienia się zainteresowanych rządów. Sprawa ewentualnego zawarcia układów bilateralnych jest w chwili obecnej rozważana zarówno przez zainteresowane czynniki w Polsce, jak i we Włoszech i Austrji. Jest ona niezmiernie aktualna z tego względu, iż od definitywnego uregulowania zobowiązań, wynikających z umów ubezpieczeniowych, zawartych przez Zakłady Ubezpieczeniowe wspomnianych państw sukcesyjnych z obywatelami polskimi, Rząd polski uzależnia udzielenie koncesji na rozciągnięcie ich działalności na całe terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej.

Waloryzacja w stosunkach handlowych.

Najważniejszą częścią waloryzacji zobowiązań ze stosunków handlowych jest waloryzacja weksli i czeków. Uregulowano ją w ten sposób, że w zasadzie weksle i czeki waloryzuje się na podstawie sumy wekslowej. Wysokość waloryzacji wynosi 10% wartości tej sumy wyrażonej w złocie. Miarodajnym do przeliczenia jest czas płatności weksla.

Istnieje jednak możliwość innego przerachowania. Ten więc, kto będzie niezadowolony z waloryzacji w 10%, a będzie miał możność udowodnienia jakiej dokonał tranzakcji, która stała się powodem wystawienia wekslu, będzie uprawniony, lecz tylko w stosunku do osoby, na czyje zlecenie weksel był wystawiony do żądania wyższej lub niższej waloryzacji. W tych wypadkach (§ 28) przy ustalaniu stawki waloryzacyjnej rozstrzyga wola wyraźna lub domniemana osób, które tranzakcję zawarły, zasady uczciwego obrotu, wreszcie względy słuszności (n.p. sędzia może wziąć pod uwagę, czy strony przewidywały spadek wartości pieniądza i uwzględniły tę okoliczność przy ustanawianiu należności pieniężnych).

W powyższych wypadkach prawodawca nie był w stanie uregulować ściśle sposobu przerachowania i pozostawił swobodną ocenę sędziemu, uważając, iż po zapoznaniu się z okolicznościami potrafi on wydać wyrok słuszny.

Inne zobowiązania niehipoteczne.

Wyżej były omawiane zasady przerachowania wierzytelności, wypływających z obligacyj, weksli, czeków i wkładek oszczędnościowych. Inne pożyczki niehipoteczne ulegają przewalutowaniu na 10% wartości złota, o ile powstały przed 1 stycznia 1922 r.

Pożyczki niehipoteczne, powstałe po dn. 1 stycznia 1922 r., ulegają przerachowaniu tylko w tym wypadku, gdy dłużnik nie zapłacił w terminie sumy dłużnej. W takim wypadku miara przerachowania wynosi już nie 10% wartości długu w złocie, lecz określa się na podstawie przepisów o zwłoce.

Rozróżnienie długów powstałych przed dn. 1 stycznia 1922 r. i po tym dniu jest zupełnie zrozumiałe. Kto wypożyczył pieniądze w markach przed 1 stycznia 1922 r. nie liczył się ze spadkiem wartości pieniądza, jaki mógł nastąpić, natomiast ten, kto wypożyczał po 1 stycznia 1922 r. w markach polskich, liczył się ze spadkiem marki i odpowiednio do tego żądał wysokich procentów.

Tymczasowe obliczenie należności.

Odnośnie do alimentów, rent utrzymania, emerytur i innych perjodycznych świadczeń, których celem miało być dostarczenie utrzymania, można zastosować inną normę przerachowania, niż to ustalone jest wyżej. Nie czekając jednak na ustalenie tej innej miary przerachowania wspomnianych należności, wierzyciel może domagać się od dłużnika, nie czekając wyroku, 60% należności, obliczonej w złocie.

Kaucje hipoteczne.

Kaucje hipoteczne należy przerachowywać do wysokości pretensji osobistej, nie wyżej jednak, niż do sumy o 1/4 wyższej od kwoty obliczonej według stopy przerachowania, jak dla wierzytelności hipotecznych.

Należności Skarbu Państwa.

Skarbowi przypadają olbrzymie sumy z rozmaitych tytułów. Wchodzą tu w grę: pożyczki, zwrot zaliczek i t. p. Jak wiadomo, Skarb Państwa najdłużej stał na stanowisku fikcji, że marka, to marka.

Rozporządzenie usiłuje w miarę możności naprawić fałszywe stanowisko Rządu. Nakazuje więc (par. 35) znacznie wyższą waloryzację przy pożyczkach, niż ta, która ma miejsce przy waloryzacji zobowiązań, gdzie obydwie strony są osobami prywatnemi. To samo ma miejsce przy zwrocie zaliczek, otrzymanych ze Skarbu.

W wypadkach jednak, gdy od Skarbu będzie coś przypadało, waloryzacja będzie bardzo ograniczona, niemal zupełnie wyłączona.

Uznanie Sądu.

W pewnych wypadkach rozporządzenie uzależnia wysokość przewalutowania od uznania sędziego. Sąd może skrócić lub zupełnie uchylić moratorjum (prawo zwłoki), przysługujące dłużnikowi odnośnie do nieruchomości do 1 stycznia 1928 r. (przy nieruchomościach podlegających ustawie o ochronie lokatorów), względnie do 1 stycznia 1927 r. (przy innych nieruchomościach).

Szczególnie od uznania sadu zależy podwyższenie lub zniżenie miary przerachowania dla pożyczek, powstałych przed 1 stycznia 1922 r.

Wzgląd na stan majątkowy dłużnika.

Przerachowanie nie może podkopać egzystencji gospodarczej dłużnika i musi być w razie, gdyby taka obawa istniała, odpowiednio ograniczone, zwłaszcza jeżeli dłużnik poniósł szkody wojenne. Przepis ten nie ma zastosowania, gdy należność powstała z czynu popełnionego przez dłużnika w złym zamiarze.

Gdyby zły stan majątkowy dłużnika był tylko wyjątkowy, dłużnikowi może być udzielona odpowiednia zwłoka; może ona miedzy innemi polegać na rozłożeniu zapłaty na raty, a jeżeli chodzi o wierzytelności hipoteczne, spłacane w ratach amortyzacyjnych, na rozłożeniu na dalsze raty przeniesionych już do nowego okresu umorzenia rat amortyzacyjnych.

Przerachowanie według rozporządzenia o zmianie ustroju pieniężnego.

Będą przerachowane tylko według relacji ustalonej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 kwietnia 1924 r. o zmianie ustroju pieniężnego (Dz. U. R. P. Nr. 34, poz. 351), t. j. 1 złoty = 1.800.000 marek polskich, a nie według miar wyżej wspomnianych.

a) zobowiązania wekslowe i czekowe, których termin płatności jeszcze nie nadszedł;

b) należności z rachunków bieżących, wkładki oszczędności i wkłady (lokaty) w bankach, domach bankowych ponad 2.500 zł. i Pocztowej Kasie Oszczędności, chyba, że nie zostały spłacone z winy dłużnika (§ 29 punkt d);

c) kaucje złożone Skarbowi Państwa; depozyty publiczne tak prawidłowe, jak nieprawidłowe; depozyty prawidłowe między osobami prywatnemi;

d) zabezpieczenia hipoteczne, których pierwotna wysokość w razie przerachowania według pełnych norm skali nie przekroczyłaby sumy 100 złotych i t. p.

Zapłaty przyjęte.

Zapłaty przyjęte nie mogą być kwestjonowane z powodu spadku wartości pieniądza w okresie przyjęcia zapłaty, chyba, że przyjęcie nastąpiło pod warunkiem dochodzenia nadwyżki.

Wierzytelności cudzoziemców (art. 43 i nast.).

Z postanowień rozporządzenia korzysta cudzoziemiec w tych tylko wypadkach, jeżeli w państwie jego ojczystem obywatele polscy co do swych należności pieniężnych są traktowani narówni z obywatelami własnymi.

Obywatel polski nie może być zobowiązany do zapłaty obywatelowi państwa, którego pieniądze uległy deprecjacji, sumy wyższej, aniżeli ta, jakaby mu przypadała w obcem państwie od obywatela tegoż państwa. Jeżeli państwo obce przerachowuje długi obywateli polskich według wyższej miary, niż długi własnych obywateli, długi obywateli tego państwa będą w Polsce przerachowane według takiej samej wyższej miary.

Obywatele państw obcych pochodzenia polskiego, którym ustawy lub traktaty zastrzegają możność nabycia obywatelstwa polskiego, będą trktowani w Polsce zarówno pod względem swych wierzytelności, jak i ich długów, narówni z obywatelami polskimi.

Należy zauważyć, że jeżeli chodzi o Niemcy, stawka waloryzacyjna wynosi tam ryczałtowo 15%. W Rosji żadnej waloryzacji niema i niema też powodu, by polscy obywatele płacili rosyjskim obywatelom należności waloryzacyjne.

Postępowanie sądowe.

Przerachowanie może być dokonane w toku każdego postępowania sądowego, którego przedmiotem jest dana należność, wyjąwszy postępowanie w sprawach hipotecznych.

Jeżeli należność, która ma być przerachowana, w danym czasie nie jest przedmiotem postępowania sądowego, na obszarze b .dzielnic: austrjackiej i pruskiej, przerachowanie może się odbyć w trybie postępowania niespornego; na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej zaś przerachowanie należności ustalonej prawomocnym wyrokiem lub ugodą sądową (układem pojednawczym, oraz wierzytelności hipotecznych, z wyjątkiem wierzytelności instytucji kredytu długoterminowego, odbędzie się w trybie postępowania incydentalnego, a w innych przypadkach na skutek powództwa.

Do przerachowania należności ustalonej prawomocnym wyrokiem lub ugodą sądową (układem pojednawczym) właściwym jest sąd I instancji, który sprawę poprzednio rozpatrywał; do przerachowania w postępowaniu niespornem, ten sąd powiatowy, który jest sądem powszechnym dłużnika.

Rozporządzenia uzupełniające.

Omówione wyżej rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej w końcu r. 1924 zostało uzupełnione całym szeregiem rozporządzeń również Prez. R. P., ogłoszonych w Dzienniku Ustaw z dn. 31 grudnia 1924 r. (Nr. 115, pp. 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029 i 1030).

Jedne z nich uzupełniają zasadnicze rozporządzenie waloryzacyjne z dnia 14 maja 1924 roku (pozycja 1023), inne dotyczą specjalnie przerachowania pożyczek b. rosyjskich banków ziemskich oraz towarzystw kredytowych, mających swą siedzibę poza granicami Państwa Polskiego (pozycja 1025), inne znów dotyczą zobowiązań związków samorządowych (obligacyj miejskich i t. p.), (pozycja 1026), obligacyj kolei prywatnych w Austrji (poz. 1027), zobowiązań skarbu państwa austrjacko - węgierskiego i zobowiązań funduszu krajowego galicyjskiego (pozycja 1028), przerachowania zobowiązań odszkodowawczych z tytułu wypadku przy pracy (pozycja 1029) oraz przerachowania należności, innemi przepisami nieobjętych (pozycja 1030). Te ostatnie dotyczą niektórych stosunków służbowych, należności Skarbu od gmin i innych.

Z rozporządzeń wydanych w latach późniejszych na uwagę zasługują:

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 7.I.1925 (Dz. Ust. R. P. Nr. 4, p. 35) o podwyższeniu niektórych zobowiązań, tudzież obniżeniu niektórych należności Skarbu Państwa (dotyczy waloryzacji należności za wypadki kolejowe, z tytułu pożyczek, udzielonych instytucjom społecznym, samorządom i t. p.)

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 3 październ. 1924 (poz. 844 D.U.R.P.) o opłatach stemplowych i sądowych w sprawach, związanych z przerachowaniem wierzytelności prywatno - prawnych.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z 2 stycznia 1925 (Dz. Ust. R. P. poz. 46) o uwolnieniu listów zastawnych i obligacyj wydawanych z powodu przerachowania na złote zobowiązań prywatno-prawnych od opłat stemplowych.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 1 czerwca 1927 r. w sprawie podwyższenia o 10% zaopatrzenia osób uprawnionych do zaopatrzenia na mocy ustawy inwalidzkiej z dn. 18 marca 1921 r. (Dzien. Ust. Nr. 50 poz. 446)

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 27 października 1927 r. o przerachowaniu długów rentowych. (Dzien. Ust. Nr. 101. poz 879).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 28 grudnia 1927 r. o przedłużeniu prawa zwłoki, przewidzianego w § 5 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 14 maja 1924 r. o przerachowaniu zobowiązań prywatno - prawnych (Dzien. Ust. Nr. 117, poz. 998).

L. P.

DZIAŁ III.

HANDEL

Reglamentacja przywozu

1. Geneza obecnego systemu reglamentacji.

Z końcem roku 1924 istniejące w Polsce stałe zakazy przywozu zostały zniesione, z wyjątkiem nielicznej grupy towarów wybitnie luksusowych, objętych rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 19 sierpnia 1924 r. [1]) (lista reglamentacyjna Nr. I), których przywóz dozwolony był jedynie na podstawie pozwoleń, wydawanych przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu na poszczególne transporty; przywóz towarów, objętych tą listą reglamentacyjną, stanowił w r. 1925 0,53 proc. ogólnego przywozu i nie miał więc poważniejszego znaczenia gospodarczego. Dalsze i szerzej zakrojone zakazy przywozu wprowadzone zostały w życie w związku z zatargiem celnym z Niemcami, obejmując towary wymienione w rozporządzeniach Rady Ministrów z dn. 17 czerwca 1925 r. [2]) (lista reglamentacyjna Nr. II) i z dnia 11 lipca 1925 r. [3]) (lista reglam. Nr. III), przyczem zakazy te odnosiły się jedynie do przywozu z Niemiec. Na skutek wysoce niepomyślnego kształtowania się bilansu handlowego oraz spadku złotego konieczne się okazało nadanie zakazom przywozu charakteru nie jedynie restrykcyjnego wobec Niemiec, lecz zmniejszającego przywóz wogóle; wyrazem tej konieczności było rozciągnięcie działania przeciwniemieckich zakazów przywozu na wszystkie państwa (rozporządzenie z dnia 29 lipca 1925 r. Dz. U. R. P. Nr. 80), następnie zaś rozszerzenie zakazu przywozu na dalsze grupy towarów, figurujące w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 23 września 1925 r. [4]) (lista reglamentacyjna Nr. IV). O ile zakazy przywozu w stosunku do Niemiec mają charakter absolutny, o tyle w stosunku do państw, posiadających z nami umowy handlowe, nadano im rolę czynnika, ograniczającego przywóz w interesie zabezpieczenia bilansu handlowego. Przywóz z krajów tych uregulowany został w sposób podobny, jak to miało miejsce z towarami, objętemi I-szą listą reglamentacyjną, t. j. wprowadzono obowiązek przedkładania pozwoleń przywozowych, wydawanych przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu w granicach ustalanych zgóry kontyngentów, których wysokość uzależniona jest od aktualnego zapotrzebowania rynku wewnętrznego oraz od kształtowania się obrotów towarowych z danym krajem.

Listy reglamentacyjne Nr. II i III pomyślane były jako broń w zatargu celnym z Niemcami i działanie ich miało zniknąć wraz ze zlikwidowaniem tego zatargu, zaś listy Nr. I i IV stanowić miały stały instrument polityki gospodarczej, niezależny od stosunków polsko - niemieckich, czem się tłomaczy, że niektóre towary figurują w obu tych grupach zakazów jednocześnie. Jednakowoż długotrwałość zatargu celnego spowodowała, że wszystkie cztery listy działały do niedawna w sposób równoległy, stanowiąc jednolity system reglamentacyjny, zmierzający zarówno ku aktywizowaniu bilansu handlowego, jak i ku odcięciu dowozu z Niemiec.

2. Towary, zakazane do przywozu.

Zakazane były do przywozu przedewszystkiem towary luksusowe, obciążające bilans handlowy bez uzasadnionej potrzeby gospodarczej, następnie zaś towary, w których przywozie specjalnie zainteresowane były Niemcy, bądź jako producent, bądź jako pośrednik handlowy; poważną rolę odgrywały tu towary kolonjalne, stanowiące poważną pozycję w bilansie środków żywności, które ze swej strony poważnie wpływają na kształtowanie się bilansu handlowego. Poza towarami kolonjalnemi gros list reglamentacyjnych stanowiły gotowe wyroby przemysłowe, z zupełnem prawie wykluczeniem surowców używanych przez produkcję krajową. Ogółem reglamentacji podlegały w całości lub częściowo 90 z pośród 217 pozycji naszej taryfy celnej. Przywóz objętych reglamentacją towarów wynosił w I-em półroczu 1925 r. t. j. w okresie wolnohandlowym 34,9 proc. wartości całkowitego przywozu.

3. System kontyngentów.

W listach reglamentacyjnych od początku ich istnienia żadne zmiany wprowadzone nie były, natomiast miał miejsce szereg zmian zasadniczych w metodach ustalania kontyngentów przywozowych, które to zmiany radykalnie zdołały zmienić tak stronę formalną akcji reglamentacyjnej, jak i jej stronę merytoryczną i wreszcie wyniki, uzewnętrzniające się w liczbach bilansu handlowego. Kontyngenty pierwotne, obowiązujące na ostatnie cztery miesiące r. 1925,

---

[1]) Dz. U. R. P. No. 84/24 poz. 783.
[2]) Dz. U. R. P. No. 61/25 poz. 430.
[3]) Dz. U. R. P. No. 69/25 poz. 486.
[4]) Dz. U. R. P. No. 102/25 poz. 719.

obliczone były na podstawie rozmiarów przywozu ze wszystkich krajów, prócz Niemiec, w r. 1924, przez odjęcie odeń dokonanego już przywozu w pierwszych 8 miesiącach 1925 r. Wprowadzono przytem dosyć daleko idące poprawki, uwzględniające charakter poszczególnych towarów. W ten sposób ustalono system kontyngentów, dosyć szczęśliwie dostosowany do istotnych potrzeb rynku wewnętrznego.

4. Kontyngenty specjalne.

Kontyngenty pierwotne, z roku 1925 i początków r. 1926 miały charakter wyraźnie autonomiczny. W połowie r. 1926, pod naciskiem państw obcych, pojawiać się poczęły kontyngenty specjalne, to znaczy, ustalane dla poszczególnych państw drogą umów dwustronnych, a obejmujące tylko te z pośród towarów reglamentowanych, w których przywozie do Polski dane państwo jest zainteresowane. Nie wdając się w krytykę kontyngentów specjalnych, naogół ocenianych jako zjawisko nieuniknione, lecz ujemne, stwierdzić należy, że posiadają one cechy następujące: 1-o będąc wynikiem umów dwustronnych, kontyngenty specjalne nie pozwalają na swobodne czynienie przesunięć i zmian, stosownie do aktualnej konjunktury na rynku wewnętrznym, 2-o kontyngenty specjalne ustalone są na podstawie propozycji kraju importującego, w wyniku czego uprzywilejowują nie te towary, których import jest pożądany z punktu widzenia potrzeb rynku polskiego, lecz których eksport jest pożądany przez kontrahenta; praktycznie odnoszą się one przeważnie do towarów zbytkownych oraz wytworów przemysłowych o wysokim stopniu przerobu; 3-o niektóre państwa otrzymały kontyngenty na towary w nich niewyrabiane, uzyskały więc stanowisko pośrednika handlowego, podnosząc tem cenę towaru; 4-o importer krajowy zmuszony jest zakupywać towar w tym kraju, który nań w danym momencie posiada kontyngent, tracąc możność korzystania z bieżących konjunktur zakupu; 5-o do niektórych kontyngentów specjalnych przywiązano klauzulę, że w ich ramach pozwolenia przywozu będą udzielane tylko tym kupcom, którzy przedłożą fakturę, wizowaną przez rząd kraju eksportującego, przyczem na pozwoleniu figuruje firma eksportera, przez co kupiec polski zobowiązywać się musi wobec swego dostawcy na dłuższy okres czasu, zgóry tracąc korzyści, wynikające ze swobody zakupu; 6-o kontyngenty specjalne przyczyniły się do skomplikowania systemu kontyngentowego przez rozbicie go nietylko na grupy towarowe, lecz również zależnie od kraju pochodzenia — co stwarza poważne trudności techniczne dla aparatu, wykonywującego reglamentację; 7-o korzystną możliwością kontyngentów specjalnych jest, że pozwalają one na kierowanie importu do krajów z tych, czy innych względów pożądanych jako kontrahent handlowy. — Kontyngenty specjalne, udzielone dotąd 7 państwom, posiadają obecnie dominujące znaczenie w systemie kontyngentowym. Mianowicie, w końcu r. 1927 obejmowały one około 50 proc. ad valorem ogółu kontyngentów i stanowiły powyżej 330 pozycyj towarowych, podczas gdy autonomiczne posiadają 98 pozycyj. — W ślad za wyznaczeniem kontyngentów specjalnych, redukowane były odpowiednie kontyngenty autonomiczne, jednak w stopniu niewspółmiernie słabszym, tak, że proces wyznaczania kontyngentów specjalnych oznacza jednocześnie zmiejszanie ograniczeń przywozowych. — Jednocześnie z uzyskiwaniem przez kontyngenty specjalne decydującej roli w systemie kontyngentowym zmienia się jego charakterystyka strukturalna. Przedewszystkiem więc liczby kontyngentów, tworzonych pod wpływem zagranicy, okazują się w licznych wypadkach niedostosowane do istotnych potrzeb rynku, oraz, z tychże samych przyczyn, następuje pewnego rodzaju uprzywilejowanie towarów, których import do Polski jest pożądany wyłącznie przez dostawców.

5. Kontyngenty autonomiczne.

Co do zmian w kontyngentach autonomicznych, to obecnie najpoważniejsze znaczenie mają tu wspomniane redukcje, dokonywane wskutek wydzielenia kontyngentów specjalnych. Jednakowoż i te kontyngenty są naogół wyznaczane coraz liberalniej. Odnośnie do szeregu towarów, niezbędnych dla produkcji, ograniczenia kontyngentowe wogóle zniesiono, utrzymując obowiązek posiadania pozwoleń przywozu jedynie ze względu na zakaz importu z Niemiec. W początku IV-go kwartału 1927 r. rozpoczęto również stopniowe znoszenie ograniczeń kontyngentowych odnośnie do towarów konsumcyjnych, posiadających charakter artykułów pierwszej potrzeby.

Nawiasem zaznaczyć należy, że w dziedzinie reglamentacji Gdańsk znajduje się w położeniu uprzywilejowanem w stosunku do reszty obszaru celnego Rzeczypospolitej. Mianowicie, istnieją ustalone na mocy Umowy Warszawskiej szeroko zakrojone kontyngenty konsumcyjne dla Wolnego Miasta, w granicach których pozwolenia udzielane są kupcom gdańskim przez władze miejscowe, z zastrzeżeniem, że towar nie może być przywieziony do Polski. Niezależnie od tego kupiectwo gdańskie, pośrednicząc w handlu do Polski, partycypuje w rozdziale kontyngentów zasadniczych.

Nie mogąc z braku miejsca omówić szerzej wpływu reglamentacji na przywóz efektywny, ograniczamy się do podania tabeli, wykazującej przywóz reglamentowany w poszczególnych okresach czasu, rozbity na 18 obszernych grup towarowych; dla orjentacji podajemy również przeciętną wartość kwartalną przywozu towarów, reglamentowanych w I-em półroczu 1925 roku, a więc w czasie, gdy obowiązywała jedynie I-a lista reglamentacyjna.

6. Organizacja reglamentacji.

Organizacja aparatu wykonawczego reglamentacji opiera się na „Przepisach wykonawczych, dotyczących reglamentacji obrotu towarowego z zagranicą", ogłoszonych w Nr. 301 Monitora Polskiego z dn. 30 grudnia 1925. W myśl tych przepisów kontyngenty przywozowe ustalane są przez Ministra Przemysłu i Handlu po wysłuchaniu wniosków międzyministerjalnej Komisji Kontyngentowej, składającej się z przedstawicieli Ministrów Przemysłu i Handlu, Skarbu, Rolnictwa, Spraw Zagranicznych i Spraw Wewnętrznych; w praktyce, w razie braku jednomyślnej opinji Komisji Kontyngentowej, sprawa przedkładana bywa Komitetowi Ekonomicznemu R. M. — Pozwolenie na przywóz towarów reglamentowanych wydaje Minister Przemysłu i Handlu (funkcje te należą obecnie wyłącznie do Wydziału Handlu Zagranicznego M. P. i H.). Jednakowoż w myśl wspomnianych wyżej przepisów wykonawczych

	Przec. kw. w I półr. 1925	III kw. 1925	IV kw. 1925	I kw. 1926	II kw. 1926	III kw. 1926	IV kw. 1926	I kw. 1927	II kw. 1927	III kw. 1927
	w tysiącach złotych									
Ryż, kawa, korzenie, herbata, śledzie i szmalec	23.613	30.450	15.524	18 378	17.907	18.158	25 087	28.014	23.458	24.979
Pasztety, konserwy, wyr. cukiernicze, przetwory alkoholowe, sery, kosmetyka, sztuczne przetwory słodzące	2.395	1 417	2.155	1.497	918	1.497	1.902	2.445	2 903	3.938
Inne spożywcze	24.050	5 221	8.281	4.993	4.574	2.828	8.398	11.365	8.663	5.738
Skóry garbowane	16.031	13.537	7 819	4.980	6.360	10.406	9.381	10.136	12.732	14.269
Futra	1.394	1.348	979	157	268	1.484	2.155	983	2.478	3.364
Wyroby skórzane	9.915	1.984	1.717	1.632	1.158	1.223	882	1.315	2.813	2.381
Wyroby gumowe	3.058	4.026	3.259	1.629	1.389	1.207	2.905	3.066	4.381	2.012
Wytwory przemysłu chemicznego	2.039	419	417	648	716	671	663	2.214	1.745	8 067
Wyroby szklane, fajansowe, garncarskie, porcelanowe	3.135	1.530	1.086	766	915	1 003	1.729	1.877	2.350	7.595
Wyroby metalowe	17.393	7.881	6.016	6.444	2 751	4.375	5.041	5.222	5 417	9.599
Samochody, motocykle, rowery	10.263	7.971	1.903	2.290	2.876	2.912	3.108	2.620	9.376	1.479
Broń, amunicja, maszyny do pisania, liczenia i szycia, wyr. zegarmistrz. i muzyczne	9.640	7.263	2 978	1.127	1.100	1.273	3.027	3.588	4.968	3.487
Tkaniny baweln., wełn., jedwabne, lniane etc.	29.643	17.024	6.166	5.488	6.473	5.961	6.770	9 907	12.833	1.739
Dywany, wyroby dziane, firanki, konfekcja, parasole, kapelusze	23.770	9.638	6.208	3.230	4.708	4.807	3.528	3.405	3.843	3.154
Galanterja, guziki, pióra, sieczka szklana, przybory piśmienne	4.293	1.660	974	584	677	696	923	1.154	1.403	2.884
Pozostałe	5.328	1.741	1.204	1 088	913	299	1.599	1.411	2 365	5.290
Razem:	182 951	113.110	66.746	51.361	48.683	58.802	77.098	88.722	101.724	99.975

rozróżniono formalną stronę wystawiania pozwoleń od merytorycznej funkcji rozdzielania kontyngentów, t. j. ustalanie wysokości przydziałów dla poszczególnych importów, zlecając tę ostatnią czynnikom społeczno - gospodarczym, a mianowicie powołanej w tym celu Centralnej Komisji Przywozowej (C.K.P.). Niektóre jedynie kategorje pozwoleń zastrzeżono do bezpośredniej i wyłącznej kompetencji wspomnianego Wydziału Handlu Zagranicznego.

C. K. P. składa się z delegatów czołowych organizacyj gospodarczych Państwa, a mianowicie wszystkich Izb Przemysłowo-Handlowych z Izbą Gdańską włącznie, delegujących po jednym przedstawicielu, po trzech przedstawicieli Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, Stowarzyszenia Kupców Polskich, Centrali Związku Kupców oraz organizacyj rolniczych, dwóch przedstawicieli Związku Spółdzielni Spożywców R. P. i wreszcie jednego przedstawiciela Zjednoczenia Polskich Kupców i Przemysłowców w Gdańsku. W myśl regulaminu C. K. P., stanowiącego część przepisów wykonawczych reglamentacji, do kompetencji Komisji należy „opracowywanie i przedkładanie p. Ministrowi Przemysłu i Handlu wniosków opinjodawczych w sprawie określania kontyngentów przywozowych oraz podziału kontyngentów".

W praktyce Komisja Przywozowa wywarła pewien wpływ na dostosowanie wysokości kontyngentów przywozowych do wymagań rynku. Ostatnio jednak jej kompetencje faktyczne uległy pewnemu zacieśnieniu i w tej chwili dotyczą prawie wyłącznie kwestji rozdziału kontyngentów, a i to z pewnemi uszczupleniami, uwidocznionemi niżej. Praca C. K. P. polega na sporządzaniu wniosków, na podstawie których Wydział Handlu Zagranicznego M. P. i H., pobrawszy od importera odpowiednią opłatę manipulacyjną, dokonywa formalnej funkcji wystawienia pozwolenia przywozu. Zasadą, na której opiera się wyznaczanie przydziałów dla poszczególnych firm, jest stworzenie w handlu reglamentowanym warunków możliwie zbliżonych do sytuacji przy handlu wolnym, a więc w pierwszym rzędzie uchylenie wszelkich form monopolu, równomierny rozdział przywozu pomiędzy poszczególne dzielnice, oraz udzielanie pozwoleń firmom stale i fachowo trudniącym się importem w danej branży, z wykluczeniem firm o charakterze spekulacyjnym, wyrosłych na nienormalnem podłożu reglamentacji. Dla należytego wypełnienia tych zadań C. K. P. funkcję rozdzielania kontyngentów rozkłada na dwa etapy: pierwszym jest rodział kontyngentów pomiędzy poszczególne okręgi, względnie pomiędzy poszczególne organizacje gospodarcze, wchodzące w skład Komisji, drugim — ustalenie przydziałów indywidualnych, dokonywane przez organizacje pomiędzy importerów, na podstawie posiadanej przez nie znajomości rynku lokalnego. Niezależnie od zasadniczego rozdziału kontyngentów, dokonywanego raz na kwartał, pewien ich procent rezerwowany jest na podania z jakichkolwiek względów spóźnione, a zasługujące na uwzględnienie.

Na czele C. K. P. stoi Prezydjum, które w drodze wyborów ukonstytuowano w sposób następujący: Przewodniczący Prof. S. J. Okolski z Warszawy, I-szy Vice - Przewodniczący sędzia W. Purski z Warszawy, II-gi Vice - Przewodniczący dyr. L. Tenner ze Lwowa. Pozatem C. K. P. wyłania swą Komisję Ścisłą, działającą permanentnie, do kompetencji której należy przygotowanie wniosków na posiedzenia C. K. P., reprezentowanie Komisji nazewnątrz, czuwanie nad działalnością Biura C. K. P., wykonywanie uchwał C. K. P. i wreszcie załatwianie spraw, wchodzących w zakres kompetencji Komisji, niecierpiących zwłoki, lecz nie zasadniczych, m. in. rozpatrywanie podań spóźnionych.

7. *Procedura składania podań.*

Większość podań o pozwolenie przywozu rozpatrywana jest przez Centralną Komisję Przywozową i podania tej kategorji winny być składane w organizacjach gospodarczych, w skład C. K. P. wchodzących (p. wyżej); niektóre podania, załatwiane bez-

pośrednio przez Min. Przem. i Handlu Zagranicznego M. P. H. W każdym jednak wypadku strona we własnym swym interesie winna się poinformować w stosownej organizacji, czy podanie jej odpowiada wymaganiom formalnym oraz, czy istnieją możliwości uzyskania pozwolenia ze względów merytorycznych. Potrzeba zasięgania informacyj takich wynika stąd, że w kontyntgentach wprowadzone są częste zmiany, niepozwalające określić zgóry na przywóz jakich towarów i z jakich krajów można w danym momencie otrzymać pozwolenie.

Niżej, omawiając szczegółowo procedurę, dotyczącą poszczególnych rodzajów podań, wskazujemy, które z nich należy składać wprost do Min. Przem. i Handlu. Co do podań, załatwianych przez C. K. P., zaznaczyć należy, że jej działalność jest wysoce zdecentralizowana, w wyniku czego zasadniczo wszelkie sprawy, związane z uzyskiwaniem pozwolenia przywozu, importer winien załatwiać za pośrednictwem właściwej organizacji gospodarczej, wchodzącej w skład C. K. P. Organizacje te są stale informowane o wszelkich zmianach i inowacjach, mają więc możność udzielania informacyj aktualnych i gruntownych. Podkreślić też należy, że C. K. P. nie rozpatruje podań, nadesłanych wprost do niej przez firmy importowe, uzyskanie bowiem uprzedniej opinii właściwej organizacji jest niezbędne. Opinje swe organizacje opierają na zbadaniu ksiąg oraz dokumentów handlowych firmy i stwierdzeniu jej dotychczasowego importu. Przyjmując podanie, organizacje pobierają ustalone przez siebie opłaty, przeznaczone na pokrycie kosztów, związanych z manipulacją.

8. *Wymagania formalne.*

Niżej podajemy informacje o formalnych wymaganiach, jakim winno odpowiadać wszelkie podanie:

Podanie o pozwolenie na przywóz składane być winno na imię Ministra Przemysłu i Handlu i zawierać: 1-o imię i nazwisko, wzgl. firmę petenta, 2-o dokładne określenie towaru z uwzględnieniem nomenklatury celnej, 3-o kraj pochodzenia towaru, 4-o wagę w kilogramach, 5-o wartość w złotych, 6-o komorę celną, na której ma być oclony. Niedopuszczalne jest wskazywanie kilku krajów pochodzenia lub kilku komór celnych. Od podania powinna być uiszczona opłata stemplowa przez nalepienie odpowiednich znaczków stemplowych, a mianowicie: na podaniu w wysokości zł. 3.—, na każdym z załączników gr. 50. Od opłat tych wolne są podania: 1-o związków komunalnych, 2-o kościołów i gmin wyznanionwych przez Pajstwo uznanych, 3-o legalnych fundacyj i zrzeszeń religijnych, naukowych, oświatowych lub dobroczynnych, 4-o osób, przedkładających świadectwo ubóstwa.

Petenci, zabiegający o pozwolenie na przywóz rzeczyj przeznaczonych do ich użytku prywatnego, winni to w podaniu wyraźnie zaznaczyć i umotywować, dołączając odpowiednie dowody; o ile chodzi o przesyłki pocztowe, dołączyć należy zawiadomienie o ich nadejściu.

Firmy handlowe i przemysłowe obowiązane są dołączać do podań swych oryginalne lub pro forma faktury na dany transport, kontrakty, zamówienia, dowody celne i kolejowe, t. j. dokumenty, stwierdzające realność zapotrzebowania. Poza tem importer winien złożyć odpis posiadanego świadectwa przemysłowego, rejentalny lub sporządzony przez jedną z organizacyj gospodarczych, wchodzących w skład Centr. Kom. Przyw. Odpis taki składać można raz w roku, na dalszych podaniach zaznaczając tylko numer, datę wystawienia i kategorję świadectwa.

Wskazówki powyższe stosują się do wszelkich kategoryj podań o pozwolenia na wywóz. Nie są one jednak zupełne. Uwzględnić bowiem wypada parę grup podań, do których stosowane są różnorakie specjalne wymagania proceduralne. Rozróżnić należy następujące grupy podań o pozwolenia na przywóz towarów reglamentowanych: 1-o prywatnych przesyłek pocztowych, 2-o przesyłek pocztowych, dla celów handlowych i przemysłowych, 3-o innych transportów dla użytku handlowego lub przemysłowego, 4-o towarów nadchodzących z Austrji, 5-o z Niemiec, 6-o z Czechosłowacji, 7-o towarów luksusowych, objętych t. zw. I-szą listą reglamentacyjną.

Prywatne przesyłki pocztowe. Staraniem Centralnej Komisji Przywozowej prywatny odbiorca przesyłki pocztowej otrzymuje wraz z zawiadomieniem o jej nadejściu dokładne pouczenie o sposobie uzyskania pozwolenia przywozu. Winien on mianowicie przesłać do Centralnej Komisji Przywozowej (Warszawa, Elektoralna 2) podanie, opatrzone w markę stemplową za 3 zł. z załączeniem zawiadomienia o nadejściu przesyłki; w razie, jeżeli waga przesyłki nie przekracza 5 kg., petent otrzymuje pozwolenie bez dalszych kosztów, o ile waga przesyłki przewyższa 5 kg., a wartość ustalona przez organa celne nie dosięga 250 zł., odbiorca otrzymuje wraz z zawiadomieniem również przekaz płatniczy P. K. O., na którym winien uiścić opłatę manipulacyjną w wysokości 1 zł., i dołączyć otrzymane pokwitowanie do podania. Wysokość opłaty manipulacpjnej od posyłek o wadze powyżej 5 kg. i wartości powyżej 250 zł. komunikowana jest petentowi po rozpatrzeniu podania. Przesyłki prywatne zwolnione od uiszczania opłaty celnej, mogą być sprowadzone bez uzyskiwania pozwolenia przywozu. W sprawie zwolnienia od cła zwracać się należy do Dep. Ceł Min. Skarbu z odpowiednim podaniem; w razie odmownej decyzji Min. Skarbu podanie takie przekazywane jest do Min. Przem. i Handlu celem powzięcia decyzji co do udzielenia pozwolenia na przywóz. Wszelkie przesyłki pocztowe, nadchodzące z Niemiec, a nieposiadające pozwolenia na przywóz, dołączonego przez nadawcę, są bezwłocznie zwracane do miejsca nadania, bez zawiadamiania o tem adresata.

Dla skrócenia manipulacji, prywatnym odbiorcom przesyłek pocztowych przesyłane są obydwa egzemplarze pozwolenia, t. j. oryginał i kopję przeznaczoną dla Urzędu Pocztowo - Celnego. Celem odebrania przesyłki należy odesłać do Urzędu obydwa otrzymane egzemplarze pozwolenia.

Przesyłki pocztowe dla celów handlowych i przemysłowych. Ta kategorja przesyłek pocztowych traktowana jest w zasadzie narówni ze wszelkiemi innemi transportami towarów zakazanych do przywozu (p. niżej). Wyjątkowo, w wypadkach szczególnie pilnych i dotyczących małej ilości towarów, odbiorca przesyłki może składać podanie wprost do Centralnej Komisji Przywozowej, jednak opłatę manipulacyjną uiszczać winien dopiero po zawiadomieniu go o zapadłej decyzji. Przesyłki, zawierające próbki i wzory, nienadające się do użytku handlowego,

nie podlegają obowiązkowi przedkładania pozwoleń przywozu.

C. *Towary dla użytku przemysłowego i handlowego.* Omówiona wyżej procedura dotyczy przeważnej większości transportów towarów zakazanych, z wyjątkiem towarów, przywożonych z Austrji oraz towarów, podległych bezpośredniej kompetencji Wydziału Handlu Zagranicznego M. P. i H.

Importerzy, pragnący uzyskać pozwolenia na przywóz, winni składać podania na pewien okres czasu zgóry, w terminach każdorazowo podawanych do wiadomości publicznej, dołączając do podań faktury lub inne dokumenty, stwierdzające istotność zapotrzebowania; podania te składane być winny do właściwej organizacji gospodarczej, wchodzącej w skład Centralnej Komisji Przywozowej. Jedynie podania o pozwolenia na przywóz szmalcu z Holandji i U. S. A. mogą być składane wprost do Wydziału Handlu Zagranicznego M. P. H.

Uwzględniane są jedynie podania importerów danej branży, wykupujących odpowiednie świadectwa przemysłowe i trudniących się handlem hurtowym danym artykułem fachowo i oddawna. Dostawcy zagraniczni nie mogą otrzymywać pozwoleń przywozu, a, co za tem idzie, nie jest wskazane, aby składali oni podania bezpośrednio od siebie—winni oni poprzednio wejść w porozumienie ze swym odbiorcą polskim, skłaniając go do poczynienia starań o uzyskanie pozwolenia przywozu.

Podania, które z jakichkolwiek względów nie zostały zgłoszone w terminie właściwym, kierować należy do Centralnej Komisji Przywozowej również za pośrednictwem powołanych organizacyj gospodarczych. Zaznacza się wszelako, że podania te uwzględniane są w ramach niewykorzystanych jeszcze kontyngentów i wskutek tego mają mniejsze szanse przychylnego załatwienia.

Podania o pozwolenia na przywóz z Austrji. Podania tego typu składać należy również do powołanych organizacyj gospodarczych, przyczem nie obowiązują tu żadne terminy składania. Natomiast bezwzględnie konieczne jest załączenie do podania faktury, popartej odpowiednim stemplem austrjackiego Ministerstwa dla Handlu i Komunikacji (Bundesministerium für Handel und Verkehr).

Podania o pozwolenia na przywóz z Niemiec. Podania te składać należy bezpośrednio do Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Uwzględniane one są w wypadkach wyjątkowych i jedynie wówczas, gdy dotyczą towaru przeznaczonego dla potrzeb inwestycyjnych przemysłu, nie mogącego być zastąpionym przez wytwór polski, ani też przez wytwór żadnego innego kraju poza Niemcami. Te momenty więc winny być wskazane w dokumentach, załączanych do podań.

Podania o pozwolenia na przywóz z Czechosłowacji. Podania te składać należy bezpośrednio do Ministerstwa Przemysłu i Handlu, które wymaga bezwzględnie dołączenia faktury, popartej odpowiednim stemplem czechosłowackiego Ministerstwa Handlu w Pradze, lub jego ekspozytur w Bratislawie i Uzhorodzie. Dalsza stosowana tu procedura jest analogiczna do procedury, dotyczącej pozwoleń na przywóz z Austrji. — Przewiduje się, iż ta kategorja podań w roku bieżącym również zostanie przekazana do kompetencji C. K. P.; stosowaną byłaby wówczas procedura niczem się nie różniąca od podań austrjackich.

9. *Przedstawienie przeciw odmownemu załatwieniu podania.*

Importer powiadomiony, że podanie jego zgodnie z opinją C. K. P. zostało załatwione odmownie, ma możność zwrócenia się do Centralnej Komisji z prośbą o ponowne rozpatrzenie podania, co jest jednak celowe jedynie w tym wypadku, gdy można przytoczyć nowe argumenty, niefigurujące w podaniu pierwotnem. W przeciwnym razie pozostaje złożenie do Ministra Przemysłu i Handlu „przedstawienia" przeciw opinjodawczej decyzji C. K. P. Przedstawienia takie rozpatrywane są przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu po uprzedniem poinformowaniu się o motywach decyzji Komisji Przywozowej. Dla uproszczenia więc procedury pożądanem jest kierowanie przedstawień do C. K. P., adresując je jednak do Wydziału Handlu Zagranicznego M. P. i H.

10. *Wydawanie pozwoleń.*

Wraz z zawiadomieniem o ilości towaru, dozwolonej do przywozu, importer powiadamiany jest o wysokości opłaty manipulacyjnej, należnej od pozwolenia na przywóz. Opłata ta winna być wniesiona do Centralnej Kasy Państwowej na konto P. K. O. 30.110 i jedynie na przekazie płatniczym, dołączonym do zawiadomienia. Otrzymane pokwitowanie z uiszczenia opłaty petent winien zwrócić do Ministerstwa Przemysłu i Handlu wraz z wypełnionym przez siebie odcinkiem zawiadomienia, w którym podaje ostatecznie komorę celną i ewentualnie ekspedytora. O ile importer pragnie wprowadzić inne jeszcze zmiany w stosunku do treści zawiadomienia, może to wskazać w odcinku, lecz po uprzedniem poinformowaniu się w Wydziale Handlu Zagr., Centralnej Komisji, lub organizacjach w jej skład wchodzących, czy zmiany te są dopuszczalne. Nienadesłanie kwitu z uiszczenia opłaty w terminie, wskazanym w zawiadomieniu, powoduje anulowanie przydziału.

W wypadkach, gdy importer reflektuje na pozwolenie na mniejszą ilość towaru, aniżeli wskazano w zawiadomieniu, winien uiścić proporcjonalnie mniejszą opłatę manipulacyjną, przyczem reszta przydziału jest anulowana; uiszczanie opłaty manipulacyjnej ratami jest niedopuszczalne. Zagubione poświadczenie z uiszczenia opłaty manipulacyjnej może być zastąpione pokwitowaniem Centr. Kasy Państwowej z odbioru sumy. — Pokwitowanie takie Kasa wydaje na żądanie, zgłoszone do niej w formie podania, opłaconego marką stemplową za 3 złote.

11. *Opłaty manipulacyjne.*

Przepisy co do obliczania opłat manipulacyjnych od pozwoleń przywozu zawarte są w Rozporządzeniu Ministrów Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa z dnia 14 lipca 1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 76.26). W myśl rozporządzenia tego opłata manipulacyjna wynosi od jednego pozwolenia conajmniej 1 zł., zasadniczo zaś 0,4 proc. wartości krajowej towaru objętego pozwoleniem, z wyjątkiem następujących towarów, od których manipulacja wynosi 0,2 proc.:

śliwki suszone,

szyby lustrzane,
precyzyjne części fortepianów,
samoloty i ich części,

Opłata manipulacyjna od pozwoleń, wydawanych instytucjom o charakterze dobroczynnym, wynosi 0,1 proc., wartości towaru, nie mniej jednak, jak 1 zł. Pozwolenia, wydawane zakładom naukowym, urzędom i instytucjom oraz dotyczące nieprzeznaczonych na handel przesyłek o wadze poniżej 5 klg. — opłaty manipulacyjnej wogóle nie uiszczają.

Wartość krajową towaru, będącą podstawą do obliczenia opłaty manipulacyjnej, określa Ministerstwo Przemysłu i Handlu. — W praktyce wartość ta ustalana jest na podstawie bieżących cen hurtowych na rynku krajowym. W wypadku, gdy importer uważa, iż wyznaczono mu opłatę zbyt wysoką, winien się zwrócić z rekursem piśmiennym do Wydziału Handlu Zagranicznego M. P. i H.

Wniosek o prolongowanie pozwolenia przywozu traktowany jest, jak nowe podanie i podlega całkowitej, na nowo obliczonej opłacie. W wypadkach nieprawidłowego wypisania pozwolenia (gdy to wynika z winy petenta) pobiera się od nowowystawionego pozwolenia osobną opłatę manipulacyjną, w wysokości połowy opłaty pierwotnej, jednak nie mniej, niż 20 zł.

W razie niewykorzystania pozwolenia, pobranych opłat manipulacyjnych nie zwraca się.

Sposób uiszczania opłat manipulacyjnych omówiono w p. „Wydawanie pozwoleń".

12. Zmiany w pozwoleniach przywozu. Prolongaty.

Zmiany w pozwoleniach przywozu uskuteczniane są na podstawie formalnych podań, zaopatrzonych w markę stemplową za 3 zł., składanych bez pośrednictwa organizacyj gospodarczych, wchodzących w skład C. K. P. — Jak zaznaczono wyżej, pobierana jest od zmian opłata manipulacyjna w wysokości połowy opłaty pierwotnej, lecz nie mniej, niż 20 zł.; jednakowoż za zmiany uważa się jedynie wypadki, gdy chodzi o „nieprawidłowe wypisanie" pozwolenia; w wypadkach gdy zmiany dotyczą szeregu pozycyj pozwolenia (zwłaszcza nazwy towaru) i zachodzi prawdopodobieństwo, że zmienione pozwolenie ma się odnosić do innego transportu, aniżeli wskazany w podaniu — pobierana jest ponowna całkowita opłata. Do podania o zmianę w pozwoleniu dołączyć należy pozwolenie, wypisane nieprawidłowo.

Prolongowanie pozwoleń przywozu stosowane jest jedynie w wypadkach wyjątkowych, gdy importer może złożyć dowody, że transport opóźnił się nie z jego winy i nadszedł nie później, jak w dwa tygodnie po wygaśnięciu pozwolenia. Prolongaty takie wydawane są z krótkim okresem ważności. — Podania składać można bez pośrednictwa organizacyj gospodarczych; konieczne jest dołaczenie do nich pozwolenia wygasłego, względnie kopii, sporządzonej i poświadczonej przez Urząd Celny. Pozwoleń, wykorzystanych częściowo, Urzędy Celne nie zwracają importerom, i na ich żądanie przesyłają je wprost do Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Pozwolenia przywozu wydane są z ważnością na okres trzymiesięczny od daty wystawienia. O ile importer wykorzystuje je częściowo Urząd Celny zatrzymuje oryginał pozwolenia u siebie, notując na jego odwrocie ilości oclone, do czasu wykorzystania całego pozwolenia, względnie do wygaśnięcia jego ważności.

Urzędy Celne nie mają prawa przekazywania sobie pozwoleń przywozu; w wypadku, gdy importer pragnie oclić towar na innej komorze, aniżeli wskazano w pozwoleniu, winien uzyskać zmianę pozwolenia, stosując procedurę wskazaną wyżej.

Na pozwoleniach przywozu figuruje częstokroć klauzula „nieważne przy transporcie z portów, stacyj kolejowych i magazynów niemieckich". Klauzula ta przestrzegana jest z całą ścisłością, uchylona zaś może być jedynie w wypadkach zupełnie wyjątkowych, wskutek specjalnych starań.

13. Ostatnie przesunięcie w dziedzinie reglamentacji.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10.II.1928 (Dz. U. R. P. Nr. 15) na miejsce obowiązujących czterech list towarów zakazanych wprowadzona została jedna, zawierająca towary figurujące dotąd w listach zakazów Nr. I i IV. Zarządzenie to, pozostające w związku ze wzmocnieniem ochrony celnej przez częściową waloryzację ceł, zacieśniło reglamentację do ⅓ jej rozmiarów dotychczasowych; weszło w życie z dniem 10.III.1928 r.

Uchylenie zakazu przywozu towarów z list II i III dotyczy wszystkich krajów, za wyjątkiem Niemiec, do których stosowane są rygory w niczem nie zmienione, t. j. nadal obowiązują wszystkie cztery listy, do których też w całej rozciągłości stosuje się obowiązek przedkładania pozwoleń przywozu.

Odnośnie innych krajów, poza Niemcami, zamiast pozwolenia przywozu przedkładane ma być od dnia 10.III.1928 świadectwo pochodzenia, zaopatrzone w wizę konsularną i stwierdzające, że towar nie pochodzi i nie przychodzi z Rzeszy Niemieckiej.

Zmiany list zakazów w żadnym stopniu nie wpłynęły na formalności związane z uzyskiwaniem pozwoleń przywozu.

W. Jastrzębowski.

Zakazy przywozu

W Nr. 15 Dz.Ust. ogłoszono rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 10.II.1928 w sprawie uchylenia zakazu przywozu niektórych towarów.

Rozporządzenie to znosi zakaz przywozu towarów, wyszczególnionych w rozporządzeniach Rady Ministrów z 17.VI.1925 (Dz. U. Nr. 61, poz. 430) i z 11.VII.1925 (Dz. U. Nr. 69, poz. 486) z wyjątkiem towarów, przychodzących z Niemiec. Nadal zabroniony jest przywóz towarów, niżej wyszczególnionych i zwolnionych do przywozu przez M. P. i H. w poszczególnych wypadkach lub w granicach pewnych kontyngentów. Oczywiście, z chwilą dojścia do porozumienia z Niemcami, rgelamentacja będzie również w stosunku do nich zniesiona. Reglamentacja, jaka nadal obowiązuje, dotyczy zaledwie jednej trzeciej towarów obecnie obowiązującej. Jest ona utrzymana w granicach list I i IV, przyczem obie te listy zostały połączone we wspólną listę. Na listach tych figurują przeważnie artykuły zbytku. Listy II i III zupełnie zostały zniesione.

* * *

Niżej podajemy wykaz towarów, których przywóz jest nadal zakazany i skutkiem tego należy wyjednywać pozwolenie przywozowe w M. P. i H.

Pozycja taryfy celnej	Nazwa towaru.
z 5 p. 1a I	Ziemniaki świeże, przywożone w okresie od 15 lutego do 15 lipca.
z 5 p. 1c I	Kapusta głowiasta świeża, przywożona w okresie od 1 czerwca do 15 lipca.
z 6 p. 1	Jabłka świeże, oprócz przywożonych luzem, lub w beczkach i workach bez wewnętrznego opakowania.
z 6 p. 2	Owoce i jagody świeże, oprócz przywożonych luzem, lub w beczkach i workach, bez wewnętrznego opakowania.
z 6 p. 4	Pomarańcze i mandarynki.
6 p. 6 i uwaga	Winogrona świeże.
6 p. 7	Ananasy świeże.
7 p. 1, 2, 3, 4, 5, 6 i uwaga do poz. 7	Suszone i suche owoce i jagody — wszystko niecukrzone, oprócz towarów, wymienionych w p. 7 i w uwadze do p. 6.
9	Kapary, oliwki zielone i czarne.
10 p. 3	Chleb świętojański.
11	Orzechy.
13	Pasztety i przyprawy.
24 p. 2, 4 oraz uwaga do poz. 24	Cukierki, konfitury, serki owocowe, galaretki owocowe, proszki i pastylki z cukrem oraz pastylki do wyrobu wódek, likierów i innych napojów, owoce w likierach, araku i koniaku, oraz suche w cukrze; czekolada i kakao z cukrem; konserwy ananasowe. Soki owocowe, moszcz — z domieszką alkoholu.
27 p. 1, 2	Arak, rum, koniak, śliwowica i inne wódki; likiery, nalewki, ekstrakty, esencje i etery owocowe z domieszką alkoholu w opakowaniu wszelkiego rodzaju.
28	Wina winogronowe, owocowe i jagodowe.
z 35 p. 1	Sery wykwintne w opakowaniu detalicznem, drewnianem, ołowianem, blaszanem i t. p.
37 p. 1a, 2, 3a I, 3 b I, 5	Ryby i kawior, oprócz towarów, objętych w punktach 1b, c, d, 3a, II, 3b II, 4 i oprócz wymienionych w punkcie 1a węgorzy.
38	Ostrygi, raki, homary, krewetki, ślimaki i t. p.
56 p. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	Futra, oprócz towaru futrzanego surowego (p. 1).
57 p. 3 i uwaga 1b.	Obuwie skórzane lakierowane, zamszowe, z materji jedwabnej, brokatu (przetykane nićmi srebrnemi i złotemi, również szychowemi), ze skór krokodylowych, wężowych i t. p. lub ze skór z wyciskanemi deseniami; obuwie wszelkie z dodatkiem materjałów i skór, wymienionych w niniejszym punkcie — gotowe i niewykończone. Skóry na obuwie skrojone lub zszyte (cholewki, wierzchy), należące do p. 3 niniejszej pozycji.
62 p. 11 c	Drzewa, krzewy i rośliny żyjące, kwitnące lub w pączkach z ziemią lub bez, w opakowaniu wszelkiego rodzaju.
62 p. 13	Kwiaty, liście i wyroby z nich.
67	Kamienie szlachetne; kamienie do ozdoby prawdziwe i sztuczne.
76 p. 3, 4, 5, 6.	Wyroby porcelanowe, wymienione w podanych punktach, oprócz naczyń aptecznych, zawartych w p. 3.
78 p. 1, 2, 3, 4, 5, 6.	Szyby lustrzane, lustra, szkło taflowe grubości powyżej 5 mm., oprócz towaru wymienionego w p. 7.
112 p. 24	Sztuczne przetwory słodzące i t. d.
118.	Wody aromatyczne bez spirytusu.
119 p. 1, 2, 3.	Kosmetyki i pachnidła wymienione w tych punktach.
120 p. 1.	Mydła toaletowe i lecznicze, w stanie płynnym i stałym oraz wszelkie w proszku.
148 p. 2 a, b.	Wyroby ze złota i platyny, również emaljowane, oprócz osobno wymienionych;; koperty do zegarków bez kamieni; wyroby ze złota lub platyny ze szlachetnemi kamieniami i perłami.
148 p. 3a, b.	Wyroby ze srebra, również emaljowane, pozłacane oprócz osobno wymienionych; koperty do zegarów bez kamieni; wyroby ze srebra ze szlachetnemi kamieniami i perłami.
172 p. 1 a	Fortepiany.
172 p. 2	Pianina.
173 p. 3 b.	Pozytywki, arfy i gramofony kompletne i niekompletne.
173 p. 8.	Samochody osobowe.
173 p. 12	Cyklonetki.
173 p. 13.	Motocykle, również z przyczepami, przyczepy do motocykli.
173 uwagi.	Towary objęte niniejszą listą z wykończeniem tapicerskiem. Samochody osobowe, zaopatrzone w karoserję karetkową.
177 p. 27	Karty do gry.
187 p. 3.	Tkaniny bawełniane bielone, zawierające w 1 kg. wagi powyżej 15 m. kw.
188 p. 2.	Tkaniny meblowe.
188 p. 3.	Tkaniny bawełniane merceryzowane, barwione, tkane wielobarwnie i drukowane, zawierające w 1 kg. wagi powyżej 15 m. kw.
189.	Bawełniane: aksamit, plusz i wstążki pluszowe, również wzorzyste.
193.	Tkaniny lniane, konopne i z innych materjałów włóknistych, wymienionych w p. 3 poz. 179: obrusy, serwetki, ręczniki, chusteczki i t. p.
195 p. 1, 2, 3, 4,	Jedwabne: tkaniny, chustki tkane, fulary (oprócz wymienionych w pozycji 196), wstążki, taśmy, tiul, aksamit, plusz, szenila.
196.	Fulary jedwabne w sztukach i chustkach, drukowane po utkaniu.
197.	Półjedwabne: chustki tkane, tkaniny, wstążki, taśmy, aksamity i plusze, woszczaska i cerata jedwabne.
201.	Kaszmiry i t. d.

203.	Dywany wełniane i t. d.
205 p. 1a, b, p. 2 i uwaga, o ile dotyczy tych punktów	Materje i wyroby dziane jedwabne i półjedwabne.
205 p. 5a.	Wyroby szmuklerskie, wyroby plecione jedwabne i półjedwabne.
206 p. 3.	Wyroby firankowe wyszywane na tiulu, bez obszycia i przybrania.
207.	Koronki i hafty i t. d.
208.	Tkaniny i tiul, nie węższy od 70 cm. it. d.
209 uwaga 1.	Futra, ubiory futrzane i okrycia szyte, lecz niepokryte tkaniną.
209 uwaga 2.	Ubiory i okrycia podbite futrem.
— —	
209.	Bielizna, odzież i konfekcja osobno niewymieniona z materjałów, objętych niniejszą listą, wykończone i niewykończone.
209 uwaga 3.	Odzież z podszewką jedwabną lub półjedwabną, wykonana z materjałów objętych niniejszą listą.
209 p. 4.	Damskie i dziecinne: kapelusze, czapeczki i inne ubrania na głowę, przybrane wstążkami, koronkami, piórami, kwiatami i t. p.
Uwagi ogólne do poz. 183—209.	4) Chustki, serwetki, obrusy, bielizna pościelowa, kołdry, firanki, zasłony i t. p. wyroby z materjałów włóknistych. 5) Chustki, serwetki, obrusy, bielizna pościelowa, kołdry, firanki, zasłony i t. p. wyroby obrębione. 6) Chustki, serwetki, obrusy, bielizna pościelowa, kołdry, firanki, zasłony i t. p. wyroby przybrane.
210 p. 1a, b, 4 i uwaga 2.	Kapelusze; czapki futrzane i z obramowaniem futrzanem.
211 p. 1.	Parasole, parasolki i laski z parasolami, kryte tkaniną jedwabną i półjedwabną.
211 p. 2a.	Parasole, parasolki i laski z parasolami, kryte innemi tkaninami, z pokryciem przybranem.
212 p. 1 oraz uwaga do poz. 212, o ile dotyczy tego punktu.	Guziki i spinki z perłowej masy, szyldkretu, kości słoniowej i bursztynu.
213.	Pióra ozdobne i sztuczne kwiaty.
214 p. 2.	Wyroby z sieczki szklanej i t. d.
215 p. 1, 3, 4, 5, 6a, b, c, e.	Wyroby galanteryjne i toaletowe w całości lub rozebrane, zabawki dziecinne, z wyjątkiem p. 2 i 6 d.

Polityka handlowa

1. Podstawy prawne i kompetencje w zakresie polityki handlowej.

Zgodnie z art. 6 Konstytucji z d. 17 marca 1921 r. cła mogą być ustanawiane tylko na drodze ustawodawczej. Władza wykonawcza otrzymała jednak delegaturę do wykonywania polityki celnej w ramach kompetencji, określonych przez następujące ustawy: 1) ustawa z dnia 31 lipca 1924 r. w przedmiocie uregulowania stosunków celnych (Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Nr. 80, poz. 777 z d. 15 września 1924 r.) i

2) ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 78 z 1926 r.).

Pierwsza z powyższych ustaw nie ma określonego terminu obowiązywania, natomiast druga ustawa obowiązuje „do dnia ukonstytuowania się następnego Sejmu".

Ustawa w przedmiocie uregulowania stosunków celnych w art. art. 7 i 8 określa w następujący sposób kompetencje władzy wykonawczej w dziedzinie polityki celnej:

Art. 7. Zezwala się Ministrowi Skarbu w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu oraz z Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych do czasu ustalenia się stosunków gospodarczych, drogą rozporządzeń tymczasowych:

a) ustanawiać cła wywozowe i dostosowywać ich wysokość do zmienionych konjunktur gospodarczych;

b) ustanawiać na okres przejściowy ulgi, dotyczące wysokości cła dla przywożonych z zagranicy artykułów pierwszej potrzeby oraz surowców i środków produkcji, sprowadzanych przez wytwórców przemysłowych i rolnych;

c) uzupełniać obowiązujące przepisy celne postanowieniami o kredytowaniu należności celnych oraz odraczaniu terminów wpłat tych należności;

d) wydawać przepisy, normujące zwroty cła przy wywozie gotowych wyrobów;

e) podwyższać i zniżać obowiązujące opłaty manipulacyjne, pobierane przy odprawie celnej towarów;

f) wydawać pod ustalonemi warunkami koncesje na otwieranie i prowadzenie wolnych składów, służących do przechowywania zagranicznych nieoclonych towarów, oraz na prawo zawodowego pośrednictwa przy załatwianiu formalności przy urzędach celnych;

g) wprowadzać w wypadkach stosowania w krajach zagranicznych premij jawnych lub ukrytych od towarów, wywożonych do Polski, lub w celu przeciwdziałania konkurencji zniżkowej (dumping) pobierania od takich towarów dodatkowych opłat celnych;

h) ustanawiać zakazy przywozu, wywozu i przewozu, z możnością zezwalania w drodze wyjątku na przywóz, wywóz i przewóz towarów zakazanych oraz nakładania opłat wywozowych; zwolnienie od zakazu wywozu poszczególnych partyj towarów może być uzależnione od sprzedaży towaru za walutę zagraniczną oraz od złożenia uzyskanej sumy w tej walucie w instytucji skarbowej, wskazanej przez Ministra Skarbu, wzamian za walutę polską po kursie dnia. Świadectwa przywozu, wywozu i przewozu wydaje Ministerstwo Przemysłu i Handlu. Zakazy wywozu mogą obejmować jedynie surowce niezbędne dla przemysłu krajowego. Zakaz wywozu jaj utrzymuje się w mocy do dnia 1 grudnia 1924 r. Rozporządzenia, wymienione w ustępie niniejszym, wydaje Rada Ministrów;

i) wprowadzić w obecnie obowiązującej taryfie celnej konieczne zmiany w związku ze zmienionemi stosunkami gospodarczemi i terytorjalnemi.

Art. 8. Rozporządzenia, wydane w myśl ustępów a), b), g), h) i i) artykułu 7 niniejszej ustawy, powinny być złożone do zatwierdzenia Sejmowi natychmiast po ich wydaniu, lub jeżeli Sejm nie jest czynny, na pierwszem posiedzeniu najbliższej sesji.

Rozporządzenia, których zatwierdzenia Sejm odmówi, tracą natychmiast moc obowiązującą.

Ustawa o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy daje władzy wykonawczej w dziedzinie polityki celnej pełnomocnictwa jeszcze szersze, wyłączając z pełnomocnictw jedynie prawo wprowadzania w życie umów handlowych i celnych (art. 49 ust. 2 Konstytucji) i podwyższanie ceł. Pełnomocnictwa Rządu w zakresie podwyższania ceł mieszczą się jedynie w ustawie w przedmiocie uregulowania stosunków celnych i dotyczą jednorazowej podwyżki każdej stawki celnej (art. 7 lit. *i* ustawy), zawartej w taryfie z d. 26 czerwca 1924 r.

Na mocy ustawy w przedmiocie uregulowania stosunków celnych Rząd podwyższył już szereg sta-

wek celnych wzmiankowanej taryfy, a na podstawie ustawy o upoważnieniu Prezydenta Rzplitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy zmienił treść w kierunku ulgowym (zniżki) kilku takich pozycyj taryfy, które jako już raz zmienione nie mogły być powtórnie zmienione na podstawie ustawy w przedmiocie uregulowania stosunków celnych.

II. Traktaty handlowe.

Poniżej podajemy zestawienie obowiązujących umów handlowych Polski z państwami zagranicznemi, ze wskazaniem daty podpisania umowy, N-ru „Dziennika Ustaw", w którym została ogłoszona umowa, i dnia wejścia w życie umowy:

Państwo z którem została zawarta umowa	Data podpisania umowy	Nr. Dziennika Ustaw	Data wejścia w życie
Anglja	26.XI.1923 r.	Nr. 57 z 1924 r.	2.VII.1924 r.
Austrja	25.IX.1922 r.	Nr. 4 z 1923 r.	25.I.1923 r.
Belgja	30.XII.1922 r.	Nr. 106 z 1923 r.	5.X.1923 r.
Bułgarja	29.IV.1925 r.	Nr 6 z 1927 r.	12.II.1927 r.
Czechosłowacja, umowa	23.IV.1925 r.	Nr. 111 z 1926 r.	6.XI.1926 r.
„ protokuły	3.VII.1925 r. 21.IV.1926 r.		
Danja	22.III.1924 r.	Nr. 74 z 1924 r.	28.VIII.1924 r.
Estonja	19.II.1927 r.		
Finlandja	10.XI.1923 r.	Nr. 74 z 1924 r.	28.VIII.1924 r.
Francja	9.XII.1924 r.	Nr. 67 z 1925 r.	10.VII.1925 r.
Grecja	17.IV.1925 r.	Nr. 97 z 1925 r.	25.IX.1925 r.
Holandja	22.III.1924 r.	Nr. 50 z 1922 r.	20.VI.1922 r.
Japonja	7.XII.1922 r.	Nr. 5 z 1925 r.	18.I.1925 r.
Jugosławja	23.X.1922 r.	Nr. 35 z 1924 r.	20.IV.1924 r.
Norwegja	22.XII.1926 r.	Nr. 84 z 1927 r.	30.IX.1927 r.
Rumunja	1.VII.1921 r.	Nr. 103 z 1922 r.	1.XII.1922 r.
Stany Zjednoczone Ameryki Północ. (modus vivendi)	10.II.1925 r.	Nr. 93 z 1925 r.	14.IX.1925 r.
Szwajcarja	27.VI.1922 r.	Nr. 83 z 1922 r.	21.VIII.1922 r.
Szwecja	2.XII.1924 r.	Nr. 70 z 1925 r.	15.VII.1925 r.
Persja	19.III.1927 r.		
Turcja	5.XII.1923 r.	Nr. 39 z 1924 r.	17.IV.1924 r.
Węgry	26.III.1925 r.	Nr. 93 z 1925 r.	14.IX.1925 r.
Włochy	12.V.1922 r.	Nr. 29 z 1923 r.	30.III.1923 r.

Umowy handlowe, zawierane przez Polskę, opierają się na zasadzie klauzuli największego uprzywilejowania, obustronnie przyznawanej przez kontrahentów w dziedzinie ceł, formalności celnych, produktów i opłat, traktowania obywateli, spółek i statków drugiej strony.

Umowa handlowa z Francją z 1924 r. zawiera ze strony francuskiej klauzulę największego uprzywilejowania w dziedzinie ceł, ograniczoną do niektórych towarów i ustępstw na nie, jakie otrzymały lub mogą otrzymać niektóre kraje. Jest to zgodne z zasadą francuskiej powojennej polityki handlowej, ograniczającej klauzulę największego uprzywilejowania. Zasada ta została po raz pierwszy w dużym stopniu złamana w umowie handlowej francusko-niemieckiej z d. 17 sierpnia 1927 r.

Z podanych wyżej umów handlowych cztery umowy zawierają zniżki celne, przyznane kontrahentowi i przechodzące na zasadzie klauzuli największego uprzywilejowania również na inne państwa, mające umowy handlowe z Polską. Są to następujące cztery umowy (umowy „taryfowe"): z Francją, Czechosłowacją (umowa z d. 23.IV.1925 r. i protokuły dodatkowe z d. 3 lipca 1925 r. i 21 kwietnia 1926 r.), Węgrami i Grecją. W załączeniu do niniejszego rozdziału podajemy wykaz zniżek celnych, przyznanych przez Polskę w powyższych umowach (Załącznik 1). Zniżki mają postać %%-ów, ale cła konwencyjne, będące rezultatem odjęcia danego procentu od cła autonomicznego, podajemy obok kolumny %%-ów. W protokule dodatkowym z Czechosłowacją z d. 21 kwietnia 1926 r. Polska zafiksowała szereg ceł konwencyjnych w złotych w złocie, co było pierwszym istotnym wyłomem w praktyce polskiej przyznawania zniżek wyłącznie w formie %-owej. Należy zaznaczyć, że cła konwencyjne fiksowane są jednak, jak wiadomo, zasadą europejskich umów handlowych, i dlatego Polska nie mogła zbyt długo utrzymać się przy swojej praktyce umownych zniżek %-owych. Do wyjątków należała Francja, która jednak i pod tym względem odstąpiła od swoich zasad w rzeczonej umowie z Niemcami, fiksując szereg ceł, z zastrzeżeniem możności zmiany ich tylko w razie poważniejszych wahań francuskiego wskaźnika cen hurtowych.

Towary państw, mających umowy handlowe z Polską, mogą korzystać z ceł konwencyjnych tylko wtedy, gdy są zaopatrzone w świadectwa pochodzenia *(certificat d'origine)*. Świadectwa pochodzenia muszą być wystawione przez Izbę handlową, do której należy eksporter i wizowane przez konsulat polski w danym okręgu. Świadectwa pochodzenia, podług dotychczasowej praktyki polskiej mogą być wystawione tylko w kraju, który dany towar wyprodukował lub w tym stopniu przetworzył, że przynajmniej 50% wartości towaru w postaci ostatecznej przypada na robociznę i materjały danego kraju. Wyraża się tu dążenie do utrzymywania bezpośrednich stosunków handlowych pomiędzy krajem produkcji towaru a Polską, jako rynkiem zbytu.

Umowy handlowe zapewniają swobodny ruch komiwojażerów, zaopatrzonych w odpowiednią kartę legitymacyjną. Próbki i wzory towarowe, które wiezie komiwojażer, są wolne od cła, o ile zostanie złożone zabezpieczenie celne i próbki zostaną wywiezione

z powrotem w terminie 6-miesięcznym przez jakikolwek urząd celny graniczny. Przy powrotnym wywozie próbek zabezpieczenie celne jest zwracane. Od komiwojażerów nie są ściągane jakiekolwiek opłaty z tytułu ich czynności.

W zakresie wykonywania handlu umowy handlowe zapewniają swobodny dostęp do sądów strony przeciwnej. Osoby fizyczne i prawne (kupcy i spółki handlowe) mają prawo wykonywania handlu, a nadto nabywania nieruchomości na prawach państwa najwięcej uprzywilejowanego. Przepisy autonomiczne mogą w pewnych dziedzinach ograniczać dopuszczanie działalności spółek zagranicznych (np. w dziedzinie banków i towarzystw ubezpieczeń).

Opłaty i podatki wewnętrzne muszą być jednakowe dla towarów, osób i spółek krajowych i zagranicznych.

Taryfa celna

Obowiązująca taryfa celna z dn. 26 czerwca 1924 r. (Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Nr. 54 z 1924 r.) została zmieniona kilkakrotnie, przyczem za każdym razem zmieniono inne pozycje taryfy celnej. Zmiany nie wyczerpały taryfy z 1924 r. w całości, część przeto pozycyj obowiązuje jeszcze w pierwotnej swojej redakcji z 1924 r. Najważniejsze zmiany, obejmujące największą ilość pozycyj, zawarte są w rozporządzeniach z d. 19 maja 1925 r. i z d. 30 października 1925 r. To ostatnie rozporządzenie, obowiązujące od dnia 1 stycznia 1926 r., zmieniło około 50% stawek celnych taryfy z 1924 r.

Taryfa celna składa się z dwuch części: przywozowej o wywozowej. Niżej podajemy zestawienie obowiązujących rozporządzeń w dziedzinie taryfy celnej w obu jej częściach.

Cła przywozowe:

Data rozp.	Nr. Dz. Ust. R. P
26.VI 1924 r.	54 z 1924 r.
19.V 1925 „	52 „ 1925 „
31.VIII 1925 „	92 „ 1925 „
30.X 1925 „	113 „ 1925 „
7.VII 1925 „	69 „ 1925 „
18.XI 1925 „	118 „ 1925 „
19.I 1926 „	7 „ 1926 „
4.III 1926 „	23 „ 1926 „
24.IX 1926 „	100 „ 1926 „
27.XII 1926 „	1 „ 1927 „
11.VII 1927 „	64 „ 1927 „
29.VII 1927 „	74 „ 1927 „
17.IX 1927 „	83 „ 1927 „

Cła wywozowe:

Data rozp.	Nr. Dz. Ust. R. P.
28.VII 1925 r.	76 z 1925 r.
23.XI 1925 „	124 „ 1925 „
19.II 1926 „	18 „ 1926 „
8.IV 1926 „	33 „ 1926 „
2.VIII 1926 „	80 „ 1926 „
15.I 1927 „	4 „ 1927 „
28.II 1927 „	17 „ 1927 „
29.III 1927 „	31 „ 1927 „
30.III 1927 „	32 „ 1927 „
30.V 1927 „	47 „ 1927 „
9.VII 1927 „	66 „ 1927 „
8.VIII 1927 „	74 „ 1927 „
11.VIII 1927 „	74 „ 1927 „
22.VIII 1927 „	74 „ 1927 „
31.VIII 1927 „	77 „ 1927 „

Rozporządzeniem z dnia 11 sierpnia 1927 r. o zmianie rozporządzenia z dn. 22 listopada 1924 r. o cłach maksymalnych wprowadzono do taryfy celnej kolumnę ceł maksymalnych. Cła maksymalne otrzymuje się przez dodanie 100% do ceł przywozowych, obowiązujących na zasadzie wyżej wskazanych rozporządzeń. Nadto w kolumnie ceł maksymalnych ustanowiono cła na zboże, normalnie wolne od cła. Cła maksymalne weszły w życie w terminie 4 miesięcy od ogłoszenia (ogłoszono w Dz. U. R. P. Nr. 74 z dn. 26 sierpnia 1927 r.), a zatem 26 grudnia 1927 r. w stosunku do krajów, które nie uregulowały stosunków handlowych z Polską.

Przepisy, dotyczące stosowania taryfy celnej, znajdują się w rozporządzeniu z dn. 11 czerwca 1920 r. o taryfie celnej (Dz. U. R. P. Nr. 51 z 1920 r.), a przepisy o charakterze wykonawczym, uzupełniającym i administracyjnym w rozporządzeniu z dnia 13 grudnia 1920 r. o postępowaniu celnem (Dz. U. R. P. Nr. 11 z 1921 r.) i w szeregu późniejszych rozporządzeniach, które zmieniają poszczególne punkty tego ostatniego rozporządzenia.

Na podstawie art. 14 rozp. z 1920 r. o taryfie celnej cła, zarówno przywozowe jak wywozowe, wyznaczone są w złotych w złocie.

Pomimo spadku złotego w II połowie 1925 r. Rząd nie ogłosił jednak dopłaty walutowej do ceł, którąby wyrównała disagio waluty, przeto kwoty ceł od II półr. 1925 r. uległy faktycznemu zdewaluowaniu razem z walutą. Wobec prawnego zdewaluowania złotego (Dz. U. R. P. Nr. 88 z 1927 r.), cła ulegają przerachowaniu z dawnego złotego w złocie na nowego złotego.

Podstawą do obliczenia należnej kwoty cła służy dla znacznej większości pozycyj taryfy celnej waga towaru, a mianowicie: przy wysokości stawki celnej 10 zł. w złocie i mniej od 100 kg. — waga brutto, przy wyższych stawkach celnych waga netto, t. j. bez jakichkolwiek opakowań, których wagę potrąca się od wagi brutto na podstawie norm wyznaczonych w tabeli tarowej (tabela tarowa zamieszczona jest w Dz. U. R. P. Nr. 130 z 1925 r.). Jeżeli przy stawkach wyższych od 10 zł. pobiera się cło od wagi brutto, lub od wagi towaru „wraz z bezpośredniem (wewnętrznem) opakowaniem", to zawsze to jest zaznaczone przy danej stawce w taryfie celnej.

Waloryzacja ceł

W „Dzienniku Ustaw" Nr. 15, poz. 112 ogłoszono rozporządzenie Prez. Rzeczyposp. z dn. 13.II.1928 roku o przeliczeniu stawek obowiązującej taryfy celnej na nową jednostkę pieniężną, czyli t. zw. rozporządzenie o waloryzacji ceł.

Rozporządzenie to przewiduje przeliczenie stawek obowiązującej taryfy celnej, wyrażone w złotych, jako jednostce monetarnej, określonej w art. 1 rozporządzenia Prez. Rzecz. z 20.I.1924 w przedmiocie systemu monetarnego (Dz. U. Nr. 37, poz. 401), na nową jednostkę pieniężną, ustaloną rozp. Prez. Rzpl. z 13.X.

1927 r. o stabilizacji złotego. (Dz. U. Nr. 88, poz. 790) według następującej skali:

a) stawki celne, zawarte w przytoczonej niżej grupie A. towarów zostaną przeliczone według pełnej skali, t. j. w stosunku 1 do 1.72.

b) stawki celne grupy B, również niżej przytoczone, zostają przeliczone w sosunku 1 do 1, czyli, że pozostają w obecnej wysokości, lecz są wyrażone w złotej jednostce monetarnej nowej polskiej waluty.

c) wszystkie pozostałe stawki celne, objęte taryfą przywozową i niewymienione w listach A i B, zostają przeliczone w stosunku 1 do 1.30.

Rozporządzenie to weszło w życie 15 marca r. b.

LISTA A.

	Nazwa towaru.
z 5.	Warzywa i okopowe: 1) świeże: a) ziemniaki — I. przywożone w okresie od 15.II — 15.VII. c) kapusta głowiasta I. przywożone w okresie od 1.VI dod 15.VII.
z 6.	Owoce i jagody: 1) jabłka świeże 2) owoce i jagody świeże, solone, moczone oprócz osobno wymienionych 4) pomarańcze i mandarynki 6) winogrona świeże Uwaga: Winogrona do tłoczenia, za pozwoleniem Misisterstwa Skarbu. 7) ananasy świeże.
7p. 1, 2, 3, 4, 5, 6 i uwaga do poz. 7	Suszone i suche owoce i jagody, wszystko niecukrzone z wyjątkiem wymienionych w p. 7 i w uwadze do p. 6.
9.	Kapary, oliwki zielone i czarne.
10 p. 3.	Chleb świętojański.
11 p. 1, 2, 3, i uwaga.	Orzechy.
13 p. 1, 2, 3 i uwagi 1 i 2.	Pasztety i przyprawy.
14.	Grzyby.
15 p. 1, 2, 3 i uwagi 1 i 2.	Korzenie.
24 p. 2, 3, 4, 5, 6, 8.	Wyroby cukiernicze oraz przetwory z owoców i jagód z wyjątkiem wymienionych w p. 1, 7, 9 i 10
z 27.	Arak, rum, koniak, śliwowica i inne wódki, spirytus (spiritus vini) surowy i oczyszczony; wszelkiej mocy likiery i nalewki: 1) arak, rum, koniak, śliwowica i inne wódki 2) likiery, nalewki, ekstrakty, esencje i etery owocowe z domieszką alkoholu, w opakowaniu wszelkiego rodzaju, łącznie z wagą bezpośredniego opakowania.
28 bez uwagi 3.	Wina winogronowe, owocowe i jagodowe.
z 35.	Sery: 1) wszelkie osobno niewymienione, łącznie z wagą bezpośredniego opakowania.
z 37.	Ryby i kawior: 1) ryby żywe i nieżywe świeże (mrożone i śnięte) ikra: a) pstrągi, łososie, turboty, sole, jesiotry, białugi, sieje (sigi), węgorze 2) ryby wszelkie: marynowne, w oliwie, occie, faszerowane, z dodatkiem przypraw, sosów, korzeni lub inaczej przyrządzone, oprócz osobno wymienionych 3) ryby: solone, wędzone i suszone, oprócz osobno wymienionych: a) solone: I. wymienione w p. 1 lit. a) b) wędzone i suszone: I. wymienione w p. 1 lit. a) 5) kawior.
38.	Ostrygi, raki, homary, krewetki, ślimaki i t. p.
56p. 2, 3, 4, 5.	Futra z wyjątkiem wymienionych w p.1.
57 p. 3.	Obuwie skórzane lakierowane i t. d. (cały punkt). Uwaga 1: Skóry na obuwie, skrojone lub zszyte (cholewki, wierzchy): b) należące do p. 3 niniejszej pozycji.
57 p. 4 a I).	Rękawiczki skórzane wszelkiego rodzaju.
„ II).	Wyroby kaletnicze i galanteryjne, jako to: torebki, woreczki, portmonetki, portcygary, portfele, notesy i t. p. Uwaga: Skóry skrojone (nieuszyte) na wyroby wymienione: a) w p. 4 lit. a) I niniejszej p. b) w p. 4 lit. a) II niniejsz. poz.
62 p. 11	Rośliny żyjące: c) drzewa krzewy i rośliny żyjące kwitnące lub w pączkach, z ziemią lub, w opakowaniu wszelkiego rodzaju
62 p. 13	Kwiaty, liście i wyroby z nich.
67.	Kamienie szlachetne: kamienie do ozdoby prawdziwe i sztuczne.
76 p. 3,4,5,6.	Wyroby porcelanowe, objęte temi punktami.
78 p. 1.	Szyby lustrzane, lustra, szkło taflowe grubości powyżej 5 mm. z wyjątkiem wymienionych w p. 7.
108 p. 9.	Kwas salicylowy.
112 p. 16 c)	Sulfokwasy związków, wyszczególnionych pod literami a) i b), oprócz osobno wymienionych
p. 17 a)	nitrobenzol i t. d.
b)	dwunitrobenzol i t. d.
d)	dwufenyloamin i t. d.
g)	benzydyna
h)	chlorbenzol i t. d.
k)	kwasy amino - oksysulfonowe
l)	kwasy aminosulfonowe
p. 25 a)	nitro, oksyamino i chlorowcopochodne, oprócz osobno wymienionych
112 p. 20	Fenacetyna i t. d.
112 p. 24	Sztuczne przetwory słodzące i t. d.
113.	Przetwory farmaceutyczne i nasycone środki opatrunkowe.
118.	Wody aromatyczne bez spirytusu.
119 p. 1, 2, 3.	Kosmetyki i pachnidła, z wyjątkiem p. 4.
120 p. 1.	Mydła toaletowe i lecznicze i t. p.
135 (bez uwagi)	Organiczne związki barwiące syntetyczne i t. d.
148 p. 2 a, b)	Wyroby ze złota i platyny i t. d.

p. 3 a, b) Wyroby ze srebra i t. d.
158 Wyroby nożownicze.
159. Broń ręczna i t. d.
159 p. 20 d) oraz uwaga 1, o ile dotyczy p. 20 d). Lampki katodowe (radjotechniczne.
169 p. 29 a, b) Aparaty do radjostacyj.
172. Instrumenty muzyczne.
173. Wozy.
177 p. 27. Karty do gry.
195 p. 1, 2, 3, 4. Jedwabne: tkaniny i t. d. z wymienionych w p. 5.
196. Fulary jedwabne i t. d.
197. Półjedwabne: chustki tkane i t. d.
201. Kaszmiry i t. d.
203. Dywany i t. d.
205. Materje i wyroby dziane, plecione i szmuklerskie.
207. Koronki, hafty i t. d.
209 p. 4. Damskie i dziecinne: kapelusze, czapeczki i inne ubrania na głowę i t. d.
211. Parasole, parasolki i laski z parasolami: p. 1 kryte tkaniną jedwabną i półjedwabną, p. 2-a, kryte innemi tkaninami — z pokryciem przybranem.
212. Guziki i spinki.
213. Pióra ozdobne i sztuczne kwiaty.
214. Sieczka szklana i t. d.
215 p. 1, 3, 4, 5, 6 a, b, c, e. Wyroby galanteryjne i toaletowe, w całości lub rozebrane; zabawki dziecinne, z wyjątkiem towarów wymienionych w p. i p. 6 d.

LISTA B.

Nazwa towaru.

2 p. 2, 3, 4. Ryż z wyjątkiem objętego p. 1-szym.
z 3. Mąka, kasza, słód, groch polerowany:
1. mąka:
a) żytnia
17. Żołędzie, cykorja i surogaty kawy:
1. żołędzie suszone
2. palone: cykorja, zboże, żołędzie
3. inne surogaty kawy w kawałkach i ziarnkach, bez domieszki kawy
Uwaga: Produkty, wymienione w tej pozycji, mielone lub sproszkowane, clą się według pozycji 18 p. 3.
18. Kawa:
1. surowa w ziarnkach
2. palona w ziarnkach lub mielona
3. surogaty kawy mielone i prasowane łącznie z wagą bezpośredniego opakowania
19. Kakao w ziarnkach i łupinki kakaowe:
1. kakao w ziarnkach
2. łupinki kakaowe.
20. Herbata:
1. wszelka oprócz wymienionej w pp. 2 i 3:
a) przywożona w opakowaniach, zawierających 1 kg. i mniej samej herbaty, łącznie z wagą bezpośredniego opakowania
b) w innych opakowaniach
2. herwa mate:
a) przywożona w opakowaniach zawierających 1 kg. i mniej samej herwy, łącznie z wagą bezpośredniego opakowania
b) w innych opakowaniach.
3. herbata cegiełkowa (czarna i zielona).
22. Cukier:
1. krystaliczny żółty, kryształ biały, mączka biała nierafinowana
2. rafinada w głowach, krążkach, laskach, płytach, rąbana, piłowana, prasowana, puder rafinowany; cukier lodowaty (kandys); melis (kryształ rafinowany); ulep rafinadowy; syrop rafinadowy.
z 24. 9. mace, pumpernikiel i inne t. p. specjalne pieczywa bez cukru. — —
34. Mięso, tłuszcze zwierzęce jadalne, oprócz osobno wymienionych, wędliny i szynki:
1. mięso świeże, solone i mrożone
2. mięso gotowane, suszone, wędzone, marynowane, peklowane:
a) w opakowaniu hermetycznem — łącznie z wagą opakowania
b) w opakowaniu niehermetycznem
3. słonina, smalec: —
a) słonina świeża, solona; smalec
b) słonina paprykowana, wędzona
4. wędliny, bekony, boczki, szynki
5. zwierzyna i ptactwo bite.
36. Masło krowie i owcze.
z 37. Ryby i kawior:
4. śledzie:
a) świeże, mrożone
b) solone
z 39. Artykuły spożywcze i pasza dla zwierząt:
1. artykuły spożywcze:
a) jaja.
41. Nawozy, kości surowe i przyrządzone:
3. kości, poddane działaniu kwasu siarkowego; użyźniające komposty i pudrety
4. kości palone; mąka, śrut, popiół i węgiel z kości
5. superfosfaty mineralne
6. nawozy sztuczne mineralne, osobno niewymienione
7. błoto saturacyjne
8. preparaty i bakterje nawozowe
103 p. 5 azotniak (cjanamid wapnia).
138 Rudy metaliczne i mineralne, żużle, szlamy rudne — w stanie rodzimym lub wzbogacone, prażone, w kawałkach, proszku, brykietach:
1. żelazne: rudy, żużle i szlamy, oprócz pirytów i wypałków pirytowych, o zawartości żelaza 50 proc. i mniej.
z 139. Surowiec żelaza (surówka) w gęsiach, kawałkach i proszku:
1. surówka wszelka, oprócz osobno wymienionych.
z 142. Żelaziwo i stal: stare, lane i kute; fragment, łom, szmelc, wióry, również prasowane opiłki i proszek; stare belki i szyny o długości 1 metr i mniej:
2. fragment i łom żeliwny (lany).
z 160. 1. kosy i sierpy
z 195. 5. gaza młynarska.

Załącznik Nr. 1.

Zniżki celne. przyznane przez Polskę w umowach handlowych z Francją, Czechosłowacją, Węgrami i Grecją.

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z poz. 2 z p. 1	Ryż wyłuszczony, polerowany	30	7.28
p. 4	ryż wyłuskany, lecz w błonce, niepolerowany do wyrobu ryżu polerowanego, za pozwoleniem Ministerstwa Skarbu	40	1.68
z poz. 3 z p. 2 z lit. b	kasza kukurydziana — brutto	55	6.43
z poz. 4 z p. 2	sago ziemniaczane	25	48.75
z Uwagi	sago ziemniaczane w opakowaniach o wadze poszczególnej paczki 2 kg. i mniej — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	25	58.50
z poz. 5 z p. 2	Kapusta kwaszona — brutto	87,5	6.50
p. 4	Korzenie cykorji suszone, niepalone i nieprzyrządzone — brutto	75	4.05
z poz. 5 p. 6 b	ogórki w occie i wodzie solonej, chociażby z dodatkiem kopru (zawartość kwasu octowego nie powinna przewyższać 3%) — brutto	88,3	25.85
Uwaga	Ogórki w occie, wodzie słonej, nawet z dodatkiem kopru. Butelek zalepionych błoną nie zalicza się do hermetycznie zamkniętych.		
z poz. 6 z p. 1	Jabłka świeże pospolite (wysyłane luzem w workach, skrzyniach, koszykach lub beczkach, przyczem naczynia mogą być wyłożone wewnątrz papierem lub innemi materjałami służącemi do pakowania) — brutto	88	30.93
z p. 2	Śliwki świeże wszelkiego gatunku — brutto	91,7	21.41
	Wiśnie, czereśnie świeże — brutto	89,2	27.86
p. 6	Winogrona świeże — brutto	25	258.—
z poz. 7 p. 4	korynki suche, niecukrzone — brutto	73	34.81
z poz. 13 p. 1	Pasztety — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	75	430.—
p. 2	przyprawy do potraw, jako to: musztarda, soje, pikle, kapary, oliwki czarne i zielone, warzywa w oliwie lub inaczej przyrządzone, w naczyniach hermetycznie zamkniętych (z wyjątkiem warzyw w wodzie), ekstrakty i preparaty mięsne, peptonowe i inne odżywcze, również wszelkie konserwy, oprócz osobno wymienionych — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	75	258.—
p. 3	warzywa w wodzie, hermetycznie opakowane — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	50	258.—
z poz. 14 z p. 2	Trufle świeże i suszone — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	40	660.48
z poz. 15 p. 1	wanilja i szafran	60	3.140.—
z p. 3	pieprz	40	185.76
z p. 3	papryka	40	185.76
z poz. 24 z p. 2	Cukierki; konfitury, serki i galaretki owocowe; proszki i pastylki z cukrem, oraz pastylki do wyrobu wódek, likierów i innych napojów; owoce w likierach, araku i koniaku oraz suche w cukrze; czekolada i kakao z cukrem; konserwy ananasowe — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	60	481.60
p. 4	Marmelady i powidła z owoców i jagód, z cukrem — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	60	206.40
z p. 5 lit. b	Sok malinowy (w opakowaniu niehermetycznem), bez cukru, nawet w beczkach — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	82,5	90.30
p. 6	Powidła bez cukru; miąższ owocowy bez cukru — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	83,8	68.93
z p. 8	Łakocie t. zw. tureckie: rahatłukum, czurczela, kapsułki farmaceutyczne z opłatków — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	67	170.28
z poz. 25 p. 1	Drożdże prasowane	40	66.30
z poz. 27 z p. 1	Arak, rum, koniak i wódki:		
	a) w beczkach i beczułkach — łącznie z ich wagą	55	464.40
	b) w innem opakowaniu — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	55	619.20
z p. 2	likiery — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	55	619.20
z poz. 28 z p. 1	wina winogronowe wszelkiego rodzaju w beczkach, balonach, gąsiorach o pojemności 50 litrów i więcej:		
	a) zawierające do 15% alkoholu włącznie — wraz z wagą beczek, balonów-gąsiorów	90	34.40
z p. 2	wina winogronowe w innych opakowaniach, oprócz wymienionych w punkcie 1:		
	a) niemusujące, zawierające najwyżej 15% alkoholu — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	90	127.28
	b) musujące — łącznie z wagą butelek	90	533.20
z poz. 29 p. 1	Piwo w beczkach 4 i 2 hl. z ich wagą	50	42.25
	Piwo w beczkach 1 hl. z ich wagą	55	38.02
	Piwo w beczkach ½ hl. z ich wagą	60	33.80

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
	Piwo w beczkach ¼ i ⅛ hl. z ich wagą	65	29.57
z poz. 32 Uwaga	Podług tej uwagi należy clić następujące wody mineralne naturalne: Saratice, Luhacovice, Podebrady, Bilina		7.80
z poz. 34 z p. 4	salami węgierskie	40	60.—
z p. 4	Szynka, także w opakowaniu hermetycznem	20	80.-
z poz. 35 p. 1	Sery wszelkie osobno niewymienione — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	60	206.40
p. 2	ser szwajcarski — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	40	117.—
z p. 3	Bryndza	50	39.—
z p. 3	Serki ołomunieckie (kwargle)	75	19.50
Uwaga	Serki ołomunieckie są to chude serki mało sfermentowane, okrągłe o małej średnicy i zapachu specjalnym.		
z p. 5	kazeina stwardniała	75	3.90
z poz. 37 z p. 1	c) ryby żywe, oprócz wymienionych w lit. a, w wodzie (przywożone w beczkach lub wagonach - basenach) — brutto	50	20.80
z p. 2	ryby: marynowane, w oliwie, faszerowane lub inaczej przyrządzone — w opakowaniach hermetycznych:		
z lit. a	sardynki, makrele, tuńczyk, anchois — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	70	258.—
z poz. 38	Ostrygi, raki, homary, krewetki, ślimaki i t. p. świeże, solone, marynowane, również w opakowaniu hermetycznem — brutto	50	1.720.—
z poz. 43 p. 1	klej rybi stały i płynny	35	8.45
p. 2	żelatyna:		
lit. a	w listkach, tafelkach i t. p.	25	231.07
lit. b	wyroby z żelatyny chociażby z dodatkiem pospolitych materjałów	25	780.—
p. 3	mieszaniny żelatyny i gliceryny (klej elastyczny)	25	116.02
p. 4	klej do apretur	25	92.62
p. 5	klej z kości i odpadków zwierzęcych: szewcki, stolarski i osobno niewymieniony	25	39.—
z poz. 46 z p. 2	pendzle, oprócz wymienionych w lit. c	25	160.87
z p. 2 lit. a.	szczotki z włosów (oprócz ludzkich) i szczeciny, z wyjątkiem szczotek toaletowych, ubraniowych(poz. 215 T. C.) oraz technicznych, w drzewie, żelazie, metalu i tkaninie, niepolerowane i niepoliturowane; tkaniny i sita włosiane	30	150.15
z p. 2 lit. b.	szczotki, wymienione w p. 2 lit. a, politurowane, lakierowane lub polerowane	30	204.75
z p. 2 lit. c.	szczotki techniczne (walce i listwy w drzewie i metalu); pendzle, używane w rzemiosłach, w drzewie i metalu:		
	I. politurowane	25	78.—
	II. niepoliturowane	25	53.62
z poz. 51 p. 3	degras	30	18.20
z poz. 55 z p. 1 z lit. a.	odpadki skór (karki i boki; karki: szerokość maksymalna karku — 25 cm.; nieszpaltowane i niefarbowane, wyrobione na twardo i z policzkami; boki: szerokość maksymalna boków — 15 cm., nieszpaltowane, niebarwione, wyrobione na twardo i z łapami)	15	165.75
Uwaga:	Wymiary ustalone dla odpadków skór korzystają z 10% tolerancji.		
z poz. 55 z p. 3	skóry wierzchnie miękkie bydlęce, końskie i cielęce:		
z lit. a. z I	skóra wołów i krów garbowana przy pomocy środków roślinnych, tłuszczona, czarna	15	176.80
z lit. a. z II	wyprawy roślinnej (juchty, faledry, waszety, szpalty), koloru naturalnego, niebarwione	30	218.40
p. 4	skóry wierzchnie miękkie kozie, koźlęce i baranie wszelkiej wyprawy (niebarwione i barwione), jakoto: chevreaux, gemzy, naśladownictwo gemzy, chevretty; zamsze, oprócz osobno wymienionych	50	650.—
p. 5	I. skóry lakierowane wszelkie, skóry z wyciskami i malowanemi deseniami, skórki i paski przykrajane do czapek i kapeluszy, safjany, lamy i t. p. skóry galanteryjne	70	585.—
z p. 5. II	skóry z wyciśniętym groszkiem	86	273.—
p. 7	skóry na rękawiczki glansowane i zamszowe	50	812.50
p. 14	skóra sztuczna, wyrobiona całkowicie lub częściowo z odpadków skór	75	279.50
z poz. 56 z p. 3	skóry futrzane wyprawione niebarwione:		
z lit. a. II	króliki, zające i koty	40	258.—
z p. 4	skóry futrzane wyprawione i barwione:		
z lit. a	króliki, zające i koty	50	533.20

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z poz. 57 z p. 1	obuwie skórzane z wyjątkiem osobno wymienionego, którego para waży:		
lit. b	powyżej 1200 gr. do 2000 gr. włącznie	20	312.—
lit. c	powyżej 900 gr. do 1200 gr. włącznie	20	780.—
z p. 1 z lit. c	obuwie wymienione w poz. 57 p. 1 lit. c, którego para waży powyżej 900 gr. do 1200 gr. włącznie, jeżeli jest wykonane ze skór wymienionych w poz. 55 p. 1, 2 i 3	35	633.75
z p. 1 lit. d	obuwie skórzane osobno niewymienione o wadze pary powyżej 600 do 900 gr. włącznie	25	853.12
z p. 1 z lit. e. I.	obuwie wymienione w poz. 57 p. 1. lit. e (którego para waży 600 gr. i mniej): wykonane ze skór wymienionych w poz. 55 p. 1, 2 i 3	30	1.310.40
lit. e. II	inne	20	1.497.60
z p. 1 lit. f	obuwie dziecięce o wadze pary 600 gr. i mniej	25	780.—
Uwaga:	Obuwie skórzane, z wyjątkiem osobno wymienionego, z cholewkami ze skór całkowicie lub częściowo w innym kolorze niż przyszwy, opłaca cło w/g odpowiednich liter p. 1 nin. pozycji z dodatkiem 30% (zamiast 50%).		
z p. 2. I	obuwie filcowe i z różnych materjałów, oprócz osobno wymienionych . .	20	728.—
z p. 2. II	obuwie płócienne	25	682.50
z p. 3	obuwie skórzane lakierowane, z materji jedwabnej, brokatu (przetykane nićmi srebrnemi i złotemi) gotowe i niewykończone oraz obuwie wszelkie z dodatkiem materjałów i skór wymienionych w p. 3 niniejszej pozycji .	60	2.064.—
z p. 3	Obuwie skórzane, oznaczone w 57 p. 1 c, z noskami, paskami lub bordiurą ze skóry lakierowanej:	Stawka największ. uprzywil. w-g poz. 57 p. 1 c. z nadwyżką 30 proc tej stawki	
	I. i o ile wykonane jest ze skór wymienionych w poz. 55 p. 1, 2, 3 . .		823.87
	II. inne		1.014.—
z p. 3	Obuwie oznaczone w poz. 57 p. 2, z noskami, paskami lub bordiurą ze skóry lakierowanej	Stawka największ. uprzywil. w-g poz. 57 p. 2 z nadwyżką 25 proc. tej stawki	853.12
z p. 3	Obuwie ze skór krokodylowych, wężowych i t. p. lub ze skór z wyciskanemi deseniami	20	4.128.—
z p. 3	Obuwie zamszowe	60	2.064.—
z p. 4 lit. a. I	rękawiczki skórzane wszelkiego rodzaju	65	2.257.50
Uwaga a.	Skóry krajane (nieuszyte) na rękawiczki	65	1.354.50
z p. 4 lit. b. II	Sztylpy skórzane	75	487.50
z p. 5 lit. a. II	Baty	20	468.—
z poz. 58 z p. 4	Kora drzewa korkowego (chociażby mechanicznie oczyszczona, wygotowana, wyprostowana:		
lit. b	zmielona na trociny i proszek	40	3.90
z poz. 60 p. 1	Wyroby z kory drzewa korkowego:		
lit. a	płyty i kostki	30	22.75
lit. b	korki do butelek bez dodatków z innych materjałów	60	62.40
lit. c	szpunty i wszelkie inne wyroby korkowe osobno niewymienione . . .	40	39.—
z p. 1 z lit. d	wyroby z odpadków korkowych dla celów izolacyjnych, choćby z domieszką substancji spajających	20	64.48
z poz. 61 p. 4	Wyroby z drzewa rzeźbione (oprócz wymienionych w punkcie 5 niniejszej pozycji); wyroby stolarskie i tokarskie z malowidłami, pozłacane, posrebrzane, bronzowane albo z takiemi ozdobami	20	624.—
p. 5	wyroby stolarskie, tokarskie i rzeźbiarskie z ozdobami z miedzi, stopów miedzianych i innych materjałów, z inkrustacjami lub wkładkami z drewna (oprócz tafli do posadzek), miedzi i jej stopów, stali, perłowej masy, kości słoniowej, szyldkretu i t. p. (z wyjątkiem przedmiotów o wadze 1,2 kg. i mniej, opłacających cło według poz. 215)	20	1.040.—
p. 6	Meble całkowicie obite tkaniną, skórą i t. p. oprócz osobno wymienionych .	20	1.560.—
z poz. 62 p. 4	Nasiona roślin pastewnych: koniczyn, przelotu, lucerny, nostrzyku, komonicy, brutto	45	25.02
p. 7	Nasiona warzyw i kwiatów, oprócz osobno wymienionych:		
lit a	w opakowaniu 5 kg. i więcej — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	45	107.25
lit. b	w opakowaniu poniżej 5 kg. — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania .	45	214.50
p. 8	Pestki i ziarnka drzew owocowych	45	17.87

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z p. 11 lit. a	Żyjące: drzewa, krzewy i rośliny bez kwiatów i zabarwionych pąków		
	I. w doniczkach lub kubłach — brutto	30	27.30
	II. bez opakowania lub w innem, niż wym. w lit. a. I. opakowaniu — brutto	30	81.90
Uwaga:	Pod nazwą „dziczki" z poz. 62 p. II lit. b. rozumie się dziczki drzew owocowych.		
p. 13	kwiaty, liście i wyroby z nich:		
lit. a	liście świeże, brutto	60	275.20
lit. b	kwiaty cięte i liście suszone barwione i niebarwione; bukiety i wieńce z kwiatów, liści i innych części roślin — brutto	60	1.651.20
z poz. 64 z p. 2	Wyroby koszykarskie i plecionee szuwarowe:		
lit. a	bez ozdób	20	260.—
lit. b	ozdobione pospolitemi materjałami	20	650.—
z poz. 65 z p. 4	Wapno (niehydrauliczne)	20	1.04
z poz. 66 z p. 3 lit. d	Kostki do brukowania ulic	60	0.60
Uwaga	Kostki brukowe zaliczają się do tej pozycji (66 p. 3. lit. d) nawet gdy mają formę równoległościanów. Kamień wapienny zalicza się do poz. 66 p. 1.		
z poz. 66 p. 11	kamienie młyńskie gotowe, złożone z oddzielnych sztuk kamienia naturalnego (kwarcu i krzemu)	25	19.50
p. 12	Kamienie młyńskie ze sztucznej jednolitej masy krzemiennej, kwarcowej; kamienie młyńskie karborundowe i t. p. (w obręczach żelaznych, zaopatrzone w dolnej części w nakładkę piaskowcową lub cementową)	25	24.37
z poz. 68 p. 3	Celuloid wszelkiego koloru w nieobrobionych kawałkach, arkuszach, płytach, rurach, sztabach, chociażby szlifowanych lub polerowanych	40	16.38
p. 4	Celuloid w arkuszach z tkaniną	40	62.40
p. 6.	Emalja, czyli szmelc w kawałkach lub proszku; glazura, mozajka i sztuczne składowe części mozajki	40	19.50
z poz. 69 p. 6	Masy izolacyjne (glina, ziemia okrzemkowa i t. p.) z domieszką włókien azbestu lub innych zwyczajnych materjałów, jako to: włosia, trocin, konopi i t. p.	10	7.02
Uwaga:	Do pozycji 69 pkt. 5 zalicza się uszczelniacze azbestowe, nawet w połączeniu z innemi materjałami.		
z poz. 70 p. 2	Wyroby zwyczajne kamieniarskie bez rzeźby i ozdób snycerskich, również z wypukłemi powierzchniami:		
lit. a lit. b	polerowane w całości lub w części obłupane i obciosane lecz niepolerowane	20	31.20
z poz. 72 z p. 6	Cegły dynasowe	20	20.80
Uwaga:	Do pozycji 72 pkt. 6 zalicza się rury szamotowe.	45	0.71
	Do pozycji 72 pkt. 6 zalicza się cegły i płyty z klinkieru o grubości od 40 mm i więcej.		
p. 8	retorty dla zakładów gazowych oraz ich części	20	15.60
z poz. 73 z p. 5	Gliniane płytki polewane lub niepolewane do wykładania ścian z mas wszelkiej barwy — gładkie i z ozdobami wypukłemi (en relief):		
lit. a	jednobarwne:		
I	niepolewane	20	16.64
II	polewane	15	17.68
Uwaga:	Cegły i płyty z klinkieru o grubości mniej niż 40 mm. zalicza się do poz. 73 pkt. 4.		
z poz. 74 z p. 2 z lit. b I	Kafle do pieców jednokolorowe z bordiurą (brzegiem) innego koloru	20	26.—
Uwaga:	Kafle do pieców jednobarwne z ozdobami en relief, wypukłemi lub wklęsłemi tej samej barwy co tło, zalicza się do poz. 74 pkt. 2 lit. a.		
z p. 5	naczynia i wyroby garncarskie osobno niewymienione, również polewane:		
lit. a	bez deseni i ozdób	25	9.75
z lit. b	z gliny zwykłej z ozdobami, malowidłami i rzeźbą	20	52.—
z 74 p. 5 lit. c	rury kamionkowe	65	4.09

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
Uwaga:	Do poz. 74 pkt. 5 zalicza się wyroby garncarskie w/g modeli deponowanych w urzędach celnych w Krakowie i Dziedzicach oraz Ministerstwie Skarbu. Załatwienie odprawy celnej tych wyrobów zastrzega się dla następujących urzędów celnych: Dziedzice, Kraków.		
p. 6	Naczynia kuchenne i wyroby z gliny ogniotrwałej, również kamienne, oprócz osobno wymienionych:		
lit. a	niepolewane	30	27.30
lit. b	polewane	30	33.67
z 75 z p. 1	Fajansowe płytki białe	20	31.20
z p. 2	I. naczynia fajansowe z powierzchnią zewnętrzną jednobarwną lecz innej barwy, niż jednobarwna powierzchnia wewnętrzna	25	43.87
	II. inne wyroby fajansowe	20	46.80
z p. 3	Wyroby fajansowe: z malowidłami, złoceniami i wielobarwnemi wzorami, wszelkie, z brzegiem ochronnym z metalów nieszlachetnych	25	97.50
z poz. 76 p. 2	Wyroby porcelanowe — białe i jednobarwne (oprócz osobno wymienionych); gwoździe z główkami porcelanowemi	15	110.50
p. 3	Wyroby porcelanowe z barwnemi i złoconemi brzegami i obwódkami, lecz bez innych ozdób; majolika, również z wyrobionemi ozdobami, naczynia apteczne z napisami, lecz bez ozdób, również z pokrywkami z metalów pospolitych	35	107.70
p. 4	Naczynia porcelanowe z malowidłami lub z malowanemi i złoconemi wzorami, arabeskami, kwiatami i t. p. ozdobami	40	309.60
p. 5	przedmioty z porcelany i z biskwitu dla ozdoby mieszkań, białe i jednobarwne, lecz bez malowideł, złoceń i innych ozdób	40	619.20
z p. 6	wyroby z porcelany i biskwitu dla ozdoby mieszkań jako to: wazy, statuetki i t. p. przedmioty z malowidłami, złoceniami i ozdobami z nieszlachetnych metali, chociażby pozłacanych lub posrebrzanych; kwiaty sztuczne porcelanowe, fajansowe i t. p.; naśladownictwa roślin i ich części lub wyroby z nich, jako to: wianki, bukiety i t. p. również z dodatkami z innych pospolitych materjałów	40	1.651.20
z p. 7	wyroby dla celów elektrotechnicznych i laboratoryjnych:		
z lit. a	III. niemontowane: gałki, izolatory, fajki, tulejki, zaciski; wyroby dla celów laboratoryjnych — o wadze sztuki: powyżej 2000 gr.	15	66.30
z poz. 77 z p. 1 z lit. a	Butelki ze szkła barwy butelkowej (zielonej, oliwkowej, burej) i t. p. naturalnych niesztucznych zabarwień	30	13.65
z lit. b II	Butelki ze szkła półbiałego	40	28.86
z lit. c	Butelki sylonowe (sylony) montowane lub niemontowane	30	74.62
Uwaga:	Butelki z dziobkiem do lekarstw zalicza się do poz. 77 pkt. 1.		
z p. 2 z lit. a I	spodki, kieliszki do wina, likierów, koniaku, puharki, słoje do konserw, solniczki, popielniczki	25	53.62
z p. 2 z lit. a II	szkło serwisowe inne	15	60.77
Uwaga:	Do poz. 77 pkt. 2 lit. a. zalicza się: szkła soczewkowate dla lamp elektrycznych kieszonkowych wyciskane lub lane nieszlifowane, ewentualnie z brzegami oszlifowanemi lub wyrównanemi; litery lane o spodzie bronzowanym. Kufle do piwa z rączkami, oprócz wymienionych w poz. 77 p. 4 i 5 b. z paseczkami wytrawionemi, matowanemi lub giloszowanemi bez innych ozdób będą clone w/g poz. 77 pkt. 2 lit. a. z dodatkiem 30%.		
z p. 2 z lit. b	kieliszki (do wina, likieru, koniaku i t. p.), puhary, puharki, szklanki, szklaneczki, słoiki do konserw, miseczki, spodki, talerze, solniczki, popielniczki, cylindry do lamp	20	130.—
z poz. 77 z p. 2 lit. d	Cegiełki i dachówki ze szkła półbiałego	60	28.60
Uwaga:	Szkła soczewkowate dla lamp elektrycznych kieszonkowych szlifowane lub polerowane z obu stron, chociażby matowane z jednej strony zalicza się do poz. 77 pkt. 3.		
p. 3	szkło optyczne w kawałkach szlifowanych lub polerowanych nie więcej niż z 2 stron, również matowane z jednej strony	60	78.—
p. 5 b	Wyroby, oprócz osobno wymienionych, ze szkła butelkowego, barwnego (w masie zabarwionego), dwuwarstwowego i t. d.: szlifowane, polerowane, rznięte	20	624.—
z p.6 z lit. a I	kieliszki (do wina, likieru, koniaku i t. p.), puhary, puharki, szklanki, szklaneczki, kufle do piwa bez rączek, słoiki do konserw, miseczki, spodki, talerze, solniczki, popielniczki z paskami, deseniami, napisami i herbami wytrawionemi, matowanemi lub giloszowanemi lecz bez innych ozdób — wszystko z wyjątkiem wymienionych w poz. 77 p. 4 i 5 b.	70	468.—

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg
z lit. a II	kufle do piwa i do wody z rączkami, z deseniami, napisami i herbami wytrawionemi, matowanemi lub giloszowanemi, lecz bez innych ozdób — wszystko z wyjątkiem wymienionych w poz. 77 p. 4 i 5 b. . . .	85	234.—
z poz. 77 z p. 8 lit. c	Szkło taflowe, nieszlifowane i niepolerowane, grubości do 5 mm. włącznie: białe (przezroczyste), półbiałe i zabarwione, naturalnego butelkowego koloru, gładkie bez wzorów i ozdób — o powierzchni powyżej ½ m. kw. do 2 m. kw. włącznie; wszelkich wymiarów barwne i mleczne, gładkie bez wzorów i ozdób	20	41.50
Uwaga:	Szyby ciągnione zalicza się do poz. 77 pkt. 8.		
z poz. 78 p. 2	Szkło taflowe o grubości powyżej 5 mm. nieobrobione t. j. niematowane, nieszlifowane i niepolerowane opłaca cło według p. 1 z potrąceniem 35%.		
p. 7	szkło taflowe grubości powyżej 5 mm. z wtopioną siatką drucianą . .	25	58.50
Uwaga:	Szkło taflowe maszynowe ciągnione nieobrobione innym sposobem grubości powyżej 5 mm. jest clone podług poz. 78 pkt. 2. W razie wątpliwości przy cleniu urzędy mogą przyjmować pod uwagę zaświadczenia odpowiednich Izb Handlowych, że chodzi o szyby ciągnione maszynowe.		
z poz. 88 z p. 1	gumelastyka miękka:		
lit. d	piłki do gier sportowych o wadze sztuki:		
	I. powyżej 100 gr.	40	343.20
	II. 100 gr. i mniej	40	686.40
p. 3	opony do kół, z wyjątkiem opon samochodowych, samolotowych i motocyklowych:		
lit. a	I. dęte oraz kiszki wszelkie	70	234.—
	II pełne	70	156.—
lit. b	opony samochodowe, samolotowe i motocyklowe:		
	I. dęte	70	175.50
	II. pełne	70	117.—
z p. 4	obuwie z kauczuku z tkaninami, sprzączkami i t. p. lub bez nich (za wyjątkiem obuwia z dodatkiem skóry)	60	312.—
z poz. 90 z p. 2	szlamy mineralne z Piszczan lub Trenczyna w opakowaniu oryginalnem 5 kg. lub mniej — z Trenczyna łącznie z wagą bezpośredniego opakowania, z Piszczan z opakowaniem	40	19.50
z poz. 95	Winny kamień (cremor tartari), winian wapnia (calcium tartaricum) i cytrynian wapnia:		
p. 2.	Nawpół oczyszczone zabarwione (nie w proszku)	35	5.07
z poz. 108 z p. 6 lit. b	Kwas mrówkowy	20	64.48
z poz. 112 p. 12 lit. a	kofeina, chinina, teobromina i ich sole	50	260.—
lit. b	strychnina, kodeina, weratryna, atropina i ich sole oraz pochodne . .	50	1.560.—
lit. c	morfina, alkoholoidy opiumowe (pantopon, ovopon i t. p.), ich sole oraz pochodne	50	1.625.—
lit. d	kokaina, jej sole i pochodne	50	2.600.—
Uwaga 1:	Przetwory wymienione w p. 12 b, c, d, dozowane (t. j. przywożone w tabletkach, pastylkach i t. p.) opłacają cło w/g odpowiednich punktów z dodatkiem 15%.		
p. 18	acet-anilid (antifebrina)	30	61.88
p. 19	antipiryna, salipiryna, sulfonal, acetylotanina, metylotanina, gwajakol, węglany i sulfo-pochodne gwajakolu i kreozotu, kwas glicerynofosforowy i jego sole	30	259.35
p. 20	fenacetyna, białkań taniny, salicylan metylowy, — etylowy, amylowy, — fenylowy (salol); kwas octowo-salicylowy (aspiryna); benzoeson benzylowy	30	270.90
z p. 21	pepsyna i pepton	30	136.50
p. 22	santonina	30	2.184.—
p. 24	sztuczne przetwory słodzące, których słodycz przewyższa słodycz cukru trzcinowego (sulfimid, jego sole, sacharyna, krystaloza, sukramina, glucyna sukrol, cukieryna, sukoza dulcyna i t. p. kwas orto-amido sulfobenzoesowy i t. p. służące do wyrobu sacharyny) — wszystkie w kryształach, proszku i tabletkach	30	4.816.—
z p. 25 z lit. b	Sole naturalne ze źródeł karlsbadzkich (Karlovy Vary), marjenbadzkich (Marianske Lazne) darkowskich, w opakowaniu oryginalnem z wagą bezpośredniego opakowania	25	78.—

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z lit. b	hydrosulfit sodu łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	20	83.20
z lit. c	Formaldehydesulfo-xylate łącznie z wagą bezpośredniego opakowania . .	25	117.—
z lit. c	węgiel roślinny do odbarwiania: carboraline łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	90	15.60
z poz. 113 z p. 1	wszelkie chemikalja lecznicze dozowane (tabletki, pastylki, kapsułki, pigułki, granulki, injekcje i t. p.), z wyjątkiem wymienionych w poz. 112 p. p. 12 i 24; wszelkie lekarstwa gotowe stałe i płynne; wszelkie mieszaniny farmaceutyczne (proszki, plastry zwykłe, maście i rozczyny), używane w lecznictwie; wszelkie lecznicze preparaty złożone o nazwach dowolnych lub naukowych; nalewki (tinktury) i wyciągi (ekstrakty), używane w lecznictwie; plastry lecznicze smarowane na tkaninach wszelkich z wyjątkiem jedwabnych i półjedwabnych; plastry lecznicze smarowane na papierze (gorczyczniki); woda laurowa — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	20	756.80
p. 2	plastry lecznicze smarowane na tkaninach jedwabnych i półjedwabnych (plaster tak zwany angielski i inne) — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	30	4.816.—
p. 4	Bandaże i gazy z tkanin wszelkich, z wyjątkiem jedwabnych i półjedwabnych, nasycone środkami leczniczemi — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	20	1.100.80
z poz. 117 p. 1	oliwa	80	22.75
z poz. 118	woda z kwiatu pomarańczowego	75	43.—
z poz. 119 z p. 1	bielidło, róż, puder, środki do farbowania włosów, trociczki, pomady kosmetyczne i kosmetyki osobno niewymienione bez spirytusu; ałun topiony w płytkach — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	70	645.—
p. 2 lit. a	perfumy zawierające spirytus — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania .	70	1.612.50
lit. b	wody pachnące (kwiatowe), woda kolońska, eliksiry oraz kosmetyki osobno niewymienione — wszystko zawierające spirytus — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	40	1.744.08
p. 3	perfumy bez spirytusu — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania . .	70	1.612.50
p. 4	olejki pachnące i eteryczne naturalne i syntetyczne; produkty pachnące naturalne i synetyczne; skoncentrowane wyciągi kwiatowe, tłuszczowe, stałe i płynne — wszystko bez spirytusu — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	55	204.75
z poz. 120 p. 1	Mydła toaletowe i lecznicze w stanie płynnym i stałym oraz wszelkie w proszku — łącznie z wgą bezpośredniego opakowania i pudełek wewnętrznych (oprócz należących do poz. 215)	40	387.—
z poz. 122 p. 3	smoła dla piwowarów	40	23.40
z poz. 130 p. 1	Ultramaryna w opakowaniu o wadze powyżej 2 kg.	15	96.13
p. 2	Ultramaryna w opakowaniach detalicznych o wadze 2 kg. i mniej — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	15	131.49
z poz. 134	Wyciągi (ekstrakty) i przetwory farbiarskie:		
p. 2	wszelkie, oprócz osobno wymienionych, jako to: kampesz, gumiguta, sepia i t. p.	30	27.30
z poz. 137 z p. 5	atramenty płynne, środki do czyszczenia i smarowania skór i metali, również do polerowania i szlifowania z domieszką tłuszczu, wosku i t. p. gumy płynne do sklejania (guma arabska) i t. p., syndetikon i inne środki do sklejania szkła, porcelany, papieru i t. p., wszelkie kity oprócz szklarskiego, tusze do pieczątek, oprócz osobno wymienionych — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania:		
lit. a	w tubkach	30	227.50
z lit. b I	w innem opakowaniu	30	109.20
z lit. b II	czarna pasta do obuwia niepłynna — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	40	93.60
z poz. 139 z p. 2	ferromangan o zawartości manganu:		
lit. b	powyżej 15%	50	5.85
z p. 3 lit. b	ferrosilicium o zawartości silicium powyżej 30%	50	9.10
z p. 4	stopy żelaza, oprócz wym. pp. 2 i 3, jako to: ferro - aluminium, molibden, vanadjum, chrom, fosfor i t. p. o zawartości innych metali prócz żelaza:		
lit. b	powyżej 30%	50	0.65
z poz. 141 z p. 2	Blacha żelazna i stalowa pokryta cynkiem, o grubości 0,4 m. lub więcej . .	20	33.28
z poz. 148 p. 2 lit. a	wyroby ze złota i platyny, również emaljowane, oprócz osobno wymienionych; koperty do zegarków bez kamieni	50	172.000.—
lit. b	wyroby ze złota lub platyny ze szlachetnemi kamieniami i perłami . .	50	860.000.—

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Znižka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
p. 3 lit. a	wyroby ze srebra, również emaljowane, pozłacane, oprócz osobno wymienionych; koperty do zegarków bez kamieni	50	20.640.—
lit. b	wyroby ze srebra ze szlachetnemi kamieniami i perłami . . .	40	516.000.—
z poz. 148 p. 7	przybory i wyroby do celów technicznych i lekarskich z platyny . . .	50	39.000.—
z poz. 149 z p. 4	naczynia kuchenne oraz ich części — z aluminjum:		
I	nepolerowane	20	395.20
II	polerowane lub matowane	35	422.50
z poz. 149 z p. 6 z lit. a	Sztućce, łyżki, widelce, noże z aluminjum	20	572.—
z p. 7 z lit. e	zatrzaski z metali wymienionych w poz. 143	60	520.—
z p. 11	wyroby wymienione w p. p. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 i wyroby, oprócz osobno wymienionych z metali nieszlachetnych, pozłacane i posrebrzane, lub też z dodatkiem kosztownych materjałów (oprócz wyrobów należących do poz. 215) — o wadze sztuki:		
lit. b	poniżej 5 kg. do 2 kg. włącznie	15	1.005.55
lit. c	poniżej 2 kg do 200 gr. włącznie oraz żyrandole wagi poniżej 5 kg. . . .	15	1.292.85
lit. d	poniżej 200 gr.	15	1.723.80
z poz. 150 p. 1	Wyroby żeliwne, oprócz osobno wymienionych, nieobrobione, o wadze sztuki:		
lit. c	mniej niż 40 kg. do 5 kg. włącznie	10	18.72
lit. d	mniej niż 5 kg.	15	22.10
p. 5	Naczynia żeliwne, surowe lub emaljowane	10	35.10
z p. 6 lit. a	Piece żeliwne malowane, bronzowane, pobielane, lakierowane i t. d., o wadze sztuki:		
I	5 kg. i wyżej	20	41.60
II	poniżej 5 kg.	20	62.40
z p. 7 lit. a	Piece żeliwne obrobione (toczone, wiercone i t. d.) o wadze sztuki:		
I	5 kg. i wyżej	20	83.20
II	poniżej 5 kg.	20	124.80
z poz. 151 z p. 1 lit. a	Wyroby niobrobione z żeliwa kowalnego (kuto-lanego) o wadze sztuki 25 kg. i wyżej	15	22.10
z poz. 152	Wyroby żelazne i stalowe kotlarskie; rury żelazne i stalowe oraz ich łączniki:		
z p. 3	kotły parowe rurkowe, również z przegrzewaczami; podgrzewacze nawet z rurami żeliwnemi	15	60.77
z p. 7 lit. a i b	Rury o osi prostej, bez szwu, średnicy zewnętrznej powyżej 100 mm., zaopatrzone z jednego końca w gwint zewnętrzny i z drugiego końca w gwint wewnętrzny długości nie mniejszej niż połowa zewnętrznej średnicy rury — o wadze sztuki:		
	a) powyżej 4 kg.	30	22.75
	b) 4 kg. i mniej	30	41.86
z p. 7 z lit. a	rury o osi prostej bez szwu, średnicy zewnętrznej powyżej 300 mm., zaopatrzone z jednego końca w gwint zewnętrzny i z drugiego końca w gwint wewnętrzny długości nie mniejszej niż połowa zewnętrznej średnicy rury — o wadze szt. powyżej 4 kg.	50	16.25
z poz. 153 z p. 1 lit. a I, II	Wyroby żelazne i stalowe, obrobione, toczone, polerowane i t. d., wszelkie, z wyjątkiem wymienionych w p. p. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 — o wadze sztuki:		
	1/1000 kg. i więcej	20	104.—
	poniżej 1000 do 500 kg. włącznie	15	110.50
	poniżej 500 do 100 kg. włącznie	10	117.—
	100 kg.	10	146.25
z p. 1 z lit. b	Żelazne i stalowe wyroby z łańcuchów zakończone kółkami, hakami, bolcami i gwintami, używane jako hamulce, postronki, łańcuchy do dyszli i t. p. o grubości pojedyńczych ogniw powyżej 6,5 mm.	20	58.24
z poz. 154 z p. 1	wyroby żelazne i stalowe z blachy surowej czarnej o grubości mniej niż 4 mm., nieobrobione	20	57.20
	wyroby cynkowane:		
z p. 2 I	wanny	20	88.40

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
II	inne wyroby	10	99.45
p. 6	naczynia blaszane emaljowane	25	180 37
(Uwaga:	Zatrzaski z blachy żelaznej zalicza się do poz. 154 p. 4).		
z poz. 155 z p. 1	drut stalowy do aeroplanów i fortepianów, sprowadzany za pozwoleniem Ministerstwa Skarbu o szerokości lub średnicy:		
lit. a	od 6.5 do 5 mm. włącznie	30	12.74
lit. b	poniżej 5 mm. do 3 mm. włącznie	30	15.47
lit. g	w prętach od 6,5 do 3 mm. włącznie	30	26.39
Uwaga 1:	Drut fortepianowy i do samolotów za pozwoleniem Ministerstwa Skarbu opłaca cło:		
a	poniżej 3 mm. do 1 mm. włącznie	30	20.02
b	poniżej 1 mm. do 0.5 mm. włącznie	30	30.03
c	poniżej 0.5 mm. do 0.3 mm. włącznie	30	43.68
d	poniżej 0.3 mm.	30	59.15
lit. i	drut hartowany, polerowany lub w inny sposób obrobiony opłaca cło według odpowiednich punktów z dodatkiem 30%.		
Uwaga 3:	Jako drut hartowany należy uważać sprężysty drut stalowy (do strun fortepianowych i t. p.).		
z poz. 155 z p. 2	drut miedziany i ze stopów miedzi; drut z metali i stopów, wymienionych w poz. 143 o szerokości lub średnicy:		
lit. a	od 10 do 8 mm. włącznie	10	60.84
lit. b	poniżej 8 mm. do 5 mm. włącznie	10	76.05
lit. c	poniżej 5 mm. do 2 mm. włącznie	10	122.85
lit. d	poniżej 2 mm. do 0.5 mm. włącznie	10	128.70
lit. e	poniżej 0.5 mm. do 0.2 mm. włącznie	10	163.80
lit. f	poniżej 0.2 mm	10	196.90
z poz. 156 z p. 1	Żelazne i stalowe wyroby z łańcuchów zakończone kółkami, hakami, bolcami i gwintami, używane jako hamulce, postronki, łańcuchy do dyszli i t. p. o grubości mniej niż 6.5 mm. do 2 mm. włącznie	20	91.52
z poz. 156 z p. 12	Gwoździe żelazne i stalowe druciane	25	43.87
lit. a z p. 6 z lit. a	gremple i taśmy gremplowe z filcu	10	351.—
p. 8	haftki, sprzączki, agrafki, spinacze, podwójne szpilki do włosów i t. p. wszystko z drutu żelaznego i stalowego	15	414.37
z p. 10 lit. b	haftki, sprzączki, agrafki, spinacze, podwójne szpilki do włosów i t. p. z drutu miedzianego i ze stopów miedzi oraz z metali i stopów wymienionych w poz. 143	15	552.50
z poz. 158 z p. 1 lit. b	Wyroby nożownicze do użytku kuchennego, rolniczego i rzemieślniczego, z rączką z materiałów zwyczajnych	10	417.96
z p. 2	scyzoryki i noże składane	25	1.032.—
p. 3	wyroby wymienione w pp. 1 i 2 pozłacane i posrebrzane lub w oprawie pozłacanej, posrebrzanej, z szyldkretu, perłowej masy, kości słoniowej i mamutowej, albo z ozdobami z tych materjałów, również z ozdobami ze złota i srebra	50	2.580.—
z poz. 161 p. 2	narzędzia osobno niewymienione z żelaza i stali zwyczajnej, narzędzia stolarskie drewniane, jak wiórniki (heble), ściskacze i t. p. naparstki żelazne i stalowe	10	169.65
p. 3	narzędzia stalowe hartowane do obrabiania; wiertła spiralne (świdry), gwintowniki, rozwiertniki, gryzy (frezy), piłki do metali, narzynki do gwintownic ręcznych i maszyn gwinciarskich, noże do nożyc, sztance, stemple, kroidła, numerki, alfabety i t. p. — wszystko o wadze sztuki:		
lit. a	150 gr. i mniej	10	1.053.—
lit. b	powyżej 150 gr. do 500 gr. włącznie	10	702.—
lit. c	powyżej 500 gr. do 1.5 kg. włącznie	10	468.—
lit. d	powyżej 1,5 kg.	10	292.50
z poz. 162 p. 1, 1).	czcionki, stereotypy, ornamentacje, justunki — wszystko odlane z metalu czcionkowego	25	134.55
p. 2	stemple do matryc (punce) i matryce metalowe do odlewu czcionek i do maszyn zecerskich	25	29.25
p. 3	linje mosiężne drukarskie	25	243.75
p. 4	klisze	25	302.25
p. 5	kamienie litograficzne z wykonanemi na nich rysunkami	25	58.50
	wszelkie osobno niewymienione, jako to wierszownice, kliny i t. p.	25	24.37

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z poz. 163	Wyroby z cyny i jej stopów oraz wyroby z cynku i jego stopów z ołowiem niepolerowane i niemalowane:		
z p. 9	kapsle niepolerowane, niemalowane, nielakierowane, bez wyciśniętych lub malowanych napisów lub wzorów	20	520.—
z uwagi	kapsle polerowane, malowane lub lakierowane, lecz bez wyciśniętych lub malowanych napisów lub wzorów	15	635.37
Uwaga:	Zatrzaski z blachy cynkowej zalicza się do poz. 163 p. 4.		
z poz. 165 z p. 2	metal płatkowy (folja) ołowiany i cynowy:		
lit. a	biały i żółty	25	195.—
lit. b	kolorowy	30	273.—
lit. c	nacięty — również z naddrukami	20	416.—
z poz. 167 z p. 1	Osobno niewymienione maszyny: maszyny dla cukrowni, gorzelni, browarów i słodowni, podług specyfikacji i warunków ustalonych w protokóle końcowym konwencji polsko - czechosłowackiej	15 od stawek taryfy z 26.VI. 1924 r.	47.51

UWAGI OGÓLNE DO POZ. 167.

Maszyny i aparaty rozłożone cli się podług odnośnych pozycyj dla maszyn i aparatów złożonych, nawet gdyby różne ich części wysyłane były jednocześnie lub stopniowo, jako oddzielne przesyłki.

Wszelkie przesyłki częściowe muszą być zgłoszone w jednym i tym samym urzędzie celnym w terminie, który nie powinien przekraczać czterech miesięcy od czasu pierwszego zgłoszenia.

Deklarując pierwszą przesyłkę częściową, importer składa w urzędzie celnym podanie w tej sprawie z planem lub rysunkiem konstrukcji, z wyszczególnieniem części głównych, ich rodzaju i przybliżonej wagi każdej z nich. Wyszczególnienie to powinno również wykazywać w przybliżeniu ogólną wagę części składowych.

do poz. 167.

Przy zastosowaniu stawek konwencyjnych do maszyn i aparatów, wymienionych w liście A konwencji polsko-czechosłowackiej, jeśli do oclenia ich zastrzeżone są warunki specjalne w tejże liście (§ 2 rozp. z dn. 30.X.1925 r. Dz. U. R. P. Nr. 113 p. 800), należy złożyć w urzędzie celnym deklarację fabrykanta, stwierdzającą, że chodzi o produkty przeznaczone do użytku wskazanego, oraz odpowiednią deklarację odbiorcy (patrz Monitor Polski Nr. 108 z 1926 r.).

Oclenie maszyn i aparatów, dla których stawki są obniżone, a których import jest uregulowany warunkami specjalnemi wyżej wymienionemi, należy wyłącznie do urzędów celnych następujących:

Bielsko, Cieszyn, Dziedzice, Gdańsk, Kraków, Lwów, Poznań, Warszawa, Wilno.

do poz. 167 p. 1.

Wyszczególnienie maszyn dla cukrowni, browarów, słodowni i gorzelni, korzystających ze stawek konwencyjnych:

MASZYNY DLA CUKROWNI.

Płuczki do buraków z łapaczami kamieni, liści i słomy.
Krajalnie do buraków.
Prasy do wytłoków.
Wirówki z wyładowaniem i segregatory.
Maszyny do prasowania pałeczek i płytek, oraz rębacze do kostek.
Maszyny do mielenia cukru.
Odsiewacze cukru.
Maszyny do pakowania cukru.
Płuczki do form rafinadowych.
Maszyny do prania płócien filtracyjnych.

MASZYNY DLA BROWARÓW I SŁODOWNI.

Maszyny do usuwania kiełków ze słodu.
Śrutowniki słodu (gniotowniki).
Maszyny do czyszczenia słodu.
Maszyny do nabijania obręczy na beczki, hydrauliczne lub z napędem pasowym.
Maszyny do odkorkowywania.
Maszyny do mycia beczek.
Maszyny strumieniowe do mycia beczek.
Maszyny do sprawdzania beczek.
Maszyny do smołowania beczek.
Maszyny do korkowania butelek.
Maszyny do mycia masy filtracyjnej.

MASZYNY DLA GORZELNI.

Płuczki do kartofli i buraków.
Gniotowniki.

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z poz. 167	Maszyny i aparaty kompletne i niekompletne, złożone lub w częściach:		
z p. 1 lit. e	maszyny ceramiczne o wadze sztuki powyżej 1500 kg.	40	42.90
p. 1 lit. f	maszynki do mięsa wagi 3 kg. i mniej	10	140.40
p. 4	Walce szosowe parowe	15	60.77
	Walce szosowe motorowe	25	53.62
p. 5	kopaczki (bagry lądowe) — o wadze sztuki:		
lit. a	25000 kg. i mniej	15	82.87
lit. b	powyżej 25000 kg.	15	60.77

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z p. 7	przyrządy i maszyny do podnoszenia, opuszczania i przenoszenia ciężarów, zmontowane w całości lub też ich mechanizmy — dla cukrowni, gorzelni, słodowni i browarów, pod warunkiem złożenia w urzędzie celnym deklaracji fabrykanta, stwierdzającej, że chodzi o maszyny przeznaczone do użytku wskazanego, oraz takiej samej deklaracji odbiorcy — o wadze sztuki:		
lit. a	100 kg. i mniej	25	117.—
lit. b	powyżej 100 kg. do 300 kg. włącznie	25	97.50
lit. c	powyżej 300 kg. do 1000 kg. włącznie	25	78.—
lit. d	powyżej 1000 do 5000 kg. włącznie	25	68 25
lit. e	powyżej 5000 do 10000 kg. włącznie	25	53.62
lit. f	powyżej 10000 kg.	25	48.75
z p. 8	Dźwigi hydrauliczne, wagi:		
lit a	100 kg. i mniej	40	70.20
lit. b	powyżej 100 do 300 kg. włącznie	40	58.50
lit. c	powyżej 300 do 1.000 kg. włącznie	40	50.70
lit. d	powyżej 1.000 do 5.000 kg. włącznie	40	42.90
lit. e	powyżej 5.000 kg. do 10.000 kg. włącznie	40	35.10
lit. f	powyżej 10.000 kg.	40	31.20
Uwaga:	(patrz pwaga do pp. 9 i 11.).		
z p. 8	Kozły do podnoszenia parowozów i wagonów, suwnice mostowe, żórawie bramiaste i obrotowe, wagi:		
lit. a	100 kg. i mniej	15	99.45
lit. b	powyżej 100 do 300 kg. włącznie	15	82.87
lit. c	powyżej 300 do 1.000 kg. włącznie	15	71.82
lit. d	powyżej 1.000 do 5.000 kg. włącznie	15	60.77
lit e	powyżej 5.000 do 10.000 kg. włącznie	15	49.72
lit. f	powyżej 10.000 kg.	15	44.20
z pp. 9 i 11	Pompy specjalne parowe i transmisyjne dla cukrowni, browarów i słodowni, gorzelni, rafinerji olejów mineralnych, instalacyj chłodniczych i do fabrykacji lodu, podług specyfikacji i warunków, ustalonych w protokule końcowym konwencji polsko - czechosłowackiej, wagi:		
lit. a	120 kg. i mniej	15	187.85
lit. b	powyżej 120 do 300 kg. włącznie	15	149.17
lit. c	powyżej 300 do 700 kg. włącznie	15	121.55
lit. d	powyżej 750 do 1.500 kg włącznie	15	93.92
lit. e	powyżej 1.500 do 3.000 kg. włącznie	15	77.35
lit. f	powyżej 3.000 kg.	15	60.77

UWAGA DO POZ. 167 PP. 9, 11 i 14.

Wyszczególnienie pomp, zawarte w protokóle końcowym konwencji polsko-czechosłowackiej.

Pompy specjalne parowe i transmisyjne; pompy specjalne odśrodkowe i wirowe: do cukrowni, browarów i słodowni, gorzelni, rafineryj olejów mineralnych, chłodni i fabryk lodu.

Uważa się za pompy specjalne, korzystające z obniżonych stawek celnych:

DLA CUKROWNI.

Pompy do wody amonjakalnej.
Pompy do mleka wapiennego.
Pompy do błota saturacyjnego.
Pompy sokowe.
Pompy melasowe.
Pompy do syropu.
Pompy do cukrzycy.

DLA BROWARÓW I SŁODOWNI.

Pompy do brzeczki.
Pompy do słodzin.
Regulatory ciśnień (bez motoru).

DLA GORZELNI.

Pompy robocze.
Pompy spirytusowe.

DLA RAFINERYJ OLEJÓW MINERALNYCH.

Pompy do olejów mineralnych.
Pompy do destylatów i produktów olejów mineralnych.

DLA INSTALACYJ CHŁODNICZYCH I DLA FABRYKACJI LODU.

Pompy do wody słonej.
Pompy do rozpuszczania soli.

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z poz. 167 p. 10	Silniki spalinowe, wagi:		
	powyżej 3.000 do 70.000 kg.	10	64.35
	powyżej 70.000 do 140.000 kg.	20	57.20
	powyżej 140.000	30	50.05

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z p. 11	Kompresory do wyrobu lodu i do chłodnictwa, podług warunków, ustalonych w protokóle końcowym konwencji polsko - czechosłowackiej, wagi:		
lit. a	120 kg. i mniej	35	148.65
lit. b	powyżej 120 do 300 kg. włącznie	35	114.07
lit. c	powyżej 300 do 750 kg. włącznie	35	92.95
lit. d	powyżej 750 do 1.500 kg. włącznie	35	71.82
lit. e	powyżej 1.500 do 3.000 kg. włącznie	35	59.15
lit. f	powyżej 3.000 kg.	35	46.47
p. 13	Pompy ręczne, wagi:		
lit. a	75 kg. i mniej	30	154.70
lit. b	powyżej 75 do 300 kg. włącznie	30	118.30
lit c	powyżej 300 do 750 kg. włącznie	30	100.10
lit. d	powyżej 750 do 2.000 kg. włącznie	30	72.80
lit. e	powyżej 2.000 kg.	30	50.05
z p. 14 i 11	Pompy specjalne odśrodkowe i turbinowe dla cukrowni, gorzelni, browarów i słodowni, rafinerji olejów mineralnych, instalacyj chłodniczych i do fabrykacji lodu, podług specyfikacji i warunków, ustalonych w protokóle końcowym, wagi:		
lit. a	75 kg. i mniej	15	187.85
lit. b	powyżej 75 kg. do 300 kg włącznie	15	143.65
lit. c	powyżej 300 do 750 kg. włącznie	15	121.55
lit. d	powyżej 750 do 2.000 kg. włącznie	15	88.40
lit. e	powyżej 2.000 kg.	15	60.77
Uwaga:	(patrz uwagę przy p. 9).		
	powyżej 1.000 do 1.500 kg. włącznie		
z poz. 167 z p. 16 I		25	121.87
z lit. d II	powyżej 1.500 do 3.000 kg. włącznie	40	97.50
lit. e	powyżej 3 000 kg.	50	48.75
z p. 17	obrabiarki do drzewa:		
lit. c	osobno niewymienione	20	97.76
z p. 19	maszyny włókiennicze, osobno niewymienione	40	40.56
z p. 20 lit. b	krosna mechaniczne do tkania jedwabiu, sprowadzane bez maszyn pomocniczych	40	56.16
lit. c	krosna mechaniczne do tkanin jedwabiu, sprowadzane z maszynami pomocniczemi (żakardowemi lub nicielnicowemi)	40	66.30
z p. 21	włókiennicze przyrządy pomocnicze ze zwijarkami cewkowemi i motowidłami z wyjątkiem przyrządów, przeznaczonych do wełny i odpadków bawełnianych	25	78.—
z p. 29 z lit. b	maszyny młyńskie: maszyny do odsiewania kaszek (reformy)	40	58 50
z p. 31	aparaty do automatycznego napełniania benzyną samochodów:		
lit. a	żeliwne, zawierające poniżej 10% innych metali i stopów wymienionych w poz. 143	60	31.20
lit. b	żelazne i stalowe, zawierające poniżej 10% innych metali i stopów wymienionych w poz. 143	60	46.80
lit. c	z miedzi i jej stopów, również żeliwne, żelazne i stalowe o zawartości 10% i wyżej metali i stopów wymienionych w poz. 143	60	57.20
z poz. 167 z p. 33 Przy zastosowaniu stawek p. 26 taryfy z dn. 26.VI 1924 r.	Aparaty osobno niewymienione dla cukrowni, browarów, słodowni, gorzelni, rafinerji olejów mineralnych, podług specyfikacji i warunków, zawartych w protokóle końcowym konwencji polsko - czechosłowackiej:		
z lit. a I, II, III, IV	nie zawierające metali, objętych poz. 143	20	
z lit. a I, II, III, IV	zawierające do 10% włącznie metali, objętych poz. 143	15	46.80
z lit. b I, II, III, IV	zawierające powyżej 10% do 25% włącznie metali, objętych poz. 143 . .	15	49.72
z lit. c I, II, III, IV	zawierające powyżej 25% metali objętych poz. 143	15	77.35
			110.50
z p. 33 Przy zastosowaniu stawek p. 26 taryfy z dn. 26.VI 1924 r.	Aparaty osobno niewymienione dla instalacyj chłodniczych i do fabrykacji lodu, podług specyfikacji i warunków, ustalonych w protokóle końcowym konwencji polsko - czechosłowackiej		
z lit. a I, II, III, IV	zawierające do 10% włącznie metali, objętych poz. 143	30	
z lit. b I, II, III, IV	zawierające 10 — 25% włącznie metali, objętych poz. 143	30	40.95
z lit. c I, II, III, IV	zawierające powyżej 25% metali, objętych poz. 143	30	63.70
			91.—

UWAGA DO POZ. 167 P. 33.

Wyszczególnienie aparatów, zawarte w protokóle końcowym konwencji polsko-czechosłowackiej.

Aparaty dla cukrowni, browarów i słodowni, gorzelni, rafineryj olejów mineralnych, instalacyj chłodniczych i do fabrykacji lodu, korzystające z obniżonych stawek celnych:

DLA CUKROWNI.

Łapacze miazgi.
Dyfuzory i aparaty dyfuzyjne.
Defekatory.
Oddzielacze mleka wapiennego.
Mieszadła.
Chłodniki (oziębiacze).
Krystalizatory.
Błotniarki.
Filtry (filtry otwarte na niskie ciśnienie, filtry zamknięte skrzynkowe, filtry węglowe).
Aparaty do oczyszczania soków za pomocą węgla aktywnego.
Aparaty do siarkowania soków.
Podgrzewacze.
Aparaty wyparne.
Aparaty próżniowe.
Suszarnie wytłoków.
Płuczki do węgla kostnego.
Granulatory.
Suszarnie cukru.
Aparaty do chłodzenia cukru.

DLA BROWARÓW I SŁODOWNI.

Mieszadła do słodu.
Słodownie bębnowe i suszarnie bębnowe z mechanizmem napędowym.
Kadzie do brzeczki z mieszadłami.
Klarownice z mieszadłami.
Panwie do chmielenia z mieszadłami.
Kadzie zalewne z mieszadłami.
Klarownice z mieszadłami.
Przetłoczniki do chmielu z mieszadłami.
Prasy filtracyjne do brzeczki.
Chłodniki ociekowe.
Kondensatory przeciwprądowe.
Aparaty wyparne do wody słonej i słodkiej.
Oziębiacze z mieszadłami.
Filtry powietrzne.
Łapacze kurzu.
Kadzie chłodzące.
Filtry piwne.
Aparaty do zlewania piwa do beczek.
Aparaty do zlewania piwa do butelek.
Maszyny do mycia butelek.
Pasteryzatory.

DLA GORZELNI.

Parniki.
Maceratory.
Przetłoczniki.
Wężownice chłodzące z mieszadłami.
Podgrzewacze wody zasilającej.
Aparaty destylacyjne.
Aparaty rektyfikacyjne.

DLA RAFINERYJ OLEJÓW MINERALNYCH.

Kotły destylacyjne, dla rafineryj olejów mineralnych, również z zewnętrznymi zbiornikami (alembiki).
Chłodniki wodnorurkowe.
Podgrzewacze wodnorurkowe.
Deflegmatory.
Aparaty rektyfikacyjne dla gazoliny i benzyny.
Filtry olejowe.
Filtry dla odbarwiania materjałów mineralnych.
Aparaty dla regeneracji materjałów odbarwiających (sylikatów).
Aparaty dla zamrażania oleju parafinowego (krystalizatory).
Prasy filtrowe (parafinowe).
Aparaty dla tłoczenia kwasu siarkowego (montejusy).
Aparaty dla ekstrakcji benzyny z gazów.
Aparaty dla ekstrakcji olejów mineralnych za pomocą benzyny.
Aparaty (urządzenia) krakowe dla olejów mineralnych.
Aparaty dla ekstrakcji produktów lekkich z ciężkich olejów mineralnych.

DLA INSTALACJI CHŁODNICZYCH I DO FABRYKACJI LODU.

Kondensatory z zanurzeniem, immersyjne.
Kondensatory ociekowe.
Kondensatory przeciwprądowe.
Kondensatory powierzchniowe.
Kondensatory dla dodatkowego ochładzania.
Chłodniki.
Chłodniki do wody słodkiej, również z przyrządami do parowania.
Przyrządy do parowania.
Chłodniki powietrzne.
Generatory do lodu.
Krystalizatory

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z poz. 167 z p. 35 z lit. a	Części korzystających z ceł konwencyjnych maszyn i aparatów dla cukrowni, browarów, słodowni, gorzelni, rafinerji olejów mineralnych, instalacyj chłodniczych i do fabrykacji lodu — za pozwoleniem Ministerstwa Skarbu:		
I	nie zawierające metali, objętych poz. 143	35	118.30
II	zawierające metale, objęte poz. 143	20	145.60
z p. 38	maszyny elektryczne: prądnice, silniki elektryczne, transformatory wszelkie, również części oddzielne maszyn powyżej wymienionych — wszystko o wadze sztuki:		
lit. a	15 kg. i mniej	30	637.—
lit. b	powyżej 15 kg. do 150 kg. włącznie	10	538.20
lit. c	powyżej 150 kg. do 500 kg. włącznie	10	409.50
lit. d	powyżej 500 kg. do 3.000 kg. włącznie	10	280.80
lit. e	powyżej 3.000 kg.	20	130.—
z p. 38	elektro - wentylatory, elektro - wiertarki, elektro - szlifierki i t. p., z nieodłączalnym napędem elektrycznym; elektro - magnesy wszelkie; części tych maszyn — wszystko o wadze sztuki:		
lit. a	15 kg. i mniej	30	637.—
lit .b	powyżej 15 kg. do 150 kg. włącznie	30	418.60

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne od 100 kg. w złotych
lit. c	powyżej 150 kg. do 500 kg. włącznie	30	318.50
lit. d	powyżej 500 kg. do 3.000 kg. włącznie	30	218.40
lit. e	powyżej 3.000 kg.	30	113.75
z p. 42	siewniczki ręczne do warzyw; masielnice, wygniatarki, pasteryzatory, aparaty do hodowli ptactwa	30	27.30
lit. b	Sieczkarnie toporowe o szerokości gardła powyżej 310 mm.	20	31.20
z p. 43	tryjery do czyszczenia nasion; opryskiwacze do dezynfekcji roślin i budynków; wirówki do mleka	30	22.75
z p. 43	Siewniki rzutowe do nawozów sztucznych	30	22.75
z p. 45	wyorywacze do buraków	25	33.15
z p. 45	siewniki kombinowane do jednoczesnego wysiewu nasion i nawozów sztucznych	30	30.94
z p. 45	sadzarki do ziemniaków	20	35.36
z p. 45	sieczkarnie bębnowe o szerokości gardła powyżej 310 mm.	20	35.36
z p. 46	brony i kultywatory zę sztywnemi zębami	20	49.68
z p. 47	wypielacze ręczne do warzyw; maszyny mleczarskie, inkubatory i wszelkie maszyny i aparaty rolnicze osobno niewymienione	30	46.41
z p. 48	pługi motorowe z silnikiem na podwoziu płużnem	20	58.24
z poz. 168 z p. 6 z lit. a	Odważniki żeliwne do wag:		
	nieobrobione	50	40.30
	obrobione	15	68.51
z poz. 169 p. 1	instrumenty astronomiczne; kalorymetry, peryskopy; przyrządy chemiczne: tygielki kwarcowe, moździerze agatowe, wagi dokładniejsze (aptekarskiej, laboratoryjne i odważniki do nich; indykatory, tachometry, ciągomierze zwykłe i rejestrujące; kompasy zwykłe i samoświecące, nirometry, liczniki obrotów; planimetry, pantografy okazy szkolne, szkielety, modele, zbiory i okazy mineralogiczne, zoologiczne, entomologiczne, botaniczne, preparaty i modele anatomiczne; magnesy, termosy, kasy kontrolujące sklepowe, liczniki opłat samochodowych, inne przyrządy i aparaty laboratoryjne i fizyczne osobno niewymienione	25	292.50
z p. 2	gazomierze	10	265.04
z p. 2	wodomierze, paromierze i spirytusomierze (zegary gorzelnicze)	25	384.20
z Uwagi do p. 2	Części gazomierzy za pozwol. Ministerstwa Skarbu	10	292.50
	Części aparatów, wymienionych w p. 2 za pozwoleniem Ministerstwa Skarbu, za wyjątkiem części gazomierzy	25	243.75
z p. 4	instrumenty geodezyjne; barografy i przyrządy meteorologiczne: barometry, termometry, anemometry, psychio i pluwiometry i t. p. — wszystkie tylko rejestrujące	30	400.40
z poz. 169 z p. 5 lit. d	Kompresy z tkanin bawełnianych, szyte, ze szlamem pisczańskim lub z cieplic Trenczyńskich w oryginalnem opakowaniu	70	97.50
z p. 6	przyrządy optyczne (z wyjątkiem osobno wymienionych); lunety, mikroskopy, lupy i t. p.	10	2.340.—
z p. 7	latarnie projekcyjne, aparaty fotograficzne, kinematograficzne o wadze sztuki:		
lit. a	500 gr. i mniej	10	2.340.—
lit. b	powyżej 500 do 2.000 gr. włącznie	10	1.755.—
lit. c	powyżej 2.000 gr.	10	1.170.—
z p. 7 lit. a	latarnie projekcyjne dziecięce o wadze 500 gr. i mniej	60	1.040.—
z p. 7 lit. b	powyżej 500 gr. do 2.000 gr.	60	780.—
z p. 7 lit. c	powyżej 2.000 gr. do 4 kg. włącznie	60	520.—
z poz. 169 p. 8	szlifowane szkła optyczne do lunet, lornetek, okularów, aparatów fotograficznych i t. p.	10	1.404.—
p. 10	wstęgi kinematograficzne:		
lit. a	wyświetlone pozytywy	45	4.433.—
lit. b	wyświetlone negatywy	45	3.575.—
lit. c	niewyświetlone	35	523.90
z p. 11	klisze fotograficzne:		
lit. b	niewyświetlone (z wyjątk. szklan. poz. 77)	40	483.60
z p. 12	przyrządy i aparaty ortopedyczne; protezy	40	66.30
z p. 13	maszyny do mierzenia i przymiary precyzyjne — o wadze sztuki:		
lit. a	150 gr. i mniej	30	418.60
lit. b	powyżej 150 gr. do 500 gr. włącznie	30	386.75
lit. c	powyżej 500 gr. do 2 kg. włącznie	30	350.35
lit d	powyżej 2 kg. do 10 kg. włącznie	30	227.50

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
lit. e	powyżej 10 kg. do 50 kg. włącznie	30	113.75
lit. f	powyżej 50 kg.	30	56.42
z poz. 169 z p. 15 lit. a	świece do silników spalinowych	20	729.—
p. 16	lampy łukowe i prożektory — o wadze sztuki:		
lit. a	2 kg. i mniej	20	416.—
lit. b	powyżej 2 kg. do 15 kg. włącznie	20	353.60
lit. c	powyżej 15 kg. do 50 kg. włącznie	20	301.60
lit. d	powyżej 50 kg. do 150 kg. włącznie	20	260.—
lit. e	powyżej 150 kg.	20	208.—
z p. 19	mierniki elektrotechniczne, amperomierze, woltomierze, okresomierze, ohmomierze, wattomierze, galwanoskopy, galwanometry; przyrządy elektryczne pomiarowe, laboratoryjne; prostowniki rtęciowe i wibrujące i t. p.; liczniki energji elektrycznej — wszystko o wadze sztuki:		
lit. a	5 kg. i mniej	10	585.—
lit. b	powyżej 5 kg.	10	432.90
p. 29	aparaty do radjostacji:		
lit. a	aparaty gotowe	10	1,857.60
lit. b	części aparatów	10	1,238.40
z poz. 172 z p. 1	fortepiany od sztuki	20	1.376.—
p. 2 lit. a	pianina od sztuki	20	688.—
z poz. 173 z p. 3	kołowce (welocypedy): od szt.		
lit. a	dwukołowe	15	43.86
lit. b	trzykołowe	20	123.84
z p. 6	oddzielne części:		
lit. a	samochodowe: koła, latarnie i inne części (oprócz osi, resorów i pudeł)	20	240.80
p. 7	części kołowców metalowe we wszelkim stanie	15	175.44
p. 8	samochody osobowe o wadze sztuki:		
lit. a	od 350 do 700 kg. włącznie	30	238.35
lit. b	powyżej 700 do 1100 kg. włącznie	50	154.80
lit. c	powyżej 1100 do 1500 kg. włącznie	40	241.44
lit. d	powyżej 1500 kg.	20	495.36
z p. 11 lit. a	podwozia samochodowe o wadze sztuki:		
	I. 450 kg. i mniej	40	67.08
	II. powyżej 450 kg. do 700 kg. włącznie	60	37.84
	III. powyżej 700 do 1100 kg. włącznie	50	73.10
	IV. powyżej 1100 kg.	30	174.58
lit. b	karoserje samochodowe:		
	1-osobowe	20	990.72
p. 12	cyklonetki (do 350 kg. wagi w sztuce)	40	115.56
p. 13	motocykle również z przyczepami oraz przyczepy do motocykli	40	103.20
p. 17	części metalowe samochodów, oprócz części osobno wymien. i oprócz resorów	20	206.40
Uwaga 1:	Towary objęte niniejszą (173) pozycją, z wykończeniem tapicerskiem, opłacają cło z dodatkiem 40%. Siedzenia dla kierowców nie biorą się pod uwagę. Samochody osobowe, zaopatrzone w karoserję karetkową, opłacają cło z dodatkiem 60%.		

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z poz. 175	Statki do żeglugi morskiej i rzecznej z osprętem lub bez:		
p. 1	Statki morskie z własnym popędem mechanicznym z wyjątkiem osobno wymienionych:		Od tonny rejestrowanej
lit. a	statki o pojemności ponad 300 tonn rej. netto oraz statki rybackie morskie wszelkiego tonnażu netto	30	136.50
lit. b	I. statki o pojemności ponad 212 do 300 tonn rej. netto wł. netto . . .	30	182.—
	II. statki o pojemności 212 tonn rej netto i mmiej netto	15	221.—
p. 2	Statki morskie pomocnicze:		
lit. a	holowniki, ratownicze, przeciwpożarowe i t. p.:		
	I. o pojemności ponad 212 tonn rej. brutto	30	182.—
	II. o pojemności 212 tonn rej i mniej	15	221.—
lit. b	pogłębiarki:		
	I. o pojemności ponad 212 tonn rej. brutto	30	300,30
	II. o pojemności 212 tonn rej. i mniej brutto	15	364.65
p. 3	Łodzie z własnym popędem mechanicznym:		Od tonny rejestrowanej
lit. a	rybackie (kutry) netto	15	110.50
lit. b	wszelkie inne netto	15	442.—
p. 4	Statki morskie bez własnego popędu mechanicznego, doki, pontony morskie:		
lit. a	żelazne lub stalowe:		
	I. o pojemności ponad 300 tonn netto rejestrów netto	15	43.15
	II. o pojemności 300 tonn netto rejestr. i mniej netto	15	82.87
lit. b	konstrukcji mieszanej:		
	I. o pojemności ponad 300 tonn netto rejestrów netto	15	82.87
	II. o pojemności 300 tonn netto rejestr. i mniej netto	15	82.87
lit. c	żelazo betonowe:		
	I. o pojemności ponad 300 tonn netto rejestrów netto	15	33.15
	II. o pojemności 300 tonn netto rejestr. i mniej netto	15	83.87
p. 5	Statki rzeczne z własnym popędem mechanicznym z wyjątkiem osobno wymienionych:		
	I. o pojemności ponad 212 tonn netto rejestr. netto	30	182.—
	II. o pojemności 212 tonn netto rejestr. i mniej netto	15	221.—
p. 6	Statki rzeczne bez własnego popędu mechanicznego:		
lit. a	żelazne lub stalowe netto	15	55,25
lit. b	konstrukcji mieszanej netto	15	110.50
lit. c	żelazo - betonowe netto	15	55,25
p. 7	Pogłębiarki rzeczne:		
	I. o pojemności 212 tonn netto rejestrowanych brutto	30	182.—
	II. o pojemności 212 tonn netto rejestrowanych i mniej brutto	15	221.—
Uwaga 2:	Dźwigi, elewatory i t. p. pływające osobno niewymienione urządzenia, nie mające charakteru statków, clą się podług tonnażu brutto pływaka z dodaniem 50% za urządzenia.		
Uwaga 4:	Statki i łodzie, przywożone w stanie rozłożonym oraz części statków opłacają cło podług odpowiednich pozycji taryfy celnej.		
	Statki i łodzie, przywożone w stanie złożonym drogą lądową oraz łodzie składane, chociażby w stanie rozłożonym, opłacają cło podług odpowiednich punktów niniejszej pozycji.		
z poz. 176 Uwaga	Jako masa drzewna w postaci tektury gęsto podziurawionej jest uważana taka tektura, w której odległość pomiędzy dziurami nie przenosi 15 cm.		

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z poz. 177 p. 4	Papier pakowy o wadze większej niż 28 gr. w 1 m. kw. naturalnego koloru, niebarwiony w arkuszach:		
z lit. a	niesatynowany (nawet z jednej strony), ze słomy gotowanej lub z drzewa gotowanego (t. zw. brunatnej masy drzewnej); papier do obwijania z niebielonej celulozy niesatynowany (nawet z jednej strony)	30	122.75
z lit. b	I. jednostronnie satynowany z gotowanej słomy lub gotowanego drzewa (t. zw. brunatnej masy drzewnej)	25	34.12
	II. jednostronnie satynowany z materjałów innych jak gotowana słoma lub gotowane drzewo	15	38.67
z p. 8 lit. b	papier w bobinach o wadze 1 m. kw. powyżej 28 gr., o szerokości nie więcej niż 120 mm.		
	I wym. w pp. 4, 5, 6	10	76.05
	II krepowany	25	112.12
p. 16 lit. a	karton (bristol) wym. w p. 15 nin. poz. zabarwiony nie w masie; karton wym. w p. 15 nin. poz. ze znakami wodnemi lub z przeciśniętemi na całej powierzchni deseniami, względnie wzorami; karton wszelki krajany na kartki i paski	20	156.—
lit. b	wyroby z kartonu bez ozdób i niesklejane	20	171.60
Uwagi do poz. 177	1) Rurki z papieru, chociażby klejonego, do nawijania przędzy zalicza się do poz. 177, punk. 17. 2) Tak zw. wojlok izolacyjny (tektura z odpadków konopi nasycanych gudronem) zalicza się do poz. 177, p. 2, lit. c.		
z poz. 178 Uwaga do poz. 4	Wyroby objęte nin. poz. oprócz wym. w p. 3, w oprawach introligatorskich z grzbietami opłacają dodatkowe cło	30	45.50
z poz. 183 z p. 1	Przędza bawełniana pojedyńcza do Nr. 38, wyłącznie (numer ang.):		
lit. b	II. merceryzowana	10	162.63
z p. 2	od Nr. 38 do 60 włącznie (numer angielski):		
lit. b	II. merceryzowana	10	191.88
z poz. 185 p. 1	Przędza z jedwabiu naturalnego i sztucznego:		
	nitkowana lub łączona na osnowę (organsin) lub wątek (trame) z surowego jedwabiu (grege):		
lit. a	niewygotowana, niebielona i niebarwiona	40	210.60
lit. b	wygotowana, bielona i barwiona	40	292.50
p. 2 lit. a	przędza ze skubanki, waty lub czesanki (peignes) jedwabnej (chappe bourre de soie), jedno lub wielonitkowa, również z domieszką innej przędzy:		
	I. niebarwiona	30	245.70
	II. barwiona	30	546.—
lit. b	przędza ze skubanki jedwabnej (t. zw. chappe tussah) jasno-czekoladowego koloru bez domieszki innej przędzy, nitkowana i nienitkowana . .	30	109.20
p. 3	jedwab sztuczny:		
lit. a	nitkowany, niebarwiony	20	1.144.—
lit. b	nitkowany, barwiony, wszelki nitkowany więcej, niż dwa razy . . .	20	1.456.—
z poz. 186	Wełna czesana:		
p. 1 lit. a	niebarwiona	40	42.90
lit. b	barwiona	40	78.—
p. 2	przędza wełniana pojedyńcza:		
lit. a	do Nr. 57 włącznie (numer metr.):		
	I. niebarwiona	10	224.64
	II. barwiona	10	277.29
lit. b	powyżej Nr. 57 (numer metr.):		
	I. niebarwiona	30	252.07
	II. barwiona	30	293.02

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
p. 3	wełna nitkowana z pojedyńczej przędzy numerów:		
lit. a	do Nr. 57 włącznie (numer metr.):		
	I. niebarwiona	10	245.70
	II. barwiona	10	298.35
lit. b	powyżej Nr. 57 (numer metr.):		
	I. niebarwiona	30	284.83
	II. barwiona	30	325.78
p. 4	wełna ozdobnie nitkowana (z węzełkami, oczkami, pętelkami i t. p.):		
lit. a	niebarwiona	30	309.40
lit. b	barwiona	30	350.35
poz. 187	surowe i bielone:		
p. 1	płótna bawełniane, zawierające w 1 kg. wagi do 10 m. kw. włącznie . .	15	287.30
poz. 187 p. 2	płótna bawełniane, zawierające w 1 kg. wagi od 10 do 15 m. kw. włącznie; tkaniny zawierające w 1 kg. wagi do 15 m. kw. włącznie . . .	10	503.10
p. 3	tkaniny zawierające w 1 kg. wagi powyżej 15 m. kw.	10	1.287.—
z poz. 187 z p. 3	Gaza do opatrunków i bandaże, nienasycone, przygotowane do sprzedaży detalicznej	50	715.—
Uwaga:	Gaza do opatrunków i bandaże nie mogą zawierać w kwadracie o boku długości 5 mm. więcej niż 16 nitek osnowy i wątku.		
poz. 188	merceryzowane, barwione, tkane, wielobarwne i drukowane:		
p. 1	płótna bawełniane, zawierające w 1 kg. wagi do 10 m. kw. włącznie . .	10	561.60
p. 2	płótna bawełniane, zawierające w 1 kg. wagi od 10 do 15 m. kw. włącznie; tkaniny zawierające w 1 kg. wagi do 15 m. kw. włącznie	10	877.50
p. 3	tkaniny zawierające w 1 kg. wagi powyżej 15 m. kw.	10	1 872.—
z poz. 192 p. 1	drelich, parcianka i t. p., oprócz osobno wym.	15	442.—
z p. 4	Dywany całkowicie z juty z włosem nieciętym i niestrzyżonym . . .	25	536.25
Uwaga:	Do poz. 192 p. 4 należą dywany z włosem niestrzyżonym lub strzyżonym i dywany szenilowe. W dywanach szenilowych jest dopuszczalny mały dodatek bawełniany.		
Uwaga:	(3%). Inne „dywany" należą do uwagi pod poz. 191. Ze zniżki korzystają wyłącznie tylko dywany z włosem niestrzyżonym (i nieciętym) t. zw. Tapestrie.		
z poz. 195 p. 1	jedwabne: tkaniny, chustki tkane, tiul, taśmy, krepa, woal, muślin, fulary niedrukowane, tkaniny wschodnie i t. p. oprócz wymienionych o wadze w 1 m. kw.:		
lit. a	50 gr. i mniej	70	7.740.—
lit. b	powyżej 50 gr. oraz aksamity jedwabne	60	7.705.60
z p. 2	wstążki jedwabne o wadze w 1 m. kw.:		
lit. a	50 gr i mniej	30	12.040.—
lit. b	powyżej 50 gr.	30	9.632.—
p. 3	jedwabne: plusz i szenila	55	7.043.40
p. 5	gaza młynarska	50	500.—
poz. 196	Fulary jedwabne w sztukach i chustkach drukowane po utkaniu . . .	70	5.160.—
z poz. 198 p. 1	Wojłoki i materje wojłokowe z sierści:		
lit. a	czystej	30	91.—
lit. b	z domieszką wełny lub bawełny	20	312.—
p. 5	Wojłoki i materje wojłokowe do wyrobu gremipli dla odpowiednich fabryk, za pozwoleniem Ministerstwa Skarbu	40	31.20
z poz. 199 z p. 1	Tkaniny podszewkowe z osnową z przędzy wełnianej czesankowej i wątkiem z przędzy bawełnianej wagi w 1 m. kw.:		
lit. a	do 250 gr. włącznie	30	2.730.—
lit. b	powyżej 250 gr.	30	2.275.—

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
z poz. 199 z p. 1	z przędzy czesankowej wagi w 1 m. kw.:		
lit. a	do 250 gr. włącznie	20	3.120.—
lit. b	powyżej 250 gr.	20	2.600.—
z p. 2	wszelkie inne (niewymienione w p. 1) wagi w 1 m. kw.		
lit. a	do 250 gr. włącznie	20	1.872.—
lit b	powyżej 250 gr. do 500 gr. włącznie	20	1.248.—
lit. c	powyżej 500 gr.	15	1.105.—
z p. 2	Chustki na głowę i szale, tkane wielobarwnie, wagi w 1 m. kw.:		
lit. a	do 250 gr. włącznie	20	1.872.—
lit. b	powyżej 250 do 500 gr. włącznie	25	1.170.—
lit. c	powyżej 500 gr.	25	975.—
z p. 2	tkaniny podszewkowe z osnową z przędzy wełnianej zgrzebnej i wątkiem z przędzy bawełnianej — wagi w 1 m. kw.:		
lit. a	do 250 gr. włącznie	25	1.755.—
lit. b	powyżej 250 do 500 gr. włącznie	25	1.170.—
Uwaga do p. 3 poz. 199	Tkanina (sukno) t. zwane „Halina" jest wyrabiane z wełny zgrzebnej, waży 800 gr. lub więcej w 1 m. kw. i służy do różnych celów (jako to: na okrycia ludowe, do przykrywania podłogi i t. p.). W razie wątpliwości należy zwrócić się o ekspertyzę do Szkoły Przemysłowej Włókienniczej w Bielsku.		
z poz. 203	Dywany wełniane, niestrzyżone, z deseniem z jednej strony, mechaniczne	68	1.100.80
z poz. 206 p. 2	Tiul bawełniany gładki lub z muszkami	30	5.460.—
p. 3	wyroby firankowe (oprócz jedwabnych) wyszywane na tiulu, bez obszycia i przybrania	30	6.370.—
poz. 207	Koronki i hafty niezszyte oraz tkaniny i tiule haftowane (oprócz wymienionych w poz. 208):		
p. 1	w skład których wchodzą: jedwab, szych, złoto i srebro	25	38.700.—
p. 2	wszelkie inne	25	18.060.—
z poz. 209 z p. 1	bielizna wykończona i niewykończona:		
lit. b	zwykła, wykonana chociażby częściowo z materjałów wymienionych w poz. 193, p. 1, 195, 196, 197, 206, p. 2, 207 i 208, opłaca cło według podstawowego materjału z dodatkiem 100%	10	
lit. c	zwykła, wykonana z innych materjałów niż wymienione w lit. a, i w lit b. opłaca cło według materjału podstawowego z dodatkiem 50%	10	
lit. d	przybrana haftami, koronkami, ozdobami i t. p. opłaca cło z dodatkiem 150%	30	
z p. 3	odzież damska i dziecinna:		
lit. a	zwykła, wykonana chociażby częściowo z materjałów, wymienionych w poz. 195, 196, 197, 206 p. 2, 207 i 208, opłaca cło według podstawowego materjału z dodatkiem 100%	10	
lit. b	zwykła, wykonana z innych materjałów, niż wymieniona w lit. a, opłaca cło według podstawowego materjału z dodatkiem 50%	10	
lit. c	przybrana haftami, koronkami, ozdobami i t. p. opłaca cło według materjału podstawowego z dodatkiem 150%	35	
p. 4	damskie i dziecinne kapelusze, czapeczki i inne ubrania na głowę, przybrane wstążkami, koronkami, piórami i kwiatami i t. p.	20	44.032.—
Uwaga 2:	Ubiory i okrycia damskie i dziecinne, podbite futrem, opłacają cło według p. 3. poz. 209, o ile ze względu na futro nie podlegają cłu wyższemu (w tym wypadku opłacają cło według uwagi 1).		
z Uwag Ogólnych do poz. 183 — 209 z p. 7	Tkaniny bawełniane i wełniane, zawierające domieszkę jedwabiu, podlegają cłu, jak następuje:		
z lit. c	jeżeli ilość jedwabiu nie przenosi 10% ogólnej ilości nitek osnowy i wątku, według odpowiednich pozycyj taryfy dla tych tkanin, z dodatkiem do cła 10% (zamiast 20%).		

Pozycja taryfy celnej	NAZWA TOWARU	Zniżka w % %	Cło konwencyjne w złotych od 100 kg.
Uwaga do pp. 4, 5 i 6	Chustki (na głowę) i szale z frendzlami, przytwierdzonemi przez szycie, o ile frendzle są zrobione z tego samego materjału, co chustki lub szale, będą clone podług uwagi 5. Szale i chustki na głowę z innej przędzy niż jedwabna lub półjedwabna z frendzlami jedwabnemi wszelkiego gatunku są clone podług uwagi 6. Chustki, bielizna stołowa i pościelowa, ręczniki i t. d. obrębione, nawet ażurowane (mereżkowane) są clone według uwagi 5.		
z poz. 210 z p. 1 z lit. a	kapelusze męskie sztywne, z wyjątkiem cylindrów i szapoklaków, i kapelusze miękkie z puchu zwierzęcego (pilśniowe i filcowe) od sztuki . . .	30	13.65
z poz. 212 z p. 1	Guziki i spinki — z masy perłowej	20	2.752.—
z p. 2 z lit. a	guziki: wszelkie metalowe, oprócz złotych, srebrnych, platynowych (poz. 148) i guzików blaszanych spodniowych (poz. 212 p.), lniane, bawełniane, wełniane i jedwabne	50.5	681.12
p. 3	guziki blaszane (złożone z 2-ch blaszek) spodnicowe	48.7	397.06
z p. 4 I	guziki porcelanowe, szklane, kościane	55,6	381.84
II	guziki drewniane	48,2	445.48
Uwaga:	Guziki clone są według poz. 212 pp. 2, 3 nawet gdy są pokryte materjałami wyszczególnionemi w pkt. 3 poz. 215.		
poz 213 p. 1	przyrządzone pióra i skórki ptasie z piórami (z ptaków szlachetnych i zwykłych gatunków); pióropusze i tkaniny z piórami — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	50	24.080.—
p. 2	kwiaty sztuczne i ich części z przędzy i tkanin, również z dodatkiem innych materjałów; sztuczne rośliny do ozdoby z dodatkiem kosztownych materjałów — łącznie z wagą bezpośredniego opakowania	50	12.900.—
p. 3	sztuczne rośliny do ozdoby bez dodatków z kosztownych materjałów; kwiaty sztuczne z częściami roślin naturalnych	60	2.752.—
z poz. 214	Perły nieprawdziwe, imitacja korali (paciorki) i z różnych pospolitych materjałów wyroby z nich:		
z p. 1	nienanizane i nanizane i t. d.	40	103.20
z p. 2	wyroby z nich	40	412.80
z poz. 215 z p. 1	grzebienie i szpilki do włosów z szyldkretu	40	10.320.—
z p. 3	galanterja zwyczajna i t. d. podług specyfikacji, zawartej w protokule końcowym konwencji polsko-czechosłowackiej	50	860.—
Uwaga:	Wyroby galanteryjne i toaletowe jabłonieckie z żelaza lub innych metali lub ich stopów zlekka pozłacane lub posrebrzane, w połączeniu z niedrogocennemi kamieniami lub z niedrogocennemi imitacjami kamieni drogocennych lub innemi materjałami, wymienionemi w poz. 215 p. 3 są clone w/g poz. 215 p. 3 pod warunkiem stwierdzenia w odnośnem świadectwie pochodzenia, że wzmiankowany wyrób należy do kategorji wyrobów zwanych biżuterją jabłoniecką.		
z p. 3	wyroby galanteryjne i toaletowe w całości lub rozebrane: zwyczajne z częściami, oprawą lub ozdobami z nieszlachetnych metali i stopów, chociażby pozłacanych i posrebrzanych — z rogu, kości, drzewa, porcelany, aluminjum, niedrogich kamieni, szkła, pianki morskiej, fiszbinu, agatu, celuloidu, lawy i t. p. pospolitych materjałów; grzebienie i szpilki do włosów z imitacji szyldkretu	30	1.204.—
z p. 3	cellofan (cellophane) w arkuszach i kapslach	70	516.—
z p. 3	szczotki toaletowe i do odzieży	30	1.204.—
z p. 4	galanterja osobno niewymieniona z wszelkich nieszlachetnych metali, bez dodatku innych materjałów, o wadze sztuki do 1, 2 kg. włącznie, podług specyfikacji zawartej w protokule końcowym konwencji polsko-czechosłowackiej	40	825.60
Uwaga:	Zawarta w protokule końcowym specyfikacja do poz. 215 pp. 3 i 4: Artykuły dla palaczy: cygarniczki, papierośnice, futerały, popielniczki, fajki. Artykuły do czesania. Szpilki wszelkiego rodzaju, haczyki do haftu. Artykuły toaletowe: futerały toaletowe, szczotki do zębów, puzderka. Wyroby jabłonieckie: bransoletki, kolje, broszki, kolczyki, szpilki do krawatów i inne, sprzączki, różańce, naparstki, medaljony, djademy, pierścionki, paciorki metalowe i tym podobne wyroby jabłonieckie.		
z p. 6 z lit. a	lalki ubrane (tylko)	10	7.740.—
z poz. 216 z p. 1	gumy do wycierania (ołówków i atramentu)	10	1.170.—
z p. 2.	obsadki do napełniania ze złotem lub platynowem piórem (tak zwane wieczne pióra — stylographes) . . . . od szt.	40	3,90

Opłaty manipulacyjne

Oprócz ceł pobiera się przy ostatniej odprawie celnej towaru opłaty manipulacyjne, ogłoszone w rozp. z dn. 14 lipca 1926 r. w Dz. U. R. P. Nr. 76 z 1926 r. Zasadnicze opłaty manipulacyjne są następujące:

Przywóz: przesyłki zwyczajne 10% od sumy cła,
przesyłki kolejowe nadzwyczajne 20% od sumy cła,
przesyłki towarów wolnych od cła 0,15 zł. od 100 kg. wagi brutto,
przesyłki pocztowe 20% od sumy cła,
przesyłki pocztowe towarów wolnych od cła nie opłacają opłaty manipulacyjnej.

Wywóz: przesyłki towarów, opłacających cła wywozowe — 5% od sumy cła,
przesyłki towarów, nieopłacających ceł wywozowych — 0,02 zł. od 100 kg. wagi brutto.

Niektóre wyjątkowe towary (surowce), wymienione specjalnie we wskazanem rozporządzeniu, opłacają inne normy.

Nadto przy przesyłkach, przywozowych w pewnych wypadkach (t. zw. zadeklarowanie towaru w sposób niezupełny) uiszcza się dodatkową opłatę manipulacyjną (akcydencję) w następującej wysokości:

Od towarów, podlegających cłu — 10% od sumy cła.

Od towarów wolnych od cła — 2% od wartości towaru.

W załączniku Nr. 2 podajemy wykaz opłat dodatkowych (Nr. Nr. Dz. Ustaw R. P.). — W Załączniku Nr. 3 podajemy zestawienie ilości stawek celnych w przedwojennej taryfie rosyjskiej z 1903 r., pierwszej taryfie polskiej z 1919 r., obowiązującej taryfie polskiej z 1924 r. i rewizjach tej taryfy z dn. 19.V 1925 r. i 30.X.1925 r. Z powyższego zestawienia uwidacznia się nieustanny rozwój ilości stawek celnych.

*

Załącznik Nr. 2.

Wykaz opłat, pobier. przy odprawie celnej towarów.

I. Podatki i opłaty od towarów, przywożonych z zagranicy.

1) Cło w/g taryfy celnej przywozowej.

2) Opłaty celne manipulacyjne, art. 15 rozp. o taryfie celnej (Dz. Ust. R. P. Nr. 76, poz. 435 z 1926 r.).

3) Opłaty od zaświadczeń na prawo przywozu towarów podlegających reglamentacji: Rozdz. V art. 15 rozp. o taryfie celnej (Dz. Ust. R. P. Nr. 76, poz. 435 z roku 1926).

4) Opłaty statystyczne: Dz. Ust. R. P. Nr. 53, poz. 358 z 1925 r.

5) Opłaty monopolowe i akcyzowe oraz opłaty stemplowe od kart do gry: w/g specjalnych ustaw.

6) Dodatek podatkowy na rzecz gmin (komunalny): Dz. Ust. R. P. Nr. 94, poz. 747 z 1923 r. art. 10, Dz. Ust. R. P. Nr. 31, poz. 317 z 1924 r. par. 7, Dz. Ust. R. P. Nr. 85, poz. 580 z 1925 r. art. 9.

7) a. Komisowe, pobierane za załatwienia formalności celnych przez kolejowe ajencje, oraz opłaty za wykonywanie robót fizycznych, związanych z odprawą celną: Dz. Ust. R. P. Nr. 110, poz. 989 z 1924 roku; Dz. Ust. R. P. Nr. 111, poz. 990 1924 roku; Dz. Ust. Nr. 9, poz. 74 z 1925 roku; Dz. Ust. R. P. Nr. 76, poz. 436 z 1926 roku.

b. Komisowe pobierane przez firmy ekspedytorskie: Art. 9 rozp. z dn. 6.X 1920 r. (Dz. Ust. R. P. Nr, 103, poz. 686 z 1920 r.).

8) Opłaty za wykonywanie czynności funkcjonarjuszów celnych poza obrębem miejsca urzędowania lub w czasie poza godzinami urzędowemi (obrót uszlachetniający, kontrola składów celnych i t. p.: Dz. Ust. R. P. Nr. 74, poz. 426 z 1926 r. i Dz. Ust. R. P, Nr, 130, poz, 781 z 1926 r.

II. Podatki i opłaty od towarów, wywożonych zagranicę.

1) Cło w/g taryfy wywozowej.

2) Opłaty celne manipulacyjne: Art. 15 rozp. o taryfie celnej (Dz. Ust. R. P. Nr. 76, p. 435 z 1926 r.)

3) Komisowe kolejowych ajencyj za załatwianie formalności: Dz. Ust. R. P. Nr. 110, poz. 989 z 1924 r., celnych oraz opłaty za wykonywanie robót fizycznych, związanych z odprawą celną Dz. Ust. R. P. Nr 11, poz. 991 z 1924 roku.

Załącznik Nr. 3.

Zestawienie ilości stawek celnych w taryfie przedwojennej rosyjskiej i taryfach polskich.

Grupa taryfy polskiej	Ilość stawek celnych autonomicznych w taryfie:				
	ros. 1903 r.	pol. 1919 r.	pol. 2€/VI. 1924 r.	pol. 19/V. 1925 r.	pol. 30/X 1925 r.
I. Produkty spożywcze i zwierzęta	85	122	180	200	209
II. Produkty zwierzęce i wyroby z nich	48	73	102	102	111
III. Materjały i wyroby drzewne	38	51	83	83	8
IV. Materjały budowlane i wyroby ceramiczne	100	109	148	148	165
V. Paliwa, asfalt, smoły i produkty z nich	31	32	52	52	56
VI. i XI. Materjały i przetwory chemiczne oraz materjały wybuchowe	120	146	223	223	250
VII. Rudy, metale i wyroby z metali	165	340	515	515	630
VIII. Papier, wyroby z papieru i wytwory sztuki drukarskiej	20	47	79	79	89
IX. Materjały i wyroby włókniste	88	103	160	160	196
X. Odzież, galanterja i t. p.	36	40	54	57	57
Ogółem:	739	1063	1596	1619	1850

IV. Autonomiczne ulgi celne.

Polityka autonomicznych ulg celnych przebyła 3 fazy:

I faza od 1920 r. do dn. 31 lipca 1925 r. polegała na ogłaszaniu perjodycznych rozporządzeń, które dokładnie specyfikowały (wymieniały), jakie maszyny, półfabrykaty i artykuły pierwszej potrzeby korzystają z autonomicznych ulg celnych. Nadto poważna część ulg miała formę ulg automatycznie stosowanych t. j. bez potrzeby uzyskiwania każdorazowych pozwoleń, dla tych zaś ulg, dla których wymagano pozwoleń, wydanie pozwolenia było obligatoryjne (pozwolenia odgrywały tylko rolę środka kontroli nad właściwym, przewidzianym w pozwoleniu, użyciem sprowadzonego towaru);

II faza od 1 sierpnia 1925 r. do 9 marca 1926 r. (t. j. 7 miesięcy i 9 dni) była okresem całkowitego zawieszenia polityki ulg celnych. Obowiązujące do dnia 31 lipca 1925 r. rozporządzenie z dn. 11 kwietnia 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 39 z 1925 r.) nie zostało w terminie wygaśnięcia ani prolongowane, ani zastąpione przez nowe.

Motywem zawieszenia ulg celnych było rozpoczęcie wojny celnej niemiecko-polskiej oraz załamanie się kursu złotego.

III faza od 9 marca 1926 r. do dni bieżących zawiera wznowienie ulg celnych przy pomocy podobnego systemu perjodycznie (co 3—6 miesięcy) zmieniających się rozporządzeń. Ale zakres ulg oraz ich forma uległy zmianie. Odpadły ulgi na półfabrykaty (tylko wyjątkowo i przejściowo kilka półfabrykatów korzysta z ulg celnych) i na artykuły pierwszej potrzeby, wznowione zaś zostały tylko ulgi na maszyny i aparaty, niewyrabiane w kraju. Zamiast dokładnej specyfikacji takich maszyn rozporządzenie mówi tylko ogólnikowo o „maszynach i aparatach, niewyrabianych w kraju". Pozycje ulg autonomicznie stosowanych odpadły i ulgi dla maszyn i aparatów niewyrabianych w kraju stosuje się już tylko na podstawie podań, składanych do Ministerstwa Przemysłu i Handlu i każdorazowych pozwoleń (wydawanych przez Ministra Skarbu). Wydawanie pozwoleń nie jest obligatoryjne, jak w I okresie. Nawet w wypadku stwierdzenia niewyrabialności maszyny w kraju pozwolenia na ulgę można odmówić z innych względów gospodarczych, co się obecnie istotnie czyni.

Obecny system jest jeszcze bardziej elastyczny od poprzedniego: w I okresie, gdy powstała produkcja pewnej maszyny w kraju, skreślano ją z ulg celnych dopiero w momencie wygaśnięcia rozporządzenia o ulgach i ogłoszenia nowego. Obecnie odmawia się ulgi natychmiast, ponieważ rozporządzenie nie wyszczególnia nazw maszyn.

W tej chwili obowiązuje „rozporządzenie Ministrów Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa z dnia 26 września 1927 r. o ulgach celnych dla maszyn i aparatów, niewyrabianych w kraju", ogłoszone w Dz. U. R. P. Nr. 84 z 1927 r. Termin — od 1 października 1927 r. do 31 marca 1928 r. (6 miesięcy). Rozporządzenie to, oprócz cech wyżej wyłuszczonych, zawiera ważne postanowienie, że w stosunkach z państwami, które będą podlegały postanowieniom rozporządzenia z dn. 11 sierpnia 1927 r. o cłach maksymalnych (Dz. U. R. P. Nr. 74 z 1927 r.), cła ulgowe, jeżeli będą zastosowane, będą w każdym razie liczone od ceł maksymalnych, a nie normalnych. Jak wiadomo, cła maksymalne na podstawie § 3 wzmiankowanego rozporządzenia weszły w życie 26 grudnia 1927 r. Cła ulgowe wynoszą 20% ceł normalnych, a w stosunku do pewnych krajów wynoszą 20% cen maksymalnych.

Już w I okresie stosowania ulg można było obserwować stopniowe ich redukowanie dla poszczególnych typów maszyn w miarę, jak uruchamiano produkcję danych maszyn w kraju. Oto parę przykładów:

W 1920 r. stosowano ulgi np. na:	W 1925 r. (przed wygaśnięciem, t. j. przed 1.VIII) stosowano ulgi np. na:
Obrabiarki do metali, z wyjątkiem małych tokarń zwyczajnych	tylko precyzyjne specjalne typy obrabiarek do metali
maszyny elektryczne, bez ograniczeń	tylko maszyny elektryczne o wadze powyżej 2500 kg.

Wznawiając ulgi celne po przerwie, t. j. w III okresie, usunięto stosowane w I okresie ulgi na półfabrykaty i artykuły instalacyjne (poza maszynami) w ilości 212 pozycji lub części pozycji taryfy celnej. M. in. odpadły ulgi na rury wiertnicze, liny, kable elektryczne, pasy napędowe i t. p.

Jest to rezultat konsolidacji naszego życia gospodarczego i rozwoju przemysłu krajowego.

V. Obrót warunkowy i uszlachetniający.

Na podstawie art. 11 rozporządzenia o taryfie celnej towary wywożone lub przywożone z zamiarem zgóry powziętym, aby następnie po pewnym czasie z powrotem przekroczyły granicę w stanie niezmienionym, mogą skorzystać ze zwolnienia od cła (towary krajowe, powracające z zagranicy), lub ze zwrotu zapłaconego cła (towary przywiezione, wywożone z powrotem zagranicę), jeżeli towar przy pierwszem przekroczeniu granicy został poddany na żądanie strony t. zw. odprawie warunkowej (nieostatecznej). Formalności, dotyczące odprawy warunkowej, opisane są w §§ 42 do 47 rozporządzenia o postępowaniu celnem.

Art. 11 wyszczególnia omawiane wypadki. Są to np. znakami zaopatrzone opakowania zwrotne, wracające po opróżnieniu z towaru lub idące po towar. W art. 12 rozporządzenia o taryfie celnej w lit. f i g (brzmienie obowiązujące art. 12 zostało ustalone w rozp. z dn. 18 grudnia 1923 r. Dz. U. R. P. Nr. 137 z 1923 r.) wymienione są jeszcze inne wypadki odprawy warunkowej: wywóz lub przywóz na t. zw. niepewną sprzedaż (wystawy, jarmarki i t. p.) lub do przejściowego użytku (pewne przyrządy do budowy np. portu t. d.).

W art. 12 rozp. o taryfie celnej i §§ 42 do 47 rozp. o postępowaniu celnem zawarte są również przepisy, dotyczące odprawy warunkowej towarów, które mają z powrotem przekroczyć granicę w zmienionej już postaci (obrót uszlachetniający i reparacyjny). Jeżeli reparacja lub uszlachetnienie towaru ma nastąpić w kraju — to stanowi to obrót „czynny", jeżeli zaś za-

granicą — to obrót „bierny". Aby ewentualnie uzyskać zwolnienie od cła towarów, które są przywożone w celu uszlachetnienia i powrotnego wywozu zagranicę, albo ewent. uzyskać gwarancję, że towar wywieziony do przerobu będzie przy powrocie zwolniony od cła, należy złożyć podanie przed dokonaniem odnośnego obrotu do Ministerstwa Skarbu przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu, ze wskazaniem ilości (wagi) towaru, rodzaju przeróbki, jakiej towar ma ulec, okresu czasu wymaganego dla przeróbki i normy stosunku wagowego pomiędzy towarem surowym a przerobionym (jaki % odpadków powstaje przy przerobie). Do podania powinna być dołączona opinja Izby handlowej lub wojewódzkiego urzędu przemysłowego.

W przepisach o obrocie uszlachetniającym przestrzegana jest w zasadzie identyczność towaru surowego z uszlachetnionym.

VI. Zwrot ceł.

Osobne rozporządzenia Ministrów Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa ustanawiają t. zw zwrot ceł przy wywozie określonych towarów. Rozporządzenia takie określają towar i kwotę cła, zwracanego od jednostki towaru. Zwrot cła następuje przy wywozie towaru w formie „kwitu wywozowego na okaziciela", wystawianego przez dany urząd celny, a przyjmowanego potem od posiadacza kwitu jako uiszczenie cła od jakiegokolwiek towaru, importowanego przez określone urzędy celne.

Kwity wywozowe otrzymują tylko członkowie Związków Eksportowych danej gałęzi przemysłu na podstawie wystawionych przez Związki „zaświadczeń eksportowych". Wzory kwitów wywozowych i zaświadczeń eksportowych oraz odnośne przepisy wykonawcze zawarte są w rozporządzeniu Ministra Skarbu z dn. 11 lipca 1925 r., dotyczącem wykonania rozporządzenia Ministrów Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa z dn. 3 lipca 1925 r. w sprawie zwrotu ceł przy wywozie gotowych wyrobów włókienniczych (Dz. U. R. P. Nr. 73 z 1925 r.).

Za podstawę określenia kwoty zwracanego cła od jednostki wywożonego towaru bierze się wysokość ceł od określonych surowców, zużywanych na jednostkę danego towaru. Np. przy ustalaniu wysokości zwrotu cła od 100 kg. tkanin bawełnianych kolorowych miarodajną była suma cła, jaką należałoby zapłacić od barwników i chemikalji, użytych do wyrobu 100 kg wzmiankowanych tkanin.

Niżej podajemy tablicę, zawierającą wykaz towarów, korzystających ze zwrotu cła, ze wskazaniem wysokości zwrotu, nazwy związków eksportowych, uprawnionych do wystawiania zaświadczeń eksportowych, urzędów celnych, uprawnionych do wystawiania i przyjmowania kwitów wywozowych oraz Nr. Dz. Ustaw R. P., w których ogłoszono odnośne rozporządzenia.

St. Fr. Królikowski.

Lista towarów, korzystających ze zwrotu cła przy eksporcie

Nazwa towaru, korzystającego ze wzrotu cła	Wysokość zwrotu cła w zł. od 100 kg.	Nazwa i siedziba związków eksportowych, uprawnionych do wystawiania zaświadczeń eksportowych	Wykaz urzędów celnych, uprawnionych do wystawiania i przyjmowania kwitów wywozowych	Numery, pozycje i daty odnośnych „Dz. Ust. R. P." oraz „Mon. Pol."
1. — Wyroby włókniste:				
Tkaniny bawełniane białe wykończ.	1.20	Związek Eksportowy Polskiego Przemysłu Włókienniczego, Sp. z ogr. odp. w Łodzi oraz Związek Eksporterów Przemysłu Włókienniczego Sp. z ogr. odp. w Bielsku	Warszawa, Łódź, Kraków, Bielsko, Sosnowiec, Grajewo, Turmont, Zahacie, Stołpce, Zdołbunowo, Lubliniec.	„Dz. Ust. R. P." Nr. 67/1925, poz. 478 „Dz. Ust. R. P." Nr. 73/1925, poz. 509 „Dz. Ust. R. P." Nr. 18/1926, poz. 108 „Dz. Ust. R. P." Nr. 74/1926, poz. 129 „Dz. Ust. R. P." Nr. 19/1927, poz. 148 „Mon. Pol" Nr. 170/1925, poz. 773 „Mon. Pol" Nr. 191/1925 poz. 841 „Mon. Pol" Nr. 95/1927, poz. 232 „Mon. Pol" Nr. 147/1927, poz. 383 „Mon. Pol" Nr. 98/1927, poz. 240 „Mon. Pol" Nr. 74/1926, poz 427
Tkaniny bawełniane kolorowe	25.—			
Tkaniny wełniane kolorowe	48.—			
Wyroby dziane bawełniane białe	36.50			
Wyroby dziane bawełniane kolorowe	1.20			
Wyroby dziane wełniane kolorowe	25.—			
Wyroby dziane półwełniane kolor.	48.—			
Przędza wełniana barwiona od Nr. 20 wzwyż numeracji metrycznej	36.50 36.—			
2. — Wyroby hutnicze walcowane:				
Żelazo i stal: płaskie (oprócz taśmowego) o szerokości powyżej 13 mm. do 200 mm. włącznie i o grubości powyżej 3½ mm.; kwadratowe i okrągłe o średnicy powyżej 13 mm. do 100 mm.; kątowe o szerokości powyżej 40 mm.	3.—	Związek Eksportowy Polskich Hut Żelaznych, Sp. z ogr. odp. w Warszawie oraz Związek Eksportowy Przemysłu Metalowego Przetwórczego, Sp. z ogr. odp. w Warszawie		
Szyny kolejowe o wysokości powyżej 90 mm., również z końcami frezowanemi i otworami	2.50			
Żelazo i stal: kwadratowe i okrągłe o średnicy lub szerokości powyżej 100 mm.; kątowe o szerokości 40 mm. i mniej: kształtowniki (teowe, dwuteowe, ceowe, zetowe, tepkowe, owalne, półokrągłe, okienne, poręczowe, trapezowe oraz o innych t. p. skomplikowanych profilach) powyżej 40 mm. w największym wymiarze;			Gdynia, Tczew (jako wewnętrzny), Brynek, Chorzów wzgl. ekspozytury w królewskiej Hucie i w Wielkich Hajdukach), Chebzie (względnie eskpoz. Nowy Bytom). Zabrze, Wolfgangweiche, Katowice, Mysłowice, Sumina, Sosnowiec, Dziedzice, Zebrzydo-	„Dz. Ust. R. P." Nr. 63/1927, poz. 561 „Mon. Pol" Nr. 177/1926, poz. 523

Nazwa towaru, korzystającego ze wzrostu cła	Wysokość zwrotu cła w Zł. od 100 kg.	Nazwa i siedziba związków eksportowych, uprawnionych do wystawiania zaświadczeń eksportowych	Wykaz urzędów celnych uprawnionych do wystawiania i przyjmowania kwitów wywozowych	Numery, pozycje i daty odnośnych „Dz. Ust. R. P." oraz „Mon. Pol."
szyny kolejowe o wysokości 90 mm. i mniej, również z końcami frezowanemi i otworami; łupki (złącza), podkładki; blacha o grubości 5 mm. i wyżej	3.—		wice, Kraków, Lubliniec, Bielsko, Rybnik, Zbąszyń, Drawski - Młyn, Łupków, Muszyna, Zwardoń, Ławoczne, Śniatyń-Załucze, Podwołoczyska, Zdołbunów, Stołpce, Turmont, Grajewo, Zahacie	„*Mon. Pol*" Nr. 178/1926, poz. 528 „*Mon. Pol*" Nr. 213/1927, poz. 603 „*Mon. Pol*" Nr. 9/1927, poz. 18
Żelazo i stal drobnowymiarowe o szerokości od 13 do 6½ mm., w kręgach i nie w kręgach	3.50			
Żelazo i stal: kształtowniki (teowe, dwu-teowe, ceowe, zetowe, tepkowe, owalne, półokrągłe, okienne, poręczowe, trapezowe, oraz o innych t. p. skomplikowanych profilach) o szerokości w największym wymiarze 40 mm. i mniej: płaskie, taśmowe o grubości od 3½ do 1½ mm.; uniwersalne (płaskie o szerokości powyżej 200 mm.) wszelkie grubości; blacha grubości poniżej 5 mm. do 1 mm. włącznie	3.50			
Żelazo i stal: taśmowe o grubości poniżej 1½ mm.; blacha o grubości poniżej 1 mm.	4.50			
Blacha żelazna i stalowa pokryta cynkiem	4.25			
Drut żelazny i stalowy o szerok. lub średnicy od 6½ do 5 mm. włącznie	3.50			
3. — Odlewy żeliwne:				
Wszelkie oprócz osobno wym., nieobrobione — o wadze sztuki: 100 kg. i wyżej poniżej 100 od 40 kg. włącznie poniżej 40 do 5 kg. włącznie poniżej 5 kg. Nieobrobione rury i kształtowniki (fasony) Nieobrobione części do ogrzewania centralnego: rury żebrowe, radjatory i części kotłów żeliwne Walce utwardzane: nieobrobione ze zgruba obdartą powierzchnią i wykończonemi czopami i rozetami — obrobione (polerowane profilowane, nacinane i t p.) Żeliwne naczynia surowe i emaljowane Wyroby żeliwne malowane, bronzowane, pobielane, lakierowane, emaljowane (oprócz naczyń), pokryte cynkiem lub innemi nieszlachetnemi metalami; również z dodatkiem drewna, miedzi i jej stopów: piece żeliwne o wadze sztuki: 5 kg. i wyżej poniżej 5 kg. wszelkie inne wyroby o wadze sztuki 5 kg. i wyżej: poniżej 5 kg. Takież wyroby obrobione (toczone, wiercone, frezowane, heblowane, polerowane, szlifowane) — oprócz osobno wym.: piece żeliwne o wadze sztuki: 5 kg. i wyżej poniżej 5 kg. wszelkie in. wyroby o wadze szt. 5 kg. i wyżej poniżej 5 kg.	4.50	Związek Eksportowy Polskiego Przemysłu Włókienniczego, Sp. z ogr. odp. w Łodzi, Związek Eksportowy Polskiego Przemysłu Metalowego Przetwórczego, Sp. z ogr. odp.	Gdynia, Zbąszyń, Leszno, Wielkie Hajduki, Katowice, Mysłowice, Sosnowiec, Dziedzice, Zebrzydowice, Bielsko, Kraków, Śniatyń - Załucze, Podwołoczyska, Zdołbunowo, Stołpce, Turmont, Grajewo, Warszawa, Zwardoń	„*Dz. Ust. R. P.*" Nr. 109/1925, poz. 776 „*Dz. Ust. R. P.*" Nr. 117/1925 „*Mon. Pol*" Nr. 285/1925, poz. 1203 „*Mon. Pol*" Nr. 292/1925, poz. 1235 „*Mon. Pol*" Nr. 50/1926, poz. 151

Nazwa towaru, korzystającego ze wzrostu cła	Wysokość zwrotu cła w Zł. od 100 kg.	Nazwa i siedziba związków eksportowych, uprawnionych do wystawiania zaświadczeń eksportowych	Wykaz urzędów celnych, uprawnionych do wystawiania i przyjmowania kwitów wywozowych	Numery, pozycje i daty odnośnych „Dz. Ust. R. P." oraz „Mon. Pol."
Części do ogrzewania żeliwne obrobione: rury żebrowe i kształtowniki, radjatory pojedyńcze lub zmontowane w baterje: jedno lub dwukolumnowe; trzy lub więcej kolumnowe; kotły lane, o wadze sztuki: 2.000 kg. i wyżej; poniżej 2.000 do 1.000 kg. włączn; poniżej 1.000 kg.	4.50			
4. — Maszyny i narzędzia rolnicze	10.—	Związek Eksportowy Przemysłu Metalowego Przetwórczego, Sp. z ogr. odp. w Warszawie	Gdynia, Zbąszyń, Leszno, Grudziądz, Wielkie-Hajduki, Katowice, Mysłowice, Sosnowiec, Dziedzice, Zebrzydowice, Bielsko, Kraków, Śniatyń - Załucze, Podwołoczysko, Stołpce, Turmont, Grajewo, Warszawa, Łódź, Zwardoń	„Dz. Ust. R. P." Nr. 123/1925, poz. 880 „Mon. Pol" Nr. 295/1925, poz. 1254 „Mon. Pol" Nr. 27/1926, poz. 71. „Mon. Pol" Nr. 50/1926, poz. 104
5. — Wyroby kotlarskie:		Związek Eksportowy Polskiego Przemysłu Metalowego Przetwórczego, Sp. z ogr. odp. w Warszawie oraz Związek Eksportowy Polskich Hut Żelaznych, Sp. z ogr. odp. w Warszawie	Gdynia, Tczew, (jako wewnętrzy), Brynek, Chorzów (wzgl ekspozytury w Królewskiej Hucie i Wielkich Hajdukach), Chebzie (wzgl. ekspozytury Nowy Bytom), Wolfgansweiche, Katowice, Mysłowice, Sumina, Sosnowiec, Dziedzice, Zebrzydowice, Kraków, Lubliniec, Bielsko, Rybnik, Zbąszyń, Drawski - Młyn, Zwardoń, Łupków, Zawoczne, Śniatyń - Załucze, Muszyna, Podwołoczyska, Zdołbunów, Stołpce, Turmont Grajewo, Zahacie	„Dz. Ust. R. P." Nr. 74/1926, poz. 427
Zbiorniki, rezerwoary, konstrukcje żelazne, dźwigary mostowe, baseny, skrzynie i t. p.	4.50			
6. — Wyroby z blachy żelaznej i stalowej (oprócz wymienionych w pozycji 154 taryfy celnej)	4.50			„Dz. Ust. R. P." Nr. 24/1926, poz. 472
7. — Drut żelazny i stalowy o szerok. lub średnicy poniżej 6½ mm. również cynkowany, lub pokryty innemi nieszlachetnemi metalami	3.50			„Dz. Ust. R. P." Nr. 63/1927, poz. 561
8. — Drut kolczasty żelazny i stalowy, również cynkowany	3.50			„Mon. Pol" Nr. 177/1926, poz. 593
9.—Gwoździe żelazne i stalowe	3.50			„Mon. Pol" Nr. 178/1926, poz. 528
10. — Wyroby żelazne i stalowe polerowane, szlifowane lub inaczej obrobione, również z dodatkiem drzewa, miedzi i jej stopów, np. nity, śruby, nakrętki, młotki, siekiery, łańcuchy, butle stalowe i t. p.	3.60			„Mon. Pol" Nr. 213/1926, poz. 603
11.—Hacele do podków końskich	4.50			
12.—Łopaty, chociażby z drewnianemi rączkami	4.15			„Mon. Pol" Nr. 9/1927, poz. 18
13.—Widły, rydle, motyki, grabie, sapy, oskardy, kilofy i t. p., chociażby z drewnianemi rączkami	3.70			
14.—Wagony kolejowe towarowe	4.20			
15. — Parowozy	10.50			
16. — Tendry całkolite	4.85			
17. — Części parowozowe specjalne, jak to: kotły i ich części kompletne przystosowane (np. skrzynie paleniskowe, rury				

Nazwa towaru, korzystającego ze zwrotu cła	Wysokość zwrotu cła w Zł. od 100 kg.	Nazwa i siedziba związków eksportowych, uprawnionych do wystawiania zaświadczeń eksportowych	Wykaz urzędów celnych, uprawnionych do wystawiania i przyjmowania kwitów wywozowych	Numery, pozycje i daty odnośnych „Dz. Ust. R. P." oraz Mon. Pol."
kotłowe z końcówkami miedzianemi i t. p.), armatury kotłowe, przegrzewacze pary, podgrzewacze i oczyszczacze wody, cylindry parowe obrobione, mechanizmy ruchu, stawidła, hamulce i t. p.				
18.—Części wagonów, tendrów i parowozów, jako to: ostojnice, czołownice zderzakowe, skrzynie sprzęgłowe, zderzaki, trzony zderzakowe, sprężyny i kosze zderzakowe, haki wszelkie, ciągła, sprzęgi, resory wszelkie, zestawy kołowe oraz osie, koła i obręcze, maźnice i widły maźniczne, wózki jedno i dwuosiowe i ich części, hamulce wagonowe i t. p.				
19.—Wiadra, beczki i t. p. naczynia z blachy żelaznej lub stalowej o grubości poniżej 4 mm, również cynkowanej				

Polski handel morski

Zawdzięczając potężnym arterjom komunikacyjnym, jakie przecinają Polskę, kierując się do morza, a w pierwszej linji: Wiśle, wraz z jej dopływami oraz kanałami, łączącemi ją z systemem dróg wodnych na wschodzie, dalej Niemnowi i wreszcie Warcie, wpadającej do Odry, polskie towary od wieków już wychodziły zagranicę drogą morską. Z drugiej strony drogą tą przychodziły do Polski towary obce, pokrywające potrzeby krajowe. Wywożono więc polskie zboże, drzewo i materjały leśne, skóry, sól, szerść, len, konopie i t. d., przywożono zaś towary kolonjalne, wyroby gotowe, niektóre surowce i t. p. Ten ruch towarów przechodził głównie przez Gdańsk, położony przy ujściu Wisły i złączony przez długie wieki z Polską ścisłemi węzłami politycznemi oraz gospodarczemi.

Przez ostatnie półtora wieku, kiedy ziemie polskie włączone zostały do trzech państw zaborczych, ruch towarów częściowo zmienił swój kierunek, bądź zastosowując się do nowych warunków gospodarczych i politycznych, które sprawiły, że Wisła została dwukrotnie przecięta granicami państwowemi, polski zaś handel przeważnie przeszedł do rąk obcych pośredników. W tej epoce trudno było mówić o polskim handlu zamorskim; istniał tylko handel towarami, pochodzącemi z ziem dawnej Polski.

Czasy powojenne zmieniły obraz ten całkowicie Wskrzeszenie Państwa Polskiego, posiadającego bezpośredni dostęp do morza zarówno przez Wolne Miasto Gdańsk, włączone do polskiego obszaru celnego, jako też przez skrawek wybrzeża własnego, skierowało sprawy handlu morskiego Polski na nowe tory.

Zjednoczone ziemie polskie zrosły się nad wyraz szybko w jednolity obszar gospodarczy, który wykazał cały szereg bogactw naturalnych oraz gałęzi wytwórczości przemysłowej, mogących wybitnie zasilać eksport z Polski zagranicę. Jednocześnie uwypukliły się konieczności importowe, zarówno w dziedzinie surowców, potrzebnych do przerobu w krajowych zakładach przemysłowych, jak również towarów gotowych, w Polsce niewytwarzanych. Ta wymiana towarowa z zagranicą, pomimo trudnych warunków ekonomicznych, wynikających z powojennego kryzysu gospodarczego, z roku na rok rozwijała się pomyślnie, przyczem jaknajwiększy nacisk kładziono tu na eksport, którego rozwój był konieczny ze względu nietylko na produkcję przemysłową Polski, przerastającą pojemność rynku wewnętrznego, lecz również przez wzląd na utrzymanie równowagi bilansu handlowego, zagrożonej zwłaszcza w latach nieurodzaju, co Polska, jako kraj rolniczy, tem silniej musiała odczuwać.

Długoletnie tradycje i zdawna nawiązane stosunki handlowe sprawiły, że Polska posiada najbardziej ożywioną wymianę towarową ze swemi bezpośrednimi sąsiadami, a więc z Niemcami, Austrją i Czechosłowacją. Według statystyki wartościowej za rok 1926 te trzy kraje obejmują łącznie około 35% ogólnego przywozu do Polski oraz ok. 44% ogólnego wywozu z Polski. Położenie geograficzne tych krajów sprawia, że ruch towarowy pomiędzy niemi a Polską, odbywa się drogą lądową, natomiast tylko część towarów do Niemiec, względnie z Niemiec, przechodzi drogą morską. Również drogą lądową odbywa się wymiana towarowa z Węgrami, Szwajcarją, Jugosławją, Rumunją i t. p.

Natomiast obrót z innymi krajami odbywa się bądź całkowicie, bądź częściowo drogą morską. Należą więc tu w pierwszej linji Stany Zjednoczone,

z których Polska przywozi około 17% swego importu, następnie Anglja, z której przywieziono 10.4%, natomiast wywieziono 17,1% ogółu towarów, wreszcie Francja, Włochy, Holandja, Danja, Belgja, kraje Skandynawskie, Bałtyckie, Ameryka Południowa, Australja, kraje Bliskiego Wschodu, Japonja i t. p. Trzeba tu dodać, że dążeniem Polski jest wzmocnić obrót towarowy ze wszystkiemi temi krajami, co zarówno przyczyni się do zwiększenia ogólnego obrotu Polski z zagranicą, jako też do uniezależnienia polskiego handlu od obcego pośrednictwa. Dziś bowiem do różnych krajów dociera polski towar, przechodząc przez ręce pośredników, którzy nietylko że ciągną z tego znaczne zyski, lecz często ukrywają pochodzenie towaru, nazywając „polskim" towarem tylko najgorsze gatunki. Jest to z podwójną szkodą dla polskiego handlu, bo zarówno materjalną, jak i moralną [1]).

Dążenie Polski do nawiązania bezpośrednich stosunków z bardziej odległemi krajami przyczyni się tem samem do rozwoju polskiego handlu morskiego. Dziś, jak zaznaczyliśmy, Polska posiada własny dostęp do morza przez Gdańsk, z którym zdawna wiąże ją bezpośredni stosunek gospodarczy. Rozwój polskiego handlu morskiego sprawił, że Polska przystąpiła do budowy drugiego portu na własnem wybrzeżu, w Gdyni, zakreślając plan budowy na bardzo szeroką skalę. Jako pierwszy etap tej budowy do roku 1929 wyznaczono wykonanie robót, które dałyby w rezultacie port, obliczony na roczny obrót ok. 2.500.000 ton. Jednocześnie przewidziano możliwość rozszerzenia portu przez budowę dalszych basenów, co pozwoli wielokrotnie zwiększyć jego zdolność przepustową. Ponieważ w miejscu, gdzie obecnie powstanie port w Gdyni, było puste wybrzeże, przeto możliwe tu jest racjonalne rozmieszczenie poszczególnych części portu oraz urządzeń, co przy przebudowie już istniejących portów jest bardziej utrudnione. Prace prowadzone są w ten sposób, że w miarę wykończenia robót poszczególne części są natychmiast oddawane do eksploatacji. Wreszcie, mówiąc o handlu morskim, nie można przemilczeć o porcie w Tczewie, który zaczyna nabierać charakteru portu morskiego.

Poza Gdańskiem i Gdynią, które wzajemnie się uzupełniają, polski obszar gospodarczy ciąży ku portom w Królewcu, Kłajpedzie i częściowo w Szczecinie. Import specjalnych towarów odbywa się też przez inne porty, jak np. import bawełny przez Bremę, towarów kolonjalnych przez Hamburg i t. p. Zauważyć tu trzeba, że w ostatnich latach, wobec wrogiego stosunku Litwy, Polska nie mogła wcale korzystać z usług Kłajpedy, która wskutek tego prawie że zupełnie zamarła. Litwa bowiem nie dopuszcza tranzytu polskiego po Niemnie, co sprawia, że polskie drzewo z północno-wschodnich obszarów kieruje się przez Gdańsk, ostatnio częściowo przez Prusy Wschodnie.

Lecz i porty niemieckie, a w szczególności Królewiec i Szczecin nie odgrywają obecnie takiej roli, jak poprzednio, ku czemu przyczyniają się nieuregulowane stosunki handlowe z Niemcami. Wszystko to sprawia, że ogromna większość polskiego handlu morskiego przechodzi przez Gdańsk.

[1]) Trzeba zauważyć, że w porównaniu z rokiem np. 1925 obrót z krajami zamorskiemi wzmógł się już znacznie. Tak więc wywóz do Anglji w r. 1925 stanowił tylko 7,9% ogólnej wartości wywozu, przywóz również tylko 7,9%. Odsetek, jaki dawał przywóz ze Stanów Zjednoczonych, wynosił również mniej, niż w r. 1926, bo tylko 13,7%.

Przed wojną Gdańsk należał do podrzędnych portów niemieckich, gdyż Niemcy dążyły przedewszystkiem do rozwoju swych portów, położonych dalej na zachód. To też Gdańsk został bardzo szybko prześcignięty przez inne porty niemieckie, stając się coraz bardziej portem lokalnym. Stosunki handlowe Gdańska nie wykraczały poza Bałtyk i morze Północne, konkurencja zaś Szczecina i Królewca dawała mu się specjalnie we znaki. Naturalne widoki rozwoju odzyskał Gdańsk dopiero po wojnie, kiedy z portu i najbliższej okolicy utworzono Wolne Miasto, włączone do polskiego obszaru celnego. W ten sposób Gdańsk stał się głównym dostępem Polski do morza, odzyskując przez to olbrzymi i zasobny obszar ciążenia. Korzystne połączenia kolejowe, coraz bardziej ulepszane, oraz celowa polityka taryfowa polskich kolei, w których ręku znajduje się również administracja kolei portowych, spowodowały, że Gdańsk stanął na nowo w rzędzie portów o znaczeniu międzynarodowem.

Te pomyślne dla Gdańska zmiany uwidoczniły się przedewszystkiem w ogromnym rozwoju ruchu okrętowego w porcie, który w porównaniu z latami przedwojennemi zwiększył się czterokrotnie. Mianowicie, ruch ten w poszczególnych latach wykazywał następujące cyfry:

	Weszło		Wyszło		Ogółem	
	okrętów	ton rej. netto	okrętów	ton rej. netto	okrętów	ton rej. netto
1912	2.992	970.653	2.974	993.152	5.966	1,963.805
1913	2.910	924.837	2.855	936.854	5.765	1,861.691
1920	1.951	987.750	1.935	975.178	3.886	1,962.928
1921	2.631	1,567.633	2.623	1,603.709	5.254	3,171342
1922	2.712	1,423.132	2.697	1,428.820	5.409	2,851.949
1923	2.913	1,701.747	2.873	1,710.435	5.786	3,412.182
1924	3.312	1.634.970	3.330	1,648.050	6.642	3,283.020
1925	3.986	1.869.979	3.958	1,864.182	7.947	3,734.161
1926	5.967	3,432.480	5.963	3,395.840	11.930	6,828.320
1927	6.950	3.899.854	6.942	3.932.577	13.892	7.832.431

Widzimy, że wzrosła tu nietylko ogólna liczba okrętów oraz ich pojemność, lecz również przeciętny tonaż, który w roku 1912 wynosił 329 ton, w roku zaś 1927 podniósł się do cyfry 564 tony, co wskazuje na to, że obecnie zawijają do Gdańska statki większe, zaoceaniczne.

Wyraźną zmianę znaczenia gdańskiego portu wykazuje również udział bander w porcie. O ile bowiem przed wojną notowano tu statki zaledwie jedenastu narodowości, o tyle, w roku 1926, reprezentowanych było 21 państw. Pomijając państwa nowopowstałe, przybyły tu: Austrja, Grecja, Hiszpanja, Japonja, Jugosławja, Turcja, Włochy i t. p., pozatem zaś nastąpiło znaczne przesunięcie na rzecz bander państw dalej położonych, jak Anglji, Danji, Francji i t. p. kosztem Niemiec, Norwegji i Szwecji. Co roku też przybywają w Gdańsku nowe bandery, poprzednio nienotowane.

Również znacznie powiększyła się ilość stałych linji okrętowych, utrzymujących połączenie z Gdańskiem. Poza połączeniem z portami angielskimi, niemieckimi, norweskimi, bałtyckimi, mamy tu połączenie z Danją, Holandją, Francją, Szwecją, Nowym Yorkiem, portami morza Śródziemnego i t. p.

Wszystko to dowodzi, że Gdańsk nabiera coraz bardziej charakteru portu międzynarodowego, co

oczywiście zawdzięcza wyłącznie swemu stanowisku, jako najważniejszy port Polski.

Podobnie, jak w ruchu okrętowym, zaszły również zasadnicze zmiany w powojennym obrocie towarowym gdańskiego portu. Obrót ten składa się obecnie w przywozie wyłącznie z tych towarów, których przywóz do Polski jest konieczny, wywóz zaś odzwierciadla najważniejsze polskie towary eksportowe. To też w porównaniu z obrotem przedwojennym w przywozie zanikły tego rodzaju towary, jak węgiel i nafta, których Polska ma poddostatkiem, wobec czego znajdujemy je obecnie po stronie wywozu. Ponadto, w zależności od potrzeb rynku polskiego, zaszły zmiany co do wysokości przywozu poszczególnych towarów, w eksporcie zaś widzimy znaczne zwiększenie się wywozu drzewa, przy zmniejszeniu się wywozu drzewa i cukru. Wogóle, zarówno towary, składające się na obrót w porcie, jak również kierunek handlu zmieniły się zależnie od potrzeb życia gospodarczego Polski. Nie bez wpływu pozostały tu również warunki, w jakich znajduje się ostatnio obrót międzynarodowy po wojnie.

Mimo jednak ogólnego kryzysu gospodarczego oraz celowego zmniejszania przez Polskę przywozu w obronie równowagi bilansu handlowego, ogólny obrót w gdańskim porcie zwiększył się bardzo znacznie, dając w porównaniu z latami przedwojennemi następujące ilości (w tonach):

	Przywóz	Wywóz	Ogółem
1912	1,141.455	1,311.757	2,453.212
1913	1,233.630	878.471	2,112.101
1920	1,700.000	138.246	1,838.246
1921	1,026.420	378.952	1,405.372
1922	466.287	505.466	971.753
1923	654.929	1,062.864	1,717.793
1924	738.072	1,636.485	2,374.557
1925	690.778	2.021.969	2,712.747
1926	640.696	5,659.605	6,300.301
1927	1,517.194	6,380.420	7,897.614

Powyższe zestawienie wykazuje nam, że ogólny obrót towarowy przewyższył znacznie cyfry obrotu przedwojennego, co spowodowane zostało stale zwiększającym się eksportem. Import towarów wykazywał bardzo znaczne ilości w latach 1920 i 1921, kiedy to przywożono do Polski duże ilości artykułów żywnościowych oraz innych, co tłomaczyło się brakiem towarów na rynku wewnętrznym w okresie powojennym. W następnych latach przywóz żywności ustał, ponadto zaś kryzys gospodarczy oraz zarzadzenia, zmierzające do uzyskania czynnego bilansu handlowego, spowodowały dalsze zmniejszenie się przywozu, co jednak zmieniło się znów w r. 1927.

Nawiasem należy tu zauważyć, że istniejący obecnie brak równowagi pomiędzy importem oraz eksportem przez Gdańsk, powodujący pewne podrożenie frachtów, jako też zmiany w poszczególnych składnikach importu i eksportu, jakie zaszły po wojnie, a więc po włączeniu Gdańska do polskiego obszaru gospodarczego, dają nieraz powód do twierdzenia, jakoby obecnie Gdańsk znajduje się w gorszych warunkach rozwoju, niż to było wówczas, gdy gdański port należał do Niemiec. To, co powiedzieliśmy wyżej, oraz cyfry ruchu okrętowego, już częściowo obala takie twierdzenie, wykazując zmianę na lepsze w stanowisku Gdańska wśród portów konkurencyjnych. Dalsze dowody oraz wytłomaczenie obecnych zmian w stosunku do lat przedwojennych znajdziemy poniżej, kiedy przejdziemy do omówienia poszczególnych towarów, składających się na obrót towarowy w gdańskim porcie.

Przedtem jednak słusznem będzie wskazać jeszcze w jakim stopniu obrót portowy w Gdańsku zależy od polskiego handlu towarowego. Mianowicie, statystyka kolejowa wykazuje, że w roku 1925 na 2.701.762 tony towarów, dowiezionych do gdańskiego portu koleją, polskie towary stanowiły 2.633.075 ton, czyli 97,5%, towary zaś zagraniczne — zaledwie 68.687 ton, czyli pozostałe 2,5%. Również na ogólną sumę 791.488 ton towarów wywiezionych koleją z portu, do Polski wywieziono 743.232 tony, czyli 93,8% do krajów zaś zagranicznych drobną pozostałość, wynoszącą 48.256 ton, czyli 6,2%. Powyższe cyfry wskazują, że bezmała całkowity objekt handlu przez Gdańsk stanowią towary polskie lub przeznaczone dla Polski. Widzieliśmy również poprzednio, że z pośród wszystkich portów, którymi mógłby kierować się polski handel zamorski, jedynie Gdańsk odgrywa obecnie poważniejszą rolę. Te dwie okoliczności pozwalają więc nam mierzyć natężenie oraz analizować charakter polskiego handlu zamorskiego, posiłkując się głównie cyframi gdańskiego obrotu portowego, przyczem nie popełnimy zbyt rażącej omyłki.

Analizę gdańskiego obrotu portowego przeprowadzimy, rozpatrując oddzielnie poszczególne towary, składające się na import oraz eksport przez Gdańsk.

Do czasu wyodrębnienia Gdańska z Rzeszy Niemieckiej, najważniejszym artykułem *importowym* w gdańskim porcie był węgiel, którego przywóz w latach 1911/13 wynosił przeciętnie 210 tys. ton rocznie. Podobne ilości dawał również przywóz rud oraz metali, następnie znacznym był przywóz nawozów sztucznych, dający około 125 tys. ton rocznie, dalej mieliśmy tu śledzie (40 tys.), naftę (44 tys. ton), towary kolonjalne, wreszcie w drobniejszych ilościach sól kuchenną i bydlęcą, skóry, garbniki, kamienie, maszyny i t. p.

Po wojnie obraz ten zmienił się bardzo silnie. Przedewszystkiem więc ustać musiał przywóz takich towarów, jak węgiel, nafta, sól i otręby, które znajdują się w Polsce poddostatkiem, stanowiąc wybitne polskie towary eksportowe. Import rud podczas wojny przeniósł się do Szczecina, jakkolwiek obecnie zaczyna wracać znów do Gdańska dzięki staraniom, czynionym w tym kierunku przez Dyrekcję Handlową Rady Portu. Wreszcie zmniejszył się nieco przywóz innych towarów, jak wina, owoców południowych, skór, żywicy i t. p., co tłomaczy się ogólnym kryzysem gospodarczym. W ten sposób zmniejszył się przywóz przez Gdańsk o 280—300 tys. ton, na które składały się przed wojną: węgiel, nafta, sól i otręby oraz o dalsze 110—150 tys. ton, wskutek zmniejszenia się przywozu rudy, towarów kolonjalnych i t. p. Co się tyczy pierwszej grupy towarów, to nie można w żadnym wypadku przypuszczać, by przywóz ich zjawił się ponownie w gdańskim porcie, wobec czego ten uby-

tek w przywozie będzie musiał znaleźć pokrycie przez przyciągnięcie innych towarów do Gdańska, jak np. bawełny.

Natomiast druga grupa ma wszelkie widoki rozwoju, który nastąpi zarówno z chwilą pokonania kryzysu gospodarczego, jako też rozwoju handlu tranzytowego przez Polskę do krajów sąsiednich.

W obecnej chwili na pierwszem miejscu w imporcie stoją środki żywnościowe, wśród których najpoważniejszą pozycję dają śledzie. Import śledzi, jako też handel śledziami zdawna spotykamy w Gdańsku, przyczem przed wojną przeciętna przywozu wynosiła około 40.000 ton rocznie. Sprzedaż śledzi odbywała się do obecnych ziem Polski, częściowo do Rosji. Bardzo silną konkurencję wytwarzały tu Szczecin i Królewiec, przez które importowano kilkakrotnie większe ilości, niż przez Gdańsk. Po wojnie, pomimo, że rynek rosyjski całkowicie odpadł, przywóz śledzi przez Gdańsk ogromnie się zwiększył, wynosząc w latach:

1923 —	59.052 ton
1924 —	83.932 „
1925 —	41.340 „
1926 —	76.979 „
1927 —	91.115 „

Jako dostawcy występują w pierwszej linji Anglja i Szkocja, dalej Holandja, Norwegja, Szwecja i Danja.

Dalszą grupę towarów spożywczych stanowią towary kolonjalne, gdzie widzimy znaczny przywóz ryżu, kawy, herbaty, kakao i t. p. Szczególnie duże ilości daje przywóz tytoniu, (w roku 1926—11,4 tys. ton), który idzie na pokrycie konsumcji Polski, częściowo Gdańska. Przywóz wina, który przed wojną dawał nieco ponad 4 tys. ton, w roku 1924 dał 3.840 ton, 1925 — 1.835, 1926 — 2.146 i w r. 1927 — 2.836 ton.

Drugie miejsce w imporcie zajmują chemikalja i nawozy sztuczne, dając w latach 1923—119 tys. ton, 1924 — 205 tys. ton, 1925 — 199, 1926 — 161 tys. ton, w r. 1927 — 345,6 tys. ton.

Przywóz rud, jak wspomnieliśmy, zmniejszył się wskutek konkurencji Szczecina. W roku 1923 przywieziono rud i żelaza 69.907 ton, w r. 1924—71.793 tony i w r. 1925—60.939 ton. Jednakże już rok 1926 wykazuje przywóz rud w wysokości 206.951 ton, rok zaś 1927 — 335.601 ton.

Z pośród innych towarów zasługują na wymienienie: skóry surowe i wyprawione, futra, kamienie, materjały budowlane, papier i wreszcie surowce i materjały włókniste. W tej ostatniej grupie na specjalną uwagę zasługuje sprawa przywozu bawełny i wełny, których import przez Gdańsk mógłby posiadać poważne widoki rozwoju, zwłaszcza, że istnieją tu bezpośrednie połączenia okrętowe z Nowym Orleanem i z Lewantem. Dotychczas jednak przywóz ten jest w gdańskim porcie znikomy, gdyż na ogólną ilość 55 tys. ton bawełny, przywiezioną do Polski w roku 1925, przez Gdańsk przybyło zaledwie 1379 ton, przywóz zaś w r. 1926 i w r. 1927 był jeszcze mniejszy. Wreszcie w przywozie w większych ilościach występują maszyny i wyroby metalowe, a w szczególności samochody.

Przechodząc do omówienia eksportu przez Gdańsk, zaznaczymy, że przed wojną składały się nań głównie: zboże i jego przetwory, cukier oraz drzewo. Z innych towarów nieznaczną rolę odgrywały oleje mineralne, wyroby metalowe i metale oraz wytwory przemysłu chemicznego. Cyfry przeciętne dla lat 1911—13 wynosiły (według Rady Portu):

Zboże	402.822,0 ton
Drzewo	258.959,6 „
Wyroby młynarskie i cukier . . .	442.070,0 „
Inne towary . . .	27.489,4 „
	1.131.341,0 ton.

Obecnie ten stan rzeczy, podobnie, jak w imporcie, zmienił się bardzo. Suma wywozu w roku 1927 dosięgła cyfry 6,380,419,6 tony, przekroczyła więc przedwojenny wywóz pięciokrotnie. Do towarów przedwojennych przybyły wybitne polskie towary eksportowe, jak węgiel i nafta, które poprzednio figurowały w przywozie, inne zaś towary wykazują znaczne zmiany co do swych ilości, gdyż wywóz zboża i cukru zmalał, natomiast wywóz drzewa wzrósł pięciokrotnie. Wskutek tego w roku 1927 wywóz przez Gdańsk dawał następujące cyfry:

węgiel	4.103,2 tys. ton
drzewo	1.740,4 „ „
zboże i przetwory .	52,6 „ „
cukier	138,2 „ „
przetwory ropy naftowej	40,8 „ „
inne towary . . .	305,2 „ „
	6.380,4 tys. ton

Drzewo, obok zboża, było najdawniejszym towarem, wywożonym z Polski przez Gdańsk. Przed wojną większą część drzewa spławiano Wisłą i tylko cenniejsze gatunki były przewożone drogą kolejową. Po wojnie eksport drzewa wzrósł silnie, a jednocześnie skierował się przeważnie na połączenia kolejowe, co wymagało zarówno pobudowania nowych bocznic, jak również rozszerzenia placów składowych w porcie. Ilość drzewa, wywożonego przez Gdańsk, dosięgła w ostatnich latach cyfr dotychczas niebywałych, gdyż wynosiła w latach:

1923 . . .	730.996,4 tony
1924 . . .	1,013.949,8 „
1925 . . .	911.916,7 „
1926 . . .	1,389.033,4 „
1927 . . .	1,740.365,3 „

Większość tego wywozu stanowił surowiec, jakkolwiek z biegiem lat udział półfabrykatów i wyrobów gotowych zaczyna nieco wzrastać. Mianowicie, w podanych wyżej latach podział ten przedstawiał się, jak następuje (w tonach):

	1923	1924	1925	1926	1927
Drzewo wszelkie	700.210	972.971	865 281	1 348.248	1.685.675
Wyroby ciesielskie i bednarskie	15.569	13.388	16.038	17.320	13.731
Wyroby gotowe .	2 867	6.763	6 969	13.494	24.053

Nieuregulowane stosunki z Niemcami oraz Litwą sprawiły, że eksport polskiego drzewa drogą morską skoncentrował się prawie że wyłącznie w Gdańsku, który korzysta z wyjątkowo korzystnych taryf kole-

jowych umożliwiających wywóz przezeń drzewa z okręgów, ciążących geograficznie do portów konkurencyjnych. To też eksport przez Gdańsk w stosunku do ogólnego eksportu drzewa z Polski, który wynosił w roku:

1923	2,722.796 ton
1924	2,007.532 „
1925	3,267.708 „
1926	4,970.047 „
1927	6,426.439 „

stanowi poważny odsetek, wyrażający się w cyfrach: 27%, 50%, i w ostatnich 3 latach — 28%. Eksport ten kieruje się głównie do Anglji, częściowo do Belgji, Holandji, Niemiec, Szwajcarji, wyszukując również bardziej odległe rynki, jak w Afryce, Argentynie, Indjach, Palestynie i t. p.

Wywóz zboża, który w czasach przedwojennych dawał najwyższe cyfry z pośród towarów eksportowych, wynosząc w roku 1912—440 tys. ton, zmalał w latach powojennych, kiedy z jednej strony brak zboża na rynku wewnętrznym uniemożliwiał większy eksport, z drugiej zaś strony odpadły te ilości, ktróe poprzednio przechodziły przez Gdańsk z Ukrainy, a które stanowiły około 1/3 wywozu.

Jednakże, w ramach dopuszczalnego wywozu, Gdańsk zajmował poważne miejsce w polskim handlu zbożem, gdyż biorąc stosunek wywozu przez Gdańsk do ogólnego wywozu z Polski, procent udziału Gdańska w roku 1925 przedstawi się, jak następuje:

	W y w ó z z Polski	przez Gdańsk	°/₀ udziału Gdańska
Pszenica	58.474	35.258	60,4
Żyto	232.829	136.866	50,9
Jęczmień	138.011	71.782	52,0
Owies	62.818	24.531	30,6
	492.132	268.437	54,5

Należy spodziewać się, że w miarę podniesienia się produkcji wPolsce oraz wznowienia eksportu zboża rosyjskiego obecny stan rzeczy ulegnie dalszemu polepszeniu.

Zboże to kieruje się bezmała do wszystkich państw, położonych nad morzem Bałtyckiem i Północnem, a przedewszystkiem do Danji, Szwecji, Norwegji, Finlandji i państw bałtyckich, Niemiec, Holandji, Belgji, Francji i Anglji.

Eksport cukru, który datuje się w Gdańsku od roku 1879, wzrastając stale i dochodząc w roku 1912 do cyfry 428 tys. ton, składał się przed wojną zarówno z cukru, pochodzącego z Prus Wschodnich, Pomorza i Poznańskiego, jako też z cukru rosyjskiego, który stanowił ponad 50%, w roku 1911 nawet 72% gdańskiego eksportu. Po wojnie cukier rosyjski odpadł zupełnie, produkcja zaś polska nie mogła dać tak wielkich cyfr, jakie widzieliśmy przed wojną. Ostatnie lata wykazują dość znaczne liczby, a mianowicie:

1923 r.	113.067,1 tony
1924 „	163.455,4 „
1925 „	121.340,8 „
1926 „	181.092,8 „
1927 „	138.153,9 „

W ten sposób eksport cukru przez Gdańsk stanowił w roku 1924 — 66% ogólnego wywozu cukru z polskiego obszaru celnego, w roku 1925 — 62% i w roku 1926 — 67,9%, co stanowi bardzo poważny odsetek.

Cukier wywożony jest głównie do Anglji, następnie do Holandji, Rosji, Francji, Niemiec, Norwegji Danji i t. d.

Wywóz wegla datuje się w Gdańsku dopiero od drugiej połowy 1925 roku, kiedy wobec zatargu gospodarczego z Niemcami eksport węgla obrał nowe kierunki, przechodząc w bardzo znacznych ilościach przez gdański port, który w tym celu pospiesznie rozbudował swe urządzenia portowe, zamierzając również szereg poważnych prac na najbliższą przyszłość. Trzeba bowiem zauważyć, że przed wojną Gdańsk urządzony był wyłącznie na import węgla, który wynosił stosunkowo poważne cyfry, dając jako przeciętną dla lat 1911/13 — 210.030 ton. W latach powojennych import ten, na który składał się węgiel angielski i westfalski, zmalał wynosząc w r. 1924 — 104.548 ton, w r. 1925 — 40.688, w roku zaś 1926 — 17.614 ton.

Wywóz węgla przez Gdańsk dawał do roku 1925 bardzo nieznaczne ilości, wynosząc w roku 1923 — 29.271 ton, w roku zaś 1924 — 40.812 ton. Jednakże już rok 1925, poczynając od lipca, wysunął węgiel na plan pierwszy, odtąd zaś wywóz węgla wzrasta coraz bardziej, dając następujące cyfry:

1925 I półrocze . .	16.138 ton
1925 II „ . .	601.868 „
1926 I „ . .	1.281.326 „
1926 II „ . .	2.134.621 „

W roku 1927 wywieziono 4.103.173 tonny węgla.

Zdobycie przez polski węgiel nowych rynków zbytu, które niewątpliwie w przyszłości zostaną dla polskiego eksportu nadal utrzymane, otwiera nowe perspektywy dla tej gałęzi eksportu przez gdański port. Budowa nowych urządzeń portowych oraz rozbudowa polskich linij kolejowych, łączących zagłębia węglowe z portem, rokują tu jaknajlepsze nadzieje. Węgiel ten kieruje się przeważnie do państw skandynawskich i bałtyckich, dalej do Danji, Włoch, ostatnio zaś również do szeregu innych krajów europejskich.

Również oleje mineralne, a przedewszystkiem nafta pojawiły się w Gdańsku, jako towar eksportowy, dopiero po wojnie. Przedtem Gdańsk wykazywał dość znaczny przywóz nafty zarówno amerykańskiej, jak i rosyjskiej dla potrzeb Prus Wschodnich, Pomorza, Poznańskiego, a nawet — tranzytem — dla b. Królestwa Kongresowego. Przeciętny przywóz w latach 1911/13 wynosił 44.352 tony. Poczynając od roku 1921, import nafty ustąpił miejsca eksportowi, który rozwija się pomyślnie, wynosząc w latach:

1921 . . .	51.982 ton
1922 . . .	29.090 „
1923 . . .	25.516 „
1924 . . .	32.519 „
1925 . . .	44.351 „
1926 . . .	159.028 „
1927 . . .	40.811 „

Wywóz kieruje się do Danji, Anglji, państw bałtyckich i skandynawskich, następnie do Holandji, Belgji i do Ameryki.

Z pośród innych towarów, wywożonych przez Gdańsk, zasługują na nadmienienie: śledzie, nawozy sztuczne, sól kuchenna, cement, wyroby metalowe i włókiennicze oraz papier. Wywóz tych towarów oraz niektórych innych, mniej znacznych, dał w roku 1927 sumę 305,2 tys. ton. Drobne ich stosunkowo ilości stanowią jednak zaczątek całego szeregu nowych gałęzi eksportu przez gdański port, które w przyszłości, w miarę rozwoju gospodarczego Polski, mogą przynieść poważne pozycje w gdańskim obrocie towarowym.

Przechodząc obecnie do omówienia cyfr, charakteryzujących ruch portowy w Gdyni, musimy zaznaczyć, że port ten zaczął być eksploatowany już w r. 1924, kiedy budowa portu znajdowała się jeszcze w najskromniejszych zaczątkach. Rzecz prosta, że wobec tego cyfry za rok 1924, a nawet 1925, są bardzo skromne, i dopiero rok 1926 daje nam obrót poważniejszy.

Ruch okrętowy w tych latach przedstawia się, jak następuje:

	Wpłynęło		Wypłynęło	
	statków	n. r. t.	statków	n. r. t.
1294	27	14.352	27	14.352
1925	85	74.707	72	71.419
1926	298	204.757	303	208.194
1927	530	422.939	519	416.322

W tych samych latach obrót towarowy wyniósł (w tonach):

	przywóz	wywóz
1924	631	9.086
1925	1.586	50.142
1926	179	413.826
1927	6.702	889.439

W miarę postępu prac nad budową portu — cyfry te niewątpliwie wzrosną wielokrotnie. Narazie na wywóz składał się prawie że wyłącznie węgiel, częściowo zaś cement, przyczem węgiel ten kierował się przeważnie do Szwecji, następnie do Danji, Finlandji, Litwy, Niemiec i t. p. Jak już zaznaczyliśmy poprzednio, port w Gdyni posiada wyjątkowe warunki rozwoju, będąc budowany w miejscu, gdzie poprzednio mieściła się tylko skromna wioska rybacka, nie istnieją więc tam żadne przeszkody ku racjonalnej rozbudowie, ponadto zaś port ten posiada doskonały dostęp od strony morza. Z chwilą zakończenia budowy linji kolejowej, łączącej Gdynię z zagłębiem węglowem, zwiększenie się wywozu węgla, jak również skierowanie przez ten port ruchu innych towarów jest rzeczą zupełnie pewną.

Wreszcie kilka słów poświęcimy portowi w Tczewie. Port ten bynajmniej nie posiada znaczenia wyłącznie portu rzecznego. Dowodzą tego dane, dotyczące jego działalności, rozpoczętej w czerwcu 1926 roku. Mianowicie w ciągu siedmiu miesięcy, t. j. do końca wspomnianego roku, przeładowano w Tczewie około 230 tys. ton węgla, z czego około 175 tys. ton przewieziono berlinkami rzecznemi do statków morskich w Gdańsku. Natomiast około 58 tys. ton przeładowano na lichtery morskie, poczem przewieziono je w bezpośredniej komunikacji do całego szeregu portów bałtyckich, unikając w ten sposób powtórnego przeładunku w Gdańsku lub Gdyni.

Ten bezpośredni wywóz węgla przez port tczewski skierował się do następujących krajów przeznaczenia.

Szwecja	34.434 ton
Danja	13.789 „
Finlandja	6.216 „
Litwa	1.300 „
Niemcy	1.180 „
Ogółem . .	56.919 ton

W roku 1927 wywóz węgla przez Tczew, a dalej drogą morską wyniósł 122 tys. ton.

T-wo „Żegluga Wisła — Bałtyk", eksploatujące port w Trzewie, posiada dość poważny już tabor morski, zarówno własny, jak i dzierżawiony, wobec czego również i ten port posiada widoki dalszego pomyślnego rozwoju.

Mówiąc o polskim handlu morskim, niepodobna nie wspomnieć o zaczątkach polskiej floty handlowej. Jest tym zaczątkiem, jak widzimy, tabor T-wa „Żegluga Wisła — Bałtyk", reprezentujący własność prywatną, jest również i flota handlowa, należąca do rządu, a eksploatowana przez państwowe przedsiębiorstwo „Żegluga Polska".

Jakkolwiek są to skromne początki, to jednak naturalne warunki rozwoju polskiej floty handlowej oraz zrozumienie doniosłości sprawy przyczynią się niewątpliwie do szybkiego wzrostu jej tonażu.

Widzimy więc, że polski handel morski rozwija się z roku na rok, zdobywa sobie nowe drogi, nowe rynki i coraz to poważniejsze środki techniczne. Rozwój ten odbywa się wprost na naszych oczach, a przyczynia się do tego zarówno inicjatywa prywatna, jak i rządowa, wróżąc pomyślną przyszłość Polski na morzu.

Alfred Siebeneichen.

Izby przemysłowo-handlowe

Do ostatnich czasów instytucja izb przemysłowo - handlowych znana była w Polsce jedynie w Małopolsce, na Śląsku, w Poznańskiem i na Pomorzu. Pozostałe obszary Państwa izb tych nie posiadały, gdyż ustawodawstwo, obowiązujące w b. Królestwie Kongresowem oraz w województwach wschodnich, nie przewidywały istnienia instytucyj izb przemysłowo-handlowych, zastępując je do pewnego stopnia przez komitety giełdowe oraz organizacje przemysłowe i handlowe o charakterze społeczno - gospodarczym. Ten brak jednolitej reprezentacji życia gospodarczego dawał się silnie odczuwać, i to zarówno dla sfer gospodarczych, jak i dla sfer rządowych. Z tego względu przy wspólnym wysiłku rządu i społeczeństwa opracowano w r. 1927 projekt odnośnej ustawy, która w dniu 30 lipca tegoż roku została ogłoszona jako rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 lipca 1927 r. o izbach przemysłowo - handlowych (Dziennik Ustaw R. P. Nr. 67 poz. 591). W ten sposób wypełniona została luka, istniejąca dotychczas w polskiem ustawodawstwie oraz stworzona została podstawa prawna do jednolitego unormowania sprawy izb przemysłowo - handlowych na obszarze całego Państwa.

Rozporządzenie to (art. 1) powierza stałą reprezentację interesów gospodarczych przemysłu i handlu izbom przemysłowo - handlowym, organizowanym i działającym na podstawie tego rozporządzenia i osobnych dla każdej izby statutów, przyczem pod pojęcie przemysłu i handlu w rozumieniu tego rozporządzenia podpada również górnictwo oraz przedsiębiorstwa finansowe, przewozowe, ekspedycyjne, ubezpieczeniowe, komisowe i pośrednictwo handlowe, natomiast wyłączone zostało rzemiosło, które posiadać będzie oddzielne izby rzemieślnicze w myśl postanowień Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1927 r. o prawie przemysłowem.

Obszar całego Państwa zostaje podzielony na okręgi izb przemysłowo - handlowych (art. 2). O utworzeniu danej izby, jej siedzibie i granicach jej okręgu postanawia Minister Przemysłu i Handlu po zasięgnięciu opinji odpowiednich organizacyj społeczno-gospodarczych. Tenże Minister, po wysłuchaniu opinji właściwych izb, może zmieniać granice okręgów izb, a nawet wcielić do okręgu jednej izby cały okręg drugiej izby. Przy wyznaczaniu siedziby izby i granic jej okręgu winien być w miarę możności uwzględniony podział obszaru Państwa na województwa i powiaty.

Istniejąca już izba, której istnienie ze względów gospodarczych przestało być uzasadnione, może być zniesiona uchwałą Rady Ministrów na wniosek Ministra Przemysłu i Handlu.

Izba jest instytucją samorządu gospodarczego i osobą publiczno-prawną (art. 3). Nadzór nad izbami sprawuje Minister Przemysłu i Handlu. Językiem urzędowym izby jest język polski.

Zakres działania.

Zakres działania izb obejmuje następujące funkcje (art. 4):

1. stawianie wniosków w dziedzinie interesów gospodarczych przemysłu i handlu oraz udzielanie władzom spostrzeżeń i wiadomości;

2. wyrażanie opinji o projektach ustaw i ważniejszych rozporządzeń, współdziałanie na żądanie władz przy ich opracowywaniu oraz przedstawianie Rządowi własnych projektów;

3. przedstawianie postulatów z zakresu traktatów handlowych;

4. przyczynianie się do zaspakajania potrzeb i ułatwiania warunków rozwoju życia gospodarczego przez tworzenie, utrzymywanie lub popieranie odpowiednich instytucyj i urządzeń;

5. zakładanie, prowadzenie i popieranie szkół zawodowych i dokształcających;

6. opinjowanie o potrzebach i programach tych szkół;

7. wyznaczanie rzeczoznawców, a w szczególności ustanawianie i zaprzysięganie brakarzy, dyspaszerów itp., ustanawianie maklerów pozagiełdowych i okrętowych;

8. delegowanie przedstawicieli do utworzonych przez władze organów doradczych;

9. proponowanie kandydatów na stanowiska sędziów handlowych, członków komisyj podatkowych, zarządców ugodowych i przymusowych, nadzorców sądowych itp.;

10. wydawanie zaświadczeń o istniejących zwyczajach handlowych, cenach itp., wydawanie świadectw o pochodzeniu towarów i innych zaświadczeń, dotyczących obrotu handlowego i firm, tworzenie sądów polubownych do rozstrzygania sporów, wynikłych ze stosunków handlowych i t. p.

Ponadto izby prowadzą wykaz wszystkich w danym okręgu przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych oraz listę osób uprawnionych do wykonywania czynnego prawa wyborczego do izby, zbierają dane statystyczne, odpowiadające zakresowi pracy izb i udzielają ich na żądanie Ministrowi Przemysłu i Handlu, składają temuż Ministrowi kwartalne i roczne sprawozdania o stosunkach swego okręgu i wreszcie spełniają również inne przekazane ustawami i rozporządzeniami czynności, w szczególności z zakresu działania odpowiednich władz państwowych, bądź w zupełności, bądź w zastępstwie, bądź ku pomocy tych władz.

Aby izby mogły spełniać wyżej wyliczone zadania, rozporządzenie zawiera szereg postanowień, dotyczących dostarczania izbom odnośnych materjałów przez władze rządowe (art. 5), stowarzyszenia, korporacje, przedsiębiorstwa itp. (art. 6), przyczem w stosunku do opornych osób mogą być stosowane kary grzywny do 300 złotych.

Statut Izby.

Jak już wspomniano, każda izba posiada własny statut, przyczem pierwsza część statutu zawiera regulamin wyborczy i jest wydawana przez Ministra Przemysłu i Handlu, druga zaś zawiera bliższe postanowienia organizacyjne i jest uchwalana przez izbę, podlegając zatwierdzeniu przez tegoż Ministra — (art. 7).

Skład izby, wybory, nominacja i kooptacja.

Izba składa się z radców, powoływanych z wyboru, mianowanych i wreszcie kooptowanych, przyczem wszyscy radcowie korzystają z jednakowych praw. Liczba radców, którą oznaczy statut, winna być utrzymana w granicach od 30 do 80 (art. 8). Radcowie z wyboru powoływani są w $\frac{4}{5}$ swej liczby przez ogół osób, którym przysługuje czynne prawo wyborcze w okręgu danej izby, (wybory ogólne), w $\frac{1}{5}$ zaś przez zrzeszenia gospodarcze, które oznaczy Minister Przemysłu i Handlu (wybory przez zrzeszenia). Liczba radców z nominacji wynosi jedną dziesiątą liczby radców z wyboru, liczba zaś radców kooptowanych nie może przekraczać również jednej dziesiątej liczby radców z wyboru.

Radcowie z wyboru powoływani są na 6 lat, przyczem co 3 lata, 31 grudnia ustępuje połowa radców według starszeństwa wyborów (po pierwszem trzechleciu istnienia izby — przez losowanie).

Przy **wyborach ogólnych** czynne prawo głosowania posiadają, pod warunkiem opłacania państwowego podatku przemysłowego.

1) osoby, posiadające w obrębie izby przedsiębiorstwo przemysłowe lub handlowe lub trudniące się zawodowo, w sposób samoistny, przemysłem i handlem,

2) przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe, istniejące w okręgu izby jako osoby prawne lub innej formie spółkowej,

3) istniejące w okręgu izby filje przedsiębiorstw przemysł. lub handlowych (art. 10).

Każdy z wyborców korzysta z jednego głosu. Statut może jednak nadać osobom prawnym prawo głosu wielokrotnego. Wszyscy, wykonywujący czynne prawo wyborcze we własnem (p. 1) lub cudzem imieniu, (w razie pozostawania właściciela pod opieką lub kuratelą lub też w imieniu osób prawnych itp.) winni mieć ukończonych 25 lat życia.

Bierne prawo wyborcze posiadają osoby, które ukończyły 30 rok życia i mają prawo wykonywania czynnego prawa wyborczego do izby.

Nie posiadają czynnego i biernego prawa wyborczego 1) upadli dłużnicy i 2) skazani prawomocnym wyrokiem za przestępstwa, pociągające za sobą utratę prawa wybierania do Sejmu.

Wybory przeprowadza mianowany przez Ministra Przemysłu i Handlu komisarz wyborczy przy pomocy głównej i miejscowych komisyj wyborczych, które w tym celu sam powołuje do życia. Przy wyborach, wyborcy dzielą się na grupy, odpowiednio do sekcyj, jakie izba posiada. Każda grupa może się dzielić na dwie kategorje według opłacanego przez wyborców podatku przemysłowego. Okrąg izby może dzielić się w poszczególnych grupach i kategorjach na okręgi wyborcze. Głosowanie jest tajne. O wyniku wyborów rozstrzyga względna większość otrzymanych głosów, przyczem w razie równości głosów rozstrzyga los. Statut może przewidzieć wybory stosunkowe. Każdy uprawniony do głosowania może wnieść zarzuty przeciw ważności wyborów w ciągu 14 dni od ogłoszenia wyników wyborów, przyczem Minister Przem. i Handlu może unieważnić wybory w całości lub części i zarządzić ponowne wybory (art. 15).

Wybory przez Zrzeszenia (art. 16 i 17) odbywają się w ten sposób, że Minister Przemysłu i Handlu na wniosek komisarza wyborczego oznacza przy każdych wyborach te zrzeszenia, którym będzie przysługiwało prawo powołania radców oraz liczbę radców dla każdego zrzeszenia. Pod uwagę mogą być brane tylko te zrzeszenia, które mają za zadanie działalność, związaną z reprezentacją zawodowych interesów przemysłu i handlu, i które istnieją conajmniej trzy lata przed terminem wyborów. Wybory w każdem z zrzeszeń odbywają się w trybie, przewidzianym w statucie lub regulaminie danego zrzeszenia dla wyborów jego zarządu (rady).

Radców **z nominacji** mianuje Minister Przemysłu i Handlu co lat sześć. Nie mogą być przytem mianowane osoby, będące na służbie państwowej, z wyjątkiem profesorów i nauczycieli zakładów naukowych oraz kierowników przedsiębiorstw państwowych (art. 18).

Radcowie kooptowani są powoływani przez zgromadzenie radców z wyboru i z nominacji na lat sześć. Jednakże zgromadzenie to może bądź zrzygnować z prawa kooptacji, bądź też kooptować mniejszą liczbę, niż przewiduje statut, przyczem w obu wypadkach prawo kooptacji reszty lub pełnej liczby radców przechodzi na ukonstytuowaną izbę. Kooptowane mogą być osoby, które posiadają bierne prawo wyborcze z analogicznemi zastrzeżeniami co do urzędników państwowych, jak przy radcach z nominacji (art. 19).

Ustrój i władze izby.

Pierwsze plenarne posiedzenie izby wybiera prezesa oraz odpowiednią liczbę wice - prezesów, przewidzianą przez statut z tem, że z każdej sekcji winien być wybrany najmniej jeden wice - prezes. Prezes i wice - prezesi wybierani są na lat trzy, tworząc prezydjum Izby. Statut może postanowić uzupełnienie składu prezydjum dwu do czterema radcami, tworząc w ten sposób zarząd Izby. Prezydjum wzgl. zarząd wypowiada się w sprawach niecierpiących zwłoki oraz rozstrzyga w sprawach wewnętrzno - administracyjnych izby, ponadto zaś załatwia sprawy, przekazane mu przez statut (art. 22 i 23).

Izba dzieli się zasadniczo na dwie sekcje: przemysłową i handlową, przyczem górnictwo należy do sekcji przemysłowej, przedsiębiorstwa zaś finansowe, przewozowe, ekspedycyjne, ubezpieczeniowe, komisowe i pośrednictwo handlowe należą do sekcji handlowej. Jednakże statut może ustalić większą ilość sekcyj, uwzględniając gałęzie gospodarcze o wybitnem znaczeniu w okręgu izby (art. 24).

Radcowie izby sprawują swe czynności bezpłatnie, mają zaś tylko prawo do zwrotu kosztów, związanych z wykonywaniem tych czynności. Radca, który bez usprawiedliwienia opuścił trzy z kolei plenarne zebrania, lub którego postępowanie dyskwalifikuje go jako członka izby, może być uchwałą plenarnego zebrania izby pozbawiony radcostwa (art. 25).

Plenarne zebrania izby odbywają się najmniej raz na kwartał. Do ważności uchwał wymagana jest obecność najmniej $\frac{1}{3}$ radców. Wrazie, gdy uchwała izby jest niezgodna z uchwałą jednej z sekcyj, wówczas prezes izby na żądanie tej sekcji powinien złożyć właściwej władzy również i odmienną uchwałę sekcji wraz z uzasadnieniem.

Do badania poszczególnych zagadnień lub spraw mogą być tworzone z pośród radców komisje stałe

lub niestałe, w których mogą brać udział osoby z poza grona radców izby z głosem doradczym. Izba uchwałą plenarnego zebrania może mianować korespondentów izby z głosem doradczym. Przygotowawcze i wykonawcze prace, wynikające z zakresu działania izby, prowadzi biuro izby, z dyrektorem na czele, mianowanym przez Ministra Przemysłu i Handlu z pośród trzech kandydatów, przedstawionych przez prezydjum izby z poza grona jej członków.

Budżet izby uchwalany jest co roku na plenarnem posiedzeniu izby i składany do zatwierdzenia Ministrowi Przemysłu i Handlu. Wydatki izby, nie znajdujące pokrycia w jej dochodach, pokrywane są z dodatku, przewidzianego w ustawie o państwowym podatku przemysłowym (art. 30).

Izba może być rozwiązana uchwałą Rady Ministrów na wniosek Ministra Przemysłu i Handlu, jeżeli naruszy ustawy, a w szczególności przepisy omawianego tu rozporządzenia, lub zagraża interesom Państwa. Wrazie rozwiązania izby wyznaczany jest komisarz, zarządzający sprawami izby, przyczem nowe wybory do izby winny być przeprowadzone w ciągu 6 miesięcy.

Prezesi izb lub wyznaczeni przez nich członkowie prezydjum (zarządu) mogą odbywać perjodyczne wspólne obrady w celu ujednostajnienia stanowiska i współpracy izb w sprawach, które będą uznane przez nie za odpowiednie.

Z chwilą ukonstytuowania się nowych izb na podstawie tego rozporządzenia, dotychczasowe izby istniejące w Krakowie, Lwowie, Brodach, Poznaniu, Bydgoszczy, Toruniu i Grudziądzu, przestaną istnieć z mocy prawa. Ich majątek ruchomy i nieruchomy, wszystkie należności i zobowiązania przechodzą na izby nowopowstałe. Reorganizacja izb w Katowicach i Bielsku nastąpi po wejściu w życie tego rozporządzenia w wojew. Śląskiem, zależnem od uchwały Sejmu Śląskiego.

Utworzenia nowych izb w okręgach poprzednio wymienionych oraz w województwach centralnych i wschodnich spodziewać się należy w ciągu roku 1928.

A. S.

Wystawy i targi gospodarcze

Wystawy i targi odgrywają w Polsce znaczną rolę w życiu gospodarczem, przyczyniając się zarówno do zbliżenia wzajemnego sfer handlowych i przemysłowych poszczególnych obszarów, należących poprzednio do odmiennych organizmów państw zaborczych, jak również i do propagandy eksportu polskich wytworów przemysłowych. Jednakowoż w ostatnich latach dawał się zauważyć brak jednolitego planu w organizowaniu wystaw i targów, brak dostatecznie sumiennego przygotowania poszczególnych imprez oraz ich nadmiar w stosunku do istotnych potrzeb życia gospodarczego. Powstawał więc szereg poszczególnych wystaw i targów o drobnych rozmiarach i wadliwej organizacji, nie odzwierciadlających istotnego stanu polskiej produkcji w danych gałęziach, przez co wprowadzano w błąd zarówno rynek wewnętrzny, jak i zagranicę.

Ten stan rzeczy wypływał stąd, że istniejący poprzednio stan prawny nie dawał możności jednolitego normowania sprawy wystaw i targów gospodarczych. Dopiero rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 listopada 1927 r. o targach i wystawach gospodarczych wypełniło tę szkodliwą lukę, stwarzając podstawy do ingerencji rządu w tej dziedzinie.

Zasadniczem postanowieniem tego rozporządzenia jest uzależnienie urządzenia wystaw oraz targów gospodarczych od zezwolenia władzy. Mianowicie, zezwoleń na urządzanie wystaw i targów o charakterze przemysłowo - handlowym udziela Minister Przemysłu i Handlu, porozumiewając się, gdy chodzi o wystawy higieniczno-sanitarne, z Ministerjum Spraw Wewnętrznych (Departament Służby Zdrowia) oraz Spraw Wojskowych. Przy wystawach i targach o charakterze przemysłowo - rolniczo - handlowym kompetencja należy do Ministra Przemysłu i Handlu, który porozumiewa się z Ministrem Rolnictwa. Wreszcie zezwoleń na urządzanie wystaw rolniczych udziela Minister Rolnictwa.

Specjalnie wyłączone zostały z wystaw wyroby przemysłowe, związane bezpośrednio z obroną Państwa i stanowiące obecny sprzęt uzbrojenia armji (jak: broń, amunicja, maski gazowe, materjały wybuchowe i t. d.), które mogą być wystawiane po każdorazowem uzyskaniu zezwolenia od Ministra Spraw Wojskowych.

Zezwolenia na urządzanie wystaw i targów udzielane są po wysłuchaniu opinji właściwych izb przemysłowo - handlowych, rzemieślniczych, względnie rolniczych, oraz w razie potrzeby, również odpowiednich organizacyj społeczno - gospodarczych.

Przewidując na przyszłość możność wprowadzenia pewnej decentralizacji w dziedzinie reglementacji wystaw i targów, rozporządzenie postanawia, że właściwi Ministrowie mogą przelewać uprawnienia, wynikające z omawianego rozporządzenia, na władze administracyjne drugiej instancji.

W odniesieniu do wystaw, rozporządzenie ustanawia możność udzielania wystawcom odznaczeń honorowych, pieniężnych lub przedmiotowych, a to przez organizacje wystawowe oraz przez instytucje samorządowe, gospodarcze i społeczne, ponadto zaś nadaje zainteresowanym Ministrom uprawnienie do udzielania specjalnych odznaczeń państwowych, których formę i rodzaje ustala rozporządzenie Rady Ministrów.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o wystawach i targach gospodarczych nie ma zastosowania:

1) do targów gminnych, które są unormowane odrębnemi przepisami zawartemi w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowem;

2) do wystaw i targów, urządzanych przez instytucje państwowe; instytucje te jednak obowiązane są zawiadomić każdorazowo o zamierzonej imprezie właściwego Ministra;

3) do wystaw i targów, urządzanych przez poszczególnych przedsiębiorców wyłącznie celem reklamy lub sprzedaży towarów własnych lub należących do ich mocodawców;

4) do wystaw prac, urządzanych przez szkoły, kursy rzemieślnicze i przemysłowe oraz analogiczne instytucje i wreszcie

5) do spędów i pokazów zwierząt domowych.

Urządzanie wystaw i targów gospodarczych wbrew postanowieniom omawianego rozporządzenia lub przepisom wydanym na jego podstawie ulega karze grzywny od 100 zł. do 10.000 zł., którą orzeka sąd powiatowy (pokoju). Niezależnie od pociągnięcia winnych do odopowiedzialności karnej, właściwa powiatowa władza administracji ogólnej obowiązana jest nie dopuścić do otwarcia wystawy lub targów gospodarczych lub zamknąć już otwarte, o ile zostały urządzone bez zezwolenia.

Ministrowie Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa w porozumieniu z zainteresowanymi Ministrami wydają szczegółowe przepisy, dotyczące trybu wnoszenia podań, warunków, jakie winni wypełnić organizatorowie wystaw i targów gospodarczych oraz trybu nadawania odznaczeń.

Rozporządzenie to obowiązuje od dnia 15 grudnia 1927 roku na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem Woj. Śląskiego, gdzie wejdzie w życie z chwilą ogłoszenia zgody na nie Sejmu Śląskiego.

Wydanie wyżej omówionego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o wystawach i targach gospodarczych umożliwi, jak zaznaczyliśmy, uporządkowanie akcji targowo-wystawowej oraz wprowadzenie w życie bardziej racjonalnej polityki w tym względzie. Już obecnie zarysowuje się w ogólnych linjach plan organizacji wystaw i targów w Polsce.

Mianowicie w obecnej chwili posiadamy dwie imprezy targowe, które wywalczyły sobie rację bytu w życiu gospodarczem Polski, a mianowicie, corocznie powtarzające się targi wiosenne w Poznaniu oraz targi jesienne we Lwowie. Obie imprezy noszą charakter międzynarodowy, jakkolwiek obie spełniają podwójne zadanie: zbliżenie wzajemne poszczególnych obszarów Polski pod względem gospodarczym z jednej strony, oraz zaznajomienie zagranicy z wyrobami polskiego przemysłu z drugiej. Trzecia funkcja— ułatwienie importu towarów zagranicznych do Polski oraz pośredniczenie pomiędzy państwami trzeciemi nie znajduje w obecnej sytuacji gospodarczej swego pełnego wyrazu.

Pierwsze zadanie, a więc dopomożenie zbliżeniu gospodarczemu poszczególnych ziem Polski pomiędzy sobą, musiało siłą rzeczy wypłynąć wobec stosunków, jakie ujawniły się po ponownem złączeniu rozdartych uprzednio polskich ziem przez przemoc zaborców. Kontakt pomiędzy temi zaborami osłabł, wzajemna znajomość możliwości produkcji i zbytu zmalała do minimum. Było więc konieczne ponowne poznanie się, nawiązanie jaknajściślejszych stosunków, ków, aby spoić znów gospodarczo wszystkie obszary Polski w jedną całość. Drugie zadanie — zaznajomienie zagranicy z naszą produkcją — posiada doniosłe znaczenie dla rozwoju naszego eksportu oraz ma na celu uświadomienie zagranicy, co do znaczenia gospodarczego Polski.

Wysunięcie tych celów na plan pierwszy sprawiło, że targi w Polsce nosiły jednocześnie charakter poniekąd wystawowy. Obecnie jednak coraz częściej wysuwają się również poważniejsze imprezy o charakterze wyłącznie wystawowym. Taki charakter posiadała np. Wystawa Przemysłowa w Grudziądzu w r. 1925.

Należy przewidzieć, że poza wystawami lokalnemi co pewien dłuższy okres czasu odbywać się będą wystawy ogólnokrajowe, mające na celu wykazać postęp gospodarczy Polski w okresie ubiegłym, a obliczone przedewszystkiem na propagandę wobec szerokich mas ludności w kraju oraz wobec zagranicy. Taką imprezą będzie Powszechna Wystawa Krajowa w Poznaniu w r. 1929.

Stworzenie wystaw o charakterze lokalnym lub branżowym oraz wystaw krajowych przyczyni się do odjęcia targom charakteru wystawowego, lecz tem samem nada targom wyraźne cechy handlowo-reklamowe i wzmoże tętno dokonywanych na nich obrotów.

S.

DZIAŁ IV.

PRZEMYSŁ.

I. Przemysł spożywczy

1. Przemysł cukrowniczy

1. Rola przemysłu cukrowniczego.

W gospodarce społecznej kraju o charakterze tak wybitnie rolniczym, jakim jest Polska, przemysł cukrowniczy siłą faktów musiał znaleść trwałe podstawy bytu i rozwoju. Przerabiając surowiec, wyprodukowany przez warsztaty rolne, położone w bliskości fabryk, cukrownie stały się jednym z podstawowych elementów życia gospodarczego kraju, a to dzięki całemu splotowi interesów, wiążących rolnika — plantatora z cukrownią.

Rola przemysłu cukrowniczego nie ogranicza się jednak tylko do zagadnień natury czysto ekonomicznej, jak odbiór surowca od jego producentów, zatrudnienie wielkiej ilości rąk roboczych i ożywienie gospodarcze kraju przez konsumcję dużych ilości węgla, worków, maszyn i materjałów pomocniczych.

Cukrownictwo polskie spełniało od czasu swego powstania i spełnia nadal zaszczytną i doniosłą misję pioniera kultury w gospodarce rolnej.

Drogą udoskonaleń komunikacyjnych, które bezwzględnie towarzyszą zjawieniu się cukrowni w danej okolicy, drogą propagandy udoskonalonych metod nawożenia i uprawy roli pod burak cukrowy — krzewią cukrownie w swych okręgach plantacyjnych kulturę i racjonalną gospodarkę, przyczyniając się tem samem do wzrostu dobrobytu i podniesienia poziomu cywilizacyjnego ludności.

Jako więc ściśle związany z interesami podstawowej gałęzi gospodarstwa krajowego — rolnictwa, i jeden z najpotężniejszych przemysłów polskich, cukrownictwo odgrywa wybitną rolę w życiu ekonomicznem Polski.

2. Dochody Skarbu z przemysłu cukrowniczego.

Wielkie dochody, jakie czerpie skarb z przemysłu cukrowniczego oraz wydatny wpływ eksportu cukru na aktywność polskiego bilansu handlowego — wykażą następujące liczby:

*Dochody, czerpane przez Skarb Państwa przemysłu cukrowniczego *).*

	1924	1925	1926	pierwsze półrocze 1927
	w tysiącach złotych			
Wpływy z danin publicznych	891 453	928.749	1.004.184	624.606
Podatek od cukru . . .	54.038	60.293	87.163	56.480
Stosunek % podatku od cukru do wlywów z danin publicznych	6%	6,5%	8,7%	9%
Podatki pośrednie spożywcze ogółem . .	93.267	107.509	137.620	81.349
Stosunek % podatku od cukru do ogółu podatków pośrednich spożywczych . . .	57%	56%	63,3%	69,4 =

*) Źródło: Przegląd Gospodarczy Nr. 3 str. 119 oraz Nr. 22 str. 972 z roku 1927.

3. Rola eksportu cukru w polskim bilansie handlowym. *)

Rok	Eksport ogółem w tys. zł.	Eksport cukru tys. zł.	Stosunek % eksportu cukru do ogólnego eksportu
1924	1.265.865	163.285	12,9
1925	1.369.525	89.556	6,4
1926	2.252.945	142.834	6,3

*) Źródło: Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej rok 1927. Dział X tabl. 6 B.

4. Rozwój przemysłu cukr. w okresie powojennym.

Kwitnący przed wojną przemysł cukrowniczy, poniósł wskutek działań wojennych oraz okupacji, ogromne straty. Wielka ilość cukrowni, położonych na terenach, objętych akcją wojny, uległa całkowitemu zniszczeniu.

Jeżeli przyjąć pod uwagę, że właśnie te cukrownie pod względem urządzeń technicznych stały wówczas bardzo niskim poziomie, to z całą jaskrawością wyłoni się ogrom pracy i nakładów, jakie podejmował odbudowujący się przemysł cukrowniczy po wojnie.

Pozostałe cukrownie, głównie na terenie Zachodniej Polski, aczkolwiek nie porujnowane, zostały jednak skutkiem rekwizycji i rabunkowej gospodarki zaborców doprowadzone do stanu opłakanego.

Gigantyczny ten wysiłek cukrownictwo polskie podjęło prawie wyłącznie własnemi siłami. Dziś jednak, ze słuszną dumą może stwierdzić, że ciężką pracą, wielkim nakładem kosztów i ofiarnością energji, z gruzów przedwojennego stworzyło nowy silny powojenny przemysł cukrowniczy.

5. Stan techniczny cukrowni.

Obecny stan techniczny cukrowni polskich znajduje się na całkowicie nowoczesnym poziomie. Fabryki przystosowane są do ostatnich wymagań techniki, z uwzględnieniem jednak lokalnych warunków i potrzeb.

6. Plantacje buraczane.

Podstawa cukrownictwa, obszar jego plantacji, w latach powojennych wzrastał stale i dosięgnął a nawet przewyższył obszary, plantowane przed wojną. Dzięki jednak zwiększonej zdolności przeróbczej fabryk plantacje nie zaspakajają obecnie potrzeb przemysłu cukrowniczego. Najprostszym i jedynym na to środkiem byłby dalszy wzrost obszaru plantacyj buraczanych. Jednakże w ostatnich latach został on zahamowany. Stało się to za sprawą światowego kryzysu cukrowniczego.

7. Przyczyny nadprodukcji cukru.

Nieproporcjonalnie wielki rozrost cukrownictwa trzcinowego w czasie wojny, szybkie dźwignięcie się buraczanych przemysłów cukrowniczych w latach powojennych, spadek konsumcji cukru w zubożonych i odzwyczajonych od jego spożywania przez okres wojny społeczeństwach, — wszystko to wywołało nadprodukcję i zbyt wielką podaż cukru na rynkach międzynarodowych.

8. Rozmiary produkcji i wywozu.

Polska produkcja i eksport cukru w latach ostatnich przedstawiały się, jak następuje (w tonnach i w wartości białego kryształu):

Rok	Produkcja	Ekspost
1921/22	160.141	39.280
1922/23	273.566	93.350
1923/24	334.086	152.752
1924/25	440.911	202.753
1925/26	523.339	236.202
1926/27	502.321	203.256

Rzecz prosta, że eksportujący przeszło 40% swej produkcji polski przemysł cukrowniczy musiał odczuć skutki wyżej wyłuszczonego układu konjunktur.

9. Kryzys cen i środki zaradcze.

Ceny, osiągane z eksportu, ukształtowały się, jak zresztą we wszystkich przemysłach, produkujących cukier z buraków, poniżej kosztów własnych.

Sytuacja taka wymagała dużych ofiar ze strony przemysłu, koniecznych dla przetrzymania kryzysu.

Środkiem najprostszym i automatycznie prawie się nasuwającym, byłoby tu ograniczenie produkcji do potrzebnego na użytek własny kontyngentu.

Przemysł cukrowniczy nie poszedł jednak po tej linji najmniejszego oporu.

Pamiętając, że zmniejszenie produkcji nietylko pociągnie za sobą stratę całego szeregu placówek przemysłowych, ale odbiłoby się również fatalnie na interesach rolnictwa — cukrownictwo obrało inną metodę przeciwdziałania trudnościom.

W pierwszym rzędzie skierowano usiłowania ku jaknajwydatniejszemu obniżeniu kosztów produkcji. Równocześnie zaś rozpoczęto szeroką akcję propagandową, mającą na celu wzmożenie spożycia cukru wewnątrz kraju.

Uświadamiając sobie w całej pełni doniosłość tych zadań, organizacje cukrownicze nie szczędzą kosztów i energji, ażeby zarówno zagadnienie racjonalizacji produkcji, jak i zagadnienie najlepszego jej zbytu postawić na możliwie najwyższym poziomie, podnosząc przez to swą zdolność konkurencyjną na rynkach światowych.

10. Organizacja sprzedaży.

Sprzedaż całej produkcji zrzeszonego cukrownictwa polskiego skoncentrowana jest w rękach centralnej instytucji sprzedaży — Banku Cukrownictwa. Bank ma za zadanie zaopatrzenie w cukier całego obszaru Rzeczypospolitej Polskiej, tak aby konsument był obsłużony jaknajlepiej i zawsze miał do dyspozycji taki cukier, jakiego zażąda.

Gatunkowość produkowanego cukru stoi całkowicie na poziomie wymagań rynku.

11. Wywóz zagranicę.

W sprzedaży eksportowej Bank Cukrownictwa zdołał w krótkim czasie przystosować gatunki polskiego cukru do wymagań rynku międzynarodowego. W pierwszych latach powojennych, eksport ogniskował się prawie całkowicie w Anglji. Obecnie cukier polski kieruje się przeważnie do państw bałtyckich. Ogólnie biorąc, szanse polskiego cukru na rynkach światowych z roku na rok wzrastają. Dzieje się to głównie dzięki jego wysokiej gatunkowości oraz skoncentrowaniu sprzedaży w jednych rękach, co zapewnia solidne i lojalne załatwienie tranzakcji.

12. Ocena możliwości na przyszłość.

Wszystko, cośmy wyżej powiedzieli, wskazuje, na to, że obecnie przeżywany kryzys uznać należy za przemijający.

Dokładne zrozumienie sytuacji tak przez przemysł cukrowniczy, jak i przez rząd, oraz usilna praca obu tych czynników nad zneutralizowaniem skutków złej konjunktury rynków światowych — każą wierzyć, że cukrownictwo polskie nie załamie się pod zagrażającemi mu trudnościami, a przeciwnie, będzie w dalszym ciągu wzrastać i krzepnąć, aby utrzymać dotychczasowe swoje stanowisko pomiędzy najpotężniejszymi przemysłami Europy.

13. Organizacja zawodowa.

Organem naczelnym organizacji zawodowej cukrownictwa jest Rada Naczelna Przemysłu Cukrowniczego, obejmująca Spółkę Handlową Cukrowni Związkowych z siedzibą w Warszawie oraz Związek Zachodnio-Polskiego Przemysłu Cukrowniczego z siedzibą w Poznaniu.

Skład Rady Naczelnej jest następujący:

Prezes — Józef Zychliński, prezes Związku Zachodnio-Polskiego Przemysłu Cukrowniczego.

Wice-Prezes — Jan Zagleniczny, prezes Związku Zawodowego Cukrowni b. Królestwa Polskiego.

Członkowie: Czesław Krzymuski, Dr. Leopold Lewy, Zygmunt Kittel, Ludwik Pannenko i Edward Natanson.

Zastępcy: Stanisław Karłowski, Hipolit Liciński, Władysław Psarski, dr. Tadeusz Drzażdżyński, Leon Nowakowski, Jan Smoleński, ks. Andrzej Lubomirski i Żórawski.

Spis Cukrowni,

wchodzących w skład Kartelu Związku Zachodnio - Polskiego Przemysłu Cukrowniczego w Poznaniu Stow. wpis.

1) Firma cukrowni 2) Adres telegraficzny	Miejsce postoju cukrowni	1) Województwo 2) Powiat	1) Stacja kolejowa 2) Numer telefonu
1) Cukrownia Chełmża, Sp. Akc. 2) Cukrownia Chełmża.	Chełmża	1) Pomorze 2) Taruń	1) Chełmża 2) Chełmża 13
1) Spółka Akcyjna Cukrowni „Choceń". 2) Cukrownia Choceń-Czerniewice. (Biuro Administr. w Warszawie, ul. Zgoda 1 m. 10).	Choceń	1) Warszawa 2) Włocławek	1) Czerniewice 2) Czerniewice 5
1) Cukrownia w Gnieźnie, Grabski, Jescheck i Sp., Sp. Komandytowa. 2) Cukrownia Gniezno.	Gniezno	1) Poznań 2) Gniezno	1) Gniezno 2) Gniezno 24, 394, 395
1) Cukrownia w Gostyniu, Spółdzielnia z ogr. odp. 2) Cukrownia Gostyń	Gostyń	1) Poznań 2) Gostyń	1) Gostyń 2) Gostyń 30
1) Cukrownia Kujawy Sp. Akc. w Janikowie z Filją w Pakości 2) Cukrownia Janikowo	Janikowo	1) Poznań 2) Inowrocław	1) Janikowo 2) Janikowo 1, 30
1) Cukrownia Kościańska Sp. Akc. 2) Cukrownia Kościan	Kościan	1) Poznań 2) Kościan	1) Kościan 2) Kościan 12
1) Cukrownia Kruszwica Sp. Akc. 2) Cukrownia Kruszwica	Kruszwica	1) Poznań 2) Strzelno	1) Kruszwica 2) Kruszwica 10, 37, 43
1) Cukrownia Mątwy Sp. z ogr. odpow. 2) Cukrownia Mątwy	Mątwy	1) Poznań 2) Inowrocław	1) Mątwy 2) Inowrocław 47, 231
1) Cukrownia Mełno Sp. Akc. 2) Cukrownia Mełno	Mełno	1) Pomorze 2) Grudziądz	1) Mełno 2) Mełno 1, 7
1) Cukrownia w Miejskiej Górce Sp. z ogr. odp. 2) Cukrownia Miejska Górka	Miejska Górka	1) Poznań 2) Rawicz	1) Rawicz 2) M. Górka 18 Rawicz 31
1) Cukrownia Nakło Sp. Akc. 2) Cukrownia Nakło	Rudki p. Nakło	1) Poznań 2) Wyrzysk	1) Nakło 2) Nakło 18, 42
1) Cukrownia Opalenica Sp. Akc. 2) Cukrownia Opalenica	Opalenica	1) Poznań 2) Grodzisk	1) Opalenica 2) Opalenica 1, 30
1) cfr. Cukrownia Kujawy 2) Cukrownia Pakość	Pakość	1) Poznań 2) Mogilno	1) Pakość 2) Inowrocław 86, Pakość 21,
1) Cukrownia Pelplin Sp. Akc. 2) Cukrownia Pelplin	Pelplin	1) Pomorze 2) Tczew	1) Pelplin, 2) Pelplin 12, 65
1) Cukrownia w Środzie Sp. Akc. 2) Cukrownia Środa	Środa	1) Poznań 2) Środa	1) Środa 2) Środa 17
1) Cukrownia Świecie n/W. Sp. z ogr. odpow. 2) Cukrownia Świecie	Świecie	1) Pomorze 2) Świecie	1) Świecie 2) Świecie 1
1) Cukrownia Szamotulska Sp. z ogr. odpow. 2) Cukrownia Szamotuły	Szamotuły	1) Poznań 2) Szamotuły	1) Szamotuły 2) Szamotuły 3
1) Cukrownia Tuczno Sp. Akc. 2) Cukrownia Tuczno Inowrocław	Tuczno	1) Poznań 2) Inowrocław	1) Jaksice 2) Inowrocław 54, Złotniki Kujaw. 13
1) Cukrownia Unisław Sp. Akc. 2) Cukrownia Unisław	Unisław	1) Pomorze 2) Chełmno	1) Unisław 2) Unisław 1.
1) Cukrownia Wierzchosławicka Sp. Akc. 2) Cukrownia Wierzchosławice	Wierzchosławice	1) Poznań 2) Inowrocław	1) Wierzchosławice 2) Gniewkowo 9
1) Cukrownia Witaszyce Sp. z ogr. odpow. 2) Cukrownia Witaszyce	Witaszyce	1) Poznań 2) Jarocin	1) Witaszyce 2) Jarocin 6
1) Cukrownia we Wrześni Sp. Akc. 2) Cukrownia Września	Września	1) Poznań 2) Września	1) Września 2) Września 6
1) Cukrownia Zduny Sp. Akc. Zduny 2) Cukrownia Zduny	Zduny	1) Poznań 2) Krotoszyn	1) Zduny 2) Zduny 5, Krotoszyn 141
1) Cukrownia w Żninie Sp. z ogr. odpow. 2) Cukrownia Żnin	Żnin	1) Poznań 2) Żnin	1) Żnin 2) Żnin 2, 5

Spis Cukrowni,

wchodzących w skład Związku Cukrowni b. Królestwa Polskiego.

1) Firma cukrowni 2) Adres telegraficzny	Miejsce postoju cukrowni	1) Województwo 2) Powiat	1) Stacja kolejowa 2) Numer telefonu
1) Cukrownia Babino - Tomachowo Sp. Akc. 2) Adoks	Równe	1) Wołyń 2) Równe	1) Równe 2) Równe Fabr. 44, Biuro 31
1) Cukrownia Borowiczki Sp. Akc. 2) Borowiczki - Płock	Płock Zarząd: Warszawa, Warecka 9.	1) Warszawa 2) Płock	1) Płock-Radziwie 2) Płock 127
1) Cukrownia Brześć Kujawski Sp. Akc. 2) Brześć Kujawski Cukrownia Wyrób Cukru krystalicznego i Rafinady w kostkach	Brześć Kujawski	1) Warszawa 2) Włocławek	1) Ład. kolejowa: st. Brzezie koło Włocławka 2) Włocławek 371
1) Cukrownia Chełmica Sp. Akc. 2) Włocławek, 113 Chełmica	Włocławek Zarząd: Warszawa Mateiki 10.	1) Warszawa 2) Lipno	1) Włocławek 2) Włocławek 95
1) Cukrownia Chorodów Tow. Akc. 2) Cukrownia Chorodów	Chodorów	1) Lwów 2) Bóbrecki	1) Chodorów 2) — — —
1) Cukrownia Chybie Sp. Akc. 2) Cukrownia Chybie	Chybie	1) Śląsk 2) Bielski	1) Chybie 2) Chybie 2
1) Cukrownia Ciechanów Sp. Akc. 2) Ciechanów Cukrownia	Ciechanów Zarząd: Warszawa, Boduena 1.	1) Warszawa 2) Ciechanów	1) Ciechanów 2) Ciechanów 20, 35
1) Cukrownia Cielce Sp. Akc. 2) Warta Cukrownia Cielce	Warta	1) Łódź 2) Turek	1) Błaszki 2) Warta 5
1) Cukrownia Czersk S. A. 2) Cukrownia Czersk - Grójec	Grójec Zarząd: Warszawa, Elektoralna 7.	1) Warszawa 2) Grójec	1) Warszawa 2) Grójec 26
1) Cukrownia Częstochowice Sp. Akc. 2) Ostrowiec - Cukrownia	Ostrowiec Zarząd: Warszawa, Królewska 35.	1) Kielce 2) Opatów	1) Ostrowiec 2) Ostrowiec 24
1) Cukrownia Dobre S. A. 2) Cukrownia Dobre - Radziejów	Dobre Zarząd: Warszawa, Traugutta 3.	1) Warszawa 2) Nieszawa	1) Nieszawa 2) Dobre
1) Cukrownia Dobrzelin Sp. Akc. 2) Dobrzelin - Żychlin	Żychlin	1) Warszawa 2) Kutno	1) Żychlin 2) Żychlin 5
1) Cukrownia Elżbietów Sp. Akc. 2) Sokołów - Cukrownia	Sokołów Zarząd: Warszawa, Czackiego 3/5.	1) Lublin 2) Sokołów	1) Sokołów 2) Sokołów 55
1) Cukrownia „Garbów" Sp. Akc. 2) Lublin Cukrownia Garbów	Garbów Zarząd: Warszawa, Mokotowska 25.	1) Lublin 2) Puławy	1) Nałęczów 2) Cukrownia, Garbów przez Centralę. Garbów łączy centrala zamiejska Lublin
1) Cukrownia Gosławice Sp. Akc. 2) Konin, Cukrownia Gosławice	Konin Zarząd: Warszawa, Zgoda 15.	1) Łódź 2) Konin	1) Konin 2) Konin 45
1) Cukrownia Guzów Ant. hr. Sobański 2) Cukrownia Guzów Żyrardów	Żyrardów Zarząd: Warszawa, Al. Ujazdowskie 11.	1) Warszawa 2) Błonie	1) Szymanów Kal. 2) Żyrardów 24
1) Cukrownia Horodenka Sp. Akc. Przeworsk 2) Cukrownia Horodenka	Horodenka	1) Stanisławów 2) Horodenka	1) Horodenka 2) Horodenka 12
1) Cukrownia Izabelin Sp. Akc. W. T. F. C. 2) Ciechanów Izabelin	Baboszewo	1) Warszawa 2) Ciechanów	1) Ciechanów 2) Ciechanów 58
1) Cukrownia Józefów Sp. Akc. 2) Płochocin - Józefów	Płochocin Zarząd: Warszawa, Trębacka 15.	1) Warszawa 2) Błonie	1) Płochocin 2) Zamiejscowy Błonie 5
1) Cukrownia Karwice - Jeziorany Sp. Akc. 2) Mizocz Cukrownia	Mizocz Zarząd: Warszawa, Chmielna 27 m. 1a.	1) Wołyń 2) Zdołbunow	1) Mizocz 2) Mizocz, Cukrownia Mizocz

1) Firma Cukrowni 2) Adres telegr.	Miejsce postoju Cukrowni	1) Województwo 2) Powiat	1) Stacja kol. 2) Numer tel.
1) Cukrownia Klemensów Ordynacja Zamojska 2) Szczebrzeszyn - Cukrownia	Szczebrzeszyn	1) Lublin 2) Zamojski	1) Szczebrzeszyn 2) — — —
1) Cukrownia Konstancja Sp. Akc. 2) Konstancja - Kutno	Kutno Zarząd: Warszawa, Krak.-Przedm. 7.	1) Warszawa 2) Kutno	1) Kutno 2) Kutno 14
1) Cukrownia Korzec R. i J. hr. Potoccy. 2) Cukrownia Korzec	Korzec Zarząd: Warszawa, Krak.-Przedm. 15.	1) Wołyń 2) Równo	1) Równe 2) Korzec
1) Cukrownia Krasiniec Sp. Akc. 2) Cukrownia Krasiniec	Krasiniec Zarząd: Warszawa, Boduena 1.	1) Warszawa 2) Ciechanów	1) Ciechanów 2) Krasiniec
1) Cukrownia Leśmierz Sp. Akc. 2) Leśmierz - Łęczyca	Łęczyca	1) Łódź 2) Łęczyca	1) Zgierz 2) Łęczyca 33
1) Cukrownia Lublin Sp. Akc. 2) Cukrownia Lublin	Lublin Zarząd: Warszawa, Mokotowska 25.	1) Lublin 2) Lublin	1) Lublin 2) Lublin 28
1) Cukrownia Łanięta Sp. Akc. W. T. F. C. 2) Ostrowy Cukrownia Łanięta	Ostrowy	1) Warszawa 2) Kutno	1) Krośniewice 2) — — —
1) Cukrownia Łubna Sp. Akc. 2) Kazimierza Cukrownia	Kazimierza Wielka	1) Kielce 2) Pińczów	1) Miechów 2) Kazimierza Wielka (międzymiastowy)
1) Cukrownia Łyszkowice Sp. Akc. 2) Skierniewice, telefonem Cukrownia Łyszkowice	Łowicz Zarząd: Warszawa, Długa 60.	1) Warszawa 2) Łowicz	1) Domaniewice 2) Łyszkowice 3
1) Cukrownia Mała Wieś Sp. Akc.	Wyszogrów Zarząd: Warszawa, Mazowiecka 13.	1) Warszawa 2) Płock	1) Sochaczew 2) Bodzanów-Płocki 21
1) Cukrownia Marja Sp. Akc. W.T.F.C. 2) Cukrownia Marja Kutno	Kutno	1) Warszawa 2) Kutno	1) Kutno 2) Kutno 152
1) Cukrownia Michałów Sp. Akc. 2) Michałów Błonie	Błonie Zarząd: Warszawa, Elektoralna 7.	1) Warszawa 2) Błonie	1) Błonie 2) Błonie 9
1) Cukrownia Milejów Sp. Akc. 2) Cukrownia Milejów	Milejów	1) Lublin 2) Lublin	1) Jaszczów 2) Lublin zamiejska łączy z Centralą Milejowską
1) Cukrownia Młynów Sp. Akc. 2) Cukrownia Młynów - Piątek	Piątek Zarząd: Warszawa, Trębacka 15.	1) Łódź 3) Łęczyca	1) Żychlin 2) Piątek, cukrownia
1) Cukrownia Model Sp. Akc. W.T.F.C. 2) Cukrownia Model Żychlin	Żychlin	1) Warszawa 2) Gostynin	1) Żychlin 2) Żychlin 5, przez Cukrownię Dobrzelin
1) Cukrownia Nieledew Sp. Akc. 2) Cukronieledew	Hrubieszów Zarząd: Warszawa, Mokotowska 25.	1) Lublin 2) Hrubieszów	1) Hrubieszów 2) Hrubieszów 50
1) Cukrownia Opole Lubelskie Spadk. J. Kleniewskiego 2) Opole Cukrownia	Opole Lubelskie	1) Lublin 2) Puławy	1) Nałęczów 2) Centrala Opole Lubelskie. Cukrownia Opole
1) Cukrownia Ostrowite Sp. Akc. 2) Rypin Cukrownia	Rypin Zarząd: Warszawa, Sewerynów 5.	1) Warszawa 2) Rypin	1) Golub, Brodnica 2) Rypin 16
1) Cukrownia Ostrowy Sp. Akc. W.T.F.C. 2) Ostrowy Warszawskie Cukrownia.	Ostrowy	1) Warszawa 2) Kutno	1) Krośniewice 2) Cukrownia, Ostrowy przez Kutno
1) Cukrownia Przeworsk Sp. Akc. 2) Cukrownia Przeworsk	Przeworsk	1) Lwów 2) Przeworsk	1) Przeworsk 2) Przeworsk 11
1) Cukrownia Rejowiec Sp. Akc. 2) Cukrownia Rejowiec	Rejowiec	1) Lublin 2) Chełmno	1) Rejowiec 2) Rejowiec 7
1) Cukrownia Rytwiany ks. Róży Radziwiłłowej 2) Staszów Cukrownia	Staszów	1) Kielce 2) Sandomierz	1) Ostrowiec 2) — — —

1) Firma Cukrowni 2) Adres telegr.	Miejsce postoju Cukrowni	1) Województwo 2) Powiat	1) Stacja kol. 2) Numer tel.
1) Cukrownia Strzelce Stan. Ciechowskiego	Kutno	1) Warszawa 2) Kutno	1) Strzelce 2) Kutno 124
1) Cukrownia Strzyżów Sp. Akc. 2) Cukrownia Strzyżów - Hrubieszów	Hrubieszów	1) Lublin 2) Hrubieszów	1) Osob. Uściług 2) Hrubieszów 31
1) Cukrownia Szpanów Sp. Akc. 2) Cukrownia Szpanów Równe	Równe	1) Wołyń 2) Równe	1) Równe 2) na st. Równe
1) Cukrownia Tomczyn Sp. Akc. 2) Cukrownia Tomczyn - Żychlin.	Żychlin	1) Warszawa 2) Kutno	1) Pniewo 1) kolejkowy Dobrzelin
1) Cukrownia Trawniki Sp. Akc. 2) Cukrownia Trawniki	Trawniki	1) Lublin 2) Lublin	1) Trawniki 2) przez Lublin, Piaski 5
1) Cukrownia Wieluń Sp. Akc. 2) Cukrownia Wieluń	Wieluń	1) Łódź 2) Wieluń	1) Wieluń 2) Wieluń 7
1) Cukrownia Włostów Sp. Akc. Częstocickie Tow. Fabryk Cukru 2) Cukrownia Włostów - Opatów	Opatów	1) Kielce 2) Sandomierz	1) Ostrowiec 2) Opatów 12
1) Cukrownia Wożuczyn Sp. Akc. 2) Cukrownia Wożuczyn - Tomaszów	Tomaszów	1) Lublin 2) Tomaszów	1) Bełżec 2) — — —
1) Cukrownia Zakrzówek Sp. Akc. 2) Cukrownia Zakrzówek - Kraśnin.	Zakrzówek Zarząd: Warszawa, Chmielna 32.	1) Lublin 2) Janów	1) Wilkołaz 2) Zakrzówek. Cukrow.
1) Cukrownia Zbiersk Sp. Akc. 2) Cukrownia Zbiersk - Kalisz	Kalisz Zarząd: Warszawa, Mokotowska 25.	1) Łódź 2) Kalisz	1) Osob. Opatówek 2) Kalisz 281

BANK CUKROWNICTWA

Spółka Akcyjna w Poznaniu.

Centrala: **Poznań** ul. Mielżyńskiego 7.

Oddziały: **Warszawa,** ul. Krak. Przedm. 55.
Lwów, ul. Jagiellońska 1.

załatwia wszelkie tranzakcje w zakres bankowości wchodzące, w szczególności: I) przyjmuje wkłady oprocentowane: a) w ZŁOTYCH, b) w DOLARACH i FUNTACH SZTERLINGACH na korzystnych warunkach. II) otwiera rachunki BIEŻĄCE i CZEKOWE, III) wykonuje WYPŁATY i PRZEKAZY w kraju i zagranicą. IV) załatwia kupno i sprzedaż WALUT oraz DEWIZ na wszystkie miejscowości zagraniczne, V) załatwia kupno i sprzedaż PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH na giełdach krajowych i zagranicznych. |Konto przekazowe w Banku Polskim: Konto w P. K. O. Warszawa Nr. 8.170, Poznań Nr. 202.764. Oddział Lwowski Warszawa Nr. 152 939.

KOMISOWA SPRZEDAŻ CUKRU ORAZ UBOCZNYCH PRODUKTÓW

w kraju i zagranicą.

Dla Cukrowni zrzeszonych w Związkach Przemysłu Cukrowniczego Rzeczypospolitej Polskiej. Hurtową sprzedaż cukru prócz Centrali i Oddziałów uskuteczniają składnice Banku: w Bielsku (Cieszyńki) Mostowa 1, w Białymstoku, Artyleryjska 9, w Katowicach, Gliwicka 24, w Krakowie, Rynek Główny 25, w Wilnie Słowackiego 27, w Pińsku, Kościuszki 50, w Gdyni. sezonowa. Magazyny w Nowych Hajdukach ul. 3-go Maja 55, w Cieszynie ul. Głęboka 42.
DZIAŁ ZAKUPÓW dostarcza sztuczne nawozy, węgiel, koks, worki, kamień wapienny i inne artykuły dla cukrownictwa i rolnictwa.

2. Przemysł Gorzelniczy

1. Klasyfikacja gorzelni.

Istniejące w Polsce gorzelnie podzielić można zależnie od przetwarzanego surowca na: gorzelnie ziemniaczane, melasowe, owocowe i drożdżowe, przyczem drożdżowe są właściwie wytwórniami drożdży i produkcją spirytusu zajmują się tylko dodatkowo. Z powyższych rodzajów gorzelni — ziemniaczane są zorganizowane jako zakłady przemysłu rolnego: są to t. zw. gorzelnie rolnicze. Gorzelnie melasowe i drożdżowe są zazwyczaj zorganizowane jako wielkie zakłady przemysłowe. Stąd ich nazwa „przemysłowe". Gorzelnie owocowe są zakładami przemysłu domowego.

2. Ustawodawstwo.

Przepisy w dziedzinie gospodarki i opodatkowania spirytusu, obowiązujące obecnie w Polsce, zawarte są w ustawie o monopolu spirytusowym z dnia 31.VII 1924 r. znowelizowanej ostatnio Rozp. Prez. Rzpl. z dn. 26 marca Dz. Ustaw Nr. 32, z 1927 r. Na mocy tej ustawy utworzony został Państwowy Monopol Spirytusowy w celu wykonania monopolu, t. jest wyłącznych przywilejów skarbu państwa, a mianowicie: zakupu i sprzedaży spirytusu dla zużycia w granicach państwa, wyrobu i sprzedaży czystych wódek oraz wyrobu spirytusu z surowców, niewymienionych w ustawie. Przywileje powyższe Dyrekcja Monopolu Spirytusowego wykonywać może zgodnie z przepisami ustawy, zakupując spirytus wprost z gorzelni, w stosunku do przyznanej im wysokości odpędu. Cena zakupu ma pokrywać przeciętne koszty produkcji spirytusu w dobrze prowadzonej gorzelni rolniczej, wytwarzającej w ciągu kampanji 700 hl. 100% spirytusu z ziemniaków, przyczem wywar powinien pozostać w gorzelni darmo. Zakupiony w gorzelniach spirytus surowy Dyrekcja oczyszcza w zakładach rektyfikacyjnych własnych lub prywatnych, na zasadzie dobrowolnej z nimi umowy. Cena sprzedażna spirytusu, oznaczona przez Ministra Skarbu, obejmuje opłatę skarbową, koszty własne spirytusu oczyszczonego oraz fabrykacji wódek monopolowych. Fabryki wódek i likierów nabywać mogą spirytus po cenie o 25% wyższej od sumy opłat skarbowych i kosztów własnych spirytusu oczyszczonego. Spirytus do celów technicznych, oświetleniowych i napędnych może być sprzedawany poniżej kosztów własnych.

Analogicznie Minister Skarbu może obniżać cenę za spirytus, przeznaczony do wyrobu octu, sztucznego jedwabiu, lekarstw, kosmetyków, cukierków i do t. p. celów przemysłowych. Obok powyższych przepisów ustawa o monopolu spirytusowym zawiera szczegółowe postanowienia w zakresie produkcji, oczyszczania, wywozu, przywozu i przewozu wszelkiego spirytusu i wyrobów z niego. Wyrób spirytusu dozwolony jest tylko w gorzelniach, koncesjonowanych przez Ministra Skarbu. Ustawa o monopolu spirytusowym uważa za gorzelnię rolniczą gorzelnię, która pędzi spirytus wyłącznie z ziemniaków, otrzymywany wywar zużywa w całości w swojem gospodarstwie i produkuje rocznie najwyżej 1.600 hl. 100% spirytusu; wszystkie inne gorzelnie uważane są za gorzelnie przemysłowe. Melasowe gorzelnie zobowiązane są wywar melasowy przerabiać na potaż. Wszystkie gorzelnie produkować mogą jedynie w granicach przyznanego im prawa odpędu. Wysokość odpędu rozdziela Minister Skarbu pomiędzy poszczególne województwa, a w obrębie każdego województwa pomiędzy poszczególne gorzelnie Izba Skarbowa.

Gorzelnie, fabryki wódek, miejsca sprzedaży spirytusu lub jej przechowywania, zakłady wyrabiające maszyny oraz przyrządy i naczynia, służące do chłodzenia spirytusu, drożdżarnie, fabryki octu ze spirytusu — podlegają nadzorowi władz skarbowych. Ustawa z dn. 31 lipca 1924 r. jest dla produkcji o tyle korzystna, że zabezpiecza równomierny rozdział produkcji na wszystkie gorzelnie w państwie i ujmuje jednolicie gospodarkę spirytusową, co w naszych stosunkach nadprodukcji spirytusu jest rzeczą wysoce korzystną. Ma ona poważne wady, do których przedewszystkiem zaliczyć należy nieobjęcie gospodarką monopolową produkcji eksportowej przy równoczesnem zrzuceniu jej ryzyka wyłącznie na barki przemysłu.

3. Wytwórczość spirytusu.

Na ziemiach polskich produkowano przed wojną w 2.500 gorzelniach około 2.500.000 — 2.750.000 hl. spirytusu, a więc ilość, równą mniej więcej produkcji dzisiejszego obszaru Niemiec, na którym wyprodukowano w r. 1912/13 — 2.884.000 hl. i produkcji Francji, która w r. 1912/13 wyprodukowała wyjątkowo wielką ilość 2.953.000 hl. Większą jedynie ilość spirytusu wyprodukowała Rosja, której przedwojenna wytwórczość (bez dzisiejszych ziem polskich i państw, powstałych po wojnie) określić możemy cyfrą około 4.000.000 hl.

Wojna zmieniła stosunki. Rosja zupełnie ustąpiła z rynku. Niemcy mimo bardzo wielkiego ograniczenia produkcji od czasu wprowadzenia monopolu, potrafiły jednak wyprodukować w kamp. 1922/23 — 7.963.000 hl., w kamp. 1923/24 — 1.527.065 hl., Francja w kamp. 1921/22 — 1.557.000 hl., w kamp. 1922/23 — 1.733.000 hl., w kamp. 1923/24 — 1.787.000 hl., Polska zaś w kamp. 1922/23 — 806.000 hl., w kamp. 1923/24 — 737.000 hl., w kamp. 1924/25 — 655.000 hl., 25/26 — 587.060, i w 26/27 — 510.000 hl., t. j. zaledwie około $\frac{1}{5}$ produkcji przedwojennej.

Przyczyn tego powojennego cofnięcia się wytwórczości polskiego przemysłu gorzelniczego jest wiele. Najważniejszą jest niewątpliwie zniszczenie gorzelń w czasie działań wojennych.

Poza zniszczeniem wojennem na ograniczenie produkcji gorzelniczej wpłynęło powojenne zmniejszenie spożycia alkoholu, które to zjawisko występuje we wszystkich państwach, oraz działalność ustawodawcza przeciwalkoholowa.

Polska jest domeną gorzelnictwa rolniczego. Na ogólną ilość istniejących obecnie 1.500 gorzelń, jedynie tylko 52 są przemysłowe, reszta zaś wszystko gorzelnie rolnicze.

Gorzelnia rolnicza jest przeważnie średnim warsztatem przemysłowym, produkującym nietylko spi-

rytus, ale i wywar (brahę), będący wyborną paszą dla bydła. Spirytus produkuje się z ziemniaków, co odpowiada warunkom gospodarczym Polski, która jest drugim na świecie krajem o największej produkcji ziemniaków. Ma to wielkie znaczenie dla jakości produktu, gdyż polski spirytus ziemniaczany jest najlepszym i najzdrowszym z pośród znajdujących się na rynku gatunków.

4. Konsumcja.

Ziemie polskie przed wojną spożywały około 3½ litr. 100% alkoholu na głowę ludności. Liczmy, że spożycie to wskutek przesilenia gospodarczego i wysokiego opodatkowania cofnęło się b. znacznie. Wynosić ono jednak powinno niewątpliwie około 2½ litr. na głowę ludności.

Monopol państwowy przy odpowiedniej komercjalizacji zbywać powinien spirytusu, jako trunku około 700.000 hl. rocznie. Zbyt spirytusu na cele przemysłowo-techniczne powinien się podnieść z dzisiejszych 100.000 hl. do 150.000 hl., a to przez wprowadzenie spirytusu, jako środka napędnego, oraz przez rozszerzenie zastosowania spirytusu do celów oświetleniowych i opałowych w miejscowościach, gdzie niema wprowadzonego gazu i elektryczności. W końcu eksport powinien wynosić od 50 do 100 tysięcy hl. rocznie.

5. Eksport.

Ziemie polskie wywoziły ze swego obszaru przed wojną około 1.850.000 hl. spirytusu, z czego eksportowano do państw zaborczych około 1.600.000 hl., zaś 250.000 poza granicę tych państw. W ten sposób wartość wywozu spirytusu odgrywała w bilansie handlowym Polski bardzo ważną rolę, wynosząc około 85 miljonów złotych, z czego za wywóz poza granice państw zaborczych przypadało około 12.000.000 złotych. Wojna warunki te zmieniła.

Po powstaniu Państwa Polskiego odpadły rynki państw zaborczych. Trzeba było szukać nowych rynków zbytu.

Z przedwojennych państw europejskich, które importowały spirytus, a więc Anglja, Portugalja, Hiszpanja, Italja, Szwajcarja, Serbja i Rumunja, po wojnie nadal importerem pozostała jedynie Szwajcarja. Co do nowopowstałych państw, do krajów, importujących spirytus, należą tylko Łotwa i Litwa. Poza Europą importują spirytus: Australja, Kanada (głównie celem przemycania do Stanów Zjednoczonych), Indje Wschodnie, Nowa Zelandja, Południowa i Zachodnia Afryka i inne posiadłości angielskie, opanowane niemal całkowicie przez eksporterów angielskich, oraz kolonje francuskie, (głównie Północna Afryka), opanowane przez eksporterów francuskich. Jak widzimy, państw, importujących spirytus, szczególnie nie w formie wódek lub likierów, jest niewiele. Jeżeli zważymy, że każdy import, a głównie w dziale spirytualji, podlega znacznym opłatom celnym i to z reguły prohibicyjnym, okaże się, że zakres legalnego importu jest bardzo nieznaczny. Na szczęście dla zagranicznego handlu spirytusowego wytworzyły się szerokie możliwości nielegalnego importu, a to w związku z wprowadzoną prohibicją alkoholu w Stanach Zjednoczonych, Norwegji, Finlandji i do niedawna w Rosji i Turcji. Podstawy tego rodzaju importu są jednak bardzo kruche, gdyż, o ile prohibicja zostanie zniesiona, szmugel ustanie zupełnie, a krajowa produkcja spirytusu całkowicie pokryje zapotrzebowanie zewnętrzne.

W tych warunkach import spirytusu trudno jest ująć w ścisłe liczby. Uwzględniając dane statystyczne różnych państw, możemy stwierdzić, że obroty roczne na światowym rynku spirytusowym wynoszą 500 do 700.000 hl. czystego alkoholu. Zupełnie odwrotnie przedstawia się podaż na zagranicznym rynku spirytusowym. Obok państw, które wywoziły przed wojną spirytus, jak Niemcy, Austrja, Szwecja, Norwegja, Danja, Holandja, Belgja, Stany Zjednoczone A. P., przybyły po wojnie nowe, a mianowicie: Polska, Czechosłowacja, Rumunja, Węgry oraz Italja. Wszystkie te państwa posiadają łącznie znaczne ilości spirytusu, przeznaczonego na cele eksportowe. Zapasy spirytusu eksportowego nie mają bynajmniej tendencji zmniejszania się, gdyż produkcja państw o największej wytwórczości opiera się z reguły na gorzelnictwie rolniczem, które musi rok rocznie produkować dozwoloną ilość spirytusu, celem utrzymania pasionego wywarem przez zimę inwentarza i zaopatrzenia gospodarstw rolnych w dobry nawóz. Dotyczy to zarówno Niemiec, jak i Francji, Polski, Czechosłowacji i Węgier. W tych warunkach jaknajwiększe zbycie spirytusu, na eksport przed nową kampanją jest nakazem rozumnej polityki gospodarczej.

Widoki zatem eksportu w dzisiejszych czasach powojennego zubożenia, cofnięcia się konsumcji spirytusu, a równocześnie w czasach nagromadzonych zapasów, pochodzących z nadprodukcji we wszystkich krajach europejskich, nie są zasadniczo pomyślne. Nie dziw więc, że przy tej newspółmierności podaży i popytu ceny spirytusu na rynku zagranicznym były dotychczas niskie i wynoszą często znacznie mniej, niż faktyczne koszta produkcji nawet w największych zakładach przemysłowych, a cóż dopiero mówić o naszych drobnych zakładach przemysłowych, jakiemi są gorzelnie rolnicze. Należy zaznaczyć, że cena 1 hl. oczyszczanego spirytusu loco port zagraniczny, która w 1924 r. wynosiła około 20 guldenów holenderskich, a w r. 1925 od 15 do 16 guldenów, w r. 1926 spadła do 10,5—12 guldenów holenderskich i w r. 1927 podniosły się ceny wyżej 20 guldenów. Mimo tak wahających się cen na rynku światowym czynniki miarodajne powinny zajmować się tym rynkiem, gdyż chodzi tutaj o produkt gorzelni rolniczych, które, przerabiając ziemniaki, zatrzymują w osiągniętym wywarze wszystkie części odżywcze ziemniaka, zabrane ziemi, a dają w spirytusie składniki jego, czerpane z powietrza i słońca.

Z tych względów, z pośród towarów naszego wywozu, spirytus zasługuje w pierwszej linji na poparcie naszego rządu. Pamiętajmy, że ⅓ przedwojennego eksportu poza granice państw zaborczych dałoby nam około 4.000.000 zł. w bilansie handlowym, umożliwiłaby podniesienie w Polsce produkcji każdej gorzelni blisko o 1 wagon spirytusu rocznie i dała możność wykarmienia przez miesiące zimowe około 12.000 sztuk inwentarza gospodarczego.

W tych warunkach korzyści eksportu są aż nadto widoczne i państwo łącznie z przemysłem uczynić powinno wszystko, by umożliwić wydostanie się naszego spirytusu choć w rozmiarach ograniczonych na rynek światowy.

Skoncentrowanie eksportu w jednym ręku przez jaknajspieszniejsze wprowadzenie w życie jednej organizacji eksportowej przewidzianej ustawowo przez ostatnią nowelę do U. o M. S. będzie najprostszym sposobem pclepszenia warunków wywozowych, gdyż z jednej strony usunie to niezdrową konkurencję egzystujących obecnie takich 4-ch organizacji, z drugiej strony da możność jednej organizacji dysponowania względnemi ilościami spirytusu wywozowego.

6. Organizacja.

Słabość ekonomiczna poszczególnych gorzelni, wynikająca z rozdrobnienia tego przemysłu, stworzyła potrzebę organizacji związków gorzelniczych. Już przed wojną w b. zaborze rosyjskim powstało kilka związków, z których najgłówniejszym była Krajowa Spółka Gorzelnicza. W b. zaborze pruskim organizacja gorzelni powstała łącznie z rozwojem prowincjonalnych oddziałów Ogólno-Niemieckiego Związku Gorzelni Rolniczych. W Małopolsce w 1914 r. założony został Związek Przedsiębiorców Gorzelni Rolniczych, jako pierwsza organizacja gorzelnictwa rolniczego w Austrji. Zrzeszenia te w 1921 r. po zawieszeniu monopolu spirytusowego złączyły się w Naczelną Organizację Przemysłu Spirytusowego z siedzibą w
w ściślejszy związek pod nazwą „Naczelna Organi-
Warszawie. Organizacja ta w 1925 r. przekształciła się
zacja Przemysłu Gorzelni Rolniczych w Polsce". Wprowadzenie w życie monopolu spirytusowego pogłębiło potrzebę organizacji. To też niezorganizowani dotychczas gorzelnicy w woj. wschodnich złączyli się w 1924 r. w „Zrzeszenie Producentów Spirytusu Kresów Wschodnich", gorzelnicy zaś Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego utworzyli „Śląski Związek Gorzelni Rolniczych" w Katowicach. Wszystkie powyższe związki zamiast likwidującej się Naczelnej Organizacji powołały do życia wspólny organ, mający reprezentować i bronić wspólnych interesów gorzelnictwa rolniczego, pod nazwą: **„Rada Naczelna Przemysłu Gorzelni Rolniczych w Polsce".**

Tym sposobem Rada Naczelna łączy w sobie obecnie następujące dzielnicowe zrzeszenia gorzelnicze.

Zachodnio-Polskie Zrzeszenie Spirytusowe	Wielkopolska
Polskie Zrzeszenie Spirytusowe	b. Kongresówka
Małopolskie Zrzeszenie Spirytusowe Zw. Przedsiębiorców Gorzelń Rolniczych we Lwowie; Sekcja Gorzelń Roln. przy Zw. Ziemian w Krawowie	Małopolska
Związek Producentów Spirytusu Kresów Wschodnich.	Woj. wschodnie
Związek Przedsiębiorców Śląskich Gorzelń Rolniczych w Katowicach.	Śląsk

Władzami „Rady Naczelnej" są Wydział Wykonawczy oraz Dyrekcja.

Prezydjum Wydziału Wykonawczego: Władysław Żeleński — Prezes: Michał hr. Komorowski, Tadeusz Potworowski, Stefan Suryn — Wice-Prezesi: Członkowie Wydziału Wykonawczego: Józef Lossow, inż. Bronisław Albinowski, Jan Czarnowski i Karol Wagner; Dyrektor. Dr. Bronisław Wałukiewicz.

3. Przemysł Ziemniaczany

1. Krochmalnie, syropiarnie i dekstryniarnie.

Przemysł krochmalniany rozwinięty był przed wojną w b. zaborze niemieckim, w Kongresówce i na Kresach. W b. zaborze austrjackim istniały tylko drobne jego zaczątki. Obraz krochmalnictwa łącznie z syropiarstwem przed wojną i w r. 1922/23 dadzą tablice następujące: *)

Kampanja w latach 1910 — 1914

Województwo	Ilość			Produkcja w tonnach			Przerób ziemniaków	Ilość robotników	Siła motorowa w k. m.
	Krochmalń	Syropiarń	Dekstryniarń	Krochmalń	Syropiarń i dekstryniarń	Ogółem			
Polska	143	6	3	67.300	15.000	82.000	473.000	3.140	8.420
Wojew. Centralne . . .	53	5	—	16.000	10.000	26.000	156.000	1.200	2.700
Warszawskie	20	1	—	—	—	—	—	—	—
Łódzkie	14	1	1	—	—	—	—	—	—
Kieleckie	12	1	—	—	—	—	—	—	—
Lubelskie	7	1	1	—	—	—	—	—	—
Białostockie	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Wojew. Wschodnie .	28	—	—	5.000	—	5.000	33.000	360	700
„ Zachodnie**) .	56	1	1	45.000	5.000	50.000	275.000	1.500	4.900
„ Południowe .	7	—	—	1.300	—	1.300	9.000	80	120

*) „Stosunki Rolnicze Rzplitej Polskiej".
**) Łącznie z województwem śląskiem.

Produkcja następnych kampanij nie jest ujęta żadną statystyką i tylko z grubsza szacować ją można w r. 1923/24 na 22,000 tonny krochmalu i 6000 tonn syropu i dekstryny, w roku 1924/25 na 24.000 tonn krochmalu i 9,700 tonn syropu i dekstryny oraz w r. 1925/26 na 35.000 tonn krochmalu i 7.800 t. syropu i dekstryny.

Krochmal tylko w 1/4 znajduje zbyt w kraju, w pozostałych 3/4 wywozi się zagranicę. Wywóz tego artykułu wyniósł: w r. 1921 — 4,452 tonny, w r. 1922 — 11.667 t., w r. 1923 — 26.981 t., w r. gospod. 1924/25 11.783 t. wartości 4.504.000 zł. w złocie i w roku gospodarczym 1925/26 — 28.276 t. wartości 7.637.000 zł. w złocie.

Kampanja w roku 1922/1923

Województwo	Ilość			Produkcja w tonnach			Przerób ziemniaków	Ilość robotników
	Krochmalń	Syropiarń	Dekstryniarń	Krochmalń	Syropiarń	Ogółem		
Polska	72	6	3	36.500	9.920	46.420	282.500	1.773
Województwa centralne	40	5	2	8.800	4.440	13.240	83.000	731
Warszawskie	14	2	—	4.700	—	—	—	256
Łódzkie	14	1	1	1.700	—	—	—	136
Kieleckie	6	1	—	1.350	—	—	—	114
Lubelskie	2	1	1	750	—	—	—	35
Białostockie	4	—	—	300	—	—	—	—
Województwa Zachodnie	28	1	1	27.000	5.480	32.480	195.000	985
Poznańskie	25	1	1	-	—	—	—	905
Pomorskie	3	—	—	—	—	—	—	80
Województwa Południowe	4	—	—	700	—	—	4.500	57

Krochmalnie b. Kongresówki należą wyłącznie do typu rolniczego lub rolniczo - przemysłowego. Pierwsze stanowią własność poszczególnych ziemian, drugie spółek również po większej części ziemiańskich. Rolnicze obliczone są na przerób ok. 4000 tonn zemniaków w czasie kampanji, rolniczo - przemysłowe — na przerób 4.000 do 10.000 tonn.

Większość krochmalni zachodnio - polskich stanowią przedsiębiorstwa rolnicze, najczęściej związane z warsztatami rolnemi, i mniejszość — wielkie zakłady typu czysto przemysłowego. Te ostatnie w liczbie sześciu obliczone są na przerób 150.000 tonn ziemniaków. Produkcja ich wynosi zwykle przeszło 3/4 b. dzielnicy pruskiej i przeszło polowę produkcji całej Polski.

Stan techniczny wielkich krochmalń przemysłowo - rolnych stoi na wysokości zadania, natomiast mniejszych warsztatów przemysłowo - rolnych pozostawia częstokroć dużo do życzenia wskutek zaniedbania remontów, braku odpowiednio wykwalifikowanych sił technicznych i należytej organizacji gospodarki parowej.

Największymi producentami krochmalu ziemniaczanego są Niemcy i Holandja. Polska zajmuje pod tym względem trzecie miejsce w świecie, a pod względem wysokości eksportu — drugie po Holandji. Jakość krochmalu polskiego jest wysoka i zdolna całkowicie do konkurencji z towarem, produkowanym w innych krajach.

2. Suszarnictwo ziemniaczane.

Przemysł ten przed wojną rozwijał sie prawie wyłącznie tylko w b. dzielnicy pruskiej. W r. 1907 było tam 58 płatkarń, w r. 1913 — 215 o sprawności przerobu 300.000 t. ziemniaków.

W b. Kongresówce było w tym czasie tylko 16 płatkarń, przerabiających ok. 15.000 ziemniaków. W b. zaborze austrjackim przemysł ten był całkiem nieznany.

W czasie wojny wskutek wyjątkowo sprzyjającej konjunktury suszarnictwo ziemniaczane rozwinęło się znacznie w b. dzielnicy pruskiej. W b. Kongresówce wzmógł się również przerób ziemniaków na suszonkę, sięgając przerobu 41.000 t. kartofli. Powstały też w tym czasie 4 suszarnie w Małopolsce i 2 na Kresach Wschodnich.

Na ziemiach polskich ogółem istnieją obecnie 232 suszarnie o sprawności technicznej przerobu 350.000 t. ziemniaków. Za wyłączeniem 12 suszarń o typie przemysłowym wszystkie inne są typu wybitnie rolniczego; wśród nich jest 19 spółkowych. W 80 proc. produkują one płatki ziemniaczane, a w 20% — krajankę suszoną. Średnia liczba robotników wynosi 8 na zmianę.

Płatkarstwo jest prawie całkowicie przemysłem eksportowym wobec bardzo nikłego popytu na płatki w kraju. Eksport kierowany jest przeważnie do Szwajcarji i Danji. Poza Polską przemysł ten rozwinięty jest na większą skalę tylko w Niemczech.

Na produkcję płatków zasadniczy wpływ wywiera 1) popyt zagraniczny, 2) cena ziemniaków i 3) cena węgla.

Zależnie od oddziaływania tych czynników roczna produkcja płatków ulega silnym wahaniom.

Wobec braku wszelkich danych statystycznych o produkcji krajowej można wnioskować z pozycyj wywozowych, licząc że 90% produkcji eksportuje się zagranicę.

Wywóz płatków ziemniaczanych wynosił:

w r. 1922 — 20.190 t.
w r. 1923 — 34.480 t.
w r. 1924 — 26.456 tonn wartości 5.048.500 zł. w zł.
w r. gospod. 1924/25 — 17.545 t. wartości 3.734.000 zł. w zł.
w r. gospod. 1925/26 — 21.652 t. wartości 2.762.000 zł. w zł.

Groźnym konkurentem płatków na rynkach zagranicznych jest kukurydza, używana, podobnie jak płatki, na paszę.

Stosunki Rolnicze Rzeczypospolitej Polskiej podają tabelkę, obrazującą zużycie ziemniaków przez poszczególne gałęzie przemysłu ziemniaczanego przed wojną oraz w latach 1922/23 i 1923/24. Jeżeli tabelkę tę uzupełnić za dalsze dwa lata gospodarcze, to otrzymamy obraz następujący:

	Zużycie ziemniaków w tonnach									
	przed wojną	Proc. ogólny zbioru ziemn. w 1922 r.	1922/23	Proc. ogólny zbioru ziemn. w 1922 r.	1923/24	Proc. ogólny zbioru ziemn. w 1923 r.	1924/25	Proc. ogólny zbioru ziemn. w 1924 r.	1925/26	Proc. ogólny zbioru ziemn. w 1925 r.
Gorzelnictwo . .	2.819.600*	11,4	806.370	2,4	727.860	2,7	650.000	2,4	580.000	2,0
Krochmalnictwo . .	473.000	1,9	221.900	0,7	132.000	0,5	202.200	0,7	256.800	0,9
Syropiarstwo . . .			60.600	0,2	36.000	0,1				
Suszarnictwo . . .	—	—	150.000	0,5	152.000	0,7	77.200	0,3	95.300	0,3
Razem	3.292.600	13,3	1.238.870	3,8	1.047.861	4,1	929.400	3,4	982.100	3,2

Jak widzimy, zużycie ziemniaków przez poszczególne gałęzie przemysłu ziemniaczanego spadło z 13,3% w czasach przedwojennych do 3,2% w r. 1925/26. Pomimo to powierzchnia zasiewu ziemniaków nie uległa zmianie: w latach 1911 — 13 obliczają na 2.360.000 ha, w r. 1925 — na 2.359.000 ha i w r. z. na 2.361 tysięcy ha. Zbiór ziemniaków w ostatnich latach wykazuje nawet pewien wzrost: w latach przedwojennych stanowił on 233.45 milj. q. w r. 1924 — 268,7 milj. q. w r. 1925 — 291 mil. q. i w r. 1926 248.8 milj. q.

J. Kunderewicz **) przytacza następujące zestawienie przybliżonego użytkowania ziemniaków w r. 1925/26.

Straty 6% zbioru	17 milj. q.
na paszę dla inwentarza według danych G. U. S. za 1924 r. przeciętnie 33% zbioru	95 „ „
na zasiew 2.300.000 ha à 20 q.	46 „ „
na konsumcję 30% (28 milj. ludności à 3 q. rocznie na głowę)	84 „ „
na przerób spirytusu ca. 2% .	6 „ „
na przetwory ziemniaczane ca. 1%	3 „ „
	251 milj. q.

W latach więc dużego urodzaju mamy niewątpliwą nadwyżkę, której nie może podołać nawet bardzo wydatny eksport ziemniaków w surowym stanie. Z tego też płynie znaczenie gospodarcze przemysłu ziemniaczanego i korzyści dla kraju, jakie by dawał dalszy jego rozwój tak bardzo w obecnych czasach ograniczony. Okoliczność, że na przerób w gorzelniach, krochmalniach i suszarniach zużywa się obecnie zaledwie 3,2 — 4% ogólnego zbioru ziemniaków, nie powinna wpływać na niedocenianie znaczenia tego przemysłu. Znaczenie tych niskich liczb względnych uwydatni się, jeżeli zestawimy je z rozporządzalną ilością ziemniaków po potrąceniu ilości, przeznaczonej na zasiew, oraz użytkowanej na bezpośrednie spożycie. Jeżeli i wówczas nie będą one za wysokie, dowodzić to będzie jedynie istnienia czynników, ograniczających to najbardziej celowe i korzystne dla kraju użytkowanie jego bogactw rolnych. Stąd jasny wniosek, że należy dążyć do przezwyciężenia tych trudności i do dalszego rozwoju wszystkich gałęzi przemysłu ziemniaczanego, rozwoju, któremu olbrzymia produkcja ziemniaków w Polsce tak bardzo powinna sprzyjać.

August Iwański.

---

*) Liczby te nie obejmują przerobu ziemniaków w suszarnictwie z powodu braku danych statystycznych.

**) „Produkcja spirytusu i rozwój przemysłu gorzelniczego w Polsce". — Przemysł i Handel 1926 Nr. 5.

4. Przemysł wódczany

W Polsce fabrykacja wódek i likierów już przed wojną była bardzo szeroko rozwinięta, szczególnie w b. zaborach pruskim i austrjackim, gdzie przedsiębiorstwa wódczane nietylko zajmowały się produkcją wódek gatunkowych i likierów, lecz również rozlewem wódek czystych. W b. Królestwie Kongresowem przemysł ten zajmował się w ostatnich latach przedwojennych wyłącznie wytwarzaniem wódek gatunkowych i likierów, a to z tego względu, iż monopol spirytusowy, który znajdował się w rękach rządu rosyjskiego, obejmował rozlew wódek czystych.

W Polsce Monopol Spirytusowy obejmuje zakup i sprzedaż spirytusu dla zużycia w granicach Państwa oraz wyrób i sprzedaż czystych wódek. Należy zaznaczyć, iż monopol wyrobu czystych wódek przez Rząd został wprowadzony w zeszłym roku w całem Państwie.

Obecnie zakładów, przerabiających oczyszczony spirytus na wódki i likiery, jest w Polsce około 180. Do większych zakładów zaliczamy firmy następujące: Geneli Stefan i S-ka (Warszawa), F. Jankowski (Warszawa), Dystylarnia Konińska, I. Szpilfogel (Konin), Rektyfikacja Piotrkowska, J. A. Baczewski (Lwów—Zniesienie), Edmund Langner i S-ka (Warszawa), Adolf Frænkel i Synowie (Biała obok Bielska), Pierwsze Gal. Tow. Akc. Rafinerji Spirytusu (Lwów), Hartwig i Kantorowicz (Poznań), Haberbusch i Schiele (Warszawa), B. Kasprowicz (Gniezno), Jakób Haberfeld (Oświęcim, woj. krakowskie), Maurycy Seydel i S-ka (Warszawa), Rektyfikacja Warszawska (Warszaw), Alfred hr. Potocki (Podzwierzyniec - Łańcut), Zakłady Przemysłowe „Winkelhausen" (Starogard), „Akwawit" (Poznań).

Co do eksportu wyrobów wódczanych dotychczas miały miejsce nieliczne wypadki wywozu pewnych gatunków wódek. Istnieje obecnie jednak możliwość wzmożenia tego eksportu dzięki odpowiednim ułatwieniom i ulgom, poczynionym przez Rząd w związku z wprowadzeniem wolnych składów eksportowych na wyroby wódczane.

Przemysł wódczany reprezentowany jest obecnie przez Polski Związek Zawodowy Dystylatorów oraz Wytwórców Wódek i Likierów, posiadający siedzibę w Warszawie, (ul. Moniuszki 12.) który obecnie zmienił nazwę na Polski Zwązek Zawodowy Przemysłu Wódczanego. Poza nim istnieją lokalne związki dzielnicowe fabryk wódek, jak Związek Wytwórców napojów alkoholowych w Poznaniu, Zjednoczenie Dystylatorów Górnego Śląska „Alkohol" w Katowicach, Gremjum Małopolskie Fabrykantów Wódek i Likierów we Lwowie i Związek Fabrykantów Wódek Zachodniej Małopolski i Śląska Cieszyńskiego w Krakowie. Organizacje te pozostają w kontakcie z Polskim Związkiem Przemysłu Wódczanego i działalność ich ma znaczenie lokalne. Ich współdziałanie ze Związkem Dystylatorów wyraża się między innemi w odbywaniu wspólnych zebrań i uiszczaniu pewnych świadczeń na cele wspólnej akcji..

Działalność Związku polega na interwenjowaniu u władz centralnych we wszystkich sprawach, dotyczących interesów przemysłu wódczanego, na wydawaniu opinji co do odnośnych projektów ustawodawczych, na udzielaniu informacyj swoim członkom za pomocą specjalnych perjodycznych komunikatów, wywieraniu wpływu na politykę spirytusową rządu drogą czynienia odpowiednich zabiegów na gruncie sejmowym i t. p.

Władzą Związku jest Zarząd.

Prezesem Zarządu jest p. Władysław Jankowski, członkami zaś: pp: I. Szpilfogel, St. Brunner, Dyr. Z. Dobrowolski i I. Pinkus.

Kierownikiem Biura Związku jest p. dr. Tadeusz Prażmowski.

5. Przemysł rektyfikacji Spirytusu

Przemysł rektyfikacyjny oczyszcza surówkę, wyprodukowaną w gorzelniach i dlatego zależny jest od stanu gorzelnictwa. Z powodu zupełnego przewrotu konjunktur przedwojennych produkcja spirytusu na ziemiach polskich spadła z około 230 miljonów litrów czystego alkoholu do około 65 miljonów litrów czystego alkoholu. Po zaprowadzeniu monopolu spirytusowego odpadł przemysłowi rektyfikacyjnemu handel rektyfikatem, tak, że obecnie rektyfikacje spirytusu oczyszczają tylko surówkę bądź to dla monopolu, bądź dla organizacyj, eksportujących spirytus, które 1 września 1928 roku zleją się w jedną przymusową organizację spółdzielczą.

W tych warunkach stała się konieczna reorganizacja przemysłu rektyfikacyjnego, która jest w toku i która dąży drogą kompromisu do koncentracji oczy-

szczania spirytusu w zakładach geograficznie w stosunku do produkcji surówki i do zbytu spirytusu dobrze położonych za odszkodowaniem tych zakładów rektyfikacyjnych, które będą musiały ulec likwidacji.

Prawie wszystkie rektyfikacje spirytusu z wyjątkiem rektyfikacyj państwowych (Starogard, Toruń) oraz gorzelni, posiadających małe aparaty rektyfikacyjne i oczyszczających drobną część spirytusu surowego, połączone są w Polskim Związku Zwodowym Rektyfikacyj Spirytusu, który wspólnie z Ministerstwem Skarbu i Dyrekcją Państwowego Monopolu Spirytusowego dążą do stworzenia dla przemysłu rektyifkacyjnego zdrowych podstaw dla dalszego rozwoju.

Zarząd Związku: pp. Skarżyński, **prezes**, Dr. M. Skorny i dyr. Medwin, **wiceprezesi**, Dr. Adlersberg, Dr. Baczewski, Dyr. Brodkiewicz, Ks. Czetwertyński, dyr. Czarnowski, dyr. Chlebowicki, Dauman Adolf, Dr. Karpf, Dyr. Stapp, Dr. Singer, Skarżyński Józef, Schwanenfeld Maurycy, Saski, inżynier Pinkus, Zalewski Stanisław, inżynier Zawadzki, jako **członkowie Zarządu.**

Komisja Rewizyjna: pp. Zalewski Teodor, Dyr. Talenta, Dyr. Wiese.

Sekretarz Związku: vacat.

Radca prawny: Dr. Jan Podkomorski, Adwokat.

Spis rektyfikacyj i rafineryj spirytusu

1) „Akwawit" Rektyfikacja Okowity i Fabryka Chemiczna, Tow. Akcyjne **Poznań, ul. Cieszkowskiego 5.**

2) „Baczewski J. A." Rafinerja Spirytusu, Fabryka Likierów, Wódek i Rumu, **Zniesienie — Koło Lwowa.**

3) „Cieleśnica", Zakłady Przemysłowe, **Cieleśnica p. Janów — Podlaski.**

4) Dzierżbińska Rektyfikacja Spirytusu Romana Lasockiego w **Dzierżbni — pta. Stawiski.**

5) „Etyl", Zakłady Przemysłowe, Sp. Akcyjna, **Kielce.**

6) Fränkel Adolf i Synowie, Rektyfikacja Spirytusu **Biała,** Śląsk Cieszyński.

7) Fabryka Wódek i Rektyfikacja Spirytusu „K. R. Vetter", Dzierżawcy A. Krychowski, E. Rączyński i J. Woźnicki **Lublin.**

8) Fabryki Parowe Spirytusu, Rektyfikacja i Destylarnia w **Woli — Krysztoporskiej.**

9) Gorzelnia i Rektyfikacja „Żyrardów" B-ci Daumann w **Żyrardowie.**

10) Gorzelnia, Rektyfikacja i Fabryka Wódek ks. Mirskiego w **Mirze — pow. Nieświeski.**

11) Gorzelnia i Rektyfikacja „Kośminek" w **Lublinie.**

12) Gorzelnia, Rektyfikacja, Fabryka Wódek i Likierów Adolfa Daumana w **Chełmie — Lubelskim.**

13) Jankowski F. Destylarnia Parowa Właśc. B-cia Jankowscy w **Warszawie — Moniuszki 12.**

14) „Kruszyna", Rektyfikacja Spirytusu Stefana ks. Lubomirskiego, **Kruszyna — pta. Kłomnica.**

15) „Krakus", Przemysł Spirytusowy i Chemiczny S. A. **Kraków XXII.**

16) „Klasno", Rafinerja, Fabryka Spirytusu i Likierów S. A. **Klasno — p. Wieliczka.**

17) Lieberman Filip, Rafinerja Spirytusu, **Stanisławów.**

18) Ostrowiecka Rektyfikacja Spirytusu w **Ostrowcu.**

19) Pierwsze Małopolskie Towarzystwo Akc. Przemysłu Spirytusowego Chemicznego i Likierowego, dawniej J. Mikolasch, **Lwów — Bogdanówka.**

20) Piotrkowska Rektyfikacja Spirytusu w **Piotrkowie.**

21) Państwowa Rektyfikacja Spirytusu w **Starogardzie.**

22) Państwowa Rektyfikacja Spirytusu w **Toruniu.**

23) Rektyfikacja Spirytusu i Fabryka Wyrobów Wódczanych B-ci Szpilfogel i Waldman w **Koninie.**

24) Rektyfikacja i Destylarnia Kaliska M. Freund i S-ka w **Kaliszu.**

25) Rafinerja Spirytusu i Fabryka Likierów Jakób Gross Sp. z ogr. odp. **Biała (Śląsk Cieszyński).**

26) Rafinerja w Kutnie S. A. **Kutno.**

27) Rafinerja „Babsk", Romualda Smoleńskiego **Babsk** — pta. Skierniewice.

28) Rektyfikacja „Rata", Pawła Ks. Sapiechy **Siedliska** — k. Rawy — Ruskiej.

29) Rektyfikacja Karola Wagnera, **Wielkie Soleczniki** — Woj. Wileńskie.

30) Rafinerja Spirytusu J. Götza w **Okocimie.**

31) Rektyfikacja Spirytusu, Fabryka Likierów C. A. Franke, **Bydgoszcz.**

32) Rektyfikacja Lubelska Spadkobierców Jana Czarneckiego w **Lublinie.**

33) Rafinerja Spirytusu i Fabryka Likierów Andrzeja Ks. Lubomirskiego, **Przeworsk.**

34) Rektyfikacja Spirytusu Józefa Modelskiego w **Sieradzu.**

35) Rafinerja Spirytusu, Fabryka Wódek i Likierów I. J. Rubel, **Jasło.**

36) Rafinerja Spirytusu, Fabryka Likierów i Rumu M. Tieger, **Sambor.**

37) Rafinerja Spirytusu i Fabryka Wódek Zdzisława hr. Tarnowskiego w **Dzikowie, p. Tarnobrzeg.**

38) Rafinerja Spirytusu i Fabryka Wódek M. Hoffstätter, **Stanisławów.**

39) Rektyfikacja Spirytusu Karola Trennera w **Bożejowie.**

40) Rektyfikacja „Golina" w **Golinie n/W.**

41) Rektyfikacja Spirytusu, Fabryka Wódek i Likierów H. Raczyński, **Radomsko.**

42) Stanisałwowska Rafinerja Spirytusu, Fabryka Rumu i Likierów H. Adlersberga w **Stanisławowie.**

43) Schwanenfeldt Sp. Akcyjna **Tarnów** — Małopolska Rafinerja, Fabryka Wyrobów Spirytusowych i Chemicznych.

44) Saski J. Zakłady Przemysłu Spirytusowego w **Radomiu.**

45) Sender Engländer, Rafinerja Spirytusu, Fabryka Rumu i Likierów, **Nowy - Sącz.**

46) Towarzystwo Handlu Spirytusu i Piwa, Spółka z ogr. poręką, dawniej Leonard Wiśniewski i Spółka — **Drohobycz.**

47) Towarzystwo Warszawskie Oczyszczania i Sprzedaży Spirytusu „Rektyfikacja Warszawska" — **Warszawa,** ul. Dobra 48/50.

48) Towarzystwo Akcyjne dla Przemysłu Spirytusowego i Chemicznego w **Łańcucie.**

49) Władysław Waberski, Rektyfikacja Zgierska — **Zgierz.**

50) Zakłady Przemysłowe Seweryna Ks. Czetwertyńskiego w **Suchowoli.** Woj. Lubelskie.

51) Zakłady Przemysłowe St. Zagrodzki i Malatyński, **Miechów-Charsznica.**

52) Rektyfikacja Będzińska — **Będzin.**

53) Rektyfikacja „Międzyrzecze Podlaskie" — w **Międzyrzeczu Podlaskim.**

54) Rektyfikacja „Grabów" — w **Grabowie.**

55) Rektyfikacja „Łabunie" — w **Łabunach.**

56) Rektyfikacja „Kolędziany" — w **Koledzianach.**

6. Przemysł Piwowarski

1) Stan produkcji.

W roku 1927 było czynnych browarów 185, które wyprodukowały łącznie 1.800.000 htl. piwa. Biorąc za podstawę zdolność produkcyjną 4.000.000 htl. otrzymamy czterdziestopięcio-procentowe wyzyskanie sprawności wytwórczej. Znaczna poprawa spożycia, jaką spostrzegamy od czerwca 1926 roku, rozkłada się nierównomiernie. Browary finansowo silniejsze i technicznie lepiej urządzone dominują nad przedsiębiorstwami słabemi i zaniedbanemi, których ilość stale się zmniejsza, poczynając od roku 1918-go.

Zaznaczyć musimy, że przed wojną było 500 czynnych browarów, łącznie produkujących około 7 miljonów hektolitrów.

2) Organizacja.

Mamy obecnie trzy związki dzielnicowe: Związek Browarów Małopolski, Śląska Górnego i Cieszyńskiego z siedzibą w Krakowie, Związek Właścicieli Browarów w Polsce z siedzibą w Warszawie i Związek Browarów na Polskę Zachodnią z siedzibą w Poznaniu. Niezależnie od tego powstały związki lokalne, stanowiące ekspozytury związków dzielnicowych jako to: 1) Związek Browarów Małopolski Wschodniej we Lwowie, będący ekspozyturą krakowskiej organizacji dzielnicowej; 2) Stowarzyszenie Browarów Wołyńskich w Równem i Stowarzyszenie Piwowarskie w Łodzi, będące ekspozyturami Związku Właścicieli Browarów w Polsce.

Wszystkie dzielnicowe organizacje w roku 1925 zjednoczyły się w Centralnym Związku Przemysłu Piwowarskiego i Słodowniczego Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w Warszawie.

Prezesem Centralnej Organizacji jest p. Jan Patzer.

3) Ustawodawstwo, dotyczące piwowarstwa.

Sprawę opodatkowania piwa normuje ustawa z 1924 roku. Podstawą opodatkowania jest gotowy produkt. Opłaty wahają się od 6 do 6.60 zł. za 1 htl. piwa pełnego, zależnie od wysokości produkcji danego przedsiębiorstwa. Piwa dubeltowe opłacają podatek o 50% ,a piwa mocne o 100% wyższy.

Z ustaw, które pośrednio dotyczą przemysłu piwowarskiego, należy wymienić ustawę przeciwalkoholową, która w § 1 ogranicza wolny niekoncesjonowany obrót piwem, zawierającym więcej, aniżeli 2½% alkoholu. Taka niska zawartość alkoholu niezmiernie krępuje techniczną stronę produkcji, a tem samem rozwój naszego rynku zbytu. Ażeby piwowarstwo nasze mogło swobodnie się rozwijać musi dopuszczalna niekrępująca granica zawartości alkoholu być podniesiona do 4%.

Ogólne ciężary podatkowe wraz z dodatkami komunalnemi wynoszą około 27% dochodów brutto.

4) Surowce.

Piwowarstwo znajduje wewnątrz kraju pierwszorzędnej jakości surowce. Chociaż jęczmiona 1927 roku ustępują gatunkowo jęczmieniowi morawskiemu, a pod względem wydajności ekstraktu stoją nieco niżej — to jednak musimy stwierdzić, że posiadamy surowiec dobry.

Wyjątkowy w Polsce w roku 1927 urodzaj chmielu w dobrym gatunku znacznie wpłynął na obniżenie ceny rynkowej.

Jęczmień i chmiel produkujemy w nadmiarze i poważne ilości wywozimy zagranicę.

Niestety, trudności natury kredytowj i brak pomocy rządowej uniemożliwiają przerób na słód przeznaczonego na wywóz jęczmienia. Poza własnem zapotrzebowaniem nasze browary i słodownie są w możności wyprodukować około 5.000 wagonów słodu.

5) Wywóz.

Wywóz piwa nie odgrywa w chwili obecnej poważniejszej roli w naszym bilansie handlowym. Z chwilą jednak zawarcia traktatu handlowego z Niemcami nasz wywóz będzie miał znaczne widoki rozwoju, o ile, oczywiście, nie napotka trudności w niemieckich stawkach celnych.

6) Możliwości rozwoju.

Spożycie piwa w Polsce jest obecnie tak małe w porównaniu z innymi krajami Zachodu, że znaczny jego wzrost w najbliższym czasie wydaje się wprost nieunikniony. Polak spożywa 6 litrów piwa rocznie. Belgijczyk przeszło 200 litrów.

Do rozwoju piwowarstwa przyczyni się w pierwszym rzędzie poprawa gospodarcza kraju, jaka już się daje odczuwać, i niezadługo powrócimy do przedwojennego spożycia (średnio 30 litrów na głowę rocznie).

Spis Browarów

Sp. Akc. Browaru w Częstochowie dawn. K. Szwede. Fabryka wód owocowych, Słodownia. Częstochowa, Ogrodowa 28. Zarząd w Warszawie, Żelazna 51.
Zjednoczone Browary Warszawskie p. f. „Haberbusch i Schiele" w Warszawie, Krochmalna 59.
Gustaw Keilich w Łodzi, Orla 25.
Browar Ord. Hr. Zamojskich w Zwierzyńcu Lubelskim.
B. Kłopotowski w Łęczycy.
Browar Ciechanowski S. A. w Ciechanowie.
O. Knothe w Tomaszowie Maz.
K. Pędowski w Rybnie p. Sochaczew.
Fr. Braulińskí w Piotrkowie Tryb.
SS - rowie K. Anstadta T. A. w Łodzi.
S. Saski w Ostrowcu, ul. Kamienna.
J. Saski w Radomiu.
K. Ende w Tuszynie pod Łodzią.
Bracia Kunkel w Opocznie.
J. Szummer w Sarnakach pow. Konstantynowski.
B - cia Pomeraniec w Prużanach.
S-wie W. Lingarta w Mirochoszczy p. Dubno, woj. Wołyńskie.
S. Gościcki w Głodowie p. Lipno.
Browar i Słodownia T. A. dawn. W. Bojańczyk we Włocławku.
M. Przysuskier w Chorzelach.
J. Kowalski w Koninie.

F. Kleinbaum w Warszawie, ul. Nowolipie 68.
Browar p. f. „K. R. Vetter" w Lublinie.
Tow. Akc. dawn. D. Sercarz w Będzinie.
Browar Parowy i Słodownia S. Danielewicz w Sieradzu.
Gwarectwo Hr. Renard w Sosnowcu.
Zarząd Browaru w Kluczkowicach p. Opole Lubelskie.
Weinstein i Bracia Turbowicz w Kutnie.
W. Strakacz w Skierniewicach.
Z. Radzymiński w Radzyminie.
K. Szymoński w Wyszkowie.
H. Reinecke w Łowiczu.
J. Nest w Warszawie, ul. Brzeska 14.
A. Zylberberg w Wandowie p. Żelechów.
S. Sniegocki w Koźle p. Kolno, woj. Białostockie,
H. Pehlke w Sierpcu.
Birger i Silberstein w Sokołówce woj. Białostockie.
L. Kowalski w Kole.
Browar Mieszczański G. Swida w Janowie Lub.
Browar Udziałowy w Suwałkach.
Browar „Drozdowo" w Drozdowie ziemi Łomżyńskiej.
Browar Związkowy w Warszawie, Grzybowska 65.
J. Niepielski w Sławkowie pow. Olkuski, woj. Kieleckie.
Chait i Goldfarb w Ołyce, woj. Wołyńskie.
E. Karney w Turku.
Sokołowski w Głuchowie, p. Grójce.
J. Bytner w Nowym Dworze.
J. Świerzyński w Trojanowie, p. Sochaczew.
Bracia Teitel w Ostrowiu Łomżyńskim.
K. Weigt w Kaliszu.
Browar „Pociecha" w Radomsku.
W. Michałowski w Stoczku Łukowskim.
F. Tyliński w Łomży, p. Łoniza.
SS-rowie J. Babielly w Radomiu.
Bracia Suchowolscy w Korycinie, p. Jasionówka, woj. Białostockie.
W. Saraszewski w Jeżewie, p. Tykocin, woj. Białostockie.
Weinstein w Rawie Maz.
T. A. „Szopen" w Wilnie.
K. Szulc Browar „Karolówka" Nieszawa.
H. J. Zylber Browar parowy „Jeleń" w Lublinie, Bychawska 106 — tel. 263.

7. Przemysł Drożdżowniczy

1) Ilość zakładów i produkcja.

Przemysł drożdżowniczy w Polsce posiada warunki sprzyjające jego rozwojowi, gdyż cukrownictwo daje w dostatecznej ilości melasę, która jest podstawowym surowcem dla fabrykacji drożdży w okresie powojennym.

Ilość fabryk drożdżowniczych przed wojną i obecnie uwidocznia następujące zestawienie:

Ilość zakładów drożdżowniczych przed wojną . 17
Uległo całkowitemu zniszczeniu w okresie wojny 6
Powstało w okresie powojennym 7

Ilość zakładów na 1/IV 1927 r. 18
Zakładów czynnych 15
„ nieczynnych 3

Jak widać z powyższego zestawienia wojna poczyniła wielkie szkody w przemyśle drożdżowniczym. Oprócz zupełnego bowiem zniszczenia 6 fabryk, prawie wszystkie fabryki w Małopolsce i b. Królestwie, które naogół ostały się, uległy częściowemu zniszczeniu, lecz zdołały się odbudować.

Produkcję fabryk drożdżowniczych czynnych w dniu 1/IV 1927 r. oraz ich zdolność wytwórczą ilustruje następujące zestawienie:

Fabryki drożdży, według stanu w dn. 1/IV 1927 r.

		Województwo	Zdolność produkcyjna w 1000 kg. rocznie	Obecna produkcja w 1000 kg. rocznie
1	Lubońska Fabryka Drożdży dawn. G. Sinner T. A. w Luboniu	Poznańskie	4000	1100
2	Jan Götz - Okocimski Browar i Zakłady Przemysłowe w Okocimiu	Krakowskie	2500	850
3	Lesienicka Fabryka Drożdży prasowanych i spirytusu Sp. Akc. Lesienice	Lwowskie	2500	900
4	F. i B. Liebermann, Fabryka Spirytusu i Drożdży, Stanisławów	Stanisławowskie	2000	800
5	Warszawskie Zakłady Przemysłowe wyrobu drożdży prasowanych, słodu i spirytusu, Sp. Akc. w Warszawie	Warszawskie	2000	600
6	Fabryka Drożdżowo - Gorzelnicza „Henryków" w Warszawie	Warszawskie	2000	600
7	Fabryki i Zakłady „Wola - Krysztoporska" w Woli Krysztoporskiej	Łódzkie	2000	550
8	Zakłady Przemysłowe „Niechcice" w Niechcicach		1500	400
9	w Bierżanowie	Łódzkie	1000	275
10	Lubelska Fabryka Drożdży, Spirytusu i Słodu. Stanisława Wrzodaka w Lublinie	Lubelskie	500	180
11	B-cia A. i D. Strugacz w Oszmianie	Wileńskie	300	150
12	Fabryka Drożdży w Sieradzu	Łódzkie		
	Zakłady Przemysłowe „Bierżanów" Sp. Akc.	Krakowskie	500	250
13	Fabryka Drożdży „Pilica" w Olkuszu	Kieleckie	300	200
14	Fabryka Drożdży „Bergszloss" S. A. w Równem .	Wołyńskie	250	200
15	Fabryka Drożdży w Nowej - Wilejce	Wileńskie		

Obecna produkcja fabryk drożdżowniczych obliczona jest na około 7.000.000 kg. rocznie, co stanowi tylko około 30% zdolności produkcyjnej.

Mimo stosunkowo niewielkiej produkcji drożdży, przemysł drożdżowniczy stanowi jedno z poważniejszych źródeł dochodowych Skarbu. Od 1 kg. drożdży Skarb pobiera tytułem podatku zł. 1.10 oraz na rzecz samorządu — 15 gr. Przy rocznej produkcji 7.000.000 kg. do Skarbu wpływa około 8 miljonów złotych.

2) Organizacja zawodowa.

Właściwości przemysłu drożdżowniczego wymagają sprawnie działającej, skoncentrowanej organizacji sprzedaży.

Pierwsze kroki w tym kierunku poczynił przemysł drożdżowniczy w Polsce w końcu 1919 r., powołując do życia „Związek Właścicieli Drożdżowni w Polsce", jako związek zawodowy, mający na celu ochronę interesów zawodowych przemysłu drożdżowniczego.

Przemysł drożdżowniczy w latach 1923 — 1924 wstąpił w bardzo ciężki okres niezdrowej konkurencji wzajemnej. Położenie tego przemysłu pogarszało jeszcze ogólne przesilenie ekonomiczne, które rozwinęło się na przełomie roku 1923 — 1924.

Wysoce nienormalna sytuacja w przemyśle i handlu drożdżowniczym wytworzona wspomnianemi wyżej okolicznościami, ustała dopiero z początkiem lipca 1925 r., kiedy wszystkie czynne fabryki zawarły porozumienie w formie spółki z ogr. odp. p. f.: „Zrzeszenie Producentów Drożdży" w Warszawie (ul. Zielna 21) obecnie nadal prosperującej. Spółka ta objęła komisową sprzedaż całkowitej produkcji drożdży zrzeszonych fabryk. Udziały poszczególnych fabryk w „Zrzeszeniu" określone zostały na podstawie faktycznej produkcji. Zadania, jakie postawiło sobie „Zrzeszenie Producentów Drożdży" dadzą się streścić w następującem:

a) dążąc do zmniejszenia kosztów handlowych poszczególnych fabryk, usprawnienia dostaw towaru i uporządkowania stosunków w handlu tym artykułem — utworzyło jedno wspólne dla wszystkich fabryk biuro sprzedaży;

b) prowadzenie akcji przeciwko zbędnemu przywozowi drożdży zagranicznych;

c) dążenie do wytworzenia normalnych warunków rozwojowych przemysłu drożdżowniczego, spotęgowania wydajności fabryk i jednocześnie obniżenia kosztów wytwarzania oraz do udoskonalania produkcji i powiększenia konsumcji;

d) czynienie starań w kierunku wywozu drożdży polskich zagranicę; rynkami naturalnymi są: Rumunja, Litwa, Kraje Bałtyckie i Rosja.

3) Przywóz drożdży i ochrona celna.

Najistotniejszym postulatem przemysłu drożdżowniczego, należycie obecnie zorganizowanego — jest zmniejszenie przywozu drożdży, odbywającego się w znacznych rozmiarach.

Przedewszystkiem podkreślić należy, że w kraju z tak wysoko rozwiniętym przemysłem rolnym, jakim jest Polska, import drożdży należy uważać za objaw wysoce nienormalny, pozbawiony zupełnie umotywowania gospodarczego. Drożdżownie polskie pod względem technicznym stoją na wysokim współczesnym poziomie: gatunek drożdży nie ustępuje naogół wyrobom czeskosłowackim, a często nawet przewyższa takowe.

Drożdże przywożone są prawie wyłącznie z Czechosłowacji, stosującej przy eksporcie tego artykułu dumping.

Należy przytem zaznaczyć, że ekspansja eksportowa przemysłu drożdżowniczego Czechosłowacji skierowana jest wyłącznie do Polski. Eksport drożdży do Polski stanowi 99,8% — 79,8% ogólnego eksportu Czechosłowacji w latach 1921 — 1924. Od 1926 r. zwiększa się również import z Niemiec.

Cena drożdży, importowych z Czechosłowacji, wynosi obecnie za 1 kg. około zł. 3.40, zaś drożdży krajowych — 3.80. Zatem drożdże czeskie są tańsze o zł. 0.40 na 1 kg.

Konkurencja naszych drożdży z czeskiemi utrudniona jest z tego powodu, że drożdżownie czeskie nie są obarczone tą ilością różnego rodzaju podatków, jak nasze fabryki. Nie istnieje tam również, ów bardzo uciążliwy system podatkowy od drożdży, jak to ma miejsce u nas.

Poza tem Rząd Czechosłowacji płaci swym drożdżowniom za spirytus ok. zł. 1 za litr, przyczem nie są one krępowane żadnemi kontyngentami, gdyż całą ich produkcję spirytusu zabiera Rząd po powyższych cenach. U nas rzecz się ma odwrotnie. Nasze bowiem drożdżownie ograniczone są kontyngentami zakupu przez Państw. Monopol Spirytusowy, wynoszącemi zaledwie około 25% rzeczywistego odpędu, przyczem cena za ten spirytus jest o 60% niższą, niż w Czechosłowacji. Należy przytem zaznaczyć, że cło na drożdże importowane z Polski:

do Czech wynosi kor. czesk. 5.50, t. j. obecnie zł. 1.46;

do Niemiec — mk. n. 0.65, t. j. obecnie zł. 1.36; u nas zaś zł. 0.51 od 1 kilograma.

4) Postulaty przemysłu drożdżowniczego.

Na czoło najważniejszych zagadnień polskiego przemysłu drożdżowniczego wysuwa się konieczność przywrócenia temu przemysłowi należytej ochrony celnej.

Naogół zaś przemysł drożdżowniczy wysuwa postulat — większego zainteresowania się ze strony rządu losami tego przemysłu. Polska nie posiada odpowiednio urządzonych stacyj doświadczalnych, wskutek czego musimy importować drożdże zarodowe z Czechosłowacji. Z powodu braku w kraju odpowiedniego zakładu naukowego, któryby kształcił siły fachowe, polskie fabryki drożdży zmuszone są posługiwać się fachowcami cudzoziemcami.

Sam bowiem przemysł drożdżowniczy nie jest w stanie sprostać tym wielkim zadaniom i wydatna pomoc ze strony Rządu jest konieczna; spowoduje to bowiem uniezależnienie się przemysłu krajowego od zagranicy, przyspieszając jednocześnie podniesienie poziomu produkcji.

8. Przemysł Cukierniczy

Rozwój i rozmiary produkcji.

W roku ubiegłym t. zn. 1927, na terenie Rzplitej Polskiej było zarejestrowanych czynnych fabryk cukierniczych około 110. Z tego na Warszawę przypadało 25, Poznań — 10, Kraków — 8, Lwów — 8, Bydgoszcz — 6, Łódź — 7. Pozostałe fabryki znajdują się w Będzinie, Katowicach, Cieszynie, Wilnie i t. p. Fabryki te zatrudniają w ogólnej liczbie około 9.000 osób. Poza tem istnieje znaczna ilość drobnych warsztatów rękodzielniczych, nieposiadających urządzeń fabrycznych, których liczba dosięga około 600.

Co do wielkości produkcji, biorąc za podstawę świadectwa przemysłowe, wykupione w r. ub., dojdziemy do wniosku, że przeważają fabryki mniejsze, obliczone głównie na zbyt produktów wśród miejscowej ludności. Przedsiębiorstw, posiadających świadectwa przemysłowe II kategorji, było jedno, III i IV kat. — 32, pozostałe zaś posiadają świadectwa przemysłowe niższych kategoryj. Ponad 500 pracowników zatrudniało tylko 5 fabryk.

Co się tyczy urządzeń technicznych, większość fabryk posiada nowoczesne techniczne urządzenia, stale odnawiane i uzupełniane. W r. ub. całkowita zdolność produkcyjna fabryk nie była wykorzystana ze względu na słabą konjunkturę rynku wewnętrznego. Fabryki wypracowały zaledwie połowę zdolności produkcyjnej. Cukru przerobiono około 300.000 centnarów, ziarna i masła kakaowego — 56.000 centnarów. Wartość produkcji w roku 1927 wynosiła około 70 milj. złotych.

Rodzaj i jakość produkcji.

Produkcja fabryk cukierniczych w Polsce posiada przeważnie charakter mieszany, obejmując wszystkie działy przemysłu cukierniczego. Wypiekiem wyłącznie ciast cukierniczych i pierników zajmują się zaledwie cztery fabryki, zaś produkcją czekolady — dwie. Pod względem gatunku wyrabianego towaru f-ki krajowe w niczem nie ustępują zagranicznym, odznaczają się dobrem wykonaniem produktu i zupełnie dorównują jakości towarów przedwojennych.

Przywóz surowców.

Za wskaźniki rozwoju przemysłu cukierniczego może służyć niżej zamieszczona tabela, zawierająca dane co do przywozu z zagranicy najważniejszych surowców:

	1922	1923	1924	1925	1926	1927
	W centnarach metrycznych					
Ziarno kakaowe	23 446	21.691	44.401	37.715	30.866	45.872
Masło kakaowe	—	—	12.570	10.267	8 923	10.539
Orzechy	—	—	14.104	7.524	11 055	23.94[illegible]
Migdały	—	—	5.581	6.214	3.065	4.854

Ceny wyrobów krajowych są znacznie niższe od cen europejskich i dosięgają zaledwie 60 proc. cen analogicznych wyrobów francuskich i niemieckich. Powyższa tabelka wskazuje na to, iż rok 1926 był b. krytyczny dla przemysłu cukierniczego. W owym roku konsumcja znacznie spadła, powodując zmniejszenie przywozu surowców. W stosunku do roku 1924 przywieziono o 30 proc. ziarna i masła kakaowego mniej. W roku natomiast ubiegłym przywóz ziarna kakaowego przewyższył przywóz z roku 1924. i osiągnął poziom z r. 1925. Przywóz orzechów również wzmógł się w stosunku do ub. lat. Charakter przywozu surowców jednocześnie wskazuje, że wskutek zubożenia spożywcy, przywóz ziarna kakaowego ograniczył się do przywozu tanich gatunków pochodzących z Holandji (67 proc. ogólnego przywozu) i stopniowym spadkiem przywozu masła kakaowego, które zastąpiono masłem kakaowem krajowego wyrobu. Wzrost przywozu orzechów uzasadniony jest znacznym przywozem orzechów ziemnych (archidów), sprowadzanych w wielkich ilościach i dla innych celów. Przywóz zaś wysokich gatunków ziarna oraz migdałów w porównaniu z latami 1924 i 1925 znacznie się obniżył.

Niżej załączamy tabelę, dotyczącą przywozu ziarna kakaowego z poszczególnych krajów, w ciągu ostatnich 4 lat.

	1924	1925	1926	1927
	W centnarach metrycznych			
Niemcy	13.846	8.116	636	978
Holandja	10.574	11.775	18.798	30.810
Brazylja	3.764	2.293	1.603	515
Danja	3.762	2.284	—	3.040
Anglja	3.603	3.959	1,307	2 582
Inne kraje	8.752	9.288	8.437	1.234

Niemieckie pośrednictwo w przywozie surowców dla przemysłu cukierniczego zostało zupełnie wyeliminowane, gdyż przywóz ziarna kakaowego w r. 1927 zaledwie stanowił 7 proc. przywozu 1924 r.

W dalszym ciągu największymi konsumentami ziarna kakaowego są Stany Zjednoczone, Anglja i Niemcy. Natomiast coraz mniejszą rolę w produkcji czekolady odgrywa Szwajcarja, Polska pod względem ilości konsumowanego ziarna kakaowego zajmuje 16 miejsce.

Przywóz wyrobów cukierniczych.

Wobec utrzymania zakazu przywozu artykułów cukierniczych, które znajdują się na liście Nr. 1, przywóz ten nie odgrywa żadnej roli w bilansie płatniczym. Niżej przytoczona tablica przywozu za ostatnie 6 lat wykazuje minimalne ilości. Jedynie poważną pozycję stanowi kakao w proszku, sprowadzane prawie że wyłącznie z Holandji. Jakkolwiek przywóz tego artykułu również był reglamentowany, to jed-

nak udzielono znacznej ilości pozwoleń przywozowych, i w porównaniu do r. 1926, przywóz prawie dwukrotnie się powiększył.

Tymczasem miejscowe f-ki łatwo mogłyby tę samą ilość wyprodukować w kraju.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927
	W centnarach metrycznych					
Kakao w proszku	13.818	19.886	13.223	9.174	4.619	8.249
Czekolada	714	426	586	967	64	69
Ciasta	—	—	2.216	1.808	195	289
Cukierki	—	—	179	295	45	257

Prócz tego ma miejsce przywóz gotowych artykułów z w. m. Gdańska, a w szczególności czekolady. Przywóz ten przewyższył nawet dwukrotnie ilość przywiezioną w r. 1924. Co się zaś tyczy przywozu cukierków, wobec Ustawy Cukrowej, która dostatecznie uregulowała przywóz cukru i przetworów cukrowych z Gdańska, przywóz ten spadł do nieznacznej ilości. Głównym odbiorcą na artykuły cukiernicze z Gdańska jest Poznańskie i Pomorze.

Przyw. z Gdańska	1924	1925	1926	1927
	W centnarach metrycznych			
Czekolada	2.443	3.865	2.608	4.778
Cukierki	17.674	12.024	2.671	2.596
Marmelada	91	29	6	38
Mleko skondens.	167	72	65	9
Ciasta cukiernicze	—	—	—	222

Gros produkcji gdańskiej należy do fabryk: „Sarotti", „Anglas" i „Mix".

Ogólna sytuacja na rynku wskazuje, że pomimo powiększenia się produkcji, największa ilość protestów przypadła w r. ub. na przemysł spożywczy. Inkasso należności było b. utrudnione i normalny kredyt dosięgnął terminu 3 miesięcznego. Wśród odbiorców artykułów cukierniczych w r. ub. było kilka poważniejszych upadłości.

Będzin.

1) Cukierman Konstanty, ul. Targowa 2, kat. św. przem. VI.

2) Cukierman Izrael, Kałma, ul. Modrzejowska 58. Kat. św. przem. VIII.

3) Eisenberg Majhal Szmulka, ul. Modrzejowska 70. Kat. św. przem. VIII.

4) Frydman Majer i Moszek Rotsztein, ul. Sączewska 21. Kat. św. przem. VI.

5) Frydman Josek, ulica 3-go Maja 5. Kategorja św. przem. VIII.

6) Frydman Sz. Idem, ul. Rynek 8. Kat. św. przem. VIII.

7) Godsztein J. Dawid, ulica 3-go Maja 7. Kat. św. przem. VIII.

8) Grossfeld Salomon, ulica Modrzejowska 89. Kat. św. przem. VII.

9) Gutman Icek Majer, ul. Kołłątaja 32. Kat. św. przem. VIII.

10) Karmierski Majer, ul. Małachowskiego 26. Kat. św. przem. VII.

11) Londner Lejb, ul. Małachowskiego 24. Kat. św. przem. VIII.

12) Londner Isaak, ul. Kołłątaja 17. Kat. św. przemysłowego VIII.

13) Majtlis Nuta, ul. Zamkowa 2. Kat. św. przemysłowego VIII.

14) Micmacher Laja, ul. Małachowskiego 1. Kat. św. przem. VIII.

15) Najfeld i Skoczylas, ul. Modrzejowska 64. Kat. św. przem. VIII.

Bielsko.

1) „Alicja" — Polskie Zakł. Wyr. Czekol. i Cukrów, rok założ. 1924, Zarząd F-my dyr. inż. Emil Gross, kat. św. przem. VIII.

Bydgoszcz.

1) Delekta W. i Wakowski W., ul. Śniadeckich.

2) „Gonda" F-ka czekol. i cukierk. wł. Emil Scherle, ul. Jagiellońska 11.

3) „Lukullus" F-ka drage, masy marcepanowej i wyr. cukr. wł. Fr. Lehmann, ul. Poznańska 26.

4) Mazgaj K. F-ka cukierk. i marmelady, ulica Zduny 14.

5) Najdul Władysław, ul. Dworcowa 65.

6) „Wanda", wł. Chwastek Jerzy, ul. Długa 66.

Cieszyn.

1) „Delta" — Śląska f-ka czekol. i kakao, Sp. z o. o. zawiadowcami f-my są: Bielesz Jerzy, Śliwka Michał, Glibowski Marceli, Knirling Gustaw, rok założ. 1924, kat. św. przem. IV.

2) „Helios", f-ka opłatków i biskwitów, wł. Dawid Weiner i Ernest Olsa. Kat. św. przem. VI.

3) Schramek B-cia, wł. Schramek Wilhelm i Schramek Bruno, f-ka opłatków i biskwitów, oraz wyr. cukr., rok założ 1922, kat. św. przem. III.

Częstochowa.

1) Dębski Piotr, f-ka biszkoptów, Al. Piłsudskiego 17.

Inowrocław.

1) Błochowiak Stefan.

Jarosław.

1) Gurgul St., f-ka biszkoptów i cukrów, wł. St. Gurgul, rok założ. 1901.

Kalisz.

1) Mystkowski, f-ka pierników, ul. Św. Stanisława 2.

Katowice.

1) Bugla Bruno, f-ka cukierk. rok zołoż. 1921, ul. Plebiscytowa, kat. św. przem. VIII.

2) „Florida" — Broda Ludwik i Leopold, f-ka cukierk., ul. Warszawska 13, rok założ. 1926. Kat. św. przem. V.

3) „Musion" — f-ka czekol. wł. Augustyn Pacha, ul. Kochanowskiego 16 i 3-go Maja 19, rok założ. 1922, kat. św. przem. VII.

4) Schlesinger, f-ka czekol. i cukr. Sp. Akc., ul. Pl. Wolności 4, rok założ. 1900, kat. św. przem. IV.

Kraków.

1) „Kryształ", Parowa f-ka cukrów i czekol. Sp. z o. o. Salinarna 25, rok założ. 1914, kat. św. przemysłowego IV.

2) Mikeska Feliks, wyrób pierników, ul. Sławkowska 19, rok założ. 1913, kat. św. przem. VII.

3) „Optima", Sp. Akc. f-ka cukrów i czekol. ul. Krakusa 7, rok założ. 1921, kat. św. przem. II.

4) Piasecki A., Sp. Akc., f-ka czekol. i cukr. ul. Włocławska 17, rok założ. 1910, kapitał firmy złotych 1.170.000. — Zarząd F-my A. Piasecki i Wł. hr. Bobrowski, kat. św. przem. III.

5) Pierwsza Małopolska f-ka warszawskich cukrów i farmelady, Sp. z o. o. Kącik 10, rok założ. 1911, kat. św. przem. VI.

6) Rothe-Rotowski, wyrób pierników, ul. Sławkowska 20, rok założ. 1895, kat. św. przem. VI.

7) „Suchard", Polska f-ka czekol. Sp. Akc. Kapitały firmy 1.000.000 frc. szw., rok założ. 1926, kat. św. przemysłowego IV.

8) Schenker M., f-ka czekol. i wyr. cukiern., ul. Grzegórzecka 15, rok założ. 1925, św. przem. kat. VI.

Lwów.

1) „Branka", f-ka cukierk. i czekol. Sp. Akc., ul. Szeptyckich 26, rok założ. 1901, kat. św. przem. III.

2) „Fortuna Nowa", f-ka cukierk. i czekol. Koreckiego 23, Klementyna Audykiewiczowa, rok założ. 1926.

3) Hoflinger T., f-ka cukierk. i czekol. S-ka komandytowa Jan Hoflinger i S-ka, we Lwowie, ul. Asnyka 9.

4) Kalter I., f-ka cukierk. i czekol. Gazowa 10, wł. Izrael Kalter i Bernard Billing, rok założ. 1916.

5) Michotek B., f-ka cukierk. i czekol. wł. B-cia Miechotek, S-ka z o. o. rok założ. 1923, ul. Dwernickiego 16.

6) Rauch Arnold, f-ka cukierk. i czekol. rok założ. 1912, ul. Bilczewskiego 3.

7) Ziemand i Hammer, f-ka cukierk. obecnie firma brzmi: „Hazet", rok zał. 1910, ul. Panieńska 26.

Łódź.

1) „Arkadja", wł. Rozensztein F., ul. Ogrodowa 13.

2) Biegański A., ul. Podleśna, f-ka czekol.

3) Gostomski K. i S-ka, f-ka cukierk. i czekol. ul. Napiórkowskiego 23.

4) Karczewski S., ul. Podleśna 26.

5) „Patria", wł. Malczer, Szwarc i Włodawski, ul. Stary Rynek 11.

6) Turik M., f-ka cukrów, ul. Główna 57.

7) Ziółkowski Piotr, f-ka cukrów, ul. Piotrkowska 189.

Mysłowice.

1) Czarnecki Paweł i Gondry, f-ka czekol. i cukrów pod F-mą „Toska", rok założ. 1926, kat. św. przem. V, Jagiellojska 8.

2) Tichauer Maks i Klein Ernest, f-ka cukrów pod F-mą „Pologne", rok założ. 1926, św. przem. kat. V, ul. Bytomska 11.

Ostrów (Wielkopolska).

1) Bogacki Fr. f-ka karmelków, rok załoz. 1920, kat. św. przem. VII.

Poznań.

1) Ciechanowski Wł. i S-ka, rok założ. 1920, Kat. św. przem. VI, ul. Sew. Mielżyńskiego (Hotel Monopol).

2) Gaede Artur, Najstarsza Poznańska f-ka wódek i likierów, rok założ. 1816, kat. św. przem. IV (od listopada 1926 r. otwarto f-kę cukierk.) ul. Św. Wojciecha 29/30.

3) Gołąbek Franciszek, „Francois", rok założ. 1923, ul. Pocztowa 21.

4) „Goplana", T. A. Poznańska f-ka czekol. rok założ. 1911, kat. św. przem. III ul. Św. Wawrzyńca 28. wrzyńca 28.

5) „Karom", T. z o. p. Poznańska specjalna f-ka drażetek, rok założ. 1926, kat. św. przem. IV ul. Bielniki 3.

6) Knast Kazimierz, f-ka keksów „Ka-Ka", rok założ. 1920, kat. św. przem. V, ul. 3 Maja 6.

7) Kurczewski W. Pierwsza Poznańska f-ka keksów i wafli „Wuka", rok założ. 1920, kat. św. przem. V ul. Dolna Wilda. narożnik ul. Krzyżowej.

8) Litwiński Edward, T. z o. p. Parowa f-ka karmelków, cukrów i czekol. drażetek i marmelad, rok założ. 1908, kat. św. przem. IV ul. Warszawska 9/10.

9) „Venetia" Sp. Akc. f-ka czekol. i cukrów rok założ. 1920, kat. św. przem. IV ul. Dąbrowskiego 97, tel. 69-65.

10) Zagłobiński A. i W. Podolski, f-ka cukrów i czekol. rok założ. 1919. kat. św. przem. V plica Mostowa 15.

Rybnik.

1) Sobtzik R. f-ka pierników, keksów i świec woskowych, rok założ. 1901, wł. Jerzy Sobtzik, kat. św. przem. VII ul. Rynek 13.

Rzeszów.

1) „Astra" f-ka cukierk. i piern. Sp. z o. o. rok założ. 1923, kat. św. przem. VI.

Siemianowice.

1) „Hanka" — Górnośląska f-ka czekol. i cukrów. Zarząd F-my: Teofil Majcherczyk i prokurent Bronisław Wałek. Kapitał F - my Zł. 25.000.— rok założ. 1922. Kat. Św. Przem. IV, ul. Szeflera 4, tel. 530 i 77.

Stanisławów.

1) Krowicki W. f ka cukierk.i czekol. wł. St. Krowicki i Teodor Oleśnicki, rok założ. 1926.

Warszawa.

1) „Alfa" f-ka irysów, Sp. z o. o., ul. Burakowska 10.
2) Anczewski F. f-ka biszk. cukr. i czekol. ul. 11 listopada 10.
3) Dofański Józef, ul. Cicha 4.
4) Fruziński J. f-ka czekol. i cukrów, Sp. Akc. Kat. Św. Przem. IV ul. Polna 34.
5) Fuchs Stanisław, f-ka biszkoptów, Sp. Akc. Kat. Św. Przem. IV ul. Nowolipie 80.
6) Fuchs Franciszek i S-wie, f-ka czekolady Sp. Akc. Kat. Św. Przem. III ul. Topiel 12.
7) „Franboli" Wytw cukrów i czekol., ul. Śnieża 3.
8) „Fenomen", ul. Ogrodowa 40.
9) Iłowieccy B-cia, Zakł. Przem. Sp. Akc. Kat. Św. Przem. IV ul. Lipowa 7a.
10) Kierski A. f-ka cukrów i czekol. Kat. Św. Przem. IV ul. Młynarska 26.
11) Kabulski W. i Domajski S. f-ka cukrów i czekol. ul. Sandomierska 13.
12) Krysek i S-ka, ul. Grzybowska 16.
13) Lardelli G. G. f-ka czekolady i cukrów, Kat. Św. Przem. IV ul. Polna 28.
14) Laskowski i Rau, Zakł. Przem. ul. Rakowiecka 29.
15) Majewski St. f-ka czekol. cukr. i herbarników, ul. Hoża 67.
16) Machlejd K. Zakł. Przem. Sp. Akc. ul. Chłodna 45.
17) „Plutos" f-ka czekol. i cukr. Sp. Akc. Kat. Św. Przem. IV, ul. Senatorska 17.
18) „Rusałka", wł. Lebenbaum W. f-ka czekol. i wafli, ul. Grzybowska 24.
19) Riese i Piotrowski, ul. Towarowa 44.
20) Roszkowscy B-cia, Lembowicz i S-ka, f-ka cukrów i czekol. ul. Woolska 54.
21) Stopniccy B-cia, f-ka cukrów, ul. Solna 12.
22) Twarowski Czesław, f-ka cukierków, Kat. Św. Przem. IV, ul. Chłodna 36.
23) Wakareccy Z. f-ka czekol, cukrów i karmelk. ul. Żabia 4.
24) Wedel Emil i Syn, f-ka czekol. Kat. Św. Przem. III, ul. Szpitalna 8.
25) Wróblewski Jan, f-ka parowa pierników, czekol., i świec wosk., ul. Kapitulna 8.
26) Wł. Rogiński, Fabryka Cukrów — Kopernika 10.

Wielkie Hajduki.

1) „Waflopol" f-ka czekol. wafli oraz cukrów. Sp. z o. o. rok założ. 1925, Kat. Św. Przem. V, ul. Krakowska 5.

Wilnó.

1) „Fortuna", f-ka karmelków, wł. Josel Farber, Kat. Św. Przem. V, ul. Metropolitańska 5.
2) Charmac J. Kat. Św. Przem. V, ul. Zawalna 28.
3) „Triumf", wł. Wenseer i Minkin, Kat. Św. Przem. V. ul. Archanielska 9.
4) „Unitas" Sp. z o. o. (7 udziałowców), Kat. Św. Przem. V.
5) Wołkow, Kat Św. Przem. V, ul. Piwna 3.

WOJSKOWE ZJEDNOCZENIE SPOŻYWCZE
Spółdz. z ogr. odp.
Warszawa, Grzybowska 19. tel. 46-63.

Cukrownie i Zakłady Przemysłowe - Rolne
„ZAGŁOBA I OPOLE LUBELSKIE"
Fabryka Konserw w Zagłobie.
Główne Biuro Sprzedaży: Warszawa, Boduena 2
tel. 202-34.

9. Przetwórstwo owocowe i warzywnicze

Przemysłu przetworów i jarzyn w Polsce przed wojną prawie że nie było. Obecnie jest on tylko w zaczątku, jednak wykazuje po odrodzeniu niepodległości, szczególnie w niektórych działach, jak np. produkcja win owocowycn, żywą tendencję rozwojową.

Powierzchnię, zajętą u nas przez sady owocowe, oblicza prof. Chrząszcz *) na 225.000 ha, ilość drzew owocowych na 34 miljony, z czego przypada na:

jabłonie	19,01	milj.	t. j.	56%	z czego	owocujących	65%
grusze	4,76	„	„	14%	„	„	65%
śliwy	4,76	„	„	14%	„	„	80%
wiśnie	2,38	„	„	7%	„	„	80%
czereśnie	2,04	„	„	6%	„	„	80%
inne				3%	„	„	80%

Sprzęt owoców według tegoż źródła wynosił w r. 1925:

jabłek	9.282	tys. q.	z jednego drzewa	73 kg.
gruszek	2.042	„	„	80 „
śliwek	1.371	„	„	36 „
czereśni	539	„	„	33 „
wiśni	486	„	„	25 „

Wynosi to sumarycznie na głowę ludności 50 kg., nie licząc znacznej, niemożliwej jednak nawet do przybliżonego obliczenia, ilości dzikich jagód leśnych oraz jagód i warzyw, hodowanych po ogrodach i sadach. Poważna część tych owoców, pozostająca rok rocznie po zaspokojeniu spożycia natychmiastowego, marnuje się, o ile nie jest odpowiednio przerobiona lub konserwowana. Przyczynia się do tego brak zorganizowanego handlu owocami i trudności przewozowe, szczególnie dotkliwe dla ogrodnictwa, ograniczenia w przyjmowaniu ładunków owocowych do pociągów osobowych i pośpiesznych. Wytwarza to olbrzymią różnicę cen hurtowych w ośrodkach produkcji i spożycia, sięgającą w latach urodzajnych do 90 proc. i wyżej ceny towaru owoców szybko psujących się. Sytuacja ta zaostrza się z każdym rokiem wobec pędu do zakładania i rozszerzania sadów, wyrażające-

*) Według danych przytoczonych na konferencji w sprawie przetwórstwa owocowego w Ministerstwie Rolnictwa w dn. 27 i 28 kwietnia r. b. Obliczenia prof. Chrząszcza pokrywają się prawie zupełnie z danemi p. E. Szturm de Sztrema (Zasiewy i zbiory w r. 1924 — 25 — odbitka z „Kwartalnika Statystycznego" 1926 t. III z. 1). Różnią się natomiast od obliczeń prof. Goriaczkowskiego (Stosunki Rolnicze Rzplitej Pol. R. II Ogrodnictwo) głównie pod względem procentowego podziału poszczególnych gatunków drzew w sadach Polski. Według tego autora na jabłonie przypada 25 proc., na grusze 10 proc., śliwy — 40 proc. oraz wiśnie i czereśnie 25 proc. ogółu drzew. Zbiór owoców w latach urodzajnych oblicza prof. Goriaczkowski na 359 000 tonn jabłek, 144.000 tonn gruszek, 326.000 tonn śliwek i 204.000 tonn wisien i czereśni.

go się w użytkowaniu rocznie ok. 2,5 miljonów wytworzonych w kraju drzewek szczepionych, z czego ok. 1 miljona idzie na odnowienie, a ok. 1 i pół miljona na przyrost *).

Wobec tego stanu rzeczy znaczenie przemysłu przetwórczego jest oczywiste. Potęguje je jeszcze okoliczność, że innego surowca, mian. cukru, używanego wespół z owocami do wyrobu kompotów, konfitur, marmolad, powideł i t. p. oraz do win owocowych, mamy nadmiar, i rozwój zbyt niskiego poziomu spożycia tej cennej odżywki leży w interesie kraju.

A wchodzą tu w grę wcale nie bagatelne ilości tego artykułu, gdyż zużywa się na wyrób:

kompotów	27 — 45%	cukru
konfitur	55 — 70%	„
marmelad	45 — 65%	„
syropów owocowych	50 — 69%	„
pasty i pastiły	73 — 81%	„
powideł	24 — 40%	„
galaret	65 — 75%	„
win owocowych	16 — 24%	„ **)

Z owoców wytwarza się wina drogą fermentacji, dodawanego do moszczu owocowego cukru. Pozatem owoce przetwarza się bądź konserwuje:

1) przez odbieranie im nadmiaru wilgoci (susz, owoce kandyzowane, konfitury, galarety, powidła, marmeladki i serki).

2) przez wyjałowienie w hermetycznie zamkniętych naczyniach (kompoty, soki, napoje bezalkoholowe) i

3) przez dodawanie lub wytwarzanie antyseptyków (konserwy, nalewki spirytusowe, soki, moszcze antyseptyzowane).

Przemysł win owocowych rozwinął się dopiero po wojnie. Przyczyniły się do tego: 1) odgraniczenie terytorjum Polski od produkujących wina gronowego krajów państw zaborczych, 2) trudności w zaopatrywaniu się w wina zagraniczne wobec osłabienia tętna handlu międzynarodowego po wojnie i wskutek zubożenia ludności oraz 3) w pewnym stopniu pęd do stwarzania nowych placówek wytwórczych w okresie inflacji i ucieczki od spadającej z dnia na dzień marki polskiej. W pierwszych latach niepodległościowych przemysł ten miał pomyślne warunki rozwoju. W ostatnich czasach uległy one znacznemu pogorszeniu w związku z ogólnemi trudnościami natury gospodarczej i kredytowej doby poinflacyjnej, oraz wskutek przyznania Francji i rozciągnięcia na mocy klauzuli największego uprzywilejowania na inne państwa znacznych, bo 90%-owych ulg celnych na wina.

Podcięło to w znacznym stopniu krajowy przemysł winiarski, niedostatecznie okrzepły jeszcze i wymagający silnej ochrony przed zabójczą konkurencją znanych i uznanych w całym świecie zagranicznych win gronowych. Sytuację tę potęguje jeszcze ta okoliczność, że owoce nasze, bez porównania uboższe w cukier od słodkich winogron, wymagają, jak to już wyżej wspomnieliśmy, znacznej domieszki cukru, co oczywiście podnosi koszty własne produkcji.

Dalszą bolączką winiarstwa polskiego, jak zresztą i innych działów przetwórstwa owocowego, jest brak jednolitej ustawy o dozorze żywności. Utrudnia to pozyskanie sobie dobrej marki ze strony poważnych firm, wytwarzających towar rzetelny, którym podrywają opinję w szerokich sferach konsumentów wina, produkowane nieumiejętnie i źle, przez inne wytwórnie. Wytwarza to tę sytuację, że odbiorcy trudno jest rozeznać się na rynku naszym, na którym obok owocowych win pierwszorzędnych, mogących śmiało współzawodniczyć z winami gronowemi, spotyka się towar całkiem lichy, a nawet tolerowane jeszcze dotychczas t. zw. wina sztuczne. Trudności w szerokiem rozprzestrzenieniu win przysparza jeszcze nasza ustawa antialkoholowa ze swemi licznemi ograniczeniami oraz uciążliwe i nie liczące się z właściwościami przemysłu, a przeniesione żywcem z browarnictwa, rozporządzenia władz akcyzowych.

Pojemność potencjalną rynku naszego w stosunku do spożycia wina określa prof. Iwanowski w przytoczonym artykule na 14,5 miljonów litrów. Ponieważ zaś winiarska produkcja krajowa nie przekracza $2\frac{1}{2}$ miljonów litrów, przeto perspektywy rozwojowe są znaczne.

Według prof. Chrząszcza, opierającego się na danych statystycznych Dyrekcji Państw. Monopolu Spirytusowego, wytwórni wina było w r. 1924 — 122, zaś w r. 1925 — 213; ilość robotników zatrudnionych w nich wynosiła w r. 1924 — 281, a w r. 1925 — 357. Są to, jak widać z zestawienia tych liczb, przeważnie bardzo drobne wytwórnie lub skromniutkie oddziały winiarskie przy fabrykach wódek i likierów. Poważnych firm, produkujących wina na trochę szerszą skalę i dążących do dalszego rozwoju tej produkcji, jest zaledwie kilka.

Drugą ważną gałęzią przetwórstwa owocowego jest suszarnictwo. Jest ono dotychczas bardzo słabo rozwinięte. Jedynie na Kresach istnieje kilka większych suszarni jabłecznych (produkcję ich w r. 1925 obliczają na 120 — 140 tonn) oraz liczne drobne prymitywne suszarnie, wyrabiające dymny susz śliwkowy w środkowem dorzeczu Wisły. Dalszy rozwój tego przemysłu ma widoki jedynie w kierunku wytworzenia suszu jabłecznego i śliwkowego. O ile jednak nasze poszczególne gatunki jabłek, szczególnie rozpowszechnione na Kresach antonówki, stanowią doskonały materjał dla tego przerobu, to śliwki przeważnie co do wielkości owocu równać się nie mogą z renomowanemi śliwkami bośniackiemi, właściwą słodycz zaś osiągają tylko w tym wypadku, o ile do celów suszarniczych używane są w stanie najzupełniejszej dojrzałości. Rozpowszechnienie jednak właściwych gatunków szlachetnych, głównie śliw włoskich, może i powinno braki te usunąć i wyprzeć z rynku naszego importowany susz śliwkowy zagraniczny.

P. Damazy Tilgner *) przytacza następujące dane, dotyczące handlu zagranicznego suszem.

Rok	Przywóz		Wywóz		Wagowy stosunek proc. wywozu do przywozu
	Ilość w q.	wartość w tys. zł	Ilość w q.	wartość w tys. zł.	
1922	83.714	5.704	2.620	125	3,13
1923	122.991	6.609	4.085	163	3,30
1924	204.637	15.920	2.563	301	1,25
1925	106.776	9.730	4.053	471	3,80

*) Według danych, przytoczonych na wspomnianej konferencji przez dyr. Hanickiego.

**) Prof. N. W. Iwanowski: Przetwórstwo owocowe w związku z cukrownictwem — Gazeta Cukrownicza—1924 r. Nr. Jubileuszowy za maj — czerwiec.

*) Susz owocowy w bilansie handlowym Polski — Przemysł Rolny Nr. 8 — 9 r. 1926.

W pozycjach przywozowych za rok 1924 przypadało na susz śliwkowy 59,6½ oraz na jabłeczny i gruszkowy 2,0%, w roku następnym — 53,6% względnie 1,6½. Resztę stanowiły suszone owoce południowe, jak figi, daktyle, rodzynki i t. p. Otóż, o ile import tych ostatnich jest wobec właściwości naszego klimatu rzeczą konieczną i uwarunkowaną jedynie stopniem zamożności ludności, o tyle przywóz suszu śliwkowego i jabłecznego możnaby zmniejszyć do minimum w miarę rozwoju naszego suszarnictwa. Znawcy tych spraw upatrują najwłaściwszy kierunek rozwoju tego przemysłu w zakładaniu drobnych suszarni spółdzielczych, wzorowanych na typie mleczarni. Suszarnie takie powstawaćby winny w ośrodkach produkcji w ścisłym związku organicznym z sortowniami owoców oraz wytwórniami wina i marmelady z III-go gatunku, niezdatnego ani na sprzedaż w stanie surowym (I-y gatunek), ani na przerób na susz (II-gi gatunek).

Przemysł konserwowy również jest słabo u nas rozwinięty. Istnieje w Polsce zaledwie kilkanaście poważniejszych wytwórni konserw owocowych i jarzynowych, których produkcja nie przekracza ok. 1½ milj. puszek. Jest to ilość znikoma w zestawieniu z zagranicą, która wytwarza i konsumuje olbrzymią ilość tych produktów. Dość wspomnieć o Stanach Zjednoczonych, w których spożycie konserw owocowych i jarzynowych oblicza się na 74 puszek na głowę ludności. Według danych dr. F. Boettgera *) konsumcja ta wynosi w Niemczech 1 kg. na głowę ludności. Produkcja tamtejszaześrodkowuje się w 380 fabrykach, zatrudniających ok. 30.000 robotników i pracowników. Wartość produkcji ocenia Boettger na ok. 200 milj. marek, a zdolność przerobową na 90 miljonów kg. konserw i 45.000 tonn marmelady.

Nasza skromniutka wytwórczość w tym kierunku uzależniona jest od nadzwyczaj niskiej skali spożycia oraz od braku popytu na przetwory ze strony armji. Z pośród konserw jarzynowych wchodzą u nas w grę jedynie groszek i fasolka, powidełka (purée) z pomidorów oraz szparagi. Produkcję naszą podraża w bardzo wysokim stopniu brak krajowych maszyn i aparatów, przystosowanych do tego przemysłu, i uszczelniaczy gumowych do puszek, szczególnie zaś wysokie cło na blachę białą, z której puszki przy konserwach groszkowych np. przenoszą blisko dwukrotnie koszty samej jarzyny konserwowej.

*) Die deutsche Obs - und Gemüsekonservenindustrie — Zeitschrift für Waren - und Kaufhäuser — Nr. 4 r. 1927.

Produkcja marmelady wzrosła bardzo znacznie w czasie wojny i bezpośrednio po wojnie w związku ze wzrostem cen na tłuszcze jadalne.

Prof. Iwanowski oblicza wytwórczość marmelady w b. Kongresówce w r. 1911 na 260 tonn zaledwie. W r. 1923 zaś dwie tylko fabryki warszawskie wyprodukowały 750 tonn tego produktu przy produkcji dziennej 1500 kg.

Produkuje się u nas również sposobem fabrycznym, szczególnie na terenach zachodnich, kapustę kwaszoną i kiszoną. W Centrum i na Wschodzie państwa kwaszenie to odbywa się przeważnie sposobem domowym.

Przetwórstwo owocowe w Polsce niestety wyjątkowo tylko opiera się o własną produkcję ogrodniczą. Istnieją jednak przetwórnie, posiadające własne sady i ogrody warzywne, jak np. Pudliszki*) w Poznańskiem, a nawet własny cukier, jak Zagłoba w Lubelskiem, organicznie związany z cukrownią Opole.

Poważną bolączką przemysłu przetwórczego stanowią wysokie ceny na cukier i konieczność opłaty akcyzy państwowej za ten surowiec. Organizacje przetwórcze bezskutecznie dotychczas zabiegają u rządu o zniesienie opłat akcyzowych na cukier lub choćby o przyznanie im ulg pod tym względem, jak również o uproszczenie formalistyki przy przyznawanym zasadniczo zwrocie akcyzy za cukier w przetworach wywożonych zagranicę.

Jest nadzieja, że wyłoniony przez ostatnią konferencję na terenie Ministerstwa Rolnictwa projekt powołania do życia Rady Przetwórczej, jak również dotacyj na rzecz ośrodka naukowego przy jednej ze szkół akademickich, przyczyni się do wydatniejszego poparcia tego młodego przemysłu, rokującego wielkie nadzieje rozwoju.

*) W r. b. znajduje się tam 25 ha plantacyj pomidorów, 32,5 ha szparagów, 1800 okien inspekcyjnych dla rozsady i 87,5 ha sadu owocowego.

10. Chmielarstwo

Uprawa chmielu w Polsce sięga równie dawnych czasów, jak w Niemczech i Czechach. Przechodziła ona różne okresy rozwoju i upadku. Ku końcowi doby przedwojennej rokowała najlepsze nadzieje. Powierzchnię zajętą przez chmielniki w r. 1914 szacuje p. Wacław Ścibor **) na 6.800 ha. Według poszczególnych dzielnic rozdzielała się ona według źródła w sposób następujący:

na Wołyniu —2.500 ha	w b. Kongresów.—1500 ha
w Małopolsce—2.500 ha	w Wielkopolsce — 600 ha

Wydawnictwo Ministerstwa Rolnictwa i D. P. „Stasunki Rolnicze Rzeczypospolitej Polskiej" podaje o wiele niższy szacunek chmielników przed wojną na obecnem terytorjum Polski, obliczony na 5.600 ha.

**) Przegląd Piwowarski NNr. 26 i 27 — r. 1926.

Chmielniki w b. Kongresówce (głównie w Lubelskiem i Kieleckiem) i w Małopolsce (największy ośrodek koło Rohatyna na pograniczu Wołynia), należą prawie wyłącznie do wiekszej własności ziemskiej w przeciwieństwie do Wielkopolski, gdzie rozwinęły się one przeważnie u kolonistów niemców, i częściowo do Wołynia, gdzie plantowano chmiel wprawdzie również w większych majątkach, głównie jednak w kolonjach czeskich.

Wojna poczyniła olbrzymie spustoszenia w chmielarstwie poskiem: zanikło ono prawie zupełnie w Małopolsce i ledwie obecnie zaczyna się tam powoli odradzać; uległo też znacznej redukcji i w innych dzielnicach, szczególniej zaś na Wołyniu.

Zestawienia, opracowane w r. 1924 przez Wołyńskie Towarzystwo Rolnicze, dają następujący obraz stanu tamtejszego chmielarstwa przed wojną i w latach 1923 i 1924.

Powiat	Obszar chmielników w ha		Produkcja chmielu w ctr. pojed. (50 kg)		Współudział większej własności w % %		%% plant. zniszcz. w czasie wojny
	1914	1924	1910/14	1923	1910/14	1924	
Dubieński	1.700	700	32.000	11.000	25	0	60
Równieński	650	400	12.800	4.800	40	5	40
Łucki	200	20	4.000	400	5	0	85
Ostrogski	130	12	2.400	240	20	20	70
Kowelski	110	5	2.000	100	0	0	90
Włodzimierski	100	8	1.400	140	30	0	90
Horochowski	80	3	1.200	120	0	0	90
Kamieniecki	20	5	800	240	70	50	70
	2.990*)	1.153	56.600	17.040			

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (Kwartalnik Statystyczny. Rok 1926, tom III, zeszyt 1) stan chmielarstwa w Polsce w roku 1925 da się ująć w następujące zestawienie:

Województwo	Powierzchnia zajęta przez chmielniki w ha	Ogólny zbiór w q =100 kg	Przeciętny zbiór z ha w q =100 kg
Kieleckie	123	504	4,1
Lubelskie	500	2.250	4,5
Wołyńskie	1.520	10.640	7,0
Poznańskie	200	1.200	6,0
Krakowskie	19	91	4,8
Lwowskie	137	658	4,8
Polska	2.499	15.343	6,1

Chmiel polski wraz z chmielem niemieckim, czeskim, jugosłowiańskim i alackim zaliczany jest do towaru wysokogatunkowego (Qualitätshopfen) w przeciwieństwie do gorszych i zdatnych tylko do wyrobu piwa górnej fermentacji chmielów belgijskich, francuskich, amerykańskich i australijskich.

Świetową produkcją chmielu „Bulletin de Statistique Agricole et Commerciale" (Novembre 1926) przedstawia w następujący sposób:

Kraj	Powierzchnia chmielników tys. ha			Produkcja chmielu w tys. q 100 kg		
	1926	1925	przeciętnie 1920—24	1926	1925	przeciętnie 1920—24
Niemcy	14,2	12,6	12,0	—	48,5	48,5
Austrja	—	0,1	0,1	—	0,5	0,4
Belgja	1,4	1,3	1,4	22,7	25,4	18,8
S. H. S.	—	3,0	1,6	—	11,1	12,6
Francja	—	3,9	4,2	—	43,8	38,2
W. Brytanja	10,4	10,6	10,0	168,7	180,3	150,4
Węgry	—	0,1	0,1	—	0,3	0,8
Polska	—	2,0	2,0	—	15,3	14,6
Czechosłowacja	10,5	8,1	8,1	84,8	70,3	53,7
Kanada	—	0,2	0,2	—	—	3,8
St. Zj. A. P.	8,4	9,5	9,5	130,3	129,6	125,9
Australja	—	0,7	0,7	—	—	1,0
Nowa Zelandja	—	0,3	0,3	—	—	4,1

*) Liczba ta przewyższa znacznie szacunek, zaczerpnięnie dość ścisłym i pewnym obliczeń statystycznych.
ty z dwuch wyżej wymienionych źródeł. Jest to wynikiem

Z podsumowanych pozycyj 3-ej i 6-ej otrzymamy powierzchnię chmielników w państwach ujętych przez statystykę Międzynarodowego Instytutu Rolniczego za pięciolecie 1919 — 1924 oraz przeciętną produkcję chmielu w tych państwach za ten okres czasu. Pokrywa się to prawie z powierzchnią chmielników na świecie i ze światową produkcją chmielu. Pierwsza z tych pozycyj wyrazi się liczbą 50.200 ha, druga — 482.800 q.

Produkcję ostatnią (1926 r.) szacuje powołane do życia przez IV-ty Międzynarodowy Kongres Chmielarski środkowo - europejskie biuro chmielarskie na 927.000 ctn., pojed. (a 50 kg.) w czem szlachetnego chmielu europejskiego 370.000 ctn. pojed. i chmielu gorszych gatunków — 557.000 ctn. poj.

Produkcja polska wynosi więc ok. 3½ produkcji światowej i przeszło 8% w stosunku do produkcji chmielu szlachetnego.

Chmiel użytkowany jest wyłącznie do wyrobu piwa. Wytwórczość więc i spożycie tego trunku wpływa decydująco na produkcję chmielu. Światowe spożycie piwa spadło w czasie wojny z 295 miljonów hektolitrów rocznie do poziomu 102 milj. hl. w r. 1917/18 i od tej chwili wykazuje stały powolny wzrost. Obecnie szacują je na 130 do 140 miljonów hektolitrów.

W Polsce obecna produkcja piwa pokrywa się prawie zupełnie z konsumcją, wyrażającą się skromną liczbą 1.300.000 do 1.500.000 hlt., podczas gdy przed wojną sięgała 9.000.000 hlt. Dla wyrobu produkowanego obecnie w Polsce piwa browary zużytkowują około 9.000 — 10.000 ctn. poj. chmielu. Ponieważ zaś produkujemy obecnie ok. 20.000 — 30.000 ctn. poj., więc chmiel stanowi wybitny artykuł eksportowy.

Wywóz względnie przywóz tego artykułu za ostatnie lata po wojnie przedstawiał się jak następuje (według danych Referatu Statystycznego Zw. Pol. Organ. Roln.):

Chmiel i ekstrakt chmielowy (tonny)

1921		1922		1923	
przywóz	wywóz	przywóz	wywóz	przywóz	wywóz
2,6	1.361,1	156,6	602,8	69,2	700,4

Chmiel (w tonnach i 1000 zł.)

1924				1925			
przywóz		wywóz		przywóz		wywóz	
tonny	1000 zł.	tonny	1000 zł.	tonny	1000 zł.	tonny	1000 zł.
326,3	2.934,2	283,1	3.378,8	139,8	1.497,1	753,5	7.589,0

Chmiel (w tonnach i 1000 zł.)

(lata gospodarcze od 1.VIII do 31.VII)

1924/25				1925/26			
przywóz		wywóz		przywóz		wywóz	
tonny	1000 zł.	tonny	1000 zł.	tonny	1000 zł.	tonny	100 zł,
314,6	2.529,5	412,0	4.018,2	134,3	1.617,2	541,1	5 662,0

Pozycje przywozowe tłumaczyć należy światową sławą chmielów niemieckich, szczególnie zaś czeskich, oraz dumpingiem kredytowym, szeroko stosowanym przez handel hurtowy chmielem obu tych krajów, najskuteczniejszym, jak to widać z zestawień powyższych w r. 1924, wzgl. 1924/25, gdy stopa procentowa i trudności kredytowe były w Polsce najwyższe.

Z rozważań powyższych wynika, że perspektywy rozwoju chmielarstwa w Polsce są dobre. Mamy w Polsce odpowiednią glebę, sprzyjające warunki klimatyczne, dużo wolnych rąk roboczych i tani materjał drzewny. Brak nam tylko kapitałów potrzebnych na inwestycje, doświadczenia, sił fachowych i — last non least — wytrwałości w dążeniu do osiągnięcia celu. Braki te jednakże dałyby się usunąć, gdybyśmy lepiej się zespolili i rozpoczęli rozumną akcję, opartą o silne stowarzyszenia chmielarskie, któreby potrafiły zaspokoić potrzeby swych członków, udzielić im odpowiednich instrukcyj i wzbudzić zainteresowanie czynników rządowych do kultury tej pożytecznej i rentownej rośliny. Za wzór powinna posłużyć pożyteczna działalność śp. Jana Kleniewskiego, zasłużonego inicjatora i propagatora chmielarstwa w Lubelszczyźnie, który nietylko właśn'e chmielarstwo potrafił postawić na wysokości, ale, — co najtrudniejsze — zorganizował racjonalny handel chmielem, docierający bezpośrednio do konsumenta — browaru i unikający szkodliwego i kosztownego pośrednictwa. Warszawski Syndykat Plantatorów Chmielu, który odziedziczył te jego zapoczątkowania, może się chlubnie szczycić, że jest pod tym względem wyjątkiem w całej bodaj Europie. Niestety działalność Syndykatu Plantatorów Chmielu rozciąga się prawie wyłącznie tylko na b. Kongresówkę. W pozostałych dzielnicach, szczególnie na Wołyniu, handel chmielem zdany jest całkowicie na łaskę i niełaskę agentów zagranicznych i miejscowych pośredników ,zgarniających olbrzymie zarobki, które mógłby zatrzymać u siebie rolnik, gdyby stworzył odpowiednią silną organizację handlową. Na obniżenie cen, płaconych plantatorom w stosunku do poziomu cen światowych, wpływa często nieumiejętność bądź niesumienność w przygotowaniu i odpowiedniej segregacji towaru. Brakom tym należałoby zaradzić przez staranne zbieranie i suszenie towaru, głównie zaś przez wprowadzenie standaryzacji chmielu, przez stowarzyszenia i związki chmielarskie. Postulat ten wysunięty został, jako paląca potrzeba na naradach chmielarskich w Zw. Pol. Organ. Roln. w czerwcu i lipcu r. 1926. Podkreślono również wówczas potrzebę zorganizowania niezależnie od instniejących już organizacyj zawodowo - chmielarskich na Wołyniu (Wołyńskie T-wo Chmielarskie) i w Wielkopolsce („Chmiel Nowotomyski") podobnych związków w b. Kongresówce i w Małopolsce, oraz wytworzenia jednolitego frontu chmielarskiego przez zogniskowanie tych oganizacyj zawodowych w centralnym związku stowarzyszeń chmielarskich w Warszawie. Opracowano też wzory odpowiednich zrębów statutowych.

Niestety prace te dotychczas nie znalazły oddźwięku i małopolskie organizacje rolnicze nie zainteresowały się niemi. Jedynie tylko w Lublinie jest nadzieja zorganizowania w bliskim czasie lokalnego związku chmielarskiego.

Świetna konjunktura cen na chmiel w latach ostatnich i ogromne zyski, osiągane z umiejętnej kultury tej rośliny, dały silną pobudkę do szerokiego zainteresowania się tą rośliną i do zakładania licznych nowych chmielników.

Chmiel wymaga starannego przygotowania i nawożenia roli, głębokiej orki lub jeszcze lepiej regulówki, rusztowania złożonego ze słupów i drutów, po których roślina się pnie, corocznego umiejętnego przycinania, ochrony — często bardzo kosztownej — przed chorobami i szkodnikami, starannego zbioru, umiejętnej segregacji i wreszcie niezwłocznego po zbiorze wysuszenia w specjalnie dla tego celu przystosowanych suszarniach.

P. Kwaśnicki, instruktor chmielarski Wołyńskiego Tow. Rolniczego, oblicza koszty uprawy i zasadzenia 1 ha chmieln ka na 1660 zł. 50 gr. i koszty założenia szpalerów systemem auszteckim — na 2755 zł. 76 gr. Koszty urządzenia suszarni Linkardtowskiej o powierzchni ogrzewalnej 16 m. kwadratowych, obliczonej na 6 — 6,5 ha chmielnika, wynoszą ok. 7.500 zł., suszarni zaś „uniwersalnej" systemu inż. Dyderskiego — ok. 12.000 zł. Koszty więc założenia 1 ha chmielnika łącznie z suszarnią, obliczoną na 6 — 6,5 ha, pzyjąć można na wysokości od 6.766 zł. 26 gr. do 7.599 zł. 26 gr., koszty gospadarcze *) 1 ha chmielnika łącznie z remontem drutów, pr eciętnemi kosztami walki ze szkodnikami i amortyz cją urząrzeń i suszarni obliczać można na ok. 1600 zł.

Dochód brutto z 1 ha chmielnika *) zależny jest od trudnej do przewidzenia konjunktury cen na chmiel. Wahać się on może w bardzo szerokich granicach od 241.5 dolarów (przy cenie chmielu = 20 dol.) do 1.328 dol. (przy cenie chmielu = 110 dol.).

*) A. Iwański — Chmielarstwo w Polsce — Rolnik Ekonomista 1927 Nr. 3.

II. Przemysł cykorniany

Przemysł cykorniany dzieli się na suszarnictwo korzenia cykorji i właściwy wyrób cykorji palonej, używanej jako surogat kawy.

Do przemysłu rolnego zaliczamy jedynie suszarnictwo korzenia cykorji, który w formie wysuszonej stanowi półfabrykat, będący przedmiotem handlu międzynarodowego.

W Polsce suszarni korzenia cykorji jest przeszło pięćdziesiąt. W ogromnej większości związane są one z własnością ziemską, produkującą surowiec; w mniejszości — znajdują się przy fabrykach cykorji, lub całkiem niezależnie.

Przed wojną przemysł suszarniczo - cykorniany rozwinięty był prawie wyłącznie w zachodniej połaci woj. warszawskiego (pow. włocławski, lipnowski, nieszawski i sierpecki) i częściowo w woj. łódzkiem i lubelskiem; poza tem w bardzo małym stopniu w woj. poznańskiem. Powierzchnia zasiewu cykorji sięgała wówczas 6.000 ha. Było to w ścisłym związku z wydatną produkcją cykorji, obliczoną w $\frac{1}{3}$ na spożycie

wewnętrzne i w $^{2}/_{3}$ na wywóz w głąb Rosji w formie gotowego produktu. W okresie wojennym dzięki wyjątkowo pomyślnej konjunkturze przemysł ten wzmógł swoją produkcję o 20 do 25 proc. W ciągu lat niepodległościowych produkcja ta spadła. Łącznie z tem skurczyła się też powierzchnia zasiewu cykorji.

Według Kwart. Statyst. za lata 1925 i 1926 powierzchnia ta oraz ogólny zbiór w q. (100 kg.) i przeciętny plon przedstawiają się, jak następuje.

	1923/24			1924/25		
	powierz. zasiewu w ha	wg. zbor. w q.	przec. plon w q.	powierz. zasiewu w ha	ogólny zbiór w q.	przec. plon w q.
Polska	1.957	294.187	150	1.994	368.321	185
Woj. Warszawskie	1.339	175 096	125	1.402	254.066	181
„ Łódzkie	401	86.926	217	401	76.590	191
„ Poznańskie	138	28.935	210	138	30.135	218
„ Krakowskie	19	3.230	170	19	2.090	110
„ Lwowskie				34	5.440	160

Krajowa produkcja korzenia cykorji nie wystarcza obecnie na przerób fabryczny. Suszone też korzenie stanowią przedmiot importu. Według danych Referatu Statystycznego Zw. Pol. Organ. Rolnicz. import ten w roku gospodarczym 1924/25 wyraził się liczbą 1565,1 tonn, sprowadzanych z Belgji (915 t.), Czechosłowacji (549,6 t.) i Niemiec (100,5 t.). W następnym roku gospod. 1925/26 przywóz wynosił tylko 370,4 tonny, a wywóz do Belgji 272,6 t.

Jest to zjawisko przejściowe i nienormalne, gdyż suszarniczy przemysł krajowy przy odpowiedniem poparciu kredytowem nie tylko wystarczyć powinien na zaspokojenie polskich fabryk cykorji, lecz mógłby łatwo stanowić poważną rubrykę wywozową. Należy mieć nadzieję, że przemysł ten po zamierzonem w najbliższym czasie zorganizowaniu się znajdzie należyte poparcie ze strony władz rządowych i instytucyj kredytowych.

Poza Polską przemysł cykorniany najbardziej rozwinięty jest w Belgji, Niemczech i Czechosłowacji. Poza tem produkują cykorję: Holandja, Francja (w rozmiarach niewystarczających na potrzeby krajowe) i w niewielkich ilościach Węgry.

Powierzchnia zasiewu cykorji w Belgji wynosiła w r. 1924 9.020 ha, ogólny zbiór 2.753.000 q. i plon 305 q. z hektaru. Eksport belgijski w tym samym roku wyniósł 318.710 q. W Czechosłowacji pod uprawą cykorji w r. 1924 było 7.529 ha, zbiór wyniósł 1.403.295 q. i wywóz korzenia suszonego 44.509 q.

12. Słodownictwo

Polska jest wielkim producentem jęczmienia i posiada w Centrum i na Zachodzie Państwa znakomite warunki hodowli jęczmienia browarnego. Pomimo to jednak przemysł słodowniczy nie jest w niej zgoła rozwinięty, jako samodzielna gałęź przetwórstwa rolniczego. Słód produkowany jest u nas tylko w browarach w związku z zapotrzebowaniem tego artykułu na wyrób piwa i jedynie nadmiar słodu, wytwarzanego przez nie, bywa wywożony zagranicę. Handel zagraniczny tym artykułem zobrazuje następująca tablica, opierająca się na danych Głównego Urzędu Statystycznego.

	1921	1922	1923	1924	1925	1926
wywóz w tonnach	—	1.025,4	7.476,3	10.928,4	1.296,5	580
przywóz „	892,6	1 148,4	28,0	448,8	685,4	656,6

Poważniejsze pozycje eksportowe w latach 1923 i 1924 przypisać należy obowiązującym w tym okresie zakazom wywozowym na jęczmień, pozycje zaś przywozowe, pokrywane prawie w całości przez import z Czechosłowacji, — wysokiej jakości tamtejszego słodu i szeroko stosowanemu przez ten kraj dumpingowi kredytowemu. Konsumcja krajowa słodu na wyrób piwa przy obecnej niskiej skali spożycia tego trunku nie przekracza 350.000 q. Poza tem słód używa się w kraju w niewielkich ilościach na inne cele, jak 1) wyrobu środków djetetycznych (karmelki, ekstrakty) 2) do apretury materjałów białych i 3) do zwiększania dobrych właściwości piekarskich (Backfähigheit).

Handel słodemześrodkowuje się całkowicie w ręku pośredników, jakość zaś słodu polskiego jest tak niska, że ceny jego na rynku angielskim sięgają zaledwie 50 — 60 proc. cen słodu czeskiego.

Przemysł słodowniczy przeto rozpatrywać można właściwie tylko pod kątem możliwości rozwoju tej wytwórczości i ekspansji słodu polskiego zagranicę. Warunki przyrodzone ku temu mamy tak dalece doskonałe, że przy stosowaniu odpowiednich metod uprawy jęczmienia i właściwej organizacji przetwórczych placówek rolniczych, opartych o produkcję szlachetnych gatunków jęczmienia, oraz przy właściwem ujęciu handlu słodem, artykuł ten mógłby skutecznie współzawodniczyć ze słodem innych krajów na rynkach zagranicznych, a nawet z łatwością wyprzeć je w walce konkurencyjnej.

Inż. J. Bojańczyk *) sądzi, że gdyby tylko 20 proc. produkowanego u nas poza Kresami Wschodniemi, jęczmienia można było zakwalifikować, jako jęczmień browarny, a trzy czwarte otrzymanego z tej ilości słodu sprzedać zagranicę, to eksport nasz tego artykułu wynosiłby już pokaźną liczbę 145.000 tonn wartości ok. 1.800.000 Ł.

Według tego autora koszty pobudowania i instalacja t. zw. „tokowej" słodowni, zaopatrzonej w mechaniczne oczyszczanie i mycie ziarna i przewracanie słodu na suszarni i przystosowanej do produkcji rocznej od 11.000 do 12.000 q., wyniosłyby od 180.000 do 200.000 złotych w złocie bez placu, studni i bocznicy kolejowej.

*) Słodownictwo, jego stan obecny i widoki na przyszłość — Pamiętnik Pierwszego Polskiego Kongresu Rolniczego — t. II. — Warszawa 1924.

13. Olejarstwo

Olejarstwo tylko z pewnemi zastrzeżeniami można zaliczyć do przemysłu rolnego. Zastrzeżenie powyższe potęguje fakt, że przemysł olejarski w Polsce przerabia nie tylko rodzime nasiona oleiste, ale również, w pewnej drobnej wprawdzie dotychczas części, egzotyczne koprę i rycynus i dąży wybitnie do dalszego rozszerzenia nietylko przerobu tych nasion zwrotnikowych, ale również, wobec niewystarczalności produkcji krajowej, do wytwarzania oleju z importowanego siemienia lnianego. Świadczą o tem zapoczątkowane w ostatnich czasach zakupy siemienia lnianego z La Platy. Polski przemysł olejarski posiada tylko o tyle znaczenie dla rolnictwa, że zapewnia mu zbyt w kraju rzepaku i siemienia lnianego, nieznoszącego często wskutek nadmiernej wilgotności dalszych przewozów zagranicznych, oraz dostarcza mu makuchów. Treściwa ta pasza za mało jest jednak przez rolnictwo nasze doceniana, a śruty, będące produktem wtórnym przy wyrobie oleju drogą ekstrakcji, nie mają u nas zgoła popytu i muszą być w całości wywożone zagranicę.

Olejarstwo przed wojną rozwinięte było głównie w województwach centralnych i północno - wschodnich obecnego terytorjum Polski. Uległo ono częściowo zniszczeniu w okresie wojny. W dobie niepodległościowej odbudowano uszkodzone warsztaty i pobudowano nawet kilka nowych fabryk. Obecnie przemysł olejarski ześrodkowany jest w kilkunastu olejarniach parowych oraz w paruset drobnych tłoczniach prymitywnych.

Z nich tylko trzy (I. D. Potoka Synowie w Będzinie oraz olejarnie w Radomiu i Bielsku) ekstrahują olej sposobami chemicznemi. W pozostałych tłoczony jest on mechanicznie. Zdolność przerobową olejarni obliczają Stosunki Rolnicze Rzplitej Polskiej na 85.000 tonn nasion oleistych rocznie.

Przed wojną olejarstwo polskie przerabiało w 47% siemie lniane, w 33 proc. rzepak i w 20 proc. inne nasiona oleiste. Obecnie stosunek ten przesunął się na korzyść siemienia lnianego, przerabianego w trzech czwartych. Przerób rzepaku obliczają na 17 proc., a przerób innych nasion, głównie rycynusu, na 7 proc.

Makuch wzgl. śrut uważać należy w przemyśle olejarskim raczej za współprodukt, a nie za odpadek, któryby się dał porównać z wysłodkami, melasą, pulpą i t. p., gdyż produkcja jego przy stosowaniu metod mechanicznych waha się w granicach od 65—70 proc. przy przerobie lnu i 57 — 62 proc. przy przerobie rzepaku.

Przy ekstrahowaniu oleju sposobami chemicznemi udaje się otrzymać oleju mniej więcej o 3 procent więcej.

Polska produkcja olejarska nie wystarcza na potrzeby kraju. To też oleje roślinne stanowią w naszym bilansie handlowym pozycję przywozową. Dotyczy to głównie olejów palmowego i z bobu soja, nie wyrabianych w kraju, a rafinowanych tylko u nas; poza tem w mniejszych ilościach oleju lnianego i bawełnianego. Olejarstwo polskie ma jednak widoki na wywóz pewnych ilości oleju rzepakowego do Austrji i na Bałkany. Według danych Państwowego Urzędu Statystycznego przywieziono z zagranicy w latach 1925 i 1926 oleju palmowego 91.778 q. wzgl. 126.931 q. wartości 10.323 wzgl. 22.147 tys. złotych; olejów roślinnych technicznych oddzielnie nie wymienionych (prawie wyłącznie z bobu soja) 42.573 q. wzgl. 52.696 q. wartości 4.761 wzgl. 8.943 tys. zł.; oleju lnianego 3.305 q. wzgl. 1790 q. wartości 357 wzgl. 267 tys. zł. oleju rycynowego 1.584 wzgl. 3.220 q. oraz drobne ilości oliwy skażonej oraz olejów alizarynowego, makowego i laurowego.

14. Mleczarstwo

Przemysł mleczarski w Polsce rozwinięty był przed wojną na większą skalę jedynie w b. zaborze pruskim. Przerabiano tam wówczas ok. 230 miljonów litrów mleka w 364 mleczarniach przeważnie parowych *). W pozostałych dwuch zaborach przemysł ten był dopiero w zaczątku. W b. Kongresówce liczono wówczas 194 i w Małopolsce 109 drobnych, prawie wyłącznie ręcznych, mleczarń spółdzielczych, niezależnie od mleczarń prywatnych, nieuchwytnych statystycznie. Stosunek procentowy mleka przerobionego wówczas na masło szacują Stosunki Rolnicze Rzplitej Polskiej dla województw zachodnich na 1.3 proc., a dla województw centralnych i południowych na 2,3 proc. ogólnej produkcji mleka.

Wojna i wprowadzona w okresie wojennym reglamentacja spożycia i zbytu masła zniszczyły olbrzymio produkcję tego artykułu i zwarzyły zaczątki przemysłu mleczarskiego w b. Kongresówce i Małopolsce. W zachodniej Polsce przemysł mleczarski odrodził się dopiero w ostatnich latach. W ostatniej też dobie zaczął rozwijać się on i w pozostałych dzielnicach państwa, szczególnie z wielką, wciąż wzmagającą się intensywnością, na terenie b. Kongresówki.

Ogólna ilość mleczarń w województwach zachodnich sięga obecnie liczby 433, z czego na Wielkopolskę przypada 218 i na Pomorze 215. W roku 1924 liczono ich w obu tych województwach 358. Są to prawie wyłącznie mleczarnie parowe, w 60 — 70 proc. prywatne, w 30 — 40 proc. spółdzielcze.

Ogólny przerób mleka w tych mleczarniach w r. 1924 wynosił ok. 108,5 mil. litrów, mian. w Wielkopolsce ok. 57,5 milj. i na Pomorzu ok. 51 milj. W roku następnym przerób ten wzrósł w woj. poznańskiem o 84 proc. i w województwie pomorskiem o ca. 50%, wyraził się więc liczbą ok. 180 milj. litrów. Dostawy mleka do mleczarń spółdzielczycn wyniosły 62 proc., prywatnych — 35 proc. i dominjalnych — 5 proc. ogólnej ilości przerobionego mleka *).

*) Stosunki Rolnicze Rzeczypospolitej Polskiej.

*) Józef Trzciński. — Ruch mleczarski w województwach zachodnich i kwestja stałego i korzystnego zbytu mleczarni spółdzielczych. — Rolnik Ekonomista r. 1927, Nr. 4.

O rozwoju przemysłu mleczarskiego na terenie b. Kongresówki świadczą następujące liczby:

	Ilość mleczarni spółdzielczych	Przybliżona ilość przerobionego w nich mleka w litrach
1.I 1924	68	
1.I 1925	151	około 51 miljonów
1.I 1926	211	„ 100 „
1.I 1927	358	

Są to prawie wyłącznie mleczarnie ręczne. Mleczarń parowych w b. Kongresówce jest zaledwie kilkanaście, łącznie spółdzielczych i prywatnych. Ilość ręcznych mleczarń prywatnych jest całkiem nieuchwytna. Topnieją one w miarę powstania spółdzielni mleczarskich w danym zakątku kraju.

Na terytorjum Małopolski spółdzielczość mleczarska rozwija się w podobnych formach, jak w województwach centralnych, jednak nieco mniej intensywnie. W dniu 1.I 1924 liczono tam 50 spółdzielni mleczarskich, na początku roku następnego 90. Obecnie liczba ta przekroczyła już dawno setkę.

W Centrum i na Południu Polski daje się zauważyć dążność do pewnej koncentracji przemysłu mleczarskiego. Wyraża się to w obsługiwaniu kilku punktów wirowania mleka przez jedną centralną maślarnię. Prowadzi to w konsekwencji do powstawania większych wytwórni o napędzie parowym.

We wszystkich trzech zaborach podstawą przemysłu mleczarskiego, jest wyrób masła. Wyrób serów tłustych rozwinięty jest jedynie na ziemiach zachodnich, a serów twardych w województwach wschodnich. Mleko odtłuszczone zazwyczaj zwracane bywa dostawcom. Stąd też wyrób twarogu nie sięga większych rozmiarów. Kazeina, według Stosunków Rolniczych Rzplitej Polskiej wyrabiana jest tylko przez dwa zakłady o produkcji rocznej ok. 80 tonn.

Łącznie z rozwojem mleczarstwa nasz bilans handlowy w pozycji masła uległ bardzo wydatnej poprawie. Z biernego do niedawna stał się on, począwszy od czerwca r. 1925, czynnym, i aktywność jego wzrasta z miesiąca na miesiąc. Świadczą o tem liczby następujące:

	1922	1923	1924		1925		1926	
	w tonnach		w ton.	w 1000 zł.	w ton.	w 1000 zł	w ton.	w 1000 zł.
Przywóz	7,3	9,4	160,6	595,4	577,5	2,357	65,8	369
Wywóz	1,1	0,1	1,7	6,5	541,4	2,082	5,548,4	23,623

Rozbicie pozycyj przywozowych i wywozowych za ostatnie dwa lata i pierwsze miesiące roku 1927 dadzą nam taki obraz *).

	1925		1926		1927	
	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz
	t o n n y					
Styczeń	99,7	10,5	2	83	—	376
Luty	77,8	14,8	5	87	—	319
Marzec	185,5	7,3	5	96	—	307
Kwiecień	74,0	4,3	1	240	—	264
Maj	52,3	12,5	2	338	—	—
Czerwiec	15,1	47,1	4	834	—	—
Lipiec	25,9	62,0	2	883	—	—
Sierpień	30,7	61,0	9	923	—	—
Wrzesień	4,0	91,0	1	867	—	—
Październik	6,0	59,0	1	684	—	—
Listopad	2,0	97,0	6	362	—	—
Grudzień	4,0	74,0	28	150	—	—

Handel zagraniczny serami różnych gatunków za lata 1925 i 1926 obrazuje następująca tabelka:

	1925				1926			
	przywóz		wywóz		przywóz		wywóz	
	w q.	w tys. zł.	w q.	w tys. zł.	w q.	w tys. zł.	w q.	w tys. zł.
Ser szwajcarski	1.943	454	125	29	935	376	530	206
Ser holenderski	458	80	115	25	39	13	5	1
Inne sery wykwintne w opakowaniu detal.	3.065	778	9.171	2.159	1.096	437	14.417	4.146
Twaróg, ser chudy i niesfermentowany . .	410	37	2.044	184	16	2	5.263	338
Sery kozie i owcze	2.154	229	91	10	1.233	300	23	2
Razem	7.970	1.578	11.546	2.407	3.319	828	20.238	4.693

Powyższe zestawienie wykazuje nam, że w dziedzinie serów saldo naszego bilansu handlowego zarówno ilościowe, jak wartościowe, jest czynne, jednak pozycje wwozowe są znaczne, i rozwój tej gałęzi przemysłu mleczarskiego nie dorównuje żywiołowemu wprost rozwojowi maślarstwa.

Ujemną cechą naszego maślarstwa jest niska jakość produkowanego przez nas masła. Świadczą o tem ceny, uzyskiwane za masło polskie na rynku angielskim, niższe o wiele od cen masła duńskiego, estońskiego, łotewskiego, a nawet czasem syberyjskiego.

W październiku r. z. na rynku tym notowano:

za masło duńskie	185	szylingów
„ „ estońskie	158	„
„ „ łotewskie	150	„
„ „ syberyjskie		
„ „ i polskie	126	„

*) Dane, zaczerpnięte z artykułu inż. T. Fijałkowskiego „Eksport masła i jego organizacja" — Rolnik Ekonomista — Nr. 14 r. 1926, uzupełnione przez Inspektorat Społeczno - Gospodarczy C. T. R.

Wpływa na to nieumiejętność przyrządzania tego produktu i niedostateczna znajomość wymogów wybrednego rynku angielskiego. Wynika to z niedostatecznej pomocy fachowo - instruktorskiej. Szkołę mleczarską w Polsce w chwili obecnej posiadamy tylko jedną w Rzeszowie. Zamierzone w najbliższym czasie uruchomienie dwuch innych we Wrześni i w Liskowie sytuację tę w części poprawi. Do dostatecznego jednak rozprzestrzenienia fachowych wiadomości na tak wielką ilość drobnych zakładów mleczarskich droga jeszcze daleka. Na lichą jakość masła naszego wpływa poza tem brak ujednoliconej ustawy o dozorze artykułów spożywczych i sprężystem zwalczaniu szkodliwych falsyfikatów. Brakom tym w stosunku do eksportu zaradzić ch.ść w części powinien opracowany obecnie przez organizacje rolnicze projekt standaryzacji masła, wywożonego zagranicę. Radykalnej zmiany na lepsze oczekiwać jednak należy dopiero w części od wzmagającej się konkurencji, głównie zaś od wprowadzenia w życie ustawy o dozorze artykułów spożywczych, tak bardzo pożądanej zarówno dla szerokich mas konsumentów, jak i dla sanacji całego szeregu gałęzi naszego przemysłu rolnego.

Na niski gatunek naszego masła wpływa poza tem fakt, że mleko podlega pasteryzacji, z reguły tylko w mleczarniach parowych, w całym zaś szeregu drobnych mleczarń ręcznych, metoda ta nie bywa stosowana.

Produkcja masła w miesiącach letnich wzmaga się u nas niepomiernie w stosunku do miesięcy zimowych. Zależy to od nieunormowanej laktacji krów. Wynika stąd, że stosunek ilości mleka, produkowanego latem, do ilości mleka, otrzymywanego zimą, ma się jak 4 : 1. Stosunek ten niższy jest o wiele na Zachodzie, wyższy natomiast na Wschodzie. Stwierdzić jednak należy, że w miarę rozwoju przemysłu mleczarskiego, zauważyć się daje poprawa w dziedzinie karmienia krów i hodowli bydła wogóle. Należy mieć nadzieję, że w bliskim już czasie można będzie liczyć na podniesienie się mleczności krów naszych, nadzwyczaj niskiej dotychczas, bo obliczanej przeciętnie dla całego Państwa na 1000 litrów na kwotę rocznie, podczas gdy przeciętna mleczność w Danji wynosi 2.600 l., na Łotwie 1900, a i u nas w zachodnich dzielnicach kraju sięga 2000.

Dalszy rozwój mleczarstwa ma szerokie horyzonty przed sobą. Może ono rozwinąć się jeszcze znacznie w kierunku zwiększenia wytwórczości. Powinno się też równocześnie skierować wysiłki ku polepszeniu jakości produktu. Niezależnie od eksportu, który, ujęty w karby standaryzacji, powinien dalej wzrastać ilościowo i wartościowo szczególnie, mleczarstwo polskie może liczyć na rozszerzenie naszego rynku rodzimego, który w miarę polepszania się skali zamożności szerokich warstw społecznych, powinien pochłaniać znacznie większe, niż dotychczas, ilości masła i sera.

15. Przetwórstwo mięsne

Ilość żywego inwentarza w Polsce daje się ująć w liczby następujące *): 1) bydła rogatego 8,465,891 sztuk, w czem 112,878 szt. buhajów, 310.416 szt. wołów, 5.079.535 szt. krów, 1.828.633 szt. jałowizny i 1.134.429 szt. cieląt; 2) trzody chlewnej — 5.462.494 szt.; 3) owiec — 2.402.755 szt.; 4) kóz — ok. 600 tys. szt. **); 5) koni — 3.574.586 szt.; 6) kur. ok. 35 milj. szt.; 7) gęsi — ok. 12 milj. szt. i 8) innego drobiu ok. 3 milj. sztuk. Z przyrostu tego inwentarza corocznie idzie na rzeź ok. 2.627.812 szt. cieląt, 731.453 krowy, 20 proc. stanu ilościowego wołów, 30 proc. buhajów, 20 proc. jałowizny, 100 proc. trzody chlewnej, około 40 proc. owiec, ok. 150 milj. szt. kurcząt, ok. 7,9 milj. szt. kur, ok. 54 milj. sztuk gęsi i ok. 15 milj. sztuk innego drobiu.

Ilość tego inwentarza rzeźnego przerasta zapotrzebowanie rynku wewnętrznego, i część jego wywozi się zagranicę w stanie żywym, bądź jako bity drób i mięso, bądź jako jego przetwory lub odpadki. Wywóz zagranicę tych artykułów zobrazuje tabela zamieszczona obok. ***)

	od 1.VIII do 31.VII		od 1.VIII do 31.VII	
	1925–1926	1924–1925	1925–1926	1924–1925
	w tonnach i sztukach		w tonnach i sztukach	
Konie . . . . . . sztuk	52.486	16.717	7.490	4.679
Bydło rogate . . . „	113.569	83.804	14.517	17.886
Owce i barany . . „	9.715	242	154	6
Trzoda chlewna . . „	827 803	745.952	69.986	57.286
Gęsi . . . . . . „	1.102.477	569.737	6.537	5.767
Ptactwo domowe prócz gęsi . . . „	331.208	96.946	805	552
Inne zwierzęta . . „	117.111	11.824	536	192
Skóry surowe . tonn	9.850	16.695	11.731	9.001
Włosienie, szczecina, pierze, puch i sierść . . . . . „	3.778	14.090	9.801	14.403
Produkty i odpadki zwierzęce . . . . „	1.885	1.284	1.264	1.363
Wełna i odpadki . . „	2.191	2.034	8.730	11.396
Mięso wszelkie . . . „	30.439	37 173	29.866	56.246

Ubój zwierząt odbywa się w rzeźniach, należących do miast, organizacyj samorządowych, lub stanowiących własność prywatną. Jedynie tylko rzeźnie w zachodniej połaci kraju, oraz we Lwowie, Krakowie, w Częstochowie i w Łodzi są należycie postawione technicznie. Stan wszelkich innych rzeźni jest opłakany i częstokroć urąga najelementarniejszym wymaganiom współczesnej techniki i hygjeny. Mięso zwierząt zabitych przerabiane jest dalej w rozrzuconych po ośrodkach konsumcji drobnych masarniach, mających charakter rzemiosła, a nie produkcji fabrycznej; dotyczy to w większej części również przerobu na szynki, kiszki, kiełbasy i t. p. wyroby masarskie.

Wyjątek stanowi jedynie kilka fabryk konserw mięsnych, obsługujących przeważnie potrzeby armji, oraz powstały w ostatnich czasach przeważnie przy rzeźniach szereg oddziałów bekoniarskich, preparujących połówki świń na wywóz do Anglji.

Udział rolnictwa w przetwórstwie mięsnem w obecnej chwili jest żaden. Przed wojną istniały wprawdzie dwie bekoniarnie rolnicze: w Czerniewicach na

*) Dr. W. Ponikowski — Próba obliczania wartości wytwórczości roślinnej i zwierzęcej w Polsce. — Rolnik Ekonomista r. 1926, Nr. 17.

**) Według Stosunków Rolniczych Rzeczypospolitej Polskiej ok. 2 sztuk na głowę ludności.

***) Rolnik Ekonomista — r. 1926, Nr. 17, str. 537.

Kujawach i w Radawcu pod Lublinem, oparte o dostawę miejscowych rolników udziałowców. Ostatnia jednak, zburzona w czasie wojny, nie została odbudowana, a pierwsza po kilkoletniej przerwie produkcji nabyta została przez Sp. Akc. „Unicar", będącą obecnie w stadjum likwidacji.

Produkcja i wywóz bekonów rozwinęły się dopiero w roku zeszłym. Wywieziono wówczas do Anglji ok. 130.000 ctn. bekonów. Poślednia jednak jakość większości tego towaru poderwała na wybrednym rynku angielskim markę bekoniarni polskich, nawet tych, które, licząc się z wymogami odbiorcy, dostarczały towar zupełnie dobry. Skłoniło to Ministerstwo Rolnictwa do opracowania projektu standaryzacji wywożonych bekonów.

Obecnie dążnością organizacyj rolniczych jest ponowne uruchomienie bekoniarni czerniewickiej i pchnięcie wytwórczości bekoniarskiej na właściwe tory. Przykład zagranicy, w szczególności Danji, dowodzi, do jak kolosalnych wyników można dojść przez właściwe ujęcie sprawy. Przemysł ten wobec znacznej naszej produkcji nierogacizny, musi już w bliskim czasie wlać się w formy przemysłu rolnego, opartego o dostawę surowca przez rolników — udziałowców. Miałoby to wówczas tę dobrą stronę, że fabryka miałaby zapewnioną dostawę, a sprzedaż gotowego produktu wpłynęłaby pobudzająco na rozwój hodowli i dostosowanie jej pod względem typu hodowlanego do wymagań produkcji, co przy wielkiej różnorodczości świń i szybkim okresie dojrzewania tych zwierząt daje się szybko uskutecznić.

Drugą dziedziną przetwórstwa, która powinnaby być objętą przez rolników, jest zorganizowanie rzeźni eksportowych w najbardziej czynnych ośrodkach produkcji, jest to jednak dalsza sprawa, uzależniona i od przypływu kapitałów i od zawarcia odpowiednich konwencyj weterynaryjnych z zagranicą, przedewszystkiem zaś od rozwoju przemysłu chłodniczego, niezbędnego dla konserwowania i przewozu tak łatwo psującego się artykułu, jak mięso.

Od rozwoju chłodnictwa zależną jest również sprawa tuczenia gęsi i eksportu ich w stanie bitym. Sprawę tę z korzyścią powinny w swoim czasie również ująć w swoje ręce organizacje przetwórczo - rolnicze.

Przejęcie tych działów przez celowo i właściwie zorganizowany przemysł rolny dałoby właściwe ujście nadmiarowi naszej produkcji zwierzęcej oraz przysporzyłoby rolnikowi i krajowi znacznych zysków. Przemysł ten miałby szerokie widoki rozwojowe, zważywszy na wciąż wzmagającą się produkcję artykułów zwierzęcych i na znaczną możność jej dotychczasowego rozszerzenia.

August Iwański.

16. Młynarstwo

1. Stan przedwojenny.

Młynarstwo polskie przed wojną znajdowało się naogół w ciężkiem położeniu. W b. zaborze rosyjskim musiało ono walczyć z rosnącą konkurencją młynów, położonych na południu Rosji, które były w stanie produkować tanią mąkę i wyższej gatunkowo wartości, miały bowiem lepsze do przemiału ziarno i korzystniejsze ogólnie warunki gospodarcze: specjalne kredyty rządowe, inwestycyjne i obrotowe (stąd możność udzielania odbiorcom długoterminowych kredytów) oraz odpowiednio skonstruowane różniczkowe taryfy kolejowe. Na młynarstwie małopolskiem odbijał się niekorzystnie przywóz mąki węgierskiej, hamując należyty rozwój tego przemysłu. Przywóz ten spowodowany był protekcyjną polityką przemysłową, stosowaną przez rząd austrjacko - węgierski w stosunku do młynarstwa węgierskiego i czeskiego.

Najlepsze stosunkowo warunki miało młynarstwo w b. zaborze pruskim, szczególnie po zawarciu korzystnego dla gospodarczego życia Niemiec traktatu rosyjsko - niemieckiego z 1894 roku. Przed samą wojną jednak stwierdzić można już było pewne pogorszenie się sytuacji młynów wielkopolskich i pomorskich, wskutek konkurencji skartelizowanych młynów środkowo i południowo-niemieckich, pod względem technicznym lepiej urządzonych i korzystających z wydatnego poparcia rządu niemieckiego.

2. Podział młynów.

Pod względem zdolności przetwórczej przedsiębiorstwa młynarskie podzielić można na małe, średnie i wielkie. Zagranicą jako małe młyny uważane są przetwarzające nie wyżej ponad 100 q. zboża na dobę; za średnie — od 100 q. do 800 q., za wielkie— powyżej 800 q. Uwzględniając jednak obecny stan naszego młynarstwa, należy granice przetwórczości dla poszczególnych kategoryj młynów znacznie obniżyć i uważać za małe młyny te, które produkują poniżej 50 q. na dobę, za średnie — od 50 do 200 q. i za wielkie — powyżej 200 q. Ten podział jest uzasadniony przedewszystkiem różnicą w jakości produktów, wytwarzanych przez powyższe kategorje młynów. Młyny małe mogą produkować mąkę razową, średnie — żytnią mąkę, przeważnie 70-procentową, a młyny wielkie — wszystkie gatunki mąki żytniej i pszennej.

Zależnie od użytej siły pędnej rozróżnić należy młyny prymitywne (wiatraki), młyny, pracujące na silnikach wodnych (młyny wodne), oraz posiadające inne rodzaje silników (motorowe, parowe, elektryczne).

Brak dokładnych danych statystycznych o ilości młynów w Polsce przed wojną oraz o stratach, jakie poniosło młynarstwo polskie wskutek działań wojennych, jak również brak ścisłego spisu statystycznego przedsiębiorstw przemysłowych po wojnie — nie pozwalają zdać sobie dokładnie sprawy z ilości młynów, jakie obecnie w kraju pracują.

3. Statystyka młynów.

Drogą pośrednich obliczeń, posiłkując się wynikami prywatnych ankiet, przeprowadzonych przez związki młynarskie i organizacje rolniczo-handlowe, można ustalić przybliżoną ilość przedsiębiorstw młynarskich w Polsce na 16.000, z czego zaledwie około 10 proc. stanowią młyny większe motorowe, reszta— to drobne młyny wodne, albo wiatraki.

Poszczególne dzielnice posiadają następujące ilości młynów: b. zabór rosyjski około 6.000, b. zabór austrjacki — około 3.000, b. zabór pruski — około 7.000.

Według siły napędnej młyny dzielą się w następujący sposób.

	Młyny parowe	Młyny motorowe	Młyny wodne	Młyny wiatrowe
Woj. centralne	4,22%	5,46%	36,12%	54,20%
Woj. wschodnie	12,00%	0,50%	45,80%	41,70%
Woj. zachodnie	7,70%	4,6 %	25,80%	61,90%
Woj. południowe	25,20%	7,96%	66,84%	—

Dane te wskazują, iż najgorzej przedstawia się stan techniczny młynarstwa w woj. centralnych, gdzie tylko 4,2 proc. ogólnej ilości młynów przypada na młyny większe, parowe, a więc mniej więcej odpowiadające wymaganiom współczesnej techniki młynarskiej. Woj. zachodnie posiadają stosunkowo najwięcej dobrze urządzonych młynów wodnych. Poza tem wszystkie większe młyny w tych województwach są naogół znacznie lepiej urządzone pod względem technicznym, niż w innych województwach. Większych i lepiej urządzonych młynów w Małopolsce jest stosunkowo niewiele, chociaż w porównaniu z innemi dzielnicami procentowa ilość młynów parowych i motorowych jest większa. W woj. wschodnich większych młynów jest prawie brak zupełny. Zniszczenia wojenne w młynach z trudem i powoli zostają wyrównywane, szczególnie we Wschodniej Małopolsce, gdzie przed wojną istniało kilka dużych i wzorowo urządzonych młynów. A przecież Małopolska Wschodnia i Wołyń — to bardzo żyzne tereny o ogromnej produkcji zboża!

4. Organizacja handlowa.

Z punktu widzenia organizacji handlowej istnieje podział młynów na t. zw. handlowe, t. j. zakupujące zboże na własny rachunek i zbywające również na własny rachunek wyprodukowany towar, i t. zw. młyny przemiałowe, przerabiające cudze zboże na cudzy rachunek. Pośredniem ogniwem pomiędzy temi dwoma typami młynów są t. zw. młyny wymienne, oddające wzamian za dostarczany surowiec gotowy produkt w odpowiednim stosunku. W Polsce po miastach większych przeważa typ młyna handlowego, w mniejszych miastach — typ mieszany, handlowo-wymienny, drobne zaś młyny po wsiach mają charakter przemiałowych i przemiałowo-wymiennych.

5. Młyny pod względem tytułu własności.

Małe młyny są przeważnie w rękach drobnych młynarzy, względnie stanowiąc własność innych osób, przez młynarzy dzierżawione; w woj. wschodnich spotyka się młyny, będące własnością gromad wiejskich. Z pośród młynów średnich i wielkich znaczna większość jest w rękach prywatnych firm handlowych, jednak szczególnie w okresie powojennym na terenie b. Kongresówki rozwija się pomyślnie akcja, zmierzająca do organicznego zw.ązania młynarstwa z rolnictwem. Pogłębiająca się dysproporcja cen pomiędzy zbożem a mąką oraz niekorzystne dla rolnika warunki zbytu swej produkcji skłoniły organizacje rolnicze do propagowania idei zakładania młynów spółkowych. Takich spółek w ostatnich latach powstało kilkanaście.

Jednocześnie zanotować należy fakt wykupienia w ostatnich również latach paru większych przedsiębiorstw młynarskich, przedewszystkiem w Wielkopolsce, przez organizacje rolniczo-handlowe (Spółka Akc. Handlu Ziemiopłodami) oraz przejścia większości akcyj paru dużych młynów w ręce rolników.

6. Stan techniczny.

Stan techniczny młynów spółkowych jest znacznie wyższy od przeciętnego poziomu urządzeń w młynach średnich i większych. Instalacje dla mniejszych młynów są pochodzenia krajowego; do wielkich jednak automatycznych młynów większość maszyn czyszczących i mielących sprowadzana jest z zagranicy, gdyż dotychczas krajowe wyroby nie stoją na wysokości nowoczesnych wymagań technicznych.

7. Elewatory.

Zasadniczym warunkiem normalnego rozwoju młynarstwa jest posiadanie odpowiedniego czystego ziarna do przemiału. Do tego celu służą elewatory zbożowe, które czyszczą i suszą zboże oraz drogą odpowiednich zabiegów technicznych podnoszą jego wartość. W Polsce daje się dotkliwie odczuwać brak odpowiednio zorganizowanej sieci elewatorów zbożowych, przedewszystkiem połączonych z młynami.

8. Produkcja młynów.

Oficjalne wydawnictwa statystyczne nie podają żednych konkretnych cyfr, dotyczących produkcji młynów polskich. Nie posiadają danych ścisłych także organizacje zawodowe młynarskie i rolnicze. Jedynie drogą pośrednich obliczeń konsumcji wewnętrznej głównych gatunków zboża, t. j. żyta i pszenicy, można w przybliżeniu ustalić wysokość produkcji młynarskiej. Według tej metody przemiał roczny młynów wszelkich typów określić można w przybliżeniu na 4.000.000 tonn żyta i 1.000.000 tonn pszenicy, zdolność przetwórcza jest jednak znacznie wyższa.

Głównemi produktami przemiału w młynach polskich są: żyto i pszenica. Jęczmień, a przedewszystkiem kukurydza tylko rzadko bywają w młynach przemielane oddzielnie.

9. Kaszarstwo.

Chociaż Polska jest jedynym z krajów, konsumujących znaczne ilości różnych kasz, to jednak kaszarstwo znajduje się w stanie zupełnego zaniedbania. Parę tylko większych młynów posiada wzorowo urządzone kaszarnie. Większość wyprodukowanej kaszy pochodzi z drobnych młynów lub prymitywnych, o charakterze warsztatowym, drobnych kaszarni. Przedewszyskiem dotyczy to kaszy gryczanej i jaglanej, które wytwarzane są sposobem domowym przez małe kaszarnie w miasteczkach, położonych w pobliżu okolic, w których produkowane są większe ilości gryki i prosa (Podlasie, okolice Wysokiego Mazowieckiego, Miechowskie).

Główne gatunki kasz są następujące: z jęczmienia t. zw. pęczak i perłowa, z prosa — jaglana, z gryki — tartaczna grubsza i drobniejsza (krakowska), z pszenicy manna grysik. Dla fabrykacji kasz jęczmiennych używany jest specjalnie jęczmień czterorzędowy i sześciorzędowy, jako posiadający większą zawartość białka. Z owsa wyrabiane są t. zw. płatki owsiane i kaszka owsiana („herkulo"). Specjalnie wzorowe urządzenie dla produkcji owsianej posiada tylko parę dużych młynów. W tym zakresie pole do inicjatywy jest bardzo duże, jeżeli się zważy, jak znaczne ilości t. zw. „herkulo" są corocznie przywożone z zagranicy.

10. Organizacja.

W Polsce istnieją następujące organizacje młynarskie: Związek Młynarzy Polskich w Warszawie, zrzeszający w sobie młynarzy z terenu b. Królestwa

w Małopolsce; Koło Młynarzy Polskich we Lwowie, do którego należą młyny małopolskie. Przy Związku Młynarzy Polskich w Warszawie istnieje Centrala Handlowa, mająca za zadanie dostarczanie na potrzeby młynów związkowych maszyn i urządzeń młyńskich oraz artykułów technicznich, używanych do fabrykacji, jak węgiel, smary, pasy, worki i t. p. Centrala Handlowa pośredniczy również w tranzakcjach sprzedaży mąki. Dotychczasowa jej działalność w tym zakresie jest jednak bardzo nikła, gdyż większe młyny posiadają własne źródła zbytu dla swej produkcji, wytwory zaś młynów małych są naogół pod względem swej jakości tak różnorodne, że o ich należytej organizacji handlu trudno myśleć. Związek w Warszawie wydaje własny organ, p. n. „Młynarz Polski", pod redakcją p. P. Lewandowskiego. Młyny spółkowe, powoływane do życia przez organizacje rolnicze i rolniczo-handlowe, zrzeszone są w Związku Polskich Organizacyj Rolniczych, jako oddzielna sekcja.

„BOISMINE"
Sp. z o. o.
TRANZYT WĘGLA PRZEZ GDYNIĘ
Własne eksploatacje leśne

ADMINISTRACJA
dóbr „Czerewacha"
St. Maniewicze
Skrzynka pocztowa 8

WARSZAWA
Al. Róż 2
Telefon 150-71

GDYNIA
ul. Szkolna
Telefon 13

stwach katastrofę powodzi w Małopolsce Wschodniej.

2. Konsekwencje wojny celnej z Niemcami.

Konsekwencje wojny celnej z Niemcami były dla przemysłu drzewnego dwojakie: ujemne i korzystne. Ujemne polegały na tem, że 1° zbyt drewna półobrobionego i fabrykatów do Niemiec, początkowo zupełnie zamknięty, został otwarty dopiero w połowie ub. roku, lecz jedynie w ograniczonych rozmiarach i jako uzależniony od indywidualnych pozwoleń ze strony niemieckiej był dostępny prawie wyłącznie dla firm, opartych o kapitał niemiecki — 2° że wywóz surowca drzewnego, a więc drewna okrągłego, odbywał się bez wszelkich przeszkód ze strony polskiej, no i oczywiście niemieckiej — i że dzięki temu przemysł niemiecki, posiadający nowoczesne urządzenia tartaczne, bogate zasoby finansowe i silne poparcie kredytowe, a także zapewniony zbyt dla swojej produkcji na najdroższym rynku w świecie, jakim był i jest jeszcze poniekąd rynek niemiecki — mógł, jeżeli chodzi o skup surowca, z powodzeniem konkurować z polskim przemysłem we własnym jego kraju.

3. Rozmiary i wartość eksportu.

Dzięki tej okoliczności eksport drzewny w roku 1927 nabrał jeszcze na intensywności we wszystkich niemal pozycjach, jak to wynika z poniższej tabelki:

Eksport drewna z Polski w tysiącach ton:

rok	ilość ogólna	drewno okrągłe	półobrobione	fabrykaty
1925	3.267,7	1.582,3	1.593,1	92,3
1926	4.970,0	2.992,0	1.909,0	69,0
1927 (dane tymcz.)	6.426,4	3.823,8	2.297,5	65,2

Z cyfr tych wywnioskować można, że ogólna ilość eksportowanego z Polski drewna zarówno okrągłego jak i półobrobionego, wzrosła w roku ubiegłym w stosunku do r. 1926 o 29,3%, przyczem ilość wywiezionego drewna okrągłego podwyższyła się o 28%, drewna półobrobionego o 20%, zaś gotowych fabrykatów spadła o 5,5%.

Główne gatunki kasz są następujące: z jęczmienia t. zw. pęczak i perłowa, z prosa — jaglana, z gryki — tartaczna grubsza i drobniejsza (krakowska), z pszenicy manna grysik. Dla fabrykacji kasz jęczmiennych używany jest specjalnie jęczmień czterorzędowy i sześciorzędowy, jako posiadający większą zawartość białka. Z owsa wyrabiane są t. zw. płatki owsiane i kaszka owsiana („herkulo"). Specjalnie wzorowe urządzenie dla produkcji owsianej posiada tylko parę dużych młynów. W tym zakresie pole do inicjatywy jest bardzo duże, jeżeli się zważy, jak znaczne ilości t. zw. „herkulo" są corocznie przywożone z zagranicy.

10. Organizacja.

W Polsce istnieją następujące organizacje młynarskie: Związek Młynarzy Polskich w Warszawie, zrzeszający w sobie młynarzy z terenu b. Królestwa Kongresowego; znaczna ilość młynów stoi poza związkiem; do Związku należą, obok wielkich młynów, w dosyć znacznej ilości i małe młyny, a nawet wiatraki; Związek Młynarzy Zachodnich Ziem Polskich w Poznaniu dla woj poznańskiego i pomorskiego; Zjednoczenie Młynów Handlowych w Poznaniu, obejmujące dwadzieścia parę wielkich młynów, wyłącznie handlowych; Związek Młynarzy Polskich we Lwowie, grupujący przeważnie drobniejsze przedsiębiorstwa w Małopolsce; Koło Młynarzy Polskich we Lwowie, do którego należą młyny małopolskie. Przy Związku Młynarzy Polskich w Warszawie istnieje Centrala Handlowa, mająca za zadanie dostarczanie na potrzeby młynów związkowych maszyn i urządzeń młyńskich oraz artykułów technicznich, używanych do fabrykacji, jak węgiel, smary, pasy, worki i t. p. Centrala Handlowa pośredniczy również w tranzakcjach sprzedaży mąki. Dotychczasowa jej działalność w tym zakresie jest jednak bardzo nikła, gdyż większe młyny posiadają własne źródła zbytu dla swej produkcji, wytwory zaś młynów małych są naogół pod względem swej jakości tak różnorodne, że o ich należytej organizacji handlu trudno myśleć. Związek w Warszawie wydaje własny organ, p. n. „Młynarz Polski", pod redakcją p. P. Lewandowskiego. Młyny spółkowe, powoływane do życia przez organizacje rolnicze i rolniczo-handlowe, zrzeszone są w Związku Polskich Organizacyj Rolniczych, jako oddzielna sekcja. Centralą handlową tego typu młynów jest Spółka Akcyjna Handlu Ziemiopłodami w Warszawie. Przy jej współudziale technicznym i finansowym, większość młynów spółkowych powstała. Młyny rolnicze spółkowe posiadają najnowsze urządzenia techniczne i postawione są na wysokim poziomie organizacyjnym w zakresie racjonalnej organizacji pracy.

Janusz Machnicki.

Przemysł Drzewny

1. Ogólna konjunktura na rynku drzewnym.

W roku ubiegłym przemysł drzewny miał do przezwyciężenia wiele trudności — dość wymienić skutki wojny celnej z Niemcami, podrożenie frachtów morskich w wyniku angielskiego strajku węglowego, ogromną zwyżkę cen surowca drzewnego, ciągłe zmiany w taryfach przewozowych dla drewna — a poza tem wiele innych ogólnych lub lokalnych trudności, między któremi tak groźną w swych następstwach katastrofę powodzi w Małopolsce Wschodniej.

2. Konsekwencje wojny celnej z Niemcami.

Konsekwencje wojny celnej z Niemcami były dla przemysłu drzewnego dwojakie: ujemne i korzystne. Ujemne polegały na tem, że 1° zbyt drewna półobrobionego i fabrykatów do Niemiec, początkowo zupełnie zamknięty, został otwarty dopiero w połowie ub. roku, lecz jedynie w ograniczonych rozmiarach i jako uzależniony od indywidualnych pozwoleń ze strony niemieckiej był dostępny prawie wyłącznie dla firm, opartych o kapitał niemiecki — 2° że wywóz surowca drzewnego, a więc drewna okrągłego, odbywał się bez wszelkich przeszkód ze strony polskiej, no i oczywiście niemieckiej — i że dzięki temu przemysł niemiecki, posiadający nowoczesne urządzenia tartaczne, bogate zasoby finansowe i silne poparcie kredytowe, a także zapewniony zbyt dla swojej produkcji na najdroższym rynku w świecie, jakim był i jest jeszcze poniekąd rynek niemiecki — mógł, jeżeli chodzi o skup surowca, z powodzeniem konkurować z polskim przemysłem we własnym jego kraju.

Do korzystnych skutków wojny celnej zaliczyć należy pobudzenie naszego przemysłu drzewnego do uniezależnienia się od rynku niemieckiego, a więc do kontynuowania swego dążenia do bezpośredniego dotarcia do rynków, przedewszystkiem angielskiego, następnie holenderskiego, belgijskiego, francuskiego a nawet południowo - amerykańskiego i afrykańskiego (Egipt, Palestyna).

3. Rozmiary i wartość eksportu.

Dzięki tej okoliczności eksport drzewny w roku 1927 nabrał jeszcze na intensywności we wszystkich niemal pozycjach, jak to wynika z poniższej tabelki:

Eksport drewna z Polski w tysiącach ton:

rok	ilość ogólna	drewno okrągłe	półobrobione	fabrykaty
1925	3.267,7	1.582,3	1.593,1	92,3
1926	4.970,0	2.992,0	1.909,0	69,0
1927 (dane tymcz.)	6.426,4	3.823,8	2.297,5	65,2

Z cyfr tych wywnioskować można, że ogólna ilość eksportowanego z Polski drewna zarówno okrągłego jak i półobrobionego, wzrosła w roku ubiegłym w stosunku do r. 1926 o 29,3%, przyczem ilość wywiezionego drewna okrągłego podwyższyła się o 28%, drewna półobrobionego o 20%, zaś gotowych fabrykatów spadła o 5,5%.

Wartość eksportu drzewnego wyniosła w ubiegłym roku według tymczasowego zestawienia G.U.S. 368,412 tysięcy franków złotych, wobec 206,811 tysięcy franków w roku 1926. Absolutny więc dochód z eksportu drewna wzmógł się w ostatnim roku o 78%.

4. Ceny eksportowe drewna.

Stosownie do przytoczonych wyżej cyfr osiągnęliśmy w 1927 roku za wywiezione drewno cenę ogółem o 38% wyższą, aniżeli w roku poprzednim, zaś w poszczególnych kategorjach wywozu drzewnego ceny za tonę towaru przedstawiały się w frankach złotych następująco (ceny z 1926 r. w nawiasach): drewno okrągłe 37.7 (25.9) zwyżka 45.5% — w tem kłody, kloce, dłużyce 51.7 (34.3) zwyżka 51%; drewno półobrobione 83.6 (58.5) zwyżka 43% — w tem bale, deski, łaty 87.2 (62.4) zwyżka 40%; wyroby gotowe 337 (268) zwyżka 25%.

Jak więc widzimy zeszłoroczny wzrost eksportu drzewa w poszczególnych kategorjach nie był równomierny: przodowało w wywozie, jak wogóle od chwili wojny celnej z Niemcami[1], drewno okrągłe, co do drewna półobrobionego zaobserwowaliśmy dalsze stosunkowe obniżenie się cyfry jego wywozu, zaś w kategorji fabrykatów drzewnych postępuje zaznaczający się już od 1925 r. absolutny spadek eksportu. Podobnie i wzrost cen w poszczególnych kategorjach kształtował się dla nas niepomyślnie. Najbardziej zwyżkował budulec, znacznie już mniej materjały półobrobione, najmniej wyroby gotowe.

Te charakterystyczne cechy naszego zeszłorocznego eksportu drzewnego znamionujące trudność położenia, w jakim się w roku zeszłym znalazł przemysł drzewny, dają się po części wytłumaczyć stanem, wywołanym wojną celną polsko - niemiecką, po części zaś należy je zapisać na rachunek polityki drzewnej naszego rządu, o której będzie mowa w dalszym ciągu niniejszych rozważań.

5. Wpływ zwyżki frachtów morskich na eksport.

Jak już miałem sposobność wspomnieć, angielski strajk węglowy również przyczynił przemysłowi drzewnemu wielkie szkody. Od marca do czerwca 1927 r. frachty na towar morski skutkiem tego strajku zwyżkowały o około 100%. Wskutek tego, że eksport materjałów drzewnych z Polski szedł w swym czasie przeważnie do Anglji, a więc drogą morską i że Anglja kupuje od nas towar wyłącznie tylko cif swoje porty, musiało to się fatalnie odbić na wpływach, które uzyskiwał przemysł polski za drewno dostarczone do Anglji i całą różnicę między normalnym frachtem a wyśrubowanym przez zwyżkę strajkową pokrył przemysł polski, zmuszony do tego wymogami solidności kupieckiej, bez zachowania której utraciłyby angielski rynek.

Wynikłe stąd straty tylko w części zostały powetowane ok. 20% zwyżką cen polskiego towaru w Anglji, która miała miejsce w połowie zeszłego roku. Tylko w części, powtarzam, dlatego, że już w jesieni r. z. ceny wróciły do dawnego poziomu i handel z Anglją po wykonaniu dawnych kontraktów zamarł niemal zupełnie i dotychczas jeszcze się nie ożywił.

6. Zwyżka cen wewnętrznych na surowiec drzewny.

Jak już wynika z poprzednio powiedzianego gwałtowna zwyżka cen surowca drzewnego w Polsce daje się zaliczyć po części na rachunek wojny celnej z Niemcami, po części jednak także na rachunek coraz bardziej rosnącej dysproporcji między światowem zapotrzebowaniem na drewno ciągle się wzmagającem — a coraz bardziej spadającą podażą tego surowca w wyniku postępującego stale kurczenia się produkcyjnych przestrzeni leśnych we wszystkich krajach świata cywilizowanego.

W Polsce proces zwyżki cen na surowiec drzewny rozwijał się w r. 1927 w tempie zawrotnem, a to dzięki wykorzystaniu nadarzającej się konjunktury dla drewna przez właściciela największych terenów leśnych w kraju, mianowicie przez Zarząd Lasów Państwowych. W przeciągu jednego roku Lasy Państwowe podniosły ceny na drzewo surowe o z górą 100%, pociągając za sobą i prywatną własność leśną. Dzięki temu przemysł drzewny znalazł się w wyjątkowo trudnej sytuacji, na którą złożyła się i ta okoliczność, że ceny na materjały tarte zaledwie w małym stopniu mogły podążyć za podrożeniem surowca. W ten sposób rządowa polityka drzewna oświadczyła się zdecydowanie po stronie własności leśnej na niekorzyść przemysłu drzewnego może w tym celu, ażeby wykorzystać wyjątkowo dobrą konjunkturę dla drewna okrągłego w czasie poważnych nadzwyczajnych wyrębów, spowodowanych ustawodawstwem socjalnem, dla finansowanego zasilenia właścicieli lasów w przeddzień wprowadzenia nowej ustawy o zagospodarowaniu lasów prywatnych, która, nakładając na właścicieli lasów ciężkie obowiązki materjalne, winna przyszłym pokoleniom zapewnić stały dochód z dobrze zagospodarowanych lasów.

7. Polityka drzewna rządu.

Jeżeli takie a nie inne względy nadawały kierunek rządowej polityce drzewnej, tak utrudniającej egzystencję przemysłu drzewnego, każdy z jego przedstawicieli zrozumie, że poniósł ofiarę dla wyższego celu. Tem bardziej dotychczasowy stan rzeczy nie da się nadal utrzymać i rząd albo zdoła drogą odpowiedniej polityki taryfowo - celnej i kredytowej wzmóc zdolność konkurencyjną polskiego przemysłu drzewnego, albo też przemysł ten będzie skazany na zupełną zagładę z niedającą się już powetować szkodą dla całości gospodarstwa społecznego. Mylnem jest bowiem mniemanie, że niedawno zawarty układ drzewny polsko - niemiecki stanowi właściwy i skuteczny środek na przezwyciężenie trudności, z któremi walczy przemysł drzewny, tembardziej, że jak wynika z dotychczasowych doświadczeń, co do wykonania tego prowizorjum, wywóz drzewa okrągłego do Niemiec nie doznaje i nadal żadnego uszczerbku, natomiast nie mamy, jak dotąd, żadnych podstaw do przypuszczenia, że Niemcy umożliwią nam wykorzystanie przysługującego nam kontyngentu dla drzewa tartego.

8. Rola przemysłu drzewnego w życiu gospodarczem kraju.

Mimo wszystkich tych i wielu innych trudności, napotykanych na każdym kroku i ze wszystkich stron,

przemysł drzewny w ubiegłym roku umiał utrzymać zdobytą już pozycję i nadal spełniać swą doniosłą rolę w życiu gospodarczem naszego kraju. Dzięki niemu przedewszystkiem udział eksportu drzewa w bilansie handlowym Polski wzrósł z ok. 17% w roku 1926 na blisko 30% w roku ubiegłym; on to w wysokim stopniu wzmógł średni dzienny załadunek drzewa na eksport na stacjach polskich z 788 wagonów w 1926 r. do 1041 w roku zeszłym. Dzięki przemysłowi drzewnemu wielkie rzesze robotników znajdują zatrudnienie, i ilość godzin, przepracowanych w zakładach przemysłu drzewnego w Polsce, wynosiła (według Starzyńskiego) w pierwszem półroczu 1927 r. 52.1 miljony, wobec 44.4 miljonów w r. 1926.

Są to cyfry charakteryzujące dostatecznie żywotność przemysłu drzewnego w Polsce, który dla pełnego rozkwitu wymagałby tylko należytej opieki rządowej, opieki, która Państwu i społeczeństwu przyniosłaby niewątpliwie tysiączne korzyści.

9. Potęgowanie się zmysłu organizacyjnego w przemyśle drzewnym.

Jednym z niewielu, lecz niezwykle korzystnym skutkiem trudności, z któremi walczy nasz przemysł, jest stałe wzmaganie się wśród jego przedstawicieli zmysłu organizacyjnego i dążności do konsolidacji. Dowodem tego odbyty w zeszłym roku ogólnopaństwowy zjazd drzewników, dowodem tego wzmacnianie się istniejących organizacyj, coraz silniejsze zespalanie się ich pod egidą Rady Naczelnej Związków Drzewnych, coraz bardziej skoordynowane i celowe postępowanie we wszystkich sprawach ogół drzewnictwa obchodzących. Nie ostatnim dowodem też tego dodatniego odruchu jest powstanie w Warszawie czasopisma fachowego „Drzewo Polskie", które dla utorowania drogi zdrowej państwowej polityce drzewnej ma objektywnie informować, uświadamiać i jednoczyć drzewnictwo i leśnictwo nasze.

Aleksander Dąbrowski.

PRZEMYSŁ LEŚNY

ROZWADÓW-KĘPA

Sp. z ogr. odp.

Warszawa, Telefony: 321-81, 65-09. **Piękna № 11.**

WŁASNE EKSPLOATACJE drzew liściastych i iglastych

WŁASNE TARTAKI

SPRZEDAŻ MATERJAŁÓW tartych i w okrągłym stanie

TARTAKI: st. KĘPA

Adresy firm drzewnych

SPIS

Związków, wchodzących w skład Rady Naczelnej Związków Drzewnych w Polsce (Warszawa, Nowy Świat 27).

Syndykat Interesentów Drzewnych—Lwów, ul. Akademicka 17.

Związek Przemysłowców — Sekcja Drzewna — Kraków, ul. Szpitalna 15.

Związek Przemysłowców Drzewnych — Poznań, ul. Fr. Ratajczaka 21.

Związek Przemysłowców Leśnych — Wilno, W. Pohulanka 3.

Związek Przemysłowców Polskich — Sekcja Drzewna — Wilno, ul. Mickiewicza 1.

Zjednoczenie Gospodarcze dla Polskiego Śląska — Katowice, Warszawska 27 II.

Zrzeszenie Przemysłowców Leśnych — Warszawa, Nowy Świat 27 m. 3 — tel. 235-10.

Stowarzyszenie Przemysłowców i Kupców Drzewnych Państwa Polskiego — Warszawa, Niecała 3.

Zrzeszenie Właścicieli Lasów — Warszawa, Kopernika 30.

Związek Fabrykantów Dykt i Fornierów w Polsce — Warszawa, Bracka 20 m. 10.

SPIS

członków Zrzeszenia Przemysłowców Leśnych w Warszawie (ul. Nowy Świat 27)).

„Boismine" Sp. z ogr. odp. — Warszawa, Al. Róż 2.

P. Edward Borken - Hagen, Tartak Bronna Góra — Warszawa, Polna 64 m. 11.

Polska Spółka Drzewna „Century" — Warszawa, Plac 3-ch Krzyży 8 m. 24.

P. S. Dembiński, właściciel majątku — Borkowice, p. Przysucha.

P. Inż. Kazimierz Dudziński, Eksport Drzewny — Gdańsk — Sopoty, Südstr. 36 a.

P. Władysław Gołębiowski — Warszawa, Hoża 12.

P. Władysław Gronowski — Warszawa, Żórawia 155 m. 11.

„Józef Malowaniec i S-ka" Tartak Kiwerce koło Łucka (Wołyń) — Warszawa, Al. Jerozolimskie 73.

Ordynacja Zamoyska — Zwierzyniec Lubelski.

P. Mieczysław Łubkowski — Warszawa, Marszałkowska 25 m. 26.

„Przemysł i Eksport Leśny" Sp. Akc. — Warszawa, Piękna 13.

Sp. Akc. Drzewnego Przemysłu i Handlu — Warszawa, Oboźna 7 — tel. 278-10. Specjalność: Wyrób i sprzedaż materjałów z własnych lasów. Własne tartaki, beczkarnie i inne maszyny przemysłu drzewnego.

S. A. Pabjanickiej Fabryki Papieru „Rob. Saenger" — Warszawa, Smolna 17, tel. wydz. drzew. 301-78. Biuro: 14-14.

Tow. Starachowickich Zakładów Górniczych — Warszawa, Warecka 15.

Towarzystwo Eksploatacji Lasów Augustowskich — Warszawa, Piękna 11 m. 5.

„Trak" Sp. Akc. — Warszawa, Mazowiecka 11 m. 13.

Feliks Wierciński Przemysł Leśny i Handel Drzewny. Eksport. Firma istnieje od 1879 r. — Zarząd: Warszawa, Żórawia 24, — tel. 18-25 i 1-45.

Tow. Przem. Handlowe A. Wąsowicz, J. Kruszewski i S-ka, Sp. z ogr. odp. — Warszawa, Czackiego 16.

Przemysł Leśny „Tur" Sp. z ogr. odp. — Warszawa, Hoża 1, — tel. 412-95. Specjalność: Eksploatacja lasów. Tartaki parowe, eksport drzewa liściastego i iglastego.

Przemysł Leśny „Rozwadów — Kępa", Sp. z ogr. odp. — Warszawa, Piękna 11, — tel. 321-81.

SPIS

członków Stowarzyszenia Przemysłowców i Kupców Drzewnych Państwa Polskiego (Warszawa, Niecała 3 m. 12).

Angielska Spółka Akcyjna. The Anglo - European Company Ltd. Anglo - Europejskie Tow. Akc. Zastępstwo na Polskę. Oddział w Warszawie, Św. Krzyska 25. Tel. 180-52. Eksploatacja, przerób na tartakach własnych, dostawa wszelkiego rodzaju materjałów drzewnych.

Baltic-Timber Corporation — Gdańsk, Milchkannengasse 26 I.

The Brest Wood Company — Warszawa, ul. Kozia 3.

Dudelsack Ch. — Warszawa, Marszałkowska 91.

„Exportarbor" — Warszawa, Sienkiewicza 3.

Goods Exchange Ltd. — Warszawa, Marszałkowska 97-a.

Tow. Handl. Przem. Horacy Heller Sp. Akc. — Warszawa, Wierzbowa 8. — Tel. 37-44, 79-15. Specjalność: Eksploatacja własnych lasów, własne tartaki. Eksport drzewa.

S. E. Kowartowski — Warszawa, Chłodna 8, — tel. 311-50, 306-78. Przem. i eksport drzewny.

Przem. i Handel Leśny „Las Kresowy" Sp. Akc. — Warszawa, Leszno 77, — tel. 508-85. Eksport drzewa.

„Las" — Warszawa, Pl. Żel. Bramy 1.

„Lubek" — Warszawa, Królewska 29.

Polska Spółka Drzewna „Century" — Warszawa, Kopernika 30.

Roiter H. — Warszawa, Wielka 13.

„Standard" — Warszawa, Marszałkowska 94.

T-wo Przemysłu Drzewnego „Polesie" Sp. z ogr. odp. — Warszawa, Złota 27.

„Pogelas" — Warszawa, Szopena 18.

„Tel" — Warszawa, Wilcza 35.

Tow. dla Handlu i Przem. Leśnego „Telechany" Sp. Akc. — Warszawa, Sienna 61, — tel. 233-61, 238-22.

Towarzystwo Przemysłowo - Leśne Sp. Akc. egz. od roku 1880. Zarząd: Warszawa, Królewska 35, — tel. 228-36. Specjalność: Tartaki, pakietarnie, fabryka dykty klejonej w Orżewie, st. Klewań, woj. Wołyńskie, star. Rówieńskie.

„Tur" Przemysł Leśny Sp. z ogr. odp. — Warszawa, Hoża 1, — tel. 412-95.
„Tynlas" — Warszawa, Próżna 14.
Związek Nadsłuczańskich Przemysłow. Leśn. — Warszawa, Sienna 11.
Astryński M. — Słonim.
Dom Handlowy B. Bernstein i Ferster, Przemysł Leśny, — Warszawa, Rysia 1. Adr. telegr.: „Berfer". — Telefony: 93-75 (gab. szefów), 205-83 i 511-18 (biuro).
K. Cukier i Syn — Warszawa, Ogrodowa 3, — tel. 290-83 i 258-45. Specjalność: Eksploatacja własnych lasów, eksport.
Cyryński J. — Warszawa, Wielka 22.
Goldberger J. — Gdańsk, Reitbahn 2.
N. Heller Zakłady Przemysłowo - Leśne. — Warszawa, Jasna 11, — tel. 80-71, 268-57.
Zygmunt Heller Sp. Akc. dla Handlu i Przemysłu Leśnego — Warszawa, Al. Jerozolimskie 39, — tel. 299-53.
Katz i S-ka — Warszawa, Próżna 14.
Kac J. — Warszawa, Sienna 72.
Holcexport, Julian Kabak, Danzig N. Rubinstein — Warsza-

Polska Spółka drzewna „CENTURY" Sp. z ogr. odp.

BIURA: Warszawa, Pl. Trzech Krzyży 18, tel. 145-68, 404-58. Adr. telegr. Centimber
Białowieża, Pałac. Tel. 5. Adres teleegraficzny Centimber
Gdańsk, Weichselmünde am Birkenwäldchen. Tel. 57-45, Adr. Tel. Optimber
Londyn, The Century European. Timber Corporation Ltd.: Bartlett House, 9-12 ,Basinghall Street, London. E. C. 2. Adres telegr. Centutimba

Eksploatacje Puszcz: Białowieskiej i Bakcsztańskiej. Lasów: Słonimskich, Zdzięciolskich, Dereczyńskich, Grodzieńskich.

Tartaki Hajnówka, Stoczek, Gródek, Jeziory, Gdańsk.

Warszawa, Żelazna 41, — tel. 251-33.
Woldenberg E. — Warszawa, Królewska 41.
Wohl N. — Warszawa, Sienkiewicza 4.
Aramowicz F. — Wilno, W. Pohulanka 16.
Cebrzyński N. — Warszawa, ul. Al. Jerozolimskie 24.
Czarnomordik L. — Warszawa, Koszykowa 21.
Cukier N. — Warszawa, Twarda 10.
Engelman I. — Warszawa, Mokotowska 61.
Ehrlich Jakób — Warszawa, Chłodna 8.
D/H. J. Ferszt, Przemysł Leśny — Warszawa, Chmielna 33. Tel. 240-43 i 240-45. Adr. telegr.: „Fersztijst—Warszawa". Specjalność: Olcha, osika, brzoza, jesion i materiał stolarski.
Frankowski M. i S-ka — Warszawa, Czerwonego Krzyża 2.
Gus J. — Warszawa, Złota 38.
Ginzburg A. — Warszawa, Marszałkowska 123.
Jakimowicz Inż. — Warszawa, Natolińska 10.
Kleiman A. — Warszawa, Ceglana 17.
Milsztejn L. — Warszawa, Al. Jerozolimska 73.
B-cia Majzner i Grunland — Warszawa, Leszno 77. Tel. 509-77.
Steinberg A. — Wiejska 11.
Sznejberg K. — Graniczna 10.
Saper i Syn — Sosnowiec, Małachowskiego 4.
Zussmann M. — Warszawa, Polna 66.

SPIS członków Zrzeszenia Właścicieli Lasów (Warszawa, Kopernika 30).

Abramowicz Aleksander — Kamionka, p. Garwolin, w. Lubelskkie.
Apanowicz Cyprjan — Częstochowa, Kilińskiego 3.
Apoznańskki Mieczysław — Antonin, p. Ciechanowiec, w. Białostoockie.
Arkuszewsski Jan — Lubiec, p. Szczerców, w. Łódzkie.
Arkuszewsski Kazimierz — Pilica, p. Pilica, w. Kieleckie.
Baczyński Leon — Pisary, p. Jakubowice, w. Kieleckie.
Belina Taddeusz — Strzelce Wielkie, p. Nowa Brzeźnica.
Bieliński Antoni — Bidziny, p. Ożarów, w. Kieleckie.
Bławdziewwicz Gustaw — Nowe Miasto n/Pilicą, w. Warszaw.
Bogusławsski Józef, Łęczna, p. Łęczna, w. Lubelskie.
Bohdanowwicz Mieczysław, Obodowce, p. Ilia, w. Wileńskie.
Bołądź Jeerzy, Dziergiele, p. Zelwa, w. Białostockie.
Boniecki Stanisław — Tomczyce, p. Mogielnica, w. Warszaw.
Borkowskki Jan Wiktor — Kwilina, p. Sędziszów Kielecki.
Borkowskki Ł. J. „Elibor" — Chlewiska i Pawłów, pow. Koneckli, Warszawa, Mazowiecka 11.

szawsskie.
Gerliczowaa Gabriela — Dębnowola, p Góra Kalwarja, w. Warszawsskie.
Glinka Anttoni — Szczawin, p. Goworów, w. Białostockie.
Glinka Zyggmunt — Sucha, p. Białobrzegi, w. Kieleckie.
Godlewski Stanisław — Luszyn, p. Zychlin, w. Warszawskie.
Górscy Józef i Ludwik — Ceranów, p. Telaki, w. Lubelskie.
Górski Anttoni — Wola Pękoszewska, p. Mszczonów, w. Warszawsskie.
Górski Staanisław — Motkowice, p. Jędrzejów, w. Kieleckie.
Górskiego Pawła Sukc. — Kliszów, p. Pinczowski, w. Kieleckie.
Gutowska Teresa — Małków, p. Hrubieszów, w. Lubelskie.
Grabiński Stanisław (S-r) — Stanisławów, p. Łowicz, w. Warszawsskie.
Grodziński Michał — Oblas, p. Przytyk, w. Kieleckie.
Grzymała Feliks — Toczyski-Czortki, p. Sokołów, Skrzynka Pocztdowa 11.
Haackowa Irena — Dembice, p. Włocławek, Skrz. Poczt. 49.
Halpert Taadeusz — Szczekociny, w. Kieleckie.
Helbich Józef — Konary, p. Radom.
Heydel Baar. Wojciech — Brzóza, p. Kozienica, w. Kieleckie.
Hordliczka Stefan — Huta Garwolińska, p. Garwolin.
Jackowska Jadwiga — Gostomia, p. Nowe Miasto n/Pilicą.
Jakubowskki Starża Jerzy — Pruszków, p. Łask, Skrz. Poczt. 3, w. Łóódzkie.
Jankowski Alfred — Warszawa, Okólnik 11.
Jankowski Edward — Bodzechów, p. Ostrowiec, w. Kieleckie.

„Tur" Przemysł Leśny Sp. z ogr. odp. — Warszawa, Hoża 1, — tel. 412-95.
„Tymlas" — Warszawa, Próżna 14.
Związek Nadsłuczańskich Przemysłow. Leśn. — Warszawa, Sienna 11.
Astryński M. — Słonim.
Dom Handlowy B. Bernstein i Ferster, Przemysł Leśny, — Warszawa, Rysia 1. Adr. telegr.: „Berfer", — Telefony: 93-75 (gab. szefów), 205-83 i 511-18 (biuro).
K. Cukier i Syn — Warszawa, Ogrodowa 3, — tel. 290-83 i 258-45. Specjalność: Eksploatacja własnych lasów, eksport.
Cyryński J. — Warszawa, Wielka 22.
Goldberger J. — Gdańsk, Reitbahn 2.
N. Heller Zakłady Przemysłowo - Leśne, — Warszawa, Jasna 11, — tel. 80-71, 268-57.
Zygmunt Heller Sp. Akc. dla Handlu i Przemysłu Leśnego — Warszawa, Al. Jerozolimskie 39, — tel. 299-53.
Katz i S-ka — Warszawa, Próżna 14.
Kac J. — Warszawa, Sienna 72.
Holcexport, Juljan Kabak, Danzig N. Rubinstein — Warszawa, Leszno 6, — tel. 23-31. Eksport materjałów dębowych.
Krygier B. — Warszawa, Hortensja 6.
Krugman B-cia — Białystok, Fabryczna 27 a.
Dom Handlowy Hirsz Lewit. — Warszawa, Poznańska 37, tel. 208-24, 208-90. Przemysł i eksport leśny.
Lewin I. — Warszawa, ul. Złota 27.
Liwszyc I. M. — Warszawa, Widok 19.
B-cia L. i Al. Lourié — Pińsk.
Dom Handlowy Lubrzyńska, Heller i S-ka — Warszawa, ul. Mokotowska 54, — tel. 215-34, 503-80. Specjalność: Eksploatacja lasów i eksport drzewa.
Adam Monitz — Warszawa, ul. Królewska 29-a, — tel. 153-28. Specjalność: Własne lasy, tartaki, zakłady przeróbki drzewa, eksport.
Max Gus — Warszawa, Łucka 4.
Najkrug N. — Warszawa, ul. Wspólna 31.
Nearne & Booth — Warszawa, Mokotowska 39, — tel. 176-52. Eksport materjałów dębowych.
G. Pupko i Syn Przemysł Leśny, Sp. z ogr. odp. — Warszawa, Sienna 61, — tel. 233-61, 238-22.
Rubin I. — Warszawa, Widok 13.
Rubinsztejn M. — Warszawa, Leszno 6.
Rotsztein F. — Warszawa, Wilcza 18.
Rabinowicz i Milukowski — Słonim.
Ronin J. — Warszawa, Marszałkowska 99, — tel. 192-47. Przemysł leśny.
Stołowicki J. — Warszawa, Nowowiejska 23.
E. Wertheim i S-ka Przemysł Leśny. Własne tartaki parowe. Warszawa, Żelazna 41, — tel. 251-33.
Woldenberg E. — Warszawa, Królewska 41.
Wohl N. — Warszawa, Sienkiewicza 4.
Aramowicz F. — Wilno, W. Pohulanka 16.
Cebrzyński N. — Warszawa, ul. Al. Jerozolimskie 24.
Czarnomordik L. — Warszawa, Koszykowa 21.
Cukier N. — Warszawa, Twarda 10.
Engelman I. — Warszawa, Mokotowska 61.
Ehrlich Jakób — Warszawa, Chłodna 8.
D/H. J. Ferszt, Przemysł Leśny — Warszawa, Chmielna 33. Tel. 240-43 i 240-45. Adr. telegr.: „Fersztijst—Warszawa". Specjalność: Olcha, osika, brzoza, jesion i materjał stolarski.
Frankowski M. i S-ka — Warszawa, Czerwonego Krzyża 2.
Gus J. — Warszawa, Złota 38.
Ginzburg A. — Warszawa, Marszałkowska 123.
Jakimowicz Inż. — Warszawa, Natolińska 10.
Kleiman A. — Warszawa, Ceglana 17.
Milsztein L. — Warszawa, Al. Jerozolimska 73.
B-cia Majzner i Grunland — Warszawa, Leszno 77. Tel. 509-77.
Steinberg A. — Wiejska 11.
Sznejberg K. — Graniczna 10.
Saper i Syn — Sosnowiec, Małachowskiego 4.
Zussmann M. — Warszawa, Polna 66.

SPIS
członków Zrzeszenia Właścicieli Lasów (Warszawa, Kopernika 30).

Abramowicz Aleksander — Kamionka, p. Garwolin, w. Lubelskie.
Apanowicz Cyprjan — Częstochowa, Kilińskiego 3.
Apoznański Mieczysław — Antonin, p. Ciechanowiec, w. Białostockie.
Arkuszewski Jan — Lubiec, p. Szczerców, w. Łódzkie.
Arkuszewski Kazimierz — Pilica, p. Pilica, w. Kieleckie.
Baczyński Leon — Pisary, p. Jakubowice, w. Kieleckie.
Belina Tadeusz — Strzelce Wielkie, p. Nowa Brzeźnica.
Bieliński Antoni — Bidziny, p. Ożarów, w. Kieleckie.
Bławdziewicz Gustaw — Nowe Miasto n/Pilicą, w. Warszaw.
Bogusławski Józef, Łęczna, p. Łęczna, w. Lubelskie.
Bohdanowicz Mieczysław, Obodowce, p. Ilia, w. Wileńskie.
Bołądź Jerzy, Dziergiele, p. Zelwa, w. Białostockie.
Boniecki Stanisław — Tomczyce, p. Mogielnica, w. Warszaw.
Borkowski Jan Wiktor — Kwilina, p. Sędziszów Kielecki.
Borkowski Ł. J. „Elibor" — Chlewiska i Pawłów, pow. Konecki, Warszawa, Mazowiecka 11.
Buczyński Tomasz — Ciężkowice, p. Godle, w. Łódzkie.
Budny Józefat — Rejowiec, p. Rejowiec, w. Lubelskie.
Bułhak Emanuel (pełn. mec. M. Obiezierski) — Wola Grzybowska, pow. Warszawski (Warszawa, Miodowa 21 m. 3).
Bagniewski Piotr — Zatory, pow. Pułtusk.
Chaniewskiego St. Sukc. — Rowy, p. Garwolin, w. Lubelskie.
Charzyński Wincenty — Strzembowo, p. Płońsk, w. Warszaw.
Chełmicki Adrjan — Okalewo, p. Rypin, w. Warszawskie.
Chrzanowski Jan — Tuczapy, p. Tyszowce, w. Lubelskie.
Czarnowski Józef — Łęki, p. Kutno, Skrzynka Poczt. 2.
Zarz. Dóbr i Inter. Ks. Czartoryskich — Warszawa, Krakowskie Przedmieście 7.
Czetwertyńska ks. Sewerynowa — Sękocin, w. Warszawskie.
Czetwertyński ks. Seweryn — Plac Dąbrowskiego 2 m. 2.
Czetwertyńska ks. Marja Włodzimierzowa — Milanów, p. Parczew, w. Lubelskie.
Czetwertyński ks. Włodzimierz — Rudzieniec, p. Parczew, w. Lubelskie.
Ciechomski Jerzy — Rutkowice, p. Ostrowy, w. Warszawskie.
Chełmońska Halina — Jankowice, p. Nowe Miasto n/Pilicą.
Dembiński Stefan — Borkowice, p. Przysucha, w. Kieleckie.
Dembiński Józef — Góry, p. Pinczów, w. Kieleckie.
Desku Andrzej Ludwik — Sancygniów, p. Działoszyce, w. Kieleckie.
Dębski Mieczysław—Rycice: Adres, Warszawa, Wilcza 31 m. 20.
Dłużewski Karol — Pobyłkowo, p. Serock, w. Warszawskie.
Drewski Józef — Krzesimów, p. Lublin.
Dreckiego Miecz. Sukc. — Słupia, p. Szczekociny, w. Kieleckie.
Duninowski Ike Bar. Karol — Duninów, p. Gostynin, w. Warszawskie.
Doria Dernałowicz Wanda — Repki, p. Sokołów Podlaski.
Fudakowski Kazimierz — Krasnobród, w. Lubelskie.
Gałczyński Zygmunt — Kondrajec Pański, p. Raciąż, w. Warszawskie.
Gerliczowa Gabriela — Dębnowola, p Góra Kalwarja, w. Warszawskie.
Glinka Antoni — Szczawin, p. Goworów, w. Białostockie.
Glinka Zygmunt — Sucha, p. Białobrzegi, w. Kieleckie.
Godlewski Stanisław — Luszyn, p. Zychlin, w. Warszawskie.
Górscy Józef i Ludwik — Ceranów, p. Telaki, w. Lubelskie.
Górski Antoni — Wola Pękoszewska, p. Mszczonów, w. Warszawskie.
Górski Stanisław — Motkowice, p. Jędrzejów, w. Kieleckie.
Górskiego Pawła Sukc. — Kliszów, p. Pinczowski, w. Kieleckie.
Gutowska Teresa — Małków, p. Hrubieszów, w. Lubelskie.
Grabiński Stanisław (S-r) — Stanisławów, p. Łowicz, w. Warszawskie.
Grodziński Michał — Oblas, p. Przytyk, w. Kieleckie.
Grzymała Feliks — Toczyski-Czortki, p. Sokołów, Skrzynka Pocztowa 11.
Haackowa Irena — Dembice, p. Włocławek, Skrz. Poczt. 49.
Halpert Tadeusz — Szczekociny, w. Kieleckie.
Helbich Józef — Konary, p. Radom.
Heydel Bar. Wojciech — Brzóza, p. Kozienica, w. Kieleckie.
Hordliczka Stefan — Huta Garwolińska, p. Garwolin.
Jackowska Jadwiga — Gostomia, p. Nowe Miasto n/Pilicą.
Jakubowski Starża Jerzy — Pruszków, p. Łask, Skrz. Poczt. 3, w. Łódzkie.
Jankowski Alfred — Warszawa, Okólnik 11.
Jankowski Edward — Bodzechów, p. Ostrowiec, w. Kieleckie.

Jaśkukowicz Stanisław — Chodów, p. Krośniewice, w. Warsz.
Jaskłowski Jan — Stobiecko Szlacheckie, p. Radomsko.
Jaśkowski Feliks — Chociw, p. Rawa Mazowiecka.
Jezierski hr. Józef — Pokibry, p. Ciechanowiec, w. Białostoc.
Jezierski hr. Władysław — Sobienie, p. Sobienie-Jeziory, w. Lubelskie.
Jundziłł hr. Stanisław — Sienierzyce, p. Nowogródek.
Jabłoński Jerzy — Pniewo, p. Łomża, Skrz. Poczt. 11.
Karski Włodzimierz — Górki, pow. Klimontów, w. Kieleckie.
Karski Zygmunt — Chrzestne, p. Tłuszcz, w. Warszawskie.
Kaczkowski Witold — Lubianków, p. Głowno, w. Warszawskie.
Klarner Józef — Kierz, p. Bełżyce, w. Warszawskie.
Kleniewski Przemysław — Kluczkowice, p. Opole Lubelskie.
Kleszczyński Bogusław — Skrzeszowice, p. Kocmyrzów, w. Kieleckie.
Kobierzycki Antoni — Cielętniki, p. Radomsko, Skrz. Pocz. 23.
Komicz Andrzej — Siemszyce, p. Łęczcy, w. Łódzkie.
Komorowski hr. Michał — Siedliska, p. Szczekociny, w. Kielec.
Korzybskiego Jana Sukc. — Wilczyska, p. Żelechów, w. Lub.
Kotkowska Jadwiga Sukc. — Niemienice, p. Opatów Kielecki.
Kowerski Stefan — Józwów, p. Bychawa, w. Lubelskie.
Kurnatowski Eryk — Łochów, w. Lubelskie.
Kwilecki hr. Kazimierz — Rychwał Kaliski.
Laskowski Julian — Piatkowszczyzna, Lida, Poste restante.
Lasocki Roman — Dzierzbia, p. Stawiski, w. Białostockie.
Lipski Konstanty — Klikawa, p. Puławy, w. Kieleckie.
Lohmann Zbigniew — Podlesie, p. Koniecpol.
Lubomirski hr. Heronim — Kruszyna, p. Koniecpol.
Lutosławski Jan — Warszawa, Marszałkowska 2.
Lutosławska Maria — Drozdowo, p. Łomża.
Łazucki Leon — Drozdy, p. Tarczyn, w. Warszawskie.
Łempicki August — Gierczyce, p. Opatów, w. Kieleckie.
Łoś hr. Witold — Piotrowice, p. Niedrzwica, koło Lublina.
Mańkowski Stanisław — Kazimierz Biskupi, w. Łódzkie.
Maruszewski Jan — Nowodwory, p. Ciechanowiec, w. Białost.
Mazaraki Leonja — Żeronim, p. Tuszyn, w. Łódzkie.
Miączyński hr. Władysław — Krojczyn, p. Włocławek, w. Warszawskie.
Mieszkowski Feliks — Skrwilno, w. Warszawskie.
Mirosławski Zygmunt — Czarne, p. Gostynin, w. Warszawskie.
Mogilnicki Witold — Bzowiec, p. Szczebrzeszyn, w. Lubelskie.
Mokiejewski Witold — Rzuców, p. Szydłowiec, w. Kieleckie.
Morawski Tadeusz — Planta, p. Iwaniska, w. Kieleckie.
Du Moriez hr. Stanisław — Jedlno, p. Radomsko, Skrz. Pocz. 6.
Mostowski Marjan Tadeusz — Mostowo, p. Mława, w. Warsz.
Müller Władysław — Somianka, p. Wyszków, w. Warszawskie.
Magistrat miasta Rawy — Rawa Mazowiecka.
Nowicki Jerzy — Sawejki, p. Siniawka, w. Nowogródzkie.
Okęcki Konstanty — Brzesce, p. Góra Kalwarja, w. Warszaw.
Ołdakowski Adam — Straszewy, p. Kiełpiny, w. Pomorskie.
Ostrowska hr. Helena — Warszawa, Al. Róż 10.
Ostrowski hr. Krystyn — Korczew, p. Drohiczyn, w. Lubelskie.
Ostrowskiego Michała Sukc. — Radoszewnica, p. Koniecpol.
Ośniałowski Stanisław — Żabików, p. Radzyń Podlaski.
Broel-Plater hr. Edward — Osuchów, p. Mszczonów, w. Warszawskie.
Broel-Plater hr. Zygmunt — Białaczów, p. Opoczno, w. Kielec.
Zyberk-Plater hr. Zofja — Wojcieszków, p. Krzywda, w. Lubelskie.
Plenński Tadeusz — Potycz, p. Góra Kalwarja, w. Warszaws.
Pleszczyński Ludwik — Wola Wydrzyna, p. Radomsko, w. Łódzkie.
Pohorecki Kazimierz — Hrubieszów (Młyn Parowy) wojew. Lubelskie.
Pohorecki Władysław — Hrubieszów (Młyn Parowy) wojew. Lubelskie.
Zarząd Dóbr hr. Potockiego Augusta — Warszawa, Wiejska 10.
Zarząd Dóbr hr. Potockiego Henryka — Chrząstów, p. Koniecpol, w. Łódzkie.
Potulicki hr. Henryk — Obory, p. Piaseczno, w. Warszawskie.
Pruszak Władysław — Wośniki, p. Radom.
Przewłocki Henryk — Mordy, p. Mordy, w. Lubelskie.
Przewłocki Konstanty — Modliborzyce, w. Lubelskie.
Pułaski Jan — Ossa, p. Rawa Mazowiecka.
Pułaski Ludomił — Grzymiszew, p. Grzymiszew, w. Łódzkie.
Potockiego hr. Wł. Sukc. — Parzymiechy, p. Krzepice, w. Kiel.
Raczyński hr. Karol — Złoty Potok, n/Wiernica, w. Kieleckie.
Radziwiłł ks. Janusz — Nieborów, p. Łowicz, Skrz. Pocz. 8.
Radziwiłła ks. Macieja Sukc. — Zarząd Staszowskich Dóbr w Sichowie, p. Staszów.
Radoszewski Jan — Ner, p. Wartkowice, w. Łódzkie.
Ramm bar. Olga — Hieronimów, p. Michałowo-Niezbudka, w. Białostockie.
Roguski Eugenjusz — Stodoły, p. Opatów, w. Kieleckie.
Rohlanda Pawła Sukc. — Żabia Wola, p. Lublin Skrz. Pocz. 108.
de Rosenwerth Stanisław — Cieleśnica, p. Janów Podlaski.
de Rosenwerth Jadwiga — Klonowice, p. Janów Podlaski.
Rostworowski hr. Antoni — Milejów, w. Lubelskie.
Rulikowski Józef — Poturzyn, p. Łaszczów.
Rulikowski Władysław — Branica, p. Radzyń, w. Lubelskie.
Rzyszczewska hr Emilja—Dolsk, p. Maciejów, w. Wołyńskie.
Rytel Józefa — Przepiórków, w. Opatów Kielecki.
Sapieha ks. Eustachy — Spusza, p. Skidel, w. Białostockie.
Siemieńskiego Jana Sukc. — Silnica, p. Radomsko, Sk. p. 24.
Siemieński Jacek — Żytno, p. Radomsko, Sk. p. 24.
Karol hr. Skarbek — Borowno, p. Łomnica, w. Łódzkie.
Skarzyński Mieczysław Tadeusz — Wyliny Ruś, p. Szepietowo, w. Białostockie.
Skarzyński Wiesław — Studzieniec, p. Sanniki, w. Warszaws.
Skarzyński Aleksander — Gostków, p. Wartkowice, w. Łódz.
Sobańska hr. Izabella — Kobiele Wielkie, p. Radomsko.
Starzeński hr. Marjan — Ruda, p. Dembe, w. Warszawskie.
Steinhagen Henryk — Koszelew, p. Gąbin, w. Warszawskie.
Stępczyński Szczęsny — Stelmachowo, p. Tykociny, w. Białostockie.
Sulikowski Adam — Popień, p. Rogów, w. Łódzkie.
Sułowski Gustaw — Biała Rawska, w. Warszawskie.
Szajewski Ignacy — Dąbie, p. Lubraniec, w. Warszawskie.
Szede Aleksander — Janowszczyzna, p. Zelwa, w. Białostoc.
Szlubowski Bronisław — Radzyń, w. Lubelskie.
Swida Gustaw — Wierzchowiska, p. Janów Lubelski.
Swieżyński Józef — Sadłowice, p. Opatów Kielecki.
Swięcicki Witold — Warszawa, Moniuszki 2 a.
Szadurski Bohdan — Kleszcze, p. Kobryń, w. Poleskie.
Targowski Józef — Czyżów Szlachecki, p. Zawichost, wojew. Kieleckie.
Tarnowska hr. Juljuszowa — Końskie Wielkie, p. Końskie, w. Kieleckie.
Tąkiel Stefan — Rykały, p. Mogielnica, w. Warszawskie.
de Thun Ignacy — Koziebrody, p. Raciąż, w. Warszawskie.
Trepka Adama Sukc. — Rychłocice, p. Widawa, w. Lubelskie.
Tyszkiewiczów hr. Sukc. — Tarnawatka, p. Tomaszów Lubel.
Walicki Bronisław — Krześlów, p. Żelów, w. Łódzkie.
Wernera Edmunda Sukc. — Seroczyn, p. Stoczek Łukowski, w. Lubelskie.
Wesołowski Bronisław — Złota, p. Chrobesz, w. Kieleckie.
Węglińska Marja — Chotycze, p. Łosice, w. Lubelskie.
Weżyk Władysław — Bełdów, p. Aleksandrów Łęczycki.
Weżyk Feliks — Witulin, p. Biała Podlaska.
Wickenhagena Karola Sukc. — Borsuki, p. Sienno przez Ostrowiec, w. Kieleckie.
Wielopolski hr. Alfred — Krzelów, p. Sędziszów Kielecki.
Wielowievski Stefan — Lubcza, p. Jędrzejów, (Słodownia), w. Kieleckie.
Wielowieyski Zbigniew — Chełmno, p. Radomsko, sk. p. 28.
Wilscy Tytus i Sukc. Ignacego — Wielka Wola, p. Rawa Mazowiecka.
Woyniłowicz Józef — Kuncowszczyzna, p. Hrycewicze, w. Nowogródzkie.
Wyganowski Wojciech — Złotniki, p. Stawiszyn, w. Łódzkie.
Walbrowski Andrzej — Zborów, p. Solec-Zdrój, w. Kieleckie.
Zdziechowska Marta — Suchowola, p. Krasnobród, w. Kielec.
Zdziechowski Fortunat — Rzędowice, p. Miechów, w. Kielec.
Zaleski Stanisław — Przezwody, p. Jakubowice, w. Kieleckie.
Tartaki i Fabryka Wyrobów Drzewnych Ordynacji Zamoyskiej w Zwierzyńcu, p. Zwierzyniec n/W. (woj. Lubelskie), Tel. Nr. 7.
Zamoyski hr. Jan — Trzebień, p. Magnuszew, w. Kieleckie.
Zamoyski hr. Władysław — Pilczyca, p. Radoszyce, w. Kielec.
Zaremba Hipolit — Trzeciny, p. Wysoko Mazowieckie.
Zawadzki Tadeusz — Wólka Kozodawska, p. Piaseczno, woj. Warszawskie.
Zarząd Dóbr Dojlidy — Dojlidy, p. Białystok, sk. p. 31.
Zarząd Dóbr Skrzydlów — Skrzydlów, p. Kłomnice.
Zarząd Dóbr Strabla — Strabla, w. Białostockie.
Zarząd Dóbr Wrzelów — Zagłoba, p. Opole Lubelskie.
Zarząd Dóbr Zabłudów — Zabłudów, p. Białystok, sk. p. 35.
„Zbiersk" T-wo Akc. Cukr. i Raf. — Zbiersk, p. Stawiszyn, w. Łódzkie.
Zarząd Dóbr Mała-Wieś — Maławieś, p. Grójec, sk. p. 28, w. Warszawskie.
Zarząd Dóbr Konstantynowskich (Plen. W. Mieszkowski) — Warszawa, Marszałkowska 120/9.
Zarząd Dóbr Międzyrzec — Międzyrzec, w. Lubelskie.
Zarząd Dóbr Pietkowo — Pietkowo przez Łapy, w. Białostoc.
Żółtowski hr. Józef — Kock, w. Lubelskie.

Oddziały:

Wielkopolskie Zrzeszenie Właścicieli Lasów — Poznań, Mickiewicza 33.
Związek Ziemian — Kraków, ul. Ś-go Jana 3/5.
Związek Ziemian Wołynia — Łuck, Mickiewicza 5.
Kresowy Związek Ziemian — Warszawa, Piękna 36.
Związek Właścicieli Lasów Prywatnych na Pom. — Toruń, Sienkiewicza 40.

SPIS

członków Związku Fabrykantów Dykt i Fornierów w Polsce (Warszawa, Bracka 20 m. 10).

E. Hasbach, Fabryka Dykt — Białystok.
T-wo Przemysłowo Leśne Sp. Akc. — Warszawa, Królewska 35, tel. 228—36.
Herman Braun, Zjednoczone Fabr. Dykt — Warszawa, Twarda 28.
T-wo Akc. „Oswa" — Bydgoszcz.
„Ojkos" — Piotrków.
„Olsa" (Br. Heller) — Warszawa, Jasna 11.
Konopacki — St. Mosty.
Mersier A. — Pińsk.
Opatowski — Włocławek.
„Victoria" — Piotrków.
Maliniak (Plywood) — Białogon (Kielce).
Maliniak — Siemiatycze.
Edelstein i Jachniuk — Kostopol.

SPIS

członków Syndykatu Interesentów Drzewnych we Lwowie.

Oikos, Sp. Akc. — Lwów, ul. 3-go Maja 16; materjały drzewne: świerkowe, jodłowe, sosnowe, dębowe, dykty klejone i buczyna.
Polska Foresta, Sp. Akc. — Lwów, ul. Kopernika 21; materjały sosnowe i dębowe.
Zakłady Przemysłu Drzewnego Delatyn w Polsce S. A. — Delatyn, materjały jodłowe i świerkowe.
Ph. Giesinger — Broszniów, poczta Krechowice, Spec.: Wszelki materjaltarty i jodłowy, deszczułki na skrzynie.
Szymon Ulam — Lwów, ul. 3-go Maja 12, świerk i eksploatacja lasów sosn. i dębowych, klepki dębowe, podkłady dębowe i sosnowe.
L. Seelig i Syn — Lwów, ul. Sykstuska 56 a, sosna, dąb i eksploatacja lasów, sosna i dąb, podkłady.
Galicyjska Spółka Drzewna — Lwów, ul. 3-go Maja 5, świerk, jodła, sosna i dąb, podkłady.
Jonasz Kuhrmärker (Adolf Kiesler) — Lwów, ul. Potockiego 31, jodła, świerk i dąb.
Hapede — Lwów, ul. 3-go Maja 12, eksploatacja lasów sosnowych i dębowych, klepki dębowe, podkłady dębowe i sosnowe.
Union Bank — Oddział Drzewny, ul. Hetmańska, eksport tartych materjałów dębowych i okrągłych, klepki dębowe.
Leizor Griffel — Bolechów, materjały jodłowe i świerkowe.
Reinhold i Münzer — Lwów, ul. Sykstuska 46, eksploatacja lasów dębowych i wyrób klepek dębowych i progów kolejowych.
Maurycy Kopelman — Lwów, ul. Sykstuska 19, eksport materjałów tartych dębowych i kloców dębowych.
S. Pollak i Spółka — Lwów, ul. Zamknięta 9, materjały liściaste i miękkie materjały wszystkich jakości.
Bracia Eckstein — Lwów, ul. Akademicka 5, materjały świerkowe i jodłowe.
Betolt Politzer — Lwów, ul. Kaźmierzowska 47, materjały miękkie i dębowe.
Brody — Lwów, ul. Podlewskiego 8, materjały sosnowe i dęb.
Dr. Adlersberg, Sternhell i Sp. — Lwów, pl. Smolki 5/III p. materjały jodłowe, świerkowe i buczynowe, drzewo opałowe.
Pezet — Lwów, ul. Akademicka 23, materjał tarty, jodłowy, kantówka, bulsy wymiarów angielskich, francuskich, materjał stolarski, deski podłogowe heblowane lub nieheblowane z piórem i fugą.
Wschodnio-Małopolska Spółka Drzewna — Lwów, ul. Hetmańska 8, handel miękkiem drzewem.
Mikuliczyn, Zarząd Tartaku Parowego w Mikuliczynie, materjały jodłowe i świerkowe.
Hr. August Krasicki — Lesko, pow. Lesko, materjały miękkie.
Kohane i Steuer — Zawój, poczta Kałusz, deski jodłowe i świerkowe, brusy i kantówka rżnięta.
Jakób Bardach — Lwów, pl. Marjacki 4, handel progami.
Wienfeld i Blatt — Lwów, ul. Kołłątaja 8, eksploatacja lasów dębowych, dostawy kolejowe.
Chata — Lwów, ul. 3-go Maja 2, eksport: dąb i sosna.
P. & C. Goetz, Dyr. S. Schwarc — Czerniowce, materjał miękki.
Bracia Groedel — Demnia Wyżna, poczta Skole, materjały wyłącznie miękkie, jodłowe, świerkowe i sosnowe.
Dawid Löwy i S-wie — P. S. Mehler — Lwów, ul. Św. Piotra 21, eksploatacja lasów olchowych.
Abraham Mehr — Lwów, ul. 3-go Maja 12, eksploatacja lasów dębowych, wyrób i handel progami.
Neptun — Lwów, ul. Sykstuska 27, eksploatacja lasów dębowych, świerkowych, jodłowych i sosnowych.
Aszkenazy Markus—Lwów, ul. Brajerowska 3, handel progami.
Dr. Benedykt Blatt — Lwów, ul. Kurkowa 2, handel progami.
Józef Słoński & S-ka — Lwów, p. Marjacki 4, materjały drzewne budowlane.
Tartaki — Lwów, ul. Senatorska 6, bulsy, brusy dębowe, fryzy krótkie i długie, dębowe, dykty dębowe.
S. Borak — Stryj, deszczułki posadzkowe, wszelkie materjały tarte świerkowe i jodłowe.
Maurycy Berffein, okrągłe materjały dębowe tarte i klepki dębowe.
Karol Kruzenstern — Niemirów, eksploatacja lasów.
Adam Rylski — Czarnołożce, koło Tyśmienicy, eksploatacja lasów.
Spatz i Zimand — Lwów, Lindego 9, przemysł drzewny.
Dyskontowy Bank Warszawski, Oddział Drzewny — Lwów, ul. 3-go Maja 14.
Jakób Solak — Lwów, Potockiego 64, przemysł drzewny.
Bracia Pastel — Radziechów, Tartak i młyn parowy.
Polskie Towarzystwo Drzewne — Lwów, Kołłątaja 8, przemysł drzewny.
Hołołka & Diener — Kołomyja, ul. Legionów 37, przemysł drzewny.

SPIS

członków Związku Przemysłowców Drzewnych w Poznaniu.

Bartoszewicz i Kubica, Tartak Parowy — Mur. Goślina.
B. Bystrzycki Tow. Akc. — Orzechowo, pow. Września.
Dobski Ignacy, Tartak Parowy — Kiszewko, p. Kiszewo.
Domeracki Jan, Budowniczy — Poznań, G. Wilda 42.
Dronia Fryderyk, Handel Drzewa — Poznań, ul. Jasna 17.
„Drzewo" Tow. Akc. — Poznań, ul. Rzeczypospolitej 9.
Dymalska Zofia, Tartak Parowy — Ostrów, ul. Starokaliska 6.
Dirska Antonina, Tartak Parowy — Biadki, pow. Krotoszyn.
Fuhrman Walenty, Tartak Parowy — Krotoszyn.
Jaworscy J. i Fr., Tartak Parowy — Witkowo.
Klessa Ignacy, Tartak Parowy — Czarnków.
Kosiński Teodor, Tartak Parowy — Pobiedziska.
Litkowski Stanisław, Tartak Parowy — Trzemeszno.
Łożyński Józef, Tartak Parowy — Śrem.
Łukomski Witold, Tartak Parowy — Śmigiel.
Musioł Stanisław, Tartak Parowy — Wolsztyn.
Namysł Marjan, Handel drzewa — Poznań, ul. Skarbowa 3.
Nitsche Roman, Tartak Parowy — Nowy Tomyśl.
Nowakowski i Synowie, Fabryka mebli—Poznań, G. Wilda 134.
Paetz Wojciech — Poznań, ul. Głogowska.
Polaszek Franciszek, Tartak Parowy — Gostyń.
Poznańska Spółka Drzewna, Tow. Akc. — Poznań, Św. Marcina 52.
Schenk Józef, Handel drzewa — Poznań, ul. Szewska 9.
Urbański St. & S-ka, Tartak Parowy — Ujście.
Wilczewski Zygmunt, Tartak Parowy — Wronki.
„Zagroda", Tow. Akc. — Poznań, ul. Fr. Ratajczaka 21-a.
Staniewski Teodor, handel drzewa — Poznań, ul. Wrocławska 19.
Czajka Jan, Tartak Parowy — Zbąszyń.
Lisek Jan, Tartak Parowy — Pobiedziska.

*

SPIS
członków Sekcji Drzewnej przy Związku Przemysłowców w Krakowie.

Polskie Towarzystwo Handlowe, Dział Drzewny — Kraków, ul. Sławkowska 1.
„Rudy", Tartak — Tarnów.
Towarzystwo Przemysłowo-Leśne „Buk" — Kraków, Rynek Gł. 25.
„Solali", Tartak — Zabłocie ad Żywiec.
Administracja Dóbr Anny Hr. Tarnowskiej — Sucha, Ślemień.
Fabryka wyrobów drzewnych, Hr. Larisch-Mönnicha — Jaworze, Śląsk.
„Dolina", Przemysł Leśny — Kraków, Smoleńska 1.
Eljasz Hirsch Friedmann — Wieliczka.
Śląska Fabryka Przetworów Drzewnych — Dziedzice.
J. Steinberg, Zakłady Artystyczno - Stolarskie — Kraków, Dajwór 14.
Polsko-Szwajcarski Przemysł Drzewny — Haly, poczta Rafałówka, woj. Poleskie.
C. Warhanek, Fabryka beczułek i tartak — Mszana Dolna.
Tartaki Parowe i Zakłady Przemysłowo-drzewne Adama hr. Stadnickiego w Nawojowej i Rylne.
Ordynacja Łańcucka — Łańcut.
Zarząd Dóbr Zdzisława Hr. Tarnowskiego — Dzików, p. Tarnobrzeg.
S. Zollmann, hurtowy handel drzewem — Kraków, Pl. Matejki 6.
Szymon Schell i S-ka, Tartak — Kraków, Szewska 27.
Dr. Jan Hupka — Niwiska.
I. Potok, Eksport Drzewa — Kraków, ul. Zyblikiewicza 14.
Michał Ader, Tartaki, Fabryka Mebli Giętych, Jazowsko ad Stary Sącz.
Arcyksiążęcy Zarząd Dóbr — Żywiec.
Inż. Dr. Fryderyk Pordes, Zakłady Przemysłowo-Drzewne — Kraków, Lubelska 21/III.
Landau Izydor, Przemysł drzewny, Adr. telegr.: „Landaulas— Kraków". Telefony: 42-65 i 23-21. Kraków, Zielona 4, skrz. poczt. 201.

SPIS
członków Związku Handlarzy Drzewa i Przemysłowców Województwa Śląskiego.

(Sekcja Zjednoczenia Gospodarczego Polskiego Śląska, Katowice, Warszawska 27).

Aleksander Grubner & Co. — Bielsko, Schiesshausstr. 32.
I. Ph. Giesinger — Cieszyn.
S. Freund — Beuthen, Ring 8.
Oberschl. Holzwerke A. G. — Beuthen, Gartenstr. 3.
Leo Ernst — Królewska Huta, Rynek 2.
Heinrich Koenigsfeld — Królewska Huta, Kościelna.
W. Stenberg — Królewska Huta, Floriańska.
Richard Badulla — Królewska Huta, Sienkiewicza.
S. Riesenfeld — Katowice, Opolska 1.
Leo Goldstein — Katowice, Warszawska 28.
J. Schindler — Katowice, Szopena 11.
Kopalniak — Katowice, Poprzeczna 2.
Schiffer & Freund (Kattowitzer Holzhandel) — Katowice, Sobieskiego.
Bruno Erlich — Katowice, Szopena 8.
S. Juliusburger — Katowice, Mickiewicza 6.
August Keller — Katowice, Warszawska 44.
Oberschl. Brubenholzeinfuhr. G. m. b. H. — Katowice, Gliwicka 15.
Dampfhober-u. Sägäwerk vorm. J. Fröhlich Rosenthal & Körbel— Mysłowice.
Lazarus Moeller — Tarnowskie Góry.
Leopold Halbreich — Tarnowskie Góry, Ogrodowa 4/II.
Górnośl. Tow. dla przemysłu drzewn. — Tarnowskie Góry.
S. Orgler — Tarnowskie Góry.
Paweł Szczepan — Żory.
Minerwa A. G. — Żory.
Josef Fietzek — Wielkie Hajduki.
J. Aufricht — Ruda.
S. Przendzing — Ruda.
Schl. Grubenholzimprägnierung — Ligota Pszczyńska.
Ludwig Machotzek — Ochojec pod Rybnikiem.
Ernest Rosemann, Handel drzewa — Katowice, Rynek 12.
Machotzek & Co., vorm Siegmund & Richter — Rybnik.
Kurt Gutherz — Katowice, Jul. Ligona.
Ignatz Schmyra — Czerwionka.
Brüder Landau — Biała.
Leo Pinkus — Bytom.
Górnośl. Przedsiębiorstwo Drzewne Sp. Akc. — Katowice, ul. Lompy.
Zweig & Leschnitz — Gliwice, Karlstr.

SPIS
członków Związku Przemysłowców Leśnych w Wilnie (W. Pohulanka 3. Wilno)

Saul Rozental — Wilno, Sadowa 4.
Piramontski Tartak — Wilno, Pióramont 5.
Br. B. i H. Parnes — Wilno. Tartaki 32.
M. Morgensztern — Wilno, Tartaki. 34
J. i J. Lewin — Wilno, Kolejowa 15.
Kuzensztal — Wilno, Popławska 3/4.
B. Kopelowicz — Wilno, Sierakowskiego 4
M. Alperowicz — Wilno, Zawalna 15.
H. Sołonojc — Wilno, Piłsudskiego 30.
S. Kronik — Wilno, W. Pohulanka 20/4.
A. Grodon — Wilno, Tartaki 5.
Winiakoński — Wilno, W. Stefańska 32/3.
Ch. Sołonojc — Wilno, Oziorna 3.
L. Szejniuk — Wilno, Pijarska 8.
Lichtensztein — Wilno, Sadowa 7.
Gerszater i Sałucki — Wilno, Antokolska 114.
E. Kremer — Wilno, 3-go Maja 1/5.
Gurwicz — Wilno, Portowa 14.
E. Coch — Wilno, Węglowa 8.
A. Abramowicz — Wilno, Żeligowskiego 10.
T. Magun — Wilno, Zygmuntowska 32.
L. Rom — Wilno, Szopena 1/15.
Sz. Bajkowicz — Wilno, Portowa 23.
L. Lewin — Wilno, Kijowska 4/28.
A. Abramow — Wilno, Mickiewicza 35/8.
Br. Chwoles — Wilno, Pióramont 6.
Wilfin — Wilno, Subocz 6/8.
Frenke - Polaczek — Wilno, Piwna 2/15.
T. Lewkowicz — Wilno, Kolejowa 9/2.
Br. Gusakowy — Wilno, Jagiellońska 3/3.
L. Kapliński — Wilno, W. Pohulanka 17.
Z. N. Epsztein — Wilno, Sadowa 7.
N. Szlesinger — Wilno, Bankowa 15/10.
Reznik i Potszer — Wilno, Tombakowa 10 a.
B. Kronik — Wilno, Węgłowa 16/4.
D. Gerson — Wilno, Dąbrowskiego 7.
Ch. Basman — Wilno Zawalna 10.
Br. Świrski — Wilno, Fabryczna 14.
Z. Fain — Wilno, Pisudskiego 13.
Kalwaryjski Tartak — Wilno, Pióramont 5.
Br. Singer — Wilno, Kalwaryjska 1.
Jablennik — Wilno, Słowackiego 8.
M. Baran — Wilno, Kijowska.
A. M. Zalkind — Wilno, Szopena 3.
Nowik i Trejwas — Wilno, Teatralna 3.
Szwarc, Bloch i Esterman — Wilno, Hotel Bristol.
Towarzystwo „Latpolwood" — Wilno, Hotel Europa.
B. Goldberg — Wilno, Piłsudskiego 2/36.
M. Birgier — Wilno, Hotel Bristol.
Kwartac — Wilno,Styczniowa 8.

III Przemysł Włókienniczy

PRZEMYSŁ BAWEŁNIANY.

1. Rozmiary produkcji.

Stan produkcji przemysłu bawełnianego w roku 1927 w porównaniu z latami poprzedniemi wykazuje znaczny postęp. Świadczy o tem z jednej strony wzrost przywozu surowców, z drugiej strony wzrost wywozu wyrobów gotowych. Jedynie w miesiącu lipcu nastąpiło pewne odchylenie od linji stałego wzrostu, co zostało spowodowane zwyżką cen bawełny surowej, która pociągnęła za sobą ograniczenie obrotów w przemyśle bawełnianym. Według danych Związku Przemysłu włókienniczego w Państwie Polskiem stan uruchomienia fabryk wyrobów bawełnianych w roku 1927 w porównaniu z latami poprzedniemi przedstawiał się następująco (w tysiącach):

Rok		Wrzeciona cienko przędne				Wrzeciona odpadkowe i wigoniowe				Krosna			
		w 1-ej zmianie	%	w 3-ch zmianach	%	w 1-ej zmianie	%	w 3-ch zmianach	%	w 1-ej zmianie	%	w 3-ch zmianach	%
1914		1.154,2	100	1.507,8	100	90,4	100	141,4	100	29,3	100	32,5	100
1923		1.059,1	91,7	2.031,1	134,7	65,4	72,3	117,8	83,5	24,8	84,6	37,1	114,3
1925	grudzień	1.013,6	87,8	1.764,7	117,0	58,5	64,7	95,9	67,8	16,5	56,3	24,5	75,4
1926	"	1.172,6	101,6	2 174,4	144,2	58,9	65,2	81,8	57,9	22,7	77,5	33,1	101,8
1927	styczeń	1.186,6	102,8	2.255,1	149,6	61,5	68,0	87,0	61,5	23,7	80,8	35,1	108,0
	kwiecień	1.172,5	101,6	2 352,8	156,0	58,2	64,4	90,2	63,8	24,3	82,9	37,3	114,8
	lipiec	994,7	86,2	2.026,4	134,4	55,5	61,4	84,1	59,5	21,9	74,7	33,2	102,2
	wrzesień	1.198,9	103,9	2 361,3	156,6	65,7	72,7	112,0	79,2	25,1	85,7	39,8	122,5
	grudzień	1 222,0	105,9	2.445,5	162,2	57,4	63,5	99,4	70,3	25,2	86,0	39,7	122,2

Z powyższych danych wynika, iż ilość wrzecion cienkoprzędnych, czynnych w jednej zmianie, naogół przewyższała normę przedwojenną i tylko raz jeden, w końcu lipca, spadła poniżej poziomu przedwojennego. Ilość wrzecion cienkoprzędnych, czynnych w trzech zmianach, stale przewyższała poziom przedwojenny.

Najsłabszy ich stan uruchomienia przypada na m. lipiec. Wrzeciona odpadkowe i wigoniowe najsłabiej były uruchomione w końcu m. lipca i wogóle nie osiągnęły dotychczas nietylko poziomu przedwojennego, ale nawet poziomu z r. 1923. Wrzeciona te, czynne w trzech zmianach, w czasie największego uruchomienia, to jest w końcu października 1927 roku stanowiły 80% ilości przedwojennej, podczas gdy w r. 1923—83,5%. Ilość krosien, czynnych w jednej zmianie, nie osiągnęła jeszcze stanu przedwojennego, natomiast w trzech zmianach już znacznie przewyższyła poziom przedwojenny. Największe ich uruchomienie miało miejsce w końcu roku (wrzesień—grudzień).

2. Stan pracy fabryk bawełnianych w r. 1927.

Stan pracy fabryk bawełnianych charakteryzuje zestawienie następujące (w tysiącach):

Rok	Wrzeciona cienkoprzędne		Wrzec. odpadk. i wigoniowe		Krosna	
	wrzeciono-godziny	%	wrze-ciono-godziny	%	krosno-godziny	%
1914	85.428,9	100	7.817,0	100	1,886,9	100
1923 (lipiec)	93.429,2	109,5	5.419,6	69,4	1.705,3	90,5
1925 (grudz.)	43.053,4	50,4	2.149,9	27,5	581,7	31,1
1926 rok						
Styczeń (25-31)	43.717,6	51,2	2.119,8	27,1	595,5	31,9
Grudz. (27-2.1)	80.767,4	94,5	2.678,1	34,3	1.180,3	63,2
1927 rok						
Styczeń (24-30,	103.546,1	121,2	3.183,6	40,7	1.442,1	77,2
Kwiec. (25-1.V)	109.520,2	128,2	3.685,8	47,2	1.662,5	89,1
Lipiec (25-31)	92,240,4	108,0	3.502,6	44,8	1.415,6	75,8
Wrzes. (26-2.X)	106,913,0	125,1	4.751,6	60,8	1.672,9	89,6
Grudz. (26-31)	80.336,8	94,0	3.098,3	38,5	1.247,4	66,8

W związku z trudnościami zbytu towarów nastąpiła w grudniu redukcja pracy maszyn; jak widzimy, ilość przepracowanych przez wrzeciona cienkoprzędne maszyno - godzin spadła ze 127,6% poziomu przedwojennego w końcu listopada do 94% w końcu grudnia. Wrzeciono - godziny odpadkowe i wigoniowe spadły z 54,7% do 38,5%, krosno - godziny z 90% do 66%.

Ilość przepracowanych maszynogodzin w porównaniu z r. 1914 podana jest w zestawieniu następującem:

Rok	Wrzeciona cienko przędne		Wrzeciona odpadkowe		Krosna	
	maszyn	maszyno-godzin	maszyn	maszyno-godzin	maszyn	maszyno-godzin
1914	100	100	100	100	100	100
1926 I	109,7	51,1	50,1	27,1	62,5	31,9
XII	114,2	94,5	57,9	34,3	101,8	63,2
1927 I	149,6	121,2	61,5	40,7	108,0	77,2
IV	156,0	128,2	63,8	47,2	114,8	89,1
VII	134,4	108,0	59,5	44,8	102,2	75,8
IX	156,6	125,1	79,2	60,8	122,5	89,6
XII	162,2	94,0	70,3	38,5	122,2	66,8

3. Ilość zatrudnionych robotników.

Ilość robotników zatrudnionych w przemyśle bawełnianym, oraz stopień wyzyskania ich pracy obrazuje zestawienie następujące:

Lata	Ilość robotników	%	Robotniko-godziny	%
1914	61.986	100	3.572.544	100
1926				
Grudzień (27—2.I) .	57.549	92,9	2.105.699	58,9
1927				
Styczeń	59.794	96,5	2.610.997	73,1
Kwiecień	62 693	101,1	2 834.114	79,3
Lipiec	53.959	87,1	2.352.558	65,9
Wrzesień	65.937	106,4	2.895,082	81,0
Grudzień (26—31) .	66,075	106,6	2.194 707	61,4

Ilość robotników, zatrudnionych w listopadzie i grudniu, pozostała prawie ta sama, co w miesiącach poprzednich, jednak ilość przepracowanych przez nich godzin bardzo się zmniejszyła; gdy w końcu października robotniko - godziny stanowiły 81,5% ilości przedwojennej, w końcu grudnia spadły do 61,4%. Należy jednak pamiętać, że na grudzień przypada dni świątecznych więcej, niż normalnie.

4. Przywóz bawełny i przędzy bewełnianej.

Przywóz bawełny i przędzy bawełnianej w roku 1927 w porównaniu z latami poprzedniemi znacznie wzrósł, o czem świadczy zestawienie następujące:

Rok	Bawełna		Przędza	
	tys. tonn	tys. fr. zł.	tys. tonn	tys. fr. zł.
1923	57,6	146,7	2,1	12,8
1924	42,8	152,6	1,8	12,5
1925	54,8	166,9	1,7	11,9
1926	65,6	156,1	1,9	14,4
1927	79,4	170,5	3,1	25,1

5. Wywóz tkanin bawełnianych.

Wywóz tkanin bawełnianych w porównaniu z rokiem 1926 nieco się zwiększył, natomiast w porównaniu z r. 1923 wykazuje znaczne zmniejszenie. Jednocześnie zwiększył się w r. 1927 w porównaniu z rokiem 1926 przywóz tkanin bawełnianych. Rozmiary przywozu i wywozu tkanin bawełnianych w roku 1927 oraz w latach poprzednich odtworzone są w zestawieniu następującem:

Rok	Przywóz		Wywóz	
	tys. tonn	milj. fr. zł.	tys. tonn	milj. fr zł.
1923	3,1	27,8	11,8	108,5
1924	4,9	61,4	5,3	60,8
1925	5,1	61,3	5,0	51,9
1926	1,0	13,1	4,1	22,5
1927	1,6	21,3	5,4	29,4

Przemysł wełniany.

1. Stan uruchomienia maszyn.

W przemyśle wełnianym w r. 1927 naogół panowało niewielkie ożywienie. Najbardziej obniżył się stan uruchomienia w dziale wrzecion czesankowych. Stan uruchomienia maszyn w przemyśle wełnianym obrazuje zestawienie następujące: (Ilość czynnych maszyn w tys.).

Lata	Wrzeciona zgrzebne				Wrzeciona czesankowe				Krosna			
	w 1-ej zmianie	%	w 3-ch zmianach	%	w 1-ej zmianie	%	w 3-ch zmianach	%	w 1-ei zmianie	%	w 3-ch zmianach	%
1914	179,3	100	220,6	100	363,3	100	593,1	100	10,1	100	10,2	100
1925 (XII)	45,5	25,4	48,4	21,9	214,1	58.9	267,2	45,0	2,1	20,8	2,1	20,6
1926 I	44,9	25,0	59,7	27,1	182,3	50.2	213,3	36,0	2,0	19,8	2,1	20,6
XII	83,0	46,3	103,6	47,0	304,4	83.8	488,8	82,4	2,1	20,8	2,2	21,6
1927 I	79,8	44.0	102,6	46,5	305,7	84.1	501,1	84,5	2,2	21,8	2,3	22.5
IV	89,4	49,9	109,3	49,5	332,0	91.4	537,4	90,6	2,6	25,7	2,7	26.5
VII	89,7	50,0	107,6	48,8	326,7	89,9	579,5	97.7	2,8	27,7	2,9	28,4
X	84,1	46,9	104,5	47,4	326,4	89,8	613,8	103,5	2,5	24,8	2,6	25,5
XII	85,1	47,5	107,9	48,9	268,5	73,9	505,5	85,2	2,4	23,8	2,5	24,5

Z powyższego zestawienia wynika, iż ilość wrzecion zgrzebnych, czynnych zarówno w jednej zmianie, jak i w trzech zmianach, powoli się zwiększa i jest jeszcze bardzo daleka nietylko od poziomu przedwojennego, lecz również od poziomu r. 1923. Wrzeciona czesankowe wykazują większy stopień uruchomienia w porównaniu ze stanem przedwojennym, niż wrzeciona zgrzebne. Najsłabiej wrzeciona czesankowe w jednej zmianie były uruchomione w miesiącu grudniu, również w trzech zmianach najsłabiej były uruchomione w grudniu i maju, natomiast najintensywniej pracowały w m. wrześniu — listopadzie. Stan uruchomienia krosien zarówno w jednej zmianie, jak i w trzech zmianach w porównaniu z poziomem przedwojennym jest niezmiernie niski.

Ich stan uruchomienia w roku 1927 nie wykazuje większych wahań.

2. Stan pracy fabryk wełnianych.

Stan pracy maszyn w przemyśle wełnianym obrazuje tabela następująca (w tysiącach):

	Wrzeciona zgrzebne		Wrzeciona czesankowe		Krosna	
	wrzeciono-godziny	%	wrzeciono-godziny	%	krosno-godziny	%
1914	12.601,5	100	32.695,5	100	601,2	[illegible]10,0
1923 kwiecień	6 578,3	52,0	16.051,6	49,0	160,0	26,6
1925 grudzień	997,5	7,9	7.160,7	21,9	48,9	8,1
1926 styczeń	1.839,3	14,9	6.410,2	19,6	63,3	10,5
grudzień	4.032,2	32,0	18.847,5	57,6	83,3	13,9
1927 styczeń	4.779,4	37,9	22.983,7	70,3	105,2	17,5
kwiecień	4.754 5	37,7	24.869,6	76,1	127,1	21,1
lipiec	4.824,3	38,3	26 850,7	82,1	129,2	21,5
wrzesień	4.384,6	34,8	28.958,4	88,6	109,9	18,3
grudzień	3.704,0	29,4	18.553,6	56,7	88,5	14,7

Z powyższego zestawienia wynika, iż ilość godzin, przepracowanych przez wrzeciona zgrzebne znacznie odbiega od poziomu przedwojennego. Najmniejsze ilości przypadają na m. maj, czerwiec i grudzień. Ilość wrzeciono - godzin czesankowych w mniejszym stopniu odbiega od poziomu przedwojennego. Ilość przepracowanych przez wrzeciona czesankowe maszyno - godzin była najmniejsza w m. grudniu, największa zaś w m. wrześniu. Praca krosien w r. 1927 największe napięcie wykazuje w m. lipcu, najsłabsze w m. grudniu.

3. Ilość robotników, zatrudnionych w przemyśle wełnianym.

Ilość robotników, zatrudnionych w przemyśle wełnianym oraz stopień wyzyskania ich pracy obrazuje tabela następująca:

	Ilość robotników	%	Robotniko-godziny	%
1914	31.964	100	1 848.176	100
1923 (IV)	19.824	62,0	911.904	49,4
1925 (XII)	12.843	40,2	320 805	17,3
1926 (I)	11.704	36,6	371.162	20,8
(XII)	17.021	53,3	656.914	35,5
1927 I	17.244	53,9	789.610	42,7
II	17.475	54,7	803.573	43,5
III	18.339	57,4	842.560	45,6
IV	18.635	58,3	853.318	46,2
V	16.945	53,0	642.084	34,7
VI	19.107	59,8	852.192	46,1
VII	20.200	63,2	920.129	49,8
VIII	19.737	61,7	908.163	49,1
IX	20.821	65,1	916.344	49,6
X	20.466	64,0	905.358	49,0
XI	20.772	65,0	934 251	50,5
XII	18.668	58,4	669.655	36,2

Z powyższego zestawienia wynika, iż ilość robotników, zatrudnionych w przemyśle wełnianym, stanowi około 60% ilości przedwojennej. W roku 1927 największa ilość robotników była zatrudniona w m. wrześniu i listopadzie, najmniejsza zaś w miesiącach styczniu i maju.

4. Przywóz i wywóz.

Niżej pytoczone tabele obrazują rozmiary przywozu i wywozu surowca, przędzy oraz tkanin wełnianych.

Rok	Wełna i odpadki		Wełna czesana		Przędza wełniana		Tkaniny wełniane	
	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz
	W tonnach							
1923	16.403	—	—	—	1.790	2.498	436	2.040
1924	17.425	1.864	580	53	972	2.657	936	714
1925	11.538	2.407	853	130	1.197	1.468	675	692
1926	12.265	1,297	805	16	937	1.486	321	646
1927	17.645	1.408	2.189	17	2 824	1.447	556	683

Rok	Wełna i odpadki		Wełna czesana		Przędza wełniana		Tkaniny wełniane	
	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz
	W tysiącach franków zł.							
1923	51.924				19.062	27.265	8.922	49.157
1924	114.923	10.350	8.152	662	17.509	47.187	22.754	19.319
1925	85.750	10.412	12.504	2.013	19.170	23.242	17.101	13.959
1926	61.938	3.420	6 476	277	11.213	15.689	4.283	8.819
1927	96 060	4.443	19.231	225	36.734	17.568	7.809	7.859

Z powyższych danych wynika, iż wartość przywozu wełny i odpadków oraz wełny czesanej w r. 1927 w porównaniu z poprzedniemi dwoma laty poważnie się zwiększyła. Przywóz przędzy wełnianej w roku 1927 był większy zarówno pod względem ilościowym, jak i watościowym, niż w poprzednich czterech latach. Przywóz tkanin w r. 1927 w porównaniu z rokiem 1926 poważnie się zwiększył, wywóz natomiast nie wykazał większych zmian. W porównaniu natomiast z r. 1923 jest on znacznie niższy.

LISTA CZŁONKÓW

Związku Przemysłu Włókienniczego w Państwie Polskiem

Łódź, Piotrkowska 96 **Adres telegraficzny: „Assotext".** **Telefon 789 i 89.**

Rok 1928.

№ porządk.	Firma	Fabryka		Biuro		Rodzaj fabrykacji
		Adres	Telefon	Adres	Telefon	
1	**Allart, Rousseau i S-ka**	Kątna 19	391	Kątna 19	391	przędzalnia czesanki
2	**Barciński S. i S-ka**	Tylna 6	3051, 251	Tylna 6	3051, 251	wyroby wełniane
3	**Bennich Karol, Tow. Akc.**	Łąkowa 11	394	Łąkowa 11	394	wyroby wełniane
4	**Biederman R.**	Kilińskiego 2	197	Kilińskiego 2	197	wyroby bawełniane i wykończalnia
5	**Bornstein Zussman**	Tomaszów		Tomaszów	25	wyroby wełniane
6	**Borst A. G., Tow. Akc.**	Zgierz		Zgierz		wyroby wełniane
7	**Buhle K. Th., Sp. Akc.**	Hipoteczna 10	48	Hipoteczna 10	48	tkalnia bawełniana i wykończalnia
8	**Bukiet Bracia**	6-go Sierpnia 58	600	6-go Sierpnia 58	600	tkalnia wyrob. półwełn.
9	**„La Czenstochovienne", Tow. Akc.**	Częstochowa	103	Piotrkowska 152	2587, 321	przędzalnia i tkalnia bawełny i juty
10	**„Dąbrówka", Tow. Akc.**	Łódź-Dąbrówka		Piotrkowska 40	1041, 41	przędzalnia czesanki
11	**Danziger S. i S-ka**	Kątna 6	590	Kątna 6	590	przędzalnia bawełny
12	**Daube Adolf**	Wólczańska 128		Piotrkowska 171	935	wyroby dziane i chustki
13	**Desurmont, Motte i S-ka**	Wólczańska 219	314	Wólczańska 219	314	przędzalnia czesanki
14	**Dietel H., Sp. Akc.**	Sosnowiec		Sosnowiec		przędzalnia czesanki
15	**Drabkin G. B.**	Karola 17	471	Piotrkowska 61	661	wyroby wełn. i półwełn.
16	**Eisenbraun F.**	Kilińskiego 212	206	Piotrkowska 68	348	wyroby bawełniane
17	**Eisert Emil i Schweikert**	Gdańska 47	2193	Gdańska 47	2193	fabryka wstąż. i koron.
18	**Eisert Karol, Sp. Akc.**	Karola 19	1085	Piotrkowska 135	300	wyroby wełniane
19	**Eitingon N. i S-ka**	Sienkiewicza 84	2638	Sienkiewicza 84	96	wyroby dziane
20	**Ender Teodor**	Moszczenica pod Piotrkowem		Piotrkowska 143	2122	wyroby bawełniane
21	**Faust H. i S-ka**	Pabjanice	21	Piotrkowska 67	735	tkalnia wyrob. półwełn.
22	**Freidenberg Ber, Sp. Akc.**	Kilińskiego 210	2196	Piotrkowska 104	638	wyroby bawełniane
23	**Gampe i Albrecht, Tow. Akc.**	Pańska 129	1551	Piotrkowska 210	1550	wyroby bawełniane
24	**Geyer L., Tow. Akc.**	Piorkowska 282	308	Piotrkowska 282	308	wyroby bawełniane
25	**Haebler Emil, Tow. Akc.**	Łódź-Dąbrówka		Pusta 9	447 i 448	przędzalnia bawełny
26	**Haessler Otto**	Siedlecka 1-3	3061	Siedlecka 1/3	3061	wykończalnia i farbiarn.
27	**Heinzel J., Tow. Akc.**	Piotrkowska 104 i 224	690	Piotrkowska 104	123	tkalnia półwel. i baweln.
28	**Hirszberg i Birnbaum, Tow. Akc.**	Wodna 23	906	Wodna 23	906	tkalnia wyrob. półwełn.
29	**Hirszberg i Wilczyński, Sp. Akc.**	Al. Kościuszki 25	1134	Al. Kościuszki 25	1134	fabryka wyrob. dzianych
30	**Hoffrichter Karol**	Kątna 15	326	Kątna 15	326	wyroby bawełniane
31	**Hüffer Bracia**	Wólczańska 243	12 9	Wólczańska 243	1239	wyroby dziane
32	**Jarociński Zygmunt SS-wie**	Targowa 28	1852	Targowa 28	1852	wyroby wełn. i baweln.
33 34	**Kaliska Manufaktura Pluszu i Aksamitu, Tow. Akc.**	Kalisz		Piotrkowska 121	778	fabr. pluszu i aksamitu
35	**Kinderman Fr.**	Łąkowa 1	1428	Andrzeja 12	941	wyroby wełniane
36	**Kinderman Juljusz, Sp. Akc.**	Łąkowa 23	993	Piotrkowska 139	1019	tkalnia i wykończalnia bawełniana
37	**Kindler R., Tow. Akc.**	Pabjanice	90	Piotrkowska 48	127	tkalnia wyrob. półwełn.
38	**Klinge i Schulz**	Kątna 20	1476	Piotrkowska 106	639	wyroby jedwabne
39	**Kohn Markus, Tow. Akc.**	Łąkowa 5	1605	Łąkowa 5	1605	przędzalnia czesankowa
40	**Kretschmer Karol**	Milsza 62	962	6-go Sierpnia 5	1040	wyroby wełniane
41	**Kröning K. i S-ka, Sp. Akc.**	Łódź-Karolew	1151	6-go Sierpnia 5	1150	wyroby baweln. i przędzalnia czes.
42	**Krusche i Ender, Tow. Akc.**	Pabjanice	1018	Piotrkowska 143	1008	wyroby bawełniane
43	**Landau i Welle**	Kątna 6	590	Kątna 6	590	wyroby filcowe
44	**Landsberg H., Tow. Akc.**	Tomaszów		Tomaszów	41	wyroby wełniane
45	**Lange Juljusz**	Wólczańska 51	1015	Wólczańska 51	1015	tkalnia wyrob. baweln.
46	**Leonhardt, Woelker i Girbardt, T. A.**	Leonhardta 1	306	Leonhardta 1	306	wyroby wełniane
47	**Lorentz i Krusche, Tow. Akc.**	Zgierz		Zgierz		wyroby bawełniane
48	**Lipszyc R., Tow. Akc.**	Piramowicza 4	134	Piramowicza 4	134	wyroby dziane
49	**Lürkens Wilhelm SS-wie**	Al. Kościuszki 35	1413	Al. Kościuszki 35	1413	wyroby dziane
50	**Łódzkiej Fabryki Nici, Tow. Akc.**	Widzew	58	Widzew	58	nici do szycia
51	**Łódzkiej Fabryki Kapeluszy, Sp. Akc.**	Targowa 2	1182	Targowa 2	1182	fabryka kapeluszy
52	**Motte, Meillassoux i Caulliez**	Częstochowa	229	Al. Kościuszki 21	1148, 1113	przędzalnia czesanki
53	**Osser Adam, Sp. Akc.**	Kilińskiego 222	56	Kilińskiego 222	56	przędzalnia bawełny
54	**Piotrkowskiej Manufaktury, Sp. Akc.**	Piotrków		Piotrkowska 40	41	przędzalnia czesank., fabr. i wyk.
55	**Poznański J. K., Sp. Akc.**	Ogrodowa 17	410 i 411	Ogrodowa 17	412, 413 414	wyroby bawełniane

№ porządk.	Firma	Fabryka		Biuro		Rodzaj fabrykacji
		Adres	Telefon	Adres	Telefon	
56	Prussak A.	Gdańska 137	2246	Gdańska 137	2246	wyroby wełniane
57	Przemysłu Włóknistego, Tow. Akc. (dawn. Peltzer)	Częstochowa	915	Przejazd 65	545	przędzalnia wełny czes.
58	Ramisch Edward	Senatorska 19	2856	Senatorska 19	2856	przędzalnia bawełny
59	Ramisch Franciszek	Ewangelicka 12		Piotrkowska 140	1068	wyroby bawełniane
60	Rosenblatt S., Tow. Akc.	Karola 36	1473	Karola 36	921	wyroby bawełniane
61	Rosyjsko-Włoskie Tow. Akc. Wyrobów Włókn.	Warszawa Czerniakowska 71		Warszawa Czerniakowska 71		przędza i nici jedwabne
62	Schlösserowskiej Przędzalni Bawełny i Tkalni Tow.	Ozorków		Piotrkowska 151	349	wyroby bawełniane
63	Schön C. G., Sp. Akc.	Sosnowiec		Sosnowiec		przędzalnia czes. i wig.
64	Schreer Gustaw	Skwerowa 9	2217	Skwerowa 9	2217	przędzalnia wigonji
65	Schweikert F. W., Tow. Akc.	Wólczańska 215	2622	Piotrkowska 147	112	wyroby wełniane
66	Silberstein M., Sp. Akc.	Pust 21 i Piotrkowska 242	1100 1111	Piotrkowska 40	41	tkalnia wyrob. półweł. przędzalnia bawełny
67	Stephan i Werner	Wierzbowa 44	1400	Wierzbowa 44	1400	wyroby dziane
68	Steigert Bracia i S-ka	Karola 5	1498	Karola 5	1498	przędzalnia bawełny
69	Steigerta Gotfryda Sukcesorowie	Św. Anny 7		Piotrkowska 159	2692	tkalnia wyrob. baweln.
70	Steigert Teodor, Tow. Akc.	Przędzalniana 76	3046	Piotrkowska 90	847	przędzalnia baw. i weł. tkalnia wyrob. wełn.
71	Steinert Karol, Tow. Akc.	Piotrkowska 276	79	Piotrkowska 276	79	wyroby bawełniane
72	Steinman i Aronsohn	Tomaszów		Tomaszów	98	wyroby wełniane
73	Stiller i Bielszowski, Tow. Akc.	Cegielniana 80	960	Cegielniana 80	960	wyroby półwełniane
74	Stolarow W. i S-ka	Rzgowska 26/28	1842	Rzgowska 26/28	1842	wyroby bawełniane
75	„Stradom", Sp. Akc., Częstochowskie Zakłady Jutowe i Konopne	Częstochowa, przedm. Stradom	105	Warszawa, Moniuszki 2	204-91	wyroby jutowe i konop.
76	Szmulowicz J.	Piotrkowska 80	892	Piotrkowska 80	892	wyroby wełniane
77	Szyller Maksymiljan, Sp. Akc.	Wólczańska 127		Piotrkowska 187	648	wyroby wełniane
78	Tomaszowskiej Przędzalni Wełny Czesankowej, Sp. Akc.	Tomaszów		Tomaszów	95	przędzalnia weł. czesan.
79	„Warta", Sp. Akc. Przędzalni i Tkalni Juty	Częstochowa	63	Warszawa, Mazowiecka 7	225-80	przędzalnia i tkalnia juty
80	Wojdysławski J., Tow. Akc.	Piotrkowska 214	333	Piotrkowska 214	333	wyroby wełniane
81	„Wola", Tow. Akc.	Warszawa, przedm. Wola	18-01	Piotrkowska 125	2196, 842	wyroby wełniane
82	Wulfson Hugo, Tow. Akc.	Kilińskiego 194	2619	Piotrkowska 78	159	wyroby bawełniane
83	Zjednoczone Zakłady Przemysłowe K. Scheiblera i L. Grohmana, Sp. Akc.	Wodny Rynek, Tylna, Targowa, Księży Młyn, Emilji		Targowa 65	911, 912 39 262	wyroby bawełniane
84	Zakładów Żyrardowskich Tow., Sp. Akc.	Żyrardów	24	Ewangelicka 16	2080	wyroby dziane, lniane i bawełniane
85	„Zawiercie", Tow. Akc.	Zawiercie		Zielona 8	78	wyroby bawełniane
86	Zgierskiej Manufakt. Bawełnianej Tow. Akc.	Zgierz		Piotrkowska 177	488	przędzalnia bawełny
87	„Dywan", Sp. Akc.	Tomaszów	122	Warszawa, Marszałk. 150	133-88	fabryka dywanów
88	Ruzlewicz B-cia i M. Krywicki	Warszawa Czerniakows. 84	5572	Warszawa, Czerniakowska 84	5572	fabr. ceraty i sztucznej skóry
89	„Cerata", Sp. Akc.	Warszawa Długa 21	1635	Warszawa, Długa 21	261-41	fabr. ceraty
90	Zajbert B-cia, Sp. Akc.	Suwalska 6	3053	Piotrkowska 175	2429	fabr. wyr. bawełnian.

Lista członków Związku Białostockiego Wielkiego Przemysłu. (Białystok, Lipowa 24).

Trilling O. i Syn, Sp. Akc. — ul. Lipowa 24.
Cytron S. H., Sp. Akc. — ul. Kupiecka 35.
Sokól i Zilberfenig. — ul. Sienkiewicza 44.
Sokól i S-wie. — ul. Nowy Świat 4.
Szpiro I. D. — ul. Sienkiewicza 42.
Szatja D. — ul. Sienkiewicza 38.
Pines I. — ul. Jurowiecka 14.
Połak B. i S-wie. — ul. Branickiego 17.
Markus Jakób A. B. — ul. Jurowiecka 29.

Adresy firm Przemysłu Konfekcyjnego.

Jakób Kohn, Fabryka Bielizny — Warszawa, Bielańska 8.
J. Gocław, Fabryka Krawatów — Warszawa, Leszno 7.
Gustaw Zmigryder, Magazyn Konfekcji Damskiej — Warszawa, Ossolińskich 2.
A. Ostrowski i S-ka, Fabryka Obuwia—Warszawa, Miodowa 7.
Jan Matuszewski, Fabryka Trykotaży — Warszawa, Nowy Świat 40.
„Ludwika", Magazyn Konfekcji Damskiej — Warszawa, Nowy Świat 41.
„Opus", Fabryka Bielizny — Warszawa, Nowolipki 5.
Gnaszyńskiej Manufaktury Spółka Akcyjna, Gnaszyn, powiat Częstochowa — jutowe.

Krajowy Związek Przemysłu Włókienniczego w Łodzi

Łódź, Moniuszki 5. Adres telegraficzny: „KRAJOZWIĄZEK". Telefon 3-31 i 26-45.

Abbe Samuel i S-ka, Cegielniana 26 — wełniane i półwełniane.
Agiński i Liberman, Narutowicza — weln., półweln. i dziane.
Alt W., Zawadzka 5 — wełniane.
Babiacki Edward, Szosa Karolewska 62 — wstążki, tasiemki i jedwab.
Babad Józef, Piotrkowska 121 — bawełniane.
Baruchin H. i S-ka, N.-Cegielniana 3/5 — wełniane i półwełniane.
Bialer T., Kilińskiego 102 — tasiemki i koronki.
Bojarski Juljusz, Piotrkowska 34 — bawełniane.
Blechstein i Warszawscy, Piotrkowska 60 — bawełniane.
Böhme i S-ka Sp. Akc., Piotrkowska 177 — bawełniane.
Brauner K., Przejazd 58 — sznurowadła i tasiemki.
Braun i Hurewicz, Sienkiewicza 3/5 — wełniane i przędzalnia.
Brodacz M. L., Zgierz, Berka Joselewicza 4 — wełniane, wykończalnia i farbiar.
Brzeziński Izak, Pomorska 98 — przędzalnia wełny i szarparnia.
Chawkin, Tiw. i Stylerman, Potrkowska 45 — półwełniane.
Chygrin M., Piotrkowska 58 — bawełniane i półwełniane.
Cymerman i Kon, Gdańska 142 — szarparnia.
Czamański H. i S-ka, N.-Cegielniana 15 — wstążki jedwabne i półjedwabne.
Dawidowicz Józef, Zielona 10 — wełniane i bawełniane.
Dobraniecy Bracia, Cegielniana 40 — bawełniane.
Dobrzyński M., Brzeźna 3 — przędzalnia wełny.
Domanowicz R. i S-ka, Al. Kościuszki 21 — wstążki.
Dziembor Henryk, Zagajnikowa 75 — dziane.
Ende Edmund, Piotrkowska 108 — półwełniane.
Epsztajn M., Kilińskiego 230 — wełniane i bawełniane.
Epsztajn Br., Piotrkowska 56 — bawełniane.
Fabrykant D. i Rozenblat, 6-go Sierpnia 2 — wełniane.
Łódzka Manufaktura Pluszowa Teodor Finster — Łódź, ul. Juljusza 17. — Biuro tel. 3-64, Skład tel. 54-40. Adres telegr. „Finster Łódź".
Gerszowski P. i S-ka, Piotrkowska 73 — wełniane i półwełniane.
Glazer Michał, Sp. Akc., Zielona 5 — wełniane i chustki.
Glezer S-cy i F. Hofman Sp. Kom., Cegielniana 118 — bawełniane.
Gliksman B. A. S. Akc., Łąkowa 4 — bawełniane i półlniane.
Gliksman M., Piotrkowska 81 — wełniane.

Gnaszyńskiej Manufaktury Spółka Akcyjna, Gnaszyn powiat Częstochowa — jutowe

Goeldner Fenrdynand Tow. Akc., Południowa 52 — taśmy bawełniane i gumowe.
Goeperta Karola Sp-cy, Podleśna 3 — kapelusze.
Goldring Ch. M., Piotrkowska 38 — bawełniane i półwełniane.
Goldberg Aleksander, Piotrkowska 104 — wełniane i półwełniane.
Goldlust B-cia S. i J., Piotrkowska 71 — wełniane, przędzalnia i szarparnia.
Gorski i Engelman Sp. Akc., St. Wólczańska 9 — bawełniane.
Gopań M. i M. Z. Gutman, Gdańska 91.
Gordin, Jukiel i S-ka, Piotrkowska 90 — pluszowe, półjedwabne i bawełniane.
Góralski W., Pomorska 40 — plusze jedwabne i bawełniane.
Grosman S., Piotrkowska 79 — bawełniane.
Grünstein J. A. i S-ka, Matejki 4 — przędzalnia i szarparnia wigonji i wełny, farbiarnia.
Gutman Aleksander, Wschodnia 74 — bawełniane i przędzalnia.
Gutman Kopol i Perlbarg, Magistracka 21 — wełniane, półwełniane i przędzalnia.
Gutsche A., Zgierz, Narutowicza 13 — przędzalnia i szarparnia.
Gwircman i Ratner, Cegielniana 27 — wełniane i półwełniane.
Halpern Bracia, Piotrkowska 41 — bawełniane.
Heller W. i Kon, Piotrkowska 81 — bawełniane.
Herszenberg M. Sz. S-wie i Halberstadt, Al. Kościuszki 3 — wełniane.
Horak Adolf, Piotrkowska 87 — bawełniane.
Jelenkiewicz N. i S-ka, Al. Kościuszki 10 — bawełniane.
Jurakowski Zygmunt, Pomorska 42 — bawełniane.
Jonas Herman, Kątna 3/5 — bawełniane i półwełniane.
Kaszub i Kryłowiecki Sp. Kom., Piotrkowska 96 — wełniane i półwełniane.
Kagan, Gajzenberg i S-ka, Pitrkowska 62 — wełniane.
Kahan Herman, Zachodnia 57 — wełniane i półwełniane.
Kamiński J. i S-ka, Potrkowska 59 — wełniane i bawełniane.
„Karloni" Sp. Akc., Wschodnia 76 — półwełniana i wełniana.
Karnowski F., Piotrkowska 167 — wełniane i szarparnia.
Karoff Oswald, Żeromskiego 87 — rękawiczki i pończochy.
Kajzer W. i S-ka, Trębacka 15 — przędzalnia odpadków.
Kebsz Adolf, Sienkiewicza 65 — pończochy.
Kleiman M., Traugutta 4 — wełniane i bawełniane.
Kohn i Hercenberg, Piotrkowska 51 — bawełniane.
Kon Bracia, 6-go Sierpnia 74 — półwełniane i bawełniane.
Kon M. i Natkin, Sp. Akc., Narutowicza 4 — przędzalnia wełny zgrzebnej, tkalnia chustek.
Klotz Samuel, Al. Kościuszki — dziane.
Krajowa Fabryka Wstążek Sp. Akc., Pańska 98 — wstążki i półweniane, bawełniane.
Kreutzberg A. S-wie, Kopernika 58 — glansowane taśmy, sznurowadła i nici.
Kupfer i Herszkowicz, Piotrkowska 79 — wełniane.
Kwaśner i Lindelfeld, Karola 11 — wełniane i przędzalnia.
Landau F. J., Piotrkowska 73 — jedwabne.
Landau Adolf S. SS-wie, 28 p. Strzelc. 52 — wełniane.
Landau Szmul i S-ka, Wschodnia 69 — wełniane.
Landau i Lipszyc, Piotrkowska 110 — dziane.
Lubawski i Jakubowicz, Piotrkowska 80 — wełniane i półwełniane.
Landsberg Leopold, Moniuszki 7 — wełniane.
Langnas i Zylbersztajn, Zachodnia 59 — wełniane i chustki.
Langnas, Goldblum i Zajączkowski — wełniane i chustki.
Lesz A. i A. Latuszkiewicz, Lipowa 83 — pluszowe.
„Leszno" Sp. z o. o., Leszno 39 wykończalnia i farbiarnia.
Lewi i Hochenberg, Piotrkowska 79 — wełniane.
Liberman Bracia, Wierzbowa 18 — wełniane, półwełniane, przędzalnia wigonji i skręcarnia.
Lichtenfeld W. i S-ka, Piotrkowska 182 — bawełniane i półwełniane.
Lipski Józef, Piotrkowska 56 — półwełniane.
Litrowski S., Pomorska 62 — pończochy.
Litwin H. B. i S-ka, Kopernika 58 — dziane i chustki.
Lohrer Juljusz, Hipoteczna 25 — tkalnia, wykończarnia, farbiarnia i drukarnia.
Lorenc i Hauk, Św. Anny 25 — przędzalnia.
Luksenburg S. i S. Strykowski, Targowa 55 — bawełniane.
Lusternik i Żółtowski, Piotrkowska 104 — wełniane i półwełniane.
Makower Bracia, Karola 4 — wełniane i przędzalnia.
Maliniak H. i H. Weis, Piotrkowska 90 — bawełniane.
Mandeltort H. i S-ka, Piotrkowska 96 — wełniane.
Margulin s P. i D. Wolman, Południowa 69 — pończochy.
Mazo G. i Wofsi, Wschodnia 76 — bawełniane i półwełniane.
Mazo i Lempert, Wschodnia 76 — przędzalnia i tkalnia.
Mayzel i S-ka, Gdańska 130 — dywany.
Meissner Bracia, Przędzialniana 98 — przędzalnia wigonji, wełny, odpadków i szarparnia.
Michel Henryk i Syn, Sienkiewicza 100 — wełniane, bawełniane i prunelowe bawełniane.
Miks Oskar, Lipowa 72 — bawełniane.
Mincberg J. L., Kilińskiego 112 — wstążki i tasiemki.
Mintz A. M., Piotrkowska 68 — wełniane i bawełniane.
Mitlin i Góralski, Pomorska 83/5 — pluszowe i jedwabne.
Mordjaner Leon, Moniuszki 5 — wełniane.
Müllera Lebrechta SS-wie Tow. Akc., Nowe Rokicie — pluszowe i obicia meblowe wełniane.
Naftalina Bracia, Moniuszki 3 — wełniane.
Neiman M., Piotrkowska 37 — pluszowe.
Nippe Karol, Zachodnia 59 — wełniane i chustki.
Olszer i Walfisz, Piotrkowska 38 — półwełniane.
Ostrowski i Bireneweig, Piotrkowska 73 — prędzalnia wełny i wigonji.
Pabjanickie Konsorcjum Przemysłowe, Pabjanice, Marjańska 5 bawełniane i przędzalnia.
Pantel i Pytowski, Piotrkowska 51 — firanki.
Piaskowski A. A., Cegielniana 27 — chustki.
Piaskowski A. i S-ka, Kątna 10 — wełniane.
Pick Ch. M., Cegielniana 15 — wełniane i bawełniane.
Pikielni A. i J., Cegielniana 24 — półwełniane i wełniane.
Pikielni M. i T. Sp. Akc., Moniuszki 3 — wełniane i półwełniane.

Tow. dla Handlu i Przem. Włókienniczego B-cia Piotrowscy, D. Fuks i S-ka, Biuro Główne: Żeromskiego 48 — tel. 9-48, 51-84. Fabryka: Pomorska 141 — tel. 22-29. Adr. telegr.: „Textilunion" skrz. poczt. 333.

Piotrkowscy B-cia, D. Fuks i S-ka, Pańska 48 — przędzalnia wigonji.

„Płomień", Piotrkowska 107 — knoty do lamp i świec.
„Polon" Sp. Akc., Cegielniana 39 — bawełniane.
Pruszynowski Julijusz, 6-go Sierpnia 2 — wełniane.
„Przemysł Jedwabny" S. A., Cegielniana 13 — jedwabne i półjedwabne.
Przygórski L., Nowomiejska 15 — bawełniane.
Prywes M., Piotrkowska 49 — wełniane.
Pytowscy B-cia i Rzesławski, Piotrkowska 43 — wełniane i bawełniane.
Przygórsc Bracia M. i A., Piotrkowska 104 — bawełniane.
Reichman St. i S-ka Sp. z o. o., Cegielniana 36 — wełniane i czesankowe.
Raschig R., Sienkiewicza 72 — wełniane.
Reicher St. J. i S-ka, Zielona 20 — dziane.
Reisfeld Karol, Południowa 67 — jedwabne.
Rozenfeld M. i Syn, Zawadzka 5 — pończochy.
Rozenholc Józef, Piotrkowska 69 — wełniane.
Rzepkowicz i Monczki, Pomorska 75/77 — wełniane, przędz. i szarparnia.
Schelstraete i V. Faccon, Piotrkowska 150 — chustki i wyr. włókiennicze.
Sejneński Ch., Cegielniana 27 — wełniane i półwełniane.
Serejski S. i S-ka, Gdańska 77 — bawełniane i wełniane.
„Satalana" Sp. Akc., Al. Kościuszki 9 — jedwabne i wełniane.
Sienicki I., 6-go Sierpnia 7 wełniane.
Świattowski, Kon i Brener, Piotrkowska 49 — wełniane i półwełniane.
Szlamowicz i Finkelkraut, Południowa 34 — tasiemki i wstążki.
Szmuszkowicz B-cia i H. Goldkind, Piotrkowska 25 — wełniane.
Szapowal G., Piotrkowska 114 — wełniane i bawełniane.
Szpilka A., Cegielniana 27 — wełniane i chustki.
Strauch Meyer, Cegielniana 38 — wełniane i półwełniane.
Szulc Karol, Karola 11 — bawełniane.
Szyc i Hampel, Piotrkowska 149 — wełniane i bawełniane.
Szychwarg Bracia, Piotrkowska 79 — bawełniane.
Teitelbaum i Jakubowicz, Piotrkowska 46 — bawełniane.
Tenenbaum Joachim, Lipowa 85 — bawełniane i skręcalnia.
Thiele iScheel, Al. 1 Maja 14 — pończochy i dziane.
Tobolski J. i S-ka, Leszno 10 — szarparnia i skręcalnia wełny.
„Toga", Sp. Akc., Radogoszcz — chustki fantazyjne.
Torończyk H., Traugutta 8 — bawełniane i półwełniane.
Turner S. i S-ka, Piotrkowska 48 — bawełniane taśmy i sznurowe.
Tykociner M. i S-ka, Sienkiewicza 10 — wykończalnia.
Wajs i Poznański, Sp. Akc., Pusta 10 — wełniane, bawełniane i półwełniane.
Warszawski A. M. i S-wie, Piotrkowska 19 — wełniane i przędzalnia.
Weyrauch R. i S-wie, Lipowa 15/17 — wstążki.
Wewer i Reul, Kopernika 38 — przędzalnia.
Wicke Emil, Kopernika 36 — taśmy gumowe.
Windman, Wajc i Joachimowicz, Piotrkowska 53 — bawełniane i wigonjowe.
Wolman i Goldman, Piotrkowska 136 — przędzalnia wigonji.
Wołkowicz Bracia, Piotrkowska 59 — wełniane.
Zajbert Bracia, Sp. Akc., Piotrkowska 175 — bawełniane.
Zaks H., Piotrkowska 58 — półwełniane i pluszowe.
Zylbersztajn W., 6-go Sierpnia 2 — wełniane i bawełniane.
Zylbersztajn i Wajnsztaj, Piotrkowska 56 — wełniane i skręcalnia.
Żurkowski Józeef, N.-Cegielniana 15 — skręcalnia nici fantazyjnych.
Kind i Fiszere, Karola 9 — wyroby włókiennicze.

VI. Przemysł papierniczy w Polsce

Przemysł papierniczy polski, dążąc do jaknajwybitniejszego powiększenia krajowej produkcji papieru, od szeregu lat modernizuje swe urządzenia techniczne i przez rozbudowę już istniejących i budowę nowych fabryk, celowo i wytrwale zmierza do zaspokojenia potrzeb rynku wewnętrznego i wyzwolenia go w gatunkach podstawowych od importu zagranicznego.

Wytwórczość, zużycie i handel zagraniczny.

Poniżej przytoczone cyfry ilustrują jaknajlepiej wzrost produkcji krajowych fabryk papieru, oraz cyfry spożycia papieru w Polsce, które wzrasta i wzrastać będzie w najbliższych latach bardzo szybko.

Rok	Produkcja	Wywóz	Przywoz	Konsumcja
	W t o n n a c h			
1922	43.120	3.700	33.410	72.830
1923	50.390	4.890	39.430	84.930
1924	51.340	2.780	18.230	66.790
1925	85.340	5.350	31.980	111.970
1926	88.370	5.080	12.120	95.410
1927	118.640	4.600	29.260 *)	143.300

Cyfry za ostatni rok 1927 stwierdzają, że produkcja papieru w roku 1927 w porównaniu do roku 1926 wzrosła o 34 proc., przywóz papieru z zagranicy wzrósł o 140 proc., wreszcie konsumpcja papieru wzrosła o 50 procent. Jeżeli jednak uwzględni się, że w cyfrze 143.300 ton mieszczą się zapasy papieru leżące w fabrykach, jak również na składach u hurtowników, a w szczególności papieru pochodzenia zagranicznego, to należy przyjąć wzrost spożycia mniejszy niż wykazują dane za 1927 rok, przypuszczalnie jednak spożycie przekracza o 30 proc. konsumcję roku poprzedniego.

Uważając tak nagły przyrost za wywołany wyjątkowemi okolicznościami, możemy przyjąć jako normę zwiększenie spożycia o 15 do 20 proc. rocznie czyli podwojenie się obecnego spożycia w ciągu lat 5-ciu do 6-ciu.

Możliwości rozwójowe w roku 1928.

Tutaj podkreślić należy, że już rozpoczęte inwestycje powiększą z końcem roku bieżącego 1928 produkcję krajową o 33.600 ton papieru, czyli o ilość, przekraczającą przywóz papieru w roku ubiegłym.

Obecnie spożycie wewnętrzne pokrywa w 80 proc. produkcja krajowa, w 20 proc. zaś przywóz z Czechosłowacji, Austrji i Niemiec.

Dążeniem przemysłu papierniczego w Polsce jest w ciągu lat 5 do 6 podnieść swą wytwórczość o 150 proc., do czego papiernictwo, jak widać z przytoczonych wyżej cyfr, szybko zdąża.

Chcąc zadaniu temu w zupełności sprostać, przemysł papierniczy musi mieć w pierwszym rzędzie zapewniony podstawowy surowiec, jakim jest drewno papiernicze oraz szmaty, a dla dalszej modernizacji przedsiębiorstw i budowy nowych fabryk — ułatwienia w nabywaniu nowych maszyn, nadto zapewnienie na lata najbliższe dostatecznej ochrony celnej i dopomożenie w zdobywaniu niezbędnych kredytów inwestycyjnych i obrotowych.

*) W przywozie papieru w 1927 roku największe pozycje stanowią:
a) tektura . . . . 11.290 ton
b) papier gazet. rotacyjny 2.620 „
c) „ „ płaski . . 660 „
d) papiery drzewne . . . 7.590 „
e) „ bezdrzewne . 3.530 „ 25.690 ton razem.

Konkurencja zagranicy.

Należy zaznaczyć, iż najpoważniejszym konkurentem naszym jest przemysł papierniczy niemiecki. Przemysł ten, posiadając 62 fabryki celulozy, 732 fabryk tektur, kartonu i papy, wreszcie około 400 samych fabryk papieru o 792 maszynach papierniczych, — przeważnie szybkobieżnych, nadzwyczaj wyspecjalizowany, rozporządzając ogromną siecią kolejową, korzystając z dróg wodnych, kanałów spławnych i wszelkich urządzeń przeładunkowych i wyładunkowych, może produkować znacznie taniej, aniżeli fabryki polskie. Nadto, rozporządzając tańszym pieniądzem, może przy sprzedażach do Polski stosować 6-cio miesięczne kredyty otwarte, których polski producent przy najwyższym wysiłku dać nie może.

Przy takim ogromie Niemcy są w stanie dojść nietylko do wysokiej perfekcji technicznej i administracyjnej przez odpowiednią specjalizację, ale mogą z łatwością obniżać swe ceny eksportowe dla Polski, prawie bez uszczerbku dla siebie.

Surowiec papierniczy.

Co się tyczy zużycia najważniejszego surowca w przemyśle papierniczym, jakim jest drzewo, to w roku 1927 papiernie polskie na wyprodukowanie ca. 120.000 tonn papieru, zużyły około 60.000 tonn celulozy i 70.000 tonn miazgi drzewnej, co odpowiada cyfrze przeszło 636.000 mtr. p. drzewa (z jednego metra przestrzennego drzewa otrzymujemy 265 kg. masy drzewnej, lub 160 kg. celulozy).

Porównywując maksymalną zdolność produkcji papierówki naszych lasów z jej wyrębem, Departament Leśny na podstawie statystyk już w roku 1925 stwierdził znaczną dysproporcję tych 2-ch czynników, dane zaś za ostatnie 2 lata dowodzą, że już od roku 1926 sprawa surowca papierniczego znacznie się pogorszyła.

Niezależnie od zapotrzebowania krajowego papierówki eksport jej stale dotychczas wzrasta od 70.556 tonn w roku 1922 do 1.114.271 tonn w roku 1926 i do 930.565 tonn w przeciągu 9-ciu miesięcy 1927 roku.

Eksport papierówki pociągnął za sobą nadmierne wyręby drzewostanów świerkowych, i nadal je utrzymuje (danina leśna, wyręb lasów w pasie granicznym na kresach wschodnich i t. d.). Nie może być zatem mowy o tem, aby nadszarpnięty kapitał drzewny, mógł być w najbliższej przyszłości wyrównany. Przy eksporcie, przekraczającym dwukrotnie zdolność produkcyjną naszych lasów świerkowych, obliczoną na 638.500 tonn i przy wzroście zapotrzebowania krajowego, staniemy wobec faktu, że surowiec — jakim jest świerkowe drzewo papiernicze — stanie się u nas rzadkością.

Niebezpieczeństwo wyczerpania się zapasów surowca papierniczego staje się sprawą coraz bardziej palącą i wymaga szeregu zarządzeń ze strony sfer rządowych.

Produkcja.

Przechodząc z kolei do charakterystyki produkcji papierniczej w Polsce, zaznaczyć musimy, że przemysł nasz, stosując się do potrzeb rynku, produkuje w przeważającej ilości średnie gatunki papieru, których brak najwięcej daje się odczuwać.

Produkcja papieru gazetowego w roku 1927 wyniosła 15.873 tonn a rozpoczęte inwestycje w papierni Myszkowskiej dają gwarancję, że w latach najbliższych, pomimo naturalnego wzrostu zapotrzebowania, import papieru gazetowego będzie zbyteczny.

To samo mozna powiedzieć o papierach bezdrzewnych, któremi rynek jest całkowicie nasycony. Natomiast daje się odczuwać brak dostatecznej ilości średnich papierów drukowych, które stanowią bardzo poważną cyfrę importu.

Organizacja przemysłu papierniczego.

Na 28 polskich fabryk papieru o 48 maszynach papierniczych — 17-cie największych fabryk o 38 maszynach należy do Związku Zawodowego Papierni Polskich, istniejącego od 1918 roku.

W roku 1927 związkowe papiernie zatrudniały przeszło 7.000 robotników, pozazwiązkowe przeszło 1.000.

Związek Zawodowy Papierni Polskich, jak to już zaznaczyliśmy wyżej, został powołany do życia w roku 1918 w celu a) regulowania spraw i zagadnień zawodowych, b) reprezentacji przemysłu papierniczego wobec Rządu i instytucyj społecznych, c) prowadzenia statystyki produkcji, przywozu i wywozu papieru, spożycia rocznego i t. d., jako też i podstawowych urządzeń technicznych, wreszcie d) przedsiębrania wszelkich prawnych środków dla ochrony i rozwoju przemysłu papierniczego w Polsce.

W skład Zarządu w roku 1927 wchodzili: pp. Prezes—Edward Natanson Wiceprezes — Henryk Steinhagen. Czł. Zarządu: Oskar Saenger. Zastępca Czł. Zarz. — Ignacy Szwarcsztajn. Dyrektorem Zw. Zaw. Pap. Pol. jest p. Tadeusz Czerniejewski.

Adres Związku Zawodowego Papierni Polskich brzmi: Warszawa, ul. Czackiego 18 — telefon biura 32-27.

Tadeusz Czerniejewski.

SPIS FABRYK

należących do Związku Zawodowego Papierni Polskich

Tow. Akc. Mirkowskiej Fabryki Papieru. Zarząd w Warszawie, ul. Czackiego Nr. 18. Produkuje: bibułki, pergaminy, listowe, kancelaryjne, bristole, dokumentowe, drukowe, pakowe.

Tow. Akc. Steinhagen, Wehr i S-ka, Myszków, St. Drog. Żel. W. W., Zarząd tamże. Skład Warszawski, Warszawa, ul. Szpitalna Nr. 1. Produkuje: drukowe, tapetowe, manufakturowe, ustnikowe, gazetowe, zapałkowe, piśmienne, pakowe, szmerglowe, gilzowe i szpulkowe.

Sp. Akc. Pabjanickiej Fabryki Papieru Rob. Saenger, Pabjanice, Zarząd w Warszawie, ul. Smolna Nr. 17. Produkuje: drukowe, dziełowe, taśmę telegraficzną, piśmienne, manufakturowe, gilzowe, okładkowe, pocztówkowe, pakowe i karton.

Sp. Akc. Pabjanickiej Fabryki Papieru Rob. Saenger, Fabryka Papieru we Włocławku, Zarząd w Warszawie, ul. Smolna Nr. 17. Produkuje: pakowe celulozowe, jednostronnie satynowe „Jawa".

Tow. Akc. Kluczewskiej Fabryki Papieru, Zarząd w Warszawie, ul. Moniuszki Nr. 4. Produkuje: kancelaryjne, lepsze drukowe i ilustracyjne.

Sp. Akc. Włocławskiej Fabryki Papieru, Zarząd w Warszawie, ul. Moniuszki Nr. 4. Produkuje: drukowe, ustnikowe i pakowe.

Tow. Akc. Żywieckiej Fabryki Papieru, Żywiec 2 — Małopolska — Zarząd tamże. Produkuje: bibułki i przednie kancelaryjne.

Tow. Akc. Wielkopolskiej Fabryki Papieru, Bydgoszcz, Zarząd tamże. Produkuje: drukowe, pakowe, kartony i tekturę szarą.

Sp. Akc. S. W. Niemojowski, Fabryka Papieru, Bielsko Śląsk Cieszyński, Zarząd tamże. Produkuje: afiszowe, szpulkowe, drukowe i kartony.

Sp. Akc. „Fabryka Papieru, Masy Drzewnej i Tektur — „Pilica", Zarząd w Warszawie, ul. Leszno Nr. 29. Produkuje: kancelaryjne, lepsze drukowe i ilustracyjne.

Fabryka Papieru i Młyny w Częstochowie, Bracia Kohn i Markusfeld Sp. Kom. w Częstochowie, Zarząd tamże. Produkuje: papiery zupełnie takie same, jak Tow. Akc. Steinhagen i S-ka.

Sp. Akc. „Soczewka", Fabryka Papieru, Zarząd w Warszawie, ul. Kredytowa Nr. 4. Produkuje: bibułki i przednie kancelaryjne.

Fabryka Celulozy i Papieru „Natronag", Sp. Akc. w Kaletach, Górny Śląsk, Zarząd tamże. Produkuje: pakowe z natroncelulozy.

Nowowerkowska Fabryka Papieru pod Wilnem, Zarząd w Warszawie, ul. Królewska Nr. 43. Towarzystwo Przemysłowo Handlowe Zjednoczeni Papiernicy Sp. Akc. Produkuje: kancelaryjne, lepsze drukowe i ilustracyjne.

Fabryka Papieru „Malta" Oddział Drukarni i Księgarni Św. Wojciecha w Poznaniu, Al. Marcinkowskiego Nr. 22. Zarząd tamże. Produkuje: drukowe, kartony duplex i tryplex.

Fabryka Papieru C. H. Dittrich w Mikołowie na Górnym Śląsku, Zarząd tamże. Produkuje: papier pakowy i szrencowy.

Zarząd Fabryk Tektury „Natalin" i „Klepaczka", Stacja Poraj pod Częstochową. Produkuje: tekturę introligatorską, karton do warsztatów Jakarda, karton dla przemysłu włókienniczego.

FABRYKI POZAZWIĄZKOWE.

Państwowa Fabryka w Mokotowie, (woj. Warszawskie).

P. Lamprecht, Fabryka Papieru i Tektury, Sosnowiec, (woj. Kieleckie).

Fabryka Papieru „Bodzechów" w Bodzechowie (woj. Kieleckie).

Fabryka Masy Drzewnej i Papieru, Wilno (woj. Wileńskie).

Fabryka Celulozy i Papieru w Czułowie, Czułów (woj. Śląskie). Zarząd: Warszawa, Moniuszki 4.

Fabryka Milowka, właśc. Skarb, Milowka, Śl. Cieszyński (woj. Śląskie).

Romaszkan — Wadowice (woj. Krakowskie).

Fabryka „Fordon" pod Bydgoszczą (woj. Poznańskie).

W budowie Albertyńska Fabryka Tektury i Papieru, Albertyn pod Słonimem.

V. Przemysł Metalowy w Polsce

1. Liczba robotników i zakładów.

Warunki ogólne, w jakich przemysł metalowy pracował w okresie ubiegłym, znajdują swój wyraz w cyfrach, ilustrujących stan tego przemysłu w roku 1926.

Pod względem ilości zatrudnionych robotników w zakładach, liczących od 20 robotników wzwyż, przemysł metalowy zajmuje drugie miejsce w szeregu polskich przemysłów przetwórczych, a więc z wyłączeniem górnictwa i hutnictwa. Podług danych Wydziału Statystycznego Centralnego Związku P. P. G. H. i F., opartych na liczbach Głównego Urzędu Statystycznego, ilość robotników w grudniu r. 1926 tak się przedstawiała:

Przemysł włókienniczy . .	133.185	107.878
„ metalowy	65.922	59.788
„ spożywczy . .	65.022	60.712
„ drzewny	39.278	33.443
„ chemiczny . . .	29.968	26.856
„ budowlany . . .	18.147	17.337
„ papierniczy . . .	9.396	9.276

Liczby pierwszej kolumny obejmują wszystkich zatrudnionych robotników, a więc i takich, którzy w grudniu roku 1926 pracowali niepełny tydzień. Druga kolumna zawiera liczby całkowicie zatrudnionych. Obie kolumny dotyczą zakładów o 20 i wyżej robotnikach.

Ilość robotników w przemyśle dobywczym w tymże czasie wynosiła:

w górnictwie	156.533
w hutnictwie	51.522

Z liczby 642 zakładów przemysłu metalowego, liczących 20 robotników i wyżej, Polski Związek Przemysłowców Metalowych zrzeszał w grudniu 1925 roku 333 zakłady, w grudniu zaś 1926 roku — 313, czyli średnio 50 procent. Jednocześnie liczba robotników zatrudnionych przez fabryki związkowe, wynosiła w grudniu 1926 roku 53,550, czyli przeszło 81 procent wszystkich robotników zatrudnionych w przemyśle metalowym fabrycznym, co się tłumaczy tem, że wszystkie większe zakłady prywatne przemysłu metalowego (z wyjątkiem fabryk rządowych) są członkami Związku.

W porównaniu z liczbami niemieckiemi liczby powyższe są nader skromne. W tym samym okresie czasu „Stowarzyszenie Niemieckich Zakładów Budowy Maszyn" liczyło 2.700 firm stowarzyszonych, zatrudniających około 700.000 robotników i pracowników (urzędników fabrycznych), zrzeszając około 93 proc. firm tego działu przemysłu w Niemczech. Stowarzyszenie to obejmuje tylko fabryki maszyn, narzędzi maszynowych i aparatów i dzieli się pod względem zawodowym na 13 grup.

Polski Związek Przemysłowców Metalowych liczył w grudniu 1926 roku, podobnie jak i w latach poprzednich 14 oddziałów i XI grup zawodowych. Stan zatrudnienia w końcu roku 1926 podług grup zawodowych i oddziałów terytorjalnych wskazany jest w tablicy Nr. 1 na str 171.

Widzimy z niej, że największem siedliskiem przemysłu maszynowego w Polsce jest jej stolica Warszawa, poczem idą pod względem ilości zakładów — Łódź, pod względem ilości robotników — Kraków, pośrodku między niemi — Bielsko; dalej następują Poznań - Pomorze i Gdańsk. Najliczniejsza po grupie maszynowej co do ilości zakładów grupa maszyn i narzędzi rolniczych ma swe główne siedlisko na terytorjum Oddziału Poznańsko - Pomorskiego. Najliczniejsza co do ilości robotników po grupie maszynowej grupa wyrobów żelaznych wykazuje największą moc w Oddziale Dąbrowskim; grupa odlewni stoi między

ODDZIAŁY	1 Warszawski		2 Podwarszawski		3 Łódzko-Kaliski		4 Kujawsko-Płocki		5 Radomsko-Kielecki		6 Dąbrowski		7 Lubelski		8 Kresowy		9 Lwowski		10 Krakowski		11 Poznańsko-Pomorski		12 Cieszyński		13 Górnośląski		14 Gdański		RAZEM	
Grupy	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.
I. Maszynowa	39	6281	3	779	13	1565	—	—	—	—	3	474	2	351	—	—	6	671	4	2102	9	1121	8	1520	1	297	1	1527	89	16688
II. Masz. i narz. roln.	2	81	7	749	3	73	9	773	5	146	2	102	6	935	1	9	1	168	1	246	11	4136	1	83	—	—	—	—	49	7501
III. Elektrotechn. . .	11	1029	—	—	1	6	1	338	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	120	—	—	14	1493
IV. Wag i wyr. prec.	14	643	1	113	—	—	—	—	1	30	—	—	2	396	—	—	3	56	—	—	2	113	1	25	—	—	—	—	24	1376
V. Odlewni	12	438	1	15	1	26	1	32	18	3853	5	859	—	—	—	—	1	20	—	—	1	1190	4	537	—	—	—	—	44	6970
VI. Wyr. kotlarskich	5	502	—	—	1	25	—	—	—	—	1	977	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	50	—	—	—	—	8	1554
VII. Urz. zdrowotn. .	3	315	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	40	—	—	—	—	4	355
VIII. Wyrob. żelazn. .	21	1232	1	114	2	102	1	134	2	2290	9	4333	—	—	—	—	1	114	—	—	1	78	4	1223	—	—	—	—	42	9620
IX i X. Wyrobów metal.	18	5619	—	—	1	425	—	—	3	113	1	94	—	—	—	—	—	—	—	—	1	29	1	66	—	—	—	—	25	6346
XI. Drutu i gwoździ .	6	801	—	—	1	25	1	50	1	80	1	637	—	—	—	—	—	—	1	54	1	—	—	—	—	—	—	—	14	1647
RAZEM . . .	131	16941	13	1770	23	2247	13	1327	30	6512	24	7476	10	1682	1	9	12	1029	6	2402	26	6667	21	3544	2	417	1	1527	313	53550

dwiema ostatnio wymienionemi grupami i ośrodkiem jej jest Oddział Radomsko - Kielecki. Głównym ośrodkiem przemysłu wyrobów metalowych jest znów Warszawa, która skupia również połowę przemysłu drutu i gwoździ, przewyższając drugie wielkie skupienie tego przemysłu w Oddziale Dąbrowskim.

Ogólną liczbę robotników w fabrykach, zrzeszonych w Polskim Związku Przemysłowców Metalowych, w dniu 31 grudnia w każdym z ostatnich sześciu lat istnienia Związku podaje następująca tablica.

1921	27.548	1924	56.197
1922	45.794	1925	50.993
1923	51.764	1926	53.550

Rok 1924 był dotychczas rokiem rekordowym. Z chwilą poprawy ogólnego stanu gospodarczego w Polsce liczba tego roku będzie niewątpliwie przekroczona.

Następujące liczby charakteryzują wielkość fabryk związkowych pod względem ilości zatrudnionych robotników:

do 50	138
51 „ 100	70
101 „ 200	48
201 „ 300	21
301 „ 400	9
401 „ 500	7
501 „ 600	4
601 „ 700	1
701 „ 800	2
801 „ 900	1
901 „ 1000	3
1001 „ 1500	5
1501 „ 2000	3
2001 „ 2500	—
2501 „ 3000	1
	313

2. Obrót roczny i wartość produkcji.

Obrót roczny wszystkich fabryk wyniósł 414.130 tys. złotych, czyli około 241.000.000 franków złotych.

Na każdego robotnika, zatrudnionego w roku 1926 w fabrykach związkowych, obrót wyniósł średnio 7.733,5 zł. Przyjmując tę liczbę za średnią dla całego polskiego przemysłu metalowego, w którym liczbę robotników, łącznie z zatrudninymi w drobnych warsztatach, szacujemy na przeszło 100.000, otrzymamy wartość polskiej produkcji metalowej w roku 1926 w wysokości około 775 miljonów zł. w okrągłej liczbie. Wynosi to około 4500 franków złotych na robotnika średnio rocznie. Pod względem ilościowym średnia produkcja na 1 robotnika wyniosła 6.136 kg.

Wartość wyrobów w przemyśle maszynowym w Polsce wyniosła w r. 1926 około 8.500 franków złotych na 1 robotnika, natomiast liczba średnia w produkcji wszechświatowej tego samego działu przemysłu wyniosła 9.600 franków złotych. Jesteśmy więc jeszcze poniżej średniej liczby wszechświatowej. Nie ulega jednak wątpliwości, że przy postępującej modernizacji naszych starszych fabryk mechanicznych i wzrastającym z roku na rok wykwalfikowaniu naszych robotników, tę średnią liczbę, wziętą z produkcji wszystkich narodów przemysłowych, osiągniemy, lub może nawet przekroczymy.

3. Stosunki robotnicze.

Wskutek stopniowego polepszania się sytuacji w przemyśle metalowym w ciągu roku 1927, dał się zauważyć ku końcowi tego roku pewien brak robotników wykwalifikowanych. W okresie ostatnich dwóch lat nie było większych strajków w tym przemyśle, co należy zawdzięczać przyjętemu przez Polski Związek Przemysłowców Metalowych systemowi zawierania umów zbiorowych ze związkami robotników w swych głównych ośrodkach. W głównym oddziale Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, w Oddziale Warszawskim, skupiającym największą ilość robotników, po strajku w sierpniu 1925 r. w Warszawie, zawarta została umowa zbiorowa ze Związkiem Robotników Przemysłu Metalowego w Polsce dnia 26 sierpnia 1925 r., która była następnie przedłużona i modyfikowana na podstawie nowych układów. Ostatnio w tym Oddziale zawarta umowa z dnia 14 października 1927 roku obowiązuje do dnia 1 kwietnia 1928 roku.

Stopniowe utrwalanie się ciągłości pracy w przemyśle metalowym, zrzeszonym w związki pracodawców i pracowników, charakteryzują do pewnego stopnia następujące liczby: gdy w roku 1925 procent dni roboczych, zmarnowanych skutkiem strajków w stosunku do 290 dni roboczych, wyniósł 1,96 proc., to w roku 1926 cyfra ta wynosi zaledwie 0,78 proc., a w roku 1927 okaże się zapewne jeszcze mnejsza. Danych co do tego roku jeszcze nie posiadamy.

4. Nowe fabryki i działy wytwórczości.

Zobrazowany wyżej stan przemysłu metalowego w Polsce nie zachęcał, oczywiście, do tworzenia nowych placówek tego przemysłu. Poprawa położenia w roku 1927 nie zdołała się jeszcze utrwalić w taki sposób, ażeby dała powód do ożywienia przedsiębiorczości w tym kierunku. Atoli w tym roku mamy do zanotowania powstanie nowych fabryk mechanicznych. Są to fabryki: „Lukwar", fabryka sprzętu elekrotechnicznego i materjałów instalacyjnych i „Tryb" — fabryka kół zębatych, obydwie w Warszawie. Prócz tego firma „Polskie Zakłady Elektrotechniczne Brown Boveri", po zorganizowaniu swojej pierwszej fabryki w Żychlinie, nabyła drugą fabrykę w Cieszynie, zaś Polskie Towarzystwo Elektryczne P. T. E. rozszerzyło znacznie swój dotychczasowy program fabrykacyjny. Jako nowe działy wytwórczości należy zaznaczyć zapoczątkowanie budowy parowozów wąskotorowych przez dwie fabryki związkowe, mianowicie przez „Pierwszą fabrykę Lokomotyw w Polsce" i przez „Warszawską Spółkę Akcyjną Budowy Parowozów". W dniu 26 lipca 1926 roku Towarzystwo Akcyjne H. Cegielski w Poznaniu oddało do użytku Polskich Kolei Państwowych pierwszy zbudowany całkowicie w swych warsztatach parowóz normalnotorowy, stając tem samem w rzędzie trzech polskich fabryk parowozów. Fabryka

samochodów Sp. Akc. „Ursus" w Czechowicach zakończyła montaż swego warsztatu mechanicznego, który w styczniu 1927 roku rozpoczął już częściowo pracę. Fabryka Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka w Warszawie rozszerzyła zakres swojej wytwórczości wprowadzając wyrób armatur mosiężnych dla stacyj i sieci elektrycznych oraz kontaktów żelaznych do lamp łukowych i żarowych. Wobec zamierzonej, z inicjatywy rządu, budowy piekarń mechanicznych przez zarządy gmin miejskich, Fabryka Maszyn Teodor Saur w Bielsku Śląskim rozszerzyła znacznie zakres swego programu budowy wszelkiego rodzaju maszyn i urządzeń piekarskich. Poza tem kilka innych fabryk związkowych, pobudzonych trwającą wojną celną z Niemcami, rozpoczęło fabrykację wyrobów, sprowadzanych dotychczas z Niemiec. Wreszcie w listopadzie roku 1927 nastąpiło poświęcenie „Polskich Zakładów Skody" w Okęciu pod Warszawą, wyrabiających silniki lotnicze. Inicjatywę do tej fabrykacji w Polsce dała Spółka Akcyjna francusko - polska „Frankopol", — której gmachy i rozpoczęte urządzenia w Okęciu przeszły następnie na własność Spółki Akcyjnej „Polskie Zakłady Skody".

5. Wydawnictwa Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych.

Polski Związek Przemysłowców Metalowych wydaje własny organ, którym jest tygodnik „Przemysł Metalowy", wychodzący od roku 1922 pod redakcją p. inż. Maurycego Chorzewskiego. Związek wydaje od roku 1924 specjalne pismo propagandowe, reprezentujące interesy największej grupy zawodowej Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, Grupy II Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Jest niem miesięcznik techniczny i ekonomiczny p. t. „Maszyny Rolnicze", wychodzący pod redakcją p. inż. Kazimierza Pichelskiego i rozsyłany w ilości około 4000 egzemplarzy w kraju i zagranicą. Wydawnictwo to zdobywa sobie coraz większe uznanie. Trzeciem wydawnictwem perjodycznem dużego znaczenia propagandowego, informującem szerszy ogół o przemyśle metalowym polskim, są „Roczniki Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych", wychodzące pod naczelną redakcją inż. Stanisława Jana Okolskiego, który w imieniu Związku jest wydawcą organu związkowego. Roczników tych wyszło już sześć, a z nich najobszerniejszym jest rocznik VI, wydany w roku 1927.

6. Instytucje pokrewne Polskiemu Związkowi Przemysłowców Metalowych.

W celu popierania interesów przemysłowych i handlowych członków P. Z. P. M. powstały dwie organizacje gospodarcze z ich grona. Są to: Spółka akcyjna „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi S. A." i spółka z ograniczoną odpowiedzialnością „Związek Eksportowy Przemysłu Metalowego Przetwórczego Sp. z o. o." Pierwsza z tych organizacyj ma za zadanie dostarczanie materjałów pomocniczych, potrzebnych do wytwarzania wyrobów przemysłu metalowego, i pośredniczenie przy zbycie tych wyrobów. Związek Eksportowy, mający za zadanie popieranie wywozu wyrobów metalowych zagranicę, został upoważniony przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu do wystawiania zaświadczeń, stwierdzających, że wyroby przemysłu metalowego, które na zasadzie przepisów prawa korzystają ze zwrotu cła od zużytych do tych wyrobów surowców, są przedmiotem eksportu.

Polski Związek Przemysłowców Metalowych jest jedną z 44 organizacyj, obejmujących, z wyjątkiem rolnictwa i rzemiosła, wszystkie główne działy zorganizowanego życia gospodarczego Polski, które razem tworzą Centralny Związek Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów. Jest to Związek zrzeszeń pracodawców, organizatorów pracy i wytwórczości krajowej na zasadach własności indywidualnej, który jest szeroko znany w Polsce pod popularną nazwą swego skrótu telegraficznego „Lewiatan".

7. Dwudziestolecie istnienia organizacji przemysłowców metalowych.

W dniu 14 czerwca 1926 roku minęło dwadzieścia lat od daty powstania organizacji zrzeszonych przemysłowców metalowych, w jej pierwotnej, dostosowanej do ówczesnych okoliczności, postaci formalnej. Po wybuchu pierwszej rewolucji rosyjskiej w roku 1905, stłumionej następnie w roku 1906, która jednak przyniosła obywatelom b. Królestwa Polskiego Kongresowego wolność — aczkolwiek ograniczoną, — stowarzyszania się, jednem z pierwszych zrzeszeń przemysłowych, które z tej wolności skorzystało, był „Związek Zawodowy Przemysłu Metalowego Królestwa Polskiego".

Związek ten przetrwał do początku roku 1909. Ostatni protokuł walnego zgromadzenia członków Związku nosi datę 19 lutego 1909 roku. Związek, liczący w tym czasie dwudziestu członków, przekształcił się na „Stowarzyszenie Zawodowe Przemysłowców Metalowych Królestwa Polskiego", którego „pierwsze zgromadzenie ogólne organizacyjne" odbyło się dnia 24 kwietnia 1909 roku.

Gdy się zważy, że obecnie sama Warszawa liczy 131 firm metalowych, zrzeszonych w „Polskim Związku Przemysłowców Metalowych", to się przekonamy, jak wielkie postępy poczyniła idea pracy zorganizowanej.

Stowarzyszenie Zawodowe Przemysłowców Metalowych, obejmujące tylko przemysłowców byłego Królestwa Kongresowego, przetrwało do września 1920 roku i w tym czasie przekształciło się na „Polski Związek Przemysłowców Metalowych", obejmujący całą Polskę; pierwsze walne zgomadzenie organizacyjne członków tego Związku odbyło się dnia 11 września 1920 roku.

W chwili reorganizacji Związek liczył 46 firm, do końca zaś roku, w którym dokonała się reorganizacja, t. j. do dnia 31 grudnia 1920 roku, liczba firm, należących do Związku, wzrosła do 225. Obecnie Polski Związek Przemysłowców Metalowych liczy około 300 firm.

Tak więc data 14 czerwca 1906 roku słusznie jest uważana za datę narodzin zrzeszenia polskich przemysłowców metalowych, które, przystosowując swą formę zewnętrzną do zmieniających się z biegiem czasu warunków, ale zachowując w swem życiu wewnętrznem przewodnią ideę wspólnej pracy nad rozwojem i utrwaleniem przemysłu krajowego, jako

niezbędnego czynnika dobrobytu narodu potęgi państwa przetrwało 20 lat, rozszerzając z roku na rok zakres swojej działalności.

8. Skład osobowy organów związku.

Prezesem Rady i Zarządu Związku jest p. inż. Jan Jeziorański, wiceprezesami są pp. inż. Janusz Czarliński i inż. Stanisław Jan Okolski, członkami Zarządu Związku są pp. Kazimierz Ambrożewicz, Stefan Przanowski, prof. Zygmunt Sochacki i dr. Teodor Weinschenck. Dyrektorem Związku jest p. prof. inż. Maurycy Chorzewski, wicedyrektorem — p. inż. Kazimierz Pichelski.

Inż. M. Chorzewski.

Adres Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych:

Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 5 m. 4.
Adres telegraficzny: „Metalowcy"—Warszawa.
Nr.Nr. telefonów: Zarządu: 157-40; Dyrekcji 222-44; Sekretarjatu: 114-26.

Adres Spółki Akcyjnej „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi":

Warszawa, ul. Traugutta 4.
Adres telegraficzny: „Metalowcy" — Warszawa
Nr.Nr. tlefonów; Zarządu; 157-40; Dyrekcji; 3-94; Biura: 211-15 i 211-61; Sklepu i Składu 85-28.

Adres Związku Eksportowego Przemysłu Metalowego Przetwórczego:

Warszawa, ul. Traugutta 4.
Adres telegraficzny: „Metalowcy".
Nr. Nr. telef.: Zarządu: 157-40; Dyrekcji 157-95.

Spis firm metalowych

1. ODDZIAŁ WARSZAWSKI

Alapin B-cia Inżynierowie, Fabryka Maszyn. Warszawa,— Syreny 9, tel. 251-25. — Maszyny blacharskie, baby parowe i ręczne. Tokarki do metali. Szlifierki. Prasy ekscentryczne.

Ambrożewicz Władysław i S-ka, Odlewnia Żelaza. Warszawa, — Kolejowa 37/39 róg Karolkowej, tel.: 13-99, 74-99. Adres telegr.: „Ambrożewicz, Warszawa, Kolejowa". — Odlewy żeliwne. Odlewy żeliwne utwardzone. Odlewy maszynowe i budowli. Pędnie. Cylindry. Koła zębate i koła pasowe maszynowo formowane.

„Babbit", Fabryka Amunicji, Armatur, Odlewnia Metali i Dzwonów, Stanisław Cholewiński i S-ka. Warszawa - Mokotów, — Kazimierzowska 62, tel. 91-81. — Amunicja karabinowa, armatury, dzwony, odlewy metalowe, biały metal. Fosforbabit i „Metal K. O." patent Nr. 6026.

Belgijska Sp. Akc. Warszawskiej Fabryki Drutu, Sztyftów i Gwoździ. Warszawa - Praga, Objazdowa 1. Tel. 6-81, 160-79, 160-61. Specjalność: druty stalowe do wyrobu lin i sprężyn, łańcuchy elektryczne spawane do celów rolniczych i przemysłowych.

Berent Bracia, Wytwórnia Maszyn Drukarskich i Introligatorskich. Warszawa, — Ordynacka 3, tel. 31-49. — Maszyny drukarskie pedałowe, maszyny do cięcia papieru, introligatorskie, maszyny do rycowania pudełek.

Bernat Bracia i S-ka, Zakłady Mechaniczne i Konstrukcyjne, Sp. z ogr. odp. Warszawa, — Kacza 4, tel. 37-04. — Prasy tarczowe i ręczne balansowe, gwinciarki, młoty tarczowe z deską, młoty pasowe (falwerki), strugarki poprzeczne, zwrotnice kolejowe i kolejkowe, łożyska do wagoników rolkowe i wylane kompozycją. Maszyny do wyrobu świec. Imadła równoległe. Prasy do wyrobów ceramicznych.

Bieńkowski W. i S-wie, Fabryka Wszelkich Wyrobów Stalowych. Warszawa, Nowe - Miasto — Piesza 1, tel.: 18-57, 31-41. Sklep: Nowosenatorska 6. Adres telegr.: „W. Bieńkowski" — Noże, noże do sieczkarń i t. p.

Borkowscy Bracia, Fabryka Artykułów Elektrotechnicznych. Warszawa, — Grochowska 45, — tel.: 42-46, 12-98. Adres telegr.: „Brabork". — Materjały instalacyjne elektrotechniczne: tłoczone, drykowane i toczone. Elektryczne żelazka, czajniki, rondelki, kuchenki, piece - nagrzewacze, żyrandole, plafony, kinkiety, lampy armatury wewn. do światła pośredn. i zewn. emalj., szpice do piorunochr., bezpieczniki, korki, bloki, styczki i gniazdka mont. na porcel.

Borman, Szwede i Sp., Tow. Akc. Zakładów Mechanicznych, Warszawa, Srebrna 16. Tel. 4-04, 7-22, 20-86, 20-63, 278-28. Adr. telegr.: „Bormanszwede". — Budowa cukrowni, gorzelni, fabryk chemicznych i t. p. Kotły parowe oraz wszelkie roboty kotlarskie.

Borowski G., Pierwsza w Kraju Fabryka Broni Siecznej. Warszawa, — Leszno 27, tel. 143-86. — Szable, kordy lotnicze, ostrogi. Szabelki dziecinne.

Brandel, Witoszyński i Sp., Zakłady Mechaniczne, Tow. firm.-kom. Właściciel inż. Stefan Twardowski. Warszawa - Praga, — Grochowska 37/39, tel. 48-86. — Pompy, Pompy odśrodk. turbinowe, pompy parowe, pompy tłokowe, pompy ręczne. Turbiny parowe, kompresory, pierścienie tłokowe, Silniki lotnicze.

Braunstein Wł. i Szamota Wł., Fabryka Wyrobów Blaszanych dawn. „W. Grynkiewicz". Warszawa, — Klonowa 14, tel. 10-72. — Lodownie, wanny, kubły, kotły do bielizny; bańki do mleka, nafty i t. d.

Bronikowski, Grodzki i Wasilewski, Sp. Akc. Warszawa, — Senatorska 33, tel. 1-59. Adres telegr.: „Agrodzki". — Maszyny rolnicze.

Chromiński W. inż. i L. Baszkiewicz, Praska Wytwórnia wyrobów metalowych. Warszawa, — Piękna 11, tel.: 120-30, 208-96. — Aparaty i przyrządy dla kontroli w kolejnictwie. Armatura wszelkiego rodzaju. Wentylatory do ognisk kowalskich, ręczne. Wyroby tłoczone, tokarskie i ślusarskie. Kompostery. Plombownice. Szczypce. Datowniki.

„Compensator", Fabryka Przewodów Rurowych W. Maciejewski i Sp. Sp. z o. o. Warszawa, — Przemysłowa 32, tel. 18-72. Adres telegr.: „Compensator". — Przewody rurowe, rury faliste, przewody rurowe dla wysokich ciśnień i przegrzanej pary, rury kotłowe, kołnierze, odwadniacze, podstawki ruchome i nieruchome, rury spawane z blachy, rury dymowe i wylotowe.

„Cynkownia Warszawska", właściciele: inż. T. Rapacki i Z. Święcicki. Warszawa, — Boduena 3, tel.: 52-07, 52-77, 53-07. Adres telegr.: „Cynkownia" Warszawa. — Blacha żelazna ocynkowana dachowa, naczynia blaszane cynkowane, kubły cynkowane. Cynkowanie różnych wyrobów żelaznych.

Czajkowski Wacław i S-ka, Fabryka Wyrobów Metalowych, Sp. z ogr. odp. Warszawa, — Młynarska 33, telefon 278-95. — Masowe wyroby sztancowane i tłoczone z blachy żelaznej i metal. Sprężyny. (Opakowania do artyk. aptekarskich i konserw).

Deloff August, Warsztaty Mechaniczne. Warszawa, — Mazowiecka 11, tel. 1-35. — Imadła wszelkich typów, przecinarki do metali, plombownice, kompostery i szczypce konduktorskie.

„Drut", Warszawska Fabryka Drutu i Gwoździ J. B. Rozenfeld. Warszawa, — Przyokopowa 24, tel.: 19-32, 12-67, 41-58. Adres telegr.: „Druty - Warszawa". — Drut żel., telefoniczny, telegraficzny, ocynkowany, galwanizowany. Gwoździe druciane, papowe, gwoździe fasonowe, sztyfty szewckie, nity kołowe. Łańcuchy.

Drzewiecki i Jeziorański, Budowy Maszyn i Urządzeń Sanitarnych, Tow. Akc. Warszawa, — Jerozolimska 71, Dyrekcja: tel. 7-74. Adres telegr.: „Dejot". — Ogrzewania centralne, wentylacje, wodociągi, kanalizacja, suszarnie, pralnie mechaniczne, kuchnie parowe, łaźnie i kąpieliska.

Fabryka Narzędzi do Obróbki Metali Józef Dziewulski i S-ka, Sp. Akc. w Warszawie, Kolejowa 51. Tel. 47-63, Specjalność fabryki: Gwintownice, gwintowniki zwyczajne i gazowe, rozwiertniki, obcinaki i cęgi do rur, grzechotki, dziurkarki kotlarskie, gwinciarki oraz inne specjalne narzędzia do obróbki metali.

Eberhard, Wolski i Sp., Fabryka Wyrobów Żelaznych i Odlewnia Żelaza. Warszawa, — Szara 12, tel.: 16-06, 16-36.— Odlewy żeliwne, konstrukcje żelazne, urządzenia zakładów

gazowych, pednie, wagoniki, tarcze obrotowe, rezerwoary, kominy, windy, słupy i kroksztyny (wsporniki) latarniowe.

„Elibor", Sp. Akc. Handlowo - Przemysłowa L. J. Borkowski, Zarząd: Warszawa. — Mazowiecka 11. Dział Samochodów: Pl. Napoleona 1. Tel. 279-16, 168-70, 123-60, 98-71, 168-99, 185-04, 181-18. Adr. telegr. „Elibor". Remont samochodów i traktorów.

„Ergon". Fabryka Przyrządów Fizycznych. Warszawa, Pawia 94, tel. 192-92. — Masowe wyroby metalowe. Kondensatory obrotowe, słuchawki radiowe.

Feigenbaum Adolf, Fabryka Wyrobów Metalowych. Warszawa, — Targowa 44, tel. 178-55. Biuro: — Polna 64, m. 3, tel. 411-24. — Mechanizmy gramofonowe, zapalniczki, galanterja metalowa.

Filipowski L. Inż., Wytwórnia Wyrobów Żelaznych. Warszawa - Mokotów, — Kazimierowska 73, tel.: 220-55, 195-25.— Trawersy, haki do izolatorów wysokiego i niskiego napięcia, konstrukcje pierścieniowe do punktów zasil., słupołazy, pasy ochronne, wielokrążki, żabki i t. p. Konstrukcje żel., okna, bramy i t. p.

Fink i Wille. Warszawa, Elektoralna 23, tel. 38—45. — Drzwiczki hermetyczne, piece i kuchnie żelazne Odlewy żeliwne.

„Flohr", Warszawska Fabryka Dźwigów. Warszawa — Emilii Plater 10, tel.: 18-20, 85-46. Adres telegr.: „Liftflohr". — Wszelkiego rodzaju dźwigi (osobowe i towarowe), elektryczne, transmisyjne i ręczne syst. „Flohr".

Fogelnest I. „Rola", Fabryka Wyrobów Metalowych. Warszawa — Marszałkowska 11/13, tel.: 29-08, 285-14. — Kosy do sieczkarni zwyczajnych i bębnowych, nożyki, stalniczki, kosy i grzbiety do żniwiarek i kosiarek, sprężyny i redliczki, kroje talerzowe do pługów, noże do siekaczy, pługi, tasaki, noże kuchenne, rzeźnickie i szewckie, galanterja metalowa, noże, widelce i łyżki stołowe aluminjowe.

Bracia Fortwaengler, wł. K. F. Hettich. Fabryka Zegarów i Budzików. Warszawa, Okopowa 26, tel. 15—47.

Fosforbronzu i Fosforbabitów, Warszawska Fabryka K. K. Mieszczański, spadk. Warszawa, Leszno 119, tel.: 198—82. Adres telegr.: „Fosforbronz".—Odlewy metalowe z glinu i jego stopów, biały metal. Babbit i fosforbabbit. Bronz fosforowy. Noże do holendrów papierniczych.

Fraget Józef, Fabryka Wyrobów Srebrnych i Platerowanych. Warszawa, Elektoralna 16, tel.: 4—80, 41—69. — Wyroby srebrne i platerowane: łyżki, noże, widelce, galanterja, przedmioty kościelne, blacha mosiężna, produkcja bielnika, (sztućce niesrebrzone z niklowego stopu z 30% niklu).

Tow. Akc. Bracia Geisler, Okolski i Patschke w Warszawie, Leszno 128. Tel. 1—98. Adr. telegr.: „Bragop". Fabryka maszyn drogowych, odlewów i centralnych ogrzewań. Warsztaty samochodowe.

Gerlach G., Specjalna Fabryka Instrumentów Geodezyjnych i Rysunkowych. Warszawa, Tamka 40, tel. 20—67. — Teodolity, tachymetry, kipregle, astrolabje, niwelatory, aneroidy, planimetry, pantografy, skale, miary, cyrkle, lornetki.

Giertych J. Franciszek i S-ka, Sp. z o. o., Fabryka Drutu i Gwoździ. Warszawa, Zielna 48, tel. 32—81. Adres telegr.: „Pług—Warszawa". — Drut i gwoździe.

Gołębiowski T., Mokotowska Odlewnia Żelaza, Warszawa—Mokotów, Madalińskiego 67, tel. 16—83—Odlewy żeliwne.

Wł. Gostyński i Sp., Tow. Akc. Fabryki Wyr. Żelaznych. Warszawa, Mokotowska 3, tel.: 14-84, 14-64, 14-63. Dział konstrukcji żelaznych: Hale, wieże, wiązania dachowe, dźwigary, cieplarnie. Dział kolejnictwa: Wagony osobowe i towarowe dla kolei wązkotorowych i tramwajów, rozjazdy, tarcze obrotowe, wózki drogowe i wywrotowe, narzędzia do budowy i konserwacji kolei żelaznych. Dział ślusarstwa i mechaniczny: okna, schody, ogrodzenia, dźwigniki, dźwigarki, kuźnie polowe, brony sprężynowe, beczki, zbiorniki, taczki, odlewy żelazne. Dział mebli żelaznych: łóżka, szafki, umywalnie, meble ogrodowe.

Gottschalk Gustaw, Fabryka Wyrobów Ślusarskich. Warszawa, Wolność 18, tel. 91—31. — Kasy ogniotrwałe, skarbce pancerne, konstrukcje żel., roboty ozdobne kute, nożyce do blachy, wiertarki stołowe, dźwigniki. Kasetki. Windy.

Grall Bracia Ed. i D., Fabryka Wyrobów Metalowych. Warszawa, Grzybowska 13, tel. 99—62. — Sztyfty do obuwia.

„Granat", Przemysł Metalowy Sp. Akc. Warszawa, — Stalowa 67, tel.: 14—36. Zarząd: — Miodowa 8, 14—38. — Wyroby blaszane. Wianki, kwiaty i liście metalowe. Zabawki metalowe. Części metalowe do segregatorów.

Gwiździński i Sp., Fabryka Armatur i Odlewów. Warszawa—Mokotów. Chocimska 9, tel. 4—57. — Armatury do kotłów, maszyn parowych, dla cukrowni, browarów, gorzelni, rektyfikacji etc., armatury na przegrzaną parę i do centralnych ogrzewań, odlewy metalowe, biały metal, bronz fosforowy. Wodowskazy.

Hantke B., Towarzystwo Zakładów Metalowych, Sp. Akc. Warszawa, — Srebrna 9, skrz. poczt. Nr. 37, tel.: 57-22, 4-59, sekret. 71-80. Adres telegr.: „Behan". — Drut żelazny ciągniony: blankowy, żarzony, bronzowany (galwanizowany) cynkowany, telefoniczny, telegraficzny, do butelek, kolczasty, gwoździe druciane wszelkich fasonów, skobelki do drutu kolczastego, gwoździe obuwiane t. zw. „Tacks", podkówki do obuwia, podkowy, śruby, nakrętki, podkładki i nity, widły, haki izolatorowe, sztyfty do młocarń, zęby do bron i kultywatorów, lemieszyki do bron i kultywatorów, zęby do grabi konnych i t. d.

„Hencil", Fabryka Ogniw Galwanicznych i Przyborów Elektrycznych Tow. Kom. Warszawa, — Żelazna 67, tel. 189-14. Elementy galwaniczne i wyroby elektrotechniczne.

Henneberg Bracia, Fabryka Wyrobów Platerowanych. Warszawa, — Wolska 17, tel. 1—24. — Łyżki, widelce i noże srebrzone oraz z metalu alpaka. Ponadto w dużym wyborze srebrzoną galanterję.

Horoch Tadeusz Inż., Młotownie i Zakłady Przemysłowe. Warszawa, — Służewska 7, tel. 402—02. Adres telegr.: „Tadmar". — Latarnie i generatory samochodowe, dźwigniki, klaksony, pompki, świece „Jola". Sygnały.

Jakobsen Teodor i S-ka, Fabryka Wyrobów Metalowych. Warszawa, — Elektoralna 33, tel 38—49. — Aparaty do wyrobu wód mineralnych. Aparaty destylacyjne, aparaty próżniowe, aparaty apteczne i dla przemysłu chemicznego, armatura do ogrzewań centralnych, krany do gazu, wentyle przelotne do pary.

Jarkowski Stefan Inż., dawn. Aleksander Patzer i Syn. Odlewnia Żelaza Zwyczajnego i Lano - Kutego. Warszawa, Grochowska 117, tel. 13-73. — Odlewy żelazne zwykłe, tyglowe, utwardzone, lano-kute.

Jenike Bracia Inż., Fabryka Dźwigów i Maszyn. Warszawa, — Zarząd: Jerozolimska 20 (dom własny), tel.: 29—64, 220—00. Adres telegr.: „Brajenike Warszawa". Oddz. I: Dźwigniki wszystkich typów i wielkości do napędu ręcznego, pasowego, hydraulicznego, elektrycznego. Wyciągi towarowe. Żórawie obrotowe. Suwnice. Karczowniki i t. p. Oddz. II: Listwy walcowane do ochrony stopni i narożniki do krawędzi murów.

Jeżyński Stanisław, Odlewnia Czcionek, Stereotypownia i Fabryka Linij. Warszawa, — Ogrodowa 50, tel. 5—50. — Czcionki.

„Kabel", Towarzystwo Przemysłowe, S. A. Warszawa, — Królewska 41, tel.: 81—06, 281—20. Adres telegr.: „Warkabel". Fabryka — Kacza 11, tel.: 294—23, 91—32. — Przewodniki elektryczne.

Kemnitz W., Warszawska Fabryka Wyrobów Ołowianych i Cynowych. Warszawa—Praga, — Terespolska 24, tel. 84-24. Adres telegr.: „Plostannum". Blachy ołowiane, aluminjowe, cynowe, rury ołowiane i cynowane, rury do organu, plomby ołowiane, wyroby ołowiane i cynowane, drut z ołowiu, cyny i kompozycji, folja ołowiana, cynfolja, staniol, kapsle metalowe do butelek.

Stanisław Kubiak. Pierwsza Polska Wytwórnia Łańcuchów Rolkowych. Warszawa, Hrubieszowska 9, tel. 75—44.

Kolberg H. i Sp., Sp. Akc. Fabryka aparatów optycznych i precyzyjnych. Warszawa—Praga, Grochowska 35, tel. 130-79 i 131-96. Instrumenty optyczne, lupy, kondensatory kinematograficzne, lornetki pryzmatyczne, mikroskopy i różne objektywy.

Konrad, Jarnuszkiewicz i Sp., Tow. Akc. Zakładów Wyrobów Metalowych. Warszawa, — Grzybowska 25, tel.: 5-98, 83-15. Adres telegr.: „Konjar". — Łóżka metalowe, meble żel., urządzenia szpitali, sanitarne, gabinetów lekarskich, dźwigniki, wózki bagażowe.

Krzykowski Alfred Fabryka Wag. Spółka z ogr. por. — Warszawa, — Chłodna 14, tel. 40-85, 239-11. Adres telegr.: „Wagowa". — Wagi stołowe, dziesiętne, setne, wozowe, kolejowe, kranowe, wagi do samochodów ciężarowych, wagoników i dla bydła. Wagi osobowe, odważniki.

Langiewicz Stefan, Odlewnia Żelaza i Metali. Warszawa, Przyokopowa 22, tel. 170-54. Adres telegr.: „Langiewicz". — Odlewnia żelaza: odlewy maszynowe, cylindrowe, kwaso-odporne, ręcznie i maszynowo formowane. Odlewnia metali: wyrób oryginaln. bronzu fosforowego Dr. Künzel w blokach aljażowych oraz odlewów fasonowych. Panwie dla walcowni i go-

rącego walcowania. Panwie do silników, lokomobil, maszyn parowych. Białe metale: babbit, magnolja, spaw (lut) francuski.

Lilpop, Rau i Loewenstein, Sp. Akc., Tow. Przemysłowe Zakładów Mechanicznych. Warszawa—Wola, Bema 65, tel. 4-27, 4-43, 160-37, 176-75. Adres telegr.: „Lilpoprau". Wagony towarowe, osobowe zwykłe i pulmanowskie, wagony sypialne, wagony specjalne do przewozu spirytusu, nafty i t. p. Tramwaje konne i elektryczne. Utensylja kolejowe. Koła, osie, resory i sprężyny wagonowe. Zwrotnice i krzyżownice. Konstrukcje żelazne. Młoty parowe. Powózki i skorupy pontonowe. Maszyny ceramiczne. Odlewy żel.

Lipiński K., Fabryka Rowerów. Warszawa, Pańska 83, tel.: 199-14, 114-73, 17-02. Adres telegr.: „Autorower". — Rowery i ich poszczególne części.

Lisowski M., Sp. Akc. Handlu i Przemysłu Metalowego. Warszawa, Nowowiejska 22, tel.: 173-90, 210-59. Adres telegr.: „Emils". — Armatura na parę i wodę. Odlewy metalowe.

Ludwiszewski K., Fabryka Maszyn. Warszawa, — Wolska 85, tel. 260-79. — Maszyny do wyrobów cukierniczych, melanżery, walcówki, prasy.

„Lukwar", Fabryka Przyborów Elektrycznych, Sp. z ogr. odp. Warszawa.—Zarząd: Królewska 27, tel.: 277-89, 120-35. Fabryka: Kacza 7, tel. 137-84. Adres telegr.: „Lukwar". — Bezpieczniki 1 i 2 bieg., bloki, korki, zatyczki 1-o i 2-e, rozetki 4-o i 8-o kl. do sznura i pudełek, końcówki kablowe, wyłączniki i przełączniki pokrętne na i pod tynk oraz wyłączniki drążkowe, daszki lakierowane i emaljowane na oprawki.

Łęgiewski i Hartwig, Fabryka Maszyn i Kamieni Młyńskich. Warszawa—Praga, — Szeroka 11, tel. 16-08. Adres telegraficzny: „Łęgiewski Praga Warsz.". — Wialnie, maszyny żubrowe, elewatory, postawy walcowe pojedyńcze i podwójne, siejnice płaskie i odśrodkowe, wialnie kaszowe, filtry do kurzów, filtry i wentylatory aspiracyjne, perlaki automatyczne i zwykłe, krajalnice, łamacze, sortowniki, jagielniki, młyny tarczowe, pędnie.

„Makarewicz Jan", Fabryka Kotłów Parowych i Konstrukcji Żelaznych. Warszawa-Mokotów, — Racławicka 10, tel. 5-83. Kotły parowe, aparaty dla cukrowni, gorzelni, drożdżowni, browarów, fabryk chemicznych, zbiorniki, beczki żel., cysterny, konstrukcje żel., rury wiertnicze, komunikacyjne i wodociągowe.

Mann Alfons, Fabryka Narzędzi Chirurgicznych, Weterynaryjnych i Wyrobów Stalowych Ostrych, Sp. Akc. Warszawa-Praga, — Białostocka 42, tel.: 64-85. Sklep: pl. Małachowskiego 2, tel.: 10-25. — Narzędzia anatomiczne, chirurgiczne, przybory i aparaty lekarskie. Sterelizatory do narzędzi i puszki do opatrunków, narzędzia weterynaryjne, narzędzia i noże ogrodnicze i pszczelarskie, noże składane.

Marciniak Antoni i Sp., Sp. Akc., Fabryka Żyrandoli Elektrycznych. Warszawa, — Wronia 23, tel. 260-76. — Żyrandole, lampy, kinkiety elektryczne.

Mencel Bracia, Fabryka Wyrobów Żelaznych i Sikawek. Warszawa, — Czerwonego Krzyża 3, tel. 13-83. — Sikawki, narzędzia pożarnicze. Łańcuchy Galla: przegubowe, transmisyjne i rolkowe. Przyrządy telegraficzne: słupołazy, wielokrążki, pasy bezpieczeństwa i t. p. Wyroby z kutego żelaza. Ornamentacja z żelaza kutego i bronzu. Balkony. Balustrady. Bramy.

„Metallum", Sp. Akc. Warszawskiej Odlewni i Fabryki Maszyn. Warszawa, — Wolska 94, tel. 118-07. — Odlewy żeliwne, wałki żeliwne, odlewy na pierścienie do tłoków, klocki hamulcowe.

„Metalowiec", Robotnicza Spółdzielnia Wytwórcza w Warszawie, Smocza 37, tel. 320-37. Fabryka wag, mosiężnych okuć budowlanych, różnych wyrobów mosiężnych i sztućców oraz odlewnia metali.

„Młynotrak", inż. J. Szejnberg, Fabryka Maszyn. Warszawa, — Kazimierzowska 72 dawn. 26, tel. 221-91. Adres telegraficzny: „Młynotrag" Warszawa. — Maszyny młyńskie i tartaczne. Młyńskie postawy walcowe najnowszych systemów, perlaki, łuszczarki etc. Strugarki do drzewa, złożenia do pił okrągłych, piły wahadłowe etc.

„Moc", Fabryka Maszyn i Kotlarnia, Sp. Akc. dawniej Bystydzieński i Sopoćko. Warszawa, — Wolska 121, tel. 148-30. Adres telegr.: „Moc". — Maszyny i aparaty dla cukrowni. Wirówki. Urządzenia przenośne i podnośne. Kolejki wiszące. Dźwigi (windy) towarowe. Podnośniki ruchome do worków i skrzyń. Konstrukcje żelazne.

„Mubis", inż. Niepołomski i S-ka, Sp. z ogr. odp., Fabryka Maszyn i Wyrobów Metalowych. Warszawa, — Ogrodowa 50, tel. 248-39. Adres telegr.: „Mubis". — Szybkootwieracze do puszek konserw. Zamki do laubzeg. Podkówki do obuwia. Odważniki mosiężne.

Mostów Budowy Fabryka, na Pelcowiźnie, Sp. z ogr. odp. Warszawa—Praga—Pelcowizna, tel. 131-78. Zarząd: Żórawia 12. — Mosty, konstrukcje żel., rezerwoary, wyroby kotlarskie. Obrotnice parowozowe i wagonowe.

Nehring St. Inż. P. Jasiński i S-ka, Sp. z ogr. odp. Zakłady Mechaniczne i Odlewnia Metali. Warszawa, — Płocka 44, tel. 105-91, biuro: 186-93. Adres telegr.: „Westnehring". — Hamulce powietrzne dla kolei parowych i elektrycznych. Ogrzewanie wagonów kolejowych. Inżektory, lubrykatory, prasy smarujące.

Neufeld J., Fabryka Mebli Żelaznych i Wózków Dziecinnych. Warszawa—Praga, — Brukowa 4, tel. 44-66. — Meble żelazne, łóżka żel., wózki i welocypedy dziecinne, siedzenia druciane, odlewy żeliwne.

Norblin, B-cia Buch i T. Werner, Sp. Akc. Fabryk Metalowych. Warszawa, Żelazna 51, tel.: 18-80, 60-80, 63-01, 63-71, 160-14, 220-33, 518-10. Adres telegr.: „Norbuch". Druty miedziane, mosiężne i krzemobronzowe do telefonów, telegrafów i tramwajowe „Trolley". Rury miedziane i mosiężne ciągnione, bez szwu, systemu Manesmanna, blachy miedziane i mosiężne. Pręty i szyny miedziane i mosiężne. Kable-linki miedziane gołe. Platery. Amunicja karabinowa.

Olechowski W., Zakłady Mechaniczne. Warszawa, — Ogrodowa 62, tel. 61-67. — Obrabiarki do metali. Tokarki, wiertarki, wentylatory kowalskie, szlifierki, imadła równoległe, remont samochodów.

Orthwein, Karasiński i Sp., Sp. Akc. Fabryka Maszyn i Odlewnia. Warszawa, — Nowogrodzka 40, tel.: 5-92, 26-17. Maszyny parowe suwakowe i wentylowe. Silniki na gaz ssany i ziemny. Gazownie do silników. Wirówki transmisyjne i elektryczne. Wirówki do krochmalu, farbiarni, pralni. Błotniarki, prasy filtrowe. Kompresory, pompy. Przenośniki, gafry, pędnie. Przewijaczki dla papierni.

„Osprzęt", Wytwórnia Mechaniczna Wyrobów Metalowych, L. Feinfeld. Warszawa—Praga, — Białostocka 34, tel.: 226-88, 61-40, 519-59. Adres telegr.: „Osprzęt". — Patelnie, podkówki do butów, narożniki okienne, zgrzebła końskie, maszynki do mięsa, maszynki do lodów, cechowniki podkładów kolejowych, łyżki z widelcami cynowane.

Parowozów Budowy, Warszawska Sp. Akc. Warszawa, Kolejowa 57, tel.: 131-61, 77-77, 268-60, 131-34. Adres telegr.: „Lokomot". Parowozy, motory Diesla, lokomobile, walce.

Paschalski Wład., Zakłady Przemysłowo-Handlowe. Warszawa, — Żytnia 15/17, tel.: 114-87, 71-16, 203-13, 203-84. Adres telegr.: „Zetpeha". — Maszyny dla przemysłu tytoniowego, kartonażowego i wszelkie inne o wysokiej precyzji.

„Pelikan", Fabryka Wyrobów Metalowych Sp. Akc. Warszawa, — Stępińska 10/16, tel. 107-52. Adres telegr.: „Pelikan". Galanterja metalowa, wyroby blaszane jak: blaszanki, kotły do bielizny, sagany, brytwanny i t. p., wyroby aluminjowe. Latarnie wiatrooporne „Kometa", lampy górnicze. Wyroby blacharskie i tłoczone.

„Perkun", Towarzystwo Fabryki Motorów Sp. Akc. Warszawa—Praga, — Grochowska 46, tel.: 84-40, 84-93, 93-94. Adres telegr.: „Perkun". — Silniki spalinowe, ropowe, stałe, przenośne, przewoźne i łodziowe. Tokarki rewolwerowe. Przedmioty uzbrojenia.

„Perun", Franc. Tow. Akc. dla wyrobu tlenu, karbidu, rozpuszczonego acetylenu dla spawania i cięcia metali. Warszawa—Praga, — Grochowska 52, tel. 201-16, Zarząd: Warszawa, Hortensja 6, tel.: 89-34 i 162-99. Adres telegr.: „Waperun". — Całkowite instalacje do spawania, wytwornice do acetylenu, palniki do spawania i cięcia, wentyle redukcyjne, oraz materjały do spawania płomieniem acet.-tlenowym. Elektrody do spawania łukiem elektrycznym, Aparaty i przyrządy do terapji tlenowej.

„Pionier", Fabryka Obrabiarek Sp. z ogr. odp. Warszawa, — Krochmalna 71, tel. 95-86, 95-83. Adres telegr.: „Pionier". — Obrabiarki do metali. Serjowa fabrykacja tokarek pryzmatycznych, precyzyjnych, wiertarek i pompek do smaru i wody.

„Philips", Polsko-Holenderska Fabryka Lampek Elektrycznych Sp. Akc. Warszawa, — Karolkowa 34-44, tel. 25-85. Adres telegr.: „Philipspol". — Lampki elektryczne.

Plewkiewicz R. i S-ka, Fabryka Wyrobów Metalowych Sp. Akc. Warszawa, — Czerniakowska 180/182, tel.: 502-80, 42-41. — Wyroby metalowe.

„Pocisk", Zakłady Amunicyjne, Sp. Akc. Fabryki: Warszawa—Praga, — Mińska 25, tel. 3-85. Rembertów pod Warszawą. Adres telegr.: „Pocisk". — Amunicja artyleryjska, karabinowa i myśliwska. Obrabiarki do metali.

P. T. E. Polskie Towarzystwo Elektryczne Sp. Akc. Warszawa, — Jerozolimska 71, tel.: 7-74, 514-40, 50-80, 220-17, 220-77, 91-58, 505-10. (Fabryka—Terespolska 48). Adres telegraficzny: „Poltow—Warszawa". — Budowa: silników na prąd stały do 80 KM., motorów do trakcji elektrycznej, specjalnych motorów do przemysłu włókienniczego, maszyn do aparatów Radio, tablic rozdzielczych, rozruszników i skrzynek rozdzielczych, przyrządów do oświetlenia wagonów syst. Stone'a oraz wszelkie naprawy, instalacje elektryczne i sprzedaż artykułów elektrotechnicznych.

Polskie Zakłady Marconi Sp. Akc. (dawn. Polskie Tow. Radiotechniczne) Warszawa. Fabryki: Mokotów, ul. Narbutta 29, Wola, ul. Syreny 3, tel.: 38-80, 38-83, 182-76, 182-17. Sklep: Hotel Europejski, Plac Saski. Adres telegr.: „Polradio". Aparaty radiotechniczne. Stacje korespondencyjne nadawczo-odbiorcze, lampki katodowe, głośniki. Narzędzia pożarnicze, sikawki, hydrofory, hydropulty.

„Polskie Zakłady Skody", Sp. Akc. Warszawa, — Okęcie, skrz. pocz. 418. Zarząd i biuro zakupów: Warszawa, — Królewska 10, tel.: 315-61, 315-62, 21-21, 514-28. Adres telegraficzny: „Skodalot—Warszawa". — Silniki lotnicze.

Proszower J. M. i Sp., Sp. Akc., Fabryka Wyrobów Metalowych, Walcownia Żelaza na zimno. Warszawa, — Smocza 51, tel.: 13-25, 213-13. Adres telegr.: „Szarnier—Warszawa". — Okucia do drzwi i okien, zawiasy, wyroby druciane, drut, wyroby tłoczone, żelazo walcowane na zimno, narożniki okienne.

Repphan August Syn i Sp., Fabryka Kotłów Parowych i Konstrukcji Żelaznych, warsztaty mechaniczne. Warszawa, — Czerniakowska 189, tel. 231-71 i 72-01. — Kotły parowe, aparaty dla cukrowni, gorzelni, drożdżowni, browarów i fabryk chemicznych, zbiorniki, cysterny, beczki żel., mosty, konstrukcje żel., filary, kominy żel., rury wiertnicze i komunikacyjne, śruby, nity, turbiny wodne, rezerwoary, remont parowozów wąskotorowych.

Rohn, Zieliński i Sp., Zakłady Mechaniczne i Odlewnia Sp. Akc. Warszawa, — Jerozolimska 105, tel.: 5-88, 58-83. — Pompy parowe, transmisyjne, odśrodkowe, żerdzinowe i sokowe, pneumatyczne i dla cukrowni. Obrabiarki do metali. Tokarki, szepingi, strugarki podłużne. Radjatory, rury żebrowe, fasony. Odlewy żeliwne.

Rudzki K. i Sp., Towarzystwo Przemysłu Metalowego. Spółka Akcyjna. Warszawa, — Fabryczna 3, tel.: 192-87, 21-87, 91-87, 63-87, 74-87, 87, 91-30, 92-16, 56-78. Adres telegr.: „Fabryka Rudzkiego". — Budowa mostów, dźwigary mostowe, konstrukcje żelazne, żórawie mostowe, suwnice, przesuwnice, obrotnice, zwrotnice, utensylja kolejowe, dźwigi, odlewy stalowe, koła i maźnice wagonowe, kowadła, turbiny wodne „Francis'a", kompletne urządzenia wodociągowe kolejowe i miejskie, armatura wodociągowa, urządzenia przeciwpożarowe z tryskaczami systemu „Linsera". Koła zębate czołowe.

Rzewuski i Sp., Fabryka Maszyn, Sp. Akc. Warszawa, — Ordynacka, 7, tel. 28-95, 28-17, 93-73. — Maszyny budowlane: betoniarki, wciągi i windy budowlane, wapniarki, maszyny do stropów żelbetowych, sortowniki i płuczki do żwiru i piasku. Maszyny i formy do wyrobów betonowych: pustaków, cegły, dachówki, rur, słupów, płyt chodnikowych i t. p.

Serkowski Jan, Fabryka Lamp, Bronzów i Wyrobów Metalowych, Sp. Akc. Warszawa, — Nowolipie 76-78, tel. 6-12, 163-87, 163-97. — Lampy naftowe, palniki do płaskiego knota, maszynki „Primus", żyrandole elektryczne, armatury elektryczne, piece kąpielowe gazowe, kuchenki gazowe, żelazka do prasowania gazowe, maszynki do mięsa, galanterja metalowa.

„Siła", Warszawska Fabryka Maszyn Windowych, dawniej Feingold Z. i Sp. inż., Warszawa, — Chłodna 5, telefon 47-78. — Windy, wciągi, dźwigniki, łańcuchy.

„Silnik", Fabryka Motorów Spalinowych. Warszawa - Wola, — ul. Brühlowska 19, tel. 42-89. — Motory spalinowe od 5 do 80 KM.

„Sirius", T-wo Fabryki Maszyn i Aparatów. Warszawa,— Zamojskiego 51, tel. 68-25. Pompy odśrodkowe i turbinowe, pompy kopalniane. Zawory ssące i zwrotne.

„Sito", Wytwórnia Blach Dziurkowanych. Warszawa,— Dobra 86, tel. 1-92. Adres telegr.: „Sito". — Blacha dziurkowana. Sita dla celów technicznych, budowlanych, ozdób.

Śrub i Drutu, Warszawskie Fabryki, J. Wolanowski, Sp. Akc. Warszawa, — Gliniana 5, tel.: 68-71, 90-18, 4-28. Adres telegr.: „Boulo". — Śruby do metalu, nakrętki, nity, zatyczki, drut kolczasty, naprężacze do drutu, gwoździe, drut, drut telefon. i telegraf., haki do izolatorów, łańcuchy, gwoździe turystyczne.

„Stanrej", Przemysł Elektrotechniczny, Sp. Akc. Warszawa - Mokotów, — Narbuta 16, tel.: zarząd 279-05. Buchalt. 279-04, dyrekc. dodatkowy. Eksped. 48-04, dyrekcja techn. dodatkowy. Adres telegr.: „Stanrej". — Rurki izolacyjne, mufki do nich, kolanka, kątniki, 3 i 4-kątniki, pudełka izolacyjne, skobelki do rurek, podkładki, oprawki wszelkiego rodzaju, szpony i inne materjały instalacyjne. Opakowania blaszane litografowane dla przemysłu cukierniczego, chemicznego i farmaceutycznego.

Stefański Wł., Fabryka Maszyn Pomocniczych i Automatów, Warszawa, — Wolność 1, tel. 299-79. — Tłocznie mimośrodkowe, frykcyjne. Szepingi i tokarki do metali.

Steinberg Bracia i Sp., dawniej Engel i Vogt., Fabryka Maszyn. Warszawa, — Wronia 80, tel.: 13-27 i 267-45. Adres telegr.: „Steinbergska". — Maszyny garbarskie, prasy: frykcyjne, ekscentryczne i bilansowe. Maszyny do ciągnięcia drutu i gwoździarskie. Pędnie. Remont maszyn.

Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc. Fabryka w Pruszkowie. Zarząd: Warszawa, — Marszałkowska 46, tel. 106-22, 106-13, 106-06, 106-99. Adr. telegr. „Pmechanics Warszawa". — Obrabiarki do metali i drzewa, narzędzia precyzyjne, odlewy, rury pionowe lane, radjatory, naczynia emaljowane, sanitarja, drut i gwoździe.

Szpotański K. i S-ka, Sp. Akc., Fabryka Aparatów Elektrycznych. Warszawa, — Kałuszyńska 2-4-6, tel. 90-43. — Aparaty elektryczne wysokiego i niskiego napięcia.

„Terwuka", S. z o. o. Warsztaty Mechaniczne. Warszawa, — Podchorążych 57, tel. 107-21. — Bańki żelazne, wyroby blaszane, remont kuchen polowych i t. p. Wyrób skrzynek żelaznych do transportu butelek z płynami.

„Tłocznia", Warszawska Fabryka Masowych Wyrobów Blaszanych, Sp. Akc. Warszawa, — Przemysłowa 19, tel.: 86, 221-48. Adres telegr.: „Tłocznia". — Wyroby masowe tłoczone, opakowania blaszane białe i drukowane, plakaty na blasze, artykuły reklamowe i t. p.

„Tytan", Rejchman Bronisław, Fabryka Aparatów i Elementów. Warszawa, — Tamka 14, tel. 10-64. Adres telegr.: „Electro". Ogniwa i baterje galwaniczne, latarki elektryczne.

„Tryb", Warszawska Fabryka Kół Zębatych. Warszawa, — Grzybowska 41, tel. 240-40, Adres telegr.: „Tryb". — Koła zębate wszelkich rodzai. Zapasowe części samochodowe. Precyzyjne roboty tokarsko - gryzerskie.

„Ursus", Zakłady Mechaniczne, Sp Akc. Warszawa, — Skierniewicka 27-29, tel.: 11-84, 70-64, 170-08, Adres telegraficzny: „Ursus". — Silniki spalinowe: syst. Diesel'a, 2 i 4-suwne, naftowe, ropowe i na gaz ssany. Armatury do wody, pary, gazu i specjalne dla cukrowni. Traktory rolnicze.

Waberski S. i Sp., Sp. Akc. Fabryki Maszyn. Warszawa - Praga, — Markowska 8, tel.: 21-81. — Wentylatory i ekshaustory, śrubowe i dwuśrubowe, odśrodkowe (turbinowe), wentylatory kowalskie, do kopulaków i celów metalurgicznych, wentylatory wysokoprężne jedno i kilkustopniowe, wentylatory kopalniane i okrętowe, odkurzania i pneumatyczne transportowania, nawilżania, paro - powietrzne ogrzewanie, wentylacja, chłodzenie i odemglanie, suszarnie, grzejniki paro - powietrzne, ciąg sztuczny do kotłów, paleniska na miał, urządzenia kuzienne, koła pasowe z blachy stalowej.

Wagner J., Fabryka Śrub Toczonych i Części Fasonowych. Warszawa, — Złota 67, tel. 185-01. — Śruby i nakrętki toczone. Bolce. Części fasonowe.

Wasilewski K. i Sp., Tow. Akc. Pierwsza w Kraju Fabryka Piór Stalowych. Warszawa, — Płocka 29, tel.: 7-32, 17-91. Adres telegr.: „Papstal". — Stalówki, spinacze, zszywki do maszynek, igiełki do etykiet, szpilki mosiężne, pluskiewki, części metalowe do skoroszytów. Maszynki do segregatorów, Przytrzymywacze i ochraniacze ołówków. Obsadki i ołówki galalitowe. Cyrkle szkolne.

Wahren B., Fabryka Rowerów i Motocykli. Warszawa, Biuro: Ś-to Krzyska 26, tel.: 53-72; Fabryka: Leszczyńska 3, tel. 271-25. Adres telegr.: „Bewahren". — Rowery i części rowerów, części motocykli, samochodów, aeroplanów, koła, szprychy, nyple, tłoki, pierścienie i zawory.

Weber, Dähne i Sp., Sp. Akc., Zakłady Przemysłowe i Fabryka Wag. Warszawa, — Żytnia 21/25, tel. 1-26, 126-23. Adres telegr.: „Weberdäne". — Wagi stołowe, dziesiętne, setne, wozowe, samochodowe, kolejowe i specjalne, pilniki, materace sprężynowe i sprężyny meblowe.

Węgrzyn J. i F. Vostrak inżynierowie, Zakłady Budowy Młynów. Warszawa - Praga, — Olszowa 14, tel.: 49, 67-99. Adres telegr.: „Młynobudowa Warszawa". — Maszyny i kamienie młyńskie, turbiny syst. Francis'a, pędnie, remont maszyn młyńskich, rowkowanie walców młyńskich.

„Wulkan", Warszawskie Towarzystwo Fabryk Wyrobów Metalowych i Emaljowanych, Sp. Akc. Warszawa - Praga, — Namiestnikowska 4, tel.: 5-25, 5-26. Adres telegr.: „Wulkan".— Naczynia blaszane emaljowane, cynowane, cynkowane, naczynia mleczarskie, manierki i kociołki wojskowe, naczynia szpitalne, szyldy emaljowane.

Załęscy Bracia, Fabryka Wyrobów Żelaznych. Warszawa, — Okopowa 41, tel. 16-26. — Kuchnie polowe, koła, wozowe, wozy, imadła.

Zjednoczone Warszawskie Towarzystwo Transportu i Żeglugi Polskiej. Sp. Akc. Warszawa. — Nowy Świat 35, tel.: 90-01, 160-22, 83-46. — Statki parowe i gabary.

Zawadzki Jan i Sp., Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych, Sp. Akc. Warszawa - Mokotów,— Rakowiecka 23, tel. 83-04. Adres telegr.: „Zjednoczenie". — Pługi 1, 2 i 4-skibowe, wypielacze 3 i 4-rzędowe z obsypnikami, kultywatory sprężynowe, zgłębiacze, obsypniki, znaczniki, grace konne ogrodowe, zrzynacze, noże do łąk, wypielacze - obsypniki.

[illegible]

utensylja dla kolejek podjazdowych. Imadła równoległe, promieniowe i styryjskie, lemiesze do pługów, młoty, młotki. Odlewy żeliwne.

Lubert Bracia, Fabryka Okuć Budowlanych. Warka, star. Grójeckie. Zarząd: Warszawa, — Złota 34, tel. 90-10, 47-35. Adres telegr.: „Warzamki". — Okucia budowl. do drzwi i okien: zamki skrzynkowe, zamki wpuszczane, kłódki zatrzaski, narożniki okienne, wyroby tłoczone, zawiasy.

Maszyn Rolniczych Fabryka i Odlewnia Metali, „Wyszków", Sp. z o. o. Wyszków, z. Warszawskiej. Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie sztyftowe, cepowe, wialnie, pługi, brony, odlewy żeliwne i metalowe, kieraty kryte i pałąkowate, sieczkarnie typu Warszaw., bębnowe i konikowe.

Minc M., Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Pułtusk. Adres telegr.: „Minc". — Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie, sieczkarnie, wialnie, śrutowniki, brony sprężynowe i żelazne, kultywatory, obsypniki, odlewy żeliwne, pługi.

Orłowski M., Odlewnia Żelaza, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Łomża, tel. 58. Adres telegr.: „Orłowski".— Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie cepowe, sztyftowe i szerokomłotne, brony sprężynowe, wialnie, młynki, do razówki, odlewy żeliwne.

„Ostrówek", Fabryka Odlewów Żelaznych i Narzędzi Rolniczych, oraz Warsztaty Mechaniczne, Sp. Akc. Poczta i stacja Łochów, przystanek osobowy: Ostrówek - Węgrowski, tel.: Łochów Nr. 3, Warszawa 197-75. Adres telegr.: „Ostrówek". — Maszyny i narzędzia rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie, wialnie, brony sprężynowe, odlewy żeliwne. Dział łóżek: łóżka żelazne lakierowane i mosiężne niklowane.

Rudzki K. i Sp., Towarzystwo Przemysłu Metalowego, Spółka Akcyjna. Mińsk Mazowiecki, z. Warszawsk., tel.: Warszawa 192-87, 21-87, 91-87, 65-87, 85-87, 94-87, 92-16; 87, 91-30. Adres telegr.: „Fabryka Rudzkiego". — Mosty, wodociągi, żórawie mostowe i obrotowe, konstrukcje żel. Odlewy stalowe. Kowadła. Koła wagonowe. Armatura wodociągowa. Turbiny wodne. Koła zębate czołowe.

Szeinmeil Bracia, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Międzyrzec Podlaski, tel. 34. Adres telegr.: „Szeinmeili".— Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie, wialnie, brony sprężynowe.

Wołomińska Fabryka Wyrobów Metalowych, i Odlewnia Żelaza, Diment, Gordon i S-ka w Wołominie. — Łóżka żelazne angielskie i t. p., odlewy żeliwne i wyroby z drutu.

Żyrardowskich Zakładów Hiellego i Dittricha Tow., Sp. Akc. Żyrardów. — Remont maszyn tkackich.

3. ODDZIAŁ ŁÓDZKO - KALISKI

Bauer Maurycy, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza. Łódź, — Piotrkowska 170. — Maszyny tkackie: krosna syst. „Hatersley" i syst. „Gilcher", odlewy żeliwne.

„Ferrum", Łódzka Odlewnia Żelaza. Właściciele F. Ba-

Jarischa Juljusza Spadkobiercy, Fabryka Śrub, Okuć i Wyrobów Tłoczonych, Sp. Akc. Łódź, — Wodna 11/13, Adres telegr.: „Jarull". — Śruby, nakrętki, nity, podkładki, łańcuchy Gall'a, zawiasy, narożniki, tłoczone wyroby.

Jaroszewicz A., M. Malinowski i Sp., Zakłady Metalowe, Sp. Akc. Tomaszów-Mazowiecki, — Jeziorna 16. Adres telegraficzny: „Jaromal". — Podkowy, hacele, hufnale, gwoździe, druty kalibrowane, cynkowe i kolczaste.

Joël Zygmunt i Sp., Fabryka Maszyn, Odlewnia Żelaza i Kotlarnia. Piotrków, tel. 52. Adres telegr.: „Joël". — Młoty sprężynowe, nożyce do żelaza typu „Aligator", kowadła, koła wagonowe, odlewy żeliwne, wyroby kotlarskie. Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie, wialnie. Remont samochodów i traktorów. Obrabiarki do metali. Pędnie, sprzęgła cierne, kalandry i walce dla przemysłu włókienniczego i papierniczego, tokarki, główki rewolwerowe, uchwyty samocentrujące, koła zębate, koła rozpędowe, ruszta do kotłów, kotły łane ogrzewalne „Sterbel'a". Dzwony stalowe. Naprężacze do pasów. Walce młyńskie. Odlewy żeliwne i żeliwne utwardnione. Obrabiarki do metali.

John J., Tow. Akc. Fabryki Budowy Transmisji, Maszyn i Odlewni Żelaza. Łódź — Piotrkowska 217/219. tel.: 2-88, 40-88. Adres telegr.: „Transmisja".

Krusche Waldemar i S-ka, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza. Pabjanice, — Łaska 29, tel. 9. Adres tel.: „Kruschewald".

TOW. AKC. BUDOWY TRANSMISJI, MASZYN I ODLEWNIA ŻELAZA

J. JOHN w ŁODZI

PĘDNIE (transmisje). Łożyska samosmary. Wieszaki.
WAŁKI. Sprzęgła stałe i rozłączane: kołowe i cierne. Koła pasowe i linowe. Naprężacze pasów. **Kierowniki pasowe.**
KOŁA zębate czołowe i stożkowe z zębami obrabianymi na specjalnych automatach.
TOKARKI pociągowe, szybkotnące z wałkiem pociągowym do toczenia i śrubą pociągową do gwintów.
WIERTARKI kolumnowe ze skrzynką biegów (8 szybkości) i samodzielnym posuwem wrzeciona (4 szybkości) dla wiercenia otworów do 32 i 40 mm.
KALANDRY (wygładziarki) dla przemysłu papierniczego i włókienniczego.
KOTŁY Strebel'a, oryginalne do ogrzewań centralnych.
WALCE młyńskie i inne przedmioty żeliwne utwardzone.
RUSZTY ekonomiczne własnego systemu i wszelkie odlewy.

Dostawa ze składów lub w terminach krótkich

Weber, Dähne i Sp., Sp. Akc., Zakłady Przemysłowe i Fabryka Wag. Warszawa, — Żytnia 21/25, tel. 1-26, 126-23. Adres telegr.: „Weberdäne". — Wagi stołowe, dziesiętne, setne, wozowe, samochodowe, kolejowe i specjalne, pilniki, materace sprężynowe i sprężyny meblowe.

Węgrzyn J. i F. Vostrak inżynierowie, Zakłady Budowy Młynów. Warszawa - Praga, — Olszowa 14, tel.: 49, 67-99. Adres telegr.: „Młynobudowa Warszawa". — Maszyny i kamienie młyńskie, turbiny syst. Francis'a, pędnie, remont maszyn młyńskich, rowkowanie walców młyńskich.

„Wulkan", Warszawskie Towarzystwo Fabryk Wyrobów Metalowych i Emaljowanych, Sp. Akc. Warszawa - Praga, — Namiestnikowska 4, tel.: 5-25, 5-26. Adres telegr.: „Wulkan".— Naczynia blaszane emaljowane, cynowane, cynkowane, naczynia mleczarskie, manierki i kociołki wojskowe, naczynia szpitalne, szyldy emaljowane.

Załęscy Bracia, Fabryka Wyrobów Żelaznych. Warszawa, — Okopowa 41, tel. 16-26. — Kuchnie polowe, koła, wozowe, wozy, imadła.

Zjednoczone Warszawskie Towarzystwo Transportu i Żeglugi Polskiej, Sp. Akc. Warszawa. — Nowy Świat 35, tel.: 90-01, 160-22, 83-46. — Statki parowe i gabary.

Zawadzki Jan i Sp., Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych, Sp. Akc. Warszawa - Mokotów.— Rakowiecka 23, tel. 83-04. Adres telegr.: „Zjednoczenie". — Pługi 1, 2 i 4-skibowe, wypielacze 3 i 4-rzędowe z obsypnikami, kultywatory sprężynowe, zgłębiacze, obsypniki, znaczniki, grace konne ogrodowe, zrzynacze, noże do łąk, wypielacze - obsypniki.

Zbijewski Mieczysław, Fabryka Blachy Białej i wyrobów Blaszanych „Blacha". Warszawa - Praga, — Ząbkowska 44, tel. 244-44. Zarząd: Hipoteczna 3, tel. 24-14. Adres telegr.: „Blacha".—Opakowania blaszane litografowane i z surowej białej ang., lub czarnej blachy, wszelkiego rodzaju puszki, pudełka, blaszanki, bańki, flakony z gwint. zamknięciami, plakaty i reklamy litograficzne na blasze.

Zieleziński H., Fabryka Żelaznych Robót Ornamentacyjnych i Konstrukcji. Warszawa, — Marszałkowska 11/13, tel. 5-74. — Konstrukcje żelazne i ornamentacje. Konstrukcje żelazne do elektryfikacji. Urządzenia nowoczesne rzeźni. Urządzenia hal targowych. Drzwi i okiennice pancerne, szafy depozytowe, kasetki bankowe „Safesy". Półki ruchome i szafy do bibljotek. Kraty zwijane syst. Stieglera do zabezpieczenia okien, drzwi i wystaw sklepowych.

2. ODDZIAŁ PODWARSZAWSKI.

„Hossyb". Żbikowskie Zakłady Stalowe, Sp. Akc. Żbików, st. Pruszków. Zarząd: Warszawa, — Jerozolimska 45, tel. 78-66, 66-25. — Pilniki, frezy ze stali lanej, wiertła. Stal tyglowa, szybkotnąca i t. p.

Lisowski M., Sp. Akc. Handlu i Przemysłu Metalowego. Kaczy Dół, z. Warszawskiej, tel. podmiejski „Kaczy Dół". Adres telegr.: „Emlis". — Kotły parowe, zbiorniki, buljery, konstrukcje żel., beczki żel., wagony towarowe, osobowe i utensylja dla kolejek podjazdowych. Imadła równoległe, promieniowe i styryjskie, lemiesze do pługów, młoty, młotki. Odlewy żeliwne.

Lubert Bracia, Fabryka Okuć Budowlanych. Warka, star. Grójeckie. Zarząd: Warszawa, — Złota 34, tel. 90-10, 47-35. Adres telegr.: „Warzamki". — Okucia budowl. do drzwi i okien: zamki skrzynkowe, zamki wpuszczane, kłódki zatrzaski, narożniki okienne, wyroby tłoczone, zawiasy.

Maszyn Rolniczych Fabryka i Odlewnia Metali, „Wyszków", Sp. z o. o. Wyszków, z. Warszawskiej. Maszyny rolnicze; maneże, młocarnie sztyftowe, cepowe, wialnie, pługi, brony, odlewy żeliwne i metalowe, kieraty kryte i pałąkowate, sieczkarnie typu Warszaw., bębnowe i konikowe.

Minc M., Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Pułtusk. Adres telegr.: „Minc". — Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie, sieczkarnie, wialnie, śrutowniki, brony sprężynowe i żelazne, kultywatory, obsypniki, odlewy żeliwne, pługi.

Orłowski M., Odlewnia Żelaza, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Łomża, tel. 58. Adres telegr.: „Orłowski".— Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie cepowe, sztyftowe i szerokomłotne, brony sprężynowe, wialnie, młynki, do razówki, odlewy żeliwne.

„Ostrówek", Fabryka Odlewów Żelaznych i Narzędzi Rolniczych, oraz Warsztaty Mechaniczne, Sp. Akc. Poczta i stacja Łochów, przystanek osobowy: Ostrówek - Węgrowski, tel.: Łochów Nr. 3, Warszawa 197-75. Adres telegr.: „Ostrówek". — Maszyny i narzędzia rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie, wialnie, brony sprężynowe, odlewy żeliwne. Dział łóżek: łóżka żelazne lakierowane i mosiężne niklowane.

Rudzki K. i Sp., Towarzystwo Przemysłu Metalowego, Spółka Akcyjna. Mińsk Mazowiecki, z. Warszawsk., tel.: Warszawa 192-87, 21-87, 91-87, 65-87, 85-87, 94-87, 92-16; 87, 91-30. Adres telegr.: „Fabryka Rudzkiego". — Mosty, wodociągi, żórawie mostowe i obrotowe, konstrukcje żel. Odlewy stalowe. Kowadła. Koła wagonowe. Armatura wodociągowa. Turbiny wodne. Koła zębate czołowe.

Szeinmell Bracia, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Międzyrzec Podlaski, tel. 34. Adres telegr.: „Szeinmeill".— Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie, wialnie, brony sprężynowe.

Wołomińska Fabryka Wyrobów Metalowych, i Odlewnia Żelaza, Diment, Gordon i S-ka w Wołominie. — Łóżka żelazne angielskie i t. p., odlewy żeliwne i wyroby z drutu.

Żyrardowskich Zakładów Hiellego i Dittricha Tow., Sp. Akc. Żyrardów. — Remont maszyn tkackich.

3. ODDZIAŁ ŁÓDZKO - KALISKI.

Bauer Maurycy, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza. Łódź, — Piotrkowska 170. — Maszyny tkackie: krosna syst. „Hatersley" i syst. „Gilcher", odlewy żeliwne.

„Ferrum", Łódzka Odlewnia Żelaza. Właściciele E. Bauer i A. Weidmann. Łódź, — Kilińskiego 121, tel. 18-20. — Odlewy żeliwne, imadła równoległe. Wyroby ślusarskie i tokarskie.

„Głowno", Walcownia Miedzi, obecnie Norblin, B-cia Buch i T. Werner, Sp. Akc. Głowno, koło Łowicza. Adr. telegr.: „Norbuch". — Blacha handlowa, miedziana, mosiężna i aluminjowa, blacha paleniskowa do kotłów parowych.

Goldammer Otto, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza. Łódź, — Kilińskiego 66/68, tel. 230. Adres telegr.: „Goldammers". — Maszyny dla przemysłu włókienniczego; dla apretur, krochmalni, farbiarni, bielników, drukarni, suszarni, maszyny parowe, prasy hydrauliczne i śrubowe; maszyny do składania i mierzenia materjałów, kalandry, kotły do gotowania farb, młynki do farb. Kotły parowe lokomobilowe, pompy kalifornijskie i inne, wentylatory, ekshaustory.

Hoffman Juljusz, Tow. Akc. Zgierskiej Fabryki Maszyn. Zgierz. Adres telegr.: „Akthofman". — Maszyny dla przemysłu włókienniczego: międlarki i trzepaczki lnu i konopi, kleparki, szarparki, maszyny do skubania bawełny, wełny, apar. do naciągania kard, wilki, waciarki, automatyczne wagi, aparaty automatyczne rozrywające watę, aparaty do bezkońcowego płótna, aparaty do nawijania waty, aparaty paskowe, zgrzeblarki, samoprząśnice, pralnice, strzygarki, folusze, draparki, szczotkarki, maszyny do krochmalenia lub klejenia towaru, prasy.

Jarischa Juljusza Spadkobiercy, Fabryka Śrub, Okuć i Wyrobów Tłoczonych, Sp. Akc. Łódź, — Wodna 11/13, Adres telegr.: „Jarull". — Śruby, nakrętki, nity, podkładki, łańcuchy Gall'a, zawiasy, narożniki, tłoczone wyroby.

Jaroszewicz A., M. Malinowski i Sp., Zakłady Metalowe, Sp. Akc. Tomaszów-Mazowiecki, — Jeziorna 16. Adres telegraficzny: „Jaromal". — Podkowy, hacele, hufnale, gwoździe, druty kalibrowane, cynkowe i kolczaste.

Joël Zygmunt i Sp., Fabryka Maszyn, Odlewnia Żelaza i Kotlarnia. Piotrków, tel. 52. Adres telegr.: „Joël". — Młoty sprężynowe, nożyce do żelaza typu „Aligator", kowadła, koła wagonowe, odlewy żeliwne, wyroby kotlarskie. Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie, wialnie. Remont samochodów i traktorów. Obrabiarki do metali. Pędnie, sprzęgła cierne, kalandry i walce dla przemysłu włókienniczego i papierniczego, tokarki, główki rewolwerowe, uchwyty samocentrujące, koła zębate, koła rozpędowe, ruszta do kotłów, kotły lane ogrzewalne „Sterbel'a". Dzwony stalowe. Naprężacze do pasów. Walce młyńskie. Odlewy żeliwne i żeliwne utwardnione. Obrabiarki do metali.

John J., Tow. Akc. Fabryki Budowy Transmisji, Maszyn i Odlewni Żelaza. Łódź — Piotrkowska 217/219, tel.: 2-88, 49-88. Adres telegr.: „Transmisja".

Krusche Waldemar i S-ka, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza. Pabjanice, — Łaska 29, tel. 9. Adres tel.: „Kruschewald".

Warsztaty tkackie, wiertarnie szybkobieżne, garnki kondensacyjne, maszyny rolnicze, odlewy żelazne i metalowe. Obrabiarki do metali.

Müller i Seidel, Sp. Akc., Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza. Łódź, Stefana Żeromskiego 96, tel 5-85. — Budowa maszyn dla przemysłu włókienniczego.

Nebel W., Mechaniczna Fabryka Tkanin Drucianych i Ogrodzeń. Zgierz. Adres telegr.: „Nebel". — Tkaniny druciane do celów technicznych i roln. Plecionki do płotów i ogrodzeń.

Ołdakowski i Neumark, wł. Edward Neumark. Fabryka Maszyn. Łódź, — Zakątna 81. tel. 71. — Młoty sprężynowe, frykcyjne, wagoniki, wózki, siekiery, topory, młotki, klucze do nakrętek, oskardy i t. p., lewarki samochodowe, aparaty utylizacyjne dla rzeźni.

Ostrowski M., Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Koło, z. Kaliskiej. Adres telegr.: „Ostrowski". — Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie, młocarnie na prostą słomę, sieczkarnie, wialnie, maszyny torfiarskie.

Pałaszewski Fr. inż., Wytwórnia Maszyn Młyńskich. Łódź, — Zakątna 39, tel. 2-38. Adres telegr.: „Mlewnik". — Odlewnie żelaza i bronzu. Wszelkie maszyny młyńskie. Instalacje kompletnych młynów. Turbiny „Francis'a". Masowa produkcja mlewników dwu i cztero-walcowych.

Polskie Zakłady Siemens, Sp. Akc. Fabryka: Ruda Pabjanicka pod Łodzią, tel. 2. Zarząd: Warszawa, Foksal 18. Adres telegr.: „Siemens" Ruda Pabjanicka.

Henryk Wagner spadkobiercy, Fabryka Przyborów Tkackich i Maszyn. Łódź, — Przejazd 10, tel. 26-66. — Maszyny i przyrządy pomocnicze dla tkalni. Przyrządy i przybory tkackie. Drut płaski żelazny, stalowy i mosiężny, przeważnie do wyrobu płoch tkackich.

Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza St. Weigt i Sp. Łódź, Senatorska 22, tel. 2-87.

Włodarczyk Zygmunt, Odlewnia Żelaza, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych, dawn. Skarbek Tadeusz. Konin, z. Kaliska, tel. 59. Adres telegr.: „Włodarczyk". — Maszyny rolnicze, młocarnie, maneże 2—8 konne; sieczkarnie, odlewy żeliwne.

Zaremba W. Spadkobiercy, Fabryka Maszyn i Wyrobów Kotlarskich. Konin. — Kotły i aparaty dla gorzelni, odlewy żeliwne i metalowe.

4. ODDZIAŁ KUJAWSKO-PŁOCKI.

Brown Boveri, Polskie Zakłady Elektryczne. Sp. Akc. Żychlin, z. Warszawskiej. Biuro: Warszawa, — Bielańska 6, tel. 220-54. Adres telegr.: „Brownboveri". — Silniki i prądnice elektryczne, dynamomaszyny transformatory 3-fazowe mocy od 20—200 KM. Tablice rozdzielcze. Prądnice do oświetlania wagonów.

„Kraj", Sp. Akc., Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych, dawniej Alfred Vaedtke. Kutno, Zarząd: Warszawa, — Chmielna 26, tel. 241-33. Adres telegr.: „Fabkraj". — Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie sztyftowe, szerokomłotne, cepowe, sieczkarnie, międlice do obróbki lnu i konopi, tokarki, tokarki tarczowe. Odlewy żeliwne. Obrabiarki do metali.

Kujawska Fabryka Maszyn i Odlewnia, Sp. Akc. Włocławek. Adres telegr.: „Kujawska Fabryka". — Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie sztyftowe, cepowe i szerokomłotne, prasy do słomy. Maszyny torfiarskie.

Mühsam H., Dom Rolniczy. Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza, Sp. Akc. Włocławek. Adres telegr.: „Mühsam". — Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie, elewatory do słomy. Maszyny torfiarskie: prasy i kopaczki. Odlewy żeliwne.

Sarna M. S. Płock, tel. 80. Adres telegr.: „Sarna Fabryka". — Maszyny rolnicze: maneże, pługi, młocarnie. Kopaczki do torfu. Odlewy żeliwne.

„Sierpczanka", Fabryka Maszyn i Wyrobów Metalowych, Sp. Akc., Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Sierpc, z. Płockiej, tel. 16. Adres telegr.: „Sierpczanka". — Maszyny rolnicze: sieczkarnie toporowe i bębnowe ręczne, ręczno-maneżowe, maneżowe i do pociągu motorowego, śrutowniki włościańskie.

„Szwarc J.", Włocławskie Młotownie Parowe. Włocławek, tel. 21. Adres telegr.: „J. Szwarc Włocławek". — Osie do wozów i powozów, części do pługów.

„Wisła", obecnie „Am. Sp. Akc. The American Engineering Co", Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych oraz Odlewnia Żelaza. Włocławek, — Toruńska 26, tel. 1-88. Adres telegr.: „Wisła". — Maszyny rolnicze: maneże, pługi, obsypniki, pogłębiacze, kultywatory, walce pierścieniowe, siewniki, grabie konne, sieczkarnie, młocarnie cepowe, sztyftowe, wialnie, młynki do czyszczenia zboża, prasy i kopaczki. Wały do wiatraków. Turbiny wodne. Wyroby ślusarskie ozdobne i kute. Okna, bramy, balustrady. Pędnie. Urządzenia młynów, suszarń cykoryjnych i olejarni.

Wiśniewski A., Fabryka Narzędzi Rolniczych i Odlewnia. Kutno, — Cmentarna 79, tel. 42. — Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie i sieczkarnie. Odlewy żeliwne i metalowe.

Włocławska Fabryka Drutu, dawn. C. Klauke Sp. Akc. Włocławek, tel. 15. Adres telegr.: „Klauke". — Liny druciane stalowe, drut kolczasty, siatki druciane do ogrodzeń, wycieraczki do nóg, gwoździe i druty żelazne, ocynkowane i nieocynkowane.

Żółtowski A. i Sp., wł. L. Chrzanowski inż. mech., Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza. Płońk, z. Warszawskiej. — Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie cepowe i sztyftowe, wialnie. Wyroby kotlarskie. Aparaty dla gorzelni i krochmalni. Maszyny młyńskie. Pędnie. Odlewy żeliwne.

5. ODDZIAŁ RADOMSKO-KIELECKI.

„Białogon", właśc. Leon Skibiński, Zakłady Mechaniczne, Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Białogon, p. Kielce. Zarząd: Warszawa, — Bracka 5, tel. 7-41. Rury kanalizacyjne i wodociągowe. Odlewy żeliwne. Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie, karczowniki. Pompy studzienne: kalifornijskie, abisyńskie i inne.

„Bliżyn", Zakłady Przemysłowe. Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych, Sp. Akc. Bliżyn, p. Skarżysko. Adres telegr.: „Fabryka". — Odlewy żeliwne. Płyty kuchenne, ruszta kuchenne i kotłowe, piecyki i kuchenki, drzwiczki hermetyczne, radjatory, rury i fasony wodociągowe i kanalizacyjne. Konstrukcje żel., wagoniki, walce szosowe, tarcze obrotowe. Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, młocarnie, pługi, odważniki.

„Bodzechów", Zakłady Żelazne i Papiernia. Bodzechów, p. Ostrowiec. Warszawa, tel. 101-78. — Lemiesze i odkładnice. Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, pługi.

„Chlewiska", Zakłady Górniczo-Hutnicze. Chlewiska, p. Szydłowiec. Adres telegr.: „Chlewiska". — Surowiec odlewniczy. Odlewy żeliwne. Płyty i ruszta kuchenne.

Flutkowski Aleksander, Fabryka Narzędzi Rolniczych. Końskie. Adres telegr.: „Flutkowski". — Pługi, lemiesze i odkładnice.

„Glinice", Odlewnia Żelaza Emaljernia. Radom, tel. 42. Adres telegr.: „Glinice". — Odlewy żeliwne, naczynia żelazne lane emaljowane. Odlewy sanitarne, płyty kuchenne i buksy.

Goldblum H. E., Fabryka Odlewów Żelaznych i Warsztaty Mechaniczne. Radom, — Giserska 21, tel. 86. Adres telegraficzny: „Goldblum". — Odlewy żeliwne, buksy do wozów.

„Kamienna", Jan Witwicki. Odlewnia Żelaza i Emaljernia. Kamienna, p. Skarżysko. Adres telegr.: „Witwicki". — Odlewy żeliwne, naczynia żelazne lane emaljowane, odlewy sanitarne, rezerwoary klozetowe, radjatory, rury żebrowe, części do maszyn żniwnych. Maszynki do mięsa.

Kielecka Odlewnia, Sp. Akc. Kielce. Adres telegr.: „Kielecka Odlewnia". — Naczynia kuchenne żel. lane emaljowane, wanny żel. lane emaljowane, odlewy sanitarne.

Kronenblum S., Fabryka Odlewów Żelaznych i Zakłady Mechaniczne. Końskie. Adres telegr.: „S. Kronenblum". — Odlewy żeliwne.

„Lender", Fabryka Wyrobów Aluminjowych i Metalowych, dawn. „Olkusz". Olkusz. Adres telegr.: „Aluminjum".— Naczynia aluminjowe, niklowane, cynkowane.

„Ludwików", Odlewnia Stali i Żelaza. Kielce. Adres telegraficzny: „Odlewnia Ludwików". — Odlewy stalowe, kowadła. Odlewy żeliwne, naczynia lane emaljowane, odlewy sanitarne, rury kanalizacyjne i wodociągowe, płyty, ruszty i drzwiczki kuchenne, piecyki i kuchenki. Osie i buksy do wozów, buksiki do pługów. Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie, sieczkarnie, wialnie. Odlewy kuto - lane, części do maszyn żniwnych.

„Neptun", J. Mintz, Fabryka Odlewów Żelaznych i Zakłady Mechaniczne. Końskie, tel. 21. Adres telegr.: „Neptun" — Odlewy żeliwne.

„Olkusz", Fabryka Naczyń Emaljowanych Spółka Akcyjna w Olkuszu, Województwo Kieleckie. Adr. telegr.: „Westemail Olkusz". Telefony: 6, 40, 43 i 55. Oddział Zakł. „Ideal" w Wolbromiu Województwo Kieleckie. — Specjalność: naczynia emaljowane blaszane, wyroby aluminiowe, ocynowane, ocynkowane i szlifowane, wytwórnia maszynek do siekania mięsa, maszynek do lodów i t. p.

Osiński J. i Syn, Fabryka Maszyn, Pędni i Narzędzi Rolniczych. Radom. — Maszyny i narzędzia rolnicze. Pędnie.

„Rubinstein", Odlewnia. Radom. Adres telegr.: „Odlewnia Rubinstein". — Odlewy żeliwne, podstawy do maszyn do szycia.

„Rzuców", Witold Mokiejewski, Zakłady Przemysłowe. Rzuców, p. Szydłowiec, tel. 10. Adres telegr.: „Szydłowiec—Rzuców". — Odlewy żeliwne, buksy i osie do wozów. Gwoździe cięte, maszynowe i stalowe.

Salbe, Tenenbaum i Horowicz, Fabryka Odlewów Kutolanych, Sp. z o. o. Radom. Adres telegr.: „Salbe". — Odlewy kuto-lane okucia do drzwi i okien, klucze zamkowe, klucze maszynowe, części do maszyn rolniczych.

„Słowianin", Fabryka Odlewów Żelaznych i Emaljernia. Końskie, tel. 12. Adres telegr.: „Słowianin". — Naczynia lane emaljowane odlewy sanitarne, żelazka do prasowania, odlewy żeliwne. Rury zlewowe i części do nich. Kubły blaszane ocynkowane. Naczynia kuchenne żelazne lane emaljowane.

Sosnowski Józef, Fabryka Pilników. Skarżysko. — Pilniki.

Starachowickich Zakładów Górniczych Tow., Sp. Akc. Starachowice. Zarząd: Warszawa, — Warecka 15, tel. 293-13. Adres telegr.: „Starachowice". — Amunicja artyleryjska i karabinowa. Armaty. Surowiec odlewniczy. Radjatory.

„Stąporków", Tow. Akc. Zakładów Górniczo - Hutniczych i Fabryk. Stąporków, p. Niekłań. Zarząd: Warszawa, — Mazowiecka 7, tel. 93—43. Adres telegraficzny: „Stąporkowskie". Surowiec odlewniczy, odlewy żeliwne, radiatory, rury żebrowe, rury kanalizacyjne i wodociągowe, płyty, ruszty i drzwiczki kuchenne i piecowe.

Suchedniowska Fabryka Odlewów, Sp. Akc. Suchedniów, p. Kielce. Adres telegr.: „Starke" — Kielce. — Odlewy żeliwne, naczynia lane emaljowane, naczynia szpitalne, rury kanalizacyjne i wodociągowe, płyty, ruszty i drzwiczki kuchenne, piecyki i kuchenki. Osie i buksy do wozów, buksiki do pługów. Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie, sieczkarnie, wialnie. Odlewy kuto - lane. Części do maszyn żniwnych. Kowadła.

Tenenbaum Eljasz, Radomska Fabryka Drutu i Gwoździ, obecnie **Fabryka Wyrobów Drucianych i Metalowych,** Sp. z ogr. odp. Radom, tel. 4-72, 85. Adres telegr.: „Łańcuszarnia Radom". — Gwoździe i drut.

Szydłowiecka Fabryka Karoserji Samochodowych, Bracia Węgrzeccy. Szydłowiec, tel. 12. Zarząd: Warszawa, — Wspólna 4, tel. 192-40 410-30. Adres telegr.: „Węgrzeccy".

Zolberg i Pinkiert, Fabryka Odlewów Żelaznych, Warszt. Mechaniczne. Szydłowiec, z. Radomska, tel. 13. Adres telegraficzny: „Pinkiert". — Odlewy żeliwne, buksy do wozów, płyty, drzwiczki i ruszty kuchenne, sieczkarnie, wiertarki.

6. ODDZIAŁ DĄBROWSKI.

Bauerertz Bracia ,Tow. Akc. Zakładów Mechanicznych, Odlewni Stali i Żelaza. Mijaczów, p. Myszków, tel.: Warszawa 88-42. Adres telegr.: „Bauerertz". — Odlewy żeliwne i stalowe, utensylja dla kolei normalnych, wąskotorowych i tramwai. Rozjazdy kolejowe, drezyny łańcuchowe, złożenia osiowe, bandaże stalowe lane, koła zębate, pancerze do motorów, złącza „Melauna", tarcze obrotowe, sztendry do walców, walce stalowe gładkie, kalibrowe i zębate stalowe lane, części stalowe i żelazne dla cementowni, cegielni i pras. Kule stalowe.

Deichsel A., Fabryka Drutów Stalowych, Lin Drucianych i Konopnych, Sp. Akc. Sosnowiec. Adres telegr.: „Deichsel"— Drut żelazny i stalowy, siatki, liny stalowe, pasy druciane.

Erbe Ernest, Pierwsza w Kraju Fabryka Wyrobów Lano-Kutych. Zawiercie, tel. 6. Oddział: Warszawa, — Nowowiejska 30, tel. 301-54. Adres telegr.: „Erbe". — Odlewy lano - kute i żeliwne. Łączniki do rur wodnych i gazowych. Smarownice „Stauffera", łączniki do pasów, części zapasowe do maszyn rolniczych.

Ferrum", Fabryka Lano - Kutych Wyrobów. Zawiercie. Adres telegr.: „Ferrum". — Wyroby kuto - lane, części zapasowe do maszyn rolniczych.

„Fitzner W. i K. Gamper", Sp. Akc. Zakładów Kotlarskich i Mechanicznych. Sosnowiec, tel.: Warszawa 95-74. Adres telegr.: „Fitzgam". — Kotły parowe jak: „Fairbairna", wodnorurkowe syst. „W. Fitzner i K. Gamper" i syst. „Garbe", płomieniorurkowe, stojące rurkowe, parostatkowe powrotne. Ekonomizery, paleniska ruchome, przewody rurowe, zawory, przewody szybowe, rury wiertnicze, armatury dla kotłów parowych, wodowskazy, dna kotłowe, rury z blachy falistej, aparaty do oczyszczania wody. Aparaty i urządzenia dla cukrowni i fabryk chemicznych. Konstrukcje żelazne, rezerwoary, wyroby tłoczone. Odlewy żeliwne. Obrabiarki do metali. Tokarki. Szepingi.

„Hrabia Renard", Gwarectwo, Walcownia Rur i Żelaza. Sosnowiec, tel. 7-76. Adres telegr.: „Sosnowiec - Renard". — Rury walcowane, sprawne i bez szwu gazowe, parowe, wiertnicze, pompowe, podsadzkowe, oraz łączniki do tychże, żelazo walcowane w sztabach i kręgach, okrągłe, płaskie, kwadrat., kątówki i t. d. Odlewy żeliwne.

Igieł i Wyrobów Metalowych, Częstochowska Fabryka. Sp. Akc. Częstochowa, — Fabryczna 6/8, tel. 3-26. Zarząd: Warszawa, — Daniłowiczowska 2, tel. 23-22. Adres telegr.: „Zalko". — Igły i szpilki, haftki, sztyfty do maszyn przędzalniczych.

„Iron", Towarzystwo Przemysłu Metalowego, Sp. Akc. Warszawa, — Fredry 10, tel. 265-19, 192-48. Adres telegr.: „Metiron Warszawa". — Naczynia kuchenne żeliwne, odlewy sanitarne, emaljowane i surowe, rury i fasony zlewowe, żelazka do prasowania, polerowane i niklowane. Wszelkie odlewy nieobrobione i obrobione.

Kanczewscy Bracia, Fabryka Maszyn, Odlewnia Żelaza i Metali. Sp. Akc. Częstochowa, — Ogrodowa 51/53, tel. 1-95 Adres telegr.: „Kanczewscy". — Pędnie. Maszyny i urządzenia dla cegielni, prasy frykcyjne i inne, dźwigi, pompy, turbiny i wszelkie odlewy żelazne i metalowe. Konstrukcje żelazne.

Klein Bracia, Dąbrowski Przemysł Druciany, Sp. firm. Dąbrowa Górnicza, tel. 91. Adres telegr.: „Klein - Dąbrowa Górnicza". — Drut, gwoździe. Łańcuchy elektr. spawane, patentowane i „Victor". Nity. Sprężyny do mebli gliwickie i inne.

Kraupe St., Sosnowiecka Fabryka Armatur. Odlewnia Bronzów Fosforowych. Sosnowiec, tel. 1-27. Adres telegr.: „Kraupe—Sosnowiec". — Uzbrojenie dla kotłów i przewodów parowych, wodociągowych, gazowych, naftowych, oraz maszyn parowych i motorów. Odlewy bronzowe, mosiężne, miedziane, niklowe i inne.

Krawczyk i Sp., Fabryka Pędni, Maszyn i Odlewnia Żelaza. Zawiercie. Adres telegr.: „Krawczyk". — Pędnie, okna żelazne, konstrukcje żelazne, formy żelazne. Odlewy żeliwne i bronzowe.

„Metalurgja", Tow. Częstochowskiej Fabryki Odlewów i Emaljerni, Sp. z o. o. Częstochowa, — Krótka 31, tel. 2-46. Adres telegr.: „Metalurgja". — Naczynia żelazne lane emaljowane. Odlewy sanitarne, płyty i ruszta kuchenne, piecyki, kuchenki i piece do wanien, żelazka do prasowania, drzwiczki, buksy do wozów, odlewy żeliwne.

Metalurgicznego Przemysłu w Polsce Tow. Akc. Radomsko, tel. 20, Adres telegr.: „Metal" Radomsko. — Drut żelazny, stalowy, miedziany, telegraficzny, telefoniczny, kolczasty. Gwoździe, gwoździe papowe i fasonowe. Nity, śruby, nakrętki, podkładki, wkrętki. Łopaty i szpadle stalowe. Widły. Kostrukcje żelazne. Żórawie mostowe.

Meyerhold i Sp., Fabryka Lin Drucianych, Sp. Akc. Sosnowiec, — 3-go Maja, tel. 40. Adres telegr.: „Fabryka Meyerholda". — Liny stalowe. Nacinanie pilników.

Modrzejowskie Zakłady Górniczo-Hutnicze, Sp. Akc. Sosnowiec, tel.: Warszawa 77-40, 71-80. Adres telegr.: „Hutnicze". — Śruby, materjały dla nawierzchni toru kolejowego, haki, nity, nakrętki, podkładki, żelazo handlowe, bednarka walców, na gorąco i zimno, szyny dla kolejek podjazdowych, gwoździe szynowe, śruby laszowe. Młoty, siekiery, młotki, baby do kos, oskardy i inny towar kuto - prasowany. Drut ciągniony, surowiec odlewniczy i martenowski, bloki, cegła szlakowa oraz szlaka granulowana. Utensylja kolej. i kol. podjazd.

Pierwsza Polska Fabryka Haceli „Podkowa", Sp. z o. o. w Sosnowcu, tel. 2-37. Adr. telegr.: „Podkowa - Sosnowiec".

Rur i Żelaza Tow. Sosnowieckich Fabryk, Sp. Akc. Sosnowiec, tel.: Warszawa 51-61, 25-93, 25-94, 67-27. Adres telegr.: „Hulczyński". — Rury bez szwu i rury spawane, gazowe i kotłowe, wiertnicze, rury precyzyjne do aparatów cukrowniczych. Słupy rurowe do latarni, tramwajów i t. p. Beczki żel. Butle do tlenu. Żelazo handlowe, stal resorowa, utensylja dla kolei, lemiesze i odkładnice, żelazo mostowe, blacha zbiornikowa i kotłowa.

Sucheni Józef. Fabryka Pługów. Gidle, p. Radomski. Adres telegr.: „Sucheni". — Maszyny rolnicze: pługi, radełka, maneże, brony, kultywatory.

„Światowit", Fabryka Wyrobów Metalowych i Emaljowanych, Sp. Akc. Myszków. Adres telegr.: „Światowit Myszków". — Naczynia emaljowane, cynkowane, cynowane, aluminjowe, miedziano - aluminiowe.

Szcześni Bracia, Fabryka Miedziano - Kotlarska, Mechaniczna i Odlewnia. Częstochowa, tel. 2-30. — Maszyny rolnicze. Młocarnie do prostej słomy. Urządzenia wodociągowe i kanalizacyjne. Aparaty dla browarów, gorzelni, krochmalni i t. p. Odlewy żeliwne.

Szain Bracia, Fabryka Śrub i Drutu. Sp. Akc., Będzin,— Małachowskiego 49, tel.: biuro — 56, fabr. — 55. Adres telegraficzny: „Gwóźdź — Będzin". Gwoździe. Śruby.

Warwasiński L., J. Wojakowski i Sp., Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza, obecnie A. Kryzel i J. Wojakowski i S-ka. Radomsko, tel. 25. Adres telegr.: „Kryzel Radomsko", skrz. poczt. 21. — Turbiny wodne, postawy walcowe, ryflarki, tokarki, strugarki ręczne, wiertarki do metali, główki podziałowe do frezarek, motory na gaz ssany, gazownie do nich na wszelkie paliwa, aparaty Molleryp'a. Odlewy żeliwne.

Wisnowski Juljan, Odlewnia Metali i Warsztaty Mechaniczne. Częstochowa, — Stanisława 7. — Odlewy metalowe, biały metal, bronz fosforowy i t. p., cyna do lutowania.

7. ODDZIAŁ LUBELSKI

Dratt R. i Sp., Sp. Akc. Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza w Chełmie Lub., ul. Lwowska 16, tel. Nr. 115. Adres telegr.: „Dratt".

Gassner F., K. Najdeker i W. Orłowski, Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza. Chełm. Adres telegr.: „Gassner". — Maszyny rolnicze: pługi, maneże, sieczkarnie. Odlewy żeliwne.

„Hess W.", Sp. Akc. Fabryki Wag. Lublin. Adres telegr.: „Hess", tel. 145. — Wagi stołowe, dziesiętne, setne, tysiączne; wozowe, wagonowe, wagi wozowe przewoźne, wagi do parowozów, wagi kranowe, wagi do wózków, wagi do wagoników, wagi dla bydła, wagi dla ludzi. Odważniki. Imadła równoległe. Wozy.

„Ideal", Fabryka Wag, właśc. Franc. Maszkiewicz i spadk. Piotra Księżyckiego. Lublin, — Krochmalna 24, skrz. poczt. 37. Adres telegr.: „Ideal". — Wagi stołowe dziesiętne i setne, wozowe przenośne i stałe, do samochodów, magazynowe, do bydła, wagonikowe i inne specjalne.

„Lechja", dawn. Kujawski, Milewski i Sp., Zakłady Budowy Młynów, Wytwórnie Maszyn i Odlewnie, Sp. Akc. Lublin. — Fabryki: w Lublinie i Żywcu. Zarząd: Lublin, Foksal 25, tel. Nr. 47. Skład fabryczny i biuro sprzedaży w Wilnie, ul. Ostrobramska 29, tel. 13-10. Przedstawicielstwa: Poznań: f. „F. Suchanek i S-ka", Pl. Wolności 8/9. Lwów: f. „Steyr-Pezet", Akademicka 23.

Moritz Wacław, Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza, „Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych", Sp. Akc. Lublin, tel. 69. Adres telegr.: „Moritz".— Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie, wialnie. Prasy i maszyny do oleju. Gatry.

Plage E. i T. Łaśkiewicz, właśc. T. Łaśkiewicz i K. Arkuszewski, Zakłady Mechaniczne. Lublin. Adres telegr.: „Łaśkiewicz". — Kotły parowe. Maszyny i aparaty dla gorzelni, rektyfikacji, drożdżowni, krochmalni i syropiarni. Aparaty dla cukrowni. Pompy. Wyroby kotlarskie. Konstrukcje żelazne. Beczki żel. Narzędzia do obróbki metali: frezy, rozwiertniki, narzynki i t. p. Remont samochodów i traktorów. Karoserje samochodowe. Samoloty lądowe i wodne.

Wolski M. i Sp., Sp. Akc. Fabryki Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Lublin, tel. 29. Adres telegr.: „Emwol". — Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie, sieczkarnie, wialnie, młynki do czyszczenia zboża, siekacze, pługi, pogłębiacze, znaczniki, brony, walce pierścieniowe, ugniatacze, obsypniki. Odlewy żeliwne.

8. ODDZIAŁ LWOWSKI

Jan Bujak, Fabryka przyrządów mierniczych we Lwowie, — Zadwórzańska 31, tel. 18-35. Specjalność: Wyroby precyzyjne.

„Cyklop", Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza, Sp. z o. o. Przemyśl, tel. 1-74. Adres telegr.: „Cyklop". — Maszyny do obróbki drzewa. Remont maszyn.

„Ferrum", Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza i Metali, Sp. z o. o. Lwów—Podzamcze, — Żółkiewskiego 147, tel. 8-83. Adres telegr.: „Ferrum". — Urządzenia młynów, tartaków i gorzelni. Odlewy żeliwne i metalowe.

Galicyjskie Karpackie Naftowe Tow. Akc., Fabryka Maszyn i Narzędzi Wiertniczych. Glinik Marjampolski, tel.: Gorlice 2 i 17. Adres telegr.: „Excenter". — Maszyny parowe dla celów wiertnictwa, parowe wyciągi tłokowe, wyciągi tłokowe z napędem elektrycznym i motorami spalinowemi, pompy parowe i transmisyjne. Kompletne urządzenia wiertnicze wszelkich systemów (polsko - kanadyjskie, pensylwańskie, płuczkowo - udarowe, Rotari i t. d.), wszelkie narzędzia, przybory, maszyny i aparaty wchodzące w zakres techniki głębokich wierceń, oraz wszelkie urządzenia do pompowania. Pompy kopalniane. Maszyny, aparaty i przybory rafineryjne, prasy, płyty parafinowe i t. d. Odlewy żeliwne, mosiężne, surowe i obrobione, wszelkie konstrukcje żelazne, zbiorniki, tanki, suwnice i t. d. Łóżka koszarowe żelazne, stojaki na karabiny, umywalki. Kuchnie polowe, pontony, łodzie saperskie, ogniska kuzienne, kuźnie polowe, imadła, palniki i urządzenia do opału płynnego i gazowego, piecyki pokojowe systemu „Karpaty". Beczki żelazne. Maszyny dla przemysłu naftowego.

Gastman P. i Syn, Fabryka Wag. Lwów, — Panieńska 26/28. — Wagi stołowe i dziesiętne, odważniki żeliwne i mosiężne.

Kunz Antoni, Sp. z o. o., Zakłady Budowy Wodociągów i Pomp. Lwów, — Leszczyńskiego 41. — Pompy, wodociągi, kanalizacje, centralne ogrzewanie i t. d.

„Metal", Fabryka Wyrobów Metalowych i Akumulatorów, Dr. Inż. St. Bieńkowski, Sp. Akc. Lwów, — Zacharjewicza 5, tel. 3-34. — Śruby, nakrętki, nity. Rury ołowiane i plomby ołowiane.

Zieleniewski L., Polskie Fabryki Maszyn i Wagonów w Krakowie, Lwowie i Sanoku, Sp. Akc., Fabryka Lwowska. Lwów, — Podzamcze. Adres telegr.: „Fabryka Zieleniewski".— Maszyny i aparaty dla gorzelni, armatury, wyroby kotlarskie, odlewy żeliwne.

9. ODDZIAŁ KRAKOWSKI

„Borek", Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza i Metali, Inż. K. Wyleżyński. Borek Fałęcki, p. Kraków, tel. 24-80. Adres telegr.: „Wyleżyński", Kraków, Skrytka Nr. 20. — Narzędzia monterskie, ślusarskie i kowalskie. Odlewy żeliwne i metalowe. Armatury wodociągowe.

„Kraków", Huta Żelazna, Sp. Akc. Kraków, — Rynek Główny 12. — Gwoździe i drut.

Pierwsza Fabryka Lokomotyw w Polsce, Sp. Akc. Chrzanów. Zarząd: Warszawa, Moniuszki 2-a m. 2, tel. 34-68, 35-16. Adr. telegr.: „Fablok". — Parowozy szerokotorowe i wąskotorowe oraz walce szosowe.

„Potęga", Sp. Akc., Towarzystwo Polskich Fabryk Huty Żelaza. Kraków, — Basztowa 9, tel. 2-57. Adres telegr.: „Famarano". — Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie, młynki do czyszczenia zboża, brony. Wozy. Odlewy żeliwne.

Samsonowicz M., Wytwórnia Maszyn i Narzędzi Koszykarskich. Odlewnia Żelaza i Metali. Dębica. Adres telegr.: „Samsonowicz - Dębica". — Maszyny i narzędzia dla koszykarzy. Maszyny dla fabryk mydła.

Zieleniewski L., Polskie Fabryki Maszyn i Wagonów w Krakowie, Lwowie i Sanoku, Sp. Akc., Fabryki: Krakowska i Sanocka. Kraków, tel.: 1-96, 20-60, 31-23, Warszawa 73-83. Adres telegr.: „Zieleniewski". — Maszyny parowe, kompresory, pompy, żórawie wodne, pogłębiarki, bagry, silniki ropowe i naftowe, przesuwnice, żórawie, mosty, konstrukcje żelazne, kotły parowe stałe i przewoźne, zbiorniki, aparaty do

fabryk chemicznych, odlewy żeliwne. Wagony osobowe, towarowe, wagony-cysterny, tendry, wozy ogrzewalne, tramwaje. Kompletne urządzenia: rzeźni, chłodni, elektrowni, wodociągów, gazowni, cukrowni, gorzelni, browarów, rafinerji nafty, rafinerji spirytusu. Wieże szybowe. Pontony. Kuchnie polowe. Łodzie patrolne. Opancerzenia lokomotyw i pociągów. Jaszczyki. Kolejki wojskowe. Granaty ręczne.

10. ODDZIAŁ POZNAŃSKO - POMORSKI.

Born & Schütze, Fabryka Maszyn i Kotłów, Odlewnia. Toruń, — Mokre, tel.: 3, 182. Adres telegr.: „Born". — Dragi pływające, kopaczki; pogłębiacze, czerpaki. Lokomobile przemysłowe, kotły parowe, konstrukcje żelazne, zbiorniki, urządzenia olejarni. Odlewy żeliwne.

Broda Jan, Toruńska Fabryka Zamków. Toruń, — Koszarowa 11/13. Adres telegr.: „Brodabiuro". — Zamki meblowe, kłódki, haki do łóżek, kołnierze butelkowe.

„Centryfuga", Fabryka Przyborów do Wirówek. Gniezno, tel. 4-99. Adres telegr.: „Centryfuga". — Części składowe wirówek do mleka, „Alfa - Laval".

kiny szlamowanie, frezy do obróbki drzewa i t. p. Okucia do mebli.

Fabryka Sygnałów Kolejowych C. Fiebrandt i S-ka, Sp. z o. o. Bydgoszcz 4, tel. 182, 185, 186. Adres telegr.: „Sygnał Fiebrandt". Utensylja kolejowe: urządzenia do ubezpieczenia ruchu na kolejach żel., sygnały, urządzenia do centralizacji zwrotnic, mosty, oporniki sygnałowe, rogatki drogowe, elektryczne aparaty blokowe.

Głogowski i Syn, T. z o. p. Inowrocław, tel. 35. Adres telegr.: „Głogowscy". — Maszyny rolnicze: elewatory do słomy, lokomobile, młocarnie, bukowniki. Kopaczki i prasy do torfu. Suszarnie do kartofli, cykorji, warzyw i t. p.

Herzfeld i Victorius, Tow. Akc., Odlewnia Żelaza i Emaljernia. Grudziądz, tel. 11, 1-48. Adres telegr.: „Odlewnia".— Odlewy żeliwne; piece żel., drzwiczki, płyty kuchenne, ruszty, naczynia żel. emaljowane, odlewy sanitarne, rury, rury wodociągowe, wanny lane emaljowane. Buksy do wozów, odkładnice do pługów. Odważniki. Okna lane żel., klocki hamulcowe, drzwiczki i ruszty do palenisk parowozowych, maźnice kolejowe. Naczynia blaszane emaljowane.

Inowrocławska Fabryka Maszyn Rolniczych, Tow. Akc. Inowrocław, — Św. Ducha 27, tel. 111 i 114. Adres telegr.: „Inofama". Specjalność: turbiny powietrzne.

„Inventia", Fabryka Maszyn Precyzyjnych, Tow. Akc. Poznań, — Łazarska 6, tel. 60-36. Adres telegr.: „Inventia - Poznań". — Rowery, drezyny kolejowe, maszyny precyzyjne, papierośnicze, drukarskie i inne oraz wszelkie części zapasowe.

Kostrzyński Leon, Fabryka Maszyn Rolniczych. Żerków. Adres telegr.: „Kostrzyński". — Młocarnie sztyftowe i szerokomłotne.

Löhnert Herman, Sp. Akc. Bydgoska Fabryka Maszyn, Bydgoszcz, — Jenerała Bema 10, tel. 460, 461. Adres telegr.: „Loehnert" Bydgoszcz. — Rozdrabiacze, całkowite urządzenia dla cementowni i wytwórni wapna, zakładów chemicznych, młynów, do żużli Thomasa i t. p. Całkowite urządzenia oraz aparaty dla cukrowni, przenośnie do towarów masowych. Urządzenia do przerobu węgla.

„Młynotwórnia", Tow. Akc. Wytwórni Maszyn Młyńskich. Rogoźno, tel. 11. Adres telegr.: „Młynotwórnia - Rogoźno".—Maszyny młyńskie: wialnie, żubrowniki, eureki, maszyny szmerglowe i szczotkowe, cylindry sortujące, gniotowniki, postawy walcowe, śrutowniki tarczowe, detaszery, siejnice płaskie (planzychtry), siejnice pryzmatyczne, cylindry odśrodkowe, perlaki bębnowe, perlaki cepowe automatyczne, jagielniki, krajalnice, filtry aspiracyjne ssąco tłoczące, mieszarnie automatyczne, oskardy, oskardziki, perliki, oprawki do oskardzików. Turbiny wodne. Pędnie, Odlewy żeliwne.

Nitsche i Sp., Fabryka Maszyn Rolniczych. Poznań, — św. Marcina 33. Adres telegr.: „Nitschespółka". — Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, śrutowniki, wialnie, młocarnie.

Juljusz Sperling. Bydgoszcz. — Wagi stołowe, dziesiętne, setne, wozowe, kolejowe i specjalne.

11. ODDZIAŁ CIESZYŃSKI.

A. Alscher i Syn, Fabryka Konstrukcji Żelaznych, Budowy Maszyn i Mostów. Bielsko—Śląsk. Obrót czek. P. K. O. Warszawa, 180-106. Tel. międzym. 1960. Adr. telegr.: „Alschersyn—Bielsko". Specjalność: Naświetlnie do oszklenia bez kitu.

Bartelmuss i Suchy, Fabryka Śrub i Wyrobów Kutych. Bielsko, — Johannygo 3, tel.: 142, 162. Adres telegr.: „Śrubfabryka". — Śruby, nity, nakrętki, podkładki o wszelk. kształt. i rozmiarach dla przemysłu każdego rodzaju według norm fabr. lub dostarczonych rysunków. Osie do wozów włościańskich. Wyroby kute. Materjały dla nawierzchni toru kolejowego: śruby łącznikowe, haki do szyn, tyrefony, łupki kolejowe wąskotorowe i normalne. Okucia, zawiasy, długie i krzyżowe.

Brevillier i Sp. i A. Urban i Synowie, Tow. Akc. dla Fabrykacji Śrub i Wyrobów Kutych. Reprezentacja dla Polski — Ustroń, tel. 20 i 3. Adres telegr.: „Brevillierurban" Ustroń. Fabryka Śrub — Sporysz obok Żywca, tel. 4. Adres tel.: „Śrubownia" Żywiec, fabr. w Sporyszu. Fabryka Wyrobów Kutych — Ustroń (Śl. Ciesz.). Adres telegr.: „Huta", Ustroń. Fabr. w Ustroniu. — Okucia do wozów kolejowych, kowadła, imadła styryjskie i równoległe, drągi wiertnicze, haki do rur, lemiesze i odkładnice, osie do wozów, dusze stalowe do żelazek do prasowania, materjały dla nawierzchni toru kolejowego, śruby, nakrętki, podkładki, nity, haki do izolatorów.

fabryk chemicznych, odlewy żeliwne. Wagony osobowe, towarowe, wagony-cysterny, tendry, wozy ogrzewalne, tramwaje. Kompletne urządzenia: rzeźni, chłodni, elektrowni, wodociągów, gazowni, cukrowni, gorzelni, browarów, rafinerji nafty, rafinerji spirytusu. Wieże szybowe. Pontony. Kuchnie polowe. Łodzie patrolne. Opancerzenia lokomotyw i pociągów. Jaszczyki. Kolejki wojskowe. Granaty ręczne.

10. ODDZIAŁ POZNAŃSKO - POMORSKI.

Born & Schütze, Fabryka Maszyn i Kotłów, Odlewnia. Toruń, — Mokre, tel.: 3, 182. Adres telegr.: „Born". — Dragi pływające, kopaczki; pogłębiacze, czerpaki. Lokomobile przemysłowe, kotły parowe, konstrukcje żelazne, zbiorniki, urządzenia olejarni. Odlewy żeliwne.

Broda Jan, Toruńska Fabryka Zamków. Toruń, — Koszarowa 11/13. Adres telegr.: „Brodabiuro". — Zamki meblowe, kłódki, haki do łóżek, kołnierze butelkowe.

„Centryfuga", Fabryka Przyborów do Wirówek. Gniezno, tel. 4-99. Adres telegr.: „Centryfuga". — Części składowe wirówek do mleka, „Alfa - Laval".

Cegielski H., Tow. Akc. Fabryki Maszyn i Wagonów, Odlewnia Żelaza i Stali. Poznań, — Gwarna 9, tel.: 43-11, 20-29, 29-47, 42-76. Adres telegr.: „Hacegielski". — Parowozy, parowozy drogowe, wagony towarowe, lokomobile przewoźne i stacyjne. Maszyny rolnicze: maneże, pługi, wypielacze i obsypniki, bukowniki, brony talerzowe, łąkowe, zygzakowate i t. p., walce pierścieniowe, kolczaste, gładkie, łąkowe i t. p. Ugniatacze, podglebia, dołowniki do kartofli, sadzarki do kartofli, kartoflarki, sortowniki do kartofli, włóki do kartofli. Młynki do nawozów, siewniki do saletry. Grabie konne, wyorywacze do buraków, młocarnie sztyftowe, bębnowe, Płuczki do kartofli i buraków. Aparaty magnesowe. Sieczkarnie, beczki żel. do wody i t. p., pompy do gnojówki, parowniki. Maszyny i prasy do wyrobu cegieł, cegiarki. Prasy i kopaczki do torfu. Urządzenia gorzelni i krochmalni. Odlewy żeliwne.

„Ćwiek", Fabryka Gwoździ i Drutu, Sp. Akc. Nakło nad Notecią (Woj. Pozn.), — Jackowskiego 330. Adres telegr.: „Esbe". — Gwoździe, drut.

Czarliński Leon, Tow. Akc., Fabryka Maszyn Rolniczych, Odlewnia Żelaza i Spiżu. Specjalność: młocarnie szerokomłotne „Ostrowia i Ostrowianka" kultywatory i brony sprężynowe. Ostrów—Krępa (Pozn.). Tel.: Ostrów (Pozn.) Nr. 1.

Drewitz E., Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza, Tow. z o. o. Toruń, tel.: 30, 6-53. Adres telegr.: „Drewitzrol". — Maszyny rolnicze: maneże, młocarnie sztyftowe i cepowe, sieczkarnie, siewniki do zboża, traw i sosny.

„Fema", Tow. Akc., Wielkopolska Fabryka Wyrobów Metalowych. Bydgoszcz, ul. Dr. Emila Warmińskiego 6, tel. 8-21. Adres telegr.: „Fema". — Zamki meblowe, kłódki zwyczajne i patentowe, sztance, maszyny do tarek, wszelkie artykuły sztancowane, frezy do obróbki drzewa i t. p. okucia do mebli.

Fabryka Sygnałów Kolejowych C. Fiebrandt i S-ka, Sp. z o. o. Bydgoszcz 4, tel. 182, 185, 186. Adres telegr.: „Sygnal Fiebrandt". Utensylja kolejowe: urządzenia do ubezpieczenia ruchu na kolejach żel., sygnały, urządzenia do centralizacji zwrotnic, mosty, oporniki sygnałowe, rogatki drogowe, elektryczne aparaty blokowe.

Głogowski i Syn, T. z o. p. Inowrocław, tel. 35. Adres telegr.: „Głogowscy". — Maszyny rolnicze: elewatory do słomy, lokomobile, młocarnie, bukowniki. Kopaczki i prasy do torfu. Suszarnie do kartofli, cykorji, warzyw i t. p.

Herzfeld i Victorius, Tow. Akc., Odlewnia Żelaza i Emaljernia. Grudziądz, tel. 11, 1-48. Adres telegr.: „Odlewnia".— Odlewy żeliwne: piece żel., drzwiczki, płyty kuchenne, ruszty, naczynia żel. emaljowane, odlewy sanitarne, rury, rury wodociągowe, wanny lane emaljowane. Buksy do wozów, odkładnice do pługów. Odważniki. Okna lane żel., klocki hamulcowe, drzwiczki i ruszty do palenisk parowozowych, maźnice kolejowe. Naczynia blaszane emaljowane.

Inowrocławska Fabryka Maszyn Rolniczych, Tow. Akc. Inowrocław, — Św. Ducha 27, tel. 111 i 114. Adres telegr.: „Inofama". Specjalność: turbiny powietrzne.

„Inventia", Fabryka Maszyn Precyzyjnych, Tow. Akc. Poznań, — Łazarska 6, tel. 60-36. Adres telegr.: „Inventia - Poznań". — Rowery, drezyny kolejowe, maszyny precyzyjne, papierośnicze, drukarskie i inne oraz wszelkie części zapasowe.

Kostrzyński Leon, Fabryka Maszyn Rolniczych. Żerków. Adres telegr.: „Kostrzyński". — Młocarnie sztyftowe i szerokomłotne.

Löhnert Herman, Sp. Akc. Bydgoska Fabryka Maszyn, Bydgoszcz, — Jenerała Bema 10, tel. 460, 461. Adres telegr.: „Loehnert" Bydgoszcz. — Rozdrabiacze, całkowite urządzenia dla cementowni i wytwórni wapna, zakładów chemicznych, młynów, do żużli Thomasa i t. p. Całkowite urządzenia oraz aparaty dla cukrowni, przenośnie do towarów masowych. Urządzenia do przerobu węgla.

„Młynotwórnia", Tow. Akc. Wytwórni Maszyn Młyńskich. Rogoźno, tel. 11. Adres telegr.: „Młynotwórnia - Rogoźno".—Maszyny młyńskie: wialnie, żubrowniki, eureki, maszyny szmerglowe i szczotkowe, cylindry sortujące, gniotowniki, postawy walcowe, śrutowniki tarczowe, detaszery, siejnice płaskie (planzychtry), siejnice pryzmatyczne, cylindry odśrodkowe, perlaki bębnowe, perlaki cepowe automatyczne, jagielniki, krajalnice, filtry aspiracyjne ssąco tłoczące, mieszarnie automatyczne, oskardy, oskardziki, perliki, oprawki do oskardzików. Turbiny wodne. Pędnie. Odlewy żeliwne.

Nitsche i Sp., Fabryka Maszyn Rolniczych. Poznań, — św. Marcina 33. Adres telegr.: „Nitschespółka". — Maszyny rolnicze: maneże, sieczkarnie, śrutowniki, wialnie, młocarnie.

Plucińscy Bracia, Fabryka Stalowych Narzędzi. Poznań,— Jerzyce, ul. Samarzewskiego 43. Adres telegr.: „Nożownia".— Noże do sieczkarń bębnowych i toporowych (kołowych), noże do siekaczy, buraków, noże do płatków kartoflanych.

Samulski i Sp., Pleszowska Fabryka Maszyn. Pleszew. Młocarnie, maneże, sieczkarnie. Pompy studzienne i wodociągowe. Smarownice Stauffera, oliwiarki tłokowe. Rezerwoary. Hydrofory. Obrabiarki do drzewa.

„Unia", Zjednoczone Fabryki Maszyn, dawniej A. Ventzki, Blumwe i Peters, Sp. Akc. Grudziądz, tel.: 9-24, 9-25, 9-26, 9-27, 9-28. Adres telegr.: „Pofama" lub „Unia". — Maszyny rolnicze: pługi 1 i wielo-skibowe z ażurową odkładnicą na gliniaste grunta, kultywatory, brony zwykłe i sprężynowe, lekkie i polowe, siewniki do buraków i inn., grabie konne, automatyczne (nowy typ), kartoflarki, parniki, obsypniki i wypielacze, walce pierścieniowe i gładkie, płuczki, gniotowniki, wialnie, młynki do czyszczenia zboża, sieczkarnie, maneże, siekacze znaczniki-dołowniki do kartofli. Parowniki.

„Unia", Zjednoczone Fabryki Maszyn, Sp. Akc. Oddział: Chełmno, dawniej R. Peters. Chełmno, tel. 20. Adres telegraficzny: „Unia". — Wialnie, młynki, młocarnie, kieraty, sieczkarnie, siekacze, siewniki tarczowe do koniczyny.

„Unia", Zjednoczone Fabryki Maszyn, Tow. Akc. Oddz. C. Blumwe i Syn, Bydgoszcz. — Fabryka traków i maszyn do obróbki drzewa. — Bydgoszcz, Nakielska 26, tel. 21 i 10.

„Wiepofana", Wielkopolska Odlewnia, Fabryka Narzędzi i Maszyn, T. A. Poznań, — Dąbrowskiego 81, tel. 61-56. Adres telegr.: „Wiepofana".

Wag i Wyrobów Metalowych Fabryka, Sp. Akc. dawn. Juljusz Sperling. Bydgoszcz. — Wagi stołowe, dziesiętne, setne, wozowe, kolejowe i specjalne.

11. ODDZIAŁ CIESZYŃSKI.

A. Alscher i Syn, Fabryka Konstrukcji Żelaznych, Budowy Maszyn i Mostów. Bielsko—Śląsk. Obrót czek. P. K. O. Warszawa, 180-106. Tel. międzym. 1960. Adr. telegr.: „Alschersyn—Bielsko". Specjalność: Naświetlnie do oszklenia bez kitu.

Bartelmuss i Suchy, Fabryka Śrub i Wyrobów Kutych. Bielsko, — Johannygo 3, tel.: 142, 162. Adres telegr.: „Śrubfabryka". — Śruby, nity, nakrętki, podkładki o wszelk. kształt. i rozmiarach dla przemysłu każdego rodzaju według norm fabr. lub dostarczonych rysunków. Osie do wozów włościańskich. Wyroby kute. Materjały dla nawierzchni toru kolejowego: śruby łącznikowe, haki do szyn, tyrefony, łupki kolejowe wąskotorowe i normalne. Okucia, zawiasy, długie i krzyżowe.

Brevillier i Sp. i A. Urban i Synowie, Tow. Akc. dla Fabrykacji Śrub i Wyrobów Kutych. Reprezentacja dla Polski — Ustroń, tel. 20 i 3. Adres telegr.: „Brevillierurban" Ustroń. Fabryka Śrub — Sporysz obok Żywca, tel. 4. Adres tel.: „Śrubownia" Żywiec, fabr. w Sporyszu. Fabryka Wyrobów Kutych — Ustroń (Śl. Ciesz.). Adres telegr.: „Huta", Ustroń. Fabr. w Ustroniu. — Okucia do wozów kolejowych, kowadła, imadła styryjskie i równoległe, drągi wiertnicze, haki do rur, lemiesze i odkładnice, osie do wozów, dusze stalowe do żelazek do prasowania, materjały dla nawierzchni toru kolejowego, śruby, nakrętki, podkładki, nity, haki do izolatorów.

Josephy's G. Erben. Fabryka Maszyn i Odlewnia żelaza. Bielsko. Adres telegr.: „Josephy". — Maszyny do prania i suszenia wełny, mierzenia i składania materjałów i skubania wełny, maszyny przygotowawcze jak: dla apretur, szarparki sztucznej wełny, wilki szarpiące, wilki zgrzebiące i rozluźniające. Maszyny przędzalnicze dla wełny, odpadków bawełnianych, na wigoń, kobierce, koce, pilśnie, dla fabrykacji kapeluszy i waty. Prząśnice wózkowe, obrączkowe, puszkowe, niciarki i cewiarki. Maszyny do wykończania jak: pralnice, focowe, suszarki i napinarki ramowe, maszyny do karbonizowania i aparaty farbiarskie. Maszyny dla cementowni, młynki kulowe, bębny kulowe, ekstrakcji oleju, aglomeracji rudy. Odlewy żeliwne.

„Lechja". Zakłady Budowy Młynów, Wytwórnie Maszyn i Odlewnie, Sp. Akc. dawn. Kujawski, Milewski i S-ka. Fabryki: w Lublinie i Żywcu. Zarząd: Lublin, Foksal 25, tel. 47. Skład fabr. i biuro sprzed. w Wilnie, ul. Ostrobramska 29, tel. 13-10. Przedstawicielstwo: Poznań: f. „F. Suchanek i S-ka", Al. Wolności 8/9. Lwów: f. „Steyer-Pezet", Akademicka 23.

Mänhardt Adolf. Zjednocz. Fabryki Grempli. Bielsko, tel. 73. Adres telegr.: „Kratzenfabrik". — Gremple i taśmy gremplowe wszelkiego rodzaju, rzemyczki rozdzielcze i holewy do maszyn włókienniczych.

„Mewa". Śląska Fabryka Wyrobów Metalowych, Sp. z o. o. Bielsko, — Strzelnicza 35, tel. 166 Adres telegr.: „Mewa — Bielsko". — Kapsle staniolowe i metalowe do wszelkiego rodzaju flaszek i słojów, oraz kapsle konfiturowe.

Münstermann E. v., Przemysł Fosforbronzowy. Bielsko, tel. 110. Adres telegr.: „Münstermann". — Armatury, bronz fosforowy, biały metal, odlewy metalowe.

Ochsner Karol i Syn. Fabryka Wyrobów Miedzianych i Metalowych. Bielsko. — Wyroby kotlarskie.

Pollak Th. i Syn. Fabryka Wszelkich Towarów Śrubowych, Nitów i Muterek. Biała. Adres telegr.: „Pollaksohn". — Śruby, nakrętki, nity, materjały dla nawierzchni toru kolejowego.

Polsko-Śląska Fabryka Pił i Narzędzi. Sp. z ogr. odp. Wapienica, przy Bielsku, Śląsk Cieszyński. Wyrób pił gatrowych, tarczowych, lasowych, trackich i t. p. Telef.: Centrala Bielsko Nr. 1450. Poczta i stacja kolejowa w miejscu.

Quisek & Geppert. Fabryka Wyrobów Miedzianych i Metalowych, Maszyn i Kotłów. Bielsko, tel. 1-52. — Kotły parowe, parniki, zbiorniki, maszyny parowe, pompy, płuczki do kartofli, elewatory, gniotowniki do słodu, aparaty dla gorzelni i rektyfikacji, armatury, pędnie. Gatry i maszyny do obróbki drzewa jak: piły taśmowe, piły wahadłowe, strugarki, frezarki, tokarki, piły tarczowe. Maszyny do obróbki kamieni jak: gatry do kamieni, maszyny do szlifowania kamieni i t. p. Odlewy żeliwne.

Saur Theodor. Fabryka Maszyn. Bielsko, tel. 1-08. Adres telegr.: „Saur". — Maszyny dla przemysłu włókienniczego; dla wykończalni z wełny i półwełny, dla farbiarni, maszyny-szpularki. Listwy sztyftowe do szarparek wełny sztucznej.

Schmeja Edm., Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza. Biała, tel. 67. — Młynki-śrutowniki do zboża i materjałów średniotwardych. Łamacze kamieni i t. p. Bębny sortujące, młynki kulkowe, walce młyńskie. Maszyny cegielniane jak: cegiarki, gniotowniki łamiące i walcownie gliny. Maszyny garbarskie jak: łamacze kory, śrutowniki garbników, okucia beczek garbarskich. Maszyny do wyrobu śrub i nakrętek. Młyny tarczowe. Pędnie. Maneże i sieczkarnie. Odlewy żeliwne. Młynki do farb.

Schmidt Rudolf. Fabryka Armatur, Odlewnia Bronzu Fosforowego, Metali i Żelaza. Biała, — Kolejowa 24/26, tel. Bielsko 181. Adres telegr.: „Rudolf Schmidt" Biała. — Armatury do wody, pary i gazu: zawory, kraniki i zasuwy; wszelkie armatury pożarowe i do wodociągów miast, studzienki typu francuskiego i normalnego, hydranty pod i nadziemne, kompletne zasuwy kołnierzowe i mufowe z obudową typu normalnego i według specjalnych życzeń; kurki i uchwyty nawiertne, rury stojakowe, biały metal łożyskowy antyfrykcyjny, bronz fosforowy, cyna lutownicza. Odlewy metalowe, noże do mielenia drzewa dla papierni, skrobaczki, nakrętki ciśnieniowe, cyna lutownicza, wodowskazy zwykłe i reflekcyjne, szyfry do ogrzewania wagonów, suwaki do cylindrów lokomotyw, koła zębate, specjalne aparaty z bronzu odpornego na kwasy, wszelkie odlewy żeliwne.

Schwabe Georg. Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza. Bielsko, tel. 3-42. — Maszyny dla przemysłu włókienniczego; warsztaty tkackie, maszyny do prania, maszyny do suszenia. Odlewy żeliwne.

Starke'go Ernesta Syn. Fabryka Ogrzewań Centralnych, Urządzeń Gazowych, Sanitarnych, Wodociągów i Palenisk. Bielsko, — Gizeli 5. — Ogrzewania centralne, wodociągi miejskie, fabryczne, domowe urządzenia gazowni, paleniska.

Twerdy Emil. Fabryka Maszyn. Bielsko, — Jasna 17. — Maszyny parowe, narzędzia wiertnicze, żórawie kopalniane, pompy, gatry, pędnie.

„Węgierska Górka". Sp. Akc. Górniczo - Hutnicza. Węgierska Górka, pow. Żywiec, tel. Żywiec 24. Adres telegr.: Odlewnia „Węgierska Górka". — Odlewy żeliwne, rury wodociągowe.

Zieger Adolf. Przemysł Towarów Żelaznych. Bielsko. Adres telegr.: „Zieger-Bielsko". — Wyroby żelazne, druciane i blacharskie. Okucia do okien i drzwi. Płyty kuchenne.

12. ODDZIAŁ GÓRNOŚLĄSKI.

Śląska Fabryka Motorów „P. T. E.". Katowice—Bogucice, Krakowska 11. Tel.; Warszaw. 514-40, 50-80. Adres telegr.: „Poltow". — Budowa silników na prąd trójfazowy do 300 KM i transformatorów do 640 KVA oraz reparacje wszelkich silników. (Dane odnośnie fabryki warszawskiej „P. T. E." p. pod Nr. 92).

Rybnicka Fabryka Maszyn, Sp. z ogr. por. Rybnik, telefon: 69, 125. Adres telegr.: „Rymag". — Maszyny i kompletne urządzenia wydobywcze i transportowe dla kopalń; węgla, rudy, nafty, wapna i kamieniołomu. Konstrukcje żelazne. Skrobacze dla kopalń soli. Wyciągi ciężarowe, wciągi, dźwigi, żórawie obrotowe i przesuwne dla różnych celów przemysł. Motory „Diesel'a" i t. p.

13. ODDZIAŁ GDAŃSKI.

Stocznia Gdańska. — Gdańsk. Telefon Nr. 23441—47. Stocznia okrętowa. Fabryka Maszyn. Silniki Diesla, Gazowe i Elektryczne. Kotły parowe. Maszyny i aparaty do wyrobów gumowych i dla cukrowni. Chłodnie i urządzenia do wyrobu lodu sztucznego. Urządzenia transportowe. Konstrukcje żelazne.

PRZYBYLI PODCZAS DRUKU:

ODDZIAŁ WARSZAWSKI.

„Ostoja", Zakłady Mechaniczne. Warszawa, — Szczęśliwicka 11, tel. 217-17. — Podkowy, strzemiona, łęki i wyroby gorąco prasowane i walcowane.

Wiśniewski, Serejski i Słuckin. Fabryka Wyrobów Metalowych. Warszawa, — Stawki 53. — Wyroby metalowe w zakresie rymarstwa i siodlarstwa, a także galanteryjne.

ODDZIAŁ DĄBROWSKI.

„Poręba", Towarzystwo Górnicze, Odlewów Żelaznych, Emaljowanych, Warsztatów Mechanicznych i Kopalń Węgla. Zawiercie, skrz. poczt. Nr. 8, tel. 29. Adres telegr.: „Poręba Zawiercie". — Odlewy żeliwne, surowe i obrobione wszelkiego rodzaju do 20 ton wagi, rury kielichowe, wodociągowe, stojąco-lane, maszyny do obróbki drzewa i metali, maszyny amunicyjne, naczynia kuchenne i sanitarja emaljow., rury żebrowe i radjatory, gwoździe i drut.

ODDZIAŁ POZNAŃSKO-POMORSKI.

Matuszewski R. i S-ka. Mechaniczna Fabryka Siatek, Tkanin Drucianych i Stołków Żelaznych. Poznań. — Mostowa 14, tel. 24-01. Adres telegr.: „Ogrodrut—Poznań". — Siatki 4-ro i 6-cio kątne. Drut kolczasty. Płoty żelazne, druciane. Tkaniny metalowe. Materace sprężynowe. Łóżka żelazne. Kompletne ogrodzenia i wszelkie części do nich jak bramy, furtki, słupki żel.

Szwercel Karol. Fabryka Maszyn i Odlewnia Metali. Katowice, ul. Juljana Ligonia 21, tel.: 277 i 477. — Odlewy metalowe, maszyny piekarskie i budowa pieców parowych.

VI. Radjofonja Polska

Polskie Towarzystwo Broadcastingowe w ciągu prawie półtorarocznej swej działalności dążyło stale do uruchomienia w możliwie jaknajkrótszym terminie jaknajwiększej ilości stacyj nadawczych o dużej mocy, chcąc w ten sposób zrealizować wielki plan rozbudowy sieci polskich stacyj nadawczych, tak, aby przynajmniej 75 proc. ogółu ludności polskiej mogło korzystać z audycyj radjowych za pośrednictwem kilkuzłotowych aparatów detektorowych.

W chwili obecnej radjofonja polska rozporządza trzema pracującemi normalnie stacjami nadawczemi w Warszawie, Poznaniu i Krakowie. W jesieni r. ub. uruchomiona została czwarta z rzędu polska stacja nadawcza o dużej mocy w Katowicach. Otwarcie katowickiej stacji jest bardzo ważnym krokiem naprzód w rozwoju radjofonji polskiej, a zwłaszcza w zadaniach, jakie ma do spełnienia radjo, pod względem ogólnopaństwowym i narodowym. Stacja katowicka jako nadgraniczna stacja na zachodnich rubieżach Rzeczypospolitej przeciwstawiać się będzie silnej ofenzywie radjowej, za pośrednictwem której propaganda progermańska wdziera się w tereny nadgraniczne Polski. Stacja katowicka jest doskonałym niwelatorem tych szkodliwych dla państwowości polskiej poczynań nadgranicznych radjostacyj niemieckich, które, prowadząc swoją akcję, idą po ściśle wytkniętej linji, i, zdając sobie sprawę z doskonałości radja, jako środka propagandowego, zwłaszcza nazewnątrz granic państwa, robią wszystko, udzielając radjofonji niemieckiej poparcia materjalnego i moralnego, aby propaganda ta osiągnęła swoje cele. Uruchomienie radjostacji katowickiej podetnie mocno propagandę na nadgranicznych terenach polskich, prowadzoną intensywnie zwłaszcza przez radjostację w Gliwicach i Wrocławiu. O ile chodzi o Wrocław, to sfera wpływów tej stacji sięgająca na terytorjum Polski (mamy tu na myśli zasięg detektorowy tej stacji) została odebrana jej przez drugą naszą zachodnią radjostację — w Poznaniu.

Poza Katawicami. również na jesieni r. ub. została otwarta radjostacja w Wilnie. Taka sama rola, jaką na zachodnich rubieżach spełnia stacja katowicka, przypada w udziale nowej radjostacji wileńskiej, która walczyć będzie z naporem agitacyjnych i propagandowych mów antypolskich, wygłaszanych przez prelegentów olbrzymiej radjostacji moskiewskiej, radjostacji kowieńskiej i nadgranicznej rosyjskiej, specjalnie dla celów propagandowych na zagranicę t. j. na Polskę przeznaczonej stacji w Mińsku.

Dalsze plany rozbudowy sieci radjostacyj nadawczych przewidują budowę całego szeregu stacyj w różnych punktach Rzplitej, a więc na Pomorzu, dwie do trzech stacyj na Kresach wschodnich, które by w ten sposób posiadały jednolity obronny front radjowy na naszej wschodniej granicy. Poza tem, wewnątrz kraju wybudowanych zostanie kilka stacyj pomocniczych, przekaźnikowych, które poza częściowym, lokalnym programem, zaspakajającym potrzeby danej połaci, czy też województwa kraju, korzystać będą z transmisji programów stacyj samodzielnych, zwłaszcza o ile chodzi o produkcje muzyczno - artystyczne.

Rok ubiegły zapisany został złotymi zgłoskami w historji radjofonji światowej, o ile chodzi o sukcesy radjofonji polskiej na terenie międzynarodowym. Przedewszystkiem więc naczelny dyrektor Polskiego Radja p. Zygmunt Chamiec obrany został na Międzynarodowej Konferencji Związku Radjofonicznego w Pradze jednogłośnie prezesem Komisji dla wymiany programów między stacjami nadawczemi poszczególnych krajów. Komisja ta, mająca na celu intelektualne i kulturalne zbliżenie narodów za pośrednictwem radja, jest jedną z najważniejszych komisyj Międzynarodowego Związku Radjofonicznego. Nominacja Polaka na tak wybitne stanowisko w światowej hierarchji radjowej umotywowana została wysokim poziomem programowym i technicznym radjostacji warszawskiej, która mimo swojego krótkiego istnienia stanęła na zupełnie europejskim poziomie. Pozatem. na Konferencji Praskiej podnoszono fakt, że radjostacja warszawska pierwsza ze stacyj nadawczych europejskich przeprowadziła transmisję programu drogą kablową na tak dużej przestrzeni, jak Warszawa, Wiedeń, Celowiec.

Drugim niezaprzeczonym sukcesem radjofonji polskiej jest fakt zaproszenia kierownika literackiego i reżysera radjostacji warszawskiej p. M. Weronicza przez stacje w Pradze i Wiedniu celem wyreżyserowania kilku słuchowisk, nadawanych już przez mikrofon radjostacji warszawskiej, na które złożyły się wyjątki z dzieł najcelniejszych pisarzy polskich, jak Sienkiewicza. Tetmajera itd. odpowiednio przystosowanych do mikrofonu. Kierownicy obu wspomnianych zagranicznych stacyj nadawczych stwierdzili, iż poziom oraz forma polskich słuchowisk radjowych są tak wysokie, że należy je, przetłumaczywszy na język niemiecki i czeski. przyswoić radjofonji zagranicznej.

Radjofonja polska, zwłaszcza w ostatnim czasie, idąc w ślad za rozwojem radjofonji zagranicznej, zaczęła coraz bardziej zbliżać się do życia. Mikrofon, zamknięty dotychczas w otulonych materją ścianach studja, wyszedł z tych wąskich ram na szeroką arenę życia, podsłuchując najciekawsze jego momenty i przejawy. Obecnie, wytworzyła się taka sytuacja, że niema w Polsce większej uroczystości, względnie imprezy, w którejby mikrofon radjowy, czy też gigantofon nie odgrywał poważnej roli, jako sprawozdawca i szybki oraz dokładny informator. Mieliśmy możność zaobserwowania tego czy to podczas pięknie przeprowadzonych transmisji uroczystości ku czci Słowackiego, czy też uroczystości koronacyjnych w Wilnie, czy to sportowo - wychowawczej transmisji z Puław, sportowej transmisji międzynarodowych regat z Bydgoszczy i uroczystości odsłonięcia pomnika ku czci Henryka Sienkiewicza, międzynarodowego Zjazdu Esperantystów, międzynarodowego zjazdu „Pax Romana", międzynarodowych konkursów hipicznych, które odbywały się w Warszawie, dożynków, które na wielką skalę odbyły się u pierwszego gospodarza Polski, Pana Prezydenta Rzplitej i t. d. Krótki ten przegląd wykazuje całkowitą słuszność poprzedniego naszego twierdzenia, iż radjo zostało wprzęgnięte do rzetelnej, twórczej pracy państwowej, przyczyniając się niewątpliwie nietylko do podniesienia poziomu intelektualnego oraz oświecenia ludności, a zwłaszcza niższych warstw, ale i do scalenia oraz silniejszego spojenia poszczególnych połaci naszego kraju cementem jedności i zatarcia pokutujących jeszcze tu i owdzie różnic dzielnicowych.

Pragnąc zaspokoić potrzeby rynku polskiego z dziedziny radjotechniki, zreorganizowano i powiększono znacznie egzystującą od 8 lat firmę Polskie Towarzystwo Radjotechniczne „P. T. R." nadając jej równocześnie nazwę

Polskie Zakłady Marconi

Spółka Akcyjna

Kapitał nowego T-wa wynosi 2.200.000 wraz z pożyczką obligacyjną 3.400.000 zł dając tem samem b. poważną podstawę jego egzystencji.

Polskie Zakłady Marconi postawiły sobie za zadanie fabrykację i sprzedaż radjoaparatów od detektorowych do wielolampowych luksusowych, głośników, słuchawek, lamp i t. p., pozatem fabrykację stacyj korespondencyjnych dla potrzeb instytucyj państwowych, lotnictwa cywilnego i t. d.

Celem T-wa jest również eksport sprzętu wyrabianego w Polsce do innych państw, w czem pomocną będzie T-wu specjalnie firma Marconi's Wireless Telegraph Co. Ltd. w Londynie, mająca największe zainteresowanie w polskiem przedsiębiorstwie.

Zarząd T-wa i fabryka mieści się w Warszawie, przy ulicy Narbutta № 29.

ANGIELSKA SPÓŁKA AKCYJNA

ZJEDNOCZONA KORPORACJA BAŁTYCKA

(United Baltic Corporation)

Warszawa, Tel. 71-15 Nowy-Świat 24.

Przedstawiciel na Polskę LLOYD'U w Londynie

LLOYD'S AGENTS for POLAND

We wszystkich wypadkach, kiedy towar przychodzi z zagranicy i zachodzi podejrzenie kradzieży lub uszkodzenia w drodze, wskazanem jest zawezwanie Przedstawiciela Lloydu przed odebraniem towaru, celem ewent. sporządzenia protokółu (Lloyds Survey Report).

Protokóły te znacznie ułatwiają otrzymywanie odszkodowania od wszystkich zagranicznych Tow. Ubezpieczeniowych.

Przy uwzględnieniu reklamacji koszt protokółu zostaje zwracany przez Towarzystwa Ubezpieczeniowe.

VII. Przemysł Elektrotechniczny

1. Stan przemysłu elektrotechnicznego po wojnie światowej.

Polski przemysł elektrotechniczny w pojęciu przemysłu powstał dopiero po wojnie i po odzyskaniu niepodległości politycznej. Polska otrzymała po okupantach elektrownie, jako niezbędne dla przemysłu wojennego, z małemi wyjątkami w porządku, jednak maszyny elektryczne w przemyśle — zużyte, popsute lub z brakiem niektórych części, a instalacje elektryczne — zdewastowane i nadające się tylko do zdjęcia.

Znaleźliśmy się więc bez maszyn i aparatów elektrycznych, a granice sąsiedzkie były dla wywozu zamknięte lub wwóz do Polski był bardzo utrudniony.

Konjunktura dla powstania przemysłu elektrotechnicznego była korzystna, fabryki więc powstały jedna za drugą.

Trudności organizacyjne i finansowe zostały przezwyciężone własnemi siłami sfer przemysłowych, — z rządowej pomocy przemysł elektrotechniczny nie korzystał i nie korzysta. Rozwój swój zawdzięcza inicjatywie prywatnej i powstałej konjunkturze.

Konjunkturę tę uwydatniła wojna celna z Niemcami, chociaż nie w tym stopniu, w jakim należało się tego spodziewać, i nie przeszkodziła importowi maszyn elektrycznych, tylko cokolwiek import ten utrudniła, — zmieniła drogę importu.

2. Rozmiary produkcji.

Cyfry, niżej zamieszczone, najlepiej charakteryzują stan z przed 3 lat i obecny przemysłu elektrotechnicznego.

	1925 r.	1926 r.	1927 r.
Produkcja krajowa w kg.	7 677 505	8 627 975	11 951 700
Pojemność rynku w kg.	23 387 005	21 098 775	30 943 280
Wartość wwozu w zł.	67 854 500	60 281 000	95 137 900

	1925 r.	1926 r.	1927 r.
Ilość robotników w przemyśle kraj.	3 900	5 300	6 750
Ilość urzędników fabrycznych	400	700	1 000

3. Rodzaje produkcji.

Na produkcję krajową złożyły się następujące fabryki: Maszyn i transformatorów, aparatów elektrycznych, materjałów instalacyjnych, przewodników miedzianych gołych i izolowanych, kabli, świeczników, akumulatorów, rurek izolacyjnych, grzejników, żarówek, wyrobów z węgla do celów elektrycznych i elektrolitycznych, aparatów telefonicznych i telegraficznych, radjotechnicznych i porcelany elektrotechnicznej, aparatów elektromedycznych, drobnych wyrobów elektrotechnicznych (latarki, ogniwa, dzwonki, numeratory i t. d.), — a także najróżnorodniejsze fabryczki i warsztaty, pracujące wyłącznie dla przemysłu elektrotechnicznego (izolacja, wyroby z drzewa i t. p.).

4. Import.

Import towarów zagranicznych, spowodowany niedostateczną ochroną celną, stwarza przemysłowi elektrotechnicznemu, będącemu jeszcze w początkowem stadjum rozwoju, ciężkie położenie. Wartość wwozu w wysokości 95 137 000 zł. — to zawrotna suma. Przy racjonalnej taryfie celnej powinno pozostać 86 558 900 zł. w kraju.

Całkowicie zatamować przywozu sprzętu elektrotechnicznego z zagranicy nie można, gdyż polski przemysł nie objął jeszcze wielu gałęzi z dziedziny elektrotechniki. Tak np. nawet wymieniona powyżej suma przywozu nie obejmuje turbin parowych i elektrowozów, których wartość w latach ubiegłych według statystyki urzędowej wynosiła:

		1926 r.	1927 r.
Turbiny	w kgr.	501 300	545 900
Elektrowozy	w kgr.	141 300	113 000

		1926 r.	1927 r.
Turbiny	w zł.	1 827 000	404 000
Elektrowozy	w zł.	371 000	3 014 000

Zaznaczyć należy — z racji alarmów, wszczętych przez prasę zagraniczną z powodu waloryzacji naszych stawek celnych, że np. ochrona celna dla przemysłu elektrotechnicznego we Francji i Czechosłowacji, gdzie przemysł ten kwitnie oddawna i ma urządzenia kompletnie zamortyzowane, jest większa od naszej, lub wielce do niej zbliżona wysokością stawek w złocie.

5. Artykuły niewyrabiane w Polsce.

Niżej przytaczamy najgłówniejsze maszyny i aparaty elektryczne, których fabrykacja nie jest jeszcze w Polsce podjęta. A więc: turbozespoły (oprócz kondensatorów), przetwornice jednotwornikowe, motory kolektorowe, o bardzo wysokiej liczbie obrotów (ponad 5000), motory hamulcowe, motory do maszyn wyciągowych kopalnianych, elektryczne wiertarki do celów kopalnianych, maszyny do elektrycznego spawania, elektryczne podnośniki, elektromagnesy do podnoszenia, dławiki z chłodzeniem powietrznem i olejowem, urządzenia do elektrolizy, prostowniki, piece elektryczne hutnicze (do wytapiania, hartowania, podgrzewania i t. p.), magneto do samochodów, elektryczne lokomotywy, liczniki energji elektrycznej i wszelkie mierniki elektrotechniczne, żarówki powyżej 1,000 watów, lampy łukowe, projekcyjne, prożektory fotograficzne, lampy medyczne, barwne i inne, automatyczne aparaty telefoniczne.

6. Dążenie do samowystarczalności.

Prócz wyrobów gotowych sprowadzamy dużo surowców (miedzi, artykułów izolacyjnych i fabrykatów).

Przemysłowcy elektrotechniczni dążą do stworzenia fabrykacji wszystkich maszyn i aparatów elektrycznych, niewyrabianych w kraju, dla zapewnienia kompletnej samowystarczalności i niezależności gospodarczej.

Istniejące wytwórnie zwiekszają stale wielkość wyrabianych jednostek.

Konferencje przedwstępne w sprawie fabrykacji turbozespołów są podjęte. Zainteresowanie wzbudza fabrykacja liczników energji elektrycznej i wogóle mierników i wskaźników elektrycznych.

Rozwój krajowej fabrykacji aparatów elektromedycznych wymaga specjalnej uwagi.

Władze rządowe w interesie ogólnokrajowym powinny udzielać kredytów długoterminowych na budowę wytwórni, jak również stosować ulgi podatkowe w pierwszych latach ruchu.

7. Sposoby wzmożenia kunsumcji.

W celu powiększenia konsumcji należy wydać obowiązkowe przepisy dla przedsiębiorstw państwowych, komunalnych i wszystkich, które są pod kontrolą władz państwowych i komunalnych, oraz które otrzymały pożyczki od Banku Polskiego, lub Banku Gospodarstwa Krajowego — o zaopatrywanie się w wyroby krajowe.

W celu wzmocnienia siły konkurencyjnej produkcji polskiej w stosunku do obcej należy bezwarunkowo zastosować taryfę celną z roku 1924 (1 zł. — 0·2903 grama) t. j. zarządzić podwyższenie ceł o 72%, a więc w stopniu zmniejszenia się z roku 1927 w stosunku do złotego z roku 1924.

Następnie istnieje potrzeba udzielenia zniżek celnych na surowce, potrzebne do fabrykacji maszyn i artykułów elektrotechnicznych.

W dalszym ciągu, w celu możności obracania jaknajwiększą ilością gotówki i w celu użycia tej gotówki na ulepszenie fabrykacji należy znieść uciążliwe dla przemysłu elektrotechnicznego wadja przy składaniu ofert, przekraczające nieraz 5% sumy kosztorysowej. Wchodziłyby tu w grę tylko poważne firmy elektrotechniczne.

Kredyty i ubezpieczenia eksportowe na wzór zagranicy dałyby przemysłowi elektrotechnicznemu możność eksportu. Z braku kredytów lub wobec drogich kredytów eksport jest mały.

W roku 1927 wynosił on 359.800 kg, wartości 694.300 zł.

Pożądane są dokładne informacje placówek dyplomatycznych o zapotrzebowaniu rynków zagranicznych na wytwory elektrotechniczne.

8. Możliwości wzrostu produkcji.

Produkcja krajowa bez dodatkowych inwestycyj może być powiększona do 20 000 000 kg, a więc po całkowitem nawet zaspokojeniu rynku krajowego w produkty elektrot. krajowe, krajowy przemysł elektrotechniczny może w zakresie dotychczasowej produkcji nadwyżkę eksportować.

Lista członków Związku Przedsiębiorstw Elektrotechnicznych

WARSZAWA

Arenstein W., Królewska 27. — Skład. Wytwórnia artykułów elektrotechnicznych.

„Auer" Inż. A. Mokrzyński, Marszałkowska 137. — Skład.

„Aurora" B-cia Węglarscy. Szpitalna 14. — Biuro elektrotechniczne.

Barewski L., Żórawia 15. — Zakład instalacyjny.

Bartnik L. i Jaskólski K., Krakowskie Przedmieście 60. — Biuro Elektrotechniczne i Techniczne.

Bajkowski M., Chmielna 43. — Skład.

Bankier M., Królewska 39. — Skład.

Baruch M., Jasna 16. — Skład.

Bergman B-cia P. i St. Inż., Żórawia 33. — Skład.

„Błysk" J. Trojanowski, Niecała 3. — Skład.

Bogucki Zenon. Złota 63. — Zakład instalacyjny.

Borsukiewicz W., Krucza 2. — Wytwórnia drutów nawojowych. Przewijanie maszyn. Instalacje siły i światła.

Bracia Borkowscy. Fabryka Elektrotechniczna, Warszawa, Aleje Jerozolimskie 6. Tel. 42-46 i 84-66. — Dział elektr. przyrz. do gotowania materjałów instalacyjnych, przewodników i kabli elektr.

Boye Józef Inż., Chłodna 19. — Biuro Elektrotechniczne, Warsztat.

Polskie Zakłady Elektryczne „Brown Boveri", Sp. Akc. Fabryki elektrotechn. w Żychlinie i w Cieszynie. — Wszelkie urządzenia elektryczne. Centrala w Warszawie, ul. Bielańska 6, telefony: 126-67, 220-96, 66-89.

Bryglewicz W. Zucker M. i S-ka, „Bezet" S. A., Marszałkowska 119.—Wytwórnia aparatów elektrycznych. Skład. Instalacje.

Celiński J., Marszałkowska 48. — Zakład instalacyjny. Warsztaty. Biuro Instalacyjne.

Chodowiec B-cia. Żórawia 34. — Zakład instalacyjny. Fabryka żarówek.

„Cyrkon" S-ka Akc., Nowowiejska 13. — Fabryka żarówek.

Edelman H. Inż. Chmielna 49. — Biuro instalacyjne.

Elenberg B-cia, Długa 8a. — Skład.

„Elektroprodukt", Nowy - Świat 5. — Skład.

„Elektropraca", Kopernika 24. — Zakład instalacyjny.

„Elektroprzemysł", Krochmalna 58. — Wytwórnia artykułów elektrotechnicznych.

„Energos", Elektoralna 14. — Fabryka elementów galwanicznych.

„Ergs", Elektoralna 10. — Wytwórnia akumulatorów i elementów.

„Ericsson", Polska Akcyjna S-ka Elektryczna, Al. Ujazdowskie 47.—Wytwórnia artykułów, prądów słabych i skład.

„Elektrokabel", Sienkiewicza 1. — Skład.

Feldstein W. Inż., Leszno 71. — Biuro instalacyjne.

Feilchenfeld A. Inż., Zielna 11. — Zakład instalacyjny. Wytwórnia wentylatorów.

Felix Br. Inż., Nowy Świat 42. — Instalacje.

Feingstein Wł., Przejazd 11. — Przedstawiciel Fabryk Elektrotechnicznych.

Fidelseid M. Inż., Długa 23. — Biuro instalacyjne.

Folman, Kredytowa 14. — Przedstawiciel. fabryk zagranicznych.

Fried Hugon, Moniuszki 4. — Skład hurtowy i detaliczny.

Ganz, Sp. Akc., Wiejska 16. — Zakłady elektryczne i mechaniczne.

„Gjot" G. Jakobsfeld, Mazowiecka 12. — Biuro Techniczno-Handlowe.

Goldberg A., Graniczna 4. — Skład art. instalac.

Goldwasser J., Zielna 31. — Biuro instalacyjne.

Grzywacz Aleksander, Złota 24. — Wytwórnia motorów. Przewijanie.

„Hapoldom", Wspólna 26. — Skład.

„Hencil", Żelazna 67. — Fabryka Elementów Galwanicz.

Hirszowski Jerzy Inż., Kredytowa 2/4. — Skad Hurtowy.

Hoser Jerzy, Ossolińskich 4. — Biuro Techniczne.

„Instalator", Nowolipki 8. — Instalacje.

Jabłoński J. Inż., Leszno 12. — Biuro Techniczno-Handl.

Jabłoński i S-ka, Królewska 16. — Skład art. elektrot.

„Kabel" S-ka Akc., Królewska 41. — Fabryka przewodników i kabli.

„Kandem", Miodowa 7. — Sprzedaż wyrob. f. Koerting i Mathiesen. Reprezentacja na Górny Śląsk f.f. „Kabel" i „Lukwar".

Kleiman S., Leszno 37. — Wytwórnia aparatów elektr.

Komorowski W., Nowy Świat 12. — Wytwórnia żyrand.

Krajewski W., Polna 52. — Instalacje.

Kraushar Juljan Inż., Widok 3. — Biuro elektrotechn. Skład. Przedstaw. f. f. Le Carbone i Stiegler (dźwigi).

Kühn E. i S-ka, Marszałkowska 71. — Biuro instalacyjne. Skład.

De Lapierre H., Al. Jerozolimskie 79. — Przed. wyt. elek. kraj i zagr.

Lewinsohn B. Inż., Marszałkowska 123. — Instalacje.

Luft E. Inż., Kopernika 7. — Skład.

„Lukwar", Kacza 7. — Wytwórnia Aparatów Elektrycz.

Makowski Wł., Al. Jerozolimskie 13. — Skład aparatów elektromedycz. i akumulatorów.

Malicki S. i Kawiński W., Chmielna 9. — Skład, Instalacje, Radjo-aparaty i przyrządy.
Malinlak M. Inż., Królewska 1. — Przedstawicielstwo fabryk motorów.
Marcinlak A. S-ka Akc., Złota 49. — Fabryka żyrandoli.
Moszkowski A. i S-ka, Sienna 23. — Biuro Techniczne i Skład.
Müller Fr. Inż., Al. Jerozolimskie 45. — Zakłady akumulatorowe.
Nirnstein S., Nowy Świat 61. — Wytwórnia aparatów medycznych. Instalacje.
Nowik i Sereiski, Elektoralna 20. — Fabryka żyrandoli elektrycznych.
Nuzikowski M., Wspólna 13/24. — Instalacje elektryczne.
„Osram", Polska Żarówka S-ka Akc., Królewska 11. — Fabryka żarówek.
„Ogniwo", Żelazna 75. — Biuro Urządzeń Elektrycznych.
Parnas J., Wierzbowa 8. — Skład.
Patzer Kazimierz Inż. S. A., Al. Jerozolimskie 9. — Skład, Instalacje, Fabryka rurek izolacyjnych.
„Philips" S-ka Akc., Karolkowa 44. — Fabryka żarówek.
Piotrowski M., Chmielna 2. — Instalacje.
Polskie Elektrownie, Spółdzielnia, Krucza 44. — Dostawa artykułów elektrotechnicznych do elektrowni zjednoczonych w Związku Elektr. Pol.
Polskie Towarzystwo Elektryczne S-ka Akc., Al. Jerozolimskie 71. — Fabryka Motorów, Transfor. Skład. Instalacje.
Policzkowscy B-cia, Foksal 21. — Instalacje.
Powszechne Towarzystwo Elektr. A. E. G., Krakowskie Przedmieście 16/18. — Skład. Instalacje.
Rogowski i Lojko, Chmielna 19. — Skład.
Rosenman L. Inż., Targowa 70. — Instalacje.
„Siemens" Polskie Zakł. S. A., Foksal 18. — Skład. Instalacje siły, światła i prądów słabych. Fabryka przewodników i artykułów elektrotechnicznych.
„Siła i Światło" S. A., Marszałkowska 94. — Elektryfikacja, finansow. przedsiębiorstw elektrotechnicznych.
Skudro A. Inż., Szopena 8. — Instalacje.
„Stanrel" S-ka Akc., Mokotów, Narbuta 17. — Fabryka rurek izolacyjnych.
L. Szeinman, Marszałkowska 125. — Skład i instalacje elektrodentystyczne i medyczne.
Szeinman M. Inż., Ś-to Krzyska 27. — Biuro elektrotechniczne i Skład.
Szereszewski, Baumberg i S-ka, Elektoralna 5. — Skład.
Szpotański K. Inż. i S-ka, S-ka Akc., Kałuszyńska 4. — Wytwórnia aparatów i artykułów elektrotechnicznych.
Silwerski F., Marszałkowska 55. — Skład.
Swiadoszcz W., Krakowskie Przedmieście 16/18. — Przedstawicielstwo firm zagranicznych.
„Technorient", Al. Jerozolimskie 17. — Skład.
Trojecki J., Zielna 27. — Skład.
Trojecki F. Inż., Królewska 49. — Skład.
„Tungsram" S-ka Akc., Sienkiewicza 3. — Przedstawic. zagr. fabryki żarówek.
Wróblewski i Binzer, Nowy Świat 57. — Biuro Elektrot.
Spółka Akcyjna Przedsiębiorstw Technicznych Zaborowski i S-ka, Warszawa, ul. Trębacka Nr. 10, tel.: 10-41 i 246-34. — Urządza elektrownie, dostarcza silniki i generatory, instaluje sieci miejskie.
Zygadło i Legotko Inż., Marszałkowska 72. — Biuro Elektrotechniczne. Radjo.

KRAKÓW.

Fryling M., Dunajewska 6. — Skład.
Helfner i Berger, Szewska 18. — Skład.
Leszczyński T. Inż., Grodzka 65. — Skład Instalac.
Powszechne Towarzystwo Elektryczne A. E. G., Dunajewska 3. — Skład Instalac.
Król Piotr Inż., Wiślana 2. — Instalacje. Przewijanie maszyn.
Akc. Tow. Elektryczne, dawn. Sokolnicki i Wiśniewski, Dominikańska 3. — Skład, Instalacje. Reprezentacja f. „Brown Boveri".

ŁÓDŹ.

„Elektrobudowa" Sp. Akc., Przejazd 54. — Wytwórnia motorów elektrycznych.
„Ferro-Elektricum" Spółka Handlowo-Techniczna z ogr. odp., ul. Piotrkowska 123. Telefon 11-69. Adres telegr.: „Ferelektra—Łódź".
Korn R., Cegielniana 29. — Skład.
Lebenhaft S. Inż. i S-ka, Piotrkowska 131. — Biuro Techniczne. Skład.
Powszechne Towarzystwo Elektr. A. E. G., Piotrkowska 165. — Skład, Biuro Instalacyjne.
„Watt", Narutowicza 12. — Biuro Techniczne. Skład.

LWÓW.

„Elektryczność" J. Nagórski i S-ka, 3 Maja 15. — Skład Instalacje.
„Kontakt" M. Magassy i S-ka, Sykstuska 14. — Skład Instalacje.
„Żareg", Lwow. Dzieci 25. — Regeneracja żarówek.

SOSNOWIEC.

Gurtzman T. Inż., Piłsudskiego 8. — Instalacje.
Ingster J., Targowa 9. — Skład.
Maleszewski St. i Rudowski W., Piłsudskiego 4. — Instalacje.
Powszechne Towarzystwo Elektr. A. E. G., Warszawska 6. — Biuro instalacyjne i skład.

BYDGOSZCZ.

Ciszewski St. Inż., Św. Trójcy 3. — Fabryka aparatów elektr. i materjałów instalac.
„Kabel Polski" S-ka Akc., Gdańska 153. — Fabryka przewodników i kabli.

GRUDZIĄDZ.

„Zwój" Warsztaty Mechaniczne, Kwiatowa 17. — Fabryka dybli, śrubek do nich i uchwytów.

KATOWICE.

Górnośląska Fabryka Kabli i Rur Izolacyjnych, Krakowska 4. — Fabrykacja rurek Bergman.
Górnośląskie Przedsiębiorstwo Elektryczne „Brown Boveri", Stawowa 9. — Skład, instalacje.

BOGUCICE-KATOWICE.

„Giesche" S. A. dawn. Czuday (Przedstaw. M. Tuwim, Warszawa, Marszałkowska 91). Fabryka porcelany.

KALISZ.

Poradowski S. Inż., Kościuszki 20. — Biuro Techniczne i Skład.
Kunig H. Inż. i Szmidt O., Włocławska 13. — Instalac. siły, światła i prądów słab.

TORUŃ.

„Elektromotor" Inż. J. Sobocki, Wielkie Garbary 25. — Warsztaty, skład i instalacje.
Pudelewicz K. Inż. Pomorskie Zakł. Elektr., Franciszkańska 2. — Zakłady elektr.

WŁOCŁAWEK.

„Elektron", Kościuszki 17. — Skład.
Walczak S., 3-go Maja 25. — Skład. Instalacje.
Unger L., 3-go Maja 27. — Biuro elektrotechniczne.

WILNO.

„Technoprodukt", Końska 1. — Przedstaw. Skład.
Mieczysław Żejmo, Dom Techniczno - Handlowy. Wilno, ul. Mickiewicza Nr. 24, tel. 161.

PŁOCK.

Górniccy St. i J., Kościuszki 5. — Skład i Instalacje.

BIAŁA CIESZYŃSKA.

Akumulatory ołowiane elektryczne. Polskie Towarzystwo Akumulatorowe S. A. Biała k/Bielska, tel.: Bielsko 2043.

BRZEŚĆ n/BUGIEM.

Mazurkiewicz H. P., 3-go Maja 38. — Instalacje. Skład.

CZECHOWICE Śl. CIESZYŃSKI.

Spółka Akcyjna Przemysłu Elektrycznego „Czechowice". Fabryka materjałów instalacyjnych.

DĄBROWA GÓRNICZA.

Bartnik L. i Jaskólski K., Sobieskiego 13. — Biuro Elektrotechniczne. Skład.

ŁOMŻA.

„Erg", Długa 6. — Biuro Techniczne. Instalacje.

RADOM.

Goldbreg J., Sporna 7. — Warsztaty, instalacje i skład.

RADOMSK.

Bugajski M., Kaliska 13. — Skład. Instalacje.

SIEDLCE.

Osklerko L., Warszawska 24. — Skład. Instalacje.

POZNAŃ.

Powszechne Towarzystwo Elektryczne, Św. Marcina 41. Skład i instalacje.

W roku 1927 przybyły następujące firmy:

Kazimierz Scieska, Pruszków, ul. Bol. Prusa 32.
Fabryka Porcelany i Wyrobów Ceramicznych w Chmielowie, S. A., Marszałkowska 91.
„A. E. G." Elektrizitäts—Aktien—Gesellschaft" S. A. Oddział w Katowicach, ul. Marjacka 23.
Wytwórnia Transformatork. „Hyperion", 11 listopada, inż. J. Tisch.
Fabryka Kabli. Spółka Akcyjna w Krakowie. Tel. 2237.— Kable ziemne dla wysokiego i niskiego napięcia, gołe przewody miedziane, przewody izolowane i rury izolacyjne.
Towarzystwo Elektryczne „Asea", Kopernika 13.
Polskie Towarzystwo Radjotechniczne obecnie Polskie Zakłady Marconi, Sp. Akc., Narbutta 29.
„Elektrolux", Krakowskie Przedmieście 4.
L. Korewa i S-ka, ul. Syreny 7.
Norblin, B-cia Buch i Werner, Żelazna 51.
„Elin" S. A. dlá przemysłu elektrycznego, Kraków, ul. Św. Anny 1.
Spółka Elektrotechników, Foksal 16.
Stanisław Flemenbaum, Śliska 39.
Franciszek Zienkiewicz, Mokotowska 27.
„Pochodnia", Chmielna 37.
Milewski i Śledziński, inż., Królewska 29.
Fabryka Kabli i Drutu w Będzinie.
„Brown Boveri" Fabryka w Żychlinie.
„Brown Boveri" Fabryka w Cieszynie.
Juljan Gutt. Centrala elektrycz. Warszawa, Królewska 47

VIII. Elektryfikacja Polski

Pojęcie o stanie elektryfikacji Polski przed wojną, o rozwoju jej w czasie wojny i wreszcie od uzyskania niepodległości daje niżej zamieszczona tablica I. Dotyczy ona tylko elektrowni użyteczności publicznej i wskazuje na to, że w okresie niepodległości, w czasie pierwszych 7 lat ilość elektrowni wzrosła prawie o 50%, moc ich wzrosła o 67%, a ilość w odniesieniu do ilości mieszkańców o 68% na głowę.

Tablica I. Elektrownie użyteczności publicznej.

Rok	1914		1918		1925		Przyrost za okres	
	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	r. 1918—1925	%
Ilość elektrowni	113	100,0	254	224,8	373	330,1	4,89	
Moc elektrowni w kW. . . .	172.600	100,0	202.950	117.5	338.600	196,2	66,8	
Ilość watów mocy instalowanej na 1 mieszkańca . . .	6	100,0	7,5	125,0	12,8	210	68,0	

Najważniejsze elektrownie użyteczności publicznej (o mocy od 500 kW) są następujące (tabl. II).

Tablica II. Zakłady elektryczne użyteczności publicznej o mocy ponad 500 KW.

L. p.	Miejscowość	Produkcja 1000 kWg	Moc instalowana kW	Rok założenia
1	Chorzów (El. Okr. O. E. W.) (za rok 1925)	278.514	81.440	1898
2	Łaziska Górne („Elektro") (za rok 1925)	80.222	24.100	1917
3	Warszawa (Komp. Elektr.)	67.437	39.120	1903
4	Łódź	49.683	28.900	1910
5	Siersza Wodna	26.831	10.000	1913
6	Sosnowiec	23.505	10.000	1916
7	Kraków	22.562	14.320	1905
8	Lwów	19.487	15.100	1894
9	Poznań	15.807	10.000	1903
10	Warszawa (Tramwaje)	15.768	10.100	1908
11	Zebracze („Silesia") (za rok 1925)	9.757	8.000	1923
12	Borysław („Premjer")	8.832	6.500	1912
13	Pruszków	8.433	8.500	1924
14	Białystok	6.668	4.500	1910
15	Gródek	6.211	2.400	1923
16	Bydgoszcz	5.182	2.674	1896
17	Radom	4.949	2.500	1901
18	Zgierz	3.793	4.444	1911
19	Stocki Młyn	3.557	1.900	1910
20	Toruń	3.534	1.970	1898
21	Częstochowa	2.541	3.453	1907
22	Starogard	2.500	780	1912
23	Tczew	2.500 rezerwa	625	1899
24	Rutki	1.776	560	1911
25	Augustów	1.728	750	1919
26	Tarnów	1.663	1.083	1910
27	Gniezno	1.612	1.150	1901
28	Przemyśl	1.413	1.070	1911
29	Bielsko-Biała	1.303	1.840	1893
30	Piotrków	1.223	2.040	1925
31	Kalisz	1.148	706	1917
32	Włocławek	1.040	485	1916
33	Cieszyn	1.034	1.500	1909
34	Płock	963	404	1908
35	Inowrocław	884	750	1908
36	Grudziądz (Tramw. i Elektr.)	832	2.800	1894
37	Suwałki	775	550	1916
38	Tarnopol	707	594	1900
39	Rzeszów	677	610	1912

Niezależnie od elektrowni użyteczności publicznej istnieje w Polsce jeszcze wielka ilość złączonych z różnego rodzaju przedsiębiorstwami przemysłowemi prywatnych wytwórni energji elektrycznej(ogółem 237 zakładów o mocy ponad 100 kW każda, nie licząc blisko 150 drobniejszych), które oprócz swych zakładów przemysłowych obsługują jeszcze odbiorców prywatnych, lub też oddają część wytwarzanego prądu do sieci użyteczności publicznej. Miarodajną dla określenia stopnia elektryfikacji kraju jest ogólna produkcja energji w Państwie, zarówno elektrowni publicznych, jak i prywatnych, przypadająca na głowę mieszkańca (tablica III). Aby dać pojęcie o tem, jakie są nasze pod względem elektryfikacji potrzeby, Wydział Elektryczny Ministerstwa Robót Publicznych obliczył i zestawił odnośne dane, które zawarte są również w tablicy III-ej.

Tablica III. Produkcja, a zapotrzebowanie energji elektrycznej w roku 1925.

ELEKTROWNIE	Roczna produkcja w kWh		Roczne zapotrzebowanie	
	Ogółem	na 1 mieszkańca	Ogółem	na 1 mieszkańca
Wszystkie	1.677.000.000	61	5.200.000.000	198
Użyteczności publicznej . . .	727.000.000	26	—	—
Użyteczności prywatnej . .	950.000.000	35	—	—

Z liczb w tabl. III-ej podanych wynika, że nawet w przeciętnych liczbach dla całego kraju stosunek produkcji do faktycznego zapotrzebowania na energję jest niższy, niż, 1 : 3. W poszczególnych dzielnicach, zwłaszcza w województwach wschodnich, stosunek ten przedstawia się bez porównania jeszcze bardziej opłakanie. Ten stan rzeczy otwiera wielkie możliwości rozwojowe dla przedsiębiorstw elektrycznych w Polsce, których powstawanie jest uregulowane Ustawą Elektryczną z dn. 21 marca 1922 r.

Nie naruszając praw nabytych przez istniejące zakłady elektryczne, ustawa ta wprowadza obowiązek uzyskiwania uprawnień rządowych (koncesyj) dla nowopowstających zakładów elektrycznych, przeznaczonych do zawodowego zbytu energji elektrycznej. Ustawa, obowiązuje wszystkie zakłady elektryczne do wykonywania i utrzymywania swych urządzeń zgodnie z przepisami technicznemi i do oddawania, w ranie z przepisami technicznemi i do oddawania, w raużyteczności publicznej. Uprawnienia (koncesje) rządowe nadają przedsiębiorcy wyłączne prawo zasilania energją elektryczną pewnego obszaru, ustalają jednak za to maksymalne taryfy za energję elektryczną oraz nakładają obowiązek przyłączania tych odbiorców, którzy odpowiadają warunkom przewidzianym w uprawnieniu. Uprawnienie nadaje również przedsiębiorcy prawo korzystania z dróg, ulic i placów publicznych, a za odszkodowaniem i z posiadłości cudzych w celu prowadzenia przewodów, ustawiania wsporników i t. p. Po upływie terminu uprawnienia lub przed tym terminem Państwu przysługuje prawo wykupienia zakładu elektrycznego na warunkach podanych w uprawnieniu.

Niezależnie od Ustawy Elektrycznej, jako ustawa przechodnia wydana została ustawa z dnia 15 lipca 1920 roku o zmianie cen za dostarczanie energji elektrycznej. Ustawa ta daje możność zmiany taryf, przewidzianych w dawnych koncesjach, o ile taryfy te okazały się nieodpowiedniemi, czy to ze względu na nieodpowiednie przeliczenie walutowe, czy to wskutek zmiany warunków ekonomicznych.

Do kierownictwa gospodarką elektryczną w Państwie powołane zostało Ministerstwo Robót Publicznych, które też wydaje uprawnienia rządowe na zakłady elektryczne. Sprawami elektrycznemi w Ministerstwie Robót Publicznych zajmuje się specjalny Wydział, którego Naczelnik jest zależny bezpośrednio od Ministra.

Władzami II instancji w sprawach elektrycznych są wojewodowie.

W województwach Warszawskiem, Łódzkiem i Kieleckiem są zorganizowane niezależne referaty elektryczne przy Okręgowych Dyrekcjach Robót Publicznych, których kierownictwo jest powierzone inżynierom - elektrykom.

Jedną z zasadniczych funkcyj Wydziału Elektrycznego Ministerstwa Robót Publicznych jest rozpatrywanie i załatwianie spraw, związanych z udzielaniem uprawnień elektrycznych przez Ministra Robót Publicznych.

Rozporządzenie z dn. 20 maja 1923 r. przewiduje następujący tryb postępowania przy udzielaniu uprawnień. Podanie o uprawnienia z planem obszaru zasilania, z opisem technicznym projektowanego zakładu elektrycznego , z kalkulacją taryf oraz z projektem aktu uprawnienia składa się w Ministerstwie Robót Publicznych. O wpłynięciu podania Ministerstwo ogłasza w Monitorze Polskim i przesyła akta sprawy do odpowiedniego Urzędu Wojewódzkiego. Urząd Wojewódzki ogłasza o wpłynięciu podania na miejscu, zawiadamia zainteresowane władze państwowe i samorządowe, wyznacza termin 4 — 6 tygodniowy na zgłaszanie sprzeciwów oraz przeprowadza dochodzenie, zakończone rozprawą komisyjną. Następnie Urząd Wojewódzki zwraca akta Ministerstwu wraz ze swoim wnioskiem. Ministerstwo, po zbadaniu sprawy, ustala warunki uprawnienia, uzgadnia je z przedsiębiorcą. pobiera opłaty za udzielone uprawnienie i kaucję, oraz wydaje akt uprawnienia, o czem zamieszcza obwieszczenie w Monitorze Polskim.

Dla drobnych zakładów elektrycznych, zasilających miejscowości do 8000 mieszkańców — Rozporządzenie z nia 14 lipca 1925 r. przewiduje uproszczony tryb postępowania. Mianowicie podanie składa się bezpośrednio do Urzędu Wojewódzkiego, odpada obwieszczenie o wpłynięciu podania w Monito-

rze i rozprawa komisyjna, terminy na zgłaszanie sprzeciwów skracają się do 2 tygodni.

Pierwsze uprawnienie rządowe wydane na zasadzie Ustawy Elektrycznej nosi datę 17 czerwca 1924 r. Od tej daty do 1 listopada 1927 r. zostało wydane 51 uprawnień, a mianowicie w 1924 r. — 5 uprawnień, w 1925 r. — 12 uprawnień, w 1926 r. — 16 uprawnień i w 1927 r. (za 10 miesięcy) — 18 uprawnień.

Nad wykonaniem przez uprawnionych obowiązków, wynikających z uprawnień, zorganizowany jest odpowiedni nadzór.

Oprócz opisanej dotąd pracy, Wydział Elektryczny Ministerstwa Robót Publicznych bierze jeszcze udział i wspomaga działalność dwóch organizacyj społecznych: Komitetu Elektrotechnicznego i Energetycznego, zadania i cele których wiążą się bezpośrednio z przedmiotem jego pracy.

Polski Komitet Elektrotechniczny (PKE), istniejący od r. 1924, a od r. 1926 urzędujący przy Ministerstwie Robót Publicznych w charakterze stałego organu Państwowej Rady Elektrycznej, ma za zadanie:

1) Opracowywanie przepisów i norm elektrotechnicznych.

2) współpracę i reprezentację elektrotechniki polskiej na terenie międzynarodowym.

W dziedzinie polskich przepisów i norm elektrotechnicznych PKE współpracuje z Polskim Komitetem Normalizacyjnym, istniejącym przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu, oraz z instytucjami bądź o charakterze społecznym, bądź urzędowym, zajmującemi się elektrotechniką ze stanowiska nauki lub przemysłu i których przedstawiciele wchodzą w skład Polskiego Komitetu Elektrotechnicznego.

Na terenie międzynarodowym P. K. E. współpracuje z Międzynarodową Komisją Elektrotechniczną („Commission Electrotechnique Internationale CEI") z siedzibą w Londynie. Powstanie tej Komisji zostało wywołane potrzebą istnienia stałej instytucji, która by uzgadniała pracę elektrotechników na terenie międzynarodowym i wprowadzała w życie uchwały kongresów naukowych, obchodzące wszystkie kraje.

Polski Komitet Elektrotechniczny jako Komitet Krajowy Międzynarodowej Komisji ma za zadanie zarówno wprowadzanie w życie jej uchwał, branie czynnego udziału w pracach, jak i reprezentowanie elektrotechniki polskiej na międzynarodowych kongresach, przez nią zwoływanych.

Co się dotyczy Polskiego Komitetu Energetycznego, to został on powołany do życia rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 2. VI. 1926. Dzięki temu została osiągnięta możność skoncentrowania rozproszonych dotąd usiłowań i prac różnych organizacyj nad racjonalizowaniem gospodarki energetycznej w Państwie i nad inwentaryzowaniem zasobów energji, a jednocześnie utworzona została organizacja do współpracy na tem polu z pokrewnemi organizacjami zagranicą.

W myśl statutu Komitet składa się z 12 delegatów ministerstw zainteresowanych działalnością Komitetu, oraz z 12 delegatów organizacyj zawodowych i naukowych oraz wytwórców i odbiorców energji.

Całością Komitetu kieruje jego Prezydjum, a właściwa praca odbywa się w komisjach, z których obecnie czynnych jest 5, a mianowicie: **1. Komisja źródeł energji cieplnej** (prócz nafty), **2. Komisja wytwarzania i przetwarzania energji, 3. Komisja ropy naftowej i gazów ziemnych, 4. Komisja wodna, 5. Komisja transportowa.**

Jednem z pierwszych zadań Komitetu było opracowanie inwentarza zasobów energetycznych państwa. Praca ta została wykonana przy współudziale szeregu instytucyj, jak: Państwowy Instytut Geologiczny, Wydział Elektryczny M. R. P., Centralne Biuro Hydrograficzne oraz osób, zajmujących się tem zagadnieniem już dawniej. Praca ta została ujęta w postaci wydawnictwa w języku francuskim p. t. „Resources d'énergie et leur exploitation en Pologne", zaopatrzonego w barwną mapę, i została zgłoszona jako referat polski na I Wszechświatową Konferencję Energetyczną w Londynie. W r. 1926 ukazała się ta praca, nieco uzupełniona, w języku polskim, p. t. „Zasoby energji w Polsce". W r. 1926 Komitet zgłosił na sekcyjne posiedzenie Wszechświatowej Konferencji Energetycznej w Bazylei referat p. t. „Projektowane kanały w Polsce pod względem komunikacyjnym i energetycznym", opracowany przez pp. inż. T. Tillingera i inż. W. Rosentala. Obecnie Komitet przygotowuje na Sekcyjny Zjazd Wszechświatowej Konferencji Energetycznej w Londynie w r. 1928 szereg referatów, poświęconych polskiemu węglowi, ropie i gazom ziemnym.

Na wewnątrz prace Komitetu, odbywające się w Komisjach, poświęcone są szeregowi zagadnień, jak ustalenie własności węgli, koszty wytwarzania energji w przemyśle, zbadanie ilości i własności polskich torfów, racjonalizacja gospodarki cieplnej w przemyśle naftowym i gazoliniarniach, najkorzystniejsze warunki transportu pod względem energetycznym, opracowanie warunków technicznych przy zakupie i odbiorze kotłów i silników parowych i t. p.

Pozatem Komitet załatwia bieżące sprawy, nadsyłane mu do zaopinjowania przez władze lub organizacje krajowe i zagraniczne.

Z organizacyj, zajmujących się obroną interesów zawodowych a mających związek z elektryfikacją kraju, należy wymienić: „Związek Elektrowni Polskich" oraz „Polski Związek Przedsiębiorstw Elektrotechnicznych", oba z siedzibą w Warszawie.

Spis Elektrowni w Polsce*)

Augustów, woj. Białostockie.

Zakłady Drzewne w Augustowie T-wa Eksploatacji Lasów Augustowskich A. Jaroszewicz, M. Malinowski i S-ka, Spółka Akcyjna, p-ta Lipowiec. — Moc masz. 768 kW. — Dyr. inż. Bronisław Horodko.

Białystok.

„Białostockie Tow. Elektryczności, Sp. Akc. w. Białymstoku. — Adr. tel.: „Elektrobel". — Moc masz. 2400 kW. — Dyr. inż. Kazimierz Riegert.

Bielsko - Biała (Śl. Cieszyński).

Elektrownia Bielsko—Biała w Bielsku, Batorego 13a. Adr. tel.: „Elektrownia Bielsko". — 1 turbina par. o 1900 PS. 2 maszyny par. po 450 PS. — Prod. 653000 Kwh. — Dyr. inż. Fryd. Jerzy Wellner.

Bielsk - Podlaski (woj. białł.).

„Elektrownia w Bielsku Podlaskim", Mickiewicza 53. — Dyr. Ch. Tykocki.

Borysław woj. lwowskie.

„Podkarpackie Tow. Elektryczne Sp. Akc. Borysław" skrz. poczt. 116. — Adr. tel.: „Elektrosieć Borysław". — Prąd pobiera się z Elektrowni fir. „Premier". — Prod. 5205824 Kwh. — Dyr. inż Maurycy Altenberg.

Brodnica woj. pomorskie.

„Elektrownia Miejska w Brodnicy". — Moc masz. 261 kW. — Dyr. Krąkowski.

Brześć n/Bugiem.

Elektrownia Miejska w Brześciu n/Bugiem. — Adr. tel.: „Elektrownia Miejska", Brześć n/Bugiem, Długa 12 — 6100 kW. Prod. 570000 KW. — Dyr. inż. Zygmunt Forbert.

Bydgoszcz woj. poznańskie.

„Tramwaje i Elektrownia", Bydgoszcz, Dr. Em. Warmińskiego 1-b. — Prod. 2686 kW. — Dyr. inż. Radwański.

Chojnice (Pomorze).

„Elektrownia Miejska, Gazownia i Wodociągi w Chojnicach". — Adr. tel.: „Elektrownia Chojnice". — Moc masz. 281 kW. — Prod. 546776 KWh. — Dyr. Wacław Miaskowski.

Cieszyn.

Elektrownia Miejska w Cieszynie. — Adr. tel.: „Elektrownia Cieszyn". — Moc masz. 1000 KW. — Prod. 1197431 KWg. — Dyr. inż. Paweł Przemysław Dombke.

Częstochowskie woj. kieleckie.

Tow. Elektryczne Okręgu Częstochowskiego Sp. Akc. Częstochowa, Kościuszki 14. — Adr. tel.: „Elektrownia Częstochowa". — Moc masz. 5000 KW. — Prod. 4110000 Kwg. — Dyr. inż. Cyp. Apanowicz.

Gębin woj. poznańskie.

Elektrownia Miejska w Gąbinie. —

Gniezno woj. poznańskie.

„Miejskie Zakady dla Światła i Wody w Gnieźnie" — Adr. tel.: „Zakłady Oświetlenia Gniezno". — Moc masz. 730 kW. — Dyr. Władysław Żakowski.

Golin woj. łódzkie.

Młyn Parowy i Elektrownia St. Szumiński w Golinie p-ta Golina Kaliska. — Dyr. St. Szumiński.

Gostynin woj. Warszawskie.

„Gostyńska Elektrownia Miejska w Gostyninie". — Adr. tel.: „Magistrat Gostynin". — 40 KW. — Prod. 38.578 KWg. — Kier. Motyl Szlama.

*) Produkcja dotyczy r. 1937.

Gródek woj. pomorskie.

Pomorska Elektrownia Krajowa „Gródek" Sp. Akc. — Moc masz. 3500 kW. — Dyr. inż. Alfons Hoffmann.

Grudziądz woj. pomorskie.

„Miejskie tramwaje Elektrownia i Wod." Grudziądz, Trynkowa 6/7 — 2800 kW. 7924226 kWh. — Dyr. Augustyn Dolatowski.

Inowrocław woj. poznańskie.

„Elektrownia i kolej elektryczna miejska w Inowrocławiu". — Dyr. inż. Marcin Sroczyński.

Jasło woj. krakowskie.

„Elektrownia miejska" w Jaśle. — Moc masz. 240 kW. — Prod. 260990 Kwh. — Dyr. Jan Wrona.

Kalisz woj. łódzkie.

Elektrownia Miejska m. Kalisza. — Adr. tel.: „Elektrownia Kalisz". — Moc masz. 963 KM. — Prod. 1693854 kwg. — Dyr. inż. Ignacy Bujnicki.

Kielce.

Elektrownia w Kielcach Sp. Akc. „Elektrownia Kielce" — Moc masz. 2500 KM. — Prod. 2291000 kwg. — Dyr. inż. Władysław Paszyc.

Kolincz (Pomorze).

Zakłady Przemysłowe Wiechter Jun w Starogardzie. — Moc. masz. 420 kW.

Końskie woj. kieleckie.

Eyektrownia w Końskich S. A. — Adr. tel.: „Elektrownia Końskie". — Moc masz. 200 KM. — Prod. 179656 kwg. — Dyr. Aleksander Zdankiewicz.

Konin woj. łódzkie.

Elektrownia Miejska w Koninie z. Kaliska. — Dyr. inż. Gustaw Owsiany.

Kołomyja woj. stanisławowskie.

Elektrownia Miejska w Kołomyji. — Adr. tel.: „Kołomyja Elektrownia Miejska". — Moc masz. 2 silniki Disla każdy o mocy 100 KM. — Prod. 176 kwg. — Dyr. Karol Fajkosz.

Kościerzyna (Pomorze).

Elektrownia Miejska w Kościerzynie. — Adr. tel.: „Elektrownia Kościerzyna". — Moc masz. 280 koni. — Prod. 230000 kw. — Dyr. Marjan Górski.

Kowel woj. wołyńskie.

Nuta i Szloma Tullerowie dzierż. elektr. w Kowlu. — Adr. tel.: „Tuller Kowel". — Moc masz. 66 kw. — Prod. 114500 kwg. — Dyr. Izak Tuller.

Kraków.

„Elektrownia miejska w Krakowie", Dajwor 27. — Adr. tel.: „Elektrownia Kraków". — Moc masz. 14300 KW. — Prod. 25827845 kWh. — Dyr. inż. Stan. Bieliński.

Kutno woj. warszawskie.

Elektrownia Kutnowska. Kutno, Kąpielowa 123. — Moc masz. 170 kw. — Prod. 264000 kwg. — Dyr. Karol Wodiczka.

Kuźniczka woj. kieleckie.

Elektrownia Pawła Kowalskiego w Krzepicach. — Adres tel.: „Krzepice Kowalski". — Moc masz. 156 amper 36 kw. — Prod. 600 lamp 25 świecowych. — Dyr. Piotr Skowroński.

Leszno woj. poznańskie.

Elektrownia Miejska. Leszno, Poniatowskiego 14. — Adr. tel.: „Elektrownia Leszno". — Moc masz. 410 KM. — Prod. 650000 klwg. — Dyr. inż. Ludwik Bethge.

Lida woj. Nowogródzkie.

Elektrownia w Lidzie, Suwalska 61-b. — Dyr. Abram i Salemen Cyderowicz i L. Sandler.

Ligota Górny Śląsk.

Elektrownia okręgowa „Ligota" — Pietrowice. — Moc masz. Prąd pobiera z Prinzensgrube kopalnia Bocza i Traschold. — Dyr. Ks. Pszczyński.

Lipno woj. warszawskie.

Elektrownia Lipnowska. — Moc masz. 48 kW. — Werner i K. Szyjewski.

Lwów.

Miejskie Zakłady Elektryczne — Lwów, Wólecka 2. — Adr. tel.: „Elektrownia Lwów". — Moc masz. 16900 kW. — Prod. 24541835 kWg. — Dyr. inż. Marjan Dziewoński.

Lublin.

Elektrownia Sz. Brodta w Lublinie, Kościuszki 3. — Moc masz. 32 kW. — Dyr. Sz. Brodt.

Lublin.

Elektrownia W. Michaelisa w Lublinie, Krak.-Przedm. 31. — Moc masz. 75 kW. — Dyr. Wiktor Michaelis.

Łańcut woj. lwowskie.

Elektrownia Miejska w Łańcucie. — Moc masz. 165 kw. — Zarząd Elektrowni.

Łęczyca woj. łódzkie.

Elektrownia Miejska w Łęczycy. — Adr. tel.: „Elektrownia". — Moc masz. 180 KVA. — Prod. 156000 KWG. — Dyr. Wacław Komorowski.

Łomża woj. białostockie.

Elektrownia miejska w Łomży. Łomża, Polowa 13. — Adr. tel.: „Łomża—Elektrownia". — Moc masz. 2 silniki ropowe „Diesla" o mocy 120 KM. 280 KM. oraz 1 lokom. „Lanz" o mocy 120 KM. — Prod. 300000 kwg. — Kierow. W. Schild.

Łowicz woj. warszawskie.

Elektrownia Miejska w Łowiczu. — Adr. tel.: „Elektrownia Łowicz". — Moc masz. 158 KW. — Prod. 290000 kwg. — Dyr. inż Władysław Habiniak.

Łódź.

Łódzkie Tow. Elektryczne S. A. — Łódź, Targowa 1. — Moc masz. 6780 H. — Dyr.: inż. E. Ulman i inż. L. Tołloczko.

Łuck woj. wołyńskie.

Łucka Centralna Elektrownia Łuck, — Moc masz. 1638 kW. — Prod. (162,8). — Dyr. inż. Dowgird.

Międzyrzec woj. lubelskie.

Elektrownia i Zakłady Przemysłowe w Międzyrzeczu z. Podlaskiej. — Moc masz. 50 kW. — Dyr. Józef Finkelstejn.

Milowice woj. kieleckie.

Modrzejowskie Zakłady Górniczo - Hutnicze S. A. — Moc masz. 2820 kW. — Dyr. inż. Stempkowski.

Mysłowice Górny Śląsk.

Elektrownia Miejska w Mysłowicach ul. Rynek Górny Śląsk. — Moc masz. Pobiera prąd z elektrowni okręgowej w Chorzowie.

Opoczno woj. kieleckie.

Elektrownia Miejska w Opocznie. — Moc masz. 37 kW. — Dyr. Stefan Zakrzewski.

Ostrów Mazow. woj. białostockie.

H. Tejtel Sukc. Zakł. przem. w Ostrowiu Mazowieckim— Moc masz. 85 kW. — Dyr. A. J. Pokrzywa.

Owidz (Pomorze).

Zakłady Przemysłowe Wiechert jun. w Starogardzie. — Moc masz. 250 kW.

Ozorków woj. łódzkie.

Elektrownia Ozorkowska. — Moc masz. 60 kW.

Pabjanice woj. łódzkie.

Miejski Zakład Elektryczny p/ Łodzią, Garncarska 7. — Adr. tel.: „Pabjanice, Miejski Zakład Elektryczny". — Moc masz. 240 kW. — Prod. 327126 kwg.

Piotrków Tryb.

Elektrownia w Piotrkowie S. A. — Piotrków Tryb., Narutowicza 31. — Adr. tel.: „Piotrków Tryb. Elektrownia". — Moc masz. 1780 kW. — Prod. 1849100 kWg. — Dyr. inż. Leon Jaworski.

Płock woj. warszawskie.

St. i J. Górniccy. — Moc masz. 400 kW. — Stefan Kiefler.

Poznań.

Elektrownia Miejska w Poznaniu, Grobla 15. — Adres tel.: „Elektrownia Miejska Poznań". — Moc masz. 10000 kW. Prod. 17689190 kWh. — Dyr. Koźniewski.

Power and Traction Finance.

Company (Poland Limited) „The Power and Traction Finance Company (Poland) Limited" — Warszawa, Marszałkowska 94. — Dyr. inż. Landau.

Pruszków woj. warszawskie.

Elektrownia Okręgowa w Pruszkowie. Sp. Akc. Zarząd: Warszawa, Nowogrodzka 40 m. 9. — Adr. tel.: „Eleprusz—Warszawa". — Moc masz. 8500 kW. — Dyr. inż. Kaz. Straszewski.

Przemyśl woj. lwowskie.

Miejski Zakład Elektryczny w Przemyślu, Targowica 3.— Adr. tel.: „Elektrownia Przemyśl". — Moc masz. 1070 kw. (1600 KM). — Prod. 1960000 kwg. — Dyr. inż. Jerzy Jasiński.

Radom woj. kieleckie.

Radomskie Tow. Elektryczne S. A. Radom, Długa 16. — Adr. tel.: „Elektrownia Radom". — Moc masz. 4300 kw. — Prod. 60000000 kwg. — Dyr. inż. Al. Chądzyński.

Radzyń Podlaski woj. lubelskie.

D. Lichtenstejn, B. Aroniak i S-ka Elektrownia w Radzyniu, Ostrowiecka 42. — Moc masz. 30 kW. — Dyr. D. Lichtenstejn.

Radzymin woj. warszawskie.

Elektrownia miejska w Radzyminie. — Adr. tel.: „Elektr. Miejska". — Moc masz. 30 kw. — Prod. 33647,82 kwh.

Rawicz woj. poznańskie.

Gazownia, Elektrownia i Wodociągi Miejskie w Rawiczu. — Moc masz. 120 KM. i 200 KM. — Prod. 285864 kwg. — Florjan Rachelski.

Rutki pow. Kartuski, Pomorze.

Okręgowa Elektrownia powiatu kartuskiego w Rutkach, Biuro admin. w Kartuzach. — Adr. tel.: „Elektrownia Rutki—Kartuzy". — Moc masz. 560 kw. — Prod. 2206590 kWh. — Dyr. inż. Zbigniew Taczanowski.

Rybnickie Gwarectwo Węglowe.

Katowice G.-Śl., Powstańców 50. — Moc masz. 12000 kW.

Rypin woj. warszawskie.

„Elektrownia Miejska w Rypinie". — Moc masz. 47 kW. — Dyr. Stefan Gasiński.

Rzeszów woj. lwowskie.

Elektrownia miejska w Rzeszowie. — Adr. tel.: „Elektrownia Rzeszów". — Moc masz. 1000 KM. — Prod. 788000 Kwg. — Dyr. inż. Jan Żurowski.

Sambor woj. lwowskie.

Elektrownia miejska w Samborze. — Moc masz. 178 kW. — Dyr. Stanisław Wojakowski.

„Sieci Elektryczne" Warszawa, Marszałkowska 94. — Dyr. inż. Kaz. Gayczak.

Siedlce woj. lubelskie.

Elektrownia Miejska w Siedlcach. — Moc masz. 400 kW. — Dyr. Kaz. Zwierzański.

Sieradz woj. łódzkie.

Elektrownia m. Sieradza w dzierż. — Adr. tel.: „Elektrownia Sieradz". — Moc masz. 2 silniki Diesla o mocy 100 KM. i 50 KM. — Prod. 62532 klw. — Dyr. inż. Ludwik Monic.

Sierpc woj. warszawskie.

Młyn Parowy i Elektrownia Sp. Akc. w Sierpcu, Płocka 23. — Moc masz. 62 kW. — Dyr. p. Sambor.

Siersza Wodna woj. krakowskie.

Elektrownia Okręgowa w Zagłębiu Krakowskiem S. A. w Sierszy-Wodnej, poczta Trzebinia 2.—Adr. tel.: „Elektrownia Trzebinia". — Moc masz. 10000 kW. — Prod. 31000232 KWh. — Dyr. inż. Zdzisław Rauch.

Sokołów woj. lubelskie.

Młyn i Elektrownia S. Szafrana. Sokołów z. Siedlecka. Moc masz. 52 kW.

Sosnowiec woj. kieleckie.

Elektrownia Huty „Milowice". — Adr. tel.: „Sosnowiec Hutnicze". — Moc masz. 3 turbiny 2820 KW. — Prod. 6006700 KWg. — Dyr. Kazimierz Stankiewicz.

Starogard (Pomorze).

Zakłady Przemysłowe Wiechert jun w Starogardzie.

Stocki Młyn (Pomorze).

Elektrownia obwodowa (Pomorze). (Stocki Młyn) Gdańsk, Naugarten 11. — Moc masz. 1900 kW. — Paweł Studziński.

Suwałki woj. białostockie.

Elektrownia Miejska w Suwałkach. — Adr. tel.: „Elektrownia Suwałki". Moc masz. 750 KM. — Prod. 10000000 kwg. — Dyr. Inż. Trocki.

Szydłowiec woj. kieleckie.

Centralna Elektrownia Szydłowiec. — Adr. tel.: „Elektrownia Szydłowiec". — Moc masz. 210130110 amp. — Prod. 35000 kwg. — Dyr. Arnold Meryn.

Tarnopol.

Miejski Zakład Elektryczny w Tarnopolu, Kochanowskiego 11. — Adr. tel.: „Elektrownia Tarnopol". — Moc masz. 800 KM. — Prod. 840000 Kw. — Dyr. inż. Władysław Szczęsny.

Tarnów woj. krakowskie.

Zakłady Elektryczne m. Tarnowa. — Adr. tel.: „Elektrownia Tarnów". — Moc masz. 1100 KM. zainst. w r. 1928 1 motor 800 KM. — Prod. 1747600 KW. — Dyr. inż. Stanisław Zawadzki.

Tczew (Pomorze).

Elektrownia Miejska w Tczewie. — Moc masz. 1180 kW. Inż. Morawski.

Toruń (Pomorze).

Elektrownia i Gazownia w Toruniu. — Moc masz. 1670 kW. — Inż. S. Celichowski.

Trzemeszno (woj. Poznańskie).

Elektrownia i Wodociągi Miejskie w Trzemesznie. Moc masz. 132 kW. — St. Borkowski.

Wadowice woj. krakowskie.

Elektrownia Wadowice, Młyńska wł. „Elin" S. A. dla Przemysłu Elektrycznego w Krakowie, Św. Anny 1. — Adr. tel.: „Elektrownia Wadowice". — Moc masz. 222 kW. — Prod. 210797 Kwg. — Kier. Rudolf Czylek.

Warszawa.

„Kompanja Elektryczności w Warszawie". — Moc masz. 40120 KW. — E. Hannothiaux.

Warszawa.

Elektrownia Tramwajów Miejskich, Warszawa, Przyokopowa 28. — Moc masz. 5 turbog. o mocy 10100 KW. — Prod. 19830780 kWg. — Dyr. Alfons Kühn.

Warszawa.

Sp. Akc. „Siła i Światło", Warszawa, Marszałkowska 94 (dom własny). — Adr. tel.: „Eses-Warszawa". — Działalność: budowa i finansowanie elektrowni miejskich i okręgowych, tramwajów i kolei elektrycznych. — Dyrekcja: Tadeusz Sułowski—Dyr. nacz., Janusz Regulski—Dyr. finansowy, Kaz. Gayczak—Dyr. techn.

Wągrowiec woj. poznańskie.

Elektrownia Miejska Wągrowiec. — Adr. tel.: „Elektrownia-Wągrowiec". — Moc masz. Motor Diesla 150 KM. lokomobila 60 KM. 160 kw. — Prod. 177000 kw. — Kierow. Antoni Krajkowski.

Wieliczka woj. krakowskie.

Miejski zakład elektryczny do przesyłania energii elektrycznej. — Moc masz. Prąd od elektrowni Żupy Solnej.

Wieluń woj. łódzkie.

Elektrownia Miejska w Wieluniu, ul. Baryczków. — Adr. tel.: „Elektrownia Wieluń". — Moc masz. 2 lokomobile parowe 135 HP. 60 HP. — Prod. 118205 KWG. — Dyr. Inż. Fryderyk Pur.

Włocławek woj. warszawskie.

Elektrownia Miejska we Włocławku, Słowackiego 2. Adr. tel.: „Elektrownia Miejska Włocławek". — Moc masz. 4 lokomobile 700 KM. — Prod. 1280640 Kwg. — Kier. W. Maszewski.

Włodzimierz-Wołyński (woj. wołyńskie).

Przeds. dla Eksploatacji Elektr. Włodzimierskiej. Edmund Lakutowicz. — Moc masz. 96 kW.

Wyrzysk (Pomorze).

Centrala Elektryczna Wyrzysk T. z o. p. Nieżychowo p. Białośliwie, pow. Wyrzysk. — Adr. tel.: „Elektron-Nieżychowo". — Moc masz. 3000 KW. — Prod. 3000000 Kwh. — Dyr. Inż. Eryk Peuckert.

Wyszków woj. warszawskie.

Elektrownia Wiktora Eychlera. Wyszków, pow. Płutuski, Elektrownia Wiktora Eychlera. Wyszków, pow. Pułtuski, woj. warszawskie. — Adr. tel.: „Elektr. Eychlera-Wyszków". — Moc masz. 32 KW. — Prod. 16950 Kwh. — Dyr. Wiktor Eychler.

Zamość woj. lubelskie.

Elektrownia Miejska Wyjazd Lwowskii. — Moc masz. 1 turbina 750 koni 2 maszyny par. 430 koni razem. — Prod. 860000 kwg. — Dyr. Inż. Al. Jaworski, Henryk Szczepakowski.

Zgierz woj. łódzkie.

Tow. Akc. Elektrowni Zgierskiej. — Adr. tel.: „Elektrownia-Zgierz". Moc masz. 2944 kW. — Inż. Stan. Próchnik.

Związek Elektryfikacyjny. Chełmno, Dworcowa 50. — P. Prądzyński.

9. Przemysł Górniczy i Hutniczy

A. Stan Przemysłu Węglowego Zag. Dąbrowskiego i Krakowskiego

1. Produkcja węgla w latach 1926 i 1927.

Pod wpływem ogólno światowego kryzysu węglowego, wywołanego całym szeregiem znanych ogólnie przyczyn, jak i pod wpływem przesilenia gospodarczego, które nawiedziło państwo polskie w r. 1925 w związku z załamaniem się złotego i wybuchem wojny celnej z Niemcami, produkcja węgla w Zagłębiu Dąbrowskiem i Krakowskiem do połowy niemal 1926 roku kształtuje się bardzo niepomyślnie. Mimo to w porównaniu z Zagłębiem Górnośląskiem stan produkcji w obu powyższych Zagłębiach, a zwłaszcza w Dąbrowskiem nawet i w tym okresie najcięższego przesilenia był zawsze o wiele wyższy, niż stan produkcji w Zagłębiu Górnośląskiem, jak to wykazuje najlepiej poniższa tablica:

Wydobycie węgla	1913	1923	1924	1925	1926	1927
w obecnych granicach Polski	40.972.108 100%	36.097.997 88,10%	3?.224.680 78,65%	28.856.056 70,43%	35 747.348 87,25%	38.084.086 92,95%
w Zagłębiu Górnośląskiem	31.997.906 100%	26.499.653 82,82%	23.701.873 74,07%	21.446 824 67,03%	25 945 978 80,72%	27.610.632 86,32%
w Zagłębiu Dądrowskiem i Krakowskiem . . .	8.689.999 100%	9.467.844 108,95%	8.409.070 96,77%	7.422.425 85,41%	9.582.200 110,27%	10.084.439 116,05%

Pomyślniejszy stan produkcji zarówno w Zagłębiu Dąbrowskiem i Krakowskiem w porównaniu z ogólnem wydobyciem węgla w Polsce, jak i w Zagłębiu Górnośląskiem wytłómaczyć można przedewszystkiem tem, że przemysł węglowy Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego wskutek powstania państwowości polskiej nie doznał prawie wcale zmiany w ogólnym charakterze swego zbytu, gdyż jak poprzednio, tak i potem, korzystał on niemal wyłącznie ze swych rynków dzielnicowych, t. j. b. Kongresówki, względnie Małopolski. Zbyt bowiem węgla dąbrowskiego do Rosji wewnętrznej był także i przed wojną tak minimalny, iż utrata rynku rosyjskiego nie mogła wywrzeć większego wpływu na stan jego produkcji. Zagłębie Krakowskie zaś węgla swego poza granicami Małopolski wogóle nie zbywało, wobec czego powstanie państwa polskiego w niczem dawniejszych jego rynków zbytu nie zmieniło.

Zupełnie inaczej natomiast przedstawiała się sprawa ta w Zagłębiu Górnośląskiem, gdzie przemysł węglowy po przyłączeniu Górnego Śląska do Polski zmuszony był ograniczyć zbyt węgla na swój właściwy dawniejszy rynek zbytu, t. j. wewnętrzny rynek niemiecki do kontyngentu w wysokości 500.000 ton miesięcznie, po wybuchu zaś wojny celnej z Niemcami utracił rynek ten w zupełności i zmuszony był z jednej strony wywalczać sobie w ciągłych konfliktach z przemysłem węglowym Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego możliwość zbytu na wewnętrznym rynku polskim, z drugiej zaś szukać nowych zastępczych rynków eksportowych na terenach geograficznie i frachtowo nadzwyczaj niekorzystnie położonych i zupełnie sobie nieznanych.

Mimo jednak stosunkowo korzystnego stanu wydobycia nawet i w najcięższym roku 1925, sytuacja przemysłu węglowego w Zagłębiu Dąbrowskiem i Krakowskiem była o tyle niepomyślna, iż wobec ostrej walki konkurencyjnej z przemysłem górnośląskim ceny węgla na rynku wewnętrznym spadły poniżej kosztów własnych, co zagrażało już poważnie egzystencji słabszego finansowo przemysłu węglowego tych Zagłębi. Dopiero osiągnięte w połowie 1925 r. porozumienie polskiego przemysłu węglowego wszystkich zagłębi, ukoronowane utworzeniem obejmującej zarówno Konwencję Górnośląską, jak i Konwencję Dąbrowsko-Krakowską Konwencji Ogólno-Polskiej, zdołało zapobiec dalszej walce między poszczególnemi zagłębiami, a nawet między poszczególnemi kopalniami i położyć kres panującej od długiego czasu zupełnej anarchji na naszym wewnętrznym rynku węglowym.

Powstanie Konwencji Ogólno-Polskiej, której celem jet pośrednie regulowanie produkcji przy pomocy przyznawanych każdej kopalni odpowiednio do jej zdolności produkcyjnej i każdorazowej konjunktury licencji wysyłkowych dla rynku wewnętrznego i niespornych rynków zagranicznych (obecnie do rynków tych należą jedynie Gdańsk i państwa sukcesyjne, t. j. Austrja, Czechosłowacja i Węgry) oraz polityka cen na tychże samych rynkach, miało niewątpliwie nadzwyczaj korzystny wpływ na kształtowanie się zbytu węgla na tych właśnie rynkach, a przedewszystkiem na rynku wewnętrznym, oraz na uporządkowanie i reorganizację krajowego handlu węglem. Mimo to jednak Konwencja Ogólno-Polska nie odrazu znalazła pełne uznanie w kołach polskiego przemysłu węglowego i przez czas dłuższy walczyć musiała z rozmaitemi tendencjami odśrodkowemi, zwłaszcza w Zagłębiu Dąbrowskiem i Krakowskiem, lecz w końcu udało się pokonać wszystkie trudności, przeciwstawiające się dalszemu jej trwaniu i z dniem 1 sierpnia 1927 przedłużyć Konwencję Ogólno-Polską na okres— w naszych warunkach stosunkowo bardzo długi — bo aż na 3 lata i 2 miesiące, t. j. do 1 października 1930 r., przyczem dzięki interwencji Rządu możliwe było rozciągnąć ją także i na te nieliczne kopalnie w obu

głównych zagłębiach, które do owej chwili pozostawały poza ramami Konwencji, lub też już w czasie jej trwania z powodu nieuwzględnienia ich żądań znowu z niej wystąpiły.

2. Zbyt wewnętrzny.

Do chwili wybuchu wojny celnej zbyt węgla z Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego na rynku wewnętrznym kształtował się jeszcze stosunkowo dość pomyślnie, gdyż, jak już poprzednio wspomniano, przemysł górnośląski dysponując jeszcze wówczas kontyngentem wywozowym do Niemiec w wysokości 500.000 ton miesięcznie, nie występował na rynku wewnętrznym jako zbyt groźny konkurent. Gdy jednak po wybuchu wojny celnej także i przemysł górnośląski rozpoczął energiczne starania o rozszerzenie swego zbytu na rynku wewnętrznym ,a równocześnie pojemność tego rynku pod wpływem załamania się złotego i ostrego przesilenia gospodarczego bardzo silnie zmalała, począł także i zbyt węgla dąbrowskiego i krakowskiego na tym rynku znacznie się zmniejszać, tak, iż przeciętny miesięczny zbyt w tym roku nie osiągnął nawet ilości 500.000 ton, która wobec minimalnego w tym czasie eksportu reprezentowała niemal całkowity zbyt obu tych zagłębi.

Znaczna poprawa gospodarcza, jaka nastąpiła w kraju, począwszy od połowy 1926 roku, wpłynęła również nieco na zwiększenie pojemności rynku wewnętrznego. Z wytworzonych w ten sposób możliwości zbytu przemysł Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego nie skorzystał wcale, gdyż pragnął on również wykorzystać doskonałą konjunkturę eksportową, wynikłą ze strejku górników w Anglji. Wskutek tej okoliczności ogólny zbyt węgla na rynku wewnętrznym z Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego, który w r. 1925 wynosił 5.990.908 ton, spadł nieznacznie w r. 1926 na 5.832.109 ton. Dopiero w r. 1927 po ustaniu konjunktury strejkowej skierował także i przemysł obu tych zagłębi baczniejszą uwagę na rynek wewnętrzny, którego pojemność w ciągu tego roku pod wpływem ogólnej poprawy gospodarczej w kraju jeszcze w dalszym ciągu wzrosła, dzięki czemu zbyt wewnętrzny z r. 1927 podniósł się do 6.823.323 ton, a więc niemal do 570.000 ton miesięcznie. Trwa--a nadal poprawa sytuacji gospodarczej pozwoli zapewne w ciągu r. 1928 na dalsze podniesienie zbytu wewnętrznego.

3. Eksport.

Jeszcze w r. 1925 zbyt wewnętrzny odegrywał w ogólnym zbycie Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego bezwzględnie decydującą rolę, podczas gdy udział eksportu w zbycie tym był zupełnie minimalny. I tak wywieziono z kopalń, należących do Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych Zagłębia Dąbrowsko-Krakowskiego, a obejmujących 95,17% produkcji całego tego zagłębia, w ciągu r. 1925 drogą lądową do Czechosłowacji, Austrji, Węgier, Włoch, Jugosławji, Szwecji i Rumunji ogółem tylko 461.055 ton. O eksporcie zamorskim w tym czasie nie może być prawie wogóle mowy, gdyż eksport ten podjęty został dopiero w sierpniu 1925 r. a do końca roku dosięgnął zaledwie ilości 23.493 ton. Dopiero w ciągu r. 1926, a właściwie dopiero od chwili wybuchu strejku górników w Anglji zaznacza się także i w tem zagłębiu intensywniejsze dążenie do korzystania z nadarzonej dzięki strejkowi konjunktury i do opanowania także i rynków zamorskich. Podjęte w tym kierunku usiłowania wydały stosunkowo bardzo pomyślne rezultaty, gdyż eksport węgla z całego Zagłębia Dąbrowsko-Krakowskiego, który w r. 1925 wynosił łącznie zaledwie 484.548 ton, podniósł się w ciągu roku 1926 do cyfry 2.754.851 ton. Ten ogromny wzrost eksportu w ciągu jednego roku zawdzięczać oczywiście należy w pierwszym rzędzie wyjątkowej konjunkturze, wywołanej 7-miesięcznym strejkiem górników w Anglji i wyczerpaniem się zapasów węgla we wszystkich niemal krajach Europy. Było zatem odrazu rzeczą jasną, że eksport ten po ustaniu strejku nie da się utrzymać na tym samym poziomie, zwłaszcza, że w eksporcie w r. 1926 bardzo poważną rolę odgrywał eksport do Anglji, który ustać musiał bezzwłocznie po zakończeniu strejku. I rzeczywiście w ciągu r. 1927 łaczny eksport z całego Zagłębia Dąbrowsko-Krakowskiego osiągnął jedynie cyfrę 1.898.560 ton, co jednak po uwzględnieniu odpadnięcia momentu konjunkturalnego uznać należy za rezultat niezwykle pomyślny. Pamiętać przytem trzeba, że eksport w ciągu r. 1927 odbywał się wśród niezmiernie uciążliwych warunków wskutek niesłychanie ostrej konkurencji węgla angielskiego i przy coraz gorszych skutkiem właśnie tejże konkurencji cenach eksportowych. W ostatecznym rezultacie eksport z tego zagłębia w r. 1927 osiągnął niemal 70% wyjątkowego eksportu z r. 1926, a jeżeli uwzględnimy, że i eksport węgla górnośląskiego osiągnął w r. 1927 tylko 80% eksportu z r. 1926, to wynik osiągnięty przez Zagłębie Dąbrowsko-Krakowskie w r. 1927, który był właściwie dopiero pierwszym rokiem eksportu zamorskiego z tego zagłębia i wogóle pierwszym rokiem poważniejszej ekspansji eksportowej w normalnych warunkach, uważać należy za niezwykle pomyślny.

Nie ulega też żadnej wątpliwości, że przemysł węglowy Zagłębia Dąbrowsko-Krakowskiego zachęcony tym bądź co bądź, zwłaszcza przy uwzględnieniu specjalnie uciążliwych pod wpływem dumpingu angielskiego warunków, nadzwyczaj korzystnym wynikiem swej dotychczasowej akcji eksportowej, dołoży także i w dalszym ciągu wszelkich starań o utrzymanie a nawet i powiększenie swego eksportu zarówno na środkowoeuropejskie, jak i na północne rynki zbytu.

4. Działalność Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego w r. 1926 i 1927.

Rada Zjazdu działalnością swoją jako zrzeszenia zawodowego objęła m. in. sprawy następujące:

1) opracowywanie i bezpośrednie udzielanie czynnikom rządowym swojej opinji o projektach ustaw i rozporządzeń wykonawczych, w których przemysł górniczy jako taki był zainteresowany,

2) opracowywanie i udzielanie czynnikom rządowym za pośrednictwem Centralnego Związku Polsk. Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów swojej opinji o projektach ustaw i rozporządzeń wykonawczych, dotyczących przemysłu wogóle,

3) wyjednywanie ulg dla przemysłu w dziedzinie podatkowej, w szczególności zaś w dziedzinie, dotyczącej podatku majątkowego, dochodowego, przemysłowego oraz podatków samorządowych.

4) wyjednywanie dla przewozu węgla ulgowych taryf kolejowych, tak na polskich kolejach państwowych, jak i korzystnych taryf tranzytowych, na kolejach państw ościennych,

5) podejmowanie starań w porozumieniu z rządem, o uzyskanie kredytów zagranicznych dla powiększenia kapitału obrotowego i inwestycyjnego,

6) przedstawianie władzom rządowym i sferom sejmowym najważniejszych postulatów przemysłu węglowego.

7) zawieranie umów ze związkami robotniczemi i pracowniczemi oraz porozumiewanie się z organami Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w zakresie ubezpieczeń społecznych i t. p.,

8) prowadzenie działu statystycznego i publikacji danych statystycznych własnych oraz urzędowych we własnym organie: „Przeglądzie Górniczo-Hutniczym".

5. Władze Rady Zjazdu.

Władze Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego stanowią:

Prezes: Inż. Witold hr. Sągajłło.

Członkowie Prezydjum: in. Stanisław Gadomski, inż. Piotr Bronisław Markiewicz, inż. Zygmunt Szczotkowski.

Komisja Rewizyjna: inż. Mieczysław Grabiński, inż. Zygmunt Szczotkowski, inż. Stanisław Raźniewski, Kazimierz Wosiński.

Kierownictwo Biura: Przemysław Radzimiński — Sekretarz Rady Zjazdu.

Adres: Dąbrowa Górnicza, ul. 3 Maja 11, telefony 43 i 75.

Przedstawicielstwo w Warszawie: Tomasz Kociatkiewicz — Przedstawiciel Rady Zjazdu, Warszawa, Al. Jerozolimskie 47, tel. 25-43.

6. Wykaz członków (firm), wchodzących w skład Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego.

Firma i adres zarządu kopalń	Nazwa kopalni węgla kamiennego	Nazwa miejscowości, w której kopalnia się znajduje
ZAGŁĘBIE DĄBROWSKIE.		
1) Towarzystwo Sosnowieckie Kopalń Węgla i Zakładów Hutniczych w Sosnowcu	Jerzy Modrzejów Władysław Jadwiga Ignacy Wiktor	Niwka Modrzejów Klimontów Klimontów Zagórze Miłowice
2) Towarzystwo Górniczo - Przemysłowe Saturn, poczta Sosnowiec	Saturn Jowisz Mars	Czeladź Wojkowice Zielona
3) Tow. Warszawskie Kopalń Węgla i Zakładów Hutniczych poczta Dąbrowa Górnicza	Kazimierz Juljusz	Niemce Niemce
4) Gwarectwo Hrabia Renard w Sosnowcu	Hr. Renard	Sosnowiec
5) Towarzystwo Francusko - Włoskie Dąbrowskich Kopalń Węgla Kamiennego w Dąbrowie Górniczej	Paryż Koszelew	Dąbrowa Górnicza
6) Bezimienne Towarzystwo Kopalń Węgla „Czeladź", poczta Sosnowiec	Czeladź	Piaski
7) Towarzystwo Grodzieckie Kopalń Węgla i Zakładów Przemysłowych, poczta Grodziec	Grodziec II	Grodziec
8) Towarzystwo Akcyjne Kopalń Węgla „Flora" w Dąbrowie Górniczej	Flora	Gołonóg
9) Franko - Polskie Towarzystwo Górnicze w Dąbrowie Górniczej	Reden	Dąbrowa Górnicza
10) Towarzystwo Solway w Grodźcu, poczta Grodziec	Grodziec-I	Grodziec
ZAGŁĘBIE KRAKOWSKIE		
11) Jaworznickie Komunalne Kopalnie Węgla, Spółka Akcyjna w Krakowie	Kościuszko Piłsudski Jan Kanty Szczotki	Jaworzno Jaworzno Jaworzno Dąbrowa pod Jaworznem
12) Sierszańskie Zakłady Górnicze, Sp. Akc. w Sierszy Wodnej	Artur Krystyna	Siersza Tenczynek
13) Gwarectwo Węglowe Brzeszcze w Brzeszczach	Andrzej	Brzeszcze
14) Towarzystwo Przemysłowo - Górnicze w Borach, poczta Jaworzno	Sobieski	Bory pod Jaworznem
15) Galicyjskie Tow. Akcyjne Zakładów Górniczych w Libiążu	Janina	Libiąż

FRANKO POLSKIE T-wo GÓRNICZE

Sp. Akc.

ROK ZAŁOŻENIA 1896

Kopalnia węgla kamiennego „REDEN"

Huta Cynkowa „KONSTANTY"

Kopalnia Rud Cynkowo-Ołowianych „ULISSES"

Adres: Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi Nr. 12.

Dyrektor Zarządający: **Inż. Władysław Żukowski**

Inż. Antoni Starkiewicz

Robotników:	na kopalni „Reden" . . . . 1169. „ hucie cynkowej „Konstanty" . . . . . 256. „ kopalniach galmanu „Ulisses" . . . . 596.

Silników:	na kopalni „Reden" . . . . HP. 2770. „ hucie cynkowej „Konstanty" . . HP. 147. „ kopalniach galmanu „Ulisses" . . HP. 1247.

Wytwórczość roczna:	węgla T. około 300.000	cynku T. około 2000	rud. cynk. ołow. T. około 28.000

CZASOPISMO

„Przegląd Górniczo-Hutniczy"

wychodzi 1-go i 15-go każdego miesiąca

w Dąbrowie-Górniczej.

Czasopismo to poświęcone jest **zagadnieniom naukowym z dziedziny górnictwa, hutnictwa i nauk** pokrewnych oraz **ogólnym sprawom i interesom przemysłu górniczo-hutniczego. Bogata, wszechstronna i urzędowa statystyka przemysłu górniczo-hutniczego w Polsce.**

Przedpłata: kwartalna 12 złotych, zagranicą 13 złotych.

Ogłoszenia zamieszczone w Przeglądzie Górniczo-Hutniczym czyta cały przemysł górniczo-hutniczy.

Cennik ogłoszeń przesyła się na żądanie.

Redakcja i Administracja w Dąbrowie Górniczej.

ul. 3-go Maja № 11, telefon № 43 i 75.

B. Przemysł Górniczy i Hutniczy Górnego Śląska

I. Ogólne warunki jego rozwoju dawniej a dziś — z szczeg. uwzględn. 1926 i 1927 roku.

1. Rynki jego zbytu w czasie przynależności do Niemiec.

Górnośląski przemysł górniczo - hutniczy przeżywał w ciągu roku 1925 swój najbardziej krytyczny, a nawet wprost katastrofalny okres. Po wybuchu wojny celnej z Niemcami w czerwcu tego roku zdawało się, że przemysł ciosu tego, jakim była dla niego utrata najważniejszego i od początków jego istnienia głównego rynku zbytu, nie wytrzyma i że znaczna część kopalń i zakładów hutniczych będzie musiała być zupełnie unieruchomiona. Przemysł bowiem górnośląski tak za czasów przedwojennych, jak również aż do chwili przyłączenia Górnego Śląska do Polski był przemysłem o typie wybitnie wewnętrzno - krajowym, t. zn., iż ogromną część swej produkcji zbywał na wewnętrznym rynku niemieckim. Składał się na to cały szereg przyczyn, a do najważniejszych należało niekorzystne położenie geograficzne Zagłębia Górnośląskiego, t. j. wielka jego odległość od bardziej pojemnych rynków zagranicznych i od portów morskich, skutkiem czego ani eksport kontynentalny, ani eksport zamorski nie mógł się rozwinąć na większą skalę.

Zasadniczo jako właściwy i naturalny rynek eksportowy przemysłu górnośląskiego uchodził już przed wojną rynek rosyjski, a w pierwszym rzędzie rynek b. Kongresówki, a częściowo również mniej uprzemysłowione kraje monarchji austro - węgierskiej, t. j. przedewszystkiem b. Galicja i Węgry, jednakże polityka celna obu tych państw, t. j. Rosji i Austro - Węgier zabijała niemal w zarodku wszelkie możliwości eksportowe. Jedynie tylko węgiel, którego import do Austro - Węgier był zupełnie wolny od cła, a do Rosji obciążony minimalną stawką w wysokości 0,20 Mk. od tonny, zdołał sobie w ciągu lat zdobyć przodujące stanowisko na rynku austro - węgierskim, dokąd np. w roku 1911 wywieziono go z Górnego Śląska 8,9 milj. tonn. W dość dużych ilościach wywożono również węgiel górnośląski do Rosji, tak np. w r. 1911 1,36 milj. tonn, co stanowiło $\frac{1}{3}$ część całego rosyjskiego importu węglowego.

Eksport żelaza natomiast, który do roku 1885 rozwijał się jeszcze dosyć pomyślnie, został w późniejszych latach prawie zupełnie uniemożliwiony polityką celną państw sąsiednich. Dość powiedzieć, że cło na surówkę żelazną do Rosji zostało w r. 1887 podwyższone z 1,19 Mkn. na 5,95 Mkn., a w r. 1891 na 6,94 Mkn. za 100 kg. To też wywóz surówki żeliwnej do Rosji, który w r. 1886 wynosił jeszcze 62.534 t., t. j. 86,4% całego ówczesnego zbytu, spadł w r. 1910 na 238 t., t. j. 0,3% całego zbytu. Jak ważną rolę odgrywał rynek rosyjski specjalnie w zbycie surówki, widocznem jest również z tego, że podczas gdy w r. 1886 sam eksport do Rosji wynosił 62,534 t., to w r. 1911, a więc 15 lat później, całkowity zbyt surówki łącznie z rynkiem krajowym wynosił tylko 64.434 t.

Również i eksport gotowych wyrobów hutniczych zmniejszył się skutkiem rosyjskiej polityki celnej ze 116.969 t. w r. 1896, stanowiących 81,59% całego zbytu zagranicznego, na 6.678 t. w r. 1911 i stanowił już wówczas tylko 8,3% całego zbytu zagranicznego.

Bez względu zresztą na przyczyny, faktem jest, że w ostatnich latach przed wojną i aż do chwili przyłączenia Górnego Śląska do Polski przemysł górnośląski, a zwłaszcza przemysł hutniczo - żelazny i cynkowy posiadały swe rynki zbytu prawie wyłącznie na wewnętrznym rynku niemieckim. I tak wywieziono w r. 1911 surówki żeliwnej tylko 21,9%, podczas gdy 71,1% pozbyto na rynku wewnętrznym. Z gotowych wyrobów hutniczych wywieziono w tymże roku zaledwie 6,3%, a natomiast 93,7% pozbyto również na rynku wewnętrznym. Wreszcie i z produkcji cynkowej wywieziono w tymże roku, mimo, iż w tym wypadku polityka celna państw sąsiednich, jak również i większe koszta przewozu wobec wysokiej wartości produktu nie odgrywały poważniejszej roli, jedynie tylko 24,4%, podczas gdy 75,6% pozbyto w granicach państwa niemieckiego. Jedynie tylko produkcja ołowiu miała charakter nieco bardziej eksportowy, gdyż wywieziono w tym roku 43,3% całego zbytu, a resztę, t. j. 56,7% pozbyto na rynku wewnętrznym.

2. Okres przejściowy pó przyłączeniu do Polski.

Z chwilą przyłączenia Górnego Śląska do Polski sytuacja zmieniła się o tyle, że przemysł górnośląski uzyskał niejako dwa wewnętrzne rynki zbytu. Otworzył się przed nim odrazu cały ogromny rynek polski, a równocześnie, dzięki postanowieniom Konwencji Genewskiej, miał prawo korzystać jeszcze przez 3 lata z bezcłowych bardzo znacznych kontyngentów importowych do Niemiec. Okres ten pomyślany był przez twórców konwencji jako okres przejściowy celem dania możności przemysłowi górnośląskiemu przestawienia się, względnie przeorjentowania się ze swego dotychczasowego, głównego i właściwie niemal jedynego rynku zbytu, t. j. wewnętrznego rynku niemieckiego na rynek wewnętrzny polski. Okres ten jednak nie został należycie wykorzystany. Złożyły się na to rozmaite przyczyny. W pierwszym rzędzie wpłynęła na ten fakt okupacja zagłębia Ruhry, która unieruchomiwszy cały niemal przemysł reńsko - westfalski, otworzyła przed przemysłem górnośląskim świetną konjunkturę zbytu na rynku niemieckim. Dalszym powodem niewykorzystania tego okresu przejściowego była mała wówczas pojemność wewnętrznego rynku polskiego, wyczerpanego zniszczeniami wojny światowej i bolszewickiej. Pozatem rynek polski nie był wówczas bynajmniej tabula rasa, lecz opanowany był w całości już to przez przemysł górniczo - hutniczy b. Kongresówki i Galicji, już przez pozostający z dawien dawna w stosunkach handlowych z temi dzielnicami, a zwłaszcza z b. Galicją przemysł górniczo - hutniczy austrjacki i węgierski. W końcu pamiętać należy o tem, że rynek wewnętrzny polski był dla przemysłu górnośląskiego właściwie ziemią nieznaną, że nie posiadał on rozbudowanej w tym kierunku organizacji handlowej, że nie znał zupełnie stosunków i zwyczajów handlowych tego rynku, że walczyć musiał z trudnościami prawnemi, administracyjnemi i językowemi i co najważniejsze, że główny konsument tego rynku dla produktów górniczo - hutniczych, t. j. Rząd polski z powodu trudności budżetowych i finansowych prawie wcale wówczas nie wchodził w rachubę.

3. Wybuch wojny celnej z Niemcami i jej następstwa.

Skutkiem tych wszystkich okoliczności w chwili, gdy ten okres przejściowy zakończył się w dniu 15 czerwca 1925, przemysł górnośląski przestawienia swego na rynek wewnętrzny jeszcze nie dokonał, względnie uczynił to tylko w bardzo małym stopniu. Przemysł ten do ostatniej chwili liczył się z tem, że przed ukończeniem tego okresu przejściowego dojdzie jeszcze do zawarcia, jeżeli nie traktatu handlowego, to przynajmniej jakiegoś prowizorjum między Polską a Niemcami, które zapewni mu możność dalszego korzystania choćby w ograniczonych częściowo rozmiarach z rynku niemieckiego. Niestety, jednak nadzieje te nie spełniły się. W dniu 15 czerwca wybuchła wojna celna między Polską a Niemcami, która jednym zamachem odcięła przemysł górnośląski zupełnie od rynku niemieckiego, stawiając go w ten sposób w sytuacji niesłychanie krytycznej.

Wywóz węgla spadł momentalnie o 500.000 t., wywóz gotowych wyrobów hutniczych jak i stali specjalnych, blach cynkowych, kwasu siarkowego i t. d. ustał niemal zupełnie. Następstwem tej sytuacji było ograniczenie ruchu w kopalniach i hutach, a nawet całkowite zamknięcie niektórych zakładów lub poszczególnych oddziałów, znaczne redukcje robotników i ogromny wzrost bezrobocia na Górnym Śląsku. Mamy zresztą jeszcze wszyscy zbyt świeżo w pamięci wszystkie skutki wytworzonej skutkiem nagłego wybuchu wojny celnej z Niemcami sytuacji, by trzeba je było szczegółowo przypominać.

Wybuch wojny celnej z Niemcami miał jednak dla przemysłu górnośląskiego tę dobrą stronę, że zmuszając go do zerwania wszelkich niemal stosunków handlowych z Niemcami, skierował go równocześnie pełnym frontem w stronę rynku polskiego. Ta zmiana frontu nie mogła się oczywiście dokonać bez ostrego konfliktu z przemysłem górniczo - hutniczym innych dzielnic Polski, które już dawniej rynek ten w całości niemal opanowały i przez nowowystępującą konkurencję Górnego Śląska uczuły się zagrożone w swym dotychczasowym stanie posiadania. Na szczęście jednak dzięki rozsądkowi, doświadczeniu i dobrej woli kierowników przemysłu po jednej i drugiej stronie doszło po krótkiej walce, okupionej zresztą bardzo poważnemi stratami, do porozumienia najpierw w przemyśle węglowym przez stworzenie Konwencji Ogólno - Polskiej, regulującej sprawy podziału zbytu, polityki cen i warunków sprzedaży na całym polskim rynku węglowym, a następnie przez stworzenie Syndykatu Polskich Hut Żelaznych, który w krótkim czasie uporządkował i zorganizował cały wewnętrzny rynek żelazny i działalnością swą objął wszystkie polskie huty żelazne i wszystkie niemal kategorje wyrobów hutniczych.

W ten sposób w ciągu niespełna 2-ch lat, t. j. w ciągu drugiej połowy 1925 r. i 1926 r. dokonało się ostatecznie zupełne przestawienie przemysłu górnośląskiego z rynku niemieckiego na rynek polski i włączenie tego przemysłu w organizm gospodarczy państwa polskiego. Że wszystko to odbyło się bez wielkich wstrząsów, bez ruiny tych czy owych przedsiębiorstw, bez poważniejszych następstw na rynku pracy, świadczy bądź co bądź zarówno o wielkiej żywotności i zdolnościach ewolucyjnych przemysłu górnośląskiego, o talencie organizacyjnym jego kierowników, jak i niemniej o dużej elastyczności i wielkich siłach żywotnych całego naszego organizmu gospodarczego, który stosunkowo bardzo szybko i bez żadnej dla siebie szkody potrafił wchłonąć w siebie i zasymilować tak potężny rozmiarami a tak obcy swą strukturą twór gospodarczy, jak przemysł górnośląski.

4. Strajk górników w Anglji i jego skutki dla przemysłu górnośląskiego.

Pełne przestawienie się przemysłu górnośląskiego na wewnętrzny rynek polski stanowiło niewątpliwie główną postawę zasadniczej zmiany w sytuacji tego przemysłu, jaka dokonywać się zaczęła na przełomie 1925/1926 roku. W normalnych warunkach proces tej przemiany byłby jednak trwał przez czas dość długi, zanim poprawa ta stałaby się nazewnątrz bardziej widoczną. Na szczęście proces ten przyspieszony został nadzwyczajnie dzięki strejkowi górników w Anglji. Strejk ten stworzył dla przemysłu górnośląskiego, a w pierwszym rzędzie dla węglowego, nadzwyczajną konjunkturę, jeżeli nawet nie dochodową, to w każdym razie ilościową.

Począwszy od czerwca 1926 eksport węgla z Górnego Śląska wzrastać począł gwałtownie z miesiąca na miesiąc, zyskując coraz nowe rynki zbytu, o których w normalnych warunkach wogóle nawet mowy być nie mogło, jak np. rynek angielski. Gwałtowne zapotrzebowanie węgla, jakie objawiło się w całej Europie pod wpływem strejku angielskiego, miało ponadto dla przemysłu górnośląskiego ten niezmiernie cenny rezultat, że skłoniło do pobierania węgla górnośląskiego cały szereg takich konsumentów, którzy do owej chwili byli niejako zasuggerowani przeświadczeniem, że węgla angielskiego żaden inny węgiel zastąpić nie zdoła. To przełamanie tkwiących w psychice całego szeregu konsumentów przesądów o niczem niezastąpionej jakości węgla angielskiego, stworzyło w następstwie doskonałe podstawy do dalszego rozwoju eksportu węgla górnośląskiego i do częściowego przynajmniej utrzymania tych rynków, które w ciągu strejku angielskiego zostały zdobyte. Ogromny wzrost eksportu i wydobycia węgla górnośląskiego w ciągu całego roku 1926 pociągnął za sobą, jak wiadomo, cały szereg dalszych następstw o niezmiernej doniosłości. I tak przedewszystkiem skutkiem znacznego dopływu walut i dewiz z eksportu węgla nastąpiła już w lipcu 1926 stabilizacja złotego na poziomie około 9 zł. na 1 dol., co stanowiło główny punkt wyjścia dla zapoczątkowania ogólnej poprawy w sytuacji gospodarczej państwa. Wzrost produkcji węgla pozwolił na pełne zatrudnienie zajętych wówczas w przemyśle węglowym robotników, którzy do owej chwili pracowali tylko od 3 — 4 dni w tygodniu, oraz na sukcesywne zatrudnienie osiemnastu tysięcy bezrobotnych. Zwiększona siła konsumcyjna przemysłu węglowego, jako takiego, jak i zatrudnionych w tym przemyśle mas robotniczych, spowodowała równocześnie znaczne ożywienie w innych działach przemysłu polskiego. Równocześnie skutkiem zupełnego niemal unieruchomienia angielskiego przemysłu żelaznego zwiększył się także na rynkach europejskich i zamorskich popyt na żelazo i stal innego pochodzenia, skutkiem czego zwiększyły się bardzo silnie możliwości eksportowe polskiego przemysłu hutniczego, a w pierwszym rzędzie górnośląskiego, a produkcja hut górnośląskich, która w grudniu 1925 pod wpływem następstw wojny celnej

z Niemcami spadła na najniższy poziom 24.000 t., zaczęła znowu w szybkiem tempie się podnosić.

Pod wpływem tych wszystkich przejawów i równoczesnego podniesienia się poziomu cen płodów rolniczych zdolność konsumcyjna ludności w Polsce zaczęła szybko wzrastać, powodując coraz lepsze zatrudnienie we wszystkich działach produkcji krajowej, skutkiem czego wzrastać również zaczęło zapotrzebowanie zarówno węgla, jak i produktów hutniczych na polskim rynku wewnętrznym. W ten sposób rynek wewnętrzny zaczął odgrywać coraz większą rolę w rozwoju zbytu przemysłu górnośląskiego i ze swej strony począł również bardzo poważnie wpływać na podniesienie się jego produkcji i poprawę ogólnej jego sytuacji.

5. Zmiana sytuacji po zakończeniu stejku angielskiego.

Stały ten wzrost produkcji trwał w górnośląskim przemyśle węglowym nietylko przez cały rok 1926, ale jeszcze i przez pierwsze dwa miesiące 1927 r. i dopiero w marcu skutek ostatecznego załamania się konjunktury, wytworzonej strejkiem angielskim ustąpił miejsca poważnemu spadkowi produkcji i zbytu.

Dłużej nieco utrzymała się pomyślna konjunktura w przemyśle hutniczym, która rekord swój osiągnęła w marcu 1927, przyczem np. największe z polskich przedsiębiorstw hutniczych Zjednoczone Huty Królewska i Laura osiągnęły w miesiącu tym najwyższą od czasu swego istnienia cyfrę produkcyjną w wysokości 33.600 t. Jednak i tu w następnych miesiącach skutkiem znacznego spadku cen na rynkach światowych i zmniejszenia się w ten sposób możliwości eksportowych, oraz pod wpływem bardzo słabej akcji inwestycyjnej największego w kraju odbiorcy wyrobów żelaznych, t. j. Państwowych Kolei, konjunktura zaczęła coraz bardziej słabnąć, a produkcja hut powoli się zmniejszać.

O ile jednak sytuacja hut pozostała jeszcze względnie zadawalająca, jakkolwiek stanu, w którym przeciętne zatrudnienie hut i wykorzystanie urządzeń produkcyjnych wynosi zaledwie nieco ponad 50% pełnej ich sprawności, nie można nazwać idealnym, a choćby tylko normalnym, to sytuacja w przemyśle węglowym w drugiej połowie 1927 r. zaczęła się gwałtownie pogarszać, a nawet przeszła w stadjum krytyczne. Wprawdzie przeciętne wydobycie miesięczne jak i całoroczne osiągnęło poziom najwyższy od czasu przyłączenia Górnego Śląska do Polski, a nawet od roku 1913, ale i tak jeszcze ogólne roczne wydobycie w r. 1927 pozostało w tyle o 4.400.000 t. poza stanem z roku 1913. Nie można tego nazwać objawem normalnym i zdrowym, jeżeli uwzględnimy, że światowa produkcja węgla przekroczyła w roku 1927 poziom przedwojenny, a w niektórych okręgach wzrost wydobycia w stosunku do okresu przedwojennego, osiągnął cyfry wprost rekordowe. Tak np. na niemieckim G. Śląsku, gdzie zresztą działał w tym kierunku cały szereg specjalnych przyczyn, a w pierwszym rzędzie zupełnie wyparcie węgla polskiego z wewnętrznego rynku niemieckiego, wydobycie było w roku 1927 o 70% wyższe, niż w roku 1913.

Mimo to stan osiągnięty w roku 1927 możnaby jeszcze, uwzględniając trudne warunki przemysłu górnośląskiego, a więc przedewszystkiem czasową zupełną utratę dawnego głównego rynku zbytu, oraz konieczność poszukiwania i zdobywania nowych zastępczych i rzeczywiście „egzotycznych" rynków, uważać za względnie pomyślny, gdyby walka o te nowe rynki zbytu nie pociągała za sobą tak ogromnych, rujnujących ofiar i gdyby wzrost kosztów produkcji bez możności odpowiedniej rekompensaty w poziomie cen nie podkopywał wprost podstaw już nietylko rentowności, lecz nawet egzystencji naszego przemysłu węglowego.

6. Walka konkurencyjna z węglem angielskim i jej skutki.

Przemysł bowiem angielski po zakończeniu strejku i doprowadzeniu swych kopalń do pełnej sprawności zajął się energicznie odzyskaniem utraconych w czasie strejku rynków zbytu, a w pierwszym rzędzie rynków północnych, t. j. skandynawskich i bałtyckich, na których w czasie strejku dość mocno usadowił się polski przemysł węglowy. Wobec tego, iż doświadczenia przez odbiorców w czasie strejku poczynione wykazały, że jakościowo węgiel polski, a zwłaszcza górnośląski w niczem się nie różni od niektórych gatunków węgla angielskiego, a pod względem doboru i czystości sortymentów nawet znacznie go przewyższa, przemysł angielski używać musiał w kampanji swej przeciwko węglowi polskiemu jedynie w tym wypadku przekonywującego argumentu, t. j. niższych cen. A że na zniżkę cen węgla angielskiego przemysł polski odpowiadał natychmiast znaczniejszą jeszcze zniżką cen swojego węgla, więc w ostatecznym rezultacie pod koniec r. 1927 ceny węgla angielskiego fob port załadowczy spadły do 12 sh za tonnę, t. j. poniżej poziomu przedwojennego. Rzecz prosta, że ceny węgla polskiego musiały się stale utrzymywać jeszcze nieco poniżej cen węgla angielskiego, tak, iż w ostatecznym rezultacie kopalniom polskim po uwzględnieniu kosztów transportu kolejowego, postojowego i przeładunku pozostawała ok. 6 — 7 sh za tonnę loco kopalnia, co oczywiście naraża je na olbrzymie straty.

Równolegle z coraz gorszem kształtowaniem się poziomu cen na rynkach północnych, postępowała stała zwyżka kosztów własnych, a to częścią skutkiem kilkakrotnych podwyżek zarobków robotniczych, częścią skutkiem ciągłego drożenia wszelkiego rodzaju materjałów w górnictwie węglowem używanych. W ten sposób koszta własne w ciągu roku 1927 wzrosły w porównaniu z lipcem 1926 o ok. 30%, podczas gdy ceny węgla na rynku wewnętrznym przez cały ten okres pozostały zupełnie niezniesione.

Pod wpływem tak znacznego wzrostu kosztów własnych i ogromnych strat, ponoszonych w eksporcie na rynki północne, zdecydował się przemysł węglowy wystąpić do Rządu z żądaniem udzielenia zgody na podwyżkę cen węgla, lecz mimo kilkakrotnie w tym kierunku ponawianych usiłowań i mimo stwierdzonego przez delegowane w tym celu specjalne komisje ciężkiego położenia kopalń, Rząd do chwili obecnej zgody swej na podwyżkę cen węgla nie udzielił, obawiając się, że podwyżka taka mogłaby wpłynąć na podrożenie kosztów własnych w innych działach produkcji i służyć za pretekst do ogólnej podwyżki cen wyrobów przemysłowych.

Z tych wszystkich powodów sytuacja polskiego przemysłu węglowego, a zwłaszcza górnośląskiego,

jako najsilniej w eksporcie na rynki północne zaangażowanego, kształtowała się pod koniec roku 1927, mimo względnie pomyślnego stanu wydobycia i zbytu, coraz niekorzystniej. Sytuację bardziej jeszcze pogarsza fakt, że w przemyśle angielskim rozpoczął się w drugiej połowie 1927 roku silny ruch koncentracyjny i kartelizacyjny, mający na celu m. in. stworzenie przy pomocy obowiązkowych wkładek po 3 pensy od każdej wydobytej tonny znacznego funduszu rezerwowego, przeznaczonego na pokrywanie strat, jakie będą musiały być ponoszone skutkiem dalszego obniżenia cen eksportowych. Wobec zupełnego zaś wyczerpania w przemyśle polskim funduszów rezerwowych, zebranych w czasie strejku angielskiego i zupełnej nierentowności zbytu krajowego, widoki na utrzymanie eksportu na rynki północne w dotychczasowej wysokości, o ile Rząd nie zdecyduje się na wydatniejsze, niż dotąd, poparcie polskiego przemysłu węglowego w jego coraz trudniejszej walce z angielskim przemysłem węglowym, przedstawiają się niezbyt wesoło.

7. Sprawa kontyngentu węglowego do Niemiec.

Pewną poprawę sytuacji mogłoby przynieść uzyskanie poważniejszego kontyngentu wywozowego węgla polskiego do Niemiec, gdyż rynek ten ze względu na dogodne położenie geograficzne i wysokie stosunkowo ceny mógłby do pewnego stopnia równoważyć straty, ponoszone w eksporcie na rynki północne. Pod koniec roku 1927 rozpoczęły się ponowne rokowania między Polską a Niemcami o zawarcie traktatu handlowego, w których sprawa kontyngentu wywozowego dla węgla odgrywa pierwszorzędną rolę. W porównaniu z prowadzonemi dawniej rokowaniami sytuacja przedstawia się dla polskiego przemysłu węglowego o tyle korzystniej, że podczas, gdy poprzednio Niemcy za najwyższą koncesję ze swej strony uważali kontyngent w wysokości 100.000 tonn, obecnie sami za punkt wyjścia w dyskusji przyjęli kwotę 200.000 tonn. Jednakże i ta kwota jest jeszcze daleką od realizacji postulatu polskiego, wyrażającego się w kontyngencie 350.000 tonn miesięcznie. Przeciwko przyznaniu Polsce tak wysokiego kontyngentu oponuje zaciekle przemysł węglowy niem. Górnego Śląska, strasząc rząd niemiecki gwałtownym wzrostem bezrobocia i wygrywając jako atut w kampanji swej przeciwko przyznaniu Polsce tego kontyngentu nawet i robotnicze związki zawodowe. Czy i o ile w tych warunkach żądania polskie w sprawie kontyngentu będą mogły być spełnione, okaże już może najbliższa przyszłość.

II. KOPALNICTWO WĘGLOWE.

1. Rozmiary i rozwój produkcji.

Na skutek przyczyn, w ogólnym zarysie naprowadzanych, t. j. skutkiem przestawienia się przemysłu górnośląskiego na rynek wewnętrzny, skutkiem ogólnego ożywienia gospodarczego w kraju i zwiększonej konsumcji węgla, a przedewszystkiem skutkiem strejku angielskiego i ogromnego pod wpływem tego strejku wzrostu eksportu wydobycie węgla w r. 1926 zwiększyło się w porównaniu z rokiem ubiegłym o ok. 4.500.000 tonn, a w stosunku do r. 1913 z 67,03% na 80,72%.

W r. 1927 mimo ustania konjunktury strejkowej dzięki utrzymaniu, a nawet zwiększeniu się eksportu na rynki północne, a głównie pod wpływem zwiększonej konsumcji w kraju, wydobycie węgla na Górnym Śląsku wykazuje dalsze zwiększenie o ok. 1.665.000 tonn, a w stosunku do r. 1913 zwiększyło się w porównaniu z r. 1926, a więc rokiem specjalnej konjunktury strejkowej z 80,72% na 86,32%.

Zestawienie wydobycia węgla za cały czas od przyłączenia Górnego Śląska do Polski i porównanie wydobycia w tych latach ze stanem z r. 1913 podaje następująca tabela:

Rok	Wydobycie węgla	% stosunek do r. 1913	% stosunek do r. 1922	średnio miesięcznie
1913	31.997.906 tonn	100	.	2.666.492 tonn
1922	25.521.451 "	79,76	100	2.126.788 "
1923	26.499.653 "	82,82	103,79	2.208.304 "
1924	23.701.873 "	74,07	92,87	1.975.156 "
1925	21.446.824 "	67,03	84,03	1.787.235 "
1926	25 945.978 "	80,72	101,66	2.152 337 "
1927	27.610 632 "	86,32	108,18	2.300.886 "

Niemniej jednak nawet i w tych dwóch stosunkowo pomyślnych latach stan wydobycia na G. Śląsku w porównaniu z r. 1913 przedstawiał się o wiele gorzej, niż w innych polskich zagłębiach węglowych. Gdy bowiem wydobycie na G. Śląsku osiągnęło w r. 1926 80,72%, względnie wraz z węglem odkrywkowym 81,09% wydobycia za rok 1913, to w tym samym roku wydobycie w Zagłębiu Dąbrowskiem osiągnęło 105,73%, w Zagłębiu Krakowskiem 119,56%, a w Zagłębiu Cieszyńskiem 120,74% wydobycia z 1913. W roku 1927 stosunek został prawie niezmieniony, gdyż jakkolwiek na Górnym Śląsku podniosło się wydobycie w porównaniu z r. 1913 na 86,32%, to jednak w Zagłębiu Dąbrowskiem podniosło się ono w tym czasie na 110,70%, a tylko w Zagłębiu Krakowskiem spadło na 92,11%.

W każdym razie stwierdzić należy, że jeszcze i dzisiaj wydobycie węgla na Górnym Śląsku dosyć jest dalekie od poziomu przedwojennego, podczas gdy w Zagłębiu Dąbrowskiem już w r. 1926 poziom ten znacznie przekroczyło, wykazując w r. 1927 dalszy wzrost, a w Zagłębiu Krakowskiem po chwilowem przekroczeniu poziomu przedwojennego skutkiem konjunktury strejkowej także i w r. 1927 bez specjalnej konjunktury utrzymało się znacznie bliżej poziomu przedwojennego, niż na Górnym Śląsku.

2. Rozmiary i rozwój zbytu.

Zbyt węgla górnośląskiego kształtował się oczywiście w proporcjonalnym stosunku do wydobycia, względnie to ostatnie odpowiadało zawsze tym możliwościom zbytu, jakie na rynku wewnętrznym i w eksporcie istniały. W porównaniu z rokiem 1925 podniósł się zbyt węgla w ciągu r. 1926 bardzo znacznie, bo niemal o 5 miljonów tonn, co jednak zawdzięczać

należało w pierwszym rzędzie konjunkturze, wytworzonej przez strejk angielski. W r. 1927 wobec braku jakiejkolwiek specjalnej konjunktury zbyt ten przybrał charakter normalny, lecz mimo to podniósł się jeszcze w dalszym ciągu o przeszło 1 miljon tonn w porównaniu z r. 1926, co już zawdzięczać należy wyłącznie zwiększonemu zapotrzebowaniu węgla na rynku wewnętrznym oraz dalszemu rozwojowi eksportu na rynki północne. Od czasu przyłączenia G. Śląska do Polski roczny zbyt węgla górnośląskiego przedstawiał się następująco:

w roku 1923 — 26.431.355
" 1924 — 23.616.503
" 1925 — 21.067.814
" 1926 — 25.918.850
" 1927 — 27.156.136

Powyższe cyfry zbytu obejmują jednakże nietylko zbyt rzeczywisty, lecz także własne zużycie kopalń oraz deputaty, wydawane w górnictwie robotnikom. Po potrąceniu własnego zużycia i deputatów zbyt rzeczywisty w tym samym okresie przedstawiał się następująco:

w roku 1923 — 23.103.275
" 1924 — 20.541.301
" 1925 — 18.684.516
" 1926 — 23.587.251
" 1927 — 24.700.353

3. *Wzrost zbytu na rynku wewnętrznym.*

Łączny zbyt rozdzielał się na zbyt w kraju i na eksport w sposób następujący:

w roku	zbyt w kraju	eksport.
1923	11.183.094	11.920.181
1924	9.441.485	11.099.816
1925	10.983.318	7.701.198
1926	11.685.291	11.901.960
1927	15.122.573	9.577.780

Z cyfr powyższych widoczne jest, iż zbyt węgla górnośląskiego kształtuje się w sposób coraz zdrowszy i normalniejszy, gdyż dzięki zaznaczonym w ogólnym zarysie okolicznościom, t. j. dzięki silniejszemu przestawieniu się na wewnętrzny rynek polski oraz dzięki ogólnemu polepszeniu się sytuacji gospodarczej w Polsce i zwiększonemu zapotrzebowaniu węgla zbyt w kraju zaczyna w ogólnym zbycie odgrywać coraz poważniejszą rolę. Podczas gdy w latach 1923 i 1924 eksport przewyższał jeszcze dość znacznie zbyt wewnętrzny, a w r. 1925 stosunek ten odwrócił się jedynie skutkiem utraty rynku niemieckiego i gwałtownego zmniejszenia się eksportu, to w r. 1926 zbyt wewnętrzny przewyższa już dość znacznie normalny eksport, a nadwyżka eksportu nad zbytem wewnętrznym jest jedynie następstwem konjunktury, wytworzonej przez strejk angielski. W r. 1927 po nastaniu normalnych stosunków w zbycie eksport w porównaniu z r. 1926 zmniejsza się do norm, odpowiadających pojemności rzeczywistych naszych rynków zagranicznych, a natomiast zbyt na rynku wewnętrznym wzrasta w porównaniu z r. 1926 bardzo silnie, bo o $3\frac{1}{2}$ miljona tonn, a równocześnie przewyższa eksport o blisko $5\frac{1}{2}$ miljona tonn.

Przeciętny miesięczny zbyt ogólny i cyfrowe oraz procentowe ustosunkowanie się zbytu wewnętrznego i eksportu w okresie od r. 1922 do 1927 wykazuje następująca tabela:

Rok	Przeciętny miesięczny zbyt ogólny tonn	z tego			
		Zbyt w kraju	% ogólnego zbytu	Eksport	% ogólnego zbytu
1913	2.447.937				
1922	1.849.839	898 599	49,17	951.240	50,83
1923	1.925.273	931.924	48,40	993.349	51,60
1924	1.711.775	786.790	45,96	924.985	54,04
1925	1.577.043	915.277	58,78	641.766	41,22
1926	1.965 614	973.774	49,54	991.830	50,46
1927	2.058,341	1.260.194	61,22	798.147	38,78

Stosunkowe zużycie węgla przez najważniejsze grupy odbiorców krajowych, t. j. przez wszystkie gałęzie produkcji, przez koleje oraz dla celów opałowych uzmysławia następująca tabela:

Rok	Przeciętne miesięczne zużycie węgla			Razem
	przez wszystkie gałęzie produkcji	koleje państwowe	dla celów opałowych	
1923	560.931	216.516	154.477	931.924
1924	465.977	90.980	229.833	786.790
1925	522.912	100.537	291.828	915.227
1926	632.430	94.167	247.177	973.774
1927	789 637	174 175	296.362	1.260,194

4. Rynki zagraniczne i rozwój eksportu.

Eksport węgla górnośląskiego kierował się zawsze z natury rzeczy w pierwszym rzędzie na t. zw. rynki naturalne, t. j. te, które dzięki swemu geograficznemu położeniu, brakowi lub niedoborowi własnego węgla i utrudnionej konkurencji innych zagłębi węglowych, przedstawiały największe możliwości zbytu i po najkorzystniejszych cenach. Do tych rynków należał przedewszystkiem dawny wewnętrzny, a obecnie eksportowy rynek zbytu, t. j. niemiecki, a nadto rynki państw sukcesyjnych, t. j. Czechosłowacji, Austrji i Węgier. Nadwyżka produkcji, która ani na rynku wewnętrznym, ani na tych rynkach naturalnych nie mogła znaleźć zbytu kierowała się na t. zw. rynki egzotyczne, t. j. rynki dalej położone, które skutkiem wysokich kosztów transportu i silnej zwykle konkurencji innych zagłębi węglowych, zawsze mało były rentowne. Do r. 1925 rynki egzotyczne w eksporcie węgla górnośląskiego odgrywały tylko minimalną rolę. Do rynków tych należały głównie Rumunja, Jugosławja i Szwajcarja oraz parę krajów o jeszcze mniejszem znaczeniu, ale łączny eksport na te rynki stanowił zawsze drobny zaledwie ułamek ogólnego eksportu.

Dopiero wybuch wojny celnej z Niemcami i zupełna utrata rynku niemieckiego w czerwcu 1925 r. zmusiły przemysł górnośląski do szukania nowych egzotycznych rynków zbytu i do wytężonej ekspansji w tym kierunku. Wysiłki przemysłu górnośląskiego, poparte życzliwą pomocą i odpowiednią polityką taryfową Rządu polskiego, zostały w krótkim czasie uwieńczone stosunkowo pomyślnym rezultatem. Obudzona skutkiem utraty rynku niemieckiego ekspansja eksportowa przemysłu górnośląskiego skierowała się w pierwszym rzędzie ku rynkom północnym, t. j. ku krajom skandynawskim i bałtyckim oraz w kierunku Włoch. Strejk angielski wpłynął na znaczne wzmocnienie i ożywienie tej ekspansji, a późniejsze wysiłki przemysłu angielskiego w kierunku odebrania utraconych częściowo już przed strejkiem a częściowo w czasie strejku rynków zbytu, wpłynęły jedynie na znaczne obniżenie cen eksportowych i powiększenie strat w eksporcie tym ponoszonych, ale jak dotąd nie zdołały wyprzeć węgla polskiego z opanowanych raz rynków. Czy podjęta w ostatnich miesiącach wzmożona kampanja angielskiego przemysłu węglowego, rzucającego na ten cel ogromne sumy, wyda lepsze, niż poprzednio rezultaty, będzie w pierwszym rzędzie zależało od tego, czy Rząd polski zdecyduje się na odpowiednie poparcie tej kampanji przemysłu polskiego.

Kształtowanie się eksportu węgla górnośląskiego z uwzględnieniem obu głównych grup rynków eksportowych w latach 1922 — 1927 widoczne jest z następującej tabeli:

Rok	średni miesięczny eksport	z tego				Z tego na rynki północne	
		na rynki naturalne		na egzotyczne			
			%		%		%
1922	951.240	936.042	98,40	15.198	1,60	10,687	
1923	993.349	964.564	97,01	28.745	2,99	5.223	
1924	924.985	899.173	97,20	25.812	2,80	3.712	
1925	641.766	555.200	86,60	86.566	13,40	56.406	9,03
1926	991.830	301.628	30,41	690.202	69,59	267.316	26,90
1927	798.147	296.200	37,11	501.947	62,89	331.405	41,52

Rozmiary i rozwój eksportu węgla do poszczególnych krajów w latach 1924 — 1927 uzmysławia następująca tabela:

Kraj	1927	1926	1925	1924
	tonn			
Niemcy	13.139	22.682	2.705.540	6.774.768
Austrja	2.341.596	2.311.157	2.410.706	2.566.652
Czechosłowacja . .	373.247	412.708	539.133	499.177
Węgry	491.120	462.015	617.207	613.181
Gdańsk	335.294	410.904	397.011	336.300
Szwecja	1.890.763	1.750.350	333.113	365
Danja	1.164.735	851.860	219.067	9.200
Norwegja	205.714	104.320	560	—
Finlandja	217.962	188.518	7.900	—
Estonja	5.003	—	850	—
Łotwa	360.772	262.923	92.294	14.223
Litwa	96.147	49.827	23.111	1.468
Kłajpeda	36.450	33.154	18.643	19.295
Italja	1.112.474	865.445	85.371	13.217
Jugosławja	285.969	187.328	116.061	59.154
Rumunja	130.425	119.421	71.528	130.727
Rosja	34.765	340.885	—	—
Szwajcarja	183.848	216.735	48.288	61.587
Belgja	81.647	101	—	—
Francja	18.595	140.379	825	—
Anglja	1.264	2.194.239	—	—
Inne kraje	14.945	16.349	6.000	502
Różne porty	181.508	960.670	7.940	—
Razem	9.577.762	11.901.960	7.701.198	11.099.81

5. Wydajność pracy.

Szczególnie pomyślnym objawem w rozwoju przemysłu górnośląskiego jest stały wzrost wydajności pracy załogi, która już w r. 1926 osiągnęła poziom przedwojenny, a w r. 1927 poziom ten już nawet dość znacznie przekroczyła. Objaw ten zasługuje z tego względu na szczególną uwagę, że w okresie powojennym, a specjalnie w latach gospodarki inflacyjnej wydajność pracy spadła bardzo gwałtownie, a w niektórych latach, jak np. w r. 1922 nawet poniżej połowy stanu z r. 1913. Na wzrost wydajności pracy wpłynęła wprawdzie nietylko zwiększona intensywność pracy robotnika, lecz niewątpliwie także postępująca mimo wszelkie trudności i brak kapitałów inwestycyjnych mechanizacja kopalń, ale i tak przekroczenie przedwojennego stanu wydajności pracy i to w roku, niewykazującym żadnych specjalnych impulsów konjunkturalnych, powitać należy jako dowód uzdrowienia stosunków pracy w przemyśle górnośląskim.

Zmiany w wydajności pracy w okresie 1922 — 1927 i porównanie każdorazowego stanu ze stanem z r. 1913 daje nam następująca tabela, zawierająca dane, dotyczące wydajności pracy na głowę i szychtę robotnika:

Rok	Dla rębacza		Dla załogi pod ziemię		Dla całej załogi	
	kg.	1913=100	kg.	1913=100	kg.	1913=100
Przeciętnie za r. 1913	8.295	100	1.789	100	1.202	100
1922	4.486	54,1	911	50,9	594	49,4
1923	4.508	54,3	914	51,1	605	50,3
1924	5.029	60,6	1.087	60,8	728	60,6
1925	6.767	81,6	1.519	84,9	1.023	85,1
1926	7.651	92,2	1.756	98,2	1.205	100,2
1927	8.197	98,8	1.863	104,1	1.287	107,1

6. Ogólno Polska Konwencja Węglowa.

Na pomyślny rozwój górnośląskiego przemysłu węglowego w ostatnich dwóch latach oprócz omówionych już poprzednio przyczyn wpłynęło niewątpliwie również bardzo dodatnio utworzenie w dniu 1 lipca 1925 Ogólno - Polskiej Konwencji Węglowej, obejmującej Górnośląską i Krakowsko - Dąbrowską Konwencję Węglową. W ten sposób bowiem wyeliminowane zostały wszelkie walki konkurencyjne między poszczególnemi zagłębiami polskiemi, a rynki węglowe tak w kraju, jak i w państwach, podlegających reglamentacji, t. j. w Austrji, Czechosłowacji i na Węgrzech (po zawarciu traktatu handlowego polsko - niemieckiego także i w Niemczech) mogły być zupełnie uporządkowane. Konwencja Węglowa reguluje, jak wiadomo, zbyt na wszystkich wymienionych rynkach w drodze przyznawania poszczególnym członkom odpowiednich do pojemności i stanu tych rynków licencji wysyłkowych, jak również ceny i warunki płatności. Wprowadza to w rozwój polskiego przemysłu węglowego przynajmniej odnośnie do tych rynków pewien moment stałości i pozwala oprzeć zarówno program produkcyjny jak i kalkulację handlową na mocniejszych podstawach.

W pierwszym okresie po założeniu Konwencji Ogólno Polskiej przejawiały się jeszcze pewne tarcia między obiema konwencjami, skutkiem których była ona predłużona ciągle tylko na krótkie dwa do trzymiesięczne okresy, lecz w połowie 1927 r. nastąpiło już tak znaczne zbliżenie między kopalniami wszystkich zagłębi, że Konwencja Ogólno Polska mogła być przedłużona od 1 sierpnia 1927 r. do 1 października 1930 t. j. na przeciąg trzech lat i dwóch miesięcy, co świadczy już niewątpliwie o jej korzystnej i dodatniej działalności.

Dalszy rozwój górnośląskiego przemysłu węglowego będzie zależał w pierwszym rzędzie od kształtowania się ogólno - gospodarczej sytuacji w kraju, a w niemniejszym stopniu od poparcia, które Rząd przemysłowi temu w ciężkiej walce z konkurencją angielskiego przemysłu węglowego zdecyduje się udzielić.

C. Przemysł Koksowniczy i Produktów Ubocznych

Rozwój przemysłu koksowniczego na G. Śląsku, który jest równocześnie, jak dotąd, jedynym ośrodkiem tego przemysłu w Polsce, pozostaje w ścisłej zależności od każdorazowej konjunktury przemysłu hutniczo-żelaznego, będącego głównym jego odbiorcą. Ta wzajemna zależność znajduje swój wyraz już przedewszystkiem w tem, że z dziewięciu koksowni polskiego G. Śląska, pięć jest własnością górnośląskich hut żelaza.

Jak ścisły jest ten związek między jednym a drugim przemysłem, świadczy najlepiej fakt, że w latach 1924 i 1925 równolegle z kryzysem, jaki przechodziły w tym czasie zakłady hutnicze, także i produkcja w koksowniach górnośląskich spadła na niebywale niski poziom. Gdy jednak w połowie 1926 roku sytuacja przemysłu hutniczego zaczęła się poprawiać, także i produkcja w koksowniach zaczęła się systematycznie podnosić, dochodząc w roku 1927 do rekordowej wysokości, przewyższającej znacznie poziom przedwojenny.

Rozwój produkcji koksu w latach ostatnich w porównaniu z ostatnim rokiem przedwojennym przedstawia następująca tablica:

Rok	Produkcja ogółem	Produkcja na dzień roboczy	Produkcja w % z 1913	Robotnicy Ogółem	Robotnicy w % z 1913 r
1913	917.983	2.515	—	1 911	100,00
1922	1.331.042	3.647	145,00	3.800	198,85
1923	1.373.208	3.762	149,58	4.058	212,35
1924	948.837	2.592	103,06	2.746	143,69
1925	962,677	2.637	104,85	1.862	97,44
1926	1.112.797	3.049	121,23	1.943	101,67
1927	1.402.012	3.841	152,65	2.462	127,00

Z cyfr powyższych widoczne jest, że produkcja koksu na G. Śląsku przekroczyła w roku 1927 o przeszło 50% produkcję przedwojenną. Pozostaje to niewątpliwie w ścisłym związku z faktem, że przed wojną Małopolska cała, a b. Kongresówka conajmniej część swego zapotrzebowania kryły w koksowniach zagłębia Ostrawsko - Karwińskiego, podczas gdy obecnie przywóz koksu z tego zagłębia jest minimalny, a wszystkie dzielnice Polski sprowadzają koks, potrzebny czy to dla celów przemysłowych, czy domowych, wyłącznie niemal z Górnego Śląska.

Równolegle z wzrostem produkcji koksu wzrasta także i jego zbyt, który w ostatnich czterech latach kształtował się następująco:

Rok	1924	1925	1926	1927
tonn	954.651	911.119	1.097.156	1.498.497
z tego w kraju	788.485	804.340	955.389	1.339.782
eksport	166.166	106.779	141.767	158.695

Głównym odbiorcą koksu są wielkie piece hutnicze, skutkiem czego największy procent zbytu przypada na te właśnie dzielnice, które piece takie posiadają, t. j. na G. Śląsk i b. Kongresówkę. Sam G. Śląsk spotrzebowuje stale przeszło 50% ogólnego zbytu, a równiez i zbyt do Kongresówki prewyższa znacznie zbyt do pozostałych dzielnic państwa.

Skutkiem wzrastającego zapotrzebowania i przekroczenia produkcji przedwojennej o 50% wydajność istniejących na G. Śląsku koksowni okazała się dla obecnych potrzeb rynku polskiego niewystarczającą, wobec czego w ostatnich dwóch latach większość

przedsiębiorstw górnośląskich przystąpiła do rozszerzenia swych zakładów już to w formie przebudowy istniejących, już to w formie budowy nowych. Również i dalsze przedsiębiorstwa, które dotychczas żadnych inwestycyj w koksowniach swych nie poczyniły, projektują w najbliższym czasie przebudowę starych, lub budowę nowych zakładów, dzięki czemu prawdopodobnie już w ciągu roku 1928 produkcja koksu na G. Śląsku będzie mogła być powiększona o dalszy miljon tonn.

Na przyspieszenie tempa rozbudowy górnośląskiego przemysłu koksowniczego wpływa prócz ogólnego wzrostu zapotrzebowania także i ta okoliczność, że koks, uzyskiwany ze starych pieców nie nadawał się należycie dla potrzeb przemysłu hutniczego, był bowiem za miękki i nie wytrzymywał większego ciśnienia masy rudnej, skutkiem czego rozmiary i wydajność wysokich pieców musiała być ograniczona. Tej okoliczności przypisać należy głównie fakt, że podczas gdy wielkie piece w przemyśle hutniczym zachodnio - europejskim lub amerykańskim budowane w ostatnich latach, dochodzą już do 800 a nawet 1000 t. wydajności, to piece te na G. Śląsku nie przekraczają dotąd naogół 100 tonn.

Budowane obecnie nowe koksownie dzięki licznym ulepszeniom i postępowi techniki umożliwiają uzyskanie z węgla górnośląskiego koksu o znacznie wyższej, niż dotąd twardości, dzięki czemu przedsiębiorstwa żelazno - hutnicze będą mogły już w najbliższych latach przystąpić do przebudowy starych lub budowy nowych wielkich pieców o znacznie większej pojemności a tem samem osiągnąć również znaczne potanienie kosztów własnych surówki żelaznej. Fakt ten miałby niezmiernie doniosłe znaczenie dla dalszego rozwoju przemysłu hutniczego, gdyż wobec małej stosunkowo podaży starego żelastwa na rynku krajowym i istniejącego od czerwca 1926 zakazu wywozu tego artykułu z Niemiec do Polski, huty górnośląskie, zmuszone są obecnie wobec wysokich kosztów starego żelastwa, importowanego z innych krajów, zużywać do wyrobu Siemiens-Martynowskiej stali zlewnej znacznie wiekszej ilości surówki żelaznej, niż dotychczas. Potanienie zatem kosztów własnych tej ostatniej wpłynie również na obniżenie kosztów własnych stali zlewnej i wyrobów walcowniczych, zwiększając tem samem zdolność konkurencyjną naszego hutnictwa na rynkach zagranicznych.

Tak więc, o ile z jednej strony pomyślny rozwój przemysłu hutniczego w ostatnich dwóch latach stwarza coraz pomyślniejszą konjunkturę dla przemysłu koksowniczego i powoduje konieczność zupełnej jego modernizacji, tak znowu z drugiej strony modernizacja przemysłu koksowniczego wpłynie również bardzo korzystnie na dalszy rozwój przemysłu hutniczego.

Wszystkie istniejące na G. Śląsku koksownie są równocześnie urządzone do wytwarzania produktów ubocznych, t.j. smoły surowej, paku, olejów smołowych, benzolu surowego i homologów, siarczanu amonu i naftaliny. Stan produkcji tych artykułów pozostaje oczywiście w ścisłym związku z rozwojem produkcji koksu i wykazuje wobec tego w ostatnich dwóch latach w porównaniu z latami ubiegłemi znaczny wzrost. Rozwój fabrykacji produktów ubocznych czyli węglopochodnych w latach ostatnich przedstawia następująca tablica:

Przeciętna miesięczna za rok	Smoła surowa	Pak	Oleje smołowe	Benzol surowy i homologi	Siarczan amonu	Nafta-lina
	t	o	n	n		
1922	4.111	573	346	1.410	1.285	27
1923	4 343	1.452	864	1.197	1.469	40
1924	3 356	952	625	896	1.059	61
1925	3.726	562	324	1.033	1.212	72
1926	4.320	642	351	1.203	1.417	90
1927	5.539	835	467	1.510	1 880	86

Łączna produkcja i zbyt w latach 1926 i 1927 wynosiły:

Artykuł	Produkcja		Zbyt	
	1926	1927	1926	1927
	t	o	n	n
Smoła surowa . . .	51.914	66.472	50,792	67,001
Pak	7.699	10,024	8,289	9.344
Oleje smołowe . . .	4.2[illegible]6	5.605	4.171	5,666
Benzol surowy i homolowy	14.441	18,125	14.290	18,156
Siarczan amonu . .	17.000	22,558	17.409	20.507
Naftalina	1.081	1.0[illegible]3	1 063	1.023

Przeważna część uzyskanych w koksowniach surowych produktów ubocznych t. j. smoły surowej, benzolu surowego i olejów smołowych oddawaną bywa częścią do własnych (Rybnickie Gwarectwo Węglowe i Huta Pokoju) częścią do obcych (Chemiczna Fabryka Związku Koksowni) destylarń smoły i fabryk benzolu do dalszej przeróbki. Z produktów surowych tylko nieznaczne ilości pozbyto na rynku wewnętrznym oraz wywieziono na niem. G. Śląsk. Z pozostałych produktów ubocznych wywieziono dość znaczne ilości także i do innych państw, a mianowicie wywieziono w r. 1927 siarczanu amonu 155 t. do Niemiec 110 t. do Jugosławji, 40 t. do Rumunji, 810 t. do Czechosłowacji, 105 t. do Gdańska, a wreszcie 5.575 t. do Hiszpanji.

W wymienionych wyżej destylarniach smoły i fabrykach benzolu przerobiono:

smoły surowej	58.257 t
benzolu surowego	11.228 „
innych olejów surowych	7.461 „

uzyskując z przeróbki tej następujące wyroby sprzedażne:

smoła preparowana i smoła zgęszczona .	17.306 t
oleje smołowe wszelkiego rodzaju (bez benzolu)	18.808 „
smoła gazowa	23.914 „
naftalina surowa (handlowa)	1.655 „
„ czysta	416 „
zasady pirydynowe	97 „

fenole (kwas karbolowy krystaliczny i krezole) . . . . 985 t.
benzole gotowe wszelkiego rodzaju . . . 10.255 „
skoncentrowana woda amoniakalna . . 437 „
siarczan amonu (prócz wyprodukowanego w koksowniach . . . . 144 „
inne wyroby gotowe . . . . 681 „

Powyższe wyroby sprzedażne, czyli dalsze produkty węglopochodne pozbyte zostały przeważnie na rynku wewnętrznym, w dość znacznej jednak części także i na rynkach zagranicznych.

PRZEMYSŁ BRYKIETOWY

Fabrykacja brykietów nie odgrywa na G. Śląsku większej roli. Z istniejących czterech fabryk brykietów od kwietnia 1926 tylko trzy jeszcze są czynne, a produkcja tego artykułu począwszy od r. 1925 stale maleje. Rozwój produkcji w ostatnich latach w porównaniu ze stanem z r. 1913 uwydatnia następująca tablica:

Rok	Roczna produkcja	Przeciętna produkcja miesięczna	w % z roku 1913
1913	320.797	26.733	100,00
1923	308.580	25.715	96,83
1924	345.821	28.811	107,83
1925	281.973	23 498	88,35
1926	208.792	17 399	65.09
1927	247.780	20.648	77 24

Głównym powodem zmniejszania się produkcji brykietów jest stały wzrost zapotrzebowania na miał węglowy. Pozostaje to w związku z faktem, że cały szereg zakładów przechodzi w ostatnich latach do opalania kotłów wprost miałem. Przy budowie nowych zakładów, czy też montowaniu nowych kotłów jest to już regułą, a z pośród starych bardzo wiele przerobiło w tym celu swe paleniska, uważając opalanie miałem za znacznie ekonomiczniejsze, niż opalanie grubszemi sortymentami węgla lub brykietami. Zmniejszyło się również znacznie zapotrzebowanie głównego dotychczas i jedynego większego odbiorcy krajowego, t. j. kolei państwowych, które obecnie do opalania lokomotyw używają przeważnie grubszych sortymentów węgla zamiast brykietów. Mimo to jednak w związku z pomyślniejszą naogół sytuacją w przemyśle węglowym także i fabrykacja brykietów w r. 1927 w porównaniu z rokiem poprzednim wzrosła dość znacznie, bo prawie o 40.000 t. Większych jednak możliwości rozwojowych przemysł ten nie posiada.

PRZEMYSŁ OŁOWIU I SREBRA.

Przemysł ołowiu w porównaniu z innemi gałęziami górnośląskiego przemysłu górniczo-hutniczego nie przedstawia większego znaczenia. Na G. Śląsku istnieją tylko dwie huty ołowiu t. j. Państwowa Huta Ołowiu i Srebra w Strzybnicy, będąca własnością państwa polskiego, a eksploatowana przez mieszaną polsko-francuską spółkę dzierżawną, oraz, będąca własnością Sp. Akc. Gieschego Huta Walter-Croneck w Małej Dąbrówce. Huty te opierają produkcję swoją częściowo na rudzie krajowej, częściowo zaś na importowanej. W r. 1926 przerobiono rud ołowianych 36.155 t, z czego 18.270 t, tj. 50,53% pochodziło z G. Śląska (16.623 t) i z reszty Polski (1.647 t), reszta zaś dowieziona została z niem. G. Śląska, z reszty Niemiec, z Austrji i Australji.

W porównaniu z produkcją przedwojenną wykazuje obecna produkcja ołowiu na G. Śląsku spadek do połowy ówczesnego stanu i utrzymuje się na tym poziomie już od trzech lat prawie bez żadnej zmiany. Rozwój produkcji w ostatnich latach i w porównaniu ze stanem z r. 1913 uwydatnia następująca tablica:

Rok	Produkcja ołowiu łącznie z ołowiem cynkowym i wysokopiecowym tonn	w %-tach z roku 1913
1913	41.588	100,00
1922	14.464	34 80
1923	16.213	39,00
1924	16.143	38,80
1925	21.284	51,20
1926	21.903	52,70
1927	21.225	51,00

Produkcja ołowiu, jak i rudy ołowianej wykazuje w r. 1927 w porównaniu z r. 1926 tylko minimalne zmiany, a jedynie produkcja glejty ołowianej podniosła się bardzo znacznie, jak to widoczne jest z następującej tablicy:

Produkt	1926	1927	Wzrost wzgl. spadek	
	tonn			%
Rudy ołowiane . . .	16.670	15.628	—1.402	— 6,25
Ołów (wraz z ołowiem cynkowym .	21,952	21.225	— 727	— 3,31
Glejta ołowiana . .	487	901	+ 414	+85,01

Na stagnację w przemyśle ołowiu wpływa niewątpliwie panująca od półtora roku skutkiem znacznego wzrostu światowej produkcji baissa na światowym rynku ołowianym, powodująca stałą tendencję zniżkową cen, które w porównaniu z najwyższym swym stanem z r. 1925 spadły niemal o 50 procent.

Zbyt ołowiu, podobnie jak i zbyt cynku, kierował się głównie zagranicę, gdyż zapotrzebowanie ołowiu na rynku wewnętrznym jest minimalne. Niemniej jednak i tu daje się zaznaczyć pewien postęp. Gdy bowiem w r. 1926 eksport stanowił jeszcze 80% ogólnego zbytu, a zbyt na rynku wewnętrznym tylko 20%, to w r. 1927 stosunek ten przesunął się o 10% na niekorzyść eksportu, a na korzyść zbytu wewnętrznego. Z ilości eksportowanych znaczna część szła do Niemiec, a to w r. 1926 30%, w roku zaś 1927

już tylko 15% całego eksportu. Pozostałe ilości wywożono do Austrji, Czechosłowacji, Węgier, Rosji i Rumunji, która stanowiła główny rynek zbytu dla tego artykułu, odbierając w r. 1926 45%, a w r. 1927 nawet 55% całego eksportu.

Produkcja srebra, wytapianego jedynie w Państwowej Hucie w Skrzybnicy, wynosiła w r. 1926 — 8.410 kg., spadła jednak w r. 1927 dość znacznie, bo na 5.891 kg. W porównaniu z r. 1925, kiedy to produkcja srebra wyniosła 15.160, jest to spadek bardzo znaczny. Przyczyny jego szukać należy w zmniejszającej się coraz bardziej zawartości srebra w przetapianych rudach ołowianych. Całą produkcję srebra z G. Śląska zakupuje stale Skarb państwa dla celów monetarnych, t. j. do wybijania srebrnych pieniędzy w państwowej mennicy.

Dr. L. Fall.

Organizacja przemysłu górniczo-hutniczego na G. Śląsku

1. Rozwój historyczny.

Splot różnorodnych interesów gospodarczych na Górnym Śląsku uwydatnił w bardzo szybkim czasie potrzebę utworzenia organizacji zawodowej wielkiego przemysłu górniczo-hutniczego. Zadania takiej organizacji stopniowo rozszerzały się i zmieniały odpowiednio do potrzeb i ducha czasu.

W połowie ubiegłego stulecia powstaje zaczątek Związku w postaci zrzeszenia kierowników i pracowników górnośląskiego przemysłu górniczo - hutniczego z siedzibą w Królewskiej Hucie. Miało ono na celu wspólny zakup książek i pism technicznych, urządzanie wycieczek, wzajemną wymianę myśli z zakresu doświadczeń, zdobytych z dziedziny techniki i t. p. Zrzeszenie to w dniu 19 czerwca 1861 r. przekształciło się na Związek narodowo - gospodarczy, mający za zadanie popieranie w słowie i piśmie przemysłu górniczego na G. Śląsku. Czynność więc tego Związku w dalszym ciągu była raczej literacka i naukowa, aniżeli ściśle ekonomiczna.

Swój obecny charakter — reprezentacji interesów przemysłu górniczo - hutniczego — Związek otrzymał dopiero z dniem 1 stycznia 1882 r. na podstawie statutu, zatwierdzonego w tymże czasie. Zachowanie tego charakteru Związku było głównem zadaniem radcy górniczego Bernhardi'ego, pozostającego wówczas na stanowisku naczelnego kierownika, który w następnym roku, t. j. 1883 został obrany na przewodniczącego i piastował tę godność do 1904 r. Bernhardi położył wielkie zasługi zarówno dla rozwoju Związku, jako też przemysłu górnośląskiego. Siedziba Związku w 1888 roku została przeniesiona z Królewskiej Huty do Bytomia, a stąd do Katowic.

Nowy okres rozpoczyna się w życiu Związku z chwilą podziału G. Śląska i przyłaczenia części jego do Polski, t. j. od 1922 roku. W tym czasie nastąpił też rozdział Górnośląskiego Związku Przemysłowców Górniczo - Hutniczych Z. z. na dwie samodzielne, niezależne od siebie organizacje.

2. Cele i działalność Związku.

Na podstawie nowego statutu Związek ma za zadanie reprezentację i obronę interesów górnośląskiego przemysłu z wykluczeniem prawa prowadzenia interesów zarobkowych.

Działalność Związku jest więc rozległa i obejmuje zarówno opracowywanie wniosków i życzeń, które mają wpływ na kształtowanie się warunków rozwojowych przemysłu (polityka kredytowa, taryf kolejowych i t. p.), jako też sprawy organizacji sprzedaży i potanienia produkcji, popierania zbytu i utrzymywania łączności z prasą w celu oświetlania i wyjaśniania opinji publicznej zadań i stanowiska przemysłu. Oprócz tego Związek udziela wszelkich informacyj na życzenie stron, dotyczących spraw górnośląskiego przemysłu oraz współdziałania przy opracowywaniu przez Rząd projektów ustaw i rozporządzeń z dziedzin go obchodzących. Dlatego to Związek ma swoich przedstawicieli również w ciałach doradczych Rządu Komisja Opinjodawcza przy Prezydjum Rady Ministrów, Radzie Przemysłowo-Handlowej, Państwowej Radzie Kolejowej, stałej Komisji do spraw Portu w Gdyni, Komitecie Celnym i t. d. Poza tem Związek utrzymuje ścisły kontakt z innemi organizacjami gospodarczemi zarówno w Warszawie, jak i innych miastach Polski. W celu bliższego utrzymania łączności i wydatniejszego współdziałania z czynnikami rządowemi oraz innemi Związkami gospodarczemi posiada Związek przedstawicielstwo swoje w Warszawie (Kredytowa 3). Jednem z głównych zadań Związku jest zbieranie danych statystycznych, dotyczących produkcji, zbytu artykułów przemysłu górniczo - hutniczego, stanu zatrudnienia i t. p., które są ogłaszane w wydawanej corocznie „Statystyce Górnośląskiego Związku Przemysłowców Górniczo - Hutniczych Z. z.". Oprócz tego Związek ma swój organ p. t. „Czasopismo Górnośl. Zw. Przem. Górn. Hutn.", wydawane jako miesięcznik od lat 67. Czasopisma to, obok fachowych artykułów z zakresu techniki górniczo - hutniczej prowadzi dział ekonomiczny i statystyczny i pod względem treści i ujęcia przedmiotów nie ustępuje w niczem podobnym pismom zachodniej Europy.

Związek utrzymuje szkołę górniczą w Tarnowskich Górach, w której kształcą się przyszli urzędnicy górnictwa; posiada on doświadczalnię materjałów wybuchowych i dla badania gazów oraz centralną stację ratunkową wraz z kursami odpowiedniemi dla służby ratunkowej i sanitarnej. W Katowicach posiada Związek dwie posiadłości, w których mieszczą się jego biura.

3. Członkowie.

Członkami Związku mogą być osoby prawne, gwarectwa, spółki akcyjne i t. p., oraz fizyczne, lecz tylko jako właściciele przedsiębiorstw przemysłowych. Dawniejsze osobiste członkowstwo, które głównie wprowadzono dla pracowników górniczo - hutniczych, zostało ostatnio zniesione.

Związek liczy obecnie 43 członków; należą do niego wszystkie zakłady górnicze, huty żelazne, cynkowe, ołowiane, koksownie, fabryki chemiczne oraz inne większe przedsiębiorstwa, znajdujące się na G. Śląsku włącznie z państwowemi (np. Chorzów).

4. Władze Związku.

Władzą Zwierzchnią Związku jest Walne Zebranie, które wybiera Wydział, składający się z 15 osób, ten zaś — Zarząd w liczbie 5 członków. Zarząd Związku dokonuje wyboru Prezesa. Od 1904 roku prezesem Związku jest tajny radca górniczy p. Dr. Williger, wiceprezesem zaś p. Dr. Wachsmann. Naczelnym dyrektorem Związku jest radca górniczy p. Dr. Paweł Geisenheimer, a zastępcą jego p. Dr. Zygmunt Przybylski. Oprócz tego istnieją czterej kierownicy poszczególnych wydziałów, a mianowicie. pp.: Dr. Mathes, Dr. Bahaghel, Dr. Fiedler i prof. Fuckner. W Warszawie Związek posiada swoje przedstawicielstwo. Delegatem jest p. poseł Marjan Szydłowski, zastępcą inż. górn. Leopold Szefer.

Lista członków Związku.

1. M. Adler i J. Panofski, Sp. z o. p. Huta Pawła. Zory. Odlewnia stali i żelaza.
2. Baildonstal Sp. Akc., Katowice-Dąb. Stalownia (stal walcowana i szlach.), żelazo, świdry spir., walcownie.
3. Huta Bismarka, Wielkie Hajduki. Stalownia (stal walcow. i szlach.), walcownia rur, blach żelaz., wielkie piece, koksownie.
4. S. Bloch, Tarnowskie Góry. Kopalnie rudy zel.
5. Gwarectwo Węgl. „Charlotte", Katowice, Kopalnia węgla.
6. Chemiczna Fabr. Zjedn. Koksowni Sp. z o. p., Wielkie Hajduki, Fabryka produktów smoły.
7. Fabryka Chem. dawniej Carl Scharff et Co., Sp. Akc., Katowice — Bogucice. Fabryka nawozów sztucznych.
8. Benno Cohn et Co., Tarnowskie Góry, Kopalnie dolomitu i rudy żel.
9. Czernickie T-wo Węglowe, Sp. Akc., Kopalnia Hoym, poczta Górny Niewiadom. Kopalnie węgla.
10. Dyr. Kopalń i Hut Ks. Donnersmarcka, Świętochłowice. Kopalnie węgla. prażelnie rudy cynkowej. cynkownie.
11. Dyr. Kopalń Ks. Pszczyńskiego, Katowice. Kopalnie węgla.
12. „Elevator" Sp. Akc., Katowice. Odlewnia stali, fabryka maszyn i naprawa.
13. Kop. Węgla „Eminencja", poczta Załęże, Kopania węgla.
14. „Ferrum" Sp. Akc., Katowice — Bogucice. Odlewnia stali i żelaza, walcownia rur, wyrób drobnych artykułów żelaznych.
15. A. Fitzner nast. Odlewnia żelaza i Fabr. budowy masz., Strzybnica. Odlewnia żelaza, fabr. maszyn.
16. Fitznerowska Fabr. Śrub i Nitów, Sp. z ogr. odp., Siemianowice. Fabryka śrub, nitów i budowa maszyn.
17. W. Fitzner, Sp. z o. odp., Siemianowice, Walcownia rur, wyrób kotłów.
18. Huta Pokoju, Sp. Akc., Nowy Bytom. Wielkie piece, walcownie żelaza, koksownie, kopalnie dolomitów, kopalnie węgla.
19. The Henckel v. Donnersmarck - Beuthen, Estates Ltd., Karłuszowice. Kopalnie węgla, kopalnie rud cynkowych, cynkownie, walcownie cynku.
20. Giesche, Sp. Akc., Katowice. Kopalnie rud cynkowych, cynkownie, walcownie cynku, ołowiu i srebra, kopalnie węgla.
21. Godulla, Sp. Akc., Chebzie, Kopalnie węgla i koksownie.
22. Górnośl. Fabr. materjałów wybuchowych, Sp. Akc., Górne Łaziska. Materjały wybuchowe.
23. Katowicka Sp. Akc. dla Górn. i Hutn., Katowice. Kopalnie węgla, koksownie, wielki piec, stalownie i walcownie, odlewnia stali i żelaza.
24. Fabryka maszyn i kotłów parowych, Tow. Akc., Mikołów. Odlewnia żelaza i wyrób kotłów.
25. Lignoza, Sp. Akc., Załęże. Wyrób materjałów wybuchowych w Krywałdzie, Pniowcu i Starym Bieruniu.
26. Górnośl. Przemysł Żelazny, Sp. Akc., Tarnowskie Góry, Kopalnie rudy żel. i dolomitów.
27. Oberschlesisches Kraftwerk, Sp. Akc., Katowice. Zakłady Elektryczne. Elektrownia.
28. Pol. Huta Skarbowa Ołowiu i Srebra w Strzybnicy, Sp. dz., Sp. Akc. Huta ołowiu i srebra, glejta i kwas siarkowy.
29. Pol. Kopalnie Skarbowe na G. Śląsku, Sp. dzierż., Sp. Akc., Królewska Huta. Kopalnie węgla i koksownia.
30. Państw. Fabryka związków azotowych, Chorzów. Wyrób azotniaków.
31. Rybnickie Gwar. Węglowe, Katowice, Kopalnie węgla, koksownie i brykietownie.
32. Rybnicka Fabryka Maszyn, Sp. z ogr. por., Rybnik. Odlewnia żelaza, budowa maszyn i reparacja.
33. „Sam", Su. Akc., Münstermann; Katowice. Odlewnia żelaza i stali.
34. Huta Silesia, Sp. Akc., Paruszowiec. Walcownia blach cienkich, wyrobów naczyń emaljowanych i wyroby z blachy żelaznej.
35. Stephan, Fröhlich et Klüpfel, Sp. Akc. Lipiny i Katowice. Kopalnie rudy cynkowej, cynkownie, walcownie cynku i kopalnie węgla.
36. Stephan, Fröhlich et Klüpfel. Sp. Akc. dla budowy maszyn i urządzeń górniczych, Katawice. Budowa maszyn, wyroby z blachy żelaznej i inne.
37. Waleska, Kopalnia Węgla, Sp. Akc., Łaziska Średnie. Kopalnia węgla.
38. Wanderrost - Werke G. m. b. H., Mikołów. Odlewnia żelaza.
39. Wschodnio - Górnośl. Zakłady Przem. Mikoł. hr. Ballestrema, Admin. Kopalń, Ruda. Kopalnie węgla, koksownie, elektrownia.
40. Czecho - Słowacka Sp. Akc. Zachodnio - czeski Związek Górniczy Akcyjny w Pradze. Dyr. Górn. Gorzycki, poczta Gorzyce. Kopalnia węgla.
41. Zakłady „Elektro", Sp. z o. p., Łaziska Średnie. Elektrownia, wyrób karbidu, wapna palonego i surówki specjalnej (krzemowej).
42. Zakłady Hohenlohego, Sp. Akc., Wełnowiec. Kopalnie węgla, kopalnie rudy cynkowej, cynkownie, walcownie cynku, brykietownia.
43. Górnośl. Zjednoczone Huty Królewska i Laura, Tow. Akc., Zarząd Centr. Katawice. Kopalnie węgla, dolomitu, koksownie, wielkie piece, odlewnia stali, żelaza, walcownie blach i rur, wyrób wagonów, maszyn; warsztaty reparacyjne wagonów.

D. Przemysł Żelazno-Hutniczy

Warunki produkcji.

Polski przemysł hutniczy zawdzięczał powstanie swe doskonałej na ówczesne warunki techniczne podstawie surowcowej t. j. posiadaniu w kraju dostatecznych zapasów, potrzebnych wówczas tworzyw hutniczych, a mianowicie rudy żelaznej i węgla drzewnego. Również i po zastosowaniu w hutnictwie koksu zamiast węgla drzewnego z początkiem XIX wieku posiadał przemysł ten jeszcze bardzo dobre warunki rozwoju, mogąc rozporządzać obok rudy żelaznej także i niezmierzonymi zapasami węgla kamiennego. Dopiero w miarę postępów techniki zaczęły się warunki te coraz bardziej pogarszać. Z chwilą wprowadzenia do produkcji stali metody Thomasa, która wyrugowała w krótkiem czasie produkcję żelaza spawalnego sposobem pudlingowym, okazała się potrzeba sprowadzenia z zagranicy rud fosforowych, których na obszarze Polski wcale nie było. Gdy metodę Thomasa wyrugowywać zaczęła metoda Siemens - Martina, którą polski przemysł hutniczy ze względu na brak rud fosforowych w kraju szybko u siebie zastosował, okazało się znowu rzeczą konieczną sprowadzenia wysokoprocentowych rud żelaznych ze Szwecji, z głębi Rosji i t. d., co oczywiście w znacznym stopniu musiało zwiększyć koszta produkcji. Mimo to polski przemysł hutniczy pozostał wyłącznie niemal przy produkcji stali metodą Siemens - Martina, gdyż umożliwiała ona wykorzystanie niskoprocentowych rud krajowych oraz złomu żelaznego, którego dość znaczne ilości dostarczał rynek krajowy, podczas gdy resztę zapotrzebowania przemysł górnośląski do połowy 1926 r. kryć mógł w Niemczech, na podstawie przyznanego mu w Konwencji Węglowej kontyngentu wywozowego.

Niemniej jednak warunki produkcji polskiego przemysłu hutniczego pogorszyły się w ostatnich czasach w porównaniu z początkowym okresem jego istnienia bardzo znacznie. Skutkiem naszkicowanych wyżej postępów technicznych w hutnictwie, idealna niemal poprzednio podstawa surowcowa stała się zupełnie niewystarczająca. Nawet przy zastosowaniu metody Siemens - Martina zachodzi potrzeba sprowadzania przeważającej ilości potrzebnych do produkcji rud z zagranicy, a skutkiem niekorzystnego położenia geograficznego naszego okręgu przemysłowego, w którym skoncentrowane są na niewielkiej stosunkowo przestrzeni wszystkie niemal huty polskie, transport tych rud odbywać się musi przeważnie koleją i to na bardzo znaczne odległości, co mimo wszelkich ulg taryfowych przez państwo polskie przyznanych, podraża ogromnie zasadniczy surowiec i już z góry zmniejsza zdolność konkurencyjną polskiego przemysłu hutniczego. Dla przykładu przytoczyć można, że sam przemysł górnośląski zmuszony był w roku 1926 na ogólną ilość spotrzebowanych rud 308,295 t. aż 192,810 t. sprowadzić z zagranicy, a mianowicie z Niemiec, Szwecji, Hiszpanji, Rosji, Grecji i Afryki Południowej, gdy tymczasem z kraju pochodziło tylko 115 485 t. Prócz powyższej ilości rud żelaznych spotrzebował przemysł górnośląski w r. 1926 nadto jeszcze 36.939 t. rud manganowych, które pochodziły wyłącznie z zagranicy, a to z Niemiec, z Indji, Rosji południowej, Jugosławji i Afryki. Również z pośród szlak i żużli wszelkiego rodzaju, używanych jako topniwa w procesie hutniczym, pochodziło w tymże roku na ogólną ilość 117.380 t. tylko 71.702 t. z Górnego Śląska i reszty Polski, a natomiast 45.678 t. z zagranicy, a to z Niemiec, Austrji, Szwecji, Czechosłowacji i Rosji.

Nietylko jednak na punkcie głównego tworzywa tj. rud pogorszyły się warunki produkcyjne przemysłu hutniczego. Także i na punkcie drugiego głównego tworzywa, tj. koksu, warunki te skutkiem postępów techniki produkcyjnej pogorszyły się bardzo znacznie. W miarę bowiem postępów techniki zaczęto wszędzie na zachodzie celem obniżenia kosztów własnych budować wielkie piece o coraz większej pojemności, dochodząc w ostatnim czasie nawet do tysiąca tonn. Warunkiem jednak budowy pieców o takiej pojemności jest posiadanie zupełnie twardego koksu, który bez szkody dla procesu topniczego wytrzyma ciśnienie odpowiednio zwiększonej masy rudnej. Tymczasem koks, uzyskiwany z węgla górnośląskiego jest w porównaniu z koksem reńsko - westfalskim lub ostrawsko - karwińskim tak miękki, że tego zwiększonego ciśnienia wytrzymać nie jest w stanie, skutkiem czego polski przemysł hutniczy zmuszony był pozostać dotychczas przy przestarzałym już zupełnie typie pieców o zaledwie około 100 tonnach pojemności, co oczywiście przyczynia się również do znacznego zwiększenia kosztów własnych i zmniejszenia jego zdolności konkurencyjnej, zwłaszcza na rynkach zagranicznych. Dopiero w ostatnich czasach dzięki przebudowie starych względnie budowie nowych pieców koksowniczych, udało się uzyskać koks o znacznie większej niż dotychczas trwałości, dzięki czemu także i polski przemysł hutniczy będzie miał możność przystąpić w najbliższych latach w miarę uzyskania potrzebnych na ten cel kredytów inwestycyjnych do budowy nowych wielkich pieców o znacznie większej pojemności.

Dalsze utrudnienie warunków produkcyjnych polskiego przemysłu hutniczego stanowi sprawa żelastwa (złomu żelaznego). Dzięki wspomnianemu poprzednio postanowieniu Konwencji Genewskiej miał górnośląski przemysł hutniczy do połowy 1926 roku możność sprowadzania tego żelastwa z Niemiec na podstawie przyznanego mu kontyngentu w ilości 215 tys. t. rocznie, którego zresztą nigdy w całości nie wykorzystywał. Wobec tego, iż przemysł górnośląski niemal całe swe zapotrzebowanie mógł po niskich stosunkowo cenach pokrywać na rynku niemieckim, cała niemal krajowa podaż żelastwa pozostawała do dyspozycji pozostałych hut polskich, mogących w ten sposób również korzystać z taniego surowca. Od chwili jednak, gdy w czerwcu 1926 skutkiem wygaśnięcia przyznanego Górnemu Śląskowi Konwencją Genewską kontyngentu ustał dowóz żelastwa z Niemiec, także i górnośląski przemysł hutniczy zmuszony był skierować swą uwagę na krajowy rynek żelastwa, gdy tymczasem rynek ten pokrywać może zaledwie około 35% ogólnego zapotrzebowania. Dzięki utworzeniu Centrali Zakupu Złomu udało się wprawdzie zapobiec spekulacyjnym zwyżkom cen tego artykułu oraz zapewnić równomierny rozdział rozporządzalnego zapasu między wszystkie huty, lecz nie mogło to zmienić faktu, że znaczniejszą część bo około 65% zapotrzebowania żelastwa musi

polski przemysł hutniczy kryć na rynkach zagranicznych i to wobec istniejącego w Niemczech zakazu wywozu głównie na rynkach dalszych, jak w Szwecji, Danji, Anglji i Francji, co wobec ogromnych kosztów transportu podraża niepomiernie cenę tego surowca i również bardzo niekorzystnie wpływa na kalkulację kosztów produkcji i zdolność konkurencyjną polskiego przemysłu hutniczego.

Rozmiary wytwórczości.

Przemysł hutniczy ze wszystkich ważniejszych gałęzi przemysłu polskiego stosunkowo może najbardziej jeszcze jest dalekim od osiągnięcia chociażby przedwojennego poziomu produkcji. Zresztą nawet i osiągnięcie tego poziomu nie możnaby jeszcze uważać za stan pomyślny, jeżeli uwzględnimy, że w innych centrach produkcyjnych przemysłu żelaznego produkcja przedwojenna została w ostatnich latach bardzo znacznie przekroczona. I tak np. przekroczyły w roku 1927 Niemcy w dzisiejszym swoim obszarze produkcję przedwojenną o 40%, Francja o 23%, Belgja o 46 proc., Czechosłowacja o 31 proc., a Luksemburg aż nawet o 108 proc., podczas gdy polska produkcja stali zlewnej osiągnęła w tymże roku zaledwie 70 proc. stanu przedwojennego z r. 1913. Fakt ten gwałtownego zmniejszenia się produkcji hut polskich po wojnie, pozostający w ścisłym związku z bardzo znacznem zmniejszeniem się krajowej konsumcji żelaza, był następstwem dłuższego trwania zarówno okresu wojennego jak i powojennego. Kongresówka, w której znajduje się część hut polskich była przez długi czas terenem wojennym, skutkiem czego zniszczone tam zostały zarówno przemysł jak i konsumcja. Również i Górny Śląsk, którego huty wytapiały w 1913 roku 60 proc. ogólno - polskiej produkcji surówki żelaza, a 62.70 proc. ogólno-polskiej produkcji stali zlewnej, był przez długi czas terenem walk o granice państwowe i poważnych wstrząsów społecznych, a następstwem tego było zaniechanie wszelkich inwestycyj. Prócz ztego zmiana przynależności państwowej pociągnęła za sobą również konieczność przestawienia rynków zbytu, co oczywiście wywołać musiało długotrwałe przesilenie zarówno w produkcji jak i w zbyciu żelaza górnośląskiego.

Nietylko zresztą dzielnice, posiadające przemysł hutniczy przeżywały specjalnie cieżki okres, lecz i całe państwo polskie zmuszone było o dwa lata dłużej woinę prowadzić niż państwa zachodniei i środkowej Europy. Szerokie jego połacie były skutkiem działań wojennych zupełnie zniszczone a konsumcja żelaza skutkiem ogólnego zubożenia w kraju do minimum zredukowana. Do tego przyłączyły się „choroby dziecinne" nowopowstałego państwa, inflacja polska jak również niemiecka, która bardzo silnie odbiła się na polskich stosunkach gospodarczych, a wreszcie wojna celna z Niemcami, która pozbawiła przemysł hutniczy Górnego Śląska głównego wówczas rynku zbytu. Do tego wszystkiego dołączyło się jeszcze załamanie złotego, konieczna skutkiem pogarszającego się ciągle kryzysu gospodarczego redukcja budżetu, a wreszcie kryzys kredytowy, będący następstwem deflacji i oszczędnej gospodarki budżetowej. Wszystko to razem sprawiło, że produkcja hut polskich, która w r. 1913 wynosiła 1.602.000 t. stali zlewnej, spadła w r. 1924 na najniższy swój poziom bo zaledwie 678.000 t, a w latach następnych 1925 i 1926 podniosła się tylko bardzo nieznacznie, bo na 782.000 t i 788.000 t. Dopiero w r. 1927 pod wpływem wywołanej częścią strejkiem angielskim, częścią zwiększeniem się siły nabywczej rolnictwa pomyślniejszej ogólno gospodarczej konjunktury w państwie polskiem, zaznaczył się także silniejszy wzrost krajowej konsumcji żelaza, który pociągnął za sobą także i znaczniejsze ożywienie produkcji przemysłu hutniczego.

Rozwój wytwórczości hut żelaznych w czasie od r. 1922 i w porównaniu z r. 1913 wykazuje następująca tabela.

Rok	Surówka żelazna tonn	1913 =100	Stal zlewna tonn	1913 =100	Wyroby walcowane tonn	1913 =100
1913	1.031.123	100.0	1.648.533	100,0	1.164.030	100,0
1922	480 000	46,5	998.000	60,5	738.923	63,4
1923	519.000	50,3	1.123.000	68,1	767.710	65,9
1924	334.000	32,4	682.340	41,4	472.101	40,5
1925	314.564	30,5	782.425	47,5	586.690	50,4
1926	327.471	31.7	788.078	47,8	562.068	48,4
1927	618 186	59,9	1.243.469	75.4	971.178	79.1

Tak więc dopiero rok 1927 wykazuje w porównaniu z latami ubiegłemi rzeczywisty znaczniejszy wzrost produkcji. W szczególności w porównaniu z r. 1926 zwiększyła się produkcja

surówki żelaznej o	290.715 t. t. j.	88.8%
stali zlewnej	455.391 „ „	57,8 „
wyr. walcownianych (bez rur)	359.110 „ „	63,9 „

Udział Górnego Śląska oraz pozostałych dzielnic w łącznej produkcji surówki żelaznej, stali zlewnej i wyrobów walcownianych w r. 1913 i w latach powojennych począwszy od r. 1921 wykazuje następująca tablica:

Rok	Surówka żelazna				Stal surowa				Wyroby walcowane			
	z tego G. Śląsk		reszta Polski		z tego G. Śląsk		reszta Polski		z tego G. Śląsk		reszta Polski	
	tonu	%	tonn	%	tonn	%	tonn	%	tonn	%	tonn	%
1913	613.283	59.48	417.840	40,52	1.049.545	65,49	553.085	34,51	829.455	69,21	369,069	30,79
1921	383.100	86,33	60.683	13,67	726.440	84,99	128.275	15,01	519.562	87,00	77.603	13,00
1922	401.071	83,41	79.772	16,59	816.008	81,98	179.419	18,02	603.552	80,20	148.989	19,80
1923	408 601	78,51	111.848	21,49	872.665	77,09	259.296	22,91	595.614	76,56	182.397	23,44
1924	263.115	78,33	72.807	21,67	524.747	77,36	153.607	22.64	370.224	78,47	101.597	21,53
1925	228.162	72,53	86.402	27,47	541.853	69,27	240.389	30,73	431.564	73,67	154.270	26,33
1926	267.948	81,82	59.523	18.18	505.086	64,06	283.347	35,94	380.965	67,55	183.033	32,45

Rozwój i stan zbytu.

Na niezwykle gwałtowne zmniejszenie się produkcji hut polskich w okresie powojennym wogóle, a w latach 1924 — 1926 w szczególności, obok przyczyn już wyżej naprowadzonych, które łącznie znajdowały wyraz w ogromnem zmniejszeniu się konsumcji żelaza w kraju, wpłynęła nadto również częściowa zmiana rynków zbytu w połączeniu z utratą głównych przedwojennych rynków zbytu. Zarówno przemysł hutniczy b. Kongresówki jak i przemysł górnośląski miały przed wojną, jak już przedtem wykazaliśmy, charakter wybitnie wewnętrzno - krajowy, zbywając ogromną część swojej produkcji poza granicami własnej dzielnicy, albo w obrębie granic odnośnych państw zaborczych, tj. na wewnętrznym rynku rosyjskim i niemieckim. Rynek rosyjski po zakończeniu wojny utracony został na długi czas zupełnie i dopiero w ciągu r. 1926 zaczął znowu odgrywać pewną, jakkolwiek narazie minimalną rolę w naszym eksporcie. Przemysł górnośląski natomiast korzystał do chwili przyłączenia Górnego Śląska do Polski, tj. do czerwca 1922 bez żadnych ograniczeń i przez dalsze 3 lata, tj. do czerwca 1925 na mocy Konwencji Genewskiej w bardzo obszernym zakresie z rynku niemieckiego, który do owej chwili stanowił bezwzględnie główny jego rynek zbytu. Na podstawie wspomnianej Konwencji Genewskiej wywiózł przemysł górnośląski do Niemiec w czasie od 15 czerwca 1922 do 15 czerwca 1925 następujące ilości.

	II półrocze	Rok		I półrocze	Razem
	1922	1923	1924	1925	
	t	o		n	n
Wytwory walcowniane	175 763	259.686	180.331	83.719	699.499
R u r y	7.255	14 587	7.211	6.095	35 148
R a z e m:	183.018	274.273	187.542	89.814	734 647

czyli przeciętnie 245.000 t. rocznie.

Utrata przeto rynku niemieckiego musiała się odbić bardzo ciężko na sytuacji górnośląskiego przemysłu hutniczego, czego najlepszy dowód mamy w niesłychanie niskich cyfrach produkcyjnych w r. 1925 i 1926. Dopiero rok 1927 w związku z polepszeniem ogólnej sytuacji gospodarczej w kraju i znacznym wzrostem siły konsumcyjnej ludności przyniósł poważny wzrost konsumcji krajowej żelaza, a równocześnie dzięki właśnie wzrostowi konsumcji wewnętrznej, pozwolił częścią także odnowić dawne, a częścią nawiązać nowe stosunki handlowe z zagranicznymi odbiorcami. I tak wynosił łączny zbyt wyrobów żelaznych przemysłu górnośląskiego (cyfr zbytu, dotyczących całego polskiego przemysłu hutniczego brak dotychczas):

w r o k u 1926

w kraju	352.372 tonn
zagranicę	155.231 „
z tego do Gdańska	5.952 „
r a z e m	507.603 tonn

w r o k u 1927

w kraju	535.341 tonn
zagranicę	214.361 „
z tego do Gdańska	14.473 „
r a z e m	749.702 tonn

Przy ocenie powyższego zestawienia uwzględnić należy, że dotychczasowy wzrost zbytu żelaza w kraju wywołany był jedynie zwiększeniem się normalnej konsumcji, a nie jakiemiś większemi inwestycjami, czy to w kolejnictwie, czy w ruchu budowlanym, czy w innych dziedzinach produkcji. Tak więc przemijający okres gwałtownego spadku produkcji i zbytu, wywołanego zubożeniem kraju oraz utratą głównych przedwojennych rynków zbytu ma się niewątpliwie już ku końcowi. Z faktu zaś, że produkcja i zbyt żelaza w Polsce spadły czasowo prawie na 40 proc. stanu przedwojennego można równocześnie poznać, jak niesłychane możliwości rozwojowe ma jeszcze przed sobą polski przemysł hutniczy. Wszak Polska dotąd jeszcze nie była w stanie naprawić wszystkich szkód wojennych, z braku kapitałów i kredytów musiała zaniedbać budowę potrzebnych tysięcy kilometrów linji kolejowych, lokomotyw, wagonów, mostów, dróg bitych, kanałów, regulację rzek itd. Ruch budowlany spoczywa dotąd w powijakach, a rolnictwo polskie, stanowiące ⅔ ludności, w roku ubiegłym dopiero poraz pierwszy od chwili zakończenia wojny miało okres pomyślniejszej konjunktóry, która wpłynęła na pewne zwiększenie się jego zdolności nabywczej. Wszak dotąd jeszcze konsumcja żelaza w Polsce na głowę ludności jest może najniższa z kulturalnych państw świata i wynosiła w r. 1925 w przecięciu wedle jednych obliczeń ok. 25 kg. wedle innych nawet tylko ok. 12 kg. na głowę. Jeżeli uwzględnimy, że konsumcja żelaza już przed wojną wynosiła w Belgji 283 kg. w Stanach Zjednoczonych 233 kg. w Niemczech 198 kg. w Anglji 196 kg. we Francji 87 kg. a nawet w Austro-Węgrzech 60 kg. to zrozumiemy dopiero, jakie możliwości, a nawet jaką konieczność wzrostu konsumcji, a tem samem produkcji i zbytu wewnętrznego, ma polski przemysł hutniczy przed sobą.

Obok konsumcji wewnętrznej także i eksport zaczyna w zbycie polskich wyrobów żelaznych odgrywać coraz poważniejszą rolę, jak to wynika z faktu, że wzrósł on dla Górnego Śląska w r. 1927 w porównaniu z r. 1926 o ok. 40%. Zauważyć przytem należy, że eksport ten rozwija się w najtrudniejszych warunkach, gdyż z jednej strony odbywa się w okresie bardzo niepomyślnej konjunktury i niezwykle niskich cen na światowym rynku żelaznym, z drugiej zaś na wszystkich niemal naturalnych swych rynkach zbytu — pomijając już zupełne niemal odcięcie od rynku niemieckiego i rosyjskiego — walczyć musi z zaciętą i nieprzebierającą w środkach konkurencją największych producentów żelaza i stali. Eksport polskich wyrobów hutniczych na rynki państw sukcesyjnych musiał być niemal zupełnie wstrzymany, skutkiem zawarcia umowy o ochronie terytorjalnej z przemysłem hutniczym Czechosłowacji, Austrji i Węgier. Eksport do krajów bałkańskich hamowany jest z jednej strony gwałtowną konkurencją środkowo-europejskiego kartelu żelaznego oraz niemieckiego przemysłu hutniczego, podejmującego się wszelkich

dostaw na konto reparacyjne, z drugiej zaś strony wysokiemi cłami i taryfami kolejowemi, które — jak np. w stosunku do Rumunji — niezmiernie utrudniają eksport polskich wyrobów żelaznych na te rynki. Skutkiem tych trudności zmniejszył się np. znacznie w r. 1927 w porównaniu z r. 1926 eksport wyrobów żelaznych do Rumunji, wzrósł jednak mimo wszystko do Jugosławji i do Bułgarji. Z pośród innych bliższych rynków eksportowych wzrósł również bardzo poważnie eksport do Gdańska (zaliczany zresztą ostatnio raczej do zbytu wewnętrznego) oraz do krajów bałtyckich i skandynawskich. Niezwykle pocieszającym objawem jest również fakt, że mimo wszelkich utrudnień i mimo braku traktatu handlowego wzrasta stale i to w tempie bardzo szybkiem eksport wyrobów żelaznych do Rosji Sowieckiej. Dość pomyślnie również rozwija się eksport polskich wyrobów hutniczych do krajów zamorskich, jak do Azji, Ameryki północnej, środkowej i południowej. Poniżej podajemy szczegółowe cyfry o eksporcie wyrobów hutniczych z Górnego Śląska w latach 1926 i 1927 do kilku krajów, stanowiących, jak dotąd, główne nasze zagraniczne rynki zbytu. Eksport ten wynosił:

	W roku 1926	W roku 1927
do Gdańska	5.952	14.473
„ Danji	7.296	11.122
„ Jugosławji	1.285	12.755
„ krajów bałtyckich	2.888	5.607
„ Rosji	1.669	7.339
„ Szwecji	1.520	5.295
„ Węgier	2.887	5.289
„ Azji	21.401	25.982
„ Ameryki Północnej	1.723	5.831
„ „ Środkow. i Poł.	6.018	7.869

Z pośród ogólnego zbytu wyrobów żelaznych hut górnośląskich przypadało w r. 1926 — 69,4 proc. na zbyt w kraju, a 30,6 proc. na eksport. W r. 1927 wskutek znacznego wzrostu konsumcji żelaza w Polsce stosunek procentowy przesunął się mimo znacznego wzrostu absolutnej cyfry eksportu, bo ze 155.231 na 214.361 t, nieco na niekorzyść eksportu, gdyż w roku tym zbyt w kraju wynosił 71,4 proc., a natomiast eksport 28,6 proc. ogólnego zbytu.

Ten rozwój eksportu wyrobów hutniczych z Górnego Śląska jest tem bardziej znamienny, że pozbawiony on jest w dużej mierze swojego głównego dawniej i najbardziej naturalnego runku zbytu, tj. rynku niemieckiego. Jak ogromną rolę odgrywał dawniej rynek ten w eksporcie górnośląskich wyrobów hutniczych świadczy najlepiej fakt, że eksport tych wyrobów, który w maju 1925 r. przed wybuchem wojny celnej z Niemcami wynosił jeszcze 23.979 t, spadł w lipcu 1925 r., tj. bezpośrednio po wybuchu wojny celnej na 8.257 t. Tymczasem obecnie po 2 i pół latach wojny celnej z Niemcami eksport ten doszedł w grudniu 1927 do 18.675 t, jest zatem już nie o wiele mniejszy niż eksport w maju 1925, gdy mogliśmy jeszcze bez przeszkód korzystać z rynku niemieckiego. Ponieważ jednak jeszcze i obecnie w drodze obrotu uszlachetniajacego i na podstawie specjalnych kontyngentów, przyznawanych niektórym hutom górnośląskim, wywozimy jeszcze pewne ilości żelaza górnośląskiego do Niemiec, więc właściwy obraz rozwoju eksportu wyrobów hutniczych z Górnego Śląska dadzą nam cyfry, przedstawiające eksport wyrobów hutniczych w maju 1925 i w grudniu 1927 na wszystkie inne rynki oprócz Niemiec. I oto, gdy w maju 1925 wywieźliśmy na te wszystkie inne rynki łącznie tylko 2.013 t., to w grudniu 1927 eksport na te rynki wynosił 16.470 t., a więc 700% więcej. Cyfry te świadczą chyba najwymowniej, jakie postępy poczynił rozwój eksportu produktów hutniczych z G. Śląska w ciągu ostatnich 2 i pół lat, mimo narzuconej nam wojny celnej z Niemcami, która miała podciąć ostatecznie, a może i zupełnie uniemożliwić dalszą egzystencję przemysłu górnośląskiego.

Organizacje reprezentacyjne i sprzedażne.

Polski przemysł hutniczy zorganizowany jest dla celów reprezentacyjnych, tj. w pierwszym rzędzie dla obrony swoich interesów ogólnej natury, jak n. p. w dziedzinie spraw produkcyjnych, celnych, taryfowych, traktatowych itd. w Związku Polskich Hut Żelaznych w Warszawie. Niezależnie od tego górnośląski przemysł hutniczy posiada dla tych samych celów łącznie z górnośląskim przemysłem węglowym odrębną swą reprezentację w Górnośląskim Związku Przemysłowców Górniczo-Hutniczych, Z. z. w Katowicach oraz dla obrony swoich interesów w dziedzinie spraw zarobkowych i socjalnych w Związku Pracodawców Górnośląskiego Przemysłu Górniczo-Hutniczego w Katowicach.

Dla celów czysto handlowych posiada polski przemysł hutniczy wspólną organizację sprzedażną, tj. Syndykat Polskich Hut Żelaznych w Katowicach. Syndykat ten obejmuje wszystkie huty polskie oraz wszystkie gatunki wyrobów walcowanych z wyjątkiem rur, lecz zakres jego działania rozciąga się — przynajmniej narazie — wyłącznie na rynek wewnętrzny polski, nie obejmuje natomiast ani zapotrzebowania własnego, tj. tych ilości wyrobów walcowanych, które huty zużywają w własnych zakładach dla celów przeróbczych, ani też eksportu. W ostatnich czasach toczą się rokowania o rozszerzenie działalności Syndykatu Polskich Hut Żelaznych także i na te dwa działy, tj. tak na zapotrzebowanie własne jak i na eksport, lecz narazie rokowania te, jakkolwiek daleko już posunięte, nie dały jeszcze pozytywnego wyniku, wobec czego sprzedaż produktów walcowanych na eksport prowadzą i nadal wszystkie huty we własnym zarządzie. Również i sprzedaż surówki żelaznej oraz ferromanganu (wytwarzanego przez Hutę Pokoju) jak i wszelkich artykułów gotowych, wyrabianych we własnych zakładach przetwórczych, prowadzą huty polskie tak odnośnie do rynku wewnętrznego jak i odnośnie do eksportu już to ściśle w własnym zarządzie, już to przez swoje własne organizacje sprzedażne czyli t. zw. „firmy zakładowe".

Jedynie tylko dla jednego artykułu swej produkcji tj. dla rur posiadają odnośne huty górnośląskie (Zjednoczone Huty Królewska i Laura, Huta Bismarcka, Towarzystwo Sosnowieckie Kopalń Węgla i Zakładów Hutniczych w Sosnowcu i Huta Bankowa) wspólną organizację sprzedażną, tj. Biuro Sprzedaży Polskich Walcowni Rur, obejmujące działalnością swoją zarówno rynek wewnętrzny jak i cały eksport. Wszystkie wymienione wyżej huty polskie, posiadające walcownie rur, których organizacją sprzedażną jest wspomniane właśnie Biuro, są członkami Międzynarodowego Kartelu Rurowego, w którym stanowią

osobną polską grupę. Dzięki przynależności do tego Kartelu mają polskie walcownie rur zapewnioną ochronę terytorjalną rynku wewnętrznego, a nadto odpowiednią do ich zdolności eksportowej kwotę eksportową i wreszcie w ramach tej kwoty ściśle określone i gwarantowane kontyngenty eksportowe do dawnych krajów, w których walcownie polskie już i przed przystąpieniem do Kartelu miały wyrobiony bardzo poważny zbyt. Kwota i kontyngenty eksportowe polskich walcowni rur są na cały czas przynależności do Kartelu w ten sposób unormowane, że zapewniają one walcowniom polskim, o ile tylko konjunktura na odnośnych rynkach panująca na to pozwoli, możliwość stałego z roku na rok powiększania swego eksportu, a tem samem i produkcji.

Sprawa przystąpienia hut polskich do Międzynarodowego Kartelu Stalowego.

Jednym z najważniejszych problemów organizacyjnych, który w ciągu r. 1927 był stałym niemal przedmiotem rozważań hut polskich była sprawa przystąpienia do Międzynarodowego Kartelu Stalowego. Kartel ten powstał, jak wiadomo, w dniu 30 września 1926 r. i obejmował początkowo jedynie przemysł hutniczy Niemiec, Francji, Belgji, Luksemburga i Zagłębia Saary. Zadaniem jego było w pierwszym rzędzie regulować produkcję stali wymienionych państw, stosownie do konjunktury, panującej na światowym rynku żelaznym i w ten sposób wpływać na utrzymanie cen wyrobów hutniczych na poziomie, zapewniającym członkom Kartelu minimalną przynajmniej rentowość ich zakładów. Cel ten, wedle podpisanej pod wspomnianą wyżej datą umowy kartelowej, miał być osiągnięty w ten sposób, iż na podstawie rozmiarów produkcji wszystkich ówczesnych członków Kartelu w I kwartale 1926 r. ustalona została kwota produkcyjna każdego z nich, która stosownie do panującej na światowym rynku żelaznym sytuacji i przewidzianej na najbliższy okres konjunktury, miała być co kwartał w odpowiednim stosunku procentowym podwyższana lub obniżana. Od każdej tonny wyprodukowanej w ramach przyznanej kwoty stali wpłacają członkowie Kartelu po 1 dol. do wspólnej kasy kartelowej, przyczem za każdą tonnę stali wyprodukowanej ponad przyznaną kwotę płacą członkowie karę konwencjonalną w kwocie 4 dol., w razie zaś nieosiągnięcia przyznanej im kwoty, otrzymują z kasy kartelowej premję w wysokości 2 dol. od każdej niewyprodukowanej tonny.

Na wiosnę 1927 r. przystąpiły do Kartelu nadto jeszcze huty czechosłowackie, austrjackie i węgierskie, przyczem jednak przystąpienie tych hut nie odbyło się na zasadzie postanowień pierwotnej umowy kartelowej, lecz na warunkach odmiennych, które dotyczyły przedewszystkiem ustalenia kwot produkcyjnych tych hut na innej zasadzie niż pierwszych członków umowy kartelowej, a więc nie na podstawie produkcji ich z pierwszego kwartału 1926 r. Fakt ten zasługuje na specjalne podkreślenie z tego względu, że największą trudność w przystąpieniu hut polskich do Kartelu stanowiła właśnie sprawa ustalenia kwoty produkcyjnej, gdyż o ustaleniu jej na podstawie produkcji z I kwart. 1926 r. nie mogło być wogóle mowy. Z przyczyn bowiem już poprzednio naprowadzonych t. j. w pierwszym rzędzie skutkiem dłuższego niż w innych państwach Europy trwania okresu wojennego i powojennego i skutkiem zniszczeń wojennych, inflacji i ogólnego zubożenia ludności, produkcja hut polskich do połowy 1926 r. powstawała w porównaniu z produkcją innych krajów europejskich na niestosunkowo niskim poziomie. Specjalnie zaś I kwartał 1926 był może najcięższym z całego okresu powojennego, gdyż pozostawał jeszcze w całej pełni pod wpływem następstw rozpoczętej w czerwcu 1925 wojny celnej z Niemcami, która pozbawiła górnośląski przemysł hutniczy głównego dotąd tj. niemieckiego rynku zbytu i zmusiła go do zupełnego przestawienia swej organizacji handlowej z rynku niemieckiego na rynek wewnętrzny polski oraz do szukania nowych zagranicznych rynków zbytu. Skutkiem tych wszystkich okoliczności przeciętna miesięczna produkcja stali surowej w Polsce, która jeszcze w r. 1925 wynosiła 65.188 t., spadła w I półroczu 1926 r. na 50.636 t., a w I kwartale tego roku wynosiła nawet jeszcze mniej. Przystąpienie zatem polskiego przemysłu hutniczego do Kartelu na warunkach umowy kartelowej byłoby poprostu równoznaczne z samobójstwem tego przemysłu, gdyż zmusiłoby go albo do ograniczenia swej produkcji do poziomu z najcięższego jej okresu, albo też do opłacania od każdej wyprodukowanej ponad tę kwotę tonny kary konwencjonalnej w wysokości 4 dol., co w razie znaczniejszego zwiększenia się wewnętrznej konsumcji żelaza musiałoby spowodować stałą jego drożyznę w kraju oraz zupełny zanik zdolności konsumcyjnej polskiego przemysłu hutniczego na rynkach zagranicznych.

W pierwszym okresie po utworzeniu Kartelu Stalowego przejawiły się w polskim przemyśle hutniczym dość silne tendencje do jaknajszybszego przystąpienia do Kartelu, choćby nawet na warunkach pierwotnej umowy kartelowej, a to z obawy, by Kartel, stanowiący bądźcobądź potężną organizację, dysponującą ogromnemi środkami, nie zmusił hut polskich przy pomocy odpowiednich represji, t. zn. przy pomocy ostrej walki konkurencyjnej na rynku krajowym i eksportowym do przystąpienia na warunkach jeszcze gorszych. Zawarcie w marcu 1927 umowy o ochronie terytorjalnej z Kartelem środkowo-europejskim, tj. hutami Czechosłowacji, Austrji i Węgier usunęło narazie najgłówniejsze niebezpieczeństwo z tej strony, a dalszy przebieg sprawy wykazał, że Kartel ma zbyt wiele kłopotów z utrwaleniem swej wewnętrznej organizacji, by rozpoczynać niewątpliwie dla obu stron szkodliwą walkę konkurencyjną z polskim przemysłem hutniczym.

W tych warunkach coraz więcej uznania znajdowało stanowisko niektórych hut górnośląskich, a w pierwszym rzędzie Zjednoczonych Hut Królewskiej i Laury, które sprzeciwiły się zbyt szybkiej i pochopnej decyzji w sprawie przystąpienia do Kartelu, licząc na to, że dalszy rozwój polskiego przemysłu hutniczego kształtować się musi coraz pomyślniej, a tem samem wzmacniać także stanowisko hut polskich w jego rokowaniach z Kartelem. Stanowisko to oparte było nietylko na przeświadczeniu o wielkich możliwościach rozwojowych wewnętrznego rynku polskiego lecz również na fakcie, że począwszy od drugiej połowy 1926 r., częściowo pod wpływem strejku angielskiego, częściowo dzięki polepszającej się stale ogólnej sytuacji gospodarczej państwa, konsumcja żelaza w kraju wykazywać zaczęła stały wzrost, pociągając za sobą także powolny, lecz konsekwentny wzrost produkcji.

Dzięki tej zwłoce w rozpoczęciu obrad z Kartelem spowodowanej trafną oceną sytuacji i trafną prognozą konjunkturalną hut górnośląskich stanowisko przedstawicieli hutnictwa polskiego już na pierwszej konferencji odbytej z przedstawicielami Kartelu w dniu 5 marca 1927 w Düsseldorfie, było o wiele silniejsze, niż gdyby rokowania te zostały rozpoczęte o parę miesięcy wcześniej. Wzmocniona pozycja hut polskich znalazła też dobitny wyraz swój w fakcie, że dyskusja, przeprowadzona na tej konferencji na temat niewypełnionych jeszcze konieczności rozwojowych polskiego przemysłu żelaznego doprowadziła do ogólnego zrozumienia, że przystąpienie Polski do Kartelu nie może się odbyć na podstawie produkcji z I kwartału 1926 r., oraz, że rozwój rynku wewnętrznego musi być pozostawiony hutom polskim bez żadnych ograniczeń. Prezydjum Kartelu wysunęło jednak równocześnie koncepcję dla przemysłu polskiego nawskroś niedogodną, że, o ile Polsce przyznana będzie pozatem kwota eksportowa, to kwota ta ma być w miarę wzrostu produkcji dla potrzeb rynku krajowego odpowiednio redukowana. Zastrzeżenia tego huty polskie przyjąć jednakże nie mogły, gdyż pociągałoby ono za sobą znowu ograniczenia produkcji wewnętrznej.

Po dłuższych, stale bezowocnych pertraktacjach, z których ostatnie odbyły się w Paryżu w dniu 9 marca 1928 r., stanowisko hut polskich zostało określone w następujących postulatach:

1. Polska nie podpisuje ogólnego statutu kartelowego a zawiera tylko z Kartelem specjalną umowę:
2. Podstawą porozumienia jest pozostawienie rynku polskiego hutom polskim bez jakiegokolwiek rozliczania kwot produkcyjnych;
3. Kartel gwarantuje ochronę terytorjalną rynku polskiego;
4. Z chwilą podpisania traktatu handlowego polsko - niemieckiego huty polskie przystąpią do pertraktacji z hutami niemieckiemi w sprawie kontyngentu polskiego żelaza do Niemiec;
5. Eksport polski ograniczony będzie do 500.000 t stali surowej rocznie, którą to kwotę na ostatniej konferencji obniżyły huty polskie na 350.000 t.

Kartel natomiast ze swej strony godził się wprawdzie na pozostawienie rynku krajowego hutom polskim, lecz ofiarował im kwotę eksportową tylko w wysokości 300.000 t stali surowej rocznie, uzależniając ją w dodatku od wzrostu produkcji dla potrzeb rynku krajowego i to w ten sposób, że za każdy 1.000 t zwiększenia polskiej konsumcji żelaza miała być kwota eksportowa zredukowana pierwotnie o 500 t, a wedle ostatnich propozycji o 333 t. W dodatku wysunął Kartel na ostatniej konferencji nowe specjalne żądania:

1. Uzgodnienia z hutami niemieckiemi sprawy kontyngentu żelaza polskiego do Niemiec,
2. uregulowania w porozumieniu z Kartelem środkowo - europejskim sprawy zbytu wyrobów hutniczych na rynku bałkańskim — i wreszcie
3. przystąpienia hut polskich do „Ermy", t. j. Międzynarodowego Kartelu Wytwórców Szyn.

Zasadniczo wszystkie te trzy żądania dodatkowe idą po linji życzeń hutnictwa polskiego, jednakże wysunięcie ich, jako warunku przystąpienia do Kartelu, stawia huty polskie w położeniu przymusowem i zmusza je do prowadzenia odnośnych rokowań niejako pod presją, co wobec opornego i nieprzejednanego dotąd stanowiska współpartnerów, tj. niemieckiego przemysłu hutniczego, Ermy oraz Kartelu środkowo - europejskiego, stanowisko hut polskich w rokowaniach tych tylko osłabić i na szkodę interesów polskich wyjść może.

W ten sposób z powodu drobnej różnicy 50.000 t, stanowiącej zaledwie 0,14 proc. ogólnej produkcji członków Kartelu oraz dla kilku czy kilkunastu tysięcy tonn, o które ewentualnie polska kwota eksportowa w razie znaczniejszego wzrostu zbytu wewnętrznego mogłaby być zmniejszona, a bardziej jeszcze z powodu wysunięcia w ostatniej chwili nowych specjalnych warunków, o których poprzednio w tej formie kategorycznej nigdy nie było mowy, rokowania z kartelem utknęły na martwym punkcie, tak, iż w chwili obecnej nie da się już przewidzieć, czy i kiedy przystąpienie hut polskich do Kartelu stanie się faktem.

Polski przemysł hutniczy nie ma jednak zbytnio powodu przejmować się tem, że przystąpienie jego do Kartelu mimo tak długotrwałych pertraktacji, i znacznych ustępstw z jego strony tak bardzo się odwleka. Zwłoka ta bowiem wobec stałej poprawy sytuacji w polskim przemyśle hutniczym i coraz bardziej wzrastającej konsumcji żelaza w kraju, wpływa jedynie na wzmocnienie pozycji hut polskich w rokowaniach z Kartelem, tak, że śmiało można powiedzieć, że w tym wypadku czas pracuje dla nas.

Głębszej przyczyny tych przewlekających się tak długo rokowań szukać należy w tem, że Kartel Stalowy założony został jako kartel czysto produkcyjny, którego zadaniem było jedynie w drodze uregulowania produkcji stali swoich członków i przystosowania jej do każdorazowej konjunktury, panującej na światowym rynku żelaznym, wpływać na utrzymanie równowagi między sprzedażą a popytem i w ten sposób doprowadzić do podwyższenia i pewnego rodzaju stabilizacji cen eksportowych. Polski natomiast przemysł hutniczy ze względu na wielkie jeszcze możliwości rozwojowe rynku wewnętrznego jest zasadniczym przeciwnikiem idei kartelu produkcyjnego, a gorącym zwolennikiem kartelu eksportowego, który by nie krępując jego rozmachu na rynku wewnętrznym zapewnił mu jednakże także i odpowiednie stanowisko na rynkach eksportowych. Stąd jego zasadniczy od pierwszej chwili opór przeciwko podpisaniu ogólnego statutu kartelowego i żądanie zawarcia z Kartelem specjalnej umowy, stąd żądanie ochrony terytorjalnej rynku polskiego i pozostawienia tego rynku hutom polskim bez jakiegokolwiek rozliczania kwot produkcyjnych, tj. bez jakiegokolwiek uzależnienia produkcji wewnętrznej od kwoty eksportowej czy na odwrót.

W toku rokowań prowadzonych z Kartelem okazuje się jednak coraz bardziej, że ustanowienie ogólnych kwot produkcyjnych nie prowadzi do zamierzonego celu, gdyż rynki wewnętrzne członków Kartelu wyłamują się sukcesywnie (dotychczas Niemcy i Czechosłowacja) z pod sankcji przewidzianych statutem kar konwencjonalnych, które w rzeczywistości w całej pełni regulują tylko jeszcze produkcję eksportową. Tak więc Kartel Stalowy z kartelu czysto produkcyjnego przemienia się zwolna coraz bardziej w kartel eksportowy, a popierany przez wybitnych członków Kartelu projekt utworzenia biur sprzedażnych dla poszczególnych gatunków wyrobów hutniczych (na wzór Kartelu Szynowego, Karte-

lu Rurowego i Kartelu Walcówki), pchnie go z chwilą realizacji jeszcze dalej od punktu wyjścia, bo w kierunku kartelu sprzedażnego.

Polski przemysł hutniczy stał się w ten sposób, może nawet podświadomie, najbardziej radykalnym heroldem idei zmiany pierwotnego produkcyjnego charakteru Kartelu w eksportowy, przeciwko czemu — może również podświadomie — bronią się z przyczyn zasadniczych jego twórcy.

W rezultacie więc nie dalsze ustępstwa na punkcie wysokości kwoty eksportowanej lub takie czy inne jej ustosunkowanie do zbytu wewnętrznego, lecz tylko ostateczne zakończenie naszkicowanej wyżej ewolucji usunie w końcu wszystkie wyłaniające się raz po raz trudności i umożliwi polskiemu przemysłowi hutniczemu przystąpienie do Kartelu na warunkach, gwarantujących mu w ramach międzynarodowej organizacji swobodę niekrępowanego sztucznie rozwoju.

Dr. L. Fall.

Wykaz polskich hut żelaznych, wchodzących w skład uczestników syndykatu polskich hut żelaznych.

1. Górnośląskie Zjednoczone Huty Królewska i Laura, Sp. Akc. Górn. - Hutn. Centralny Zarząd — Katowice, Konckiego 3.
2. „Bismarckhütte" — Centralny Zarząd: Hajduki Wielkie, Górny Śląsk.
3. „Friedenshütte" Spółka Akcyjna — Katowice, Zamkowa 3.
4. T-wo Zakł. Hutn. „Huta Bankowa" w Dąbrowie (Górnicze).
5. Towarzystwo Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza, Sp. Akc. Zarząd Główny — Warszawa, Mazowiecka 7.
6. Towarzystwo Zakładów Metalowych B. Hantke, Sp. Akc. w Warszawie. Zarząd: Warszawa, Srebrna 9. Tel. 308-20.
7. Katowicka Spółka Akcyjna dla Górnictwa i Hutnictwa Centralny Zarząd — Katowice, Zamkowa.
8. Modrzejowskie Zakłady Górniczo - Hutnicze, Sp. Akc. Zarząd — Warszawa, Srebrna 9. — Tel. 25-24.
9. Spółka Akcyjna Wielkich Pieców i Zakładów Ostrowieckich. Zarząd: Warszawa, Aleja Ujazdowska 51.
10. „Baildonstal", Sp. Akc. Katowice - Dąb.
11. Towarzystwo Strachowickich Zakładów Górniczych, Spółka Akcyjna, Warszawa, Warecka 15, tel. 21-50.
12. Huta Żelaza „Kraków" S. A. w Krakowie.
13. Huta „Silesia" Paruszowiec.

E. Polski Przemysł Naftowy w latach 1926 i 1927

Przemysł rafineryjny.

Rafineryj czynnych, przerabiających ropę w Polsce, było w dn. 1,I,26—27, a w dn. 1,I,27—29; największą z nich jest Państwowa Fabryka w Drohobyczu, która jest w stanie przerobić rocznie do 30.000 wag ropy, lecz obecnie z powodu małej produkcji ropy, Państwowa Fabryka, podobnie jak i inne rafinerje, nie wyzyskuje całej swej zdolności przeróbczej.

Rafinerje nafty w Polsce są urządzone wzorowo, wiele z nich posiada nieprzerwaną destylację, destylację w próżni, urządzenie dla wyrabiania parafiny i jej czyszczenia, urządzenia dla rektyfikacji benzyny i z tego powodu polskie produkty naftowe, jak nafta, benzyna różnych gatunków i parafina, są znane w Europie ze swojej wysokiej jakości; obecnie rafinerje „Galicja" w Drochobyczu i „Vacuum Oil Co. w Dziedzicach wprowadziły u siebie t. zw. „Kraki" dla otrzymywania lekkich węgloworów z ciężkich (t. j. benzyny z oleju gazowego).

Niżej zamieszczone tablice wykazują ilość przerobionej ropy, ilość wytworzonych produktów, konsumcję wewnętrzną i eksport produktów naftowych w tonnach w ostatnich dwóch latach:

I. Przeróbka ropy:

Rok 1926 — 780.769 tonn
„ 1927 — 681.697 „

II. Wytwórczość produktów naftowych w tonnach:

Produkt:	1926	1927
Benzyna	93.240	90.283
Nafta	233.596	203.506
Olej gazowy	155.170	115.568
Oleje smarowe	103.379	94.029
Parafina	39.615	36.790
Świece	578	643
Waselina	265	205
Asfalt	17.291	18.386
Koks	10.800	8.887
Półprodukty	53.746	47.715
Stałe smary	2.484	2.282
Razem . .	709.964	618.294

III. Konsumcja wewnętrzna produktów naftowych w tonnach:

	1926	1927
Benzyna	33.157*)	50.564*)
Nafta	135.556	149.374
Olej gazowy	24.100	46.041
Oleje smarowe	64.463	62.482
Parafina	7.346	15.091
Świece	620	261
Waselina	293	287
Asfalt	7.563	6.938
Koks	2.717	2.049
Półprodukty	31.255	22.540
Stałe smary	2.224	2.184
Razem . .	309.294	357.712

IV. Wywóz zagranicę produktów naftowych w tonnach:

	1926	1927
Benzyna	77.689	62.186
Nafta	108.745	49.403
Olej gazowy	143.669	58.404
Oleje smarowe	54.673	42.258
Parafina	31.460	22.575
Świece	138	306
Asfalt	15.490	12.531
Koks	9.489	8.084
Półprodukty	18.255	14.481
Stałe smary	135	174
Razem . .	459.743	270.402

*) Łącznie z gazoliną z gazu ziemnego.

V. Wywóz produktów nałtowych według krajów w tonnach.

	1926	1927
Anglja	1.857	220
Austrja	49.763	32.256
Ameryka	—	51
Belgja	541	43
Bułgarja	—	4
Czechosłowacja	115.721	101.234
Danja	2.289	2.714
Egipt	14	—
Francja	13.570	6.647
Gdańsk	178.710	63.343
Grecja	50	471
Holandja	131	140
Italja	5.465	3.787
Jugosławja	1.354	1.530
Litwa	3.767	3.522
Łotwa	6.489	4.211
Niemcy	24.837	20.760
Palestyna	—	9
Rosja	1.612	903
Rumunja	1.915	1.316
Szwajcarja	39.168	18.781
Szwecja	3.163	3.505
Węgry	9.327	4.955
Razem . .	459.743	270.402

VI. Wywóz produktów nałtowych z Gdańska.

	1926	1927
Ameryka	—	37
Afryka	—	410
Anglja	36.258	2.239
Azja	—	24
Belgja	15.660	8.251
Bułgarja	—	2
Danja	20.735	1.076
Egipt	2	30
Estonja	4.979	2.026
Finlandja	10.044	4.422
Francja	33.246	3.693
Grecja	14	2
Hiszpanja	—	8
Holandja	2.559	343
Italja	935	20
Litwa	10.889	5.530
Łotwa	7.446	2.100
Niemcy	4.349	2.598
Norwegja	258	39
Palestyna	8	10
Szwecja	23.501	11.634
Turcja	115	55
Inne kraje	397	396
Razem	171.395	45.365
Zapotrzebow. W. M. Gdańsk.	9.847	10.708
Ogółem	181.242	56.073

Głównymi rynkami zbytu dla polskich produktów naftowych drogą lądową są: Czechosłowacja, Niemcy, dalej Austrja, Węgry i Szwecja; nowym zupełnie rynkiem zbytu, do którego przed wojną produkty z ropy galicyjskiej nie docierały, a obecnie docierają drogą morską są: Łotwa, Estonja i Finlandja, oraz Danja, Szwecja, Anglja, Francja i Szwajcarja, a to dzięki temu, że Polska ma dostęp do morza Bałtyckiego przez Gdańsk i przez port Gdański może dotrzeć do tych krajów. Eksport produktów naftowych polskich przez Gdańsk ma wszelkie warunki rozwoju, jak to wynika z ostatniej tablicy, ilustrującej wywóz z Gdańska do różnych krajów w roku 1926 i 1927.

Kopalnictwo.

Wytwórczość ropy naftowej w Polsce wykazuje począwszy od 1922 r. stały, aczkolwiek niezmienny wzrost z wyjątkiem ostatnich 2-ch lat w których produkcja się zmniejszyła jak to wynika z następującej tabelki:

1922 r.	— 71.306	cyst.
1923 „	— 73.714	„
1924 „	— 77.118	„
1925 „	— 81.179	„
1926 „	— 79.609	„
1927 „	— 72.260	„

Ogólna ilość wydobytej w 1926 r. i 1927 r. ropy rozkłada się na poszczególne okręgi górnicze w następującym stosunku:

Okręg Górniczy	1926		1927	
Drohobycz	— 67.910 cyst.	85,2%	— 60.919 cyst.	— 84,3%
Jasło	— 7.022 „	8,8%	— 7.266 „	— 10%
Stanisławów	— 4.666 „	6.0%	— 4.075 „	— 5,7%
Kraków	— 11 „	—	— —	— —
Razem . .	79.609 cyst.	100,0%	— 72.260 cyst.	— 100,0%

Pod względem jakości ropa wydobyta z terenów Okręgu Drohobyckiego, ddzieli się na 2 kategorje, a mianowicie:

	1926	1927
ropa borysławska Standard	— 59.755 cyst.	53.308 cyst.
„ marek specjalnych	— 8.129 „	7.611 „
Razem . .	67.884 cyst.	60.919 cyst.

Okręgi górnicze Jasło i Stanisławów produkują tylko marki specjalne.

Skład jakościowy niektórych specjalnych gatunków surowca ropnego, spotykanych jedynie w Polsce, jest następujący:

ropa borysławska (Standard): benzyny 10%, nafty 30%, parafiny 6%, smarów 40%, pozostałości stałych 14%;

ropa bitkowska: (Wschodnia Małopolska), benzyny 70%, nafty 20%, smarów 5%, pozostałości 5%;

ropa z gminy Ropienka (Środkowa Małopolska): benzyny 23%, nafty 50%, smarów 20%, pozostałości 7%;

ropa z gminy Kobylonka (Zachodnia Małopolska): benzyny 17%, nafty 50%, parafiny 5%, smarów 20%, pozostałości 8%.

Wyżej przytoczone cyfry, dotyczące wydobycia ropy, odnoszą się do produkcji brutto, t. j. do ilości, wyniesionych z obrotu świdrowego tłokiem łącznie z zanieczyszczeniem wodą i kałem ropnym czyli z t. zw. mankiem kopalnianym i bez potrącenia ropy użytej na opał do popędu kopalń.

Zanieczyszczenie, zużycie na opał i produkcja netto w stosunku do wydobycia brutto przedstawia się, jak następuje:

	1926		1927	
Opał	907 cyst.—	1,2% —	705 cyst.	0,9%
Zanieczyszczenie	6.725 „ —	8,5% —	3.385 „	4,7%
Produkcje czyste	71.977 „ —	90,3% —	68.170 „	94,4%
Razem . .	79.609 cyst.	100,0%	72.260 cyst.	100,0%

W ostatnich latach stopień zanieczyszczenia stale i wydatnie spada; w stosunku do produkcji brutto wynosił on:

w r. 1924 — 12,2%
„ 1925 — 11,4%
„ 1926 — 8,5%
„ 1927 — 4,7%

Wynik ten osiągnięto przez skrupulatne i systematyczne zastosowanie najnowszych metod oddzielania surowca ropnego od kału i emulsji (t. j. ropy

Mimo zwiększenia się liczby szybów eksploatowanych nie wzrosła jednak produkcja; przeciwnie — osiągnięte ogólne wydobycie rozkłada się na większą ilość szybów (z których część została na nowo uruchomionych), czyli, że wydajność przeciętna pojedyńczych otworów spadła.

Według statystyki Urzędu Górniczego w Drohobyczu przeciętna roczna wydajność eksploatowanego szybu w r. 1916 wynosiła 427 cystern, podczas gdy w r. 1926 tylko 180 cystern. W ciągu zatem ostatnich 10 lat spadła przeciętna roczna wydajność szybu o 58%.

Liczbowy stan szybów naftowych w Polsce które pozostawały w ruchu w r. 1926 i 1927 był następujący:

	1926	1927
w wierceniu	138	131
„ „ i produkcji	66	78
„ instrumentacji	42	37
„ tłokowaniu	313	359

TOWARZYSTWO „OLEUM" SP. Z OGR. ODP.

Organizacja Krajowej Sprzedaży Produktów Koncernu Naftowego „Premier".
Rafinerje: Trzebinia, Dros, Peczyniżyn.

Centrala we LWOWIE.

Rach. w P. K. O. 150.150. ul. Batorego 26. Tel: 3-62, 5-64, 9-15.
Adres telegraficzny: „OLEUM".

Składy i reprezentacje we wszystkich większych miastach Rzeczypospolitej Polskiej.

Stale na składzie: Nafta, benzyna, olej gazowy, smarowy, cylindrowy, wrzecionowy, transformatowy, turbinowy etc.etc. parafina, **asfalt.**
Specjalność: olej samochodowy **„CAROIL" w blaszankach i beczkach.**

i wiercą motorami elektrycznemi, jak naprz. Koncern Naftowy „Premier", który zelektryfikował 22 szyby, Sp. Akc. „Nafta" — 5 otworów, Sp. Akc. „Galicja" — 14 szybów i t. d.

Wywieziono zagranicę w roku 1926 (za specjalnem zezwoleniem Rządu) — 1813,8 cystern ropy naftowej, z której to ilości:

do Czechosłowacji	1,054,3	cystern
„ Norwegji	0,9	„
„ Węgier	758,6	„
Razem . .	1,813,8	cystern

Stan zapasów ropnych w zbiornikach na kopalniach i w towarzystwach magazynowo-tłoczniowych w dn. 31.XII.1926 r. wynosił 4.816 cyst. (w dn. 31.XII 1925 — 10.217 cystern) zatem mniej o 5.401 cystern, aniżeli w roku poprzednim, a w dn. 31.XII.1927 — 5,470 cyst., czyli 654 cyst. więcej aniżeli w roku 1926.

Ogólne ilości otworów eksploatowanych, t. zn. samopłynących, tłokowanych i pompowanych wynosiła w 1926 r.—2.042, a w 1927—2.104, a ponadto wyłącznie gazowych w 1926 r. — 158, a w 1927 — 150.

Stan zatrudnienia robotników w r. 1926 i 1927.

	1.I.1926	31.XII.1926	31.XII.1927
Na kopalniach ropy i gazu oraz w gazoliniarniach	9.113	9.425	11.580
w rafinerjach	5.399	5.731	4.974
w kopalniach wosku . .	447	423	332
w topiarniach wosku .	63	19	96
Razem . . .	15.022	15.598	16.982

Gaz ziemny.

Produkcja gazu ziemnego przedstawiała się w roku 1926 i 1927 następująco:

			1926	1927
Okręg	Górniczy	Drohobycz	344.724.000 m³	331.744.000 m³
„	„	Jasło	57.946.000 „	45.536.000 „
„	„	Stanisławów	78.697.000 „	76.859.000 „
		Razem . .	481.367.000 m³	454.139.000 m³

Zanieczyszczenie, zużycie na opał i produkcja netto w stosunku do wydobycia brutto przedstawia się, jak następuje:

	1926		1927	
Opał	907 cyst.	— 1.2% —	705 cyst.	0.9%
Zanieczyszczenie	6.725 „	— 8,5% —	3.385 „	4,7%
Produkcje czyste	71.977 „	— 90,3% —	68.170 „	94.4%
Razem . .	79.609 cyst.	100,0%	72.260 cyst.	100,0%

W ostatnich latach stopień zanieczyszczenia stale i wydatnie spada; w stosunku do produkcji brutto wynosił on:

w r. 1924 — 12,2%
„ 1925 — 11,4%
„ 1926 — 8,5%
„ 1927 — 4,7%

Wynik ten osiągnięto przez skrupulatne i systematyczne zastosowanie najnowszych metod oddzielania surowca ropnego od kału i emulsji (t. j. ropy zmieszanej z wodą), dzięki czemu zmniejszano stopniowo procent zanieczyszczenia. Drugim również b. pocieszającym objawem jest znaczne zmniejszenie ilości ropy, używanej do opalania kotłów na kopalniach.

W r. 1922 spalono ropy na kopaln. 3.820 cyst. 6% z prod. brutto
„ 1923 „ „ „ 1.564 „ 2,4% „ „
„ 1924 „ „ „ 1.615 „ 2,4% „ „
„ 1925 „ „ „ 608 „ 0,8% „ „
„ 1926 „ „ „ 907 „ 1,2% „ „
„ 1927 „ „ „ 705 „ 0,9% „ „

Do tak znacznych ilości zużycia ropy naftowej na opał w poprzednich latach przyczyniły się w znacznej mierze z jednej strony dający się odczuwać do r. 1922 ogólny brak węgla w całej Polsce, z drugiej strony — niedostateczna produkcja gazów ziemnych. Główną przyczyną spadku zużycia ropy na opał, poza wzrostem produkcji węgla i gazu ziemnego, były przeprowadzone przez przedsiębiorstwa naftowe reorganizacje oszczędnościowe i ulepszenia techniczne celem ekonomizacji opału. Nakładem wielkich kosztów poczęto od r. 1923 stosować do celów wiertnictwa i eksploatacji maszyny o popędzie elektrycznym i motory Diesla. Szereg firm naftowych w 1926 r. i 1927 r. eksploatuje szyby za pomocą wyciągów elektrycznych i wiercą motorami elektrycznemi, jak naprz. Koncern Naftowy „Premier", który zelektryfikował 22 szyby, Sp. Akc. „Nafta" — 5 otworów, Sp. Akc. „Galicja"— 14 szybów i t. d.

Wywieziono zagranicę w roku 1926 (za specjalnem zezwoleniem Rządu) — 1813,8 cystern ropy naftowej, z której to ilości:

do Czechosłowacji	1,054,3	cystern
„ Norwegji	0,9	„
„ Węgier	758,6	„
Razem . .	1,813,8	cystern

Stan zapasów ropnych w zbiornikach na kopalniach i w towarzystwach magazynowo-tłoczniowych w dn. 31.XII.1926 r. wynosił 4.816 cyst. (w dn. 31.XII 1925 — 10.217 cystern) zatem mniej o 5.401 cystern, aniżeli w roku poprzednim, a w dn. 31.XII.1927 — 5,470 cyst., czyli 654 cyst. więcej aniżeli w roku 1926.

Ogólne ilości otworów eksploatowanych, t. zn. samopłynących, tłokowanych i pompowanych wynosiła w 1926 r.—2.042, a w 1927—2.104, a ponadto wyłącznie gazowych w 1926 r. — 158, a w 1927 — 150.

Mimo zwiększenia się liczby szybów eksploatowanych nie wzrosła jednak produkcja; przeciwnie — osiągnięte ogólne wydobycie rozkłada się na większą ilość szybów (z których część została na nowo uruchomionych), czyli, że wydajność przeciętna pojedyńczych otworów spadła.

Według statystyki Urzędu Górniczego w Drohobyczu przeciętna roczna wydajność eksploatowanego szybu w r. 1916 wynosiła 427 cystern, podczas gdy w r. 1926 tylko 180 cystern. W ciągu zatem ostatnich 10 lat spadła przeciętna roczna wydajność szybu o 58%.

Liczbowy stan szybów naftowych w Polsce które pozostawały w ruchu w r. 1926 i 1927 był następujący:

	1926	1927
w wierceniu	138	131
„ „ i produkcji	66	78
„ instrumentacji	42	37
„ tłokowaniu	313	359
„ pompowaniu	1.608	1.724
„ montowaniu	52	59
samopłynących	21	21
wyłącznie gazowych	158	150
w likwid., rekonstrukcji i t. p.	—	10
Razem . .	2.398	2.569

Założono nowych szybów: w roku 1926 — 112; w roku 1927 — 160 szybów.

Uwiercono metrów: w roku 1926 — 87.251 m.; w roku 1927 — 104.026.

Cena ropy borysławskiej która w styczniu 1926 r. wynosiła przeciętnie zł. 1.180, a w styczniu r. 1927 — zł. 2.020—za cysternę 10.000 kg., loco zbiorniki, w grudniu 1926 r. doszła do 2015 zł., a w grudniu 1927— spadła do zł. 1853. W latach poprzednich cena ropy doszła do najwyższej granicy zł. 950 za cyst. w 1924 r. i zł. 1.180 w 1925 r. To samo odnosi się do cen ropy innych marek. Najdroższą w polskim przemyśle naftowym jest ropa pochodząca z gminy Stara Wieś i Klęczany. Cena tych marek specjalnych wynosiła w grudniu 1926 r.: pierwszej 3.829 zł., drugiej — 3.429 zł. za cysternę — a w grudniu 1927 r. — zł. 3.521 pierwszej i zł. 3.150 — drugiej.

Stan zatrudnienia robotników w r. 1926 i 1927.

	1.I.1926	31.XII.1926	31.XII.1927
Na kopalniach ropy i gazu oraz w gazolinarniach	9.113	9.425	11.580
w rafinerjach	5.399	5.731	4.974
w kopalniach wosku . .	447	423	332
w topiarniach wosku .	63	19	96
Razem . . .	15.022	15.598	16.982

Gaz ziemny.

Produkcja gazu ziemnego przedstawiała się w roku 1926 i 1927 następująco:

	1926	1927
Okręg Górniczy Drohobycz	344.724.000 m³	331.744.000 m³
„ „ Jasło	57.946.000 „	45.536.000 „
„ „ Stanisławów	78.697.000 „	76.859.000 „
Razem . .	481.367.000 m³	454.139.000 m³

Przeciętna produkcja gazu ziemnego w 1 minucie wynosiła w Drohobyckim okr. górniczym 656.02 m³ na min.

Czynnych gazoliniarni było w r. 1926—16, a w roku 1927—18, które przerobiły w 1926—186.141.000 m³ gazu na 18.044 tonn, gazoliny, a w roku 1927 — 248.415.000 m³ na 27.794 t. gazoliny.

Ogromne postępy techniczne i udoskonalenie systemów wiertniczych pozwalające na odwiercienie szybu w czasie o połowę krótszym niż dotychczas, co jest równoznaczne ze zmniejszeniem kosztów, wiercenia szybu, oraz poparcie przemysłu przez Rząd przez wydanie Rozporządzenia z dn. 17 listopada 1927 r. o popieraniu wiertnictwa naftowego niewątpliwie wywrą w najbliższych latach korzystny wpływ na ożywienie ruchu wiertniczego i odkrycie nowych wydajnych terenów naftowych.

Ceny ropy i produktów naftowych w złotych.

Ceny loco Drohobycz za 100 kg. bez podatku*) (w cysternach)	Styczeń 1926 r.	Czerwiec 1926 r.	Grudzień 1926 r.	Sierpień 1927 r.	Grudzień 1927 r.
Nafta	27.60	26.60	29.55	31.45	34.72
Benzyna 0.740/50	76.—	72.50	85.70	44.60	35.14
Olej gazowy	18.—	24.—	32.00	18.00	20.58
Smary do 4/20	22.—	27.50	28.90	20.50	23.61
„ 3-4/50	29.—	39.—	40.90	30.80	27.38
„ 6-7/50	45.—	54.—	55.90	56.30	42.38
Parafina 50/52 (w workach)	141.—	169.50	181.50	135.00	97.—
Ropa	11.80	16.63	20.15	21.13	18.53
Cena gazu ziemnego borysławskiego za 1 metr² w groszach	3,35	4,25	6,20	5,52	6,48

*) Podatek spożywczy wynosił: dla nafty zł. 11,55; — benzyny do 0,750 zł. 17,38, — benzyny ponad 0,750 zł. 11.55 — ol. smarowego zł. 7,70 — ol. gazowego zł. 1,98 — ol. lekkich do 420 o cięż. gat. do 0,885 zł. 1.98 — parafiny zł. 11,55.

Edward Słomnicki.

Organizacja zawodowa przemysłu naftowego

Związek Polskich Producentów i Rafinerów Olejów Mineralnych w Warszawie.

Założony w marcu 1920 roku, reprezentuje on przedsiębiorstwa kopalniane i rafineryjne, wytwarzające około 80% ropy i około 80% produktów finalnych ogólnej produkcji w Polsce.

Władze Związku.

Kierownictwo Związku spoczywa w ręku pp.: Wiceprezesów Dr. Stefana Bartoszewicza i Dr. Stanisława Ungera. Dyrektorem Związku jest p. inż. Stanisław Zarzecki, Sekretarzem p. Edward Słomnicki.

Związek posiada dwa oddziały: jeden we Lwowie, drugi w Drohobyczu.

Członkowie.

Do Związku należą następujące firmy naftowe:

1) Galicyjskie-Karpackie Towarzystwo Naftowe dawniej Bergneim i Mac Garwey, Sp. Akc. w Gliniku Marjampolskim.

2) Spółka Akcyjna „Dziedzice" Rafinerja Olejów Mineralnych w Dziedzicach.

3) Rafinerja Nafty „Jedlicze", Sp. Akc. w Jedliczach.

(Powyższe trzy firmy należą do Koncernu). Galicyjskie Karpackie Naftowe Tow. Akc. we Lwowie.

4) Spółka Akcyjna „Fanto" w Warszawie.

5) Galicyjskie Towarzystwo Naftowe „Galicja", Sp. Akcyjna w Drohobyczu.

6) Rafinerja Nafty i Fabryka Olejów Maszynowych „Br. Haber", Sp. z ogr. odp. w Stanisławowie.

7) „Jasło" Zakłady Przemysłowo - Naftowe Gartenberg i Schreier, Sp. Akc. w Jaśle.

8) Tow. Naftowe „Limanowa", Sp. z ogr. odp. w Warszawie.

9) Spółka Akcyjna „Nafta" we Lwowie

10) Standard-Nobel w Polsce, Sp. Akc. w Warszawie.

11) Spółka Akcyjna „Polska Nafta" w Warszawie.

12) Polskie Związkowe Rafinerje Olejów Skalnych, Sp. Akc. we Lwowie. Rafinerje w Trzebini i Drohobyczu.

13) Towarzystwo Akcyjne dla Przemysłu Naftowego w Peczeniżynie.

(Powyższe dwie firmy należą do Koncernu Naftowego „Premier").

14) Spółka Akcyjna dla Przemysłu Naftowego i Gazów Ziemnych we Lwowie.

15) Towarzystwo dla Przedsiębiorstw Górniczych „Tepege", Sp. Akc. w Krakowie.

16) „Vacuum Oil Company", Sp. Akc. w Czechowicach.

F. Krajowe Towarzystwo Naftowe

Krajowe Towarzystwo Naftowe rozpoczęło w roku bieżącym swój pięćdziesiąty rok istnienia. Jako reprezentacja przemysłu naftowego obejmuje Towarzystwo Naftowe wszystkie bez wyjątku grupy przemysłu, a w szczególności przedsiębiorstwa kopalniane, tłoczniowo - magazynowe i rafineryjne, przedsiębiorstwa wielkie i małe, oraz oparte na kaptale krajowym i zagranicznym. Do organizacji należy w obecnej chwili około 45 przedsiębiorstw oraz 170 członków, zapisanych osobiście, względnie Związków i Instytucyj.

Krajowe Towarzystwo Naftowe posiada delegatów względnie reprezentantów w następujących instytucjach i organizacjach państwowych:

Państwowa Rada Naftowa, Komitet Celny, Subkomisja Naftowa dla opracowania taryfy celnej, Państwowa Rada Kolejowa, Dyrekcyjna Rada Kolejowa we Lwowie, Dyrekcyjna Rada Kolejowa w Stanisławowie, Rada Naftowa przy Wyższym Urzędzie Górniczym w Krakowie, Państwowy Instytut Geologiczny, Wojewódzka Komisja dla walki z bezrobociem we Lwowie, Rada Ubezpieczeń Społecznych, Polski Komitet Energetyczny, Subkomisja Naftowa Polskiego Komitetu Energetycznego, Komisja Ankietowa dla

badania warunków i kosztów produkcji, Komitet Dyskontowy Banku Gospodarstwa Krajowego.

K. T. N. jest członkiem Centralnego Związku P. P. G. H. i F. w Warszawie i jest reprezentowane w Radzie i Zarządzie tego Związku.

Czynności stałe: Biuro K. T. N. opracowuje co miesiąc sprawozdania, przesyłane Ministerstwu P. i H. Gł. Urzędowi Statystycznemu, Okr. Urzędowi Górniczemu, Centralnemu Z. P. P. G. H. i F. oraz redakcjom czasopism gospodarczych.

Dział statystyczny K. T. N. uzupełniany jest stale wykazem firm czynnych, informacjami dotyczącemi przedsiębiorstw naftowych, datami, dotyczącemi produkcji, przeróbki, eksploatacji i t. p.

Stałą czynnością biura Towarzystwa jest udzielanie opinji i wyjaśnień dla władz i instytucyj, a w pierwszym rzędzie dla Izby H. i P. we Lwowie, w sprawach tego rodzaju, jak zwyczajne handlowe, spory sądowe, sprawy kredytowe. Do czynności stałych należy również oznaczanie ceny gazu ziemnego i ustalanie płac robotniczych. Biuro Tow. bierze udział w komisji cennikowej, która dnia ostatniego każdego miesiąca ustala na miesiąc następny płace robotników przemysłu naftowego, na podstawie umowy zbiorowej.

W roku bieżącym zamieniło Tow. wznowiony w roku ubiegłym miesięcznik „Przemysł Naftowy" na dwutygodnik.

Z czynności niestałych wymienić należy: Prace nad kodyfikacją prawa naftowego, prace i opinje z zakresu spraw podatkowych, ustawodawstwa socjalnego, ustawy przemysłowej, ustawy o Izbach handlowych i przemysłowych.

Krajowe Towarzystwo Naftowe wzięło czynny udział w Zjeździe Naftowym, który w roku ubiegłym odbył się na Politechnice Lwowskiej, oraz przygotowało wydawnictwo zbiorowe prac, wygłoszonych na tym Zjeździe.

Skład Zarządu:

Prezes:

Senator: *Władysław Długosz.*

Zastępcy Prezesa:

Tadeusz Chłapowski, Wiktor Hłasko, Lipa Schutzmann, Marjan Szydłowski.

Członkowie:

Dr. Marek Aleksandrowicz, Dr. Stefan Bartoszewicz, Inż. Zygmunt Bielski, Inż. Zygmunt Biluchowski, Ludwik Dunin, Inż. Władysław Dunka de Sajo, Inż. Walery Dydejczyk, Dr. Wojciech Dziedzic, Norbert Feith, Inż. Bolesław Glazor, Inż. Władysław Hoennig, Michał Herz, Dr. Alfred Kielski, Dr. Bogusław Klarfeld, Konrad Kowalewski, Dr. Izydor Kreisberg, Tadeusz Kropaczek, Inż. Stanisław Libelt, Mieczysław Longschamps, Dr. Zygmunt Łachociński, Dr. Stanisław Łańcucki, Inż. Kazimierz Łodziński, Feliks Łukasiewicz, Henryk Mikuli, Ryszard Noskiewicz, Dr. Stanisław Pilat, Inż. Wacław Piotrowski, Dr. Arnold Segal, Benjamin Seidemann, Inż. Paweł Setkowicz, Inż. Bohdan Skibiński, Dr. Karol Strohl, Wit Sulimirski, Inż. Stanisław Szczepanowski, Inż. Leopold Szerauc, Dr. Stanisław Unger, Wincenty Waligóra, Inż. Marjan Wieleżyński, Dr. Witold Wiesenberg, Inż. Ludwik Włóczewski, Prof. Jan Zarański. Dyrektor biura: Dr. Stanisław Schätzel.

G. Polska Polityka Naftowa

Okres ostatnich trzech miesięcy jest szczególnie decydujący dla zasadniczych posunięć w zakresie polskiej polityki naftowej. Należy stwierdzić, że wytyczona została zdecydowana linja tej polityki, zgodna z ogólną naczelną zasadą programu rządowego: *popierania produkcji.* Przeprowadzenie tej zasady wymaga szczególnie troskliwych zabiegów w dziedzinie produkcji naftowej, która musi przezwyciężać duże trudności natury przyrodniczej i wymaga inwestycyj a nadto pogotowia szczególnie dużych kapitałów.

Punktem wyjścia polityki rządowej w ścisłem zresztą porozumieniu z przemysłem były wyniki ankiety, odbytej w roku zeszłym, na zaproszenie p. Ministra Przemysłu i Handlu w trzech najważniejszych kierunkach programowych: 1) poparcia kopalnictwa naftowego, 2) racjonalizacji obrotu produktów naftowych, 3) reformy ustawodawstwa naftowego.

Znane jest również zagranicą niedawno rozporządzenie Prezydenta Rzplitej o popieraniu naftowego ruchu wiertniczego. Przedsiębiorstwa naftowe, które w ciągu najbliższych dziesięciu lat podejmą się wierceń poszukiwawczych, otrzymują zwolnienie od podatków w odniesieniu do kapitałów inwestycyjnych w te wiercenia, oraz w odniesieniu do dochodów z produkcji ropy i gazu ziemnego, uzyskanej z odwierconych na nowych terenach szybów. Ropa, wyprodukowana z takich szybów, będzie wolną od wywozu zagranicę w stanie surowym. Kontrakty spółek oraz inne dokumenty odnoszące się do założenia firm, podejmujących wiercenia poszukiwawcze, wolne są od wszelkich należytości i opłat skarbowych. Umowy o nabycie naftowych terenów rządowych będą zawierane na najbardziej liberalnych warunkach.

Jednocześnie podjęto inicjatywę w sprawie prawodawstwa naftowego. Ta dziedzina prawa stanowi nietylko problem stworzenia polskiej ustawy naftowej, lecz i problem stworzenia warunków ustawowych dla rozwoju kopalnictwa naftowego. Opieka prawna jest nieodzownem uzupełnieniem opieki gospodarczej, której wyrazem było wspomniane rozporządzenie o popieraniu kopalnictwa.

Ta prawna opieka jest zupełnie niewystarczająca w ramach dotychczasowego ustawodawstwa naftowego. Jest to zgodna opinja wszystkich kół interesowanych w przemyśle naftowym, reprezentujących nawet sprzeczne interesy właścicieli praw naftowych z jednej, a właścicieli gruntu z drugiej strony. Spór toczy się o sposób przeprowadzenia reformy. Starcie się dwóch zasad: dotychczasowej przynależności prawa poszukiwania ropy naftowej do gruntu (akcesja) i projektowanej — wyłączenia tegoż prawa z pod dyspozycji właściciela gruntu na rzecz swobodnego poszukiwania (regale — na zasadzie „woli górniczej") weszły w stadjum decydujące.

Poddane rozwadze sfer gospodarczych tezy rządowe opierają się na systemie swobody górniczej, dominującym w przyszłej polskiej ustawie górniczej. Ustawa ta, wprowadzająca unifikację naszego prawa górniczego, ma się wkrótce ukazać. Bez względu na system prawny i termin jej ogłoszenia pewne jest, że naczelną zasadą przyszłego ustawodawstwa naftowe-

go będzie wytworzenie prawnych warunków tego rodzaju, aby przemysł naftowy mógł rozwijać się możliwie najswobodniej, na możliwie rozległych terenach i z możliwie małem obciążeniem tego wielkiego ryzyka, jakiem z natury rzeczy, jest poszukiwanie ropy naftowej.

Na porządku dziennym dyskusji w kołach rządowych i gospodarczych jest złagodzenie w ramach dotychczasowej ustawy naftowej najbardziej dotkliwych bolączek prawnych kopalnictwa naftowego (sprawa prolongaty praw naftowych i t. p.) w czasie przejściowym, dzielącym nas do wejścia w życie nowej ustawy naftowej.

Wobec tych pozytywnych poczynań w dziedzinie gospodarczej i prawnej, nie mógł pozostać obojętnym sam zainteresowany przemysł naftowy. Przemysł zrozumiał, iż musi wytężyć siły dla wykazania rentowności naszych kopalń naftowych. Przemysł pragnie wykazać, że niema sprzeczności między dobrą ceną naszej ropy surowej, godną wysiłków złączonych z jej odkryciem, a ceną wytworzonych z niej produktów.

Kardynalnym warunkiem usunięcia tej sprzeczności, jest wzmożenie pojemności rynku wewnętrznego i stworzenie jednolitego frontu wobec konkurencji na rynkach zagranicznych. Drogą, wiodącą do urzeczywistnienia tych warunków, jest centralizacja sprzedaży w kraju i zagranicą z konsekwentnem potanieniem kosztów handlowych. To też zagadnienie organizacji handlowej, opartej na tych zasadach, było specjalnym przedmiotem ankiety i od tego czasu przedmiotem szczególnej troski czynników kierowniczych.

Postanowiona jest organizacja handlowa, oparta na centralizacji, racjonalizacji sprzedaży, ścieśnieniu placówek indywidualnych, na rzecz potanienia kosztów obrotu, dla wzmożenia zużycia produktów naftowych w kraju i zagranicą. Polityka cen ma być ściśle związana ze zwiększeniem pojemności rynku wewnętrznego i stworzeniem funduszu na wiercenia poszukiwawcze.

Fundusz wiertniczy powinien w ciągu pięciolecia syndykatu dosięgnąć sumy 16 — 20 miljonów złotych. Ma on być pierwszym, ale nie wyłącznem ogniwem organizacji kapitału dla odkrycia naszych nowych terenów naftowych na Podkarpaciu. Forma ujęcia tego funduszu i sprawa jego organizacji jest właśnie obecnie przedmiotem dyskusji sfer rządowych i gospodarczych. Przeważa opinja w obu sferach zorganizowanych dla wierceń pionierskich odrębnej niezawisłej od losów kartelu (syndykatu) naftowego, spółki akcyjnej. Akcjonarjuszami jej mają być udziałowcy syndykatu naftowego, kapitałem akcyjnym — ściśle określone sumy, wpłacane przez tych udziałowców przez 5 lat — projektowanego istnienia syndykatu. Powstanie tej pionierskiej spółki jest kardynalnym warunkiem uczestnictwa „Polminu" (Państwowych Zakładów Naftowych) w Syndykacie. Byt Syndykatu nie jest bynajmniej warunkiem istnienia dalszego bytu Spółki wiertniczej. Kapitał jej, lubo wpłacany ratami, będzie zapewniony drogą bezpośredniego i bezwarunkowego zobowiązania, przyjętego przez członków Syndykatu, a więc także w wypadku rozluźnienia, czy nawet rozwiązania tegoż.

Działalność i program prac Spółki będą pozostawały pod opieką rządową, a wpływ w niej „Polminu" będzie zapewniony i odpowiednim udziałem i postanowieniami statutowymi. W ten sposób pionierska Spółka będzie miała w najbliższym pięcioleciu do dyspozycji kwotę około 16 miljonów złotych, a nadto pięć miljonów złotych, które firmy syndykowane po jednym miljonie rocznie będą wpłacały na cele badań geologicznych.

Kapitalne zagadnienie przyszłości polskiego przemysłu naftowego — odkrycie nowych terenów naftowych — weszło w ten sposób w fazę oddawna upragnionej realizacji.

Ostatnie miesiące przyniosły zatem w polskiej polityce naftowej koncentrację wysiłków prawnych, gospodarczych, organizacyjnych i finansowych.

Inicjatywa i konsekwentne stanowisko Rządu oraz działalność „Polminu" dają rękojmię trwałości tej polityki, której towarzyszą ponadto ostatnie pomyślne dowiercenia szybów w zagłębiu borysławsko-mraźnickiem.

Uwzględniając nadto wzrastającą zdolność konsumcyjną rynku wewnętrznego (benzyna, olej gazowy, oleje smarowe — równolegle z ożywieniem różnych dziedzin wytwórczości) — i nadzieje jednolitej polityki cen polskich produktów naftowych na rynkach zagranicznych — możemy stwierdzić, iż bilans ostatniego kwartału stawia przed polskim przemysłem naftowym horoskopy wybitnie pomyślne.

Dr. Alfred Kielski.

KONCERN NAFTOWY
„PREMIER"

Koncern Naftowy „Premier", największy dziś w Polsce, posiada liczne tereny naftowe i kopalnie, położone w Zagłębiu Borysławskiem oraz w Małopolsce wschodniej i zachodniej, rafinerje, przedsiębiorstwa tłoczniowo-magazynowe, elektrownie, odgazoliniarnię, cegielnię i oddziały sprzedaży produktów naftowych na całym obszarze Państwa.

Koncern ten jest najsilniejszym zgrupowaniem przedsiębiorstw naftowych w Polsce i posiada blizko 1.000 cystern miesięcznej produkcji, którą przerabia we własnych rafinerjach i sprzedaje za pośrednictwem własnej organizacii sprzedaży. Koncern dzieli się na:

I. Grupę przedsiębiorstw kopalnianych.*)

„ALFA"

Naftowa Spółka z o. p.

1. 3 Czerwca 1924 r.
2. „Alfa" Naftowa Spółka z o. p. z siedzibą we Lwowie.
3. Zł. 1.500.000.— 1 udział
4. Zawiadowcy: Inż. Wiktor Hłasko, Inż. Kazimierz Gąsiorowski, Pierre Boncenne.
5. Prokurenci: Dr. Stanisław Tabisz. Inż. Paweł Setkowicz, inż. Aleksander Styczeń, Edward Kreps, Dr. Józef Bach, Herman Tugendhaft.
6. Kontrakt daty Lwów 8.XI.1910 Lrep. 37552 i Wiedeń 25 maja 1915 r. Lrep. 23603.

„NAFTOWY PRZEMYSŁ MAŁOPOLSKI"

Spółka z ogr. odp.

1. 29 Sierpnia 1921 r.
2. „Naftowy Przemysł Małopolski" Sp. z ogr. odp. z siedzibą we Lwowie.
3. Zł. 945.000.— 1 udział.
4. Zawiadowcy: Dr. Wojciech Dziedzic, Pierre Boncenne, Inż. Wiktor Hłasko.
5. Prokurenci: Dr. Jan Pawłowski, Edward Kreps. Dr. Stanisław Tabisz.
6. Kontrakt Spółki: Lwów 30.VI. 1921 Lrep. 1468.

*) Objaśnienia znaków: 1. Data wpisu; 2. Nazwa Firmy i siedziba; 3. Kapitał zakładowy, ilość akcji lub udziałów; 4. Zarząd wzgl. Dyrekcja; 5. Prokura lub uprawnieni do podpis. za firmę; 6. Kontrakt Spółki lub statut.

„P R E M I E R"

Polska Naftowa Spółka Akcyjna

1. 26 marca 1924 r.
2. „Premier" Polska Naftowa Spółka Akcyjna z siedzibą we Lwowie.
3. Zł. 7.000.000 — 100.000 akcji.
4. Rada Zawiadowcza: Min. Dr. Władysław Stesłowicz, Jerzy hr. Potocki, Alfred hr. Potocki, Pierre Lacaille, Pierre Boncenne.
   Dyrekcja: Inż. Wiktor Hłasko, Wincenty Waligóra, Jan Bielski, Prof. Zygmunt Bielski, René Quoniam, Inż. Aleksander Styczeń.
5. Prokurenci: Inż. Paweł Setkowicz, Dr. St. Tabisz, Edward Kreps, Dr. Józef Bach, Inż. Charles Brunet, Inż. Marjan Boj, Maurycy Freund, Herman Tugendhaft.
6. Statut: Lwów 26.XI.1923 r.

„ZACHODNIO - MAŁOPOLSKA AKCYJNA SPÓŁKA NAFTOWA I GAZOWA"

1. 10 Grudnia 1923 r.
2. „Zachodnio - Małopolska Akcyjna Spółka Naftowa i Gazowa z siedzibą we Lwowie ul. Batorego 26.
3. Zł. 1.000.000.— 100.000 akcji.
4. Rada Zawiadowcza: Mieczysław Longchamps, Inż. Wiktor Hłasko, Dr. Wilhelm Krzysztoń, Jerzy hr. Potocki, Marjan Lisowiecki, Bolesław Kruszewski, Dr. Leopold Jaworski, Pierre Boncenne, Pierre Lacaille, Jerzy Cachier, Dr. Tadeusz Dwernicki, Wit Sulimirski.
   Dyrekcja: Inż. Artur Rappé.
5. Prokurenci: Dr. Jan Pawłowski.
6. Stat. z 10 Sierpnia 1923 r.

„J A S I O Ł K A"

Spółka Naftowo - Gazowa z ogr. odp.

1. 17maja 1924 r.
2. „Jasiołka" Spółka Naftowo - Gazowa z ogr. odp. z siedzibą we Lwowie.
3. Zł. 200.000.— 2 udziały.
4. Rada Nadzorcza: Inż. Wiktor Hlasko, Mieczysław Longchamps, Jerzy Cachier, Dr. Wilhelm Krzysztoń, Dr. Zdzisław Słuszkiewicz.
   Zawiadowcy: Inż. Artur Rappé, Dr. Józef Wróblewski.
5. Prokurenci: Dr. Stanisław Tabisz, Dr. Jan Pawłowski.
6. Kontrąkt z daty Lwów 17 marca 1924, Lrep. 9037.

II. Grupę Przedsiębiorstw Rafineryjnych

„POLSKIE ZWIĄZKOWE RAFINERJE Olejów Skalnych Spółka Akcyjna"

1. 23 Marca 1924 r.
2. „Polskie Związkowe Rafinerje Olejów Skalnych" Spółka Akcyjna z siedzibą we Lwowie.
3. 7.000.000.— 100.000 akcji.
4. Rada Zawiadowcza: Min. Dr. Władysław Stesłowicz, Jerzy hr. Potocki, Alfred hr. Potocki, Pierre Boncenne, Pierre Lacaille.
   Dyrektorowie: Inż. Wiktor Hlasko, Dr. Leopold Bleier, René Quoniam, Wincenty Waligóra, Jan Bielski.
5. Prokurenci: Dr. Stanisław Tabisz, Edward Kreps, Dr. Józef Bach, Inż. Kurt Glöckner, Nikodem Jarczewski.
6. Statut z 26.XI.1923.

„PIERWSZA GALICYJSKA SPÓŁKA AKCYJNA dla Przemysłu Naftowego", dawniej „S. Szczepanowski i S-ka".

1. 14 Maja 1924 r.
2. „Pierwsza Galicyjska Spółka Akcyjna dla Przemysłu Naftowego, dawniej „S. Szczepanowski i Ska", z siedzibą we Lwowie.
3. Zł. 750.000.— 10.000 akcji.
4. Rada Zawiadowcza: Min Dr. Wład. Stesłowicz, Alf. hr. Potocki, Jerzy hr. Potocki, Pierre Boncenne, Pierre Lacaille.
   Dyrekcja: Inż. Wiktor Hłasko, Inż. Paweł Setkowicz, René Quoniam.
5. Prokurenci: Jan Bielski, Edward Kreps.
6. Statut z daty Wiedeń 19.III.1897 i Warszawa 24.IV.1924.

„MINERALÖLRAFFINERIA MÄHRISCH-SCHÖNBERG"

Gesellschaft m. b. H.

1. 15 lipca 1921 r. 2. „Mineralölraffinerie Mährisch Schönberg" Gesellschaft m. b. H. z siedzibą w Weikersdorfie.
3. K. č. 1.050.000. — 1 udział. 4. Zawiadowcy: Inż. Józef Wiedeń 23. IV.1910 r. Lrep. 17943.
5. Prokurenci: Fritz Nepustil. 6. Kontrakt Spółki z daty Wiedeń 21. IV.1910 r. Lrep. 17943.

III. Grupę przedsiębiorstw Tłoczniowych

„P E T R O L E A"

Akc. Tow. dla Przemysłu Oleju Skalnego.

1. 30 Kwietnia 1924 r.
2. „Petrolea" Akc. Tow. dla Przemysłu Oleju Skalnego z siedzibą we Lwowie.
3. Zł. 3.500.000.— 10.000 akcji.
4. Rada Zawiadowcza: Min. Dr. Władysław Stesłowicz, Alfred hr. Potocki, Jerzy hr. Potocki, Pierre Boncenne, Pierre Lacaille, Henri de Lallemand, Inż. Kazimierz Gąsiorowski.
   Dyrekcja: Inż. Wiktor Hłasko, Wincenty Waligóra, Inż. Alfred Frühling.
5. Prokurenci: Edward Kreps, Antoni Józef Wiśniewski, Herman L. Tugendhaft, Rubin Bałaban, Maurycy Freund, Dr. Michał Meisel.
6. Statut z daty Wiedeń 1.VIII. 1903.

„S-ka RUROCIĄGOWA PRODUCENTÓW NAFTOWYCH w Schodnicy Jan Zeitleben i s-ka

1. 3 Lipca 1899 r.
2. S-ka Rurociągowa Producentów Naftowych w Schodnicy Jan Zeitleben i S-ka — Lwów.
3. Zł. 64.257.32. — 3 udziały.
4. Zarząd: Inż. Wiktor Hłasko, Pierre Boncenne, Inż. Kazimierz Gąsiorowski.
5. Niema.
6. Kontrakt Spółki z daty Drohobycz 31 października 1895.

IV. „Elektrownie"

„PODKARPACKIE TOWARZYSTWO ELEKTRYCZNE".

Spółka Akcyjna.

1. 26 Maja 1924 r.
2. „Podkarpackie Towarzystwo Elektryczne" Spółka Akcyjna z siedzibą we Lwowie.
3. Zł. 1.000.000. — 100.000 akcji.
4. Rada Zawiadowcza: Prof. Inż. Zygmunt Bielski, Inż. Marjan Boj, Inż. Marjan Wieleżyński, Inż. Kazimierz Siwicki, Inż. Charles Brunet, Inż. Wiktor Hłasko, Inż. Alfons Hoffmann, Dr. Stanisław Tabisz.
5. Prokurenci: Inż. Maurycy Altenberg.
6. Statut z 10.III.1924 r.

„ELEKTROWNIA ZAGŁĘBIA KROŚNIEŃSKIEGO"

Sp. z ogr. odp.

1. 22 Września 1926 r.
2. „Elektrownia Zagłębia Krośnieńskiego Sp. z ogr. odp." z siedzibą we Lwowie.
3. Kapitał Zł. 150.000. — 3 udziały.
4. Zawiadowcy: Inż. Wiktor Hłasko, Dr. Wojciech Dziedzic, Inż. Jakób Kuratow.
5. Prokurenci: Dr. Stanisław Tabisz, Dr. Jan Pawłowski.
6. Kontrakt Spółki z dn. 26.VI.1926 r. Lrep. 102431.

SIEĆ ELEKTRYCZNA ZAGŁĘBIA KROŚNIEŃSKIEGO

Spółka Akcyjna

1. 22 Kwietnia 1927 r. 2. Sieć Elektryczna Zagłębia Krośnieńskiego Sp. Akc. we Lwowie. 3. Zł. 250.000. — 1.250 akcji. 4. Rada Zawiadowcza: Inż. Wiktor Hłasko Inż. Kazimierz Gąsiorowski Inż. Marjan Boj, Pierre Boncenne, Pierre Lacaille. Dyrektorowie: Inż. Jakób Kuratow, Inż. Charles Brunet. 5. Prokura: Dr. Jan Pawłowski. 6. Statut z 30.III.1927 r.

V. Organizację sprzedażną

TOWARZYSTWO „O L E U M" Sp. z ogr odp.

1. 3 czerwca 1924 r. 2. Towarzystwo „Oleum" Sp. z ogr. odp. z siedzibą we Lwowie. 3. Zł. 110.000. — 1 udział; 4. Zawiadowcy: Inż. Wiktor Hłasko, Pierre Boncenne, Inż. Kazimierz Gąsiorowski; 5. Prokurenci: Dr. Stanisław Tabisz, Wincenty Waligóra, Edward Kreps, Adam Stanisław Bujak, Dr. Józef Bach, Inż. Zygmunt Schiele, Maurycy Robinsohn; 6. Kontrakt z daty Warszawa 21 VII.1921 r. Lrep. 1862.

VI. Inne spółki

POLANKA KAROL, Cegelnia i Fabryka Towarów Glinianych (Ceramicznych) w Polance — Karol sp. z ogr. odp.

1. 30 Maja 1919 r.
2. Polanka — Karol, Cegielnia i Fabryka Towarów Glinianych (Ceramicznych) w Polance — Karol Sp. z ogr. odp.
3. Zł. 120.000 — 1 udział.
4. Zawiadowcy: Inż. Artur Rappé, Inż. Wiktor Hłasko.
5. Prokura: Józef Rosenberg, Dr. Józef Bach, Dr. Jan Pawłowski.
6. Kontrakt Spółki z 20 maja 1919 r.

WARSZTATY MECHANICZNE I ODLEWNIA ŻELAZA w Polance Sp. z ogr. odp.

1. 27 Kwietnia 1925 r.
2. Warsztaty Mechaniczne i Odlewnia Żelaza w Polance Sp. z ogr. odp. z siedzibą we Lwowie.
3. Zł. 25.000 — 1 udział.
4. Zawiadowcy: Dr. Wojciech Dziedzic, Inż Wiktor Hłasko.
5. Prokurenci: Dr. Stanisław Tabisz, Edward Kreps. Dr. Jan Pawłowski,
6. Kontrakt z daty Krosno 1. IV.1925 r. Lrep. 9988.

5. Przemysł Chemiczny*)

1. Przywóz surowców i półfabrykatów.

Rok 1927 był w dalszym ciągu rokiem pomyślnego rozwoju przemysłu chemicznego. Wyrazem dalszego i szybkiego rozwoju omawianego przemysłu jest coraz bardziej zwiększający się przywóz surowców i półproduktów. Przywóz ten w 1926 roku i w 1927 przedstawiał się następująco:

	1926 r.	1927 r.
	w tys. złotych	
1. Surowce nieorganiczne . .	21.405	43.731
2. Przemysł tłuszczowy . . .	13.161	13.435
3. Tłuszcze surowe i rafinowane	58.204	77.576
4. Surowce przemysłu suchej dystylacji węgla i drzewa .	2.768	884
5. Surowce przemysłów różnych	10.793	14.179

2. Stan zatrudnienia.

Stan zatrudnienia w fabrykach chemicznych w 1926 r. i 1927 był coraz pomyślniejszy, jak wykazuje poniższe zestawienie.

	1926 r.	1927 r.
Styczeń . .	26.969	32.796
Luty . . .	29.495	32.721
Marzec . .	30.205	33.622
Kwiecień . .	29.369	33.820
Maj . . .	31.247	34.046
Czerwiec .	39.818	35.344
Lipiec . .	31.116	36.069
Sierpień . .	31.195	36.417
Wrzesień . .	31.081	35.634
Październik	31.755	35.646
Listopad .	32.487	35.903
Grudzień .	31.393	36.154

3. Produkcja koksowni i gazowni.

Roczna produkcja *koksowni i gazowni* w przeliczeniu na smołę surową wynosi ok. 100.000 ton rocznie, zaś roczna produkcja benzolu surowego—ok. 15.000 t. rocznie. Produkty destylacji smoły węglowej (benzol, toluol, naftalin, fenol, pirydyny i t. d.) zaspakajają całkowicie zapotrzebowanie rynku wewnętrznego, nadmiar zaś wywożony jest zagranicę. Tak np. siarczan amonu po pokryciu zapotrzebowania rolnictwa krajowego, wywożony jest również zagranicę, przedewszystkiem do Hiszpanji.

4. Przemysł barwnikarski.

Na produktach destylacji smoły węglowej oparty jest *przemysł barwnikarski*. Wprawdzie jeszcze nie wszystkie produkty pośrednie, niezbędne do otrzymywania barwników, wytwarzane są w Polsce, jednak poważny szereg nitropochodnych i aminonitropochodnych otrzymywany jest w kraju. Produkcja krajowa barwników pokrywa ok. 60% zapotrzebawania wewnętrznego, mimo poważnej konkurencji ze strony niemieckich koncernów barwnikarskich, które przez odpowiednią politykę cen starają się zniszczyć naszą młodą wytwórczość barwników. Mimo to jednak polski przemysł barwnikowy rośnie z roku na rok nietylko ilościowo, ale i jakościowo, podnosząc jakość produktu oraz ilość wytwarzanych typów. Na podkreślenie zasługuje fakt wywozu barwników do Rosji, gdzie przed wojną były one dobrze znane. Wprawdzie brak ostatecznego uregulowania stosunków handlowych z Rosją stanowi przeszkodę do normalnego prowadzenia wymiany towarowej, jednak przed wojną jeszcze nawiązane stosunki pozwalają umieścić korzystnie barwnik polski na rynku rosyjskim.

Produkcja krajowych barwników w roku 1926 wyniosła około 1.000.000 kg. wart. 10.000.000 zł., wzrosła więc blisko o 50% w stosunku do 1925 roku. Produkcja w 1927 roku wyniosła 1. 200.000 kg.

5. Produkcja materjałów wybuchowych.

W zakresie produkcji *materjałów wybuchowych* stwierdzić należy pomyślną sytuację, będącą wynikiem dobrej konjunktury w górnictwie węglowem. Produkcja materjałów wybuchowych w Polsce obejmuje zarówno te, które oparte są na nitrozwiązkach (dynamity, eksplozywy trotylowe), jak i na połączeniach chloranowych i innych, z głównym celem dostarczania ich górnictwu węglowemu. Dlatego też większość fabryk materjałów wybuchowych znajduje się w polskiem zagłębiu węglowem — w okolicach Dąbrowy Górniczej i na Górnym Śląsku.

6. Przemysł chemiczno - farmaceutyczny.

Polski przemysł *chemiczno-farmaceutyczny* obok wytwarzania szeregu preparatów galenowych i specyfików farmaceutycznych — idzie w kierunku fabrykacji preparatów galenowych, specyfików leczniczych, artykułów techniczno-drogeryjnych i wreszcie drobnych chemikalij precyzyjnych, wyłącznie w lecznictwie stosowanych. Posiadamy własną wytwórczość kwasu salicylowego, acetylosalicylowego, ich soli i estrów, związków arsenobenzolowych, związków srebrowych, połączeń bizmutowych, złotowych (między innemi podwójna sól chininy i jodku bizmutu oraz tiosiarczan złota, stosowany jako środek przeciwgruźliczy). Omawiana gałąź przemysłu chemicznego miała również przed wojną nawiązane stosunki handlowe z Rosją, która zaopatrywała się w preparaty galenowe i specyfiki w firmach polskich. Polski przemysł chemiczno-farmaceutyczny czyni zabiegi, aby z powrotem wejść na rynek rosyjski.

7. Kwas siarkowy.

Produkcja *kwasu siarkowego* oparta jest przeważnie na przerobie blendy cynkowej i wynosi ok. 200.000 t. rocznie w przeliczeniu na 50° Bé. Niezależnie od przerobu krajowego surowca kilka fabryk pracuje na zagranicznym pirycie; jedna z fabryk przerabia również na kwas siarkowy masę pogazową. Produkcja kwasu w roku 1927 wyniosła 230.000 t. Kwas siarkowy, którego Polska produkuje znaczny nadmiar ponad zapotrzebowanie wewnętrzne, stanowi

*) Według danych Związku Przemysłu Chemicznego Rzeczypospolitej Polskiej.

poważną pozycję wywozową. W roku 1925 wywieziono go 50.000 t., w roku 1926—25.000 t., w roku 1927—28.000 t. Spadek wywozu tłomaczy się wzrostem zapotrzebowania kwasu na cele wewnętrzne.

8. Nawozy fosforowe.

Produkcja *nawozów fosforowych*, zużytkowująca największe ilości kwasu siarkowego, rośnie nieustannie. Polska, jako kraj wybitnie rolniczy, zużywa znaczne ilości sztucznych nawozów, przeważnie fosforowych. Roczną produkcję superfosfatu 16%-go w Polsce określić można na 250.000 t., z czego pewne ilości są wywożone, przedewszystkiem na rynki bałtyckie. Polskie fabryki superfosfatów posiadają wspólną organizację sprzedaży oraz zakupu surowca; organizacja ta pozwala na prowadzenie racjonalnej produkcji oraz wspólnej polityki gospodarczej.

9. Sole potasowe.

Jak wiadomo, Polska posiada jedno z trzech istniejących w Europie złóż *soli potasowych*. Kopalnictwo soli potasowych rozwija się w Polsce b. pomyślnie; tak np. gdy produkcja w r. 1910 wyniosła 17.000 t. to w r. 1926—powyżej 200.000 t., a w roku 1927 — 250.000 t. Średnia zawartość K_2O, wydobywanych w polskich kopalniach soli potasowych, waha się od 23% do 25%. W połowie 1927 r. uruchomiono w Kałuszu zakład koncentracyjny, pozwalający stężać wydobyte sole potasowe i dostarczać je w skoncentrowanej formie bądź dla rolnictwa, bądź dla dalszego przerobu w przemyśle chemicznym.

10. Związki azotowe.

Rozwój produkcji *związków azotowych* w Polsce wykazuje ciągłe postępy. Produkcja azotniaku w roku 1926 wyniosła 120.000 t. zaś ilość zużytego prądu na 1 kg. związanego azotu—14 KWh. Produkcja w roku 1927—140.000 t. Jeśli liczby te porównać np. z rokiem 1923, kiedy produkcja azotniaku wyniosła 40.000 t., zaś ilość zużytego prądu 17.3 KWh. na 1 kg. związanego azotu — to zestawienie takie wskazuje na widoczne postępy w omawianej dziedzinie. Państwowa Fabryka Związków Azotowych w Chorzowie, wytwarzająca azotniak, nie poprzestaje na tym jednym procesie wytwórczym, lecz przerabia dalej azotniak na amonjak, wypuszczany na rynek zarówno w formie amonjaku stężonego, jak i pod postacią azotanu amonowego. Wytwarzany jest również kwas azotowy niskiej koncentracji do 40° Bé. Produkcja azotanu amonowego wyniosła w r. 1926 — 12.000 t., produkcja kwasu azotowego—11.000 t.

Rolnictwo nasze chętnie używa azotniaku w celach nawozowych. Na wiosnę r. 1927 np. cała jego produkcja była wyprzedana, zaś zapotrzebowanie wzrasta nieustannie. To też istnieje potrzeba zbudowania w Polsce jeszcze jednej fabryki związków azotowych, któraby nie pracowała przy pomocy metody azotniakowej, lecz wiązała azot powietrza z wodorem na amoniak i utleniała go potem do kwasu azotowego. Budowa takiej fabryki istotnie rozpoczęta została w r. 1927; wykorzystane będą w fabryce siły wodne rzeki San, w pobliżu której będzie się ona znajdować.

11. Produkcja, oparta na soli.

Jak wiadomo, *sól* stanowi jeden z najważniejszych surowców przemysłu chemicznego: oparty jest na niej wyrób artykułów ciężkiego przemysu chemicznego, jak: soda, kwas solny, sól glauberska, chlorek wapna. Polska produkcja sody wynosi ok. 120.000 t. rocznie i część jej wywożona jest zagranicę. Z wyjątkiem produkcji sody, prowadzonej w Polsce przez światowy koncern Solvay'a, inne gałęzie wytwórczości opartej na soli nie są jeszcze należycie rozbudowane, t. zn. że produkują wyłącznie tylko na pokrycie zapotrzebowania rynku wewnętrznego. Przemysł, oparty na chemicznym przerobie soli kamiennej, ma przed sobą najlepsze widoki rozwoju, gdyż kraj posiadający tak bogate złoża solne, jak Polska, powinien wywozić produkty chemicznej przeróbki soli.

12. Produkcja, oparta na elektrolizie.

W dziedzinie *produkcji* opartej na *elektrolizie* prowadzona jest w Polsce elektroliza chlorku potasowego w celu wytwarzania wodorotlenku potasowego (potażu żrącego). Mimo wytężonej konkurencji niemieckiej, produkcja ta rozrasta się coraz bardziej i nawet pozwala wywozić pewne ilości zagranicę. Produkcja chloranu potasowego pokrywa całkowicie zapotrzebowanie wewnętrzne, zużywające chloran przedewszystkiem w celu wytwarzania materjałów wybuchowych dla górnictwa węglowego. Elektroliza soli kamiennej prowadzona jest głównie celem otrzymywania sody żrącej.

Przemysł, produkujący na *drodze elektrotechnicznej* sole żelazo-cyjanowe rozrastał się nieustannie, eksportując ok. 75% swej produkcji. Obecna produkcja żelazocjanków wynosi ok. 1.500 t. rocznie i np. w r. 1926 wzrosła o 30% w porównaniu z r. 1925. Produkcja w roku 1927 wyniosła 2.000 t. Metody wytwórczości żelazocjanków w Polsce oparte są na oryginalnych pomysłach polskich.

W *przemyśle elektrotechnicznym* Polska posiada produkcję żelazokrzemu o zawartości 25, 45, 75 i 90% Si. Wytwórczość krajowa pokrywa całkowicie zapotrzebowanie polskiego hutnictwa i czyni przywóz żelazokrzemu najzupełniej zbędnym.

13. Przemysł suchej destylacji drzewa.

Przemysł suchej destylacji drzewa posiada u nas korzystne widoki rozwoju, gdyż posiadamy ogromne bogactwa leśne, wynoszące 24% ogólnej powierzchni Państwa. Przerabia się u nas zarówno drzewo liściaste, jak i iglaste. Polska posiada jeden z największych w Europie warsztatów suchej destylacji drzewa liściastego w Hajnówce (Puszcza Białowieska), obliczony na przerób 15.000 m³ drzewa miesięcznie. Otrzymany octan wapnia i spirytus drzewny przerabiany jest dalej w kraju na kwas octowy, aceton, alkohol metylowy, formalinę i inne produkty. *W przemyśle suchej destylacji drzew liściastych* istnieje celowa organizacja. W posiadaniu bowiem tego samego koncernu są zarówno fabryki, destylujące drzewo, jak i przerabiające produkty tego destylacji. *W przemyśle suchej destylacji drzew iglastych* obserwujemy odwrotne zjawisko: mamy tu do czynienia z dekoncentracją i całym szeregiem drobnych warsztatów przemysłowych, wytwarzających terpentynę. Terpentyna w Polsce otrzy-

mywana jest zresztą nietylko drogą destylacji. Istnieją dwie poważne fabryki, które ekstrahują sosnę, otrzymując w ten sposób wysokie gatunki żywicy, kalafonji i terpentyny.

14. Fabrykacja sztucznych włókien.

Fabrykacja sztucznych włókien wysuwa się w Polsce, jak i w wielu innych krajach na czoło produkcji chemicznej. W chwili obecnej pracują w Polsce w powyższej dziedzinie dwie fabryki, otrzymując przędzę zarówno przy pomocy metody kolodjonowej, jak i wiskozowej. Roczna produkcja, obejmująca zarówno sztuczny jedwab, jak i słomkę i włosie wynosi ok. 120.000 kg. miesięcznie. W roku ubiegłym uruchomiona została nowa olbrzymia fabryka, wyłącznie tylko stosująca metodę wiskozową. Fabryka ta produkować będzie niezależnie od przędzy sztucznego jedwabiu również wełnę wiskozową, znaną już zresztą na rynkach światowych pod nazwą „Snia-fils". Uruchomienie nowej fabryki wpłynie niewątpliwie na wydatne zwiększenie naszego wywozu. Ogólna produkcja jedwabiu sztucznego w r. 1927 wyniosła 2 i pół milj. kg. Należy zaznaczyć, że w dziedzinie cieńszych numerów przędzy kolodjonowej Polska zajmuje monopolowe stanowisko w świecie i artykuł ten znajduje zbyt na wszystkich nieomal rynkach świata.

15. Przemysł tłuszczowy.

Polski przemysł tłuszczowy, chociaż cierpi na brak surowca, który przed wojną sprowadzany był z Rosji, rozwija się jednak znakomicie. Produkcja mydła, gliceryny, oleiny, stearyny, palmityny oraz tłuszczów jadalnych typu margaryny, pokrywa najzupełniej zapotrzebowanie wewnętrzne. Dzięki postępom technicznym jakość otrzymywanych produktów stoi na bardzo wysokim poziomie. W przemyśle tłuszczowym obserwujemy pomyślne zjawisko koncentracji poszczególnych zakładów przemysłowych i ich fuzji w jedną całość.

16. Przemysł kostny.

Przemysł kostny rozwija się znakomicie, i przystąpił do międzynarodowej konwencji kostno-klejowej.

17. Inne gałęzie przemysłu chemicznego.

Wśród innych gałęzi polskiego przemysłu chemicznego podkreślić jeszcze trzeba, że pracują z dobrym rezultatem i rozwijają się nieustannie następujące jeszcze dziedziny wytwórczości: przemysł gumowy (artykuły techniczne, chirurgiczne i galanteryjne), przemysł perfumeryjno-kosmetyczny, który przed wojną władał całkowicie olbrzymim rynkiem rosyjskim, fabrykacja płyt fotograficznych, wytwórczość całego szeregu soli nieorganicznych i t. d.

18. Współdziałanie nauki z techniką.

Przemysł chemiczny jest tą gałęzią wytwórczości, gdzie bliskie współdziałanie nauki z techniką warunkuje należyty rozwój wytwórczości. Stwierdzić trzeba, że Polska posiada odpowiednie placówki, sprostające powyższemu zadaniu. Chemiczny Instytut Badawczy, założony w swoim czasie z inicjatywy obecnego Prezydenta Rzeczypospolitej, prof. Ign. Mościckiego. prowadzi ożywioną działalność w szeregu kierunków, mających praktyczne znaczenie.

19. Organizacja zawodowa.

Polskie przedsiębiorstwa chemiczne zgrupowane są w Związku Wielkiego Przemysłu Chemicznego, instytucji, której zadaniem jest obrona interesów polskiego przemysłu chemicznego. Związek, grupujący w chwili obecnej 80 zakładów wielkiego przemysłu chemicznego, prowadzi gruntowne studja nad naukową organizacją, osiągnięte zaś dotychczas rezultaty pozwalają stwierdzić, że droga, po której w zakresie organizacji kroczy przemysł chemiczny, jest właściwa.

Polski przemysł chemiczny, oparty na bogactwach naturalnych, twórczym intelekcie polskim i zdolnym robotniku, wykazał już swą siłę twórczą i ma przed sobą szerokie horyzonty rozwojowe.

Spis Przedsiębiorstw Przemysłu Chemicznego

Województwo Warszawskie.

Związek Zawodowy „Przemysł Superfosfatowy". Warszawa, Kredytowa 4. — Superfosfaty mineralne i kostne.

Sp. Akc. Fabryk Chemicznych i Huty Szklanej „Kijewski, Scholtze i S-ka, Warszawa, Smolna 36. — Superfosfaty, kwasy mineralne i t. p.

Belgijska Sp. Akc. Sochaczewskiej Fabryki Sztucznego Jedwabiu w Boryszewie pod Sochaczewem. Zarząd: Warszawa, Mińska 29. — Spirytus rektyfikowany, węgiel kamienny, proch bezdymny.

Zakł. Chem. „Grodzisk" Sp. Akc. Zarząd: Warszawa, Chmielna 10, tel. 108-83 i 103-53. — Węgiel drzewny z drzew liściastych mieszanych, smoła drzewna, spirytus drzewny, oleje drzewne, octan wapnia. Aceton, cellon, rozpuszczalniki, formalina, chloroform, esencja octowa jadalna, kwasy octowe różnych koncentracji, spirytus metylowy i t. d.

Zw. Gospodarczy Gazowni i Zakł. Wodociągowych w Państwie Polskiem, Warszawa, Wiejska 18. — Organizacja zawodowa dla obrony interesów przemysłu gazowniczego.

Warszawskie Tow. „Motor" Sp. Akc. Zakł. Chem. Farmaceutyczne i Fabr. wód mineralnych i sztucznych, Warszawa, Marszałkowska 23. — Preparaty farmaceutyczne i galinowe, wody mineralne sztuczne i t. d.

Przem. Handl. Zakłady Chem. „Ludwik Spiess i Syn", Warszawa, Tarchomin, Zarząd, Warszawa, Daniłowiczowska 16. — Preparaty farmaceutyczne, specyfiki lecznicze, leczniczo - kosmetyczne i inne.

Tow. Przem. Chem. Farmaceutyczn. dawn. „Magister Klawe", Sp. Akc., Warszawa, Karolkowa 22/24. — Preparaty farmaceutyczne.

Chem. - farmaceutyczne zakł. przem. „Tow. Akc Fr. Karpiński w Warszawie", Warszawa, Wolność 9, tel. 6-00, 91-00, 203-06. — Produkty chemiczno - farmaceutyczne, wody mineralne sztuczne i napoje chłodzące, mydła i środki kosmetyczne.

Jan Gessner, Laboratorjum Chemiczno - Farmaceutyczne. Warszawa, Al. Jerozolimskie 11. — Preparaty farmaceutyczne.

Sieleckie Zakłady Chemiczne. Sielce p/Warszawą, Belwederska 1. — Eter siarkowy, kolodjum, woda utleniona, preparaty farmaceutyczne i inne.

Fabr. Chem. „K. Zawadzki i S-ka" Sp. Akc. Warszawa, Rejtana 3. — Szczere złoto i srebro, azotan srebra, sole złota i platyny do fotografji i t. d.

Zw. Przemysłu Perfumeryjnego w Polsce. Warszawa, Wierzbowa 11. — Organizacja zawodowa dla obrony interesów przemysłu perfumeryjnego.

Przemysłowe Tow. Przetworów Tłuszczowych „Saturnia" Sp. Akc. Warszawa, Marszałkowska 138. — Mydło, wszelkie proszki do prania, tłuszcze jadalne i t. p.

Sp. Akc. Chemiczna Fabr. Dr. Rattner. Warszawa, Emilii Plater 10. — Farby dla przemysłu graficznego, tapetowego, blaszanego etc.

Zakł. Przem.-Chemiczne W. Karpiński i W. Leppert, Helenówek p/Pruszkowem, Zarząd: Warszawa, Al. Jerozolimskie 30. — Lakiery emaliowane, farby olejne, pokost malarski.

Fabr. Lakierów i Farb Tow. „Nobiles" Kochanowicz, Sachnowski i Co., Sp. Akc. Włocławek, Łęgska 23/25. Zarząd: Warszawa, Emilji Plater 5. — Lakiery powozowe, wagonowe i do samolotów, malarskie dekoracyjne i inne.

Fabryka lakierów angielskich i emalji kolorowych J. Czechowicz i K. Pajewski. Warszawa, Trębacka 13. — Farby olejne, lakiery, emalje lakierowe, pokost.

Fabryka lakierów i emalji S. I. Król. Warszawa, Grzybowska 61. — Lakiery olejne, spirytusowe, farby olejne.

Fabryka farb i lakierów „J. A. Krausse". Warszawa, Bonifraterska 9. — Farby i lakiery olejne, lakiery spirytusowe, artykuły do obuwia i skór etc.

Warsz. Fabr. Wyrobów Gumowych „Wargum" Sp. Akc. Warszawa, Czerniakowska 84, tel. 105-57. — Wszelkiego rodzaju tkaniny gumowane, prześcieradła gumowane dla szpitali.

Fabr. Ultramaryny i Farb. „Setzer i Werner" Sp. Akc. Warszawa, Solec 39, tel. 4-45. — Ultramaryna, farby mineralne, farby olejne.

Pruszkowska Fabr. Ultramaryny „Sommer i Nower" Sp. Akc. Pruszków. — Ultramaryna.

M. Leszczyński i S-ka Fabr. Chem. Sp. Akc. Warszawa,

CENTRALNE BIURO SPRZEDAŻY KOMISOWEJ PRODUKTÓW CHEMICZNYCH

„CHEMKOMIS" Sp. z ogr. odp.

Warszawa, ul. Srebrna 12 m. 1 Telef: 323-99 201-50.

SPRZEDAŻ: **Kwasu octowego** produkcji krajowej. **Kwas octowy stężony 96-100%** (acidum aceticum glaciale) **Kwas octowy jadalny 80%** (esencja octowa)

Pierwsze źródło zakupów hurtowych. Wysyłka i dostawa wprost z fabryki franko stacja kolejowa odbiorcy.

Wyłączna reprezentacja: Zakładów Chemicznych **Grodzisk** Sp. Akc. Fabr. Chem. **„Gzichów"**, T-wa Fabryk Chemicznych **„Zagłębie"** Sp. Akc.

11. — Mydło toaletowe, wody kolońskie i perfumy.

Fabr. Masła Roślinnego „Alima". Warszawa, Gocławska 9. — Masło roślinne (margaryna).

„Żelatyna" Winnica, Zarząd: Warszawa, Mazowiecka 7.— Żelatyna jadalna i techniczna.

Województwo Kieleckie.

Tow. Akc. Fabr. Przetw. Chem. „Rędziny" Rudniki - Rędziny. — Superfosfaty, kwas siarkowy, azotowy etc.

Tow. Akc. „Elektryczność", Ząbkowice, Zarząd: Warszawa, Czackiego 18, tel. 34-94. — Karbid, chlorek wapna, soda gryząca, węgle do lamp łukowych i baterji.

Sp. Akc. Fabr. Chem. „Radocha" Sosnowiec, Zarząd: Warszawa, Sienkiewicza 2, tel. 6-09, 57-67, 81-24. — Chloran potasu, miedziankit (materjał wybuchowy do kopalń i kamieniołomów) ałun chromowy, kwas winowy, elektrody magnetydowe.

Państwowa Wytwórnia Prochu i Materjałów Kruszących, Zagożdżon. — Materjały wybuchowe i kruszące.

Fabr. Chem. „Gzichów" Sp. Akc. Gzichów p/Sosnowcem, Zarząd: Warszawa, Chmielna 10. — Esencja octowa jadalna, kwasy octowe różnych koncentracji, balony szklane i flaszki.

Tow. Fabr. Chem. „Zagłębie" Sp. Akc. Zawiercie, Zarząd: Warszawa, Wspólna 2, tel. 260-71, 506-12. — Esencja octowa jadalna, kwas octowy techniczny, kwas solny, sól glauberska, siarczek sodu, barwniki anilinowe.

Sp. Akc. Fabr. Olejów i Tłuszczów Roślin „J. D. Potoka Synowie" Będzin-Małobądz. — Oleje roślinne.

Przetwórnia Olejów Roślinnych, Sp. Akc. Radom. — Oleje roślinne.

Fabr. Wyrobów Gumowych „Wolbrom" Sp. Akc. Wolbrom, Przedstawicielstwo: Warszawa, Wierzbowa 9, telefon 160-80. — Techniczne wyroby gumowe.

Zakł. Bieli Cynkowej i Przetw. Chem. „Huta Feniks", Sp. Akc. Będzin. — Biel cynkowa.

Parowe Fabr. Farb Mineralnych i Chem. B-cia Inwald i A. Sercarz. Będzin. — Farby mineralne.

Częstochowska Fabr. Farb „Zawodzie". Częstochowa, Strażacka 32. — Farby.

Tow. Akc. Zakładów Chem. w Częstochowie. Częstochowa. — Kwas borny, boraks, emetyk i t. p.

Województwo Łódzkie.

Sp. Akc. Polskie Zakł. Chem. „Nitrat". Niewadów, pow. Brzeziński. Zarząd: Warszawa, Mińska 29. — Dwu i trójnitrotoluol, kwas azotowy nieskoncentrowany.

Tomaszowska Fabr. Sztucznego Jedwabiu, Sp. Akc. Tomaszów-Mazow. Zarząd: Warszawa, Wilcza 9-a. — Przędza jedwabiu sztucznego.

Przemysł Chemiczny w Polsce, Sp. Akc. Zgierz, Leśna 7. Zarząd: Warszawa, Wilcza 19. — Barwniki, kwasy techniczne, sole.

Pabjanickie Tow. Akc. Przemysłu Chemicznego, Pabjanice, Piłsudskiego 5. — Barwniki, kwasy.

„Wola Krzysztoporska" Fabr. Chem. Sp. Akc. Wola Krzysztoporska pod Piotrkowem. — Barwniki organiczne.

Wytwórnia Barwników Anilinowych przy Zjedn. Zakł. Przem. K. Scheiblera i L. Grohmana w Łodzi Sp. Akc. Łódź

Kraków, XXII, Kalwaryjska [illegible] — Lakiery, farby, środki dezynfekcyjne.

„Zabłocie" Zakł. Chemiczne, Żywiec. — Farby, lakiery, preparaty słodowe.

„Iskra i Karmański" Fabr. Farb i Przyborów Malarskich, Kraków, Łobzowska 8. — Farby, przybory malarskie.

„Gaz" Fabr. Gazów Przemysłowych, Trzebinia, Zarząd: Katowice, Poniatowskiego 23. — Gazy przemysłowe.

Sp. Akc. Fabr. Wyrobów Tłuszczowych w Trzebini. — Mydło.

Województwo Lwowskie.

Sp. Akc. Eksploatacji Soli Potasowych, Kałusz, Stebnik, Zarząd: Lwów, Pl. Smolki 5. — Sole potasowe, kainit stebnicki, sól jadalna.

„Wanda" Poturzyckie Zakł. Chem. Wł. hr. Dzieduszyckiego. Krystopol. — Kalafonja, oleje, smoła, żywiczany.

Tow. przetworów drzewnych „Jarot" Sp. z o. o. Rudnik n/Sanem. Zarząd: Warszawa, Czackiego 6. — Kalafonja i terpentyna.

Odol Compagnie Sp. Akc. Lwów, Szwedzka 3. — „Odol" woda do ust, pasta do zębów i artykuły kosmetyczne.

Pierwsza Krajowa Fabr. przetw. chem. farb, lakierów i wyrobów kredowych Henryka Blumenfelda, Lwów, Jakóba Hermana 31. — Lakiery, farby suche, wytłocznia oleju lnianego, fabr. kitu i wyrobów kredowych.

Lwowska Fabr. Chem. „Tlen", Sp. z o. o. Lwów, Ogrodnicka 7. — Mydła toaletowe, mydła do prania.

Pierwsze Małopolskie Tow. Akc. dla Przem. Chem. Zniesienie p/Lwowem, Zarząd: Lwów, Podlewskiego 8. — Superfosfaty mineralne, śrut kostny, mąka kostna nieodklejona.

Sp. Akc. Chemiczna Fabr. Dr. Rattner. Warszawa, Emilii Plater 10. — Farby dla przemysłu graficznego, tapetowego, blaszanego etc.

Zakł. Przem. - Chemiczne W. Karpiński i W. Leppert, Helenówek p/Pruszkowem, Zarząd: Warszawa, Al. Jerozolimskie 30. — Lakiery emaliowane, farby olejne, pokost malarski.

Fabr. Lakierów i Farb Tow. „Nobiles" Kochanowicz, Sachnowski i Co., Sp. Akc. Włocławek, Łęgska 23/25 Zarząd: Warszawa, Emilji Plater 5. — Lakiery powozowe, wagonowe i do samolotów, malarskie dekoracyjne i inne.

Fabryka lakierów angielskich i emalji kolorowych J. Czechowicz i K. Pajewski. Warszawa, Trębacka 13. — Farby olejne, lakiery, emalje lakierowe, pokost.

Fabryka lakierów i emalji S. I. Król. Warszawa, Grzybowska 61. — Lakiery olejne, spirytusowe, farby olejne.

Fabryka farb i lakierów „J. A. Krausse". Warszawa, Bonifraterska 9. — Farby i lakiery olejne, lakiery spirytusowe, artykuły do obuwia i skór etc.

Warsz. Fabr. Wyrobów Gumowych „Wargum" Sp. Akc. Warszawa, Czerniakowska 84, tel. 105-57. — Wszelkiego rodzaju tkaniny gumowane, prześcieradła gumowane dla szpitali.

Fabr. Ultramaryny i Farb. „Setzer i Werner" Sp. Akc. Warszawa, Solec 39, tel. 4-45. — Ultramaryna, farby mineralne, farby olejne.

Pruszkowska Fabr. Ultramaryny „Sommer i Nower" Sp. Akc. Pruszków. — Ultramaryna.

M. Leszczyński i S-ka Fabr. Chem. Sp. Akc. Warszawa, Ogrodowa 32. — Atramenty i farby.

Tow. Akc. Fabr. obić papierowych i kolorowych „J. Franaszek". Warszawa, Wolska 41. — Obicia papierowe, papiery i bibułki barwione.

Zw. Fabryk Kwasu Węglowego w Polsce. Warszawa, Koszykowa 28. — Organizacja dla obrony interesów przemysłu kwasu węglowego.

Zakłady Chemiczne „Pruszków" Sp. Akc. Pruszków, Zarząd: Warszawa, Złota 61, tel. 55-17. — Kwas winny, gliceryna techniczna.

Polska Fabr. Ekstraktów Garbarskich Sp. Akc. Warszawa, Smocza 43, tel. 224-28. — Ekstrakty garbarskie płynne.

Sp. Akc. „Cerata", Warszawa, Długa 21. — Cerata - wyrób na tkaninie bawełnianej etc.

Fabr. Ceraty i Sztucznej Skóry B-cia Ruziewicz i M. Krywicki. Warszawa, Czerniakowska 84, tel. 55-72. — Cerata, sztuczna skóra, linoleum (imitacja).

Fabryka Waty Hygroskopijnej „Alba" Sp. Akc. Warszawa, Chełmska 13. — Wata hygroskopijna.

Zakł. Przem. Opatrunkowego „Wata" Sp. Akc. Warszawa, Leszno 77. — Wata hygroskopijna.

Polskie Zakłady Impregnacyjne. Warszawa, Wiejska 16.— Impregnacja progów kolejowych i słupów telegraficznych.

Przem. Mydlarski i Perfumeryjny Fryderyk Puls, Sp. Akc. Warszawa, Daniłowiczowska 12. Zarząd: Wierzbowa 11. — Mydło toaletowe, wody kolońskie i perfumy.

Fabr. Masła Roślinnego „Alima". Warszawa, Gocławska 9. — Masło roślinne (margaryna).

„Żelatyna" Winnica, Zarząd: Warszawa, Mazowiecka 7.— Żelatyna jadalna i techniczna.

Województwo Kieleckie.

Tow. Akc. Fabr. Przetw. Chem. „Rędziny" Rudniki - Rędziny. — Superfosfaty, kwas siarkowy, azotowy etc.

Tow. Akc. „Elektryczność", Ząbkowice, Zarząd: Warszawa, Czackiego 18, tel. 34-94. — Karbid, chlorek wapna, soda gryząca, węgle do lamp łukowych i baterji.

Sp. Akc. Fabr. Chem. „Radocha" Sosnowiec, Zarząd: Warszawa, Sienkiewicza 2, tel. 6-09, 57-67, 81-24. — Chloran potasu, miedziankit (materjał wybuchowy do kopalń i kamieniołomów) ałun chromowy, kwas winowy, elektrody magnetydowe.

Państwowa Wytwórnia Prochu i Materjałów Kruszących, Zagożdżon. — Materjały wybuchowe i kruszące.

Fabr. Chem. „Gzichów" Sp. Akc. Gzichów p/Sosnowcem, Zarząd: Warszawa, Chmielna 10. — Esencja octowa jadalna, kwasy octowe różnych koncentracji, balony szklane i flaszki.

Tow. Fabr. Chem. „Zagłębie" Sp. Akc. Zawiercie, Zarząd: Warszawa, Wspólna 2, tel. 260-71, 506-12. — Esencja octowa jadalna, kwas octowy techniczny, kwas solny, sól glauberska, siarczek sodu, barwniki anilinowe.

Sp. Akc. Fabr. Olejów i Tłuszczów Roślin „J. D. Potoka Synowie" Będzin-Małobądz. — Oleje roślinne.

Przetwórnia Olejów Roślinnych, Sp. Akc. Radom. — Oleje roślinne.

Fabr. Wyrobów Gumowych „Wolbrom" Sp. Akc. Wolbrom, Przedstawicielstwo: Warszawa, Wierzbowa 9, telefon 160-80. — Techniczne wyroby gumowe.

Zakł. Bieli Cynkowej i Przetw. Chem. „Huta Feniks", Sp. Akc. Będzin. — Biel cynkowa.

Parowe Fabr. Farb Mineralnych i Chem. B-cia Inwald i A. Sercarz. Będzin. — Farby mineralne.

Częstochowska Fabr. Farb „Zawodzie". Częstochowa, Strażacka 32. — Farby.

Tow. Akc. Zakładów Chem. w Częstochowie. Częstochowa. — Kwas borny, boraks, emetyk i t. p.

Województwo Łódzkie.

Sp. Akc. Polskie Zakł. Chem. „Nitrat". Niewadów, pow. Brzeziński. Zarząd: Warszawa, Mińska 29. — Dwu i trójnitrotoluol, kwas azotowy nieskoncentrowany.

Tomaszowska Fabr. Sztucznego Jedwabiu, Sp. Akc. Tomaszów-Mazow. Zarząd: Warszawa, Wilcza 9-a. — Przędza jedwabiu sztucznego.

Przemysł Chemiczny w Polsce, Sp. Akc. Zgierz, Leśna 7. Zarząd: Warszawa, Wilcza 19. — Barwniki, kwasy techniczne, sole.

Pabianickie Tow. Akc. Przemysłu Chemicznego, Pabjanice, Piłsudskiego 5. — Barwniki, kwasy.

„Wola Krzysztoporska" Fabr. Chem. Sp. Akc. Wola Krzysztoporska pod Piotrkowem. — Barwniki organiczne.

Wytwórnia Barwników Anilinowych przy Zjedn. Zakł. Przem. K. Scheiblera i L. Grohmana w Łodzi, Sp. Akc. Łódź, Emilji 5. — Organiczne produkty przejściowe i barwniki anilinowe.

Tow. Zakł. Chem. „Strem" Sp. Akc. Chojny pod Łodzią, Strzemieszyce, Tarchomin, Zarząd: Warszawa, Mazowiecka 7. — Łój kostny, klej kostny, mąka kostna, oleina, stearyna, gliceryna farmaceutyczna.

Fabr. Wyrobów korkowych, materjałów izolacyjnych i chemicznych „Rosicki, Kawecki i S-ka" Sp. z o. o. Łódź, Orla 17/19. — Farby, płyty i łupiny korkowe, ogniotrwałe cegły etc.

Tow. Fabr. Wyrob. Gum. i Azbest. „Leonowit" Sp. z o. o. Łódź, Piotrkowska 173. — Wyroby gumowe.

Fabr. Waty Hygroskopijnej A. L. Łapp. Łódź, Piotrkowska 58. — Wata hygroskopijna.

Województwo Białostockie.

Sp. Akc. „Hajnówka", Leśny Przem. Chem. Hajnówka, Zarząd: Warszawa, Al. Jerozolimskie 32. — Spirytus drzewny, aceton, octan wapnia, smoła drzewna, węgiel drzewny.

Województwo Krakowskie.

„Azot" Sp. Akc. Jaworzno. — Żelazocyjanki sodu i potasu, błękit paryski.

Polska Fabr. Farb i Lakierów, Edward Lutz, Sp. z o. o. Kraków, XXII, Kalwaryjska 66. — Lakiery, farby, środki dezynfekcyjne.

„Zabłocie" Zakł. Chemiczne, Żywiec. — Farby, lakiery, preparaty słodowe.

„Iskra i Karmański" Fabr. Farb i Przyborów Malarskich, Kraków, Łobzowska 8. — Farby, przybory malarskie.

„Gaz" Fabr. Gazów Przemysłowych, Trzebinia, Zarząd: Katowice, Poniatowskiego 23. — Gazy przemysłowe.

Sp. Akc. Fabr. Wyrobów Tłuszczowych w Trzebini. — Mydło.

Województwo Lwowskie.

Sp. Akc. Eksploatacji Soli Potasowych, Kałusz, Stebnik, Zarząd: Lwów, Pl. Smolki 5. — Sole potasowe, kainit stebnicki, sól jadalna.

„Wanda" Poturzyckie Zakł. Chem. Wł. hr. Dzieduszyckiego. Krystopol. — Kalafonja, oleje, smoła, żywiczany.

Tow. przetworów drzewnych „Jarot" Sp. z o. o. Rudnik n/Sanem. Zarząd: Warszawa, Czackiego 6. — Kalafonja i terpentyna.

Odol Compagnie Sp. Akc. Lwów, Szwedzka 3 — „Odol" woda do ust, pasta do zębów i artykuły kosmetyczne.

Pierwsza Krajowa Fabr. przetw. chem. farb, lakierów i wyrobów kredowych Henryka Blumenfelda, Lwów, Jakóba Hermana 31. — Lakiery, farby suche, wytłocznia oleju lnianego, fabr. kitu i wyrobów kredowych.

Lwowska Fabr. Chem. „Tlen", Sp. z o. o. Lwów, Ogrodnicka 7. — Mydła toaletowe, mydła do prania.

Pierwsze Małopolskie Tow. Akc. dla Przem. Chem. Znesienie p/Lwowem, Zarząd: Lwów, Podlewskiego 8. — Superfosfaty mineralne, śrut kostny, mąka kostna nieodklejona.

Województwo Poznańskie.

Zakłady Solvay w Polsce, Tow. z ogr. por., Mątwy p/Inowrocławiem, Zarząd: Czackiego 14. — Soda amonjakalna i krystaliczna, soda kaustyczna.

„Akwawit" Rektyfikacja Okowity i Fabr. Chem. Sp. Akc. Poznań, Cieszkowskiego 5. — Etery siarkowe, alkohol, chlorobenzen, aldehyt, kwas benzoesowy etc.

Wielkopolska Wytwórnia Chem. „Blask", Tow. Akc. Poznań, Al. Marcinkowskiego 5. — Mydła, gliceryna, pokosty, farby etc.

Polska Sp. Akc. „Kauczuk". Bydgoszcz, Toruńska 61/63. Zarząd: Warszawa, Al. Jerozolimskie 6. — Wyroby gumowe.

Fabryka Płyt Fotograficznych „Alfa" Bydgoszcz, Garbary 2/3. Biuro: Inż. K. Zawadzki i S-ka, Warszawa, Marszałkowska 25. — Płyty fotograficzne.

„Pneumatyk" Fabr. Wyrobów Gum., Tow. Akc., Poznań, Fr. Ratajczaka 22. — Wyroby gumowe.

Województwo Pomorskie.

Zakł. Chem. J. M. Wendisch Sukc. Sp. Akc., Toruń, St. Rynek 33. — Mydła, farby, pokosty graficzne.

„Pepege" Polski Przem. Gumowy, Tow.Akc. Grudziądz. — Kalosze, śniegowce, obuwie z gumową podeszwą, palta gumowe i t. p.

„Atra" Przem. Chem., Sp. Akc. Toruń, Zarząd: Warszawa, Niecała 1. — Farby drukarskie.

„Celuloid Polski", Sp. Akc. Toruń, Zarząd: Warszawa, Szpitalna 5. — Celuloid.

Województwo Śląskie.

Państwowa Fabryka Związków Azotowych, Chorzów. — Karbid, azotniak, tlen, woda amonjakalna, azotan sodowy i t. p.

Zakłady „Elektro" w Łaziskach Górnych, Sp. z o. o. Łaziska Górne. — Karbid i inne przetwory elektrotechniczne.

„Lignoza", Sp. Akc. Krywałd, pow. Rybnicki, Zarząd: Katowice, Dworcowa 15. — Wszelkiego rodzaju materjały wybuchowe i środki zapalne.

„Oswag", Sp. Akc. Górnośląskie Fabryki Materjałów Wybuchowych, Łaziska Górne, Zarząd: Mikołów. — Materjały wybuchowe dla celów górniczych i leśno-rolniczych, lonty, kapiszony wszelkiego rodzaju.

Związek Koksowni, Sp. z o. o. Katowice, Powstańców 49. — Smoła, oleje smołowcowe, kwasy karbolowe, smary emulsyjne, tektury smołowcowe i t. p.

Pierwsza Śląska Fabryka Margaryny, Paweł Hoffman i S-ka, Bielsko. — Margaryna, rafinerja olejów.

„Jega" Górnośląska Fabr. Lakierów i Farb, Sp. z o. o. Królewska Huta. — Lakiery, farby.

„Polfa" Sp. Akc. Przetworów Chem. i Farmaceutycznych, Czechowice p/Bielskiem. — Fabryka medycznych środków opatrunkowych.

Fabr. Tektur Smołowcowych w Katowicach, Zakł. Impregnacyjne w Wielkim Chełmie, w Solcu Kujawskim i we Wronkach, Zarząd: Katowice, Zamkowa 3. — Tektury smołowcowe.

„Unicar", Sp. Akc. Zjedn. Przetw. Mięsa i Tłuszczów, Ruda, Zarząd: Katowice, Stawowa 3. — Margaryna i inne tłuszcze jadalne.

Tow. dla Gazów Przem. „Igaz", Sp. z o. o. Welnowiec. — Gazy przemysłowe.

Województwo Lubelskie.

„Fosforyty Rachowskie", Sp. z ogr. odp. Rachów, pow. Annopol Lubelski, Zarząd: Warszawa, Wilcza 5, tel. 302-17.— Eksploatacja fosforytów oraz ich mechaniczne i ręczne oczyszczanie i przesiewanie. Młyny w budowie.

Województwo Wileńskie.

Akc. Tow. Kurlandzkiej Olejarni, Wilno, Słowackiego 14. — Olej lniany i pokost, makuchy lniane.

Wileńska Olejarnia Parowa „Józef Trocki i S-ka", Wilno, Ponarska 5. Przedstawicielstwo: Warszawa, Sienna 9. — Olej lniany, pokost, makuchy lniane.

Województwo Stanisławowskie.

Zakł. Przem. Drzewnego „Wygoda", Sp. z o. o. Wygoda, Zarząd: Warszawa, Chmielna 10. — Węgiel drzewny bukowy retortowy, octan wapnia, spirytus drzewny.

Wolne m. Gdańsk.

Chemische Fabrik „Milch", A. G. Gdańsk, Reitbahn 19/20. — Superfosfaty, kwas siarkowy, fluorokrzemian sodowy.

Danziger Oelwerke G. m. b. H. Gdańsk, Mattenbaden 3/5. — Wytłocznia olejów roślinnych.

Degner i Ilgner, G. m. b. H. Gdańsk, Engl. Damm 1. — Margaryna i inne tłuszcze jadalne.

Allgemeine Blechemballagen i Conservenfabriken „Couronne", A. G. Oelraffinerieabteilung. Gdańsk-Neufahrwasser, Fischmeisterweg 9. Przedstaw.: D/H. — Komis. „Sair", Warszawa, Pl. Żelaznej Bramy 2. — Rafinacja tłuszczów i olejów roślinnych.

Aarhus Oliefabrik A/S Filiale Danzig, Gdańsk-Schellmühl, Breschkischer Weg 12. Przedstaw.: Emil Wielgoński, Warszawa, Gocławska 9. — Rafinacja tłuszczów i olejów roślinnych.

Gaffinerie de la Vistula Oelwerke, A. G. Gdańsk-Oliwa, Danzigerstr. 17/18. Przedstaw. f. „Wardan", Warszawa, Niecała 6. — Rafinacja olejów roślinnych.

„Daol" Tow. Akc. dla fabrykacji lakierów i farb, Gdańsk-Oliwa. — Lakiery, farby.

„Standing", Sp. z o. p. Fabryka lakierów i farb, Gdańsk-Wrzeszcz, Friedenschluss. — Lak, farby, wyroby chem.-techniczne.

Van den Bergh's Margarine Fabriken, Sp. Akc. Gdańsk.— Margaryna i tłuszcze jadalne.

Spis fabryk, należących do Zw. Przem. Perfumeryjnego w Warszawie.

Warszawa.

„Fryderyk Puls", Sp. Akc. Wierzbowa 11.
Warszawskie Laboratorjum Chemiczne, Złota 61.
„Bruvere", Tow. B. Tabański, Chłodna 43.
H. Lachs i Syn, Leszno 74.
Sp. Akc. „Wildt i S-ka", Belwederska 32/34.
Tow. „Brocard", Senatorska 36.
„Fornaryna", Belwederska 2.

Poznań.

„H. Żak", Bukowska 37.
J. S. Stempniewicz, Pocztowa 8.
Falkiewicz.
Cegielski.
„Axela", Nowa 7.

Starogard.

„Angelus".

Grudziądz.

„Pomeranja".

Lwów.

J. Ihnatowicz, Sykstuska 25.

Spis fabryk konwencyjnych, należących do Zw. Zaw. „Przemysł Superfosf". w Warszawie.

„Dr. Roman May" Chem. Fabryka Tow. Akc., Poznań, Pl. Nowomiejski 4.

Chemische Fabrik A. G. vorm. Carl Schraff et Co., Bogucice.

Fabryka Produktów Chemicznych Liban Sp. Akc., Kraków, Szpitalna 15.

„Superfosfaty Kujawskie", Fabr. Nawozów Sztucznych S. A. Włocławek.

Chemische Fabrik Milch A. G., Gdańsk, Reitbahn 19/20.

Chemische Industrie und Papierfabrik A. G., Gdańsk, Reitbahn 17.

Zakł. Przem. „Strzemieszyce" w Warszawie, Żabia 3.

„Ceres" für Chemische Produkte, Raciborz, Górny Śląsk.

I Małopolskie Tow. Akc. dla Przem. Chem. we Lwowie, Lwów, Podleskiego.

Sp. Akc. Fabr. Chem. i Huty Szklanej, Kijewski, Scholtze i S-ka, Warszawa, Smolna 36.

Kieleckie Tow. Akc. Sztucznych Nawozów i in. Przetw. Chemicznych, Kielce.

„Superfosfat", Fabr. Nawozów Sztucznych Józefa Karola Towarnickiego, Lwów, Kopernika 9.

Kwas Octowy

Kwas octowy zajmuje, jak wiadomo, równie ważne miejsce pomiędzy kwasami organicznymi, jak kwas siarkowy w chemji nieorganicznej.

Jest to surowiec podstawowy dla całego szeregu preparatów nowoczesnych, jest surowcem pomocniczym w wielu różnorodnych przemysłach.

Przy produkcji tego kwasu powstają produkty poboczne niezmiernie ważne. Zaczynając od węgla drzewnego, spirytusu drzewnego — acetonu, poprzez formalinę, chloroform, cellon przechodzimy z jednej strony do przemysłu farmaceutycznego produkującego aspirynę, pyramidon, olejki eteryczne, owocowe etc. etc., z drugiej strony do zastosowań chemji wojennej.

Ilość wyprodukowanego kwasu octowego jest miernikiem rozwoju przemysłu chemji organicznej danego kraju. To też nic dziwnego, że cyfra ta daje dla Niemiec cyfrę około 19.000.000 kg. w 1926 r., podczas gdy dla Polski zaledwie dochodzi 1.000.000 kg.

A jednak naturalne warunki rozwoju tego przemysłu w Polsce są ogromne. Surowca dla produkcji kwasu octowego, to znaczy drewna drzew liściastych mamy pod dostatkiem, nie brak surowców pomocniczych; węgla, wapna, kwasu siarkowego. Organizacja tego przemysłu stoi na wysokości zadania.

Zakłady suchej destylacji drzewa Hajnówka w Białowieży, Górka Węgierska w lasach żywieckich i Wygoda za Stryjem ściągają z kresów surowiec i półobrobiony przesyłają do fabryk w Grodzisku Maz., w Gzichowie pod Sosnowcem i w Zawierciu.

Przemysł ten powstał bez zaliczek rządowych z inicjatywy prywatnej i znajduje silne oparcie w normalnym układzie gospodarczym, równocześnie jednak stanowić będzie podstawę do akcji obrony chemicznej państwa w czasie wojny.

O ile dalej nie rozbudujemy tego przemysłu tak, ażeby mógł sprostoć conajmniej sąsiadom naszym, próżne będą narzekania w chwili próby.

Dziś wielką przeszkodą są trudne warunki handlu kwasem octowym w Polsce:

Niema jednolitych przepisów, któreby handel ten normowały. Ministerstwo Skarbu w interesie fabrykantów octu ze spirytusu wydaje co pewien czas nowele i okólniki te jednak nie odpowiadają istniejącym warunkom i potrzebom rynku, w każdej dzielnicy są inaczej stosowane, nadto, jako stojące w sprzeczności z ustawami lat przedwojennych nie są zupełnie honorowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Urzędy Zdrowia.

Należy życzyć, ażeby ten stan ex lex jaknajprędzej został zlikwidowany jednolitym rozporządzeniem w którego opracowaniu wziąłby udział Ministerstwa Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Spraw Wewnętrznych (też Departament Zdrowia), biorąc dobro ludności, swobodę konkurencji i bezstronność władz za naczelną zasadę przy rozstrzyganiu istniejących sprzeczności.

Złoża Fosforytowe

w Rachowie

Eksploatacja złóż fosforytowych w Rachowie nad Wisłą na dużą skalę rozpoczęta została w 1927 roku przez Spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością „Fosforyty Rachowskie".

Wydobyto w tym roku około 13,000 tonn, z których znaczną część w stanie surowym nabyły fabryki nawozów pomocniczych i Państwowa Fabryka Związków Azotowych w Chorzowie.

Około 4.000 tonn zmielono najdokładniej na mączkę, zawierającą około 16,5% bezwodnika kwasu fosforowego i ca. 30% bezwodnika wapnia i używano zamiast tomasyny, sprowadzanej z zagranicy.

Doświadczenia polowe przeprowadzone przez Zakład Chemji Rolnej Uniwersytetu Jagiellońskiego i różne krajowe stacje doświadczalne, wykazały niezbicie skuteczność bardzo drobno zmielonych fosforytów.

Dalsze doświadczenia są kontynuowane, jak również zbadane będzie wtórne działanie mączek fosforytowych.

Znaczna odległość Rachowa od stacji kolejowej (Sandomierz lub Cmielów) utrudnia eksploatację złóż fosforonośnych na większą skalę, — nieco ułatwia wywóz fosforytów bliskość Wisły, co było wykorzystane w r. 1927, a drogą wodną wysłano krypami zwyż 6000 t.

Związek Koksowni, sp. z o. o.

Katowice, ul. Powstańców 49. Telefony: 611, 1490 i 851.
Adres telegraficzny: „Koksownie".

Konta Bankowe:
Bank Polski O/Katowice. P. K. O. 301.191 Katowice.
Bank Gospodarstwa Krajowego O/Katowice.
Deutsche Bank — Katowice.

Związek Koksowni (założony w roku 1915) prowadzi przerób i sprzedaż produktów węglo - pochodnych, wytwarzanych w koksowniach następujących przedsiębiorstw górniczo - hutniczych:

Rybnickie Gwarectwo Węglowe, Katowice.
Wschodnio - Górnośląskie Zakłady Przem. Mikołaja hr. Ballestrema, Ruda.
Huta Pokoju, S. A. Bytom.
Donnersmarckhütte A. G. Zabrze (Niem. Górny Śląsk)
oraz
Polskie Kopalnie Skarbowe na Górnym Śląsku, Królewska Huta.

Wytwarzane w koksowniach surowce i półprodukty przerabia Związek Koksowni we własnej fabryce chemicznej w Wielkich Hajdukach, zatrudniającej przeciętnie przeszło 300 robotników i otrzymuje między innemi następujące produkty gotowe:

Smołę kamienno - węglową, destylowaną i preparowaną; smołę do budowy dróg, pak i lepnik; oleje smołowcowe jak: impregnacyjny, kreozotowy, karbolineum, tłuszczowy; naftalin: surowy prasowany i czysty: sublimowany lub krystaliczny w wszelkich formach (w łuskach, kulkach i t. p.); kwasy karbolowe: czysty fenol krystaliczny i płynny, kreozole; zasady pirydynowe: do skażania, zasady wysokowrzące i pirydynę czystą; antracen, acenaften, fenantren, chinolinę pp: — smołowcowe smary emulsyjne, kwas benzoesowy; benzole, toluol, ksylole, solwentnaftę i żywicę kumaronową; siarczan amonu i kwas węglowy.

Normalna zdolność przeróbki fabryki tej wynosi ca. 80.000 t. rocznie. Park transportowy fabryki obejmuje około 250 zbiorników wagonowych, służących do transportu surowców gotowych produktów.

Oprócz tego posiada Związek Koksowni udziały, zapewniające mu, decydujący wpływ w następujących przedsiębiorstwach:

1) Zakłady Impregnacyjne S. A. Katowice, ul. Powstańców 49, należące do spółki tej nasycalnie w Wielkim Chełmie (G. Śląsk), we Wronkach i Solcu Kujawskim (Woj. Pozn.), impregnują olejem smołowcowym systemem Rüpinga rocznie ca. 200.000 abm. materjałów drzewnych.

2) Śląskie Fabryki Tektur Smołowcowych, dawniej Gassmann, Nothmann Sp. z o. p., Katowice, ul. Powstańców 49, będąca w posiadaniu tej firmy fabryka w Dąbiu (Katowice) wytwarza znaną od lat trzydziestu papę dachową marki „Pancerz" oraz papę izolacyjną, razem w ilości ca. 1.400.000 m² rocznie.

3) Syndykat dla produktów smołowcowych Sp. z o. p., Katowice, ul. Powstańców 49, który jako eksponent Zwiazku Koksowni oraz firmy „Carbochemia" Sp. z o. p., Katowice prowadzi sprzedaż produktów smołowcowych tychże firm na rynku krajowym.

6. Stan gazownictwa w Polsce po odzyskaniu niepodległości

Inż. *Antoni Dziurzyński*, Prezes Związku Gosp. Gaz. i Zakł. Wodoc.

Referat zgłoszony na II Zjazd Polskich Techników Zrzeszonych przez Związek Gospodarczy Gazowni i Zakładów Wodociągowych w Państwie Polskiem.

Stan każdej gałęzi przemysłu w danym kraju zależy od warunków ogólnych i od stanu kulturalnego narodu, kraj ten zamieszkującego. Polska zajmuje przestrzeń 388.328 kw. klm., na której żyje około 30 miljonów ludzi, ludność zatem może jeszcze długo pomnażać się. Bogactwa surowe, między innemi bogactwo węgla mogłyby sprowadzić wielki rozwój gospodarczy, gdyby z początku uzyskania niepodległości nie popełniło się zasadniczych błędów politycznych i ekonomicznych, które przytłumiły wszelki przedsiębiorczy rozmach. To dotyczy również przemysłu przetworów węgla, przemysłu gazowniczego. Zupełnie odmienne od zachodu warunki wpływały i wpływają na rozwój gazownictwa w Polsce. Na zachodzie począwszy od pojedyńczych jednostek do zrzeszeń zbiorowych i wielkich przedsiębiorstw ma każdy uświadomienie, że spalanie węgla wprost, jest marnowaniem bogactw państwowych, że gaz jest idealnem źródłem ciepła, a rachunkowo ma przed oczyma, że 10.000 kg. węgla gazowego przez proces gazowania zyskuje w rezultacie tyle, iż odpowiada 19.700 kg. węgla zużytego wprost w gospodarstwie domowem i fabrycznem. Społeczeństwo jest obznajmione z produktami powstającymi oprócz gazu przy destylacji węgla i z ważnem zadaniem tychże w niejednej gałęzi przemysłu. Na zachodzie nigdzie nie słyszy się zdania, że gaz jest na wymarciu, a zatem nie opłaci się inwestować kapitału w przemysł destylacyjny, przeciwnie widzimy tam daleko idące plany w tym kierunku i coraz pospolitszem jest przekonanie, że niedalekim jest czas, kiedy bezpośrednie spalanie węgla będzie należeć do przeszłości, zastąpią go zaś produkty jego destylacji. Ogólne warunki społeczne przyczyniają się tam niepomiernie do rozpowszechnienia zużycia gazu. Łatwość zarobkowania w przemyśle zarówno mężczyzn jak i kobiet zmusza ich do oszczędności czasu i służby domowej. Dlatego urządzenia domowe są tak przystosowane, aby gospodyni mogła w najkrótszym czasie i najwygodniej wszystko przygotować. Stąd wielkie zapotrzebowanie gazu w gospodarstwie domowem w kuchniach, aparatach do ciepłej wody i t. p. 70% wielkiego zużycia gazu na zachodzie przypada na gospodarstwa domowe, a około 20% na przemysł.

W Polsce powojennej stosunki nie ukształtowały

się tak pomyślnie. Zasadniczo warunki były i są mniej korzystne aniżeli na zachodzie. Kraj słabiej zaludniony, nieuprzemysłowiony, obfituje w bogactwa i płody surowe, któremi przy stosunkowo niewielkiej pracy ludność może się wyżywić. Życiowe wymagania są mniejsze, ale też i mniejsze poczucie wartości czasu. Przy ogromnych bogactwach materjałów opałowych nikt nie zwraca uwagi na ekonomiczne ich używanie i wyzyskanie. Wycina się, wykopuje paliwo i wprost spala bez rachunku, czego dowodem są tak czarno dymiące kominy i masa sadzy osiadająca po większych osiedlach. O produktach podestylacyjnych szerszy ogół prawie że nic nie wie, a nawet niejeden technik powołany do tego, by tworzył i wyjaśniał zasady najlepszego włodarzenia bogactwami przyrody, uważa bez głębszej rozwagi gaz za niemodny i skazany na wymarcie. Za dużo się chce elektryfikować bez względu na koszt i ogólną gospodarkę. Tu sprawdza się najdobitniej, że jesteśmy narodem, ceniącym w pierwszej mierze wygodę bez względu na koszt i racjonalną gospodarkę. Rzecz jasna, że im dalej na wschód, tem warunki te są gorsze.

Odziedziczyliśmy z okresu przedwojennego 137 gazowni. Z tego przypadało na były zabór pruski ze Śląskiem 105 gazowni.

Na były zabór rosyjski 7 publicznych oprócz 5 prywatnych gazowni.

Na były zabór austrjacki 19 gazowni, nie licząc zapasu gazów ziemnych. W byłej dzielnicy pruskiej najbliższej zachodowi rozwinął się też najwięcej przemysł gazowniczy. Sprzyjała temu kultura i wymogi miast, dostatek kapitałów i przedsiębiorstwa fabryczne, które bardzo często na własny koszt budowały gazownie. Wypada wspomnieć firmę Karol Franke z Bremy, która pobudowała w małych miastach i miasteczkach Wielkopolski i Pomorza blisko 30 gazowni. W analogicznych miasteczkach innych dzielnic Polski dotychczas mało kto ma wyrobione pojęcie o gazowaniu węgla, gazie i korzyści tej przeróbki.

Wojna i jej skutki przyczyniły się u nas początkowo do zastoju gazownictwa. Miasta zubożały i nie mogły utrzymać na odpowiednim poziomie swoich zakładów. Konieczna oszczędność nie pozwalała wobec innych pilniejszych braków na rozwój gazownictwa obserwowany na zachodzie, ani na powiększenie ilości odbiorców, skoro dla dawnych niestarczyło nieraz gazu przy perjodycznych kryzysach węglowych.

Z drugiej strony gazowniami zaczęły kierować myśl polska i ręce polskie, a polscy inżynierowie nie poddając się apatji z powodu trudnych warunków ekonomicznych, przeciwnie pokonywując poważne przeszkody, starali się w polskim przemyśle gazowniczym zastosować cały dorobek techniczny, zdobyty na zachodzie, a nadto dostosować przemysł gazowniczy do ewentualnych sytuacyj wyjątkowych. Poważnym dorobkiem czasów niepodległości jest stworzenie przy wielu gazowniach benzolowni, destylarni smoły, olejów i t. p., nadających się do wytwarzania wielu artykułów przemysłu wojennego, materjałów farmaceutycznych, wybuchowych, fotograficznych i t. p., słowem wielkiego przemysłu chemicznego, którego znaczenie oceniono podczas światowej wojny.

Dla ścisłości muszę nadmienić, że w b. zaborze pruskim unieruchomiono w latach 1920 do 1922 niektóre gazownie w małych miasteczkach. Dotyczy to przedewszystkiem 11 gazowni na gaz powietrzny nawęglany, z których przeważna część jest dotąd nieczynna, a nawet została zupełnie zdemontowana i sprzedana na złom. Ponadto unieruchomiono i sprzedano 3 gaz. węglowe w Sierakowie, Wieluniu i Budzyniu i 10 na gaz powietrzny. O ile unieruchomienie gazowni pierwszych było do pewnego stopnia wytłomaczalne, gdyż brakło podczas wojny gazoliny i lekkiej benzyny, potrzebnej do nawęglania powietrza, następnie zaś produkcja takiego gazu przestała się kalkulować, o tyle sprzedaż wymienionych gazowni węglowych nie jest usprawiedliwioną, a odnośne zarządy miast spotyka zarzut, że nie potrafiły utrzymać tego, co odziedziczyły po zaborcy. Nie pobudowaliśmy żadnej gazowni nowej, jakkolwiek polscy inżynierowie włożyli w tym kierunku wiele inicjatywy, przygotowali budowę gazowni w Częstochowie, Radomiu, Sosnowcu, Będzinie i Płocku. Natomiast nie krępowana zaborczemi przeszkodami myśl polska szybko dąży do wykorzystania olbrzymich bogactw gazów ziemnych. Mimo ciężkie położenie gospodarcze, ujęto dotychczas wiele źródeł i poprowadzono rurociągi gazowe, zaopatrując w tani opał i światło miasta Drohobycz, Jasło, Krosno, Gorlice, Stryj, Kałusz i okolice, przygotowano projekt sieci aż do Lwowa i tylko brak kapitału opóźnia wprowadzenie w czyn tak wielkiego dzieła.

Odziedziczone dawne gazownie pracują obecnie dobrze, a kierownicy polscy wielokrotnie je przebudowali względnie uzupełnili nowemi działami produkcji dostosowując ruch do nowoczesnych wymogów techniki.

Minęły czasy, kiedy wyrób gazu do oświetlenia był głównym celem gazowni, a zbyt produktów ubocznych nie był trudny. Dzisiaj samo zabezpieczenie dostawy dobrego węgla gazowniczego nie jest rzeczą łatwą a od uzyskania niepodległości przeżywały gazownie w tym kierunku kilkakrotnie przykre niespodzianki. Jeszcze więcej kłopotu sprawia gazowniom stały zbyt koksu. Koksownie górnośląskie produkują koks miękki, który w hutnictwie nie może znaleść łatwego zbytu. Z tego powodu wysyłany jest w większych ilościach do innego użytku w kraju i wielokrotnie tworzy bardzo poważną konkurencję gazowniom. Trafiają się lata, w których gazownie mogą tylko z trudem sprzedać swój koks i to po niskich cenach. Ze zwiększeniem zapotrzebowania gazu trudności te będą wzrastać, chyba, że wzrost zużycia gazu będzie w Polsce pokryty gazem ziemnym.

W dziale oświetlenia i silników zajęła w Polsce elektryczność pierwszeństwo przed gazem, ale jako źródło ciepła jest gaz tak tani, że zapewnioną ma przyszłość i rozwój. Dla uproszczenia i lepszego wyzyskania gazu podejmuje się i w Polsce kroki przesyłania go na odległość, co zapoczątkowano na G. Śląsku, a przeprowadza się i gdzieindziej.

Przechodząc do technicznej strony urządzeń w gazowniach, to ugruntowała się u polskich gazowników teza podobna jak na zachodzie, że zadaniem gazownictwa jest wydobycie z węgla najtaniej maksimum gazowych kalorji w postaci gazu mieszanego o wartości opałowej 4000 do 4500 kalorji. Czysty gaz węglowy produkują tylko gazownie małe, wszystkie wielkie i średnie gazownie zaś gaz mieszany, bądź to w jednych retortach lub komorach, bądź też osobno gaz węglowy w retortach, a gaz wodny w osobnych generatorach.

Wielki dorobek czasów polskich zaznacza się w rozbudowie gazowni większych. Pobudowano piecownie do masowej produkcji gazu różnych systemów

i o różnym sposobie ogrzewania t. j. generacyjnym o generatorach pojedyńczych i centralnych. W krótkim stosunkowo czasie zastosowaliśmy piece z komorami poziomemi, z komorami pionowemi o ruchu perjodycznym i ciągłym. Z większych miast Lwów, Kraków, Poznań, Bydgoszcz, ze średnich Grudziądz, Lublin, otrzymały piece komorowe oraz zmechanizowane urządzenia do obsługi przy oszczędniejszym podpale, zwiększając wydatek gazu z węgla oraz ilość cieplną (Heizwertzahl), która w dawnych retortowych piecach wynosiła od 1600 do 1800, w komorowych zaś podnosi się na 1900 do 2000, a nawet według ogłoszonych wyników gazowni krakowskiej za rok 1926 do 2288.

Obecnie przystępuje największa gazownia polska — Warszawska do przebudowy piecowni po bardzo skrupulatnem badaniu wszystkich systemów.

I na polu całkowitego zgazowania węgla nie pozostała Palska w tyle. Gazownia Poznańska wybudowała grupę do wytwarzania dwugazu o sprawności 20 — 24.000 m³ dziennie, którą wyposażyła w urządzenia pod niejednym względem lepsze aniżeli analogiczne zakłady niemieckie.

Kwestja wyzyskania ciepła wylotowego jest żywo dyskutowaną.

Piecownie regeneracyjne wyzyskują ciepło spalin dostatecznie. Kotły wyzyskujące to ciepło (Abhitzekessel) przy innych piecach znalazły zastosowanie w gazowni poznańskiej — przy dwugazie, gazowni kaliskiej, grudziądzkiej, królewskohuckiej i lubelskiej przy piecach komorowych.

Dla podniesienia ekonomji zakładów i gospodarki ogólnej uzupełniono je odpowiedniemi urządzeniami.

I tak: Sprzedany benzol przynosi większą korzyść aniżeli zysk z pozostawienia go w gazie, przeto szereg gazowni pobudowały benzolownie—Poznań, Kraków, Lwów, Warszawa z większych, a z mniejszych Bydgoszcz, Toruń, Grudziądz, Gniezno, Tczew, Ostrów, Kalisz, Leszno, Wolsztyn, Gostyń, tak, że w roku 1925 wyprodukowaliśmy 545,515 kg. a możemy wyprodukować 1.000.000 kg. technicznego benzolu rocznie, nie wliczając w to produkcji koksowni górnośląskich.

Z produktów ubocznych przedstawia przedewszystkiem smoła ze względu na jej wielostronne użycie i dalsze przeróbki, pierwszorzędne znaczenie. Daleko nam do krajów zachodnich, które na smole oparły potężny przemysł chemiczny. W Niemczech np. smoła zatrudniła w roku 1925 130 destylarni, które przerobiły 1,2 miljonów tonn smoły, z tego 80% z koksowni, a 20% z gazowni. Zużyte surowce i fabrykaty reprezentowały wartość 67.000.000 marek, a wyroby z tychże miały wartość 97.000.000 marek. Wprawdzie nie mamy tak rozwiniętego przemysłu chemicznego opartego na pochodnych smoły, to jednakże coraz większe jest zrozumienie, że użycie surowej smoły, jest marnowaniem, a przeważnie jej część jest i u nas poddawana destylacji. Każda większa gazownia jak: Warszawa, Lwów, Poznań, Kraków, Królewska Huta, ma destylację smoły, a w ostatnich dwóch latach nawet mniejsze gazownie jak: Leszno, Wolsztyn, Gniezno, Gostyń, pobudowały własne destylarnie, gdyż ogólnie znane warunki transportowe prawie uniemożliwiają wysyłkę smoły surowej do odległych destylarni.

Na podstawie dat statystycznych stwierdzić musimy, że dotychczasowy przemysł gazowniczy nie zaspakaja zapotrzebowania Polski w smołę i bardzo poważna ilość musi być sprowadzana z zagranicy. Wyzyskanie połączeń azotowych w gazowniach postępuje również naprzód. Przeróbka wody surowej na różne przetwory amoniakalne zależy od łatwości zbytu tychże przetworów. Jedynie gazownia warszawska wyrabia amoniak płynny, koncentrat, amoniak aptekarski i siarczan amonowy. Gazownia lwowska wyrabia amoniak aptekarski i koncentrat, gazownie Kraków, Stanisławów, Inowrocław, Tarnów, Tczew, Bydgoszcz, Toruń, posiadają urządzenia do produkcji koncentratu, a Poznań, Gniezno, Tarnowskie Góry, Królewska Huta, Leszno i Gostyń posiadają urządzenia do produkcji siarczanu amonowego.

Przechodząc teraz do cyfr ilustrujących przemysł gazowniczy, przytoczę dane, zebrane przez Związek Gospodarczy Gazowni i Wodociągów w Państwie Polskiem. A więc w roku 1925 otrzymywało 116 miast o łącznej ludności 3.977.000, a 250.429 konsumentów gaz z gazowni względnie gaz ziemny w ilości 150.071.000 m³, przyczem wypadało na 1 konsumenta od 96,4 do 1839 m³ rocznie gazu dostarczanego przez gazownie, a od 20,3 do 4093,6 m³ gazu ziemnego. Cyfry te dowodzą przedewszystkiem, że gaz ziemny jest niejednokrotnie marnowany. Na podstawie tych cyfr wypada zużycie roczne na mieszkańca miast zaopatrywanych w gaz od 1.8 do 126,9 m³ gazu węglowego, względnie gazu ziemnego od 22,1 do 709 m³. Na ogólną liczbę ludności całej Polski przypada niecałe 5 m³ na głowę .

Ustawionych gazomierzy było w końcu 1925 roku 252.876 o ogólnej ilości płomieni gazomierzowych 1.527.922.

Do wytworzenia powyższej ilości gazu węglowego były zainstalowane piece wytwórcze o ogólnej ilości 2.707 retort i 70 komór. Ponadto 7 gazowni posiada generatory do wytwarzania gazu wodnego, a jedna gazownia generator do wytwarzania dwugazu. Urządzenia te zdolne są wyprodukować około 212.000.000 m³ gazu, nie licząc bardzo wielkich zapasów gazu ziemnego.

Sieć rurociągów zewnętrznych wynosi 2.072,3 km. i jest wykonana w bardzo przeważającej części z rur lanych.

Do wyprodukowania gazu w r. 1925 zużyto 324.139 tonn węgla, z których oprócz gazu wyrobiono 231.437 tonn koksu, 12.524 tonn smoły, 545 tonn benzolu i 71.340 kg amoniaku oraz 491.000 kg. siarczanu amonowego. Ogólna wartość majątku reprezentowanego przez same gazownie wynosi około 102.830.000 złotych, w tem wartość zakładów warszawskich 40.000.000 złotych.

Nieznaczna ilość gazowni jest całkowicie lub częściowo zmechanizowaną, do czego zużyte są przeważnie silniki elektryczne. Miarą zmechanizowania są 345 silników elektrycznych o mocy 3.536,4 HP, z czego przypada; na Poznań 1845, Warszawa I. 177. Warszawa II, 572,, Kraków 249,8, Lwów 195; Grudziądz 183,5, Bydgoszcz 181, Bielsko 107,5, Leszno 16, Toruń 9,5.

Jeżeli chodzi o porównanie z okresem przedwojennym, to zużycie gazu w roku 1913 wynosiło 107.356.000 m³, wzrosło zatem do końca roku 1925 do 141.544.000 czyli o 42.715.000 m³. Polska posiada jeszcze na G. Śląsku koksownie, reprezentujące również przemysł gazowniczy. Wprawdzie nie zaopatrują one w gaz miasta, ani nie rozprowadzają tak wielkich gazociągów, jak na Zachodzie, ale wywierają wielki wpływ na produkty uboczne. Dziewięć koksowni gór-

nośląskich wyrobiło w roku 1925 — 430.513.000 m³ gazu, 963.000 tonn koksu, 50.457 tonn smoły, 12.563 tonn benzolu i 14.548 tonn siarczanu amonowego. Trzy wielkie destylarnie smoły oraz fabryki benzolu przerabiają smołę i benzol surowy na związki pochodne.

Wszystkie przytoczone cyfry wskazują, że daleko nam do zachodnich krajów. Mała Szwajcarja zużyła w roku 1925 169.365.000 m³ gazu, pomimo tego, że ma najlepiej zużytkowane siły wodne i wielkie zużycie elektryczności. Anglja zużyła 8.143.000.000 m³ gazu przez 8.250.000 konsumentów, przyczem wypadło na ogólną ilość mieszkańców 47.000.000 po 173 m³ na każdą głowę, a kapitał inwestowany w przemyśle gazowniczym wynosił ponad 160 miljonów funtów. Zużycie gazu wszędzie wzrasta stale, a przyrost w krajach zachodnich wynosi rocznie 7,2 do 8,5%. Polska ma doskonałe warunki rozwoju gazownictwa, a ponadto ogromne bogactwo gazów ziemnych, z których oddaliśmy do miast w roku 1925 tylko 9.870.000. Interes państwa i warunki gospodarcze wymagają silnego przemysłu gazowniczego. Jeżeli zasili się kapitałami umożliwiającemi inwestycje spłacalne w dłuższych okresach lat, to przemysł gazowniczy Polski musi się rozwinąć przez budowę gazowni w szeregu dalszych miast i przez rozprowadzenie gazów ziemnych dalekobieżnemi rurociągami.

Spis gazowni czynnych

№	Gazownia w	Województwo	Właściciel gazowni	Rodzaj gazu	Produkcja roczna w cyfr. okr. m³	Uwagi
1	Barcin	Poznańskie	miasto	węglowy	60000	
2	Bielsko	Śląskie	„	„	2500000	
3	Bojanowo	Poznańskie	„	„	90000	
4	Borek	„	„	„	40000	
5	Brzeżany	Tarnopolskie	„	„	130000	
6	Bydgoszcz	Poznańskie	„	węglowy i wodny	4500000	
7	Chełmno	Pomorskie	„	węglowy	700000	
8	Chełmża	„	„	„	400000	
9	Chodzież	Poznańskie	„	„	125000	
10	Chojnice	Pomorskie	„	„	600000	
11	Czarnków	Poznańskie	„	„	150000	
12	Czersk	Pomorskie	„	„	145000	
13	Drohobycz	Lwowskie	„	ziemny	600000	
14	Działdowo	Pomorskie	„	węglowy	325000	
15	Gniew	„	„	- „	150000	
16	Gazownia miejska w Gnieźnie, Chrobrego 25. Adr. telegr. Gazownia Gniezno. Moc maszyn: motor elektr. 9 KM. Produkcja gazu w r. 1927: 1.149.600 m³. Dyrektor — vacat.					
17	Gostyń	Poznańskie	miasto	węglowy	400000	
18	Grudziądz	Pomorskie	„	„	1800000	
19	Hajduki Wielkie	Śląskie	Górnośląska Centrala Gaz. S. A.	„	4850000	
20	Inowrocław	Poznańskie	miasto	„	900000	
21	Jarosław	Lwowskie	„	„	400000	
22	Miejska Gazownia i Wodociągi w Jarocinie, woj. poznańskie. Moc maszyn: w Gazowni 12 km, w Wodociągach 28 km. Produkcja w r. 1927: w Gazowni 397.470 m³, w Wodociągach 165.448 m³. Dyr. Fr. Jaworski.					
23	Jasło	Krakowskie	Gazociągi Państwowe	ziemny	32000000	
24	Jutrosin	Poznańskie	miasto	węglowy	55000	
25	Kalisz	Łódzkie	„	„	1500000	
26	Katowice	Śląskie	Górnośląska Centrala Gaz. S. A.	„	¹)	¹) razem z prod. Hajduki Wielkie
27	Kcynia	Poznańskie	miasto	„	140000	
28	Kępno	„	„	„	280000	
29	Kołomyja	Stanisławowskie	„	„	175000	
30	Kórnik	Poznańskie	„	„	35000	
31	Kościan	„	„	„	450000	
32	Kowalewo	Pomorskie	„	„	95000	
33	Koźmin	Poznańskie	„	„	140000	
34	Kraków	Krakowskie	„	węglowy i wodny	7500000	
35	Krobia	Poznańskie	„	węglowy	75000	
36	Królewska Huta	Śląskie	Królewsko-Hucka Gazow. S. A.	„	1230000	
37	Krotoszyn	Poznańskie	miasto	„	570000	
38	Kruszwica	„	„	„	110000	
39	Leszno	„	„	„	1250000	
40	Lidzbark	Pomorskie	„	„	130000	
41	Miejski Zakład Gazowy w Lublinie. Adr. telegr.: Gazownia-Lublin. Moc maszyn; 42 KM. Produkcja w r. 1927: 1.502.000 m³. Dyr. Inż. Józef Modrzejewski.					
42	Zakład Gazowy Miejski we Lwowie, Gazowa 28. Adr. tel. Gazownia-Lwów. Moc maszyn: 2 maszyny parowe po 8 KM, 1 maszyna parowa 4 KM. Produkcja w r. 1927: Gazu 8.190.460 m³. Koksu: 12.600.000 kg., Smoły: 847.581 kg., Amoniaku: 25.721 kg. Dyr. Inż. Kazimierz Żardecki.					
43	Lwów-Dworzec	Lwowskie	Polskie Koleje Państwowe	olejowy	15000	gazownia kolejowa
44	Lwówek	Poznańskie	miasto	węglowy	90000	
45	Łabiszyn	„	„	„	40000	
46	Łasin	Pomorskie	„	„	65000	
47	Łobżenica	Poznańskie	„	„	90000	
48	Łódź	Łódzkie	„	węglowy i wodny	8000000	
49	Łódź fabr.	„	Zjednocz. Zakł. K. Scheibler i Grohman	węglowy	500000	gazownia fabryczna
50	Maczki	Kieleckie	Polskie Koleje Państwowe	olejowy	95000	gazownia kolejowa

№	Gazownia w	Województwo	Właściciel gazowni	Rodzaj gazu	Produkcja roczna w cyfr. okr. m^3	Uwagi
51	Margonin	Poznańskie	miasto	węglowy	35000	
52	Międzychód	"	Sp. Akc. w Bremie	"	125000	
53	Miejska Górka	"	miasto	"	80000	
54	Mikołów	Śląskie	"	"	120000	
55	Miłosław	Poznańskie	"	powietrzny nawęgl.	30000	
56	Mogilno	"	"	węglowy	260000	
57	Mysłowice	Śląskie	"	"	450000	
58	Nakło	Poznańskie	"	"	400000	
59	Nowe	Pomorskie	"	"	205000	
60	Nowy Tomyśl	Poznańskie	"	"	320000	
61	Oborniki	"	"	"	135000	
62	Ostrów	"	"	"	1250000	
63	Ostrzeszów	"	"	"	250000	
64	Oświęcim	Krakowskie	Elektrownia Okręgowa w Sierszy Wodnej S. A.	"	1400000	
65	Pabjanice	Łódzkie	F-a Krusche i Ender S. A.	"	850000	gazownia fabryczna
66	Pakość	Poznańskie	miasto	"	85000	
67	Piotrków	Łódzkie	"	"	500000	
68	Pniewy	Poznańskie	"	"	120000	
69	Pobiedziska	"	"	"	70000	
70	Podgórz	Pomorskie	"	"	225000	
71	Poniec	Poznańskie	"	"	60000	
72	Poznań	"	"	węglowy i wodny	20300000	
73	Pszczyna	Śląskie	"	węglowy	210000	
74	Rakoniewice	Poznańskie	"	"	60000	
75	Rawicz	"	"	"	370000	
76	Rogoźno	"	"	"	80000	
77	Rybnik	Śląskie	"	"	600000	
78	Rzeszów	Lwowskie	"	wodny	140000	
79	Sępólno	Pomorskie	"	węglowy	160000	
80	Śmigiel	Poznańskie	"	"	173000	
81	Gazownia Miejska w Solcu Kujawskim. Adr. telegr.: Magistrat-Solec Kujawski. Produkcja w r. 1927: Gazu 73408 m^3, Koksu 183.183 kg. Smoły 13.878 kg. Dyr. Józef Breitenbach.					
82	Śrem	Poznańskie	miasto	węglowy	250000	
83	Środa	"	"	"	292000	
84	Stanisławów	Stanisławowskie	"	"	1165000	
85	Starachowice	Kieleckie	Tow. Starachow. Zakł. S. A.	"	62500	gazownia fabryczna
86	Starogard	Pomorskie	miasto	"	445000	
87	Stróże	Krakowskie	Polskie Koleje Państwowe	olejowy	250000	gazownia kolejowa
88	Stryj	Stanisławowskie	„Gazolina" Sp. Akc. Lwów	ziemny	1290000	
89	Strzelno	Poznańskie	Sp. Akc.	węglowy	153000	
90	Swarzędz	"	miasto	"	90000	
91	Szczakowa	Krakowskie	Gaz. Szczakowska S. z o. o.	"	85000	
92	Tarnów	"	miasto	węglowy i wodnogaz.	1054000	
93	Tarnowskie Góry	Śląskie	"	węglowy	1200000	
94	Tczew	Pomorskie	"	"	720000	
95	Tomaszów	Łódzkie	Zjednoczone Gazownie S. A.	"	500000	
96	Toruń	Pomorskie	miasto	"	2450000	
97	Tuchola	"	"	"	210000	
98	Warszawa	Warszawskie	"	mieszany	53000000	
99	Wejherowo	Pomorskie	"	węglowy	270000	
100	Wilno	Wileńskie	A. Mozer	drzewny	500000	
101	Wolsztyn	Poznańskie	miasto	węglowy	600000	
102	Zbąszyń	"	"	"	—	brak danych
103	Zduny	"	"	"	76000	
104	Żnin	"	"	"	240000	
105	Żywiec	Krakowskie	Przedsiębiorstwo Gaz. S. A.	"	200000	

7. Przemysł Garbarski

Poczynając od roku 1926 przemysł garbarski wszedł już, po przesileniu 1925 roku, w okres rentowności. Rok 1927, w którym konjunktury były dobre, został jednak zakończony z minimalnemi zyskami, w niektórych zaś przedsiębiorstwach zaledwie bez strat. Spowodowała to niedostateczna pojemność rynku krajowego, trudności, związane z zapoczątkowanym już eksportem, oraz kokurencja krajowa, powstających jak grzyby po deszczu małych fabryczek, działalność których oparta jest na widokach dobrej konjunktury i które, likwidując się niezwłocznie w momentach konjunktury gorszej, wyrzucają na rynek towar gorszy po cenie często niższej od kosztów surowca.

Ten stan stał się powodem, iż rynek krajowy został nasycony towarem, przyczem w fabrykach na rok 1928 pozostały duże zapasy skór, wyrobionych z b. drogiego surowca.

W końcu 1927 roku przeprowadzono ankietę wśród zakładów przemysłowych przerabiających skóry, która dała nieoczekiwane wyniki. Mianowicie okazało się, iż w Polsce istnieje około 1300 takich zakładów, przyczem jednak przedsiębiorstw o charakterze wybitnie fabrycznym, zatrudniających ponad 20 robotników, jest tylko około 100. Najwięcej takich zakładów jest w Warszawie, mianowicie 22 i w Województwie Kieleckim 18. W Województwach Nowogrodzkim, Poleskim, Wołyńskim i Tarnopolskim — takich zakładów niema wcale. W innych województwach jest ich po kilka. Największa ilość przedsiębiorstw, a mianowicie przeszło 1.100, zatrudnia poniżej 5 robotników. Cały przemysł garbarski zatrudnia około 10.000 robotników.

Przemysł, wyrabiający skóry podeszwowe, pracuje na surowcu zagranicznym, gdyż w kraju surowca ciężkiego prawie niema. Inne skóry twarde, jako to brandzle i blanki wyrabiają się, także jak i juchty z surowca krajowego. Także z surowca wyłącznie krajowego, skór cielęcych, wyrabiają się skóry chromowe. O ile skór bydlęcych lekkich w kraju posiadamy nadmiar, o tyle skór cielęcych zaledwie wystarcza na potrzeby naszego przemysłu. Zbiórka skór cielęcych wynosi około 3.000.000 skór rocznie t. j. tyle, ile są w stanie przerobić garbarnie krajowe. Tu należy zaznaczyć, że surowiec cielęcy, jest b. poszukiwany we wszystkich krajach, które przeważnie nie pozwalają na wywóz tego surowca. Polska ogranicza wywóz tego surowca nieznacznemi tylko stawkami celnemi, dzięki czemu w czasie sezonu, zagranica wykupuje nasz surowiec, a fabryki krajowe w końcu sezonu muszą tenże surowiec sprowadzać z zagranicy.

Niżej zamieszczona tablica obrazuje rozmiary przywozu i wywozu skór surowych w porównaniu do roku 1926, oraz przywóz i wywóz skór gotowych.

Skóry surowe.

Rodzaj skór	Wywóz				Przywóz			
	1927		1926		1927		1926	
	w tonnach	w 1000 zł.	w tonnach	w 1000 zł.	w tonnach	w 1000 zł.	w tonnach	w 1000 zł.
Bydlęce	2268.2	5104.5	2958.1	6902	17722 3	53904	10246.5	42040
Końskie	782.1	1861.0	1762.2	4113	1765.7	4091	702.3	2442
Cielęce	929.1	3422.0	2206 6	9410	533.7	1999	100.2	423
Baranie i kozie	120.2	519.0	270.0	1185	590.2	2331	292.2	1472
Razem	4099.6	10906.5	7196.9	21610	20611.9	62325	11341.2	46377

Jednocześnie ekstraktów garbarskich w roku 1927 sprowadzono 17.700 tonn, wartości przeszło 11 miljonów złotych.

Rodzaj skór	Wywóz				Przywóz			
	1927		1926		1927		1926	
	w tonnach	w 1000 zł.	w tonnach	w 1000 zł.	w tonnach	w 1000 zł.	w tonnach	w 1000 zł.
Podeszwowe całe	3.9	28.3	189.5	60.8	19052	11199	32278	22222.4
Krupony	12.1	133.2	2136.3	141.6	20044	18856	22561	28911.5
Sur. blanki pergamin	0.3	4.—	198.1	174.1	1379	1510	877.1	1205.7
Cielęce	1.8	51.4	134.—	135.4	963	3169	369.3	1419
Chevreux	3.1	151.—	342.—	694.9	6092	29458	2384	16926.5
Szpalty	0.0	0.0	37.5	57.8	359	353	851.1	1319.2
Galanteryjne	0.2	11.6	0.3	2.6	1035	5322	340	2027.9
Rękawicznicze	0.3	16.7	0.1	2.2	73	596	29	252.8
Lakierowane	1.3	100.—	11.1	111.8	1946	11781	2078	16728.7
Inne skóry	892.3	522.—	152.3	711.1	6549	7915	921.1	2361.6
Razem	915.3	1018.2	820.2	2092.3	57492	90159	62688.6	93375.8

Z tablicy pierwszej widzimy, że w roku 1927 wywóz skór surowych znacznie się zmniejszył, a jednocześnie przywóz skór surowych wzrósł prawie dwukrotnie. Zwiększył się także przywóz garbników. Wśród przywiezionych skór bydlęcych były skóry ciężkie, a także i lekkie, które służyły do wyrobu juchtów dla wojska, gdyż surowiec krajowy jest bardzo źle zdejmowany, posiada zacięcia i dziury i dlatego nie nadaje się do wyrobu dla wojska.

Powyższe dane wskazują na wzmorzenie się produkcji krajowej. Jednak konsumcja krajowa zwiększyła się b. nieznacznie, wskutek czego garbarnie posiadają na składach ogromne zapasy skór gotowych.

W tablicy 2-ej widzimy tylko nieznaczne zmniejszanie się przywozu skór gotowych, mianowicie około 3 milj. zł. Ujemny bilans w dziale skór, bez wyrobów skórzanych wynosił w 1927 r. — 140.559.300 zł., przy ogólnym ujemnym bilansie handlowym naszego kraju, wynoszącym zł. 379.554.000.—, co wynosi 37,3 proc. Przywóz skór gotowych wartości złotych 90.158.900 był zupełnie zbędny, gdyż przemysł garbarski jest w stanie pokryć całkowite zapotrzebowanie rynku krajowego, a nawet pewną część nadmiaru produkcji wywieźć zagranicę.

Wartość produkcji garbarskiej w r. 1927 wynosiła według prowizorycznych danych około 300.000.000 zł., a więc przywóz skór z zagranicy stanowił około 30 procent produkcji krajowej.

Tak wysoki przywóz skór gotowych z zagranicy należy wytłumaczyć tylko tem, iż stawki celne są zbyt niskie. Rzeczywiście, średnio w roku 1927 wywoziły one na podstawowe wyroby t. j. różne gatunki skór podeszwowych i chromowych około 15 — 17 proc. ad valorem.

Stawki te jednak faktycznie były znacznie niższe, gdyż sąsiedzi nasi przy eksporcie tych skór do Polski, zwracają swym eksporterom wszelkie podatki obrotowe, ciążące na towarze, co stanowi dla skór około 8 proc. ad valorem, a także należy się liczyć z tem, iż sąsiedzi ci, a mianowicie Austrja, (główny eksporter skór do Polski) posiada, dzięki zakazom wywozowym skór surowych, surowiec ten tańszy o 19 proc., co świadczy o tem, iż gotowe skóry są tańsze o 12 procent.

Dzięki powyższemu faktyczna ochrona celna przemysłu garbarskiego jest b. nieznaczna.

Władze Związku: Do Zarządu Związku wchodzą pp.: Dr. K. Szlenkier, J. Pfeiffer, Dr. W. Gaszczyński, Dr. P. Sierota, E. Weigle i W. Weigle. Dyrektorem Związku jest inż. St. Szypowski.

Spis firm przemysłu garbarskiego

Samuel Adler, Zakłady Przemysłowe, Sp. Akc., Radom—Rakowice, tel. 298. — Krupony podeszwowe, juchty, skóry chromowe, boki i karki.

Beker Ch., Garbarnia, Białystok, Wąska 15, tel. 115. — Krupony podeszwowe, całe skóry, boki i karki.

Blunck J. C. H., Zakłady Garbarskie Sp. Akc., Warszawa, Nowolipie 44—46; tel. 4-52, dla telegr. „Blunck". — Skóry podeszwowe w całości i kruponach, skóry galanteryjne i t. d., juchtowe i blankowe.

Brikman P., Parowa Garbarnia, Lublin, Towarowa 41 tel. 1-44; dla telegr. „Pebrikman". — Skóry podeszwowe, brandzlowe, blanki, juchty, faledr. i skóry chrom.

Brzeziński S., Fabryka Garbarska, Łódź, Aleksandrowska 166. — Skóry podeszwowe, juchtowe, brandzle i pasowe.

Buchman K. i S-ka, Fabryka Garbarska, Warszawa, Gęsia 97, tel. 289-74, dla telegr. „Efbeska". — Skóry chromowe, podeszwy, blanki, juchty i faledry.

Borkowski Karol, Garbarnia, Radom — Zamłynie. — Skóry chromowe.

Cieślikowski W. i Jurkowski, Garbarnia, Zacisze Wojew. Warszawskie. — Skóry końskie.

„Chrom", Sp. z ogr. odp., Garbarnia, Radom — Młodzianów, tel. 129, dla telegr. „Chrom". — Skóry chromowe, kolorowe i czarne.

Cytowski P., Fabryka Garbarska, Warszawa, Gęsta 16, tel. 84-26. — Skóry chromowe.

Cytryn H. L. i S-ka, Warszawa, Wolska 48, tel. 43-89. — Krupony, karki, boki, brandzle.

Czajkowski St., Fabryka Garbarska, Warszawa, Spokojna 7, tel. 77-93. — Skóry końskie.

Deutschman P., Fabryka Skór, Kalisz, Krótka 5, tel. 89, dla telegr. „Deutschman". — Skóry podeszwowe, pasowe, juchtowe i blanki.

Domańscy Emiljan i Władysław, Zakłady Garbarskie, Lublin, Bychawska 28, tel. 77, dla telegr. „Domańscy". — Krupony podeszwowe, skóry podeszwowe w całości, boki i karki oraz skóry końskie.

Futra i Skóry, Sp. z o. o. Bnezie n/O. koło Rybnika G. - Śl. Tel.: Bnezie Nr. 3. Fabryka wyprawiania i farbowania skór futrzanych oraz Hurtownia Futer.

Garbarska Spółka w Oświęcimiu, zarząd Kraków, ul. Brzozowa 13, tel. 326, tel. fabryki 8. — Podeszwy, juchty, blanki, chromy, faledry.

Gold A. i S. Wroński, Fabryka Garbarska, Warszawa, Stawki 79, tel. 229-74, dla telegr. „Golwroński". — Podeszwy, pasy, juchty, blanki, ssaki, kozy i barany.

Grabski, Jescheck i S-ka, Garbarnia, Gniezno, tel. 203, dla telegr. „Garbargra". — Skóry mebl., juchty, faledrowe, kruppas. pasy, skóry brandz. i blanki.

„Horn A.", Zakłady Garbarskie sp. z o. o. Warszawa, Dworska 46, tel. 7-82, dla telegr. „A. Horn". — Skóry chromowe.

„Horn Aleksander", S-ka z ogr. odp., Garbarnia, Warszawa, Wolska 69, tel. 43-80. — Skóry chromowe.

Kajzer Karol, Garbarnia, Białoskórnicza, Warszawa, Okopowa 53, tel. 56-81. — Skóry chromowe, białoskórnicze i galanteryjne.

Karsch Teodor Jr., Fabryka Garbarska, Łódź, Zgierska 104, tel. 69. — Krupony podeszwowe, całe skóry podeszwowe, boki i karki.

Karscha Teodora Sukcesorowie, Radom, Nowy Świat 10, dla telegr. „Teodor Karsch". — Skóry podeszwowe w całości i kruponach, krupony pasowe, chromy, juchty.

Kolbe Karol, Fabryka Garbarska, Pabjanice, Nowo - Wodna 752-a, tel. 50, adr. telegr. „Kolbe". — Skóry techniczne.

Konarzewski Józef, Fabryka Garbarska, Warszawa, Szczęśliwicka 60, tel. 49-42. — Skóry chromowe.

Konarzewski Marceli, Garbarnia, Warszawa, Grochowska 119, tel. 508-77. — Skóry chromowe, lakierowane i podeszwowe.

Kopelowicz Ignacy, Garbarnia, Warszawa, Wolność 1, tel. 195-77. — Skóry juchtowe, brandzlowe i surowcowe.

Krassowski Bron. i Synowie, „Gemza", Warszawa, Kamionkowska 43, tel. 62-44. — Skóry chromowe i galanteryjne.

Lederman D., Garbarnia, Ostrowiec, Woj. Kieleckie, tel. 70. — Podeszwy, juchty, ssaki.

Lederman J., Garbarnia, Ostrowiec, Woj. Kieleckie, tel. 71. — Podeszwy, juchty, ssaki i barany.

Lejzerowicz B-cia, Garbarnia, Warszawa, Lubelska 20, tel. 224-29. — Skóry podeszwowe w kruponach i całości oraz boki i karki.

Lipowskiego M. D. Synowie, Fabryka Garbarska w Pustelniku, tel. 40-55.—Skóry podeszwowe w kruponach i w całości, boki, karki oraz juchty i blanki.

Majer Edward, Garbarnia, Łódź, Drewnowska 84. — Skóry podeszwowe.

Martofel Jakób, Fabryka Garbarska, Radom — Glinice, — Skóry podeszw. i w cał. i w krup. boki i karki.

Miński Owsiej, Garbarnia, Jasionówka, woj. Białostockie, tel. 3, adres telegr. „Miński — Jasionówka". — Skóry podeszwowe, brandzle, juchty i blanki.

Muzykiewicz i Grochowski, Garbarnia, Warszawa, Spokojna 5, tel. 308-66. — Skóry chromowe.

Zakłady Przem. Pierwszej S-ki Garb. „Nowość" S-ka Akc. w Radomiu — Zamłynie, tel. 74. — Skóry podeszwowe, juchtowe, blanki, skóry chromowe i gemzy.

„Pellis" Fabryka Skór i Obuwia, Sp. z ogr. odp., Lwów, Św. Marcina 38, tel. 666, adr. telegr. „Pellis". — Skóry podeszwowe w całości i w kruponach.

Pfeiffer B-cia, Warszawa, Smocza 43, tel. 203-22, 4-26, 92-84, adres telegr.: „Pfer". — Skóry podeszwowe w całości i kruponach skóry pasowe i techniczne, brandzle, juchty, blanki, surowce, skóry galanteryjne.

Piekarski J. O., Garbarnia, Radom — Zamłynie. — Skóry juchtowe oraz chromowe.

Piskorski W., Fabryka Białoskórnicza, Warszawa, Białoskórnicza 3, tel. 22-82. — Skóry białoskórnicze i galanteryjne, oraz chromowe.

Polskie Zakłady Garbarskie Sp. Akc., Kraków — Ludwinów, tel. 21-55, adres telegr. „Garbarnia". — Skóry podesz. w całości i krupon., skóry jucht., skóry meblowe, gemzy, chromy i zamsze.

Raabe H. B., Zakłady Przemysłowe Sp. Akc., Warszawa, Dzika 5, Garbarnia, Łomianki, pow. Warszawski, adres telegr.: „Habera", tel. 278-25. — Skóry chromowe.

B-cia J. M. i B. Rajbenbach, Garbarnia, Dąbrówka pod Warszawą. — Krupony podeszwowe, brandzle, boki i karki.

Silberstein M., Garbarnia, Lublin, Św. Duska 12, tel. 122, 123, adres telegr.: „Emes". — Skóry podeszwowe, brandzlowe, juchtowe, końskie.

Sowadski J. i S-ka, Fabryka Garbarska, Kalisz, Majkowska 21, tel. 69, telegr. „Sowadski"—Skóry podeszwowe, pasowe, juchty, blanki.

Schmidt L. i S-ka, Fabryka lakierów, Żyrardów, tel. międzymiastowy. — Skóry chromowe i lakierowane.

Temler i Szwede, Tow. Akc. Fabryki Garbarskiej, Warszawa, Okopowa 78, tel. 1-74, 96, 92-96, adres telegr.: „Temlerszwede". — Skóry podeszwowe w całości i kruponach, boki i karki, skóry pasowe i techniczne, juchty, blanki.

Weigle Gotlob, Fabryka Skór, Warszawa, Piaskowa 4, tel. 48-23, adres telegr.: „Geweigle". — Skóry chromowe i galanteryjne.

Weigle Wilhelm, Fabryka Garbarska, Warszawa, Niska 61, tel. 4-24. — Skóry juchtowe, chromy, konina i skóry galanteryjne z wyciskami.

Wickenhagen F. Sp. Akc. Fabryka Garbarska, Radom, Stare Miasto 4—5, tel. 133, dla telegr.: „Wickenhagen". — Krupony podeszwowe i pasowe oraz boki i karki, skóry chromowe.

Weinberger Alfred, Warszawa, Niska 61, tel. 274-87. — Krupony podeszwowe, boki i karki.

A. Żelechowski i S-ka, Lublin, Królewska 19, tel. 171. — Krupony i skóry podeszwowe.

8. Przemysł Mineralny

A. Przemysł Szklarski w Polsce

1. Rozmiary i rodzaje produkcji.

Przemysł Szklarski w Polsce rozwija się powoli, lecz stale i systematycznie, o czem świadczą z roku na rok wzrastające cyfry ogólnej produkcji krajowej.

Produkcja w r. 1924 wynosiła około 50.000 tonn, w r. 1925 — 60.000 tonn, w r. 1926 około 67.000 tonn, zaś w r. 1927 blisko 79.000 tonn.

Huty polskie produkują prawie wszystkie gatunki szkła i są w stanie pokryć w zupełności zapotrzebowania naszego rynku we wszystkich nieomal dziedzinach, a nadto prawie 30 do 40% produkcji przeznaczyć na eksport.

Niewyrabiane jest u nas tylko szkło optyczne, szkło (t. zw. jenajskie), niektóre gatunki szkła witrażowego i antycznego, szkło taflowe w wymiarze ponad 2 m. kw.

2. Przyczyny niedostatecznego rozwoju przemysłu szklarskiego.

Ograniczona pojemność rynku wewnętrznego i niemożność rozwinięcia na większą skalę eksportu, a nadto znaczny import szkła zagranicznego wpływa ujemnie na szybszy rozwój polskiego przemysłu szklarskiego.

Głównej przyczyny powolnego rozwoju tego przemysłu upatrywać należy w niemożności potanienia produkcji i należytej konkurencji z wyrobami zagranicznemi.

Przyczyny droższej produkcji częściowo mogłyby być usunięte przez zmianę ogólnych warunków fiskalnych, socjalnych, kredytowych, oraz przez zwiększenie siły kupna ludności, co pozwoli na lepsze wyzyskanie sprawności fabryk i wpłynie na obniżenie kosztów. Inne ujemne warunki, wynikające z położenia geograficznego przedsiębiorstw i z konieczności sprowadzenia pewnych ciężkich surowców z zagranicy, a także z niemożności zużytkowania tańszych gatunków węgla, wprawdzie jeszcze przez dłuższy czas będą obciążały naszą produkcję, ale częściowo mogą być złagodzone przez ulepszenia techniczne, aczkolwiek zawsze będą uzasadniały pewną ochronę celną.

Jakkolwiek ogólny poziom techniczny hut polskich w ostatnich latach znacznie został podwyższony, pozostawia on jeszcze wiele do życzenia, gdyż bardzo wiele robót dokonywa się sposobami dawno już zarzuconemi zagranicą.

Mechanizacja pracy t. j. zastąpienie pracy ręcznej pracą maszyn, co w tak wysokim stopniu przeprowadziły Stany Zjednoczone, Anglja, Francja, Belgja i Niemcy, jest u nas w stanie zaczątkowym.

3. Potrzeba mechanizacji pracy.

W przemyśle szklarskim idąc za postępem nowoczesnej techniki, należałoby bezwarunkowo dążyć do stopniowej zmiany tych stosunków, zastosowując nowoczesne metody pracy i zastępując pracę ręczną pracą maszynową.

Do tego jednak potrzebne są znaczne kredyty inwestycyjne.

Jakkolwiek w tym kierunku huty szklane nie otrzymały dotąd pomocy finansowej ani od rządu ani od właściwych banków, usiłują one o własnych siłach przebudowywać przestarzałe urządzenia pieców, oraz instalują wszelkiego rodzaju maszyny do obróbki szkła, w ten sposób choć częściowo mechanizują swoje przedsiębiorstwa. Postępuje to jednak nader powoli.

Szybciej postępuje naprzód mechanizacja hut, wyrabiających szkło okienne.

Po wybudowaniu jednej fabryki mechanicznej w r. 1926 (Ząbkowice) przy pomocy kapitału belgijskiego — w r. b. zostanie ukończona przebudowa drugiej fabryki mechanicznej szkła okiennego systemem ciągnionym (Szczakowa).

W ślad za tem należałoby zmechanizować i pozostałe poważniejsze huty szybowe. Należy to jednak uskutecznić w odpowiednim odstępie czasu, w miarę zwiększania się rynków zbytu, by bardzo poważny

kapitał inwestycyjny mógł się rentować. Nagłe powstanie kilku fabryk mechanicznych wywołałoby wskutek nadprodukcji kryzys i zagroziłoby istnieniu finansowo słabszych przedsiębiorstw,

4. Biuro sprzedaży szkła okiennego.

Związek Hut Szklanych, licząc się z konsekwencjami tego rodzaju zmiany, zainicjował utworzenie wspólnego biura sprzedaży szkła okiennego pod firmą „VERPOL", do którego należeć mają wszystkie będące w ruchu przedsiębiorstwa przemysłowe.

Celem tego biura sprzedaży jest dostosowanie produkcji do potrzeb rynku wewnętrznego, usunięcie wzajemnej konkurencji, rujnującej poszczególne fabryki i zorganizowanie racjonalnej produkcji.

Eksport szyb z braku podstaw do zawierania regularnych i trwałych tranzakcji, ze względu na niekorzystne traktaty handlowe nie jest objęty działalnością „Verpolu".

5. Możliwość zwiększenia konsumcji i potanienia produkcji.

Celem podtrzymania produkcji na obecnym poziomie należałoby systematycznie potęgować konsumcję szkła na rynku wewnętrznym, co zależne jest między innemi od potanienia produkcji i zwiększenia dobrobytu klas pracujących, stanowiących głównego jej odbiorcę. Nadto konsumcję wyrobów krajowych można powiększyć przez stosowanie odpowiednich ceł ochronnych i ograniczeń przywozu z zagranicy wyrobów, wytwarzanych w kraju.

Osiągnięcie potanienia produkcji możliwe jest przez zmniejszenie świadczeń socjalnych, obniżenie podatków, znaczne obniżenie taryf przewozowych na surowce, zniesienie cła na surowce zagraniczne i maszyny niewyrabiane w kraju, jak również ich części składowe, jak formy i t. p., racjonalną organizację wydobywania surowców, zniesienie ograniczenia godzin pracy, szkolenie fachowych robotników hutniczych w zawodowej szkole i zaprowadzenie cechu, kwalifikującego robotników podług ich uzdolnienia, racjonalne ułożenie taryfy przewozowej na wyroby szklane.

Narazie należałoby wykwalifikowanym fachowcom zagranicznym ułatwić przyjazd i pobyt w Polsce.

6. Handel zagraniczny.

Zbyt za granicami Państwa przedstawia się następująco:

Import szkła do Polski wynosił w r. 1924 — 5.683 t. wartości 6.217.000 zł., w r. 1925 — 5.741 t. wartości 6.503,000 zł., eksport zaś w r. 1924 — 2.330 t. wartości 2.080.000 zł., w r. 1925 — 1.771 t. wartości 2.150.000 zł. W pierwszych 10 miesiącach r. 1926 import znacznie spadł bo na 1.923 t. wartości 2.228.000 zł. w złocie, eksport zaś podniósł się na 2.631 t. wartości 11.393.000 zł. w złocie. Z tych cyfr wynika, że przywozimy towar wysokowartościowy przeważnie luksusowy i precyzyjny, wywozimy głównie tańszy i to po cenach obniżonych, w związku z premją walutową.

Bilans handlu szkłem w końcu roku 1926 był prawie zrównoważony. Naogół rozmiary przywozu i wywozu są niewielkie, przyczem wywóz w ostatnich czasach stale się zmniejsza.

Tak więc w styczniu r. 1927 wynosił on 1.570.000 kg., i zmniejszając się stale w dalszych miesiącach w czerwcu spadł do 176.000 kg. Jednocześnie import wzrasta i wynosi przeciętnie 600.000 kg. miesięcznie.

Eksport, który do niedawna wynosił jeszcze 6 do 7% produkcji, jest pod względem gatunków bardzo zróżniczkowany i skierowuje się do Rumunji, Bułgarji, Palestyny, Persji, Łotwy, Francji, oraz Anglji.

Szczególnie b. znaczne posiada szanse szkło prasowane, imitacje kryształów, ozdobne, jak galanterja stołowa, następnie szkło oświetleniowe, jak armatury, klosze, daszki do lamp elektrycznych, szkło taflowe i t. d.

Dawniej eksport odbywał się drogą okólną, w ostatnich zaś latach odbywa się drogą lądową przez Śniatyń, lub przez Hamburg. Czynione są usiłowania nawiązania stosunków handlowych z krajami zamorskimi, bezpośrednich i pośrednich, przez Hamburg i Amsterdam.

Rynek zamorski nie jest jeszcze wyzyskany. Eksport więc w tym kierunku ma duże widoki rozwoju. Poza tem szkło polskie pod względem jakościowym stoi dość wysoko i stale się ulepsza, co też potęguje jego zdolność wywozową.

Naogół przy tranzakcjach eksportowych natrafia się na konkurencję fabryk niemieckich i czechosłowackich, które korzystając z tańszych surowców i intensywniejszej pracy robotników, oraz udoskonalonych urządzeń technicznych, mają możność podbijania cen sprzedażnych.

Od początku drugiego półrocza 1927 r. eksport do Rumunji i Francji z powodu nadmiernej podwyżki stawek celnych na wyroby polskie przez tamtejsze Rządy prawie zupełnie zanikł, a starania Związku Hut Szklanych o ulgi celne, lub uzyskania takich samych stawek celnych, jakie posiadają Czechosłowacja i Niemcy, nie odniosły dotychczas pomyślnego skutku.

Dla ułatwienia eksportu, a w niektórych wypadkach dla jego umożliwienia wogóle — jest niezbędne znaczne obniżenie kosztów przewozu kolejowego do stacji pogranicznych i wyjednanie uprzywilejowanych stawek na kolejach państw sprzymierzonych.

Placówki zagraniczne winny być tak zorganizowane, aby mogły udzielać informacyj co do cen, rodzaju opakowania,, kosztów przewozu, asekuracji i t. d., jak również zdolności kredytowej odbiorców danego kraju i wszelkich niezbędnych informacyj źródłowych.

Konieczne jest okazywanie poparcia kupcom polskim, którzy na rynkach zagranicznych, głównie w portach zechcieliby organizować biura pośrednictwa pomiędzy Polską, a krajami zamorskimi. Biura zagraniczne już zorganizowane i kontentujące się niewątpliwie mniejszym zyskiem, niż to czynić będą biura polskie, szczególnie w pierwszym okresie swego istnienia, mają na celu przeważnie działanie na korzyść własnych krajów i sprawy nasze traktują po macoszemu.

Huty polskie dążą do bezpośredniego nawiązania stosunków z firmami zagranicznemi, ewent. do powierzenia swego zastępstwa odpowiednim biurom ajenturowym, pracującym na zasadach prowizyjnych.

Ponieważ odbiorcy w krajach zamorskich żądają kredytów 6-miesięcznych, jakich udzielają im fabryki w Czechosłowacji i Niemczech, a dla przemysłu polskiego w obecnych warunkach zastosowanie tego

jest niemożliwe — wskazana jest pomoc czynników państwowych, które by mu umożliwiły przystosowanie się do wymogów rynku zamorskiego.

Pomoc ta winna się wyrazić w udzieleniu specjalnych kredytów (pożyczek), przeznaczonych na produkcję towarów eksportowanych.

7. Organizacja przemysłu szklarskiego.

Na straży interesów przemysłu szklanego stoi Związek Hut Szklanych w Polsce.

Władzami Związku są: Walne Zgromadzenie, Rada i Komisja Rewizyjna.

Skład Rady Nadzorczej w roku 1927 został ustalony, jak następuje: p. Emanuel Leopold Marcus — prezes ,p. Kazimierz Ansgary Kamiński, adw. Herman Lewy — vice - prezesi.

Członkowie Rady: pp. Dr. Michał Berkowicz, Reinhold Chrystman, Zygmunt Renglewski, inż. Jerzy Rackman, Bronisław Stolle i Witold Smyjewski.

Bezpośrednie kierownictwo spoczywa w rękach dyrektora Związku, p. Bruno Balińskiego, który równocześnie jest dyrektorem zarządzającym Centrali Handlowej, istniejącej przy Związku.

8. Centrala Handlowa przy Związku Hut Szklanych w Polsce.

Centrala Handlowa przy Związku Hut Szklanych w Polsce założona 5 marca 1925 roku jako w Sp. z ogr. odp., 18 stycznia 1926 r. przeistoczyła się w Spółdzielnię z ogr. odp. i przybrała nową nazwę „Centrala Handlowa Członków Związku Hut Szklanych w Polsce".

Zadaniem Spółdzielni jest:

1) Zakup i sprzedaż surowców, maszyn i artykułów technicznych narzędzi i chemikalij.

2) Wytwarzanie rozmaitych artykułów dla potrzeb przemysłu szklarskiego.

3) Prowadzenie przedsiębiorstw eksploatacyjnych, jak: piasek, glinka, wapień we własnym zarządzie.

4) Eksport gotowych wyrobów przemysłu szklarskiego.

Na mocy postanowienia Rady Nadzorczej wszyscy członkowie Związku obligatoryjnie należą do Centrali Handlowej.

Pomimo krótkiego swego istnienia Centrala Handlowa zdołała rozwinąć niezmiernie pożyteczną działalność uzyskując bezpośredni kontakt handlowy z producentami i dostawcami surowców i maszyn, tak w kraju, jak i zagranicą.

Bruno Baliński.

Spis hut szklanych

Województwo Warszawskie.

Huta Szklana „E. Dworzyński, T. Capik i S-ka". Zarząd: Gocławek, pod Warszawą. Zarząd: Warszawa, ul. Orla 4.

Huta Szklana „Wawer", Sp. z ogr. odp. Wawer. Zarząd: Warszawa, ul. Orla 4.

Huta Szklana „Jabłonna", Sp. Akc. Jabłonna. Zarząd: Warszawa, Al. Ujzdowskie 22 m. 2.

Fabryka Szkła „Ożarów", K. A. Kamiński, Ożarów. Zarząd: Warszawa, ul. Piękna 8, tel. 95-71. — Szkło perfumeryjne, apteczno-lekarskie i laboratoryjne, dla przemysłu spożywczego, oświetleniowego i dla celów technicznych. Własna wytwórnia form żelaznych. **Wyrób mechaniczny.**

Sp. Akc. Przemysł Szklany w Polsce, Czechy, st. Pilawa. Zarząd: Warszawa, ul. Zgoda 7. — Butelki aptekarskie, fasonowe, szkła do konserw, galanteryjne, techniczne i inne.

Huta Szklana „Falenica" I. Nowotny i St. Burghardt. Falenica. Zarząd: Warszawa, ul. Wspólna 9, tel. 289-38. — Flakony do perfum, rurki neutr. alkaliczne, przyrządy techn.

Zakłady Przemysłowe „Weneda", Szymański, Kurowski i S-ka. Targówek. Zarząd: Warszawa, ul. Kopernika 5, tel. 401-42. — Specjalność: Chirurgiczne, laboratoryjne, techniczne, rury.

Huta Szklana „Vitrum". Wołomin. Zarząd: Warszawa, ul. Orla 6, tel.: 95-52, 260-98.

Robotnicza Huta Szklana. E. Dworzyński i S-ka. Wyszków n/Bugiem.

Województwo Łódzkie.

Łódzka Huta Szklana „Geha", Sp. Akc. Łódź, Nowa 22.

Belg. Sp. Akc. Towarzystwo Akcyjne Przemysłowe i Handlowe dawnych przedsiębiorstw Emila Haeblera: a) Huta Szklana „Kara". Piotrków Trybunalski: b) Huta Szklana „Hortensja". Piotrków Trybunalski.

Fabryka Szkła „Kryształ". Radomsko.

Fabryka Szkła „Jasień", Bracia Fiszman. Radomsko.

Huta Szklana „Feniks". Piotrków Trybunalski.

Województwo Kieleckie.

Huta Szklana „Barbara", W. Zerykier i E. Pozniak. Częstochowa, ul. Ciemna 114.

Belg. Sp. Akc. Tow. Południowo-Rosyjskich Hut Lustrzanych. Radom.

Fabryka Szkła „Paulina". Częstochowa—Wyczerpy.

Belg. Sp. Akc. Tow. Południowo-Rosyjskich Hut Lustrzanych. Ząbkowice.

Tow. Akc. Ząbkowickiej Fabryki Szkła. Ząbkowice.

Tow. Akc. Fabryki Szkła, dawniej S. Reich i S-ka. Zawiercie. Przedstawicielstwo: Warszawa, ul. Rymarska 10.

Sosnowiecka Fabryka Szkła. Sosnowiec. Zarząd: Kraków, ul. Pijarska 2.

Fabryka Szkła „Prędocinek". Sukc. M. Gierycza. Radom.

Zakłady Przemysłowe „Wulkan". Opoczno.

Województwo Lubelskie.

Huta Szklana „Dąbrowa", Sp. Akc. Krzywda. Zarząd: Warszawa, Nowy Świat 51.

Huta Szklana „Dubeczno". S-wie J. Szuldberga. Dubeczno, poczta Włodawa.

Huta Szklana „Józefów", L. i H. Rubinowie. Uhrusk, Z. Lubelska.

Huta Szklana „Lubartów", A. Halbersberga. Lubartów. Zarząd: Lublin, Olejna 7.

Województwo Białostockie.

Huta Szklana „Janina", Sp. Akc. Dobra Grajewo.

Zjednoczone Huty Szkła dawniej „Łosośna". Grodno, Białostocka 82.

Huta Szklana „Małkinia". Małkinia.

Województwo Nowogródzkie.

Huty Szklane J. Stolle „Niemen", Sp. Akc. Niemen.

Województwo Poleskie.

Huta Szklana „Pina". Pińsk.

Huta Szklana „Vitrum". Rokitno Wołyńskie. Zarząd: Warszawa, ul. Orla 6 (Zakł. Przem. „Vitrum" w Warszawie).

U. Sygal. Huta Szklana „Ruda Opalin". Ruda Opalin.

Województwo Wileńskie.

Huta Szklana „Vitrum". Wilno. Zarząd: Warszawa, ul. Orla 6 (Zakł. Przem. „Vitrum" w Warszawie).

Kalwaryjska Huta Szklana, Zelman Szapiro. Wilno, Kalwaryjska 3.

Województwo Krakowskie.

Krajowa Huta Szkła. Dąbrowa-Jaworzno. Zarząd: Kraków, Studencka 21.
Małopolskie Fabryki Szkła, Sp. z o. o. Szczakowa.

Województwo Lwowskie.

Polskie Huty Szkła, Sp. Akc. Huta w Krośnie. Krosno. Zarząd: Kraków, Rynek Główny 17.
Huta Szklana „Husiny", Sp. z ogr. odp. Husiny. Zarząd: Lwów, ul. Chorążczyzny 31.

Województwo Stanisławowskie.

M. Bodnar, Huta Szklana „Majdan Górny". Majdan Górny, Poczta Nadwórna.

Województwo Poznańskie.

Huta Szklana „Inowrocław", Sp. Akc. Inowrocław, Dworcowa 20.
Nadnoteckie Huty Szkła, A. Zborowski i Syn. Tur. St. Kol. Rynarzewo. Zarząd: Poznań, ul. Kozia 6.
Huta Szklana „Gostyń", Hr. St. Żółtowskiego. Gostyń (Poznańskie).

Województwo Śląskie.

Fabryka Szkła „Berta Stubbe". Królewska Huta.

B. Przemysł Cementowy

1. Początki przemysłu cementowego w Polsce.

Początki przemysłu cementowego w Polsce wiążą się z powstaniem fabryki cementu portlandzkiego w Grodźcu pod Będzinem, założonej w r. 1857 przez J. Ciechanowskiego. W r. 1885 powstała w kraju druga cementownia „Wysoka" przy st. Łazy, w r. 1894 fabryka „Klucze" w okolicach Olkusza i wkrótce potem „Rudniki" pod Częstochową oraz „Firley" w Lublinie.

Od r. 1897 przemysł cementowy zaczyna się w b. Kongresówce rozwijać bardziej intensywnie, co zostało spowodowane wzmożonym ruchem budowlanym w Warszawie i Łodzi. Powstają pierwsze piece rotacyjne, co przyczynia się znacznie do poprawienia gatunku cementu. Okres jednak bardziej intensywnego rozwoju przemysłu cementowego nie był długotrwały. Wytwarzano wtedy cement bez zapewnienia sobie rynku zbytu, co wywołało szybką nadprodukcję i dłuższe przesilenie. Niektóre fabryki zupełnie uległy likwidacji, inne zmuszone były zawiesić na dłuższy czas produkcję. W ostatnich latach przed wojną, dzięki założeniu wspólnego Biura sprzedaży Cementu, stan przemysłu uległ poprawie i produkcja w szybkim tempie zaczęła się wzmagać, dochodząc w r. 1913 do 450.000 tonn.

W Małopolsce pierwsza cementownia została wybudowana w Szczakowej. Produkcja tej fabryki obliczona była na 16.300 wagonów rocznie. W r. 1884 powstaje cementownia pod Krakowem „Podgórze", w r. 1889 — „Goleszów" na Śląsku Cieszyńskim i w 1911 — 13 „Górka" w Sierszy.

Wogóle przed wojną w b. zaborze austrjackim istniały 4 cementownie, zaopatrzone w najnowsze urządzenia techniczne. Produkcja ich wynosiła w latach 1911 — 13: 247.500 tonn rocznie, z czego 80.000 szło na eksport.

W b. zaborze pruskim przemysł cementowy rozwijał się w sposób bardziej intensywny jedynie w części G. Śląska, która odeszła do Niemiec. Z całego b. zaboru pruskiego Polsce przypadła jedna tylko cementownia na Pomorzu w Bolszewie, pod Wejherowem. Jest to fabryka bardzo niewielkich rozmiarów, produkująca jedynie na potrzeby najbliższej okolicy.

2. Stan przemysłu cementowego w chwili obecnej.

W czasie wojny przemysł cementowy poniósł znaczne straty, kilka fabryk zostało zupełnie zniszczonych, jednakże po wskrzeszeniu Państwa Polskiego stopniowo się odbudowały.

W r. 1925 została uruchomiona nowa cementownia „Firley" w Rejowcu z wydajnością 120.000 tonn rocznie.

W r. 1926 i 1927 rozbudowały znacznie swoje fabryki: „Szczakowa" przez postawienie jednego dużego pieca rotacyjnego i „Grodziec" przez postawienie dwóch nowych pieców najnowszego systemu.

Obecna produkcja wszystkich cementowni w Polsce wynosi ok. 1.500.000 tonn rocznie, co stanowi 1,1 proc. całej produkcji światowej.

Konsumcja cementu w Polsce nie postępuje w tym stopniu, co w innych państwach. Przed wojną konsumcja wynosiła na głowę ludności w b. Kongresówce 16 kg., obecnie wynosi 17,9 kg., a średnia konsumcja w całej Polsce przed wojną wynosiła 21 kg., przy dzisiejszej konsumcji 22 kg. na głowę, — podczas gdy w Niemczech na głowę ludności przypada 200 kg., w Danji 180 kg., we Francji 120 kg., w Ameryce 250 kg. cementu. Przyczyną tej niskiej konsumcji jest, że cement nie znajduje w Polsce zastosowania tam, gdzie zagranica bez cementu obejść się nie może. To też podwyżki tej konsumcji spodziewać się należy z poczynionych obecnie prób propagandowych, dążących do uświadomienia szerszych mas ludności.

Urządzenia techniczne naszych fabryk stoją na wysokości swego zadania i wyroby wszystkich cementowni polskich są pierwszorzędne i swą jakością przewyższają cementy zagraniczne. W r. 1927 nastąpiła znaczna konsolidacja przemysłu przez utworzenie wspólnej sprzedaży cementu; również pojedyńcze przedsiębiorstwa umocniły się przez sfuzjonowanie. S. A. „Firley" przejęła fabryki „Górkę" w Sierszy i „Ogrodzieniec" w Zawierciu oraz nabyła większość akcji idącej dotąd luzem cementowni „Wejherowo".

3. Wysyłka cementu.

Wysyłka cementu wszystkich cementowni wynosiła w ostatnich latach przedwojennych przeciętnie 600.000 tonn rocznie. Po wojnie zaś konsumcja znacznie spadła i dopiero w ostatnich latach wysyłka zaczyna dorównywać stanowi przedwojennemu. I tak w r. 1919 wysłano zaledwie 194.000 tonn w roku 1920 — 231.000 tonn, w roku 1921 — 342.000 tonn, w roku 1922 — 459 tysięcy tonn, w r. 1923 — 505.000 tonn; w r. 1924 natomiast wysyłka spadła z powodu kryzysu gospodarczego na 350.000 tonn, poczem sukcesywnie wzrasta — w r. 1925 do 476.000 tonn, w r. 1926 do 572 tys. tonn i w roku 1927 do 630.000 tonn. Ostatnio zatem cementownie osiągnęły zaledwie 44 proc. swej wydajności.

4. Wywóz zagranicę.

Wywóz cementu zagranicę przybiera nieco większe rozmiary. Podczas gdy w r. 1923 eksport wynosił tylko 20.000 tonn, w 1924 r. podniósł się do 32.000 ton, jednakże w r. 1925 eksport wyniósł tylko 11.000 tonn; natomiast w r. 1926 wzrósł do 41.000 tonn, a w r. 1927 po przeprowadzeniu 50-procentowej refakcji kolejowej dochodzi do 150.000 tonn.

Sprawa eksportu do krajów ościennych istnieje praktycznie tylko w stosunku do Litwy i Łotwy; eksport do Czech, Niemiec, Rumunji i Rosji, jest całkowicie uniemożliwiony, bądź to z powodu zakazu wwozu, bądź z powodu cła prohibicyjnego. Znacznie wzrasta natomiast eksport zamorski, gdzie cement polski napotyka na silną konkurencję wyrobów angielskich, szwedzkich, niemieckich i belgijskich, które to państwa o tyle są w lepszej sytuacji od Polski, że leżą wszystkie nad morzem, natomiast cementownictwo polskie ma do przezwyciężenia przestrzeń 600-kilometrową, dzielącą fabryki od Gdyni i Gdańska. Mimo to, dzięki refakcji kolejowej i utworzeniu stałej komunikacji zamorskiej, cement polski ma widoki dostania się na rynek światowy w znacznej mierze.

5. Organizacja.

Przemysł Polski posiada organizację zawodową w Warszawie pod nazwą ZWIĄZEK POLSKICH FABRYK PORTLAND - CEMENTU W WARSZAWIE, ul. Czackiego 1, oraz dwie organizacje handlowe: „CENTROCEMENT" Sp. z ogr. odp., Warszawa, ul. Moniuszki 1a, i „POLSKI CEMENT EKSPORT" Sp. z ogr. odp., Warszawa, ul. Moniuszki Nr. 1a.

Związek Polskich Fabryk Portland-Cementu obejmuje wszystkie cementownie, a mianowicie:

1. Zjednoczone Fabryki Portland - Cementu FIRLEY S. A., Zarząd w Warszawie, ul. Warecka 11. Fabryki w Rejowcu, Sierszy i Zawierciu.
2. Goleszowska Fabryka Portland - Cementu GOLESZÓW S. A., Zarząd i fabryka w Goleszowie, Śląsk Cieszyński.
3. Tow. Akc. Fabryki Portland - Cementu KLUCZE, Zarząd i fabryka w Kluczach.
4. Towarzystwo Fabryki Portland - Cementu ŁAZY S. A., Zarząd w Warszawie, ul. Przeskok 4, fabryka w Łazach.
5. Sp. Akc. PODGÓRZE (Bernard Liban i S-ka) Zarząd w Krakowie, fabryka w Podgórzu pod Krakowem.
6. Fabryka Portland - Cementu RUDNIKI S. A., Zarząd w Warszawie, ul. Nowy Świat 38, fabryka w Rudnikach.
7. Zakłady SOLVAY w Polsce Tow. z ogr. por., Zarząd w Warszawie, Czackiego 14, fabryka w Grodźcu.
8. Spółka Akcyjna Fabryki Portland - Cementu SZCZAKOWA, Zarząd w Bielsku, fabryka w Szczakowej.
9. Tow. Akc. Przemysłu Cementowego WIEK, Zarząd w Zawierciu, fabryka w Ogrodzieńcu, pod Zawierciem.
10. WRZOSOWA Fabryka Portland - Cementu S. A., Zarząd w Warszawie, Leszno 44, fabryka we Wrzosowej.
11. Tow. Akc. Fabryk Portland - Cementu WYSOKA, Zarząd w Warszawie, Mazowiecka 7, fabryki: „Wysoka" przy st. Łazy, „Roś" przy st. Podroś.
12. Fabryka Portland - Cementu WEJHEROWO Tow. Akc., Zarząd i fabryka w Wejherowie na Pomorzu.

6. Władze Związku Polskich Fabryk Portland-Cementu w Warszawie.

Rada: Prezes: Dr. Paweł Minkowski. Wice-Prezesi: Maurycy Hertz, Dr. Konstanty Tymieniecki, Dr. Viktor Kutten i Dr. Fedor Weinschenk.

Członkowie: Przedstawiciele związkowych fabryk.

Dyrektor: Poseł Jan Brzostowski.

7. Organizacja sprzedaży cementu.

Sprzedaż cementu wszystkich fabrykześrodkowana jest w Spółce z ogr. odp. CENTROCEMENT, (Warszawa, Moniuszki 1a, tel. 161-20, 28-36 i 98.69), powołanej do życia w dniu 1 stycznia 1927 r. w miejsce istniejących do tego czasu 3-ch organizacji sprzedażnych: 1) Sp. z o. o. „Cement" — na b. Kongresówkę, 2) „Biuro Zjednoczonych Fabryk Cementu" w Krakowie — na Małopolskę i 3) „Portland" Sp. z o. o. — dla fabryki „Firley".

Wszystkie te trzy organizacje zostały zlikwidowane, a sprzedaż dla wszystkich fabryk spoczywa w rękach CENTROCEMENTU, który również inkasuje wszelkie należności z tytułu dokonanych sprzedaży.

8. Władze CENTROCEMENTU.

RADA NADZORCZA: Prezesi: pp. Dr. Paweł Minkowski i Dr. Fedor Weinschenck. Wice-prezesi: pp. Dr. Maurycy Hertz, Dr. Viktor Kutten i Herman Mauwe.

KOMITET WYKONAWCZY: pp. Dr. Fritz Carus, Dr. Zygmunt Ehrenpreis, Władysław Gierlicki, Dr. Maurycy Hertz, Dr. Viktor Kutten, Prof. Antoni Schimitzek, Konstantyn Tymieniecki, Wacław Zbroski.

ZARZĄD: pp. Jakób Kroll, N. Menn i Klemens Popiel.

9. Organizacja eksportowa.

Świeżo powołano do życia obejmującą również wszystkie fabryki Spółkę z ogr. odp. pod firmą POLSKI CEMENT EKSPORT, której zadaniem jest pośredniczenie i załatwianie sprzedaży cementu portlandzkiego oraz klinkru zagranicą, jak również związaną z eksportem zagranicznym akcję i interesy poboczne.

Władze Spółki „Polski Cement Eksport" stanowią pp.: Prezes Maurycy Hertz, Wiceprezes Dr. Fritz Carus i członkowie: Dr. Viktor Kutten, Dr. Paweł Minkowski, Dr. Schreiber i Wacław Zbroski.

C. Przemysł Ceramiczny

Na początku 1927 roku na rynku budowlanym panował zupełny zastój. Zapowiedzi uruchomienia większych kredytów budowlanych traktowane były z niedowierzaniem. Budownictwo państwowe — podpora budownictwa dotychczas zamarło prawie zupełnie. To też stan rynku mniej więcej do połowy roku można nazwać wyczekującym i niepewnym. Było to przyczyną, że cegielnie w całym kraju, rozpoczynając wytwórczość znacznie później niż zwykle ze względu na niekorzystne warunki atmosferyczne, zamierzały wytworzyć tyle cegły, ile wyrabiały w latach poprzednich, w okresie słabego ruchu budowlanego. Do większej wytwórczości, graniczącej z wyzyskaniem zdolności wytwórczej zakładów nie były przygotowane, nie posiadając niezbędnych ku temu środków pieniężnych.

To też dopiero prawie w połowie roku rozpoczęty na wielką skalę ruch budowlany w całym kraju, stał się przyczyną powstania chaosu na rynku cegły, wyrażającego się z jednej strony brakiem cegły z drugiej zaś, jako tego braku konsekwencją, znaczną zwyżką cen.

Stan obecny cegielnictwa w Polsce ilustruje następujące zestawienie:

	Ilość cegielń czynnych	zdolność wytwórcza	produkcja 1927 r.
		w milj. sztuk cegły	
Poznańskie	105	250	
Pomorze	63	150	300—340
G. Śląsk	70	170	
B. zab. rosyjski	150	400	250
Małopolska Wsch.	109	270	135
Małopolska Zach.	?	150	100
	497	1290	785—825

Najwyżej na terenie Polski pod względem technicznym i organizacyjnym stoją cegielnie b. zab. pruskiego, tj. poznańskie, pomorskie i górnośląskie. Posiadają one znakomite pod względem jakościowym i ilościowym pokłady gliny, są całkowicie zmechanizowane, a stąd mogą dać największą wydajność. Cegielnie ręczne, stanowiące przeważającą część cegielń w b. zab. rosyjskim i austrjackim, istnieją tu w minimalnych ilościach i zaspakajają drobne lokalne zapotrzebowanie, nie odgrywając prawie żadnej roli w całości wytwórczości. Część z wyżej podanej ilości cegielń w Poznańskiem i na Pomorzu była w roku ubiegłym nieczynna, stąd produkcja stanowiła zaledwie połowę możliwej do uzyskania przy obecnym poziomie technicznym i przygotowaniu cegielń. Należy jednak zauważyć, że przy stosunkowo niewielkim, 2 — 3 milj. kapitale inwestycyjnym możliwem byłoby zwiększenie wydajności tych cegielń blisko o 50%. Cegielnie górnośląskie przy wkładzie około 8 milj. zł. mogą produkcję swą podnieść do 270 milj. szt. cegły.

Cegielnie pomorskie i poznańskie po za cegłą wytwarzają duże ilości galanterji tj. dachówek i sączków (około 350 milj. szt.). Wobec coraz bardziej rozwijającej się akcji kredytowej Państwowego Banku Rolnego na cele meljoracyj rolnych i coraz to wzrastającego zapotrzebowania na sączki szereg cegielń bądź przerzuciło się, bądź przerzuci się w roku bieżącym na produkcję sączków, która obecnie lepiej się opłaca jak produkcja cegły.

Cegielnie na terenie b. zaboru rosyjskiego, grupujące się około miast, posługują się w większości wypadków pracą ręczną, będąc tylko w niewielkim stopniu zmechanizowane. Stąd decydującym dla kosztu cegły jest koszt robocizny, a z uwagi na to, że gros cegielń koncentruje się przy większych miastach, robocizna jest znacznie droższa niż w innych dzielnicach, wskutek czego koszt cegły jest znacznie wyższy.

Okręg warszawski posiada przeszło 70 czynnych pieców hoffmanowskich i przed wojną pokrywał przeciętne roczne zapotrzebowanie Warszawy, obliczane na 300 milj. szt. W roku 1927 cegielnie te nie były przygotowane do większej produkcji i dla tego też nie mogły pokryć zapotrzebowania stolicy, obliczanego na 175 — 180 milj. szt. Niedobór wyniósł około 30 milj. szt. cegły, która musiała być sprowadzana z cegielń pomorskich, poznańskich i śląskich. Ten stan rzeczy był przyczyną, dla której cena cegły wzrosła w Warszawie w ciągu roku o 64%, a brak cegły był komentowany, jako zjawisko katastrofalne.

Nie ulega tymczasem wątpliwości, że cegielnie warszawskie, bez przeprowadzenia inwestycyj będą w stanie przy rozpoczęciu produkcji wczesną wiosną i po należytem przygotowaniu się do niej, wytworzyć 200 — 225 milj. cegły. Wobec pewności, że w nadchodzącym sezonie budowlanym ruch budowlany w Warszawie nie przekroczy przeciętnej normy przedwojennej, należy stwierdzić, że braku cegły nie należy oczekiwać, a tem samem pogłoski o dalszym wzroście jej ceny są nieuzasadnione. Analogicznie przedstawia się sytuacja w Łodzi.

Najgroźniej przedstawia się sytuacja w Małopolsce wschodniej. Teren jej został zniszczony przez wojnę światową i bolszewicką w olbrzymim stopniu, a posiadając ludność ubogą i opierając się na nieznacznej dotychczas pomocy państwowej, jeśli chodzi o budownictwo mieszkalne w nieznacznej tylko części odbudował zniszczenia wojenne. Sytuacja jest o tyle trudna, że południowo - wschodnia część województw małopolskich nie posiada dostatecznych pokładów gliny, a tem samem cegielnictwo nie ma podstaw do rozszerzenia się na te tereny, które najwięcej cegły będą potrzebowały. Przed wojną poważną część zapotrzebowania cegły na tym terenie zaspakajały cegielnie polowe, które obecnie nie istnieją.

Ponieważ ruch budowlany, konieczny ze względu na odbudowę tej zniszczonej dzielnicy, wymagałby rocznie około 600 milj. szt. cegły, a istniejące cegielnie są w stanie wytworzyć 270 milj. szt., przeto możliwe zapotrzebowanie może być pokryte tylko w połowie. Jeśli prócz tego uwzględnić, że większość miejscowości musi sprowadzać cegłę koleją, należy przyjść do przekonania, że sprawa dostatecznego zaopatrzenia w cegłę i odpowiednie zastosowanie taryf przewozowych jest podstawowem zagadnieniem przy odbudowie Małopolski wschodniej.

Ze względu na mający się rozwinąć poważniejszy ruch budowlany, konieczne jest zapewnienie dostatecznej produkcji cegły. Jednym ze środków w tej dziedzinie jest rozpoczęta w styczniu b. r. akcja kredytowa Banku Gospodarstwa Krajowego, mająca na celu dostarczenie cegielniom środków obrotowych w kwocie 12 milj. zł. na przeciąg jednego sezonu oraz środków inwestycyjnych w sumie 2 — 3 milj. na przeciąg 2 — 3 lat. Jednakże wysoki koszt tych kredytów i krótki ich termin będą prawdopodobnie przyczyną, że środki te nie zostaną w całości przez cegielnie wyzyskane.

Jeśli chodzi o cenę cegły, to na początku roku wynosiła ona:

w Warszawie	45 — 55 zł.
w Poznańskiem i na Pomorzu	35 — 45 „
w Małopolsce	44 — 50 „

Ceny te, uwzględniając amortyzację urządzeń i procenty od kapitału, pokrywały jedynie koszt własny produkcji.

Przedwojenne ceny cegły w przeliczeniu na złote, ustalone w Rozporządzeniu Prezydenta z dnia 13.X. 1927 r. wynosiły:

w Poznańskiem	48.60 — 60.70 zł.
na Pomorzu	44.50 — 56.80 „
w Warszawie	51.60 — 60.20 „
w Małop. Wschod.	51.60 — 68.80 „
„ Zach.	72.24 — 75.68 „

Obecna cena loco cegielnia wynosi: pod Warszawą 80 — 90 zł., w Poznańskiem i na Pomorzu 70 — 80 zł., na Śląsku 65 — 70 zł., w Małopolsce Zach. 68 zł., w Małop. Wschodniej 70 — 75 zł.

Z cyfr przytoczonych powyżej wynika, że obecne ceny cegły, przy uwzględnieniu spadku siły nabywczej złota nie przekraczają norm przedwojennych. Normalne kształtowanie się ceny cegły wynika z porównania z rynkiem niemieckim. Cena cegły w Niemczech wynosi obecnie 40 mk. czyli 85 zł.

Cena cegły na budowie różni się zasadniczo od cen płaconych loco cegielnia, a to na skutek drogiego przewozu kolejowego i dostawy na miejsce budowy. Pod Warszawą wskutek opłakanego stanu dróg, dostawa 1000 cegły na budowę z cegielni położonej w obrębie 9 km. wynosi do 30 zł. i wyżej.

Koszty produkcji cegły wzrosły znacznie na skutek podwyższenia płac robotniczych i podrożenia węgla i smarów. Koszt własny 1000 cegły pod Warszawą wynosi obecnie 68 — 72 zł., w Poznańskiem 62 zł., w Małopolsce 58 — 63 zł. w czem sama robocizna bez świadczeń społecznych odpowiednio: 31 zł., 18 — 25 zł., 22 — 24 zł.

Należy wskazać jeszcze na czynnik dodatni, którym jest eksport cegły i innych wyrobów ceramicznych zagranicę, głównie do Niemiec. Narazie eksportem trudnią się wyłącznie cegielnie położone w bliskości granicy niemieckiej. Cegielnie Pomorskie i Poznańskie prowadzą pertraktacje odnośnie eksportu cegły do Stanów Zjednoczonych. Istnieje nadzieja, że pertraktacje te doprowadzą do pomyślnych wyników.

S. Skrzywan.

Organizacja Przemysłu Ceramicznego

Przemysł ceramiczny na terenie Państwa zorganizowany jest w związkach terytorjalnych, które jednocząc cegielnie, dachówczarnie, sączkarnie i kaflarnie, mają na celu ochronę, reprezentację i rozwój tej gałęzi produkcji narodowej.

Zrzeszeniami temi są:

Związek Przemysłowców Ceramicznych w Warszawie, Ludna 9-a, tel. 287-00; Prezes Henryk Martens, viceprezesi: Edmund Langner i J. Halber; Dyrektor Związku adw. I. Chabielski.

Związek Przemysłowców Ceramicznych w Łodzi, Piotrkowska 67; Prezes inż. Koenig.

Związek Przemysłowców Ceramicznych we Lwowie, Boularda 5; Prezes inż. Władysław Matzke.

Związek Przemysłowców, Sekcja Ceramiczna, Kraków, Szpitalna 15; Prezes inż. Ehrenpreis.

Związek Fabrykantów, Sekcja Ceramiczna, Poznań, Rzeczpospolitej 1; Prezes inż. Mieczkowski; Dyrektor Dr. Szczepański.

Związek Cegielń w Obwodzie Dolnej Wisły (Pomorze, Kujawy i Okręg Nadnotecki) Tow. zap. Siedziba: Chełmno - Pomorze, Cegielnia „Saturn", tel. 53; Prezes: Inż. Dziedziul.

Związek Pracodawców dla Przemysłu Ceglarskiego, Katowice, Ś-go Jana 10; Syndyk Cichoń.

Fabryki porcelany i wyrobów szamotowych posiadają związek w Warszawie przy ul. Żelaznej 63; Kierownikiem Związku jest inż. Żelechowski.

Związki ceramiczne w ilości 7 zainicjowały w listopadzie 1927 r. Zjazd delegatów w Warszawie, który doprowadził do powstania organizacji ogólno-państwowej w formie Delegacji Stałej Zrzeszeń Przemysłowców Ceramicznych, która ma na celu reprezentację i obronę interesów przemysłu, traktując je z punktu widzenia ogólnopaństwowego. Siedziba Delegacji znajduje się w Warszawie przy ul. Ludnej 9-a. Prezydjum wykonawcze stanowią, inż. Edmund Langner, prezes, adw. Ignacy Chabielski i dr. Szczepański wiceprezesi; Stanisław Skrzywan, sekretarz generalny.

W związkach, reprezentowanych przez Delegację zogniskowanych jest około 60 — 70% czynnych cegielń.

Spis Fabryk Ceramicznych

„Brwinów". L. Wiencek. — Brwinów.
Brzeziński N. — Łomża, Zambrowska 58.
„Dabrówka—Wilanowska". — Wilanów, Nowy-Świat 18.
„Dojlidy". J. Lubomirski. — p-ta Białystok.
„Glinice". Wł. Roguski. — Radom, Piłsudskiego 10.
Gnaszyńskie Zakłady Cegielniane. — Częstochowa, skrz. poczt. 116.
„Garwolin". J. Kozłowski. — Garwolin.
Gaździński, ceg. Sarnów. — pocz. Gniewoszów, wojew. kieleckie.
„Góry". — Płock, skrz. poczt. 1.
„Halis". — Warecka 14.
„Henryków", Doktorowicz H. — Chmielna 26.
„Jarowice", Łuszczewscy—Łucki pow., poczta Poddębice.
„Jelonki", B. Schneider. — Chłodna 32-a.
„Janówek", J. Mickun. — Czerniakowska 203.
Zarząd Tow. Akc. Kawenczyńskich Zakładów Cegielnianych Kazimierza Granzowa. — Warszawa, Kredytowa, 16, tel. 31 - 30.
„Kołbiel", Fabr. Grzebowilk Paradowski. — Mińsk Mazowiecki, skrz. pocz. 3.
Zakłady Ceramiczne „Korwinów" pod Częstochowa, Sp. Akc. Zarząd: Warszawa, Warecka 3, tel. 270-80.
„Krubin", Lewiński A. — Ciechanów.
„Kurów", Kołodziejski Fr. — Białystok.
B-cia Wegrzeccy, Mechaniczna Cegielnia „Bzin" — Skarżysko — Kamienna, tel. 5.
„Kobyłki v. Zródnik", Lewej W. — Wołomin, Hoża 57.
„Karolin", Wiencek J. — Zielna 9.
„Łuków", Stencel i S-ka. — Łuków.
„Łomża", Bengensdorf A. — Łomża.
Fabryka Dachówek „Lew", Bronisława Postawki w Odonowie, poczta Kazimierza-Wielka, tel. 7.
Cegielnia „Rościszewo-Marki", wł. Mędrzycki i Folman. Zarząd: Warszawa, Żelazna 43 m. 4, tel. 253-02.
„Marki Grójeckie", Mosenkis J. — Al. Jerozolimskie 75.
„Marki", Halber J. — Chmielna 26.
„Marki", Stypiński J. i K. — Marki, Polna 72.
Zarząd Cegielni „Obory" J. hr. Potulickiego. — Warszawa, Al. Ujazdowskie 41 m. 1, tel. 241-77.
„Odrowąż", Zakłady Ceramiczne. — P-ta Stąporków, st. Niekłań.
Potulicka J. i S-ka, Cegielnia Parowa. — Pruszków.
Zakłady Ceramiczne „Pustelnik", Sp. Akc. Zarząd: w Warszawie, Królewska 8, tel. 86-88. Dyr. Zarz. Inż. E. Langner.
„Rumaki", S. A. — Brześć Kuj., p-ta Włocławek.
„Spójnia", P. T. B. — Kutno, skrz. poczt. 7. Wierzbowa 9.
„Sierakowszczyzna", Brodt L. — Lublin, Początkowska 7.
„Wola", Kohn i Oppenheim. — Królewska 31.
„Wierzbica", Dłużewski K. — Serock, n/Narwią.
Cegielnia Towarzystwa Handlowo-Przemysłowo-Budowlanego „Zielonka". Sp. z ogr. odp. Warszawa, Piękna 11 m. 14. Tel. 65-09.
„Zychlin", Fabian K. — Zychlin.
„Zamość Lubelska", Jabłońscy W. i A. — Zamość Lubelska.
„Zofjówka", Jakubowskiego Br. — p/Błoniem.

Sekcja Kaflarska.

Wytwórnia Kafli. F. Andrzejewski, w Łowiczu, wojew. warszawskie.
Beyr L. — Machory, p-ta Ruda Maleniecka, st. Końskie.
Dziuba A. — Zamość.
Krause J., Zakł. Przem. — Łódź, Andrzeja 24.
„Leopoldów", L. Olędzki. — M. Rososz, p-ta Leopoldów, woj. lubelskie.
Szczupak i Czaczkowski. — Białystok, Poleska 11.
Sznajderowski i Mańkowski. Białystok.
Włocławska Fabryka Kafli Sp. z o. o. — Włocławek, Kilińskiego.
Wichter S. — Złota 45.
Nadniemeńskie Zakłady Przemysłowo-Budowlane, „Stanisławów", Jana ks. Drucko-Lubeckiego. Grodno, Orzeszkowej 24.
Konieczny Wacław. — Poraj p/Częstochową.

9. Budownictwo w 1927 r.

Rok 1927 o ile można sądzić z okresu stosunkowo krótkiego, był punktem zwrotnym w rozwoju ruchu budowlanego w Polsce. Z jednej strony mamy tu na myśli ponowną nowelizację ustawy o rozbudowie miast, z drugiej zaś intensywny ruch budowlany, który na skutek zwiększenia kredytów począł się rozwijać w drugiej połowie roku.

Prawodawstwo.

Nowa ustawa o rozbudowie (Dz. U. Nr. 42 poz. 372) oraz rozporządzenie wykonawcze do niej (Dz. U. Nr. 106 poz. 913) wprowadziły istotne zmiany do poprzedniego prawodawstwa w tym przedmiocie. Przedewszystkiem ustawa wprowadza nadzór państwowy nad prowadzoną przez magistraty względnie komitety rozbudowy akcją budowlaną. Znacznie szczegółowiej i obszerniej został opracowany dział, dotyczący wywłaszczania terenów budowlanych i budynków niewykończonych oraz objęcia w czasowy, przymusowy zarząd przez gminy miejskie wytwórni materjałów budowlanych. Zarówno jedna jak druga sprawa posiadają duże znaczenie dla rozbudowy.

Dla celów finansowego popierania akcji budowlanej zostają utworzone fundusze specjalne: państwowy fundusz budowlany i państwowy fundusz rozbudowy miast. Pierwszy fundusz, tworzący się z dotacyj Skarbu, sprzedaży listów zastawnych i obligacyj oraz części wpływów na państwowy fundusz rozbudowy miast, przeznaczony jest na udzielanie krótkoterminowych i długoterminowych pożyczek na budowę domów mieszkalnych. 80% funduszu rozdzielane jest pomiędzy poszczególne miasta stosownie do wpływów podatku na rozbudowę; pozostałe 20% rozdziela Rząd pomiędzy te miasta, które najbardziej odczuwają głód mieszkaniowy. Pożyczki budowlane udzielane są w kolejności następującej: Gminy miejskie, spółdzielnie budujące domy, pozostające własnością społeczną oraz instytucje humanitarne, spółdzielnie budujące domy na własność dla swych członków, wreszcie osoby i instytucje prywatne. Pierwsze dwie kategorje otrzymują pożyczki do 90%, trzecia do 80% oraz czwarta do 75% kosztów, budowy bez wartości placów. Pierwszeństwo w uzyskaniu pożyczki mają budujący małe mieszkania. Domy drewniane mogą korzystać z pożyczek do 30% kosztów budowy na lat 5.

Kredyt na budowę udzielany jest przez Bank Gospodarstwa Krajowego na wniosek Komitetów Rozbudowy początkowo na okres budowy w formie kredytu krótkoterminowego. Pierwsza wypłata kredytu następuje po przeprowadzeniu przez budującego robót budowlanych względnie po zwiezieniu na plac zakupionych i zapłaconych materjałów budowlanych na sumę wynoszącą nie mniej niż 5 lub 10% kosztorysu budowy zależnie od charakteru podejmującego budowę. Wypłaty kredytu następują w miarę postępu robót i zużycie jego jest konstatowane przez Ko-

mitet Rozbudowy oraz przez Bank. Po zakończeniu budowy kredyt krótkoterminowy winien być spłacony względnie skonwertowany na kredyt długoterminowy w listach zastawnych i obligacjach względnie na kredyt długoterminowy gotówkowy 15 — 25 letnie. Połowę oprocentowania tych kredytów pokrywa dłużnik (nie mniej niż 4%), drugą połowę zaś Skarb Państwa z funduszu Rozbudowy Miast. Również z tego funduszu będzie pokryta różnica między wysokością kredytu budowlanego a sumą uzyskaną ze sprzedaży listów zastawnych i obligacyj oraz koszt szacowania i lustracyj.

czył dotację na cele budowlane w wysokości 100 milj. zł. do rozdziału pomiędzy poszczególne miasta w sezonie 1927/28 roku. Z sumy tej przypadło na Warszawę 25 milj. zł., na Łódź 44 milj. zł.

Od początku akcji budowlanej do końca 1927 r. Bank przyznał na cele budowlane około 5300 pożyczek na ogólną sumę 181 milj. zł., z których około 150 milj. zostało już wypłacone. W sumie tej 5/6 stanowią fundusze Skarbu Państwa przeznaczone na budownictwo, 1/6 fundusze Banku Gospodarstwa.

W roku 1928 Bank będzie nadal finansował budowle już rozpoczęte, korzystające z pożyczek na

KRAJOWE UBEZPIECZENIE OGNIOWE w POZNANIU

Instytucja Publiczno-Prawna Samorządu Poznańskiego

Poznań, Pl. Nowomiejski Nr. 8.

Założ. w r. 1804 Tel. 2381, 5372, 4112, 3117. Adr. telegr.: „Ogniowe — Poznań".

Że K. U. O. w Poznaniu, jako instytucja publiczno-prawna, samorządowa nie obliczona na zyski, spełnia swe zadania należycie, świadczą: uznania wszystkich sfer społeczeństwa, niebywały wprost rozwój i ciągły przypływ nowych członków.

Zbiór składek za r. 1925 7. 272. 164. 33.

Fundusz rezerwowy K. U. O. 4. 106. 851. 97.

Sumienna i natychmiastowa likwidacja szkód

K. U. O. posiada w Poznaniu pięć własnych gmachów.

KRAJOWE UBEZPIECZENIE OGNIOWE w POZNANIU POSIADA TAKŻE:

DZIAŁ GRADOWY

KRAJOWE UBEZPIECZENIE NA ŻYCIE w POZNANIU

Instytucja samorządowa o charakterze publiczno - prawnym nie obliczona na zysk, a dla dobra ogółu.

Zawiera ubezpieczenia życiowe wszelkiego rodzaju, z rewizją lekarską i bez rewizji lekarskiej na złote, franki i dolary.

Bez badania lekarskiego od 100 do 3.000 złotych. Z badaniem lekarskiem od 3.000 złotych począwszy.

Kwartał	Ogółem	W tem mieszk.	Izb	Ogółem	W tem mieszk.	Izb	Ogółem	W tem mieszk.	Izb
	1925			1926			1927		
I	220	122	1479	257	116	1406	254	140	1371
II	214	86	772	310	169	1050	362	172	1684
III	274	125	844	332	187	1252	347	194	1381
IV	137	176	809	406	239	1360	—	—	—

mitet Rozbudowy oraz przez Bank. Po zakończeniu budowy kredyt krótkoterminowy winien być spłacony względnie skonwertowany na kredyt długoterminowy w listach zastawnych i obligacjach względnie na kredyt długoterminowy gotówkowy 15 — 25 letnie. Połowę oprocentowania tych kredytów pokrywa dłużnik (nie mniej niż 4%), drugą połowę zaś Skarb Państwa z funduszu Rozbudowy Miast. Również z tego funduszu będzie pokryta różnica między wysokością kredytu budowlanego a sumą uzyskaną ze sprzedaży listów zastawnych i obligacyj oraz koszt szacowania i lustracyj.

Fundusz Rozbudowy Miast tworzy się z wpływów podatku od lokali (2% podstawowego komornego) oraz z podatku od placów niezabudowanych (3 i 5% szacunku).

Ustawa przyznaje pozatem poważne ulgi podatkowe i stemplowe dla podejmujących budowę.

Finansowanie budownictwa.

w roku 1927 odbywało się z tych samych źródeł co w latach poprzednich, a więc z funduszów państwowych, samorządowych, Banku Gospodarstwa Krajowego i prywatnych. Ze źródeł tych ogółem na ruch budowlany wydatkowano nie mniej 250 — 300 milj. zł. (mówimy wyłącznie o miastach). Szczególnie intensywnie rozwinęła się działalność Banku Gospodarstwa Krajowego, który w ciągu 1927 r. wypłacił około 82 milj. zł. kredytów budowlanych. Budownictwo Państwowe, stosunkowo nieznaczne, ograniczyło się głównie do budowy domów dla funkcjonarjuszów państwowych, paru większych budowli reprezentacyjnych oraz drobnych budowli o charakterze wojskowym. Poważniejsze sumy pochłonęła budowa nowych linji kolejowych, mających na celu bezpośrednie połączenie zagłębi węglowych z portami. Poważne sumy zostały również zainwestowane w rozbudowie portu i miasta Gdyni.

Fundusze samorządowe zostały zużytkowane przedewszystkiem na poprawę miejskich dróg komunikacyjnych, budowę gmachów szkolnych, i użyteczności publicznej oraz walkę z bezrobociem i bezdomnością. O wielkości powyższych dwu pozycyj narazie jeszcze nawet w przybliżeniu trudno sobie zdać sprawę.

Finansowanie budownictwa przez Bank Gospodarstwa Krajowego bardziej intensywnie rozpoczęło się w drugiej połowie 1927 roku, kiedy Rząd przeznaczył dotację na cele budowlane w wysokości 100 milj. zł. do rozdziału pomiędzy poszczególne miasta w sezonie 1927/28 roku. Z sumy tej przypadło na Warszawę 25 milj. zł., na Łódź 44 milj. zł.

Od początku akcji budowlanej do końca 1927 r. Bank przyznał na cele budowlane około 5300 pożyczek na ogólną sumę 181 milj. zł., z których około 150 milj. zostało już wypłacone. W sumie tej $^5/_6$ stanowią fundusze Skarbu Państwa przeznaczone na budownictwo, $^1/_6$ fundusze Banku Gospodarstwa.

W roku 1928 Bank będzie nadal finansował budowle już rozpoczęte, korzystające z pożyczek na mocy poprzedniej ustawy o rozbudowie, rozpocznie również finansowanie nowych budowli w/g zasad, przewidzianych w poprzednio omówionej ustawie.

Z zamierzeń Rządu, zapowiedzi i nadziei można wnioskować, że ruch budowlany w roku 1928 będzie silniejszy niż w roku ubiegłym. Złożą się na to nietylko zwiększone dotacje państwowe i samorządowe oraz działalność Banku Gospodarstwa, ale również Powszechna Wystawa Krajowa w Poznaniu, rozbudowa Gdyni wreszcie budownictwo wojewódzkie na Śląsku, finansowane ze śląskiego funduszu gospodarczego.

Ruch budowlany.

Zgodnie z danemi wydawnictwa „Konjunktura Gospodarcza" ilość rozpoczętych budowli stale w 1927 roku wzrastała w porównaniu do lat poprzednich. Jeśli bowiem przyjąć przeciętną miesięczną rozpoczętych budowli w 1925/26 r. za 100 to dla 1927 roku otrzymamy wyniki następujące:

Styczeń	44
Luty	88
Marzec	170
Kwiecień	201
Maj	239
Czerwiec	166
Lipiec	215
Sierpień	223
Wrzesień	251

W odniesieniu do zakończonych budowli mamy obraz następujący:

Kwartał	Ogółem	W tem mieszk.	Izb	Ogółem	W tem mieszk.	Izb	Ogółem	W tem mieszk.	Izb
	1925			1926			1927		
I	220	122	1479	257	116	1406	254	140	1371
II	214	86	772	310	169	1050	362	172	1684
III	274	125	844	832	187	1252	347	194	1381
IV	137	176	809	406	239	1360	—	—	—

W związku z tym rozwojem budownictwa, który nastąpił w sposób gwałtowny i nieoczekiwany, nastąpiła haussa cen materjałów budowlanych i robocizny. W Warszawie zwyżka ta wyniosła, porównywując styczeń 1927 r. i grudzień 1927 r.

Przy cegle	64%
" piasku	44%
" wapnie	11%
" cemencie	12%
" drzewie cies.	26%
" drzewie stolars.	33%
" belkach żelaznych	29%
" kaflach	18%

Jednocześnie robocizna została podniesiona o 25%, wskutek czego płaca wykwalifikowanego murarza waha się 1.42 do 2 zł. zależnie od rodzaju budowy.

W związku z temi zmianami wskaźnik kosztów budowy (obliczony w wydawnictwie „Konjunktura Gospodarcza") (Podstawa: 1925 = 100) wynosił:

	Zł. w złocie	Złote nominalne
Styczeń	66.5	115.1
Luty	66..5	114.8
Marzec	68.7	118.5
Kwiecień	70.9	122.3
Maj	73.6	126.9
Czerwiec	79.4	136.9
Lipiec	81.3	140.2
Sierpień	82.7	142.6
Wrzesień	85.6	147.5
Październik	87.3	150.6
Listopad	87.7	150.8
Grudzień	87.7	150.8

S. Skrzywan.

Organizaja Przemysłu Budowlanego.

Przemysł budowlany zorganizowany jest w Polsce w związkach zawodowych któremi są:

1. Stowarzyszenie Zawodowe Przemysłowców Budowlanych w Warszawie, ul. Ludna 9-a;
2. Stowarzyszenie Zawodowe Przemysłowców Budowlanych w Brześciu n/B., 3-go Maja 3;
3. Stowarzyszenie Zawodowe Przemysłowców Budowlanych, Oddział w Łodzi, ul. 6-go Sierpnia 88;
4. Stowarzyszenie Przemysłowe Budowniczych we Lwowie, ul. Grodzickich 1/III;
5. Izba Budowniczych w Krakowie, ul. Straszewskiego 28;
6. Związek Samodzielnych Polskich Budowniczych w Katowicach, ul. Marjacka 2;
7. „Strzecha" Cech Budowniczych w Poznaniu, ul. Mielżyńskiego 23;
8. Wolny Cech Murarzy i Cieśli w Katowicach, ul. Ś-go Jana 10;
9. „Strzecha" Cech Budowniczych w Bydgoszczy, ul. Chrobrego 2;
10. Cech Przemysłu Budowlanego w Bielsku, ul. Mickiewicza 21/I;
11. Związek Przemysłowców Budowlanych w Grudziądzu, ul. Toruńska 12/II;
12. Związek Przemysłowców Budowlanych w Toruniu, Rynek Stary Nr. 20;

Organizacje te mają na celu ochronę i reprezentację interesów przemysłu budowlanego, normowanie stosunków pomiędzy członkami, a robotnikami oraz osobami trzeciemi, popieranie szkolnictwa zawodowego i t. p. Są one zjednoczone w organizacji Centralnej ogólno - państwowej, którą jest Stała Delegacja Zrzeszeń Budowniczych i Stowarzyszeń Zawodowych Przemysłowców Budowlanych Rzplitej Polskiej z siedzibą w Warszawie, ul. Ludna 9-a.

Zarząd Stowarzyszenia Przemysłowców Budowlanych w Warszawie stanowią pp.: Henryk Martens (prezes), Stanisław Pronaszko i Wacław Polkowski (wiceprezesowie), Tadeusz Czosnowski (sekretarz), Izydor Pianko (skarbnik) oraz Edmund Telakowski, Cezary Lubiński, Wacław Polkowski, Feliks Bobrowski, Paweł Holc (członkowie Zarządu). Dyrektorem i Radcą Prawnym jest p. Ignacy Chabielski; Sekretarjat prowadzą pp.: Stanisław Skrzywan i Józef Makowski.

Prezydjum Wykonawcze Delegacji Stałej stanowią pp.: Ignacy Chabielski (prezes), Wacław Polkowski (wiceprezes) i Stanisław Pronaszko (sekretarz generalny).

Stowarzyszenie Przemysłowców Budowlanych w Warszawie publikuje co miesiąc cennik materjałów budowlanych i robocizny uznany przez władze państwowe i samorządowe. Cennik otrzymują członkowie oraz władze. Członkowie Stowarzyszenia opłacają wpisowe zł. 100 oraz składkę miesięczną 1,5% od obrotu.

Spis Przemysłowców Budowlanych

Bobrowski F. i S-ka. Rakowiecka 9, tel. 94-18.
Bondy A. Wspólna 9 m. 22.
Brieger E. i S-ka. Szopena 12, tel. 69-11.
Brzozowski J. Hoża 84, tel. 21-73.
Broda J. Oddział Warszawski. Obrońców 15, tel. 508-18.
Bobieński M. Al. Ujazdowskie 22, tel 134-24.
Centnerszwer L. Ks. Skorupki 3, tel. 101,
Czosnowski T. i S-ka. Ceglana 5, tel. 5-80, 5-82, 5-87.
Cieszewski J. Krakowskie Przedmieście 7, tel. 7-49.
„Centrum". Kawenczyńska 2, tel. 275-23, 67-75.
Czarnocki W. Wilanowska 1, tel. 515-64, 64-15.
„Dąbrówka—Wilanowska". Nowy Świat 18, tel. 29-40.
Eckert L. Poznań, ul. Ś-go Marcina 61.
Gloch L. Kowieńska 7, tel. 290-63.
Gutt A. Koszykowa 20, tel. 271-88.
Gierszewski St. Lwowska 8, tel. 24-42.
Gumowski J. Wilno, ul. Mickiewicza 7/3.
Gagatnicki, Modelski i Słomczyński. Sienna 94, tel. 5-95.
Herman B. Solec 43, tel. 191-36.
Horn B-cia i Rupiewicz. Mazowiecka 7, tel. 225-94.
Holc Paweł i S-ka. Karolkowa 9, tel. 102-23, 17-24.
Hirszberg J. i Dr. Rotmil „Bitum". Karolkowa 43, t. 78-31.
Roman Hichel. Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych. Pruszków, Łazienkowska 8/10. Dom własny
Jakubowski S. Stare Miasto 25, tel. 284-91.
Jurkowski S. Grójecka 35, tel. 26-09.
Janicki P. Rakowiecka 41, tel. 142-88.
Karsters M. Koszykowa 7, tel. 27-95.
Klein F. Al. Jerozolimskie 19, tel. 260-60.
Krecki J. Em. Plater 19, tel. 102-33.
Konopiński L. Nowy-Zjazd 6, tel. 269-94.
Towarzystwo Przemysłowo-Budowlane Ludomir Z. Kobusz i S-ka. Warszawa, Bracka 17, tel. 203-99, 78-52.
Kiełbasiński A. Złota 30, tel. 284-67.

Lubiński C. i K. Jaskulski. Wilcza 5, tel. 97-88, 116-50, 518-69, 116-51.
„Las Kresowy". Wilno, ul. Mickiewicza 31 m. 4.
Marcinkowski Z. i S-ka. Uniwersytecka 4 m. 24, tel. 404-71.
Łabęcki I. Piwna 19, tel. 36-70.
Mokrzyszewski K. i S-ka. Solec 20-a, tel. 131-50, 224-40.
Tow. Akc. Zakładów Przemysłowo-Budowlanych Fr. Martens i Ad. Daab. Warszawa, Wiejska 9, tel. 55-84, 65-94.
Maksymowicz W. Wilno, ul. Piekiełko 3/9.
Machajski M. Grodzieńska 2, tel. 244-33.
Noworyta J. Lwów, ul. Zimorowicza 19.
Niedbalski S. Marszałkowska 15-a, tel. 405-77.
Naykowski B. i S-ka. Poznańska 38, tel. 241-82.
Pawlikowski J. Wielka 26, tel. 26-42.
Polska Budowlana Spółka Akcyjna. Nowy Świat 38, telefon: 280-80, 303-12.
Pianko I. Marszałkowska 81, tel. 49-61.
Polskie Towarzystwo Budowlane. Wierzbowa 9, telefon Nr. 255-81, 255-29.
Paszkowski, Próchnicki i S-ka. Al. Jerozolimskie 18, tel.: 221-81, 47-08.
Pronaszko St. i R. Sobieszek. Górnośląska 22, tel. 36-68.
Pachowski i Miller. Narbuta 15, tel. 114-32.
Rousseau E. Twarda 13, tel. 253-55.
Ronka E. Kraków, ul. Biskupia 8.
Rozkoszny F. Katowice, ul. Marjacka 14.
Rudnicki S. Chocimska 2, tel. 230-91.
Roth Fr. Wilcza 58, tel. 24-11, 17-05.
Rzeczkowscy. Zajęcza 8, tel. 74-85.
S. Szulakiewicz. Asnyka 3/5, tel. 168-82.
Salamonowicz T. Krak.-Przedmieście 69, tel. 291-13.
Sorokiewicz S. i S-ka. Ludna 9-a, tel. 69-87.
Skrzypek J. (junior). Miedziana 4-a, tel. 130-76.
Święcicki K. „Korwinów". Warecka 3, tel. 270-80.
Szwachuła K. Solec 103, tel. 124-65.
Sokołowski Fr. Bracka 23, tel. 58-36.
Skąpski Fr. Fredry 12, tel. 162-45, 416-54.
Syndykat Techniczno-Budowlany. Senatorska 30, t. 62-27.
Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych i Inżynieryjskich, Inż. P. Stabrowski i S-ka, Sp. z o. o. Wilno, Tomasza Zana 7, tel. 284.

Sztolcman H. S. Mokotowska 12, tel. 120-50.
Sztolcman K. Polna 64, tel. 114-17.
Szpak J. Al. Jerozolimskie 21, tel. 10-86.
Szydłowski M. i S-ka. Piękna 44, tel. 197-90.
Telakowski E. Nowowiejska 21, tel. 269-50.
„Technika", Z. Huzarski. Nowy Świat 7, tel. 94-73.
Warszawska Spółka Budowlana. Al. Ujazdowskie 39, tel. 230-22.
Wahl Al. Chłodna 39.
Wołosz Al. Em. Plater 19, telef. 202-43.
Wędrowski W., Polna 46, tel. 140-96.
Bracia Węgrzeccy. Skarżysko—Kamienna. Kopalnie Glin Ogniotrwałych Parszowskich.
„Wilpri". Przed. Budowlane. Wilno, ul. Żeligowskiego 5/43.
Windyga Al. Wolska 119, tel. 95-81.
Wojciechowski N. Polna 46, tel. 195-99.
Zaczek L. Grzybowska 36, tel. 223-14.

Architekt - Budowniczy Józef Grodzki zaprzysiężony rzeczoznawca w architekturze i budownictwie przy Sądzie Okręgowym w Bydgoszczy. Bydgoszcz, Pl. Wolności 2, tel. 19-15.

Zakłady Ogrodnicze

„C. ULRICH"

Sp. Akc. Założ. w r. 1805.

Warszawa, Ceglana 11, tel: 9-25 i 9-23.

NASIONA: warzywne, kwiatowe, pastewne.
DRZEWKA I KRZEWY: owocowe i ozdobne.
NARZĘDZIA i przyrządy ogrodnicze.
ROŚLINY i kwiaty cięte.

DZIAŁ V.

ORGANIZACJA PRZEMYSŁU I HANDLU.

Organizacja życia gospodarczego w Polsce Odrodzonej

Wskrzeszenie Państwowości Polskiej na proces rozbudowy organizacji przemysłu i handlu polskiego wywarło wpływ o znaczeniu przełomowem.

Zjednoczenie polityczne ziem polskich musiało wywołać potrzebę unifikacji życia gospodarczego. Dzieło tej unifikacji, będącej warunkiem podstawowym normalnego rozwoju gospodarczego kraju, mogło być dokonane drogą powołania do życia takich organizacyj gospodarczych, które mogłyby wywierać odpowiedni wpływ i regulować bieg spraw, dotyczących przemysłu i handlu na całym obszarze Rzeczypospolitej.

Potrzebę tę zainteresowane sfery gospodarcze uświadomiły sobie niemal zaraz po wskrzeszeniu Państwa Polskiego. W tym czasie budzi się i coraz bardziej potężnieje ruch, wyrażający się w powstawaniu organizacyj branżowych o charakterze ogólno - państwowym oraz organizacyj, służących ogólnym interesom poszczególnych dziedzin życia gospodarczego.

Związki te można ująć w typy następujące:

1. Organizacje powszechne, obejmujące wszystkie dziedziny życia gospodarczego.

2. Branżowe, ogólno - krajowe, usiłujące zrzeszyć wszystkie przedsiębiorstwa z danej gałęzi przemysłu na całym obszarze państwa.

3. Grupowe, ogólno - państwowe, reprezentujące interesy jakiejś specjalnej grupy danej gałęzi przemysłu.

4. Terytorjalne (regjonalne), powszechne, ogniskujące wszystkie gałęzie przemysłu, a niekiedy wszystkie dziedziny życia gospodarczego na pewnym obszarze państwa.

5. Terytorjalne (regjonalne) branżowe, grupujące wszystkie przedsiębiorstwa pewnej gałęzi przemysłu na danym obszarze państwa.

ad 1) Do typu organizacyj powszechnych ogólno - państwowych, obejmujących wszystkie dziedziny życia gospodarczego na całym obszarze państwa, zaliczamy Centralny Związek Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, powołany do życia w końcu roku 1919 na skutek uchwał zjazdu organizacyj przemysłowych i społeczno - gospodarczych, który odbył się w tym czasie.

Związek ten grupuje około 50 najpoważniejszych zrzeszeń gospodarczych, reprezentujących przemysł, górnictwo, handel i finanse. Siedziba jego znajduje się w stolicy kraju, w Warszawie. Organizacja ta pomyślana jest jako wolny związek wspomnianych zrzeszeń, który w zasadzie nie krępuje samodzielności należących doń członków, a zadaniem jego jest dążenie do uzgodnienia ich opinji i poglądów oraz do ujednolicenia i spotęgowania ich wysiłków, mających na celu podniesienie gospodarcze kraju i ustalenie wytycznych jego polityki ekonomicznej. W skład Związku wchodzą zarówno zrzeszenia o charakterze wolnym, a więc branżowe, terytorjalne i t. p., jak i instytucje o charakterze przymusowym w postaci Izb handlowych i przemysłowych, do których przynależność jest obowiązkowa.

Działalność Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, zmierzająca do obrony interesów życia gospodarczego, polega przedewszystkiem na ciągłej współpracy z Rządem i ciałami ustawodawczemi. W tym celu delegaci Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów biorą udział w pracach wszystkich ciał doradczych, istniejących czy to przy poszczególnych ministrach, czy też przy urzędach państwowych. Wszelkie projekty ustaw i rozporządzeń, mających związek z życiem gospodarczem, zarówno jak i sprawy z zakresu polityki ekonomicznej, opinjowane są przez Centralny Związek Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów. Opinje te, podawane do wiadomości Rządu i obu Izb Ustawodawczych, przyczyniają się w znacznym stopniu do wszechstronnego oświetlenia rozważanych spraw.

Ostatnio, t. j. po przewrocie majowym, kiedy przy Wice-premjerze Bartlu powstał organ doradczy w postaci t. zw. Komisji Opinjodawczej, Centralny Związek w tej Komisji odegrał b. wybitną rolę, a opinje, przedstawiane przez nią, były ważną podstawą dla prac Komitetu Ekonomicznego Ministrów.

Z ważniejszych czynności Związku wymienić należy udział w regulowaniu polityki celnej i przy zawieraniu traktatów handlowych, ustalanie wytycznych dla pracodawców w sprawach robotniczych, wywieranie odpowiedniego wpływu na politykę kredytową, podatkową, bankową, komunikacyjną, udział w organizacjach międzynarodowych, w zagranicznych zjazdach i międzynarodowych Kongresach, wydawanie własnego organu p. t. „Przegląd Gospodarczy" i t. p.

ad 2) Organizacje branżowe ogólno - państwowe obejmują albo wszystkie istniejące w Polsce związki, reprezentujące interesy danej gałęzi przemysłu, albo też wszystkie przedsiębiorstwa w danej gałęzi przemysłu. Do pierwszej grupy zaliczamy Radę Naczelną Związków Drzewnych w Polsce, Radę Naczelną Przemysłu Gorzelni Rolniczych i Radę Naczelną Polskiego Przemysłu Cukrowniczego, do drugiej zaś Polski Związek Przemysłowców Metalowych, Związek Polskich Producentów i Rafinerów Olejów Mineralnych, Związek Przemysłu Chemicznego R. P., Związek Zaw. Papierni Polskich, Związek Właścicieli Browarów w Polsce, Związek Hut Szklanych i t. p.

ad 3) Z niektórych gałęzi przemysłu wydzielają się pewne grupy przedsiębiorstw przemysłowych, związanych wspólnością interesów zawodowych i celem skuteczniejszej obrony swych postulatów, nie tracąc łączności ze związkiem macierzystym, zrzeszają się w związki specjalne. Niekiedy wchodzą one w skład związków branżowych ogólno - państwowych. Do tych ostatnich zaliczamy Związek Zawodowy Przemysłu Superfosfatowego, Związek Właścicieli Gorzelni Przemysłowych i Związek Przemysłu Perfumeryjnego w Polsce. Do związków grupowych, których członkowie są jednocześnie członkami organizacyj branżowych, zaliczamy m. in. Związek Wytwórców Wagonów i Parowozów, Związek Wytwórców Wyrobów Emaljowanych i t. p.

ad 4) Do organizacyj, ogniskujących wszystkie gałęzie przemysłu na pewnym obszarze państwa, zaliczyć należy Towarzystwo Przemysłu Zagłębia Dąbrowskiego. Zbliżone są do niego: Związek Fabrykantów w Poznaniu i Związek Przemysłowców w Bydgoszczy. Do kategorji związków, obejmujących szereg dziedzin życia gospodarczego na danym obszarze państwa, zaliczamy przedewszystkiem Polski Związek Zrzeszeń Gospodarczych woj. Śląskiego, skupiający w sobie wszystkie polskie zrzeszenia gospodarcze, reprezentujące interesy polskiego handlu (Polski Związek Towarzystw Kupieckich woj. Śląskiego oraz Zjednoczenie Wielkiego Handlu woj. Śląskiego), przemysłu (Zjednoczenie Przemysłu Polskiego na Górnym Śląsku) oraz bankowości (Związek Banków woj. Śląskiego).

ad 5) Do kategorji związków, grupujących wszystkie przedsiębiorstwa danej gałęzi przemysłu na pewnym obszarze państwa, należy zaliczyć Radę Zjazdów Górniczych Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego i Górnośląski Związek Przemysłowców Górniczo - Hutniczych w Katowicach.

W ogólno - państwowe związki zawodowe zrzeszyły się wreszcie poszczególne dziedziny życia gospodarczego. Tak więc reprezentacją interesów kupiectwa polskiego jest Naczelna Rada Zrzeszeń Kupców Polskich, reprezentacją interesów bankowości jest Związek Banków, zakładów ubezpieczeniowych — Związek Polskich Prywatnych Zakładów Ubezpieczeń, przedsiębiorstw transportowych — Związek Przedsiębiorstw Transportowych i Ekspedycyjnych i t. p.

Oddzielnie wspomnieć trzeba o rolnictwie, gdyż dziedzina ta życia gospodarczego w Polsce zorganizowana jest odrębnie. Naczelną organizacją w rolnictwie jest Związek Polskich Organizacyj Rolniczych, posiadający siedzibę w Warszawie (Kopernika 30). W skład tego Związku weszły wszystkie najważniejsze zrzeszenia i instytucje rolnicze w Polsce w charakterze członków zwyczajnych, (organizacje czysto zawodowe) rzeczywistych (Izby Rolnicze) nadzwyczajnych (organizacje zawodowe, rolniczo - finansowe, rolniczo - handlowe i rolniczo - przemysłowe) oraz członków korespondentów (instytucje publiczne i prywatne o charakterze naukowo - rolniczym). Związek posiada charakter ogólno - rolniczy i obejmuje wszystkie typy własności ziemskiej. Posiada on około 100.000 członków zwyczajnych, z których mniejsza własność stanowi około 90 proc.

Godzi się zauważyć, iż po wskrzeszeniu Państwa Polskiego w łonie szeregu związków branżowych i terytorjalnych nastąpiły poważne zmiany, podyktowane koniecznością przystosowania się do nowych warunków politycznych i gospodarczych Państwa.

W ostatnich czasach, mianowicie w końcu roku 1925, związki przemysłowe Polski zachodniej i południowej, uznając potrzebę najściślejszego zbliżenia ze względu na wspólne interesy, połączyły się w t. zw. „Porozumienie Przemysłu zachodniej Polski", które objęło Górnośląski Związek Przem. Górn.-Hutn., Związek Przemysłowców w Krakowie, Związek Przemysłowców Bielska - Białej i Okolicy, Związek Przetwórczy Przemysłu Metalowego w Zagłębiu Dąbrowskim, Związek Przemysłowców w Bydgoszczy, Związek Fabrykantów w Poznaniu i t. p.

Wspomniane „Porozumienie", niezorganizowane w osobę prawną, nie posiadało ani własnej siedziby, ani ujętych w normy statutowe celów działalności. Koincydencja interesów związków, objętych „Porozumieniem", wyrażała się w odbywaniu co pewien czas wspólnych zjazdów. Urzędującym Związkiem był ten, w którego siedzibie miał się odbyć najbliższy zjazd. Działalność porozumienia oparta była na regulaminie, przyjętym przez zainteresowane związki.

Porozumienie to w styczniu r. ub. przekształciło się w organizację bardziej skonsolidowaną. Powstała mianowicie Naczelna Organizacja Zjednoczonego Przemysłu i Rolnictwa, Zachodniej Polski, reprezentująca Górnośląski Związek Przemysłowców Górniczo - Hutniczych, w Katowicach, który łączy w sobie cały ciężki przemysł Górnego Śląska oraz całe kopalnictwo; Związek Zachodnio-Polskiego Przemysłu Cukrowniczego, do którego należą wszystkie cukrownie województwa poznańskiego i pomorskiego; Zachodnio - Polskie Zjednoczenie spirytusowe, jednoczące blizko 45 proc. gorzelni polskich, wytwarzających 44,8 proc. ilości spirytusu polskiego, oraz towarzystwa rolnicze, jako to: Wielkopolskie Tow. Kółek Rolniczych, Wielkopolski Związek Ziemian, Westpolnische Landwirtschaftliche Gesellschaft i Landbund Weichselgau, gdzie zrzeszonych jest przeszło 16.000 członków z obszarem, przekraczającym 1.600.000 ha ziemi. Jak widzimy, organizacja ta obejmuje najważniejsze dziedziny życia gospodarczego Polski Zachodniej i niewątpliwie w życiu państwowem Polski odegra wybitną rolę. Nie reprezentuje ona jednak wszystkich gałęzi przemysłu Zachodniej Polski, lecz jedynie przemysł surowcowy.

W miarę zacieśniania się węzłów między przemysłami poszczególnych części Polski i ujednolicenia ich interesów gospodarczych, będzie musiała powstać jedna ogólno - państwowa organizacja gospodarcza, która będzie reprezentowała interesy przemysłu, handlu i finansów całej Polski. Już obecnie jesteśmy świadkami coraz większego zanikania różnic między poszczególnemi częściami Polski w zakresie gospodarczym. Tak więc został ostatnio nawiązany kontakt Lewiatana (t. j. Centralnego Związku Przem. Górn. Handlu i Finansów) z Górnym Śląskiem via Polski Związek Hut Żelaznych, via Konwencja Węglowa oraz via Polski Związek Przemysłu Chemicznego R. P. Przedstawiciele Lewiatana zasiadają z przedstawicielami Górnego Śląska przy jednym stole w Komisji Opinjodawczej i w innych ciałach doradczych, w ważniejszych zaś posiedzeniach Komisji Pracy Centralnego Związku zasiadają przedstawiciele Górnego Śląska, dalej do Centralnego Związku przystąpił niedawno Związek Przemysłowców w Krakowie, dzięki czemu zacieśniły się węzły między przemysłem Małopolski a przemysłem tych ziem polskich, których interesy gospodarcze reprezentowane są w Lewiatanie. Ze wspomnianą Naczelną Organizacją Zjednoczonego Przemysłu i Rolnictwa Zach. Polski również została nawiązana odpowiednia współpraca, która m. in. niedawno wyraziła się we wspólnem zorganizowaniu zjazdów przedstawicieli sfer gospodarczych Polski i Niemiec. W ten sposób przemysł i handel Polski zbliża się coraz bardziej do urzeczywistnienia idei stworzenia jednolitego frontu na terenie gospodarczym, a osiągnięcie tego ideału niewątpliwie spotęguje rozpęd, jaki cechuje w chwili obecnej rozwój życia gospodarczego Polski.

Dr. Leon Pączewski.

Adresy organizacyj gospodarczych

PRZEMYSŁ.

A. ORGANIZACJE POWSZECHNE OGÓLNO-PAŃSTWOWE.

Centralny Związek Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, Warszawa, Chmielna 2. Dyr. Nacz. Andrzej Wierzbicki. Dyr. — Jerzy Łempicki, Dyrektor — Jan Hołyński. Sekretarjat: Kierownik — Adam Keller. Wydział Ekonomiczny - Statystyczny: Kierownik Wydziału: Kazimierz Kasperski, Kierownik Referatu Ogólnego — Zofja Sokołowska, Kierownik Referatu Celnego — Zygmunt Miduch, Kierownik Referatu Statystycznego — B. Rzepecki. Wydział Pracy: Kierownik — Mieczysław Jastrzębowski. Wydział Komunikacyjny — Kierownik Adam Krzyżanowski. Wydział Prawny: Radcowie Prawni: Lucjan Altberg, Stefan Choromański, Tadeusz Chromiński, Czesław Szermer. Wydział Porad w zakresie organizacji przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych: Kierownik — Wacław Kawiński. Sekretarjat Komitetu Narodowego Polskiego Międzynarodowej Izby Handlowej. Sekretarz — Stanisław Kocot. Redakcja „Przeglądu Gospodarczego". Redaktor Dr. Edward Rose.

Naczelna Organizacja Zjednoczonego Przemysłu Rolnictwa Zachodniej Polski Poznań, Sew. Mielżyńskiego 7. (Ob. str.....).

B. ORGANIZACJE PRZEMYSŁOWE BRANŻOWE.

I. Przemysł Rolny.

1. Rada Naczelna Polskiego Przemysłu Cukrowniczego, Warszawa, Mazowiecka 13. — tel. 54-01 i 45-25.
   a) Związek Zawodowy Cukrowni b. Królestwa Polskiego w Warszawie, Moniuszki 11. — Adres telegr. Cukrozwiązek Warszawa. Rok zaloż. 1906. tel: Prezes: 84-99, Dyrekcja: 111-28 i 111-14. Prokurent: 55-43. Sekretarjat: 57-73. Kasa Buchalterja: 57-07. Prezes: J. Zagleniczny, Dyrekcja: J. Iwasiewicz i J. Smoleński, Prokurent L. Bieguszewski. Sekretarz — St. Łubieński. Członkowie: 45 Cukrowni, położonych na terenie b. Królestwa Kongresowego, Wołynia i Małopolski.
   b) Związek Zachodnio-Polskiego Przemysłu Cukrowniczego w Poznaniu, Sew. Mielżyńskiego 7 II. Tel. 22-52, 22-72 i 35-61. Adres telegr. Cukropol-Poznań. Rok zał. 1921. Prezydent: Józef Zychliński. Dyrekcja: Dr. Tadeusz Drzażdżyński i Wacław Thiel. Członków w Związku Zaw. 23 cukrowni, w organizacji kartelowej 24 cukrowni.
2. Związek Pracodawców dla Cukrownictwa na Wielkopolskę, Poznań, Skarbowa 15. (17 fabryk cukru).
3. Rada Naczelna Przemysłu Gorzelń Rolniczych w Polsce Warszawa, Kopernika 30. IV p. tel. 88-05, adres telegr. „Naspir", złoż. w r. 1924. 8 związków dzielnicowych zrzeszających około 1. — 140 gorzelń roln. Prezes: Władysław Żeleński. Vice-prezesi: Stefan Suryn, Michał hr. Komorowski, Tadeusz Potworowski, Dyr. Dr. Bronisław Wałukiewicz.
   a) Polskie Zrzeszenie Spirytusowe w Warszawie, Warszawa, Hortensja 6.
   b) Zachodnio-Polskie Zjedn. Spirytusu, Poznań, Św. Marcina.
   c) Związek Przedsięb. Gorzelni Rolniczych, Lwów, 3-go Maja 19.

II. Przemysł Spożywczy.

1. Centralny Związek Przemysłu Piwowarskiego i Słodowniczego w Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, Wiejska 17. — tel. 5-96. Prezes: Jan Patzer, Warszawa. Vice-prezesi: Inż. Stanisław Fox, Żywiec, Franciszek Kaczmarek, Kobylepole (pod Poznaniem), Dyr. Władysław Adam, Warszawa.
   a) Związek Browarów Małopolski, Kraków, Św. Jana 13.
   b) Związek Browarów na Polskę Zachodnia, Poznań, Krasińskiego 2.
   c) Związek Właścicieli Browarów w Polsce, Warszawa, Wiejska 17.
2. Związek Fabrykantów Octu w Polsce, Warszawa, Bracka 13.
3. Związek Młynarzy Polskich Warszawa, Nowy Świat 70. tel. 277-45, adres telegr. „Młynopol". Członków około 4.000. — Prezes: Stanisław Pytlewski właść. młyna w Działoszynie, Dyr. Marian Rutkowski właść. młyna w Górze Kalwarii. Związek Młynarzy Polskich wydaje czasopismo „Młynarz Polski" pod redakcją F. Lewandowskiego.
4. Koło Młynarzy w Małopolsce, Lwów, Boimów 3.
5. Związek Młynów Handlowych, Poznań, Sew. Miedżyńskiego 23. Sekcja Pomorska, Grudziądz, ul. Lipowa 31.
6. Związek Młynarzy, Ziem Zachodniej Polski, Poznań. Św. Marcina 39.
7. Związek Właścicieli Drożdżowni, Warszawa, Zielna 21.
8. Polski Związek Zawodowy Przemysłu Wódczanego w Warszawie. Moniuszki 12 m. 10. tel. 38-57. Prezes Wł. Jankowski, Dyr. Dr. Tadeusz Prażmowski.
9. Związek Właścicieli Fabryk Wyrobów Cukierniczych i Przetworów Owocowych, Warszawa, Jasna 10.

III. Przemysł Drzewny.

1. Rada Naczelna Związków Drzewnych w Polsce, Warszawa, Nowy-Świat 27 — tel. 173-20.
   a) Stowarzyszenie Przemysłowców i Kupców Drzewnych Państwa Polskiego Warszawa, Niecała 3.
   b) Zrzeszenie Przemysłowców Leśnych w Warszawie, Nowy-Świat 27. tel. 235-10.
   c) Zrzeszenie Właścicieli Lasów w Warszawie, Kopernika 30.
   d) Związek Fabrykantów Dykt i Fornierów w Polsce, Warszawa, Bracka 20 m. 10.
   e) Syndykat Interesentów Drzewnych, Lwów, Akademicka 17.
   f) Związek Przemysłowców — Sekcja Drzewna, Kraków, ul. Szpitalna 15.

g) Związek Przemysłowców Drzewnych, Poznań, Przemysłowa 28b.
h) Związek Przemysłowców Leśnych, Wilno, W. Pohulanka 3.
i) Związek Przemysłowców Polskich - Sekcja Drzewna, Wilno, Mickiewicza 1.
j) Zjednoczenie Gospodarcze dla Polskiego Śląska, Katowice, Warszawska 27. II.
2. Związek Wytwórców Mebli Giętych z drzewa bukowego, Warszawa, Marszałkowska 141.
3. Krajowy Związek Koszykarzy, Kraków.
4. Związek Drzewny, Kraków, Sławkowski 1.
5. Towarzystwo Drzewne, Lwów, Kopernika 20.
6. Związek Właścicieli Tartaków i Kupców Drzewnych w Bydgoszczy.
7. Arbeitsgemeinichaft der Danziger Holzarbände, Danzig Milchkannengasse 28.

IV. Przemysł Włókienniczy.

1. Związek Przemysłu Włókienniczego w Państwie Polskiem, Łódź, Piotrkowska 95. adres telegr. Assotext.
2. Krajowy Związek Przem. Włókienniczego. Łódź, Moniuszki 5.
3. Związek Eksport. Polskiego Przemysłu Włókienniczego, Łódź, Moniuszki 9.
4. Stowarzyszenie dla obrotu materjałami i towarami tekstylnemi w Bielsku Sp. z ogr. odp.
5. Związek Eksporterów Przemysłu Włókienniczego w Bielsku Sp. z ogr. odp.
6. Stow. Fabrykantów Wyrobów Pończoszniczych w Łodzi i okolicy, Łódź, Andrzeja 14.
7. Związek Przemysłowców i Kupców Chrześcijan w branży trykotażowo - pończoszniczej. w Warszawie.
8. Związek Białostockiego Wielkiego Przemysłu w Białymstoku, skrz. poczt. 19.
9. Krajowy Związek Fabrykantów Włókienniczych, Białystok, Warszawska 6.
10. Stowarzyszenie Fabrykantów Przemysłu Włókienniczego „Tekstil", Białystok, Zamenhofa 29.
11. Związek Zawodowy Właścicieli Farbiarni Zarobkowych, Łódź, Al. Kościuszki 17. (Ilość członków 40).
12. Związek Przemysłu Konfekcyjnego w Polsce Warszawa, Trębacka 4.
13. Tomaszowski Związek Przem. Włókienniczego w Tomaszowie Mazowieckim (członk. 18).
14. Związek Wykończalń i Farbiarń Okr. Łódzkiego, Łódź, Piotrkowska 84 (Czł. 40).
15. Drugie Tow. Właścicieli Farbiarń w Łodzi i okolicy, Łódź, Wschodna 70. (Czł. 60).
16. Tow. Fabrykantów i Przem. obw. Białostockiego, Białystok, Warszawska 7.
17. Związek Przemysłu Dzianego Rzplitej Polskiej, Łódź, Kościuszki 25.
18. Związek Fabryk Wyrobów Hafciarskich, Kalisz, Al. Józefina 21.
19. Konwencja Fabrykantów Sukna Bielska, Białej i okolicy Bielska.

V. Przemysł Konfekcyjny.

1. Związek Przemysłu Konfekcyjnego w Polsce, Warszawa, Trębacka 4, m. 20. tel. 37-95. Rok powstania 1925. Członków 85. Prezes: Krystyn Hr. Ostrowski, Vice - Prezesi: Adolf Strassman, Roman Taubenfeld, Władysław Międowicz, Dr. Emil Spaet. Czł. Komitetu Wykonawczego Dr. Roger Battaglia.
a) Stow. Kupców i Wytwórców branży obuw. Warszawa, Senatorska 22.
b) Związek Przemysłu Dzianego Rz. P. Łódź, Kościuszki 25.

VI. Przemysł Papierniczy i Graficzny.

1. Związek Papierni Polskich, Warszawa, Czackiego 18.
2. Związek Zawodowy Polskich Fabryk Celulozy, Warszawa, Smolna 17. — Prezes: Oskar Saenger. Członkowie: Fr. Mikulski, Rudolf Brückner, Dyr. Inż. Henryk Karpiński.
3. Związek Powszechny Księgarzy i Wydawców Warszawa, Warecka 14, — tel. 222-47. Członków: 1150. Prezes: Gustaw Wolff. Sekretarz: Ign. Rzepecki. Biuro: St. Kowalczyk.
4. Związek Właścicieli Drukarń Małopolski Zachodniej, Kraków, Zwierzyniecka 2. W. Anczyc.
5. Gremjum Właścicieli Drukarń, Litografji i Odlewni Czcionek Lwów, Ossolińskich 16.
6. Związek Właścicieli Zakładów Graficznych i Wydawniczych woj. lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego, Lwów, Ossolińskich 16.
7. Związek Zakładów Graficznych i Wydawniczych na Polskę Zachodnią, Poznań, Marcinkowskiego 17.
8. Rada Połączonych Organizacyj Przemysłu Graficznego, Warszawa, Królewska 10 m. 17, tel. 87 - 67.
9. Związek Właścicieli Fabryk Kopert i Papeterji w Polsce, Warszawa, Mazowiecka 11.

VII. Przemysł Metalowy.

1. Polski Związek Przemysłowców Metalowych, Warszawa, Krak. - Przedm. 5.
2. Związek Polski Wytwórców Wagonów i Parowozów, Warszawa, Matejki 6.
3. Związek Przedsiębiorstw Elektrotechnicznych, Warszawa, Al. Jerozolimskie 16.
4. Związek Przedsiebiorstw Urządzeń Zdrowotnych w Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie, Żelazna 63, tel. 23 - 28. Rok powstan. 1919. Członków 36. Przewodn. Inż. T. Godlewski, Dyr. Inż. T. Piasecki.
5. Zrzeszenie Przemysłu Muzycznego, Warszawa, Leszno 36.
6. Związek Wytwórców Naczyń Emaljowanych w Warszawie, Kredytowa 1. tel. 81 - 49, 181-25. Prezes: Dyr. Lucjan Kołudzki. Dyr. Wacław Dzierżawski.
7. Zrzeszenie Przedsiębiorstw Radjotechnicznych w Polsce Warszawa, Boduena, 4 tel. 303-00. Prezes Zarzadu: Roman Rudniewski, Sekretarz Zarządu: Marek Dojlicki.
8. Zrzeszenie Polskich Przemysłowców Lotniczych Warszawa. Natolińska 13 m. 2, tel. 303-52. Rok zał. 1927. Członków: 25 firm. Prezes: Ign. Zygmunt Zakrzewski. Sekretarz. Inż. Zbigniew Arnd-

VIII. Zakłady użyteczności publicznej.

1. Związek Elekrowni Polskich, Warszawa, Kopernika 8. — Tel. 141 - 75. Rok powst. 1919. Członków: 129. Prezes: Inż. Franciszek Kobyliński, dyr. Inż. Mieczysław Kuźmicki.

2. Związek Gospodarczy Gazowni i Zakładów Wodociągowych w Państwie Polskiem Warszawa, Wiejska 18 m. 8, tel. 515-41. Adres telegr. „Gazwod". Członków około 240. Dyr. Inż. Józef Konopka.

IX. Przemysł Górniczo - Hutniczy.

1. Związek Polskich Producentów i Rafinerów Olejów Mineralnych w Warszawie, Senatorska 42. tel. 53-95, 29-51, 174-99. Adres telegr.: „Polraf-Warszawa". Rok powst. 1920. Towarzystw 14. Prezes: Vacat. Vice - Prezesi: Dr. St. Bartoszewicz i Dr. St. Unger. Dyr. Inż. St. Zarzecki. Sekretarz: Edward Słomnicki.

2. Związek Producentów Olejów Mineralnych. Lwów, Romanowicza 5.

3. Krajowe Towarzystwo Naftowe, Lwów, Akademicka 5.

4. Izba Pracodawców w Przemyśle Naftowym w Bitkowie, Nadwórna.

5. Izba Pracodawców w Przemyśle Naftowym w Borysławiu.

6. Izba Pracodawców w Przemyśle Naftowym w Krośnie, Krosno.

7. Rada Zjazdów Przemysłowców Górniczych, Dąbrowa Górnicza, 3-go Maja 11.

8. Górnośląski Związek Przemysłowców Górniczo - Hutniczych, Katowice, Pl. Wolności.

9. Związek Pracodawców Górnośląskiego Przemysłu Górniczo - Hutniczego, Katowice, Stalowa 10.

10. Związek Polskich Przemysłowców Naftowych, Lwów, Sapiehy 3. — Tel. 32-36. Rok. powst. 1919. Adres telegr. „Naftowyzwiązek". Ilość Członków: 382. Prezes Rady Nadzorczej: Inż. Marjan Wieleżyński. Członkowie Rady Nadzorczej: Inż. Jan Brzozowski, Inż. Władysław Dunka de Sajo, Inż. Roman Machnicki, Henryk Mikuli, Dr. Ludwik Roehr, Wit. Sulimirski.

11. Związek Polskich Hut Żelaznych Warszawa, Mazowiecka 5 — tel. 155-73, 76-12 i 155-53. Prezes: Inż. Stanisław Surzycki, Dyr. Inż. Stefan Korzycki.

X. Przemysł Chemiczny.

1. Związek Przemysłu Chemicznego Rzeczypospolitej Polskiej Warszawa, Czackiego 14.
   a) Związek Gospodarczy Gazowni i Zakładów Wodociągowych w Państwie Polskiem, Warszawa, Wiejska 18.
   b) Związek Zawodowy Przemysłu Superfosfatowego, Warszawa, Kredytowa 4.
   c) Związek Przemysłu Perfumeryjnego w Polsce, Warszawa, Wierzbowa 11—tel. 516-67. Zalegalizowany w 1925 r. Członków 19. Zarząd: Prezes: Dr. Gustaw Litterer, Wiceprezes: Henryk Żak, Sekretarz: Edward Heinrich.

2. Związek Wytwórców Tektury Smołowcowej, Przetworów Smołowcowych i Asfaltu w Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, Leszno 92.
   a) Związek Fabrykantów Papy Dachowej na Pomorzu, Bydgoszcz.
   b) Grupa Zagłębia Dąbrowskiego Związku Wytwórców Tektury Smołowcowej, Przetworów Smołowcowych i Asfaltu w Rzeczypospolitej Polkiej. Dąbrowa Górnicza.
   c) Grupa łódzka Związku Wytwórców Tektury Smołowcowej, Przetworów Smołowcowych i Asfaltu w Rzeczypospolitej Polskiej. Łódź.
   d) Grupa Warszawska Związku Wytwórców Tektury Smołowcowej, Przetworów Smołowcowych i Asfaltu w Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, Leszno 92.

3. Związek Zawodowy Przemysłowców Mydlarskich w Polsce, Warszawa, Leszno 102.

XI. Przemysł Garbarski.

Polski Związek Przemysłowców Garbarzy, Warszawa, Bielańska 7.

XII. Przemysł Mineralny.

1. Związek Hut Szklanych w Polsce, Warszawa, Hortensja 5.

2. Związek Polskich Fabryk Portland - Cementu, Warszawa, Czackiego 1.

3. Związek Przemysłowców Ceramicznych w Warszawie Ludna 9a tel. 287-00.

4. Związek Przemysłowców Ceramicznych w Łodzi Piotrkowska 67. Prezes inż. Koenig.

5. Związek Przemysłowców Ceramicznych we Lwowie, Burlarda 5. Prezes inż. Władysław Matzke.

6. Związek Przemysłowców, Sekcja Ceramiczna, Kraków, Szpitalna 15. Prezes inż. Ehrenpreis.

7. Związek Fabrykantów, Sekcja Ceramiczna, Poznań, Rzeczpospolitej 1. Prezes inż. Mieczkowski. Dyr. Dr. Szczepański.

8. Związek Cegielń w Obwodzie Dolnej Wisły (Pomorze, Kujawy i Okręg Nadnotecki) Tow. zap. Siedziba: Chełmno - Pomorze, Cegielnia „Saturn", tel. 53. Prezes: Inż. Dziedziul.

9. Związek Pracodawców dla Przemysłu Ceglarskiego, Katowice, Ś-go Jana 10. Syndyk Cichoń.

10. Związek Przemysłowców Ceramicznych Wschodniej Małopolski we Lwowie, Boularda L. 5, II p. tel. 1-11. Członków: 50. — Prezes: Inż. Władysław Matzke. Wiceprezesi: Dr. Maksymiljan Schönfeld i Inż. Józef Luft. Dyr. Tad. Rawicki.

XIII. Przemysł Budowlany.

1. Stała Delegacja Izb Budowniczych i Stowarzyszeń Zawodowych Przemysłowców Budowlanych, Warszawa, Ludna 9a.
   a) Stowarzyszenie Zawodowe Przemysłowców Budowlanych, Warszawa, Ludna 9a, Oddział w Łodzi, ul. 6 Sierpnia 88.
   b) Cech Przemysłu Budowlanego w Bielsku, ul. Mickiewicza 21.
   c) Wolny Cech Budowniczych „Strzecha" Bydgoszcz, ul. Chrobrego 2.

d) Wolny Cech Murarzy i Cieśli, Katowice, ul. Św. Jana 10.
e) Związek Samodzielnych Polskich Budowniczych, Katowice, Marjacka 2.
f) Izba Budowniczych, Kraków, Straszewskiego 28.
g) Stowarzyszenie Przemysłowców Budowniczych, Lwów, Grodzieckich 1.
h) Cech Budowniczych „Strzecha", Poznań, Sew. Mielżyńskiego 23.
i) Związek Przemysłowców Budowlanych, Grudziądz, Toruńska 12.
k) Związek Przemysłowców Budowlanych w Toruniu, Stary Rynek 20.
l) Stowarzyszenie Zawodowe Przemysłowców Budowl. w Brześciu n/Bugiem, 3 Maja 3.

C. ORGANIZACJE POWSZECHNE TERYTORJALNE.

1. Związek Przemysłowców Bielska, Białej i Okolicy, Bielsko Sl. Cieszyński.
2. Zjednoczenie Polskich Kupców i Przemysłowców, Gdańsk, Hundegasse 85.
3. Związek Fabrykantów T. z. w Poznaniu, Rzeczypospolitej 1, tel. 25-95. Rok powst. 1910, obejmuje sekcje: Przemysłu metalowego, chemicznego, ceramicznego, wódczanego, konfekcyjnego. Członków 262. Prezes: Seweryn Samulski, Prezes Rady Nadzorczej: H. Cegielski, Dyr. Wł. Szczepański.
4. Towarzystwo Przemysłowców Zagłębia Dąbrowskiego, Sosnowiec, Małachowskiego 3.
5. Towarzystwo Przemysłowców Obwodu Białostockiego, Białystok.
6. Związek Przemysłowców Kaliskich, Kalisz.
7. Polski Związek Zrzeszeń Gospodarczych Województwa Śląskiego, Katowice, Pocztowa 16, — tel. 13-23. Rok. powst. 1922. Ilość członków: 8 organizacyj. Prezes: Inż. St. Grabianowski. Dyr. Inż. P. Tułacz.
8. Zjednoczenie Przemysłu Polskiego na Śląsku, Katowice.
9. Zwiazek Gospodarczy Przemysłu Przetwórczego woj. Śląskiego, Katowice, Powstańców 5.
10. Związek Przemysłowców w Krakowie, Kraków, Szpitalna 15.
11. Centralny Związek Małopolskiego Przemysłu Fabrycznego, Lwów. Boularda 5.
12. Towarzystwo Przemysłowców we Włocławku, Włocławek, ul. Żabia.
13. Stowarzyszenie Handlu i Przemysłu, Wilno.
14. Centralny Związek Pracodawców na woj. Pomorskie oraz miasto i powiat Bydgoszcz, Bydgoszcz, Pl. Teatralny 3.

D. HANDEL.

1. Naczelna Rada Zrzeszeń Kupiectwa Polskiego w Warszawie, Szkolna 10, tel. 517-97. Rok. powst. 1925. 11 organizacyj kupieckich na terenie całej Rzplitej. Prezes: Bogusław Herse, Dyr. Stanisław Wartalski.
2. Stowarzyszenie Kupców Polskich Warszawa, Szkona 10, tel. 6-36, 96-56, 517-97. Adres telegr. Kupiectwo Warszawa. Rok powst. 1906. Członków 10.000. Prezes: Bogusław Herse. Nacz. Dyr. Stanisław Wartalski, Dyr. Józef Jakubowski.
b) Rada Związków Towarzystw Kupieckich Zachodniej Polski, Grudziądz, Wybickiego 31.
c) Związek Towarzystw Kupieckich na Pomorzu, Grudziądz, Wybickiego 31.
e) Polski Związek Towarzystw Kupieckich woj. Śląskiego, Katowice, Andrzeja 6.
f) Związek Towarzystw na Obwód Nadnotecki, Bydgoszcz, Jagiellońska 75.
g) Związek Kupców i Przemysłowców Chrześcijan, Wilno, Bakszta 7.
h) Stowarzyszenie Polskich Kupców i Przemysłowców Chrześcijan w Łodzi, Piotrkowska 113, tel. 20-57. Rok powst. 1917. Członków 460. Prezes: Zygmunt Fiedler, Dyr. Feliks Osikowski.
i) Związek Drobnych Kupców Chrześcijan w Warszawie, Grzybowska 57, tel. 117-88.
2. Kongregacja Kupiecka, Kraków, Rynek Główny 34.
3. Urząd Starszych Zgromadzenia Kupców m. st. Warszawy, Królewska 14, tel. 92-74. Prezes (starszy Zgromadzenia) Juljusz Herman, Dyr. Dr. Michał Rudowski.
4. Kongregacja Kupiecka, Lwów, Czarnieckiego 1.
5. Zjednoczenie Wielkiego Handlu woj. Śląskiego, Katowice.
6. Stowarzyszenie Przedstawicieli Handlowych, Warszawa, Królewska 16, tel. 122-26, 52-55. Istnieje od r. 1913. Prezes: Maksymiljan Friede, sędzia handlowy. Dyr. Leon Perl.
7. Centrala Związku Kupców, Warszawa, Senatorska 22 (oddz. 326, czł 30.000).
a) Stowarzyszenie Kupców Górnego Śląska, Katowice, Św. Jana 11.
b) Zwiazek Stowarzyszeń Kupieckich Małopolski Zachodniej, Kraków, Grodzka 43.
c) Centralny Związek Kupców i Przemysłowców woj. łódzkiego, Łódź, Piotrkowska 10.
d) Związek Stow. Kupieckich Małopolski Wschodniej, Lwów, Hetmańska 6.
e) Stow. Kupców w Przemyślu.
f) Związek Kupców, w Wilnie.
g) Związek Kupców w Białymstoku.
h) Okręgowy Zwiazek Kupców w Kielcach.
i) Zgromadzenie Kupców we Włocławku, Kościuszki 7.

E. ROLNICTWO.

1. Związek Polskich Organizacyj Rolniczych, w Warszawie, Kopernika 30. Tel. 102-74. Prezydjum: Prezes Związku — Kazimierz Fudakowski. Wiceprezesi: Witold ks. Czartoryski, Zast. Leon Pluciński. Sekretarz Generalny Jerzy Gościcki. Członkowie: ogółem w dniu 31.XII 1927 r. Związek Polskich Organizacyj Rolniczych liczył 40 członków, a mianowicie:

I. Członkowie zwyczajni:

1. Centralne Towarzystwo Rolnicze — Warszawa, Kopernika 30.
2. Pomorskie Towarzystwo Rolnicze — Toruń, Szeroka Nr. 30.
3. Tow. Gospodarskie Wschodniej Małopolski — Lwów, Kopernika 20.

4. Wielkopolskie Towarzystwo Kółek Rolniczych — Poznań, Mickiewicza 33.

II. Członkowie rzeczywiści:

5. Pomorska Izba Rolnicza — Toruń, Sienkiewicza 40.
6. Wielkopolska Izba Rolnicza — Poznań, Mickiewicza 33.

III. Członkowie nadzwyczajni:

7. Centrala Rolników — Poznań, Plac Wolności 17.
8. Krajowe Towarzystwo Meljoracyjne — Warszawa, Kopernika 30.
9. Rada Naczelna Organizacyj Ziemiańskich — Warszawa, Kopernika 30.
10. Rada Naczelna Przemysłu Gorzelń Rolniczych — Warszawa, Kopernika 30.
11. Sekcja Młynów Rolniczych (Sp. Akc. Handlu Ziemiopłodami) Warszawa, Kopernika 30.
12. Sp. Akc. Handlowo-Rolnicza „Kooprolna" Warszawa, Kopernika 30.
13. Sp. Producentów Krochmalu — Warszawa, Kopernika 30.
14. Stowarzyszenie Zjednoczonych Ziemianek — Warszawa, Marszałkowska 149.
15. Syndykat Plantatorów Chmielu — Warszawa, Czerniakowska 217.
16. Syndykat Rolniczy Warszawski — Warszawa, Kopernika 30.
17. Tow. Kredytowe Ziemskie — Warszawa, Kredytowa 1.
18. Tow. Kredytowe Ziemskie — Lwów.
19. Tow. Wzajemnych Ubezpieczeń „Snop" — Warszawa, Traugutta 3/5.
20. Towarzystwo Wzajemnych Ubezpieczeń „Vesta" — Poznań, Św. Marcina 61.
21. Wileński Bank Ziemski — Wilno, Mickiewicza 8.
22. Zrzeszenie Właścicieli Lasów — Warszawa, Kopernika 30.
23. Związek Polskich Zrzeszeń Ogrodniczych — Warszawa, Bagatela 3.
24. Związek Producentów Ryb — Warszawa, Rybaki 18.
25. Związek Stow. Plantatorów Buraków Cukrowych — Warszawa, Kopernika 30.
26. Związek Stow. Plant. Buraków Cukr. Wielkopolskich i Pomorza — Poznań, Pl. Wolności 9.
27. Związek Zachodnio-Polskiego Przemysłu Cukrowniczego — Poznań, Sew. Mielż. 7.
28. Związek Zawodowy Cukrowni b. Królestwa Kongresowego — Warszawa, Moniuszki 11.
29. Związek Zawodowy Polskich Hodowców i Wytwórców Nasion — Warszawa, Kopernika 30.
30. Związek Ziemian w Krakowie — Kraków, Św. Jana 3/5.
31. Związek Ziemian w Warszawie — Warszawa, Kopernika 30.
32. Kresowy Związek Ziemian — Warszawa, Piękna 36.
33. Bank Ziemiański — Warszawa, Kredytowa 1.
34. Bank Cukrownictwa Sp. Akc. — Poznań, Sew. Mielżyńskiego 2.
35. Bank Kwilecki, Potocki i S-ka — Poznań, Al. Marcinkowskiego 11.
36. Bank Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego Poznań, Wjazdowa 11.
37. Pomorski Bank Rolniczy — Toruń, Szeroka 37.
38. Poznański Bank Ziemian — Poznań, Marcinkowskiego 13.

IV. Członkowie korespondenci:

39. Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach.
40. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego — Warszawa, Miodowa 23.

F. TRANSPORT.

1. Związek Polskich Przedsiębiorstw Transportowych i Ekspedycyjnych w Warszawie, Królewska 14. Tel. 92-74. Rok założ. 1921. Ilość Członków 35 organizacyj. Prezes: Juljusz Herman, Dyr. Kazimierz Poths.

2. Związek Przedsiębiorstw Komunikacyjnych w Polsce, Warszawa, Kopernika 8. — tel. 141-75. Adres telegr. „Tramkol". Rok powstan. 1921. Ilość czł. 24 rzeczywistych i 26 członków współdziałających. Prezes. Inż. Alfons Kühn, Dyr. Inż. Mieczysław Kuźmicki.

G. BANKI I GIEŁDY.

1. Związek Banków w Polsce Warszawa, Jasna 1 I p. Tel. 40-88 i 290-40. 30 Banków. Prezes: Dr. Marcin Szarski, Dyr. Stanisław Skonieczny.
   a) Śląsko-Cieszyński Oddział Związku Banków w Polsce, Bielsko, Śląsk.
   b) Małopolski Oddział Związku Banków w Polsce, Lwów, Kościuszki 11.
   c) Poznański Oddział Związku Banków w Polsce, Poznań, Stary Rynek — Bank Przemysłowców.
   d) Warszawski Oddział Związku Banków w Polsce, Warszawa, Jasna 1.
2. Związek Banków w woj. Śląskim, Katowice, Warszawska 7.
3. Giełda Pieniężna w Warszawie, Królewska 14.
4. Komitet Giełdowy w Łodzi, Piotrkowska 96.

H. IZBY PRZEMYSŁOWO-HANDLOWE I ROLNICZE.

Związek Izb Przemysłowo-Handlowych Rzeczypospolitej Polskiej.

Izba Przemysłowo-Handlowa w Bydgoszczy, Nowy Rynek 8.

Izba Handlowa i Przemysłowa w Bielsku, Bielsk ul. Piłsudskiego 4, tel. 14-98. Rok powstania 1919. Prezydent: Dr. Fedor Weinschenck, Wiceprezydent: Ryszard Bathelt, Dyrektor: Dr. Teofil Adamecki, Wice-dyrektor: Dr. Kazimierz Opuszyński.

Izba Handlowa i Przemysłowa w Brodach.

Izba Przemysłowo-Handlowa w Grudządzu, Grudządz. Lipowa 31.

Izba Handlowa w Katowicach, Katowice, Kochanowskiego 18.

Izba Handlowa i Przemysłowa w Krakowie, Kraków, Długa 1.

Izba Handlowa i Przemysłowa we Lwowie, Lwów, Akademicka 17 — tel. 8, 86, 2848 i 4568. Rok powstania 1850. Ilość członków — 69. Prezydent: Dr. Henryk Kolischer, Wiceprezes Dr. Jan Jerzy Rucker, II Wiceprezes Tadeusz Höflinger. Biuro Izby: Szef Biura Dr. Władysław Stesłowicz, Dyrektorowie: Dr. Karol Trawiński, Ludwik Tenner. Wicedyrektorowie: Ryszard Dittrich, Dr. Filip Wachtel.

Izba Przemysłowo - Handlowa w Poznaniu, Poznań, Marcinkowskiego 3.

Izba Przemysłowo - Handlowa w Toruniu, Żeglarska 1. Tel. 619. Rok założ. 1852. Członków 30. Prezes Izby: Sylwester Buszczyński, Syndyk Izby: Marcin Cieśliński.

Handelskammer, Gdańsk, Hundegasse 10.

Danziger Landbund, Gdańsk, Krechsmarkt 4 - 5.

Śląska Izba Rolnicza, Katowice, Plebiscytowa 111.

Wielkopolska Izba Rolnicza, Poznań, Mickiewicza 33.

Pomorska Izba Rolnicza Toruń, Bydgoska 56.

I. RZEMIOSŁA.

Centralne Towarzystwo Rzemieślnicze w Państwie Polskiem, Warszawa, Miodowa 14. (236 organizacyj, 45.000 członków).

J. UBEZPIECZENIA.

Związek Polskich Prywatnych Zakładów Ubezpieczeń Warszawa, Miodowa 8 m. 5. tel. 265-45. Rok powst. 1916. 19 Towarzystw Ubezpieczeń. Prezes: Kazimierz Ambrożewicz.

K. STOWARZYSZENIA TECHNICZNE ZRZESZONE.

1. Stowarzyszenie Techników Polskich w Warszawie założone w 1898 r. Warszawa, Czackiego 3/5. Tel. 9-18, 9-19 i 55-50. Członków 2.353. Prezes: prof. Ignacy Radziszewski, Wiceprezesi: inż. Ksawery Gnoiński i inż. Stanisław Radowicz, Sekretarz: inż. Tadeusz Baniewicz, Skarbnik: inż. Czesław Klarner, Dyr. Administr.: inż. Michał Zembrzuski.
2. Polskie Towarzystwo Politechniczne we Lwowie.
3. Związek Polskich Inżynierów Kolejowych w Warszawie, Pl. 3-ch Krzyży 8.
4. Krakowskie Towarzystwo Techniczne w Krakowie.
5. Stowarzyszenie Elektrotechników Polskich w Warszawie, Czackiego 3/5.
6. Polskie Stowarzyszenie Inżynierów i Techników woj. Śląskiego w Królewskiej Hucie.
7. Stowarzyszenie Techników w Sosnowcu.
8. Stowarzyszenie Techników Polskich w Wilnie.
9. Stowarzyszenie Inżynierów i Architektów w Poznaniu.
10. Stowarzyszenie Techników w Poznaniu.
11. Stowarzyszenie Techników woj. Lubelskiego w Lublinie.
12. Związek Inżynierów Drogowych w Warszawie, Widok 5.
13. Stowarzyszenie Inżynierów i Techników z. Radomskiej w Radomiu.
14. Wołyńskie Stowarzyszenie Techników w Łucku.
15. Stowarzyszenie Polskich Inżynierów Przemysłu Naftowego w Borysławiu.
16. Sekcja Techniczna Towarzystwa Wiedzy Wojskowej w Warszawie, Al. Szucha 23.
17. Stowarzyszenie Techników Polskich w Bydgoszczy.
18. Związek Techników Polskich w Częstochowie.
19. Stowarzyszenie Techników Pomorskich w Toruniu.
20. Kujawskie Stowarzyszenie Techników we Włocławku.
21. Koło Techników w Ostrowcu.
22. Koło Techników w Starachowicach.
23. Stowarzyszenie Techników w Grudziądzu.
24. Stowarzyszenie Techników woj. Kieleckiego w Kielcach.
25. Stowarzyszenie Inżynierów Polaków w Ameryce.

L. RÓŻNE.

1. Polskie Stowarzyszenie Gazownicze, Mazowiecka 13.
2. Związek Miast Polskich, Mazowiecka 7. Tel. 107-11.
3. Związek Polskich Spółdzielni Spożywców, Mokotów, Grażyny 13. Tel. 127-33.
4. Związek Spółdzielni Polskich, Warszawa, Jasna 8.
5. Polski Związek Posiadaczy Sadów w Warszawie, Bagatela 3. Założ. 1925 r. Tel. 31-50. Członków: 310. Prezes: Dr. Władysław Filewicz. Dyr. Stefan Skawiński.
6. Akademicki Związek Sportowy, Warszawa, Kopernika 41. Tel. 33-06. Adr. telegr. „Azetes". Rok powst. 1919, Członków 3.345. Prezes: Otton Gordziałkowski, Dyr. Aleksy Bakało.
7. Liga Pracy, Warszawa, Czackiego 5. Tel. 235-44. Rok powst. 1919. Członków 600. Prezes: Piotr Drzewiecki.

M. DELEGATURY I ODDZIAŁY.

1. Delegat Górnośląskiego Związku Przemysłowców Górniczo - Hutniczych w Katowicach — Warszawa, Kredytowa 3. Tel. 501-51.
2. Filja Warszawska Krajowego T-wa Naftowego, Hortensja 1. (dr. Noskiewicz).
3. Związek Polskich Przemysłowców Naftowych, Oddział Warszawski, Wilcza 1.
4. Delegat Centralnego Związku Małopolskiego Przemysłu Fabrycznego, Piękna 16.
5. Delegat Związku Przemysłowców w Krakowie — Warszawa, Nowy - Świat 50. Tel. 216-32 i 123-49.
6. Delegat Gdańskich Związków Drzewnych — Warszawa, Nowy - Świat 50. Tel. 216-32 i 123-49.

IZBY HANDLOWE DLA HANDLU Z ZAGRANICĄ W WARSZAWIE.

Polsko - Amerykańska. Pałac Staszyca, Nowy - Świat 74. Tel. 26-62, Dyr. Leopold Kotnowski, g. 11-3.

IZBA Handlowa Polski i Z. S. S. R. Warszawa, Zgoda 7. — lokal Banku Przemysłowców Polskich.

Tel. 185-81. Prezes Kom. Wykonaw. St. ks. Lubomirski, Dyr. Izby Witold Trzeciakowski.

Polsko - Austrjacka, Elektoralna 2. Min. Przem. i Handlu, pok. 105.

Polsko - Belgijska, Jerozolimska 26. Tel. 77-98. Prezes: Paweł Demaen, dyr. Wiślański.

Polsko - Francuska, Szkolna 10. tel. 174 - 50. Prezes Bogusław Herse, Dyr. Ostrowski.

Polsko - Japońska, Karowa 31.

Polsko - Węgierska w Warszawie, Ludna 9. Tel. 219-02. Członków 146. Prezes: Władysław Rawicz - Szczerbo. Dyr. Henryk Drozdowski.

Polsko - Italska, Wierzbowa 11. tel. 202-15. Prezes: ks. Franc. Radziwiłł. Dyr. Dr. Leon Pączewski.

Polsko - Łacińska, Hortensja 6.

Dla Bliskiego Wschodu. Ś-to Krzyska 27. Dyr. P. Lisowski.

IZBY HANDLOWE ZAGRANICĄ DLA HANDLU Z POLSKĄ.

1. Chambre de Commerce Franco - Polonaise, Paris 7, rue de Poitiers.

2. American Polish Chamber of Commerce and Industry 953 Third Avenue, New York City.

3. Magyar - Lengyel Kereskedelmi Kamara (Izba Handlowa Węgiersko - Polska) Budapeszt V, Akademia utca 9.

4. Chambre de Commerce Greco - Polonaise, Athènes, rue du Homer 5.

5. Palestyńsko - Polska Izba Handlowa i Przemysłowa w Tel - Aviw.

6. Die oesterreichisch - polnische Handelskammer, Wien.

7. Chicago Polish Chamber of Commerce, Chicago, 844 Rush street.

8. Izba Handlowa Bułgarsko - Polska w Sofji.

ZWIĄZKI ZAWODOWE.

1. Zrzeszenie Pracowników Pocztowej Kasy Oszczędności Warszawa, Buduena 4. Członków 978. Prezes: W. Prosnowski, Sekretarz: J. Kizler.

2. Związek Pracowników Poczt, Telegrafów i Telefonów Rzeczpospolitej Polskiej, Warszawa, Bednarska 25. (dom własny). Tel. 24-29. Rok powst. 1919. Członków: 20.000. — Prezes: Józef Stangreciak, Vice - prezesi: Jerzy Jakób Jaskulski, Władysław Godusławski, Stanisław Sobociński. Sekretarze: Józef Królewiak. Roman Rudnicki. Skarbnik: Irena Borszewska. Zast. Skarbnika Antoni Kopczyński.

3. Centralny Związek Felczerów Rzplitej Polskiej, Warszawa, Złota 30. tel. 230-54. Przew. Józef Wągrowski, W. - przew. Maksymiljan Salamon, Sekr: Stefan Galuba. Skarb. Jan Wachowicz.

4. Centralny Związek Zrzeszeń Urzędników Sądowych. Rz. P. w Warszawie. Warszawa, Pl. Krasińskich 5. tel. 314 - 24. Prezes: Wacław Sikorski, W.-Prezes: Jan Górka, Franciszek Łomnicki. Sekr: Zenon Szkolnicki. Skarb. Jerzy Przyłuski.

5. Koło Ministerialne Związku Pracowników Poczt. Telegrafów i Telefonów w Polsce. Warszawa, Plac Napoleona 8. Prezes: Jan Duchowski. W.-Prezes. Antoni Mucharski. Józef Tyliński. Sekr: Andrzej Gogol, Helena Liberadzka, Skarb: Zygmunt Kohlmünzer.

6. Ogólny Związek Podoficerów Rezerwy Rzplitej Polskiej, Warszawa, Przejazd 5. tel. 315-55. Prezes Henryk Gutowski, Kazimierz Brus, Wincenty Daremiak. W. - Prezes: Franciszek Skudelski.

7. Polska Konfederacja Pracowników Umysłowych, Warszawa. Szpitalna 1 m. 3. tel. 295-85. Centrala 17 związków zawodowych prac. umysł. około 84.000 członków. Prezes. Stanisław Sasorski. W. - Prezes: Czesław Madey. Sekr: Prof. Henryk Rygier. Skarb. Jan Kłobukowski.

8. Polskie Towarzystwo Lekarzy Weterynaryjnych. Warszawa, Śliska 47 m. 7. Prezes: dr. J. Kiszkiel, W.-Prezes. dr. K. Milak. Sekr. dr. M. Łabędź.

9. Stowarzyszenie Architektów Polskich Warszawa, Bagatela 3. Tel. 281-50. Prezes: Jan Stefanowicz. Sekr. Stefan Sienicki. Skarb: Pniewski Bohdan.

10. Stowarzyszenie Dyrektorów Polskich Szkół Średnich Państwowych, Warszawa,, Mazowiecka 12 m. 5. tel. 302-58.

Naczelna Organizacja Zjednoczonego Przemysłu i Rolnictwa Zachodniej Polski

W styczniu 1927 r. powstała Naczelna Organizacja Zjednoczonego Przemysłu i Rolnictwa Zachodniej Polski, Stowarzyszenie wpisane w Poznaniu i Katowicach, w skład której jako członkowie - założyciele wchodzą:

1) Górnośląski Związek Przemysłowców Górniczo - Hutniczych, Związek zapisany w Katowicach.

2) Pomorskie Towarzystwo Rolnicze, Stowarzyszenie zapisane w Toruniu,

3) Wielkopolskie Towarzystwo Kółek Rolniczych, Stowarzyszenie zapisane w Poznaniu,

4) Wielkopolski Związek Ziemian, Stowarzyszenie zapisane w Poznaniu,

5) Związek Zachodnio - Polskiego Przemysłu Cukrowniczego w Poznaniu, Stowarzyszenie zapisane,

6) Zachodnio - Polskie Zjednoczenie Spirytusowe, Spółka z ograniczoną poręką w Poznaniu,

7) a) Zachodnio - Polskie Towarzystwo Rolnicze — Westpolnische Landwirtschaftliche Gesellschaft, Stowarzyszenie zapisane w Poznaniu,

b) Landbund Weichselgau, Stowarzyszenie zapisane w Toruniu.

Jak z powyższego zestawienia wynika, łączy w sobie Naczelna Organizacja nieomal całość rolnictwa i przemysłu surowcowego Zachodniej Polski oraz cały przemysł górniczo - hutniczy Górnego Śląska, stanowiący w swych poszczególnych wytworach jak wiadomo 70 — 100 proc. produkcji polskiej z tej dziedziny.

Ten jednolity charakter surowcowy reprezentowanej produkcji był motywem dla organizacyj, wymienionych powyżej, do stworzenia wspólnej organizacji, którаby obok innych zrzeszeń gospodarczych w Polsce i w przychylnej z niemi współpracy stanowiła jednolitą zwartą reprezentację produkcji surowcowej i przez to wypełniła lukę która w ewolucji gospodarczo - organizacyjnej Polski dotychczas w tym kierunku istniała.

Zakres działania Naczelnej Organizacji Zjednoczonego Przemysłu i Rolnictwa Zachodniej Polski wynika z samego charakteru gałęzi wytwórczości, reprezentowanej przez nią i obejmuje siłą rzeczy wszelkie przejawy i zagadnienia polskiej polityki tak wewnętrzno - gospodarczej jak i przez wzgląd na wybitnie eksportowy charakter zrzeszonych w niej gałęzi gospodarstwa narodowego Polski, przedewszystkiem także i polskiej polityki handlowej i stosunków Polski z zagranicą.

W tych też kierunkach dążyły w pierwszym roku istnienia prace Naczelnej Organizacji, uznanej przez Rząd na równi z innemi centralnemi zrzeszeniami w Polsce jako centralna organizacja gospodarcza, powoływana do wydawania opinji w sprawach gospodarczych; działanie to polegało, nie wchodząc wobec stosunkowo niedalekiego czasu od powstania Naczelnej Organizacji w szczegółowe opisywanie zapoczątkowanych i dokonanych przez nią prac, przedewszystkiem na stopniowem wnikaniu w poszczególne przejawy życia gospodarczego i zajmowaniu się wszelkiemi aktualnemi zagadnieniami gospodarki polskiej.

Władze Naczelnej Organizacji stanowią Zarząd oraz Rada Zarządzająca.

W skład Zarządu wchodzą pp.:

Józef Żychliński, Prezes Naczelnej Organizacji, **Gustaw Williger**, Prezes Naczelnej Organizacji, **Dr. Tadeusz Drzażdżyński**, Dyrektor Naczelnej Organizacji, **Dr. Zygmunt Przybylski**, Dyrektor Naczelnej Organizacji.

W skład Rady Zarządzającej wchodzą pp.:

Józef Żychliński, Prezes, **Jan Żółtowski, Dr. Jerzy Busse, Dr. Hipolit Liciński, Władysław Psarski, Dr. Williger**, Prezes, **Wachsmann, Callon, Dworzańczyk, Dr. Przybylski, Mieczysław Chłapowski, Józef Lossow, Dr. Kazimierz Esden - Tempski, Dr. Tadeusz Drzażdżyński. Stanisław Rychłowski, Dr. Geisenheimer, Falter, Kiedroń, Ciszewski, Szydłowski.**

Miejscem Administracji Naczelnej Organizacji jest Poznań, biura mieszczą się przy ul. Sew. Mielżyjskiego 7; nr. tel. 30-84. Skrót telegraficzny — Cerofer Poznań.

Urzęduje: Dyr. Dr. Tadeusz Drzażdżyński, członek Zarządu Naczelnej Organizacji.

Biuro w Katowicach mieści się przy Placu Wolności 12 a, nr. tel. 254. Skrót telegraficzny — Cerofer Katowice.

Urzęduje: Dyr. Dr. Zygmunt Przybylski, członek Zarządu Naczelnej Organizacji.

Delegatura w Warszawie mieści się przy ul. Chmielnej nr. 2, nr. tel. 247-39. Adres telegraficzny— Cerofer Warszawa.

Urzęduje: Delegat **Stanisław Rychłowski.**

Delegatami Naczelnej Organizacji w Warszawie są pp. **inż. Marjan Szydłowski,** ul. Kredytowa nr. 3 oraz **Stanisław Rychłowski**, ul. Chmielna nr. 2.

Izba handlowa i przemysłowa we Lwowie

Izba handlowa i przemysłowa we Lwowie jest na terenie Małopolski pod względem terytorjalnym największą i obejmuje 36 powiatów politycznych. Już w ubiegłym roku Przewodnik Przemysłu i Handlu Polskiego przedstawił szczegółowo początki rozwoju i organizacji Izby, zakres jej działania, wyniki działalności, specjalne działy pracy Izby. W latach 1926.27 analogicznie, jak w latach ubiegłych, działalność Izby obejmowała współpracę w każdej niemal dziedzinie życia gospodarczego, przyczem Izba przedstawiała potrzeby i życzenia przemysłu, handlu i rękodzieła tak z własnej inicjatywy, jak i na wezwanie władz centralnych i miejscowych w każdej poruszonej kwestji, a dotyczącej sfer, przez Izbę reprezentowanych, dążyła do ochrony i podniesienia ekonomicznego przedsiębiorstw, przynależnych do Izby.

Obok ogólnego ustawą zakreślonego zakresu działania na szczególniejszą wzmiankę zasługują specjalne prace, jakie Izba miała do spełnienia w latach 1926.27. W tym okresie czasu przypada na Izbę współpraca w opracowaniu i opinjowaniu ogólnego prawa przemysłowego polskiego. Izba na podstawie wyników szeregu konferencyj, ankiet pisemnych i ustnych opracowała opinje do projektu ustawy przemysłowej i rozporządzeń wykonawczych, a biorąc nadto udział w konferencjach, zwoływanych przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu w niejednym kierunku wpłynęła na sposób uregulowania przepisów przyszłego prawa przemysłowego, zgodnie z interesem przemysłu i handlu.

W dziedzinie ustawodawstwa socjalnego Izba przedłożyła szereg opinji do projektów, opracowanych w okresie sprawozdawczym, jak np. do ustawy o ubezpieczeniu pensyjnem pracowników umysłowych, o ubezpieczeniu od wypadków, o sądach pracy, o czasie pracy w handlu itd.

Również w dziedzinie ustawodawstwa celnego

Izba lwowska niejednokrotnie zastępowała interesy tut. sfer gospodarczych, przedstawiając w tym czasie wnioski co do nowelizacji przepisów celnych, w sprawie waloryzacji ceł itp.

Izba biorąc udział przez swych reprezentantów tak w Państwowej Radzie Kolejowej, jak i Dyrekcyjnych Radach Kolejowych we Lwowie i w Stanisławowie dążyła drogą zbierania dezyderatów tut. sfer w dziedzinie kolejnictwa do regulacji przepisów kolejowych i taryfowych zgodnie z interesami przemysłu i handlu swego okręgu.

W dziedzinie walki z lichwą Izba zaprojektowała w okresie sprawozdawczym okólnik do wydanej ustawy o zabezpieczeniu podaży i popytu artykułów pierwszej potrzeby, a biorąc udział przez swych delegatów w Komisjach dla badania cen, wywierała odpowiedni wpływ na ustalanie cen stosownie do konjunktury i do ustosunkowania podaży i popytu.

Szczupłość miejsca nie pozwala na wyszczególnienie działów pracy Izby, należy jednak jeszcze nadmienić, iż Izba współdziała w kierunku wprowadzenia na terenie całej Rzeczypospolitej Polskiej Izb przemysłowo - handlowych, co ostatecznie zostało uwieńczone dodatnim skutkiem, gdyż w Dzienniku U. Rz. P. Nr. 68 z r. b. zostało ogłoszone rozporządzenie o wprowadzeniu Izb przemysłowo - handlowych na terenie całego Państwa.

Poza ogólnym zakresem działania, ustalonym ustawą, Izba, jak i w latach ubiegłych, utrzymuje Biuro statystyczne oraz Kataster przemysłowy i podatkowy, a ewidencja utrzymywana bieżąca, obejmująca wszystkie firmy handlowe, przemysłowe i rękodzielnicze, tak sądownie rejestrowane, jak i nieprotokułowane, umożliwia Izbie udzielanie wyczerpujących informacyj o istniejących w jej okręgu firmach tak przemysłowych, jak i handlowych.

Specjalny Oddział ruchu handlowego obok spełniania czynności, związanych z udzielaniem informacyj w sprawach przywozu i wywozu towarów, konjunktur handlowych, możliwości eksportowych i t. p. załatwiał i współpracował w dziedzinie reglamentacji i przywozu towarów.

Sąd rozjemczy powołany przy Izbie był w okresie sprawozdawczym niejednokrotnie powoływany do rozstrzygania sporów w sprawach przemysłowych i handlowych.

Oddział Techniczno - przemysłowy zaznajamiał przedewszystkiem rękodzielników i przemysłowców z każdoczesnym technicznym postępem, udzielał informacyj z zakresu techniki produkcji, dostarczał wzorów, potrzebnych do rozwoju produkcji oraz urządzał kursy z dziedziny techniki produkcyjnej i kupieckiej. W jesieni roku 1927 urządził oddział konkurs wystaw sklepowych.

Założona z inicjatywy Izby w roku 1922 Wyższa Szkoła dla handlu zagranicznego, a mieszcząca się w gmachu Izby, popierana moralnie i materjalnie przez Izbę, rozwija się coraz bardziej, a wzrastająca z roku na rok ilość uczących się świadczyć może o potrzebie jej istnienia i o skutecznej inicjatywie Izby w kierunku jej założenia.

Wspomnieć też należy o założonym z inicjatywy Izby Instytucie Przemysłowym dla Wschodniej Małopolski, którego głównym celem i zadaniem jest dokształcanie zawodowe zatrudnionych w przemyśle i rękodziele. Instytut ten, mieszczący się również w gmachu Izby, popiera Izba nadto materjalnie, a w ciągu swej dwuletniej działalności zdołał on przeprowadzić kilkadziesiąt kursów z rozmaitych dziedzin tak we Lwowie, jak i w miastach prowincjonalnych.

W końcu Izba wzięła w ostatnim roku czynny udział w VII Targach Wschodnich, powołując do życia Komitet Obywatelski dla popierania Targów Wschodnich. Komitet ten współpracował w urządzeniu zeszłorocznych Targów i wpłynął w wielu kierunkach na ich podniesienie oraz na postawienie ich na należytym poziomie.

Skład personalny organów Izby:

Prezydjum Izby: Prezydent Dr. Henryk Kolischer, 1 wiceprezydent Dr. Jan Jerzy Rucker, 2 wiceprezydent Tadeusz Höflinger.

Biuro Izby: Szef Biura: Dr. Władysław Stesłowicz. Dyrektorowie: Dr. Karol Trawiński, Ludwik Tenner. Wicedyrektorowie: Ryszard Dittrich, Dr. Filip Wachtel, inż. Stanisław Tatarczuch.

Biuro Urządzeń Rolnych Kółek Rolniczych

Podstawowym warunkiem podniesienia się dobrobytu ludności wiejskiej i zarazem utrwalenia potęgi gospodarczej Polski jest wzmożenie wytwórczości rolnej przez uregulowanie wadliwej struktury agrarnej oraz przez doprowadzenie gruntów do stanu, umożliwiającego maximum produkcji. Dla urzeczywistnienia tego celu potrzeba skoordynować wysiłki organów państwowych i samorządowych, tudzież instytucyj społeczno - gospodarczych. Wprawdzie w ciągu kilku lat prace nad przebudową ustroju rolnego posunęły się naprzód dość poważnie, jednakże na szereg lat pozostaje jeszcze do wykonania większa część prac, zwanych urządzeniami rolnemi, jako to scalenie gruntów rozdrobnionych, zniesienie służebności i szkodliwych wspólnot gruntowych, upełnorolnienie karłowatych gospodarstw do stanu samowystarczalności, wreszcie tworzenie nowych samodzielnych warsztatów pracy na roli w drodze parcelacji wielkich posiadłości ziemskich.

Pierwszorzędną rolę w uregulowaniu stosunków agrarnych odegrają niewątpliwie meljoracje rolne wszelkiego rodzaju. W Polsce jest około 18 miljonów hektarów gruntów, których wydajność wskutek złych stosunków hydrograficznych, a co za tem idzie wadliwych własności fizycznych, jest bardzo mała, tak że gospodarka rolna na tych gruntach ledwie się opłaca. Zmeljorowanie tych gruntów podniesie ich wydajność o 50% i więcej. Znaczne obszary nieużytków oraz gruntów małoużytecznych, nie nadających się do uprawy rolnej, winny być udostępnione należytej kulturze przez zalesienie. Lasy małej własności, zajmujące ogółem dużą powierzchnię, a nie przynoszące niemal żadnych dochodów, winny być należycie zagospodarowane.

Dla wykonania wszystkich tych prac nad polepszeniem ustroju rolnego potrzeba ogromnej ilości wykwalifikowanych sił technicznych, posiadających dobrą znapomość warunków gospodarczych wsi. Dla rozwoju tych prac ważne jest ich uprzystępnienie szerokiemu ogółowi drobnych rolników. Te powody skłoniły Centralny Związek Kółek Rolniczych do zorganizowania od 1-go Lutego 1927 roku specjalnego Wydziału Urządzeń Rolnych, który następnie dla usprawnienia działalności przekształcony został 9 Sierpnia 1927 roku na Sp. z ograniczoną odpowiedzialnością pod nazwą: **„Biuro Urządzeń Rolnych Kółek Rolniczych".** W kapitale zakładowym Biura, wynoszącym 100.000 zł., uczestniczy Centralny Związek Kółek Rolniczych w 51%; reszta udziałów należy do inż. meljoracji i mierniczych. Dyrektorami Biura są: p. Tomasz Wilkoński, Prezes Centralnego Związku Kółek Rolniczych i p. Tadeusz Różański, Członek Zarządu Głównego C. Z. K. R. Siedziba Biura mieści się w Warszawie przy ul. Langiewicza 3. — Biuro posiada Oddziały: w Kielcach, w Wilnie i Włocławku.

Działalność Biura Urządzeń Kółek Rolniczych obejmuje wykonywanie wszystkich prac, związanych z reformą rolną i meljoracjami. W szczególności Biuro wykonywa wszelkiego rodzaju roboty **miernicze:** komasacje i zamiany gruntów, znoszenie służebności, podział wspólnot, pomiary parcelacyjne, pomiary majątków i miast, plany regulacyjne, ustanie granic, sporządzanie i poświadczanie zgodności planów, odrysów i t. p. Z zakresu **meljoracji rolnych** Biuro organizuje spółki wodne, przeprowadza ekspertyzy, sporządza plany dla koncesyj prawno - wodnych i przemysłowych, przedewszystkiem zaś wykonywa **drenowanie** gruntów ornych, nawadnianie i osuszanie łąk, regulacje rzek, budowy stawów rybnych.

Biuro na podstawie upoważnienia Ministra Reform Rolnych przeprowadza parcelację nieruchomości ziemskich w całości lub częściowo.

Biuro poza tem wykonywa szacowanie i urządzanie lasów, zalesiania nieużytków, dostarcza sączków i cegły z własnych zakładów ceramicznych, sporządza projekty budowy dróg bitych i zwykłych.

Biuro udziela porad prawnych i technicznych z zakresu wyżej wymienionych prac, wyjednywa kredyty krótko i długoterminowe na meljorację, kupno ziemi, zagospodarowanie nowopowstałych parcel.

Prace z zakresu miernictwa Biuro wykonywa przez mierniczych upoważnionych i pomocników mierniczych, prace meljoracyjne przez inżynierów meljoracji i techników, inne przez odpowiednich specjalistów.

Na początku 1928 roku Biuro zatrudniało: 15 inżynierów, 15 techników z dłuższą praktyką meljoracyjną, 22 techników, pomocników projektantów i praktykantów, 18 mierniczych upoważnionych, mierniczych I klasy i pomocników, 12 dozorców drenarskich stałych, nie licząc kilkunastu sezonowych, wreszcie 25 pracowników w Oddziałach, w Wydziale Ogólnym, Cegielni i Laboratorjum Chemicznem.

Ze względu na brak dozorców robót meljoracyjnych wykonawczych, Biuro urządziło w jesieni 1927 roku kurs teoretyczno - praktyczny meljoracyjny, który ukończyło z dobrym wynikiem 12 uczniów.

Biuro Urządzeń Rolnych Kółek Rolniczych wykonało od 1-go Lutego 1927 roku do 1-go Lutego 1928 roku następujące prace meljoracyjne:

Zorganizowano Spółek Wodnych	200
Wykonano zdjęć niwelacyjnych na obszarze	35.000 ha.
Sporządzono projekty meljor. dla obszaru	22.000 ha.
Projekty w wykonaniu	10.000 ha.
Robót wykonawczych	1.000 ha.

W sezonie wiosennym i jesiennym 1928 roku Biuro projektuje przeprowadzić około 10.000 ha, robót wykonawczych meljoracyjnych.

Prace miernicze Biuro wykonywa na obszarze około 18.000 ha., w przeważnej części komasacyjnych.

Poza tem Biuro wykonało szereg pomniejszych prac, jak ekspertyzy, szacowanie lasów, plany koncesyj prawno - wodnych i t. p.

Tak olbrzymia ilość wykonanych prac dobitnie świadczy o potrzebie istnienia takiej instytucji, jak Biuro Urządzeń Rolnych Kółek Rolniczych i rokuje Biuru wspaniały rozwój.

Inż. St. Seweryn.

DZIAŁ VI.

BANKI I GIEŁDY.

Ogólna charakterystyka bankowości polskiej w r. 1927

W roku 1925 po załamaniu się złotego nieomal wszystkie banki akcyjne w Polsce znalazły się w niezwykle krytycznej sytuacji. Słabsze banki wpadły w stan zupełnej niewypłacalności, najsilniejsze, bardzo zresztą nieliczne, przystąpiły do uzdrowienia swych stosunków o własnych siłach, innym zaś poważniejszym bankom pośpieszył z pomocą Rząd, udzielając ze specjalnie utworzonego sześćdziesięciopięciomiljonowego funduszu t. zw. kredytów sanacyjnych, dzięki którym banki te były w możności przetrwać najcięższe początkowe chwile kryzysu i przystąpic do rozwikłania swych nieraz niezmiernie splątanych interesów

Ponieważ kryzys 1925 r. nastąpił prawie bezpośrednio po okresie inflacji, który wbrew wszelkim pozorom rozkwitu bankowości polskiej wyczerpał ją nieledwie do ostatnich granic, sytuacja była o wiele trudniejszą, niż to ówcześnie sobie wyobrażano. Jednak, może właśnie dzięki ostrości tego kryzysu i konieczności zastosowania bardziej radykalnych środków zaradczych, sanacja stosunków bankowych postępowała szybko i sytuacja nieomal z miesiąca na miesiąc poprawiała się znacznie.

Wobec niemożności uruchomienia w chwili ogólnego kryzysu gospodarczego trudnych do realizacji aktywów, przystąpiono w pierwszym rzędzie do wprowadzenia znacznych oszczędności, w szczególności zaś do zmniejszenia nadmiernie rozbudowanych aparatów bankowych. Licznie i niejednokrotnie zupełnie bezplanowo pootwierane oddziały prowincjonalne zostały w znacznej części dość szybko zamknięte, nadmierny i wielokrotnie zupełnie nieodpowiedni personel został usunięty, a likwidacja słabych banków, opierających swe istnienie jedynie na konjunkturze inflacyjnej, wpływała nad wyraz dodatnio na poprawę ogólnej sytuacji bankowości.

Istniejące obecnie banki akcyjne, za bardzo nielicznemi wyjątkami, można już śmiało uważać za uzdrowione i znajdujące się w stadjum ponownego rozwoju. Dzięki przebytemu kryzysowi banki nabyły wiele doświadczenia i kierunek ich operacji idzie obecnie po bardziej właściwych torach, z których zboczył w dobie inflacji.

Uzdrowienie naszych stosunków bankowych znajduje dziś już pełne zrozumienie nawet w szerokich kołach naszego społeczeństwa, o czem świadczy szybki wzrost wkładów, przyczem zaznaczyć należy, że stosunkowo szybciej wzrastają wkłady średnie, co oznaczałoby, że dotyczą one szerokich kół najbardziej pożądanych klijentów bankowych.

Przytoczone poniżej niektóre bardziej charakterystyczne dane łącznych bilansów 70 istniejących obecnie w Polsce banków akcyjnych (i 110 istniejących w początkach 1925 r.) kategorycznie stwierdzają, że sytuacja bankowości polskiej, aczkolwiek nieodpowiada jeszcze w dostatecznej mierze wymogom naszego życia gospodarczego, to jednak jest w zupełności zadawalającą i niewątpliwie bankowość nasza znajduje się obecnie na drodze do szybkiego rozwoju. Przypuszczać można, że niedaleki jest już moment, kiedy szersze koła społeczeństwa uznają, że banki akcyjne w Polsce nietylko zasługują na zaufanie—na co wskazuje już obecnie wzrost wkładów, ale że udział w ich kapitałach zakładowych jest pewnym i zyskownym interesem. Że tak jest istotnie może świadczyć dążność do zdobycia już dziś udziału w naszej bankowości bardziej przewidującego, a jednak ostrożnego kapitału zagranicznego.

Dane łącznych bilansów 70 banków akcyjnych w Polsce (w milj. zł.):

	31/7 1925	31/12 1925	31/1 1926	31/7 1926	31/12 1926	31/7 1927	31/12 1927
Pasywa							
Kapitały własne	157	156	166	159	154	208	200
Wkłady	394	332	307	404	516	671	799
w tem term.	83	66	73	99	114	175	222
B-ki Nostro zagr.	11	93	84	81	79	96	165
% i prowizja	56	71	65	49	68	48	96

	31/7 1925	31/12 1925	31/1 1926	31/7 1926	31.12 1926	31/7 1927	31/12 1927
Aktywa							
Kasa i sumy do dyspoz. waluty i dew.	46	48	40	55	81	66	108
Pap. wartoś. i akcje	60	55	57	49	48	63	68
Dyskonto weksli	323	214	214	261	314	472	613
Weksle protestowane	7	19	21	17	16	17	11
Poż. terminowe	76	74	74	76	75	130	27
R-ki bieżące	326	327	300	343	395	518	613
B-ki Nostro zagr.	37	31	39	49	67	62	68
Koszty handlowe	58	76	67	46	66	45	81
Nieruchomości	111	103	115	105	99	115	114
Ogólna suma bilan.	1.125	1.024	1.067	1.082	1.237	1.598	2.048
Gwarancje	169	170	170	166	185	146	212
Inkaso	157	70	74	72	79	132	196

W. Broniewski.

Działalność banków prywatnych w r. 1927, należących do Związku Banków w Polsce*)

1. Rozwój operacyj wkładowych.

Pomyślna sytuacja gospodarcza kraju w 1927 r. odbiła się korzystnie na rozwoju bankowości. Dopływ kapitałów zagranicznych i wzmożony, aczkolwiek powolny, proces kapitalizacji wewnętrznej rozszerzył znacznie podstawy działania dla instytucyj kredytowych, — ożywienie zaś obrotów gospodarczych wpłynęło na zwiększenie operacyj bankowych. Porównywując sumy bilansowe 29-ciu banków związkowych z początku i z końca 1927 r., obserwujemy wzrost operacyj bankowych o 62%, a mianowicie z 880 miljonów złotych na 1.434 miljony złotych. Wkłady bankowe wykazują z miesiąca na miesiąc znaczny wzrost, świadcząc o wzmożeniu się zamożności społeczeństwa, jak również o wzroście zaufania do instytucyj kredytowych. W szczególności wzrost ten zaznacza się w ostatnich dwóch miesiącach 1927 r., gdy, po doprowadzeniu do skutku pożyczki stabilizacyjnej, usunięte zostały wszelkie obawy co do zachwiania się waluty polskiej. Rozwój operacyj wkładowych w poszczególnych miesiącach przedstawił się w 29-ciu bankach związkowych, jak następuje:

Data	Wkłady terminowe	Rachunki czekowe	Korespondenci „Loro"	Razem wkłady wszelkich typów
	w miljonach złotych			
31.XII 1926	75	242	23	341
31. I 1927	88	246	25	359
28. II „	92	255	31	378
31. III „	89	262	37	399
30. IV „	94	299	39	433
31. V „	100	306	48	454
30. VI	106	311	46	463
31.VII „	117	329	46	492
31.VIII „	128	323	47	498
30. IX „	132	335	45	513
31. X „	133	341	43	518
30. XI „	145	362	50	557
31.XII „	154	368	54	576

W ciągu roku więc wkłady wzrosły o 236 miljonów złotych, t. j. o 70%, przyczem główny wzrost wykazują wkłady terminowe, które na początku roku stanowiły 22% ogólnej sumy wkładów, a na końcu roku — 27%. Daje się również zauważyć dopływ wkładów na dłuższe terminy, czego w latach ubiegłych zupełnie nie było. Podczas gdy w roku 1926 wkłady związane były terminem 14-dniowym, najdłużej zaś miesięcznym, — to w roku 1927, w szczególności przy końcu tego roku, istnieją już wkłady trzymiesięczne i dłuższe, stanowiąc blisko 25% ogólnej sumy wkładów terminowych. Maksymalna stopa procentowa, którą banki płaciły od wkładów, wynosiła w r. 1926: w pierwszem półroczu, przy wkładach a vista, — 12%, w III-cim kwartale 10%, a w IV kwartale — 8%. W 1927 r. stopa ta zostaje obniżona od 1 stycznia — na 7%, zaś od 1 marca — na 6%. Maksymalna stopa procentowa od wkładów terminowych w ciągu ostatnich dwóch lat obniżona została z 18% na 10%. Wobec wzrastającej tendencji ruchu wkładowego w bankach należy się spodziewać dalszego obniżenia stopy procentowej w roku 1928.

Pełny obraz rozwoju rynku kapitału pieniężnego w kraju daje następujące zestawienie:

WKŁADY W INSTYTUCJACH KREDYTOWYCH.

INSTYTUCJE	31.XII 1925 r.	31.XII 1926 r.	31.XII 1927 r.
	w miljonach złotych		
OGÓŁEM . .	**568,5**	**1.114,8**	**1.790,2**
Bank Polski ¹)	49,0	125,0	184,2
Bank Gospod. Krajowego ¹)	77,2	195,3	292,0
Państwowy Bank Rolny ¹)	1,2	8,0	34,9
Banki komunalne	8,2	15,1	24,1¹)
Banki prywatne związkowe	205,1	340,8	576,6
Banki pryw. niezwiązkowe	35,6	58,7	58,8²)
Oddziały zagran. banków .	29,9	55,1	81,7
Pocztowa Kasa Oszczędn. .	65,0	128,8	200,9
Kasy oszczędności	58,2	125,0	243,0¹)
Spółdzielnie kredytowe . .	38,1	63,0	94,0²

W ciągu więc roku 1927 wkłady we wszystkich instytucjach kredytowych wzrosły o 675 miljonów złotych. W roku 1926 wzrost wynosił 546 miljonów złotych. Szczególnie silny wzrost wkładów w roku sprawozdawczym daje się zauważyć w bankach związkowych — o 236 miljonów złotych i w kasach oszczędności — o 118 miljonów. Wkłady we wszystkich instytucjach kredytowych przed wojną wynosiły, według obliczeń Głównego Urzędu Statystycznego, ca. 3.100 miljonów złotych.

2. Kredyty zagraniczne.

Po zawarciu pożyczki stabilizacyjnej zwiększyły się bardzo znacznie kredyty, udzielane przez banki zagraniczne bankom polskim. Wskazuje na to rozwój

*) Na podstawie sprawozdania Związku Banków w Polsce za r. 1928.

¹) Bez rachunków i lokat skarbowych.
²) Dane na 30 września 1927 r.

pozycyj na rachunkach korespondentów zagranicznych „Nostro".

		w miljonach złotych
31.XII.	1926	58
31.I.	1927	61
28.II.	„	57
31.III.	„	53
30.IV.	„	47
31.V.	„	59
30.VI.	„	66
31.VII.	„	72
31.VIII.	„	64
30.IX.	„	72
31.X.	„	94
30.XI.	„	114
31.XII.	„	130

3. Operacje kredytowe.

Równomiernie ze wzrostem wkładów rozwijały się

BANK AMERYKAŃSKI
W POLSCE
SPÓŁKA AKCYJNA
WARSZAWA
KRÓLEWSKA 3.
Telefony: 11-29, 11-24, 11-58, 11-47, 12-85.
ADRES TELEGRAFICZNY: „AMBANK — WARSZAWA"

ogólna suma kredytów, z których korzystało w instytucjach kredytowych życie gospodarcze w grudniu 1927 r., wynosiła 1.875 miljonów złotych.

Rynek kredytu krótkoterminowego wykazuje w roku 1927 znaczną poprawę. Można stwierdzić, że zapotrzebowanie kredytowe przemysłu i wielkiego handlu znajduje całkowite zaspokojenie w instytucjach bankowych. Dowodem tego jest fakt, że kredyt dyskontowy Banku Polskiego nie był w całej pełni wykorzystany, a rozpiętość między przyznanym i wykorzystanym kredytem w ciągu roku stale się zwiększała, wynosząc na początku roku 135 miljonów złotych, a na koniec roku — 194 miljony złotych. Dobre weksle kupieckie znajdowały zawsze ujście w Banku Polskim, w bankach prywatnych, bądź w Banku Gospodarstwa Krajowego.

Stopa dyskontowa Banku Polskiego wynosiła na początku roku 9 i pół %, poczynając od dnia 13 maja 1927 r. — 8%. Stopa dyskontowa banków prywatnych obniżona została z 15% do 12%. Większe banki pierwszorzędnym klijentom liczyły 11%. Pomimo tak znacznej poprawy stosunków w dziedzinie kedytowej, istniała jednak w roku sprawozdawczym duża rozpiętość pomiędzy rynkiem bankowym a niezorganizowanym rynkiem prywatnym, na którym stopa dyskontowa wahała się od 18 do 24% w stosunku rocznym.

Wzmożenie procesu kapitalizacji, wyrażającego się w dopływie wkładów do banków, wpłynęło w silnym stopniu na uniezależnienie się banków od polityki redyskontowej Banku Polskiego. Stosunek redyskonta w Banku Polskim do dyskonta w bankach związkowych wynosił w dniu 31 grudnia 1927 r. 43%, a mianowicie na 463 miljony złotych zdyskontowanych weksli banki związkowe zredyskontowały na sumę 200 miljonów złotych. Jeżeli jednak potrącić od sumy redyskonta te kwoty, które banki trzymają na bezprocentowych rachunkach żyrowych w Banku Polskim, to stosunek kredytów, z których banki związkowe korzy-

		w miljonach złotych		%
31.I.	1927	202	420	48
28.II.	„	217	435	50
31.III.	„	235	453	51
30.IV.	„	253	480	52
31.V.	„	249	513	48
30.VI.	„	261	529	50
31.VII.	„	275	565	49
31.VIII.	„	274	563	49
30.IX.	„	288	585	49
31.X.	„	287	612	47
30.XI.	„	334	671	50
31.XII.	„	375	707	53

Pod koniec więc roku 1927 banki związkowe wykazują poprawę pod względem płynności swych ope-

[1]) Po potrąceniu redyskonta w Banku Polskim.

[2]) Zmniejszenie się sumy kredytów, udzielonych przez Bank Gospodarstwa Krajowego, zostało spowodowane przeniesieniem kredytów krótkoterminowych w łącznej sumie ca. 180 miljonów złotych do pozycji kredytów długoterminowych.

[1]) Gotowizna, waluty, korespondenci „Nostro", weksle w portfelu.

[2]) Wkłady i zagraniczni korespondenci „Nostro".

pozycyj na rachunkach korespondentów zagranicznych „Nostro".

		w miljonach złotych
31.XII.	1926	58
31.I.	1927	61
28.II.	„	57
31.III.	„	53
30.IV.	„	47
31.V.	„	59
30.VI.	„	66
31.VII.	„	72
31.VIII.	„	64
30.IX.	„	72
31.X.	„	94
30.XI.	„	114
31.XII.	„	130

3. Operacje kredytowe.

Równomiernie ze wzrostem wkładów rozwijały się w roku sprawozdawczym operacje kredytowe. Ogólna suma kredytów, udzielonych na początku 1927 r., wynosiła 514 miljonów złotych. Suma ta wzrosła pod koniec roku o 364 miljony, t. j. o 70%.

Bankowość prywatna w roku 1927 odzyskała stopniowo właściwą jej rolę regulatora rynku kredytu krótkoterminowego. Gdy w roku 1926 bankowość prywatna zaspakajała 38% całego zapotrzebowania kredytowego, to w roku 1927 stosunek ten podniósł się do 50%. Poniżej podajemy ustosunkowanie się poszczególnych źródeł kredytowych.

	31.XII.1926	31.XII.1927
	(w miljonach złotych)	
Banki związkowe [1]	359	657
Bank Polski	331	497
Bank Gospodarstwa Krajowego [1]	301	236 [2]
Państwowy Bank Rolny [1]	52	213
Oddziały banków zagranicznych [1]	55	129
Pocztowa Kasa Oszczędności	25	43
Ogółem	1.123	1.775

Jeżeli uwzględnić, że banki prywatne, nienależące do Związku, udzieliły kredytów krótkoterminowych na sumę ca. 100 miljonów złotych, to otrzymamy, że ogólna suma kredytów, z których korzystało w instytucjach kredytowych życie gospodarcze w grudniu 1927 r., wynosiła 1.875 miljonów złotych.

Rynek kredytu krótkoterminowego wykazuje w roku 1927 znaczną poprawę. Można stwierdzić, że zapotrzebowanie kredytowe przemysłu i wielkiego handlu znajduje całkowite zaspokojenie w instytucjach bankowych. Dowodem tego jest fakt, że kredyt dyskontowy Banku Polskiego nie był w całej pełni wykorzystany, a rozpiętość między przyznanym i wykorzystanym kredytem w ciągu roku stale się zwiększała, wynosząc na początku roku 135 miljonów złotych, a na koniec roku — 194 miljony złotych. Dobre weksle kupieckie znajdowały zawsze ujście w Banku Polskim, w bankach prywatnych, bądź w Banku Gospodarstwa Krajowego.

Stopa dyskontowa Banku Polskiego wynosiła na początku roku 9 i pół %, poczynając od dnia 13 maja 1927 r. — 8%. Stopa dyskontowa banków prywatnych obniżona została z 15% do 12%. Większe banki pierwszorzędnym klijentom liczyły 11%. Pomimo tak znacznej poprawy stosunków w dziedzinie kedytowej, istniała jednak w roku sprawozdawczym duża rozpiętość pomiędzy rynkiem bankowym a niezorganizowanym rynkiem prywatnym, na którym stopa dyskontowa wahała się od 18 do 24% w stosunku rocznym.

Wzmożenie procesu kapitalizacji, wyrażającego się w dopływie wkładów do banków, wpłynęło w silnym stopniu na uniezależnienie się banków od polityki redyskontowej Banku Polskiego. Stosunek redyskonta w Banku Polskim do dyskonta w bankach związkowych wynosił w dniu 31 grudnia 1927 r. 43%, a mianowicie na 463 miljony złotych zdyskontowanych weksli banki związkowe zredyskontowały na sumę 200 miljonów złotych. Jeżeli jednak potrącić od sumy redyskonta te kwoty, które banki trzymają na bezprocentowych rachunkach żyrowych w Banku Polskim, to stosunek kredytów, z których banki związkowe korzystały w Banku Polskim, do weksli, zdyskontowanych przez te banki, wynosił na 31 grudnia 1927 r. 36%. Stosunek kredytów, wykorzystanych w Banku Polskim, do łącznej sumy kredytów, udzielonych przez banki związkowe w formie dyskonta i otwartego kredytu, wynosił na koniec roku 19%.

4. Płynność banków.

Płynność aktywów bankowych utrzymywana była w pierwszej połowie roku i w ostatnich miesiącach 1927 r. w wysokości powyżej 50%. W miesiącach od lipca do listopada przeciętna płynność banków związkowych nie była wystarczająca. Podając poniżej zestawienie, świadczące o stosunku płynnych aktywów do zobowiązań w 29 bankach związkowych w poszczególnych miesiącach 1927 r., — zwracamy uwagę dla porównania, że w 6-ciu wielkich bankach berlińskich stosunek ten, według bilansów na 31 października 1927 r., wahał się w granicach od 51% do 56%.

DATY		Płynne aktywa[1])	Zobowiązania[2])	Stosunek %-wy płynnych aktywów do zobowiązań
		w miljonach złotych		%
31.I.	1927	202	420	48
28.II.	„	217	435	50
31.III.	„	235	453	51
30.IV.	„	253	480	52
31.V.	„	249	513	48
30.VI.	„	261	529	50
31.VII.	„	275	565	49
31.VIII.	„	274	563	49
30.IX.	„	288	585	49
31.X.	„	287	612	47
30.XI.	„	334	671	50
31.XII.	„	375	707	53

Pod koniec więc roku 1927 banki związkowe wykazują poprawę pod względem płynności swych ope-

[1]) Po potrąceniu redyskonta w Banku Polskim.
[2]) Zmniejszenie się sumy kredytów, udzielonych przez Bank Gospodarstwa Krajowego, zostało spowodowane przeniesieniem kredytów krótkoterminowych w łącznej sumie ca. 180 miljonów złotych do pozycji kredytów długoterminowych.

[1]) Gotowizna, waluty, korespondenci „Nostro", weksle w portfelu.
[2]) Wkłady i zagraniczni korespondenci „Nostro".

racyj i osiągają normę, która odpowiada wymogom przezornej polityki bankowej. Natomiast mniej korzystnie przedstawia się sprawa pogotowia kasowego, które wykazuje stałą tendencję zniżkową.

DATY	Kasa, waluty, korespondenci „Nostro"	Zobowiązania[1])	Stosunek %-wy gotowizny do wkładów
	w miljonach złotych		%
31.I. 1927	97	420	23
28.II. „	94	435	22
31.III. „	98	450	22
30.IV. „	100	480	21
31.V. „	90	513	17
30.VI. „	103	529	19
31.VII. „	104	565	18
31.VIII. „	99	563	17
30.IX. „	90	585	15
31.X. „	90	612	15
30.XI. „	104	670	15
31.XII. „	133	707	19

Wprawdzie w 1927 r. sytuacja gospodarcza uległa znacznej poprawie i zwiększył się w bankach odsetek zobowiązań terminowych, jednak nie wydaje się wskazanem, aby banki tak znacznie obniżyły stosunek aktywów, nadających się natychmiast do zrealizowania, do zobowiązań. Należy podkreślić, że niektóre banki utrzymywały swe pogotowie kasowe na poziomie stałym dostatecznie wysokim.

5. Koszty handlowe.

Wysokość kosztów handlowych w roku 1927 zwiększyła się w porównaniu do roku 1926 skutkiem konieczności podwyższenia pensyj urzędnikom bankowym, jak również wskutek zwiększenia personelu, spowodowanego wzrostem operacyj bankowych. Koszty handlowe wynosiły w roku sprawozdawczym przeciętnie około 5 miljonów złotych miesięcznie.

Zwiększenie kosztów handlowych spowodowało, że stosunek ich do środków obrotowych wykazuje nieznaczną zaledwie poprawę.

W poszczególnych latach stosunek kosztów handlowych do wkładów wynosił, jak następuje: w końcu 1924 r. — 3%, w końcu 1925 r. — 2%, w końcu 1926 r. 1.1%, a w końcu 1927 r. — 1%. Ogólna wysokość kosztów handlowych banków związkowych w roku 1927 wyniosła 57,8 milj. zł., suma zaś procentów i prowizyj 64,8 milj. zł. W roku więc sprawozdawczym rentowność bieżącego interesu bankowego wykazuje dalszą poprawę w porównaniu z latami ubiegłemi.

6. Rentowność.

Pod względem zyskowności rok 1927 był niewątpliwie korzystniejszy dla banków, niż rok 1926 co pozwoliło większości banków wypłacić dywidendę wyższą, niż za rok 1926. Poniżej podajemy wykaz kapitałów własnych banków związkowych według stanu na 31 grudnia 1927 r. oraz wysokość dywidendy, wypłaconej za rok 1926 i 1927.

[1]) Wkłady i zagraniczni korespondenci „Nostro".

NAZWA INSTYTUCJI	Kapitał zakładowy	Kapitały zapasowe	Dywidenda za 1926 rok.	Dywidenda za 1927 rok.
	w tys. złotych		%	
Akcyjny Bank Hipoteczny Lwów	5.000	1.511	6	8
Bank Angielsko-Polski Warszawa	2.000	271	12	8
Bank Cukrownictwa Poznań . .	6.000	1.263	12	14
Bank Dyskontowy Warszawski w Warszawie	10.000	3.664	8	10
Bank Handlowo - Przemysłowy w Łodzi	2.000	996	6	8
Bank Handlowy w Warszawie .	20.000	24	—	6
Bank Komercjalny w Krakowie .	1.000	62	—	—*)
Bank Kwilecki, Potocki i S-ka w Poznaniu	2 400	743	9	10
Bank Ludowy w Inowrocławiu . .	155	357	10	—*)
Bank Komercjalny w Krakowie .	5.000	119	—	—*)
Bank Przemysłowców w Poznaniu	750	527	—	—*)
Bank Przemysłowców Polskich w Warszawie	1.000	135	—	—*)
Bank Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego w Poznaniu . . .	600	103	—	—*)
Bank M. Stadthagen w Bydgoszczy	1.000	83	—	6
Bank Towarzystw Spółdzielczych w Warszawie	2.500	116	4	6
Bank Unji w Polsce w Warszawie	1 000	3	4	—*)
Bank Zachodni w Warszawie . .	5.040	1.080	6	8
Bank Ziemiański w Warszawie . .	5.000	559	—	12**)
Bank Związku Spółek Zarobkowych w Poznaniu	20.000	600	4	6
Polski Bank Komunalny w Warszawie	2.000	293	2	4
Polski Bank Przemysłowy we Lwowie	6.000	2 750	—	—
Pomorski Bank Rolniczy w Toruniu	1.005	117	6	—*)
Powszechny Bank Kredytowy w Warszawie	2.000	30	4	—*)
Powszechny Bank Związkowy w Polsce we Lwowie	2.000	445	10	12
Poznański Bank Ziemian w Poznaniu	1.200	486	8	—*)
Śląski Bank Eskontowy w Bielsku	1.410	446	8	10
Śląski Zakład Kredytowy w Bielsku	1.000	456	10	12
Ziemski Bank Kredytowy we Lwowie	700	10	—	—*)
Ogółem . . .	107.760	17.249	—	—

Rentowność banków byłaby znacznie wyższa, gdyby nie obciążające je wysokie podatki oraz koszty świadczeń społecznych. Tak np. Bank Towarzystw Spółdzielczych wykazuje w sprawozdaniu za 1927 r. czysty zysk w sumie 327.000 złotych, podatki—291.000 złotych i koszty świadczeń społecznych — 23.000 złotych; Bank Dyskontowy Warszawski, przy czystym zysku w 1927 r. 1.875.000 złotych, uiścił podatków w wysokości 760.000 złotych i świadczeń społecznych — 223.000 złotych; Bank Związku Spółek Zarobkowych, przy czystym zysku za 1926 r. 1.200.000 złotych, uiścił podatków i świadczeń społecznych 785.000 złotych; Powszechny Bank Związkowy w Polsce, przy czystym zysku za 1926 r. 200.000 złotych, uiścił podatków 336.000 złotych; Bank Zachodni, przy czystym zysku za 1926 r. 600.000 złotych, uiścił podatków 166.000 złotych. Z przytoczonych wyżej przykładów widać, że z ogólnego zysku przynajmniej ¼ idzie na pokrycie podatków, — w poszczególnych zaś wypadkach stosunek ten wzrasta do połowy, a nawet do ⅗.

*) Dywidenda za 1927 r. jeszcze nie ustalona.

**) Bank Ziemiański nie jest spółką akcyjną, wobec czego dywidendy właściwej nie wypłaca. Czysty jego zysk, przelany Towarzystwu Kredytowemu Ziemskiemu, jako właścicielowi, wyniósł 600.000 złotych, co w stosunku do kapitału stanowi 12%.

7. Sieć bankowa w Polsce.

Na 1 października 1927 r. sieć bankowa w Polsce przedstawiała się, jak następuje:

liczba prywatnych banków akcyjnych	56
liczba posiadanych przez nie oddziałów	162

Z uwzględnieniem Banku Polskiego, liczącego 60 placówek, Banku Gospodarstwa Krajowego, liczącego 20 placówek i Państwowego Banku Rolnego, liczącego 8 placówek, — polska sieć bankowa liczyła przy końcu 1927 roku 306 placówek wobec 296 w końcu 1926 r. i 386 w 1925 r.

Główne miasta Rzeczypospolitej liczyły pod koniec 1927 r. następującą ilość instytucyj bankowych:

Warszawa	35
Lwów	20
Katowice	16
Łódź	16
Poznań	16
Kraków	14
Wilno	8

Działalność banków państwowych w zakresie kredytu długoterminowego

Podstawowem zadaniem naszych dwuch banków państwowych — Banku Gospodarstwa Krajowego oraz Państwowego Banku Rolnego — jest udzielanie długoterminowego kredytu w formie zabezpieczonych hipotecznie obligów. Bank Gospodarstwa Krajowego upoważniony jest w tym celu do emisji listów zastawnych na hipoteki ziemskie i miejskie, obligacyj komunalnych i kolejowych, wreszcie obligacyj bankowych na potrzeby naszego przemysłu. Państwowy Bank Rolny zaś może emitować listy zastawne na cele, związane z przebudową ustroju rolnego, oraz z podniesieniem drobnych gospodarstw wiejskich.

Rozwój emisji długoterminowych walorów zależy od dwuch głównych czynników: po pierwsze od stopnia zaufania nabywców do emitenta, powtóre od pojemności danego rynku na tego rodzaju papiery wartościowe. O ile chodzi o nasze banki państwowe, to zmiana nastrojów psychicznych społeczeństwa i poprawa sytuacji gospodarczej w ostatnich czasach stworzyły względnie pomyślne warunki dla ich działalności emisyjnej. Co się tyczy czynnika zaufania do długoterminowych zobowiązań Banku Gosp. Kraj. i Państw. Banku Rolnego, to w chwili obecnej jest on, zdaje się, na dobre utrwalony nietylko w naszem społeczeństwie, lecz i zagranicą. Przyczynia się do tego nietylko solidne zabezpieczenie realne tych obligów, oparte na bardzo ostrożnie przeprowadzonym szacunku obciążonej nieruchomości, oraz na specjalnych funduszach, lecz także wystawienie tych papierów w pełnowartościowej walucie, wyłączające straty, mogące powstać z ewentualnych wahań wartości obiegowego pieniądza, i zaopatrzenie ich w gwarancję Skarbu Państwa. Poza tem poczynając mniej więcej od połowy 1926 r., zaczęła wybitnie wzrastać pojemność naszego rynku wewnętrznego na długoterminowe walory banków państwowych, czego rezultatem była nietylko możność zwiększenia emisyj, lecz również znaczna zwyżka kursu giełdowego tych papierów. Okoliczność ta miała wielkie znaczenie także ze względu na częściowe uniezależnienie się od nabywców zagranicznych. Tak np. w 1925 r., a częściowo nawet w 1926 r. Bank Gospodarstwa Krajowego ulokował prawie całą emisję obligacyj komunalnych zagranicą. Natomiast emisję listów zastawnych w Zł. w złocie, która przybrała większe rozmiary od połowy 1926 r., można już było pozbywać na rynku wewnętrznym.

O rozmiarach emisyj obu banków państwowych w I-ej połowie r. ub. mówi następujące zestawienie:

Stan w dniu	Bank Gospodarstwa Krajowego				Państwowy Bank Rolny	Razem banki państwowe
	8% listy zastawne w Zł. w złocie	8% oblig. komun. w Zł. w złocie	8% oblig. dolar. w $	Razem w Zł. w zł.	8% listy zast. w Zł. w złocie	wszystkie walory w Zł. w złocie
31/XII 1926	7,556.350	27,314.500	12,161.000	97,925.850	4,517.600	102,443.450
30/VI 1927	16,525.350	29,270.600	12,025.000	108,084.950	13,922.300	122,007.250

Z liczb tych wynika, że w I-em półroczu r. ub. rozwijała się prawie wyłącznie emisja listów zastawnych obu banków państwowych. Emisje obligacyj komunalnych Banku Gosp. Krajowego pochodzą z lat 1925 i 1926 i zostały prawie całkowicie ulokowane w Szwajcarji (oblig. w zł. w złocie), oraz w Stanach Zjednoczonych (obligacje dol. wydane firmie Ulen & Co.). W I-em półroczu r. ub. wydano tylko szeregowi samorządów w b. Kongresówce kilkanaście pożyczek w formie obligacyj w zł. w złocie na sumę około zł. w zł. 2 milj., które również zostały uplasowane zagranicą.

Przechodząc do omawiania emisji listów zastawnych przez obie instytucje w I-em półroczu r. ub., nie można im nie odmówić poważnego sukcesu w tym względzie. W okresie tym bowiem emisja listów zastawnych Banku Gosp. Krajowego wzrosła o 119 proc., a Państwowego Banku Rolnego o 208 proc. Powodze-

nie w tym względzie jest tem większe, że wszystkie te walory zostały ulokowane na rynku krajowvm.

Z kolei rzeczy przejdźmy do omówienia długoterminowych pożyczek w listach zastawnych obu tych instytucyj. Bank Gospodarstwa Krajowego udziela tego rodzaju kredyty na termin do lat 35 i pół większej własności rolnej na spłatę uciążliwych zobowiązań dłużnych i na podniesienie gospodarstwa oraz właścicielom nieruchomości miejskich na konwersję wydawanych przez siebie zaliczek budowlanych, a także na remont i odnowienie starych domów. Stan tego rodzaju kredytów w dniu 30 czerwca r. ub. w porównaniu ze stanem w dniu 31 grudnia 1926 r. z podziałem na poszczególne województwa przedstawia się następująco (w zł. w złocie):

Województwo	Stan w dniu 31/XII 1926 r.						Stan w dniu 30/VI 1927 r.					
	Poż. ziemskie		Poż. miejskie		Razem		Por. ziemskie		Poż. miejskie		Razem	
	Ilość	Kwota	Ilość	Kwota	Ilość	Kwota	Ilość	Kwota	Ilość	Kwota	Ilość	Kwota
Warszawskie	17	723 000	48	2,145.700	65	2,868.700	36	2,096.000	72	3,361.200	108	5,457.200
Lubelskie	6	360.000	3	44.500	9	404.500	21	1,241.000	4	64.500	15	1,305.500
Łódzkie	3	225,000	2	115.000	5	340.000	6	430 000	4	162.500	10	592.500
Kieleckie	3	102.000	1	7.500	4	109.500	7	267.000	3	69.500	10	336.500
Białostockie . . .	4	192.000	4	80 300	8	272 300	10	624.000	4	80.300	14	704.300
Wileńskie	4	177.000	3	150.000	7	327.000	11	502.000	9	531.500	20	1,033.500
Nowogrodzkie . .	1	50.000	—	—	1	50.000	5	335.000	—	—	5	335.000
Poleskie	—	—	—	—	—	—	2	115.000	3	140.000	3	165.000
Wołyńskie	—	—	—	—	—	—	1	35 000	1	50 000	4	175.000
Razem b. zab. ros.	38	1,829.000	61	2,543.000	99	4,372.000	99	5,645.000	100	4,459.500	199	10,104 500
Pomorskie	1	100.000	1	6.500	2	106.500	4	235.000	2	131.500	6	336.500
Poznańskie . . .	9	695 000	10	116.500	19	811.500	15	1,505.000	16	486.500	31	1,991.500
Razem b. zab. pruski	10	795.000	11	123.000	21	918.000	19	1.740.000	18	618.000	37	2,358.000
Lwowskie	2	170.000	28	1,000.450	30	1,170.450	8	508.000	43	1,256.950	51	1,764.950
Krakowskie . . .	4	175.000	13	514.500	17	689.500	7	510.000	20	1,207.500	27	1,717.500
Stanisławowskie . .	1	50.000	5	61.400	6	111.400	2	150.000	9	115.400	11	265.400
Tarnopolskie . .	2	295.000	—	—	2	295.000	2	295.000	1	20.000	3	315.000
Razem b. zab. austr.	9	690 000	46	1,576.350	55	2,266.550	19	1,463.000	73	2,599.850	92	4,062.850
Razem Polska . .	57	3.314.000	118	4,242.350	175	7,556.350	137	8,848.000	191	7,677.350	328	16,525.530

W powyższem zestawieniu przedewszystkiem uderza znacznie większy wzrost pożyczek ziemskich, niż miejskich. W przeciągu omawianego półrocza pierwsze wzrosły o 166 proc., drugie o 81 proc. W ten sposób, gdy pożyczki miejskie w końcu 1926 r. miały przewagę nad ziemskiemi, to w końcu czerwca r. ub. stosunek ten jest wręcz odwrotny. Przyczyną tego zjawiska jest słaby rozwój ruchu budowlanego, będący następstwem niskiego dochodu społecznego, nie pozwalającego prywatnym jednostkom ani na wznoszenie własnym kosztem nowych domów, ani też na opłatę stosunkowo (choć nie absolutnie) wysokiego komornego w nowowzniesionych budowlach. Natomiast wzrost długoterminowego zadłużenia majątków ziemskich w Banku Gospodarstwa Krajowego jest naturalnem zjawiskiem. Rolnictwo bowiem od chwili wybuchu wojny było prawie zupełnie pozbawione długoterminowego kredytu, który został zniszczony przez niepewność stosunków, inflację, a następnie trudności, wynikające z kryzysu gospodarczego w latach 1924 — 1926. Dopiero w miarę poprawy stosunków gospodarczych 1926.7 r., a przedewszystkiem wzrostu pojemności krajowego rynku na walory hipoteczne, otwierają się dla rolnictwa możliwości korzystania z długoterminowego kredytu, będącego nieodzownym czynnikiem jego postępu.

Co się tyczy podziału pożyczek pomiędzy poszczególne dzielnice, to należy zauważyć, że Bank Gosp. Krajowego dąży do równomiernego rozprowadzenia ich pomiędzy poszczególne części kraju. Na pierwszem miejscu stoi, rzeczywiście, b. zabór rosyjski, jako największa ze wszystkich trzech dzielnic kraju i najbardziej wyniszczona przez wojnę. Możnaby w tem miejscu zarzucić nieproporcjonalnie wielki udział woj. warszawskiego w kredytach tej części Polski. Zauważyć jednak należy, że w pożyczkach tego województwa mieszczą się kredyty budowlane m. st. Warszawy, mającego pod tym względem specjalne wymagania. Powtóre, porównanie pożyczek, udzielonych b. dzielnicy rosyjskiej, w końcu 1926 r. i w końcu 1-ego półrocza r. ub., wskazuje nam na stosunkowo mniejszy wzrost udziału woj, warszawskiego w ogólnej sumie kredytów, niż pozostałych województw. W okresie tym bowiem Bank Gospodarstwa Krajowego zwiększył m. in. kredyty udzielane wschodnim województwom, kierując je także do województw nie korzystających dotychczas z jego usług w dziedzinie długoterminowego kredytu.

Również wzrosły wybitnie pożyczki, udzielone b. dzielnicy pruskiej. Jednakoż stosunkowo dość skromny udział tej części kraju w ogólnej sumie długoterminowego kredytu Banku Gospod. Krajowego objaśnia się tem, że w b. zaborze pruskim rozwija się przy pomocy finansowej samorządów dość ożywiony ruch budowlany i że tamtejsze potrzeby kredytowe rolnictwa nie są tak palące, jak w reszcie Rzplitej. Wynika więc z tego mniejsze zapotrzebowanie ze strony Poznańskiego i Pomorza na długoterminowy kredyt w Banku Gospod. Krajowego.

Bardzo pomyślnie rozwinęła się również działalność Państwowego Banku Rolnego w dziedzinie długoterminowego kredytu w formie 8 proc. listów zast. w zł. w złocie. Instytucja ta udziela tego rodzaju pożyczek właścicielom gospodarstw wiejskich o obszarze, nie przekraczającym podstawowych norm władania, przewidzianych w ustawie z dnia 28 grudnia 1925 r. o wykonaniu reformy rolnej, na następujące cele: na kupno gruntów z parcelacji prywatnych majątków i z parcelacji majątków, powierzonych Państw. Bankowi Rolnemu w komis; na pokrycie reszty ceny kupna działek, nabytych z parcelacji, na kupno gruntu poza parcelacją, jak również na spłatę za działki, nabyte przed wojną; na spłatę uciążliwych zobowiązań pieniężnych i na inwestycje rolne. Prócz tego z pożyczek tych mogą korzystać również właściciele ziemscy w związku z przeprowadzoną przez nich parcelacją.

Działalność Państw. Banku Rolnego w dziedzinie długoterminowego kredytu amortyzacyjnego w ciągu I półrocza r. ub. ilustruje następująca tablica (w zł. w złocie):

(patrz tablica obok)

Województwo	Stan wypłaconych pożyczek w d. 1/I 1927 r.		Stan wypłaconych pożyczek w d. V/III 1927 r.	
	Ilość pożyczek	Kwota	Ilość pożyczek	Kwota
Warszawskie . . .	475	1,650.000	1.433	5,081.9C0
Łódzkie	528	1,037.700	863	2,086.900
Kieleckie	578	687.450	1,023	1,413.450
Lubelskie	337	624.300	1,008	2,277.500
Białostockie . . .	34	136.750	151	698.600
Wileńskie	2	2.200	142	460.500
Nowogródzkie . .	18	75.100	75	276.400
Poleskie	3	10.700	134	137.400
Wołyńskie . . .	135	252.550	801	1,237.050
Razem b. dziel. ros.	2.110	4,476.750	5.530	13,669.700
Poznańskie	—	—	—	—
Pomorskie	14	28.850	15	31.100
Razem b. dziel. prus.	14	28.850	15	31.100
Krakowskie	1	12.000	4	170.600
Lwowskie	—	—	2	19.100
Stanisławowskie .	—	—	1	1 250
Tarnopolskie . . .	—	—	3	30.550
Razem b. dziel. austr.	1	12.000	10	221.500
Razem Polska . . .	2.125	4,517.600	5,555	13,922.300

Z tablicy tej wynika, że dotychczas Państw. Bank Rolny koncentrował swą działalność głównie na terytorjum b. dzielnicy rosyjskiej, gdzie ruch parcelacyjny wymaga specjalnej pomocy finansowej ze strony tej instytucji. Jednakowoż, jak z liczb powyższych wynika, Państwowy Bank Rolny w I półroczu 1927 r. zaczął intensywnie udzielać długoterminowego kredytu również innym dzielnicom, zwłaszcza w b. zaborze austrjackim. W najbliższym czasie stan kredytów dla b. dzielnicy pruskiej i austrjackiej niewątpliwie wzrośnie. Z pożyczek, przyznanych przez Bank po dzień 1 lipca r. ub., w sumie zł. w zł. 24.6 miljn. — na obie te dzielnice przypada zł. w zł. 3.5 miljn. Zaznaczyć w tem miejscu trzeba, że naogół ilość pożyczek Państw. Banku Rolnego wzrasta b. pokaźnie z zł. 2.125 w końcu 1926 r. do zł. 5.555 w dn. 1 lipca r. b. Przeciętnie 1 pożyczka w dn. 1.I 1927 r. wynosiła zł. w zł. 2.126, w dniu 1.VII 1927 r. — zł. w zł. 2.500.

Zobaczymy w dalszym ciągu, ile i jakie kwoty pożyczek przypadają na poszczególne kategorje kredytów. Pouczy nas o tem następujące zestawienie, podające podział według celów, na jakie kredyty Państw. Banku Rolnego były obracane (według stanu w dn. 1.VII 1927 r.; w zł. w złocie):

CEL POŻYCZKI	Ilość pożyczek	Suma w złotych w złocie	Obszar gruntów obciążonych w ha
Na kupno gruntu	5.182	10.525.250	33.591
W tem na:			
a) kupno z parcelacji majątków prywatnych	4.526	8.801.950	27.624
b) kupno z parcelacji majątków, powierzonych P.B.R. w komis	72	28.650	234
c) na pokrycie reszty ceny kupna działek, nabytych z parcelacji	452	1.116.800	3.351
d) na kupno gruntu poza parcelacją, jak również na spłatę za działki, nabyte przed wojną	130	412.800	1.270
e) pożyczki awansowe dla właścicieli majątków ziemskich na parcelację	2	164 950	1.112
Na spłatę uciążliwych zobowiązań pieniężnych i na inwestycje rolne	373	3.397.050	21.311
Razem	5.555	13.922.300	54.902

Z liczb powyższych wynika, że przeważająca część długoterminowych kredytów Państw. Banku Rolnego popłynęła narazie na kupno gruntów przedewszystkiem z parcelacji prywatnych majątków. W najbliższej przyszłości jednak wzrośnie również stan pożyczek, udzielonych na spłatę uciążliwych zobowiązań i na inwestycje rolne. Z przyznanych bowiem po dzień 1 lipca r. b. kredytów w kwocie zł. w złocie 24 miljn. przypada na tego rodzaju pożyczki zł. w złocie 8 miljonów.

Z wyżej powiedzianego wynika, że mimo tego, iż działalność Państw. Banku Rolnego w dziedzinie długoterminowego kredytu miała nieco jednostronny charakter, tak pod względem terytorjalnym, jak i charakteru samych pożyczek, to jednak instytucja ta dąży na tem polu do ekspansji na terenie całego kraju i do

zaopatrywania rolników nietylko w kredyt na kupno gruntów, lecz również w kredyt konwersyjny oraz inwestycyjny.

Na zakończenie niniejszego przeglądu pozwolimy sobie przytoczyć tabelę kursów długoterminowych obligów Banku Gospdarstwa Krajowego oraz Państw. Banku Rolnego, notowanych na Giełdzie Warszawskiej w poszczególnych miesiącach r. ub. (w procentach nominału):

		Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec
8% listy zastawne w złotych w złocie Banku Gospodarstwa Krajowego	Kurs najniższy	80	84	85	86	92	92	92
	„ najwyższy	84	85	86	92	92	92	92
	„ ultimo mies.	84	84	86	92	92	92	92
8% obligacje komunalne w złotych w złocie Banku Gospodarstwa Krajowego .	Kurs najniższy	—	—	—	—	93	92	92
	„ najwyższy	—	—	—	—	93	93	92
	„ ultimo mies.	—	—	—	—	93	93	92
8 % listy zastawne w złotych w złocie Państwowego Banku Rolnego	Kurs najniższy	79.25	83	85	85.50	92	92	92
	„ najwyższy	84	85	86	92	92	92	92
	„ ultimo mies.	84	85	86	92	92	92	92

Z liczb tych wynika, że największa poprawa kursu powyższych walorów nastąpiła w kwietniu r. ub., poczem nastąpiła pewna stabilizacja. Zważywszy, że w połowie 1926 r. trudno było znaleźć nabywcę na listy zastawne po kursie 80 za 100, kurs giełdowy 92 za 100, utrzymujący się przytem na niezmienionym poziomie, należy uważać za niewątpliwy sukces.

W. Borowski.

Działalność instytucyj prywatnych w zakresie kredytu długoterminowego

W żadnej dziedzinie nie poczyniła inflacja takich spustoszeń, jak w dziedzinie kredytu długoterminowego. Z chwilą jednak wprowadzenia złotego w 1924 r. rozpoczęliśmy powolną odbudowę tego kredytu. Zrazu ograniczyła się ona niemal wyłącznie do przerachowania wierzytelności w zdeprecjonowanych walutach, później w 1925 r. zaczęliśmy dokonywać niewielkich narazie nowych emisyj. Jednakowoż zachwianie kursu złotego stanęło na przeszkodzie szerszemu rozwojowi tej akcji. Dopiero stabilizacja krajowej waluty w drugiej połowie 1926 r., wzrost rodzimej kapitalizacji i powrót zaufania do stałości stosunków gospodarczych kraju — pozwoliło instytucjom prywatnym na rozpoczęcie bardziej intensywnej działalności w zakresie długoterminowego kredytu emisyjnego.

Wśród prywatnych instytucyj, prowadzących interes kredytu długoterminowego, na pierwszy plan wybijają się towarzystwa kredytowe ziemskie, od których rozpoczniemy nasz przegląd. W tym celu przytoczymy następujące dane (w tys. zł.):

Instytucja	Rodzaj emisji	Stan w dniu 31-XII 1924 r.	Stan w dniu 31 XII 1925 r.	Stan w dniu 31-XII 1926 r.	Stan w dniu 30 VI 1927 r.
Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w Warszawie[2])	4½% listy zast. w zł.	134.247	131.071	126.225	122.649
	4% „ „ „	10.937	10.335	9.792	9.447
	Razem 4½% i 4% listy zast.	144.884	141.407	136.016	132.096
	8% listy zast. w zł.	—	—	—	92
	8% listy dol. w dol.	259	2.948	2.187	4.708
Poznańskie Ziemstwo Kredytowe	4% listy zast. w zł.	—	—	—	37.388
	6% rent. listy żytnie w q. żyta	1.598	1.737	1.770	1.816
	8% dol. listy zast. w dol.	2.037	3.052	4.064	4.566
Towarzystwo Kredytowe Ziemskie we Lwowie	4% listy zast. w zł.	10.140	10.099	9.869	9.473
	4½% „ „ „	973	968	962	925
	Razem 4 i 4½% listy zast.	11.113	11.067	10.831	10.398
	8% listy zast. w dol.	—	1.229	1.282	2.078
Razem:	4 i 4½% listy zast. w zł.	—	—	—	179.882
	8% listy zast. w dol.	2.296	7.229	8.533	11.352
	6% rent. listy żytnie w q. żyta	1.598	1.737	1.770	1.816
	8% listy zast. w zł.	—	—	—	92

Podsumowanie skonwertowanych emisyj listów zastawnych w końcu lat 1924, 1925 i 1926 okazało się niemożliwe ze względu na to, że Poznańskie Ziemstwo Kredytowe, przeprowadziło przerachowanie swych wierzytelności markowych dopiero w r. b., wobec czego wartość ich w poprzednich latach była wielkością w stanie płynnym. Jednakowoż suma zwaloryzowanych wierzytelności towarzystw kredytowych ziemskich, wynosząca w połowie 1927 r. blisko zł. 180 miljn., jest bądź co bądź kwotą dość pokaźną jak na obecne stosunki, i zaprzecza rozpowszechnionemu mniemaniu o zwolnieniu się majątków ziemskich z zobowiązań hipotecznych w okresie dewaluacji.

Najwcześniej do emitowania długoterminowych walorów, opiewających na stały miernik wartości, przystąpiło Pozn. Ziemstwo Kred. Jeszcze bowiem w okresie inflacji na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 30.VII 1923 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 83.1923) przystąpiło ono z dniem 1 lipca 1923 r. do wydawania pożyczek w 6 proc. rentowych listach żytnich i 8 proc. dolarowych listach zastawnych. Charakterystyczną cechą tych walorów jest to, że nie podlegają one umorzeniu, lecz zapłata kapitału z ich tytułu nastąpić ma z dn. 1 lipca 1933 r. w pieniężnej równowartości żyta wzgl. w dolarach. Oczywiście, że tego rodzaju kredyty są dla dłużników bardzo ciężkie, tem bardziej, że były one w znacznej części zaciągnięte w okresie inflacyjnym, w którym ustosunkowanie się cen żyta lub kursów dolara było zgoła inne niż obecnie i prawdopodobnie będzie również odmienne niż w terminie płatności. Stąd też Pozn. Ziemstwo Kredytowe przystąpiło w r. ub. do emitowania zwykłych amortyzacyjnych listów zastawnych w dolarach. Emisje listów zastawnych w dolarach, dokonane w 1925 r. w stosunkowo dość znacznych rozmiarach przez Towarzystwa Kredytowe Ziemskie w Warszawie i Lwowie poszły prawie całkowicie na zapłatę podatku majątkowego, a więc na cele fiskalne, a nie na produkcyjne. Dopiero w 1926 r. oba te towarzystwa rozpoczynają emitować listy zastawne, na potrzeby wytwórczości rolnej. W 1927 r. emisja tych listów dzięki otwarciu dla niej dostępu do rynku angielskiego i amerykańskiego przybrała w Tow. Kred. Ziemsk. w Warszawie rozmiary dość znaczne. Ostatnio instytucja ta przystąpiła do wypuszczania specjalnej serji 8 proc. listów zast. Zaciągający pożyczkę w tych papierach decydują, czy mają wziąć w listach złotowych czy w dolarowych. W pierwszym wypadku musi on przedstawić nabywcę na listy zastawne po pewnym ustalonym kursie.

Uwzględniając brak kapitałów krajowych, nadających się do lokaty w długoterminowych obligach, oraz trudności nasze na zagranicznych rynkach pieniężnych, przyznać trzeba, że ziemstwa nasze mimo wszystko zrobiły w ostatnich trzech latach dość znaczny wysiłek w kierunku restytucji ziemskiego kredytu emisyjnego. Świadczy o tem przedewszystkiem emisja 8 proc. listów dolarowych, która w końcu I półrocza r. b. w porównaniu z końcem 1924 roku wzrosła przeszło pięciokrotnie. Inna rzecz, że oprocentowanie pożyczek, wydanych w tych listach jest za wysokie dla rolnictwa i że warunki spłaty kapitału dłużnego są przeważnie bardzo niedogodne, lecz jest to wynik ogólnych stosunków kredytowych i gospodarczych.

Emisje towarzystw kredytowych miejskich przedstawiają się bez prównania gorzej, niż ziemstw kredytowych. Jednakowoż i tutaj nastąpił ostatnio stosunkowo dość znaczny postęp. Potwierdza to następujące zestawienie (w tys. zł.):

Instytucja	Rodzaj emisji	Stan w dniu 31-XII 1924 r.	Stan w dniu 31-XII 1925 r.	Stan w dniu 31-XII 1926 r.	Stan w dniu 30-VI 1927 r.
Towarzystwo Kredytowe m. st. Warszawy	4½% listy zast. 5% " " 8% " "	— — —	8.900 19.524 286	21.273 49.580 475	21.034 49.556 8.782
Towarzystwo Kredytowe m. Łodzi	4½% listy zast. 5% " " 8% " "	— — —	— — —	— — —	5.329 9.655 349
Towarzystwo Kredytowe m. Siedlec	5% listy zast. 10% " "	— —	690 60	670 60	651 799
Piotrkowskie Tow. Kred. Miejskie	5% listy zast. 8% " "	3.215 —	3.181 —	3.166 —	3.084 90
Towarzystwo Kredytowe m. Kalisza	5% listy zast. 8% " "	1.648 —	1.646 2	1.617 6	1.580 464
Towarzystwo Kredytowe m. Radomia	5% listy zast.	—	1.085	957	937
Towarzystwo Kredytowe m. Częstochowy	5% list zast.	1.797	1.742	1.717	1.705
Lubelskie Towarzystwo Kredytowe Miejskie	5% listy zast. 10% " "	2.312 100	2.229 1.354	2.134 1.329	2.079 2.662
Razem:	4½ i 5% listy zast. 8 i 10% " "	— 100	— 1.702	— 1.870	95.610 13.146

W powyższem zestawieniu zostało pominięte Towarzystwo Kredytowe m. Płocka, które doniedawna jeszcze nie przeprowadziło konwersji swych wierzytelności w zdeprecjonowanej walucie, oraz Tow. Kredytowe m. Suwałk, które znajduje się w stanie zastoju. Jak z wyżej przytoczonych liczb wynika, nieru-

chomości miejskie w b. Kongresówce są obciążone zwaloryzowanym długiem hipotecznym na rzecz towarzystw miejskich w kwocie przeszło zł. 95 miljn., z czego 60 miljonów, a więc blisko ⅔, przypada na Warszawę. W odróżnieniu od ziemstw, towarzystwa kredytowe miejskie przystąpiły do emitowania nowych seryj w 8 i 10-procentowych listach zastawnych nie w dolarach, lecz w złotych obiegowych. Jak z wyżej podanego zestawienia wynika, nowa ta emisja przypada właściwie dopiero na 1927 r., przyczem ⅔ zostało dokonane przez Towarzystwo Kredytowe m. st. Warszawy. Nowe listy zastawne były lokowane na rynku wewnętrznym. Oprocentowanie ich, podobnie jak listów ziemskich, jest wygórowane i spłacanie tych walorów wymaga poważnych wysiłków finansowych ze strony dłużników.

Działalność banków akcyjnych w dziedzinie kredytu emisyjnego jest zupełnie nieznaczna, jak to wykazuje poniższe zestawienie (w tys. zł.):

Instytucja	Rodzaj emisji	Stan w dniu 31-XII 1924 r.	Stan w dniu 31-XII 1925 r.	Stan w dniu 31-XII 1926 r.	Stan w dniu 30-VI 1927 r.
Wileński Bank Ziemski — Wilno	4½% listy zast. w Zł.	41.520	39.941	37.540	36.319
	8% listy zast. w dol.	—	135	117	159
	10% " " " "	34	42	34	28
Akcyjny Bank Hipoteczny — Lwów	4½% listy zast. w Zł.	14.886	14.886	14.886¹)	14.886¹)
	8% listy zast. w dol.	—	—	56	258
Ziemski Bank Hipoteczny — Lwów	4½% listy zast. w Zł.	376	369	328	328¹)
Ziemski Bank Kredytowy — Lwów	4½% listy zast. w Zł.	661	772	743	730
	8% listy zast. w dol.	—	786	987	977
Razem:	4½% listy zast. w Zł.	57.443	55.968	53.497	52.263
	8% i 10% listy zast w dol	34	177	217	445
	8% listy zast. w Zł,	—	786	98	997

Widzimy więc, że banki akcyjne nie odgrywają obecnie większej roli w dziedzinie kredytu emisyjnego. Najpoważniejszy z nich jest Wileński Bank Ziemski, który emitował najpierw 10%-we, a później 8%-we listy zastawne w dolarach na spłatę podatku majątkowego. Akcyjny Bank Hipoteczny ujawnił żywszą działalność na tem polu dopiero w r. b., emitując pewną ilość 8% list. zast. w dolarach na hipoteki ziemskie i miejskie.

Na uwagę zasługują nowe emisje złotowe Ziemskiego Banku Kredytowego, rozpoczęte w trudnych warunkach w 1925 r.

Z pozostałych prywatnych instytucyj emisyjnych zasługują na uwagę: Polski Bank Komunalny w Warszawie i Towarzystwo Kredytowe Przemysłu Polskiego. Pierwsza z nich emitowała 6% obligacje komunalne, których stan po dokonaniu konwersji przedstawiał się następująco (w tys. zł.):

31/XII 1925 r.	227
31/XII 1926 r.	227
30/VI 1927 r.	209

Prócz tego rozpoczął Bank Komunalny w 1927 r. emisję 8% obligacyj komunalnych w zł. w złocie¹), których stan w dniu 30/VI 1927 r. wynosił zł. w zł.¹) 3,670.000. Towarzystwo Kredytowe Przemysłu Polskiego emitowało następujące walory (podajemy daty zestawienia bilansów rocznych Towarzystwa, w tys. zł.)

	31/III 1925 r.	*31/III 1926 r.*	*31/III 1927 r.*
7% listy zast. w funt.	156	291	289
8% " w funt.	—	—	8
8% " w dol.	—	2.364	2.264

Na zakończenie podsumujmy najpierw zwaloryzowane emisje prywatnych instytucyj kredytowych, które według stanu w dn. 30/VI 1927 r. przedstawiały się w sposób następujący (w tys. Zł.):

Towarzystwa kredytowe ziemskie	179.882
" " miejskie	95.610
Banki akcyjne	52.263
Państw. Bank Komunalny . . .	209
Razem:	327.964

¹) Zł. parytetowe z r. 1924.

Wynika z tego, że przeszło połowa zwaloryzowanych emisyj przypada na towarzystwa kredytowe ziemskie, a przeszło 40% całości na samo Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w Warszawie (zł. 132,096.000).

Zróbmy teraz analogiczne zestawienie dla nowych emisyj, dokonanych w okresie złotowym, przyczem emisje, wystawione w innym mierniku, niż złoty, przeliczmy na złote obiegowe. Otrzymamy wtenczas obraz następujący (w tys. zł.; stan w dn. 30/VI 1927 r.):

Instytucje	*Emisje*	*Suma*	*Zł.*
Towarzystwa Kredytowe Ziemskie	8% listy zast. w dol. .	11.352	101.033
	8% listy zast. w zł. .	92	92
	6% rent. listy żytnie . w q. żyta	1.816	91.163²)
Razem w Zł.:		—	192.288
Towarzystwa Kredytowe Miejskie	8% i 10% listy zast. w zł.	13.116	13.146
Banki akcyjne . .	8% i 10% listy zast. w dol. .	445	3.960
	8% listy zast. w zł. . . .	977	977
Razem w Zł.:		—	4.937
Polski Bank Komunalny . . .	8% obl. w zł. w zł. . .	3.670	6.812
Tow. Kredytowe Przemysłu Polsk.	7% i 8% listy zast. w f. . .	297³)	12.920
	8% listy zast. w dol. . .	2.264	20.150
Razem w Zł.:		—	33.070
Instytucje prywatne ogółem w Zł.:		—	249.753

¹) Z powodu braku danych wzięto sumy z poprzedniego okresu, które zresztą wobec powolnego procesu umarzania listów nie odbiegają zbyt daleko od rzeczywistych.

²) Przeliczono na złote według przeciętnej ceny żyta na Giełdzie Poznańskiej w czerwcu 1927 r., wynoszącej zł. 50.20 za kwintal.

³) Stan wd niu 31/III 1927 r.

Z ostatecznego podsumowania wynika tedy, że prywatne instytucje długoterminowego kredytu emitowały do połowy r. b. różnego rodzaju zabezpieczonych realnie walorów na pokaźną sumę około ¼ miljarda złotych obiegowych. Jeżeli dodamy do tego stan emisyj banków państwowych w dniu 30/VI 1927 r., wynoszący zł. w zł. [1]) 122.007 tys., czyli Zł. obieg.209.852 tys., otrzymamy jako sumę wszystkich emisyj krajowych instytucyj Zł. 459.605 tys. W chwili, kiedy piszemy niniejsze słowa, kwota ta z pewnością przekracza już pół miljarda złotych. Wynika więc z tego, że mimo trudności, jakie napotyka u nas odbudowa długoterminowego kredytu, osiągnęliśmy na tem polu w ostatnich trzech latach dość znaczne sukcesy. Dalszy rozwój krajowej kapitalizacji i otwarcie dostępu do zagranicznych rynków pieniężnych pozwoli prawdopodobnie już w najbliższym czasie na znaczne zwiększenie operacyj emisyjnych naszych instytucyj długoterminowego kredytu.

W. Borowski.

Kredyt rolniczy a Związek Polskich Instytucyj Ziemskich Kredytu Długoterminowego

Po zjednoczeniu byłych trzech zaborów w jedno niepodległe Państwo Polskie istniejące na jego terytorjum instytucje kredytu długoterminowego znalazły się w nader trudnem położeniu. Sam kredyt hipoteczny zamarł niemal zupełnie. Nie było bowiem w kraju oszczędności, które by się w listach zastawnych ziemskich, czy miejskich lokować chciały, zwłaszcza, iż listy te opiewały narazie jeszcze w trzech dawnych walutach państw zaborczych, lub w nieokreślonej wartości markach polskich. Tem mniej mogła być mowa o umieszczeniu naszych papierów zagranicą.

Równocześnie różnice w prawie hipotecznem i w statutach instytucyj poszczególnych dzielnic stwarzały szereg trudności dla organizujących się polskich władz skarbowych i administracyjnych.

W celu obrony wspólnych interesów i popierania rozwoju racjonalnego kredytu długoterminowego założony został w 1920 r., z siedzibą w Warszawie „Związek Polskich Instytucyj Kredytu Długoterminowego", którego statut, zatwierdzony dnia 23 marca tegoż roku, przewidywał następujące czynności:

1. Związek występuje do Władz z przedstawieniami lub projektami, dotyczącemi kredytu długoterminowego i interesów polskich instytucyj, które tego kredytu udzielają.

2. Udziela na żądanie Władz opinji o projektach ustaw i zarządzeń.

3. Prowadzi statystykę kredytu długoterminowego, zbiera i opracowuje wszelkie materjały, dotyczące tegoż kredytu w Polsce i innych państwach i wogóle podejmuje i przeprowadza prace badawcze lub naukowe, które z kredytem hipotecznym mają związek.

Do Związku weszły trzy Towarzystwa Kredytowe Ziemskie (Warszawa, Poznań, Lwów), Wileński Bank Ziemski, Galicyjski Bank Krajowy, Polski Bank Krajowy, Akc. Bank Hipoteczny we Lwowie, Bank Kredytu Hipotecznego w Warszawie, Bank Ziemiański w Warszawie, Związek Kas Oszczędności w Małopolsce, Towarzystwo Kredytowe m. Siedlec, T-wo Kredytowe m. Białegostoku, T-wo Kredytowe m. Lublina, T-wo Kredytowe m. Częstochowy, T-wo Kredytowe m. Warszawy, T-wo Kredytowe m. Łodzi, T-wo Kredytowe m. Piotrkowa, T-wo Kredytowe m. Kalisza, T-wo Kredytowe m. Radomia, T-wo Kredytowe m. Kielc.

W pierwszym okresie swej akcji Związek opracował szereg memorjałów i projektów znaczenia ogólnego, które były poważnie brane pod uwagę przez czynniki tak rządowe, jak i ustawodawcze, a zarazem uzgadniał i dostosowywał do nowych warunków działalność instytucyj różnych dzielnic.

Gdy nadeszła chwila ustalenia zasad przerachowywania zobowiązań przedwojennych, Związek był powołany do wydania swej opinji i czynił to, biorąc pod uwagę tak interes swoich stowarzyszonych, względnie klijentów, jak i właścicieli listów zastawnych. Nadmienić jednak wypada, iż co do skali waloryzacyjnej, ustalnej przez t. zw. „Komisję profesora Zolla" i ogłoszonej za obowiązującą rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 maja 1924 r., Związek o opinję zapytywany nie był.

Moment waloryzacji był momentem, w którym otworzyła się realna możliwość wznowienia kredytu długoterminowego i wówczas ścisła współpraca instytucyj kredytu ziemskiego i miejskiego okazała się, z powodu różnych dziedzin ich działalności, zbędną.

Towarzystwa kredytowe miejskie i banki hipoteczne stopniowo wycofywały się ze Związku, tak, iż w końcu roku 1925 pozostały w nim tylko trzy wyżej wspomniane Towarzystwa Kredytowe Ziemskie i Wileński Bank Ziemski. Te cztery Instytucje na podstawie statutu, zatwierdzonego dnia 6 listopada 1925 roku, tworzą **„Związek Polskich Instytucji Ziemskiego Kredytu Długoterminowego"**.

Zarząd Związku, posiadającego siedzibę w Warszawie (Kredytowa 1), stanowią pp.:

Prezes: Władysław Glinka, Wiceprezes: Mieczysław Szuldrzyński. Członkowie Prezydjum: August Janisławski, Franciszek Żaba, Bronisław Pieńkowski. Zastępcy Członków Prezydjum: Jerzy Fiedorowicz, Andrzej Walchnowski, Ludwik Bryndza-Nacki. Komisja Rewizyjna: Hipolit Dunin - Wąsowicz, Kazimierz Skarżyński, Henryk Ciechomski.

Działalność „Związku Polskich Instytucyj Kredytu Długoterminowego" przekształconego, jak już zaznaczyliśmy w „Związek Polskich Instytucyj Ziemskiego Kredytu Długoterminowego", może poszczycić się całym szeregiem wystąpień i poczynań, które nie pozostały bez wpływu na pracę czynników rządowych około tworzenia podwalin gospodarczych pod gmach państwowości Polskiej, oraz na rozwój gospodarki krajowej. Na wymienienie zasługują wystąpienia następujące:

1. Memorjał do Ministra Skarbu w sprawie spłat wierzytelności Instytucyj Kredytu Długoterminowego (wznowienie memorjału złożonego dnia 4-go

[1]) Zł. parytetowe z r. 1924.

grudnia 1920 r.). Memorjał w sprawie popularności listów zastawnych w b. zaborze rosyjskim.

2. Uwagi, dotyczące zapowiedzianych w Ustawie o wykonaniu reformy rolnej dopełniających ustaw i przepisów wykonawczych.

3. Memorjał w sprawie niewłaściwego pobierania przez Kasę Skarbową opłat stemplowych przy emisji listów zastawnych.

4. Memorjał w sprawie strat, na jakie mogą być narażone instytucje kredytu długoterminowego wskutek przywileju przyznanego opłatom podatku majątkowego.

5. Uwagi i wnioski co do podziału Państwa na okręgi ekonomiczne, projektowane przez Pana Ministra Reform Rolnych.

6. Uwagi i wnioski co do taryf użytków rolnych w każdym z wyżej wspomnianych okręgów ekonomicznych.

7. Ponowny memorjał w sprawie podatku majątkowego.

8. Memorjał co do urzędowego kursu listów zastawnych Banku Rolnego, jaki ma być ustalony przez Ministra Reform Rolnych.

9. Projekt Statutu Międzynarodowego Instytutu długoterminowego kredytu ziemskiego, przesłany Międzynarodowej Parlamentarnej Konferencji Handlowej w Brukseli.

10. Projekt Statutu Międzynarodowego Instytutu długoterminowego kredytu ziemskiego, przesłany Międzynarodowemu Instytutowi Rolniczemu w Rzymie.

11. Stałe odpowiedzi na ankiety przeprowadzane przez Ministerstwa, Międzynarodowy Instytut Rolniczy w Rzymie oraz inne instytucje krajowe i zagraniczne.

W działalności swej Związek postawił jednak sobie zarazem za pierwszorzędne zadanie zdobycie rynków zagranicznych dla polskiego listu zastawnego ziemskiego, celem zaopatrzenia rolnictwa w możliwie tani kredyt, niezbędny na inwestycje, a zarazem na konwersję bankowych zobowiązań wekslowych o rujnującej stopie procentowej. Celem uniknięcia wzajemnej konkurencji na rynkach zagranicznych, wskazanem było stworzenie jednego wspólnego polskiego listu zastawnego ziemskiego, w którego emisji partycypowałyby cztery Instytucje, należące do Związku. Długi szereg narad i prac poświęcił Związek rozwiązaniu tego zagadnienia. Niestety, różnice w prawodawstwie hipotecznem poszczególnych dzielnic w sposobie szacowania majątków ziemskich, w zabezpieczeniu pożyczek i w odpowiedzialności za nie dłużników i t. d. nie pozwoliły bez radykalnych zmian w statucie Instytucyj wytworzyć wspólnego listu zastawnego. Mogło narazie dojść jedynie do porozumienia między członkami Związku co do emitowania w przyszłości listów zastawnych o jednakowym wyglądzie zewnętrznym, o tej samej stopie procentowej, o tym samym terminie płatności kuponów półrocznych i o jednym okresie umorzenia.

Narazie instytucje związkowe lokują stale mniejsze partje swych listów dolarowych w Ameryce, Londynie, Wiedniu i Pradze Czeskiej, oraz na rynku wewnętrznym, po kursie o kilka punktów niższym od kursów przedwojennych. Ponieważ listy te opiewają w dolarach, są 8-procentowe, a zarazem amortyzują się w krótkich okresach, ryzyko walutowe i wysokie raty półroczne powstrzymują właścicieli ziemskich od zaciągania pożyczek. Większe zapotrzebowanie istnieje na 8-procentowe pożyczki złotowe, udzielane od wiosny 1927 r. przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w Warszawie, lecz lokowanie tych listów jest możliwe jedynie w kraju.

Wkrótce mające być udzielane pożyczki w listach dolarowych nieco niżej oprocentowanych i o 30-to letnim okresie umorzenia będą dla właścicieli ziemskich znacznie odpowiedniejsze. Jeśli otworzy się dla tych listów większy zbyt zagranicą, w czem Rząd niewątpliwie przyjdzie z wydatną pomocą, rolnictwo nasze znajdzie środki do szerokiego rozwoju. W Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, otwiera się obecnie pomyślna konjunktura dla lokaty polskich ziemskich papierów procentowych. Tamtejsze jednak prawodawstwo i zwyczaje wymagają, aby była w tym celu wypuszczona specjalna emisja, któraby szczególnym wymaganiom rynku amerykańskiego zadośćczyniła.

Instytucje związkowe w dalszym ciągu zmierzają do swej unifikacji, lecz dla powodów wyżej przytoczonych, do których dodać należy czynnik moralny odrębnej, więcej, niż wiekowej tradycji, ewolucja ta rozłożona być musi na szereg lat, a przedewszystkiem czekać musimy, aż Państwo Polskie wyjdzie z absurdu pięciu kodeksów cywilnych, obowiązujących w jednym kraju. Tymczasem jednak ujednostajnienie między członkami Związku stopy procentowej okresu umorzenia i przynajmniej zewnętrznego wyglądu ich nowych listów dolarowych, już znacznie ułatwi zbyt takowych na rynku amerykańskim.

Władysław Glinka.

Ustrój pieniężny *)

1. Środki płatnicze, wybijane przez Skarb Państwa.

Waluta Rzeczypospolitej Polskiej oparta jest na złocie. Jednostką rachunkową waluty polskiej jest złoty (w skrócie: „zł" — bez kropki). Złoty dzieli się na 100 groszy (w skrócie „gr" — bez kropki). Z jednego kg. czystego złota wybija się 5.924.44 złotych, co w stosunku do franka złotego wynosi 1.72 zł, a do dolara 8.9141 zł. Wysokość emisji monet złotych jest nieograniczona. Są one wybijane na rachunek Skarbu Państwa oraz na rachunek osób prywatnych, zgłaszających do przebicia na monety złote ilości złota nie mniejsze, niż 100 gr. czystego złota.

Poza monetami złotego są na rachunek Skarbu Państwa wybijane i puszczane w obieg monety z innych metali.

Wybijanie monet należy do praw zwierzchniczych Państwa i jest wyłącznie jego przywilejem.

Będą wybijane monety następujące:

Monety wybijane	złotych po	Próba prawna w tysiącznych	Próba odchylenia w obie strony w tysiącznych	Waga prawna gram.	Waga odchylenia w obie strony w tysiączn.	Średnica mm.
złote	100	900	2	18,7546	1	30
	50	900	2	9,3773	1	24
	25	900	2	4,68865	2	19,5
srebrne	5	750	2	18	3	33
	2	500	3	10	5	27
niklowe	1	z czystego niklu	.	7	.	25
	0,50		.	5	.	23
	0,20		.	3	.	20
	0,10		.	2	.	17,6
bronzowe	0,05	miedzi 950	.	3	.	20
	0,02	cyny 40	.	2	.	17,6
	0,01	cynku 10	.	1,5	.	14,7

Monety złote wybijane będą ze stopu, zawierającego na 1000 części ogólnej wagi 900 części złota i 100 części miedzi. Z 1 kg. takiego stopu wybijane będą 5.332 zł. (z 1 kg. czystego złota wybija się 5.924,44 zł. — art. 2 rozp. Prezydenta Rzplitej z 13 paźdz. 1927 roku o stabilizacji złotego). Monety złote po 25 zł. otrzymują historyczną nazwę dukata.

Monety srebrne 5 złotowe wybijane będą ze stopu, zawierającego na 1000 części 750 części srebra i 250 części miedzi, monety 2 złotowe — 500 części srebra i 500 części miedzi.

W porównaniu z dotychczasowym stanem rzeczy, ustalonym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 kwietnia 1924 r. (Dz. U. Nr. 35, poz. 367) oraz w ustawie z dnia 23 czerwca 1925 roku (Dz. U. Nr. 67, poz. 466), zachodzą zmiany następujące: nie będą wybijane monety złote 20 i 10 złotowe; wybijane będą natomiast złote monety 25 złotowe; waga monet (i średnica) została, rzecz naturalna zmniejszona. Próba monet złotych 100 i 50 złotowych oraz odchylenia próby i wagi nie ulegają zmianie. Próba monet srebrnych 5 i 2 złotowych zostaje zmniejszona: 5 złotowych z 900 na 750, 2 złotowych z 750 na 500: waga tych monet (i średnica) będzie niższa. W miejsce monet srebrnych 1 złotowych będą wybijane 1 złotowe monety niklowe z czystego niklu. Postanowienia co do bicia monet srebrnych i niklowych nie uległy zmianie.

Te z pośród monet złotych, które Minister Skarbu uzna za potrzebne dla obiegu, mogą być wybijane na rachunek osób prywatnych, na warunkach, ustalonych przez Ministra Skarbu i za pokryciem kosztów wybicia. Monety z innych metali będą wybijane jedynie na rachunek Skarbu.

Wzory monet ustala Minister Skarbu w drodze rozporządzenia.

2. Obieg pieniężny.

Monety złote mają moc umarzania zobowiązań bez ograniczenia kwoty, monety srebrne 5 złotowe do kwoty 500 zł., srebrne 2 złotowe i niklowe 1 złotowe do kwoty 100 zł., inne monety niklowe i bronzowe łącznie do kwoty 10 zł.. przy każdej wypłacie. Natomiast kasy państwowe przyjmują monety wszelkie w każdej ilości, z wyjątkiem tych wpłat, które w myśl obowiązujących przepisów muszą być uiszczone w monetach złotych.

Wysokość emisji monet, wybijanych z innych metali niż złoto, unormowana jest w rozporządzeniu z dnia 13 października 1927 r. o stabilizacji złotego, mianowicie wysokość emisji tych monet, wliczając w tę emisję składające się z tychże monet rezerwy kasowe Skarbu Państwa, nie może przekroczyć sumy 320 miljonów. Dotychczasowa norma obiegu biletów państwowych oraz monet srebrnych, niklowych i bronzowych ustalona została w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 października 1926 r. (Dz. U. Nr. 106, poz. 610) na 12 zł. na głowę każdego mieszkańca, przyczem należy zaznaczyć, że stan ten miał być osiągnięty dnia 1 lipca 1927 r. przez coroczne wycofywanie z obiegu kwoty 5,5 miljonów zł. biletów państwowych.

3. Zobowiązania w złotych oraz w złotych w złocie.

Wszelkie zobowiązania prywatno — prawne, wyrażone w złotych lub przeliczone na złote, płatne są w nowych monetach lub w biletach Banku Polskiego, licząc jeden złoty, na jakie zobowiązania te opiewają lub zostały przerachowane, za jeden złoty, określony w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 października 1927 roku o stabilizacji złotego.

Zwolnić się można od zobowiązania, płacąc za każdą jednostkę dawnego pieniądza — nową jednostkę pieniężną. Z tego wynika, że niema potrzeby stwarzania jakiegokolwiek aktu prawnego, na mocy którego dokonałaby się zmiana przedmiotu zobowiązania; w szczególności nie potrzeba zmieniać wpisów hipotecznych, dokonanych w złotych obiegowych.

Zasada, że można zwolnić się od zobowiązania, płacąc za jeden dawny złoty jeden nowy złoty, dotyczy zarówno tych zobowiązań, które odrazu były wyrażone w złotych, jak i tych, które pierwotnie wyrażone były w innych pieniądzach, np. w rublach, w markach, koronach, a dopiero na skutek przepisów waloryzacyjnych zostały przerachowane na złote.

Zasada ta stosuje się do wszelkich zobowiązań, bez względu na datę ich powstania, a zatem niezależ-

*) Rozp. Prez. Rzeczyp. z 13.X.1927 o stabilizacji złotego (Dz. Ust. Nr. 88, p. 790) i z 5.XI.1927 w sprawie zmiany ustroju pieniężnego (Dzien. Ust. Nr. 97, p. 855).

nie od tego, czy były zaciągane w chwili, gdy 5 zł. 18 gr. miały wartość 1 dolara, czy w chwili, gdy 12 złotych miało wartość 1 dolara czy też w chwili, gdy jeden dolar był wart 8,91 złotych.

Co się tyczy **zobowiązań złotych w złocie**, rozporządzenie z 5.XI 1927 roku postanawia, iż zobowiązania te, których tytuły powstały przed dniem wejścia w życie wspomnianego rozporządzenia t .j. przed 9.XI 1927 lub które zostały przed tym terminem hipotecznie zabezpieczone, ulegają przeliczeniu w ten sposób, że każdy jeden złoty w złocie dawny równy jest 1.72 złotemu w złocie nowemu.

Jednakowoż zobowiązania w złotych w złocie, których tytuły powstały po dniu 13 października 1927 r., t. j. po dniu wejścia w życie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o stabilizacji złotego (Dz. Ust. Nr. 88, poz. 790), a przed dniem wejścia w życie rozporządzenia z dnia 5 listopada 1927 r., czyli przed dniem 9 listopada 1927 r., nie ulegają przerachowaniu, jeżeli z ich treści lub z towarzyszących ich powstaniu okoliczności wynika, że zostały one zawarte już w nowych złotych w złocie.

Zobowiązania w złotych w złocie ulegają przerachowaniu z samego prawa, w dniu wejścia w życie rozporządzenia z dnia 5 listopada 1927 r., t. j. w dniu 9 listopada 1927 r. Aby zobowiązanie zostało przerachowane, nie potrzeba dokonać żadnego aktu prawnego, w szczególności nie potrzeba decyzji sądu. Każde zobowiązanie, opiewające na sto złotych w złocie (dawnych) z dniem 9 listopada 1927 r. opiewa już na 172 złote w złocie (nowe).

Jeżeli wierzytelność jest zabezpieczona hipotecznie, to przerachowanie musi być uwidocznione we wpisach hipotecznych. Przymus ten ma być zrealizowany w ten sposób, że przy najbliższej zmianie w danym wpisie hipotecznym zwierzchność hipoteczna z urzędu dokona uwidocznienia przerachowania we wpisie. Pozatem uwidocznienie to musi być dokonane na żądanie wierzyciela lub dłużnika.

W związku z kwestją przerachowania zobowiązań w złotych w złocie należy zaznaczyć, że rozporządzenie z dnia 5 listopada 1927 r. zachowuje nadal prawo zawierania zobowiązań w złotych w złocie. Mianowicie art. 15 postanawia, że wszelkie zobowiązania, nie wyłączając weksli (co dotychczas było sporne) i papierów wartościowych, mogą być wyrażane, a wynikłe stąd pretensje mogą być dochodzone w złotych w złocie. Wierzytelność, opiewająca na złote w złocie, płatna jest według równowartości 900/5332 grama czystego złota za złotego w złocie". Równowartość powyższa obliczana będzie na dzień, poprzedzający zapłatę według wartości złota, ogłaszanej w Monitorze Polskim przez Ministra Skarbu na podstawie cen czystego złota na giełdzie w New Yorku i przeciętnego kursu dolara w postaci wypłaty na New York na giełdzie w Warszawie.

Kwoty pieniężne w ustawach i rozporządzeniach, opiewające na złote, o ile nie są wyrażone w złocie, uważa się za podane w złotych nowych.

Obrót pieniężny z zagranicą

Dnia 5 listopada 1927 roku weszło w życie rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 2 listopada 1927 r. w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości w sprawie zniesienia ograniczeń obrotu dewizami i walutami zagranicznemi oraz obrotu pieniężnego z zagranicą (Dz. Ust. Nr. 97, poz. 858). Z dniem tym straciło moc obowiązującą rozporządzenie Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 15 sierpnia 1926 r. w sprawie regulowania obrotu dewizami i walutami zagranicznemi oraz obrotu pieniężnego z zagranicą (Dz. Ust. Nr. 86, poz. 482 z 1926 roku) w brzmieniu, nadanem mu rozporządzeniem Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 1927 roku (Dz. Ust. Nr. 8, poz. 67 z 1927 roku).

Od dnia 5 b. m. obrót pieniężny z zagranicą jest więc wolny, nie podlega reglamentacji. Ustał, między innemi, obowiązek inkasowania należności zagranicznych za pośrednictwem Banku Polskiego i banków dewizowych odprzedawania Bankowi Polskiemu walut, uzyskanych ze sprzedaży zagranicę niektórych artykułów, jak np. węgla, drzewa, pewnych produktów rolnych bydła i t. p.

Co się tyczy wywozu złota, zarówno w sztabach, jak i monetach, jest on na mocy Rozp. Prezydenta Rzeczypospolitej z 15.II. 1928 (Dzien. Ustaw Nr. 18, p. 156) nadal zakazany.

Wywóz jego zagranicę jest dozwolony w tych tylko wypadkach, gdy wywożący udowodni, że przywiózł poprzednio z zagranicy taką samą ilość tego kruszcu w którejkolwiek z tych postaci.

Wyłącznym dowodem przywozu złota z zagranicy jest imienne zaświadczenie urzędu celnego względnie placówki granicznej kontroli skarbowej, stwierdzające fakt przywozu złota, jego postać oraz przybliżoną wartość lub przybliżoną wagę czystego kruszcu. Zaświadczenie takie jest ważne w ciągu dwóch miesięcy od daty wystawienia i uprawnia wymienioną w niem osobę do wywozu w powyższym okresie czasu bądź tych samych przedmiotów, na które opiewa, bądź ich ekwiwalentu co do wartości względnie zawartości czystego kruszcu — pod którąkolwiek z postaci, zakazanych do wywozu.

Urzędy celne oraz placówki granicznej kontroli skarbowej wydają na żądanie osób zainteresowanych zaświadczenia przywozu złota z zagranicy tylko w wypadkach, gdy wwożone złoto podpada pod zakaz wywozu.

Monety

Tabela porównawcza ze złotym

Nazwa Kraju	JEDNOSTKA MONETARNA	w przeliczeniu na złote
Afryka Południowa	1 funt sterl. = 20 szylingom = 12 pensom	43,381
Anglja i Wells	1 funt sterl. = 20 szylingom = 12 pensom	43,381
Argentyna	1 peset złoty = 100 centavos	8,601
Australja	1 funt sterl. = 20 szylingom = 12 pensom	43,381
Austrja	1 szyling = 100 groszy = 10.000 koron (zawiera 0,21172086 gr. zł.)	1,254
Belgja	1 belg = 100 centymów	1,239
Boliwja	1 Boliviano = 100 Centavos	3,470
Brazylja	1 Krasejr = 1000 Reis	1,066
Bułgarja	1 Lewa = 100 Stotinki	1,720
Czechosłowacja	1 Korona czeska = 100 halerzy	1,806
Chile	1 Peset = 100 centavos	1,084
Danja	1 Korona = 100 öre	2,388
Egipt, Palestyna	1 funt egipski = 100 piastrów	44,062
Ekwador	1 Siukr = 100 centavos	1,782
Finlandja	1 Marka = 100 fenigów	0,224
Francja	1 frank = 100 centymów	1,720
Gdańsk	1 gulden = 100 fenigów	1,735
Grecja	1 Drachma = 100 lepta	1,720
Guatemala	1 Kwetzal = 100 centavos	8,914
Hawaj	1 Dolar = 100 centom	8,914
Hiszpanja	1 Peseta = 100 centimos	1,720
Holandja	1 floren hol. = 100 centom	3,583
Indje Brytyjskie	1 Rupja = 16 annas = 12 pies	3,253
Indje Holenderskie	1 gulden = 100 centom	3,583
Italja	1 Lir = 100 centymów	0,470
Japonja	1 Złoty Yen = 100 sen = 10 rin	4,443
Jugosławja	1 Dinar = 100 parom	1,720
Kanada	1 Dolar = 100 centom	8,914
Kolumbja	1 Peset = 100 centavos	8,676
Kuba	1 Peset = 100 centavos	8,914
Litwa	1 Lit = 1/10 Dolara amerykańskiego	0,891
Luxemburg	1 frank = 100 centymom	1,720
Łotwa	1 łat = 50 rublom łotewskim	1,720
Meksyk	1 Peset = 100 centavos	4,443
Niemcy	1 Marka = 100 fenigom	2,123
Nikaragua	1 kordoba = 100 centów	8,914
Norwegja	1 Korona = 100 öre	2,388
Nowa Zelandja	1 funt sterl. = 20 szylingom	43,381
Panama	1 Złoty Balboa = 2 pesos srebrne	8,914
Paragwaj	1 Peset = 100 centavos	8,601
Peru	1 libra	43,381
Portugalja	1 Milreis = 1000 reisom	9,632
Rosja	1 czerwoniec = 10 rubli zł. = 5,21 dol.	45,869
Rzp. Dominikańska	1 peset = 100 centavos	8,914
Rumunja	1 Leja = 100 bani	1,720
Sjam	1 tikal	3,336
Stany Zjednoczone	1 Dolar = 100 centom	8,914
Szwajcarja	1 Frank = 100 centymom	1,720
Szwecja	1 Korona = 100 öre	2,388
Tripolis	1 Mahbub = 20 piastrom = 40 Para	
Turcja	1 funt turecki = 100 piastrom	39,188
Urugwaj	1 peset złoty = 100 centavos	9,219
Wenezuela	1 Bolivar = 100 centavos	1,720
Węgry	1 pengö = 100 halerzy	1,559

Bank Polski

Jednym z najważniejszych etapów w sanacji finansowej Polski było otwarcie w dniu 28 kwietnia 1924 r. Banku Polskiego i wypuszczenie nowej waluty polskiej, t. j. złotego w miejsce zdewaluowanej marki polskiej.

Przywilej emisji biletów bankowych.

Stojąc na straży nowej waluty w Polsce, Bank Polski jest spółką akcyjną, wyposażoną przez Państwo w wyłączny *przywilej emisji biletów bankowych*, będących prawnym środkiem płatniczym i posiadających nieograniczoną moc umarzania zobowiązań przez zapłatę. Przywilej emisyjny został przyznany Bankowi na lat 20, t. j. do 31 grudnia 1944 roku, jednakże z prawem dalszego przedłużenia na mocy osobnej ustawy.

Pokrycie.

Bilety bankowe oraz natychmiast płatne zobowiązania Banku, winny być pokryte conajmniej w 40% zapasem złota w monetach i sztabach, zapasem srebra według wartości w złocie, jednakże nie wyżej nad 5% zapasu złota, zapasem pieniędzy zagranicznych, wierzytelnościami w pierwszorzędnych bankach zagranicznych, płatnemi natychmiast lub za wypowiedzeniem nie dłuższem jak 30 dni, natychmiast płatnemi czekami i przekazami na zagraniczne pierwszorzędne banki, zapasem weksli, akceptowanych lub żyrowanych przez pierwszorzędne banki zagraniczne i płatnych w ciągu 90 dni. Resztę pokrycia biletów bankowych stanowią: a) weksle, powstałe wyłącznie z dokonanych obrotów gospodarczych, b) zapas polskich monet srebrnych i bilonu, któryto zapas nie może jednak przekraczać 5% ogólnej sumy emisji biletów bankowych, c) pożyczki zabezpieczone złotem i srebrem, papierami wartościowemi o stałem oprocentowaniu, wekslami i depozytami, d) zapas papierów procentowych państwowych, komunalnychi hipotecznych z tem zastrzeżeniem, że na kupno tych papierów nie może być zużytych więcej, jak 10% kapitałów własnych Banku, e) dług Skarbu Państwa na rachunku bezprocentowego kredytu, z którego Skarb korzysta do sumy nie wyższej nad 50 miljonów złotych przez cały czas trwania przywileju Banku.

Stosunek Skarbu Państwa do Banku Polskiego.

Skarb Państwa prócz 50 miljonów bezprocentowego kredytu za przywilej emisyjny nie ma prawa do żadnych świadczeń kredytowych. Bank obowiązany jest jednak przyjmować bezpłatnie wpłaty na rachunek Skarbu Państwa i dokonywać wszelkich wypłat z tego rachunku.

Nadzór państwowy.

Państwo ma zabezpieczony ustawowo nadzór nad kierunkiem polityki Banku Polskiego. Prezesa i Wiceprezesa mianuje Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów na okres pięciu lat. Dla utrzymania łączności z Bankiem przysługuje Ministrowi Skarbu prawo mianowania Komisarza Banku, który może brać udział w posiedzeniach Rady i Dyrekcji Banku z głosem doradczym.

Władze Banku.

Rada Banku składa się z Prezesa i Wiceprezesa oraz 12 członków (przejściowo 13) i 3 zastępców, wybieranych przez Walne Zebranie na 3 lata. Ministrowi Skarbu w ciągu trzech dni po dokonaniu wyborów przysługuje prawo założenia sprzeciwu przeciwko wyborowi któregokolwiek z członków Rady lub Zastępców. Obecnie w skład Rady Banku Polskiego wchodzą przedstawiciele wszystkich grup społecznych.

Organem wykonawczym i administracyjnym Banku Polskiego jest Dyrekcja, składająca się z Naczelnego Dyrektora, jego Zastępcy i Dyrektorów w liczbie, oznaczonej przez Radę, wybranych przez Radę i zatwierdzonych przez Ministra Skarbu.

Czynności Banku.

Do zakresu działania Banku należy, poza czynnościami emisyjnemi, regulowanie obiegu pieniężnego i ułatwianie kredytu, załatwianie wszelkich spraw z dziedziny bankowej, dotyczących dyskonta weksli, obrotu żyrowego, jakoteż wszelkich zleceń komisowo-bankowych.

Bank dyskontuje weksle przekazowe (ciągnione) i własne (proste), powstałe z dokonanych obrotów gospodarczych i płatne najdalej w ciągu trzech miesięcy w miejscowościach, w których Bank ma swój Oddział lub Zastępstwo. Wyjątek stanowią warranty, zabezpieczone całkowicie produktami rolnemi, oraz weksle rolników za nabyte nasiona, nawozy sztuczne, narzędzia rolnicze i inwentarze, które mogą być sześciomiesięczne. Suma tych warrantów i weksli nie może jednakże przekraczać 20% sumy portfelu wekslowego Banku.

Dyskonto weksli.

Dyskonto weksli odbywa się w całem Państwie według jednolitej stopy dyskontowej, ustalanej i ogłaszanej w Monitorze Polskim przez Radę Banku. Bank może dyskontować papiery wartościowe państwowe, komunalne i hipoteczne, jak również warranty (świadectwa zastawowe), płatne najdalej w ciągu trzech miesięcy. Oficjalna stopa dyskontowa, obowiązująca od dnia 13 maja 1927 roku wynosi:

od weksli z terminem trzymiesięcznym . . 8%
od pożyczek terminowych i na rachunku otwartym, zabezpieczonym papierami wartościowemi 9%

Dla oceny weksli i innych wartości powołuje Rada Banku Komitety Dyskontowe, które rozstrzygają większością głosów o przyjęciu weksli i innych wartości w granicach kredytów, przyznanych poszczególnym podawcom. Wymagane są trzy i wyjątkowo tylko dwa podpisy osób, całkowicie zasługujących na zaufanie.

Przewodniczącymi Komitetów są Dyrektorzy Oddziałów Banku. Dyrektor Oddziału Banku może odmówić przyjęcia weksli lub innych wartości zaaprobowanych przez większość Komitetu, jednak na żądanie Komitetu przekazuje te sprawy do rizstrzygnięcia Dyrekcji Banku w Warszawie. Bank nie jest obowiązany do wyjawienia powodów nieprzyjęcia weksla do dyskonta.

Podział zysku.

Rokiem operacyjnym Banku jest rok kalendarzowy. Podział zysku jest unormowany w statucie (art. 75), według następujących zasad. Z całego czystego rocznego zysku przeznacza się 10% na fundusz zapasowy aż do chwili, gdy fundusz ten dojdzie do 20% kapitału zakładowego; w następnych latach przeznacza się na ten cel 5% aż do chwili, gdy fundusz zapasowy dojdzie do połowy kapitału zakładowego. Z reszty wydziela się przedewszystkiem akcjonarjuszom dywidendę nie wyższą niż 8%. Jeśli, po potrąceniu na fundusz zapasowy, zysk nie przekroczy 12% kapitału zakładowego, to z części zysku, pozostałej po odliczeniu 8% dywidendy, przeznacza się połowę dla akcjonarjuszów na superdywidendę, a połowę dla Skarbu. O ile zysk, wykazany po potrąceniu na fundusz zapasowy, przekracza 12% kapitału zakładowego, to z nadwyżki pozostałej po odliczeniu 8% dywidendy, 2% superdywidendy i 2% dla Skarbu, przypada ⅓ na dalszą superdywidendę, a ⅔ dla Skarbu.

Dywidenda za pierwszy rok operacyjny 1924, czyli za 8 miesięcy, od maja do 31 grudnia, wyniosła 8 złotych od akcji, a więc 12% w stosunku rocznym; za rok 1925 — 11%, zaś za rok 1926 — 10%, za rok 1927 — 14%.

Sprawozdania.

Stan operacji bieżących Banku podają zwięzłe bilanse dekadowe, obejmujące najważniejsze pozycje aktywów i pasywów. W końcu każdego roku kalendarzowego Bank przedkłada obszerne sprawozdanie ze swej działalności do wiadomośąci akcjonarjuszów i sfer gospodarczych.

Kapitał.

Kapitał zakładowy Banku wynosi 150 miljonów złotych, podzielonych na 1.500.000 akcji po 100 złotych. Akcje są imienne. Za zgodą Prezesa Banku akcje imienne mogą być zamieniane na akcje na okaziciela, jednakże tylko w odcinkach nie wyższych ponad 10 akcji, przyczem ogólna ilość akcji na okaziciela nie może przekraczać 15% kapitału zakładowego Banku. Cesja akcji imiennych wymaga zgody Prezesa Banku, o ile nabywca chce uzyskać prawo uczestniczenia nua Walnem Zebraniu. Prawo jednego głosu na Walnem Zebraniu daje każde 25 akcji, jednakże nikt nie może mieć więcejn iż 500 głosów.

Władze Banku.

Prezes Banku — Stanisław Karpiński; Wiceprezes — Dr. Feliks Młynarski; Komisarz Banku — Dr. Leon Barański.

Rada Banku.

Zygmunt Chrzanowski; Charles S. Dewey; Alfred Falter; Kazimierz Fudakowski; Henryk Grohman; Bogusław Herse; Stanisław Karłowski; Stefan Przanowski; Marjan Rapacki; Dr. Roman Rybarski; Wacław Fajans; Tadeusz Tomaszewski; Józef Żychliński.

Zastępcy.

Paweł Geisenheimer; Włodzimierz Seydlitz; Andrzej Wierzbicki.

Komisja Rewizyjna.

Tomasz Kociatkiewicz; Stefan Laurysiewicz; Stanisław Lipiński; Leopold Skulski; Adolf Sturm.

Zastępcy.

Stefan Brun; Emil Hupert; Seweryn Samulski.

Dyrekcja.

Naczelny Dyrektor — Dr. Władysław Mieczkowski. Zastępca Nacz. Dyrektora — Karol Rybiński. Dyrektorzy: Dr. Michał Geisler; Jan Kozieł; Dr. Zygmunt Karpiński.

Spis oddziałów i zastępstw Banku Polskiego

Bank Polski posiada poza Oddziałem Głównym w Warszawie Oddziały w następujących miejscowościach:

Białystok, Bielsko n/Śl., Brześć n/Bugiem, Bydgoszcz, Częstochowa, Drohobycz, Gniezno, Grodno, Grudziądz, Inowrocław, Jarosław, Jasło, Kalisz, Katowice, Kielce, Kołomyja, Kraków, Królewska Huta, Leszno, Lidzbark, Lublin, Lwów, Łomża, Łódź, Łuck, Nowy Sącz, Ostrów (Poznańskie), Pińsk, Piotrków, Płock, Poznań, Przemyśl, Radom, Równe, Rybnik, Rzeszów, Siedlce, Sosnowiec, Stanisławów, Starogard, Suwałki, Tarnopol, Tarnów, Tczew, Tomaszów Mazowiecki, Toruń, Wejherowo, Wilno, Włocławek, Zamość.

Pozatem posiada Bank Polski w miejscowościach, niżej podanych Zastępstwa dla dokonywania czynności inkasowania weksli i innych dowodów. Zastępstwa powierzane są miejscowym instytucjom kredytowym, zasługujacym na pełne zaufanie i podlegają Oddziałowi, w którego okręgu bankowym się znajdują. Miejscowości te są następujące:

Augustów, Baranowicze, Będzin, Biała Podlaska, Bochnia, Borysław, Brodnica, Brody, Brzesko, Brzeziny, Brzeżany, Brzozów, Buczacz, Chełm, Chełmno, Chojnice, Chrzanów, Ciechanów, Cieszyn n/Śl, Czarnków, Czortków, Dąbrowa Górnicza, Drohiczyn Poleski, Dubno, Działdowo, Działoszyce, Odynia, Gorlice, Gostynin, Gostyń, Grodzisk Poznański, Janowiec, Jędrzejów, Kałuszyn, Kartuzy, Kępno, Kobryń, Koło, Konin, Końskie, Kościan, Kowel, Krasnystaw, Krosno, Krotoszyn, Krzemieniec, Kutno, Lida, Limanowa, Lipno, Lubartów, Lubawa, Lubliniec, Łask, Łęczyca, Łowicz, Łuków, Miechów, Mielec, Mława, Mogilno, Nakło, Nowemiasto nad Drwęcą, Nowy Targ, Olkusz, Opatów, Opoczno, Ostrołęka, Ostrowiec, Ostrów Mazowiecki, Oświęcim, Pabjanice, Pleszew, Płońsk, Pruszków, Prużana, Pszczyna, Pułtusk, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Rawa Ruska, Rawicz, Rypin, Sambor, Sandomierz, Sanok, Sądowa Wisznia, Sępólno, Sieradz, Sierpc, Skierniewice, Sochaczew, Sokal, Stryj, Szamotuły, Śniatyń, Śrem, Świecie, Tarnobrzeg, Tomaszów Lubelski, Tarnowskie Góry, Tłumacz, Wadowice, Wąbrzeźno, Wągrowiec, Wieliczka, Wieluń, Włodzimierz Wołyński, Wołkowysk, Września, Zakopane, Zduńska Wola, Zgierz, Złoczów, Żnin, Żyrardów, Żywiec.

Ponadto Polska Kasa Rządowa w Gdańsku jest korespondentem Banku Polskiego.

Przepisy o dyskoncie weksli

Dział dyskontowy stanowi najważniejszą czynność Banku Polskiego poza czynnościami emisyjnemi. W myśl art. 55 Statutu Bank dyskontuje poza wekslami również warranty, papiery wylosowane i kupony. Ponieważ weksle, przyjęte do portfelu Banku, stanowią częściowe zabezpieczenie obiegu biletów bankowych w kraju, przeto przy przyjmowaniu weksli przestrzegana jest zasada, że jedynie weksle powstałe z dokonanych obrotów gospodarczych, dające rękojmię niezawodnego wpływu gotówki w terminie, nadają się do dyskonta. Weksle i warranty dyskontowane przez Bank winny w chwili przyjęcia być płatne najdalej w ciągu trzech miesięcy w miejscowościach, w których bank posiada swój Oddział lub Zastępstwo i być opatrzone z zasady trzema, a wyjątkowo dwoma podpisami osób majątkowo odpowiedzialnych i zasługujących całkowicie na zaufanie. Warranty, zabezpieczone całkowicie produktami rolnemi oraz weksle rolników za nabyte nasiona, nawozy sztuczne, narzędzia rolnicze i inwentarz mogą być sześciomiesięczne. Do badania i oceny przedstawionych weksli do dyskonta powołuje Rada Banku komitety dyskontowe we wszystkich Oddziałach z pośród osób dokładnie obeznanych z miejscowemi stosunkami gospodarczemi.

Firmy i osoby, starające się o przyznanie kredytu dyskontowego w Banku Polskim, mogą go uzyskać jedynie przez Oddział, w którego okręgu mają swą siedzibę. W tym celu winny one przedłożyć Oddziałowi następujące załączniki przy odpowiednim wniosku:

a) ostatni bilans majątkowy roczny,
b) bilans brutto za ostatni miesiąc,
c) sprawozdanie z całorocznej przynajmniej działalności,
d) wyciąg z rejestru handlowego,
e) statut — o ile go posiadają,
f) spółdzielnie — sprawozdanie z ostatniej rewizji Związku Rewizyjnego,
g) zaświadczenie władzy skarbowej o wysokości zgłoszonego i opłaconego podatku obrotowego w ostatnich trzech miesiącach.

Na żądanie Banku winien klijent pozatem wypełnić kwestjonarjusze, dostarczone przez Bank oraz dozwolić na wgląd do ksiąg i korespondencji, słowem umożliwić dokładne i wszechstronne poznanie stanu majątkowego.

W wypadkach wyjątkowych może Bank żądać od podawców dodatkowego zabezpieczenia wykorzystanego kredytu w formie ewikcji hipotecznej, papierów wartościowych i t. d.

Firmy i osoby wypisują weksle, przedstawione do dyskonta na listach dyskontowych oddzielnie miejscowe (płatne w siedzibie Oddziału) i oddzielnie zamiejscowe (płatne w innych Oddziałach). Listy dyskontowe składają się z trzech części, a mianowicie z listy A, listy B, oraz z potwierdzenia weksli przyjętych do dyskonta. Część A stanowi opis podanych weksli, ułożonych według terminów płatności, część B zawiera kwotę wekslową, miejsce i datę płatności oraz obliczenie dni i liczb procentowych. Listy w ten sposób wypełnione winny być dodane i zaopatrzone w stempel firmowy i podpisy. Ogólną sumę weksli, przedstawionych do dyskonta, wypisuje podawca na pokwitowaniu, które Bank wręcza podawcy po sprawdzeniu i objęciu weksli.

Bank Polski nie przyjmuje do dyskonta weksli, o ile listy dyskontowe nie są należycie wypełnione i nie zawierają wyżej wyszczególnionych przepisów. Bank nie jest również obowiązany do wyjaśnienia powodów nieprzyjęcia weksli do dyskonta.

Sumy, przypadające za zdyskontowane weksle, po potrąceniu odsetek, porta i prowizji domicylowej, zapisane są na dobro rachunku żyrowego podawcy i tylko w ważnych wypadkach mogą być wypłacone gotówką.

Weksle domicylowane, t. j. weksle płatne u osoby trzeciej, nie zaś u akceptanta przy wekslu ciągnionym lub u wystawcy przy wekslu własnym, przyjmowane są tylko wówczas, kiedy domicyl wypisany jest wyraźnie z dokładnem wskazaniem adresu.

Dogodną formę i wielkie ułatwienie stanowi domicylowanie weksli w Banku Polskim na ciężar rachunku żyrowego. Od takich weksli Bank nie liczy żadnej prowizji, a pokrycie weksli następuje przez obciążenie w terminie płatności wskazanego rachunku żyrowego na podstawie awizu, dostarczonego na kilka dni naprzód, podpisanego przez właściciela rachunku żyrowego.

Wystawcy weksl iwinni posługiwać się dla weksli własnych oraz ciągnionych blankietami wekslowemi z drukowanym tekstem, wydanemi przez Ministerstwo Skarbu, i nie dopisywać na wekslach niepotrzebnych i przez prawo niewymaganych zastrzeżeń jak: „mieszkanie prawne obieram sobie" lub „przyrzekam najakuratniej zapłacić". Prosta forma wekslu czyni go przejrzystym i ułatwia jego badanie oraz szybkie odnalezienie adresu płatnika. Domicyl na wekslach winien być wypisany u dołu, po wyrazie „płatny".

Przepisy dla rachunków żyrowych

Celem obrotu żyrowego jest ułatwianie posiadaczom rachunków wzajemnych bezgotówkowych wyrównań płatniczych, a tem samem zmniejszenie obiegu pieniężnego w kraju. Obrót żyrowy polega na tem, że dwie osoby, posiadające rachunki w Banku, mogą bezpłatnie i bezprowizyjnie dokonywać wpłat i wypłat przez wydawanie poleceń odpisania pewnej kwoty z jednego rachunku i zapisania jej jednocześnie na rachunek drugi bądźto prowadzony w tym samym Oddziale, bądź prowadzony w innym Oddziale.

Oddziały Banku Polskiego obowiązane są przyjmować na rachunki żyrowe wszelkie wpłaty, uskuteczniać wypłaty bądz gotówką, bądź zapomocą przelewów, tak na rachunki żyrowe miejscowe jak i zamiejscowe, jak również załatwiać dla posiadaczy rachunków żyrowych za zniżoną prowizją inkaso weksli, czeków i innych dokumentów. Rachunki żyrowe mogą być otwierane osobom i firmom, mającym swą siedzibę w okręgu bankowym danego Oddziału, po należytem wypełnieniu i podpisaniu deklaracji. Osoby prywatne podpisują deklarację w sposób przez siebie przyjęty, firmy i instytucje w sposób określony ich statutem albo podany w rejestrze handlowym. Firmy nie oparte na statucie, a tylko zaprotokułowane w rejestrze handlowym winny podać numer rejestru, datę i sposób, w jaki dokumenty podpisują. Nazwiska i imiona wszystkich osób uprawnionych do podpisywania mają być podane czytelnie, zaś obok nazwiska własnoręczne podpisy. Podpisy na deklaracjach winny zasadniczo być poświadczone przez notarjusza. O ile jednak osoby, otwierające rachunek znane są w Oddziale, podpisy ich mogą być zaświadczone przez urzędników tegoż Oddziału.

Wszystkie złożone w Oddziale podpisy obowiązują tak długo, dopóki Oddział nie otrzyma od posiadacza rachunku żyrowego piśmiennego zawiadomienia o ich unieważnieniu.

Po wpłaceniu ustalonej przez Oddział nienaruszalnej pozostałości otrzymuje klijent książeczkę czeków białych i czerwonych oraz książeczkę obrachunkową za zwrotem kosztów. Książeczki czekowe wydawane są tylko do rąk posiadaczy rachunków żyrowych albo ich uprawnionych zastępców. Czeki białe służą do podnoszenia gotówki, natomiast czeki czerwone do przekazywania kwot na rachunki żyrowe w tej samej miejscowości lub w innym Oddziale. Książeczka obrachunkowa służy do wpisywania wszystkich wpłat i wypłat i stanowić winna wierny obraz rachunku żyrowego. Salda książeczki obrachunkowej winny zatem być stale zgodne z pozostałością na rachunku.

Osoby trzecie mogą uskuteczniać wpłaty gotówkowe lub pochodzące z różnych operacji, na dobro rachunków żyrowych tak miejscowych jak zamiejscowych.

Od osób, nieposiadających rachunków żyrowych, przyjmuje się wpłaty gotówkowe oraz polecenia zapisania na dobro posiadaczy rachunków w kwotach nie mniejszych niż 100 zł., przyczem od wpłat na rachunki miejscowe nie pobiera Bank Polski żadnej prowizji.

Od posiadaczy rachunków żyrowych przyjmuje się do inkasa weksle, czeki i przekazy w myśl obowiązujących przepisów w dziale operacji inkasowych, za opłatą zniżonej prowizji. Bank nie przyjmuje do inkasa dokumentów inkasowych podanych i płatnych na miejscu z żądaniem zaprotestowania w razie niezapłacenia oraz nie przyjmuje z tego tytułu żadnej odpowiedzialności. Wyjątek stanowią jedynie dokumenty płatne w Zastępstwach.

Posiadacz rachunku żyrowego może rozporządzać sumą na swoim rachunku każdego czasu w dowolnych kwotach tylko zapomocą czeków na blankietach, wydanych przez Bank, przyczem minimalna pozostałość nie może być bezwarunkowo naruszona.

Dysponowanie zapomocą listów jest niedopuszczalne. Bank wypłaca sumę czeku każdemu okazicielowi, nie sprawdzając tożsamości osoby i nie przyjmując na siebie żadnej odpowiedzialności z tego tytułu.

Klijent obowiązany jest przechowywać starannie blankiety czeków i ponosi wszelkie następstwa, mogące wyniknąć z ich utraty o ile nie zawiadomi natychmiast Oddziału, prowadzącego jego rachunek żyrowy.

Czeki płatne w innym Oddziale przyjmowane są wyłącznie do inkasa na warunkach, obowiązujących w dziale inkasowym.

W razie wystawienia czeku na całkowitą pozostałość na rachunku lub na sumę większą od tej pozostałości, Bank nietylko odmawia wypłaty, lecz ponadto zastrzega sobie prawo natychmiastowego zamknięcia rachunku żyrowego. To samo ma miejsce, o ile klijent nie przestrzega należycie przepisów, obowiązujących w obrocie żyrowym.

Na mocy upoważnienia Ministerstwa Skarbu przyjmują kasy skarbowe wpłaty z tytułu wszelkich należności skarbowych białemi (gotówkowemi) czekami żyrowemi Banku Polskiego w miejsce gotówki. Tego rodzaju wpłaty, mające na celu wzmożenie obrotu bezgotówkowego, stanowią znaczne udogodnienie dla płatników, posiadających rachunki żyrowe w Banku Polskim.

Wpłaty podatków można uskuteczniać w godzinach kasowych również w Oddziałach Banku Polskiego tak gotówką, jakoteż czekami przelewowemi z własnego rachunku żyrowego na rachunek kasy skarbowej, przyczem — celem umożliwienia właściwego zaliczenia wpłacanej należności — wymagane jest przedstawienie nakazu płatniczego lub innego dokumentu, względnie dokładne wskazanie rodzaju podatku, objektu oraz kasy skarbowej, gdzie klijent opłaca podatki. Odnośne pokwitowanie Banku stanowi wobec władz skarbowych taki sam dowód, jak pokwitowanie, wydane przez kasę skarbową. O każdej wpłacie podatku zawiadamia Bank natychmiast właściwą kasę skarbową.

Obrót żyrowo - clearingowy

W celu rozpowszechnienia i ułatwienia obrotu bezgotówkowego, zawarł Bank Polski z Pocztową Kasą Oszczędności w Warszawie umowę, mocą której wszystkim posiadaczom rachunków żyrowych w Banku Polskim i uczestnikom obrotu czekowego w Pocztowej Kasie Oszczędnści przysługuje prawo dokonywania przelewów dowolnych kwot z rachunków żyrowych w Banku Polskim na rachunki czekowe w Pocztowej Kasie Oszczędności i odwrotnie.

Tak w jednym, jak i w drugim wypadku wyrównanie następuje w drodze przelewów bezgotówkowych, czyli clearingu. Posiadacz rachunku żyrowego w Banku Polskim, pragnąc przekazać dowolną kwotę ze swego rachunku na jakikolwiek rachunek czekowy w Pocztowej Kasie Oszczędności w Warszawie, lub jej Oddziałach w Katowicach, Krakowie i Poznaniu, wystawia biały czek żyrowy w sposób taki sam, jak przy podnoszeniu gotówki, poczem wypisuje atramentem naukos przez tekst czeku dyspozycję następującej treści:

„Do wpisania w Pocztowej Kasie Oszczędności w ..... (Warszawie, Katowicach, Krakowie lub Poznaniu) ....
na rachunek ...... (dokładne nazwisko lub firma) .... Nr. ..... (numer rachunku czekowego P.K.O.) .... w .....(miejsce zamieszkania odbiorcy) ....".

Powyższą dyspozycję należy zaopatrzyć datą i jeszcze raz podpisać. Jeżeli posiadacz rachunku żyrowego posługuje się stemplem firmowym, winien umieścić również pod dyspozycją przekazową i ponownie podpisać.

Dyspozycja niezaopatrzona w ponowny podpis, albo podająca osobę lub firmę, nieposiadającą rachunku czekowego w Pocztowej Kasie Oszczędności, nie może być bezwarunkowo wykonana przez Oddział Banku Polskiego.

Dyspozycję uskutecznienia przelewu na rachunek czekowy w Pocztowej Kasie Oszczędności może wydać tylko wystawca czeku, a nigdy osoba trzecia.

W wypadku, kiedy posiadacz rachunku żyrowego ma zamiar przekazać jednocześnie pewne kwoty na kilka rachunków czekowych, prowadzonych w Pocztowej Kasie Oszczędności w Warszawie, lub w jednym z jej Oddziałów, wystarcza, jeżeli wystawi jeden biały czek żyrowy na łączną sumę przekazów, wypisze dyspozycję następującej treści:

„Do wpisania w Pocztowej Kasie Oszczędności w .... na rachunki, podane w dołączonym spisie"

i dołączy spis przekazów na formularzu, dostarczonym przez Bank Polski. Spis przekazów obowiązany jest zleceniodawca sam sporządzić, wypisać u góry numer czeku, dodać i w sposób prawidłowy podpisać.

Jeżeli natomiast posiadacz rachunku żyrowego uskutecznia jednocześnie więcej przekazów na rachunki czekowe w Pocztowej Kasie Oszczędności tak w Warszawie, jako też w Katowicach, Krakowie i Poznaniu, winien wystawić cztery oddzielne czeki dyspozycyjne i dołączyć cztery spisy, dla każdego Oddziału Pocztowej Kasy Oszczędności.

Na zasadzie czeków dyspozycyjnych Oddział Banku Polskiego obciąża odnośny rachunek żyrowy i wykonywa natychwiast t. j. w tym samym dniu zlecenie właściciela rachunku żyrowego, przesyłając odpowiedni awiz do Pocztowej Kasy Oszczędności w Warszawie, lub do jej oddziałów w Katowicach, Krakowie i Poznaniu, a to zależnie od tego, gdzie odbiorca przekazu posiada swój rachunek czekowy.

Przekazy telegraficzne w obrocie clearingowym są niedopuszczalne.

Przekazywanie na rachunki czekowe w Pocztowej Kasie Oszczędności przysługuje nietylko posiadaczom rachunków żyrowych, lecz także osobom i firmom, które rachunku żyrowego nie posiadają z tem ograniczeniem, że kwota, jaką mogą przekazywać, nie może być niższą od sumy zł. 1.000.—

Osoby i firmy, nieposiadające rachunku żyrowego posługują się kartą złożenia, dostarczaną również przez Bank Polski, wypisując na niej numer rachunku czekowego i nazwisko osoby lub firmę posiadającą rachunek czekowy w Pocztowej Kasie Oszczędności, przyczem posługiwanie się spisem przekazów może mieć analogiczne zastosowanie.

Bank Polski za wykonywanie przekazów na rachunki czekowe w Pocztowej Kasie Oszczędności nie liczy posiadaczom rachunków żyrowych żadnej prowizji. Osoby i firmy natomast, nieposiadające tych rachunków, płacą prowizję w tej samej wysokości, jak od zwyczajnych przekazów żyrowych.

Oprócz załatwiania przelewów z rachunków żyrowych na rachunki czekowe w Pocztowej Kasie Oszczędności, wszystkie Oddziały Banku Polskiego — z wyjątkiem Oddziału Głównego w Warszawie — wypłacają przekazy czekowe Pocztowej Kasie Oszczędności i jej oddziałów w Katowicach, Krakowie i Poznaniu, o ile sumy ich opiewają na zł. 1.000.— lub wyżej. Bank Polski nie pobiera od tego rodzaju wypłat żadnej prowizji.

Wobec tego osoby, mające otrzymać przekazane kwoty, zgłaszać się winny nie w urzędach pocztowych, lecz w Oddziałach Banku Polskiego, gdzie po ich odbiorze będą mogły natychmiast dysponować otrzymaną gotówką.

Przepisy o pożyczkach terminowych

Bank Polski udziela pożyczek na przeciąg czasu nie dłuższy niż 3 miesiące na zastaw papierów wartościowych o stałem oprocentowaniu, notowanych na giełdach polskich oraz dopuszczonych do zastawu przez Radę Banku. Stopa procentowa od pożyczek, zabezpieczonych zastawem jest conajmniej o 1 proc. wyższa od stopy dyskontowej, obowiązującej w okresie, za który procent jest pobierany. Obecna stopa lombardowa wynosi od 15 października 1927 r. — 9 procent.

Rada Banku ustala normy udzielonych pożyczek, a w szczególności oznacza, jakie papiery wartościowe mogą być przyjmowane do zastawu i w jakim procencie swojej wartości.

Bank pobiera zgóry odsetki od udzielonych pożyczek terminowych.

Dla uzyskania pożyczki terminowej przedkłada klijent papiery wartościowe, przeznaczone do zastawu, i zobowiązanie dłużne, wystawione na formularzu bankowym, w którym winny być wyszczególnione: wartość nominalna papierów, rodzaj papierów, ilość sztuk i najbliższy kupon, płatny po terminie płatności pożyczki. Klijent otrzymuje dowód zastawowy zawierający wartość zastawionych papierów, kwotę dłużną, termin płatności a pozatem te same szczegóły, jakie zawiera zobowiązanie dłużne.

W zobowiązaniu dłużnem wyraża pozatem klijent zgodę na sprzedaż zastawu przez Bank, o ile pożyczka nie zostanie pokryta w ciągu 10 dni po terminie płatności. Bankowi służy w tym wypadku prawo sprzedaży zastawu na rachunek dłużnika bez odwoływania się do sądu i bez stawiania dłużnika w zwłoce. Bank nie ma obowiązku zawiadamiania dłużnika o zamierzonej sprzedaży zastawu. Przewyżka, pozostała po potrąceniu przypadającej Bankowi należności oraz kosztów, związanych ze sprzedażą zastawu, stanowi własność dłużnika.

Pożyczki terminowe mogą być prolongowane na dalsze 3 miesiące, przyczem wymagana jest częściowa spłata kapitału.

Przepisy o przechowywaniu depozytów

Na podstawie art. 71 Statutu przyjmuje Bank Polski tylko na przechowanie złoto i srebro, papiery wartościowe oraz dowody nieopieczętowane za pobraniem zgóry półrocznej opłaty prowizyjnej. Z samego określenia „depozyt na przechowanie" wynika, że na Banku nie ciąży zobowiązanie administrowania tym depozytem. Jedynie Oddział Główny Banku w Warszawie przyjmuje także depozyty na przechowanie z administracją.

Bank przyjmuje depozyty od właścicieli walorów lub też od osób trzecich, składających je na rzecz właściciela. Normalny depozyt może być złożony:

a) na imię jednej osoby fizycznej,

b) na dwa lub najwyżej trzy nazwiska osób fizycznych (depozyt zbiorowy),

c) na imię osoby prawnej (instytucje, korporacje, związki i t. p.).

Dwie lub trzy osoby, składające wartości do jednego wspólnego depozytu, obowiązane są przedstawić wspólnie podpisane oświadczenie depozytowe (deklarację), mocą którego każda z nich uprawniona jest do rozporządzenia depozytem samodzielnie i dowolnie, to znaczy do podejmowania kuponów i do odbierania depozytu na podstawie własnego podpisu bez upoważnienia ze strony pozostałych osób. Przy kilku zbiorowych depozytach winna być do każdego poszczególnego depozytu dołączona oddzielna deklaracja. Przy składaniu depozytów, stanowiących własność towarzystw, związków, korporacji, wymaga Bank przedłożenia statutów, zatwierdzonych przez władze państwowe. Podpisy osób statutowo upoważnionych winny być stwierdzone notarjalnie na deklaracji depozytowej. Bank nie przyjmuje żadnych zastrzeżeń odnośnie do wydawania depozytów, z wyjątkiem zastrzeżeń sądowych i zwraca depozyty tylko właścicielowi lub osobie przez niego upoważnionej.

Przy składaniu depozytów na przechowanie obowiązują następujące zasady:

1) Każdy rodzaj papierów wartościowych przyjmowany jest jako oddzielny depozyt,

2) Depozyt winien być odebrany w całości, a nigdy częściowo,

3) Dokładanie dalszych papierów do pierwotnego depozytu jest niedopuszczalne,

4) Zamiana części lub całej zawartości depozytu uważana jest jako wydanie dawnego depozytu a przyjęcie nowego.

5) Przy składaniu do depozytu losów premjowych winny być podawane w deklaracji serje i numery losów.

6) Podpis deponenta na deklaracji depozytowej musi być złożony bezwarunkowo własnoręcznie w obecności załatwiającego urzędnika bankowego, z wyjątkiem wypadku, kiedy złożenie walorów do depozytu uskuteczniane jest w drodze korespondencji.

7) Bank nie przyjmuje depozytów zamkniętych i opieczętowanych, o ile zamknięcie lub opieczętowanie nie nastąpiło w obecności urzędnika bankowego. Depozyty składane w ten sposób nie mogą zawierać papierów wartościowych.

Przy składaniu do depozytów walorów, które winny być należycie uporządkowane, wypełnia sam deponent deklarację depozytową na formularzu, dostarczonym przez Bank. Deklaracja winna być wypisana wyraźnie i czytelnie, zwłaszcza imię i nazwisko oraz zawód i adres właściciela.

Wypełnienie dowodu depozytowego należy wyłącznie do urzędników Banku.

W deklaracji i w dowodzie depozytowym winna być podawana dokładnie wartość nominalna złożonych papierów w takiej walucie, na jaką dany papier opiewa w cyfrach jakoteż w słowach.

Bank nie wydaje odpisów dowodów depozytowych, z wyjątkiem wypadku, kiedy władza sądowa tego zażąda.

Właściciel depozytu obowiązany jest przechowywać starannie dowód depozytowy i ponosi wszelkie następstwa, szkody i straty, jakie wynikną wskutek

zagubienia lub dostania się dokumentu w ręce niepowołane, jeśli Bank nie otrzymał zawczasu odnośnego zawiadomienia, celem zapobieżenia wydaniu depozytu osobie niepowołanej.

Depozyt może być wydawany w każdym czasie na żądanie bez uprzedniego wypowiedzenia.

Zdeponowane wartości wydawane są właścicielowi lub osobie upoważnionej przez niego wyłącznie za zwrotem odnośnego dowodu depozytowego, na którym musi być potwierdzony ich odbiór. W razie zaginięcia dowodu, depozyt może być wydany jedynie za przedstawieniem prawomocnego amortyzacyjnego orzeczenia sądowego, względnie innego równoznacznego z tem dowodu przeprowadzonej amortyzacji. Orzeczenie takie zatrzymuje Bank, klijent zaś potwierdza odbiór depozytu na deklaracji depozytowej.

Deklaracje depozytowe nie podlegają opłacie stemplowej w myśl art. 86 Statutu Banku.

Prawo dowolnego dysponowania depozytem przysługujące właścicielowi, może ulec ograniczeniu w następujących wypadkach:

a) z powodu zaginięcia dowodu depozytowego i wszczęcia postępowania amortyzacyjnego,

b) z powodu sądowego zakazu wydania depozytu, sekwestru, lub egzekucji,

c) z powodu śmierci, konkursu lub kurateli.

Bank nie udziela żadnych informacyj, odnoszących się do złożonego lub już odebranego depozytu osobom trzecim, a nawet władzom skarbowym z wyjątkiem sądu, o ile ten zażąda tego pisemnie.

Przepisy dotyczące uszkodzonych biletów

Bank Polski przyjmuje przy wpłatach bez żadnych ograniczeń i potrąceń uszkodzone bilety bankowe, które posiadają:

a) nie mniej niż dwie trzecie powierzchni biletu,
b) serję i numer oraz podpisy w całości.

Zatarcie poszczególnych cyfr numeracji, powstałe wskutek normalnego zużycia w obiegu, nie jest powodem odmowy przyjęcia biletu.

Bilet sklejony może się składać tylko z części, należących do tego samego biletu.

Uszkodzone bilety bankowe, odpowiadające warunkom przewidzianym w ustępach poprzednich, są wymieniane bez żadnych ograniczeń i potrąceń.

Uszkodzone bilety bankowe, nieodpowiadające warunkom wyżej wymienionym, o ile nie wzbudzają podejrzenia co do oszukańczych z niemi manipulacyj, mogą być wymieniane tylko na skutek każdorazowego postanowienia Dyrekcji Banku Polskiego, ilekroć poszkodowany udowodni, że uszkodzenie nastąpiło z przyczyn od niego niezależnych. Wymianę uskutecznia się za potrąceniem kosztów porta, korespondencji i druku biletów.

Kupno złota, srebra, walut i dewiz

Bank Polski skupuje:

złoto — podług ceny, ustalonej na podstawie wartości złotego w złocie,

srebro — podług ceny rynkowej, zmniejszonej o pewien procent,

waluty i dewizy — podług kursu giełdowego kupna.

Pod nazwą dewiz rozumieć należy czeki oraz wpłaty listowne i telegraficzne z wystawienia pierwszorzędnych banków krajowych i zagranicznych na pierwszorzędne banki zagraniczne, opiewające na waluty obce.

Tabela stawek prowizyjnych

Dyskonto.

Bank Polski pobiera:

a) za domicylowanie weksli w Banku klijentom, nieposiadającym rachunków żyrowych, prowizję	1‰ minimum 1 zł.
b) przy zwrotach weksli z protestem, oprócz ustawowych odsetek zwłoki i oprócz 50 gr. za porto, prowizję	⅙%
c) przy zwrocie weksli na żądanie klijenta przed terminem płatności, za porto	50 gr.
d) od każdego zdyskontowanego weksla płatnego w miejscowościach, gdzie Bank posiada Oddziały, za porto	30 gr.
zaś od weksla, płatnego w zastępstwach	60 gr.
e) od każdej zdyskontowanej dewizy, za porto	1 zł.

Odsetki obliczane są podług obowiązującej stopy procentowej, przyczem przy obliczaniu weksli, płatnych w siedzibie Oddziału liczy się odsetki minimum za 6 dni, zaś przy wekslach płatnych poza siedzibą Oddziału lub w Zastępstwach za 10 dni, niemniej jednak jak 1 zł. od każdego weksla.

Przy dyskoncie wylosowanych papierów i kuponów obowiązuje ta sama stopa procentowa jak przy wekslach.

INKASO.

Inkaso weksli, czeków i przekazów.

Prowizja inkasowa wynosi:

a) dla posiadających rachunki żyrowe od sztuki . . . . ½‰ minimum 1 zł.
w razie płatności w siedzibie Zastępstwa . . . . 3‰ „ 1 zł. 50 gr.
b) dla nieposiadających rachunków, od sztuki . . . . 1‰ „ 1 zł. 50 gr.
w razie płatności w siedzibie Zastępstwa . . . . 4‰ „ 2 zł.

Przy zwrocie weksli, czeków i przekazów liczy się oprócz porta 50 groszy od sztuki:

a) dla posiadających rachunki żyrowe . . . . 1 zł.
w razie płatności w siedzibie Zastępstwa . . . . 1 zł. 80 gr.
b) dla nieposiadających rachunków żyrowych . . . . 1 zł. 50 gr.
w razie płatności w siedzibie Zastępstwa . . . . 2 zł. 30 gr.

Inkaso wylosowanych papierów, kuponów, frachtów i t. d.

Prowizja wynosi:

a) dla posiadających rachunki żyrowe
przy miejscowych dowodach . . . . 1‰ minimum 1 zł. 50 gr.
przy zamiejscowych oprócz rzeczywistego porta . . . . . . 2‰ „ 2 zł.
b) dla nieposiadających rachunków żyrowych
przy miejscowych dowodach . . . . 2‰ „ 2 zł.
przy zamiejscowych dowodach oprócz rzeczywistego porta . . 3‰ „ 2 zł.

Dowody płatne w Zastępstwach uważać należy za miejscowe lub zamiejscowe, zależnie od tego, czy mają być inkasowane w Zastępstwie własnem Oddziału dyskontującego lub obcem.

c) za zwrot dowodów, oprócz rzeczywistego porta, od sztuki:
dla posiadających rachunki żyrowe . . . . 1 zł. 30 gr.
dla nieposiadających rachunków żyrowych . . . . 1 zł. 80 gr.

Inkaso dowodów zagranicznych.

	Inkaso dowodów, płatnych				Zwrot nieopłaconych dowodów, płatnych		Przedstawienie do uzupełnienia podpisem akceptanta
	w Warszawie i Oddziałach		w Zastępstwach		w Warszawie i Oddziałach	w Zastępstwach	
	stawka	minimum zł	stawka	minimum zł	od sztuki zł	od sztuki zł	od sztuki zł
dla korespondentów Nostro i Loro oraz wszystkich banków emisyjnych	bezpłatnie		3%	1.50	1.50	2.50	2.—
dla klijentów zagranicznych, niebędących korespondentami Banku (z wyjątkiem banków emisyjnych)	2%	1.50	4%	2.50	2.—	3.—	2.—

Porta oddzielnie nie oblicza się.

Rachunki żyrowe.

Prowizja wynosi:

a) za wpłaty na zamiejscowe rachunki przez nieposiadających rachunku żyrowego . . . . 1‰
b) za odwołanie przelewu — listownie . . . . 1 zł.
telegraficznie 5 zł. za depeszę . . . . 1 zł.
c) za otwarcie rachunku żyrowego . . . . 2 zł.

Przekazy i polecenia wypłat.

Prowizja wynosi:

a) za przekazy	1½‰ minimum 1 zł.
b) za polecenia wypłat	2½‰ „ 1 zł. 50 gr.
c) za wypłaty telegraficzne, oprócz normalnej prowizji:	
za depeszę zwykłą	5 zł.
za depeszę terminową	15 zł.

Komisowe kupno i sprzedaż papierów.

Pobierana prowizja wynosi:

na miejscowej giełdzie	¼% minimum 1 zł.
na zamiejscowej giełdzie	⅓% „ 1 zł. 50 gr.

ponadto dolicza się kurtaż giełdowy oraz koszty pocztowe za przesyłkę.

Depozyty.

Prowizja wynosi:

1) za przechowanie depozytu za okres roczny zgóry przy złożeniu papierów i przy prolongacie na dalszy okres roczny:	
a) za przechowanie papierów w złotych, od wartości nominalnej, natomiast za przechowanie papierów, wystawionych w złotych w złocie lub w walutach obcych liczy się prowizję od wartości kursowej nominalnej waluty.	1‰ lub 20 groszy od arkusza minimum 3 zł.
Od akcyj Banku Polskiego	½%% minimum 3 zł.
b) za przechowanie dowodów stwierdzających jakąkolwiek należność pieniężną	1‰ minimum 3 zł.
c) za przechowanie dowodów lub paczek bez określonej wartości pieniężnej, od sztuki	10 zł.
d) za przedstawienie deponentowi, na jego żądanie, pakietu depozytowego do przejrzenia, od pakietu	3 zł.
2) za wydawanie kuponów lub części papierów wartościowych w dniu prolongaty terminu przechowania	bezpłatnie
w innych wypadkach	3 zł.

Przy obliczaniu wartości depozytów kwoty niższe od 1.000 zł. przyjmuje się za pełny tysiąc.

Zagraniczne opłaty stemplowe od weksli

Anglja.

Weksle wystawione lub płatne w W. Brytanji podlegają opłacie:

	sh d
do Ł. 10	2
ponad Ł. 10 do Ł. 25	3
„ Ł. 25 „ Ł. 50	6
„ Ł. 50 „ Ł. 75	9
„ Ł. 75 „ Ł. 100	1 —
„ Ł. 100 „ Ł. 200	2 —

za każde dalsze rozpoczęte Ł. 100 o 1 sh więcej.

Weksle płatne za okazaniem lub najdalej 3 dni po okazaniu podlegają stałej opłacie stemplowej w wysokości 2 d.

Austrja.

Opłata stemplowa od weksli z terminem do 6 miesięcy wynosi ½%, opłata stemplowa od weksli z terminem ponad 6 miesięcy 1% sumy wekslowej, przyczem opłata ta winna być zaokrąglona w górę na kwoty do pełnych dziesiątek groszy austrjackich.

Belgja.

Weksle wystawione w kraju lub zagranicą płatne w kraju podlegają opłacie:

	Fcs.
do Fcs. 100	0.10
ponad Fcs. 100 do Fcs. 200	0.20
„ Fcs. 400 „ Fcs. 500	0.50
„ Fcs. 500 „ Fcs. 1.000	1.—

za każde dalsze rozpoczęte Fcs. 500 o Fcs. 0,50 więcej.

Czechosłowacja.

Opłata stemplowa wynosi od weksli:

1) wystawionych w kraju z terminem płatności ponad 3 miesiące 5 dni do najdalej 6 miesięcy.

2) wystawionych zagranicą i płatnych w kraju z terminem najdalej 12 miesięcy.

3) płatnych à vista lub kilka dni po okazaniu:

	Kc.
do Kc. 50	0.10
ponad Kc. 50 do Kc. 100	0.20
„ Kc. 100 „ Kc. 200	0.40
„ Kc. 900 „ Kc. 1.000	2.—

za każde dalsze rozpoczęte Kc. 1.000 o Kc. 2 więcej.

Od weksli wystawionych w kraju z terminem nie dłuższym niż 3 miesiące i 5 dni opłata wynosi:

		Kc.
	do Kc. 100	0.10
ponad Kc.	100 do Kc. 200	0.20
„ Kc.	200 „ Kc. 400	0.40
„ Kc.	800 „ Kc. 1.000	1.—
„ Kc.	1.800 „ Kc. 2.000	2.—
„ Kc.	2.000 „ Kc. 4.000	4.—

za każde dalsze rozpoczęte Kc. 2.000 o Kc. 2 więcej.

Opłata wynosi: od weksli:

1) wystawionych w kraju z terminem płatności ponad 6 miesięcy,

2) wystawionych zagranicą, a płatnych w kraju z terminem ponad 12 miesięcy,

	do Kc. 10	0.10
ponad Kc.	10 do Kc. 20	0.20
„ Kc.	40 „ Kc. 50	0.50
„ Kc.	50 „ Kc. 100	1.—
„ Kc.	100 „ Kc. 200	2.—
„ Kc.	900 „ Kc. 1.000	10.—

za każde dalsze rozpoczęte Kc. 1.000 o Kc. 10 więcej.

Ta sama opłata stosuje się do pokwitowań i awali na wekslach wyżej wskazanych.

Francja.

Opłata stemplowa wynosi, bez względu na termin płatności, za każde rozpoczęte Fcs 100 . . . . . Fcs. 0.10.

Gdańsk.

Opłata wynosi od weksli 3-miesięcznych Guld. 0.10 za każde Guld. 100 sumy wekslowej, przyczem każde rozpoczęte Guld. 100 liczy się za pełne.

O ile płatność weksla przypada później niż 3 miesiące, opłata wynosi Guld. 0.20 za każde Guld. 100.

Opłata obniża się o połowę wymienionych stawek, o ile weksel wystawiony jest w kraju (W. M. Gdańsk) na zagranicę i płatny jest zagranicą.

Holandja.

Weksle płatne za okazaniem lub 3 dni po okazaniu podlegają opłacie Fl. 0.10 niezależnie od sumy. Wszelkie inne weksle podlegają opłacie:

		Fl.
	do Fl. 200	0.10
ponad Fl.	200 do Fl. 300	0.15
„ Fl.	400 „ Fl. 500	0.25
„ Fl.	500 „ Fl. 1.000	0.50
„ Fl.	1.000 „ Fl. 1.500	0.75

i t. d. do sumy Fl. 10.000 za każde rozpoczęte Fl. 500 o Fl. 0.25 więcej.

Weksle ponad Fl. 10.000 podlegają opłacie i wysokości Fl. 0.50 za każdy dalszy tysiąc.

Łotwa.

Weksle wystawione i płatne na Łotwie lub wystawione zagranicą i płatne na Łotwie podlegają opłacie 2‰, t. j. do Łat. 100 po Łat. 0.20, za każde dalsze rozpoczęte Łat. 10 o 2 Sant. więcej.

Niemcy.

Opłata wynosi od weksli z terminem 3-miesięcznym	R.M.	0.10
od weksli z terminem ponad 3 miesiące	„	0.20
za każde rozpoczęte R.M. 100 opłata podwyższa się o	„	0.10
Weksle z terminem ponad rok podlegają opłacie za każde rozpoczęte R.M. 100, zaś za każde	„	0.30
dalsze 6 miesięcy stawka podwyższa się o	„	0.10

Rumunja.

Opłata wynosi od weksli z terminem do 6 miesięcy	2‰
Opłata wynosi od weksli z terminem ponad 6 miesięcy	4‰

Szwajcarja.

Opłata wynosi od weksli z terminem do 6 miesięcy Fcs. 0.05 za każde rozpoczęte Fcs. 100;

za każde dalsze rozpoczęte 6 miesięcy stawka zostaje podwojona.

Powyższej opłacie podlegają także czeki i przekazy na Szwajcarję, wystawione w Szwajcarji lub zagranicą, puszczone w obieg przed datą wystawienia lub znajdujące się w obiegu dłużej niż 20 dni od daty wystawienia.

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej.

Opłata stemplowa od weksli i czeków została zniesiona.

Węgry.

Opłata wynosi od weksli, wystawionych i płatnych w kraju z terminem do 6 miesięcy	1‰
Od weksli z terminem od 6 do 12 miesięcy	5‰
Weksle, wystawione zagranicą i płatne w kraju z terminem do 12 miesięcy podlegają opłacie	1‰
Weksle z terminem ponad 1 rok podlegają opłacie	5‰

Italja.

Opłata wynosi od weksli wystawionych w kraju z terminem do 4 miesięcy, 1‰

przyczem liczy się opłatę do L. it. 1.000 za każde rozpoczęte L. it. 200, zaś ponad L. it. 1.000 za każde rozpoczęte L. it. 1.000. Opłata wynosi od weksli z terminem od 4 do 6 miesięcy, 2‰

przyczem liczyć należy opłatę:

od kwoty L.it. 1000 za każde rozpoczęte L.it. 100

od kwoty L.it. 1000 do L.it. 5000 za każde rozpoczęte L.it. 500, zaś od kwoty L.it. 5000 za każde rozpoczęte L.it. 1000.

Opłata wynosi od weksli z terminem ponad 6 miesięcy, 4‰

przyczem liczyć należy

do kwoty L.it. 1000 za każde rozpoczęte L.it. 100,

od kwoty L.it. 1000 do L.it. 5000 za każde rozpoczęte L.it. 500

ponad L.it. 5000 za każde rozpoczęte L.it. 1000.

Weksle wystawione zagranicą płatne w kraju podlegają, o ile są opatrzone stemplem kraju, w którym zostały wystawione, tylko połowie opłaty stemplowej.

POCZTOWA KASA OSZCZĘDNOŚCI

P. K. O.

PREZYDJUM I ODDZIAŁ GŁÓWNY W WARSZAWIE UL. JASNA 9.
ODDZIAŁY: KATOWICE, KRAKÓW POZNAŃ.

Prezes: *Dr. Henryk Gruber.*

Pocztowa Kasa Oszczędności została założoną w r. 1919, a obecna jej organizacja opiera się na Roz. Prezyd. Rzeczyposp. z dnia 27 VI. 1924. (Dz. Ust. R. P. Nr 55).

CZYNNOŚCI P. K. O. OBEJMUJĄ:

Przyjmowanie wkładów oszczędnościowych na oprocentowanie.

Zakup i sprzedaż dla klijentów obrotu czekowego i oszczędnościowego papierów wartościowych i dewiz, notowanych na giełdach polskich, jak też przechowywanie w depozycie papierów wartościowych.

Inkaso weksli i dokumentów.

Wynajem schowków depozytowych.

Zakup na rachunek własny papierów wartościowych państwowych i komunalnych.

Lokowanie pożyczek państwowych i komunalnych.

Gmach Centrali P. K. O. w Warszawie.
Le bâtiment de la Centrale de la P.K.O. à Varsovie.

Pocztowa Kasa Oszczędności prowadzi trzy rodzaje wkładów oszczędnościowych: zwyczajne, premjowane i waloryzowane. Wkłady zwyczajne są przyjmowane od 1 złotego począwszy, a wpłacać je można bądź w Kasach instytucji, bądź za pośrednictwem Urzędów pocztowych. Każdy wkładca otrzymuje książeczkę oszczędnościową. Wypłaty doraźne do kwoty zł. 100 uskuteczniają za przedłożeniem książeczki oszczędnościowej urzędy pocztowe natychmiast, kwoty wyższe za uprzednim wymówieniem w P. K. O. Kasy P. K. O. wypłacają złożone oszczędności natychmiast bez ograniczania kwoty.

Wkłady premjowane polegają na tem, iż składający systematycznie co miesiąc zł. 7.—, otrzymuje po latach 10 kapitał zł. 1000.—, a może kwotę tą otrzymać wcześniej, o ile jego książeczka zostanie wylosowana w losowaniach, które odbywają się co kwartał w ilości trzech na każde 1000 wydanych książeczek.

Wkłady waloryzowane na przeciąg 6 miesięcy mogą być wpłacane w złotych w złocie i obcych walutach, bądź w złotych obiegowych. Najniższa złożona kwota w pierwszym wypadku musi wynosić zł. 100.— w złocie, w drugim zł. 10.000 w złocie. Ponadto posiada P. K. O. specjalny rodzaj wkładów oszczędnościowych waloryzowanych dla osób przebywających poza granicami Państwa.

Wkłady zwyczajne oprocentowuje P.K.O. w wysokości 6%, wkłady waloryzowane zaś w wysokości 5% w stosunku rocznym.

Sala Kasowa w gmachu P.K.O. w Warszawie.
Caisse au bâtiment de la Centrale de la P.K.O. à Varsovie.

W dniu 1 maja 1928 liczyła P. K. O w obrocie oszczędnościowym 218.199 uczestników. a kwota wszystkich złożonych oszczędności wynosiła w tym dniu 93.466.540 zł.

W obrocie czekowym przyjmuje P. K. O. wpłaty w swych kasach, a także za pośrednictwem urzędów pocztowych, co umożliwia dogodny sposób wpłat i wypłat na rachunki czekowe na obszarze całego Państwa.

P. K. O. posiadała w dniu 1 maja 1928 r. 53.633 uczestników obrotu czekowego, którzy posiadali w tym dniu na swych rachunkach 150.707.772 złotych. Miesięczny obrót czekowy wynosił w pierwszych miesiącach 1927 r. około 1,6 miljarda złotych, w czem obrót bezgotówkowy sięga 61% całego obrotu.

Dla uczestników swych obrotów czekowego i oszczędnościowego załatwia P. K. O. inkaso weksli i dokumentów, zlecenia sprzedaży i kupna papierów wartościowych notowanych na giełdach polskich, a także przyjmuje walory do depozytu i wynajmuje w swych skarbcach schowki depozytowe (Safes). Z dniem 1 czerwca 1928 r. uruchomiła P. K. O. Dział Ubezpieczeń na życie bez badania lekarskiego. Zgłoszenia przyjmuje Centrala i oddziały P. K. O. oraz wszystkie urzędy pocztowe.

Interesy czynne P. K. O. ograniczają się do kredytów lombardowych pod zastaw papierów wartościowych państwowych, komunalnych, hipotecznych i niektórych dywidendowych. Ponadto lokuje P. K. O. gotówkę w papierach wartościowych, państwowych, komunalnych, hipotecznych i niektórych dywidendowych. Wartość portfelu tych papierów przekroczyła w maju 1928 roku kwotę 137 miljonów złotych.

P. K. O. posiada 21 nieruchomości wartości wedle bilansu na dzień 31/XII 1927 r. 22,7 miljonów.

Nieruchomości te mieszczą ogółem 3475 ubikacji mieszkalnych, a służą na pomieszczenie biur instytucji i mieszkań jej urzędników, a także korzysta z mieszkań w gmachach P. K. O. znaczna ilość urzęd. państw.

Pocztowa Kasa Oszczędności jest największą w Polsce instytucją oszczędnościową i przekazową.

CAISSE D'EPARGNE POSTALE

P. K. O.

LA PRESIDENCE ET LA CENTRALE A WARSZAWA, 9 RUE JASNA

Président: *Dr. Henri Gruber*

SUCCURSALES: KATOWICE, KRAKÓW, POZNAŃ.

La Caisse d'Epargne Postale a été fondée à 1919. Son organisation actuelle a pour base le décret du Président de la République du 27 VI. 1924 (Dz. Ust. R. P. Nr. Yournals des lois 55).

LES TACHES DE LA P. K. O. SONT LES SUIVANTES:

La réception des depôts d'épargne moyennant le service d'interêt.

Le service des mandats - chèques.

L'achat et la vente des titres et devises cotées aux bourses polonaises pour les participants du service de chèques et d'epargne ainsi que la garde des titres.

L'encaissement des traites et autres redevances.

Location de safes.

L'achât pour son propre compte des titres d'Etat et communaux.

Placement des emprunts: de l'Etat et communaux.

Les prêts à court terme.

La Caisse d'Epargne Postale reçoit trois categories de depôts d'épargne: ordinaires, valorisés et a primes. Les dépôts ordinaires sont acceptés à partir de 1 zloty et peuvent être effectués par l'entremise des bureaux de poste. Tout déposant reçoit un livret d'épargne. Les remboursements sommaires jusqu'au montant de 100 zlotys — sont effectués par les bureaux de poste immediatement sur présentation de livret d'épargne, les remboursements plus élevés après preavis dans la Caisse d'Epargne Postale. Les guichets de la P. K. O. remboursent immédiatement toute somme déposée sans limiter le montant.

Les dèpots a primes consistent en cela que tout deposant qui verse regulierement chaque mois 7 zlotys à la Caisse touche après 10 ans une somme de 1000 Zl. et qu'il peut la toucher plus tôt dans le cas si le numero de son livret est tiré au sort, les tirages ont lieu tous les trois mois, en propórtiön de trois gagnants pour chaque mille livrets émis.

Les depôts valorisés en zlotys-or, à l'écheance de 6 mois peuvent s'effectuer en or et en monnaies étrangéres, ainsi qu'en zloty circulant dans le pays. Le premier mode de versement comporte un mimimum de 100 Zl. et le second 10.000 zlotys-or. En outre la Caisse d'Epargne Postale reçoit encore des

Gmach oddziału P. K. O. w Krakowie.
Le Seccursale de la P. K. O. à Kraków.

depôts d'épargne speciaux de personnes residant a l'ètranger. — Pour les versements ordinaires le taux d'interêt s'élive à la Caisse d'Epargne Postale (P.K.O.), a 6% pour les depôts valorisés a 5%.

Le 1-er mai 1928 le nombre des participants au service d'epargne s'élevait à 218.199 et le montant total de tous les depôts d'épargne à 93.466.540 zlotys.

Le service de chéques de la Caisse d'Epargne Postal reçoit les versements et effectue les remboursements dans ses guichets ainsi que par l'entremise des bureaux de poste ce qui permet de se servir des chêques sur tout le territoire de la République Polonaise.

Le nombre des titulaires des comptes chéques s'élevait le 1 mai 1928 à 53,633 et leur avoir sur ces comptes à 150.707.772 zlotys. Les opérations mensuelles par chéques s'élevaient dans les trois premiers mois à 1,6 milliards de zlotys, y compris 61% des opérations par virement.

Pour les participants du service des chèques et celui d'épargne la Caisse d'Epargne Postale encaisse les traites et autres redevances, execute les ordres d'achat et de vente des titres cotè aux bourses polonaises, et garde des valeurs en depôts et loue ses coffes forts. A partir du 1 juin 1928 la Caisse d'Epargne Postale a établit les assurances sur la vie sans auscultation de medecin.

Les affaires actives de la Caisse d'Epargne Postale se limitent aux prêts sur nantissement des titres nationaux, communaux et à interêt fixe. En oûtre la Caisse d'Epargne Postale place son argent liquide en titres nationaux, communaux et hypothécaires. La valeur de ce portfeuille dépassa au mois de mai 1927 la somme de 137 mil. zl.

La Caisse d'Epargne Postale est proprietaire de 21 immeubles, évalués au bilan du 31 décembre 1927 — à 22,7 millions. Ces immeubles comprennent 3.475 piéces habitables, ils referment les bureaux de la Caisse et les logements de ses employés, un certain

Wejście do gmachu P.K.O. w Krakowie.
L'entree aux immebles habités par les employés de la P. K. O. a Kraków.

nombre d'employés de l'Etat est également logé dans les bâtiments appartenant à la P. K. O.

La Caisse d'Epargne Postale est la plus grande institution d'épargne en Pologne.

Państwowy Bank Rolny

Rolnictwo, ten pierwotny warsztat pracy ludzkiej, nie utraciło swego pierwszorzędnego znaczenia nawet w krajach, gdzie większość ludności oddaje się zawodom przemysłowym, i w krajach, które niedobór produkcji rolniczej uzupełniają importem. Produkcja rolna jest dla człowieka zupełnie niezbędna, to też kraje, importujące artykuły żywnościowe, zdane są na kryzysy wywołane fluktuacjami cen importowanych produktów rolnych, na które, jako odgrywające się w innych państwach nie mają one wpływu i nie mogą im zapobiegać. Pozatem produkcja rolna zaopatruje wielkie gałęzie przemysłu w surowce, a rolnicy stanowią najobszerniejszy rynek zbytu dla przemysłu. To też bez przesady można powiedzieć, że przedewszystkiem od rozwoju rolnictwa zależy rozwój gospodarstwa, a odnosi się to szczególnie do Polski, kraju par excellence rolniczego.

Kośćcem nowoczesnego gospodarstwa jest organizacja kredytu. Dlatego też w Polsce, wobec powojennego upadku prywatnych instytucyj kredytowych, Państwo musiało ująć w swoje ręce nasycanie gospodarstwa kredytem. Zorganizowano Bank Gospodarstwa Krajowego, Pocztową Kasę Oszczędności i Państwowy Bank Rolny. Pierwszorzędne znaczenie rolnictwa i specyficzny charakter kredytu rolniczego usprawiedliwiają stworzenie Banku, poświęconego specjalnie kredytowi rolniczemu.

Państwowy Bank Rolny powołany został do życia w podwójnym celu. Raz, aby zorganizować nasycenie kredytem warsztatów rolniczych, po drugie dla ułatwienia przeprowadzenia reformy rolnej.

Charakter więcej stały ma działalność kredytowa Banku; zadanie Banku polega na położeniu podwalin pod budowę zdezorganizowanej w czasie wojny i inflacji organizacji kredytu rolniczego.

Kredytów krótkoterminowych udziela Bank z własnych funduszów i z funduszów oddanych Bankowi przez Rząd do rozprowadzenia na rynku.

Na 1 stycznia 1925 r. wykazał bilans sumę kredytów krótkoterminowych udzielonych przez Bank z własnych funduszów 10.405.594,11 złotych, zaś z funduszów administrowanych 3.388.050, 32 złotych. Odpowiednie cyfry bilansu na 1 stycznia 1926 r. wynoszą 27.548.496,12 złotych i 26.163.036 złotych, zaś bilans na 1 stycznia 1927 r. wykazuje sumę kredytów krótkoterminowych z własnych funduszów w cyfrze 52.554.951.92 złotych, zaś z funduszów administrowanych 51.298.190,12 złotych. W ciągu trzech kwartałów roku 1927, t. j. do 1.X 1927 r. wzrosła suma kredytów z funduszów własnych Banku na 123.992.570,62 zł., a z funduszów administrowanych na 77.648.011,89 zł. Widzimy więc szybki rozwój kredytów, udzielanych przez Bank, które już silnie zaważyć mogą na rynku kapitałów.

Kredytów krótkoterminowych z własnych funduszów udziela Bank za pośrednictwem spółdzielni, z funduszów Rządowych, przeważnie indywidualnie. Kredytów udziela się dla wszelkich gałęzi produkcji rolnej, mając zawsze na względzie przemysł rolny i handel płodami rolnemi, jak spółdzielnie jajczarskie i mleczarskie i wszelkiego rodzaju spółdzielnie rolniczo - handlowe, które to działy obecnie są dla rolnictwa najważniejsze, a które jednocześnie mają nie mały wpływ na podniesienie innych gałęzi gospodarstwa, przyczyniając się do obniżki cen żywności i lepszego zaopatrzenia przemysłu w surowiec.

Oprócz kredytów gotówkowych udziela Bank kredytu towarowego w nawozach sztucznych; dostarczył on rolnictwu w roku 1925 — 11.777 tonn nawozów, w roku 1926 — 86,987 tonn, a w roku 1927 — 151,714 tonn. Nawozy te dostarczane są przeważnie z krajowych źródeł, głównie z kopalni w Kałuszu i Stebniku i z Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Chorzowie. W r. 1927 zakupił Bank 25.000 tonn azotniaku zagranicznego, ponieważ produkcja Chorzowa nie mogła nastarczyć zapotrzebowaniu wewnętrznemu. Akcja ta ma wielkie znaczenie dla produkcji i handlu nawozami sztucznemi.

Dla rolnictwa główną rolę odgrywa kredyt długoterminowy. Szerokie udzielanie tego kredytu zależne jest jednak od nasycenia kraju kapitałami w tym stopniu, aby stopa procentowa umożliwiła opłacalność inwestycji kapitałów w rolnictwie. Jak wiemy, panująca obecnie w Polsce stopa procentowa jest zbyt wysoka, aby można rentownie inwestować większą ilość kapitału w warsztaty rolne. To też akcja P. B. R. w dziedzinie tego kredytu z natury rzeczy nie mogła być zbyt szeroka. Z poprawą jednak sytuacji gospodarczej, a w szczególności z nasyceniem rynku pieniężnego kapitałem zagranicznym, niewątpliwie rolnictwo polskie stanie się bardzo obszernym rynkiem dla lokaty długoterminowych kredytów.

Państwowy Bank Rolny udziela kredytu długoterminowego w 8% listach zastawnych, opiewających na złote w złocie. W roku 1925 wypuścił tych listów na 108 tysięcy złotych, na 31 grudnia 1926 wynosiła suma emitowanych listów 4½ miljona złotych, w roku zaś 1927 wzrosła ona do dnia 1.X 1927 r. na 18.286.500 zł. w zł. Po realizacji pożyczki stabilizacyjnej w związku ze spodziewanym napływem kapitału zagranicznego, należy się spodziewać szybkiego rozwoju kredytów długoterminowych w listach zastawnych P. B. R.

W drugim zakresie działalności P. B. R. ma zakupywać, a następnie parcelować majątki, podlegające wykupowi w myśl ustawy o reformie rolnej. Działalność ta ma ułatwiać parcelację nie w drodze przymusu, lecz wykupu z wolnej ręki i w pierwszym rzędzie dotyczy majątków, których właściciele sami je na parcelację przeznaczają, a więc prawdopodobnie najmniej rentownych w obecnej swej postaci.

Państwowy Bank Rolny zakupił dotychczas 45 majątków, o powierzchni 46.435 ha za cenę 10.897.069,84 złotych i sprzedał 1.885 parcel ziemi o obszarze 12.215 ha. W roku 1927 zakupił Bank 2 majątki o obszarze 575 ha, gdyż przed dalszemi zakupami postanowiono rozparcelować posiadany zapas, oraz objął w celu parcelacji Dobra Krotoszyńskie.

Nadto prowadzi Bank likwidację b. rosyjskiego Banku Szlacheckiego i Włościańskiego oraz wierzytelności rentowych w b. dzielnicy pruskiej.

Rola Państwowego Banku Rolnego w życiu gospodarczem Polski jest już niemała, a niewątpliwie zwiększać się będzie ze zrozumieniem konieczności oparcia naszego gospodarstwa na rolnictwie, ku czemu Polska ma wszak naturalne dane, i co jest coraz silniej podkreślane w dyskusji nad programem gospodarczym Polski w ostatnich miesiącach, za czem zapewne postępować będzie silniejsze nasycanie Banku Rolnego przez Państwo w kapitały, co pozwoli mu rozwinąć działalność naprawdę szeroką.

Związek Polskich Kas Oszczędności we Lwowie

Kasy Oszczędności miejskie i powiatowe, których sieć coraz gęściej pokrywać zaczęła ziemie Małopolski z końcem XIX wieku, istniały i rozwijały swą działalność jako lokalne, niemal żadnego kontaktu z szerszym rynkiem pieniężnym nie mające ogniwa budzącego się życia gospodarczego Małopolski.

Kas tych w r. 1902 było 45. Powiązać te ogniwa w jedną potężną całość, jednolicie poprowadzić ich organizację, politykę kredytową, stworzyć wspólną reprezentację ich interesów i skuteczną obronę ich praw to były zadania, dla których powołano do życia Związek Kas Oszczędności.

Związek „galicyjskich" Kas Oszczędności, jak brzmiała pierwotnie nazwa, rozpoczął swe czynności w dniu 1 lipca 1902 roku. W pierwszych początkach zgłosiło swe przystąpienie 30 Kas. Obecnie należy do Związku 61 Kas. W ciągu zatem 25 lat ilość Kas zrzeszonych w Związku wzrosła dwukrotnie.

Już w chwili powstawania Związku, zdawano sobie sprawę z tego, że przepisy prawne, na których organizacja Kas się opierała regulatyw z r. 1844 i oparte na niem późniejsze rozporządzenia, są mocno przestarzałe, że należy dążyć do ich zmodernizowania, do stworzenia podstaw prawnych bardziej odpowiaodających współczesnym warunkom życia.

Toteż od pierwszych zebrań Związku przez całych 25 lat przewija się ciągle praca nad przygotowaniem projektów ustawodawczych ustawy o Kasach Oszczędności i statutu wzorowego oraz próby ich przeprowadzenia przez odpowiednie czynniki ustawodawcze.

Możemy być dumni, że to, czego przez lat 18 nie udało się naszym poprzednikom przeprowadzić w Austrji, w młodem bardziej rozumiejącem życie i jego potrzeby Państwie Polskiem stało się w ciągu lat kilku faktem dokonanym. Po szeregu ankiet i narad, w których niejednokrotnie podstawą i osnową dyskusji były projekty przez Związek opracowywane, wyszło rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 13 kwietnia 1927 r. (Dz. U. Rz. Nr. 38 poz. 339) w którem uzyskały wreszcie Kasy Oszczędności w całej Polsce jednolite, nowoczesne, najzupełniej odpowiadające dzisiejszym warunkom pracy, prawne podstawy swej organizacji.

Nie należy sądzić, aby Związek Kasom oddawał usługi tylko w sferze porad i ogólnej kierowniczej pracy. W najcięższych dla Kas Okresach runów przedwojennych, klęsk wojny oraz po wojnie, w odbudowie ich pracy Związek zdobywał dla Kas bezpośrednią pomoc finansową i ratował je od grożących im trudności.

Oparta na idei samopomocy Kas akcja udzielania kredytu Kasom Związkowym przez Galicyjską Kasę Oszczędności w latach 1908 i następnych, pomoc kredytowa w czasie przesileń 1908 i 1912, a następnie w czasie wojny — Banku Krajowego, kredyty na uruchomienie i ożywienie Kas Oszczędności po wojnie, udzielane przez Pocztową Kasę Oszczędności, a następnie przez Bank Gospodarstwa Krajowego i Państwowy Bank Rolny, lokaty w Kasach ze strony Zakładu ubezpieczeń od wypadków i Zakładu pensyjnego — uzyskane były przez interwencję i za pośrednictwem Związku na podstawie jego opinji, wydanej o Kasach Związkowych.

A że kierownictwo polityką kredytową Kas i organizowana dla nich pomoc kredytowa była skuteczna, tego najlepszym chyba dowodem jest fakt, że wszystkie Kasy przetrwały wojnę i pokonały trudności okresu powojennego, że ani jedna z istniejących Kas nie zniknęła, jak poznikały dziesiątki innych Instytucyj finansowych najrozmaitszego typu.

Ale Związek starał się zawsze trzymać Kasy w tem przekonaniu, że powinny się one rozwijać przedewszystkiem i wyłącznie o własnych siłach, że wszelka pomoc kredytowa ma charakter przejściowy i tak powinna być przez Kasy rozumiana.

A rozwijać się o własnych siłach mogą Kasy wówczas, gdy naprawdę staną się ogniskami krzewienia w społeczeństwie zasady oszczędności, gdy staną się czynną siłą organizującą rodzimy kapitał z drobnych oszczędności.

Władze Związku Polskich Kas Oszczędności we Lwowie:

Prezes: Dr. Stefan Uhma; dyrektor - referent Miejskiej Kasy Oszczędności we Lwowie.

Zastępca Prezesa: Dr. Stanisław Dobiecki, dyrektor Galicyjskiej Kasy Oszczędności we Lwowie.

Członkowie: Karol Balicki, K. O. m. Komomyji; Józef Donnersberg, K. O. m. Tarnowa; Karol Krysakowski, Pow. K. O. w Gorlicach; Stanisław Kulipiński, Pow. K. O. w Brzeżanach; Jan Mikucki, Pow. K. O. w Krakowie; Dr. Włodzimierz Mochnacki, Galicyjska K. O. we Lwowie; Stefan Praczyński, K. O. m. Przemyśla.

Dyrektor biura: Antoni Królikowski.

Spis Kas Oszczędności w Małopolsce

Biała, woj. krakowskie. — Kasa Oszczędności m. Białej. Pl. Ratuszowy, tel. 13-36. — Przewodn.: Rudolf Strzygowski. Dyr. Urzęd. Rudolf Hutschinski.

Bielsko, woj. śląskie. — Bielska Kasa Oszczędności. — Prezes: Maurycy Braunberg. Zast. Prez. Dr. Paweł Sporysz.

Bochnia woj. krakowskie — Miejska Kasa Oszczędności w Bochni, tel. 7. — Prezes: Dr. Ferdynand Maiss. Przewodn.: Dr. Bolesław Nodzyński.

Bochnia woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Bochni. — Prezes: Jan Brzękowski, Zast. i Syndyk: Dr. Ferd. Maiss. Dyr. Nacz. Ludwik Nemetz.

Bohorodczany, woj. stanisławowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Bohorodczanach, tel. 6.—Dyr. Stan. Czyżyński.

Brody, woj. tarnopolskie. — Komunalna Kasa Oszczędrości Powiatu Brodzkiego, tel. 29. — Nacz. Dyr. Kazimierz Wacław Kühn.

Brzesko, woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Brzesku, tel. 18. — Dyr. Stanisław Czyż.

Brzeżany woj. tarnopolskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Brzeżanach. — Przewod. Ks. Teodor Korduba. Zast. Przewod.: Karol Woyciechowski.

Buczacz woj. tarnopolskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Buczaczu, tel. 1. — Dyr. Stanisław Balicki.

Chrzanów woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Chrzanowie, tel. 93. — Dyrekcja: Inż. Marjan Zieleniewski, Ludwik Majchrowicz i Mikołaj Bytomski.

Cieszyn woj. Śląskie. — Cieszyńska Kasa Oszczędności w Cieszynie. — Dyr. Józef Wilczek.

Dąbrowa woj. krakowskie. — Miejska Kasa Oszczędności w Dąbrowie. — Chill Józef, Dr. St. Sozański, St. Szpak.

Dolina woj. stanisławowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Dolinie. — Prezes: Ks. kan. Włod. Sojka. Zast. Prezesa Stan. Hankiewicz.

Drohobycz woj. lwowskie. — Kasa Oszczędności m. Drohobycza. — Inż. Leon Reut, Józef Hulles.

Drohobycz woj. lwowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Drohobyczu. — Przewod.: Rajmund Jarosz.

Gorlice woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Gorlicach, tel. 27. — Przewod.: Ks. Władysław Kędra. Dyr. Urzęd.: Karol Krysakowski. Czł. Dyr.: Ludwik Summer Brason i Zygmunt Turowicz.

Gródek Jagielloński woj. lwowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Gródku Jagiellońskim. — Stan. Le Bouton.

Horodenka woj. stanisławowskie. — Kasa Oszczędności m. Horodenki. — Wiktor Abrahamowicz, Dr. Antoni Roszko.

Jarosław woj. lwowskie. — Kasa Oszczędności m. Jarosławia, tel. 16. — Przewod.: Edmund Galik, Dyr. kier. Juljusz Strisower.

Jasło woj. krakowskie. — Kasa Oszczędności m. Jasła.— Przewodn.: Bronisław Wojnarski.

Kałusz woj. stanisławowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Kałuszu. — Przewod.: Stanisław Łukaszewski.

Kolbuszowa woj. lwowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Kolbuszowej. — Przewod.: Dr. Jan Hupka. Zast. Przewod.: Gabrjel Jarosz.

Kołomyja woj. stanisławowskie. — Komunalna Kasa Oszczędności m. Kołomyji, tel. 117. — Dyr. Karol Balicki.

Kraków woj. krakowskie. — Kasa Oszczędności m. Krakowa, tel. 356 i 2065. — Dyr. Dr. Tadeusz Federowicz i Józef Dorawski.

Kraków woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Krakowie—Dyr. Dr. Antoni Gaszyński i Jan Mikucki.

Krosno woj. krakowskie. — Kasa Oszczędności m. Krosna. — Przewod.: Dr. Adam Jasiński. Kieruj. Fr. Kulczycki.

Lwów woj. lwowskie. — Galicyjska Kasa Oszczędności we Lwowie. — Dyr. Dr. Stan. Dobiecki i Dr. Włodz. Mochnacki.

Lwów woj. lwowskie. — Miejska Kasa Oszczędności we Lwowie, Wałowa 1-9. Gmach własny, tel. dyr. 2-75, 25-50. Biura: 49-22, 12-68. — Dyr. Dr. Stefan Uhma, Wicedyr. Michał Guzecki.

Limanowa woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Limanowej, tel. 20. — Dyr. Edward Harlender.

Mielec woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Mielcu - Małop. — Dyr. Urzęd.: Teofil Zdzisław Gumiński.

Myślenice woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Myślenicach. — Kazimierz Bzowski.

Nowy Sącz woj. krakowskie. — Kasa Oszczędności m. Nowego Sącza. — Przewod.: Hieronim Jagoszewski. Urzęduj.: Stanisław Nowakowski.

Nowy Targ woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w N. Targu. — Dr. Wawrzyniec Typrowicz, Dr Józef Śpieszny.

Kraków woj. krakowskie. — Podgórska Kasa Oszczędności m. Krakowa w Krakowie XXII, Józefińska 18, tel. 280.— Dyr. Jan Schaitter.

Przemyśl woj. lwowskie. — Kasa Oszczędności m. Przemyśla. — Przewod.: Józef Kostrzewski. Zast. Dr. Józef Dobrzański.

Ropczyce woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Ropczycach, tel. Nr. 10. — Prezes: Władysław Bursztyn i Dr. Bruno Kryze.

Rudki woj. lwowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Rudkach.—Stanisław Bieniowski i Mieczysław Nowosielecki.

Rzeszów woj. lwowskie. — Kasa Oszczędności m. Rzeszowa. Rzeszów, 3-go Maja 21, tel. Nr. 26. — Przewod.: Mikołaj Machowski. Zast. Józef Grodecki.

Sambor woj. lwowskie. — Kasa Oszczędności m. Sambora, tel. 28. — Przewod.: Dr. Józef Dobrzański.

Sambor woj. lwowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Samborze. — Przewodn.: Antoni Nadybski, Zast. Paweł Pawłowski.

Sanoka woj. lwowskie. — Kasa Oszczędności Król. Woln. Miasta Sanoka. — Przewod.: Feliks Giela, Dr. Adolf Bendel.

Śniatyń woj. stanisławowskie. — Miejska Kasa Oszczędności w Śniatynie. — Przewod.: Michał Niemczewski.

Śniatyń woj. stanisławowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Śniatynie, tel. 37. — Dyr. Leon Teodorowicz.

Sokal woj. lwowskie. — Kasa Oszczędności m. Sokala, tel. 31. — Prezes: Inż. Roman Żurowski. Zast. Bolesław Jaworski. Dyr. Władysław Janowski.

Stanisławów woj. stanisławowskie. — Kasa Oszczędności m. Stanisławowa, tel. 109. — Przewodn.: Dr. Jakób Laufer. Nacz. biur: Leon Ziobrowski.

Stary Sambor woj. lwowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Starym Samborze. — Przewod.: Ks. Józef Watulewicz. Zast. Edward Raś.

Stryj woj. stanisławowskie. — Kasa Oszczędności m. Stryja. — Przewod.: Aleksander Późniak.

Tarnobrzeg woj. lwowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Tarnobrzegu, tel. 5. — Dyr. Józef Chalcarz.

Tarnopol woj. tarnopolskie. — Kasa Oszczędności m. Tarnopola. — Przewod.: Kazimierz Jaworczykowski.

Tarnów woj. krakowskie. — Kasa Oszczędności m. Tarnowa. — Prezes: Ks. Kasper Mazur. Zast. Władysław Jaśkiewicz.

Tłumacz woj. stanisławowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Tłumaczu. — Przewod.: Piotr Szczepański.

Wadowice woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Wadowicach, 3-go Maja 9, tel. 6. — Dyr. Karol Kunz.

Wieliczka woj. krakowskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Wieliczce, tel. 6. — Dyr. Franciszek Aywas.

Zaleszczyki woj. tarnopolskie. — Powiatowa Kasa Oszczędności w Zaleszczykach, tel. 7. — Dyr. Zenon Tarkiewicz.

Żywiec woj. krakowskie. — Kasa Oszczędności m. Żywca. — Przewod.: Antoni Minkiński i Piotr Bielewicz.

Giełda Zbożowo - Towarowa w Warszawie w roku 1927

Stan ożywienia i obrotów na Giełdzie w okresie sprawozdawczym, po sześcioletnim jej istnieniu przedstawia się niezbyt pomyślnie, gdyż zamiast stopniowego i ciągłego polepszenia się sytuacji pod tym względem w miarę rozwoju stosunków we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego, dzieje się wprost przeciwnie i gdy w początkach istnienia Giełdy obroty sięgały 72 tys. tonn, to w roku 1927 zamykają się zaledwie cyfrą 31 tys. tonn t. j. tyle, ile mniej więcej wynosi konsumcja samej tylko Warszawy w ciągu 2 miesięcy.

W okresie 1927 miało miejsce 196 zebrań giełdowych, na których dokonano ogółem 1527 tranzakcji zbożem i jego przetworami, na ogólną wagę 31425 tonn, wartości 12.800.000 zł. Głównym objektem tranzakcji było żyto (50% całego obrotu), dalej idzie jęczmień 12½%, owies 8½% i pszenica 8% całego obrotu, reszta tj. mniej więcej 21% obrotu przypada na cały szereg ziemiopłodów, przetworów z nich i odpadków jak strączkowe, oleiste, trawy, kasze, mąki, otręby, kuchy i t. p. Przeciętna frekwencja członków na zebraniach giełdowych nie przekraczała 50%.

Przechodząc następnie do omówienia fluktuacji cen na naszej Giełdzie stwierdzić należy, że w roku sprawozdawczym poraz pierwszy od początku istnienia Giełdy następuje stabilizacja cen zwłaszcza żyta i pszenicy, które to ceny za wyjątkiem okresu przednówkowego, a więc maja, czerwca i pierwszej połowy lipca, utrzymują się na jednym poziomie: żyto w granicach 40 zł., pszenica zaś w granicach 52 zł. za kwintal. Co się tyczy cen jęczmienia i owsa to daje się zauważyć pewną rozmaitość w kształtowaniu się tych cen, brak jednak i tu zbyt gwałtownych skoków.

Skład członków Giełdy w roku sprawozdawczym nie uległ poważniejszym zmianom i w porównaniu z rokiem poprzednim nie zwiększył się liczbowo. Z początkiem okresu sprawozdawczego Giełda Zbożowo-Towarowa liczyła ogółem 78 uczestników, w końcu zaś 81, podzielonych na 4 kurje: producentów, przetwórców, kupców i konsumentów.

Rada Giełdowa.

W okresie sprawozdawczym mandaty członków Rady posiadali pp. Dr. M. Bernsztejn, St. Barcikowski, Z. Chrzanowski, H. Grasberg, St. Górski, A. L. Horowitz, F. Jabłoński, J. Krzewski, J. Machnicki, W. Minkiewicz, B. Mrożewski, Wł. Suchodolski, A. Truskier, H. Wyczółkowski, St. Zaniewski, i K. Żbikowski. mandaty zaś zastępców pp. St. Buszczyński, St. Karwowski, G. Janasz i A. Parzyński.

W tym składzie Rada Giełdowa na posiedzeniu w dniu 24 maja 1927 r. powołała przez aklamację na prezesa Rady p. Z. Chrzanowskiego i w drodze głosowania kartkami na wice prezesów pp. H. Grasberga i W. Minkiewicza.

Komisja rewizyjna.

Komisję rewizyjną stanowili pp. J. Michalski, W. Michniewicz, A. Miernowski, H. Wąsowicz i W. Wiślicki.

Komisja rozjemcza.

W skład Komisji Rozjemczej wchodzili pp. St. Buszczyński, St. Barcikowski, H. Grasberg, A. L. Horowitz, G. Janasz, J. Krzewski, M. Krusiewicz, E. Łukasiewicz, W. Minkiewicz, B. Mrożewski, R. Morawski, St. Podczaski, J. Płodowski, A. Parzyński, M. Rubinsztejn, M. Rotsztejn, J. Serrini, F. Sommer, D. Szpiro i A. Zonszajn.

Komisja wybrała ze swego grona na prezesa p. W. Minkiewicza i wice prezesów pp. Barcikowskiego, Grasberga, Horowitza i Sommera.

Do zakresu działania Biura Giełdy należy, oprócz wykonywania zleceń Rady Giełdowej, wydawnictwo Urzędowej Ceduły, prowadzenie statystyki cen zboża notowanych na giełdach krajowych i zagranicznych i publikowanie tych danych w pismach, wystawianie świadectw pochodzenia zbóż i nasion, wydawanie urzędowych stwierdzeń o cenach zboża do spraw sądowych i t. p.

Z prac biura Giełdy za cały okres sprawozdawczy korzystał stale Gł. Urząd Statystyczny, Zw. Ekonomiczny Polskich Organizacji Rolniczych, Min. P. i H., Min. Rolnictwa i D. P., oraz cały szereg instytucyj osób prywatnych i uczestnicy Giełdy. W roku 1927 biuro Giełdy wydało około 400 urzędowych stwierdzeń cen i zaświadczeń różnego rodzaju.

Spis członków Giełdy Zbożowo - Towarowej w Warszawie

Aprowizacja Sp. z o. o. (obecnie zboże i mąka. Praga. Brzeska 8).

Armarnik i S-ka, Wolska 40.

Bank Kwilecki, Potocki i S-ka. Warszawa. Krakowskie Przedmieście 9.

Barański, Barcikowski i S-ka, Zgoda 1.

Bernsztejn Dr. Maksymiljan, Krucza 47.

Bosiacki K. Ziemiopłody — Siedlce. Kilińskiego 1.

Buchalcew J. — Służewska 5.

Bulkowsztejn S. — Marszałkowska 129.

Buszczyński K. i Synowie. Hodowla Nasion, Sp. Akc. Warszawa, Mazowiecka 1, tel. 197—35. Adres telegr.: „Buszczyński". Dyrektorzy: Inż. Stefan Buszczyński i Inż. Stefan Byszewski.

Centrala Handlowa Młynarzy — Nowy Świat 70.

Centrala Spółdzielczych Stow. Rolniczo-Handlowych — Warecka 11.

Centrala Związku Kupców — Senatorska 22.

Centralne Tow. Rolnicze — Kopernika 30.

„Chodaków" Młyny i Zakł. Przemysłowe — poczta Sochaczew.

Chrzanowski Zygmunt — Kopernika 30.

Cukierman M. — Twarda 7.

Ehrlich Michał i S-ka — Targowa 45.

Fuksman i Gordon — Brześć n/Bugiem.
Fuks K. Z. — Próżna 10.
Frydrychowicz M. — Ząbkowska 52.
Glasberg H. Solecki Młyn Parowy — Solec 14.
Goldflam M. i J. Sztajer — Szkolna 10.
Gutner Samuel — Dzika 11.
Haeberle i S-ka — Grodzisk.
Handlu Ziemiopłodami Sp. Akc. — Kopernika 30.
Horowitz A. L. — Pl. Grzybowski 6.
Industria Sp. Akc. — Kolejowa 69.
Janasz Gustaw — Trebki, poczta Żychlin.
Jedwab W. — Moniuszki 2.
Kagan K. i S-ka — Ostrów Mazowiecki.
Kamilhar B. — Twarda 4.
Karwowski i Mossakowski w Płońsku.
„Kooprolna" Sp. Akc. — Kopernika 30.
„Kosmos" Tow. Handlowe — Długa 39.
Krausse Adolf i Henryk Bracia w Lublinie, tel. 3-16.
Kunicki Józef w Płońsku.
Lerner i Syn — Ciepła 19.
Lindwasser i Weber — Żelazna 44.
Loewenthal B-cia — Ceglana 10.
Lubawski Młyn Parowy — Próżna 12.
Lubelski Syndykat Rolniczy — Lublin.
Michalski Józef — Sochaczew.
Miejskie Zakłady Zaopatrywania — Warszawa, Kredytowa 2.
Miernowski Adolf — Hoża 5.
Młyn Parowy Praga M. Rubinsztejn—Praga, Szeroka 22.
Młyny i Zakł. Przemysłowo-Zbożowe — Wolska 40.
„Nasiona" Spółka Rolniczo-Handlowa — Włocławek.
Nissenholc, Klein i S-ka — Twarda 6.
Olszewski Jerzy — Mława.
Państwowy Bank Rolny Instytucja Centralna, Warszawa, Traugutta 11, tel. 215-32, 89-14, 58-76. Oddziały: Warszawa (Główny), Grudziądz, Katowice, Kraków, Lwów, Łuck, Pińsk, Poznań i Wilno. Adres telegr.: „Centropebrol", Oddziałów: „Pebrol". Prezes Rady Nadzorczej: Seweryn Ludkiewicz. Nacz. Dyr. Wacław Staniszewski.
Paszkowski J. — Lublin, Orla 3.
Piotrkowsko-Opatowski Zw. Spółdz. Spożywców — Piotrków.
Polskie Zrzeszenie Spirytusowe — Hortensja 6.
Poznański Bank Ziemian Tow. Akc. Oddział Warszawski — Mazowiecka 1.
Reich i Chmielnicki — Kalisz.
Rejonowe Kierownictwo Intendentury — Jagiellońska 52.
Rolnik w Bydgoszczy — Bydgoszcz.
Rolnik w Ciechanowie — Ciechanów.
Rotsztejn i Czerniawski, Warszawa, Pl. Grzybowski 7. Tel. 136-79. Adres telegr.: „Marot—Warszawa". Handel zbożem i paszą.
Serrini i Tauer — Raciąż.
Sokołowskie Zakłady Rolniczo-Przemysłowe w Sokołowie Podlaskim.
Spółdzielnia Spożywczo-Rolnicza w Platerowie.
Stowarzyszenie Rolnicze w Mławie.
Stowarzyszenie Rolnicze Płockie Sp. Akc. — Płock.
Syndykat Rolniczy Warszawski — Kopernika 30.
Szatensztejn B. — Wspólna 53.
Szpiro Dawid — Karmelicka 12.
Trybel i Bigelman — Nowolipie 72.
Wajsztok Ch. — Ciechanów.
Warszawski Młyn Parowy Tow. Akc. — Objazdowa 2.
Wojdesławski I. Dom Handlowo-Komisowy, Warszawa, Królewska 47, tel. 171-08 i 251-78. Zawodowy skup mąki.
Wojtulewicz K. — Płońsk.
Wołyński Snydykat Handlowo-Rolniczy Sp. Akc. — Równe, Handlowa 9.
„Wspólna Praca" — Kutno.
Zakłady Przemysłowo-Rolnicze z. Grójeckiej — Grójec.
Zakłady Rolniczo-Przemysłowe z. Kutnowskiej Sp. Akc.— Kutno.
Zjednoczone Browary Warszawskie p. f. „Haberbusch i Schiele" — Krochmalna 59.
Ch. M. Zolberg i J. Goldflam — Warszawa, Muranowska 13, tel. 110-28 i 195-04. Handel hurtowy mąką.
Zonszajn i Finkelsztejn — Leszno 73.
Związek Młynarzy — Nowy Świat 72.
Związek Spółdzielni Spożywców Rzeczypospolitej Polskiej — Warszawa—Mokotów, Grażyny 13. Adres telegraficzny: „Zetes", tel. 127-33.
Związek Zawodowy Cukrowni b. Królestwa Polskiego — Moniuszki 11.
Związek Ziemian — Kopernika 30.
Żelechowski M. L. Dom Przemysłowo-Handlowy — Łowicz, tel. 55. Adres telegr.: „Żelemłyn" Młyn Parowy. Import-Eksport.

Solecki Młyn Parowy — Stołeczny Młyn Parowy

H. GRASBERG

W a r s z a w a

ul. Solec 14 — **ul. Prosta 28/30**

Adres Telegraficzny **„Grasanti-Warszawa"**.

Telefony: 95-01, 97-54. — Telefony: 274-77, 274-25.

MŁYN ŻYTNI. — **MŁYN PAROWY**

NOTOWANIA GIEŁDY ZBOŻOWO - TOWAROWEJ W WARSZAWIE.

1927 r.	Średni kurs dolara	P S Z E N I C A													
		Warszawa		Gdańsk		Liverpool		Praga		Berlin		Paryż		Chicago	
		zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol	zł.	dol.	zł.	dol.
Styczeń															
2 — 8	9.00	53.25	5.92	50.76	5.64	55.70	6.19	61.11	6.79	56.79	6.31	62.28	6.92	47.34	5.26
9 — 15	„	52.60	5.84	52.02	5.78	56.69	6.30	61.02	6.78	57.06	6.34	61.20	6.80	47.52	5.28
16 — 22	„	53.65	5.96	52.29	5.81	56.40	6.27	61.02	6.78	56.97	6.33	60.57	6.73	47.97	5.33
23 — 29	8.97	54.65	6.15	52.02	5.80	—	—	61.44	6.85	57.32	6.39	59.56	6.64	47.63	5.31
Luty															
30.I — 5	8.95	53.60	5.99	52.35	5.85	—	—	62.83	7.02	57.55	6.43	59.87	6.69	47.70	5.33
6 — 12	„	52.70	5.89	51.01	5.70	54.90	6.13	62.83	7.02	56.92	6.36	59.16	6.61	46.54	5.20
13 — 19	„	52.00	5.81	52.35	5.85	54.50	6.09	62.83	7.02	56.58	6.32	58.44	6.53	46.37	5.18
20 — 26	„	53.00	5.92	51.73	5.78	57.09	6.38	63.10	7.05	55.84	6.24	59.07	6.60	45.28	5.06
Marzec															
27.II — 5	„	53.83	6.01	52.35	5.85	55.40	6.19	63.10	7.05	56.92	6.36	57.54	6.43	45.93	5.13
6 — 12	„	55.87	6.24	53.16	5.94	55.50	6.20	62.91	7.03	57.46	6.42	57.10	6.38	46.45	5.19
13 — 19	„	57.00	6.37	53.43	5.97	54.00	6.03	62.91	7.03	57.19	6.39	—	—	45.19	5.05
20 — 26	„	56.17	6.27	53.43	5.97	54.90	6.13	62.73	7.01	57.10	6.38	—	—	44.75	5.10
27 — 2.IV	„	55.50	6.20	53.70	6.00	54.10	6.04	62.81	7.02	57.10	6.38	54.50	6.09	44.75	5.00
Kwiecień															
3 — 9	„	56.92	6.36	53.79	6.01	55.50	6.20	62.81	7.02	57.17	6.39	57.72	6.45	46.10	5.04
10 — 16	8.93	57.00	6.38	54.10	6.06	54.10	6.06	62.69	7.02	57.15	6.40	57.95	6.49	44.30	4.96
17 — 23	„	56.70	6.35	55.00	6.16	54.90	6.15	63.13	7.07	58.04	6.50	59.56	6.67	44.83	5.02
24 — 36	„	58.67	6.57	55.54	6.22	54.90	6.15	63.84	7.15	60.27	6.75	61.00	6.83	45.10	5.05
Maj															
1 — 7	„	62.04	6.95	56.88	6.37	57.00	6.38	65.16	7.32	65.45	7.33	61.61	6.90	47.95	5.37
8 — 14	„	63.83	7.15	57.59	6.45	58.73	6.57	65.42	7.35	63.40	7.10	60.36	6.76	47.60	5.33
15 — 21	„	62.87	7.03	58.04	6.50	57.50	6.44	65.42	7.35	62.32	6.98	—	—	48.22	5.40
22 — 28	„	60.25	6.75	58.04	6.50	57.10	6.40	65.95	7.41	62.40	6.99	—	—	49.56	5.55
Czerwiec															
29.V — 4	„	59.75	6.69	58.04	6.50	58.33	6.53	66.97	7.50	63.05	7.06	62.68	7.02	50.27	5.63
5 — 11	„	59.50	6.66	58.04	6.50	55.90	6.26	66.52	7.45	65.09	7.29	—	—	48.75	5.46
12 — 18	„	59.25	6.63	57.68	6.46	57.00	6.38	66.04	7.42	65.18	7.30	—	—	49.56	5.55
19 — 25	„	58.25	6.52	57.68	6.46	57.00	6.38	64.80	7.28	—	—	—	—	49.38	5.53
26 — 2.VII	„	56.75	6.35	55.90	6.26	58.13	6.51	64.38	7.21	—	—	—	—	48.30	5.41
Lipiec															
3 — 9	8.93	56.10	6.28	55.90	6.26	59.00	6.61	63.84	7.15	—	—	—	—	49.29	5.52
10 — 16	„	56.25	6.30	55.90	6.26	55.70	6.24	58.94	6.60	—	—	—	—	48.13	5.39
17 — 23	„	—	—	55.90	6.26	55.90	6.26	58.49	6.55	—	—	—	—	47.32	5.30
24 — 30	„	58.25	6.52	55.90	6.26	54.50	6.10	58.49	6.55	—	—	—	—	46.07	5.16
Sierpień															
31.VII — 6	„	57.50	6.44	—	—	54.10	6.06	56.70	6.35	—	—	—	—	45.45	5.09
7 — 13	„	48.17	5.39	—	—	55.70	6.24	57.78	6.47	—	—	—	—	46.80	5.24
14 — 20	„	49.30	5.52	45.98	5.15	56.50	6.33	58.85	6.59	—	—	—	—	46.98	5.26
21 — 27	„	51.15	5.73	49.38	5.53	56.50	6.33	59.20	6.63	59.38	6.63	58.58	6.56	46.52	5.21
Wrzesień															
28.VIII — 3	„	51.20	5.73	48.31	5.41	55.70	6.24	59.29	6.64	56.88	6.37	57.42	6.43	45.00	5.04
4 — 10	„	50.50	5.95	46.61	5.22	55.70	6.24	59.20	6.63	56.00	6.27	55.27	6.19	44.65	5.00
11 — 17	„	50.32	5.63	46.45	5.18	50.85	5.69	60.81	6.81	55.09	6.17	—	—	42.86	4.80
18 — 24	„	49.93	5.59	46.07	5.16	53.04	5.94	59.29	6.64	54.47	6.10	53.58	6.00	42.86	4.80
25 — 1.X	„	49.75	5.57	44.83	5.02	52.64	5.89	59.29	6.64	54.20	6.07	52.86	5.92	43.31	4.85
Październik															
2 — 8	„	49.50	5.54	44.83	5.02	51.44	5.76	58.85	6.59	53.93	6.04	53.58	6.00	42.95	4.81
9 — 15	„	50.00	5.60	44.92	5.03	51.44	5.76	58.85	6.59	54.47	6.10	54.03	6.05	42.95	4.81
16 — 22	„	50.75	5.68	46.45	5.18	51.44	5.76	58.85	6.59	52.77	5.91	52.95	5.93	41.97	4.70
23 — 29	„	50.18	5.62	44.47	4.98	50.85	5.69	58.85	6.59	52.33	5.86	54.79	5.80	41.07	4.60
Listopad															
30.X — 5	„	48.87	5.47	44.47	4.98	50.40	5.64	59.29	6.64	51.61	5.78	51.07	5.72	41.52	4.65
6 — 12	8.90	49.25	5.53	44.83	5.02	50.19	5.64	59.74	6.68	51.00	5.73	52.24	5.85	41.83	4.70
13 — 19	„	50.33	5.65	44.00	4.95	50.19	5.64	58.92	6.62	51.53	5.79	51.79	5.82	42.80	4.81
20 — 26	„	48.42	5.44	47.08	5.29	54.26	5.76	59.36	6.67	51.70	5.81	52.15	5.86	42.98	4.83
27 — 3.XII	„	51.95	5.84	47.70	5.36	51.85	5.82	59.36	6.67	51.08	5.74	53.84	6.05	43.25	4.86
Grudzień															
4 — 10	„	51.30	5.78	46.63	5.24	51.85	5.82	59.36	6.67	50.19	5.64	54.73	6.15	43.69	4.91
11 — 17	„	51.27	5.76	46.63	5.24	52.12	5.85	59.36	6.67	48.77	5.48	53.58	6.02	42.81	4.81
18 — 24	„	51.20	5.75	46.63	5.24	51.26	5.76	59.45	6.68	49.39	5.55	54.29	6.10	43.87	4.83
25 — 31	„	51.25	5.76	46.19	5.19	51.26	5.76	59.45	6.68	49.66	5.53	54.29	6.10	42.18	4.74

NOTOWANIA GIEŁDY ZBOŻOWO-TOWAROWEJ W WARSZAWIE.

1927 r.	Średni kurs dolara	Ż Y T O													
		Warszawa		Gdańsk		Liverpool		Praga		Berlin		Paryż		Chicago	
		zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.
Styczeń															
2 — 8	9.00	40.59	4.51	42.21	4.69	—	—	53.19	5.91	50.58	5.62	48.38	5.37	34.02	3.78
9 — 15	„	40.76	4.53	44.10	4.90	—	—	52.02	5.78	52.29	5.81	48.51	5.39	36.00	4.00
16 — 22	„	41.10	4.57	44.46	4.94	—	—	53.55	5.95	52.74	5.86	48.51	5.39	36.90	4.10
23 — 29	8.97	41.22	4.59	45.03	5.02	—	—	54.56	6.14	54.00	6.02	48.88	5.45	37.67	4.20
Luty															
30.I — 5	8.95	40.80	4.56	45.00	5.03	—	—	55.22	6.17	54.15	6.05	48.60	5.43	38.30	4.28
6 — 12	„	39.57	4.42	44.21	4.94	—	—	55.49	6.20	52.79	5.90	48.51	5.42	37.77	4.22
13 — 19	„	39.20	4.38	44.04	4.92	—	—	55.49	6.20	53.13	5.94	48.51	5.42	36.95	4.13
20 — 26	„	39.87	4.45	42.96	4.80	—	—	55.49	6.20	52.18	5.83	49.10	5.49	37.23	4.16
Marzec															
27.II — 5	„	40.07	4.48	42.69	4.77	—	—	55.22	6.17	52.88	5.91	49.85	5.57	36.60	4.09
6 — 12	„	41.75	4.66	44.75	5.00	—	—	55.22	6.17	52.71	5.89	49.67	5.55	36.51	4.08
13 — 19	„	41.50	4.64	44.30	4.95	—	—	54.95	6.14	52.62	5.88	—	—	36.00	4.02
20 — 26	„	41.72	4.66	44.30	4.95	—	—	56.02	6.26	52.54	5.87	—	—	34.36	3.84
27 — 2.IV	„	42.04	4.70	45.55	5.09	—	—	56.02	6.26	53.97	6.03	49.85	5.57	35.80	4.00
Kwiecień															
3 — 9	„	43.13	4.82	45.29	5.06	—	—	56.02	6.26	54.28	6.06	50.38	5.63	33.20	3.71
10 — 16	8.93	44.00	4.93	45.63	5.11	—	—	55.90	6.26	53.58	6.00	50.54	5.66	35.07	3.93
17 — 23	„	45.28	5.07	47.06	5.27	—	—	57.24	6.41	54.20	6.07	51.43	5.76	36.16	4.05
24 — 30	„	49.34	5.52	49.56	5.55	—	—	59.56	6.67	55.54	6.22	52.50	5.88	37.86	4.24
Maj															
1 — 7	„	53.58	6.00	53.50	5.99	—	—	61.17	6.85	58.58	6.56	53.58	6.00	39.29	4.40
8 — 14	„	54.47	6.10	53.40	5.98	—	—	61.91	6.94	58.58	6.56	53.58	6.00	38.40	4.30
15 — 21	„	53.83	6.03	53.74	6.02	—	—	61.44	6.88	58.23	6.52	—	—	38.67	4.33
22 — 28	„	50.60	5.67	53.74	6.02	—	—	61.71	6.91	58.23	6.52	—	—	42.05	4.71
Czerwiec															
29.V — 4	„	53.44	5.99	53.74	6.02	—	—	63.22	7.08	58.49	6.55	53.22	5.96	41.25	4.62
5 — 11	„	52.55	5.88	53.74	6.02	—	—	61.71	6.91	59.74	6.69	—	—	41.42	4.64
12 — 18	„	52.88	5.92	52.42	5.87	—	—	61.71	6.91	59.74	6.69	—	—	41.07	4.60
19 — 25	„	53.20	5.96	52.42	5.87	—	—	61.43	6.88	58.76	6.58	—	—	41.25	4.62
26 — 2.VII	„	52.97	5.93	51.16	5.73	—	—	61.17	6.85	56.97	6.38	—	—	40.63	4.55
Lipiec															
3 — 9	8.93	52.85	5.92	51.16	5.73	—	—	60.10	6.73	55.27	6.19	—	—	40.00	4.48
10 — 16	„	52.37	5.86	51.16	5.73	—	—	55.27	6.19	55.09	6.09	—	—	39.25	4.40
17 — 23	„	51.75	5.79	51.16	5.73	—	—	54.65	6.12	53.58	6.00	—	—	38.57	4.32
24 — 30	„	42.47	4.75	51.16	5.73	—	—	55.72	6.24	52.15	5.84	—	—	36.53	4.09
Sierpień															
31.VII — 6	„	39.50	4.42	51.16	5.73	—	—	53.40	5.98	46.70	5.23	—	—	33.84	3.79
7 — 13	„	39.08	4.37	40.81	4.57	—	—	53.58	6.00	45.98	5.15	—	—	34.02	3.81
14 — 20	„	38.82	4.35	40.81	4.57	—	—	54.47	6.10	47.60	5.33	—	—	34.02	3.81
21 — 27	„	40.80	4.57	42.95	4.81	—	—	56.08	6.28	49.56	5.55	47.23	5.29	35.45	3.97
Wrzesień															
28.VIII — 3	„	40.89	4.58	41.16	4.61	—	—	56.79	6.36	50.18	5.62	46.88	5.25	34.73	3.89
4 — 10	„	40.00	4.49	41.61	4.66	—	—	58.75	6.58	51.88	5.81	46.88	5.25	34.29	3.84
11 — 17	„	40.54	4.54	42.50	4.76	—	—	59.74	6.69	52.86	5.92	—	—	34.38	3.85
18 — 24	„	40.36	4.52	41.16	4.61	—	—	59.74	6.69	52.24	5.85	45.98	5.35	35.09	3.93
21 — 1.X	„	39.64	4.44	39.81	4.46	—	—	59.38	6.65	51.34	5.75	45.90	5.14	35.09	3.93
Październik															
2 — 8	„	39.00	4.37	39.82	4.46	—	—	59.38	6.65	50.18	5.62	45.63	5.11	34.38	3.85
9 — 15	„	39.50	4.42	39.82	4.46	—	—	59.29	6.64	50.81	5.69	45.54	5.10	35.45	3.97
16 — 22	„	39.72	4.45	41.61	4.66	—	—	59.91	6.71	52.33	5.86	45.27	5.07	35.72	4.00
23 — 29	„	40.31	4.51	42.32	4.74	—	—	60.81	6.81	52.77	5.91	44.47	4.98	36.00	4.03
Listopad															
30 — 5.XI	„	40.02	4.48	42.32	4.74	—	—	60.81	6.81	50.36	5.64	44.11	4.94	36.16	4.05
6 — 12	8.90	40.93	4.49	42.50	4.76	—	—	60.90	6.82	50.10	5.63	44.11	4.94	36.04	4.05
13 — 19	„	40.96	4.60	42.18	4.74	—	—	61.23	6.88	51.44	5.78	43.25	4.86	38.35	4.31
20 — 26	„	40.81	4.58	42.18	4.74	—	—	62.12	6.98	51.08	5.74	43.70	4.91	38.35	4.31
27 — 3.XII	„	40.97	4.60	44.05	4.95	—	—	63.00	7.08	50.80	5.71	44.67	5.02	38.54	4.33
Grudzień															
4 — 10	„	39.86	4.47	43.16	4.85	—	—	62.05	6.97	50.46	5.67	45.39	5.10	38.89	4.37
11 — 17	„	40.07	4.50	43.16	4.85	—	—	60.97	6.85	48.86	5.49	45.03	5.06	38.09	4.28
18 — 24	„	40.34	4.53	43.16	4.85	—	—	60.97	6.85	49.84	5.60	44.93	5.05	38.53	4.33
25 — 31	„	40.64	4.56	41.74	4.69	—	—	60.97	6.85	50.19	5.64	45.21	5.08	37.82	4.25

NOTOWANIA GIEŁDY ZBOŻOWO-TOWAROWEJ W WARSZAWIE.

J Ę C Z M I E Ń

1527 r.	Średni kurs dolara	Warszawa		Gdańsk		Liverpool		Praga		Berlin		Paryż		Chicago	
		zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.	zł.	dol.
Styczeń															
2 — 8	9.00	35.94	3.99	39.42	4.38	46.50	5.16	48.24	5.36	49.50	5.50	43.74	4.86	—	—
9 — 15	″	35.56	3.95	39.96	4.44	46.50	5.16	48.24	5.36	49.50	5.50	44.46	4.94	—	—
16 — 22	″	36.50	4.05	39.69	4.41	46.28	5.16	47.79	5.31	49.50	5 50	44.46	4.94	—	—
23 — 29	8.97	6.93	4.12	39.92	4.45	46.18	5.16	47 63	5.31	49.33	5.50	44.49	4.96	—	—
Luty															
30.I — 5	8.95	36 88	4.12	39.38	4.40	—	—	47.52	5.31	49.22	5.50	45.10	5.04	—	—
6 — 12	″	36.73	4.10	38.84	4.34	—	—	47.52	5.31	48.95	5.47	43.40	4.85	—	—
13 — 19	″	36.25	4.05	38.84	4.34	—	—	47.52	5.31	48.68	5.44	43.57	4.87	—	—
20 — 26	″	36.25	4.05	39.11	4.37	—	—	47.87	5 35	48.50	5.42	44.39	4.96	—	—
Marzec															
27.II — 5	″	36.88	4.12	38.76	4.33	—	—	45.73	5.11	48.41	5.41	43.57	4.87	—	—
6 — 12	″	37.50	4.19	38.84	4.34	—	—	45.73	5.11	48.41	5,41	44.03	4.92	—	—
13 — 19	″	37.83	4.23	39.55	4.42	—	—	45.73	5.11	48.50	5.42	—	—	—	—
20 — 26	″	39.50	4.41	39.55	4 42	—	—	45.73	5.11	48.59	5.43	—	—	—	—
27 — 2.IV	″	40.12	4.48	39.20	4,38	—	—	45.73	5.11	48.59	5.43	46.27	5.17	—	—
Kwiecień															
3 — 9	″	39.25	4.38	38.56	4.31	—	—	46.56	5.20	49.31	5.51	47.43	5.30	—	—
10 — 16	8.93	38.50	4.31	38.48	4.31	—	—	47,33	5.30	49.20	5.51	47.42	5 30	—	—
17 — 23	″	40.00	4.48	42.50	4.76	—	—	48.75	5.46	49.29	5.52	48.31	5 41	—	—
24 — 30	″	41.50	4.65	44,39	4.96	—	—	50.81	5.69	50.18	5.62	50.27	5.63	—	—
Maj															
1 — 7	″	46.00	5.15	43.38	4 87	—	—	52.06	5.83	52 60	5.89	53 58	6.00	—	—
8 — 14	″	48.50	5.43	46.34	5.19	—	—	52.06	5.83	52.77	5.91	53.23	5.96	—	—
15 — 21	″	48.00	5.37	47.24	5.29	—	—	50.81	5.69	52.23	5 85	—	—	—	—
22 — 28	″	47.75	5.35	47.24	5.29	—	—	50.81	5.69	52,23	5.85	—	—	—	—
Czerwiec															
29.V — 4	″	47.50	5.32	47.24	5.29	—	—	50.81	5.69	53.51	5.97	51.79	5.80	—	—
5 — 11	″	47 66	5.34	47.24	5.29	—	—	50.81	5.69	54.38	6.09	—	—	—	—
12 — 18	″	48.50	5.43	49.38	5.53	—	—	50.81	5.69	54.83	6.14	—	—	—	—
19 — 25	″	49.25	5.51	49.38	5.53	—	—	50.81	5.69	54.74	6.13	—	—	—	—
26 — 2.VII	″	48.25	5.40	49.02	5.49	—	—	50.81	5.69	54·56	6.11	—	—	—	—
Lipiec															
3 — 9	″	48.50	5·43	49.02	5.49	—	—	50.81	5 69	54.56	6.11	—	—	—	—
10 — 16	″	—	—	49.02	5.49	—	—	—	—	54.56	6.11	—	—	—	—
17 — 23	″	—	—	49.02	5.49	48.18	5.39	—	—	—	—	—	—	—	—
24 — 30	″	—	—	49.02	5.49	48.18	5.39	—	—	—	—	—	—	—	—
Sierpień															
31.VII — 6	″	—	—	49.02	5.49	—	—	49.38	5.53	—	—	—	—	—	—
7 — 13	″	—	—	39.92	4 47	—	—	50,09	5.61	—	—	—	—	—	—
14 — 20	″	40.50	4.53	40.27	4.51	—	—	50.09	5.61	51.52	5.77	—	—	—	—
21 — 27	″	40.00	4.48	44.65	5.00	55.85	6.25	50.09	5.61	52.59	5.89	44.87	5.02	—	—
Wrzesień															
28 VIII — 3	″	40.50	4.53	42.50	4.76	—	—	50.09	5.61	52.15	5.84	44,87	5.02	—	—
4 — 10	″	40.00	4.49	40.82	4 56	—	—	50.09	5.61	51.61	5.78	44.87	5.02	—	—
11 — 17	″	—	—	41.16	4.61	—	—	50.09	5.61	51.61	5.78	—	—	—	—
18 — 24	″	—	—	41.16	4 61	—	—	50.09	5.61	51.61	5.78	43.22	4.84	—	—
25 — 1.X	″	42.00	4.70	41.16	4.61	—	—	51.70	5.79	51.61	5.78	42.32	4.74	—	—
Październik															
2 — 8	″	40 50	4 53	41.16	4.61	—	—	53.23	5.96	51.43	5.76	42.50	4.76	—	—
9 — 15	″	40.75	4.56	41.16	4.61	—	—	53.50	5.99	51.70	5.79	43.39	4.86	—	—
16 — 22	″	41.50	4.95	42.50	4.76	—	—	53 50	5.99	51.79	5.80	43.66	4 89	—	—
23 — 29	″	41.25	4.62	42,50	4.76	—	—	53.50	5.99	51.79	5.80	42.50	4.76	—	—
Listopad															
30.X — 5	″	—	—	42.50	4.76	—	—	53.05	5.94	51.61	5.78	41.97	4.70	—	—
6 — 12	8.90	41 98	4.72	42.50	4.76	—	—	53.05	5.94	51.17	5.75	41 97	4.70	—	—
13 — 19	″	40.38	4.54	42.36	4.76	—	—	52.86	5.94	51.26	5.76	42.00	4.72	—	—
20 — 26	″	41.62	4.67	42.80	4.84	—	—	53.84	6.05	51.26	5.76	42.72	4.80	—	—
27 — 3.XII	″	42.00	4.72	42.80	4.81	—	—	54.73	6.15	51.35	5.77	43.61	4.90	—	—
Grudzień															
4 — 10	″	42.87	4.82	43.16	4.85	—	—	54.73	6.15	51.80	5.82	43.96	4.94	—	—
11 — 17	″	41.85	4.70	43.16	4 85	—	—	54.73	6.15	51.53	5.79	43.70	4.91	—	—
18 — 24	″	41.06	4.61	43.16	4.85	—	—	55.80	6.27	51.53	5.79	43.88	4.93	—	—
25 — 31	″	40.50	4.55	42 36	4.76	—	—	56.24	6.32	51.44	5.78	44.15	4 96	—	—

NOTOWANIA GIEŁDY ZBOŻOWO-TOWAROWEJ W WARSZAWIE.

O W I E S

1927 r.	Średni kurs dolara	Warszawa zł.	Warszawa dol.	Gdańsk zł.	Gdańsk dol.	Liverpool zł.	Liverpool dol.	Praga zł.	Praga dol.	Berlin zł.	Berlin dol.	Paryż zł.	Paryż dol.	Chicago zł.	Chicago dol.
Styczeń															
2 — 8	9.00	31.87	3.54	32.40	3.60	37.08	4.13	39.06	4.34	39.24	4.36	36.99	4.11	36.54	4.06
9 — 15	„	32.37	3.60	32.04	3.56	37.08	4.13	38.43	4.27	39.24	4.36	38.16	4.24	36.99	4.11
16 — 22	„	32.45	3.60	32.22	3.58	36.71	4.08	38.43	4.27	39.69	4.41	38.16	4.24	37.80	4.20
23 — 29	8.97	32.60	3.63	32.11	3.58	37.04	4.13	39.02	4.35	41.17	4.59	36.86	4.11	39.01	4.35
Luty															
30.I — 5	8.95	32.15	3.59	32.04	3.58	36.70	4.10	39.92	4.46	42.06	4.70	36.60	4.09	37.50	4.19
6 — 12	„	32.05	3.58	31.95	3.57	40.00	4.47	41.53	4.64	41.44	4.63	36.86	4.12	36.78	4.11
13 — 19	„	32.50	3.63	31.95	3.57	39.03	4.36	42.96	4.80	41.61	4.65	37.03	4.14	35.88	4.01
20 — 26	„	32.30	3.61	32.13	3.59	39.03	4.36	42.79	4.78	41.61	4.65	37.12	4.15	34.81	3.89
Marzec															
27.II — 5	„	33.00	3.69	32.22	3.60	38.33	4.28	42,60	4.76	42.42	4.74	37.03	4.14	36.32	4.06
6 — 12	„	36.27	4,05	33,92	3.79	38.33	4.28	42.33	4.73	42.87	4.79	36.69	4.10	37.24	4.16
13 — 19	„	37.04	4.15	33,92	3.79	38.33	4.28	42.33	4.73	43,05	4.81	—	—	36.42	4.07
20 — 26	„	36.80	4.11	33.92	3.79	38.85	4.34	42.33	4.73	43.59	4.87	—	—	35.80	4.00
27 — 2.IV	„	37.22	4.16	36.15	4,04	39.10	4.37	42.87	4.79	44.31	4.95	37.59	4,20	36.07	4.03
Kwiecień															
3 — 9	„	38.11	4.26	36.42	4.07	38.00	4.24	43.76	4.89	45,28	5.06	38.93	4.35	36.24	4.05
10 — 16	„	37.75	4.22	36.52	4.08	38.70	4.32	44.47	4.98	45.54	5,10	40.27	4.51	35.99	4.03
17 — 23	„	38.50	4.31	37.68	4.22	38.22	4.28	45,45	5.09	46.79	5.24	41.97	4.70	36.25	4.06
24 — 30	„	40.73	4.56	38.84	4.35	39.35	4.40	47.50	5.32	48.31	5.41	43.93	4.92	36.88	4.13
Maj															
1 — 7	„	45.75	5.12	43.48	4.87	41.25	4.62	51.59	5.78	51.00	5.71	45.54	5.10	37.50	4.20
8 — 14	„	46.50	5.21	43.93	4.92	42.25	4.73	54.50	6.09	51.43	5.76	44.82	5.02	33.13	3.71
15 — 21	„	46.25	5.19	44.20	4.95	42.25	4.73	51.76	5.80	50.99	5,71	—	—	32.59	3.65
22 — 28	„	45.62	5.11	44.20	4.95	43.45	4.86	52,40	5.88	51,34	5.75	—	—	32.32	3.62
Czerwiec															
29.V — 4	„	45.00	5.04	44.20	4.95	42.77	4.79	53.70	6.01½	52.60	5.89	44.11	4.94	33.48	3.75
5 — 11	„	45.00	5.04	44.20	4.95	43.51	4.87	53.76	6.02	54.18	6.07	—	—	32.68	3.66
12 — 18	„	46.35	5.19	46.00	5.15	45.90	5.14	53.40	5.98	54.83	6.14	—	—	32.32	3.62
19 — 25	„	47.00	5.26	46.00	5.15	45.21	5.06	52.08	5.83	54.38	6.09	—	—	31.70	3.55
26 — 2.VII	„	43.25	4.84	43.31	4.85	47.55	5.32	51.34	5.74	54.29	6.08	—	—	30.98	3.47
Lipiec															
3 — 9	„	44.38	4.93	43.31	4.85	45.54	5.10	51.70	5.79	54.29	6.08	—	—	30.63	3.43
10 — 16	„	—	—	43.31	4.85	45.15	5.05	52.24	5.85	54.38	6.09	—	—	30.72	3.44
17 — 23	„	—	—	43.31	4.85	45.54	5.10	52.24	5.85	55.00	6.16	—	—	30.98	3.47
24 — 30	„	41.50	4.65	43.31	4.85	43.90	4.90	51.70	5.79	56.52	6.33	—	—	30.36	3.40
Sierpień															
31.VII — 6	„	39.50	4.42	43.31	4.85	42.51	4.76	51.70	5.79	55.36	6.20	—	—	28.84	3.23
7 — 13	„	40.17	4.49	—	—	44.00	4.92	51.70	5.79	—	—	—	—	31.61	3.54
14 — 20	„	40.12	4.48	—	—	43.39	4.89	44.02	4.93	—	—	—	—	31.16	3.49
21 — 27	„	35.91	4.02	42.50	4.76	42,82	4.79	42.50	4.76	44.20	4.95	40.63	4.55	30.80	3.45
Wrzesień															
28.VIII — 3	„	32.30	3.62	42.95	4.81	42,00	4.70	41.61	4.66	44.11	4.94	39.56	4.43	29.73	3.33
4 — 10	„	33.66	3.77	35.09	3.93	42.00	4.70	43.75	4.90	42.50	4.76	37.50	4.20	29.?1	3.35
11 — 17	„	32.80	3.67	34.02	3.81	43.00	4.81	43.21	4.84	42.86	4.80	—	—	30.36	3.40
18 — 24	„	34.15	3.82	34.02	3.81	43.70	4.89	42.94	4.81	44.20	4.95	35.72	4.00	32.05	3.59
25 — 1.X	„	34.52	3.86	34.64	3.88	43,20	4.84	42.41	4.75	43.04	4.82	35.72	4.00	32.59	3.65
Październik															
2 — 8	„	35.05	3.92	34.64	3.88	—	—	43.75	4.90	43.48	4.87	35.27	3.95	32,41	3.63
9 — 15	„	35.75	4.00	34.20	3.83	39.49	4.42	44.02	4.93	43.57	4.88	35.54	3.98	31.96	3.58
16 — 22	„	37.44	4.22	35.90	4.02	40.54	4.54	44.29	4.96	44.38	4.97	35.72	4.00	30.98	3.47
23 — 29	„	38.07	5.26	36.79	4.12	41.07	4.60	44.83	5,02	44.92	5.03	35.18	3.94	31.16	3.49
Listopad															
30.X — 5	„	37.66	4.22	36.79	4.12	41.25	4.62	44.74	5.01	43.48	4.87	34.47	3.86	32.23	3.61
6 — 12	8.90	37.33	4.20	37.24	4.17	41.12	4.62	44.29	4.96	42.98	4.83	34.47	3.86	32.30	3.63
13 — 19	„	36.73	4.13	36.31	4,08	39.50	4.44	44.14	4.96	43.69	4.91	34.53	3.88	31.86	3.58
20 — 26	„	36.00	4.04	37.11	4.17	40.40	4.54	45.56	5.12	44.05	4.95	35.69	4.01	32.39	3.64
27 — 3.XII	„	36.00	4.04	37.11	4.17	40.05	4.50	47.88	5.38	43.69	4,91	36.67	4.12	33.82	3.80
Grudzień															
4 — 10	„	37.00	4.16	37.29	4.19	40.05	4.50	46.81	5.26	43.60	4.90	37.02	4.16	34.97	3.93
11 — 17	„	37.50	4.21	37.29	4.19	41.21	4.63	46.26	5.20	42.89	4.82	36.13	4.06	35.24	3.96
18 — 24	„	37.04	4.16	37,29	4.19	41.21	4.63	47.08	5.29	43.51	4.89	36.49	4.10	35.06	3.94
25 — 31	„	37.50	4.21	37.55	4.22	41.21	4.63	47.70	5.36	43.61	4.90	36.75	4.13	34.62	3.89

DZIAŁ VII.

MONOPOLE PAŃSTWOWE.

Państwowy Monopol Spirytusowy w Polsce

Podstawy prawne i zakres działania.

Monopol Spirytusowy w Rzeczypospolitej Polskiej wprowadzony został ustawą z dnia 31 lipca 1924 r., która obowiązywać zaczęła od dnia 1 stycznia 1925 r. Ustawa powyższa (znowelizowana ostatnio rozporządzeniem Pana Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 marca 1927 r.), przekazuje Państwu wyłączne prawo zakupu i sprzedaży spirytusu, służącego do zużycia w granicach Rzplitej, oraz wyrobu i sprzedaży wódek czystych (t. zn. stanowiących czysty alkohol etylowy, rozcieńczony wodą, bez jakichkolwiek dodatków).

Produkcja spirytusu, wyrób wódek gatunkowych, oraz eksport ich pozostają w rękach prywatnych przedsiębiorców.

Państwowa Rada Spirytusowa.

Jako organ doradczy i opinjodawczy w sprawach gospodarki spirytusowej istnieje przy Ministerstwie Skarbu Państwowa Rada Spirytusowa, składająca się w połowie ze znawców spraw produkcji i obrotu spirytusowo - wódczanego, desygnowanych przez Ministerstwa: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i w połowie z przedstawicieli producentów. rektyfikatorów oraz handlujących, powołanych z odpowiednich organizacyj zawodowych.

Dyrekcja P. M. S.

Dla wykonania wymienionego wyżej przywileju Skarbu Państwa utworzona została Dyrekcja Państwowego Monopolu Spirytusowego, podporządkowana Ministerstwu Skarbu, lecz posiadająca własną osobowość prawną. Dyrekcja działa na zasadzie odrębnego preliminarza rocznego dochodów, do ogólnego zaś budżetu państwowego, wchodzi z tego preliminarza jedynie nadwyżka dochodów wzgl. rozchodów.

W Centrali i instytucjach sobie podległych Dyrekcja zatrudnia 895 urzędników i pracowników, 51 funkcjonarjuszów niższych oraz około 2.000 robotników i rzemieślników.

Dyrekcja posiada własne przedsiębiorstwa i zakłady: 14 własnych wytwórni wódek czystych, 3 rektyfikacje, 90 hurtowni i 48 sklepów detalicznych. Wszelkie badania chemiczne produktów monopolowych, oraz wyrobów spirytusowych obłożonych akcyzą dokonywują własne laboratorja chemiczne Dyrekcji — centralne w Warszawie i 5 okręgowych, w których 20 fachowców - chemików baczy stale, aby wyroby monopolowe były jaknajmniej dla zdrowia konsumentów szkodliwe.

Laboratorja te badają w pierwszym rzędzie spirytus rektyfikowany, dostarczany przez przedsiębiorców prywatnych, przyczem, na podstawie dokonanej analizy, należność wypłaca się tylko za produkt wytrzymujący próbę na czystość.

Działalność laboratorjum Dyrekcji w tym kierunku dała nader poważne wyniki.

Następnie laboratorja poddają uprzedniej analizie wszystkie materjały podstawowe: spirytus, wodę i t. p., jak również pomocnicze, używane przez P. M. S. do przygotowywania trunków.

Wreszcie, wszystkie wódki gatunkowe i likiery (jest ich na rynku kilka tysięcy rodzajów), których wyrobu i sprzedaży monopol nie obejmuje, poddawane są obecnie szczegółowej analizie w Centralnem Laboratorjum Chemicznem Dyrekcji i w razie ujemnego jej wyniku, są wyłączane ze sprzedaży.

Całokształt działalności Dyrekcji P. M. S. w kierunku zapewnienia konsumentom wyrobów pierwszorzędnej jakości uzupełnia kontrola nad produkcją spirytusu surowego w gorzelniach.

Celem ujednostajnienia kontroli w całem Państwie zarządzono, aby wszystkie gorzelnie zaopatrzone były w alkoholomierze samoczynne syst. Siemensa. Zakładom, używającym poprzednio aparatów kontrolnych innych systemów, Dyrekcja P. M. S. dostarcza na własny koszt aparatów przepisowych, stanowiących własność Dyrekcji.

Ponadto gorzelnie poddane są bezpłatnej przymusowej kontroli technicznej i mają zapewnioną bezpłatną pomoc naukową.

Produkcja spirytusu.

Produkcja spirytusu, jak już wspomniano wyżej, pozostaje w rękach przedsiębiorców prywatnych. — Ogromna większość gorzelń w Polsce to gorzelnie rolnicze, przerabiające ziemniaki. W kampanji roku 1926/27 czynnych było 1.246 gorzelń rolniczych i tylko 36 przemysłowych. Gorzelnie rolnicze przerobiły 4.589.232 q. ziemniaków i 119.237 q. jęczmienia i innych płodów.

Znaczny rozwój gorzelnictwa rolniczego w Polsce tłumaczy się znaczeniem, jakie ma produkcja spirytusu dla polskiej gospodarki rolniczej. Większość gruntów w Polsce stanowią gleby piaszczyste, nadające się, poza żytem, głównie pod uprawę ziemniaków, których nadmiar, nie znajdujący zastosowania do bezpośredniego spożycia, może być przez gorzelnie racjonalnie wykorzystany.

Ponadto przeróbka ziemniaków na alkohol pozwala na utrzymanie gorszych gleb na wyższym stopniu kultury rolnej. Uboczny bowiem produkt, otrzymywany przy pędzeniu spirytusu z ziemniaków, t. zw. wywar, stanowi doskonałą paszę dla bydła i pozwala na hodowanie większej jego liczby w gospodarstwach, nierozporządzających w dostatecznej ilości innemi rodzajami karmu, pomnażając ilość nawozów bydlęcych, tak niezbędnych na ziemiach lekkich.

Ze względu więc na interesy rolnictwa, zarówno, jak i ze względów fiskalnych, Dyrekcja P. M. S. winna dążyć do wzmożenia produkcji spirytusu.

Jednakże wzmożona produkcja, szukając źródeł zbytu po linji najmniejszego oporu, wzmaga konsumcję alkoholu w postaci trunków i przyczynia się do szerzenia klęski alkoholizmu, na co dziś żadne państwo nie może pozostać obojętne.

Pogodzenie dwóch sprzecznych postulatów — utrzymania produkcji spirytusu na odpowiedniej wysokości, przy jednoczesnem ograniczeniu spożywania go w postaci trunków, jest dziś kapitalnem zagadnieniem, do rozwiązania którego Dyrekcja P. M. S. dąży, starając się przenieść punkt ciężkości spożycia alkoholu na spirytus na cele przemysłowe, techniczne i do oświetlenia. Dla tego na spirytus taki wyznaczo-

na jest nietylko znacznie niższa cena, niż na spirytus do wyrobu trunków, lecz zwolniony jest on również całkowicie od opłaty skarbowej.

Najdonioślejszem jednak zamierzeniem Dyrekcji Państwowego Monopolu Spirytusowego jest plan wprowadzenia, jako środka napędowego do motorów, mieszanki benzynowo - spirytusowej. Z inicjatywy i przy współudziale Dyrekcji w końcu roku ubiegłego przystąpiono do wyrobu niezbędnego składnika mieszanki - spirytusu bezwodnego (absolutnego) dotychczas w Polsce nieprodukowanego. Mieszanka o składzie 70 proc. benzyny i 30 proc. alkoholu bezwodnego w najbliższych miesiącach ukaże się już w handlu. W miarę rozpowszechniania się tego, bardziej wartościowego, niż czysta benzyna, materjału napędowego, będzie można w przyszłości coraz znaczniej ograniczać sprzedaż spirytusu na trunki (między innemi np. przez podwyższanie cen) bez uszczerbku dla produkcji spirytusu.

Sprzedaż spirytusu monopolowego.

na głowę ludności w litrach 100°:

	Ogółem	Na cele spożywcze	Na cele przemysł.	denaturat
1925	1,86	1,53	0,11	0,22
1926	2,13	1,66	0,14	0,33
1927	1,89	1,51	0,17	0,21

Dochodowość:

Wpływ do Skarbu Państwa z P.M.S. w r.	1925 —	zł. 173.000.	(10%, ogólnych wpływów państwowych)
" " " " " "	1926 —	" 248.600.	(13,3% " " ")
" " " " " "	1927 —	" 336.797.	

Ochrona zdrowia konsumentów alkoholu.

Na cele walki z alkoholizmem Dyrekcja P. M. S. wypłaca rokrocznie 1 proc. czystego zysku do dyspozycji M. S. Wewnętrznych (Generalnej Dyrekcji Służby Zdrowia).

Wśród powodów, które skłoniły Rząd do wprowadzenia w Polsce monopolu spirytusowego, obok, wysuwających się zresztą na plan pierwszy względów fiskalnych, skierowania do Skarbu Państwa ogromnych zysków, zagarnianych poprzednio przez przedsiębiorców prywatnych i względów gospodarczych — popierania i ochrony gorzelnictwa rolniczego, z uwagi na jego znaczenie w całokształcie gospodarki narodowej, zaważył również na szali wzgląd na zdrowotność publiczną.

Tylko przy całkowitem, monopolowem ujęciu, przez państwo obrotu spirytusem, możliwą jest skuteczna ochrona konsumenta przed najszkodliwszym dla zdrowia, źle oczyszczonym spirytusem i wyrobami z niego, tylko państwo - monopolista może celowo i skutecznie prowadzić planową akcję ograniczenia spożycia spirytusu w postaci trunków, bez uszczerbku dla produkcji, rozszerzając przemysłowo - techniczne rynki zbytu spirytusu.

Jak widać z powyższych wywodów, wszystkie te postulaty zostały w pełnej mierze w działalności Dyrekcji P. M. S. w Polsce uwzględnione.

Na tem jednak piecza państwa o zdrowie konsumenta alkoholu się nie kończy. Na ziemiach Rzplitej obowiązuje specjalna ustawa (z dnia 23 kwietnia 1920 r.), mająca na celu ograniczenie sprzedaży i spożycia napojów alkoholowych.

Na podstawie ustawy powyższej sprzedaż napojów o zawartości alkoholu powyżej 2,5 proc. podlega w Polsce szeregowi ograniczeń.

Przedewszystkiem, gminy wiejskie i miejskie władne są w obrębie swych granic, drogą głosowania powszechnego, zwykłą większością głosów uchwalić całkowity zakaz sprzedaży napojów alkoholowych.

Liczba miejsc detalicznej sprzedaży, lub wyszynku ograniczona jest do jednego na 2.500 mieszkańców. Osobom nieletnim do skończonego 21 roku, uczniom szkół niższych i średnich bez względu na wiek, sprzedaż jest bezwzględnie zakazana. Dotyczy to również sprzedaży na kredyt, pod zastaw jakichkolwiek przedmiotów, lub za wykonaną pracę. Ponadto sprzedaż jest zakazana w bufetach kolejowych, pociągach, na statkach, na obszarze zabudowań fabrycznych, w domach ludowych oraz w niedzielę i święta.

Polski Monopol Tytoniowy

Monopol Tytoniowy został wprowadzony w Polsce ustawą z dn. 1 czerwca 1922 r., urzeczywistniony zaś z dniem 1 sierpnia 1924 r., t. j. z chwilą likwidacji prywatnego przemysłu tytoniowego. Aż do tego czasu obowiązywał system monopolowy tylko w b. dzielnicy austrjackiej, w innych natomiast częściach Państwa obowiązywała akcyza na prywatne wyroby tytoniowe.

Polski Monopol Tytoniowy, którego majątek składał się początkowo tylko z przejętych po Austrji zakładów monopolowych w b. Galicji (przyczem z 5-ciu fabryk była czynna tylko 1, 4 zaś inne zostały zniszczone przez wojnę), powiększał stopniowo swoją produkcję, odbudowując fabryki małopolskie i zakładając nowe w innych częściach Państwa, zaś rozszerzając zarazem swój rynek zbytu na cały obszar Polski. Przy likwidacji prywatnego przemysłu tytoniowego zostało 12 największych fabryk przejętych na własność Monopolu, reszta (87) po wykupieniu maszyn i zapasów została zamknięta i służy obecnie innym celom.

Znaczenie Polskiego Monopolu Tytoniowego dla Państwa ilustruje następujące zestawienie rocznego czystego dochodu wpłaconego do Centralnej Kasy Państwowej (w złotych).

Rok budżetowy	Wedle preliminarza budżetowego	Dochód rzeczywisty
1923	45.000.000	42.407.624
1924	70.000.000	133.767.933
1925	162.500.000	182.437.677
1926	200.000.000	270.033.265
1927/28	270.000.000	372.109.000

Rozwój zakładów monopolowych przedstawia następująca tablica:

Stan w dniu	Ilość fabryk	Ilość budynków	Kubatura (w mt.³)	Ilość maszyn tytoniowych	Siła motoryczna (HP)
31.12.1918	1	48	166.000	46	100
31.12.1922	5	111	344.000	295	485
31. 7.1924	9	148	482.000	615	810
31.12.1926	22	309	964.000	2.124	2.156

Obecnie pracuje fabryk 18, Dyrekcja Polskiego Monopolu Tytoniowego zwija bowiem fabryki małe, w których z natury rzeczy produkcja jest droższa, a rozbudowuje fabryki wielkie, zaopatrując je w nowe bardziej technicznie sprawne urządzenia. Przy zmniejszonej ilości budynków fabrycznych ilość maszyn i siła motoryczna nie tylko nie zmniejszyła się, ale nawet nieco wzrosła. Państwowe Fabryki wyrobów tytoniowych istnieją: w Warszawie (dwie: „Miasto" i „Ochota") w Poznaniu (trzy: „Jeżyce", „Łazarz" i ul. Bukowska), w Białymstoku, Bydgoszczy, Grodnie, Kościanie, Kowlu, Krakowie, Łodzi, Monasterzyskach, Radomiu, Starogardzie, Wilnie, Winnikach i Wodzisławiu.

Ilość przerobionego surowca wynosiła:

1919 — 470.992 kg.	—	1923 — 3.363.920 kg.
1920 — 1.022.957 „	—	1924 — 7.497.267 „
1921 — 1.834.566 „	—	1925 — 17.755.866 „
1922 — 2.314.706 „	—	1926 — 17.681.000 „
		1927 — 19.702.874 „

Spożycie tytoniu w Polsce w latach ostatnich (przeliczone na kilogramy ilustruje następująca tablica:

Rok		Wyroby monopolowe	Wyroby prywatne	Razem
1922	—	2.258.000	7.962.000	10.220.000
1923	—	2.875.000	6.886.000	9.761 000
1924	—	6.638.000	4.721.000	11.359.000
1925	—	17.303.000	—	17.303.000
1926	—	17.212.000	—	17.212.000
1927	—	—	—	18.694.690

Sprzedaż wyrobów monopolowych, oparta na systemie koncesyjnym, znajduje się w ręku przeszło 40.000 kupców detalicznych oraz 780 sprzedawców hurtowych, którzy pobierają towar z 30 magazynów monopolowych, rozłożonych na obszarze całego Państwa.

Surowiec tytoniowy nabywa Monopol przeważnie drogą zakupów zagranicą (za pomocą rozpisywania rozpraw ofertowych, o których zawiadamia się konsulaty polskie, oraz najpoważniejsze firmy tytoniowe bezpośrednio), częścią także za pomocą zakupów z wolnej ręki.

Uprawa tytoniu w kraju, która po wojnie silnie podupadła, rozwija się obecnie z roku na rok, jak wskazują następujące cyfry:

Średnia z lat	Przestrzeń uprawy (w ha)	Roczny zbiór (w kg.)
1920 — 1922	600	234.000
1923 — 1925	860	753.000
1926	1.558	2.342.000
1927	2.878	4.784.743

Temu działowi rozwoju wytwórczości krajowej poświęca D. P. M. T. specjalną uwagę i energję ze względu na doniosłość plantowania tytoniu i w celu gospodarczego wzmocnienia rolnictwa i w celu dodatniego działania na bilans handlowy.

Przez subwencjonowanie naukowych zakładów rolniczych oraz prowadzenie własnej stacji doświadczalnej w Piadykach koło Kołomyji, co zostało umożliwione wstawieniem do budżetu na r. 1927/28 kwoty 750.000 zł. są prowadzone na szeroką skalę doświadczenia i badania w jakich okolicach kraju warunki gleby i klimatu pozwalają na uprawę tytoniu, i jakie gatunki tej przemysłowej rośliny mogą u nas udawać się.

Specjalni instruktorzy udzielają wszelkich wskazówek w celu podniesienia techniki uprawy, wprowadzenia wyższych gatunków liści oraz uzyskania lepszych ilościowo wyników. Celowo równocześnie podnoszone są ceny za dobre liście tytoniowe, które przewyższają ceny płacone za równogatunkowe liście zagraniczne, wypłacane są nadto premje za wzorowe wyniki uprawy. Wszystkie te środki doprowadzają do tak znacznego zwiększania obszaru uprawy i ilości wykupionych przez P. M. T. liści tytoniowych.

Państwowy Monopol Soli w Polsce

LE MONOPOLE DE SEL EN POLOGNE.

1. Złoża solne, rozkład ich i zapasy

Wśród licznych bogactw mineralnych, stanowiących własność Państwa Polskiego, złoża solne zajmują bardzo poważne miejsce. Złoża te występują we wszystkich dzielnicach kraju w postaci złóż soli kamiennej, pokładów iłów solonośnych oraz źródeł solankowych.

Najdawniej odkryte i od zamierzchłych czasów eksploatowane są złoża solne Małopolski. Złoża te rozciągają się w formie wydłużonego pasa wzdłuż północno - wschodniego brzegu Karpat Polskich (w Województwie Krakowskiem ok. Wieliczki i Bochni w postaci pokładów soli kamiennej, a w Województwie Lwowskiem i Stanisławowskiem w formie iłów solonośnych i źródeł solankowych).

W b. zaborze pruskim sól kamienna występuje w Woj. Śląskiem i Poznańskiem. Należące do Państwa Polskiego złoża soli kamiennej w Wojew. Poznańskiem — odkryte w drugiej połowie ub. stulecia, muszą być zaliczone do najbogatszych w Polsce.

Były zabór rosyjski jest najbiedniejszy w sól, która występuje tam tylko w postaci słabo nasyconych (1 — 5% Na Cl) źródeł solankowych (Ciechocinek i Druskieniki).

Zapasy soli w odkrytych dotąd złożach solnych sięgają przeszło 5½ miljardów tonn, co zabezpiecza Polskę na tysiące lat i pozwala nazwać ją „krajem soli".

2. Rozwój przemysłu solnego na ziemiach Polski.

Jak długo Rzeczpospolita Polska posiadała własne saliny, tak długo istniał szeroko rozwinięty handel solą polską, a karawany szły aż za Kijów od najdawniejszych czasów.

Dopiero pierwszy rozbiór kraju w r. 1772 zniszczył i zerwał te nici handlowe, łączące Polskę ze Wschodem, gdyż saliny polskie dostały się Austrji, która bądź nie umiała, bądź też nie chciała wykorzystać handlu solą ze Wschodem.

Rząd polski starał się wówczas o wyszukanie nowych złóż solnych na lewym brzegu Wisły, lecz wszelkie poszukiwania były daremne. Nikt bowiem nie przypuszczał wówczas, że na terenie Polski znajdują się w znaczniejszej głębokości złoża soli permskiej, jako przedłużenie pokładów niemieckich, zagłębia Halberstadtsko - Magdeburskiego.

W czasach przedrozbiorowych salin w Wapnie i Inowrocławiu (Wielkopolska) nie było, natomiast było około 100 salin w Małopolsce, a ogólna produkcja przed rokiem 1772 wynosiła około 140.000 tonn.

Następna tabela daje obraz wytwórczości soli na ziemiach, należących dziś do Polski:

1772 r.	140.000 ton	1900	163.000 „
1782 „	46.000 „	1912	168.000 „
1841 „	25.339 „	1919	182.000 „
1868 „	126.000 „	1920	220.000 „
1882 „	114.000 „	1921—1925	313.000 „
1892 „	122.000 „	1926 r.	340.000 „

Z powyższego widzimy, iż produkcja soli pod rządami polskimi wzrosła znacznie.

1. Gisements de sel, leur disposition et leurs réserves.

Parmi les nombreuses richesses minérales, constituant la propriété de l'Etat Polonais, les gisements de sel occupent une place prépondérante. Ces gisements apparaissent dans les différentes parties du pays sous forme de gisements de sel gemme, d'argiles salifères ou de sources salines.

Les gisements de sel de la Pologne Mineure sont ceux dont l'existence est connue depuis le plus longtemps et dont l'exploitation a commencé dès l'époque la plus reculée de notre histoire. Ils s'étendent sous forme de chaine allongée le long des contreforts nord-est des Carpathes Polonaises (dans le palatinat de Cracovie comme gisements de sel gemme à Bochnia et à Wieliczka; dans les palatinats de Lwów et de Stanisławów comme argiles salifères et sources salines).

Dans l'ancienne Pologne Prussienne le sel gemme apparait dans les palatinats de Silésie et de Poznań. Les gisements de sel gemme découverts en Posnanie dans la seconde moitié du siècle dernier appartiennent aux plus riches de leur espèce en Pologne. La ci — devant Pologne russe est la moins bien partagée sous le rapport du sel, qui n'y apparait que sous forme de sources salines faiblement saturées (1 — 5% NaCl) à Ciechocinek et à Druskieniki.

Les réserves contenues dans les gisements de sel, connus jusqu'à ce jour, atteignent plus de 5½ milliards de tonnes, ce qui assure l'approvisionnement de la Pologne en sel pour des milliers d'années et permet de la nommer à juste titre „le pays du sel".

2. Essor de l'industrie du sel en Pologne.

Tant que la République de Pologne possédait ses propres salines, elle poursuivait un commerce de sel très étendu et de nombreuses caravanes pénétraient bien loin au-delà de Kieff.

Le premier partage de la Pologne en 1772 rompit les liens commerciaux unissant la Pologne à l'Orient, car les salines polonaises passérent en posession de l'Autriche qui ne sût ou ne pût point profiter des relations déjà nouées avec l'Orient au sujet du commerce du sel.

Le Gouvernement polonais s'efforca alors de trouver de nouveaux gisements de sel sur la rive gauche de la Vistule, mais toutes les recherches furent vaines. Personne ne soupçonnait, en effet, qu'il existe sur le territoire polonais à une grande profondeur des gisements de sel de Perm, continuation des gisements allemands du bassin de Halberstadt - Magdeburg.

Avant les partages, on ignorait l'existence de salines à Wapno et à Inowrocław; en revanche il existait environ 100 salines en Pologne Mineure et la production totale montait avant 1772 à environ 140000 tonnes.

En 1919 des quantités considérables de sel ont dû être importées de l'étranger; en 1920, il a été déjà possible d'envisager la question de l'exportation du sel polonais à l'étranger.

W roku 1919 musiano znaczne ilości soli sprowadzić z zagranicy, a w r. 1920 moglibyśmy już myśleć o eksporcie naszej soli.

3. *Produkcja soli w chwili obecnej oraz jej gatunki.*

Czynnych zakładów, produkujących sól, Polska posiada obecnie 14, a mianowicie: W województwie poznańskiem — 3 (Inowrocław, Wapno i Solno); w województwie Warszawskiem — 1 (Ciechocinek); w Krakowskiem — 2 (Wieliczka i Bochnia); w Lwowskiem — 3 (Lacko, Drohobycz i Stebnik); w Stanisławowskiem — 5 (Bolechów, Dolina, Kałusz, Ławczyk i Kosów).

Zakłady te zatrudniały w roku 1926 — 3.682 robotników.

Polska wytwarza wszelkie znane rodzaje soli, z wyjątkiem soli hutniczej, a więc:

1) Warzonkę luksusową „Vacuum"—jest to najwyższy gatunek soli stołowej, analogiczny z solą angielską „Cerebos", drobno - krystalicznej o śnieżnobiałym odcieniu, o zawartości Na Cl 99,7%;

2) Warzonkę panwiową, różnej grubości ziarna — o zawartości Na Cl do 99%;

3) Sól kamienną — o zawartości Na Cl do 98%;

Ogólna produkcja soli kamiennej, warzonej w postaci solanki wyniosła w 1926 r. 457.711 tonn.

Z powyższej ilości 457.771 t. przypada na sól kamienną 218.919 tonn, czyli 47,7%, sól warzoną — 120.483 tonn, czyli 26,5 proc. i sól w postaci solanki 118.369 t., czyli 25,8%.

Pod względem zaś gatunków sól wyprodukowana dzieli się na: sól jadalną 305.941 t., t. j. 66,8%, sól przemysłową 142.906 t., t. j. 31,2%, sól bydlęcą 6.990 t., t. j. 1,6% oraz sole inne 1.934 t., t. j. 0,4%.

W porównaniu z 1925 r. ogólna produkcja soli w Polsce zwiększyła się w 1926 r. o 33.220 t., czyli o 7,8 procent.

4. *Konsumcja soli.*

Konsumcja soli w Polsce za ostatnie lata uwidoczniona jest w poniższem zestawieniu:

Gatunek soli	1924	1925	1926	1927 do 1.X
	w kilogramach			
Sól warzonka	58.490.409	100 202.065	120.000.000	120.000.000
„ kamienna	184.396.162	213.162.344	208.534.000	142 677.000
Ogółem . . .	242.886.571	313 364.409	328.534.000	262.677.000

Zużycie soli na cele jadalne, jako stałe, proporcjonalne do ludności w kraju, decydującego wpływu na rozwój produkcji mieć nie może. Główną rolę w tym kierunku odegra zużycie soli na cele przemysłowe i rolnicze, oraz eksport. Na wszystkie te środki, zmierzające do większego wyzyskania zasobów solnych, zwrócono uwagę.

5. *Wywóz.*

Sól polska, zwłaszcza warzonka, zdobywa sobie coraz szerszy rynek zbytu w Krajach Bałtyckich.

Co zaś do soli kamiennej, której Polska ma na eksport większe ilości, to takowa ma bardzo silną

3. *La production du sel à l'heure actuelle.*

La Pologne possède en ce moment 14 établissements produisant le sel et notamment: dans le palatinat de Poznań — 3 sauneries (Inowrocław, Wapno et Solno); dans le palatinat de Varsovie 1 (Ciechocinek); dans le palatinat de Cracovie 2 (Wieliczka et Bochnia; dans le palatinat de Lwów 3 (Lacko, Drohobycz et Stebnik; dans le palatinat de Stanisławów 5 sauneries (Bolechów, Dolina, Kałusz, Ławczyk et Kosów).

Ces établissements occupaient en 1926 — 3,682 ouvriers.

La Pologne produit toutes les qualités de sel, excepté le sel pour fonderies:

1) Sel traité de luxe „Vacuum" qui constitue la plus haute qualité de sel de table — analogue au sel anglais „Cerebos" — en petits cristaux d'une teinte „blanc - de - neige" — contenant 99,7% de NaCl.

2) Sel traité — en grains d'épaisseur variée — contenant 99% de Na Cl.

3) Sel gemme — contenant 98% Na Cl.

La production totale du sel gemme, traité, et du sel de saline a été en 1926 de 457.771 tonnes.

De ce total ont été obtenues

218,919 tonnes de sel gemme ce qui constitue 47.7%
120 483 „ „ „ traité „ „ „ 26,5%
118.369 „ „ „ de saline „ „ „ 25,8%

En ce qui concerne les qualités du sel produit, on distingue le sel de table 305.941 t. c'est à dire 66,8%, le sel pour les besoins industriels 142,906 t., c'est à dire 31,2%, le sel pour bestiaux 6.990 t. — 1,6% et autres sels 1.934 t. — 0,4%.

En comparaison avec la production de l'année 1925, la production totale du sel en Pologne a augmenté de 33,220 tonnes c. à d. de 7,8%.

4. *La consommation du sel.*

La consommation du sel en Pologne durant les dernières années est représentée par le tableau suivant:

Qualité de sel	1924	1925	1926	1927 jusqu'au 1.X
	kilogrammes			
Sel traité	58 490.409	100.202.065	120.000.000	120.000.000
Sel gemme	184.396.162	213 162.344	208.534.000	142.677.000
Total . . .	242 886.571	313 364.409	328.534 000	262.677.000

La consommation du sel comme aliment étant fixe et proportionnelle au chiffre de la population du pays, ne peut avoir d'influence décisive sur le développement de la production. Le rôle principal dans cette question sera joué par l'emploi du sel à des buts industriels ou agricoles ainsi que l'exportation. Tous les moyens visant à augmenter le développement de l'utilisation des reserves de sel ont été pris en considération.

5. *Exportation.*

Le sel polonais et spécialement le sel traité acquiert un marché de plus en plus étendu dans les Pays Baltiques.

konkurencję w soli kamiennej niemieckiej. Ta ostatnia otrzymywaną jest jako produkt uboczny przy wydobywaniu cenniejszych soli potasowych i wskutek tego wyrzucona jest na rynek zagraniczny prawie za bezcen. Pod względem zawartości NaCl sól kamienna niemiecka znacznie ustępuje soli polskiej, to też sól nasza, mimo tak silnej konkurencji, choć powoli, zdobywa sobie rynki zagraniczne.

Odbiorcami naszej soli są następujące kraje: Jugosławja, Czechosłowacja, Danja, Szwecja, Łotwa, Litwa i Prusy Wschodnie.

6. *Monopol solny i jego organizacja.*

Wszelki obrót solą w Polsce jest przywilejem Państwa (monopolem). Wykonywanie tego monopolu należy obecnie do dwuch Ministerstw, a mianowicie: produkcją soli zarządza Ministerstwo Przemysłu i Handlu, a sprzedażą jej — Ministerstwo Skarbu.

Jednolity Monopol sprzedaży soli wprowadzony został na całym terenie Państwa Polskiego rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 30 grudnia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 117 poz. 1043). Przepisy wykonawcze w sprawie tego rozporządzenia podane są w rozporządzeniu Ministra Skarbu z dnia 19 lutego 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 19 z dnia 28 lutego 1925 r. poz. 142).

Naczelny Zarząd Monopolu Soli sprawuje Minister Skarbu, który stanowi najwyższą instancję w sprawach, dotyczących przywozu, wywozu i handlu solą. Organem zaś handlowym, powołanym do sprzedaży soli wyprodukowanej przez wszystkie czynne Zakłady Salinarne, jest Biuro Sprzedaży Soli, podległe Departamentowi Akcyz i Monopolów Ministerstwa Skarbu.

Wyprodukowana w Salinach sól przechodzi do Ministerstwa Skarbu po cenie kosztów własnych, sprzedaż zaś jej normuje się według cen, ustalonych przez Ministerstwo Skarbu. Różnica między temi dwoma cenami stanowi czysty dochód Skarbu.

Monopol Soli jest źródłem poważnego i stałego dochodu dla Skarbu Państwa.

Czysty dochód z tego monopolu za ostatnie lata przedstawia się następująco:

Rok	Wedle preliminarza budżetowego	Dochód rzeczywisty
1924	zł 15.000.000	zł 16,000000.
1925	„ 28.769.500	„ 31.726.627
1926	„ 31.879.900	„ 42.200.000
1927	—	„ 35.000.000

En ce qui concerne le sel gemme, dont la Pologne possède des quantités importantes, destinées à l'exportation — ce produit trouve un concurrent très puissant dans le sel gemme allemand. Ce sel est obtenu comme produit secondaire dans la production du sel de potasse et jeté en grande quantité sur les marchés étrangers à un prix minime. Par rapport au contenu en NaCl, le sel gemme allemand est bien inférieur au sel polonais, qui commence à conquérir lentement mais sûrement les marchés étrangers.

Les consommateurs de notre sel sont les pays suivants: la Yougoslavie, la Thécoslovaquie, la Danemark, la Suède, la Lettonie, la Lithuanie et la Prusse Orientale.

6. *Le Monopole du Sel et son organisation.*

Tout commerce de sel en Pologne constitue un privilège (monopole) de l'Etat. L'exécution du droit de Monopole appartient pour le moment à deux Ministères et notamment la production du sel est dirigée par le Ministère de l'Industrie et du Commerce — et la vente par le Ministère des Finances.

Le Monopole pour la vente du sel a été établi sur tout le territoire de l'Etat Polonais par le décret du Président de la République de Pologne en date du 30 décembre 1924 (Journal des Lois de la République de Pologne No. 117 texte 1043). Les prescriptions exécutives concernant ce decret ont été publiées par voie d'arrêté du Ministre des Finances en date du 19 février 1925 (Journal des Lois de la République de Pologne No. 19 en date du 28 février 1925 texte 142).

La Direction du Monopole est confiée au Ministre des Finances, qui est la plus haute instance dans les questions relatives à l'importation, l'exportation et le commerce du sel. Le Bureau de la Vente de Sel relevant du Départament de Contribution et Monopoles du Ministère des Finances, constitue un organe commercial destiné à effectuer la vente du sel produit par toutes les exploitations et sauneries de Pologne.

Le sel produit dans les sauneries passe au Ministère des Finances au prix des frais de production. les prix de vente du sel sont établis d'après les normes déterminées par le Ministère des Finances.

La différence entre les deux prix constitue le revenu net du Trésor.

Le Monopole du Sel est par conséquent une source de revenus importants pour le Trésor de l'Etat.

Le revenu net du Monopole se présentait durant ces dernières années comme suit:

Anno	Revenu préliminé	Revenu réalisé
1924	zl 15.000.000	zl 16.000.000
1925	„ 28.769.500	„ 31.726.627
1926	„ 31,879 900	„ 42.200.000
1927 jusqu'au 1.X	—	„ 35.000.000

Polski Monopol Zapałczany

Polski Monopol Zapałczany istnieje od 1-go października 1925 r. Powstał on w chwili, kiedy polski przemysł zapałczany przechodził bardzo poważny kryzys ekonomiczny, który wprost zagrażał jego istnieniu. Przemysł ten bardzo wątły w okresie przedwojennym, bo np. w b. Kongresówce pokrywający zaledwie około 30% zapotrzebowania, zaczął się energiczniej rozwijać, zwłaszcza pod koniec wojny i po jej ukończeniu i w r. 1922 zdołał już pokryć wewnętrzne zapotrzebowanie kraju, a w latach następnych pokusił się nawet o zdobycie rynków zagranicznych, czemu sprzyjał niski stan polskiej waluty, wynikający z dewaluacji.

Była to jednak tylko krótkotrwała zdobycz ekonomiczna. Już rok 1924 przynosi ogromne pogorszenie się stosunków w tym przemyśle: stabilizacja waluty powiększa znacznie koszta produkcji na rynkach zagranicznych, wzmaga się ustawicznie konkurencja, obniżająca ceny, co więcej, nawet na rynek wewnętrzny wchodzi coraz potężniej zagraniczny konkurent, oferujący towar po tańszej cenie.

W okresie tego kryzysu rząd zdecydował się na stworzenie monopolu zapałczanego i wydzierżawienia go koncernowi, opartemu na angielsko-amerykańsko-szwedzkich kapitałach, a posiadającemu wszelkie dane potemu, że zdoła odrodzić i rozwinąć krajową produkcję.

Działalność Polskiego Monopolu Zapałczanego została oparta na ustawie z dnia 15 lipca 1925 roku, mocą której Monopol objął zarówno produkcję, jakoteż i sprzedaż zapałek w kraju.

Umowa pomiędzy rządem a utworzoną specjalnie w tym celu Spółką Akcyjną do eksploatacji Monopolu Zapałczanego została zawarta w dniu 19 września 1925 roku. Umowa zapewniała Polsce znaczne korzyści zarówno pod względem dochodów, wpływających do Skarbu Państwa, jak również pod względem utrwalenia i oparcia na mocnych podstawach tej gałęzi produkcji w Polsce.

Zasadnicze warunki umowy wyżej wspomnianej przedstawiają się w głównych zarysach jak następuje:

1. Czas dzierżawy trwa dwadzieścia lat.

2. Umowa zobowiązuje Spółkę do pokrycia całkowitego zapotrzebowania zapałek ludności Rzeczypospolitej oraz do znacznego eksportu.

3. Spółka zobowiązana jest złożyć do dyspozycji Ministra Skarbu sumę 5.500.000 dolarów, z przeznaczeniem jej na wykup na rzecz Państwa istniejących fabryk zapałek, wszelkich zapasów, surowców, półfabrykatów, maszyn, narzędzi i urządzeń do wyrobu zapałek, oraz na inne cele inwestycyjne, jakoteż na wypłatę przewidzianego odszkodowania dla pracowników.

4. Spółka udziela Skarbowi Państwa pożyczki na lat dwadzieścia w wysokości 6 miljonów dolarów. w formie zakupu 7-procentowych biletów skarbowych po kursie al pari.

5. Od inwestowanego kapitału ma Spółka zapewnione 12 procent czystego zysku, natomiast z ewentualnej nadwyżki zysku ponad 12 procent przekazuje połowę Skarbowi Państwa.

6. Czynsz dzierżawny wynosi 5 miljonów złotych w złocie rocznie; w razie zwiększenia się konsumcji wewnętrznej czynsz ten proporcjonalnie wzrasta.

Jak widać z powyższych szczegółów umowy, zapewnia ona Skarbowi Państwa znaczne korzyści. Sześciomiljonowa pożyczka była w owej właśnie chwili nader pożądanym dopływem obcej waluty. Pozatem wpływy Skarbu z przemysłu zapałczanego zwiększyły się niemal trzykrotnie, wreszcie umowa zapewniała Skarbowi przyjęcie po upływie lat dwudziestu bez żadnych zapłat czy odszkodowań całego kompleksu nowożytnie urządzonych fabryk zapałek, nietylko pokrywających całe krajowe zapotrzebowanie, ale także pracujących na eksport i mających znowu w myśl umowy — wyrobione stosunki handlowe z zagranicą.

Na podstawie tej umowy Polski Monopol Zapałczany rozpoczął swą działalność już z dniem 1-go października 1925 roku. Na razie, do czasu ostatecznego wykupu wydzierżawiono 10 fabryk zapałek od spółek prywatnych. Są to następujące przedsiębiorstwa: Fabryka „Płomyk" w Warszawie, Zjednoczone Polskie Fabryki Zapałek w Błoniu, Mszczonowie i Poznaniu, „Silesia" w Czechowicach na Śląsku, „Promień" w Bydgoszczy, „Progres - Wulkan" w Pińsku, „Marjos" w Grodnie, „Warta" w Stryju i fabryka w Częstochowie.

Wszystkie te fabryki rozwinęły już dzisiaj w całej pełni swą produkcję, wytwarzają towar zupełnie dobry i wytrzymujący pod względem jakości konkurencję z zagranicą. Produkcja ta pokrywa całkowicie zapotrzebowanie kraju; pozatem wyprodukowano znaczne ilości zapałek dla konsumcji, a obecnie rozpoczęto eksport na rynek angielski, amerykański, rumuński i chiński.

Jest to poniekąd tylko prowizorjum. Spółka bowiem przygotowała całkowity program reorganizacji technicznej i handlowej zarówno produkcji, jak sprzedaży i eksportu zapałek. Program ten zostanie wprowadzony w życie w całej rozciągłości po przyjęciu fabryk z rąk dotychczasowych właścicieli na rzecz Monopolu Zapałczanego. Należy się spodziewać, że wpłynie to na obniżenie się kosztów produkcji, a tem samem na wzrost dochodów Skarbu. Projektowana reorganizacja jest nader pożądana zwłaszcza wobec przewidzianego w umowie z Rządem znacznego eksportu polskich zapałek zagranicę.

Działalność Polskiego Monopolu Zapałczanego dała już bardzo wybitne rezultaty finansowe. Rok zeszły wykazał wpływ z tytułu tenuty dzierżawnej w sumie 8.535.811 złotych, zamiast przewidziane przez Rząd 5.000.000 złotych.

Jak już wspomniano powyżej, organizatorem Monopolu Zapałczanego w Polsce jest Koncern wszechświatowy, którego Prezesem jest p. Ivar Kreuger — szwed. Prezesem zaś S-ki Eksploat. Monop. Zapałczanego w Polsce jest p. Torsten Kreuger, Jeneralny konsul Polski w Szwecji.

Polska Loterja Państwowa

Loterja Państwowa została założona w Polsce w 1920 r., na mocy ustawy z dn. 26 marca 1920 r. (Dz. U. R. P. N. 31, poz. 180), której artykuł 1. postanawia, „że organizowanie i prowadzenie wszelkiego rodzaju loterji na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej jest monopolem Państwa".

Rozporządzen e wykonawcze Ministerstwa do tej ustawy (znowelizowane) z dn. 7 maja 1924 (Dz. U. R. P. N. 54 poz. 541) powierza Generalnej Dyrekcji Loterji Państwowej, utworzonej przy Ministerstwie Skarbu, zarząd i kierownictwo monopolu loteryjnego, a w szczególności Polskiej Państwowej Loterji Klasowej.

Organizacja handlowa Loterji Klasowej opiera się na rozrzuconej na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej sieci kolektur, ustanowionych przez Generalną Dyrekcję Loterji Państwowej, które zajmują się rozsprzedażą losów.

Generalna Dyrekcja Loterji Państwowej sama, jako taka losów bezpośrednio graczom nie sprzedaje, ani też nie zatrzymuje żadnego losu do gry na własne ryzyko. W każdym roku przeprowadza się zasadniczo dwie loterje klasowe — plan każdej rozgrywa się w pięciu klasach.

Ilość zaś wypuszczonych losów (w ćwiartkach) jest ustalona do każdej loterji oddzielnie.

Zasada Loterji Państwowej Klasowej polega na tem, że każdy poszczególny numer losu nabyty do I-ej klasy, daje prawo do brania udziału w grze wszystkich pięciu klas odnośnej loterji, o ile został przez gracza do dalszych klas odnowiony (opłacony i o ile nie został wylosowany w jednej z tych klas. Nadmienić należy, że ostatnia piąta (V-ta) klasa ze swoją wełką ilością i wysokością wygranych daje najkorzystniejsze szanse wygrania. Ogółem wygrywa zawsze połowa losów wypuszczonych.

Sam proces ciągnienia przeprowadza publicznie Komisja Rządowa przy współudziale dwóch obywateli, jako delegatów miasta przez Prezydenta miasta zaproszonych

Wyciąganie numerów i wygranych z kół szczęścia dokonuje się przez nieletnie sieroty z zakładów dobroczynnych.

Polska Państwowa Loterja Klasowa, jako przedsiębiorstwo państwowe wykazuje pod względem dochodowym bardzo korzystne wyniki dla Skarbu Państa przyczem zauważyć należy, że cały dochód uzyskany ze sprzedaży losów, po potrąceniu tylko kosztów administracyjnych i kosztów sprzedaży, przeznaczony jest zawsze, według ustalonego zgóry planu gry, na wygrane, a Skarb Państwa otrzymuje jako swój czysty dochód z loterji jedynie tylko 20 proc. podatek, potrącony od wygranych.

Czysty dochód z loterji na rzecz Skarbu Państwa stale wzrasta, a dane cyfrowe tegoż za lata 1924 — 1926 przedstawia się następująco:

za rok 1924 — 4.147.286 zł.
„ 1925 — 6.202.733 zł.
„ 1926 — 7.847.763 zł.

W roku zaś bieżącym budżetowym 1927/28 zysk spodziewany jest znacznie większy, bo ponad 10.500.000 zł.

Niezależnie od loterji klasowej urządza Generalna Dyrekcja Loterji Państwowej corocznie dwie loterje na cele dobroczynne (w czerwcu i grudniu każdego roku), z których czysty zysk rozdzielony zostaje wyłącznie między krajowe instytucje dobroczynne i użyteczności publicznej, jak szpitale, ochronki, przytuliska, związki inwalidów i t. p.

DZIAŁ VIII.

KOMUNIKACJE.

Komunikacja kolejowa

Wstęp.

Koleje stanowią zupełnie odrębny, a nawet pod wielu względami jedyny rodzaj przemysłu. Koleje nie wytwarzają żadnych realnych wartości, jak inne rodzaje przemysłu, ich produkcją jest wyłącznie przewóz. Koleje różnią się i od pozostałych środków komunikacyjnych. Gdy drogi lądowe trzeba budować i utrzymywać, drogi wodne przeważnie tylko ulepszać i wyjątkowo tylko budować, a drogi powietrzne wymagają tylko portów lotniczych, korzystanie jednak z nich jest dostępne dla każdego, posiadającego środki przewozowe, na kolejach środki przewozowe to jest parowozy i wagony znajdują się w posiadaniu właściciela samej drogi i nikt inny wykonywać na niej przewozów nie może. Koleje więc mają charakter przedsiębiorstwa monopolowego, z którem mogą konkurować tylko inne drogi komunikacyjne, lub też inne koleje. Wobec takiego charakteru kolei i ogromnego ich znaczenia dla ogólnej gospodarki Państwa i jego obrony, budowa i eksploatacja kolei nie może być pozostawiona wyłącznie inicjatywie prywatnej. Państwo musi posiadać prawo wypowiedzenia się o celowości budowy nowych kolei oraz nadzoru nad prawidłowością i bezpieczeństwem przewozów i decyzji w sprawie taryf przewozowych. Koleje więc, o ile nie są przedsiębiorstwem państwowem, muszą być przedsiębiorstwem częściowo uzależnionem od Państwa.

1. Statystyka Kolei.

Przewozy, jako produkcja przemysłu kolejowego, z istoty rzeczy nie mogą być ześrodkowane w oddzielnych punktach, lecz wykonywują się na linjach łączących ważniejsze ośrodki życia gospodarczego Państwa. Linje więc kolejowe stanowią ten warsztat, na którem odbywa się produkcja przemysłu kolejowego i ich długość, a więc i gęstość sieci, a także zaopatrzenie w niezbędne urządzenia, oraz kierunek linij stanowią, czy sieć kolejowa odpowiada potrzebom gospodarczym Państwa. Stąd wynika potrzeba zaznajomienia się przedewszystkiem ze stanem faktycznym posiadania kolei.

Ogólna długość polskich kolei normalno - torowych w 1927 r. wynosiła 17.129 km. w tej liczbie:

1) Odziedziczonych po państwach zaborczych	16.377 km.
2) Wybudowanych przez Polskę .	612 „
3) Kolei na terytorjum Wolnego Miasta Gdańska	140 „
Razem . .	17.129 km.

Długość sieci kolei normalno - torowych w końcu 1921 roku *) wynosiła 15.645 km. wzrosła więc w ciągu 6 lat o 1.484 km. czyli o 9,5% w tem 532 km. wskutek przyłączenia do Polski kolei na terytorjum Górnego Śląska.

Prócz tego Polska posiadała 3.566 km. kolei wąskotorowych, w tej liczbie:

1) Eksploatowanych przez Państwo .	2.220 km.
2) Samorządowych i prywatnych .	1.346 „
Razem . .	3.566 km.

Ogólna więc długość kolei normalno i wąsko torowych wynosiła 20.695 km. Pod względem długości sieci kolejowej Polska zajmuje w Europie 5-te miejsce (po Rosji, Niemczech, Francji i Anglji).

Dla większej wyrazistości wykładu będę mówił z początku wyłącznie o kolejach normalno-torowych, a kolejom wąsko - torowym poświęcę na końcu osobny rozdział.

Polska odziedziczyła koleje po państwach zaborczych w stanie bardzo złym. Znaczna ilość mostów i budynków w województwach położonych na wschód od Wisły była zburzona, a wszystkie urządzenia kolejowe prawie na całym obszarze prawie zupełnie zniszczone wskutek braku należytej konserwacji w czasie wojny. Obecnie te zniszczenia są już w znacznym stopniu usunięte, odbudowano więcej niż połowę objektów zburzonych, zapuszczenia z powodu braku konserwacji wyrównano prawie zupełnie.

W podobnie opłakanym stanie znajdował się tabor kolejowy, który Polska otrzymała początkowo. Ilość jego była niedostateczna a jakość bardzo niezadawalająca. Kolejowe naprawnie taboru były w znacznej części zniszczone, wytwórni nowego taboru na ziemiach polskich nie było tak, że zakup taboru i większą jego naprawę, trzeba było robić początkowo zagranicą. Obecnie naprawnie kolejowe są już w znacznej części odbudowane, powstały prywatne wytwórnie nowego taboru (3 parowozów i 4 wagonów) tak, że Polska pod względem naprawy i uzupełnienia taboru może już sama sobie wystarczyć. Co zrobiono w ciągu ostatnich lat w sprawie zaopatrzenia polskich kolei w tabor, wskazują dane przytoczone w następującej tablicy I.

*) Do porównania wzięto rok 1921, jako pierwszy mniej więcej normalny po ukończeniu wojny z bolszewikami.

TABLICA I.

Wyszczególnienie	1921 rok	1927 rok	W 1925 r. w porównaniu z 1921 w procentach +	−
Przeciętna długość eksploatacyjna km.	15355	16979	10,6	—
Ilość parowozów ogólna szt.	3763	5224	38,8	—
„ „ na 10 km. .	2,4	3,1	29,1	—
„ wagon. osob. ogólna .	8680	11654	34,3	—
„ „ „ na 10 km. .	5,7	6,9	21,1	—
„ „ tow. ogólna .	84044	136566	62,5	—
„ „ „ na 10 km. .	54,7	80,4	47,0	—
Z ogólnej ilości odstawiono do naprawy parowozów „	1551	1240	—	20,1
procent od ilości ogólnej .	41,2	23,7	—	42,5
wagonów osobowych „	1996	1491	—	25,3
procent od ilości ogólnej „	23,0	12,8	—	44,4
wagonów towarowych „	10085	12650	25,4	—
procent od ilości ogólnej „	12,0	9,3	—	22,5

Z danych tablicy I-ej widać, że ilość taboru i ogólna i na 10 km. długości sieci w ciągu czterech lat wzrosła znacznie, procentowy zaś stosunek taboru znajdującego się w naprawie zmniejszył się poważnie i zbliżył się do norm przedwojennych. To zmniejszenie było wynikiem wzmożonej naprawy, zakupu taboru nowego i po części otrzymaniem jeszcze pewnej ilości taboru od Niemiec i Austrji w stanie lepszym, niżeli tabor, pozostawiony na ziemiach polskich w 1918 r.

Ilość taboru w 1927 r. była wystarczająca do wykonania żądanych przewozów.

Ilość stałych pracowników (etatowych i nieetatowych) w 1927 r. wynosiła 163.460.

Ilość personelu jest zależna od tylu czynników, że określenie jej zapomocą iakiegoś jednego miernika nie jest wogóle wskazane. Najprostszym miernikiem jest ilość personelu na km. Ilość ta na polskich kolejach wynosiła w 1927 r. 9,6 pracowników na km. Miernik ten jest nadużywany we wszelkich dyskusjach nawet przez osoby uważające się za kompetentne. Ilość personelu na km. na różnych drogach i w różnych państwach bywa bardzo rozmaita, bo zależy przedewszystkiem od wielkości wykonywanej pracy. Oczywiście ilość personelu na km. na kolei przewożącej dziennie kilkanaście par pociągów musi być większa, aniżeli na kolei, która przewozi tylko kilka par. Ilość personelu na km. nie wzrasta proporcjonalnie do zwiększenia ilości przewozów, lecz powolniej, albowiem przy zwiększeniu gęstości przewozów praca personelu może być lepiej wyzyskana. Jeśli do tego dodamy, że na ilość personelu wpływa szereg innych czynników, jak długość dnia pracy, stan wszystkich urządzeń kolejowych, obecność lub brak urządzeń, zmierzających do zmniejszenia liczby pracowników, organizacja przewozów i t. p., to możemy widzieć, jak problem prawidłowego unormowania ilości personelu jest skomplikowany i trudny do rozwiązania. Badania przeprowadzone w ostatnich czasach wykazały, że ilość personelu na polskich kolejach nie jest w porównaniu z innemi państwami wogóle nadmierna.

Według spisu ze stycznia 1923 r. w liczbie pracowników kolejowych (w Ministerstwie i Dyrekcjach) było osób z ukończonem wykształceniem wyższem:

technicznem	869
prawniczem i ekonomicznem	327
lekarskiem	158
innych	102
Razem . .	1456

Ilość produkcji kolejowej może być wyrażona ilością dokonanych przewozów, a wartość jej dochodem z tych przewozów. Odpowiednie dane za r. 1921 i 1926 są przytoczone w następującej tablicy 2-ej, przyczem dane o dochodach za r. 1921 wyrażone w markach polskich są przeliczone dla porównania z r. 1925 na złote, przyjmując przeciętny kurs franka złotego w 1921 r. = 280 marek polskich, a w 1926 r. = 1,72 złotego, a jeden złoty 1926 r. = 280 : 1,72 = 163 marek polskich 1921 r.

TABLICA 2-ga.

Wyszczególnienie	1921 rok	1926 rok	W 1926 r. w porównaniu z 1921 w procentach +	−
Przeciętna długość eksploatacyjna km.	15.355	16 987	10,6	—
Ilość przewiezionych podróżnych tys.	121.605	146.148	20,2	—
Przebieg podróżnych ogólny tys. pasaż.-km. . .	7.269,070	5.965.368	—	17,9
Przebieg podróżnych na km. tys. pasaż.-km. . .	474	351	—	25,9
Ilość przewiezionych bagaży i ładunków nadzwyczajnych tys. tonn . .	259	174	—	32,8
Przebieg bagaży i ład. nadzwyczajnych ogólny tys. tonn - km.	33.646	27.417	—	18,5
Przebieg bagaży i ład. nadzw. na km. tys. tonn-km.	2,2	1,6	—	27,3
Ilość przewiezionych ładunków pośpiesznych i zwyczajnych tys. tonn . .	25.400	58.607	131	—
Przebieg ład. posp. i zwycz. ogólny tys. tonn-km. . .	4.603.499	15.019,821	226	—
Przebieg ład. posp. i zwycz. na km. tys. tonn-km. . .	300	884	195	—
Dochód z przewozu pasażerów ogólny tys. marek polsk.	13.482.964	—	—	—
Dochód z przewozu pasażerów ogólny tys. złotych.	82.718	268.230	224	—
Dochód z jednego pasaż.-km. marek polsk. . . .	1,85	—	—	—
Dochód z jednego pasaż.-km. groszy	1,14	4,50	295	—
Dochód z przewozu bagażu i ład. nadzw. ogólny tys. mrk. polsk. . .	1.500.492	—	—	—
Dochód z przewozu bagażu i ład. nadzw. ogólny tys. złotych	9.205	14.007	52	—
Dochód z jednego t.-km. bagaży i ład. nadzw. mrk. polskich	44,60	—	—	—
Dochód z jednego t-km. bagaży i ład. nadzw. gr.	27,36	51,09	87	—
Dochód z przewozu ład. posp. i zw. tys. mrk. polskich ogólny . . .	24 063.730	—	—	—
Dochód z przewozu ład. posp. i zw. ogólny tys. złotych	151.330	687.600	354	—
Dochód z jednego t-km. ład. posp. i zwycz. mrk. polsk.	5,36	—	—	—
Dochód z jednego t-km. ład. posp. i zwycz. gr.	3,29	4,58	39	—
Ogólna suma dochodu z przewozu osób i ładunków tys. mrk. polsk.	39.650.186	—	—	—
Ogólna suma dochodu z przewozu osób i ładunków tys. zł.	243.254	969 837	299	—
Inne dochody tys. zł. . .	—	135 334	—	—
Inne dochody w %% od dochodu z przewozów	—	14,00	—	—
Całkowity dochód eksploatacji tys. zł.	—	1 105.171	—	—

Dane tablicy 2-ej charakteryzują doskonale zmiany, jakie zaszły w ciągu pięciu lat w ilości przewozów kolejowych i dochodach z przewozów. Ilość przewiezionych podróżnych w 1926 r. w porównaniu z r. 1921 zwiększyła się o 20,2% ale przebieg ich zmniejszył się ogólny o 17,9%, a na km. o 25,9%, wskutek czego przeciętny przebieg jednego pasażera zmniejszył się znacznie (z 60 do 41 km.). Ludność, która w 1921 r. jeździła kolejami prawie darmo (za ¼ ceny 1926 r.) zaczęła oględniej korzystać z przejazdów kolejowych. W jeszcze znaczniejszym stopniu zmniejszyły się ilość i przebieg bagażu i ładunków nadzwyczajnych. Za to ilość ładunków pośpiesznych i zwyczajnych zwiększyła się przeszło o 131%, a przebieg ich o 226%. W 1921 r. nie było jeszcze i czego i w czem wozić, a przeciętna taryfa na przewóz ładunków była stosunkowo wysoka, bo tylko 1,4 razy mniejsza od taryfy 1926 r. Ogólny dochód z przewozów w 1926 r. był cztery razy większy aniżeli w 1921 r.

Za 1927 r. nie posiadamy jeszcze ostatecznych danych o ilości przewozów i dochodach z nich, można jednak zaznaczyć, że one w porównaniu z 1926 r. się zwiększyły. W pierwszem półroczu 1927 r. przewieziono ładunków zwyczajnych 29,560 tys. tonn o 26,5% więcej, aniżeli w pierwszem półroczu 1926 r. (23,361 tys. t.). W pierwszych trzech kwartałach 1927 r. naładowano na polskich kolejach i przyjęto od kolei obcych przeciętnie dziennie 14,678 wagonów ładownych o 17,3% więcej, aniżeli w tym samym okresie 1926 r. (12,512 wagonów).

2. Warunki produkcji.

Koleje ze względu na swój charakter przedsiębiorstwa wyłącznie przewozowego znajdują się w warunkach produkcji zupełnie odrębnych od warunków produkcji zakładów przemysłowych i rolnictwa. Koleje nie mogą produkować nic na zapas, a ich produkcja — przewozy — wykonywa się w miarę dostarczania do niej przedmiotów do przewozu, czy to będą pasażerowie, czy ładunki. Kolej w normalnych warunkach musi być przystosowana zawsze do niezwłocznego wykonania zapotrzebowanego przewozu, a ponieważ ilość przewozów w ciągu różnych miesięcy, dni i godzin ulega z roku na rok wahaniom stosunkowo nieznacznym, odpowiednie więc przygotowanie do ich wykonania może być osiągnięte. Trudniejszem jest regulowanie wahań w ilości przewozów w ciągu danego roku. O wielkości tych wahań można sądzić z następujących danych 1926 r. Przebieg ogólny pociągów ruchu osobowego w lutym był 3.042.839 km., a w grudniu 4.654.689 km. to jest przeszło 53% większy. Przebieg ogólny pociągów ruchu towarowego w lutym 3.060.072 km., a w październiku 4.458438 o 46% większy. Tak znaczne wahania wywołują nadmiar taboru i personelu w okresach małego ruchu, albo brak ich w okresach ruchu wzmożonego. Jeśli takie zjawiska mogą być przewidziane, to częściowe ich regulowanie jest jeszcze możliwe przez takie środki jak np. wzmożona naprawa taboru, zajęcie części drużyn parowozowych w warsztatach, przewozy dla potrzeb kolei w okresach słabego ruchu, w każdym razie jednak odbijają się one niekorzystnie na wynikach finansowych eksploatacji. Bywają jednak wypadki niespodziewanego znacznego zwiększenia ilości przewozów, jak to było np. w 1926 r. wskutek wzmożonego wywozu naszego węgla za granicę. W takich razach koleje między innemi uciekają się do ostatecznego środka, mianowicie ograniczenia przewozów pewnych kategoryj przez wprowadzenie kolejności przewozów.

3. Rozmieszczenie geofraficzne sieci kolejowej.

Budowa kolei na ziemiach polskich rozpoczęła się w końcu pierwszej połowy XIX wieku, kiedy te ziemie już od pięćdziesięciu lat były rozdzielone między państwa zaborcze. To też dalszy rozwój sieci kolejowej odbywał się w trzech dzielnicach Polski zupełnie niezależnie, bez należytego związku i w rozmaitych warunkach dla potrzeb nie Polski, jako całości, ale trzech państw rozdzielonych granicami celnemi i pojmujących potrzebę kolei w różnym stopniu. Wskutek tego sieć kolejowa polska przedstawia zlepek trzech części dróg żelaznych b. państw zaborczych nie przygotowany do potrzeb jednego państwa [1]). Charakterystyczną cechą tego zlepka jest ogromna nierównomierność uposażenia trzech b. zaborów. Gęstość sieci kolejowej, w stosunku do powierzchni lub ilości mieszkańców w b. zaborze pruskim, zbliża się do przeciętnej gęstości państw zachodnio - europejskich, w b. zaborze austrjackim jest dwa razy, a w b. zaborze rosyjskim trzy razy mniejsza. Te dwa powszechnie używane mierniki (powierzchnia i ludność) nie charakteryzują jednak należycie potrzeb kolei, albowiem te potrzeby w różnych krajach i dzielnicach bywają rozmaite. Kraje uprzemysłowione potrzebują wogóle więcej kolei, aniżeli rolnicze. Kraje leżące na drogach tranzytowych wymagają kolei, które dla ich potrzeb własnych nie są niezbędne, ludność zamożna potrzebuje dowozu produktów, bez których biedna się obchodzi i t. d. Z drugiej strony budowa kolei wymaga tak ogromnych kapitałów, że może być wogóle przedsiębrana wtedy, gdy spodziewana ilość przewozów zapewnia jej rentowność. Tylko państwa bogate mogą sobie pozwolić w celu rozwoju sił gospodarczych na budowę kolei bezdochodowych. Stąd wynika, że dla określenia potrzeby kolei należy szukać innego miernika. Uważam, że za taki miernik należy przyjąć ilość tonno-km. ładunków wykonanych w ciągu jakiegoś okresu czasu np. roku na kolejach istniejących danego obszaru, przypadającą na jednostkę powierzchni tego obszaru np. na sto kilometrów kwadratowych. Przyjmuję obszar a nie ilość mieszkańców, bo pierwszy jest stały, a druga zmienna. Przyjmuję tylko ładunki a nie uwzględniam pasażerów, bo to skomplikowałoby obliczenia, a wielkość przewozu pasażerów na kolejach idzie mniej więcej równolegle z wielkością przewozu ładunków [2]). Nareszcie przyjmuję tonno-km. a nie tonny, bo produkcja kolei — prze-

[1]) Na Górnym Śląsku granica między Polską a Niemcami została przeprowadzona bez liczenia się z ukształtowaniem gęstej sieci kolejowej i pozostawiła w granicach Niemiec dwa odcinki wielkiej linji kolejowej z Zagłębia na północ koło Bytomia i Kluczborka. Dla uniezależnienia wywozu węgla do Wielkopolski, Pomorza i portów bałtyckich od Niemiec wybudowano w granicach Polski linje objazdowe Chorzów - Szarlej i Kalety - Podzamcze. Prócz tego dla usprawnienia pracy kolei polskiego Górnego Śląska wybudowano jeszcze cały szereg nowych połączeń wewnętrznych.

[2]) Stosunek ilości tonno-km. ładunków do ilości pasażero-km. na polskich kolejach wynosił w 1926 r. 2,4 i wahał się w granicach od 3,5 (Dyrekcja Warszawska) do 1,4 (Dyrekcja Stanisławowska).

wozy — zależy nie tylko od ilości ładunków, ale w jeszcze większym stopniu od odległości ich przewozu.

Przyjąwszy ten miernik możemy określić, jakie ilości przewozów dają kolejom poszczególne obszary Polski. Niestety statystyka naszych kolei nie podaje ilości przewozów na poszczególnych linjach, a tylko według dyrekcji kolejowych, wskutek czego odpowiednie badanie można przeprowadzić według ilości dyrekcji kolejowych dla dziewięciu obszarów, znajdujących się w sferze wpływów linij każdej dyrekcji. Odpowiednie dane i obliczenia za rok 1926 są przytoczone w następującej tablicy 3-ej, w której obszary Polski są ułożone w porządku zmniejszającej się ilości tonno-km. na 100 km².

TABLICA 3.

DYREKCJE KOLEJOWE	Obszary w sferze wpływu linji dyrekcyj			Przeciętna długość linji kolejowych km.			Przebieg ładunków tonno-km.			
	Powierzchnia w tys. km.	Ludność: Ogólna tysięcy	Ludność: na 1 km.²	Ogólna	na 100 km²	na 10.000 mieszk.	Ogólny tysięcy	na 100 km² miljon.	na 10.000 mieszk. miljon.	na 1 km linji kolej. tysięcy
Katowicka	3,2	1065	333	378	18,1	5,4	900096	16,2	8,5	1557
Gdańska	19,4	1230	63	2084	10,7	16,9	2181559	11,2	17,7	1047
Warszawska	63,3	7080	112	2171	3,4	3,1	5195041	8,2	7,3	2393
Krakowska	22,5	2755	122	1421	6,3	5,2	1434052	6,4	5,2	1009
Poznańska	24,8	2025	82	2353	9,5	12,6	1418796	5,7	7,0	603
Lwowska	43,2	4050	94	1983	4,6	4,9	1098423	2,5	2,7	554
Radomska	90,1	5410	60	2278	2,5	4,4	1510331	1,7	2,8	663
Stanisławowska	22,7	2055	91	1113	4,9	5,4	320373	1,4	1,6	288
Wileńska	99,1	3580	36	3006	3,0	8,4	961120	1,0	2,7	320
Razem	388,3	29250	75	16987	4,4	5,8	15019821	3,9	5,1	884

Z rubryk 9-ej i 10-ej tablicy 3-ej widać, jak rozmaite ilości tonno-km. dają poszczególne obszary na 100 km.² i 10.000 mieszkańców. Obszar dyrekcji Katowickiej daje ze 100 km.² 16 razy tonno-km. więcej, aniżeli obszar dyrekcji Wileńskiej. Obszar dyrekcji Gdańskiej daje na 10.000 mieszkańców 11 razy więcej tonno-km. aniżeli obszar dyrekcji Stanisławowskiej. Potwierdza to dobitnie wypowiedziane powyżej zdanie, że mierniki powierzchni i ludności nie nadają się do porównywania potrzeby kolei na różnych obszarach. Długość sieci kolejowej na danym obszarze powinna odpowiadać wymaganej od niej pracy. Miernikiem tej pracy jest gęstość przewozów, t. j. ilość tonno-km. wskazana w ostatniej rubryce tablicy 3-ej. Gęstość ta jest bardzo rozmaita, bo w dyrekcji Warszawskiej prawie 8 razy większa, aniżeli w dyrekcji Wileńskiej, chociaż gęstość sieci według rubryki 6-ej jest w obu dyrekcjach prawie jednakowa. Gęstość przewozów na linjach dyrekcji Warszawskiej jest prawie trzy razy większa od przeciętnej gęstości przewozów na całej sieci, gdy gęstość sieci jest mniejsza od przeciętnej. Stąd pochodzi jej przeciążenie, dochodzące na niektórych linjach tej dyrekcji do ostatecznej granicy i nie pozwalające na wykonanie dalszych wymagalnych przewozów. Zestawienie ilości wymaganych przewozów z gęstością sieci, którego wyrażaniem jest gęstość przewozów, stanowi ostateczny miernik potrzeby kolei dla danego obszaru. Czem gęstość przewozów jest większa, tem istniejąca sieć kolejowa staje się mniej wystarczająca dla potrzeb danego obszaru.

Powyższe ujęcie potrzeby kolei na poszczególnych obszarach Polski, obejmuje wszystkie przewozy, to jest nietylko miejscowe, ale i tranzytowe. Miernikiem pracy miejscowej może służyć ilość wagonów naładowanych w obrębie poszczególnych dyrekcji. Odpowiednie dane za 1926 r. są wskazane w następującej tablicy 4-ej, w której dyrekcje kolejowe są ułożone w porządku tablicy 3-ej, a równolegle przytoczone ilości wagonów ładownych przyjętych od kolei obcych (z Zagranicy).

TABLICA 4.

Dyrekcje kolejowe	Naładowano wagonów			Przyjęto ładowanych od kolei obcych		Razem	
	ogółem	ze 100 km² obszaru	%	ilość	%	ilość	%
Katowicka	1459532	45610	33,0	84302	16,1	1543834	31,3
Gdańska	349934	1804	7,9	181907	24,8	531841	10,8
Warszawska	660255	1043	15,0	—	—	660255	13,4
Krakowska	481192	2139	10,9	34864	0,7	516056	10,4
Poznańska	459589	1853	10,4	194526	37,2	654115	13,2
Lwowska	315330	730	7,1	2325	0,4	317655	6,4
Radomska	296968	330	6,7	—	—	296968	6,0
Stanisławowska	129660	571	3,0	23572	4,5	153232	3,1
Wileńska	264876	367	6,0	1892	0,3	266768	5,4
Razem	4417336	1138	100,0	523388	100,0	4940724	100,0

Z powyższego zestawienia widać, że dyrekcja Katowicka daje ze swego maleńkiego obszaru 33% wagonów naładowanych na całej sieci, a ze 100 km.² tego obszaru 21 razy więcej aniżeli ze 100 km.² obszaru dyrekcji Krakowskiej, która pod tym wzglę-

dem zajmuje po dyrekcji Katowickie następujące miejsce.

Drugie miejsce co do ilości naładowanych wagonów po dyrekcji Katowickiej zajmuje dyrekcja Warszawska (15%). Mniejsza ilość wagonów na 100 km.[2] w tej dyrekcji w porównaniu z dyrekcjami Gdańską, Krakowską i Poznańską, znajduje objaśnienie w znacznym jej obszarze, którego część północno-wschodnia posiada linje o małej gęstości przewozów. Ogromne obszary wschodnich części dyrekcji Wileńskiej, Radomskiej, a po części i Lwowskiej także rozcieńczają ich pracę przeciętną tak, że wogóle podział powierzchni całej Polski według granic dyrekcji kolejowych daje przynajmniej dla niektórych dyrekcji obszary o charakterze bardzo niejednolitym w poszczególnych ich częściach. Dla charakterystyki tej niejednolitości mogę przytoczyć następujące dane z 1911 r. Ziemia Piotrkowska, w której znajdowało się Dąbrowskie Zagłębie Węglowe dawała swym kolejom ze 100 km.[2] 9,7 miljonów tonno-km. ładunków, a ziemia Łomżyńska tylko 1,2 miljona to jest 8 razy mniej. Obecnie te ziemie leżą w sferze wpływu linij Dyrekcji Warszawskiej, w której przeciętny przebieg ładunków na 100 km.[2] wynosi według tablicy 3-ej 8,2 miljona.

Wydawany od 1924 r. przez Ministerstwo Komunikacji Rocznik Statystyczny przewozu towarów na polskich kolejach państwowych według poszczególnych rodzajów towarów (9 tomów corocznie) podaje szczegółowe dane o przewozach według stacji nadania w ilościach tonn, a dla wszystkich ważniejszych towarów i ich przebiegi zgrupowane w relacje stosownie do odległości przewozu. Podaje z Rocznika za 1926 r. bardziej charakterystyczne dane:

Z ogólnej ilości tonn ładunków zwyczajnych przewieziono:

z nadania w komunikacji wewnętrznej	30,4 mil. tonn	52,5%
do portów i zagranicę	22,3 „ „	38,4%
z przyjęcia z portów i z zagranicy	1,3 „ „	2,2%
tranzytem	4,0 „ „	6,9%
Razem	58,0 mil. tonn	100.0%

Najważniejszym ładunkiem polskich kolei jest węgiel kamienny, którego przewieziono z nadania własnego w komunikacji wewnętrznej 11,4 mil. tonn zagranicę 14,8 mil. tonn i tranzytem 1,8 mil. tonn razem 28,0 mil. tonn, czyli 48,3% wszystkich ładunków. Z nadania własnego przypada na dyrekcję Katowicką 19,0, Warszawską 4,8 i Krakowską 1,0 mil. tonn. Przeciętny przebieg jednej tonny węgla w komunikacji wewnętrznej 277 km. w nadaniu do portów 89 km., Zagranicę 160 km. w przyjęciu z Zagranicy 77 km. i w przewozach tranzytem 331 km.

Drugim co do ilości ładunkiem są materjały leśne (drzewo użytkowe nieobrobione i obrobione, podkłady kolejowe, drzewo kopalniane, celulozowe, zapałczane i opałowe). Tych materjałów przewieziono w komunikacji wewnętrznej 2796 tys. tonn, zagranicę 4432 tys. tonn i tranzytem 268 tys. tonn, razem 7496 tys. tonn, czyli 12,9% wszystkich ładunków. Przebieg przeciętny jednej tonny materjałów leśnych w komunikacji wewnętrznej 207 km. w nadaniu do portów i zagranicę 424 km. i w przewozach tranzytem 262 km. O ile węgiel kamienny pochodzi całkowicie z jednego niewielkiego obszaru, podzielonego między trzy dyrekcje (Katowicką, Warszawską i Krakowską) i nadania węgla z innych dyrekcji, zresztą bardzo nieznaczne są już zjawiskiem wtórnem, o tyle źródła pochodzenia materjałów leśnych są rozrzucone po całem państwie, a wskazanie ważniejszych obszarów dających bezpośrednio te materjały kolejom do przewozu jest utrudnione przez znaczne powtórne przewozy tych samych ilości. Największą ilość materjałów leśnych daje do przewozu obszar dyrekcji Wileńskiej (2397 tys. tonn) za nim idą obszary Dyrekcyj Radomskiej (1175 tys. tonn) i Lwowskiej (910 tys. tonn).

Przewozy wszystkich płodów rolnych i ogrodniczych (4591 tys. tonn) stanowią 7,9% ogólnej ilości przewiezionych towarów. W ich liczbie pierwsze miejsce zajmują buraki cukrowe 1916 tys. tonn, z których więcej jak połowa (1040 tys. tonn) przypada na obszar dyrekcji Poznańskiej. Za tem idą ziemniaki (774 tys. tonn), żyto (638 tys. tonn), pszenica (300 tys. tonn), owies (198 tys. tonn) i jęczmień (212 tys. tonn). Pozostałe płody nie dosięgają każdy z osobna 100 tys. tonn. Z wytworów przemysłu rolnego mąka i kasza dają do przewozu 583 tys. tonn, a cukier 413 tys. tonn.

Z ważniejszych wytworów przemysłu górniczego (prócz węgla kamiennego) dały kolejom do przewozu w 1926 r. koks 760, rudy 673, ropa i przetwory naftowe 1307, sól 334 i wapno 476 tys. tonn z wytworów przemysłu ceramicznego i cementowego cegła 824, cement 572, z wytworów przemysłu metalurgicznego żelazo i stal surowe i handlowe 930 i stare 551 i nareszcie z wytworów przemysłu chemicznego nawozy sztuczne 787 tys. tonn.

4. Stan prawny, organizacyjny i finansowy kolei.

Koleje na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej przed wojną były w przeważającej ilości własnością państw zaborczych.

Na obszarze b. zaboru rosyjskiego były tylko dwie koleje normalno-torowe prywatne: Fabryczno-Łódzka (79 km.) i Herbsko-Kielecka (139 km.), a oprócz tego część Święciańskich kolei wąskotorowych. Koleje te podczas wojny zostały razem z kolejami państwowemi objęte w zarząd wojskowy niemiecki i austrjacki, a po ustąpieniu okupantów przeszły pod zarząd Polskich Kolei Państwowych razem z linjami państwowemi i wybudowanemi w czasie wojny dla celów strategicznych. Państwowe Koleje b. zaboru rosyjskiego na podstawie traktatu Ryskiego stały się własnością Rzeczypospolitej bez odszkodowania. Z Zarządem kolei Fabryczno - Łódzkiej prowadzą się pertraktacje o jej wykupie, na kolejach Herbsko - Kieleckiej i Święciańskich wprowadzono przymusowy Zarząd nad ich mieniem.

W b. zaborze austrjackim znajdują się dwie linje prywatne większego znaczenia Lwów - Bełżec (91 km.) i Lwów - Śniatyn (239 km. część linji Lwów - Czerniowce - Jassy), które przed wojną były dzierżawione przez państwo i eksploatowane na jego ryzyko, i szesnaście linji lokalnych ogólnej długości 963 km. z których dwie (70 km.) wąskotorowe. Te ostatnie linje były przed wojną eksploatowane przez państwo na ryzyko ich właścicieli na podstawie od-

dzielnych umów z Rządem austrjackim. Obecnie wszystkie koleje prywatne są eksploatowane przez Polskie Koleje Państwowe, przeważna część udziału b. Austrji w kapitale akcyjnym została wykupiona przez Polskę, większości towarzystw prywatnych wydają zaliczki na pokrycie niedoborów eksploatacyjnych i koszta zarządu. Stosunek prawny Rzeczypospolitej do właścicieli kolei dotychczas nie ustalony.

W b. zaborze pruskim znajduje się sześć linij lokalnych, prywatnych, ogólnej długości 132 km. eksploatowanych przez Polskie Koleje Państwowe.

Co się tyczy rozrachunku z tytułu przejęcia przez Polskę kolei państwowych b. zaboru pruskiego i austryjackiego, to sprawa ta w myśl art. 256 traktatu Wersalskiego i art. 208 traktatu St. Germain będzie decydowana w Komisji Odszkodowań w Paryżu.

Z powyższego widać, że wszystkie koleje normalno torowe na obszarze Rzeczypospolitej znajdują się w zarządzie państwowym.

Na czele polskiego kolejnictwa stoi Ministerstwo Komunikacji. Pierwotnie dekretem Rady Regencyjnej z dnia 26-go października 1918 roku było utworzone Ministerstwo Komunikacji, które miało obejmować wszystkie dziedziny komunikacyjne. Ale już 8-go lutego 1919 roku w związku z utworzeniem Ministerstwa Robót Publicznych, do którego przeszły komunikacje lądowe i wodne wewnętrzne Ministerstwo Komunikacji zostało przemianowane na Ministerstwo Kolei Żelaznych, z pozostawieniem w jego kompetencji prócz kolei tylko lotnictwa cywilnego. Ustawą z dnia 12-go czerwca 1924 roku Ministerstwo Kolei Żelaznych przemianowano na Ministerstwo Kolei. Od początku roku 1924 budżet kolejowy został wydzielony z ogólnego budżetu państwowego i stanowi aneks do tego budżetu, jako budżet oddzielnego przedsiębiorstwa państwowego. Dwa rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 24 września 1926 roku miały wprowadzić zasadniczą zmianę w ustroju władz kolejowych. Według jednego znosił się urząd Ministra/Ministerstwa/Kolei i ustanawiał się urząd Ministra Komunikacji, a państwowy Zarząd Poczt i Telegrafów miał przejść na niego. Jednak nowem rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 stycznia 1927 roku utworzono urząd Ministra Poczt i Telegrafów, a zarząd Poczt i Telegrafów odjęto Ministrowi Komunikacji i przekazano nowemu Ministrowi. Według drugiego rozporządzenia z dnia 24 września 1926 r. ma być utworzone przedsiębiorstwo „Polskie Koleje Państwowe", prowadzone wedle zasad handlowych i stanowiące samoistną osobę prawną. Rozporządzenie to dotychczas nie zostało zrealizowane, chociaż należało się spodziewać, że ta reforma da i u nas równie pomyślne wyniki, jak dała w innych państwach, które wprowadziły do zarządu kolejami zasadę ich komercjalizacji.

Bezpośredni zarząd eksploatacją kolei wykonywa 9 dyrekcyj okręgowych po 3 w każdym z b. 3-ch zaborów. Tylko 3 dyrekcje małopolskie pozostały w granicach przedwojennych i z jednolitym poprzednim ustrojem. Pozostałe 6 tworzyły się mniej więcej samodzielnie i organizowały rozmaicie. Dopiero w 1925 roku został wprowadzony jednolity regulamin dla wszystkich dyrekcji, choć i tu wskutek rozmaitych przyczyn lokalnych trzeba było się pogodzić z pewnemi czasowemi odstępstwami.

Przedtem, nim przejdziemy do zaznajomienia się ze stanem finansowym kolei, musimy w ogólnych zarysach zastanowić się nad podstawami kolejowej gospodarki finansowej, które w porównaniu z innemi dziedzinami przemysłu mają niektóre cechy odrębne.

Koleje, których produkcją są przewozy, mają dochody z opłaty za te przewozy i wydatki, połączone z ich wykonaniem, a także z utrzymaniem wszystkich urządzeń kolejowych w stanie nieprzerwanej używalności. W związku z tem koleje muszą ciągle podtrzymywać swe urządzenia drogą naprawy, a te urządzenia, które się już do naprawy nie nadają, zamieniać nowemi. W tem ujęciu dochody i wydatki kolei nazywają się dochodami i wydatkami eksploatacji, a stosunek procentowy wydatków do dochodów—współczynnikiem eksploatacji. Ponieważ na budowę kolei zostały wyłożone ogromne kapitały, to w normalnych warunkach powinna się otrzymywać taka nadwyżka dochodów, którаby wystarczyła na opłatę procentów i amortyzację kapitału budowlanego. Stąd wynika, że współczynnik eksploatacji powinien być mniejszy od 100. Współczynnik eksploatacji przed wojną (1911 r.) na kolejach b. państw zaborczych był: Rosji Europejskiej — 59, niemieckich — 65, austryjacko - węgierskich —73, a nadwyżka dochodu stanowiła odpowiednio 6,1 — 6,2 — 3,3% od kapitału budowlanego. W zależności od warunków realizacji kapitałów dawało to czysty zysk, lub wymagało dopłaty z innych źródeł.

Eksploatacja kolei, jak i każde przedsiębiorstwo potrzebuje do prowadzenia kapitału obrotowego. Część tego kapitału musi być uwięziona w niezbędnych zapasach materjałów potrzebnych dla eksploatacji, a część w gotówce jest potrzebna na wyrównanie wahań w dochodach. Wielkość kapitału obrotowego dla Polskich Kolei Państwowych można określić w przybliżeniu na 250 miljonów zł.

Budowa nowych linij kolejowych, jak również nowe urządzenia na kolejach istniejących winny być wykonywane na konto specjalnych kapitałów inwestycyjnych i tylko opłata i amortyzacja tych kapitałów powinna obciążać nadwyżkę dochodów eksploatacji.

Ogólna suma dochodów eksploatacji kolei normalnotorowych w 1926 r. wyniosła 1.105.170 tys. zł., ogólna suma wydatków eksploatacji 925.406 tys. zł. Współczynnik eksploatacji 83,73. Prócz tego na budowę nowych linij, inwestycje na kolejach istniejących i odbudowę zniszczeń wojennych wydano 55.145 tys. zł.

Nadwyżka dochodu eksploatacji 179.764 tys. zł. była w 1926 r. znaczna, współczynnik eksploatacji był jednak tak wysoki w porównaniu ze wskazanemi współczynnikami przedwojennemi b. państw zaborczych, że wymaga bardziej szczegółowych wyjaśnień.

Wielkość współczynnika eksploatacji, jako stosunku procentowego wydatków do dochodu jest zależna od ustosunkowania kosztów własnych przewozów do dochodu z tych przewozów, uwarunkowanego wysokością stawek taryfowych. W następującej tablicy 5-ej jest wskazany przeciętny dochód z jednego pasażero - km. i jednego tonno - km. ładunków dla kolei b. państw zaborczych przed wojną (1911 r.) i w Polsce w 1926 r. we frankach złotych, przyczem dochód kolei polskich według tablicy 2-ej został

przewalutowany według przeciętnego kursu: jeden frank złoty = 1,72 zł. W tablicy tej wskazane są prócz tego przeciętne przebiegi osób i ładunków.

TABLICA 5.

Wyszczególnienie	Rosja Europ. 1911	Niemcy 1911	Austro-Węgry 1911	Polska 1925
Przeciętny dochód z 1 pasaż.-km. cent.	2,20	3,20	3,56	2,62
Przeciętny dochód z 1 tonno-km. cent.	3,47	4,36	4,49	2,66
Przeciętny przebieg 1 pasażera km.	120	26	36	41
Przeciętny przebieg 1 tonny ładunku km.	466	103	112	256

Z powyższego zestawienia widać, że wysokość przeciętnego dochodu z przewozu na polskich kolejach w 1926 r. była znacznie mniejsza od dochodu kolei niemieckich i austryjacko - węgierskich. W porównaniu z kolejami rosyjskiemi przewozy osobowe w Polsce były znacznie droższe. Wielkość przeciętnego dochodu z przewozów jest wogóle zależna od przeciętnej odległości przewozu, a mianowicie ze zwiększeniem się odległości zmniejsza się, Przeciętna odległość przewozu osób i ładunków była w Rosji znacznie większa, aniżeli w Polsce i tem się po części tłumaczy taniość przewozów na kolejach rosyjskich.

Przechodząc do kosztów własnych 1 pasażero-km. i jednego tonno-km. muszę zastrzedz, że podział ogólny sumy wydatków eksploatacji na związane z przewozem osób i ładunków w b. państwach zaborczych był robiony na niejednolitych zasadach. Wywołuje to pewne trudności przy porównaniach, jest jednak złem nieuniknionem. Na polskich kolejach według moich badań o kosztach własnych przewozów w 1926 r. koszt 1 tonno - km. 3,58 gr. równał się kosztowi 0,767 pasażero - km. 4,67 gr. W następującej tablicy 6-ej są wskazane koszta własne 1 pasażero - km. i tonno - km. ładunków dla kolei b. państw zaborczych w 1911 r. i polskich w 1926 r. w centimach złotych, a prócz tego dane o gęstości przewozów (ilość pasażero - km. i tonno - km. na km.).

TABLICA 6.

Wyszczególnienie	Rosja Europ. 1911	Niemcy 1911	Austro-Węgry 1911	Polska 1925
Przeciętny koszt własny 1 pasażero-km. cent.	1,72	3,87	4,00	2,71
Przeciętny koszt własny 1 tonno-km. cent.	1,88	1,62	2,94	2,08
Ilość pasażero - km. na km. tys.	448	712	326	351
Ilość tonno - km. na km. tys.	1032	1060	624	884

Z powyższego zestawienia widać:

1) że w porównaniu z danemi tablicy 5-ej koszt własny jednego pasażero - km. na kolejach niemieckich, austryjacko - węgierskich i polskich był większy od dochodów z tego przewozu i tylko na kolejach rosyjskich był mniejszy;

2) że koszt własny jednego tonno - km. był na wszystkich kolejach mniejszy od dochodu, przytem na kolejach b. państw zaborczych znacznie mniejszy, a na polskich jednakowy;

3) że koszt własny przewozu na polskich kolejach ładunków był większy od kosztu na kolejach rosyjskich i niemieckich, ale mniejszy, aniżeli na kolejach austryjacko - węgierskich.

Koszt własny przewozów zależy od całego szeregu czynników. Jednym z nich bardzo ważnym jest gęstość przewozów. Oczywiście czem ta gęstość jest większa, tem większość personelu i urządzeń kolejowych może być lepiej wyzyskana i koszt przewozu jednostki będzie mniejszy. Gęstość przewozów na kolejach rosyjskich i niemieckich, jak widać z tablicy 6-ej, była większa, aniżeli na polskich, na kolejach zaś austryjacko - węgierskich mniejsza.

Z danych tablic 5-ej i 6-ej widać, że dochód z jednostki przewozu ładunków na polskich kolejach w 1926 r. w porównaniu z kolejami b. państw zaborczych przed wojną zmniejszył się w stopniu daleko większym, aniżeli koszt własny przewozu, współczynnik eksploatacji był większy, a przeciętna wysokość taryf odpowiadała głównie wydatkom eksploatacji. Taka polityka była możliwa wobec tego, że Polska nie miała prawie żadnych zobowiązań co do spłaty kapitałów, a zbytnie podnoszenie taryf nie było wskazane z obawy wywołania tem wzrostu drożyzny. Przeciwnie w celu podtrzymania produkcji krajowej koleje musiały się godzić z ulgami taryfowemi, które w pewnych wypadkach, jak np. przy wywozie naszego węgla zagranicę przez Gdańsk i Gdynię spadały do wielkości niższej od kosztu własnego przewozu. W takich warunkach może powstać tylko jedna wątpliwość, czy koszta własne przewozu na polskich kolejach nie są nadmierne, a wskutek tego i taryfy nie są zbyt wysokie.

Wzrost kosztów wszelkiego rodzaju produkcji po wojnie jest zjawiskiem tak znanem, że nie wymaga bardziej szczegółowego wyjaśnienia. Chodzi więc tylko o to, czy ten wzrost polskiej produkcji kolejowej nie jest zbyt wielki. Dla zorjentowania się w tej sprawie zobaczymy, jak ona się przedstawia na kolejach innych państw europejskich. Odpowiednie dane są przytoczone w następującej tablicy 7-ej, w której dla porównania wzięto koleje niemieckie, francuskie prywatne (trzy towarzystwa: Paris a Lyon et Méditerranée, de l'Eest du Midi, dla pozostałych dwóch du Nord i de Paris a Orléans brak niektórych danych) francuskie państwowe i czechosłowackie.

Dla kolei obcych różne dochody podzielono proporcjonalnie do dochodów z przewozów i dodano do nich; w wydatkach wyłączono wydatki na przewóz bagażu i ładunków nadzwyczajnych, przyjmując wielkość ich proporcjonalną do dochodu, a resztę podzielono, na pasażero - km. i tonno - km. ładunków w przypuszczeniu, że koszt ich jest jednakowy. Dochody i wydatki przeliczono dla wszystkich kolei na franki złote według przeciętnych kursów: 1 marka niemiecka = 1,235 fr. zł., 1 złoty polski = 0,58 fr. zł., 1 frank francuski = 0,285 fr. zł. i 1 korona czeska = 0,162 fr. zł. Koleje w tablicy 7-ej są wskazane w porządku zmniejszającej się gęstości przewozu ładunków.

TABLICA 7.

Wyszczególnie	Niemcy 1925 r.	Francja Koleje Prywatne 1924 r.	Polska 1926 r.	Czechosłowacja 1924 r.	Francja Koleje Państw. 1924 r.
Przeciętna długość eksploatacyjna km.	53.122	18 924	16.987	13.405	9.050
Przebieg pasażerów ogólny tys. pas.-km.	48.950.273	12 997.536	5.965 368	10.467.109	5 041.616
Przebieg pasażerów na km. tys. pas.-km.	921	687	351	781	557
Przebieg ładunków ogólny tys. tonno-km.	54.832.929	19.299.918	15.019.821	6.636.051	3.659.311
Przebieg ładunków na km. tys. tonno-km.	1.032	1 020	884	495	404
Dochód z przewozu osób ogólny tys. fr.	1.918 976	316.317	268.230	193 331	113.894
Dochód z przewozu jednego pas.-km. cent.	3,92	2,43	2,62	1,85	2,26
Dochód z przewozu ładunków ogólny tys. fr.	3.779.274	750 086	687.600	159.166	203.778
Dóchód z przewozu jednego tonno-km. cent.	6,95	3,89	2,66	11,44	5,57
Ogólna suma dochodu w tys. fr.	5.766 308	1.205.555	1.105.170	964 709	379.745
Ogólna suma wydatków tys. fr.	4.908.863	970.746	925.406	797.438	370.937
Z tego na przewóz osób i ładunków-tys. fr.	4.869.592	859.107	—	787.071	310.474
Koszt własny 1 pas.-km. cent	4,69	2,66	2,71	4,60	3,59
Koszt własny 1 tonno-km. cent.	4.69	2,66	2,08	4,60	3,59
Współczynnik eksploatacji	85,13	80,52	83.73	82.66	97.69
Współczynnik eksploatacji przed wojną	65 (1911)	59 (1913)	—	—	86 (1913)

Z danych tablicy 7-ej widać, że koszt własny przewozów na polskich kolejach jest mniejszy, aniżeli na kolejach innych państw i tylko koszt przewozu osób jest nieco większy, aniżeli na francuskich prywatnych. Współczynnik eksploatacji jest na wszystkich kolejach wysoki, na kolejach niemieckich i francuskich znacznie wyższy, aniżeli był przed wojną. Na pozostałych dwóch francuskich kolejach prywatnych współczynnik eksploatacji był także wysoki, a mianowicie na Północnej 79 i Orleańskiej 88.

5. Poziom techniczno - fachowy personelu.

Personel polskich kolei pod względem fachowym jest wogóle zupełnie zadawalający. W trzech dyrekcjach małopolskich cały personel kolejowy już przed wojną był polski, po wojnie pozostał całkowicie na swych stanowiskach i wskutek tego jest najbardziej jednolity. W b. zaborze rosyjskim na kolejach b. Królestwa Kongresowego personel był przeważnie polski, w województwach wschodnich prawie wyłącznie rosyjski. Personel ten w czasie wojny był ewakuowany do Rosji, ale po jej ukończeniu wszyscy kolejowcy Polacy powrócili do kraju, a oprócz tego przyjechało wielu Polaków, którzy poprzednio pracowali na kolejach w Rosji tak, że i tutaj, jeśli w początkach odczuwał się szczególniej w województwach wschodnich pewien brak wykwalifikowanego personelu polskiego, to stopniowo ten brak został usunięty. Najtrudniej było z personelem na kolejach b. zaboru pruskiego. Tam cała administracja kolejowa do końca wojny była wyłącznie niemiecka, a ilość kolejarzy Polaków w prowincjach niemieckich była nieznaczna. Trzeba było z początku pozostawić czasowo na służbie pewną ilość Niemców, obsadzić mniej odpowiedzialne stanowiska ludźmi niedostatecznie wykwalifikowanemi, delegować kolejarzy z innych zaborów, przeważnie z Małopolski, ale i tam obecnie jest już stan personelu zadawalający.

Ilość personelu z ukończonem wykształceniem wyższem podałem już powyżej. Wyższe zakłady naukowe (politechniki i uniwersytety) przygotowują między innemi i kandydatów do służby kolejowej, na stanowiska wymagające wyższego wykształcenia. Tacy kandydaci mogą już samodzielnie dokształcić się w sprawach specjalnych, wymaganych przez służbę kolejową i nabywają to dokształcenie stopniowo, zaczynając pracę na kolejach od stanowisk mniej odpowiedzialnych, a nawet drogą przedwstępnej praktyki. Dla kandydatów na pracowników służby wykonawczej niezbędnem jest odpowiednie szkolenie. Od 1922 r. Ministerstwo prowadzi kursy dla kandydatów do służby eksploatacyjnej ze średniem wykształceniem gimnazjalnem. Kursy te wypuściły już przeszło 400 pracowników, obecnie kształci się na nich 150. Poza temi kursami zorganizowano w większości dyrekcyj kursy dokształcające dla pracowników o niższym poziomie wykształcenia dla służby eksploatacyjnej. Zorganizowano również szereg kursów dla maszynistów, jako też służby drogowej.

Warunki życiowe personelu kolejowego, zwłaszcza wyższego, są dosyć trudne. Wynagrodzenie za wyjątkiem niektórych grup bardziej uprzywilejowanych nie wystarcza na zaspokojenie niezbędnych potrzeb, zwiększenie wynagrodzenia przy obecnym stanie finansowym państwa jest niemożliwe i pracownicy kolejowi zmuszeni są odmawiać sobie bardzo wie-

le. W liczbie niekorzystnych warunków życiowych poważną rolę odgrywa brak mieszkań kolejowych i niemożność ich wynajęcia w domach prywatnych. Wielu pracowników musi mieszkać poza miejscem swej służby i dojeżdżać na nią o parę stacyj koleją. Brak mieszkań daje się szczególnie odczuwać w województwach wschodnich, w których w czasie wojny zniszczono przeszło 3000 domów i w których kolejarze musieli mieszkać początkowo w wagonach. Stan ten stopniowo się poprawia, znaczną część domów odbudowano, budują się nowe, ale brak mieszkań jest jeszcze dotychczas wielki.

6. Zdolność konkurencyjna.

Przewozy kolejowe, jako produkcja przedsiębiorstwa państwowego o charakterze monopolowym, nie mają narazie wewnątrz Państwa poważnej konkurencji. Nasze wewnętrzne drogi wodne, pozostające dotychczas przeważnie w stanie naturalnym, nie mogą odebrać kolejom ich przewozów, tembardziej, że ich kierunki nie zawsze odpowiadają potrzebom przewozów. Najważniejszy ładunek kolejowy — węgiel niema bezpośredniego wyjścia na wodę. Główna arterja wodna dla przywozu materjałów leśnych — Niemen, jest dotychczas dla nas niedostępna, a pozostałe większe rzeki województw wschodnich kierują się na wschód i południe, gdzie na nasze materjały leśne niema zapotrzebowania. Tylko Wisła ze swemi dopływami stanowi drogę wodną dla spławu drzewa. W takich warunkach nasze drogi wodne służą przeważnie do przewozów w komunikacji miejscowej i nie stanowią konkurencji dla kolei, która ma przewagę w szybkości przewozu i możności dostawy (za pomocą bocznic) do samego miejsca zapotrzebowania.

W ostatnich czasach ujawniła się dość poważna konkurencja dla kolei ze strony przemysłu samochodowego. Przewozy osób i ładunków drobnych w samochodach nawet do miejscowości, posiadających stacje kolejowe, odbywają się w wielu wypadkach na odległość do 100 km. Unika się przytem przewozu do i od stacyj kolejowych często położonych daleko od środków życia gospodarczego, a czasem jest to połączone ze skróceniem ogólnego czasu przewozu. Ta konkurencja jest zupełnie możliwa do czasu, gdy korzystanie z dróg bitych do przejazdu po nich samochodów nie obciąża niczem przewoźników, ale ten stan nie może trwać zawsze. Zniszczenia dróg bitych przez ciężkie samochody i niebezpieczeństwo dla ludzi i pojazdów konnych przy szybkiej jeździe samochodów osobowych doprowadza do konieczności specjalnych dróg samochodowych z opłatą za przejazd na koszta utrzymania i spłatę kapitału. Tymczasem koleje winny sprawę komunikacji samochodowej na dalsze odległości ująć w swe ręce i organizować przewozy samochodami we własnym zarządzie, jako przedsiębiorstwo pomocnicze, nie stwarzając jednak przy tem wyłącznego monopolu.

Mówiąc o zdolności konkurencji, należy wspomnieć jeszcze o żegludze powietrznej, która, o ile to dotyczy lotnictwa cywilnego, należy do zakresu działalności Ministerstwa Komunikacji. Posiadamy obecnie osiem linij lotniczych wewnętrznych i jedną międzynarodową (Warszawa — Paryż przez Pragę) ogólnej długości 2620 km. W 1926 r. dokonano na niej 960.000 lōto - km.; przewieziono podróżnych 6600, bagażu 75.340 klg. i poczty 1360 klg. Oczywiście lotnictwo w obecnych warunkach nie grozi kolejom żadną konkurencją.

W przewozach międzynarodowych polskie koleje muszą się liczyć z konkurencją kolei zagranicznych. Położenie geograficzne Polski daje jej wielkie prerogatywy na opanowanie przewozów tranzytowych szczególniej między Europą zachodnią i wschodem. Przewozy te przed wojną, były znaczne, obecnie są jeszcze nie wielkie, ale stopniowo wzrastają i jednym z najważniejszych zadań polskich kolei winno być staranie, by je przyciągnąć do siebie. Przewozy tranzytowe należą do kategorji przewozów, których koszt własny jest najniższy, są więc najbardziej dochodowe i dają możność stosowania daleko idących ulg taryfowych tembardziej, że zwiększenie gęstości przewozów pociąga za sobą zmniejszenie kosztu własnego wszystkich przewozów. Dla sprostania jednak w przyszłości wzmożonemu ruchowi tranzytowemu prócz odpowiedniej polityki taryfowej niezbędnem jest jeszcze przeprowadzenie nowych linij w kierunku z zachodu na wschód. Po państwach zaborczych odziedziczyliśmy następujące linje, służące między innemi dla przewozów tranzytowych między zachodem i wschodem:

1) Poznań — Kalisz — Warszawa (sprostowana przez wybudowanie linji Strzałków — Kutno) i dalej na Petersburg, Moskwę i Kijów. Do tej linji z zachodu dochodzi linja Bydgoszcz — Toruń — Skierniewice.

2) Katowice — Dęblin — Kowel i dalej na Kijów, a od Dęblina także na Petersburg i Moskwę. Do tej linji z zachodu dochodzi linja Herby — Częstochowa — Kielce i

3) Katowice — Kraków — Lwów i dalej na Kijów i Odessę.

Potrzebna jest budowa linij:

1) Toruń — Ostrołęka dla skrócenia drogi z północnych Niemiec na Moskwę i

2) Zagłębie Węglowe — Włodzimierz — Równe dla skrócenia drogi na Kijów.

Z danych przytoczonych w tablicy 7-ej widać, że koszt własny przewozów na polskich kolejach jest niższy, aniżeli na kolejach zagranicznych, a dochód z przewozu ładunków, a więc i taryfy są niższe od zagranicznych. Pod tym względem konkurencja z kolejami zagranicznemi w przewozach tranzytowych nie powinna być trudna. Zdolność przepustowa polskich kolei za małemi wyjątkami jest daleka od wyczerpania, ilość taboru, jak już wskazałem, była w 1926 r. dostateczna do pokonania wzmożonych raptowanie przewozów wskutek zwiększenia się wywozu naszego węgla zagranicę, wywołanego strajkiem w kopalniach angielskich. Wywóz ten wskazał na konieczność zwiększenia zdolności przeładunkowej portu Gdańskiego, szybszego ukończenia budowy portu w Gdyni i wybudowania nowej linji specjalnie węglowej od Zagłębia w najprostszym kierunku do tych portów. W tym celu ma być wybudowana linja od Wielunia

(stacja dopiero co ukończonej linji Kalety — Podzamcze) do Inowrocławia i od Bydgoszczy do Gdyni (budowa jednego odcinka tej linji jest na ukończeniu). Ta nowa linja odciąży poważnie doprowadzoną już do wyczerpania zdolność przewozową b. drogi Warszawsko - Wiedeńskiej i Bydgoskiej (Skierniewice — Toruń).

7. Udział kolei w całości życia gospodarczego.

Znaczenie kolei dla całości życia gospodarczego narodów jest zupełnie wyjątkowe. Szybkość i taniość przewozów kolejowych stworzyły warunki, w których to życie mogło się dopiero rozwinąć do tych kolosalnych rozmiarów, jakie widzimy obecnie. Bez kolei przewóz ładunków masowych na lądzie na znaczne odległości był możliwy tylko wewnętrznemi drogami wodnemi, a więc tylko większemi rzekami, lub drogami sztucznemi, o ile warunki miejscowe pozwalały na ich przeprowadzenie. W obydwuch wypadkach drogi wodne szły w kierunkach, które im wskazała natura, a więc nie zawsze w kierunkach, których wymagał rozwój życia gospodarczego. Długość sieci kolejowej, która w ciągu 100 lat od czasu wybudowania pierwszej kolei poruszanej siłą mechaniczną przekroczyła już ogromną cyfrę 1.200.000 km. świadczy najlepiej o jej potrzebie i znaczeniu dla życia gospodarczego narodu.

8. Wartość produkcji i majątku kolejowego.

Całkowita wartość produkcji kolejowej, wyrażona ogólną sumą wydatków eksploatacji, wyniosła jak było wskazane powyżej w 1926 r. 925,4 miljony złotych.

Wartość majątku polskich kolei nie została dotychczas określona i prawdopodobnie dokładnie nie będzie określona i w przyszłości. Przy stałym podtrzymywaniu wszystkich urządzeń kolejowych w stanie nieprzerwanej używalności koleje nie odliczają ze swych dochodów żadnych procentów na amortyzację swego majątku. Koleje spłacają stopniowo kapitał wydany na ich budowę i dalszy rozwój, a majątek nieruchomy i ruchomy pozostaje w ręku ich właścicieli — Państwa lub towarzystw prywatnych — i przedstawia realną wartość, która jednak ciągle się zmienia, to zmniejszając się wskutek zużycia urządzeń, to zwiększając się po zamianie urządzeń zużytych nowemi i przez wszelkie inwestycje, wynikające z potrzeby rozwoju tych urządzeń. Prócz tej zmienności wartości majątku, która zresztą może być określana perjodycznie, wynikają niektóre sprawy natury zasadniczej, które mogłyby być rozwiązane rozmaicie i wskutek tego wartość majątku otrzymałaby się różna. Pierwotna wartość po wybudowaniu kolei może być określona dokładnie na podstawie sprawozdania. Wartość ta jednak z biegiem czasu pomimo zmian wydolanych zużyciem zmienia się wskutek wzrostu lub spadku cen. Wartość gruntów zajętych pod kolej wzrasta, wartość niektórych urządzeń wskutek postępów w produkcji może spadać, zdolność nabywcza jednostki monetarnej zmienia się. W takich warunkach wartość pierwotna kolei, jak również i wartość wykonanych na niej następnie inwestycyj, wyrażona w ich koszcie pierwotnym po upływie lat nie odpowiada wartości współczesnej i dla określenia tej ostatniej wartości należałoby przeprowadzić przeszacowanie całego majątku według cen danego momentu. Takie przeszacowanie wymagałoby kolosalnej pracy, a w wyniku otrzymanoby wartość, którą po kilku, lub kilkunastu latach, trzeba byłoby znów modyfikować. Byłaby to robota bez końca, trzeba więc zatrzymać się na jekiejś drodze prostszej choć niezupełnie dokładnej. Taką drogą wogóle jest określenie wartości majątku kolejowego według rzeczywistego kosztu pierwotnego budowy i następnie wydatków rzeczywistych na rozwój i wszelkie ulepszenia jej urządzeń.

Ta droga normalna nie może jednak znaleźć zastosowania odnośnie do kolei polskich wskutek warunków ich powstania. Do sieci polskiej weszły niektóre drogi przedwojenne całkowicie, inne zaś tylko częściowo, co bardzo utrudnia określenie ich pierwotnej wartości. Prócz tego znaczna część ich dostała się Polsce w stanie zniszczenia tak bezpośredniego, jak również wskutek braku należytej konserwacji w ciągu wojny. Stąd wynika potrzeba choć przybliżonego oszacowania wartości majątku kolejowego w stanie, w jakim go Polska otrzymała. Jest to sprawa wykonania traktatów pokojowych, która ma być zdecydowana na drodze międzynarodowej.

Dla ogólnej orjentacji można przytoczyć, że obecna wartość majątku polskich kolei wynosi przypuszczalnie przeszło cztery miljardy złotych.

9. Rozdział produkcji.

Produkcja kolei — przewozy, z istoty rzeczy odbywa się całkowicie w granicach państwa, przeznaczenie tylko przewozów jest rozmaite i dzieli się na następujące cztery zasadnicze grupy: 1) przewozy wewnątrz państwa, 2) wywóz zagranicę, 3) przywóz z zagranicy i 4) przewozy tranzytowe przez Polskę.

Gęstość przewozu ładunków na polskich kolejach, jak widać z danych tablicy 7-ej, jest mniejsza, aniżeli na kolejach niemieckich i francuskich prywatnych, ale znacznie większa, aniżeli na kolejach czechosłowackich i francuskich rządowych. Gęstość przewozu osób jest znacznie mniejsza, aniżeli na kolejach niemieckich, francuskich i czechosłowackich.

10. Stosunek produkcji do zapotrzebowania.

Z danych tablicy 3-ej widać, jak nierównomierną jest praca kolei w poszczególnych dyrekcjach. Jeśli za miernik tej pracy przyjąć ilość tonno - km. na km. to wahania tej ilości znajdują się w bardzo szerokich granicach od 2393 tys. w dyrekcji Warszawskiej do 288 tys. tonno - km. na km. w dyrekcji Stanisławowskiej. To też choć przeciętna ilość tonno - km. na km. jak widać z tablicy 7-ej jest na polskich kolejach mniejsza, aniżeli na kolejach niemieckich i francuskich prywatnych i koleje większości dyrekcji mogłyby przewieźć jeszcze znacznie więcej, jed-

nak niektóre linje są już tak przeciążone, że ich przelotność jest doprowadzona do ostatecznej granicy. Do takich linij należy przedewszystkiem b. droga Warszawsko - Wiedeńska dyrekcji Warszawskiej. Gęstość przewozów ładunków na południowej części tej linji doszła już przed wojną do 4,5 miljonów tonno - km. na km. i wybudowanie w najbliższej przyszłości nowej linji odciążającej jest potrzebą naglącą. Linja ta skierowana od Zagłębia Węglowego ku północy i przedłużona bezpośrednio do naszych portów bałtyckich, dałaby możność zwiększenia wywozu węgla zagranicę najkrótszą drogą, a prócz tego dowozu węgla do przemysłowego okręgu Łódzkiego (zapotrzebowanie samej Łodzi w 1926 r. 750 tys. tonn) i innych miejscowości w zachodniej części b. Królestwa Kongresowego z ominięciem drogi Warszawsko - Wiedeńskiej.

Prócz tej najpilniejszej linji potrzebne są jak już wskazałem powyżej nowe linje dla ruchu tranzytowego. Toruń — Ostrołęka, która prócz tego skróci drogę dla wywozu materjałów leśnych z obszaru dyrekcji Wileńskiej do Niemiec i Zagłębie Węglowe — Równe. Te dwie linje przetną obszary najbardziej upośledzone pod względem uposażenia w koleje i dlatego mają także poważne znaczenie dla ruchu miejscowego.

11. Koleje wąskotorowe.

Niedostateczna ilość kolei normalnotorowych w b. zaborze rosyjskim, a szczególniej w najbardziej zaludnionych i uprzemysłowionych dzielnicach b. Królestwa Kongresowego zmusiły społeczeństwo polskie do budowy dojazdowych kolei wąskotorowych z inicjatywy prywatnej. Niemcy, zająwszy te ziemie w 1915 r., wybudowali cały szereg kolei wąskotorowych, częściowo dla zaopatrzenia armji, a głównie dla wywozu do siebie różnych produktów, a przeważnie materjałów drzewnych. W ten sposób powstała dość znaczna sieć kolei wąskotorowych, skoncentrowana w trzech dyrekcjach kolejowych: Warszawskiej, Radomskie i Wileńskiej. Część tych kolei rozebrano, jako niemających znaczenia gospodarczego i przeciętna długość eksploatacyjna w 1926 r. wynosiła w dyrekcji Warszawskiej 774 km., Radomskiej 623 km. i w Wileńskiej 741 km., razem 2138 km. Prócz tego w dyrekcji Katowickiej znajduje się 110 km. kolei wąskotorowych dojazdowych do kopalni i w dyrekcji Lwowskiej 25 km. Ogółem w państwowym zarządzie znajdowało się w 1926 r. 2273 km. kolei wąskotorowych.

W następującej tablicy 8-ej są przytoczone niektóre dane o stanie posiadania i pracy kolei wąskotorowych na rok 1925.

TABLICA 8.

Wyszczególnienie	Ilość	
	ogólna	na km
Parowozy sztuk	418	0,18
Wagony osobowe	341	0,15
„ towarowe	8.551	3,76
Przebieg pociągów roczny poc.-km.	2.856.367	1.257
„ „ przeciętny dzienny poc.-km.	7.826	3,44
Przeciętny skład pociągów wagonów	9	—
„ naładunek pociągu ruchu osob.-tonn.	16	—
Przeciętny naładunek pociągu ruchu towar.-tonn	50	—
Przeciętny dzienny naładunek własny wagonów	1.750	—
Przebieg podróżnych pasaż.-km.	36.911.618	16.239
„ ładunków tonno-km.	70 452.693	30 995
Ogólna suma dochodu *)	13.196 338	5.806
„ „ wydatków *)	12.042.937	5.298
Nadwyżka dochodu	1.153.401	508

Z powyższych danych widać, że państwowe koleje wąskotorowe pracują wogóle bardzo słabo. Ten wynik ogólny nie stosuje się jednak do wszystkich dyrekcyj. Koleje wąskotorowe Dyrekcji Katowickiej pracują dosyć intensywnie. Przeciętny skład pociągów w niej wynosi 22 wagony, przeciętny naładunek pociągu towarowego 90 tonn (ruchu osobowego niema wcale), przeciętny dzienny naładunek własny 1178 wagonów to jest 67% naładunku wszystkich kolei. To też koleje wąskotorowe dyrekcji Katowickiej dały w 1926 r. 1.666.583 zł. nadwyżki dochodu, a niedobór w pozostałych trzech dyrekcjach wyniósł 513.182 zł.

12. Zakończenie.

Ze wszystkich danych przytoczonych powyżej widać, że koleje polskie, przejęte od państw zaborczych w stanie zniszczonym przez wojnę i z niedostateczną ilością taboru zostały już doprowadzone do sprawności, odpowiadającej potrzebom szybkiego rozwoju życia gospodarczego Państwa. Znaczne wzmożenie w ostatnich latach przewozu ładunków, zbliżające się pod względem ich gęstości do kolei niemieckich i francuskich prywatnych, zastało je przygotowanemi do wykonania tych przewozów, a eksploatacja kolei została doprowadzona do takiej doskonałości, że koszt własny przewozów jest mniejszy, aniżeli w innych państwach. Daje to możność stosowania wogóle niskich taryf przewozowych, a nawet w wyjątkowych wypadkach w celach ogólnogospodarczych wprowadzenie taryf ulgowych niższych od kosztu własnego.

Inż. S. Sztolcman.

*) Prócz Dyrekcji Lwowskiej, w której koleje wąskotorowe wobec ich nieznacznej długości nie są wydzielone z budżetu Kolei Normalnotorowych.

Ustawodawstwo kolejowe

Do niedawna na kolejach polskich obowiązywały „Przepisy przewozowe" zawarte w taryfie polskich kolei normalnotorowych na przewóz osób, psów, bagażu i przesyłek nadzwyczajnych, ogłoszonej w rozporządzeniu Ministra Kolei z dnia 16 grudnia 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 128, poz. 913), oraz zawarte w Taryfie Ogólnej na przewóz towarów, zwłok i zwierząt kolejami żelaznemi w Polsce Część 1, ogłoszonej w rozporządzeniu Ministra Kolei z dnia 16 grudnia 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 42, poz. 293) wraz z odnoszącemi się do tychże Przepisów Przewozowych zmianami i uzupełnieniami, ogłoszonemi w rozporządzeniach Ministra Kolei z dnia 20 października 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 109, poz. 782) i z dnia 14 kwietnia 1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 245) oraz Ministra Komunikacji z dnia 30 lipca 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 68, poz. 602).

Obecnie obowiązują „Przepisy Przewozowe Polskich Kolei Żelaznych" wprowadzone na mocy rozporządzenia Ministra Komunikacji z 18.1.1928 r. wydane w porozumieniu z Ministrami Sprawiedliwości, Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa. (Dz. Ustaw Nr. 14, poz. 102, 103) składają się one z 8 rozdziałów, zawierających postanowienia co do

1. zakresu przepisów przewozowych.
2. ogólne.
3. przewozu osób
4. bagażu.
5. przewozu przesyłek nadzwyczajnych.
6. „ zwłok.
7. „ zwierząt żywych.
8. „ towarów.

Rozdział 1 ustala, iż „Przepisy" obowiązują na wszystkich kolejach żelaznych użytku publicznego w obrębie Państwa Polskiego. Za zgodą Ministra Komunikacji mogą być wprowadzane odchylenia od tych przepisów.

Rozdział II (postanowienia ogólne) nakłada obowiązek przewozu z wyjątkiem tych wypadków, kiedy z powodów technicznych przewóz nie może być uskuteczniony lub kiedy nie uczyniono zadość obowiązującym przepisom i zarządzeniom kolejowym. W tymże rozdziale określona jest rozciągłość odpowiedzialności kolei za czynności pracowników, omówione pojęcie taryf kolejowych oraz kwestja zgłaszania zażaleń na władze kolejowe oraz rozstrzygania sporów między publicznością i służbą kolejową.

Dalsze rozdziały omówimy bardziej szczegółowo.

1. Przewóz osób.

Przewóz osób dokonywa się według podanych do wiadomości publicznej i wywieszonych na stacjach rozkładów jazdy.

Osoby, które nie przestrzegają przepisanego porządku, nie stosują się do rozporządzeń kolei żelaznej lub zachowaniem swem obrażają przyzwoitość publiczną, w szczególności osoby nietrzeźwe, mogą być wyłączone od przejazdu. Podróżny, który został usunięty na podstawie tego przepisu, traci prawo do zwrotu opłat, pobranych za bilet i bagaż.

Podróżni opłacają należność za przejazd, obliczoną według obowiązujących taryf.

Dzieci w wieku do 4 lat skończonych, dla których nie zażądano oddzielnego miejsca, przewozi się bezpłatnie. Dzieci w wieku od 4 lat do skończonych lat 10-ciu przewozi się za połowę opłaty dla dorosłych.

Podróżny, który nie może okazać ważnego na przejazd biletu, powinien zapłacić podwójną cenę biletu za odcinek przebyty, jeżeli zaś stacji wyjadu nie można odrazu i z całą pewnością ustalić, podwójną cenę biletu za cały odcinek, który przebył pociąg, jednakże w obu wypadkach nie mniej, niż 5 zł.

Podróżny który bez wezwania zawiadomi konduktora lub kierownika pociągu, że nie mógł kupić biletu, uiszcza cenę pojedyńczą biletu, oraz dopłatę w wysokości 1 zł., ogółem jednak nie więcej, jak podwójną cenę tego biletu.

Nie jest obowiązany do żadnych opłat:

a) podróżny, jadący dalej, niż opiewa jego bilet, jeżeli zawiadomił konduktora o zamiarze dalszej jazdy przed wyjazdem z pierwotnej stacji przeznaczenia;
b) podróżny, rozpoczynający podróż swą na przystanku, na którym nie wydaje się biletów.

Podróżny, któremu nie można wyznaczyć miejsca w klasie, odpowiadającej jego biletowi, ma prawo żądać przewiezienia go w klasie niższej, w której są jeszcze miejsca wolne, za zwrotem różnicy w cenie biletu, lub też zaniechać podróży i żądać zwrotu należności, uiszczonej za bilet i za przewóz bagażu. W obu wypadkach podróżny nie ma prawa wymagać od kolei żelaznej jakiegokolwiek odszkodowania.

Podróżny, który się spóźnił, nie ma prawa do zwrotu należności za bilet.

Jeżeli podróżny życzy sobie jechać innym, niż wskazanym na jego bilecie pociągiem, idącym w tym samym kierunku, to powinien bez zwłoki przedstawić bilet właściwemu organowi stacyjnemu, który poświadcza jego ważność na obrany pociąg. Termin ważności biletu nie ulega przytem przedłużeniu.

Wszelkie koszty, powstałe wskutek uszkodzenia albo zanieczyszczenia wagonu lub inwentarza kolejowego przez podróżnych, jak również koszty odkażania po przewozie chorych należy kolei zwrócić.

Zwierząt żywych do wagonów osobowych zabierać nie wolno.

Podróżnym wolno zabierać ze sobą bezpłatnie do wagonów osobowych przedmioty łatwo przenośne, nie grożące uszkodzeniem wagonu.

Kolej żelazna odpowiada za bagaż ręczny tylko wówczas, gdy szkoda powstała z jej winy.

2. Przewóz bagażu.

Za bagaż uważa się tylko przedmioty, przeznaczone do osobistego użytku podróżnego w podróży, przewożone w kufrach, koszach, walizach, trokach, pudłach do kapeluszy i w innem podobnem opakowaniu.

Nie wolno zabierać do wagonów osobowych przedmiotów, zagrażających niebezpieczeństwem, w szczególności broni nabitej, materjałów wybuchowych, łatwo zapalających się lub żrących, jak również przedmiotów, które w wagonie mogłyby być niedogodne lub przykre dla podróżnych.

Przyjęcie bagażu do przewozu następuje za okazaniem biletu ważnego na przejazd co najmniej do stacji przeznaczenia bagażu.

Opłaty za przewóz i ubezpieczenie dostawy bagażu w zasadzie powinny być uiszczone przy nadaniu. W wypadkach wyjątkowych kolej żelazna może przyjąć bagaż do przewozu z tem, że czynności nadawcza i uiszczenie opłat nastąpią dopiero na stacji pośredniej lub na stacji przeznaczenia.

Bagaż wydaje się za zwrotem kwitu bagażowego. Kolej żelazna nie ma obowiązku sprawdzać, czy posiadacz kwitu jest uprawniony do odbioru.

Bagaż, niedostarczony na stację przeznaczenia w ciągu 3 dni od chwili przybycia pociągu, na który go nadano, uważa się za zaginiony.

Kolej żelazna odpowiada za bagaż stosownie do postanowień o odpowiedzialności za towary.

3. Przewóz przesyłek nadzwyczajnych.

Przedmioty, nadające się do przewozu w wagonach bagażowych, mogą być przyjmowane jako przesyłki nadzwyczajne.

Przewozi się je w sposób, przepisany dla bagażu.

Żądanie wysłania przesyłki pociągiem oznaczonym kolej żelazna obowiązana jest wtedy tylko uwzględnić, jeżeli przesyłka będzie dostarczona przynajmniej na pół godziny przed odejściem danego pociągu.

4. Przewóz zwłok.

Zwłoki przewozi się w oddzielnych krytych wagonach towarowych.

Każdej przesyłce zwłok powinien towarzyszyć dozorca, zaopatrzony w bilet na przejazd, który może, jeżeli tego żąda, jechać w wagonie, w którym znajdują się zwłoki.

Zwłok nie wolno przeładowywać w drodze bez istotnej potrzeby.

5. Przewóz zwierząt żywych.

Przewóz zwierząt żywych odbywa się pociągami.

Powinien on być zgłoszony przynajmniej na 24 godziny przed odejściem odnośnego pociągu.

Zwierzęta powinny być dostarczone na stację tak wcześnie, aby załadowanie ich mogło być uskutecznione przynajmniej na godzinę przed odejściem odnośnego pociągu.

Ładowanie zwierząt do wagonów stanowi obowiązek nadawcy.

Kolej żelazna ma prawo wymagać, aby przewożonym zwierzętom towarzyszył dozorca.

Termin dostawy zwierząt, przewożonych pociągami osobowemi, upływa bezzwłocznie po przybyciu pociągu na stację przeznaczenia, z uwzględnieniem jednak czasu niezbędnego do załatwienia formalności celnych, podatkowych lub policyjnych.

Odbiorca powinien zwierzęta wyładować i zabrać w ciągu dwóch godzin od chwili dania mu możności wyładowania.

Jeżeli przybyłe zwierzęta nie zostaną wyładowane i zabrane w oznaczonym wyżej terminie, kolej żelazna ma prawo oddać je pod opiekę osobie trzeciej na koszt i odpowiedzialność uprawnionego do rozporządzenia przesyłką.

6. Przewóz towarów.

Kolej żelazna obowiązana jest przewozić towary między wszystkiemi stacjami otwartemi do ruchu towarowego bez potrzeby wskazywania w liście przewozowym pośrednictwa przy przejściu towarów z jednej kolei żelaznej na drugą.

List przewozowy.

Na każdą przesyłkę sporządza się list przewozowy oraz jego wtórnik.

Nadawca powinien zamieścić w liście przewozowym:

a) imię i nazwisko, tudzież adres odbiorcy;
b) stację przeznaczenia;
c) miejsce dostarczenia;
d) oznaczenie zawartości przesyłki;
e) wagę przesyłki, jeżeli to jest możliwe;
f) przy przesyłkach, które nadawca sam załadował, numer i cechy własności wagonu;
g) odpowiednie oświadczenie w razie uiszczenia opłat zgóry;
h) ewentualnie kwotę ubezpieczenia dostawy przesyłki, kwotę zaliczenia oraz kwotę zaliczki w gotowiźnie;
i) ewentualnie żądanie, aby przesyłka po przybyciu na stację przeznaczenia, pozostała na składzie kolei żelaznej do czasu zgłoszenia się odbiorcy;
k) dokładne wymienienie załączonych dokumentów celnych, podatkowych i policyjnych;
l) miejsce i datę sporządzenia listu przewozowego;
m) podpis i adres nadawcy.

List przewozowy powinien być wypełniony w języku polskim: atramentem, drukiem lub zapomocą stempla. Kolej żelazna nie przyjmuje listów przewozowych poprawionych, podskrobanych i nadmiernie zabrudzonych.

Odpowiedzialność nadawcy.

Nadawca odpowiada za zgodność z rzeczywistością, dokładność i dostateczność wszystkich oświadczeń, zamieszczonych przezeń w liście przewozowymi, ponosi wszelkie następstwa, które mogą wyniknąć z niezgodności, niedokładności i niedostateczności tych oświadczeń.

Sprawdzanie zawartości przesyłki.

Kolej żelazna ma prawo sprawdzać w każdym czasie, czy ilość sztuk, waga i zawartość przesyłki są zgodne z oświadczeniami nadawcy w liście przewozowym. Za sprawdzanie takie nie pobiera się opłaty. Natomiast, jeżeli oświadczenia w liście przewozowym nie są zgodne z rzeczywistością, kolej żelazna ma prawo do zwrotu kosztów sprawdzenia.

Nadawca może żądać przy nadaniu przesyłki, aby mu dano możność być obecnym przy stwierdzeniu ilości sztuk i wagi, o ile czynności te wykonywane są na stacji nadania.

Przy odważaniu przesyłek wagonowych na wadze wagonowej, wagę stwierdza się w ten sposób, iż od ogólnej wagi załadowanego wagonu odejmuje się własną wagę wagonu, na nim oznaczoną. Na żądanie jednak osoby uprawnionej do rozporządzenia prze-

syłką, kolej żelazna powinna sprawdzić własną wagę wagonu.

Stwierdzenie przez kolej żelazną ilości sztuk i wagi przesyłki powinno być poświadczone w liście przewozowym.

W razie ujawnienia niezgodnego z rzeczywistością oznaczenia zawartości, wagi lub ilości sztuk przesyłki, w razie przeciążenia wagonu, i w razie zaniedbania przepisów ostrożności, kolej żelazna pobiera odpowiednie dopłaty.

Zawarcie umowy o przewóz.

Umowę o przewóz należy uważać za zawartą z chwilą, kiedy stacja nadawcza przyjęła do przewozu przesyłkę wraz z listem przewozowym. Na znak przyjęcia stacja nakłada na liście przewozowym stempel z datą przyjęcia przesyłki.

Ostemplowanie powinno być uskutecznione bezpośrednio po całkowitem przyjęciu przesyłki, wymienionej w liście przewozowym i na żądanie nadawcy dokonane w jego obecności, po pobraniu sum podlegających opłacie zgóry.

Ostemplowany list przewozowy stanowi dowód zawarcia umowy o przewóz.

Zawarte w liście przewozowym dane co do wagi i liczby sztuk przesyłki, załadowanej do wagonu przez nadawcę, mogą służyć za dowód przeciw koleji żelaznej tylko w tym wypadku, jeżeli kolej żelazna dokonała sprawdzenia wagi i ilości sztuk przesyłki i potwierdziła w liście przewozowym zgodność oświadczeń, wskazanych przez nadawcę.

Opakowanie i cechowanie.

Przesyłka powinna być opakowana odpowiednio do swych właściwości dla zabezpieczenia jej od zniszczenia, braku albo uszkodzenia.

Jeżeli przesyłka nie jest należycie opakowana, kolej żelazna może odmówić przyjęcia jej do przewozu, albo żądać, aby nadawca uznał w liście przewozowym brak lub wadliwość opakowania.

Za szkody powstałe wskutek wadliwości opakowania, stwierdzone w powyższy sposób, lub nie dające się zewnętrznie zauważyć, ponosi odpowiedzialność nadawca przesyłki.

Przyjmowanie przesyłek.

Kolej żelazna obowiązana jest przyjmować do przewozu przesyłki tylko wtedy, kiedy przewóz ich może być uskuteczniony bezzwłocznie. Jeżeli warunki ekspoatacji kolejowej lub inne wyjątkowe względy uniemożliwią bezzwłoczne uskutecznienie przewozu, wówczas zawieszenie lub ograniczenie przyjmowania do przewozu przesyłek może nastąpić jedynie na mocy zarządzenia Zarządu kolejowego, który powiadamia o tem Ministerstwo Komunikacji.

Jeżeli przyjęcie przesyłki, którą powinna załadować kolej żelazna, jest wstrzymane z tego powodu, że nadawca nie dostarczył w ciągu 24 godzin wszystkich przedmiotów, wymienionych w liście przewozowym lub nie doręczył koleji żelaznej w ciągu 24 godzin od chwili rozpoczęcia przyjmowania przesyłki należycie sporządzonego listu przewozowego, wzamian nieprzyjętego przez ekspedycję, wskutek nieprawidłowości lub niedostateczności oświadczeń albo nie uiścił w powyżej wskazanym terminie opłat przewozowych i kosztów dodatkowych, przypadających do pobrania zgóry przy nadaniu, kolej żelazna ma prawo pobrać za towar złożony na stacji składowe, przewidziane w taryfie.

Kolej żelazna obowiązana jest przyjmować do przechowywania czasowego za odpowiedniem pokwitowaniem przesyłki, których nie można wysłać bezzwłocznie, o ile na stacjach są odpowiednie składy.

Formalności celne oraz inne.

Nadawca przesyłki jest obowiązany dołączyć do listu przewozowego wszelkie dowody, niezbędne do załatwienia formalności, wymaganych przez urzędy celne, akcyzowe, skarbowe i policyjne oraz inne władze administracyjne, dokonywanych przed wydaniem przesyłki odbiorcy; dowody te powinny być szczegółowo wymienione w liście przewozowym.

Formalności celne oraz wymagane przez władze skarbowe, policyjne i inne władze administracyjne w czasie przewozu przesyłki załatwia kolej żelazna za pobraniem opłat, określonych w taryfie. Czynności te może kolej żelazna zlecić ekspedytorowi na rachunek osoby uprawnionej do rozporządzania przesyłką, lecz ponosi za nie w obu wypadkach odpowiedzialność w charakterze ekspedytora.

Nadawca przesyłki może zaznaczyć w liście przewozowym, iż pragnie być obecny sam albo przez specjalnie do tego upoważnioną osobę przy dokonywaniu formalności celnych lub podatkowych. Na żądanie oraz za zwrotem połączonych z tem kosztów, nadawca lub jego pełnomocnik powinien być zawiadomiony o przybyciu przesyłki na stację, na której mają być dokonane formalności celne.

Sposób i kolejność przewozu.

Stosownie do użytego formularza listu przewozowego przesyłkę przewozi się jako przesyłkę zwyczajną lub pośpieszną. Taryfa postanawia, czy i pod jakim warunkiem kolej przyjmuje przesyłki pośpieszne do przewozu pociągiem osobowym lub pośpiesznym.

Nadawca może w liście przewozowym wskazać drogę przewozu, jeżeli do stacji przeznaczenia prowadzi więcej niż jedna droga, urząd celny lub podatkowy.

Przesyłki muszą być wysyłane z zachowaniem kolejności, w jakiej przyjęto je do przewozu. Postępowanie wbrew tym przepisom uzasadnia roszczenie do zwrotu poniesionej szkody.

Obliczanie przewoźnego.

Kolej żelazna obowiązana jest wpisać do listu przewozowego opłaty przewozowe, oraz opłaty dodatkowe, określone na podstawie taryf obowiązujących.

Oprócz tych opłat, kolej żelazna może wstawić w rachunek tylko wydatki, poczynione przez nią w gotowiźnie.

Za poczynione w gotowiźnie wydatki kolej żelazna ma prawo pobierać opłatę komisową (prowizję).

Stacja nadawcza ma prawo żądać uiszczenia zgóry opłaty przewozowej za przesyłki uznane przez

nią za łatwo ulegające zepsuciu, za przesyłki nie zabezpieczające kosztów przewozu wskutek swej małej wartości, wreszcie za przesyłki nadane w opakowaniu wadliwem, nie zabezpieczającem ich całości.

We wszystkich innych wypadkach nadawca przesyłki może według swego uznania uiścić opłatę przewozową i opłaty dodatkowe albo w całości albo też wpłacić dowolną tylko ich część. Należności niepobrane przy nadaniu przesyłki uważa się za przekazane na odbiorcę.

W razie nieprawidłowego zastosowania taryfy lub błędnego obliczenia przewoźnego i opłat dodatkowych, różnica pomiędzy sumą należną a pobraną powinna być zwrócona, względnie pobrana dodatkowo, o czem kolej żelazna powinna zawiadomić osobę, od której należy się dopłata, lub której przypada zwrot nadpłaty.

Zaliczenia i zaliczki w gotowiźnie.

Nadawca może obciążyć przesyłkę zaliczeniem do wysokości wartości przesyłki.

Jako dowód obciążenia przesyłki zaliczeniem służy list przewozowy, zaopatrzony w stempel stacji nadawczej lub wtórnik listu przewozowego. Nadto kolej żelazna na żądanie wydaje bezpłatne zaświadczenie o zaliczeniu.

Kolej żelazna powinna zawiadomić nadawcę o pobraniu zaliczenia i wypłacić mu to zaliczenie.

W razie wydania przesyłki odbiorcy bez pobrania zaliczenia, kolej żelazna powinna wypłacić nadawcy odszkodowanie, w kwocie nie wyższej, niż zaliczenie, przyczem kolej żelaznej służy prawo regresu do odbiorcy.

Przeszkody w przewozie przesyłki.

Jeżeli przewóz przesyłki po zawarciu umowy o przewóz nie może być dokonany wskutek jakichkolwiek przeszkód drogą, wskazaną przez nadawcę lub kolej żelazną, kolej żelazna obowiązana jest dostarczyć przesyłkę do stacji przeznaczenia drogą okólną, bez pobierania za to jakiejkolwiek dopłaty.

Jeżeli niema drogi okólnej, kolej żelazna powinna zwrócić się do nadawcy po odpowiednie wskazówki.

Termin dostawy.

Termin dostawy przesyłki nie może przekraczać następujących norm maksymalnych:

a) dla przesyłek pośpiesznych:
   1) na przyjęcie przesyłki do przewozu — 1 doby,
   2) na przewóz — na każde rozpoczęte 250 km. odległości taryfowej — 1 doby;
b) dla przesyłek zwyczajnych:
   1) na przyjęcie przesyłki do przewozu — 2 doby;
   2) na przewóz — na każde rozpoczęte 250 km. odległości taryfowej — 2 doby.

Bieg terminu dostawy zawiesza się na czas dokonywania formalności celnych, podatkowych i policyjnych, na czas zwłoki, wywołanej przez dodatkowe rozporządzenie nadawcy i wreszcie na czas przerwy w przewozie, powstałej nie z winy kolei żelaznej.

Wydanie przesyłki.

Kolej żelazna jest obowiązana wydać odbiorcy w miejscu wydania przesyłkę wraz z listem przewozowym, za pokwitowaniem i po pobraniu wszystkich należności, wynikających z listu przewozowego. Złożenie przesyłki do składu urzędu celnego lub podatkowego, jeżeli składy te nie są pod dozorem kolei żelaznej, jest równoznaczne z wydaniem jej odbiorcy.

Jako miejsce wydania przesyłki należy uważać stację przeznaczenia, oznaczoną przez nadawcę.

Zawiadomienie odbiorcy o przybyciu przesyłki i termin jej odbioru.

Kolej żelazna zawiadamia odbiorcę o przybyciu przesyłki według własnego uznania: pocztą, depeszą, telefonogramem, albo też pismem przez specjalnego posłańca.

Zawiadomienie o przesyłkach tak zwyczajnych, jak i pośpiesznych powinno nastąpić niezwłocznie po przygotowaniu towaru do odbioru.

Przesyłki, które kolej żelazna obowiązana jest wyładować, powinny być zabrane w terminie oznaczonym w taryfie, w godzinach służbowych. Termin liczy się od chwili zawiadomienia odbiorcy o przybyciu przesyłki i winien wynosić co najmniej 24 godziny.

Jeżeli przesyłka nie została zabrana w wyznaczonym terminie, kolej żelazna pobiera składowe lub postojowe. Kolej żelazna może również na koszt i odpowiedzialność odbiorcy wyładować przesyłki, przez niego nie wyładowane.

Przeszkody w wydawaniu przesyłek.

Jeżeli odbiorca nie może być odszukany, odmówi przyjęcia przesyłki lub nie wykupi listu przewozowego w terminie przewidzianym w taryfie, albo wogóle zajdzie jakakolwiek przeszkoda w wydaniu przesyłki, stacja przeznaczenia powinna niezwłocznie zawiadomić nadawcę za pośrednictwem stacji nadawczej o przeszkodach w wydaniu i zażądać odpowiedniego rozporządzenia.

Jeżeli nie można zawiadomić nadawcy, albo nadawca zwleka z daniem rozporządzenia albo też rozporządzenie to nie może być wykonane, kolej żelazna powinna wziąć przesyłkę na skład na odpowiedzialność i koszt nadawcy.

Oprócz tego kolei żelaznej służy prawo sprzedać możliwie najkorzystniej bez dalszych formalności: a) bezzwłocznie po upływie terminu odbioru — przesyłki nie zabrane, a ulegające szybkiemu zepsuciu, jak również przesyłki, które wobec braku składów lub innych warunków miejscowych nie mogą być przyjęte na skład kolei żelaznej, ani też przekazane lub oddane składnikowi prywatnemu; b) w 4 tygodnie po upływie terminu wolnego od składowego, wszelkie inne przesyłki nie odebrane ani przez odbiorcę, ani przez nadawcę.

Odpowiedzialność kolei żelaznej za całkowite lub częściowe zaginięcie przesyłki.

Kolej żelazna ponosi odpowiedzialność za szkody, wynikłe wskutek całkowitego lub częściowego za-

ginięcia albo uszkodzenia przesyłki, powstałe od chwili przyjęcia przez kolej żelazną przesyłki do przewozu do czasu jej wydania, o ile szkody te nie powstały z winy lub wskutek zleceń osoby, uprawnionej do rozporządzania przesyłką, wskutek siły wyższej, wadliwości opakowania, nie dającego się zauważyć zewnętrznie, albo wskutek przyrodzonych właściwości towaru (zepsucie wewnętrzne, ulatnianie się, wyciek i t. p.).

Jeżeli kolej żelazna zmuszona jest na podstawie umowy o przewóz uiścić odszkodowanie za całkowite lub częściowe zaginięcie przesyłki, odszkodowanie to oblicza się według zwyczajnych cen handlowych, a w razie ich braku, według wartości zwykłej, którą towar tego samego rodzaju i jakości posiadał w miejscu nadania i w czasie przyjęcia przesyłki do przewozu.

Osoba uprawniona do odbioru może bez dostarczenia dalszych dowodów uważać przesyłkę za zaginioną, jeżeli stacja nie mogła jej wydać w ciągu 30 dni po upływie terminu dostawy.

Jeżeli szkoda spowodowana została przez zły zamiar lub oczywiste niedbalstwo kolei żelaznej, należy we wszystkich wypadkach wynagrodzić pełną szkodę i utracony zysk.

Roszczenie do kolei żelaznej z powodu całkowitego lub częściowego zaginięcia albo uszkodzenia przesyłki, jak również przekroczenia terminu dostawy, przedawniają się po upływie roku.

Przedsiębiorstwa żeglugi powietrznej w Polsce

Komunikacja powietrzna w Polsce utrzymywana jest — podobnie jak w innych krajach europejskich— przez towarzystwo prywatne koncesjonowane i subwencjonowane przez Rząd.

Obecnie istnieją dwa polskie Towarzystwa komunikacji powietrznej: Polska Linja Lotnicza Aerolot S. A. i „Aero" Sp. Akc. — Oba przedsiębiorstwa oparte są w całości na kapitałach polskich i pierwsze z nich obsługuje linje między Warszawą, Łodzią, Krakowem, Lwowem, Gdańskiem, Brnem (Czechosłowacja) i Wiedniem, drugie zaś między Poznaniem a Warszawą. Sieć Tow. „Aero" ma być w roku bieżącym rozszerzona również i na inne nowe linje, które obecni są w stadjum organizacji.

Poza wymienionemi wyżej dwoma przedsiębiorstwami polskiemi Rząd nasz udzielił koncesji i udziela subwencji międzynarodowemu towarzystwu żeglugi powietrznej (Compagnie Internationale de Navigation Aérienne, dawn. Franco-Rumaine) na eksploatację linji Warszawa w kierunku Praga Czeska-Paryż.

Polskie lotnictwo handlowe, aczkolwiek pozbawione dotychczas krajowych samolotów, których niestety przemysł rodzimy do tej pory mu nie dostarczał, dzięki swej organizacji zajęło wybitne miejsce w rzędzie europejskich przedsiębiorstw komunikacji powietrznej, a dotychczasowe wyniki jego pracy, zarówno pod względem bezpieczeństwa, jak i regularności lotów, są niedościgłym wzorem dla wielu kompanij światowych, niejednokrotnie zasobniejszych i pracujących w pomyślniejszych warunkach.

Polskie lotnictwo handlowe datuje się od września 1922 r., t. j. od powstania Towarzystwa „Polska Linja Lotnicza". Przedsiębiorstwo to w czasie swej 5-cio letniej działalności nie naraziło ani jednego ze swych pasażerów nietylko na śmierć, ale nawet na jakiś poważniejszy wypadek. Biorąc pod uwagę iż samoloty Aerolotu przebiegły w owym okresie czasu zawrotną drogę 3.347.402 klm. i przewiozły 25.797 pasażerów, 557.550 kg. towarów i 16.618 kg. poczty przy przeciętnej regularności od 80% do 98%, stwierdzić należy, że Towarzystwo to świetnie wykonało obowiązek, jaki na niem ciążył, jako pierwszy w polskim pionierze komunikacji powietrznej, spopularyzowania samolotu jako środka komunikacyjnego, udowadniając, praktycznie, że bynajmniej nie stoi on niżej pod względem bezpieczeństwa i nie daje niższych gwarancyj do punktualności odbycia podróży, przewozu towaru lub poczty, aniżeli jakikolwiek inny nowoczesny mechaniczny środek lokomocji.

Podkreślić należy sprężystość organizacji i wysokie niveau fachowości całego personelu technicznego, latającego i przyziemnego, jakoteż administracyjnego. Główna baza techniczna P. L. L. znajduje się w Warszawie, gdzie mieszczą się warsztaty lotnicze i magazyny, wyposażone w najnowsze urządzenia techniczne dla obróbki metalu, umożliwiające wyrabianie prawie wszystkich części zapasowych w kraju.

Poczta i Telegraf

ORGANIZACJA.

Wyłączne prawo Państwa do zakładania, utrzymania i eksploatacji urządzeń pocztowych, telegraficznych i telefonicznych opiera się na ustawie z dnia 3 czerwca 1924 r. o poczcie, telegrafie i telefonie (Dz. U. Rp. Nr. 58 p. r. 1924 poz. 584). Wykonywanie tego prawa powierzone zostało Ministrowi Poczt i Telegrafów.

Minister Poczt i Telegrafów w porozumieniu z Ministrami Spraw Wewnętrznych i Spraw Wojskowych, w zakresie ich kompetencji, jest upoważniony do udzielania osobom fizycznym i prawnym koncesji na zakładanie i eksploatację, a także zezwoleń na posiadanie i używanie urządzeń telegraficznych i telefonicznych pod warunkami, określonemi w każdym poszczególnym wypadku koncesji lub zezwolenia, oraz do wyrażania zgody na cedowanie tych koncesyj i zezwoleń.

Minister Poczt i Telegrafów stoi na czele całej Instytucji pocztowo - telegraficznej i zarządza nią przez podległe mu Ministerstwo Poczt i Telegrafów, które stanowi drugą, a zarazem ostatnią instancję administracyjną w sprawach pocztowych, telegraficznych (radjotelegraficznych) i telefonicznych (radjotelefonicznych).

Ministerstwo Poczt i Telegrafów podzielone jest obecnie na 11 wydziałów, wchodzących w skład trzech Departamentów, a w szczególności:

1) Departament ogólny obejmuje wydziały: ogólny, organizacyjny, lokalowy i budżetowo-kasowy.

2) Departament pocztowy obejmuje wydziały: pocztowy-krajowy, pocztowy-zagraniczny i komunikacyjny,

3) Departament techniczny obejmuje wydziały: eksploatacji telegrafów i telefonów, budowy i konserwacji, radjotelegraficzny i gospodarczy.

Wydziałowi gospodarczemu podporządkowane są nadto Główny magazyn materjałów pocztowych i telegraficznych oraz Muzeum pocztowo-telegraficzne.

Ministerstwu Poczt i Telegrafów podlegają Dyrekcje Poczt i Telegrafów, które stanowią pocztowe władze administracyjne pierwszej instancji i wykonują bezpośredni zarząd i nadzór nad urządzeniami pocztowo - telegraficznemi, położonemi w ich okręgu.

Obecnie na obszarze Państwa Polskiego jest czynnych osiem Dyrekcyj Poczt i Telegrafów z siedzibą w Warszawie, Bydgoszczy, Poznaniu, Katowicach, Lwowie, Lublinie, Krakowie i Wilnie. Ministerstwu Poczt i Telegrafów podlega również Dyrekcja Poczt i Telegrafów Rzeczypospolitej Polskiej w Gdańsku, ktlra, jako organ administracyjny I instancji, powołaną jest, po myśli konwencji polsko-gdańskiej z dnia 21.XI.1921 r., do nadzoru i zarządu polskiemi urządzeniami pocztowo-telegraficznemi, znajdującemi się w obrębie Portu Wolnego Miasta Gdańska.

Jako organ samodzielny, podporządkowany Ministrowi Poczt i Telegrafów, a powołany do wykonywania kontroli opłat pocztowych i ruchu przekazowego, czynna jest Izba Kontroli Rachunkowej Poczt i Telegrafów z siedzibą w Bydgoszczy.

Wykonawczą służbę pocztową, telegraficzną i telefoniczną wykonują urzędy, agencje i pośrednictwa pocztowo - telegraficzne, podległe bezpośrednio Dyrekcjom Poczt i Telegrafów.

Urzędy i agencje pocztowo - telegraficzne spełniają wszystkie funkcje służbowe, wchodzące w zakres wykonawczej służby pocztowo - telegraficznej, zaś pośrednictwa zajmują się tylko przyjmowaniem i doręczaniem przesyłek listowych i telegramów, pośredniczeniem w rozmowach telefonicznych oraz sprzedażą znaczków pocztowych.

Zależnie od intensywności ruchu i znaczenia w ogólnej sieci pocztowo - telegraficznej urzędy pocztowo - telegraficzne dzielą się na sześć klas, a agencje na dwa stopnie.

Ponadto istnieje instytucja listonoszów wiejskich, którzy doręczają i przyjmują przesyłki pocztowe w miejscowościach, w których niema urzędów i agencyj pocztowych.

Do pośredniczenia w wymianie przesyłek pocztowych z zagranicą zorganizowano t. zw. urzędy wymiany (stałe urzędy i urzędy ruchome, — ambulanse pocztowe), do wykonywania zaś odprawy celnej przesyłek zagranicznych urzędy pocztowo - celne. Zakres działania urzędów wymiany i urzędów pocztowo-celnych rozciąga się na ściśle określone terytorjum.

Obecnie w Państwie Polskiem na obszarze 388.279 klm. kw. i przy ilości mieszkańców 27.184.836 (według spisu ludności z dnia 30 września 1921 r.) jest czynnych ogółem 4.165 instytucyj pocztowych (urzędów, agencyj i pośrednictw pocztowych), czyli jedna instytucja pocztowa przypada przeciętnie na 93 km. kw. i 6.525 mieszkańców. W zachodnich jednak dzielnicach Polski, gdzie istnieje bardzo dobrze rozwinięta sieć pocztowa, przypada jedna instytucja pocztowa przeciętnie na 18 — 35 km. kw. i na 1400—5.000 mieszkańców, na zniszczonych zaś przez wypadki wojenne dzielnicach wschodnich jedna instytucja przypada przeciętnie na około 270 km. kw. i 15 tys. mieszkańców. To też rozwój sieci pocztowej w tej części Polski stanowi szczególną troskę Zarządu Poczt i Telegrafów.

Funkcjonarjusze pocztowych władz administracyjnych i urzędów pocztowo - telegraficznych mają charakter funkcjonarjuszów państwowych, zaś kierownicy agencyj i pośrednictw pocztowo - telegraficznych są funkcjonarjuszami kontraktowymi, pozostającymi do Państwa w stosunku prywatno - prawnym. Stan personelu, zajętego w służbie pocztowej, telegraficznej i telefonicznej wynosił w roku 1927 ogółem 33.009 osób, z czego przy władzach pocztowo-administracyjnych zajętych było 1.309, a w służbie wykonawczej 31.700 osób.

CZYNNOŚCI URZĘDÓW POCZTOWYCH.

W myśl ustawy z dnia 3 czerwca 1924 r. o poczcie, telegrafie i telefonie, prawo wyłączności państwowej co do poczty obejmuje przyjmowanie, przesyłanie i doręczanie a) listów i kartek pocztowych, oraz b) czasopism i wydawnictw, wychodzących przynajmniej 12 razy w roku.

Poza powyższemi czynnościami Minister Poczt i Telegrafów ma prawo rozszerzyć działalność poczty na paczki i inne przedmioty, nadające się do transportu pocztowego, na przewóz osób i ich bagaży oraz na przekazywanie pieniędzy.

Tajemnica listów i innych przesyłek pocztowych, telegraficznych i rozmów telefonicznych jest nienaruszalna.

Przesyłki, nadawane w stanie otwartym, nie korzystają z ochrony tajemnicy pocztowej, co jednak nie uwalnia poczty od obowiązku zachowania tajemnicy tej korespondencji wobec osób prywatnych.

Przesyłek powierzonych poczcie nie wolno ze skutkiem prawnym zająć ani sądownie, ani w jakikolwiek inny sposób, ani też obciążyć zastawem, dopóki nie będą oddane odbiorcy lub zwrócone nadawcy.

Zatrzymywanie, przeglądanie, zajęcie i otwieranie przesyłek pocztowych oraz telegramów i udzielanie o nich wiadomości jest dopuszczalne tylko w wypadkach, przewidzianych w obowiązujących ustawach państwowych.

Obecny wewnętrzny ruch pocztowy obejmuje:

1) Przyjmowanie, przesyłanie i doręczanie

a) przesyłek listowych zwykłych i poleconych, jako to listów, kartek pocztowych, druków, papierów handlowych, próbek towarów i czasopism,

b) listów wartościowych,

c) paczek zwykłych i wartościowych,

d) przesyłek listowych, listów wartościowych i paczek — za pobraniem,

e) przekazów pocztowych zwykłych i telegraficznych oraz przekazów czekowych P. K. O.

2) Wykonywanie zleceń pocztowych. Szczególny dział tej służby stanowi inkaso i protest weksli, dokonywany za pośrednictwem urzędów pocztowych.

3) Przyjmowanie i wypłata wkładów oszczędnościowych w obrocie Pocztowej Kasy Oszczędności, a to na zasadzie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 czerwca 1924 r. o Pocztowej Kasie Oszczędności (Dz. U. Rz. P. Nr. 55 p. r. 1924 poz. 545), w myśl którego wszystkie urzędy i agencje pocztowe są zbiornikami Pocztowej Kasy Oszczędności.

4) Abonament czasopism za pośrednictwem urzędów i agencyj pocztowych.

5) Służbę doręczeń. W miejscowych okręgach doręczeń doręczane są zasadniczo wszystkie rodzaje przesyłek pocztowych, zaś w pozamiejscowych okręgach doręczeń przesyłki pocztowe doręczane są przez listonoszów wiejskich, lub też odbierane przez posłańców gminnych.

Przesyłki pośpieszne, lotnicze oraz przekazy telegraficzne są doręczane przez umyślnych posłańców.

Odbiorcy przesyłek pocztowych mają ponadto możność korzystania z przegródek lub skrytek w urzędach pocztowych i podejmowania w każdym czasie przesyłek włożonych do tych skrytek względnie przegródek.

Przesyłki pocztowe są opłacane z reguły znaczkami pocztowemi. Przesyłki listowe władz i urzędów państwowych i samorządowych są opłacane gotówką w formie rocznych ryczałtów, opartych na sporadycznych obliczeniach, dokonywanych w urzędach pocztowych. Gotówką również opłacane są przekazy, listy wartościowe i paczki.

Dla wygody publiczności, a w pierwszym rzędzie firm, nadających większą ilość przesyłek listowych, dopuszczono w ostatnich czasach do używania przez nie maszyn do oznaczania na przesyłkach listowych kwoty uiszczonej opłaty pocztowej w miejsce nalepiania znaczków pocztowych.

Telegramy listowe w ruchu wewnętrznym oraz w ruchu między Polską a Austrją, Czechosłowacją, Niemcami i W. M. Gdańskiem

Pod nazwą telegramów listowych należy rozumieć specjalną kategorję telegramów prywatnych, za które pobiera się opłatę zasadniczo o 50% niższą, niż za telegramy zwykłe o tej samej ilości słów.

Opłata od wyrazu telegramu listowego do Austrji wewnętrznym oraz w ruchu z W. M. Gdańskiem wynosi 8 gr., najmniej jednak za 20 wyrazów 1 zł. 60 gr.; nadto od każdego telegramu zasadnicza opłata 25 gr.

Opłata od wyrazu telegramu listowego do Austji wynosi 13 cent., najmniej jednak za telegram 2 fr. 60 cent.; do Czechosłowacji 9½ cent., najmniej jednak 1 fr. 90 cent.; do Niemiec 11 cent., najmniej jednak 2 fr. 20 cent.

1. Wymiana telegramów listowych odbywa się według następujących przepisów:

a) Telegram listowy winien być oznaczony, przed adresem, płatną wskazówką służbowoą = L T = (lettre télégramme).

b) Ze szczególnych wskazówek służbowych dopuszczone są = R P (odpowiedź zapłacona). G P (do odebrania przez adresata na poczcie) i = T R = (do odebrania przez adresata w telegrafie).

c) W adresie telegramu listowego może być podany skrót (skrócony adres telegraficzny), natomiast treść telegramu musi być zredagowaną w języku jawnym.

d) Telegramy listowe mogą być nadawane we wszystkich urzędach pocztowo - telegraficznych w godzinach urzędowych. Jeżeli w urzędzie niema służby telegraficznej lub telefonicznej, nadany telegram przesyła się pocztą do najbliższego urzędu telegraficznego, z którym ma najdogodniejsze połączenie pocztowe. Urząd telegraficzny wysyła dalej ten telegram drogą telegraficzną.

e) Pobranych należytości za telegram listowy, w razie zaginięcia, zniekształcenia, zagubienia blankietu na odpowiedź i t. d. nie zwraca się.

f) Telegramy listowe mogą być nadawane telefonem, o ile nadawca zastosuje się do przepisów pod a), b), c).

2. Telegramy listowe wydaje się o każdej porze, jednakże dopiero w kolejności po telegramach prasowych i niespiesznych (L C O, L C D, L C F).

3. Jeżeli w urzędzie oddawczym niema telegrafu lub telefonu, to telegram przesyła się do ostat-

niego urzędu telegraficznego, mającego najdogodniejsze połączenie pocztowe z urzędem oddawczym. Ostatni urząd telegraficzny oddaje następnie telegram na pocztę (dołączając ewent. blankiet na odpowiedź przy telegramach z R P), która doręcza go adresatowi jak zwykły list według ogólnych przepisów dla zwykłej korespondencji listowej.

Przy oddawaniu telegramów listowych na pocztę, skróty G P wzgl. T R należy zastąpić pełną wskazówką służbową „poste restante" względnie „télégraph restant" celem łatwiejszej orjentacji urzędu pocztowego.

Doręczanie telegramów listowych telefonem nie jest dopuszczone.

4. Niedoręczalne telegramy listowe zwraca urząd pocztowy temu urzędowi telegraficznemu, od którego je otrzymał, jak zwykłą korespondencję listową.

Urząd telegraficzny, bez zawiadomienia o tem nadawcy telegramem służbowym, niszczy je po upływie sześciu tygodni, licząc od następnego dnia po nadejściu telegramu.

W razie wyjazdu adresata, telegram listowy może być dosłany tylko pocztą, za co nie pobiera się żadnej dodatkowej opłaty.

Jeżeli adresat wyjechał za granicę, dosyła się telegram jako nieopłacony list zwykły.

5. Za telegramy służbowe „St" wymieniane w sprawach telegramów listowych pobiera się normalną opłatę, jak za telegramy wykłe.

Telegramy błyskawiczne

w obrocie między Polską a Austrją i W. M. Gdańskiem

Opłata za telegram błyskawiczny z Polski do Austrji wynosi 1 fr. 80 cent., z Polski do W. M. Gdańska 1 zł. 50 gr. od wyrazu, nadto od każdego telegramu zasadnicza opłata 50 gr.

Wymiana tych telegramów odbywa się według następujących zasad:

a) Telegramy błyskawiczne mają pierwszeństwo przed wszystkiemi telegramami prywatnemi (zwykłemi i pilnemi).

b) Przed adresem telegramu winien nadawca zamieścić znak konwencjonalny = Eclair =. Znak ten wlicza się do ogólnej ilości wyrazów danego telegramu, opłaconych według wyżej podanych stawek.

c) Telegramy błyskawiczne do W. M. Gdańska muszą być zredagowane w języku jawnym (w adresie dopuszczone są skróty) i nie mogą zawierać więcej niż 30 wyrazów; natomiast telegramy do Austrji mogą być zredagowane również w języku tajnym (umówionym lub szyfrowym) bez ograniczenia ilości wyrazów.

d) Ze szczególnych zleceń nadawcy dopuszczony jest tylko znak konwencjonalny =Rpx= t. zn. zapłacona odpowiedź błyskawiczna x (kwota).

e) Miejscem nadania i przeznaczenia telegramów błyskawicznych mogą być tylko urzędy, które pełnią służbę telegraficzną bez przerwy w ciągu całej doby lub całego dnia (oznaczone w międzynarodowym spisie urzędów literą N i N/2). Do Austrji są dopuszczone telegramy błyskawiczne do następujących urzędów: Baden bei Wien, Bad Gastein od 16.VI — 15.IX, Bad Ischl, Bregenz, Bruck an der Mur, Gmunden, Graz, Innsbruck, Klagenfurt, Krems Donau, Kufstein, Leoben, Linz, Moedling, Ried im Innkreis, Salzburg, St. Poelten, Schaerding, Semmering od 15.XII — 15.III i 1.VI — 15.IX, Steyr, Villach, Wels, Wien i Wiener Neustadt. Do W. M. Gdańska: Gdańsk (Danzig), Oliva, Tiegenhof i Zoppot.

f) Telegramy błyskawiczne mogą być nadawane między g. 9-ta a 18 zarówno w urzędzie przy okienku jak i w drodze telefonicznej i są dopuszczone tylko do tych adresatów, którzy posiadają telefon. W adresie zatem należy podać numer telefonu, przyczem stwierdzenie, czy adresat ma telefon jest rzeczą nadawcy.

g) Nadeszłe do urzędu odbiorczego telegramy błyskawiczne wydaje się telefonem, ewentualnie doręcza przez umyślnego posłańca. Za wydanie telefonem lub doręczenie nie pobiera się dodatkowej opłaty.

h) Pobrane opłaty za telegram zwraca się o ile telegram nie został doręczony w przeciągu trzech względnie sześciu godzin, licząc od nadania aż do doręczenia zależnie od tego, czy urząd odbiorczy ma bezpośrednie połączenie telegraficzne z zagranicą np. Warszawa — Wiedeń, czy też pośrednie np. Łódź—Gdańsk.

i) Telegramy błyskawiczne należy kierować wyłącznie drogą telegraficzną a nie drogą radio. W celu jaknajspieszniejszego przesłania telegramów błyskawicznych winny urzędy przy odtelegrafowywaniu zapowiadać je, powtarzając kilka razy znak „Eclair".

Telegramy morskie.

1) Telegramy morskie przesyłane do okrętów i z okrętów na morzu za pośrednictwem stacji semaforycznych lub stacji radjotelegraficznych, urządzonych na stałym lądzie lub na okrętach stacjonowanych na stałe nazywają się telegramami semaforycznemi lub radjotelegramami.

a) nazwisko adresata z uzupełniającemi szczegóna morzu winien być możliwie dokładny i zawierać:

a) nazwisko adresata z uzupełniającymi szczegółami, np. Stanisław Kwiatkowski, kapitan, lekarz okrętowy i t. d.

b) nazwę okretu, i

c) nazwę stacji pobrzeżnej (port z którego okręt wyjechał ewentualnie port macierzysty) według międzynarodowego spisu stacyj radjotelegraficznych (Nomenclature officielle des stations radiotélégraphiques).

3) Nadawca może oznaczyć jak długo telegram w stacji pobrzeżnej ma być zatrzymany, celem oddania go na okręt i przed adresem zamieszcza w takim wypadku znak konwencjonalny = x jour (x dni). Jeżeli w przeciągu przepisanego czasu lub do ośmiu dni telegram nie mógł być oddany na okret, stacja pobrzeżna zawiadamia nadawcę nota służbową. Nadawca telegramu może w tym wypadku zażądać opłaconym telegramem służbowym, aby telegram zatrzymano jeszcze przez dalsze dziewięć dni.

4) W telegramach morskich dopuszcza się następujące szczególne zlecenia:

a) odpowiedź zapłacona = réponse payée fr. albo = RP fr. x = przyczem nie należy podawać ilości wyrazów odpowiedzi zapłaconej lecz uiszczoną kwotę na odpowiedź, np. RP fr. 20,

b) sprawdzenie = TC =

c) posłańcem = expres =

d) pocztą = poste =

e) kilka adresów = TMx =

f) potwierdzenie odbioru = PC = o ile chodzi o daty wysłania telegramu ze stacji pobrzeżnej na okręt

g) telegramy pilne = D = lecz tylko za przesłanie telegramu do stacji pobrzeżnej,

h) płatne telegramy służbowe, o ile te telegramy nie zawierają żądania powtórzenia pierwotnego telegramu lub innych wyjaśnień.

5) Telegramy morskie oznacza urząd nadawczy w nagłówku bezpłatnym znakiem konwencjonalnym „radio".

6) Opłata za telegram morski składa się:

a) z należytości pobrzeżnej,

b) z należytości pokładowej,

c) z należytości za przesłanie telegramu do kraju, w którym znajduje się stacja pobrzeżna,

d) z należytości ubocznych za szczególne zlecenia, np. TC, TMx, D, RP i t. d.

Opłaty pod a) i b) podane są w międzynarodowym spisie stacyj radjotelegraficznych, opłatę pod c) oblicza się według stawek podanych w zagranicznej taryfie telegraficznej.

Opłaty pod d) oblicza się według zasad ogólnych podanych na wstępie zagranicznej taryfy z tą zmianą, że za telegramy = D = pobiera się należytość potrójną tylko za przesłanie telegramu do stacji pobrzeżnej, zaś należytość pobrzeżną i pokładową po jedyńczo.

7) Międzynarodowy spis stacyj radjotelegraficznych posiadają następujące urzędy: Warszawa telegraf i radjostacje w Grudziądzu i Krakowie.

Urzędy, które nie posiadają spisów mogą przyjmować telegramy morskie albo na odpowiedzialność nadawcy po złożeniu przez niego kaucji w wysokości 2 fr. od wyrazu, albo też po poprzedniem zapytaniu się notą służbową wyszczególnionych wyżej urzędów. Nota służbowa (bezpłatna) winna zawierać następujące szczegóły: a) nazwę okrętu na którym znajduje się adresat, b) nazwę stacji nadbrzeżno morskiej za pośrednictwem której ma być telegram wysłany na okręt. W odpowiedzi podaje się opłatę od wyrazu a) należytość pobrzeżną, b) należytość pokładową. Opłatę za przesłanie telegramu do kraju przeznaczenia w którym znajduje się stacja pobrzeżna winien obliczyć urząd nadawczy.

O ile urząd pobrał kaucję, to wyrównanie należytości następuje po otrzymaniu odpowiedzi na telegram służbowy, który należy wysłać do najbliższej radjostacji posiadającej spis.

8. Urzędy kontroli granicznej oznaczają telegramy morskie w uwadze znakiem = radio = dla odróżnienia od innych telegramów.

OBLICZANIE WYRAZÓW.

1. Należytość za telegramy oblicza się na podstawie ilości wyrazów, stanowiących właściwy telegram, a więc podanych przez nadawcę znaków konwencjonalnych, adresu, tekstu i podpisu; nie oblicza się natomiast wyrazów stanowiących nagłówek telegramu jako treść służbową oraz wyrazów określających wybraną przez nadawcę drogą (via), dla telegramów nadanych do zagranicy, o ile umieszczone są w nagłówku. Nie oblicza się również użytych przy pisaniu telegramu znaków pisarskich, o ile nadawca wyraźnie nie zażądał, aby były odtelegrafowane.

2. W obrocie krajowym i zagranicznym liczy się za jeden wyraz:

a) każdy poszczególny wyraz, względnie grupę liter lub cyfr,

b) każdy osobno napisany znak pisarski, o ile nadawca żąda ażeby został odtelegrafowany, oraz każda litera i każda cyfra oddzielnie napisana,

c) znak podkreślenia nawet i wtedy, gdy jednym i tym samym znakiem podkreślono dwa lub więcej wyrazów,

d) nawias, t. j. obie klamry, choćby niemi było objętych kilka wyrazów,

e) cudzysłów, t. j. oba znaki zamieszczone na początku i końcu pojedyńczego wyrazu lub kilku wyrazów,

f) znaki konwencjonalne.

3. W obrocie krajowym i zagranicznym liczy się za jeden wyraz w adresie:

a) nazwa urzędu przeznaczenia, jeżeli jest tak napisana, jak podano w spisie urzędów i agencji pocztowych, telegraficznych i telefonicznych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej,

b) nazwa urzędu przeznaczenia w takiej samej pisowni, jak podano w pierwszej kolumnie międzynarodowego spisu urzędów (Nomenclature officiele),

c) nazwy krajów lub prowincji jeżeli są tak napisane jak podano w drugiej kolumnie międzynarodowego spisu urzędów,

d) nazwa okrętów na morzu, względnie nazwa pobrzeżnych stacji radiotelegraficznych.

4. Łączenie kilku wyrazów w jeden lub zmiana wyrazów niezgodna z duchem języka nie są dozwolone.

Jednakże mogą być podane niektóre wyrazy bez apostrofów lub łączników, jako jeden wyraz, mianowicie: nazwiska rodzinne, nazwy miast, krajów, miejscowości, placów, ulic, dróg publicznych, nazwy okrętów, jak również napisane słowami liczby całe, ułamki zwykłe i dziesiętne, liczby składające się z całych cyfr i z ułamków, wreszcie wyrazy złożone, używane w mowie angielskiej i francuskiej, złączone w jeden wyraz przez opuszczenie apostrofu lub łącznika, o ile istnienie takich słów udowodni nadawca przez okazanie słownika.

Wyrazy rozdzielone zapomocą apostrofu lub połączone zapomocą łącznika liczy się jako oddzielne wyrazy.

W języku polskim obowiązują zasady pisowni polskiej ustalone przez Akademję Umiejętności w Krakowie.

5. W telegramach napisanych w języku jawnym liczy się każdy wyraz za jeden, jeżeli zawiera nie więcej jak 15 liter, (litery ch liczy się za 1 literę), każde zaś dalsze 15 liter lub część tego samego wyrazu liczy się za oddzielny wyraz.

6. W telegramach napisanych w języku umówionym, lub też w języku mieszanym, t. j. częściowo w języku umówionym i częściowo w języku jawnym, liczy się każdy wyraz za jeden — jeżeli zawiera nie

więcej niż 10 liter, każde zaś dalsze 10 liter lub część tychże tego samego wyrazu liczy się za oddzielny wyraz.

7. W telegramach napisanych wyłącznie w języku szyfrowym, każda grupa liter lub cyfr liczy się za tyle wyrazów ile razy zawiera po 5 liter lub cyfr, każda nadwyżka liczy się za oddzielny wyraz.

Ta sama zasada podziału przez 5 dotyczy liczb napisanych cyframi, względnie grup liter lub cyfr używanych w charakterze znaków handlowych. W grupach cyfr lub liter liczy się kropka, przecinek, średnik i kreska ułamkowa za jedną cyfrę lub literę.

Również liczy się za oddzielny znak każdą literę dodaną do cyfr w celu oznaczenia liczb porządkowych, jak również dodane litery do cyfr w celu oznaczenia w adresie numeru mieszkania lub domu.

8. W telegramach napisanych w języku mieszanym t. j. częściowo szyfrowym, częściowo zaś w języku jawnym, liczbę wyrazów określa się dla każdej części tekstu oddzielnie, t. j. w języku szyfrowym liczy się 5 cyfr względnie liter za jeden wyraz, a w języku jawnym 15 liter za jeden wyraz.

9. W telegramach napisanych w języku mieszanym t. j. częściowo w szyfrowym, częściowo zaś umówionym i w jawnym wyrazy szyfrowe oblicza się według zasad podanych w punkcie 7, a wyrazy umówione i jawne według zasad podanych w punkcie 6.

Wyrazy stanowiące adres i podpis telegramu niezależnie od tego, w jakim języku napisana jest treść telegramu, zawsze oblicza się według zasad przyjętych dla języka jawnego.

Przepisy, dotyczące poszczególnych rodzajów przesyłek pocztowych

Zarząd Pocztowy określa dla przesyłek pocztowych normy i warunki, które mają być przestrzegane przez nadawców przesyłek, powierzonych poczcie do przesyłania i doręczania. Ze względu na odrębne właściwości poszczególnych przesyłek poczta odróżnia 3 główne ich grupy, jako to: przesyłki listowe, listy wartościowe i paczki. Ponadto poczta prowadzi obroty pieniężne zapomocą przekazów pocztowych, telegraficznych, pobraniowych i zleceniowych.

Pod nazwą przesyłek listowych należy rozumieć: 1) listy, 2) kartki pocztowe, 3) papiery handlowe, 4) próbki towarów, 5) druki, 6) przesyłki mieszane, 7) czasopisma. Wymienione przesyłki listowe mogą być powierzone poczcie jako zwykłe lub polecone.

Zwykłe przesyłki listowe są to takie, na które poczta nie wydaje żadnego dowodu nadania.

Przesyłki polecone wpisuje się do ksiąg pocztowych, z których nadawca otrzymuje pokwitowanie. Za przesyłki polecone nadawca uiszcza dodatkowo opłatę przepisaną taryfą pocztową. Na przesyłki polecone może nadawca żądać dostarczenia recepisu zwrotnego (zwrotnego poświadczenia odbioru) tj. dokumentu, stwierdzającego, że przesyłka doszła do miejsca przeznaczenia i została doręczona adresatowi. Prawo żądania recepisu zwrotnego przysługuje nadawcy na przesyłki listowe, listy wartościowe i paczki.

Listy.

Opakowanie listów może być dowolne, jednak w wymiarach nie może przekraczać 45 cm., w każdym z trzech jego kierunków, a jeżeli listy mają formę rulonu, dopuszczalnemi wymiarami są: 75 cm. w długości i 10 cm. w średnicy. Najwyższa dopuszczalna waga listu prywatnego wynosi 500 gr.

Dopuszczalne są koperty z wykrojem na przedniej stronie zaopatrzonym w przezroczyste pole, które winno być umieszczone równolegle do dłuższego boku i umożliwić czytelność adresu i odręczne na nim pisanie.

W listach wolno przesyłać również i drobne przedmioty.

Do skrzynek pocztowych można wrzucać listy zwykłe, nieopłacone lub częściowo opłacone, w tym wypadku opłatę w podwójnej wysokości uiszcza odbiorca listu, a w razie odmowy nadawca listu.

Listy polecone, wrzucone do skrzynek pocztowych, należycie opłacone i zaopatrzone napisem „polecony" poczta traktuje jako polecony.

Kartki pocztowe należy sporządzać z kartonu lub sztywnego papieru.

Wymiary kartek pocztowych mogą wynosić najmniejszy: 7 cm. do 10 cm. i największy 10,5 cm. do 15 cm.

Kartki pocztowe muszą posiadać w nagłówku strony adresowej napis (kartka pocztowa); na kartkach pocztowych prywatnego nakładu napis ten nie jest jednak konieczny. Kartki pocztowe muszą być przesyłane w stanie otwartym. Przymocowywanie lub przywiązanie do kartek pocztowych próbek towarów lub innych tego rodzaju przedmiotów jest niedozwolone. Można natomiast na stronie nieadresowej przyklejać fotografję, wycinki z gazet i t. p., o ile sporządzone są z cienkiego papieru i mocno przylegają do kartki. Nalepki adresowe mogą być nalepione na całej stronie adresowej.

Kartki pocztowe są pojedyńcze i z opłaconą odpowiedzią.

Kartki widokowe i świąteczne, zawierające pozdrowienia lub inne formy grzeczności, ujęte najwyżej w 5 słowach, opłaca się jako druki do wagi 50 gr.

Papiery handlowe.

1) Za papiery handlowe uważa się wszelkie akta i wszelkie dokumenty w całości lub w części pisane lub rysowane odręcznie, które nie posiadają charakteru korespondencji bieżącej i osobistej, jako to rozpieczętowane listy i kartki pocztowe z dawniejszej daty, które cel swój pierwotny już osiągnęły, akta sądowe, wszelkiego rodzaju dokumenty, wystawione przez urzędników publicznych, listy przewozowe lub konosamenty, faktury, niektóre dokumenty towarzystw ubezpieczeniowych, odpisy lub wyciągi z akt prywatnych, pisane na papierze stemplowanym, lub niestemplowanym, partytury lub odręcznie pisane nuty, rękopisy literackie lub dziennikarskie, wysyłane oddzielnie, oryginalne lub poprawione wypracowania uczniowskie, o ile nie zawierają uwag, niedotyczących bezpośrednio oceny pracy.

Do dokumentów tych można dołączać karteczki objaśniające lub spisy załączników z następującemi napisami lub analogicznemi wskazówkami, jako to: wyliczenie załączników, składających się na przesyłkę, powołanie się na wymianę pism między nadawcą i adresatem, n. p.:

„Załącznik do naszego pisma z dnia
do P.... Nasze pisma poprzed
nie Pisma poprzednie klijenta "

2) Pod względem formy zewnętrznej i sposobu opakowania papiery handlowe, podlegają przepisom miarodajnym dla druków.

Próbki towarów.

Są to przesyłki, zawierające małe ilości przedmiotów, nie przedstawiające żadnej wartości handlowej. Próbki towarów muszą być opakowane w woreczkach, pudełkach lub otwartych kopertach tak, aby w każdej chwili można było stwierdzić ich zawartość.

Nie wymaga się opakowania dla przedmiotów, stanowiących jedną sztukę, takich n. p. jak kawałki drzewa, metali i t. p., których w stosunkach handlowych zazwyczaj nie opakowuje się, jednak pod warunkiem, by, w odnośnych wypadkach, adres i znaczki pocztowe umieszczano na chorągiewce. Ponadto adres ma być zawsze wypisany i na samym przedmiocie, w przeciwnym razie można wymagać opakowania.

Za opłatą, ustaloną dla próbek, dopuszcza się również klisze drukarskie, oddzielne klucze, świeże kwiaty cięte, okazy historji naturalnej (zwierzęta i rośliny zasuszone lub zakonserwowane, okazy geologiczne i t. p.), ampułki z surowicą i przedmioty patologiczne, unieszkodliwione dzięki odpowiedniemu spreparowaniu i opakowaniu. Wszystkie te przedmioty nie mogą być przesyłane w celach handlowych; wyjątek stanowią ampułki z surowicą, wysyłane w interesie ogólnym przez laboratorja i instytucje urzędowo uznane. Pod względem sposobu opakowania, przesyłki te mają odpowiadać ogólnym przepisom dla próbek towarów.

Przedmioty ze szkła, przesyłki z płynami, olejami, tłuszczami, suchemi proszkami zarówno barwiącemi jak i niebarwiącemi oraz przesyłki z żywemi pszczołami można przesyłać jako próbki towarów przy zachowaniu specjalnych warunków opakowania.

Druki.

Za druki uważa się:

a) czasopisma i wydawnictwa perjodyczne, książki zbroszurowane lub oprawione, broszury, nuty (z wyjątkiem papieru dziurkowanego, przeznaczonego do użytku w automatycznych instrumentach muzycznych), bilety wizytowe, kartki reklamowe, korekty druków wraz z odnośnemi rękopisami lub bez nich, sztychy, fotografje i albumy z fotografjami, obrazy, rysunki, plany, mapy geograficzne, katalogi, prospekty i rozmaite ogłoszenia oraz zawiadomienia drukowane, sztychowane, litografowane lub autografowane: wogóle wszelkie odbitki lub reprodukcje otrzymywane na papierze, pergaminie lub tekturze zapomocą typografji, sztychowania, litografji i autografji lub zapomocą wszelkiego innego łatwego do rozpoznania sposobu mechanicznego z wyłączeniem kalki, stempelka z literkami do składania (drukarka ręczna) i maszyny do pisania;

b) odbitki z oryginałów wykonanych piórem lub maszyną do pisania, które otrzymano sposobem mechanicznym jak poligrafją, chromografją, litografją i t. p.; by jednak do tych reprodukcyj stosowano zniżoną opłatę ,przepisaną dla druków, należy nadawać je przy okienkach urzędów pocztowych w ilości najmniej 20 zupełnie identycznych egzemplarzy;

c) kartki z napisem „kartka pocztowa" lub z odpowiedniem oznaczeniem w innym języku, o ile odpowiadają warunkom ogólnym, ustalonym dla druków;

d) książki i pisma sporządzone drukiem wypukłym w znakach lub głoskach dla ociemniałych bez względu na to, czy przedstawiają korespondencję osobistą czy też odbitki wykonane sposobem mechanicznym.

Przedmioty, wyłączone od przesyłania jako druki.

Od przesyłania jako druki są wyłączone:

a) druki, zawierające notatki o charakterze bieżącej i osobistej korespondencji;

b) druki, na których umieszczono jakiekolwiek znaki wzbudzające podejrzenie, że stanowią język umówiony lub takie, których tekst po odbiciu uległ zmianom, o ile zmiany powyższe nie stanowią wyjątków wyraźnie przewidzianych;

c) znaczki i druki pocztowe, przeznaczone do uiszczania opłat, bez względu na to, czy są opatrzone odciskiem datownika czy nie — dalej wszelkie druki, posiadające znamiona papierów wartościowych, jak również przedmioty zaliczone do wyrobów papierowych w ścisłem tego słowa znaczeniu, o ile tekst nie stanowi niewątpliwie istoty przesyłki.

d) druki dla ociemniałych, zawierające dodatki wykonane zwykłem pismem lub zwykłym drukiem.

W obrocie wewnętrznym druki prywatne nie mogą przewyższać wagi 1 klg., a wysyłane jako pojedyńcze tomy — 2 klg., druki zaś dla ociemniałych 3 klg.

Wymiary druków w każdym z trzech kierunków nie mogą przewyższać 45 cm., w formie rulonu zaś 75 cm. długości i 10 cm. średnicy.

Przesyłki mieszane.

Zezwala się łączyć w jedną przesyłkę papiery handlowe, próbki towarów i druki, z wyjątkiem jednakże druków dla ociemniałych, o ile zachowane będą następujące warunki:

a) każdy przedmiot, wzięty oddzielnie, nie może pod względem wagi i wymiarów przekraczać norm dla niego przepisanych;

b) ogólna waga nie może przekraczać 2 kilogramów od przesyłki;

c) najmniejsza opłata równa się minimum opłaty, pobieranej za papiery handlowe, jeżeli przesyłka zawiera papiery handlowe, natomiast najmniejsza opłata równa się minimum opłaty pobieranej za próbki towarów, jeżeli przesyłka składa się z druków i próbek towarów.

C z a s o p i s m a.

Czasopisma i wydawnictwa perjodyczne wychodzące w kraju mogą być prenumerowane za pośrednictwem poczty.

Wydawnictwa perjodyczne w zrozumieniu przepisów pocztowych są to wydawnictwa w formie książek, zeszytów, broszur lub niezbroszurowanych egzemplarzy treści powieściowej, beletrystycznej i t. d. ukazujące się w terminach określanych zgóry pod tym samym nagłówkiem i zaopatrzone kolejnemi numerami.

Wydawcy, życzący sobie, aby ich czasopisma lub wydawnictwa mogły być prenumerowane na poczcie, winni złożyć w miejscowym urzędzie pocztowym pisemną deklarację, w której winni określić terminy wydawania czasopisma, miejsce wydawania, ceny prenumeraty oraz podać okresy, na które życzą sobie, by ich czasopisma lub wydawnictwa były zamawiane przez prenumeratorów.

Ustalone są 2 grupy okresu, na które dozwolone jest zgłaszanie czasopism i wydawnictw, jako to: rok, pół roku i kwartał lub też tylko kwartał, 2 miesiące i 1 miesiąc.

Obok prenumeraty za pośrednictwem poczty wydawcy czasopism lub wydawnictw perjodycznych mają możność bezpośredniego przyjmowania prenumeraty u siebie w administracji. O ile zaś te czasopisma i wydawnictwa mają być nastepnie przekazane poczcie do doręczenia według taryfy dla czasopism, wówczas muszą być przez administrację zachowane te same okresy prenumeraty, na które administracja zgłosiła swe czasopismo lub wydawnictwo do prenumeraty za pośrednictwem poczty.

Doręczania czasopism i wydawnictw perjodycznych prenumeratorom, zamieszkałym w miejscu wydawania czasopisma, poczta nie przyjmuje.

Do czasopism i wydawnictw perjodycznych, przesyłanych pocztą według taryfy dla czasopism, mogą być dołączane przez wydawców dodatki zwyczajne i nadzwyczajne.

Do dodatków zwyczajnych zalicza się dodatki, pochodzące od wydawcy.

Do dodatków nadzwyczajnych — dodatki, nie pochodzące od wydawcy lecz od osoby trzeciej.

Przyjmowanie zamówień na czasopisma i wydawnictwa perjodyczne rozpoczyna się w urzędach pocztowych w 15 dniu miesiąca, poprzedzającego każdy z podanych okresów i kończy sie w 10 dniu rozpoczynającego się okresu prenumeraty.

Prenumeratorzy, zamawiający czasopisma, wypełniają otrzymaną w urzędzie pocztowym odpowiednią cedułę zamówienia przy jednoczesnem uiszczeniu w kasie ceny prenumeraty.

Zamawiać czasopisma w urzędach pocztowych mogą prenumeratorzy również i za pomocą przekazów pocztowych lub też za pomocą listów wartościowych.

Prenumeratorom, którym kończy się okres opłaconej prenumeraty, urząd wystawia cedułę zamówienia, którą doręcza prenumeratorowi listonosz, celem uiszczenia ceny prenumeraty na dalszy okres.

Prenumeratorzy mogą zamawiać czasopisma nie tylko we własnym urzędzie pocztowym, lecz również i w innym; w tym wypadku prenumerator uiszcza taryfową opłatę za dosłanie czasopisma lub wydawnictwa do miejsca zgłoszonego.

Listy wartościowe.

Są to listy zawierające bilety bankowe, pieniądze kruszcowe albo papiery wartościowe i oznaczone jako takie podaniem wartości na kopercie.

Do listów wartościowych można używać kopert wydanych przez Zarząd Pocztowy, albo kopert prywatnego nakładu pod warunkiem, że koperty będą sporządzone z czystego, trwałego papieru i zapewniają dokładne przyleganie pieczęci.

Listy wartościowe można nadawać zamknięte albo otwarte.

Listy zamknięte muszą być zaopatrzone pieczęciami lakowemi, przedstawiającemi specjalny znak (monogram, firmę i t. p.). Odciski pieczęci muszą być wyraźne i umieszczone tak, aby się ze sobą nie stykały i skrzydła koperty nie dały się odchylić bez uszkodzenia pieczęci.

Listy wartościowe otwarte nadaje się urzędnikowi pocztowemu w celu przeliczenia zawartości.

Adres listów wartościowych musi być wyraźny, napisany atramentem, przyczem nie wolno robić żadnych poprawek, wycierań i podkreślań.

Na odwrotnej stronie listu wartościowego musi być podany adres nadawcy i barwikowy odcisk pieczęci, użytej do zapieczętowania listu.

Wartość listu wartościowego musi być wypisana na stronie adresowej tylko w walucie krajowej i nie może być większa od rzeczywistej wartości.

Najwyższa dopuszczalna wartość listu wartościowego w obrocie krajowym wynosi 10.000 złotych.

Waga i wymiar listu wartościowego są takie jak przy listach zwykłych.

Listy wartościowe opłaca się gotówką przy nadaniu, według taryfy dla listów poleconych z dodatkową taryfową opłatą od wartości i należytością manipulacyjną.

Paczki.

Są to przesyłki, nie nadające się ze względu na wagę i objętość do transportu jako przesyłki listowe.

W paczkach można przesyłać wszelkie przedmioty, których przewóz nie jest zabroniony ustawą lub specjalnemi przepisami.

Przyjmowanie paczek z przedmiotami grożącemi wybuchem, innemi przedmiotami, dopuszczalnemi wyjatkowo do przewozu pocztą, dalej z płynami, żywemi zwierzętami, rzeczami łatwo ulegającemi szybkiemu zepsuciu, gniciu, rozbiciu lub wydzielającemi z siebie tłuszcz, wilgoć albo farbę i t. p. zależy od uznania urzędu pocztowego.

Przy takich paczkach musi wysyłający zapobiec przez stosowne opakowanie szczególnym niebezpieczeństwom, które grozić mogą innym przesyłkom albo osobom i odpowiada za wszelkie szkody, powstałe wskutek szczególnej właściwości i zawartości tychże paczek.

Odróżnia się dwa rodzaje paczek: zwykłe i wartościowe.

Paczki bez podanej wartości i z podaną wartością do 100 zł. nazywają się zwykłemi, z podaną wartością ponad 100 zł. — wartościowemi.

Waga paczek nie może przekraczać 20 klg.

Co do objętości, kształtu i wymiarów podlegają paczki ograniczeniu o tyle, o ile rozporządzalne środki przewozowe zezwalają na ich transport, o czem rozstrzyga pocztowy urząd nadawczy.

Opakowanie paczek winno być trwałe, dostosowane do odległości przewozu i odpowiednie dla zawartości. Przedmioty, którym nie grozi ciśnienie i tarcie mogą być opakowane w gruby papier.

Przy przedmiotach narażonych na zgniecenie należy używać skrzynek.

Naczynia z płynami, ulegające łatwemu rozbiciu, muszą być przesyłane w skrzynkach lub koszach, a przestrzeń wolną wypełnić materjałem dobrze wsiąkającem wilgoć.

Płyny w silnych naczyniach blaszanych nie wymagają osobnego opakowania, muszą być jednak szczelnie zamknięte.

Świeże mięso i przedmioty, osadzające tłuszcz należy pakować w skrzynki lub kosze.

Dziczyznę i ptactwo niekrwawiące można przesyłać bez opakowania.

Masło lub ser należy owijać w pergaminowy papier i umieścić w pudełku z trzykrotnej przynajmniej tektury falistej, owiniętem w gruby papier.

Jaja wolno przesyłać w silnem tekturowem pudełku, o ile każde jest owinięte osobno w papier i otoczone w falistą tekturę.

Żywe zwierzęta przesyła się w klatkach, skrzynkach, koszykach, czystych i przewiewnych, wygodnych dla zwierząt. Wewnątrz należy umieścić naczynie na wodę i karmę. Podłogę należy pokryć materjałem wsiąkającem wilgoć.

Paczki wartościowe muszą być zamknięte pieczęciami lakowemi w dostatecznej ilości na spojeniach opakowania i obwiązane sznurkiem z jednego kawałka, którego końce muszą być zapieczętowane pieczęciami lub plombami.

Paczki zwykłe podlegają takiemu samemu opakowaniu i opieczętowaniu, jeżeli materjał użyty do opakowania nie zabezpiecza dostatecznie zawartości.

Przekazy pocztowe.

Obroty pieniężne za pośrednictwem poczty uskuteeznia się zapomocą przekazów pocztowych. Dopuszczalne są tylko blankiety przekazowe urzędowego (pocztowego) nakładu. Blankiety muszą być wypełnione przez nadawców w języku polskim atramentem, drukiem lub maszyną do pisania, przyczem kwota musi być napisana cyframi i słowami. Adres odbiorczy musi być dokładny, do większych miejscowości z podaniem ulicy, numeru domu, mieszkania, i t. p. Kreślenia i poprawki są niedopuszczalne. Na stronie adresowej lewego odcinka przekazu musi umieścić nadawca swój dokładny adres, na odwrotnej zaś stronie może umieścić prywatną korespondencję.

Obroty pieniężne mogą się odbywać zapomocą: 1) przekazów pocztowych zwykłych, 2) telegraficznych, 3) pobraniowych i 4) zleceniowych.

Przekazy pocztowe i telegraficzne można nadawać jako pospieszne i za recepisem zwrotnym.

Zapomocą przekazów pobraniowych i zleceniowych przesyła się kwoty, ściągnięte od adresatów dla nadawców przesyłki pobraniowej względnie zleceniowej.

Za pośrednictwem jednego przekazu pocztowego nie można przesłać więcej jak 1000 zł.

Obrót przekazowy wprowadzono również i z zagranicą, z krajami wyszczególnionymi w każdorazowo obowiązującej taryfie, do wysokości kwoty również w tej taryfie podanej.

Opłaty za przekazy pocztowe tak w obrocie wewnętrznym jak i zagranicznym pobiera się przy nadaniu w gotówce według każdorazowo obowiązującej taryfy.

Przy nadawaniu przekazów pocztowych można się również posługiwać pocztowemi książkami nadawczemi względnie arkuszami nadawczemi.

Termin do podjęcia przekazu obowiązuje: a) w miejscowym okręgu doręczeń i okręgu listonosza wiejskiego 7 dni i b) w zamiejscowym okręgu doręczeń, oraz adresowane na „poste-restante" 14 dni.

Przy doręczaniu kwot przekazowych, względnie podjęciu ich w urzędzie, odbiorcy obowiązani są przedstawić wiarygodne dokumenty, stwierdzające tożsamość ich osoby względnie stwierdzić tożsamość odbiorcy przez osoby znane funkcjonarjuszom pocztowym.

Zlecenia pocztowe.

Zlecenie pocztowe jest to przesyłka pocztowa o charakterze listu względnie karty poleconej, i służy do ściągnięcia roszczenia pieniężnego za pośrednictwem urzędu pocztowego.

Istnieją dwa rodzaje zleceń:
a) listy zleceniowe,
b) kartki zleceniowe.

Listy zleceniowe.

Zapomocą jednego listu zleceniowego można poruczyć ściągnięcie kwoty do wysokości 1000 zł., a gdy kwota zlecenia ma być przekazana zapomocą blankietu nadawczego P. K. O. — do wysokości 10.000 zł.

Jeżeli dokumentem wierzytelnościowym jest weksel, przeznaczony do protestu, to tak w jednym jak i w drugim wypadku nie może przewyższać 1000 zł.

Zlecenie ściągnięcia roszczenia pieniężnego udziela nadawca przez wypełnienie wykazu zleceniowego, a mianowicie:

1) na druku Nr. 80 lub 80a przy przesyłaniu dokumentów wierzytelnościowych wszelkiego rodzaju oraz weksli nieprzeznaczonych do protestu:

2) na druku Nr. 80b lub 80c przy przesyłaniu wyłącznie weksli, przeznaczonych do protestu, przyczem:

a) druk Nr. 80 i 80b ma zastosowanie wtedy, jeżeli kwota zlecenia ma być przekazana nadawcy pocztą,

b) druk Nr. 80a i 80c — jeżeli kwota zlecenia ma być przekazana blankietem nadawczym P. K. O.

Wykazy zleceniowe można nabywać we wszystkich urzędach i agencjach pocztowych i u odsprzedawców znaczków pocztowych i druków płatnych.

Wykazów zleceniowych prywatnego nakładu używać nie wolno.

Nadawca obowiązany jest wypełnić wykaz zleceniowy ściśle według nadruku ,alfabetem łacińskim i w języku polskim, atramentem, odręcznie drukiem lub maszyną do pisania.

Kwota zlecenia podana w wykazie zleceniowym, musi być zgodną z kwotą podaną w dokumencie wierzytelnościowym.

Jeżeli nadawca życzy sobie, aby kwotę zlecenia zamiast jemu, przekazano na konto w P. K. O., w Banku lub w jakiejkolwiek innej instytucji krajowej. zajmującej się przyjmowaniem pieniędzy na rachunek

obcy, winien na przekazie zamiast siebie wpisać jako adresata P. K. O., Bank i t. p. z dopiskiem klauzuli: „Do wpisu na konto Nr. NN w ".

Na przedniej stronie odcinka przekazu zleceniowego może nadawca umieścić daty, odnoszące się do zaksiążkowania kwoty zlecenia.

Jeżeli kwota zlecenia ma być przekazana zapomocą blankietu nadawczego P. K. O., nadawca winien z wykazem zleceniowym spiąć niewypełniony co do kwoty blankiet P. K. O. i na nim, jako nadawcę wpisać nazwisko dłużnika.

Do wykazu zleceniowego musi być dołączony dokument wierzytelnościowy.

Dokumentem wierzytelnościowym mogą być weksle, zobowiązania płatnicze, kupony procentowe i dywidendowe, kolejowe listy przewozowe, polisy ubezpieczeniowe oraz wszelkie inne dokumenty handlowe i wartościowe, jak również rachunki pokwitowane lub kwity.

W dokumencie wierzytelnościowym musi być podane nazwisko i adres dłużnika.

Kwota zlecenia w dokumencie wierzytelnościowym musi być podana w walucie polskiej cyframi i słowami.

Weksle, rachunki i inne dokumenty, stanowiące dokument wierzytelnościowy zlecenia, winny być pokwitowane.

Za pomocą jednego listu zleceniowego można pobrać należność tylko z jednego dokumentu wierzytelnościowego.

Za jeden dokument wierzytelnościowy uważa się także dokument wierzytelnościowy z przynależnemi z nim spojonemi załącznikami, jak również większa ilość złączonych z sobą weksli, nieprzeznaczonych do protestu, których zapłaty można się domagać od jednego dłużnika w tym samym dniu.

Weksel przeznaczony do protestu, winien być wystawiony w języku państwowym.

Wyjątek stanowią weksle przeznaczone do protestu, przesyłane w listach zleceniowych wewnątrz obszarów i do obszarów, wymienionych w art. 2 ustawy z dnia 31 lipca 1924 r. o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych, które mogą być wystawione w językach tamże podanych, jakoteż weksle przeznaczone do protestu, przesyłane wewnątrz i do obszarów województw poznańskiego, pomorskiego i śląskiego, które mogą być wystawiane w języku niemieckim.

Nadawca listu zleceniowego, zawierającego weksel przeznaczony do protestu, ponosi wszelkie następstwa w wypadkach, gdy weksel ten nie odpowiada wymogom prawa wekslowego, lub nie nadaje się do zaprotestowania przez urząd pocztowy.

Wypełniony wykaz zleceniowy z przekazem względnie blankietem nadawczym P. K. O. oraz dokument wierzytelnościowy nadawca wkłada do koperty urzędowego lub prywatnego nakładu i wysyła w zamkniętej kopercie pod adresem tego urzędu, który zlecenie ma wykonać. Jeżeli dokumentem wierzytelnościowym jest weksel przeznaczony do protestu, to do tego urzędu pocztowego, który się znajduje w miejscu płatności wekslu.

Listy zleceniowe muszą być nadane w urzędzie pocztowym jako listy polecone.

Oprócz taryfowej opłaty za listy polecone, nadawca opłaca taryfową należytość manipulacyjną przez naklejenie znaczków pocztowych na liście zleceniowym.

List zleceniowy winien być nadany tak, aby do urzędu, który ma wykonać zlecenie, nadszedł przynajmniej na 24 godziny przed terminem płatności, najwcześniej jednak na 10 dni przed terminem płatności.

Listy zleceniowe, nadeszłe do urzędów wcześniej, aniżeli 10 dni przed terminem płatności, są zwracane nadawcom.

Ostateczny termin podjęcia dokumentu wierzytelnościowego listu zleceniowego, z wyjątkiem wekslu, przeznaczonego do protestu, wynosi:

a) 7 dni w miejscowym okręgu doręczeń i w okręgu listonosza wiejskiego,

b) 7 dni przy zleceniach, adresowanych poste-restante,

c) 14 dni w zamiejscowym okręgu doręczeń.

Termin podjęcia wekslu, przeznaczonego do protestu, upływa w dniu przedstawienia wekslu do zapłaty, o ile dzień ten jest pierwszym lub drugim dniem wymagalności zapłaty.

W wypadkach gdy dłużnik odmówi zapłaty sumy dłużnej z wekslu przeznaczonego do protestu, albo gdy dłużnika nie zastano lub gdy nie można było odnaleźć jego lokalu przemysłowego albo mieszkania, urząd pocztowy dokonywa protestu z powodu niezapłacenia według postanowień prawa wekslowego.

W wypadku, gdy dłużnik zapłaci część sumy dłużnej z wekslu, przeznaczonego do protestu, urząd pocztowy dokonywa protestu na pozostałą, niezapłaconą część sumy dłużnej.

Dłużnik, który nie zapłaci sumy dłużnej z wekslu przeznaczonego do protestu w pierwszym dniu płatności w urzędzie pocztowym lub w pierwszym względnie drugim dniu płatności do rąk funkcjonarjusza pocztowego, przedstawiającego mu ten weksel do zapłaty, lecz dodatkowo w urzędzie pocztowym w drugim dniu wymagalności zapłaty po dokonaniu protestu, płaci oprócz sumy wekslowej także połowę opłaty taryfowej za sporządzenie protestu.

Dłużnik, który płaci sumę dłużną z wekslu w urzędzie pocztowym po sporządzeniu protestu, płaci także koszta protestu wraz z podatkiem komunalnym, w wysokości $\frac{1}{2}$% kwoty wekslowej, ulegającej zaprotestowaniu.

Kartki zleceniowe.

Zlecenie ściągnięcia roszczenia pieniężnego do 100 zł. bez dołączenia dokumentu wierzytelnościowego można poruczyć urzędowi pocztowemu za pomocą kartki zleceniowej.

Kartka zleceniowa z przekazem lub bez przekazu jest płatnym drukiem pocztowym.

Kartek zleceniowych prywatnego nakładu używać nie wolno.

Jeżeli kwota zlecenia ma być przekazana za pomocą blankietu nadawczego P. K. O., nadawca winien z kartką zleceniową spiąć niewypełniony co do kwoty blankiet nadawczy P. K. O.

Kartki zleceniowe podlegają opłacie stemplowej według skali stemplowej, przepisanej dla rachunków.

Kartki zleceniowe winny być nadawane jako kartki polecone.

Termin podjęcia kartek zleceniowych obowiązuje taki sam, jak przy listach zleceniowych.

Obrót zagraniczny

Polska przystąpiła 1 maja 1919 roku do Międzynarodowego Związku Pocztowego. Od tego czasu obowiązują polski Zarząd pocztowy przepisy ustalone na międzynarodowych kongresach pocztowych. Ostatni kongres odbył się w Sztokholmie w sierpniu 1924 r.

Przesyłki listowe.

Obrót pocztowy z Polski do zagranicy rozpoczął się w marcu 1919 r. po zakończeniu zbrojnego zatargu Polski z Czechosłowacją. Pocztę do zagranicy, zawartą w osobnych workach, kierowano przez Bogumin w Czechosłowacji i Wiedeń. Pierwsze takie odsyłki (zamknięte worki), sporządzane przez urząd pocztowy Warszawa 1 i Kraków 2, wysłano do Bogumina, amb. Bogumin — Praga 75, do Wiednia, Buchsu w Szwajcarji, Medjolanu i Paryża, przez Paryż do New Yorku i Londynu, a przez Wiedeń do Budapesztu, Białogrodu i Bukaresztu. Codziennie odchodziło 22 worków do zagranicy. Wolno było przesyłać tylko zwykłe listy i kartki pocztowe. Z przystąpieniem Polski do Międzynarodowego Związku Pocztowego ograniczenia te zniesiono. Odtąd rozwój ruchu pocztowego z zagranicą postępował w szybkiem tempie. Obecnie bezpośrednie odsyłki, t. j. zamknięte worki listowe, wysyłają polskie urzędy wymiany prawie do wszystkich ważniejszych zagranicznych urzędów pocztowych tak krajów europejskich jak i pozaeuropejskich, które sporządzają również takież odsyłki do Polski. Jedynie z Litwą nie ma dotąd wogóle wymiany poczty. Do samych Stanów Zjednoczonych Ameryki północnej odchodzi codziennie z Polski około 70 worków, zawierających około 600 kg. przesyłek listowych.

Ogólny obrót codzienny wynosi około 1600 worków czyli około 13.000 kg.

Ważniejszemi urzędami wymiany są urzędy pocztowe w Warszawie, Łodzi, Lwowie, Krakowie, Bielsku, Dziedzicach, Katowicach, Poznaniu, Bydgoszczy, Toruniu, Tczewie i Wilnie, oraz ambulanse w pociągach, dochodzących do stacyj granicznych Tczew, Chojnice, Piła, Zbaszyn, Hindenburg, Piotrovice w Czechosłowacji, Grigore Ghica Voda (Rumunja), Zdołbunów, Stołpce i Zemgale (Łotwa).

Przez Tczew odchodzą odsyłki do Gdańska oraz odsyłki do Ameryki Północnej, mające być przewożone statkami, kursującemi między Gdańskiem a New Yorkiem, przez Chojnice, Piłę, Zbąszyn i Hindenburg — odsyłki do Niemiec, Szwajcarji, Francji, Belgji, Holandji, Anglji, Danji, Szwecji i Norwegji, a także do Ameryki północnej i południowej, przez Piotrovice — odsyłki do Czechosłowacji i krajów południowej Europy oraz do Egiptu, Palestyny i Syrji, przez Grigore Ghica Voda — odsyłki do Rumunji, Bułgarji i Turcji a także odsyłki do Egiptu, Palestyny i Syrji, przewożone okrętami, odchodzącymi z Konstancy, przez Zdołbunów — odsyłki do Rosji południowej i Persji, przez Stołpce — odsyłki do Rosji środkowej i północnej, Finlandji, Syberji, Japonji i do Chin, wreszcie przez Zemgale — odsyłki do Łotwy i Estonji.

Do miejscowości, oddalonych od Warszawy około 1500 km, nadchodzą odsyłki z Polski trzeciego dnia, wliczając dzień odprawy odsyłki, do dalszych miejscowości w Europie — 4-go lub 5-go dnia, do Egiptu w 6 — 9-ciu dniach, do Ameryki północnej w 12 — 14, do Ameryki południowej w 18 — 25, do Japonji i Chin w 11 dniach.

W obrocie z Irakiem i Persją można nadawać przesyłki listowe za specjalną dopłatą, wynoszącą 30 gr. za list do 20 gram., 20 gr. za kartkę pocztową i 10 gr. za 50 gram. innych przesyłek listowych, do przewozu tychże samochodami z Bajrutu w Syrji do Bagdadu. Przesyłki te winny posiadać napis: Par automobil Beyrouth — Bagdad albo via Beyrouth — Bagdad.

(Według statystyki pocztowej z roku 1919 odprawiono z Polski do zagranicy 20.586.620, zaś z zagranicy otrzymano 30.575.880 przesyłek pocztowych; według ostatniej statystyki z roku 1926 odprawiono z Polski 50.790.096, a otrzymano z zagranicy 78.456.038 przesyłek pocztowych. Dane te rzucają jaskrawe światło na rozwój obrotu listowego z zagranicą od roku 1919 do roku 1926.)

Polska posiada ze względu na swoje geograficzne położenie wielkie znaczenie dla pocztowego ruchu tranzytowego. Przez Polskę przechodzi obecnie codziennie w różnych kierunkach około 1.000 worków z przesyłkami listowemi o wadze około 20.000 klg.

Listy z podaną wartością.

Listy z podaną wartością w obrocie z zagranicą dopuszczono 1-go sierpnia 1922 r.

Wysokość podanej wartości może wynosić 5.000 franków w złocie; jednak nie wszystkie kraje dopuszczają tę wysokość. Wymiana odbywa się prawie ze wszystkiemi krajami, należącemi do Międzynarodowego Związku Pocztowego z wyjątkiem Stanów Zjednoczonych Ameryki północnej i Kanady.

Wymiana listów wartościowych wzrosła z biegiem czasu nadzwyczajnie z powodu braku ogólnego ruchu przekazowego w obrocie z zagranicą.

(W roku 1922 odeszło z Polski do zagranicy 690 listów wartości 168.844 marek polskich, zaś nadeszło 35.496 listów wartości 14,043,389 mk. pol.; w roku 1926 odeszło z Polski 61.490 listów wartości 36.415.402 zł. a nadeszło 1.394.736 listów wartości 356.211.466 zł.

Świadczy to o wielkim rozwoju w ciągu kilku lat tego działu służby pocztowej.

Tranzytem przez Polskę przeszło w roku 1926 6.864 listów wartościowych.)

Przekazy pocztowe.

Obrót przekazów pocztowych utrzymuje się we wzajemnym obrocie między Polską a Francją, Terytorjum Sarry, Kanadą i Stanami Zjedn.

Obrót przekazowy z Francją i Terytorjum Sarry zaprowadzono 1-go maja 1922 r., ze Stanami Zjedn. dnia 1-go września 1923, a z Kanadą — dnia 1-go sierpnia 1924 r.

Jednym przekazem można przesłać do Francii i Terytorium Sarry 250 zł., do Kanady 500 zł., a do Stanów Zjedn. 1000 zł.

Ogólnego obrotu przekazowego ze wszystkiemi krajami nie wprowadzono z powodu częstych zmian

wartości waluty tak w Polsce jak i zagranicą i z powodu ograniczeń walutowych przy wysyłaniu pieniędzy z kraju.

Ponieważ przyczyny te są powoli usuwane, należy oczekiwać niebawem podjęcia ogólnego obrotu przekazowego z zagranicą.

(W roku 1926 nadano w Polsce do zagranicy 2.009 przekazów wartości 369.169 zł., zaś nadeszło do Polski 322.515 przekazów wartości 32.315.351 zł.)

Paczki pocztowe.

Obrót paczkowy z Polski do zagranicy wprowadzono z dniem 1-go stycznia 1922 r., najpierw z Czechosłowacją, Austrją, Szwajcarją i Anglją, zaś od 1-go lutego 1922 r. ze wszystkimi krajami z wyjątkiem Stanów Zjedn. Am. północnej i Kanady, z któremi ruch paczkowy rozpoczął się 1-go grudnia 1922 r. względnie z Kanadą 27 kwietnia 1927 r.

Obecnie utrzymuje Polska wymianę paczek ze wszystkiemi krajami europejskiemi i poza-europejskiemi z wyjątkiem Litwy.

Paczki można nadawać jako zwykłe lub jako paczki z podaną wartością. Podana wartość nie może przekraczać 1000 fr. w złocie. Paczki pilne za potrójną opłatą od wagi można wysyłać do Austrji, Czechosłowacji, Danji i Niemiec. W obrocie ze Stanami Zjednoczonemi i z Kanadą są dopuszczone jedynie paczki bez podanej wartości, albowiem odnośne Zarządy pocztowe za paczki te nie ponoszą odpowiedzialności. Waga paczki nie powinna przekraczać zasadniczo 10 kg. W obrocie z Austrją, Bułgarją, Czechosłowacją, Danją, Estonją, Finlandją, Jugosławją, Łotwą, Norwegją, Rumunją, Szwajcarją, Szwecją i Węgrami są dozwolone paczki do 20 kg., niektóre kraje dopuszczają pczki tylok do 5 kg. Bliższe szczegóły co do warunków przewozu paczek do zagranicy są zawarte w Taryfie paczkowej, wydanej dla urzędów pocztowych przez Ministerstwo Poczt i Telegrafów w styczniu 1928 r.

(Obrót paczkowy nie wykazuje od jego wprowadzenia, t. j. od roku 1922, znacznego wzrostu, pozostając prawie w tych samych granicach.

Według statystyki odeszło z Polski w roku 1922 316.880 paczek pocztowych, a nadeszło 77.221; w roku 1926 odeszło 258.336 paczek, a nadeszło 747. 050.

Tranzytem przez Polskę przeszło w roku 1926 35.148 paczek).

Inne działy międzynarodowej służby pocztowej.

Wymiana pudełek z podaną wartością, przesyłki za pobraniem, zlecenia pocztowe, prenumerata czasopism, pocztowe przelewy pieniężne nie są jeszcze zaprowadzone przeważnie z tych przyczyn, które przeszkadzały w wprowadzeniu ogólnego ruchu przekazowego.

——— o ———

Polski Zarząd pocztowy zawarł z niektóremi krajami, a mianowicie z Czechosłowacją, Austrją, Węgrami i Rumunją specjalne umowy pocztowe, mające na celu obniżenie opłat przesyłek we wzajemnym obrocie.

Przewóz morski przez Gdańsk.

Przez przyznanie Polsce w Traktacie Wersalskim używania portu gdańskiego polski Zarząd pocztowy otrzymał pierwszy raz w historji poczty polskiej możność bezpośredniego wysyłania statkami, odchodzącemi z Gdańska, poczty polskiej do krajów zamorskich.

Przewóz ten rozpoczął się faktycznie 1921 r. wysyłaniem przez Zarząd pocztowy Stanów Zjedn. Am. północnej paczek pocztowych do Polski. Właściwy regularny przewóz poczty statkami morskiemi zorganizowano przy końcu roku 1922 na mocy umowy, zawartej dnia 13 listopada 1922 r. przez Ministerstwo P. i T. ze „Zjednoczoną Korporacją Bałtycką" w Londynie w sprawie przewozu poczty polskiej przez Gdańsk do New Yorku. Pierwszy transport z paczkami do Ameryki odpłynął z Gdańska 8 grudnia 1922 r. Podróż morska z Gdańska do New Yorku trwała 14 dni. Korporacja Bałtycka zwana obecnie „Wschodnio-Azjatycką Kompanją", Bałtycko Amerykańska Linja, której siedziba znajduje się w Kopenhadze, zaś filja w Warszawie, przewozi dotąd pocztę polską, a mianowicie paczki i odsyłki listowe do New Yorku, zaś tylko paczki do Kanady i Danji.

W roku 1924 zawarło M-stwo P. i T. drugą umowę co do przewozu morskiego poczty z przedsiębiorstwem: Zjednoczone T-wo Okrętowe w Kopenhadze, filja w Warszawie, które przewozi pocztę polską również do Ameryki północnej i do Danji.

Przewóz do Ameryki statkami obydwóch Towarzystw odbywa się przeciętnie trzy razy miesięcznie, przewóz paczek do Danji — raz w tygodniu.

Oprócz tych przedsiębiorstw przewozi drogą morską raz na tydzień paczki do Anglji i z Anglji „Towarzystwo Okrętowe Ellerman-Wilson" zaś w obrocie ze Szwecją i Norwegją sztokholmskie „Towarzystwo Okrętowe Svea" i „T-wo Okrętowe Ossian Olsson". Przewozy te odbywają się na koszt Zarządu pocztowego angielskiego wzgl. szwedzkiego.

Paczki w obrocie z Anglją, Stanami Zjedn. i z Kanadą są przewożone wyłącznie drogą morską przez Gdańsk; paczki w obrocie z Danją, Norwegją i Szwecją mogą być przewożone bądź przez Niemcy bądź przez Gdańsk.

Przewiduje się przewóz paczek przez Gdańsk także doAmeryki południowej statkami łączącemi bezpośrednio Gdańsk z portami Rio-de-Janeiro w Brazylji i Buenos-Aires w Argentynie.

Pocztowa komunikacja lotnicza.

Komunikację lotniczą w Polsce utrzymują przedsiębiorstwa prywatne, koncesjonowane przez Ministerstwo Komunikacji. Każde przedsiębiorstwo żeglugi powietrznej jest obowiązane na mocy art. 45 ustawy o poczcie, telegrafie i telefonie z dnia 3 czerwca 1924 r. (Dz. U. R. P, N. 58 poz, 584) przewozić przesyłki pocztowe.

Pierwszą komunikację lotniczą pocztową zaprowadzono 12 kwietnia 1921 r. na przestrzeni Warszawa — Praga — Strasburg — Paryż na podstawie umowy zawartej przez Min. P. i T. z franko-rumuńskiem Towarzystwem Żeglugi Powietrznej z siedzibą w Paryżu, zwane obecnie Międzynarodowe T-wo Żeglugi Powietrznej. Linja powietrzna tego T-wa biegnie obecnie nietylko do Francji, lecz także przez Pragę — Wiedeń — Budapeszt — Białogród (Bel-

grad) — Bukareszt i Konstantynopol (Stambuł) wzgl. przez Białogród — Sofję — Konstantynopol. Przeloty między Warszawą a Paryżem odbywają się na wiosnę i w jesieni z powodu krótkiej pory dziennej w dwóch dniach, zaś w lecie w jednym dniu.

Dnia 5 września 1922 r. rozpoczęto pierwszą komunikację pocztową na przestrzeni Warszawa — Lwów na podstawie umowy zawartej przez M-stwo P. i T. ze Spółką Polska Linja Lotnicza „Aerolloyd", zwaną obecnie „Aerolotem" z siedzibą w Warszawie. Spółka ta utrzymywała z końcem roku 1927 komunikację lotniczą między Gdańskiem — Warszawą i Lwowem, Warszawą — Krakowem i Wiedniem, Warszawą — Krakowem — Bernem w Czechosłowacji i Wiedniem, Krakowem i Lwowem oraz między Warszawą a Łodzią. Długość linji powietrznych Sp. Aerolot w Polsce wynosiła w tym czasie 1639 kl. (w roku 1922 — 605 kl.)

Trzeciem przedsiębiorstwem, koncesjonowanem w Polsce jest Spółka akc. Aero w Poznaniu, eksploatująca komunikację linji powietrznych między Poznaniem a Warszawą (300 kl.). Na przytoczonych linjach powietrznych odbywa się komunikacja lotnicza przez cały rok z małemi przerwami w porze zimowej. Czas przelotu między dwoma punktami wewnątrz kraju wynosi 2—3 godziny, w obrocie z zagranicą jest on różny i zależny od pory roku.

Drogą powietrzną przewozi się za osobną dopłatą wszelkiego rodzaju przesyłki listowe, w obrocie wewnętrznym i z Gdańskiem także paczki.

Każda przesyłka lotnicza (także adres pomocniczy) winna być zaopatrzona po stronie adresowej w napis kolorowy „Lotnicza", w obrocie zagranicznym „Par avion".

Jeśli miejsce przeznaczenia przesyłki lotniczej leży poza linją lotniczą, wówczas podaje się na przesyłce (adresie pomocniczym) ostatni port lotniczy, dokąd przesyłka ma być skierowana samolotem.

Odnośny napis winien opiewać: „Samolotem z do (nazwa portu lotniczego), po francusku „Par avion de à

Przesyłki lotnicze winny być całkowicie opłacane; przesyłki nieopłacone i niedostatecznie opłacone przesyła się zwykłą drogą pocztową.

Opłata za przesyłki lotnicze składa się:

a) z opłaty pocztowej,
b) z opłaty dodatkowej,
c) z opłaty za przewóz lotniczy.

Opłatę pocztową punkt a) pobiera się według taryfy pocztowej.

Opłata dodatkowa, punkt b), wynosi 20 groszy od każdej przesyłki, z wyjątkiem czasopism. Przy czasopismach pobiera się tytułem opłaty dodatkowej 5 gr. od czasopisma do wagi 100 gr. a 10 gr. od czasopisma o wadze ponad 100 gr.

Przesyłki lotnicze, nadane jako przesyłki pośpieszne, nie podlegają opłacie, wymienionej w punkcie b).

Opłata za przewóz lotniczy, punkt c), równa się obecnie zwykłej opłacie pocztowej krajowej lub zagranicznej, a przy paczkach, przewożonych narazie tylko na linjach krajowych i do Gdańska przez Sp. Akc. „Aerolot", — podwójnej kwocie zwykłej opłaty paczkowej w odnośnej relacji.

Wszystkie opłaty za przesyłki lotnicze listowe, podane w punktach a), b) i c), winny być uiszczane znaczkami pocztowemi, wszystkie zaś opłaty za paczki lotnicze — gotówką.

Postanowienie powyższe nie odnosi się do przesyłek listowych władz i urzędów, którym przysługuje prawo ryczałtowania opłat pocztowych w obrocie wewnętrznym, oraz do czasopism, opłacanych ryczałtem. Za przesyłki te, nadane do przewozu samolotami, uiszcza się znaczkami pocztowemi tylko opłaty, wskazane w punktach b i c).

Czasopisma, opłacane ryczałtowo, uważa się w obrocie tak wewnętrznym, jak i z zagranicą, za zwykłe druki, a więc opłatę za przewóz lotniczy oblicza się według stawek taryfowych za druki zwykłe, wysyłane do odnośnej miejscowości.

Zwykłe przesyłki listowe można wrzucać do skrzynek pocztowych, przeznaczonych specjalnie dla poczty lotniczej.

Przesyłki, podlegające ryczałtowaniu i rejestracji, lub nie nadające się do wrzucenia do skrzynek pocztowych, oraz w miejscowościach, w których niema specjalnych skrzynek do poczty lotniczej, należy nadawać przy okienku w urzędzie pocztowym.

Przesyłki lotnicze, opłacone i oznaczone jako takie, są doręczane w miejscowym okręgu bezzwłocznie przez umyślnych posłańców w sposób przepisany.

Zarząd pocztowy odpowiada za przesyłki lotnicze według ogólnych przepisów pocztowych.

W razie niewykonania przewozu przesyłek samolotem przysługuje nadawcom tych przesyłek prawo żądania zwrotu opłat za przewóz lotniczy, o ile przesyłka nadejdzie do końcowej stacji lotniczej później, niżby to miało miejsce przy przewozie koleją.

Od 15 maja 1927 r. przewozi się drogą powietrzną między Warszawą a Krakowem, Lwowem, Łodzią, Gdańskiem i Wiedniem zwykłą pocztą szczególniej listy, kartki pocztowe i gazety, pozostałe w urzędach pocztowych w Warszawie, Lwowie, Krakowie i Łodzi po odejściu ostatniego pociągu kolejowego z pocztą a przed odejściem samolotów; wskutek tego poczta przedewszystkiem gazety, zgromadzone w tym czasie w przytoczonych urzędach pocztowych, nie doznają opóźnienia. Za przewóz ten nie pobiera się od nadawców żadnej dodatkowej opłaty.

W roku 1927 przebywały samoloty w Polsce w porze letniej codziennie z wyjątkiem niedziel, o ile ruch nie był tamowany przez niesprzyjające komunikacji lotniczej stosunki atmosferyczne, około 4.400 kl. (700 kl. w roku 1921).

O postępie rozwoju pocztowej komunikacji lotniczej w Polsce świadczy ilość odbytych przelotów z pocztą i przebytych kilometrów w latach 1921 — 1926.

Lotów odbyło się roku	1921	245	przebyto km.	85.750
" " " "	1922	637	" "	165.114
" " " "	1923	702	" "	231.614
" " " "	1924	1.024	" "	396 990
" " " "	1925	2.074	" "	634.983
" " " "	1926	2.445	" "	727.919

W pierwszych dniach września 1926 roku odbyła się w Hadze pierwsza konferencja zarządów pocztowych celem uregulowania przewozu poczty drogą powietrzną.

Na konferencji tej uchwalono następujące zasadnicze sprawy:
1) Opłata dodatkowa za przewóz powietrzny przesyłek listowych nie powinna przekraczać 25 centymów, wyrażonych w złocie, za każde 20 gramów i 1000 kilometrów,
2) każde przedsiębiorstwo żeglugi powietrznej otrzymuje od zarządu pocztowego za przewóz przesyłek listowych 6 cent. w złocie za każde 100 gr. wagi i 100 klm.,
3) każdy zarząd pocztowy, korzystający z obcych linij powietrznych, płaci obcemu zarządowi 6 i pół cent. w złocie za każde 100 gr. wagi i 100 klm.,
4) wzajemny przewóz przesyłek listowych i paczek na wszystkich linjach powietrznych jest zagwarantowany,
5) przedsiębiorstwa lotnicze zobowiązały się pobierać za przewóz paczek pocztowych najwyżej opłaty, stosowane przy przewozie zwykłych towarów.

Przytoczone zasady będą stosowane tymczasowo przez zarządy pocztowe, które je przyjęły w roku 1928 i 1929. W roku 1929 na ogólnym kongresie pocztowym, który się odbędzie w Londynie, zostanie sprawa przewozu powietrznego poczty ponownie uregulowana na podstawie doświadczeń, osiągniętych w roku 1928.

I. TARYFA POCZTOWA*)

Przesyłki listowe.

Rodzaj przesyłki	Obrót wewnętrzny i z Wolnem Miastem Gdańskiem Waga — wymiary — inne warunki	groszy	Obrót zagraniczny Waga — wymiary — inne warunki	groszy
1) Listy				
a) prywatne	do wagi 20 g.	25	do wagi 20 g.	50
	ponad 20 do 250 g.	50	za każde dalsze 20 g.	30
	„ 250 „ 500 g.	80	Do Austrji, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier	
b) urzędowe	do wagi 20 g.	25		
	ponad 20 do 250 g.	50	do wagi 20 g.	40
	„ 250 „ 2000 g.	70	za każde dalsze 20 g.	30
	Wymiary: 45 cm. w każdym kierunku; rulony: 75 cm. długości, 10 cm. średnicy		Najwyższa dopuszczalna waga: 2 kg. Wymiary jak w obrocie wewnętrznym.	
2) Kartki pocztowe	pojedyńcze	15	pojedyńcze lub za każdą część kartki	
	z odpowiedzią	30	z opłaconą odpowiedzią	30
			Do Austrji, Czechosłowacji Rumunji i Węgier:	25
	Wymiary: najmniejsze 10 × 7 cm. największe 15 × 10,5 cm.		Wymiary jak w obrocie wewnętrznym.	
3) Druki	do wagi 25 g.	5	za każde 50 kg.	10
	ponad 25 do 50 g.	10		
a) prywatne	„ 50 „ 100 g.	15		
	„ 100 „ 250 g.	25		
	„ 250 „ 500 g.	50		
	„ 500 „ 1000 g.	60		
	„ 1000 „ 2000 g. (tylko pojedyńczo wysyłane tomy)	70		
b) urzędowe	do wagi 25 g.	5		
	ponad 25 do 50 g.	10		
	„ 50 „ 100 g.	15		
	„ 100 „ 250 g.	25		
	„ 250 „ 2000 g.	40		
	Wymiary jak dla listów		Najwyższa waga: 2 kg. Waga pojedyńczo wysyłanych tomów może wynosić 3 kg. Wymiary jak dla listów	

*) Rozp. Min. Poczt i Telegrafów z dn. 16-XI 1927 r. (Dzien. Urzędowy Min. Poczt i Telegrafów z dn. 24.XI 1927 Nr. 37).

Rodzaj przesyłki	Obrót wewnętrzny i z Wolnem Miastem Gdańskiem Waga — wymiary — inne warunki	groszy	Obrót zagraniczny Waga — wymiary — inne warunki	groszy
4) Druki dla ociemniałych	do wagi 5000 g.	5	za każde 1000 g. . . . . Do Austrji, Czechosłowacji i Węgier do wagi 3000 g.	5 5
	Wymiary jak dla listów		Najwyższa waga: 3 kg. Wymiary jak dla listów.	
5) Papiery handlowe	do wagi 250 g. . . . . ponad 250 do 500 g. . . . . . . „ 500 „ 1000 g.	25 50 60	za każde 50 kg. . . . . najmniej	10 50
	Wymiary jak dla listów		Najwyższa waga 2 kg Wymiary jak dla listów	
6) Próbki towarów	do wagi 250 g. . . . . ponad 250 do 500 g.	25 50	za każde 50 kg. . . . . najmniej	10 20
	Wymiary: 45 × 20 × 10 cm.; rulony: 45 cm. długości, 15 cm. średnicy		Najwyższa waga 500 g. Wymiary jak w obrocie wewnętrznym.	
7) Przesyłki mieszane (druki, próbki towarów, papiery handlowe)	do wagi 250 g. . . . . ponad 250 do 500 g. . . . . . . „ 500 „ 1000 g.	25 50 60	za każde 50 g. . . . . najmniej jednak . . . . jeżeli przesyłka składa się z druków i próbek towarów; w innych wypadkach najmniej	10 20 50
	Waga i wymiary poszczególnych części składowych przesyłki nie mogą przekraczać norm przepisanych dla każdej z tych części.		Najwyższa waga ogólna 2 kg. Inne warunki jak w obrocie wewnętrznym.	
8) Czasopisma a) prenumerowane za pośrednictwem poczty	*I. Opłata za przesłanie i doręczenie.* Za każdy egzemplarz do wagi 25 g. . . . . ponad 25 do 50 g. . . . . . „ 50 „ 100 g. . . . . . „ 100 „ 250 g. . . . . . „ 250 „ 500 g. . . . . . „ 500 „ 1000 g. . . . . . „ 1000 „ 2000 g. . . . . . Za czasopisma wychodzące 2 razy dziennie lecz rozsyłane raz dziennie oblicza się należytość według łącznej wagi obydwu numerów. *II. Należytość manipulacyjna.* Za czasopisma, wychodzące pięć razy na tydzień lub częściej — od każdego egzemplarza abonowego czasopisma — miesięcznie . . . . Za czasopisma, wychodzące rzadziej niż 5 razy na tydzień, od każdego wysłanego numeru abonowanego czasopisma . . . . Obie powyższe opłaty, podane w zaokrąglonej jednej kwocie w cenniku czasopism, pobiera się zgóry przy zamawianiu czasopism. Za przesyłanie zaległych egzemplarzy za bieżący najkrótszy dla danego czasopisma okres prenumeraty nie pobiera się żadnej dodatkowej opłaty.	 0,9 1,— 2,— 2,25 4,5 6,— 9,— 10 1/2		
b) przekazywane przez wydawców	Opłatę wskazaną pod I. pobiera się ryczałtem zgóry za zgłoszony dozwolony okres prenumeraty.		za każde 50 g. . . . . Do Argentyny, Belgji, Bułgarji, Estonji, Francji, Holandji, Kuby, Luksemburga, Łotwy, Portugalji, Rumunji, Terytorjum Sarry i Królestwa Serbów, Kroatów i Słoweńców: za każde 50 g.	10

Rodzaj przesyłki	Obrót wewnętrzny i z Wolnem Miastem Gdańskiem — Waga — wymiary — inne warunki	groszy	Obrót zagraniczny — Waga — wymiary — inne warunki	groszy
			Do Austrji, Czechosłowacji i Węgier— jak w obrocie wewnętrznym. Waga i wymiary, jak dla druków.	
Dodatki do czasopism	a) Dodatki zwyczajne dołączone do jednego egzemplarza czasopisma nie podlegają opłacie, jeżeli waga pojedyńczego dodatku lub wszystkich dodatków łącznie nie przekracza 100 g.			
	Dodatki zwyczajne			
	ponad 100 do 250 g.	4,5		
	„ 250 „ 500 g.	9,—		
	„ 500 „ 1000 g.	12,—		
	Dołączone do czasopism przez wydawcę blankiety wpłat P. K. O. i przekazy pocztowe na wznowienie prenumeraty wolne są od opłaty.			
	b) Za dodatki nadzwyczajne dołączone do jednego egzemplarza czasopisma pobiera się przy nadaniu 60% taryfowej opłaty dla druków prywatnych odpowiedniej wagi (poz. 3-a).			

LISTY WARTOŚCIOWE

A. *Obrót wewnętrzny.*

1. Listy wartościowe prywatne i urzędowe:

a) apłata za list polecony odpowiedniej wagi;

b) należytość asekuracyjna za każde 100 złotych podanej wartości lub ich część 10 gr.

c) opłata dodatkowa bez względu na wagę lub wysokość podanej wartości 10 „

Za listy wartościowe, prywatne i urzędowe, nadawane w stanie otwartym i po przeliczeniu zamykane pod kontrolą urzędu pocztowego, pobiera się ponadto należytość manipulacyjną w wysokości 100% należytości asekuracyjnej.

Wartość podana nie może przekraczać przy listach prywatnych — 10.000 zł., przy listach kładz i urzędów państwowych — 100.000 zł.

2. Listy wartościowe Banku Polskiego oraz kas i urzędów skarbowych z dotacjami i nadmiarami kasowemi:

a) opłata za list polecony odpowiedniej wagi;

b) należytość asekuracyjna:

do 1.000 zł. podanej wartości 50 gr.
„ 5.000 „ „ „ 100 „
„ 10.000 „ „ „ 200 „
za każde dalsze 10.000 zł. 200 „

c) opłata dodatkowa bez względu na wagę lub wysokość podanej wartości 10 „

Wysokość podanej wartości nieograniczona.

Zniżona należytość asekuracyjna ma zastosowanie również do listów wartościowych w obrocie wzajemnym kas i urzędów skarbowych z zawartością znaczków stemplowych, oraz do listów wartościowych, nadawanych przez Główny Urząd Statystyczny pod adresem urzędów celnych z zawartością znaczków statystycznych.

3. W polskim urzędzie pocztowym Gdańsk 1 za listy wartościowe pobiera się:

a) opłatę za list polecony odpowiedniej wagi;

b) należytość asekuracyjną za każde 300 złotych podanej wartości lub ich część 5 gr.
najmniej jednak 10 „

Wysokość podanej wartości, jak pod 1) i 2).

B. *Obrót z Wolnem Miastem Gdańskiem.*

Za listy wartościowe pobiera się:

a) opłatę za list polecony odpowiedniej wagi (jak w obrocie wewnętrznym);

b) należytość asekuracyjną za każde 300 złotych podanej wartości lub ich część 50 gr.

c) opłatę dodatkową bez względu na wagę lub wysokość podanej wartości 10 „

Wartość podana nie może przekraczać 10.000 zł.

C. *Obrót zagraniczny*

(z wyjątkiem W. M. Gdańska).

Za listy wartościowe pobiera się:

a) opłatę za list polecony odpowiedniej wagi;

b) należytość asekuracyjną za każde 300 złotych podanej wartości lub ich część 50 gr.

Wartość podana nie może przekraczać 5.000 franków w złocie, względnie ich równowartości w złotych, o ile w obrocie z niektóremi krajami nie obowiązuje kwota niższa.

PACZKI.

A. *Obrót wewnętrzny.*

1. Paczki prywatne i urzędowe:

a) opłata od wagi:

	do 1 kg.	100 gr.
ponad 1	„ 5 „	200 „
„ 5	„ 10 „	300 „
„ 10	„ 15 „	500 „
„ 15	„ 20 „	600 „

b) opłata dodatkowa bez względu na wagę paczki 10 „

2. Paczki kas i urzędów skarbowych z dotacjami i nadmiarami kasowemi:

a) opłata od wagi:

	do 20 kg. — jak pod 1 a).	
ponad 20	„ 25 „	700 „
„ 25	„ 30 „	800 „

b) opłata dodatkowa bez względu na wagę paczki 10 „

3. Paczki Banku Polskiego i jego Oddziałów z monetą brzęczącą:

a) opłata od wagi:

	do 20 kg. — jak pod 1 a).	
ponad 20	„ 30 „	800 „
„ 30	„ 40 „	1000 „
„ 40	„ 50 „	1200 „
„ 50	„ 60 „	1400 „

b) opłata dodatkowa bez względu na wagę paczki 10 „

4. Paczki, zawierające urzędowe wydawnictwa polskie i zagraniczne (Dz. U. R. P. Nr. 30 z 1923 r., poz. 186) lub podręczniki szkolne (Dz. U. R. P. Nr. 109 z 1923 r., poz. 859):

a) opłata od wagi:

	do 1 kg.	50 gr.
ponad 1	„ 5 „	100 „
„ 5	„ 10 „	150 „
„ 10	„ 15 „	250 „
„ 15	„ 20 „	300 „

b) opłata dodatkowa bez względu na wagę paczki 10 „

5. Paczki ochronne:

a) opłata od wagi o 50% wyższa od odpowiedniej opłaty, jak pod 1a), 2a), 3a) i 4a);

b) opłata dodatkowa bez względu na wagę paczki 10 „

6. Paczki wartościowe prywatne i urzędowe:

a) opłata od wagi, jak pod 1 a), 4 a) i 5 a);

b) należytość asekuracyjna za każde 100 złotych podanej wartości lub ich część 10 „

c) należytość manipulacyjna:

do 100 zł. podanej wartości 20 „

ponad 100 zł. podanej wartości 40 „

d) opłata dodatkowa bez względu na wagę lub wysokość podanej wartości 10 „

Wartość podana nie może przekraczać przy paczkach prywatnych — 10.000 zł., przy paczkach władz i urzędów państwowych — 100.000 zł.

7. Paczki wartościowe Banku Polskiego oraz kas i urzędów skarbowych z dotacjami i nadmiarami kasowemi:

a) opłata od wagi, jak pod 2 a), 3 a) i 5 a);

b) należytość asekuracyjna:

do 1.000 zł. podanej wartości	50 gr.
„ 5.000 „ „ „	100 „
„ 10.000 „ „ „	200 „
za każde dalsze 10.000 zł.	200 „

c) opłata dodatkowa bez względu na wagę lub wysokość podanej wartości 10 „

Wysokość podanej wartości nieograniczona.

Zniżona należytość asekuracyjna ma zastosowanie również do paczek wartościowych w obrocie wzajemnym kas i urzędów skarbowych z zawartością znaczków stemplowych, oraz do paczek wartościowych, nadawanych przez Główny Urząd Statystyczny pod adresem urzędów celnych z zawartością znaczków statystycznych.

8. W polskim urzędzie pocztowym Gdańsk 1 obowiązują dla paczek opłaty i należytości, ustalone w niniejszym rozdziale dla poszczególnych rodzajów paczek, z wyjątkiem opłaty dodatkowej pod 1 b), 2 b), 3 b), 4 b), 5 b), 6 b) i 7 c).

B. *Obrót zagraniczny i z Wolnem Miastem Gdańskiem.*

1. Paczki bez podanej wartości:

Opłaty od wagi, podane w zagranicznej taryfie paczkowej we frankach i centymach, przelicza się na złote i grosze według ustalonego kursu franka złotego.

Za paczki ochronne, pobiera się normalną opłatę od wagi zwiększoną o 50%.

Za paczki pilne, pobiera się opłatę specjalną w wysokości potrójnej opłaty od wagi.

2. Paczki z podaną wartością:

a) opłata od wagi, jak pod 1);

b) należytość asekuracyjna za każde 300 franków złotych lub ich część 50 centymów

c) należytość ekspedycyjna od każdej paczki 50 „

Wartość podana nie może przekraczać 1000 franków w złocie, względnie ich równowartości w złotych, o ile w obrocie z niektóremi krajami nie obowiązuje kwota niższa.

PRZEKAZY POCZTOWE.

A. *Obrót wewnętrzny.*

1. Przekazy pocztowe zwykłe, pobraniowe i zleceniowe:

a)	do 10 zł.	15 gr.
ponad 10	„ 25 „	30 „
„ 25	„ 50 „	45 „
„ 50	„ 100 „	65 „
„ 100	„ 250 „	90 „
„ 250	„ 500 „	130 „
„ 500	„ 750 „	175 „
„ 750	„ 1000 „	215 „

Przy zleceniach pocztowych, ponad 1.000 zł. przekazywanych zapomocą blan-

kietu nadawczego P. K. O., pobiera się oprócz opłaty wyżej podanej za przekaz do 1.000 zł. nadto — za każde dalsze 500 zł. lub ich część po 50 gr.

b) opłata dodatkowa bez względu na wysokość przekazanej kwoty 5 „

W polskim urzędzie pocztowym Gdańsk 1 pobiera się tylko opłaty pod a).

2. Przekazy telegraficzne:

a) opłaty jak pod 1);

b) należytość manipulacyjna za sporządzenie telegramu przekazowego 20 „

c) należytość telegraficzna za telegram przekazowy i ew. korespondencję osobistą;

d) należytość za pośpieszne doręczenie, o ile nie chodzi o przekazy adresowane poste restante lub do miejscowości, należącej do zamiejscowego okręgu doręczeń.

B. *Obrót zagraniczny.*

	do 100 zł.	80 gr.
ponad	100 „ 200 „	130 „
„	200 „ 300 „	180 „
„	300 „ 400 „	230 „
„	400 „ 500 „	280 „
„	500 „ 600 „	330 „
„	600 „ 700 „	380 „
„	700 „ 800 „	430 „
„	800 „ 900 „	480 „
„	900 „ 1000 „	530 „

Obrót przekazowy wprowadzono dotychczas z Francją, Terytorjum Sarry, Kanadą i Stanami Zjednoczonemi Ameryki.

Kwota przekazu nie może przekraczać.

do Francji	250	złotych
„ Terytorjum Sarry	250	„
„ Kanady	500	„
„ Stanów Zjednoczon. Ameryki	1000	„

Specjalne opłaty pocztowe w górnośląskiej części województwa śląskiego.

Uwaga: Opłaty pod 2 a), 3), 5) i 6) obowiązują także w województwie poznańskiem i pomorskiem.

1) Za doręczenie pośpieszne w obrocie wewnętrznym G. Śląska i w obrocie z innemi dzielnicami Polski uiszcza nadawca:

a) za przesyłki listowe w miejscowym okręgu doręczeń 80 gr.

za przesyłki listowe w zamiejscowym okręgu doręczeń urzędu nadawczego (tylko w obrocie wewnętrznym G. Śląska) rzeczywiste koszta posłańca, najmniej jednak 80 „

w zamiejscowym okręgu doręczeń innego urzędu (tylko w obrocie wewnętrznym G. Śląska) 100 „

b) za paczki w miejscowym okręgu doręczeń niezależnie od należytości za doręczenie 80 „

w zamiejscowym okręgu doręczeń urzędu nadawczego (tylko w obrocie wewnętrznym G. Śląska) niezależnie od należytości za doręczenie, rzeczywiste koszta posłańca, najmniej jednak 80 „

w zamiejscowym okręgu doręczeń innego urzędu (tylko w obrocie wewnętrznym G. Śląska) 100 „

2) Za wystawienie:

a) legitymacji pocztowej 100 „

b) karty składowej 50 „

3) Miesięczna należytość za sprawdzenie upoważnienia zgłaszającego się po odbiór przesyłek pocztowych na podstawie specjalnej umowy 200 „

4) Za kredytowanie opłat pocztowych, za późniejszem rozliczeniem, miesięcznie 300 „

5) Za bagaż podróżujących pocztą do do 10 klm.:

a) do 10 klm. 50 „

b) ponad 10 klm. 100 „

od 10 kg. do 20 kg.:

a) do 10 klm. 100 „

b) ponad 10 klm. 150 „

6) Za jazdę pocztą od kilometra 50 „

II. TARYFA TELEGRAFICZNA

A. Obrót wewnętrzny.

Pozycja	Przedmiot	Należytości groszy	Objaśnienia
1	Za telegramy miejscowe i zamiejscowe (państwowe i prywatne) zwykłe: opłata od wyrazu . . . . Nadto od każdego telegramu zasadnicza opłata .	 15 50	Kolejowe urzędy telegraficzne w miejscowościach, gdzie znajdują się także państwowe urzędy telegraficzne pobierają dodatkową należytość, którą ustala każdocześnie Min. Kominikacji. Telegramy państwowe (S) muszą mieć podpis i pieczęć urzędu wysyłającego.
2	Za telegramy prywatne pilne = D = opłata od wyrazu . . . . Nadto od każdego telegramu zasadnicza opłata .	 45 50	Telegramy pilne do stacyj kolejowych nie są dopuszczone.

Pozycja	Przedmiot	Należytości groszy	Objaśnienia
3	Za zapłaconą odpowiedź = RPx = opłata w dowolnej wysokości		Przy płatnej wskazówce = RP = oznacza się kwotę wpłaconą na odpowiedź w złotych i groszach, np. RP 1.55, RP 2.00, RP 3.50 i t. d. W granicach podanej kwoty może być nadana odpowiedź jako telegram zwykły lub pilny. Jeżeli należytość za odpowiedź przewyższa kwotę zgóry wpłaconą, nadawca odpowiedzi dopłaca różnicę. Kupon na odpowiedź może być wykorzystany w ciągu sześciu miesięcy licząc od następnego dnia po jego wystawieniu.
4	Za telegramy prasowe: opłata od wyrazu . . . . Nadto od każdego telegramu zasadnicza opłata .	 8 25	Telegramy prasowe oznacza się przed adresem płatną wskazówką służbową „Presse". W telegramach prasowych dopuszczona jest tylko płatna wskazówka służbowa = TMx =.
5	Za telegramy prasowe Polskiej Agencji Telegraficznej: opłata od wyrazu . . . . Nadto od każdego telegramu zasadnicza opłata .	 3 25	Inne warunki jak pod 4.
6	Za telegramy listowe = LT = opłata od wyrazu . . . . najmniej jednak za 20 wyrazów, t. j. . . . . . Nadto od każdego telegramu zasadnicza opłata .	 8 160 25	Płatną wskazówkę służbową = LT = umieszcza się przed adresem. Tekst telegramu listowego musi być zredagowany w języku jawnym. Telegramy listowe mogą być nadawane we wszystkich urzędach telegraficznych i o każdej porze. Ze szczególnych wskazówek służbowych dopuszczone są = RP = i = poste restante =. Pobranych opłat za telegramy listowe nie zwraca się. Telegramy listowe wydaje się w kolejności po telegramach zwykłych i doręcza się adresatowi pocztą.
7	Za sprawdzenie telegramu = TC = 50% opłaty t elegramu zwykłego o takiej samej ilości wyrazów.		Telegramy państwowe (S) w mowie tajne (umówionej lub szufrowanej) sprawdza się przy przetelegrafowaniu z urzędu.
8	Za poświadczenia odbioru: a) telegraficzne zwykłe = PC = ... b) telegraficzne piczne = PCD = ... c) pocztą = PCP = jak za list zwykły do 20 gramów wagi	 125 275 25	O doręczeniu telegramu ze znakiem = PCP = zawiadamia się urząd nadawczy pismem służbowem.
9	Za doręczenie telegramu pocztą jako list polecony = PR = jako też za odebranie telegramu na poczcie jako list polecony = GPR = pobiera się należytość pocztową wyłącznie za samo polecenie listu	40	Za doręczenie telegramu pocztą jako list zwykły nie pobiera się żadnej należytości.
10	Za złożenie telegramu do odebrania przez adresata na poczcie jako list zwykły = GP = lub w telegrafie = TR = ...	10	Opłatę pobiera się przy nadaniu telegramu. Adresat względnie jego upełnomocniony winien się wylegitymować przy odbiorze telegramu.
11	Za telegramy o kilku adresach = TMx = oprócz normalnej opłaty za telegram dopłata za każdy odpis 50 wyrazów lub część tychże: a) za telegram zwykły . . . . b) za telegram pilny	 50 100	Opłatę za odpisy pobiera się tyle razy, ile jest adresów mniej jeden. Płatne wskazówki służbowe umieszcza się zawsze przed tym adresem, do którego się odnoszą, z wyjątkiem = D = i = TC =, które umieszczone przed pierwszym adresem obok wskazówki = TMx = odnoszą się do wszystkich adresów.
12	Za telegramy ze znakiem umówionym = XPT = i = XPP = opłaca się prócz normalnej należytości za sam telegram: a) jako przedpłatę (depozyt) na koszta doręczania umyślnym posłańcem	800	O kwocie wypłaconej posłańcowi za telegram ze wskazówką = XPT = względnie = XPP = zawiadamia się urząd nadawczy w pierwszym wypadku telegramem służbowym, w drugim wypadku kartką służbową.

Pozycja	Przedmiot	Należytości groszy	Objaśnienia
	b) za telegraficzne doniesienie = XPT = do urzędu nadawczego o wysokości wypłaconej posłańcowi należytości na żądanie nadawcy . . c) za pocztowe natomiast doniesienie = XPP = do urzędu nadawczego o wysokości wypłaconej posłańcowi należytości jak za zwykłą kartkę pocztową	125 15	Nadwyżkę lub całą przedpłatę zwraca się w terminie sześciomiesięcznym od dnia wysłania zawiadomienia o kwocie przypadającej do zwrotu. Za doręczenie telegramu ze wskazówką = XPP = lub = XPT = nie pobiera posłaniec od adresata żadnej opłaty. Do kolejowych urzędów telegraficznych telegramy = XPP = i = XPT = niedopuszczone, zaś telegramy ze wskazówką = posłańcem = tylko na odpowiedzialność nadawcy.
13	Za telegramy nadawane telefonem przez abonentów za każde 100 słów lub część tychże . . .	50	W razie cofnięcia telegramu nadanego telefonem nie zwraca się należytości za pośrednictwo telefoniczne, lecz wpisuje się abonentowi do rachunku miesięcznego.
14	Za odtelefowanie nadeszłych telegramów nie pobiera się żadnej opłaty. Za doręczenie przez posłańca odtelefonowanego telegramu	50	Nadeszłe telegramy wydaje się telefonem: a) abonentom, którzy zgłosili pisemne żądanie, b) telegramy, w których adresie podano numer telefonu. Telegramy odtelefonowane uważa się za doręczone i przesyła się je przez pocztę jako list zwykły bezpłatnie. Na żądanie adresata mogą być takie telegramy doręczane przez posłańca według wskazanej obok taryfy.
15	Za pokwitowanie nadanego telegramu prywatnego .	10	Wydaje się tylko na wyraźne życzenie nadawcy.
16	Za duplikat pokwitowania nadanego telegramu .	50	
17	Za wydanie uwierzytelnionego odpisu telegramu nadanego, za każde 50 wyrazów lub część tychże . najmniej jednak za wydanie odpisu	50 100	Odpis sporządza się na zwykłym blankiecie telegraficznym i potwierdza się: „Za zgodność" (podpis i pieczęć urzędu).
18	Za każdy umówiony lub skrócony adres: a) w Warszawie i Łodzi rocznie . . . . . b) we wszystkich innych urzędach rocznie . .	5000 4000	Opłatę uiszcza się zgóry za cały rok kalendarzowy. Zgłaszający skrót w ciągu roku opłacają należytość proporcjonalną w stosunku do ilości pozostałych kwartałów. Adresat może zgłosić i opłacić także więcej aniżeli jeden adres umówiony lub skrócony dla swych telegramów.
19	Za doręczenie telegramów do dwóch rozmaitych miejsc (biuro, mieszkanie) o różnych porach dnia w tej samej miejscowości a) w Warszawie i Łodzi rocznie . . . . . b) we wszystkich innych urzędach rocznie . .	5000 4000	Opłatę oblicza się jak przy poz. 18.
20	Za cofnięcie telegramu jeszcze nie odtelegrafowanego	30	Należytość potrąca się ze złożonej opłaty, resztę zwraca się nadawcy. Telegramu nadawcy nie zwraca się.
21	Za telegramy nadane na rachunek złożonej zaliczki opłata dodatkowa od każdego telegramu . .	20	W razie cofnięcia takiego telegramu należytości dodatkowej nie zwraca się, lecz wpisuje nadawcy do rachunku.
22	Za wniesienie reklamacji z powodu niedoręczenia lub opóźnienia telegramu i t. p.	50	Opłatę uiszcza się przez nalepienie znaczków pocztowych na podaniu, które nie podlega opłacie stemplowej. Jeżeli w jednym podaniu reklamowano kilka telegramów, uiszcza się należytość od każdego reklamowanego telegramu. Należytość za złożoną reklamację zwraca się, jeżeli przeprowadzone dochodzenia wykazały, że reklamacja była uzasadniona.

Pozycja	Przedmiot	Należytości groszy	Objaśnienia
23	Za udzielenie informacji co do nadanego lub doręczonego telegramu względnie za okazanie telegramu	50	Opłatę uiszcza się przez nalepienie znaczków pocztowych na podaniu, które nie podlega opłacie stemplowej. Telegram okazuje się nadawcy po wylegitymowaniu się.
24	Za doręczenie telegramu z adresem niedokładnym .	30	Opłatę pobiera się od adresata, jeżeli go musiano poszukiwać z powodu niedokładnego adresu.
25	Blankiety nadawcze wydaje się bezpłatnie . . .		

B. Zagraniczna taryfa telegraficzna

Opłaty podane w taryfie we frankach i centymach złotych przelicza się na walutę złotową według ekwiwalentu: 1 frank złoty = 1 złoty 80 groszy.

Ogólne należytości.

1. Telegramy zwykłe:
opłata od wyrazu według ustalonych stawek *).

2. Telegramy pilne = D =:
opłata potrójna jak pod 1.

3. Zapłacona odpowiedź = RPx =:
opłata od ilości wyrazów na odpowiedź jak pod 1.

4. Sprawdzenie telegramu = TC =:
50% opłaty telegramu zwykłego o takiej samej ilości słów bez wliczenia należytości dodatkowych jak np. za odpowiedź zapłaconą i t. p.

Za sprawdzenie telegramu pilnego oblicza się tę należytość tak, jakby telegram był zwykły.

5. Poświadczenie odbioru:

a) za telegraficzne zwykłe = PC = należytość jak za telegram o pięciu słowach;

b) za telegraficzne pilne = PCD = należytość jak za telegram o pięciu słowach;

c) za pocztowe = PCP = 40 cent.

6. Telegramy o kilku adresach = TMx =:

a) za każdy odpis telegramu zwykłego do 50 słów 50 cent.;

b) za każdy odpis telegramu pilnego do 50 słów 1 fr.;

c) za każdy odpis telegramu zawierającego więcej, aniżeli 50 słów za każde następne 50 słów lub część tychże telegramu zwykłego 50 cent., a pilnego 1 fr.

*) Najmniej jednak za telegram do Rumunji 1 fr. 20 c., do wszystkich innych krajów 1 fr. 50 c. Do W. M. Gdańska obowiązuje taryfa wewnętrzna.

7. Telegramy z opłaconą należytością za posłańca w obrocie z zagranicą niedozwolone.

8. Za doręczenie telegramu pocztą jako list polecony = PR = w obrębie kraju, w którym leży urząd telegraficzny oddawczy, pobiera się od nadawcy należytość za polecenie listu; tak samo przy telegramach ze znaczkiem konwencjonalnym = GPR =. nie telegramu pocztą jako list zwykły = poste = poza granicami kraju oddawczego pobiera się od nadawcy należytość jak za list zwykły do zagranicy, zaś za doręczenie telegramu pocztą jako list polecony = PR = poza granicami kraju jak za list polecony do zagranicy.

10. Za dalsze przesłanie telegramu = FS = na żądanie nadawcy pobiera się przy nadaniu tylko zwykłą opłatę do urzędu wskazanego w pierwszym adresie; za każde dalsze przesłanie telegramu opłatę uiszcza adresat. Telegramy przesłane dalej na żądanie odresata oznacza się w nagłówku = réexpédié de = (dosłono z) przyczem należytość za dalsze przesłanie pobiera się albo zgóry = tax perçue = lub przy ostatecznem doręczeniu. W tym ostatnim wypadku w nagłówku telegramu winien być zamieszczony znak = PCVxfr. =.

11. Za szczególne zlecenie = MP = TR = = GP = CTA = x jour = poste = téléphone = = niut = ouvert = nie pobiera się od nadawcy żadnej dodatkowej należytości. Znaki te wlicza się jednakże do ogólnej ilości wyrazów telegramu.

12. Należytość za reklamację telegramu zagranicznego, jak za reklamację pocztowej przesyłki poleconej do zagranicy.

13. Inne opłaty jak w obrocie wewnętrznym.

14. Telegramy prasowe = Presse =:
opłata od wyrazu naogół o 50% niższa, szczegółowa taryfa patrz: spis rzeczy.

15. Telegramy niespieszne zamorskie = LCO = = CLF = LCD = opłata od wyrazu 50% niższa.

DZIAŁ XI.

MIARY.

Miary

Sprawami, dotyczącemi miar i narzędzi mierniczych, zawiaduje Główny Urząd Miar w Warszawie, podlegający Ministrowi Przemysłu i Handlu. Głównemu Urzędowi Miar podlegają Okręgowe i Miejscowe Urzędy miar.

W Państwie Polskiem na mocy dekretu o miarach z dnia 8 lutego 1919 r. (Dz. Praw P. P. Nr. 15 poz. 211) legalnemi jednostkami miar są jednostki miar układy metrycznego.

Zgodnie z wymaganiami art. 14-go dekretu o miarach z dn. 8 lutego 1919 r. w obrocie publicznym do mierzenia długości, powierzchni, objętości i masy (w mowie potocznej zwanej wagą), o ile przez to będzie, lub być może, ustanowiona wartość rzeczy lub świadczeń, mogą być wyłącznie stosowane lub przechowywane narzędzia miernicze legalizowane, legalne i rzetelne.

Powyższe wymagania zostały rozciągnięte rozporządzeniami Ministra Przemysłu i Handlu na liczniki energji elektrycznej, gęstościomierze zbożowe (przyrządy do określania próby zboża w stanie zsypnym) i na wagi i odważniki, służące do ważenia osób za opłatą.

Legalizowanie narzędzi mierniczych polega na przepisowem sprawdzeniu i ocechowaniu tych narzędzi przez urząd miar. Okres czasu, w ciągu którego ważna jest w obrocie publicznym legalizacja przymiarów, miar objętości (pojemników), odważników i wag, trwa lat trzy, licząc od dnia 1 stycznia tego roku, w którym legalizacja została dokonana. Narzędzia miernicze powinny być przed upływem terminu ważności cechy zgłoszone do legalizacji nanowo.

Legalizacja narzędzi mierniczych, które są legalizowane po raz pierwszy, nazywa się legalizacją pierwotną główną; legalizacja narzędzi mierniczych, które już były legalizowane i, przed zalegalizowaniem nanowo, zostały poddane naprawie, nazywa się legalizacją następczą główną; wreszcie legalizacja takich narzędzi, które były już kiedykolwiek legalizowane a mogą być zalegalizowane nanowo bez uprzedniej naprawy, stanowi legalizację wtórną.

Legalne są takie narzędzia miernicze, które pod względem wykonania i działania odpowiadają przepisom o warunkach legalizowania, wydanym przez Główny Urząd Miar. Przepisy te ogłoszone są w Przepisach obowiązujących w miernictwie (POM), czasopiśmie urzędowem Głównego Urzędu Miar. W przepisach o warunkach legalizowania wymienione są także granice dopuszczalnych błędów czyli t. zw. dopuszczalne uchybienia, określające stopień wymaganej dokładności narzędzi mierniczych, zgłaszanych do legalizacji głównej i wtórnej.

Rzetelne są takie narzędzia miernicze, których największe błędy wskazań, czyli t. zw. uchybienia, nie przekraczają dozwolonych granic uchybień obiegowych dla narzędzi miern., znajdujących się w użyciu w obrocie publicznym. Granice uchybień obiegowych dla takich narzędzi mierniczych ustanowione są w rozporządzeniach Ministerstwa Przemysłu i Handlu: z dnia 15 listopada 1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 121 poz. 978) i z dnia 13 czerwca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 63 poz. 442). Dopuszczalne uchybienia obiegowe są większe, niż uchybienia, dopuszczalne przy legalizacji.

Zgodnie z art. 13 dekretu o miarach przy wszelkiego rodzaju czynnościach urzędowych winny być używane dla wykonywania pomiarów narzędzia miernicze, odpowiadające obowiązującym przepisom i sprawdzone w Głównym Urzędzie Miar lub urzędach podwładnych.

Zakłady i osoby, zajmujące się wyrobem, naprawą i sprzedażą jakiegokolwiek rodzaju narzędzi mierniczych, obowiązane są w myśl art. 20-go dekretu o miarach posiadać specjalne zezwolenia (koncesje) Głównego Urzędu Miar na prawo zajmowania się temi czynnościami i podlegają nadzorowi Głównego Urzędu Miar i jego organów.

Policja oraz municypalne inspekcje handlowe obowiązane są do wykonywania bezpośredniego nadzoru nad tem, aby w obrocie publicznym były używane narzędzia miernicze, odpowiadające wymaganiom prawa o miarach.

Na winnych wykroczenia przeciw przepisom prawa o miarach nakładane są kary sądowe i administracyjne, a ujawnione w obrocie publicznym takie narzędzia miernicze, które nie odpowiadają przepisom, podlegają konfiskacie.

Główny Urząd Miar.

Warszawa, Elektoralna 2, tel. ogólny 82-07 i 285-21.
Dyrektor: Inż.-technolog: Zdzisław Rauszer, tel. 154-90.
Vice-Dyrektor I: Stanisław Muszkat, tel. 62-09.
Vice-Dyrektor II: Tadeusz Sagajłło, tel. 284-81.
Wydział I Naukowo-metrologiczny. Naczelnik: Inż. Tadeusz Smoleński.
Wydział II Wykonawczo - Prawny. Naczelnik: Vice-Dyrektor I.
Wydział III Administracyjny. Naczelnik: Vice-Dyrektor II.

Urzędy podległe Głównemu Urzędowi Miar.

Warszawski Okrąg Legalizacji Narzędzi Mierniczych:

Warszawski Okręgowy Urząd Miar	w Warszawie, ul. Piękna 66-a, tel. 319-62, 154-82.
Miejscowy Urząd Miar	w Łodzi, ul. Kościuszki 22, tel. 209.
" " "	w Piotrkowie, ul. Legjonów 18.
" " "	w Kaliszu, ul. Wiejska 15.
" " "	w Białymstoku, ul. Legjonów 1.
" " "	we Włocławku, ul. Szczęśliwa 2.

Lubelski Okrąg Legalizacji Narzędzi Mierniczych:

Lubelski Okręgowy Urząd Miar	w Lublinie, ul. Misjonarska 12, tel. 413.
Miejscowy Urząd Miar	w Kielcach, Plac Panny Marji, gm. Województwa.
" " "	w Radomiu, ul. Lubelska 1. tel. 1-78.
" " "	w Pińsku, Zawalna 2.
" " "	w Kowlu, ul. Mickiewicza 36.
" " "	w Końskich, ul. Małachowskich 200.

Lwowski Okrąg Legalizacji Narzędzi Mierniczych:

Lwowski Okręgowy Urząd Miar	we Lwowie, ul. Lindego 9, tel. 8-05.
Miejscowy Urząd Miar	" " ul. Lenartowicza 2, tel. 6-05.
" " "	w Krakowie, ul. Kanoniczna 17, tel. 35-00.
" " "	w Tarnowie, ul. Nowy Świat 34.
" " "	w Żywcu ul. Krakowska 432.
" " "	w Przemyślu, ul. Św. Jana 35.
" " "	w Stanisławowie, ul. Zosina Wola 55.
" " "	w Okocimie, browar barona Götza.
" " "	w Tarnopolu, ul. Mickiewicza 41.
" " "	w Stryju, ul. Trybunalna 34.
" " "	w Równem, ul. Poniatowskiego 130-a.
" " "	w Nowym Sączu, ul. Jagiellońska 52.
" " "	w Rzeszowie, ul. Zamkowa 8.
" " "	w Kołomyi, ul. Kilińskiego 4.

Poznański Okrąg Legalizacji Narzędzi Mierniczych:

Poznański Okręgowy Urząd Miar	w Poznaniu, Wały Jagiełły 2-b, tel. 33-93.
Miejscowy Urząd Miar	t a m ż e.
" " "	w Lesznie, ul. Racławicka 4.
" " "	w Ostrowie, ul. Koszarowa 3.
" " "	w Bydgoszczy, ul. Toruńska 9.
" " "	w Gnieźnie, ul. Szpitalna 5.
" " "	w Inowrocławiu, ul. Łucjana 17.
" " "	w Toruniu, ul. Mickiewicza 83.
" " "	w Chojnicach, ul. Jackowskiego 8.
" " "	w Grudziądzu, ul. Tuszewska Grobla 56.
" " "	w Kartuzach, ul. Jeziorna 3.

Śląski Okrąg Legalizacji Narzędzi Mierniczych:

Śląski Okręgowy Urząd Miar	w Królewskiej Hucie, ul. Mickiewicza 37, tel. 12-91.
Miejscowy Urząd Miar	w Królewskiej Hucie, ul. Ks. Ficka 9.
" " "	w Katowicach, ul. Gliwicka 26.
" " "	w Bielsku, ul. Strzelnicza 6, tel. 2-76.
" " "	w Cieszynie, ul. Szeroka 13.
" " "	w Rybniku, ul. Rudzka 4 .
" " "	w Częstochowie, ul. Kościuszki 8.
" " "	w Sosnowcu, ul. Ciepła 7, tel. 9-33.

Wileński Okrąg Legalizacji Narzędzi Mierniczych:

Wileński Okręgowy Urząd Miar	w Wilnie, ul. Trocka 10, tel. 7-53.
Miejscowy Urząd Miar	w Baranowiczach, ul. Kosynierów, dom P. K. O.
" " "	w Grodnie, Zaułek Wileński 16.
" " "	w Głębokiem, ul. Krakowska 5.

Legalne jednostki miar

Zgodnie z wymaganiem dekretu o miarach we wszystkich czynnościach w obrocie publicznym oraz w aktach i czynnościach urzędowych, przy których zachodzi potrzeba wyrażania miary, należy ją wyrażać w następujących jednostkach miar, uznanych za legalne rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu.

1. Jednostki długości.

metr		milimetr	= 0,001 metra
mirjametr	= 10000 metrów	mikron	= 0,001 milimetra
kilometr	= 1000 metrów		
decymetr	= 0,1 metra		
centymetr	= 0,01 metra		

2. Jednostki powietrzchni.

mert kwadratowy,	centymetr kwadratowy
mirjametr "	milimetr "
kilometr "	mikron "
decymetr "	

hektar	= 100 arów
ar	= 100 metrów kw.
centar	= 0,01 ara.

Na obszarze b. Królestwa kongresowego dozwolone jest aż do odwoania używanie do pomiarów gruntów morgi nowopolskie, równej 0,559872 hektara.

3. Jednostki objętości.

metr sześcienny (kubiczny)
decymetr " "
centymetr " "
milimetr " "
litr

kilolitr	= 1000 litrów
hektolitr	= 100 "
dekalitr	= 10 "
kwaterka	= ¼ litra
decylitr	= 0,1 litra
mililitr	= 0,001 "

tylko w b. dzielnicy rosyjskiej: garniec = 4 litrom,
kwarta = 1 litrowi

4. Jednostki masy
(w mowie potocznej: jednostki wagi).

kilogram,			
tonna	= 1000 kilogramów		
kwintal	= 100 "		
mirjagram	= 10 "		
dekagram	= 0,10 "	kilograma	= 10 gramów
gram	= 0,001 "		
miligram	= 0,000001 "		= 0,001 grama
karat	= 200 miligramów.		

Przy posługiwaniu się w piśmie skróconemi nazwami jednostek miary należy używać następujących skrótów:

kilometr	km	tonna	t
metr	m	kwintal	kt lub q
decymetr	dcm	mirjagram	mrg
centymetr	cm	kilogram	kg
milimetr	mm	dekagram	dkg
hektar	ha	gram	g
ar	a	miligram	mg
centar	ca	karat	kr

kilolitr	kt
hektolitr	hl
dekalitr	dkl
litr	l
kwaterka	kka
decylitr	dl
mililitr	ml

Jednostki powierzchni lub objętości, których nazwa pochodzi od jednostek długości z dodatkiem przymiotnika: kwadratowy wzgl. sześcienny, skracają się w piśmie przez uzupełnienie skrótu odpowiedniej jednostki długości wykładnikiem 2 względnie 3, np m^2, dcm^2, m^3, cm^3.

Przepisy o opłatach za czynności urzędów miar

(Według rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 25 kwietnia 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 415 POM poz. 4, 12, ze zmianami i uzupełnieniami, zawartemi w rozporządzeniach Ministra Przemysłu i Handlu: z dnia 1-go lutego 1925 r. Dz. R. P. Nr. 19, poz. 140, POM poz. 4, 122, z dnia 28 kwietnia 1925 r. Dz. U. R. P. Nr. 45, poz. 315, POM poz. 4, 123, i z dnia 8 lipca 1925 r. Dz. U. R. P. Nr. 73, poz. 508, POM poz. 4, 124).

CZĘŚĆ I.

Przepisy ogólne.

§ 1. Opłaty zasadnicze, wyszczególnione w Części II niniejszego rozporządzenia, pobiera się za sprawdzanie narzędzi mierniczych, zgłaszanych do legalizowania, bez względu na to, czy przedmiot okazał się godnym cechowania lub nie, t. j. zarówno w wypadku zalegalizowania, jak i zbrakowania narzędzi mierniczych.

§ 2. Jeżeli jednak już przy oględzinach powierzchownych okaże się, że zgłoszone narzędzie miernicze jest nielegalne, to opłat, wyszczególnionych w Części II niniejszego rozporządzenia, nie pobiera się nawet wówczas, jeżeli istniejąca na narzędziu mierniczem cecha zostanie skasowana.

§ 3. O ile legalizowanie odbywa się poza urzędem (t. j. poza miejscem urzędowem), pobiera się oprócz opłaty zasadniczej jeszcze opłatę dodatkową, wynoszącą 20% opłaty zasadniczej. Ta opłata dodatkowa nie może wynosić mniej, jak 8 złotych od każdego zgłoszenia.

Przepis ten nie ma zastosowania przy sprawdzaniu wzorców objętości niewłaściwych do płynów (Cz. II § 26 p. 1 — 4), oraz przy sprawdzaniu przepływomierzy wody (Cz. II § 29 p. 2) i liczników elektryczności (Cz. II § 32) w wypadkach, gdy sprawdzanie dokonywane jest przez urząd miar, nie posiadający własnego urządzenia do sprawdzenia takich przyrządów mierniczych.

Przy wtórnej legalizacji przyrządów mierniczych do płynów poza urzędem, na miejscu ich stałego użycia, opłatę dodatkową pobiera się w rzeczywistej wysokości 20% od opłaty zasadniczej bez stosowania wymienionego w ustępie pierwszym minimum tej opłaty.

§ 4. Jeżeli urzędnik, delegowany do legalizowania poza urzędem, nie mógł przystąpić do sprawdzania z powodu, że wszystkie zgłoszone narzędzia miernicze już przy oględzinach powierzchownych okazały się nieodpowiednio przygotowanemi lub oczyszczonemi, albo nielegalnemi, jak również z powodu, że nie zostały dostarczone do dyspozycji potrzebne środki i pomoc, czy też z powodu innych okoliczności, wynikających z winy zgłaszającego, to pobiera się opłatę w wysokości 8 złotych.

§ 5. Niezależnie od opłat powyższych, każdy zgłaszający narzędzia miernicze do legalizowania poza urzędem opłaca 3 złote wynagrodzenia dla urzędnika za każde rozpoczęte 3 godziny czynności w siedzibie urzędu lub za każdy rozpoczęty dzień pracy urzędnika poza siedzibą urzędu, a zgłaszający w urzędzie lotnym opłaca tytułem wynagrodzenia dla funkcjonarjuszy tego urzędu 2% od ogólnej należności za narzędzia dostarczone.

Wypłaty z funduszów, pochodzących z opłat, wskazanych w par. niniejszym, uskutecznia się według rozkładu, ustanowionego osobnem zarządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu.

§ 6. O ile miejsce sprawdzenia znajduje się w odległości większej, niż 2 kilometry od urzędu, zgłaszający obowiązany jest do zwrotu rzeczywistych kosztów przejazdu wydelegowanego urzędnika do miejsca sprawdzania i z powrotem. Jeżeli podczas legalizacji objazdowych urzędnik korzysta z własnych środków lokomocji pomiędzy czasową siedzibą urzędu lotnego a miejscem sprawdzania, to zgłaszający uiszcza opłatę kilometrową w wysokości 40 groszy za każdy rozpoczęty kilometr odległości, przebytej w ten sposób przez urzędnika.

Przy sprawdzaniach poza siedzibą urzędu obciążają zgaszającego djety urzędnika w wysokości 10 złotych dziennie; ponadto zgłaszający ponosi koszty noclegów urzędnika, albo obowiązany jest dostarczyć urzędnikowi dla noclegu oddzielny pokój z czystą pościelą. Djety urzędnika nie są pobierane w tych wypadkach, kiedy cała delegacja (sprawdzenia poza siedzibą urzędu miar wraz z podróżą) trwała mniej, niż 6 godzin.

Djety i koszty podróży funkcjonarjuszów niższych zgłaszający opłaca według przepisów ogólnych o należność za podróże służbowe i delegacje funkcjonarjuszów państwowych.

§ 7. W razie, jeżeli zgłaszający narzędzie miernicze do legalizacji poza urzędem nie posiada narzędzi normalnych lub środków pomocniczych i przedmioty te zostaną mu wypożyczone przez urząd, zgłaszający ponosi wszelkie koszty przewozu tam i z powrotem tych przedmiotów i opłaca za ich wypożyczenie według taryfy, ustanawianej przez Główny Urząd Miar. Prócz tego zgłaszający wpłaca kaucję w wysokości, oznaczonej przez kierownika właściwego urzędu miar, oraz przyjmuje na siebie odpowiedzialność za całość wypożyczonych narzędzi mierniczych i zobowiązuje się do zwrotu kosztów naprawy tychże narzędzi na wypadek ich uszkodzenia. W razie niezwrócenia do urzędu tych narzędzi w terminie umówonym, wypożyczający ponosi opłatę za przetrzymanie w wysokości 7 zł. za dobę.

§ 8. W wypadkach, kiedy urzędnik, delegowany do legalizowania poza siedzibą urzędu, sprawdza narzędzia miernicze, zgłoszone przez kilku oddzielnych zgłaszających w jednej miejscowości, opłaty, wymienione w §§ 6 i 7, pobiera się, jak od jednego zgłoszenia. W uiszczeniu tych opłat zgłaszający uczestniczą w równych częściach.

§ 9. W wypadku, kiedy za zgodą kierownika urzędu sprawdzanie poza urzędem odbywa się przy pomocy mniejszej od normalnej ilości narzędzi do sprawdzania lub środków pomocniczych, pobiera się dodatkową opłatę według taryfy, ustanowionej przez Główny Urząd Miar.

§ 10. Za poprawki, których dokonywanie przez urzędy miar jest dozwolone przez Główny Urząd Miar, pobiera się dodatkową opłatę, której wysokość określi Główny Urząd Miar.

§ 11. Za poprawki, dokonywane przez zgłaszającego w czasie czynności sprawdzania poza urzędem, w celu doprowadzenia zgłoszonego narzędzia do stanu godnego cechowania, pobiera się opłatę dodatkową, wynoszącą 20% opłaty zasadniczej za sprawdzanie. Poprawki te jednak mogą być tylko nieznaczne, nie wymagające dużej straty czasu dla urzędnika legalizacyjnego i mogą być wykonane jedynie za jego zgodą. Opłatę dodatkową pobiera się za każde dokonane przez urzędnika sprawdzenie poprawionego narzędzia mierniczego i oblicza się za każdym razem od sumy wszystkich opłat zasadniczych, należących za całą przepisaną czynność sprawdzenia narzędzia mierniczego.

§ 12. Za wykonanie przepisanego oznaczenia pobiera się opłatę w wysokości 15 groszy od każdego oznaczenia lub jego części. Za wykonanie oznaczeń pojemności i tary na beczkach nie pobiera się opłaty.

§ 13. Za ekspertyzy dla sądów i urzędów w sprawach karnych i wszystkie te, przy których określa się liczbowo stopień nierzetelności narzędzia, opłaty zasadnicze, wyszczególnione w Części II niniejszego rozporządzenia, powiększa się o 20%.

Opłaty dodatkowe stosuje się w myśl niniejszych przepisów.

Za dokonanie ekspertyzy narzędzi mierniczych legalizowanych (posiadających niewygasłą cechę), zatrzymanych u ich właścicieli, które po sprawdzeniu okazały się rzetelnemi, opłaty nie pobiera się.

Za wydanie świadectwa - ekspertyzy lub uwierzytelnienia pobiera się 50 groszy.

§ 14. Od opłat za sprawdzenie bez cechowania narzędzi mierniczych legalizowanych (posiadających niewygasłą cechę), dostarczonych do urzędu miar w celu ustalenia rzetelności narzędzia, udziela się zniżki, wynoszącej 90% odnośnych opłat zasadniczych, wyszczególnionych w Części II niniejszego rozporządzenia. Zniżka ta nie stosuje się w wypadku, kiedy zgłaszający żąda piśmiennego stwierdzenia (świadectwa ekspertyzy) dokładności, względnie rzetelności, narzędzia mierniczego z przytoczeniem jego cech charaktestycznych.

Postanowienia niniejszego par. nie dotyczą liczników elektryczności.

§ 15. Od opłat za legalizowanie narzędzi mierniczych, zgłoszonych przez instytucje dobroczynne i kulturalno - społeczne, i w innych wypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie, może być udzielona zniżka nie przewyższająca 50% odnośnych opłat zasadniczych, wyszczególnionych w Części II niniejszego rozporządzenia. O udzieleniu zniżki każdorazowo decyduje Główny Urząd Miar.

§ 16. Od opłat za legalizowanie narzędzi mierniczych,, posiadających niewygasłą cechę legalizacyjną, które pozostały na składzie u wytwórców lub sprzedawców narzędzi mierniczych i bez dokonania jakiejkolwiek przeróbki zgłoszone zostały przez nich do ponowienia pierwszej legalizacji, udziela się zniżki, wynoszącej 80% odnośnych opłat zasadniczych, wyszczególnionych w Części I niniejszego rozporządzenia.

§ 17. Opłaty za czynności sprawdzania i uwierzytelniania, oprócz wypadków, przewidzianych w

Części II niniejszego rozporządzenia, opłaty za specjalne prace Głównego Urzędu Mar, jako też opłaty za legalizowanie narzędzi mierniczych, dopuszczonych tytułem próby do obrotu publicznego, ustanawiane będą przez Główny Urząd Miar.

CZĘŚĆ II.

Taryfa opłat zasadniczych.

§ 19. Przymiary.

a) Przymiary bławatne:
miary ogólnej 0,5 metra . . . . . zł. 0,30
" " 1 " . . . . . . " 0;40
b) Inne przymiary sztywne lub składane:
miary ogólnej do 1 metra włącznie . . . . " 0,40
miary ogólnej powyżej 1 metra do 2 metrów włącznie . . . . " 0,60
dłuższe . . . . " 1,20
c) Przymiary wstęgowe:
miary ogólnej do 10 metrów włącznie " 0,70
dłuższe . . . . " 1,20
d) Przymiary dokładniejsze . . . . . . " 1,50

§ 20. Suwaki miernicze zwyczajne i przyrządy do mierzenia wzrostu ludzi lub zwierząt:

a) z drzewa:
miary ogólnej do 1 metra włącznie " 0,40
dłuższe . . . . " 0,70
b) z innych materjałów:
miary ogólnej do 1 metra włącznie . " 0,70
dłuższe . . . . " 1,20

§ 21. Opłaty powyższe (§§ 19 i 20) winny być pobierane od takich narzędzi mierniczych, na których miara przedstawiona jest tylko w jednem miejscu.

O ile miary przedstawione są w różnych miejscach tego samego przymiaru, pobiera się opłatę o 100% wyższą. Normalnie rachuje się na metrze 100 działek. Za każde 100 dodatkowych kresek sprawdzonych pobiera się 10 groszy.

§ 22. Ramy miernicze do drzewa opałowego.

Wielkości do 0,2 metra kw. w świetle . . zł. 0,70
" " 0,5 " " i większe . . " 1,20

§ 23. Skrzynie i ramy miernicze do ciał sypkich.

a) skrzynie miernicze . . . . zł. 1,00
b) ramy miernicze do ciał sypkich . . . . " 1,20

§ 24. Pojemniki.

1. Pojemniki zwyczajne:
wielkości do 1/4 litra (1 kwaterki) włącznie zł. 0,30
wielkości 0,5, 1 i 2 litrów . . . . " 0,50
" 1 garnca i 5 litrów . . . . . " 0,70
" 10 i 20 litrów . . . . . " 1,20
większe . . . . " 2,40
2. Pojemniki dokładniejsze:
pobiera się opłatę o 100% wyższą niż za pojemniki zwyczajne.
3. Menzury do mleka:
wielkości do 20 litrów włącznie . . . . . " 1,50
wielkości powyżej 20 litrów do 50 litrów włącznie . . . . zł. 2,50
większe . . . . " 3,00

§ 25. Przyrządy miernicze do płynów.

1. Bez podziałki lub z podziałką nierównomierną:
za sprawdzenie każdego ograniczenia . zł. 0,40
dopłata do każdego przyrządu . . . . " 1,00
2. Z podziałką równomierną:
za przyrządy wielkości do 1/4 litra . zł. 1,00
" " " 0,5 i 1 litra . " 1,50
" " " 2 i 5 litrów. . " 3,00
" " " 10 litrów . . " 6,00
" " większe . . . . " 8,00
3. Przyrządy miernicze do mleka ze skalą pływakową:
jak za menzury do mleka (§ 24 p. 3).

§ 26. Wzorce objętości niewłaściwe.

1. Bańki (konwie) do mleka, gąsiory (balony szklane):
wielkości do 10 litrów włącznie . . . zł. 0,40
" powyżej 10 litrów do 20 litrów włącznie . . . . " 0,50
" powyżej 20 litrów . . . . . " 0,60
2. Beczki. (POM poz. 4,122).

wielkości do 27 litrów włącznie . . . . zł. 0,75
" powyżej 27 litr. do 55 litr. wł. . . . " 1.00
" " 55 " " 110 " " . . . " 1.50
" " 110 " " 210 " " . . . " 2,50
" " 210 " " 310 " " . . . " 3.00
" " 310 " " 410 " " . . . " 3.40
" " 410 " " 610 " " . . . " 4.50
" " 610 " " 810 " " . . . " 5.50
" " 810 " " 1000 " " . . . " 6.50
" " 1000 " za każde nastepne
lub rozpoczęte 200 litrów . . . . " 1.00

3. Określanie tary beczek:
za każdą beczkę . . . . " 0,75
4. Naczynia do przewozu ryb:
Opłaty pobiera się, jak za wzorcowe legalizowanie beczek. Takie same opłaty pobiera się za samo określenie pojemności naczynia bez cechowania. Za nowe naczynia do przewozu ryb pobiera się opłaty podwójne.
5. Przy sprawdzaniu beczek i naczyń do przewozu ryb poza urzędem opłaty, wymienione w p. 2, zmniejszają się o 20%.
6. Każde wyładunkowe i naładunkowe, wagoniki i naczynia transportowe, wozy miernicze:
a) kadzie wyładunkowe i naładunkowe, wielkości do 2 hektolitrów włącznie . " 1,00
większe . . . . " 1,30
b) wagoniki i naczynia transportowe wielkości do 2 hektolitrów . . . . . " 1,00
większe . . . . " 1,30
c) wozy miernicze wielkości do 2 metrów sześc. włącznie . . . . " 1,20
większe . . . . " 1,50
7. Od wzorców objętości niewłaściwych, sprawdzonych w urzędzie, opłaca się dodatkowo składowe, licząc po 5 groszy od doby i hektolitra za każdą dobę, po upływie dwuch dni od terminu odbioru, wyznaczonego przez urząd miar.

§ 27. Odważniki.

1. Odważniki użytkowe zwyczajne:
wielkości do 5 dkg włącznie . . . . zł. 0,15
„ 10 i 200 dkg . . . . . . „ 0,25
„ od 50 dkg do 5 kg włącznie . „ 0,35
„ 1 i 2 mrg . . . . „ 0,70
„ 5 mrg . . . . „ 1,50
2. Odważniki użytkowe dokładniejsze:
wielkości poniżej 1 dkg . . . . . . zł. 0,20
„ od 1 dkg do 20 dkg wł. . . „ 0,40
„ od 50 dkg do 2 kg wł. . . . „ 0,60
„ od 5 kg do 2 mrg . . . . „ 1,20
„ 5 mrg . . . . „ 2,50
3. Jeżeli wielkość zgłoszonego odważnika legalnego nie odpowiada wielkościom, wymienionym powyżej, to pobiera się stawkę według najbliższej wielkości.
4. Za legalizowanie odważników karatowych pobiera się opłaty odpowiednio do ich wielkości według stawek dla odważników dokładniejszych; w razie braku odpowiedniej stawki, według najbliższej wyższej.
5. Odważniki do sprawdzania wag:
wielkości poniżej 10 kg . . . . . . zł. 1,00
„ od 10 do 25 kg włącznie . . „ 1,50
większe . . . . „ 2,00
6. Za wzorcowanie odważników pobiera się opłatę zasadniczą w wysokości 100% opłat, wyszczególnionych w p. 1, 2, 3 i 5, włączając w to koszty korka legalizacyjnego i materjału wzorcowniczego.
7. Za odważniki do szalek specjalnych pobiera się opłaty o 50% wyższe od opłat za odważniki zwyczajne o tej samej masie rzeczywistej.
8. Wagony tarowe:
sprawdzenie i uwierzytelnienie wagonu bez przynależnych do niego wzorców masy (ciężaru) . . . . zł. 15,00
sprawdzenie i uwierzytelnienie każdego zespołu wzorców z wyjątkiem oddzielnych odważników do sprawdzania wag . . . . „ 5,00
sprawdzenie i uwierzytelnienie oddzielnych przenośnych odważników do sprawdzania wag — według taryfy, wymienionej w p. 5.

§ 28. Wagi.

1. Wagi handlowe zwyczajne:
a) Proste odważnikowe:
nośności do 2 kg włącznie . . . . zł. 0,60
„ powyżej 2 kg do 10 kg wł. „ 1,00
„ „ 10 kg do 50 kg wł. „ 2,00
„ powyżej 50 kg według taryfy dla wag złożonych (poz. 1 c).
b) Proste przesuwnikowe (bezmiany):
nośności do 10 kg włącznie . . . „ 1,50
„ powyżej 10 kg do 50 kg wł. „ 3,00
„ „ 50 kg . . . . . „ 5,00
c) Złożone:
nośności do 2 kg włącznie . . . . . „ 1,50
„ powyżej 2 kg do 10 kg wł. „ 2,00
„ „ 10 „ „ 50 „ „ „ 3,00
„ „ 50 „ „ 100 „ „ „ 4,00
„ „ 100 „ „ 500 „ „ „ 6,00
nośności powyżej 500 kg do 1000 kg wł. zł. 9,00
„ „ 1000 „ „ 3000 „ „ „ 14,00
„ „ 3000 „ „ 6000 „ „ „ 20,00
„ „ 6000 „ „ 10000 „ „ „ 30,00
rozpoczęte 5000 kg . . . . . . „ 10,00
Dopłata od każdej skali u wagi złożonej „ 1,00
Dopłata od każdego wrębu w skali, odpowiadającej obciążeniu do 500 kg włącznie . . . . zł. 0,10
Dopłata od każdego wrębu w skali, odpowiadającej obciążeniu powyżej 500 do 2000 kg włącznie . . . . „ 0,20
Dopłata od każdego wrębu w skali, odpowiadającej obciążeniu powyżej 2000 kg . . . . „ 0,40
2. O ile skale wag przesuwnikowych przed zgłoszeniem tychże wag do zalegalizowania zostały oddzielnie sprawdzone i uwierzytelnione w urzędach miar, to przy legalizowaniu wagi dopłaty od skali i wrębów w skalach, sprawdzonych w urzędzie, nie pobiera się.
3. Za sprawdzanie i uwierzytelnienie podziałki na dostarczonych do urzędu miar skalach wag przesuwnikowych pobiera się opłaty w wysokości dopłat za sprawdzanie skal i wrębów, ustanowionych w § 28 poz. 1 c. Za świadectwo uwierzytelnienia pobiera się opłatę, ustanowioną w § 13.
4. Wagi dokładniejsze:
nośności poniżej 50 gramów . . . . zł. 1.00
„ od 50 g. do 500 g. włącznie . „ 1.50
„ powyżej 500 g. do 2 kg . . „ 2.00
„ „ 2 kg do 10 kg . . „ 3.50
„ „ 10 kg . . . . . . „ 5.00
5. Wagi automatyczne (samoczynne):
a) Wagi automatyczne odważnikowe:
nośności do 10 kg włącznie . . . . „ 20,00
„ powyżej 10 kg do 50 kg wł. . „ 35,00
„ „ 50 kg do 500 kg wł. „ 60,00
„ „ 500 kg . . . . . . „ 90,00
b) Wagi automatyczne przesuwnikowe:
Za sprawdzenie wagi po wyłączeniu urządzenia samoczynnego pobiera się opłaty ustanowione w § 28 poz. c dla wag handlowych zwyczajnych złożonych takiej samej nośności.
Dopłata za sprawdzenie urządzenia samoczynnego przy wagach:
nośności do 3000 kg włącznie . . . . zł. 15.00
„ powyżej 3000 kg do 11000 kg włącznie . . . . . . „ 20.00
„ powyżej 11000 kg do 31000 kg włącznie . . . . . . „ 35.00
„ powyżej 31000 kg . . . . „ 50.00
6. Wagi bagażowe, towarowe i pocztowe, dozwolone na kolejach i poczcie. Opłaty te same, co dla wag handlowych zwyczajnych złożonych.
7. Wagi handlowe uchylone:
nośności do 1 kg włącznie . . . . zł. 5.00
nośności powyżej 1 kg . . . . . . „ 10.00
Dopłata za sprawdzenie urządzenia do odczytywania ceny odważonego towaru . . . . „ 2.00

§ 29. *Przepływomierze.*

1. Przepływomierze gazu (gazomierze):
   a) Gazomierze mokre, przepuszczające na godzinę objętość gazu:

0,3 metra sześc. i mniej	zł.	1,00
powyżej 0,3 metra sześc. do 0,5 metra sześc. włącznie	„	1,50
„ 0,5 „ „ „ 1 „ „ „	„	2,00
„ 1 „ „ „ 2 metrów „ „	„	3,00
„ 2 metrów „ „ 4 „ „ „	„	4,00
„ 4 „ „ „ 6 „ „ „	„	5,00
„ 6 „ „ „ 8 „ „ „	„	6,00
„ 8 „ „ „ 10 „ „ „	„	7,00
„ 10 „ „ „ 15 „ „ „	„	8,00
„ 15 „ „ za każde następne całe lub rozpoczęte 5 metrów sześc. — dopłata	„	0,50

   b) Za sprawdzanie gazomierzy mokrych, posiadających dwie rury przelewowe i spustowe i wymagających dwuch po sobie następujących badań, pobiera się opłaty o 20% wyższe.
   c) Gazomierze suche: Za sprawdzanie gazomierzy suchych pobiera się opłaty o 50% wyższe od opłat za gazomierze mokre, wymienionych w ustępie a).
   d) Za sprawdzenie gazomierzy z zamiennem liczydłem pobiera się opłaty zasadnicze następujące: za gazomierze mokre — o 50% wyższe od opłat, wymienionych w ust. a); za gazomierze suche — o 100% wyższe od opłat, wymienionych w ust. a).
   e) Za sprawdzenie odejmowalnego oddzielnie zgłoszonego liczydła do gazomierza stacyjnego pobiera się opłatę . . . . zł. 1,50
2. Przepływomierze wody (wodomierze): o średnicy przewodu (kaliber):

15 milimetrów i mniej	zł.	2,00
powyżej 15 „ do 25 milimetr. włącznie	„	3,50
„ 25 „ „ 50 „ „	„	7,00
„ 50 „ „ 75 „ „	„	9,00
„ 75 „	„	12,00

3. Przepływomierze spirytusu i alkoholu (aparaty miernicze do spirytusu, aparaty kontrolno-miernicze, zegary gorzelnicze):
   a) za sprawdzenie przyrządu, mierzącego ogólną ilość przepływającego spirytusu:
      z jednym bębnem mierniczym . . zł. 15,00
      z dwoma bębnami mierniczemi . . „ 20,00
   b) za sprawdzenie przyrządu, mierzącego ogólną ilość przepływającega spirytusu i zawartą w nim ilość absolutnego alkoholu . . . . „ 25,00
   c) za oddzielne sprawdzenie części składowych powyższych przyrządów:
      bębna mierniczego . . . . . . zł. 15,00
      pływaka . . . . „ 7,00
      liczydła . . . . „ 3,50

§ 30. *Gęstościomierze zbożowe.*

1. Gęstościomierze ¼-litrowe . . . . . . „ 3,50
   Gęstościomierze 1-litrowe . . . . . . „ 7,00
   Gęstościomierze 20-litrowe . . . . . . „ 75,00
   Opłaty powyższe liczy się jedynie za sprawdzenie ogólne, włączając w to sprawdzenie wymiarów przyrządu i wytarowania nieobciążonej wagi, oraz za sprawdzenie dokładności wskazań przyrządu i dokładności pojemnika. Niezależnie od opłat powyższych pobiera się opłaty za sprawdzenie odważników (§ 27 p. 2) i sprawdzenie wagi (§ 28
2. Za sprawdzenie szalki z płytką mosiężną, jako p. 4).
   części zapasowych . . . . zł. 0,50

§ 31. *Areometry.*

1. Areometry, sprawdzane przynajmniej w 5 punktach skali:
   termoareometry . . . . zł. 3,00
   b) areometry bez termometrów . . . . „ 2,00
2. Areometry, sprawdzane najwyżej w 3 puktach skali:
   a) termoareometry . . . . „ 2,50
   b) areometry bez termometrów . . . . „ 1,50

§ 32. *Liczniki energji elektrycznej.*

1. Liczniki dla sieci dwuprzewodowych prądu stałego i jednofazowego zmiennego i dla sieci trójprzewodowych prądu stałego:

Za licznik mocy nominalnej do 1 kilowata	zł.	4,00
„ „ „ „ powyżej 1 kilowata do 2,5 kilowatów włącznie	„	6,00
„ „ „ „ powyżej 2,5 kilowatów do 5 kilowat. włącznie	„	7,50
„ „ „ „ powyżej 5 kilowatów do 10 kilowat. włącznie	„	9,00
„ „ „ „ powyżej 10 kilowatów do 20 kilowat. włącznie	„	12,00
„ „ „ „ powyżej 20 kilowatów do 30 kilowat. włącznie	„	15,00
„ „ „ „ powyżej 30 kilowatów do 50 kilowat. włącznie	„	20,00
Za licznik mocy powyżej 50 kilowatów	„	30,00
Przy sprawdzaniu liczników dla napięć powyżej 500 wolt pobiera się dopłatę	„	3,00
„ „ za każde następne 1000 wolt liczników dla natężenia prądu powyżej 100 amperów, za każde następne 100 amperów pobiera się dopłatę	„	2,00

2. Liczniki dla sieci trójprzewodowych prądu jednofazowego zmiennego.

Pobiera się opłaty w wysokości opłat, wymienionych w p. 1.

3. Liczniki dla sieci wielofazowych.

Pobiera się opłaty w wysokości opłat, wymienionych w p. 1.

4. W wypadkach, kiedy zachodzi potrzeba dokonania dwuch oddzielych sprawdzań (np. przy licznikach dla światła z przełączeniem na siłę, przy licznikach z podwójną taryfą), pobiera się opłaty w wysokości półtorakrotnej opłat, wymienionych w p. 1, 2 i 3.

5. Liczniki elektrolityczne.

Pobiera się opłaty w wysokości trzykrotnej opłat, wymienionych w p. 1.

6. Liczniki wahadłowe.

Pobiera się opłaty w wysokości trzykrotnej opłat, wymienionych w p. 1, 2, 3 i 4.

7. Za transformator prądowy do 100 amperów włącznie . . . zł. 20,00
   Za każde następne 100 amperów pobiera się dopłatę . . . . . „ 2,00
8. Za transformator napięciowy do 500 woltów włącznie . . . . „ 20,00
   Za każde następne 1000 woltów pobiera się dopłatę . . . . . . „ 3,00

9. Za sprawdzenie liczników z transformatorami mierniczemi, badanych jako całość, pobiera się opłaty o 20% większe od opłat, ustanowionych za sprawdzanie liczników.

10. Za sprawdzanie liczników energji elektrycznej, dokonywane przez instytucje, upoważnione przez Główny Urząd Miar na podstawie rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dn. 13 marca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32 poz. 230) do legalizowania liczników energji elektrycznej, instytucje wymienione pobierają opłaty, wyszczególnione w punktach 1 — 9 niniejszego paragrafu.

11. Instytucje, wymienione w p. 10, przekazują Głównemu Urzędowi Miar 20% od sum, powstałych z obliczenia opłat za sprawdzenie na podstawie punktów 1 — 9 niniejszego paragrafu.

12. Na przeciąg nie więcej, niż pięciu lat po udzieleniu instytucji uprawnienia do legalizowania liczników energji elektrycznej, Dyrektor Głównego Urzędu Miar może zmniejszyć kwotę, podlegającą przekazywaniu ze strony tejże instytucji na rzecz Głównego Urzędu Miar, do połowy wysokości, ustanowionej w punkcie 11 niniejszego §-u.

CZĘŚĆ III.

§ 33. Za odważanie przedmiotów, dostarczanych do urzędów, pobiera się opłaty według następującej taryfy:

1. Odważanie handlowe zwyczajne:
   - Przedmioty od ½ dkg. do 10 kg. włącznie . . . . gr. 10
   - Przedmioty cięższe od 10 kg. za każde następne całe lub rozpoczęte 10 kg . . . . „ 5
2. Odważanie handlowe dokładniejsze:
   - Przedmioty od 10 mg do 1 kg włącznie . . . . „ 20
   - Przedmioty cięższe od 1 kg do 50 kg:
     - za pierwszy kilogram . . . . „ 20
     - za każdy następny kilogram lub jego część . . . . „ 5
3. Odważanie wzorcami normalnemi bezpośredniemi.
   - Przedmioty od 10 mg do 1 kg włącznie . . . . „ 40
   - „ cięższe od 1 kg do 20 kg:
     - za pierwszy kilogram . . . . „ 40
     - za każdy następny kilogram lub jego część . . . . „ 10

CZĘŚĆ IV.

§ 34. Za przewóz do urzędu miar narzędzi mierniczych, zatrzymanych przy rewizjach, a zwracanych właścicielom pobiera się następujące opłaty:

Rodzaj i wielkość narzędzia.		Opłata za szt.
Przymiary i pojemniki	zł.	0,05
Odważniki wielkości poniżej 10 dkg. . .	zł.	0,03
„ „ od 10 dkg do 50 dkg włącznie	„	0,05
„ „ powyżej 50 dkg, a poniżej 10 kg . . .	„	0,10
„ „ od 10 kg włącznie wzwyż	„	0,20
Wagi proste	„	0,10
Wagi złożone równoramienne (stołowe)	„	0,50
Wagi złożone nierównoramienne	„	1,00

CZĘŚĆ V.

Przepisy przechodnie.

§ 35. Opłaty za wypożyczenie narzędzi normalnych i środków pomocniczych, przewidziane w § 7 niniejszych przepisów, nie będą pobierane na obszarze b. Dzielnicy Pruskiej.

§ 36. Opłaty za ekspertyzy, dokonywane dla sądów w sprawach karnych na terytorjum b. zaboru austrjackiego, aż do odwołania nie będą pobierane.

„§ 36 a. Za czynności legalizacyjne, dokonywane w lotnych urzędach miar lub na punktach legalizacyjnych, wyznaczonych z urzędu i utrzymywanych kosztem Skarbu Państwa, pobiera się oprócz opłat zasadniczych za sprawdzenie opłatę dodatkową w wysokości 40% tychże opłat zasadniczych w tych wypadkach, gdy nie jest dostarczone przez gminę bezpłatnie odpowiednie pomieszczenie dla czynności legalizacyjnych. Ponadto przy czynnościach komisyjnych, dokonywanych przez delegatów, wysyłanych z wymienionych miejsc urzędowych, pobiera się opłaty dodatkowe, wyszczególnione w niniejszem rozporządzeniu".

DZIAŁ X.

URZĘDY PAŃSTWOWE.

Urzędy państwowe

PREZYDJUM RADY MINISTRÓW.

Krakowskie Przedmieście L. 46/48. (Pałac Rady Ministrów). Centrala telefonów.

Urząd Prezydjum Rady Ministrów w myśl statutu organizacyjnego, zatwierdzonego rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 28 sierpnia 1926 r. (Monitor Polski Nr. 195) oraz zmienionego rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 23 marca 1927 r. (Monitor Polski Nr. 73), dzieli się na Gabinet Prezesa Rady Ministrów, Biuro Prezesa Rady Ministrów i Biuro Prawne Prezesa Rady Ministrów.

Prezes Rady Ministrów: Dr. Kazimierz Bartel.

Szefem Gabinetu Rady Ministrów jest p. Józewski Henryk, Szefem Biura — p. Rodich-Laskowski Daniel, Szefem Biura Prawnego p. Piętak Jan Kanty.

Instytucje podległe Prezydjum Rady Ministrów:

Polska Ajencja Telegraficzna (ul. Krakowskie Przedmieście 50).

Wydawnictwo Dziennika Urzędowego Rzeczypospolitej „Monitor Polski" (ul. Miodowa 22).

Dyrekcja Drukarń Państwowych (ul. Miodowa 22).

Dyrektorem Polskiej Ajencji Telegraficznej jest p. Piotr Górecki (tel. 85-69), Dyrektorem Wydawnictwa „Monitor Polski" jest p. Wojciech Baranowski (tel. 44-05), Naczelnym Dyrektorem Drukarń Państwowych jest p. Henryk Lilpop (tel. 318-25).

Komitet Ekon. Szef. Sekretarj.: W. Jastrzębski.

Najwyższy Trybunał Administracyjny. Miodowa 22.

Zakres działalności:

Utworzony został dla orzekania o legalności zarządzeń i orzeczeń, wchodzących w zakres administracji tak rządowej, jak i samorządowej.

Skład osobowy:

Dzieli się na 5 Izb.

Pierwszy Prezes Trybunału: Jan Sawicki, tel. 2-25.

Prezesi: Dr. Rudolf Różycki (tel. 101-79), Dr. Włodzimierz Orski (tel. 101-72), Dr. Roman Moraczewski (tel. 101-58), Jan Kopczyński (tel. 101-45).

Sędziowie: Aleksander Półkozic-Wolski, Dr. Zbigniew Smolka (obecnie w Wiedniu), Dr. Jan Morawski, Dr. Karol Birgfellner, Dr. Władysław Podczaski, Dr. Juljusz Dunikowski, Mieczysław Kokowski, Izydor Makowski, Feliks Krzyżanowski, Dr. Adolf Rappe, Marjan Zwoliński, Wacław Kinel, Adam Wozdecki, Stefan Idźkowski, Dr. Karol Bernaczek, Artur Żabicki, Dr. Franciszek Rybarzewski, Józef Frycz, Wacław Borkowski, Tadeusz Zawiliński, Włodzimierz Wyganowski, Jan Jarmołowicz, Roman Wall, Dr. Stefan Cwojdziński, Bolesław Kozłowski, Konstanty Chrzczonowicz, Dr. Aleksander Dubieński, Michał Waśkowski.

Sekretarjat Prawniczy. Naczelnik Sekretarjatu Prawniczego i Biura Prezydjalnego: Jan Rudziński (godziny przyjęć od 10 rano do 2 popołudniu).

Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie.

Zakres działania:

1) zastępstwo sądowe wogóle w sprawach, dotyczących praw i interesów majątkowych i publicznych Państwa;

2) zastępstwo praw i interesów majątkowych i publicznych Państwa w postępowaniu przed sądami prawa publicznego i władzami administracyjnemi, tak w kraju, jak i zagranicą oraz w postępowaniu przed sądami zagranicznemi, o ile zastępstwo to zostanie jej poruczone przez właściwą dla danej sprawy władzę państwową;

3) wydawanie na wezwanie władz państwowych opinji prawnych w sprawach dotyczących majątkowych i publicznych interesów Państwa, oraz udzielanie porady prawnej i współdziałanie w sporządzaniu aktów prawnych, dotyczących praw i interesów Państwa.

Urząd Główny — w Warszawie, ul. Leszno 5.

Centrala telefoniczna 101-15, 101-17.

Prezes Prokuratorji Generalnej: Dr. Stanisław Bukowiecki, tel. 98-21.

Wiceprezes Prokuratorji Generalnej: Kazimierz Rakowiecki, tel. 115-31.

Sekretarz Naczelny Prokuratorji Generalnej: Dr. Feliks Flechner.

Wydział I — Spraw wojskowych, administracji państwowej, politycznej i sądowej. Kierownik: st. radca Kazimierz Sękowski.

Wydział II — Spraw skarbowych i monopolowych. Kierownik: st. radca Dr. Tomasz Marynowski.

Wydział III — Spraw majątków państwowych nieruchomych ziemskich. Kierownik: wiceprezes Kazimierz Rakowiecki.

Wydział IV — Spraw kolejowych i pocztowych. Kierownik: st. radca Jan Sukiennicki.

Wydział V — Spraw leśnych, górnictwa, przemysłu, handlu, drogowych i wodnych. Kierownik: st. radca Dr. Eugenjusz Dziurzyński.

Wydział VI — Spraw wyznaniowych, międzynarodowych, likwidacyjnych, szkolnych, nieruchomości miejskich. Kierownik: st. radca Dr Stanisław Hillbricht.

Oddział Prokuratorji Generalnej we Lwowie.

Prezes Oddziału: Dr. Wiktor Hamerski.

Wydział I — Spraw międzynarodowych, likwidacyjnych, naftowych wojskowych, administracji politycznej. Kierownik: st. radca Dr. Stanisław Skracha.

Wydział II — Spraw drogowych, wodnych, wyznaniowych, oświatowych, fundacyjnych. Kierownik: st. radca Dr. Karol Skrowaczewski.

Wydział III — Spraw kolejowych, pocztowych, dóbr, lasów i gruntów państwowych. Kierownik: st. radca Dr. Eugenjusz Bartel.

Wydział IV — Spraw skarbowych, monopolowych. Kierownik: st. radca Dr. Władysław Szydłowski.

Oddział Prokuratorji Generalnej w Krakowie.

Prezes Oddziału: Dr. Józef Windakiewicz.

Wydział I — Spraw administracyjnych, z wyjątkiem kolejowych i skarbowych. Kierownik: st. radca Dr. Alfred Kraus.

Wydział II — Spraw likwidacyjnych, przemysłowo-handlowych, rolnych, górniczych, oświatowych, wyznaniowych. Kierownik radca Dr. Tomasz Sołtysik.

Wydział III — Spraw skarbowych, fundacyjnych. Kierownik radca Dr. Feliks Płażek.

Oddział Prokuratorji Generalnej w Poznaniu.

Prezes Oddziału: Kazimierz Kierski.

Wydział I — Spraw majątków państwowych, robót publicznych, komunikacyjnych, leśnych. Kierownik: radca Stefan Chmara.

Wydział II — Spraw likwidacyjnych, przemysłowo-handlowych, rolnych, górniczych, oświatowych, wyznaniowych. Kierownik: st. radca Stanisław Zalewski.
Wydział III — Spraw skarbowych, monopolowych, wojskowych. Kierownik: st. radca Leon Leitgeber.

Urząd Delegata Prokuratorji Generalnej w Gdańsku.

Delegat: Radca Prokuratorji Generalnej Włodzimierz Moderow.

Urząd Delegata Prokuratorji Generalnej w Wilnie.

Delegat: Radca Prokuratorji Generalnej Adolf Kopeć.

Urząd Delegata Prokuratorji Generalnej w Katowicach.

Delegat: Radca Prokuratorji Generalnej Dr. Witold Sahanek.

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI PAŃSTWOWEJ.

Ul. Żórawia 44, tel.: 505-73, 505-74, 505-75, 505-77.

Prezes: Prof. Dr. Stanisław Wróblewski, tel. 5-51 dod dom. 64-97.
Vice-Prezesi: Dr. Franciszek Niewiadomski, tel. 62-35, dom. 176-44; Zenobjusz Rugiewicz, tel. 88-65, dom. 88-62.
Sekretarz Prezesa: Henryk Gawroński.

Wydział Prezydjalny.

Naczelnik: Konstanty Pęcherzewski, tel. 5-51, centr. mejsc. 17, dom. 61-38.
Zakres działania: Sprawy ogólno- administracyjne i personalne urzędników Najwyższej Izby Kontroli i podległych jej urzędów.

Wydział Centralnej Rachuby.

Naczelnik: Jan Bald.

Departament I-szy.

Dyrektor: Mieczysław Dębski.

Departament II-gi.

Dyrektor: Inż. Józef Rogoziński.
Zakres działania: Ministerstwo Spraw Wojskowych, Ministerstwo Komunikacji i Korpus Ochrony Pogranicza.

Departament III-ci.
Złota 22.

Dyrektor: Inż. Jan Furuhjelm, tel. 211-82, ul. Złota 22, tel. 88-54 i 90-79.
Zakres działania: Ministerstwo Przemysłu i Handlu, Ministerstwo Robót Publicznych i Ministerstwo Poczt i Telegrafów.

Departament IV-ty.
Długa 50.

Dyrektor: Tadeusz Piecewicz, Długa 50, tel. centr. 54-68, 49-86.
Zastępca Dyrektora Departamentu IV-go — vacat.
Zakres działania: Kancelarja Cywilna Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Sejm i Senat, Prezydjum Rady Ministrów i podległe mu urzędy, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Likwidacja Ministerstwa Aprowizacji i instytucje samorządowe.

Izby Okręgowe Kontroli Państwowej.

W Warszawie — ul. Złota Nr. 22, tel. 266-16 i 153-31.
Prezes — vacat, tel. 187-32.
Vice-Prezes: Sylwestrowicz Bolesław, tel. 302-92.
We Lwowie — ul. Romanowicza Nr. 13, tel. 298.
Prezes: Dobrowolski Henryk.
Vice-Prezes: Wex-Manasterski Gustaw.
W Kielcach — ul. Sienkiewicza Nr. 54.
Prezes: Imszennik-Kondratowicz Henryk.
Vice-Prezes: Klamrzyński Stanisław.
W Poznaniu — Al. Marcinkowskiego Nr. 23, tel. 19-94.
Prezes: Zawadzki Mikołaj.
Vice-Prezes: Korolko-Bobrowski Władysław. WB
W Brześciu n/B. — ul. Dąbrowskiego Nr. 107.
Prezes: Mińkowski Józef.
W Wilnie — ul. Mickiewicza Nr. 3, tel. 113.
Prezes: Pietraszewski Jan.
Vice-Prezes: Mikulski Zenon.
W Krakowie — ul. Krowoderska Nr. 5, tel. 41-70.
Prezes: Dr. Kraus Włodzimierz
Vice-Prezes: Dr. Womela Longin.
Urząd Kontroli Państwowej w Katowicach — ul. Francuska 51, tel. 24-29 (telefon Wydziału Skarbowego).
Prezes: Bajda Andrzej.
Vice-Prezes: Dr. Cyrus-Sobolewski Marjan.

MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH.

Wierzbowa 1. — Tel. Centralny M. S. Z.

Minister: Zaleski August.
Wice - Minister: Dr. Wysocki Alfred.

Protokół Dyplomatyczny i Gabinet Ministra:

Dyr. Vacat. tel. 63-33.
Zastępca prot. dypl. Andrycz Czesław, tel. 413-36.
Sekretarz Ministra: Zawisza Aleksander, tel. 413-29.

Departament Polityczno - ekonomiczny:

Dyr. Dr. Jackowski Tadeusz, tel. 76-91.

Wydział Organizacyj Międzynarodowych P. I.:

Tarnowski Adam.

Wydział Zachodni P. II.:

Nacz. Lipski Józef.

Wydział Wschodni P. III.:

Nacz. Hołówko Tadeusz.

Wydział Południowy:

Dr. Günther Władysław.

Wydział Prasowy P. IV:

Nacz. Libicki Konrad, tel. 413-60.

Departament Konsularny:

Dyr. Babiński Wacław, tel. 413-64.

Wydział Ogólny K. I.:

Nacz. dr. Brzeziński Tadeusz, tel. 413-23.

Wydział Prawno Kons. K. II.:

Nacz. Dr. Gorzechowski Józef.

Wydział Administracyjno - Kons. K. III:

Nacz. Malhomme Leon.

Departament Administracyjny:

Dyr. Matuszewski Ignacy, tel. 413-08.

Wydział Osobowy:

Naczelnik Roman Antoni.

Wydział Traktatowo - Naukowy O. II:

Nacz. Prof. Makowski Julian, tel. 413-14

Wydział Historyczno - Naukowy:

Nacz. Sokolnicki Michał (Pałac Kronenberga), tel. 313-87

Radca Prawny:

Babiński Leon.

Wydział Budżetowo - Gospodarczy:

Nacz. Dr. Rościszewski Karol.

Wydział Szyfrowy O. IV:

Kier. Dobrzyński Tadeusz, tel. 413-19.

Kancelarja Główna:

Nacz. Kotarski Zygmunt.

MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH

Nowy - Świat 69.

Minister: Gen. Sławoj - Składkowski, tel. 318-84.
Wice - Minister: Dr. Jaroszyński Maurycy Zdzisław, telefon 203-25.
Sekretarjat Ministra: Szef Zabierzowski Zygmunt.

Departament I Organizacyjny.

Dyr. p. o. Wice - Minister Jaroszyński Zdzisław.
Wydział Organizacyjno - Prawny: Nacz. Hausner Roman, tel. 62-31.
Wydział Osobowy: Nacz. Dobrowolski Stefan, tel. 11-34
Wydział Inspekcji Wyszkolenia Organizacji Pracy: p. o. Długocki Władysław.
Wydział Ogólny: Nacz. Robaczewski Antoni, tel. 49-29.

DEPARTAMENT II POLITYCZNY:

Dyr. Prot. Dypl. Vacat, tel. 413-29.
Wydział Społeczno - Polityczny: Nacz. Paciorkowski Jerzy, tel. 313-55.
Wydział Narodowościowy: Nacz. Suchenek - Suchecki Henryk, tel. 70-41.
Wydział Bezpieczeństwa: Nacz. Kawecki Henryk, telefon 48-35.

DEPARTAMENT III SAMORZĄDU:

Dyr. Weissbrod Władysław, tel. 52-87.
Wydział Administracji Samorządowej: Nacz. dr. Windakiewicz Kazimierz, tel. 62-41.
Wydzał Finansów Komunalnych: Nacz. Porowski Marceli, tel. 86-02.
Wydział Komunalnej Polityki Gospodarczej: Nacz. Strzelecki Jan, tel. 517-53.

DEPARTAMENT IV ADMINISTRACYJNY:

Dyr. p. o. Śliwiński Jan.
Wydział Praw Stanu Cywilnego i Obywatelstwa: Nacz. Longchamps Berier Andrzej, tel. 290-53
Wydział Porządku Publicznego: Nacz Adelstein Jerzy, tel. 62-29.
Wydział Administracyjny: Nacz Śliwiński Jan, tel. 214-54.
Wydział Wojskowy: p. o. dr. Zygmunt Robel.
Wydział Aprowizacyjny: Nacz. Szwalbe Stanisław.
Kancelarja: Nacz. Horbaczewski Antoni.

MINISTERSTWO SKARBU.

Rymarska 3/5.

Zakres działania Ministerstwa Skarbu określa Statut Organizacyjny, ogłoszony w Monitorze Polskim, Nr. 208, 1927.

Skład osobowy.

Minister Skarbu: Czechowicz Gabryel, tel. 58-55, przyjmuje we wtorki i piątki, godz. 12 — 14.
Podsekretarz Stanu: Dr. Grodyński Tadeusz, tel. 227 - 44, przyjmuje we wtorki i piątki, godz. 12 — 14.

I. Departament Ogólny.

Dyrektor Departamentu: Starzyński Stefan, tel. 88 - 24, przyjmuje we wtorki i piątki od godz. 13 — 14.
Wydziały: 1) Prezydjalny — Naczelnik: Ziółkowski Stanisław, tel. 76 - 36, 2) Administracyjny: Około - Kułak Jan, tel. 512 - 94, 3) Gospodarczy: Kucza Józef, tel. 69 - 02, 4) Polityki Finansowo - Gospodarczej: Fabierkiewicz Wacław, tel. 512 - 83, 5) Emerytalny: Dr. Czechowicz Witold, tel. 512 - 85, 6) Karny: Podczaski Juljan, tel. 60 - 66.

II. Departament Obrotu Pieniężnego.

Dyrektor Departamentu: Dr. Barański Leon, tel. 512 - 22, przyjmuje w poniedziałki, środy i piątki od godz. 13 — 15.
Wydziały: 1) Walutowy — Naczelnik: Szebeko Zdzisław, tel. 512 - 57, 2) Kredytu Publicznego: Woytkiewicz Aleksander, tel. 512-13, 3) Bankowy — Broniewski Witold, tel. 512-23, 4) Polityki Kredytowej — Narbutt Teofil, tel. 181 - 46, 5) Rady Spółdzielczej — Kwieciński Janusz, tel. 512 - 46, Komisarjat Bankowy — Broniewski Witold, tel. 512 - 45.

III. Departament Budżetowy.

Kierownik: Dr. Grodyński Tadeusz, Podsekretarz Stanu, tel. 227 - 44, 512 - 09, przyjmuje we wtorki i piątki od godz. 12 — 14.
Wydziały: 1) Polityki Budżetowej — Naczelnik: Dr. Małek Michał, tel. 512 - 11, 2) Budżetów Administracyjnych A — Zakrzewski Marjan, tel. 512-39, 3) Budżetów Administracyjnych B — Ossowski Włodzimierz, tel. 512-08, 4) Budżetów Komunikacyjno - Budowlanych — Sienkiewicz Franciszek, tel. 512-80, 5) Budżetów Gospodarczych — Nowak Stanisław, tel. 46-61. 6) Rent Inwalidzkich — Dr. Marynowski Wiktor, tel. 512-10)

IV. Departament Ceł.

Dyrektor Departamentu: Dr. Rasiński Władysław, tel. 512-31, przyjmuje od godz. 13.30 — 14.30, w soboty od 12 —13.
Wydziały: 1) Administracyjny — Naczelnik: Bartak Bronisław, tel. 512 - 17., 2) Taryfowy — Danielewicz Władysław, tel. 512 - 24, 3) Ustawodawstwa Celnego — vacat, 4) Postępowania Celnego — Prochaska Felicjan, tel. 512 - 19.

V. Departament Podatków i Opłat.

Dyrektor Departamentu: Koszko Wacław, tel. 512 - 20, przyjmuje od godz. 13 — 15, w soboty od 12.30 — 13.30.
Wydziały: 1) Administracyjny — Naczelnik: Michalski Paweł, tel. 226 - 04, 2) Podatku Dochodowego i Majątkowego oraz od Kapitałów i Rent — Bowbelski Adam, tel. 171 - 44, 3) Podatków Realnych i Finansów Samorządowych — Lubowidzki Lucjan, tel. 68 - 82, 4) Podatku Przemysłowego — Kozłowski Władysław, tel.512-770), 5) Katastralny — Inż. Dąbrowski Bronisław, tel. 512 - 56, 6) Opłat Stemplowych — Rosenkranz Achilles, tel. 512 - 23, 7) Podatku Spadkowego i od darowizn — Fałat Stanisław, tel. 512 - 05, Werner Edward, tel. 512 - 67.

VI. Departament Akcyz i Monopolów.

Dyrektor Departamentu: Wojtowicz Gracjan, tel. 36 - 69, przyjmuje w poniedziałki, środy i piątki od godz. 11 — 13.
Zast. Dyrektora Dep.: Grabowski Witold, tel. 512 - 03.
Wydziały: 1) Administracyjny — Naczelnik: Dr. Korta Karol, tel. 512-07, 2) Podatków Pośrednich i Monopolów A — Zubrzycki Kornel, tel. 512 - 12, 3) Podatków Pośrednich i Monopolów B — Oster Władysław, tel. 512 - 38, 4) Kontroli — Karski Roman, tel. 512 - 59.

VII. Departament Kasowy.

Dyrektor Departamentu: Czauderna Roman, tel. 11 - 50, przyjmuje od godz. 10 — 13.
Wydziały: 1) Inspekcyjny — Naczelnik: Szczerski Stanisław, tel. 512 - 90, 2) Instrukcyjny — Brzuza Jan, tel. 68 - 54, 3) Centralnej Księgowości — Fiut Jan, tel. 142 - 23.

VIII. Departament Likwidacyjny.

Dyrektor Departamentu: Dr. Turteltaub Wilhelm, tel. 84 - 63, przyjmuje od godz. 13 — 14.
Wydziały: 1) Rosyjski Likwidacyjny — Naczelnik: Jakubowski Władysław, tel. 84 - 69, 2) Rosyjski Rozrachunkowy — Kryński Bolesław, tel. 68 - 83, 3) Niemiecki — Szwaykowski Tadeusz, tel. 35 - 14, 4) Austrjacki — Węgliński Juljan, tel. 156 - 98.

Państwowy Urząd Kontroli Ubezpieczeń.
(Miodowa 11).

Dyrektor: Dr. Jan Łazowski, tel. 310 - 17, przyjmuje od godz. 11 — 13.
Wydziały: Ogólny — Jagielski Jan, tel. 113 - 90, Matematyczny — Weryha Aleksander, Prawny — Jarocki Piotr, Statystyczny — Kulwieć Józef, tel. ogólny 231-02.

Naczelny Inspektorat Straży Celnej.

Naczelny Inspektor: Płk. Pasławski Stefan, tel. 127-03.

URZĘDY PODLEGŁE.

Dyrekcja Polskiego Monopolu Tytoniowego.
Nowy Świat 4.

Kierownik: Kreutz Aleksander, tel. 88 - 77.

Generalna Dyrekcja Loterji Państwowej.
Nowy Świat 70.

Dyrektor: Dr. Seeliger Ferdynand, tel. 45 - 00.

Dyrekcja Państwowego Monopolu Spirytusowego.
Leszno 1.

Dyrektor: Kuroczycki Jan, tel. 34-28.

Państwowe Zakłady Graficzne.
Jerozolimska 31.

Dyrektor: Tupalski Aleksander, tel. 130 - 06

Mennica Państwowa.
Ząbkowska 27.

Dyrektor: Aleksandrowicz Jan, tel. 88 - 99.

Urząd Pożyczek Państwowych.
Senatorska 29.

Kierownik: Szczelik Witold, tel. 298 - 66.

Biuro Sprzedaży Soli.
Moniuszki 3.

Kierownik: Matkiewicz Władysław, tel. 116-53.

DYREKCJA POLSKIEGO MONOPOLU TYTONIÓWEGO.
Nowy Świat 4.

(Godziny przyjęć: 12 — 14 z wyjątkiem sobót).

Dyrektor Polskiego Monopolu Tyt.: Dr. Kreutz Aleksander, tel. 75 - 41.

Sekretarjat: Dmowski Stefan, tel. 75 - 41.

Zastępca Dyrektora P. M. T.: Inż. Chwalibóg Kazimierz, tel. 88-77.

Sekretarjat: Jankowska Stanisława, tel. 88-77.

p. o. Zastępca Dyrektora P. M. T.: Szymański Mieczysław, tel. 72 - 46.

Generalny Inspektorat P. M. T.

Dutkowski Józef, tel. 204 - 04.

Referent: Jarosiński Antoni, tel. 283 - 29.

Wydział I-szy (Administracyjny).

Kierownik Wydziału: Dr. Szwedzicki Władysław, tel. 280 - 19.

Radca Ministerjalny: Dr. Kurkowski Ignacy, tel. 28-18, Unszlicht Władysław, tel. 15 - 78.

Referent: Naimski Aleksander, tel. 72 - 59.

Wydział II-gi (Fabrykacyjny).

Naczelnik Wydziału: Lewicki Aleksander, tel. 281 - 41.

Radca Ministerjalny: Dzierzyński Józef, tel. 215 - 40, Kułyniak Jan, tel. 36 - 19.

Referent: Waguła Bronisław, tel. 36 - 19.

Wydział III-ci (Zakupu zagranicznych surowców tyt.).

Naczelnik Wydziału: Androchowicz Kazimierz, tel. 316-06.

Referent: Kulesza Zygmunt, tel. 15 - 75.

Wydział IV-ty (Koncesyjny).

Naczelnik Wydziału: Kimlowski Józef, tel. 281-28.

Referenci: Poradowski Edward, tel. 281 - 16, Dr. Duszczyński Edward tel. 281 - 16.

Wydział V-ty (Techniczny).

p. o. Naczelnik Wydziału: Inż. Gałecki Henryk, tel. 251-63.

Referenci: Inż. Tramer Alfred, Inż. Tymiński Wacław, Inż. Kopytowski Ludwik, tel. 283 - 66.

Wydział VI-ty (Handlowo-Gospodarczy).

p. o. Naczelnik Wydziału: Muśnicki Władysław, tel. 215-80.

Radca Ministerjalny: Dwornicki Wiktor, tel. 283 - 41.

Referent: Turski Zbigniew, tel. 519 - 80.

Wydział VII-my (Rachunkowo-Budżetowy).

Naczelnik Wydziału: Christ Władysław, tel. 280 - 40.

Kierownik Oddziału VII/1: Kamieński Władysław, Centrala telefoniczna 215 - 40, 215 - 42.

Kierownik Oddziału VII/2: Olejak Mieczysław, Centrala telefoniczna 215 - 40, 215 - 42.

Kierownik Oddziału VII/3. Gotkiewicz Józefat, Centrala telefoniczna 215 - 40, 215 - 42.

Kilerownik Oddziału VII/4: Huppert Zygmunt, Centrala telefoniczna 215 - 40, 215 - 42.

Kierownik Oddziału VII/5: Małecki Władysław, tel. 280-49.

Wydział VIII-my (Robotniczy).

Naczelnik Wydziału: Napieralski Jan, tel. 280 - 87.

Wydział IX-ty (Uprawa Tytoniu).

Naczelnik Wydziału: Tyszkowski Henryk, tel. 280 - 16.

Radca Ministerjalny: Kuszczak Edward, tel. 215 - 89.

Kancelarja.

Kierownik Kancelarji: Maciejowski Bronisław, tel. 77-51.

Administrator gmachu: Panek Józef, tel. 283 - 86.

Państwowe Fabryki wyrobów tytoniowych Polskiego Monopolu Tytoniowego.

Białystok, Warszawska 39; Dyrektor: Walcharz Bolesław, tel. 296.

Bydgoszcz, Dworcowa 44; Dyrektor: Nowicki Leon, tel. 236.

Grodno, Mostowa 3; Kierownik: Świechowski Henryk, tel. 44.

Jagielnica; Kierownik: Czerwiński Eugenjusz, tel. 3.

Kościan, Śmigielska 4/5; Kierownik: Baron Bronisław, tel. 102.

Kowel, Łucka 28; Kierownik: Martiszek Adolf, tel. 64.

Kraków, Dolne Młyny 8/10; Dyrektor: Zamarski Franciszek, tel. 274.

Łódź, Kopernika 62; Kierownik: Polakowski Kazimierz, tel. 41 - 70.

Monasterzyska; Kierownik: Doliński Teodozy, tel. 4.

Poznań, Bukowska 27; Dyrektor: Gajdecki Tadeusz, tel. 63-16.

Poznań - Jeżyce, Staszica 15; Dyrektor: Cyprjan Teofil, tel. 63 - 31.

Poznań - Łazarz, Wojskowa 5; Dyrektor: Niemetz Karol, tel. 62 - 18.

Radom, Nowy Świat 5, Staro - Opatówka 3; Dyrektor: Żurowski Michał, tel. 196.

Starogard, Chojnicka 13/15: Dyrektor Schmalenberg Jan, tel. 7.

Warszawa - Miasto, Dzielna 62; Kierownik: Inż. Rzewnicki Juljan, tel. 204-34; biuro m. 152-72, 272-20.

Warszawa - Ochota, Kaliska 1; Kierownik: Żur Franciszek, tel. 229 - 69; fabryk. 313 - 24; portjer 49 - 36.

Wilno, Makowa 17/19, fabr.; Dyrektor: Zieliński Roman, tel. 6 - 18.

Wilno, Kurlandzka 9, magazyn.

Winniki, Zamkowa 2; Dyrektor: Majewski Benedykt, tel. 1.

Wodzisław Śląski, Fabryczna 3; Kierownik: Kłodnicki Tadeusz, tel. 29.

Zabłotów; Dyrektor: Wegemann Ludwik, tel. 3.

Inspektoraty Uprawy Tytoniu.

Warszawa, Prac. kontr.: Inż. Baranowicz Leonard, tel. 32 - -75.

Zabłotów, St. insp. upr. tyt.: Wegemann Ludwik.

Urzędy Wykupu Tytoniu.

Borszczów; Dyrektor: Pelc Gustaw.
Krzemieniec, Dubieńska Rogatka; Kierownik: Mogilnicki Kazimierz, tel. 10.

Państwowy Magazyn wyrobów tyt. i Urząd Wykupu Tytoniu.

Grudziądz, Brzeźna 3/7; Dyrektor: Wagner Emil, tel. 875.

Dyrekcja Państwowego Monopolu Spirytusowego.
Leszno 1 (Rymarska 7).

Dyrektor: Inż. Jan Kuroczycki, tel. 34-28.
Vice - Dyrektor: Gustaw Bukowiński, tel. 304-76.
" Inż. Piotr Buttowt - Andrzejkowicz, tel. 184-16.
Sekretarjat Dyrekcji (godziny przyjęć wtorki i piątki od 1 — 2) tel. 34-28.
Dział Inspekcyjny. Kierownik: Wacław Loga, tel. 306-70.
Wydziały: 1) Ogólny — Naczelnik: Dr. Julian Maliniak, tel. 307-57; 2) Ekonomiczny — Dr. Stanisław Próżyński, tel. 304-47; 3) Obrotu spirytusem — Czesław Borowicz, tel. 107-64; 4) Obrotu Wódką — Inż. Jan Bróg, tel. 307-39; 5) Gospodarczy — Inż. Julian Husarski, tel. 56-20; 6) Techniczny — Inż. Jan Hałajkowski, tel. 107-43; 7) Finansowy — Czesław Jankowski, tel. 307-65; 8) Centr. Lab. Chem. — Inż. Wł. Krzyżanowski, tel. 107-34.
Kancelarja ogólna (godziny przyjęć od 12 — do 14) tel. 307-64.

URZĘDY I ZAKŁADY PODLEGŁE
w Warszawie:

Oddział D. P. M. S. przy Wydziale IV Izby Skarbowej, tel. 514-68.
Państwowa Rektyfikacja i Wytwórnia Wódek Nr. 1, Praga, Ząbkowska 27, tel. 208-60.
Państwowa Wytwórnia Laku, Praga, Ząbkowska, 27, tel. 208-60.
Sklepy detaliczne ze sprzedażą hurtową: Nr. 31, Młynarska 7; Nr. 33, Marszałkowska 1; Nr. 34, Czerniakowska 139; Nr. 35, Inflancka 1.

na prowincji:

a) Oddziały D. P. M. S. przy wszystkich Izbach Skarbowych oraz Wydziale Skarbowym Województwa Śląskiego.
b) Wytwórnie Wódek: Warszawa, Kowel, Sieradz, Poznań, Starograd, Wilno, Brześć n/B, Stanisławów, Lwów, Kielce, Bielsko Śląskie, Łódź, Kraków, Włocławek.
c) Rektyfikacje: Warszawa, Toruń, Starogard.
d) 88 Hurtowni Państwowego Monopolu Spirytusowego.
e) 47 sklepów z detaliczną sprzedażą.

Mennica Państwowa, ul. Markowska 18.

Zakres działania Mennicy obejmuje również wykonywanie zamówień dla firm i osób prywatnych, a mianowicie:
rafinowanie kruszców,
przetapianie i oczyszczanie odpadków jubilerskich,
wyrób medali i plakiet,
wyrób pieczęci metalowych.

Skład osobowy:

Dyrektor: Jan Aleksandrowicz, tel. 15-40.
Vice-Dyrektor: Ludwik Zagrodzki, tel. 15-93, wew. 3, przyjęcia w godzinach urzędowych.

Mennica posiada działy:

Monetarny,
Rafinerję kruszców i
Medaljernię.

Państwowe Zakłady Graficzne.
Aleja Jerozolimska 91.

Zakres działania:

Wykonanie wszelkich papierów wartościowych i znaków płatniczych tak rządowych jak i samorządowych i prywatnych. Wyrób papieru dla powyższego celu oraz papierów szmacianych, celulozowych i małodrzewnych.

Skład osobowy:

Dyrektor inż. A. Tupalski tel. 130-06, zastępca Vice-Dyrektor: inż. K. Chybiński, tel. 95-10; Kierownicy działów: Technicznego: inż. P. Kuczyński, tel. 86-84; Gospodarczego: J. Zieliński, tel. 130-26; Osobowego: Cz. Martyszewski, tel. 48-49 i Rachuby: St. Pydynkowski, tel. 50-18; Stacji Doświadczalnej: inż. St. Szymankiewicz, tel. 206-21.

Podlega im:

Papiernia w Mokotowie.

Kierownik: inż. M. Gallas, tel. 5-64.
Zastępca: inż. A. Stephan, tel. 5-64.

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU I HANDLU.

Ul. Elektoralna 2, telefon: centrala telefon. M-stwa 312-45 do 312-49.

Zakres działania unormowany jest statutem organizacyjnym M. P. i H. z 27.X. 1926 r. (Monitor Polski, Nr. 256 z 6.XI. 1926, p. 717).
Minister Inż. Kwiatkowski Eugenjusz, tel. 412-01, przyjmuje we wtorki i piątki od godz. 11 do 13.
Sekretarz Ministra: Barański Jerzy, tel. 412-01.
Vice-Minister: Dr. Doleżal Franciszek, tel. 412-00, przyjmuje we wtorki, czwartki i soboty od godz. 11 do 13.
Sekretarz Vice-Ministra: Ocioszyński Tadeusz, tel. 412-00.

Departament I Organizacyjny.

Dyrektor Departamentu: Kożuchowski Józef, tel. 412-02.
Wydział Ogólny: Naczelnik Wydziału: Inż. Arczyński Stanisław, tel. 412-16.
Wydział Administracyjno - Prawny: Naczelnik Wydziału: Sokołowski Stanisław.
Sekretarjat Ministra: Szef Sekretarjatu Ministra: Peche Czesław, tel. 412-11.
Biuro Informacyjno-Podawcze, tel. 78-79.
Stały dyżur w dzień i w nocy, tel. 412-01.

Departament II Górniczo-Hutniczy.

Dyrektor Departamentu: Inż. Cybulski Julian, tel. 412-75.
Wydział Administracji Górniczej: Naczelnik Wydziału: Dr. Womela Leopold.
Wydział Górnictwa Węglowego: Naczelnik Wydziału: Inż. Korsak Zygmunt.
Wydział Salin, Rud i Hutnictwa: Naczelnik Wydziału: Inż. Choroszewski Władysław.
Wydział Nafty: Inż. Salomon de Friedberg Henryk.

Departament III Przemysłowy.

Dyrektor Departamentu: Inż. Dąbrowski Julian, tel. 412-08.
Wydział Polityki Przemysłowej: Naczelnik Wydziału: Zwoliński Wincenty, tel. 412-07.
Wydział Administracji Przemysłowej: Naczelnik Wydziału: Inż. Watten Józef.
Wydział Przemysłu Wielkiego: Naczelnik Wydziału: Inż. Benedek Czesław, tel. 412-10.
Wydział Przemysłu Drobnego i Rzemiosł: Naczelnik Wydziału: Hauszyld Wacław, tel. 119-35.

Departament IV Handlowy.

Dyrektor Departamentu: Sokołowski Mieczysław, tel. 412-09.
Wydział Polityki Handlowej i Traktatów: Naczelnik Wydziału: Sadowski Sydney Władysław.
Wydział Handlu Wewnętrznego: Naczelnik Wydziału: Sągajło Tadeusz.
Wydział Handlu Zagranicznego: Naczelnik Wydziału: Królikowski Stefan Fr., tel. 412-69.

Departament V Morski.

Dyrektor Departamentu: Inż. Nosowicz Teodozy, tel. 284-71.

Wydział Żeglugowy: Naczelnik Wydziału: Pistel Hugon.
Wydział Portowy: Naczelnik Wydziału: Inż. Łęgowski Stanisław.

Ciała doradcze przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu.

Rada Naftowa, Rada Chemiczna, Rada Rzemieślnicza, Rada Handlowo - Przemysłowa, Polski Komitet Normalizacyjny i Komitet Celny.

Radcowie Handlowi przy Poselstwach Polskich:

W Paryżu, Londynie, Berlinie, Waszyngtonie, Haifie, Rzymie, Konstantynopolu, Brukseli, Bukareszcie i Moskwie.

INSTYTUCJE I URZĘDY PODLEGŁE MINISTERSTWU PRZEMYSŁU I HANDLU.

Biuro Badania Cen.
Elektoralna 2.

Kierownik: Lipiński Edward.

Państwowy Instytut Eksportowy.
Elektoralna 2 (tel.: 86-14, 189-06, 217-50).

Dyrektor: Turski Marjan, tel. 217-72.

Państwowy Instytut Geologiczny.
Nowy-Świat 72.

Dyrektor: Prof. Morozewicz Józef, tel. 114-06.

Urząd Patentowy.
Elektoralna 2.

Urząd Probierczy w Warszawie.
Złota 22, tel. 2-83.

Naczelnik Urzędu: Henneberg Karol, tel. 88-99.

Urząd Probierczy w Krakowie.
Naczelnik Urzędu: Lepszy Leonard.

Urząd Probierczy we Lwowie.
Naczelnik Urzędu: Modzelewski Józef.

Urząd Probierczy w Wilnie.
Naczelnik Urzędu: Prokopowicz Józef.

Wyższy Urząd Górniczy w Warszawie.
Elektoralna 2.

Dyrektor: Dąbkowicz Aleksander.
Okręgowe Urzędy Górnicze: w Dąbrowie Górniczej, Sosnowcu, Częstochowie i Radomiu.

Wyższy Urząd Górniczy w Krakowie.

Dyrektor: Meyer Antoni.
Okręgowe Urzędy Górnicze: w Krakowie, Jaśle, Drohobyczu i Stanisławowie.

Wyższy Urząd Górniczy w Katowicach.

Dyrektor: Malawski Zygmunt.
Okręgowe Urzędy Górnicze: w Katowicach, Rybniku, Tarnowskich Górach i Królewskiej Hucie.

Dyrekcja Salin Państwowych w Warszawie.
Elektoralna 2, tel. 88-89.

Dyrektor: Bukowski Kazimierz, tel. 88-94.

Główny Urząd Miar.

Elektoralna 2.

Wydziały Przemysłowe Urzędów Wojewódzkich.

W Warszawie, Al. Ujazdowska 5, tel. 145-22; Łodzi, Lublinie, Kielcach, Białymstoku, Łucku, Brześciu n/B., Nowogródku, Krakowie, Lwowie, Stanisławowie, Tarnopolu, Poznaniu, Toruniu i Wilnie.

Biura Inżynierów Przemysłowych.
w Warszawie, ul. Elektoralna 2, tel. 312-85 i w Częstochowie.

Urząd Marynarki Handlowej w Gdyni.
Naczelnik: Poznański Józef.

Biuro Budowy Portu w Gdyni.
Naczelnik: Wenda Tadeusz.

Urząd Marynarki Handlowej w Gdańsku.
Naczelnik: Witkowski Stanisław.

Szkoła Morska w Tczewie.
Dyrektor: Garnuszewski Antoni.

URZĄD PATENTOWY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.
Warszawa, ul. Elektoralna 2.

Zakres działalności:

Sprawy ochrony własności przemysłowej i handlowej (patenty na wynalazki, wzory użytkowe i zdobnicze oraz znaki towarowe).

Skład osobowy:

Prezes Urzędu: Stefan Czaykowski, przyjmuje od 11-ej do 13-ej.

Wydział I Prezydjalny.
Kierownik Prezes Urzędu; referenci przyjmują od 11 do 13-ej, tel. 110-16 i 412-65.

Kancelarja Urzędu:

Naczelnik Jan Chwiejewski. Udzielanie informacyj i przyjmowanie podań od 9 do 14½, w soboty od 9 do 13-ej, tel. 110-16.

Wydawnictwo „Wiadomości Urzędu Patentowego".

Redaktor Wacław Olszewski. Redakcja i Administracja przyjmuje od 9 do 15½, w soboty od 9 do 14, tel. 412-65.

Wydawnictwo opisów patentowych:

Kierownik Alfred Banaś. Godziny przyjęć od 9 do 15½, w soboty od 9 do 14-ej, tel. 412-65.

Biblioteka.

Kierownik: Helena Sztolcman. Godziny dla publiczności od 10 do 15, w soboty od 10 do 13-ej, tel. 412-65.

Wydział II zgłoszeń wzorów.

Naczelnik: Inż. Stanisław Gawron. Przyjmuje od 11 do 13-ej. Kancelarja udziela informacyj interesantom od 9 do 15, w soboty od 9 do 13½, tel. 110-16.

Wydziały zgłoszeń wynalazków.

Naczelnicy: Inż. Włodzimierz Römer i Inż. Włodzimierz Choynowski. Przyjmują od 11 do 13-ej. Kancelarja udziela informacyj interesantom od 9 do 15-ej, w soboty od 9 do 13½, tel. 109-89.

Wydział zgłoszeń znaków towarowych.

Naczelnik — vacat. Przyjmuje od 11 do 13-ej, tel. 2-44. Kancelarja udziela informacyj interesantom od 9 do 15-ej, w soboty od 9 do 13½, tel. 512-13.

Wydział spraw spornych.

Kierownik: Dr. Adam Ponikło. Przyjmuje od 11 do 13-ej, tel. 110-16.

Wydział odwoławczy.

Kierownik: Prezes Urzędu.
Radcowie wszystkich wydziałów przyjmują od 11 do 13.
Rejestry patentów na wynalazki, wzorów użytkowych i zdobniczych oraz znaków towarowych dostępne dla publiczności od 10 do 15-ej, w soboty od 10 do 13-ej.

MINISTERSTWO ROLNICTWA.
Senatorska 15.

Minister: Karol Niezabytowski, tel. 39-03.
Podsekretarz stanu: Dr. Józef Raczyński, tel. 39-04.

I. Departament Ogólny.

Dyrektor: Wiktor Leśniewski, tel. 39-11.
Wydział I — Sekretarjat Ministra. Szef: Stanisław Rościszewski, tel. 172-37.
Wydział II — Organizacyjno - Prawny. Naczelnik: Aleksander Ludwikiewicz, tel. 39-03.
Wydział III—Osobowy. Naczelnik: Jan Głazek, tel. 17-43.
Wydział IV — Budżetowo - Rachunkowy. Naczelnik: Kazimierz Chorzewski, tel. 39-18.
Wydział V — Kancelarja. Inspektor: Wiesław Siewierski, tel. 39-17.

II. Departament Rolnictwa.

Dyrektor: Witold Hanicki, tel. 39-06.
Inspektor Min. Rolnictwa: Jarosław Sakowicz, tel. 39-19.
Wydział I — Ekonomiczny. Naczelnik: Inż. Stefan Królikowski, tel. 39-26.
Wydział II — Oświaty Rolniczej. Kierownik: Prof. Józef Mikułowski - Pomorski, tel. 412-29.
Wydział III — Wytwórczości Roślinnej. Kierownik: Stanisław Czekanowski, tel. 39-15.
Wydział IV — Meljoracji Rolnych. Naczelnik: Inż. Stanisław Turczynowicz, tel. 39-21.
Wydział V — Wytwórczości Zwierzęcej: Naczelnik: vacat, tel. 39-07.
Wydział VI — Majątków Państwowych. Naczelnik: vacat, tel. 39-19.

III. Departament Chowu Koni.

Dyrektor: Fryderyk Juriewicz, tel. 53-50.
Wydział I — Stadnin Państwowych. Naczelnik: Inż. Jan Grabowski, tel. 139-05.
Wydział II — Hodowli Koni. Naczelnik: vacat, tel. 37-84.

IV. Departament Weterynarji.

Dyrektor: Dr. Franciszek Fischoeder, tel. 39-24.
Wydział I — Administracyjny. Naczelnik: Dr. Szczepan Gracz, tel. 39-14.
Wydział II — Zwalczania Zaraźliwych Chorób Zwierzęcych. Naczelnik: Dr. Józef Herman, tel. 184-03.
Wydział III — Weterynarji Samorządowej. Naczelnik: Dr. Jan Kiszkiel, tel. 39-14.

V. Departament Leśnictwa.

Dyrektor: Jan Miklaszewski, tel. 39-10.
Ministerjalny Inspektor lasów państwowych: Włodzimierz Krzeszkiewicz, Stanisław Żurkowski, tel. 6-63.
Wydział I — Ekonomiki Leśnej. Naczelnik: Jan Vogtman, tel. 504-30.
Wydział II — Ochrony Lasów. Naczelnik: Dr. Teodor Świnarski, tel. 89-94.
Wydział III — Urządzenia Lasów. Naczelnik: Wacław Stankiewicz, tel. 39-13.
Wydział IV — Administracji Lasów Państwowych. Naczelnik: Józef Rosiński, tel. 39-25.
Wydział V — Rachuby. Naczelnik: Wiktor Borzemski, tel. 39-22.

Urzędy poza Centralą.

Państw. Instytut Meteorologiczny w Warszawie, Nowy Świat 72. Dyrektor: Prof. Kazimierz Szulc, tel. 65-01.
Państwowy Instytut Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach (i Bydgoszczy). Dyrektor: Dr. Tadeusz Mieczyński.

Dyrekcje Lasów Państwowych:

W Białowieży — Dyrektor: Stanisław Zaniewski.
W Bydgoszczy — Dyrektor: Józef Zagórski.
We Lwowie — Dyrektor: Stanisław Kączkowski.
W Łucku — Ryszard Słuczanowski.
W Poznaniu — Dyrektor: vacat.
W Radomiu — Dyrektor: Edmund Mickiewicz.
W Siedlcach — Dyrektor: Wacław Rogiński.
W Toruniu — Dyrektor: Teofil Lorkiewicz.
W Warszawie — Dyrektor: Adam Loret tel. 504-11.
W Wilnie — Dyrektor: Władysław Grzegorzewski.

MINISTERSTWO REFORM ROLNYCH.
Plac Dąbrowskiego 5, tel. 60-95.

Minister: Prof. Dr. Witold Staniewicz, tel. 83-74, przyjęcia interesantów: we wtorki i piątki, między 1 a 2 godz. ppoł., po uprzedniem zameldowaniu się w sekretarjacie na dzień wcześniej.
Podsekretarz Stanu: Józef Radwan, tel. 59-37 dom. 122-93, godziny przyjęć w dnie biurowe od godz. 12 do 1 ppoł.

Departament Ogólny.

Dyrektor Dep.: vacat.
Wydział Ogólny: Naczelnik Wydz.: Inż. Michał Jankowski, tel. 167-03.
Wydział Prawny: Naczelnik Wydz.: Stanisław Korwin-Piotrowski, tel. 144-31.
Wydział Budżetowy: Naczelnik Wydz.: Edward Ciborowski, tel. 229-15.

Departament Urządzeń Rolnych.

Dyrektor Dep.: Inż. Karol Kasiński, tel 58-96.
Wydział Scaleniowy: Naczelnik Wydz.: Alfred Naleszkiewicz, tel. 167-18.
Wydział Parcelacyjny: Naczelnik Wydz.: Feliks Woliński, tel. 89-96.
Wydział Służebności i Drobnych Regulacyj: Naczelnik Wydz.: Karol Smoleński, tel. 92-95.
Wydział Ekonomiczno - Finansowy: Naczelnik Wydz.: Władysław Milkiewicz, tel. 91-41.
Wydział Pomiarowy: Naczelnik Wydz.: Inż. Antoni Trautvolt, tel. 64-21.
Wydział Meljoracyj i Budownictwa: Naczelnik Wydz.: Jan Michalski, tel. 89-53.

Główna Komisja Ziemska.

Vice-Prezes: Eugenjusz Żelechowski, tel. 52-68, godziny przyjęć są codziennie, za wyjątkiem świąt, od 11 do 13.

Okręgowe Urzędy Ziemskie podległe Ministerstwu Reform Rolnych:

W Warszawie, Al. Ujazdowskie. Prezes: Stanisław Rosłoniec, tel. 58-06.
W Białymstoku: Prezes: Marjan Kiedrzyński, tel. 401.
W Brześciu n/B.: Prezes: Stefan Rychłowski, tel. 147.
W Grodnie: Prezes: Wiktor Krzyżanowski, tel. 64.
W Grudziądzu: Prezes: Wacław Dykier, tel. 378.
W Katowicach: Prezes Alfred Okołowicz, tel. 648.
W Kielcach: Prezes: Bolesław Sosnowski, tel. 94.
W Krakowie: Prezes: Józef Bulanda, tel. 3102.
W Lublinie: Prezes: Henryk Janiszowski, tel. 49.
We Lwowie: Prezes: Dr. Stanisław Orzechowski, tel. 528.
W Łucku: Prezes: Bohdan Czarnocki, tel. 85.
W Piotrkowie: Prezes: Władysław Homan, tel. 144.
W Poznaniu: Prezes: Dr. Benedykt Łącki, tel. 2382.
W Wilnie: Prezes: Stanisław Łączyński, tel. 227.

MINISTERSTWO PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ.

Plac Dąbrowskiego 1.

Minister: Dr. Jurkiewicz Stanisław, tel. 319-12.
Sekretarz Ministra: tel. 319-12.
Radca Prawny: Pierzchalski Janusz, tel. 15-32.

WYDZIAŁ PREZYDJALNY:

Nacz. Nakoniecznikoff Bolesław, tel. 53-71.
Biuro Informacyjno Podawcze: tel. 154-56.

DEPARTAMENT PRACY:

Dyr. inż. Dreckl Jerzy, tel. 519-17.
Wydział Ochrony Pracy: Inż. Roszkowski Stanisław, tel. 226-43.
Wydział Umów Zbiorowych i Związków Zawodowych: Ulanowski Tadeusz, tel. 263-72.

DEPARTAMENT OPIEKI SPOŁECZNEJ:

Dyr. Szubartowicz Tadeusz, tel. 96-72.
Wydział Organizacji i Opieki Społecznej: Kier. Dr. Grocholski Stanisław, tel. 48-65.
Wydział Opieki nad Dziećmi i Młodzieżą: Nacz. Krakowski Bronisław, tel. 34-89.
Wydział Opieki nad Dorosłymi: Nacz. Dworzańczyk Zygmunt, tel. 26-45.
Wydział Pośrednictwa Pracy i Walki z Bezrobociem: Nacz. Wojnarowski Emil, tel. 32-07.

DEPARTAMENT UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH:

Kier. dr. Horowitz Herman, te. 27-87
Wydział Ubezpieczeniowo-Matematyczny: p. o. Nacz. Einfeld Oswald, tel. 33-49.
Wydział Ubezpieczeń Społecznych o Świadczeniach Długoterminowych: p. o. Nacz. dr. Pasternak Józef, tel. 56-68.
Wydział Ubezpieczeń na Wypadek Choroby: Nacz. Wysłouch Izydor, tel. 319-54.
Główny Inspektor Pracy: Klott Heidenfeld Marjan, tel. 19-67.
Inspektor Pracy I Okręgu: tel. 312-52.
Inspektor Obwodów I i IV: tel. 262-21.
Inspektor Pracy II i VI Obw.: tel. 312-50.
Inspektor Pracy III i V Obw.: tel. 244-98.
Inspektor Pracy II Okręgu, tel. 188-48.
Inspektor Obwodu VII, VIII, XIII, XIV i XV, tel. 201-77.
Urząd Emigracyjny: Królewska 23, Dyr. Gawroński Stanisław, tel. 79-34. Wicedyrektor Kutyłowski Roman, tel. 222-85.
Wydział Ogólny: Kier. Cydzik M., tel. 138-84.
Wydział Wychodźtwa Kontynentalnego: Nacz. Kulczycki Ludwik, tel. 167-53.
Wydział Wychodźtwa Zamorskiego: Nacz. vacat. t. 220-16.
Biuro Naukowo-Informacyjne: Kier. Gadomski Feliks, tel. 121-20.
Biuro Paszportowe: tel. 220-09.
Kancelarja: tel. 317-15.
Główny Urząd Ubezpieczeń: Królewska 23. Kier. Korski Adam, tel. 309-36.
Państwowy Grodzki Urząd Pośrednictwa Pracy: Ciepła 21. Kier. Popławski Marek, tel. 114-43.
Fundusz Bezrobocia: Dyr. Kmita, tel. 118-76.
Okręgowy Urząd Ubezpieczeń: Ś-to Krzyska 9. Dyr. Siwik Bronisław, tel. 99-53.

MINISTERSTWO ROBÓT PUBLICZNYCH.

Pl. Dąbrowskiego 8.

1. Zakres działania ustalony jest w statucie organizacyjnym Ministerstwa (Monitor Polski Nr. 299 z r. 1926).

2. Skład osobowy:

Minister: Inż. Jędrzej Moraczewski, tel. 103-18, przyjmuje w środy i piątki od 11 do 13-ej.
Podsekretarz Stanu: Inż. Kazimierz Górski, tel. 82-94, przyjmuje w poniedziałki, wtorki, czwartki i soboty od 11—13.

Departament I Ogólny.

(Podlega bezpośrednio Podsekretarzowi Stanu).
Wydział I Ogólny: Naczelnik: Inż. Zdzisław Warchałowski, tel. 59-08.
Wydział II Prawno - administracyjny: Naczelnik: Wojciech Krajewski, tel. 153-12.
Wydział III Rachunkowy: Naczelnik: Leonard Chojnacki, te. 50-27.

Departament II Wodny.

Dyrektor: Inż. Marjan Prokopowicz, tel. 282-33.
Wydział IV Dróg Wodnych i Żeglugi Śródlądowej: Naczelnik: Inż. Józef Zaczek, tel. 26-60.
Wydział V Wód niespławnych: Nacz. inż. Stanisław Wawrzkowicz, tel. 58-19.
Wydział VI Centralne Biuro Hydrograficzne: Naczelnik: Inż. Tadeusz Zubrzycki, tel. 75-22.

Departament III Budowlany.

Dyrektor: Inż. Józef Opolski, tel. 234-02.
Wydział VII Nadzoru Budowlanego: Kier.: Inż. Bolesław Pawluć, tel. 33-41.
Wydział VIII Regulacji osiedli: Kier.: Inż. Józef Kania telefon 67-89.
Wydział IX Budowy i utrzymania gmachów państwowych: Naczelnik: Jan Kudelski, tel. 285-63.
Wydział X Zarządu gmachów państwowych: Naczelnik: Inż. Stefan Kozłowski, tel. 82-14.

Departament IV Drogowy.

Dyrektor: Inż. Melchjor Nestorowicz, tel. 81-18.
Wydział XI Utrzymania dróg: Nacz.: Inż. Mieczysław Rappe, tel. 81-15.
Wydział XII Budowy dróg: Naczelnik: Inż. Wiktor Godlewski, tel. 67-98.
Wydział XIII Mostowy: Naczelnik: Inż. Stanisław Kalinowski, tel. 222-49.
Wydział XIV Pomiarowy: Naczelnik: Inż. Tadeusz Niedzielski, tel. 39-84 (ul. Foksal 11).
Wydział XV Elektryczny: Naczelnik: Inż. Kazimierz Siwicki, tel. 12-54.
Urzędy podległe Mnisterstwu Robót Publicznych:
Okręgowe Dyrekcje Robót Publicznych przy Urzędach Wojewódzkich b. zaboru rosyjskiego i austrjackiego.
Wydziały Robót Publicznych przy Urzędach Wojewódzkich w Poznaniu i w Toruniu.
Okręgowa Dyrekcja Robót Publicznych na m. st. Warszawę.
Dyrekcje Dróg Wodnych: w Krakowie, w Warszawie w Toruniu i w Wilnie.

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH

Nowowiejska 1—5. Centrala własna.

Minister i Generalny Inspektor Sił Zbrojnych: Marszałek Józef Piłsudski.

Szef Gabinetu Ministra:

Podpułk. Szt. Gen. Józef Beck.
Inspektorowie armji z siedzibą w Warszawie: Gen. dyw Kazimierz Sosnkowski.
Gen. dyw. Edward Rydz - Śmigły. Gen. dyw. Aleksandr Osiński, Gen. dyw. Józef Rybak. Gen. dyw. Jan Romer.
Generałowie do prac przy G. I. S. Z. Gen. bryg. Gustaw Orlicz - Dreszer. Gen. bryg. Stefan Dąb - Biernacki. Gen. dyw. Juljusz Rómmel,
Inspektor armji z siedzibą we Lwowie: Gen. dyw. Mieczysław Narwid - Neugebauer.
Inspektor armji z siedzibą w Toruniu: Gen. dyw. Leonard Skierski.
Inspektor armji z siedzibą w Wilnie: Gen. bryg. Stanisław Burhardt - Bukacki.
I Wiceminister i Szef Administracji Armji: Gen. dyw Konarzewski Daniel.
Zast. Szefa Administracji Armji: Gen. bryg. d.r Zarzycki Ferdynand.

II Wiceminister: Gen. bryg. Fabrycy Kazimierz.

Szef Biura Personalnego M. S. Wojsk: Gen. bryg. Tokarzewski-Karaszewicz Michał.

Szef Korpusu Kontrolerów: płk. dr. Feliks Maciszewski.

Departament Piechoty: p. o. Szefa ppłk. Ostrowski Bolesław.

Departament Kawalerji: Szef płk. S. G. Brochwicz-Lewiński Zbigniew.

Departament Artylerji: Szef płk. S. G. inż. Emil Krukowicz - Przedzymirski.

Departament Lotnictwa: Szef płk. S. G. inż. Ludomił Rayski.

Departament Inżynierji: p. o. Szefa płk. Skoryna Jan.

Departament Budownictwa: Szef inż. Zygmunt Wieliński.

Departament Uzbrojenia: Szef płk. Kazimierz Kieszniewski.

Departament Intendentury: Szef płk. int. Masny Karol.

Departament Sanitarny: Szef Gen. bryg. dr. Stanisław Rouppert.

Departament Sprawiedliwości: Szef. Gen. bryg. Dr. Józef Daniec.

Biuro Historyczne: Szef Gen. bryg. Stachiewicz Juljan.

Biskup Polowy: Ks. dr. Stanisław Gall.

Kierownictwo Marynarki Wojennej: Szef. Komandor Jerzy Świrski.

SZTAB GENERALNY:

Szef. Gen. bryg. Tadeusz Piskor. Z-ca Szefa Sztabu Gen. Gen. bryg. Tadeusz Kutrzeba.

Oddział I. Szef Sztabu Gen. Płk. S G. Józef Kordjan Zamorski.

Oddział II. Szef Szt. Gen. Ppłk. S. G. Tadeusz Schaetzel.

Oddział III. Szef Szt. Gen. Płk. S. G. Władysław Bortnowski.

Oddział IV. p. o. Szefa Szt. Gen. ppłk. S. G. Aleksander Bobkowski.

Dowódca Okr. Korp. Nr. I. Warszawa: Gen. bryg. Jan Wróblewski.

Dowódca Okr. Korp. Nr. II. Lublin: Gen. dyw. Władysław Jung.

Dowódca Okr. Korp. Nr. III. Grodno: Gen. bryg. inż. Aleksander Litwinowicz.

Dowódca Okr. Korp. Nr. IV. Łódź: Gen. bryg. Stanisław Małachowski.

Dowódca Okr Korp. Nr. V. Kraków: Gen. dyw. Stanisław Wróblewski.

Dowódca Okr. Korp. Nr. VI. Lwów: gen. bryg. Bolesław Popowicz.

Dowódca Okr. Korp. Nr. VII. Poznań: Gen. dyw. Kazim. Dzierżanowski.

Dowódca Okr. Korp. Nr. VIII. Toruń Gen. dyw. Leon Berbecki.

Dowódca Okr. Korp. IX. Brześć n/Bugiem: Gen. bryg. Miecz Trojanowski.

Dowódca Okr. Korp. X. Przemyśl: Gen. bryg. inż. Andrzej Galica.

Dowódca Korpusu Ochrony Pogranicza: Gen. dyw. Henryk Minkiewicz.

Gabinet Wojskowy Prezydenta Rzeczypospolitej: Szef. Płk. S. G. Sergjusz Zahorski.

MINISTERSTWO KOLEI

Nowy - Świat 14, — Centrala własna.

Minister: Inż. Alfons Kühn.

Wice - Minister: Inż. Czapski Witold.

Sekretarz Osobisty Ministra: Dolanowski Mikołaj, Rożałowski Gustaw.

Wydział Prezydjalny: Nacz. Buszyński Marjan, Zast. nacz. Nowosielski Władysław.

I Departament Administracyjny:

Dyr. Dr. Gałecki Adam.

Wydział Osobowy: Nacz. Zajączkowski Tadeusz.

Wydział Uposażeń: Nacz. Bogdanowicz Piotr.

Wydział Prawny: Nacz. Głowacki Jan.

Wydział Zabezpieczeń: Nacz. Skala Andrzej.

Referat Organizacyjny: Batyski Władysław.

II Departament Finansowy.

Dyr. Uhniat Franciszek.

Wydział Budżetowy: Kierown. Siekierski Józef.

Wydział Dochodów: Nacz. Brzozowski Emil.

Wydział Rozchodów: Nacz. Świergocki Leopold.

III Departament Handlowy:

Dyr. Kołakowski Stanisław.

Wydział Taryf Osobowych i Traktatowy: Nacz. Rogalski Stanisław.

Wydział Taryf Towarowych Wewnętrznych: Nacz. Gieysztor Józef.

Wydział Taryf Towarowych Zagranicznych: Nacz. dr. Taszycki Zygmunt.

IV Departament Ruchu:

Dyr. Inż. Frank Adam.

Wydział Ruchu: Kier. Inż. Tuz Adam.

Wydział Pasażerski: Nacz. Moskwa Franciszek.

Wydział Przewozowy: Włodek Kazimierz.

Wydział Taborowy: Inż. Gronowski Mieczysław.

Wydział dla Celów Wojskowych: Nacz. Katoliński Julian.

V Departament Utrzymania i Budowy:

Dyr. Inż. Ciechanowiecki Aleksy.

Wydział Ogólno-Budowlany: Nacz. Inż. Bączalski Wiesław.

Wydział Utrzymania: Nacz. inż. Hummel Bogumił.

Wydział Mostów: Nacz. inż. Gubrynowicz Zdzisław.

Wydział Zabezpieczenia Ruchu Pociągów: Nacz. inż. Podgórski Ludwik.

Wydział do Spraw Koncesyjnych i Wywłaszczeniowych: Nacz. Zajas Jan.

VI Departament Mechaniczny i Zasobów:

Dyr. Inż. Skupiewski Bronisław.

Wydział Mechaniczno - Trakcyjny: Nacz. Inż. Wasilewski Stanisław.

Wydział Warsztatowy: Nacz. inż. Wagner Józef.

Wydział Budowy i Zakupu Taborów: Nacz. inż. Swieściakowski Tytus.

Wydział Zasobów i Zakupów: Nacz. Bortnowski Józef.

Wydział Sanitarny: Dr. Borzęcki Marjan.

MINISTERSTWO POCZT I TELEGRAFÓW.

Warszawa, Plac Napoleona 8. Telef.: Centrala Poczty.

Minister: Bogusław Miedziński, tel. 318-20, godziny przyjęć od 12 do 13 w poniedziałki i czwartki za uprzedniem zgłoszeniem audjencji u Sekretarza.

Vice-Minister: Podsekretarz Stanu inż. Włodzimierz Dobrowolski, tel. 318-34, godziny przyjęć od 11 do 13 we wtorki i czwartki.

I. Departament ogólny.

Dyrektor Departamentu: Zygmunt Frączkowski, tel. 243-60, godziny przyjęć od 11 do 13 w poniedziałki i czwartki.

1. Wydział Ogólny: Naczelnik Wydziału: Aleksander Czaykowski, centrala telef. 130 wewnętrzny, godziny przyjęć od 12 do 14 w poniedziałki i czwartki.

2. Wydział Organizacyjny: Naczelnik Wydziału: Dominik Moszoro, centrala telef. 112 wewn.

3. Wydział Lokalowy: Naczelnik Wydziału: Marjan Pajor, centrala telefon. 199 wewn.

4. Wydział Budżetowo - Kasowy: Naczelnik Wydziału: Włodzimierz Lesiecki, centrala telef. 122 wewn.

II. Departament Pocztowy.

Dyrektor Departamentu: Henryk Kazimierz Heilmann, tel. 77-99, godziny przyjęć od 11 — 13 codziennie.

5. Wydział Pocztowo - Krajowy: Naczenik Wydziału: Teodor Trepka, centrala telef. 109 wewn.

6. Wydział Pocztowo - Zagraniczny: Naczelnik Wydziału: Dr. Mieczysław Kaczanowski, telef. centrala, 117 wewn.

7. Wydział Komunikacyjny: Naczelnik Wydziału: Sylwester Maciejewski, centrala telef. 207 wewn.

III. Departament Techniczny.

Dyrektor Departamentu: Podsekretarz Stanu inż. Włodzimierz Dobrowolski, telef. 318-34, godziny przyjęć od 11 do 13 we wtorki i czwartki.

8. Wydział Eksploatacji Telegrafów i Telefonów: Naczelnik Wydziału: Inż. Stanisław Daszyński, centrala telef. 113 wewn.

9. Wydział Budowy i Konserwacji: Naczelniki Wydziału: Inż. Jan Zajkowski, telef. 89-23.

10. Wydział Radjotelegraficzny — Marszałkowska 111. Naczelnik Wydziału: Inż. Eugenjusz Stalinger, tel. 77-27.

11. Wydział Gospodarczy: Naczelnik Wydziału: Inż. Karol Zuchowicz, centrala telef. 131 wewn.

Instytucje podległe Ministerstwu Poczt i Telegrafów.

Dyrekcje Poczt i Telegrafów:

W Warszawie — Prezes: Inż. Kazimierz Zajdler.
W Lublinie — Prezes: Jan Walcher.
W Wilnie — Prezes: Inż. Mieczysław Ciemnołoński.
W Krakowie — Prezes: Inż. Kazimierz Dutczyński.
We Lwowie — Prezes: Jan Popowicz.
W Poznaniu — p. o. Prezesa: Władysław Kaźmierski, Naczelnik Wydziału.
W Bydgoszczy — Prezes: Józef Zakrzewski.
W Katowicach — Prezes: Leonard Kuntze.
Dyrekcja Poczt i Tel. Rzeczyp. Pol. w Gdańsku: Prezes: Dr. Kazimierz Lenartowicz.
Izba Kontroli Rachunkowej Poczt i Telegrafów w Bydgoszczy: Kierownik: Aleksander Wojnowski.
Główny magazyn materjałów pocztowo-telegraficznych: Warszawa, ul. Ludna 4.
Kierownik: Bolesław Sulikowski, tel. 316-56.

MINISTERSTWO WYZNAŃ RELIGIJNYCH I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO.

Bagatela 12.

Minister: Dr. Świtalski Kazimierz, tel. 150-31.

Departament Ogólny.

Dyrektor Departamentu: Dr. Szerer Mieczysław, tel. 190-26.

Wydział Prezydjalny.

Naczelnik Wydziału: Dr. Pollak Michał, tel. 52-29.

Kancelarja Główna.

Referendarz: Serafin Tomasz, tel. 78-39.

Bibljoteka.

Foksal 18.

Radca Ministerjalny: Dr. Ziembiński Zygmunt, tel. 316-81.

Wydział Higjeny Szkolnej i Wychowania Fizycznego.

Naczelnik Wydziału: Kiliński Władysław, tel. 275-34.

Wydział Prawny.

Naczelnik Wydziału: Dr. Okęcki Stanisław, tel. 316-42.

Wydział Budownictwa Szkolnego.

Plac Trzech Krzyży 8.

Naczelnik Wydziału: Mączeński Zdzisław, tel. 25-78.

Wydział Budżetowo-Rachunkowy.

Nowogrodzka 21.

Naczelnik Wydziału: Walter Władysław, tel. 5-69.

Referat Budżetowy.

Radca ministerjalny: Waydel Edward, tel. 316-46.

Departament Szkolnictwa Powszechnego.

Bagatela 12.

Dyrektor Departamentu: Żłobicki Władysław, tel. 238-85.

Wydział Szkolnictwa Powszechnego.

Naczelnik Wydziału: Dr. Reiter Marjan, tel. 163-47.

Wydział Organizacyjny.

Plac Trzech Krzyży 8.

Naczelnik Wydziału: Dr. Tynelski Stanisław, tel. 45-12.

Wydział Kształcenia Nauczycieli.

Naczelnik Wydziału: Radwan Władysław, tel. 6-31.

Wydział Oświaty Pozaszkolnej.

Plac Trzech Krzyży 8.

Naczelnik Wydziału: Janowski Aleksander, tel 266-85.

Departament Szkolnictwa Średniego.

Bagatela 12.

P. o. Dyrektora Departamentu: Dr. Zagórowski Zygmunt, tel. 232-04.

Wydział Administracyjny.

Wizytator szkół: Fleszyński Rudolf, tel. 52-17.

Referat kwalifikacyj nauczycieli.

Naczelnik Wydziału: Gubrynowicz Władysław, tel. 316-44

Wydział Programowy.

Naczelnik Wydziału: Kielski Bolesław, tel. 6-14.

Wydział Wydawniczy.

Urzędnik: Hofman Witold, tel. 178-62.

Departament Szkolnictwa Zawodowego.

Hoża 88.

Dyrektor Departamentu: Jarniński Mieczysław, tel. 43-93.

Wydział Szkół Technicznych.

Kierownik: Guttakowski Klemens, tel. 316-41.

Wydział Szkół Handlowych.

Naczelnik Wydziału: Dr. Waryński Tadeusz.

Wydział Szkół Zawodowych, Dokształcających i Rzemieślniczo-Przemysłowych.

P. o. Naczelnika Wydziału: Krzywobłocki Bolesław, tel. 78-42.

Wydział Administracyjny.

Naczelnik Wydziału: Dobija - Dziubczyński Tadeusz, tel. 66-46.

Departament Nauki i Szkół Wyższych.

Hoża 88.

Dyrektor Departamentu: Michalski Stanisław, tel. 316-45.

Wydział Nauki.

NaczelnikWydziału: Dzik Faustyn, tel. 316-45.

Wydział Szkół Wyższych.

Naczelnik Wydziału: Buszkowski Leon, tel. 51-88.

Wydział Bibljotek.

Naczelnik Wydziału: Demby Stefan, tel. 316-93.

Departament Sztuki.

Bagatela 12.

Dyrektor Departamentu: Skotnicki Jan, tel. 50-23.

Departament Wyznań.

Al. Ujazdowska 37.

Dyrektor Departamentu: Okulicz Kazimierz, tel. 144-40.

Wydział Archiwów Państwowych.

Długa 13.

Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych: Ptaszycki Stanisław, tel. 124-52.

P. Minister przyjmuje w poniedziałki i czwartki od 12—2.
Godziny przyjęć urzędników: codziennie od 12—2.

WYKAZ URZĘDÓW,
podległych Departamentowi Nauki i Szkół Wyższych.

1) Polskie Państw. Muzeum Przyrodnicze, Warszawa, ul. Krak. Przedmieście 26/28. — Zawiera zbiory zoologiczne.
Dyrektor: Dr. Antoni Wagner, Wice-dyrektor: Jan Sztolcman
2) Państwowe Grono Konserwatorów Zabytków Przedhistorycznych, Warszawa, Łazienki, ul. Agrykola 9, tel. 199-45.
Kierownik: Dr. Roman Jakimowicz.
3) Konserwatorowie Zabytków Przedhistorycznych:
Dr. Roman Jakimowicz, Warszawa, ul. Szczygła 7.
Dr. Zygmunt Zakrzewski, Poznań, Muzeum Wielkopolskie.
Dr. Józef Żurowski, Kraków, ul. Karmelicka 18, II p.
Stefan Krukowski, Warszawa, ul. Śniadeckich 8.
Michał Drewko, Warszawa, ul. Agrykola 9 (Państwow. Grono Kons. Zab. Przedhistorycznych).
4) Delegat Ministra W. R. i O. P. do spraw ochrony przyrody, ul. Lubicz 46 w Krakowie.

Wykaz urzędów podległych Departamentowi Sztuki.
Dyrekcja Zbiorów Państwowych.
Warszawa, Pałac pod Blachą (Zamek).
Dyrektor — vacat.
P. o. Dyrektora: Kazimierz Brokl.

MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI.
Długa 7. — Tel. 28-80.

Minister: Meysztowicz Aleksander, dodat., tel. 28-76.
Wice - Minister: Car Stanisław, tel. 96-01.

I Departament Ustawodawczy: Dyr. Sieczkowski Stefan, tel. 28-54.
Wydział Prawa Karnego i Administracyjnego: Nacz. Kuczyński Władysław, tel. 54-17.
Wydział Prawa Cywilnego: Nacz. Jaszczurowski Kazimierz, tel. 54-17.
Wydział Prawa Międzynarodowego: Nacz. Jabłoński Włodzimierz, tel. 28-26.
II Departament Administracyjny: Dyr. vacat.
Wydział Administracyjny: Nacz. Batycki Stanisław, tel. 28-06.
Wydział Osobowy: Nacz. Grymiński Karol, tel. 28-72.
Wydział Gospodarczo - Skarbowy: Nacz. Neyman Antoni, tel. 59-63.
Wydział Statystyczny: Nacz. Szeluto Apolinary, tel. 56-31.
III Departament Karny: P. o. Jaxa-Maliszewski Lucjan, tel. 319-81.
Wydział Karny: Nacz. Warmski Stanisław, tel. 54-49.

NIE PODLEGAJĄ DEPARTAMENTOM:

Redakcja Dziennika Ustaw: Red. Krajewski Ludwik, telefon 86-4.
Komisja Kodyfikacyjna: Dr. Fierich, tel. 91-8.

NADZÓR PROKURATORSKI:

Prokuratorowie Sądu Najwyższego: Moldenhawer Józef i Beckerman Lucjan, tel. 28-80.

9 lat działalności naszych Kas Chorych

Dnia 19.V upłynęło osiem lat od czasu uchwalenia przez Sejm Ustawodawczy Ustawy, o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby", czyli t. zw. popularnie „ustawy o Kasach Chorych". Ponieważ przedtem zorganizowano kilka Kas Chorych na podstawie dekretu rządu inż. Moraczewskiego, możemy już dzisiaj stwierdzić, iż nasze Kasy Chorych rozpoczęły dziesiąty rok działalności.

Zadaniem Kas Chorych jest przedewszystkiem troska o zdrowie $^1/_7$ części ludności kraju. Liczba ubezpieczonych i członków ich rodzin, uprawnionych do korzystania ze świadczeń K. Ch. wynosi obecnie przeszło 4 miljony. Fakt, iż Kasy są przedmiotem bardzo żywego zainteresowania ludności kraju naszego i —ktytyki, dowodzi, że społeczeństwo nasze interesuje się tą instytucją. Krytyka publiczna jest zawsze w społeczeństwie demokratycznem objawem bardzo pożądanym.

Jaką rolę spełniają Kasy Chorych w naszem życiu społecznem? Leczą przeszło 4 miljony osób, t. j. około 2 miljonów ubezpieczonych i zgórą dwa miljony członków i ich rodzin. Fakt, iż potrafiliśmy powołać do życia tak potężne instytucje, których zadaniem jest troska o zdrowie 4 milj. osób uznać musimy za niesłychanie dodatni obaw w naszem życiu państwowem.

Kto jest ubezpieczony? Mówiąc słowami ustawy „osoby, zatrudnione na podstawie stosunku roboczego lub służbowego", t. j. robotnicy fizyczni i pracownicy umysłowi, a więc ludzie, których zarobek wystarcza zaledwie na zaspokojenie najskro.nniejszych potrzeb. Udzielenie pomocy lekarskiej w chwili najcięższej, t. j. w czasie choroby jest rzeczą pierwszorzędnej wagi. W bardzo wielu wypadkach są to osoby, które przedtem nigdy nie korzystały z pomocy lekarskiej i zwracały się o poradę w najlepszym wypadku do felczerów, a częściej nawet do znachorów i innych tego rodzaju cudotwórców.

Podstawą organizacyj ubezpieczenia są Kasy Chorych, jako instytycje prawa publicznego o charakterze przymusowym. W każdym powiecie mamy edną tylko Kasę. Czy doświadczenie 9-ciu lat wykazało, iż tego rodzaju organizacja est celowa? Bezprzecznie tak. Dzięki terytorjalnej organizacji naszych Kas Chorych potrafiły one ubezpieczyć wszystkich, podlegających ubezpieczeniu i udało się stworzyć jednolity typ lecznictwa w poszczególnych Kasach. Inny rodzaj organizacji dopuszczenie wszelkiego rodzaju „Kas zastępczych", wywołałby chaos organizacyjny, wzajemną konkurencję, jak to np. widzimy w Niemczech, gdzie Kasy, chcąc sobie odebrać „najlepsze ryzyka", zwiększają niepotrzebnie świadczenia, nie bacząc na możliwości finansowe. A zresztą tendencja do koncentracji organizacyjnej istnieje także w tych krajach, gdzie stworzono „Kasy zastępcze" (fabryczne, cechowe i t. d.). Niedawno uchwalona w Austrji ustawa organizacyjna Kas Chorych umożliwiła zorganizowanie w Wiedniu (przez połączenie kilku Kas istniejących) jednej Kasy, która będzie miała 400 — 450 tysięcy członków.

W jaki sposób zużywają Kasy Chorych swe fundusze? Mówi się często „o setkach miljonów składek", które rzekomo opłaca spoeczeństwo na Kasy Chorych. Niestety, rzeczywistość daleka jest od owych „setek miljonów". Werług statystyki urzędowej za rok 192 6przepis składek na ubezpieczonego wynoczyli przeciętnie składka na ubezpieczonego wynosiła 84.85 zł. rocznie. Jest to kwota stosunkowo niewielka, albowiem przeciętna składka na ubezpieczonego wynosiła w Niemczech w roku 1925 — 67.93

mk. niem. W roku 1926 była ona jeszcze wyższa. Nasze Kasy nie otrzymały faktycznie całej kwoty przypisanej, t. j. 144.4 miljonów zł., albowiem zaległości skadek u pracodawców wynosiły w roku 1926 — 34 miljonów złotych. Była to kwota bardzo poważna, wynosiła bowiem na 100 zł. aktywów wogóle — kwotę zł. 46.1. Brak tych kwot, z których ⅔ pracodawcy potrącili z płac ubezpieczonym, zwiększał oczywiście trudności finansowo-gospodarcze Kas Chorych.

Z ogólnej kwoty dochodów 78.7%, t. j. 113 miljonów zł. wydały Kasy Chorych na świadczenia. Jak wiadomo, świadczenia Kas Chorych są dwojakiego rodzaju: udzielają one zasiłków ubezpieczonym, niezdolnym do pracy oraz (położnicom) i pomocy lekarskiej ubezpieczonym i członkom ich rodzin, będącym na ich utrzymaniu.

Koszt zasiłków był stosunkowo dość wielki, wynosił bowiem 21.8% przypisu. Jest rzeczą charakterystyczną, że wszędzie skonstatować można dość równomierny spadek wymiaru procentowego, wymiaru zasiłków pieniężnych w stosunku do przypisu składek. Jest to objaw pożądany, który zresztą zaobserwować można we wszystkich krajach, w których wprowadzono ubezpieczenie przymusowe. Przyczyna tego zjawiska jest dość prosta. Ubezpieczenie jest zaspokojeniem potrzeb ubezpieczonego (w naszym wypadku w czasie choroby). Udzielanie zasiłków jest oddaniem tych kwot do indywidualnego rozporządzena chorego, który rządzi niemi dowolnie. Natomiast udzielając pomocy w naturze, Kasy decydują o sposobie i metodach leczenia.

Koszt pomocy lekarskiej wynosił w roku 1926 — 24.7% przypisu, wydatki na lekarstwa 15.9% składek. Jeżeli systematyczny wzrost pozycji pierwszej jest objawem, jak stwierdziliśmy pożądanym, to zwiększenie wydatków na lekarstwa jest zjawiskiem ujemnym. Nadmierna konsumcja lekarstw jest dowodem przesadnej wiary w skuteczność lekarstwa. Lekarstwo nie może być namiastką na niskie płace, złe odżywianie się lub nieodpowiednie warunki mieszkaniowe, a brak tych czynników jest źródłem chorób masowych, przedewszystkiem gruźlicy. Niestety, lekarze w Kasach Chorych nie przeciwstawiają się w sposób dość energiczny tym złudzeniom swych pacjentów w Kasach Chorych.

Dalszą pozycją wydatków jest leczenie w szpitalach i przewóz chorych, których koszt wynosił 14.6% przypisu składek.

Dość popularnym argumentem przeciw Kasom Chorych są ich rzekomo wysokie wydatki administracyjne. Statystyka urzędowa przeczy tym twierdzeniom, albowiem w roku 1926 wydatki na administrację wynosiły 9.9% przypisu składek, z czego administracja rzeczowa kosztowała 1.3%.

W myśl ustawy Kasy Chorych są obowiązane do odkładania 10% przypisu składek na t. zw. „fundusz rezerwowy". W roku 1926 zapisano nawet na ten fundusz rezerwowy nieco więcej (10.3%), t. j. 14.9 miljonów zł.

Tak przedstawia się bilans działalności naszych Kas Chorych w świetle cyfr urzędowych.

Działalność ta ma oczywiście wiele jeszcze stron ujemnych, wynikłych z braku personelu ukwalifikowanego (personel administracyjny i sanitarny), z braku odpowiednich lokalów na pomieszczenie biur i ambulatorjów, z braku szpitali, w których możnaby było pomieścić ciężko chorych. Są to bolączki naszego życia społecznego, wszędzie spotykane, których nasze młode państwo nie zdołało usunąć.

Reasumujemy:

1) W ciągu dziewięciu lat stworzyliśmy instytucje lecznicze, mające pieczę nad zdrowiem 4 miljonów osób. —

2) Otoczyliśmy opieką lekarską i daliśmy zasiłek na wypadek choroby miljonów osób, które nieubezpieczone nie miałyby środków finansowych na leczenie, ani możności gospodarczej przetrwania okresu choroby.

3) Polepszenie stanu zdrowotnego naszej ludności i zupełny zanik epidemji, które nękały R. P. po wojnie, zawdzięczać należy w dużej mierze działalności Kas Chorych.

Z tych powodów ich działalność ma pierwszorzędne znaczenie państwowe.

Urzędy dyplomatyczne i konsularne

Organizacja służby konsularnej w Polsce*).

Kierownictwo służby konsularnej należy do Ministra Spraw Zagranicznych, któremu podlegają służbowo wszyscy konsulowie. Poza tem konsulaty podlegają przedstawicielom dyplomatycznym w krajach ich urzędowania.

Podział konsulatów.

Konsulaty dzielą się na etatowe i honorowe.

Konsulaty etatowe są zawsze bezpośrednio zależne od przedstawicielstwa dyplomatycznego.

Konsulaty honorowe są zależne od przedstawicielstwa dyplomatycznego za pośrednictwem jednego z konsulatów etatowych.

Konsulowie etatowi są urzędnikami państwowymi. Konsulowie zaś honorowi nie są urzędnikami państwowymi, nie pobierają stałej pensji, mogą korzystać jedynie z przyznanych im opłat konsularnych.

Czynności konsulów.

Konsulowie bronią praw, mienia i interesów obywateli polskich, oraz udzielają im rad i pomocy, stosując się do praw i zwyczajów państw, w których urzędują.

Konsulowie prowadzą rejestr obywateli polskich, zamieszkałych w okręgu konsularnym.

W razie potrzeby udzielają oni obywatelom polskim zagranicą zapomóg i pożyczek, ustanawiając przytem termin zwrotu pożyczek. Pożyczki udzielone przez konsulów, a nieuiszczone w oznaczonym terminie, są ściągane w drodze egzekucji administracyjnej narówni z podatkami i opłatami państwowemi.

Konsulowie pełnią, zgodnie z ustawami polskiemi i nie wykraczając przeciwko układom i zwyczajom międzynorodowym, następujące czynności:

1) legalizują dokumenty, wystawione lub uwierzytelnione przez władze, urzędników publicznych i osoby publicznego zaufania (notarjuszów, tłumaczów sądownie zaprzysiężonych i t. p.);

2) pośredniczą w zawieraniu ugód w sprawach obywateli polskich między sobą lub z cudzoziemcami, oraz mogą przyjmować urząd sędziego polubownego, jeśli będą ustanowieni przez strony w formie, przepisanej ustawami miejscowemi; ugody, zawarte przed konsulem w przedmiocie roszczeń prywatno-prawnych, mają moc ugód sądowych, zawartych przed sądami polskiemi;

3) pełnią czynności urzędników stanu cywilnego; zakres i sposób wykonywania tych czynności określą rozporządzenia;

4) na wezwanie władz sądowych polskich przesłuchują strony, świadków i znawców bez przysięgi i pod przysięgą, dokonywują doręczeń, wezwań, pokwitowań i t. p., przestrzegając trybu postępowania i formy, obowiązujących władzę wzywającą, o ile rozporządzenia nie dopuszczają wyjątków; czynności konsulów i sporządzone przez nich protokóły w tym zakresie mają tę samą moc i skutki, jak czynności i protokóły właściwych polskich władz sądowych;

5) pełnią czynności notarjuszów, a mianowicie: sporządzają i uwierzytelniają akty prawne, które zawierają obywatele polscy między sobą lub z cudzoziemcami, a także — jeśli układy międzynarodowe konsula do tego upoważniają — cudzoziemcy między sobą; stwierdzają zgodność odpisów z oryginałami dokumentów i zgodność przekładów z oryginałami lub odpisami, uwierzytelniają podpisy i znaki ręczne; inne zaś czynności notarjuszów pełnią o tyle, o ile będą one im przekazane rozporządzeniami; akty, sporządzone lub uwierzytelnione przez konsulów w zakresie ich właściwości, są pod każdym względem zrównane z aktami notarjuszów polskich.

6) pełnią funkcję sądownictwa niespornego w sprawach spadkowych i pieczy (opieki, kurateli i t. d.) nad obywatelami polskimi;

7) w sprawach spadków, znajdujących się w ich okręgu, są konsulowie upoważnieni z mocy samego prawa zastępować osoby, uprawnione do spadku, o ile osoby te są nieobecne i nie ustanowiły zastępców, a są obywatelami polskimi.

Sprawy emigracji.

Konsulowie zwracają szczególną uwagę na polską emigrację stałą i sezonową na terytorjum swego okręgu, oraz na reemigrację do Polski i informują władze polskie o przebiegu emigracji i reemigracji.

Wizy.

Konsulowie wydają i wizują paszporty na zasadzie szczegółowych przepisów Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

Konsulowie odbierają opłacone depesze, listy i przesyłki pocztowe, nadesłane pod adresem konsulatu dla obywateli polskich, i wydają je adresatom za specjalną opłatą, przewidzianą w taryfie konsularnej.

---

*) Dz. Ust. Nr. 103 poz. 944 z 1924 r. Ustawa o organizacji konsulartów i czynnościach konsulatów z 11.XI.1924 r.

Informacje i raporty gospodarcze.

Obowiązkiem konsulu jest zaznajamianie się ze stanem gospodarczym okręgu, w którym urzędują, składanie wyczerpujących sprawozdań o przejawach życia społecznego, ekonomiczno - handlowego i finansowego, oraz współdziałanie w nawiązywaniu stosunków gospodarczych z Rzeczypospolitą Polską.

Konsulowie na żądanie udzielają informacyj gospodarczych, zwłaszcza handlowym instytucjom i obywatelom polskim bezpłatnie.

Opłaty za czynności konsularne są pobierane według taryfy konsularnej, ustanowionej w drodze rozporządzenia Ministra Spraw Zagranicznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu i innymi właściwymi ministrami.

Opłaty konsularne.

Wysokość opłat konsularnych została ustanowiona na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Zagranicznych z 1.IV.1928 r. *). Ważniejsze jego postanowienia są następujące:

Czynności urzędowe oraz podania, wiążące się z wykonywaniem ustawy o organizacji konsulatów i o czynnościach konsulów z dnia 11 listopada 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 103 poz. 944) podlegają opłatom konsularnym.

Nadto należy zwrócić poniesione przez urząd konsularny wydatki rzeczywiste (opłaty pocztowe i telegraficzne, opłaty na rzecz innych urzędów państwowych lub samorządowych, koszty ogłoszeń, wynagrodzenie adwokatów, notarjuszów, rzeczoznawców i innych osób, przybyłych do wykonywania czynności urzędowych przez urząd konsularny, koszty podróży i t. p.).

Wolne są od opłat: urzędowe czynności, dotyczące ochrony i zastępstwa obywateli Rzeczypospolitej Polskiej w przypadkach zarządzeń sprzecznych z umowami międzypaństwowemi lub zasadami prawa międzynarodowego.

Uwolnienie osobiste od opłat konsularnych służy:

1. Skarbowi Rzeczypospolitej Polskiej;
2. związkom komunalnym i innym związkom przymusowym na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej;
3. kościołom i gminom wyznaniowym, przez Państwo Polskie uznanym;
4. fundacjom, zakładom i zrzeszeniom prawnie istniejącym, z siedzibą w Polsce lub zagranicą, których zadanie stanowi wyłączne wykonywanie kultu religijnego albo działalność naukowa, oświatowa lub dobroczynna;
5. zrzeszeniom prawnie istniejącym, z siedzibą w Polsce lub zagranicą, mającym na celu propagandę kulturalną i ekonomiczną na rzecz rozwoju stosunków Polski z państwami i narodami obcemi;
6. państwom obcym i urzędnikom tych państw z zastrzeżeniem wzajemności co do t. zw. actes de courtoisie;
7. osobom, którym sąd przyznał prawo ubogich, o ile chodzi o czynności potrzebne celem umożliwienia postępowania sądowego, w którem prawo ubogich zostało przyznane; przepis ten stosuje się do obywateli obcych z zastrzeżeniem wzajemności. Osoby te są uwolnione również od zwrotu wydatków rzeczywistych (§ 1 ust. 2).

W razie wykonywania czynności urzędowych poza lokalem urzędowym, w siedzibie urzędu lub poza nią, uważa się, celem zastosowania niniejszego rozporządzenia, okres czasu nieprzekraczający 3½ godzin — za pół dnia, nieprzekraczający 7 godzin — za jeden dzień urzędowania.

Urzędy konsularne Rzeczypospolitej Polskiej, mające siedzibę na obszarze Stanów Zjednoczonych Ameryki i Kanady, pobierają opłaty, przewidziane w poz. 14, 18, 48, 49, 52, 57, 58, 59, 60, 61 załączonej taryfy, w dwukrotnej wysokości stawek wymienionej taryfy.

Względem cudzoziemców winna być stosowana zasada odwetu, o ile odnośne państwo obce pobiera od obywateli polskich w analogicznych wypadkach opłaty wyższe, lub jeżeli pobiera opłaty za takie czynności, które w myśl niniejszego rozporządzenia nie podlegają opłacie. Zastosowanie odwetu zarządza Ministerstwo Spraw Zagranicznych.

O ile specjane umowy, zawarte z państwami obcemi, przewidują za pewne czynności opłaty niższe od ustalonych w załączonej taryfie, należy od obywateli odnośnych państw pobierać opłaty w wysokości przewidzianej w specjalnej umowie.

Rozporządzenie niniejsze ma również zastosowanie w wypadkach pobierania opłat konsularnych, za czynności przewidziane w taryfie opłat konsularnych, przez polskie urzędy państwowe na terytorjum W. M. Gdańska.

Kierownikowi urzędu konsularnego przysługuje prawo podwyższenia wymiaru opłaty do dwukrotnej wysokości kwoty należnej według taryfy, jeżeli strona obowiązana do uiszczenia opłaty podała stan faktyczny niezgodny z rzeczywistością i spowodowała przez to niepobranie opłaty lub za niski jej wymiar.

Kierownik urzędu konsularnego może według swego uznania zniżyć opłaty i wydatki rzeczywiste lub zupełnie od nich zwalniać osoby, których stan niezamożności jest mu znany lub dostatecznie uprawdopodobniony, jeżeli bez dotkliwego uszczerbku majątkowego uiszczenie opłaty nie jest możliwe.

Minister Spraw Zagranicznych może w wypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie z uwagi na interes publiczny, zwolnić w całości lub części od uiszczenia opłaty, przewidzianej w załączonej taryfie.

Do uiszczenia opłat konsularnych są obowiązane solidarnie osoby, na których prośbę lub (w braku prośby) w których interesie czynność urzędowa zostaje wykonana.

Opłaty konsularne pobiera się bądź w walucie polskiej bądź w walucie państwa, w którem znajduje się urząd wymierzający opłatę.

Strona, nie przebywająca ani na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej ani w państwie urzędu wymierzającego, może uiścić opłatę w walucie państwa, w którem znajduje się urząd konsularny, pobierający opłatę na zlecenie urzędu wymierzającego.

Opłaty w załączonej taryfie są ustalone w złotych. Stosunek waluty obcej do złotego należy obliczać według przeciętnego kursu złotego z poprzedniego tygodnia na giełdzie kraju, w którym znajduje się urząd, pobierający opłatę.

W razie niemożności ustalenia w ten sposób kursu złotego należy go przerachować na miejscową walutę według kursu dolara względnie Ł. ang. lub fr. szw., biorąc za podstawę stosunek złotego do jednej z wymienionych walut według notowań na giełdzie innego kraju, która jest najbliższą siedziby urzędu konsularnego.

Opłaty konsularne uiszcza się w gotówce.

Osoby przebywające na obszarze Rzeczypospoltej Polskiej, które wnoszą podania do urzędów konsularnych o wykonanie czynności konsularnych — bądź bezpośrednio bądź za pośrednictwem urzędów państwowych, mających siedzibę na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, mogą uiścić opłaty, przewidziane w poz. 52 załączonej taryfy, zapomocą znaczków stemplowych.

Opłata konsularna od podania ma być uiszczona w chwili jego wniesienia, opłata zaś za czynność urzędową przed wykonaniem tej czynności

Opłaty konsularne za współudział w postępowaniu spadnanie czynności konsularnych — bądź bezpośrednio, bądź za z wydatkami rzeczywistemi) obciążają masę spadkową i mogą być z niej potrącone.

Opłatę za przechowanie depozytu należy ściągnąć przed wydaniem depozytu.

Opłaty za czynności, dotyczące żeglugi morskiej lub śródlądowej, pobiera się przy odprawie statków.

Opłatę za czynność przy licytacji pobiera urząd konsularny przez ściągnięcie z uzyskanej ceny sprzedaży.

Urząd konsularny ma prawo żądać od strony zgóry zaliczki na pokrycie wydatków rzeczywistych z wyjątkiem przypadków, w których czynność przedsięwzięta została z urzędu lub w których zwłoka w wykonaniu czynności urzędowej mogłaby stronę narazić na niepowetowaną szkodę.

W razie nieuiszczenia opłaty i wydatków rzeczywistych, przewidzianych w załączonej taryfie, w terminie wskazanym w wezwaniu do ich uiszczenia, opłata ta i wydatki rzeczywiste będą ściągane z majątku zobowiązanego w drodze egzekucji administracyjnej według przepisów obowiązujących.

Kierownik urzędu konsularnego może w przypadkach, na szczególne uwzględnienie zasługujących, zezwolić na odroczenie płatności opłaty lub na uiszczenie ratami.

---

*) Dziennik Ustaw Nr. 49 poz. 474.

Kierownik urzędu konsularnego może zaniechać dochodzenia opłat jak również wydatków rzeczywistych, jeżeli według wszelkiego prawdopodobieństwa są nieściągalne lub ściągnięcie ich byłoby połączone z nadmiernemi trudnościami i kosztami.

Opłaty, pobierane przez urzędy konsularne etatowe stanowią dochód Skarbu Państwa i winny być najpóźniej 15-go każdego miesiąca przelewane do Banku Polskiego na rachunek Centralnej Kasy Państwowej, jako dochód z opłat konsularnych.

Konsulom honorowym mogą być przyznane na podstawie umów z nimi zawieranych, jako ich dochód, opłaty, przewidziane w załączonej taryfie za czynności przez nich wykonywane, do których w myśl istniejących przepisów lub umowy służbowej są oni upoważnieni. Nie odnosi się to jednak do opłat przewidzianych w pozycjach: 1 — 11, 48 — 52, 55, 60, 62 załączonej taryfy, które zawsze stanowią dochód Skarbu Państwa i nie mogą być przyznane konsulowi honorowemu. Opłaty dodatkowe, przewidziane w poz. 68 i 69 załączonej taryfy, mogą być przyznane konsulom honorowym jako ich dochód najwyżej do 50%.

Prawo Państwa do żądania opłat konsularnych oraz zwrotu wydatków rzeczywistych przedawnia się z upływem lat 5. Termin pięcioletni biegnie od dnia, w którym należność winna być uiszczona.

Bieg przedawnienia przerywa się przez wszystkie czynności urzędowe, odnoszące się do wymiaru lub uiszczenia, o ile strona została o tych czynnościach urzędownie zawiadomiona.

Od dnia zawiadomienia liczy się nowy okres pięcioletni.

Odwołanie w sprawie niewłaściwego stosowania przepisów niniejszego rozporządzenia należy wnieść do urzędu, który wymierzył opłatę, w ciągu 14 dni od dnia doręczenia lub zakomunikowania stronie orzeczenia konsularnego. Dni biegu pocztowego wniesionego odwołania nie wlicza się do powyższego czasokresu.

Kierownik urzędu konsularnego może uwzględnić odwołanie we własnym zakresie, w przeciwnym razie skierowuje je do Ministra Spraw Zagranicznych, który rozstrzyga ostatecznie.

Odwołanie nie wstrzymuje obowiązku uiszczenia opłaty w terminie płatności.

TARYFA OPŁAT KONSULARNYCH

Pozycja	Przedmiot opłaty	Wysokość opłaty w złotych	Uwagi
	I. OPŁATY ZA CZYNNOŚCI SĄDOWE.		
1	Sporządzenie protokółu przesłuchania stron, świadków lub znawców w sprawach cywilnych na wezwanie władz sądowych polskich, za każdą godzinę	15.—	*Do poz. 1.* (1) Za doręczenie pism sądowych w sprawach cywilnych na żądanie władz sądowych polskich należy się tylko zwrot wydatków rzeczywistych. (2) Rozpoczętą godzinę uważa się za całą.
2	Spisanie układu pojednawczego: a) jeżeli wartość przedmiotu da się oznaczyć w pieniądzach . . . . b) jeżeli wartość przedmiotu nie da się oznaczyć w pieniądzach, stosownie do uznania kierownika urzędu konsularnego . . .	3% od wartości 40.— do 500.—	
3	Zapis na sąd polubowny	80.—	
4	Postępowanie przed konsulem jako sędzią polubownym, za każdą godzinę	15.—	*Do poz. 4.* (1) Wolne jest od opłat postępowanie przed konsulem jako sędzią polubownym w przypadkach zatargów, wynikających ze stosunku pracy, oraz w sprawach pomiędzy emigrantami a przedsiębiorstwem przewozowem, wynikających z wykonania umowy przewozowej (art. 38 rozp. o emigracji z dn. 11.X. 1927 r. Dz. U. R. P. Nr. 89, poz. 799). (2) Rozpoczętą godzinę uważa się za całą.
5	Opieczętowanie lub odjęcie pieczęci, za każde pół dnia	15.—	*Do poz. 5 do 10.* Wolne są od opłat czynności przy wartości spadku poniżej 1.000 zł.
6	Asystencja przy dokonywaniu przez władze miejscowe opieczętowania lub zdjęcia pieczęci, za każde pół dnia	15.—	
7	Sporządzenie aktu zejścia zgodnie z § 36 austr. patentu ces. z dnia 9.VIII 1854 r., za każdą godzinę	15.—	
8	Sporządzenie spisu inwentarza, za każde pół dnia .	50.— nadto 1% od wartości	
9	Asystencja przy sporządzaniu spisu inwentarza spadkowego, dokonywanego przez władze miejscowe, za każde pół dnia	50.—	
10	Dokonanie publicznej licytacji, za każde pół dnia .	50.— nadto 1% od sumy uzyskanej przy licytacji	

Pozycja	Przedmiot opłaty	Wysokość opłaty w złotych	Uwagi
11	Przeprowadzenie likwidacji spadku przy udziale konsula, działającego w imieniu nieobecnego spadkobiercy	4% od zrealizowanej sumy, przypadającej spadkobiercy po odliczeniu wydatków rzeczywistych oraz opłat, należnych za czynności przewidziane w poz. 14, 15, 16, 17, 57, 58, 68, 69 niniejszej taryfy	*Do poz. 11.* Opłata przewidziana w niniejszej pozycji jest wynadrodzeniem również za wszelkie czynności wymienione w poz. 5 do 10, potrzebne celem likwidacji spadku łącznie z wydobyciem i przechowaniem. Przy przesłaniu i doręczeniu spadku nie stosuje się poz. 62 niniejszej taryfy, natomiast koszty przesłania i doręczenia ponosi spadkobierca. Jeżeli suma opłat łącznie z opłatami wymienionemi w poz. 14, 15, 16, 17, 57, 58, 68, 69 wynosi więcej, niż 15% uzyskanej kwoty, urząd konsularny może obniżyć te opłaty do wysokości tychże 15%.
	II. OPŁATY ZA CZYNNOŚCI NOTARJALNE.		
12	Sporządzenie umowy lub innego aktu prawnego (w szczególności też testamentu)	1% od wartości a najmniej 50.—	
13	Sporządzenie pełnomocnictwa	50.—	
14	Stwierdzenie zgodności odpisu z oryginałem sporządzonym: a) w języku europejskim, za każdą stonicę: *a)* aktu stanu cywilnego lub dokumentu osobistego . . . . *b)* innego pisma . . . . b) w języku pozaeuropejskim, za każdą stronę: *a)* aktu stanu cywilnego lub dokumentu osobistego . . . . *b)* innego pisma	 4.— 5.— 6.— 10—	*Do poz. 14.* O ile odpis sporządza urząd konsularny, pobiera się nadto za każdą stronicę 5 zł.
15	Stwierdzenie zgodności przekładu z oryginałem: a) w języku europejskim, za każdą stronicę . b) w języku pozaeuropejskim, za każdą stonicę	 8.— 16.—	
16	Sporządzenie tłumaczenia ze stwierdzeniem zgodności: a) w języku europejskim, za każdą stronicę oryginału . . . . b) w języku pozaeuropejskim, za każdą stonicę oryginału	 20.— 40.—	*Do poz. 16.* (1) O ile opłaty pobierane przez przysięgłych tłumaczów w siedzibie urzędu konsularnego są niższe od opłat ustalonych w niniejszej pozycji, kierownik urzędu konsularnego może te opłaty zniżyć do wysokości stawek pobieranych przez przysięgłych tłumaczów. (2) Tłumaczenia świadectw pracy, akt stanu cywilnego oraz dokumentów potrzebnych do zawarcia małżeństwa, podlegają opłacie o 50% niższej, a, o ile są wydawane robotnikom, o 75% niższej. (3) O ile do zawarcia małżeństwa potrzebne cą więcej, niż trzy dokumenty, należy pobierać opłatę za tłumaczenie ze stwierdzeniem zgodności tych dokumentów nie wyższą od tej, jaka się należy w myśl niniejszej taryfy za tłumaczenie ze stwierdzeniem zgodności trzech dokumentów.
17	Uwierzytelnienie podpisów lub znaków ręcznych osób nieurzędowych, za jeden podpis: a) na umowie na sumę oznaczoną . . . . b) na umowie na sumę nieoznaczoną . . c) na umowie natury niemajątkowej i na pełnomocnictwie	 1% od wartości najmniej 10.— 10.— 8.—	*Do poz. 17.* Za każdy następny podpis pobiera się opłatę po 8 zł.
18	Poświadczenie daty okazania dokumentu . . .	8.—	
19	Czynności notarjalne, niewymienione w innych pozycjach niniejszej taryfy	1% od wartości najmniej 50.—	
	III. OPŁATY ZA AKTY STANU CYWILNEGO		
20	Sporządzenie aktu stanu cywilnego, za akt . .	15.—	*Do poz. 20 i 21.* Opłaty za czynności wykonane dla robotników i marynarzy winny być zniżone o 50%.
21	Wydanie wyciągu z aktu stanu cywilnego . . .	15.—	

Pozycja	Przedmiot opłaty	Wysokość opłaty w złotych	Uwagi
	IV. OPŁATY ZA CZYNNOŚCI HANDLOWE		
22	Wystawienie lub wizowanie świadectwa pochodzenia towarów albo dokumentu handlowego: a) w celu uzyskania zniżki konwencyjnej, ulgi celnej lub niestosowania maksymalnej taryfy celnej	1% od sumy rachunku, dotyczącego danej przesyłki lecz nie więcej, niż zł 86.— i nie mniej niż zł 3.50	
	b) w celu udowodnienia pochodzenia towarów .	1.—	
23	Powtórne wizowanie świadectwa pochodzenia towarów albo dokumentu handlowego przy obrocie uszlachetniającym	2.—	
24	Wizowanie świadectwa o zdrowotności przesyłek towarowych	15.—	
25	Inne zaświadczenia handlowe	15.—	
26	Zainkasowanie należności	2% od zainkasowanej sumy	*Do poz. 26.* Za przesłanie lub przekazanie pobiera się opłatę według poz. 62.
27	Przesłanie wzorów lub próbek	10.—	*Do poz. 27.* Zwrot wydatków rzeczywistych pobiera się zgodnie z § 1 niniejszego rozporządzenie.
28	Dokonanie ekspertyzy przy obrocie towarowym .	80.—	
	V. OPŁATY ZA CZYNNOŚCI, DOTYCZĄCE ŻEGLUGI.		
29	Przyjęcie zameldowania lub wymeldowania statku, przybyłego do portu	0,04 od zarejestrowanej tonny netto nie więcej jednak niż 200.—	*Do poz. 29.* (1) Jeżeli statek w jednej i tej samej podróży zawija do kilku portów, to pełna opłata według niniejszej pozycji jest pobierana w całości w pierwszym porcie; w każdym następnym należy uiścić połowę tejże opłaty. (2) Jeżeli statek odbywa podróże perjodycznie według stałego rozkładu, to w pierwszym porcie pobiera się 50%, w każdym następnym 25% opłaty przewidzianej w niniejszej pozycji. (3) Jeżeli statek nie dokonywa w porcie tranzakcyj handlowych i ani nie zabiera, ani nie wysadza na ląd pasażerów, w szczególności, jeżeli statek zawinął w celu zaopatrzenia się w żywność lub węgiel, albo też z powodu wypadku wywołanego siłą wyższą, to opłaty nie pobiera się, jeżeli statek opuści port nie później, niż w ciągu 48 godzin, lub dłuższy jego pobyt w porcie jest spowodowany siłą wyższą. (4) Opłaty niniejszej nie pobiera się od statków rybackich. (5) Nie pobiera się osobnej opłaty za czynności urzędowe, które winny być załatwione przez urząd konsularny od chwili przybycia statku aż do chwili jego wyjazdu, a mianowicie za zaświadczenie przyjazdu i wyjazdu statku, legalizowanie i przechowanie dokumentów, dotyczących statku, wydanie wszelkich dokumentów, niezbędnych przy odprawie statku, a wystawianych dla kapitana, oficerów i załogi, o ile co do wymienionych w tym punkcie czynności niniejsza taryfa nie ustala specjalnych opłat.
30	Zawieszenie w czynnościach kapitana statku i ustanowienie nowego kapitana	35.—	*Do poz. 30.* Ustanowienie zastępcy w razie śmierci, lub choroby kapitana nie podlega opłacie.
31	Wydanie nowego spisu załogi statku	15.—	
32	Wpisanie do spisu załogi lub wykreślenie z niego .	2.—	
33	Wydanie arkusza dodatkowego do spisu załogi, za arkusz	8.—	

Pozycja	Przedmiot opłaty	Wysokość opłaty w złotych	Uwagi
34	Wystawienie lub przedłużenie tymczasowego świadectwa rejestracji	220.— od statku wartości 100.000 zł a za każde następne 10.000 zł wartości, 15.—	
35	Każdorazowa zmiana tymczasowego świadectwa rejestracji	130.—	
36	Zawizowanie, na żądanie, listy towarowej (manifestu - konosamentu), jednorazowo, w porcie nadawczym lub odbiorczym	0.10 od każdej tonny rzeczywiście przywiezionego ładunku	
37	Pomoc przy ściganiu dezerterów ze statków handlowych wraz ze stawiennictwem w sądzie, za każdego dezertera	15.—	
38	Sporządzenie protokółu o dezercji	15.—	
39	Orzeczenie w sporze między kapitanem a załogą	25.—	
40	Współudział w akcji ratowniczej, wynikłej z powodu uszkodzenia morskiego (awarja)	45.—	
41	Przyjęcie zameldowania o wypadkach, grożących szkodą	15.—	
42	Sporządzenie protokółu (protestu morskiego) o wynikłych stratach włącznie z przesłuchaniem świadków, za każde pół dnia	20.—	*Do poz. 42.* Co do statków rybackich pobiera się opłatę zniżoną o 50%.
43	Sporządzenie protokółu na podstawie oględzin na miejscu, za każde pół dnia	20.—	
44	Ustalenie i podział szkód, wynikłych z powodu wielkiej awarji (dispache)	0,2% od wysokości ustalonej szkody a najmniej 35 zł	
45	Zaświadczenie o konieczności obciążenia pożyczką statku i jego zawartości (bodmerja)	30.—	
46	Zaświadczenie o konieczności sprzedaży statku	45.—	
47	Zaświadczenie o stanie sanitarnym portu, z którego statek wyjeżdża	15.—	
	VI. OPŁATY ZA CZYNNOŚCI PASZPORTOWE.		
48	Wystawienie lub przedłużenie paszportu na okres: a) dwóch lat b) ponad 6 miesięcy do 1-go roku c) do 6-iu miesięcy	 60.— 40.— 30.—	*Do poz. 48 i 49.* (1) Opłaty za paszporty, wydawane robotnikom, pobiera się w wysokości o 65% niższej; przepis ten nie ma zastosowania w wypadkach, o których mowa w § 8 rozporządzenia. (2) Oznaczone w poz. 48 i 49 opłaty nie dotyczą paszportów zagranicznych, wydawanych przez władze administracyjne w Polsce. (3) Za wpisanie żony do paszportu rodzinnego pobiera się opłatę, jak za wystawienie paszportu. Za wpisanie przy wystawieniu do paszportu dziecka do lat 16 nie pobiera się opłaty. Za dodatkowe wpisanie dziecka do lat 16 już po wystawieniu paszportu pobiera się opłatę, jak za uzupełnienie paszportu. (4) Paszporty urzędników służby zagranicznej i członków ich rodzin, będących na ich utrzymaniu, wolne są od opłat.
49	Dokonanie zmiany lub uzupełnienie paszportu	15.—	
50	Wizowanie paszportu cudzoziemskiego lub wydanie przepustki, zastępującej wizę: a) wiza z terminem ważności nie dłuższym, niż 3 miesiące b) wiza wielokrotna z terminem ważności nie dłuższym, niż 12 miesięcy c) wiza, upoważniająca do przejazdu przez terytorjum polskie, bez prawa zatrzymania się d) wiza powrotna, upoważniająca do dwukrotnego przejazdu przez terytorjum polskie, bez prawa zatrzymania się	 17.50 35.— 1.70 3.40	*Do poz. 50.* (1) Stawki, przewidziane w niniejszej pozycji, nie dotyczą wizowania paszportów obywateli krajów, z którymi ustalono umownie stawki inne. (2) Za wizowanie paszportu rodzinnego pobiera się opłatę, przewidzianą w niniejszej pozycji, od każdej wpisanej do paszportu osoby ponad lat 16. (3) Wolne są od opłat wizy dyplomatyczne i służbowe. (4) Za wizowanie paszportu zbiorowego pobiera się opłatę, przewidzianą w niniejszej pozycji, od każdej wpisanej do paszportu osoby.
51	Przepustka dla przewiezienia zwłok łącznie z przyłożeniem pieczęci na trumnie lub urnie: a) do Polski b) przez terytorjum Polski	 200.— 100.—	*Do poz. 51.* Za czynności poprzedzające wydanie przepustki pobiera się jedynie opłaty dodatkowe przewidziane w poz. 68 i 69 oraz zwrot wydatków rzeczywistych.

Pozycja	Przedmiot opłaty	Wysokość opłaty w złotych	Uwagi
	VII. OPŁATA OD PODAŃ.		
52	Podanie o dokonanie czynności, nieprzewidzianej w innych pozycjach niniejszej taryfy . . . oraz od każdego załącznika, jako też od każdego dalszego egzemplarza, lub odpisu podania, wraz z niem złożonych, po	6.— 2.—	*Do poz. 52.* (1) Każde następne podanie w tej samej sprawie, które nie powoduje dodatkowych czynności urzędowych, nie podlega ponownej opłacie. Każde następne podanie w tej samej sprawie, które powoduje dodatkową czynność urzędową, podlega opłacie wynoszącej 2 zł. oraz od każdego załącznika jako też od każdego dalszego egzemplarza lub odpisu podania, wraz z niem złożonych, po 2 zł. (2) Jeżeli na skutek podania dokonano czynności, za które przewidziane są oddzielne opłaty według niniejszej taryfy, to na poczet tych opłat zalicza się opłatę uiszczoną od podania. (3) Wolne są od opłat: a) podania, wymienione w punkcie 13 art. 141 i w art. 142 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o opłatach stemplowych (Dz. U. R. P. Nr. 98, poz. 570), o ile podania takie mogą być wogóle wnoszone do urzędu konsularnego; b) podania o informacje i wywiady w stosunkach handlowych, o upadłościach firm zagranicznych oraz o warunkach pracy i bytu w kraju i zagranicą; c) podania o informacje o procedurze poszczególnych czynności konsularnych; d) odwołania wymienione w § 28 niniejszego rozporządzenia. (4) Opłaty w myśl niniejszej pozycji uiszczają także osoby zamieszkałe w Polsce, a wnoszące podania do urzędu konsularnego bądź bezpośrednio bądź za pośrednictwem urzędu państwowego, mającego siedzibę na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, w tym ostatnim przypadku nietylko wówczas, gdy petent wystąpił z wnioskiem, aby podanie zostało przesłane urzędowi konsularnemu, ale także wówczas gdy urząd (mający siedzibę w Polsce), do którego podanie wniesiono, mimo braku takiego wniosku, odstąpił podanie właściwemu urzędowi konsularnemu. Podanie, wniesione przez osobę zamieszkałą w Polsce, ma urząd konsularny załatwić mimo nieuiszczonych opłat; w takim razie skierowuje odpowiedź do właściwej władzy administracyjnej I lub II instancji celem doręczenia po uprzedniem uiszczeniu przez petenta opłaty, należnej w myśl niniejszej pozycji względnie opłaty za czynności, przewidziane w innych pozycjach niniejszej taryfy oraz zwrotu wydatków rzeczywistych. (5) Pozycję niniejszą stosuje się również do podań wystosowanych do urzędu państwowego, mającego siedzibę na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, a złożonych w urzędzie konsularnym.
	VIII. OPŁATY OD ŚWIADECTW.		
53	Świadectwo pozostawania przy życiu	15.—	*Do poz. 53.* Wolne są od opłat świadectwa w celu uzyskania zaopatrzenia emerytalnego lub świadczeń rentowych ubezpieczenia przymusowego.
54	Świadectwo pobytu	15.—	*Do poz. 54.* Świadectwo pobytu nie zastępuje dowodu osobistego i jest wydawane dla celów specjalnych; cel wydania winien być na niem wyraźnie zaznaczony.
55	Poświadczenie o wpisaniu do rejestru obywateli (matrykuła)	10.—	*Do poz. 55.* Wpis do rejestru wolny jest od opłat.
56	Sporządzenie wyciągu z ksiąg lub akt urzędu konsularnego, za każdą stronicę	5.—	

Pozycja	Przedmiot opłaty	Wysokość opłaty w złotych	Uwagi
57	Legalizacja dokumentu, wystawionego lub uwierzytelnionego przez władze, urzędników publicznych i osoby publicznego zaufania (notarjuszów, tłumaczów sądownie zaprzysiężonych i t. p.) . .	15.—	*Do poz. 57 i 58.* (1) Legalizacja akt stanu cywilnego, świadectw pracy oraz dokumentów potrzebnych do zawarcia małżeństwa, podlega opłacie o 50% niższej, a o ile jest wykonana dla robotników o 75% niższej. (2) O ile do zawarcia małżeństwa potrzebne są więcej niż trzy dokumenty, należy pobierać opłatę za legalizację tych dokumentów nie wyższą od tej, jaka się należy w myśl niniejszej taryfy za legalizację trzech dokumentów.
58	Uwierzytelnienie klauzuli legalizacyjnej Ministerstwa Spraw Zagranicznych, umieszczonej na dokumencie wystawionym w kraju	8.—	
59	Świadectwa, niewymienione w innych pozycjach niniejszej taryfy, według uznania kierownika urzędu konsularnego	5.— do 75.—	*Do poz. 59.* Wolne są od opłat: a) świadectwa wydawane w sprawach określonych w art. 142 ustawy o opłatach stemplowych z dnia 1.VII. 1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 98, poz. 570), o ile do wydawania takich świadectw urząd konsularny byłby powołany; b) pismo polecające (lettre de recommandation); c) zaświadczenie wezwania robotnika do pracy zagranicą; d) zaświadczenie wezwania przez robotnika, zatrudnionego zagranicą, do przyjazdu pozostałych w kraju członków rodziny; e) t. zw. certificat de coutume potrzebny do zawarcia małżeństwa.
	IX. OPŁATA ZA DORĘCZENIA, PRZESYŁKI, CZYNNOŚCI DEPOZYTOWE I WYDOBYCIE SUM PIENIĘŻNYCH ORAZ DOKUMENTÓW.		
60	1. Doręczenie załatwienia urzędowego, sporządzonego przez urząd państwowy, mający siedzibę na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, a stanowiącego odpowiedź na podanie, wniesione do tego urzędu wprost przez osobę zamieszkałą zagranicą:		
	a) jeżeli od podania uiszczono należną opłatę stemplową	3.—	
	b) jeżeli opłaty stemplowej nie uiszczono lub uiszczono ją niedostatecznie (art. 152 ustawy z dn. 1.VII. 1926 r. o opłatach stemplowych Dz. U. R. P. Nr. 98, poz. 570), to urząd załatwiający podanie ma podać urzędowi konsularnemu kwotę, której nie uiszczono; durząd konsularny pobiera w tym wypadku tytułem opłaty konsularnej podaną przez urząd załatwiający podanie kwotę, zwiększoną o	3.—	
	2. Jeżeli załatwienie urzędowe, które sporządził urząd państwowy, mający siedzibę na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, a które ma być doręczone przez urząd konsularny lub załącznik takiego załatwienia jest świadectwem, podlegającem opłacie stemplowej w myśl rozdziału trzydziestego pierwszego ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o opłatach stemplowych (Dz. U. R. P. Nr. 98, poz. 570), to w razie nieuiszczenia opłaty — urząd, który świadectwo sporządził, podaje wysokość należnej opłaty urzędowi konsularnemu, a ten pobiera wskazaną mu kwotę niezależnie od opłaty, przewidzianej w punkcie 1 pozycji niniejszej	8.—	
61	Przesłanie listu, albo depeszy osoby prywatnej drogą urzędową do kraju, lub odwrotnie i doręczenie oraz wydanie listu, depeszy lub przesyłki pocztowej, nadesłanej pod adresem urzędu konsularnego dla osoby prywatnej	2% od wartości	*Do poz. 61.* Wolne są od opłaty: a) przesyłka listów urzędników służby zagranicznej do ich rodzin i odwrotnie; b) przesyłka osobistych dokumentów urzędników, niższych funkcjonarjuszów państwowych i osób wojskowych, których obowiązki służbowe zmuszają do pobytu zagranicą; c) przesyłki dokumentów osobistych marynarzy, będących obywatelami polskimi.

Pozycja	Przedmiot opłaty	Wysokość opłaty w złotych	Uwagi
62	Przesłanie (drogą urzędową) gotowizny, papierów wartościowych oraz innych przedmiotów wartościowych, należących do osób prywatnych .	2% od wartości	*Do poz. 62.* Wolne są od opłaty: a) przesyłki pieniężne urzędników służby zagranicznej do ich rodzin i odwrotnie, uskutecznione raz na miesiąc, w wysokości nieprzewyższającej miesięcznych poborów zagranicznych danego urzędnika; b) przesyłki, zawierające pensje marynarzy oraz pobory i emerytury urzędników i niższych funkcjonarjuszów państwowych.
63	Przechowanie dokumentu	8.— jednorazowo, nadto 1.50 za każdy miesiąc	*Do poz. 63.* (1) Wolne jest od opłaty przechowanie dokumentów urzędników, niższych funkcjonarjuszów państwowych, osób wojskowych, marynarzy i emerytów, których obowiązki służbowe zmuszają do pobytu zagranicą. (2) Opłata winna być uiszczona za 6 miesięcy zgóry i zaliczka ta nie podlega zwrotowi, chociażby dokument był wycofany przez depozytarjusza wcześniej. *Do poz. 63, 64, 65.* Postanowienia ustępu 2 § 1 niniejszego rozporządzenia nie odnoszą się do pozycji 63, 64, 65.
64	Przechowanie gotowizny, papierów wartościowych, kruszczów szlachetnych i innych przedmiotów wartościowych: a) miesięcznie . . . . b) o ile są przeznaczone do przechowania przez czas dłuższy niż 2 miesiące, rocznie . . .	a) ¼% od wartości b) 1% od wartości	*Do poz. 64.* Wolne są od opłaty: a) pieniądze zainkasowane lub wydobyte przez urząd konsularny, które nie później jak w ciągu miesiąca od dnia wpływu do urzędu konsularnego mają być przesłane do miejsca przeznaczenia; b) depozyty marynarzy.
65	Przechowanie innych przedmiotów, miesięcznie za 1 m³ zajmowanej przez nie przestrzeni . . .	8.— a najmniej 8.—	*Do poz. 65.* Wolne są od opłat depozyty marynarzy.
66	Wydobycie zagranicą (z przesłaniem lub bez) dokumentów dla osób prywatnych, z wyjątkiem papierów wartościowych, za każdy dokument .	10.—	*Do poz. 66.* W razie jednoczesnego wydobycia więcej niż 4 dokumentów — opłata za wszystkie dokumenty wynosi 50 zł.
67	Wydobycie sum pieniężnych, nienależących do spadku	4% od wydobytej sumy po odliczeniu wydatków rzeczywistych i opłat dodatkowych	*Do poz. 67.* (1) Przy przesłaniu i doręczeniu wydobytych sum pieniężnych nie stosuje się pozycji 62 niniejszej taryfy, natomiast koszty przesłania i doręczenia ponosi odbiorca. (2) Wolne są od opłat wydobycie i przesłanie (poz. 62 niniejszej taryfy) świadczeń rentowych z tytułu ubezpieczeń społecznych. Koszty przesyłki i doręczenia ponosi rentobiorca.
	X. OPŁATY DODATKOWE.		
68	Za urzędowanie poza lokalem biura, lecz w siedzibie urzędu konsularnego, o ile tego zachodzi potrzeba i na specjalne żądanie strony, pobierane są, niezależnie od opłat przewidzianych w niniejszej taryfie, następujące opłaty, za każde rozpoczęte pół dnia: a) za urzędowanie kierownika . . . . . b) za urzędowanie innego urzędnika . . . c) za urzędowanie niższego funkcjonarjusza .	a) 60.— b) 40.— c) 15.—	*Do poz. 68, 69.* Opłaty dodatkowe obniża się do połowy, o ile do ich uiszczenia obowiązany jest marynarz.
69	Za urzędowanie poza siedzibą urzędu konsularnego, o ile tego zachodzi potrzeba i na specjalne żądanie strony, pobierane są, niezależnie od opłat przewidzianych w niniejszej taryfie, następujące opłaty, za każdą rozpoczętą dobę, licząc od chwili wyjazdu: a) za urzędowanie kierownika urzędu . . . b) za urzędowanie innego urzędnika . . . c) za urzędowanie niższego funkcjonarjusza	a) 175.— b) 30.— c) 150.—	

Adresy Urzędów Dyplomatycznych i Konsularnych

Adresy urzędów dyplomatycznych państw obcych w Polsce

Argentyna. Poselstwo (Aleja Jerozolimska 23). Hilarion D. MORENO — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny (nieobecny). — José A. CABALLERO — I Sekretarz Poselstwa, Chargé d'Affaires a. i.

Austrja. Poselstwo (Koszykowa 11 b). — Nicolas POST— Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Belgja. Poselstwo (Al. Ujazdowska 23). — Bernard de l'ESCAILLE — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Brazylja. Poselstwo (Aleja Róż 4). — Alcibiades PECANHA — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Bułgarja. Poselstwo(Aleja Ujazdowska 39). — Vladimir ROBEFF — Minister Pełnomocny.

Chili. Poselstwo (Mokotowska 19 a). — Carlos BECERRA — Chargé d'Afffaires a. i.

Czechosłowacja. Poselstwo (Szopena 13). — Vaclav GIRSA — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Danja. Poselstwo (Al. Ujazdowska 41). — Niels Jonan Wulfberg Höst.

Estonja. Poselstwo (Aleja Ujazdowska 19/4). — Otto STRANDMAN — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Finlandja. Poselstwo (plac Napoleona 3). — Armas Yöntil, Chargé d'Affaires a. i.

Francja. Ambasada (Al. Ujazdowska 31). Jules LAROCHE. Ambasador Nadzwyczajny i Pełnomocny. Bertrand du Plessix, Radca Handlowy.

Grecja. Poselstwo (Foksal 16/14). — Raphaël RAPHAEL — Radca Legacyjny, Chargé d'Affaires a. i.

Hiszpanja. Poselstwo (Hotel Europejski 109). — Silvio Fernandez VALLIN. — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Holandja. Poselstwo (Czackiego 9/8). — Willem Bernard ENGELBRECHT — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Italja. Poselstwo (plac Dąbrowskiego 6). — Giovanni Cesare MAIONI — Poseł Nadzw. i Minister Pełn. Dr. A. Menotti Corvi, Radca Handlowy.

Japonja. Poselstwo (Foksal 10). — Hajime MATSUSHIMA — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Królestwo Serbów, Kroatów i Słoweńców. Poselstwo (Aleja Ujazdowska 33). — Milovan PRODANOVITCH — Sekretarz Poselstwa, Chargé d'Affaires a. i.

Łotwa. Poselstwo (Szkolna 6). — Martin NUKSA — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Niemcy. Poselstwo (Piękna 17). — Ulrich RAUSCHER — Poseł Nadzw. i Minister Pełn. Paul de Behr, Radca Handlowy.

Norwegja. Poselstwo (Foksal 3). — Nils Christian DITLEFF — Chargé d'Affaires a. i.

Persja. Poselstwo. — ASSAD KHAN JAMINE KNAGHAN — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Portugalja. Poselstwo (Nowosenatorska 2). — Vasco DE QUEVEDO — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Rumunja. Poselstwo (Wiejska 10). Charles DAVILA — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Stolica Apostolska. Nuncjatura Apostolska (Aleja Szucha 10). — Mgr. Marmaggi, Nuncjusz Apostolski.

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. Poselstwo (Foksal 3). — John B. STETSON — Poseł Nadzw. i Minister Pełn. Ronald H. Allen, Radca Handlowy.

Szwajcarja. Poselstwo (Smolna 25). Hans de SEGESSER-BRUNEGG — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Szwecja. Poselstwo (Królewska 3). — C. D'ANCKARSVÄRD — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Turcja. Poselstwo (Szopena 2 a). — Dr. Yahia KEMAL-BEY — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Urugwaj. Poselstwo Luis GARABELLI — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny (Wiedeń, Hotel Krantz, Neumarkt).

Wielka Brytanja. Poselstwo (Nowy Świat 18). — Sir William Augustus Forbes ERSKINE — Poseł Nadzw. i Minister Pełn. R. Kimens, Radca Handlowy. Piękna 6.

Węgry. Poselstwo (Mokotowska 48). Alexandre BELITSKA — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny.

Związek Socjalistycznych Pepublik Rad. Poselstwo (Poznańska 15). — Dimitri BOGOMOLOFF — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny. Kopyłow, Radca Handlowy.

Urzędy Konsularne państw obcych w Polsce

ARGENTYNA.

WARSZAWA. **Konsul Generalny** (Żabia 4). André José **Wallace**, Konsul Generalny.
KRAKÓW. **Konsulat** (Radziwiłłowska 23). Edmund **Lagos**, Konsul.

AUSTRJA.

WARSZAWA. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie (Koszykowa 11 b).
BIELSKO. **Konsulat Honorowy**. Ryszard **Bathelt**, Konsul Honorowy. Dr. Oskar **Schmeja**, Wicekonsul Honorowy.
KRAKÓW. **Konsulat Honorowy** (Kanonicza 16). Antoni **Lewalski**, Konsul Honorowy.
LWÓW. **Konsulat Honorowy** (Brajerowska 14). Stefan **Baczewski**, Konsul Honorowy.
ŁÓDŹ. **Konsulat Honorowy**. Karol Wilhelm **Scheibler**, Konsul Honorowy.
POZNAŃ. **Konsulat Honorowy** (plac Wolności 18). Marjan **Kratochwill**, Konsul Honorowy.

BELGJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Al. Ujazdowska 23).
LWÓW. **Konsulat Honorowy** (vacat).
ŁÓDŹ. **Konsulat Honorowy** (Zawadzka 5). Félicien **Chapuis**, Konsul Honorowy.
POZNAŃ. **Konsulat Honorowy** (Słowackiego 55). Henryk **Suchowiak**, Konsul Honorowy.

BRAZYLJA.

WARSZAWA. **Konsulat** (Zgoda 4). Fernando de **Mesquita Braga**, Konsul. Zygmunt **Kieszkowski**, Wicekonsul Honorowy.
KATOWICE. **Konsulat Honorowy** (Warszawska 4). Paulo **Gerechter**, Konsul Honorowy. Zygmunt **Strokowski**. Wicekonsul Honorowy.
LWÓW. **Wicekonsulat Honorowy** (Lindego 9). Stanisław Henryk **Kieszkowski**, Wicekonsul Honorowy.
POZNAŃ. **Wicekonsul Honorowy** (Kantaka 7). Leon **Jagielski**, Wicekonsul Honorowy.

BULGARJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Aleja Ujazdowska 39).

CHILI.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Mokotowska 19/10).

COSTA-RICA.

WARSZAWA. **Konsulat Honorowy.** Józef **Michalski-Wodziwodzki**, Konsul Honorowy. Adres: Łódź, ul. Andrzeja 3.

CZECHOSŁOWACJA.

WARSZAWA. **Wydział Konsularny przy Poselstwie** (Złota 4).
KATOWICE. **Wicekonsulat** (Moniuszki 5). Dr. Bohumil **Tomsa**, Wicekonsul.
KRAKÓW. **Konsulat** (Gołębia 18). Józef **Sedivy**, Konsul.
LWÓW. **Konsulat** (3-go Maja 2). Frantisek **Stilip**, Konsul.
POZNAŃ. **Konsulat** (plac Sapieżyński 8). Dr. Jan **Glos**, Konsul.

DANJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Al. Ujazdowskie 41). **Konsul Honorowy** (Bielańska 4). Dr. Wacław Brun.
LWÓW. **Konsulat Honorowy** (Gołębia 15). Karol **Jurasz**, Konsul Honorowy.
ŁÓDŹ. **Konsulat Honorowy** (Piotrkowska 135). Karol **Eisert**, Konsul Honorowy.
POZNAŃ. **Konsulat Honorowy** (Ratajczaka 16). Seweryn **Samulski**, Konsul Honorowy.
PUCK. **Konsulat**. Harald **Koch**, Konsul. Adres: Gdańsk, Langgasse 73.

ESTONJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Aleja Ujazdowska 19/4).

FINLANDJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (plac Napoleona 3). **Konsulat Honorowy** (Matejki 8). Stefan Henryk **Brun**, Honorowy Konsul Generalny. Jan **Majewski**, Konsul Honorowy.
KATOWICE. **Konsulat Honorowy** (Słowackiego 15). Bolesław **Grodziecki**, Konsul Honorowy.
ŁÓDŹ. Robert **Geyer**, Konsul Honorowy.

FRANCJA.

WARSZAWA. **Konsulat** (Aleja Róż 2). Louis François Maximin **Raynaud**, Konsul Generalny.
GDYNIA. **Agencja Konsularna Honorowa** (10 Luetgo). Roger Paul **Le Goff**, Honorowy Agent Konsularny.
KATOWICE. **Konsulat** (3 Maja 23). Georges **Terver**, Konsul.
LWÓW. **Konsulat** (Czarnieckiego 4). Paul Henri Joseph **Flach**, Konsul (nieobecny). **M. Mortier**, Kierownik Konsulatu.
ŁÓDŹ. **Agencja Konsularna Honorowa** (Piotrkowska 177). Ernest **Saladin**, Honorowy Agent Konsularny.
POZNAŃ. **Konsulat** (Wielkie Garbary 42). Georges **Dufort**, Konsul.
TORUŃ. **Agencja Konsularna Honorowa** (Mostowa 28). Bronisław **Hozakowski**, Honorowy Agent Konsularny.

GRECJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Foksal 16/14).
KRAKÓW. **Konsulat Honorowy** (Sławkowska 1). Dr. Tadeusz **Bednarski**, Konsul Honorowy.
ŁÓDŹ. **Konsulat Honorowy** (Zachodnia 41/3). Mieczysław **Jastrzębski**, Konsul Honorowy.
POZNAŃ. **Konsulat Honorowy** (Rzeczypospolitej 1). Stanisław **Sławski**, Konsul Honorowy.

GUATEMALA.

GDAŃSK. **Generalny Konsulat Honorowy.** Antoni **Wiatrak**, Konsul Geralny Honorowy. Adres: Gdańsk, Hundegasse 65.
POZNAŃ. **Konsulat Honorowy**. Józef **Kozielewski**, Konsul Honorowy.

HISZPANJA.

WARSZAWA. **Konsulat** (Piękna 66 a). (vacat). Wacław **Wilczyński**, Wicekonsul Honorowy.

HOLANDJA.

WARSZAWA. **Konsulat Honorowy** (Czackiego 9). **P. C. G. Peereboom**, Konsul Honorowy.
LWÓW. **Konsulat Honorowy** (Mickiewicza 10). Dr. **C. Witkowski**, Konsul Honorowy.
ŁÓDŹ. **Wicekonsulat Honorowy** (Kopernika 40). **J. H. B. Teepe**, Wicekonsul Honorowy.
POZNAŃ. **Konsulat Honorowy** (Aleja Marcinkowskiego 3). Dr. Stanisław **Pernaczyński**, Konsul Honorowy.

HONDURAS.

GDAŃSK. **Konsulat Honorowy.** Antoni Wiatrak, Konsul Honorowy. Adres: Gdańsk, Hundegasse 65.

JAPONJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Foksal 10).

KRÓLESTWO SERBÓW, KROATÓW I SŁOWEŃCÓW.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Aleja Ujazdowska 33).

ŁOTWA.

WARSZAWA. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie (Szkolna 6).
ŁÓDŹ. **Konsulat** (Pabjanice, Piłsudskiego 8). Woldemar **Bagun - Bersins**, Konsul.
WILNO. **Konsulat** (Piaskowa 14/2). Feliks Donass, Konsul.
POZNAŃ. **Konsulat Honorowy** (27 Grudnia 2). Ignacy **Niedbał**, Konsul Honorowy.

MEKSYK.

WARSZAWA. **Konsulat Honorowy** (Hortensja 6). Juljan **Brygiewicz**, Konsul Honorowy.

NIEMCY.

WARSZAWA. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie (Piękna 17). Biuro paszportowe (Żórawia 42). August **Schillinger**, Radca Poselstwa, Kierownik Biura Paszportowego (Szopena 8/1).
KATOWICE. **Konsulat Generalny** (Sokolska 8, willa „Dame"). Baron Dr. Werner **von Grünau**, Konsul Generalny.
KRAKÓW. **Konsulat** (Warszawska 7). Gustaw **Rödiger**, Kierownik Konsulatu.
ŁÓDŹ. **Konsulat** (Aleja Kościuszki 85). Dr. Eryk **von Luckwald**, Konsul.
POZNAŃ. **Konsulat Generalny** (Zwierzyniecka 15). Filip **Vassel**, Konsul Generalny. Wilhelm **Mackeben**, Wicekonsul.
TORUŃ. **Konsulat** (Bydgoska 34/36). Dr. Ernest **Pochhammer**, Konsul.

NICARAGUA.

GDAŃSK. **Konsulat Honorowy.** Antoni **Wiatrak**, Konsul Honorowy. Adres: Gdańsk, Hundegasse 65.

NORWEGJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Foksal 3). Ludwik **Spiess**, Konsul Honorowy (Hipoteczna 1).
GDYNIA. Einar **Nielsen**, Konsul Honorowy. Lauritz **Myreböe**, Wicekonsul Honorowy.

PARAGWAJ.

WARSZAWA. Eugenjusz **Kutzleb**, Konsul Generalny (Nowy Świat 17).

PERU.

WARSZAWA. **Konsulat Generalny Honorowy** (Obożna 11). Tomasz **Oxiński**, Konsul Generalny Honorowy.

PORTUGALJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Foksal 14).

RUMUNJA.

WARSZAWA. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie (Wiejska 10).
LWÓW. Georges Trajan **Gallin**, Konsul Generalny (plac Marjacki 8).
POZNAŃ. **Konsulat Honorowy** (plac Wolności 18). Stefan **Grabski**, Konsul Honorowy.

SAN MARINO.

WARSZAWA. **Konsulat Generalny Honorowy** (Wspólna 29). (vacat).

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PÓŁNOCNEJ.

WARSZAWA. **Konsulat Generalny** (Jasna 11). Walter A. **Leonard**, Konsul, Kierownik Konsulatu Generalnego. Chester W. **Davis**, Konsul. Charles H. **Heisler**, Konsul. Arthur F. **Tower**, Wicekonsul Sabin **J. Dalferes**, Wicekonsul John P. **Elliot**, Wicekonsul Albert V. **Morris**, Wicekonsul.

SZWAJCARJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Smolna 25).

SZWECJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Królewska 3).
WARSZAWA. **Konsulat Honorowy** (Królewska 3). Konrad **Werner Lindmann**, Konsul Honorowy.
BYDGOSZCZ. **Wicekonsulat Honorowy** (Gdańska 120). Stanisław **Rolbieski**, Wicekonsul Honorowy.
POZNAŃ. **Konsulat Honorowy** (Św. Marcina 26). Witold **Hedinger**, Konsul Honorowy.
KATOWICE. **Konsulat Honorowy**. Vladimir **Mauve**, Konsul Honorowy.

TURCJA.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Szopena 2-a).
LWÓW. **Wicekonsulat**. Mahmoud **Djelaleddin Bey**, Wicekonsul.

URUGWAJ.

ŁÓDŹ. **Konsulat Honorowy** (Kościuszki 37/1). Norbert **Rosental - Krotowski**, Konsul Honorowy.

WĘGRY.

WARSZAWA. **Poselstwo** załatwia sprawy konsularne (Mokotowska 4/8).
KRAKÓW. **Konsulat Honorowy** (Podwale 7). Wojciech **Marchwicki**, Konsul Honorowy.
LWÓW. **Konsulat Honorowy** (Łyczakowska 3). Józef **Neuman**, Konsul Honorowy.

WIELKA BRYTANJA

WARSZAWA. **Konsulat** (Aleja Róż 10/2). Frank **Savery**, Konsul. Norman J. F. **Legget**, Wicekonsul Honorowy.
BORYSŁAW. **Wicekonsulat Honorowy**. Harold R. **Wright**, Wicekonsul Honorowy.
KATOWICE. **Wicekonsulat**. Robert **Ross**, Wicekonsul.
LWÓW. **Wicekonsulat Honorowy** (Asnyka 1). J. J. **Whitehead**, Wicekonsul Honorowy.
ŁÓDŹ. **Wicekonsulat Honorowy**. Ernest **Gilbert**, Wicekonsul Honorowy.
POZNAŃ. **Wicekonsulat Honorowy**. Bernard Wilfred **Arbuthnot - Massey**, Wicekonsul Honorowy.

ITALJA.

WARSZAWA. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie (Plac Dąbrowskiego 6).
KATOWICE. **Konsulat**. Ferruccio **Lupis**, Konsul.
ŁÓDŹ. **Konsulat**. Adam **Osser**, Konsul Honorowy.

ZWIĄZEK SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RAD.

WARSZAWA. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie (Poznańska 15).
LWÓW. **Konsulat** (Nabielaka 27). Semen **Kiriczenko**, Konsul. Michail **Grigorieff**, Wicekonsul.

Konsulaty państw obcych w W. M. Gdańsku

ARGENTYNA. Bartolomé **Daneri**, Konsul Generalny (Danzig - Langfuhr, Jäschkentalerweg 46).

AUSTRJA. Erich **Gellhorn**, Konsul Generalny Honorowy (Langermmarkt 38).

BELGJA. Maurice **Valcke**, Konsul (Hansaplatz 13).

BOLIWJA. Franz R. **Neubauer**, Konsul.

BRAZYLJA Carlos Ribeiro **de Faria**, Konsul (Weidengasse 38).

CHILI. Federico W. **Jacob**, chargé des affaires consulaires (Danzig - Langfuhr, Hauptstrasse 48).

CZECHOSŁOWACJA. Dr. Jan **Glos**, Konsul (Poznań, pl. Sapieżyński 8).

DANJA. Harald **Koch**, Konsul Generalny (Langgasse 73) Teodor **West**, Wicekonsul.

ESTONJA. Witold **Kukowski**, Konsul Honorowy (Langermakt 18/1).

FINLANDJA. Ludwik **Noë**, Konsul Honorowy (Werftgasse 4).

FRANCJA. James Fernard Roger **Guéritte**, Konsul (Langermarkt 17).

GRECJA. Henryk **Habert**, Konsul Generalny Honorowy (Danzig - Langfuhr, Hauptstrasse 114).

GWATEMALA. Antoni **Wiatrak**, Konsul Generalny Honorowy (Hundegasse 65).

HISZPANJA. Kurt **Block**, Wicekonsul Honorowy (Hundegasse 89).

HOLANDJA. Otto **Drevitz**, Konsul Honorowy (Langgasse 34). S. I. **Harf Nibbrig**, Wicekonsul Honorowy.

HONDURAS. Antoni **Wiatrak**, Konsul Honorowy (Hundegasse 65).

ITALJA. Alexandro **Mariani**, Konsul Generalny (Rennerstiftsgasse 11).

JAPONJA. Vacat.

ŁOTWA. Peters **Kalcenaus**, Konsul (Danzig - Langfuhr, Jäschketalerweg 3/1).

MEKSYK. Kurt **Block**, Konsul Honorowy (Hundegasse 89).

NICARAGUA. Antoni **Wiatrak**, Konsul Honorowy (Hundegasse 65).

NIEMCY. Baron Dr. Edmund von **Tmermann**, Konsul Generalny (Dominikswall 3). Dr. **Molly**, **Konsul**. Baron **Marschall de Bieberstein**, Wicekonsul.

NORWEGJA. Einar **Nielsen**, Konsul Honorowy (Hundegasse 89). Lauritz **Myrebõe**, Wicekonsul Honorowy.

PANAMA. F. R. **Neubauer**, Konsul Honorowy (Elisabethwall 5).

PORTUGALJA. Leon **Neumann**, Konsul (Dominikswall 12).

RUMUNJA. Zygmunt **Kierski**, Konsul Honorowy (Hundegasse 85).

REPUBLIKA SAN DOMINGO. Fritz **Litzau**, Konsul Honorowy).

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PÓŁNOCNEJ. Edwin Carl **Kemp**, Konsul (Elisabethwall 9).

SZWECJA. Emil **Behnke**, Konsul Generalny Honorowy (Langermarkt 20).

SZWAJCARJA. Henryk **Borel**, Konsul Honorowy (Holzraum 21/II).

TURCJA. Jules **Jewelowsky**, Konsul (Langfuhr).

WĘGRY. Fritz **Schultz**, Kierownik Konsulatu (Jopengasse 66).

WIELKA BRYTANJA. E. G. **Cable**, Konsul (Stadtgraben 14). Kpt. M. A. **Popham**, Wicekonsul.

VENEZUELA. Robert **Skutezky**, Konsul Honorowy (Breitegasse 21).

ZWIĄZEK SOCJALISTYCZNY REPUBLIK RAD. Dr. Ignacy **Kalina**, Konsul Generalny (Langgarten 74).

Sieć polskich urzędów dyplomatycznych

ARGENTYNA. **Buenos Aires — Poselstwo**. Władysław **Mazurkiewicz**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny III kl. Adres: Argentine, Buenos Aires. Calle Juncal 1360.

AUSTRJA. **Wiedeń — Poselstwo**. **Dr.** Karol **Bader**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Autriche. Wien, III. Rennweg 1.

BELGJA. **Bruksela — Poselstwo**. Tytus **Filipowicz**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Belgique. Bruxelles. 29, Avenue des Gaulois.

BRAZYLJA. **Rio de Janeiro — Poselstwo**. Dr. Tadeusz **Grabowski**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Brésil. Rio de Janeiro. Senador Vergueiro 197.

BUŁGARJA. **Sofja — Poselstwo**. Władysław **Baranowski**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny III klasy. Adres: Bulgarie. Sofja. Patriarch Eftimi 35.

CZECHOSŁOWACJA. **Praga — Poselstwo**. Dr. Wacław **Grzybowski**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: République Tchécoslovaque. Praha. Staromestske Námesti, Palais Kinsky.

DANJA. **Kopenhaga — Poselstwo**. Zygmunt **Michałowski**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Danemark. Copenhague. Frederiksgade 17

ESTONJA. **Talin** (Revel) — **Poselstwo**. Vacat, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny III kl. Adres: Estonie. Tallin. Kohtu tänaw 10 (Wyszogród - Domberg).

FINLANDJA. **Helsingfors — Poselstwo**. Franciszek **Charwat**. Adres: Finlande, Helsingfors, Fabriksgatan 6-a.

FRANCJA. **Paryż — Ambasada**. Dr. Alfred **Chłapowski**, Ambasador. Adres: France. Paris. 12, Avenue de Tokio.

GRECJA. **Ateny. — Poselstwo**. Paweł **Jurjewicz**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny III kl. Adres: Grece, Athènes. 3, Place Mavrocordato, maison de Baltazzi.

HISZPANJA. **Madryt — Poselstwo**. Jan **Perłowski**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Espagne. Madrid. Calle de Goya 9.

HOLANDJA. **Haga — Poselstwo**. Dr. Stanisław **Ketrzyński** — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Pays - Bas. La Haye. Prinsessegracht 9.

JAPONJA. **Tokjo — Poselstwo**. Zdzisław **Okecki** — Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Japon, Tokio. 55, Zaimkucho, Azabu - ku.

KRÓLESTWO SERBÓW, KROATÓW I SŁOWEŃCÓW. **Belgrad — Poselstwo**. Chargé d'affaires: Michał **Kwapiszewski**. Adres. Royaume des Serbes, Croates et Slovènes Belgrade, Krunska 58.

ŁOTWA. **Ryga — Poselstwo**. Juljusz **Łukasiewicz**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Lettonie. Riga. Elizabetes iela 41/43 dz. 8.

NIEMCY. **Berlin — Poselstwo**. Roman **Knoll**. Adres: Allemagne. Berlin. Kurfürstenstrasse 136.

NORWEGJA. **Oslo — Poselstwo**. Leszek **Malczewski**, Radca Poselstwa II kl., Chargé d'Affaires. Adres: Norvège. Oslo 2, Riddervoldsgate.

PERSJA. **Teheran — Poselstwo**. Stanisław **Hempel**, Radca Poselstwa I kl., Chargé d'Affaires. Adres: Perse. Téhéran, hors de la Porte Davlète.

RUMUNJA. **Bukareszt — Poselstwo**. Jan **Szembek**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Roumanie, Bucarest. Sosea Kissieleff 47.

STOLICA APOSTOLSKA. **Rzym — Ambasada**. Władysław **Skrzyński**, Ambasador. Adres: Italie. Rome. Lungotevere dei Mellini 24.

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PÓŁNOCNEJ. **Waszyngton — Poselstwo**. Jan **Ciechanowski**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Etats-Unis d'Amérique, Washington, C. C. 2640, 16-th street.

SZWAJCARJA. **Bern — Poselstwo**. Jan **Modzelewski**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny II kl. Adres: Suisse. Berne. Elfeustr. 20. Genewa. Delegacja Polska przy Lidze Narodów. Franciszek **Sokal**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny I kl. Adres: Délégation Polonaise auprès de la Societé des Nations. Suisse. Genève. 33, Quest Wilson.

SZWECJA. **Sztokholm — Posestwo**. Konstanty **Rozwadowski**. Adres: Suède. Stockholm. Narvavägen 32, IV.

TURCJA. **Angora — Poselstwo**. Kazimierz **Olszowski**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny I kl. Adres: Turquie. Angora. Rue Stamboul, 3-me mai, son de l'Evkaf.

WIELKA BRYTANJA. **Londyn — Poselstwo**. Konstanty **Skirmunt**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny I kl. Adres: Grande Bretange, Londres, W. I. 47, Portland Place.

WĘGRY. **Bukareszt — Poselstwo**. Vacat. Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny III kl. Adres: Hongrie Budapest I, Országház-utca 13.

WŁOCHY. **Rzym — Poselstwo**. Stefan **Przeździecki**, Poseł Nadzwyczainy i Minister Pełnomocny I kl. Adres: Italie. Roma. Piazza Campitelli 3.

ZWIĄZEK SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RAD. **Moskwa — Poselstwo**. Stanisław **Patek**, Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny I kl. Adres: Union des Républiques Soviétistes Socialistes. Moscou. Povarskaia 21.

Sieć polskich urzędów konsularnych

ARGENTYNA.

BUENOS AIRES. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Bronisław **Langer**, Sekretarz Konsularny, Kierownik Wydziału Konsularnego. Adres: Argentine. Buenos Aires. Calle Entre Rios 621.

AUSTRJA.

WIEDEŃ. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Jan **Karczewski**, Konsul II kl. Adres: Autriche. Wien, III. Rennweg 1. Adres Biura Paszportowego: IV. Mayerhofgasse 11.

AUSTRALJA.

SYDNEY. **Konsulat Generalny Honorowy.** George **Earp**, Generalny Konsul Honorowy. Adres: Australie. Sydney. 46-52, Carrington street.

BELGJA.

BRUKSELA. **Konsulat Generalny Honorowy.** George **Vaxelaire**, Konsul Honorowy. Józef **Adamek**, Wicekonsul. Adres: Belgique, Bruxelles. 39, rue de la Loi.

ANTWERPJA. **Konsulat II kl.** Kazimierz **Downarowicz**, Konsul II kl. Adres: Belgiuqe. Anvers. 38, rue Van Dyck.

BRAZYLJA.

RIO DE JANEIRO. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Stanisław **Głuski**, Sekretarz Poselstwa II kl., Kierownik Wydziału Konsularnego. Adres: Brésil. Rio de Janeiro. Senador Vergueiro 197.

KURYTYBA. **Konsulat II kl.** Zbigniew **Miszke**, Konsul I kl. Adres: Brésil. Curitiba. Rua 13 de Maio, 63.

BUŁGARJA.

SOFIA. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie Leon **Kilmecki**, Konsul I kl. Adres: Bulgarie. Sofia. Patriarch Eftimi 35.

WARNA. **Konsulat Honorowy.** Maurycy **Rogalski**, Konsul Honorowy. Adres: Bulgarie. Varna. Angle des rues Tsar Boris et Raukow.

CHILE.

SANTIAGO DE CHILE. **Konsulat Honorowy.** Ignacy **Domeyko**, Konsul Honorowy. Adres: Calle Nueva York 54, Bajos oficina 2.

CHINY (MANDŻURJA).

CHARBIN. **Delegatura Rz. P.** Karol **Pindor**, Wysoki Delegat Rz. P. z tytułem Radcy Poselstwa. Adres: Chine. Kharbine. Gloukhaia 21.

CZECHOSŁOWACJA.

PRAGA. **Konsulat I kl.** Dr. Tadeusz **Lubaczewski**, Konsul II kl. Adres: République Tchécoslovaque. Praha-Smichov. Stefanikova 46.

BRATISLAVA. **Konsulat II kl.** Zdzisław **Marski**, Konsul I kl. Adres: République Tchécoslovaque. Bratislava. Gundulicova 12.

KOSZYCE. **Agencja Konsularna.** Dr. Zygmunt **Zawadowski**, Attaché Konsularny. Adres: République Tchécoslovaque. Kosice. Rákoczy 16.

MORAWSKA OSTRAWA. **Konsulat I kl.** Karol **Ripa**, Konsul II kl. Adres: République Tchécoslovaque. Morawská Ostrava. 28 Rijna c. 56.

DANJA.

KOPENHAGA. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Bolesław **Leitgeber**, attaché Poselstwa, Kierownik Wydziału Konsularnego. Adres: Denemark. Copenhaque Frederiksgade 17.

AALBORG. **Konsulat Honorowy.** Michał **Kragelund**, Konsul Honorowy. Adres: Danemark. Aalborg. Jomfru Annagade 16.

AARHUS. **Konsulat Honorowy.** Jan Paweł **Schmith**, Konsul Honorowy. Adres: Danemark. Aarhus. Rozenkranzgade 23.

HADERSLEV. **Konsulat Honorowy.** Jan **Andersen**, Konsul Honorowy. Adres: Danemark.-Haderslev. Norregade 30.

HASLE a/BORNHOLM. **Wicekonsulat Honorowy.** Max **Plesner**, Wicekonsul Honorowy. Adres: Danemark. Hasle a/Bornholm. Klinker 09. Chammottestenfabrikker—Hasle.

ODENSE. **Konsulat Honorowy.** Niels Axel **Nielsen**, Konsul Honorowy. Adres: Danemark. Odense. Odensen Aegforretning.

ESTONJA.

TALLINN. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Mieczysław **Maliński**, Sekretarz Poselstwa II kl., Kierownik Wydziału Konsularnego. Adres: Estonie Tallinn. Kohtutänav 10.

FINLANDJA.

HELSINGFORS. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Wojciech **Tabor**, Konsul II kl. Adres: Finlande. Helsingfors. Fabriksgatan 6-a.

FRANCJA.

PARYŻ. **Konsulat Generalny.** Dr. Karol **Poznański**, Konsul Generalny. Adres: France. Paris XVIIe. 19, rue Alphonse de Neuville.

ALGER. **Konsulat Honorowy.** Arsène Antoine **Rozée**, Konsul Honorowy. Adres: France. Alger. 8, rue Empereur Vespasien.

BORDEAUX. **Konsulat Honorowy.** Dunstan de **Kersabiec**, Konsul Honorowy. Adres: France. Bordeaux. 29, place Gambetta.

LE HAVRE. **Konsulat Honorowy.** Roman **Winiarz**, Konsul Honorowy. Adres: France. Le Havre. 148, boulevard de Strasbourg.

LILLE. **Konsulat I kl.** Dr. Wacław **Gawroński**, Konsul II kl. Adres: France. Lille. 119, boulevard de la République.

LYON. **Konsulat II kl.** Piotr **Kluczyński**, Konsul II kl. Adres: France. Lyon-Ville-Urbaine. 14 bis, boulevard de la Côte.

MARSYLJA. **Konsulat II kl.** Roman **Wegnerowicz**, Konsul II kl. Adres: France. Marseille. 6, place Saint-Ferréol.

NICEA. **Konsulat Honorowy.** Edward **Cornigliou-Molinier**, Konsul Honorowy. Adres: France. Nice. 40, boulevard Victor Hugo.

STRASBURG. **Konsulat II kl.** Dr. Tadeusz **Nieduszyński**, Konsul I kl. Adres: France. Strasbourg. 49, boulevard Clémenceau.

GRECJA.

ATENY. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Adres: Grèce. Athènes. 3, place Mavrocordato.

SALONIKI. **Konsulat Honorowy.** Albert **Nehama**, Konsul Honorowy. Adres: Grèce. Salonique. 6, rue Hermou.

HISZPANJA.

MADRYT. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Jerzy **Tarnowski**, Radca Poselstwa II kl., Kierownik Wydziału Konsularnego. Adres: Espagne. Madrid. Calle de Goya 9.

BARCELONA. **Konsulat Honorowy.** Juan Claudio de **Rialp Pons**, Konsul Honorowy. Adres: Espagne. Barcelona. Rambla Cataluna.

HOLANDJA.

ROTTERDAM. **Konsul I kl.** Jan Paweł **Kaczkowski**, Konsul I kl. Adres: Pays-Bas. Rotterdam. Diergaardelaan 44-a.

AMSTERDAM. **Konsulat Honorowy.** Leendert **Buckman**, Konsul Honorowy. Adres: Pays-Bas. Amsterdam. Heerengracht 495.

DORDRECHT. **Konsulat Honorowy.** Gerhard **van Es-Gips**, Konsul Honorowy. Adres: Pays-Bas. Dordrecht. Singel 287.

HEERLEN. **Wicekonsulat Honorowy.** Franciszek Gerhard **van der Kroon**, Konsul Honorowy. Adres: Pays-Bas. Heerlen. Geleenstraat 53.

INDJE HOLENDERSKIE.

BATAWJA. **Konsulat Honorowy.** Jan **Nikerk**, Konsul Honorowy. Adres: Indes néerlandaises. Java. Welwreden. Molenvliet Oost 36.

JAPONJA.

TOKJO. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Adres: Japon. Tokio. 55, Zaimkucho, Azabu-ku.
OSAKA. **Konsulat Honorowy.** Katsutaro **Inabata**, Konsul Honorowy. Adres: Japon. Osaka. 2-chome, Junkeimachi, Minamiku.

KANADA.

MONTREAL. **Konsulat Generalny.** Dr. Michał **Straszewski**, Konsul Generalny. Adres: Canada. Montreal, Que. 1490, Mackay street.

KRÓLESTWO SERBÓW, KROATÓW I SŁOWEŃCÓW.

BELGRAD. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Jerzy **Warchałowski**, Sekretarz Poselstwa II kl., Kierownik Wydziału Konsularnego. Adres: Royaume des Serbes, Croates et Slovènes Belgrade. Krunska 58.
ZAGRZEB. **Konsulat Generalny.** Jerzy **Barthel de Weydenthal**, Konsul Generalny. Adres: Royaume des Serbes, Croates et Slovènes Zagreb. Haulikowa 8, II.

LUXEMBURG.

LUXEMBURG. **Konsulat Honorowy.** Emanuel **Servais**, Konsul Honorowy. Adres: Grand Duché de Luxembourg. Luxembourg. 5, rue Joseph II.

ŁOTWA.

RYGA. **Konsulat II kl.** Walerjan **Łopatto**, Konsul II kl. Adres: Lettonie. Riga. Rainis bul. 6.
DYNEBURG. **Konsulat II kl.** Michał **Świerzbiński**, Konsul II kl. Adres: Lettonie. Daugawpils. Teatra iela 8.
LIPAWA. **Konsulat II kl.** Alf **Pomian Hajdukiewicz**, Konsul I. Adres: Lettonie. Liepaja. Lorenca iela 17.

KSIĘSTWO MONACO.

MONACO. **Konsulat Honorowy.** Stanisław **Józefowicz**, Konsul Honorowy. Adres: Monaco. Monte-Carlo. 47, rue Plati.

NIEMCY.

BERLIN. **Konsulat Generalny.** Stanisław **Zieliński**, Konsul Generalny. Adres: Allemagne. Berlin. Kurfürstenstrasse 137.
BYTOM. **Konsulat Generalny.** Dr. Aleksander **Szczepański**, Konsul Generalny. Adres: Allemagne. Beuthen. Glewitzerstrasse 10.
EŁK. **Wicekonsulat II kl.** Tadeusz **Kunicki**, p. o. Wicekonsula. Adres: Allemagne. Ostpreussen. Lyck. Freystrasse 3.
ESSEN. **Konsulat I kl.** Dr. Jan **Brodzki**, Konsul I kl. Adres: Allemagne. Essen. Hindenburgstrasse 90/92.
HAMBURG. **Konsulat I kl.** Dr. Władysław Namysłowski, Konsul II kl. Adres: Allemagne. Hambourg. Kirchenallee 27.
KOLONJA. **Konsulat I kl.** Dr. Sylwester **Gruszka**, Konsul Generalny. Adres: Allemagne. Köln. Lindenthal. Dürenerstrasse 248.
KRÓLEWIEC. **Konsulat Generalny.** Dr. Roman **Staniewicz**. Kon. II kl. Adres: Allemagne. Königsberg. Neuedammgasse 20.
KWIDZYŃ. **Konsulat II kl.** Józef **Gieburowski**, Wicekonsul I kl. Adres: Allemagne. Marienwerder. Herrenstrasse 14.
LIPSK. **Konsulat II kl.** Dr. Jerzy **Adamkiewicz**, Konsul Generalny. Adres: Allemagne. Leipzig. Gellerstrasse 7, I.
MONACHJUM. **Konsulat Generalny.** Aleksander **Ładoś**, Konsul Generalny. Adres: Allemagne. München. Kufsteinerplatz 2/III.
OLSZTYN. **Wicekonsulat II kl.** Dr. Filip **Zawada**, Konsul II kl. Adres: Allemagne. Allenstein. Friedrich-Wilhelm Platz 5.
PIŁA. **Wicekonsulat I kl.** Stanisław **Ptaszycki**, Konsul II kl. Adres: Allemagne. Schneidemühl. Königsstrasse 37.
SZCZECIN. **Wicekonsulat II kl.** Jerzy **Lechowski**, Wicekonsul I kl. Adres: Allemagne. Stetin Augustastrasse 15.
WROCŁAW. **Konsulat II kl.** Dr. Bronisław **Radowski**, Konsul I kl. Adres: Allemagne. Breslau. Freiburgerstrasse 29.

NORWEGJA.

OSLO. **Konsulat Honorowy.** Nils Christian **Johannesen**, Konsul Honorowy. Adres: Norvège. Oslo. Dronningensgt. 4.
TONSBERG. **Konsulat Honorowy.** Finn **Christensen**, Konsul Honorowy. Adres: Norvège. Tönsberg.

PALESTYNA.

JEROZOLIMA. **Konsulat Generalny.** Tytus **Zbyszewski**, Konsul Generalny. Adres: Palestine. Jérusalem. Bab-el-Zahre.

PARAGWAJ.

ASUNCION. **Konsulat Honorowy.** Edward **Tombeur**, Konsul Honorowy. Adres: Paraguay. Asuncion. Calle 15 de Agosto, 225.

PORTUGALJA.

LIZBONA. **Konsulat Honorowy.** Fernand **Touzet**, Konsul Honorowy. Adres: Portugal. Lisbonne, rua dos Luzadas 15.
PORTO. **Konsulat Honorowy.** Francisco José **Ferreira de Lima**, Konsul Honorowy. Adres: Portugal. Porto. Avenida dos Aliados 41, II.

PERU.

LIMA. **Konsulat Honorowy.** Witold **Szyszło**, Wicekonsul Honorowy. Adres: Pérou. Lima. Barranco Malecon de los Ingleses 325.

RUMUNJA.

BUKARESZT. **Konsulat II kl.** Feliks **Chiczewski**, Konsul I kl. Adres: Roumanie. Bucaresti. Strada Popa Tatu 47.
CZERNIOWCE. **Konsulat II kl.** Eustachy **Lorenowicz**, Konsul II kl. Adres: Roumanie. Cernauti. Str. Vlahuta 8.
GALAC. **Konsulat II kl.** Zdzisław **Maciejowski**, Konsul II kl. Adres: Roumanie. Galati. Str. Mihai Bravul 28.
KISZYNIÓW. **Konsulat II kl.** Antoni **Świerzbiński**, Konsul I kl. Adres: Roumanie. Chisinau, rue de Mohilev 5.
BRAILA. **Konsulat Honorowy.** Michał **Boscoli**, Konsul Honorowy.

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PÓŁNOCNEJ.

CHICAGO. **Konsulat Generalny.** Dr. Zdzisław **Kurnikowski**, Konsul Generalny. Adres: Etats-Unis d'Amérique. Chicago III. „America Fore". 844, Rush street.
BUFFALO. **Konsulat II kl.** Dr. Stefan **Rosicki**, Konsul II kl. Adres: Etats-Unis d'Amérique. Buffalo N. Y. 617. Filmore Avenue.
DETROIT. **Konsulat II kl.** Władysław **Kozłowski**, Konsul II kl. Adres: Etats-Unis d'Amérique. Detroit Mich. 80(E. Garfiel Avenue.
NOWY JORK. **Konsulat Generalny.** Dr. Eugenjusz **Rozwadowski**, Konsul Generalny. Adres: Etats-Unis d'Amérique. New-York N. Y. 953, Third Avenue. 57-th street.
PITTSBURG. **Konsulat II kl.** Artur **Ocetkiewicz** Konsul II kl. Adres: Etats-Unis d'Amérique. Pittsburg Pa. 249, N. Craig street.

SZWAJCARJA.

BERN. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Leon **Rembiszewski**, Konsul II kl., Kierownik Wydziału Konsularnego. Adres: Suisse Berne. Elfenstrasse 20.
ZURYCH. **Konsulat II kl.** Jan **Czaplicki**, Konsul I klasy. Adres: Suisse. Zurich. Fraumünsterstrasse 13.

SZWECJA.

SZTOKHOLM. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Henryk **Korybut-Woroniecki**, Konsul II kl. Adres: Suède. Stockholm. Narvavägen 32/IV. **Konsulat Honorowy.** Torsten **Kreuger**, Generalny Konsul Honorowy. Adres: Suède. Stockholm. Strandvägen 1.
MALMO. **Konsulat Honorowy.** Gunnar **Holm**, Konsul Honorowy. Adres: Suède. Malmö, Jöns Filsgatan 2.
GOTEBORG. **Konsulat Honorowy.** Hjalmar **Nilsson**, Konsul Honorowy. Adres: Suède. Göteborg, Lilla Bommenstorg 2.

TURCJA.

KONSTANTYNOPOL. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie, Dr. Kazimierz **Papée**, Radca Poselstwa I kl., Kierownik Wydziału Konsularnego. Adres: Turquie. Stamboul. Nichantache 53. Techvikié Saïd Pacha Hau.

URUGWAJ.

MONTEVIDEO. **Konsulat Honorowy.** Edward **Łukasiewicz**, Konsul Honorowy. Adres: Uruguay. Montevideo. Calle 25 de Mayo 216.

WĘGRY.

BUDAPESZT. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Dr. Paweł Aleksander **Strakosz**, Wicekonsul. Adres: Hongrie. Budapest. Országház-utca 15.

WIELKA BRYTANJA.

LONDYN. **Konsulat Generalny**. Kazimierz **Komierowski**. Konsul Generalny. Adres: Grande Bretange. Londres. 2, Upper Montague street. W. C. 1. Russell Square.

ITALJA.

RZYM. **Wydział Konsularny przy Poselstwie**. Jerzy **Tomaszewski**, Radca Poselswa I kl., Kierownik Wydziału Konsularnego. Adres: Italie. Roma. Via Sicilia 66.

FLORENCJA. **Konsulat Honorowy**. Karol **Paszkowski**, Konsul Honorowy. Adres: Italie. Firenze. Lung'Arno del Tempio 22.

MEDJOLAN. **Konsulat I kl**. Dr. Otton **Sas-Hubicki**, Konsul Generalny. Adres: Italie. Milano. Piazza Cajazzo 33.

PALERMO. **Konsulat Honorowy**. Francesco **Ferrigno**, Kierownik Konsulatu Honorowego. Adres: Italie. Palermo. Piazza della Marina 18.

TRIEST. **Konsulat II kl**. Włodzimierz **Kwiatkowski**, Konsul Generalny. Adres: Italie. Trieste. Piazza della Borsa 4.

TURYN. **Konsulat Honorowy**. Atila **Begey**, Konsul Honorowy. Adres: Italie. Torino. Via Milano 20.

ZWIĄZEK SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RAD.

MOSKWA. **Wydział Konsularny** przy Poselstwie. Adam **Zieleziński**, Konsul Generalny z tytułem Radcy Poselstwa. Adres: Union des Républiques Soviétistes Socialistes. Moscou. 3-ème Miechtchanskaia 32/34.

CHARKÓW. **Konsulat Generalny**. Konstanty **Zaremba Skrzyński**, Konsul Generalny z tytułem Radcy Poselstwa. Adres: Union des Républiques Soviétistes Socialistes. Kharkof, rue Rakowski 15.

KIJÓW. **Konsulat I kl**. Mieczysław **Babiński**, Konsul I kl. Adres: Union des Républiques Soviétistes Socialistes. Kiev, rue Liebknecht 1.

LENINGRAD. **Konsulat I kl**. Heliodor **Sztark**, Konsul I kl. Adres: Union des Républiques Soviétistes Socialistes. Leningrad. Naberejnaia Krasnovo Flota 14.

MIŃSK. **Konsulat Generalny**. Witold **Kolankowski**, Sekretarz Poselstwa II kl., Kierownik Konsulatu. Adres: Union des Républiques Soviétistes Socialistes. Mińsk. Sovietskaia 84.

TYFLIS. **Konsulat Generalny**. Zygmunt **Mostowski**, Konsul I kl. Adres: Union des Républiques Soviétistes Socialistes. Tiflis. Korganovska 24.

POLONIA-ITALIA

ORGAN IZBY HANDLOWEJ POLSKO-ITALSKIEJ

Redaktor Naczelny: Dr. LEON PĄCZEWSKI

KOMITET REDAKCYJNY:

Ks. Franciszek Radziwiłł, Prezes Izby Handlowej Polsko-Italskiej, **Baron Józef Dangel**, Wiceprezes Izby Handlowej Polsko-Italskiej, **Dr. Antonio Menotti Corvi**, Prezes Honorowy Izby, Radca Handlowy Poselstwa Italskiego w Warszawie, **Adwokat Amedeo Finamore**, **Inż. Józef Dworzańczyk**, Prezes Komitetu Prowincjonalnego w Katowicach Izby Handlowej Polsko-Italskiej, **Dr. Wacław Olszewicz**.

Redakcja i Administracja: Warszawa, Wierzbowa 11, telefon 202-15.

WARUNKI PRENUMERATY: Cały rok: zł. 40, pół roku: zł. 20, Kwartalnie zł. 10.

Publikacje Wydawnictwa „POLONIA-ITALIA":

Dr. A. Menotti Corvi. Tradycje historyczne stosunków gospodarczych italsko-polskich
Cena zł. 2.00

Tegoż autora: Pięciolecie ery faszystowskiej
Cena zł. 2.50

Do nabycia w Administracji Wydawnictwa oraz we wszystkich księgarniach.

Władze Miejskie

WARSZAWA

RADA MIEJSKA.

Prezes Rady Miejskiej, Rajmund Jaworowski—Senatorska 14, tel. 87-94. Przyjmuje interesantów w poniedziałki i czwartki w godz. 13—15 w południe. Biuro Rady Miejskiej Senatorska 14, tel. 315-75. Dyr. Biura Z. Dudziński—Senatorska 14, tel. 87-94.

MAGISTRAT.

Prezydjum: Prezydent miasta inż. Zygmunt Słomiński — Senatorska 14, tel. 2-45. Wice-prezydent—Dr. Wincenty Bogucki, tel. 314-62. Wice-prezydent—Marjan Borzęcki, tel. 61-58. Wice-prezydent—Tadeusz Szpotański, tel. 61-98. Prezydent miasta i wice-prezydenci przyjmują interesantów we wtorki i piątki w godz. 9—11 rano.

Wydziały Administracyjne: Biura, zakłady i przedsiębiorstwa miejskie urzędują codziennie od godz. 8.30 do godz. 15.30, w soboty od godz. 8.30 do godz. 14. Kasy Miejskie są czynne codziennie od godz. 9 do godz. 13.30, w soboty od godz. 9 do godz. 12.30.

Wydział Spraw Ogólnych: Naczelnik Wydziału P. Kłossowski, tel. 2-16. Zastępca Naczelnika Wydziału F. Herbst, tel. 2-16.

Muzeum Narodowe. Dyrektor Muzeum płk. Br. Gembarzewski, Podwale 15, tel. 34-38.

Biuro Radcy Prawnego: Radca prawny Magistratu St. Rotkiewicz, telefon: 136-19. Biuro Radcy Prawnego, telefon: 136-19. Miejskie biuro porad, tel. 216-18. Urząd Rozjemczy przy biurze Radcy prawnego, Chmielna 13, tel. 241-63.

Kontrola Miejska. Naczelnik Kontroli Stefan Jeska, Senatorska 16, tel. 312-83.

Wydział finansowo - podatkowy p. o. Dyrektora finansowego, H. Wyczółkowski, tel. 2-32. Inspektor podatkowy, tel. 2-32. Sekcja I — ogólna, tel. 2-32. Sekcja II — podatki bezpośrednie, tel. 135-21. Sekcja III — pośrednie, tel. 140-12. Referat podatku od widowisk, tel. 35-41. Sekcja IV — Kasy Miejskie, tel. 70-46. Sekcja V — Egzekucyjna, tel. 96-49. Sekcja VI — Centrala rachuby, tel. 180-56. Sekcja VII — Kredytowa, tel. 159-07. Sekcja VIII — Administracja majątk. miejskich, tel. 53-19. Oddział Praski Wydziału Finansowo - Podatkowego, Praga - Namiestnikowska 4, tel. 58-61.

Inspekcja handlowa p. o. Inspektora handlowego, W. Parnewski (Hale na Pl. Mirowskim), tel. 11-89.

Wydział zdrowia publicznego p. o. Naczelnika Wydziału, Dr. Med. Czesław Wroczyński (g. sł.) Zgoda 10, tel. 268-76. dod. St. lekarz sanitarny dr. W. Heflich (g. sł.) Zgoda 10, tel. 268-76. Inspektor Urzędu Weterynaryjn., A. Mackiewicz, Zgoda 10, tel. 268-76.

Referat nadzoru mieszkaniowego i spraw sanitarno - sądowych (zgłoszenia o wypadkach chorób zakaźnych), Zgoda 10, tel. 311-88.

Instytut Hygieniczny p. o. Kierownika działu ogólnego i propagandy sanitarnej, Hanna Grodecka, Nowogrodzka 82, tel. 148-43.

Zakłady Sanitarne: Kierownik zakładów, dr. Fr. Rabczewski, Spokojna 15, tel. 82-35.

Wydział Techniczny. Dział I Architektury. Zarządzający działem, bud. W. Kijewski, Krak.-Przedm. 1, tel. 316-43. Biuro Krak.-Przedm. 1, tel. 158-21. Budowniczy do spraw bud. Szpit. i zakł. dobrocz. Krak.-Przedm. 1, tel. 515-96. Kontrola techniczna Krak.-Przedm. 1, tel. 515-06. Biuro pomiarów i regulacji miasta Krak.-Przedm. 1, tel. 69-98.

Dział II Komunikacji. Zarządzający działem Krak. - Przedmieście 1, tel. 62-21.

Dział III Ogrodniczy. Zarządzający działem L. Danielewicz, Ogród Saski, tel. 19-65.

Biuro Komitetu Rozbudowy m. st. Warszawy. Krakowskie Przedmieście 1, tel. 146-54.

Urząd Przemysłowy. Dział przemysłowy: 1. Udzielanie pozwoleń przemysłowych na budowę, urządzenie i uruchomienie zakładów przemysłowych na obszarze m. st. Warszawy. 2. Nadzór nad zakładami przemysłowemi pod względem sanitarnym, technicznym i przemysłowym w zakresie władzy I-ej i II-ej instancji.

Dział Ruchu Kołowego: 1. Wydawanie pozwoleń na prawo prowadzenia przedsiębiorstw przewozowych, tak osobowych jak i towarowych; 2. Egzaminowanie i udzielanie pozwoleń na prawo jazdy po mieście: woźnicom, dorożkarzom, szoferom i rowerzystom; 3. przeprowadzanie lustracji i rejestracji wszelkiego rodzaju pojazdów. Kierownik urzędu, inż. Tadeusz Strzelecki, Dobra róg Karowej, tel. 96-45. Kierownik biura, Marceli Satalecki, Dobra róg Karowej, tel. 96-45. Dział Ruchu Kołowego, Dobra róg Karowej, tel. 106-67.

Wydział Oświaty i Kultury. Naczelnik inż. Jan Turewicz, telefon 251-20.

Wydział Straży Ogniowej. Komendant I. Prokopp, Nalewki 3, tel. 351.

Wydział Statystyczny. Naczelnik Wydziału, Zygmunt Limanowski, Krak. - Przedm., tel. 277-26. Zast. Naczelnika J. Homolicki.

Wydział Opieki Społecznej i szpitalnictwa. Naczelnik wydz. Ludwik Antoni Dobraczyński, Krak. - Przedm. 60, tel. 311-68. Zast. Naczelnika wydziału Kwiryn Stankiewicz, Krak.-Przedm. 60, tel. 311-67.

Zakłady dla Starców i Kalek. Przytułek dla starców i kalek, Góra Kalwarja, lek. starszy A. Rzeszotarski.

Schroniska dla dzieci. Dom. Wychowawczy im. Ks. Boduena, Nowogrodzka 75, tel. 319-65. Dyr. W. Szmidt.

PRZEDSIĘBIORSTWA MIEJSKIE AUTONOMICZNE.

Miejskie Zakłady Zaopatrywania Warszawy. Zaopatrywanie ludności oraz instytucji miejskich w artykuły codziennego użytku; prowadzenie przedsiębiorstw o charakterze handlowym. Sekretarjat Dyrekcji, Kredytowa 2, tel. 316-17. Dyr. M. Zw. Wyczółkowski, tel. 316-19. Vice Dyrektor J. Wyrzutowicz, (do spraw zakupu, tel. 105-90. Vice Dyrektorzy: E. Wolfram (do spraw sprzedaży), tel. 231-04. E. Paprocki (do spraw finansowych), tel. 124-61. W. Bucelski (do spraw administr.), tel. 175-58.

Przedsiębiorstwo wodociągów i kanalizacji. 1. Eksploatacja i konserwacja istniejących urządzeń wodociągowo - kanalizacyjnych i budowa nowych; 2. Inspekcja urządzeń wodociągowo - kanalizacyjnych w nieruchomościach prywatnych. Dyrektor Inż. Edw. Szenfeld, Senatorska 14, tel. 26-32. Zastępca Dyrektora Inż. S. Rutkowski.

Wzajemne ubezpieczenia m. st. Warszawy. 1. Rozpoznawanie szacunków ubezpieczonych nieruchomości. 2. Zarządzenie śledztw i likwidacji spraw pogorzelowych. 3. Rozpoznawanie likwidacji pogorzelowych i wypłata odszkodowań. 4. Zarządzanie funduszami ubezpieczeniowemi. Dyrektor J. Aleksandrowicz, Królewska 23, tel. 42-03. Biuro Wzajemnych ubezpieczeń, tel. 42-03.

Tramwaje Miejskie. Dyrektor tramwajów: Vacat Młynarska 2, tel. 140-55. Vice Dyrektor tramwajów inż. L. Fuks, tel. 315-01. Vice Dyrektor tramwajów inż. J. Lenartowicz, Przyokopowa 28, tel. 17-06 i 55-70. Kontroler inż. T. Arlitewicz, tel. 315-02.

Teatry Miejskie. Do składu teatrów miejskich należą: 1. Teatr Wielki - Opera, Senatorska 21/23; Teatr Narodowy, Wierzbowa 8; Teatr Letni w Ogrodzie Saskim. Dyr. teatrów Artur Śliwiński, Senatorska 23, tel. 23-36. Intendent Antoni Strzelecki, tel. 70-80.

Administracja Gospodarstwa Rolnego i Leśnego. (A. G. R. I. L.). Prowadzenie gospodarstwa leśnego i rolnego na gruntach miejskich, fundacyjnych i dzierżawionych od Rządu, oraz prowadzenie i zasilanie Miejskiej Centralnej Stacji Mlecznej. Dyr. Zarz. dr. Jerzy Klein, Krakowskie-Przedmieście 7, tel. 238-36. Biuro 45-66. Kierown. Biura L. Staniszewski, tel. 45-66. Adm. Biura, Mienia — Mińsk Mazowiecki, tel. 52. Folwark Bielany — Bielany, tel. 313-11. Folwark Rakowiec — Rakowiec 313-19. Folwark Bródno - Bródno, tel. 317-93. Folwark Grety, tel. 87-14. Centralna Stacja Mleczna, Leszno 86, tel. 79-78. Ogród w Mokotowie, tel. 87-16.

Warszawski Lombard Miejski. Zakres działania: Wydawanie pożyczek pod zastaw, przyjmowanie przedmiotów do oszacowania, przyjmowanie na przechowanie, sprzedaż komisowa z wolnej ręki lub przez licytację Dyr. lombardu S. Chodyniecki, Senatorska 14, tel. 97-10. Centrala Warszawskiego Lombardu Miejskiego, tel. 97-10. Oddział Warszawskiego Lombardu Miejskiego, Złota 30, tel. 58-63. Kasa Oszczędności m. st. Warszawy. Kasa przyjmuje wkłady na oprocentowanie, prowadzi rachunki czekowe i przekazowe, przyjmuje papiery wartościowe na przechowanie i weksle miejscowe do inkasa;— wydaje pożyczki; na zastaw sum hipotecznych, na zastaw

papierów wartościowych, na zastaw listów warrantowych na towary złożone w składach miejskich; — lokuje fundusze: na hipotekach, papierach wartościowych w nabytych realnościach. Dyr. Kasy M. Szczepkowski, Wierzbowa 9, tel. 73-99. Biuro Kasy, Wierzbowa 9, tel. 505-05.

Miejskie Zakłady Gazowe. Dyrekcja, Kredytowa 3, tel. 65-90 i 67-21. Sekretarjat, Kredytowa 3, tel. 65-90.

Rzeźnie i Targowiska zwierzęce. Urządzanie i prowadzenie rzeźni i targowisk zwierzęcych na terenie m. st. Warszawy, urządzanie stacyj trichinoskopijnych i stacji kontroli mięsa przywozowego. Dyr. Główny P. Schönbern, Namiestnikowska 2, tel. 291-80.

Zakład oczyszczania miasta. Zarządzanie taborem miejskim i zakładem utylizacyjnym, oczyszczanie miasta i posesji prywatnych. Dr. St. Biłowicki, Karowa 3, tel. 317-66.

Ogród Zoologiczny m. st. Warszawy. Kancelarja Ogrodu, Praga przy Parku Praskim.

KRAKÓW

Województwo Krakowskie—powiat Kraków—miasto. Ludność cywilna według stanu z 31.III 1927 mieszkańców 200.332.

Zarząd miasta:

Prezydent miasta: Inż. Karol Rolle telef. urzędowy 1264, mieszkanie prywatne. Pałac Larysza Plac W.W. Świętych 6 telef. Nr. 1098.

Wiceprezydenci: Inż. Józef Sare, telefon Nr. 3136, mieszkanie ul. Zwierzyniecka Nr. 27 telefon 96.

Dr. Piotr Wielgus telefon Nr. 3135, mieszkanie prywatne ul. Smoleńska Nr. 33, telefon Nr. 2352.

Witold Ostrowski — telefon Nr. 3202, mieszkanie prywatne ul. Smoleńska Nr. 11, telefon Nr. 582.

Prezydent i wiceprezydenci miasta przyjmują w poniedziałki, środy i piątki od godz. 12 do 14.

Biura Zarządu miasta Główny Gmach Magistratu plac W.W. Świętych Nr. 2/4.

Rada miejska.

Sekretarz Rady miasta i Prezydjum miasta Franciszek Strasik, telefon Nr. 46.

Magistrat.

Biuro Prezydjalne — Przeorski Tadeusz, naczelnik — tel. Nr. 2505. Wydział I gospodarczy — Dr. Reiner Ryszard — naczelnik tel. Nr. 527, Główny Gmach Magistratu;

Wydział II skarbowo - podatkowy Dr. Wydro Jan, naczelnik, tel. Nr. 2175, Pałac Larysza; pl. W. W. Świętych 6.

Wydział III przemysłowy — Kubalski Edward, naczelnik, tel. Nr. 222, Główny Gmach Magistratu.

Wydział IV szkolny — Dr. Kannenberg Tadeusz, naczelnik, tel. Nr. 1192, Główny Gmach Magistratu.

Wydział V wojskowy — Nowak Kasper, naczelnik, tel. Nr. 359, Główny Gmach Magistratu.

Wydział VI opieki społecznej — Dusza Jan, naczelnik, tel. Nr. 421, Główny Gmach Magistratu.

Wydział VII policji miejscowej Herget Stanisław, naczelnik, tel. Nr. 216, Główny Gmach Magistratu.

Wydział VIII aprowizacyjno - targowy — Hajdukiewicz Marjan, telefon Nr. 463, Główny Gmach Magistratu.

Biura pomocnicze i fachowe Magistratu:

1) Budownictwo miejskie Oddział A (budowle architektoniczne, policja budowlana, konserwacja budynków miejskich) inż. Nowicki Zygmunt, naczelnik, tel. Nr. 319 — Gł. Gmach Magistratu.

2) Budownictwo miejskie Oddział B (pomiary, regulacja, niwelacje, kanały, drogi, mosty) inż. Kłeczek Andrzej, naczelnik, tel. Nr. 382 ,Główny Gmach Magistratu.

3) Miejski Urząd Zdrowia — Dr. Owsiński Józef, naczelnik, tel. Nr. 373, Główny Gmach Magistratu.

4) Miejski Urząd Weterynaryjny — Röhrenschef Ludwik, naczelnik, tel. Nr. 3550.

5) Miejski Urząd Poboru Opłat i Podatków Pośrednich (vacat.), tel. Nr. 313, ul. Kopernika Nr. 1.

6) Miejska Izba Obrachunkowa i Główna Kasa miejska — Krzyżanowski Jan, dyrektor, tel. Nr. 1279— Główny Gmach Magistratu.

7) Miejskie Biuro Statystyczne Sarnecki Kazimierz, dyrektor, telefon Nr. 3245, Pałac Larysza Plac W.W. Świętych Nr. 6.

Kancelarja Magistratu:

Dziennik Podawczy kierownik Cieślicki Marjan, Główny Gmach Magistratu.

Ekspedyt Główny — kierownik Sroczyński Ignacy; Główny Gmach Magistratu.

Archiwum Główne — kierownik Twaróg Władysław.

Godziny urzędowe od 8 do 14-tej.

Zakłady i instytucje miejskie.

1) Muzeum Narodowe — Zarząd Sukiennice, Rynek Gł. dyrektor Dr. Kopera Feliks — tel. Nr. 168, Muzeum otwarte codziennie dla zwiedzających od godziny 10 do 4-ej. Muzeum obejmuje galerję malarstwa współczesnego (Sukiennice), zbiory, pomieszczone w pałacu Czapskich (ul. Wolska L. 10/12) oddział im. Feliksa Jasieńskiego (ul. św. Jana 1), oddział im. E. Barącza (ul. Karmelicka L. 51), dom Matejki (ul. Florjańska 41), zbiory malarstwa ludowego (wieża ratuszowa, Rynek Główny).

2) Muzeum przemysłowe im. D-ra A. Baranieckiego ul. Smoleńska Nr. 9, dyrektor inż. Tor Eugenjusz, tel. Nr. 1339. Muzeum dostępne dla zwiedzającej publiczności w niedziele i święta od godz. 10 do 13.

3) Archiwum Aktów dawnych miasta Krakowa (ul. Sienna Nr. 16), dyrektor Chmiel Adam — godziny urzędowe od 8 do 14.

4) Teatr miejski Plac św. Ducha Nr. 1, dyrektor Dr. Zygmunt Nowakowski, telefon Nr. 3048.

5) Miejska Szkoła gospodarstwa domowego, ul. Pędzichów Nr. 13, dyrektorka Żulińska Zofja.

6) Zarząd Ogrodów miejskich ul. Lubicz Nr. 23, kierownik Gauze Aleksander, inspektor ogrodów miejskich, tel. Nr. 1235.

7) Zarząd Lasów miejskich, ul. Krupnicza Nr. 8, kierownik inż. Wobr Wincenty, telefon Nr. 2388.

8) Miejskie Zakłady Sanitarne, ul. Prądnicka Nr. 50, kierownik Dr. Sobieszczański Ludwik, telefon Nr. 1175. Zakłady obejmują sanatorjum gruźlicze, oddział dla chorób zakaźnych, zakłady desynfekcyjne i pracownie bakterjologiczne.

9) Miejskie Ambulatorjum dentystyczne dla dzieci szkolnych (Główny Gmach Magistratu), kierownik Dr. Grabczak Ludwik.

10) Miejskie Ambulatorjum elektroterapeutyczne (Gł. Gmach Magistratu), kierownik Dr. Dunaj Zygmunt.

11) Miejska Pracownia Chemiczna, Pałac Larysza plac W.W. Świętych Nr. 6, kierownik Dr. Moroz Aleksander.

12) Zarząd rzeźni i targowicy miejskiej, ul. Podgórska 32/33; dyrektor Albrecht Roman, telef. Nr. 470.

12a) Miejska Pracownia trychinokopijna — ul. Rzeźnicza 1, kierownik Albrecht Roman, tel. Nr. 470.

13) Miejskie Schronisko dla bezdomnych, ul. Józefińska Nr. 37, kierownik Dr. Dunaj Zygmunt.

13a) Odczyszczalnia miejska, ul. Starowiślna Nr. 93, Porębski Henryk, administrator.

14) Miejskie Łaźnie ludowe, ul. Karmelicka Nr. 49 i ul. Rejtana Nr. 4, kierownik Stróżyński Antoni, administrator Rybski Antoni.

15) Miejski Żłobek dla niemowląt, ul. Polna Nr. 6, tel. Nr. 3151; ul. Podzamcze Nr. 5, tel. Nr. 3146; ul. Koletek Nr. 10, tel. Nr. 2338; administrator Limanowski Marjan, tel. Nr. 421.

16) Miejski Zakład Wychowawczy da opuszczonych dziewcząt, (ul. Józefińska Nr. 37, tel. Nr. 3274), administrator Limanowski Marjan, tel. 421.

17) Miejski Zakład Wychowawczy dla opuszczonych chłopców, (ul. Tad. Kościuszki Nr. 86, tel. 3248), administrator Limanowski Marjan, tel. Nr. 421.

18) Miejski Zakład dla starców i nieuleczalnych chorych, (ul. Lubicz Nr. 25, tel. 2290), kierownik Porębski Henryk, tel. Nr. 421.

19) Wodociągi miejskie, Zarząd ul. Senatorska 1, dyrektor inż. Jaszczurowski Tadeusz, tel. Nr. 325.

20) Miejska Straż Pożarna, ul. A. Potockiego Nr. 19, naczelnik Obidowicz Jan, tel. Nr. 49.

21) Zakład Czyszczenia Miasta, ul. Barska Nr. 8, naczelnik inż. Stahl Stanisław, tel. Nr. 1400.

22) Miejski Park Samochodowy, ul. Barska Nr. 8, kierownik inż. Zygmunt Drozdowski.

23) Zarząd Aresztów Miejskich, ul. Skawińska Nr. 14, zarządca Dura Antoni, tel. Nr. 206.

24) Zarząd Cmentarza miejskiego, ul. Rakowicka Nr. 24, Lipiński Czesław, tel. Nr. 1061.

Przedsiębiorstwa miejskie:

1) Elektrownia miejska, ul. Dajwór Nr. 27, dyrektor inż. Bieliński Stanisław, tel. Nr. 567.

2) Gazownia miejska, ul. Gazowa Nr. 16, dyrektor inż. Seifert Mieczysław, tel. Nr. 72 i 16.

3) Miejskie Zakłady Ceramiczne, ul. Lwowska Nr. 2, dyrektor inż. Menaschè Ignacy, tel. Nr. 1472, (tel. mieszkania Nr. 236).

4) Krakowska Spółka Tramwajowa, ul. św. Wawrzyńca Nr. 15, dyrektor inż. Polaczek Kornecki Tadeusz, tel. Nr. 285.

5) Miejska Fabryka Mydła, ul. Rzeźnicza Nr. 28, kierownik Bednarczyk Aleksander.

6) Miejska Fabryka Lodu i chłodnia miejska, ul. Rzeźnicza Nr. 28, kierownik Albrecht Roman.

7) Kafilernia miejska, ul. Rzeźnicza Nr. 28.

Przedsiębiorstwa, których Gmina miasta Krakowa jest uczestnikiem:

1) Jaworznickie Komunalne Kopalnie węgla w Jaworznie.

2) Spółka mieszkaniowa miast Małopolskich.

3) Kamieniołomy miast Małopolskich.

Instytucje utrzymywane przez Gminę.

1) Pogotowie ratunkowe, ul. A. Potockiego Nr. 19, kierownik Dr. Jerzy Drozdowski, tel. Nr. 100.

2) Poradnia przeciwgruźlicza, ul. Radziwiłłowska Nr. 1, kierownik Dr. Zamorski Stanisław, telefon Nr. 524.

3) Poradnia dla osesków i matek ciężarnych, ul. Radziwiłłowska Nr. 1, kierownik Dr. Kopacz Tadeusz, telefon Nr. 524.

L W Ó W

Komisarz Rządu p. o. Prezydent miasta — Jan Strzelecki.

I. Zast. Komisarza p. o. I. Wiceprezydenta miasta — Prof. Dr. Maksymiljan Matakiewicz.

II. Zast. Komisarza p. o. II. Wiceprezydenta miasta — Starosta Roman Frankowski.

Zakłady miejskie Elektryczne — Dyr. Inż. Marjan Dziewoński.

Miejski Zakład wodociągowy — Dyr. Inż. Stanisław Aleksandrowicz.

Miejski Zakład Gazowy — Dyr. Inż. Kazimierz Żardecki.

Miejski Zakład Aprowizacyjny — Dyr. Józef Sardecki.

Rzeźnia miejska — Dyr. Eugenjusz Terlecki.

P O Z N A Ń

RADA MIEJSKA.

Prezes Rady Miejskiej inżynier Witold Hedinger.

MAGISTRAT

Prezydent miasta: Cyryl Ratajski, Ratusz. **Wiceprezydent:** Dr. Mikołaj Kiedacz, Ratusz.

Wydziały administracyjne. Biura, zakłady i przedsiębiorstwa miejske urzędują codziennie od godz. 8-mej do godz. 15-tej, w soboty od godz. 8-mej do godz. 14-tej. Kasy Miejskie otwarte są dla publiczności codziennie od godz. 8—13, w soboty od godz. 8 — 12.

Wydział I ogólny: obejmuje Decernent: Dr. Kiedacz.

Wydział II administracyjno - sądowy obejmuje: wydział miejski.

Sąd Przemysłowy: Sąd Kupiecki, Urząd Przemysłowy, sprawy cechów, bractwa strzeleckiego, biuro wsparć wojennych, poradnie dla inwalidów, Urząd Rozjemczy dla spraw najmu, biuro prawno - procesowe.

Opinjowanie wniosków o koncesje przemysłowe; Sprawy obywatelstwa, opcji, oraz świadectw swojszczyzny i prowadzenie ksiąg wodnych.

Wydział III obejmuje sprawy szkolne, wyznaniowe oraz opiekę hygieniczno-lekarską w szkołach.

Wydział IV policja budowlana i oddział badania materjałów budowlanych.

Wydział V rozbudowa miasta.

Wydział VI budownictwa naziemnego. Biuro przy ul. Nowej 10.

Wydział VII dla budowli podziemnych.

Biuro administracyjne wydziału VII mieści się w Nowym Ratuszu, Stary Rynek.

Wydział VIII dobroczynności ma pieczę nad przytułkami dla starców i kuchniami ludowemi.

Wydział IX zdrowia publicznego.

Wydział X obejmuje zakłady użyteczności publicznej.

Wydział XI. Przedsiębiorstwa miejskie:

Gazownia, Elektrownia Miejska i Wodociągi znajdują się przy Grobli 15. Dyrektor gazowni: Dziurzyński, telefony gazowni: 3236, 3672, 5061, 5618.

Dyrektor elektrowni Koźniewski, tel. 5600 i 5601.

Dyrektor wodociągów Kotowicz, tel. 1374, 2379.

Rzeźnia miejska i targowisko znajduje się przy Tamie Garbarskiej 7/9, tel. 3448. Dyrektor Rzeźni Miejskiej Dr. Klabecki.

Wydział XII zarząd majątkiem miejskim w tem majątkiem Naramowice Dwór.

Miejski Urząd Targu Poznańskiego mieści się przy ulicy Głogowskiej 42, tel. 6991, 6206, 6790. Dyrektor Targów Poznańskich: Krzyżankiewicz. Decernentem: radca Robiński.

Wydział XIII podatkowy (podatki bezpośrednie, pośrednie, Kasa podatkowa i Urząd Komorniczy). Biura podatkowe znajdują się przy ul. Nowej 10 wchód z ulicy Sierocej. Decernent: radca Kultys.

Wydział XIV. Kasowy, rachuby i kontroli. Biura w Nowym Ratuszu, Stary Rynek. Decernent: radca Kultys.

Bank Miasta Poznania mieści sę przy ul. 27 Grudnia 19, tel. 2887. Dyrektor Kasprowicz. Decernent radca Kontrowicz. Biura Lombardu Miejskiego znajdują stę przy ul. Nowej 10, wejście z ulicy Sierocej, telef. 2256. Kierownik Lombardu: Fischbach. Decernent: radca Glabisz.

Wydział XV. Miejski Urząd Policyjny.

Wydział XVI dla spraw wojskowych i zasiłków wojskowych.

POWSZECHNA WYSTAWA KRAJOWA W ROKU 1929.

Biura przy ul. Grunwaldzkiej narożnik ul. Matejki. Numery telefonów: 1495, 1313, 4113, 5113, 5667.

Dyrektor Powszechnej Wystawy Krajowej b. wojew. Wachowiak.

KATOWICE

PREZYDJUM MAGISTRATU:

Prezydent miasta, **Adam Kocur.**
Wiceprezydent miasta, **Szkudlarz.**

KOMISARYCZNA RADA MIEJSKA:

1) **Dr. Dąbrowski**, prezes.
2) **Cichoń**, zastępca prezesa.
3) **Piechulek**, sekretarz.

Oddział I-a. — Główny i prezydjalny.
Decernent: Adam Kocur, prezydent miasta.

Oddział I. — Personalny.
Decernent: Szkudlarz, wiceprezydent miasta.

Oddział II. — Szkolny i teatralny.
Decernent: Szkudlarz, wiceprezydent miasta.

Oddział III. — Zakłady miejskie, przy ul. Wojewódzkiej 60.

Oddział III-a. — Rzeźnia miejska przy ul. Kozielskiej 9.

Oddział IV. — Biuro Wojskowe, Ratusz w Zawodziu, Krakowska 50.

Oddział V. — Urząd dla ubogich i sierot, gmach przy ul. Młyńskiej 4.

Oddział VI. — Szpital miejski przy ul. Raciborskiej 27.

Oddział VII. — Urząd pośrednictwa pracy, Ratusz w Zawodziu przy ul. Krakowskiej 50.

Oddział VIII. — Urząd opieki społecznej (Dobroczynności) gmach przy ul. Młyńskiej 4.

Oddział IX. — Miejski urząd budowlany, główny i architektoniczny, Ratusz.

Oddział IX-a. — Miejski urząd budowlany naziemny. Ratusz.

Oddział IX-b. — Miejski urząd budowlany podziemny. Ratusz.

Oddział X. — Policja budowlana. Ratusz.

Oddział XI. — Zarząd ogrodów miejskich przy ul. Bankowej 10.

Oddział XII. — Urząd podatkowy, gmach naprzeciwko Poczty.

Oddział XIII. — Główna kasa miejska, gmach obok Poczty.

Oddział XIII a. — Urząd wykonawczy: gmach przy ulicy Młyńskiej 4.

Oddział XIV. — Kasa podatkowa, gmach przy ulicy Młyńskiej 4.

Oddział XV. — Urząd rachunkowy, gmach obok Poczty.

Oddział XVI. — Wydział miejski, Ratusz.

Oddział XVII. — Sąd przemysłowy i kupiecki, Ratusz.

Oddział XVII T. — Oddział prawniczy. Ratusz.

Oddział XVIII. — Urząd rozjemczy dla spraw najmu, Ratusz.

Oddział XIX. — Urząd stanu cywilnego II., Ratusz w Zawodziu, ul. Krakowska 50.

Oddział XIX. — Urząd stanu cywilnego III, Ratusz w Załężu, ul. Wojciechowskiego 63.

Oddział XIX. — Urząd stanu cywilnego IV, Ratusz w Ligocie, ul. Ligocka. 34.

Oddział XX. — Miejska kasa oszczędności, gmach obok Poczty.

Oddział XXI. — Policja miejska, gmach przy ulicy Młyńskiej 4.

Oddział XXI a. — Biuro dla spraw obywatelstwa, Ratusz w Zawodziu, ul. Krakowska 50.

Oddział XXII. — Urząd mierniczy, Ratusz.

Oddział XXIII. — Administracja domów miejskich, Ratusz.

Oddział XXIV. — Biuro mieszkaniowe, Ratusz w Zawodziu, ul. Krakowska 50.

Oddział XXVII. — Bibljoteka magistracka, Ratusz.

Oddział XXVIII. — Zarząd materjałów, Ratusz.

Miejski Urząd Statystyczny i Biuro Prasowe: Ratusz. „Magistrat".

DZIAŁ XI.

W. M. GDAŃSK.

W. M. Gdańsk

Postanowienia Traktatu Wersalskiego o utworzeniu W. M. Gdańska nie miały na celu stworzenia jednostki, zdolnej do samoistnego życia. Ograniczone na rzecz Ligi Narodów oraz Rzeczypospolitej Polskiej w swych prawach politycznych, włączone do obszaru celnego Polski, pozbawione zarządu kolejami na swem terytorjum i wreszcie zależne w całym szeregu spraw gospodarczych od polityki ekonomicznej Polski, Wolne Miasto ze swego przeznaczenia stanowi „wolny i bezpieczny dostęp do morza" Polski z jej potrzebami handlu.

Gdańsk jest portem i to portem, obsługującym przedewszystkiem Polskę. Ta okoliczność daje Wolnemu Miastu jednocześnie rękojmię jego gospodarczego istnienia oraz rozwoju i są fundamentem jego bytu i dobrobytu. To też na pierwsze miejsce wśród innych gałęzi gospodarczych wysuwa się w Wolnem Mieście handel, pozostawiając wtyle inne gałęzie, jak przemysł, nie mówiąc już o rolnictwie.

Że tak jest w istocie, dowodzą tego cyfry, dotyczące podziału gdańskiej ludności według zajęć i stosunek procentowy poszczególnych grup do ogółu zarobkujących. Porównanie danych statystycznych przed- i powojennych, dotyczących liczebności osób zajętych w rolnictwie, przemyśle oraz w handlu, wskazują wyraźnie na tak ogromny rozwój stanu zatrudnienia w handlu, przy stosunkowem zatrzymaniu się cyfry, dotyczącej rolnictwa i przemysłu, że żadnej wątpliwości co do kierunku rozwoju gdańskiego życia gospodarczego mieć tu nie możemy. Jeśli bowiem cyfra zatrudnionych w rolnictwie wykazuje spadek z 25 na 19%, cyfra zaś odnosząca się do przemysłu z 31 na 30%, wówczas cyfra zatrudnionych w handlu podniosła się z 15 na 28% ogółu zarobkujących.

Ten stan rzeczy zmieni się w przyszłości niewątpliwie bardziej jeszcze na korzyść handlu, zwłaszcza wobec zastoju w gdańskim przemyśle. Zauważyć przytem trzeba, że podczas kiedy oficjalna cyfra bezrobotnych w przemyśle wykazywała w lutym 1926 roku 13.582 robotników i 2.985 pracowników, odnośne cyfry dla handlu wynosiły zaledwie 2.884 robotników i 220 pracowników. Widzimy więc, że kryzys gospodarczy w latach 1924 — 1926 dotknął w daleko silniejszym stopniu przemysł, niż handel, który posiada naturalne podstawy istnienia w Gdańsku, podczas gdy przemysł nie mógł oprzeć się kryzysowi. Niemało do tego przyczyniła się sprawa wprowadzenia w Gdańsku odrębnej waluty, przez co przemysł gdański skazany został na zbyt swoich wytworów prawie że wyłącznie w walutowej zagranicy, gdyż gdański obszar, ze swoją niespełna 400 tysięczną ludnością, nie może stanowić rynku, zdolnego do podtrzymania własnego przemysłu.

1. Finanse.

Okres od chwili utworzenia Wolnego Miasta do chwili obecnej dane nam w dziedzinie walutowej bardzo urozmaicony obraz, niepozbawiony ciekawych momentów zarówno z punktu widzenia politycznego, jak również skarbowego i gospodarczego.

W chwili powstawania Wolnego Miasta na gdańskim obszarze, pieniądz obiegowy stanowiła marka niemiecka, która też nadal została tam zatrzymana. Próby wprowadzenia marki polskiej, czynione w okresie pertraktacyj o konwencję polsko - gdańską w Paryżu, nie dały pomyślnego rezultatu.

Jednakże już w roku 1923 zaznaczył się początkowo powolny, następnie coraz większy, aż wreszcie katastrofalny spadek marki niemieckiej, wobec czego Wolne Miasto rozpoczęło druk własnych banknotów pod nazwą „Notgeld", opiewających na marki niemieckie, za które Gdańsk gwarantował całym swoim majątkiem. Banknoty te podzieliły jednak los marki niemieckiej.

To też z chwilą, kiedy staczająca się coraz bardziej w przepaść marka utraciła charakter miernika wartości, w Gdańsku zaczęto zastanawiać się nad wprowadzeniem nowej waluty.

Sfery przemysłowe, nie czekając na akcję gdańskiego Senatu, pierwsze dały krok w tym kierunku, zawierając z robotnikami umowę, wprowadzającą płace w fenigach „złotych", a jednocześnie tworząc zupełnie nowy pieniądz zastępczy w postaci „czeków przemysłowych" (Industrie schecks), znajdujących pokrycie w walutach obcych. „Czeki przemysłowe" rozpowszechniły się w Gdańsku bardzo szybko, jakkolwiek, oczywista, nie mogły zaspokoić całkowitych potrzeb gdańskiej ludności wogóle, lecz tylko tej części robotników, których pracodawcy przystąpili do wyżej wspomnianej umowy. Pozostała ludność ratowała się, uciekając się do walut obcych, zwłaszcza zaś do efektywnych dolarów.

Z dniem 1 stycznia 1924 r. postanowiono wprowadzić w Gdańsku jako nową jednostkę monetarną — gulden gdański, równy $^1/_{25}$ funta szterlinga, podzielony na 100 fenigów. Pragnąc przyspieszyć wprowadzenie tej jednostki, a jednocześnie stworzyć pewien okres przejściowy, powołano do życia tymczasową instytucję emisyjną, opartą o kapitały gdańskie i polskie, pod nazwą „Danziger Zentralkasse A. G.", która emitowała bilety p. n. „Zwischenscheine", opiewające już na guldeny (Zwischengulden), a posiadające pełne pokrycie w funtach sterlingach.

Instytucja ta rozpoczęła swą działalność w dniu 24 października 1923, przyczem najwyższa suma emitowanych banknotów wyniosła w dniu 31.12.1923 r.

17.884.000 guldenów. Jednakże do tej daty obiegały w dalszym ciągu zarówno marki niemieckie, jak i bony przemysłowe, nie mówiąc już o walutach obcych. W tym samym czasie, bo w połowie grudnia, wypuścił Senat pierwsze monety z metalu.

Zaopatrzywszy w ten sposób prowizorycznie rynek pieniężny, Senat przystąpił do utworzenia ostatecznej instytucji emisyjnej, którą miał się stać „Bank von Danzig", oparty na zasadach spółki akcyjnej o kapitale zakładowym 7.500.000 guldenów, a więc 300.000 funtów sterlingów. W tym celu emitowano 75.000 akcji imiennych po 100 guldenów. Część akcji, w myśl umowy polsko-gdańskiej, przejęły banki polskie.

Emisję banknotów ograniczono do 100 guldenów na głowę ludności. Emisja winna być pokryta w $^1/_3$ w monetach złotych, banknotach Bank of England lub natychmiast płatnych dewizach na ten Bank, opiewających w funtach sterl., pozostała zaś część emisji może znaleźć swe pokrycie w wekslach handlowych o 2 conajmniej podpisach, względnie w gdańskich monetach srebrnych. Nadwyżka emisji ponad przepisaną normę musi być pokryta całkowicie w złocie lub banknotach i dewizach funtowych, podlegając ponadto opodatkowaniu na rzecz skarbu w wysokości 5%. Dla zabezpieczenia kursu i udzielenia dodatkowej pewności, ustawa przewiduje ponadto, jako granice wahań kursowych, g. 25,21 względnie g. 24,89 za 1 Ł, przy których osiągnięciu Bank obowiązany jest wymienić na żądanie banknoty na czeki na Londyn, względnie odwrotnie. Uzyskana pożyczka angielska, pozostająca na rachunku w Bank of England, stanowi tu dodatkowe zabezpieczenie.

Bank Gdański został utworzony w dniu 5 lutego 1924 r. i rozpoczął swą działalność 17 marca tegoż roku. Pierwsze sprawozdanie dochodowe na 31 marca wykazywało sumę emisji na 14.238.580 guldenów. W tym dniu przestała istnieć Centralna Kasa, wykazująca na 31 marca obieg biletów równy 1.107.684,44 guldenów. Ponieważ jednocześnie było w obiegu 10.300.503 guldenów w monetach metalowych, przeto w dniu 31 marca 1924 r. całkowity obieg pieniężny w Gdańsku wynosił 25.646.767,44 g.

Suma emisji banknotów wzrosła następnie dość szybko, wynosząc przy stopniowo zmniejszającym się obiegu monet:

		Banknoty	
31 marca	1924	14.238,580	guldenów
30 czerwca	„	21,007,185	„
31 grudnia	„	31.912,470	„
30 czerwca	1925	32,948,135	„
31 grudnia	„	34,616.785	„
30 czerwca	1926	35,182.635	„
31 grudnia	„	35,715.970	„

Jednocześnie pokrycie banknotów przedstawiało się, jak następuje:

		Pokrycie: złote	dodatkowe	razem
31 marca	1924	102,70	12,76	115,46
30 czerwca	„	73,52	77,31	150,83
31 grudnia	„	57,33	62,91	120,24
30 czerwca	1925	45,47	70,78	116,25
31 grudnia	„	48,18	54,96	103,14
30 czerwca	1926	68,26	39,19	108,05
31 grudnia	„	55,82	53,56	109,38

przyczem pokrycie złote składało się prawie że wyłącznie z czeków na Bank of England.

Bank dysponował dość znaczną rezerwą walutową, która, w przeliczeniu na guldeny, w dniu 31 grudnia 1924 roku wynosiła 9.495.186 g., w dniu zaś 31 grudnia 1925 roku 8.547.109 g., a wliczając tu pozostałość złożonej Bankowi do wiernych rąk sumy pożyczki zaciągniętej przez gdańską gminę w Anglji na sumę 1½ miljona funtów sterl., stanowiła kwotę 17.563.460 guldenów. W roku 1926 suma rezerwy walutowej wynosiła w dniu 31 grudnia 11,196,609 guldenów, suma pożyczki — 5,679.088 guld., razem więc 16,875.697 guldenów.

W tych warunkach i przy bardzo ostrożnej polityce Banku Gdańska, kurs guldena, jako monety samodzielnej, właściwie nie istniał, przechodząc automatycznie wszystkie koleje kursu funta sterlinga. Natomiast stosunek guldena do funta na giełdzie gdańskiej był prawie że niezmienny. Wahania kursu złotego pozostały bez żadnego wpływu na kurs guldena. Przejściowo tylko w roku 1924 wzrósł kurs dolara efektywnego pod wpływem zwiększonych zakupów z Polski.

Poza działalnością emisyjną Banku Gdańska, najważniejszą dla gdańskiego życia gospodarczego była jego działalność kredytowa, która odznaczała się od początku daleko idącą ostrożnością, co niejednokrotnie wywoływało ostrą krytykę sfer gospodarczych, dotkliwie cierpiących na brak gotówki. Bank tłomaczył się, że wobec stagnacji życia gospodarczego, odczuwa się brak odpowiedniego materjału wekslowego, co powodowało, że przeciętna suma weksli w portfelu wynosiła w roku 1924 około 12 milj. guldenów, dając w końcowych miesiącach tego roku kwotę 17,5 milj. guldenów, w roku zaś 1925 podniosła się w sierpniu do 20 miljonów, aby następnie spaść pod koniec roku do sumy 16 miljonów. Jednym z powodów tego zmniejszenia się był fakt, że z chwilą zachwiania się złotego zaprzestano przyjmować weksle złotowe do dyskonta, wobec czego materjał wekslowy uległ skurczeniu.

W roku 1926 nastąpiło dalsze skurczenie się portfelu wekslowego, przyczem w grudniu r. 1926 suma weksli guldenowych wynosiła już tylko 8,5 milj. guldenów. Bank Gdański tłomaczy ten objaw częściowo ogólnym kryzysem gospodarczym, częściowo jednak znacznym upłynnieniem rynku pieniężnego, wskutek czego banki prywatne w daleko mniejszym stopniu, niż poprzednio, korzystały z redyskonta.

W związku z powyższem, stale obniżała się stopa bankowa, która w roku 1924 wynosiła jeszcze dla weksli 12%, dla pożyczek zaś lombardowych—14%, podczas gdy od 29 sierpnia 1926 roku wynosi już tylko dla weksli—5½%, a dla pożyczek lombardowych —6½%.

Pożyczki lombardowe, dokonywane przeważnie pod zastaw weksli, stanowiły sumy dość nieznaczne, dając przeciętny stan: w r. 1924—1.872 tys. guld., w r. 1925—1.657 tys. i w r. 1926—587 tys. guld.

W roku 1925 Bank Gdański podjął się zorganizowania i prowadzenia Banku Hipotecznego, który wypuścił listy zastawne opiewające na guldeny i funty. Dotychczas działalność tego banku jest jednak dość ograniczona.

Giełda pieniężna. Jako rynek walutowy Gdańsk posiada i posiadał w ubiegłych kilku latach duże znaczenie. Tłomaczy się to nie tylko faktem, że $^1/_3$ obrotu towarowego Polski kieruje się na Gdańsk, lecz może przedewszystkiem okolicznością, że od pierwszej chwili Wolne Miasto pozostawiło wolny obrót walutami obcemi zarówno na swoim obszarze, jak i w obrocie z zagranicą. To też Gdańsk jest miejscem, gdzie

polskie sfery gospodarcze często przeprowadzają tranzakcje walutowe, pomimo, że obrót walutowy pomiędzy Polską a Gdańskiem jest przez Polskę reglamentowany narówni z obrotem przez inne granice.

Stanowi to zupełne przeciwieństwo w stosunku do stanu przedwojennego, kiedy Gdańsk, jako rynek walutowy, zupełnie nie istniał, gdyż wszelkie interesa walutowe dla Gdańska były wówczas załatwiane przez banki w Berlinie.

Po odłączeniu Gdańska od Niemiec, już w roku 1920 handel polski przez Gdańsk przyciągnął cały szereg dużych firm polskich, następnie holenderskich, angielskich, skandynawskich, co spowodowało osiedlenie się również szeregu dużych banków, wzlędnie filji banków polskich i niemieckich. Mniejsze domy bankowe oraz kantory wymiany powstawały w liczbach wprost fantastycznych, zwłaszcza w okresie inflacji.

Wszystko to sprzyjało stworzeniu giełdy pieniężnej w Gdańsku, która dotychczas tam wogóle nie istniała. Giełda ta powstała 29 sierpnia 1921 roku. Obroty giełdowe, początkowo nieznaczne, ożywiły się wkrótce, obejmując coraz to nowe przedmioty obrotu. 19-go stycznia 1922 zapoczątkowano obroty papierami publicznemi, następnie 12 maja 1922 rozpoczęto obroty akcjami.

Giełda gdańska posiada organizację, zbliżoną do giełd niemieckich. Zarząd składa się z 11 członków. Banki polskie korzystają z prawa posiadania dwóch członków w zarządzie, co zostało zagwarantowane przez umowę październikową. Giełda posiada sąd rozjemczy, uznany następnie dla tranzakcji giełdowych za przymusowy. Nadzór ze strony Senatu sprawuje Komisarz giełdowy.

2. Rolnictwo.

Rolnictwo posiada mniejsze znaczenie dla życia gospodarczego W. M. Gdańska, dając utrzymanie zaledwie 18% ludności. Obejmując tu łącznie uprawę ziemiopłodów, leśnictwo, hodowlę bydła i drobiu oraz rybołówstwo, przejdziemy pokrótce te poszczególne działy.

Obszar ziemi, zajęty pod *uprawę roli*, wynosi w W. M. Gdańsku około 130 tys. ha. Większość gospodarstw stanowią gospodarstwa o obszarze 20—100 ha (48,5% całego obszaru), dalej następują gospodarstwa wielkie, ponad 100 ha (33,5%), wreszcie gospodarstwa mniejsze od 5 do 20 ha (15%). Gospodarstwa drobne, poniżej 5 ha, stanowią więc zaledwie 3% ogółu powierzchni uprawianej.

Pod względem kultury rolnej, gdańskie rolnictwo stoi wysoko. Konkurencja tańszych płodów rolniczych, pochodzących z Polski, sprawia, że gdańskie rolnictwo coraz bardziej przerzuca się do produkcji zbóż wysokogatunkowych oraz hodowli nasion. Z pośród poszczególnych ziemiopłodów, produkowanych w Wolnem Mieście, na pierwszem miejscu stoi owies, następnie pszenica, głównie ozima, dalej żyto i jęczmień. Ziemniaki produkowane są dla potrzeb ludności oraz miejscowych gorzelni. Buraki pastewne znajdują duże rozpowszechnienie wobec wysoko postawionej hodowli bydła. Buraki cukrowe, dostarczane do miejscowych cukrowni oraz do Prus Wschodnich, mało się opłacają. Z pośród pastewnych wyróżnia się zasiew koniczyny. Z innych ziemiopłodów zasługują na wzmiankę strączkowe — głównie groch i fasola — oraz oleiste, głównie rzepak.

Zauważyć jednak trzeba, że produkcja ziemiopłodów jest dla potrzeb W. Miasta zupełnie niewystarczająca, gdyż pokrywa ogółem zaledwie $^1/_3$ gdańskiego zapotrzebowania. To też Gdańsk aprowiduje się w Polsce, korzystając z jej obfitych i tańszych źródeł. Natomiast lepsze gatunki zbóż oraz nasiona, pochodzące z gdańskiej produkcji, są wysyłane zagranicę, głównie do Niemiec, gdzie znajdują chętnych odbiorców.

Lasy, stanowiące zaledwie 9% obszaru W. Miasta, nie posiadają żadnego gospodarczego znaczenia. Z pośród 16.500 ha lasów, 12.300 ha stanowi własność Wolnego Miasta, w rękach zaś prywatnych znajduje się zaledwie 3.100 ha. Wobec powyższych okoliczności, miejscowe potrzeby zarówno pod względem drzewa budulcowego, jak i opałowego, pokrywane są z Polski.

Znaczne obszary łąk i pastwisk sprzyjają *hodowli bydła* w Gdańsku. Szczególnie wysoko postawiona jest hodowla koni oraz bydła rogatego, mniejsze znaczenie natomiast posiada hodowla świń, owiec, hodowanych przeważnie na Gdańskich wyżynach, następnie kóz i królików. W Żuławach Wielkich spotykamy hodowlę drobiu, utrzymaną w granicach gdańskiego zapotrzebowania.

Zaznaczyć trzeba, że gdańska hodowla bydła dąży głównie do produkcji wysokogatunkowej oraz bydła zarodowego, do czego zmusza ją konkurencja tańszego bydła polskiego, które w znacznym stopniu (50%) sprowadzane jest dla zaspokojenia gdańskiej konsumcji. To samo dotyczy produkcji mleka, gdyż mleko otrzymywane w Gdańsku służy głównie do przerobu na sery i masło.

Rybołówstwo w Gdańsku uprawiane jest zarówno w wodach słodkich, jak i w zatoce gdańskiej i na pełnem morzu. Rybacy gdańscy są dopuszczani do połowu również i na polskich wodach terytorjalnych, szczególnie obfitujących w ryby. Również korzystają z możności połowu w „Frischer Haff", należącem do Prus. Z wód słodkich służą jako miejsca połowu: Nogat, Wisła oraz gdańskie jeziora w liczbie 16 o powierzchni ogólnej 480 ha.

Większe znaczenie posiada jedynie rybołówstwo morskie, dające zatrudnienie 1.200 rybakom, dysponującym około 1000 łodzi. Ryby dostarczane są do miejscowej konsumcji oraz do fabryk konserw rybnych, które zaopatrują przeważnie rynek polski.

Wszystkie wyżej przytoczone dane o gospodarce leśnej, rolnej, hodowli bydła oraz rybołówstwie wskazują na to, że ten dział gospodarstwa gdańskiego, poza hodowlą wysokogatunkowego bydła oraz nasion, posiada wyraźnie lokalne znaczenie. Więcej nawet, bo jeśli chodzi o produkcję zboża konsumcyjnego oraz bydła na ubój, to tu widoki pomyślnego rozwoju są, wobec konkurencji ze strony polskiego rolnictwa, dość problematyczne.

Produkty polskie są tańsze zarówno wobec prowadzenia gospodarki bardziej ekstensywnej, dziś bardziej się opłacającej, jako też wskutek korzystania z tańszego robotnika, gdyż robotnik w Gdańsku, wobec wysokich kosztów utrzymania, jest drogi. Wreszcie do taniości polskich ziemiopłodów oraz bydła przyczynił się spadek waluty polskiej dotkliwie odczuwany przez gdańskie rolnictwo, wobec istnienia tam stałej waluty guldenowej.

3. Przemysł.

Przemysł w Gdańsku, poza nielicznemi gałęziami, jak stocznie, przemysł wódczany, browary, miodosytnie, obróbka bursztynu, złota i srebra oraz przędzalnie, które istniały tam zdawna, powstał dopiero pod koniec ubiegłego stulecia.

Z pośród istniejących tam gałęzi przemysłu najpoważniejsze były: budowa okrętów, przemysł metalowy, spożywczy, odzieżowy, drzewny, papierniczy, chemiczny i budowlany. Stocznia Cesarska, warsztaty wagonowe „Königliche Gewehrfabrik" oraz „Königliche Artilleriewerkstatt" i t. p. stanowiły wyraz bezpośrednich poczynań rządu pruskiego w kierunku uprzemysłowienia Gdańska.

Zmiany, jakie zaszły z chwilą utworzenia Wolnego Miasta, silnie odbiły się na gdańskim przemyśle, który ustąpił na dalszy plan wobec handlu polskiego przez port gdański.

Utworzenie Wolnego Miasta, włączonego do polskiego obszaru celnego, a tem samem oddzielonego od niemieckiego rynku granicą celną, wywołało dwa momenty, które pobudziły do tworzenia nowych zakładów przemysłowych w Gdańsku: z jednej strony starano się zastąpić dawne, niemieckie źródła zakupu przez instalowanie oddziałów fabryk niemieckich, mających zaopatrywać ludność miejscową, co posiadało mniejsze znaczenie gospodarcze, z drugiej zaś strony powstał szereg zakładów przemysłowych, również często jako przedsiębiorstwa siostrzane fabryk niemieckich, które pragnęły przez zainstalowanie się w Gdańsku znaleźć się w obrębie polskiego obszaru celnego, licząc na zbyt towarów w Polsce. Istotnie też, w roku 1922 powstało tyle nowych zakładów, że bezrobocie w Gdańsku nie tylko że nie istniało, lecz dawał się odczuwać silny brak wykwalifikowanych robotników, których sprowadzano wskutek tego z Niemiec.

Jednakowoż ten rozkwit niektórych gdańskich przemysłów trwał niezbyt długo. Istnienie granicy monopolowej pomiędzy Polską a Gdańskiem, doprowadziło do stopniowego zaniku przemysłu tytoniowego oraz spirytusowego. Okres inflacji walutowej zniszczył przemysł w ogólności, co ujawniło się po przeprowadzeniu reformy walutowej. Ciężary podatkowe, które spadły na sfery gospodarcze wskutek niezastosowania zasad oszczędności przy ustalaniu budżetu Wolnego Miasta i t. p., następnie nadmierne płace robotników, narzucane przemysłowi przez urzędy ochrony pracy, unieruchomienie przemysłu budowlanego wobec trwającej do dziś reglamentacji mieszkaniowej— wszystko to utrudniało dźwignięcie się przemysłu, który nie mógł konkurować z zagranicą, znajdując tylko w niektórych dziedzinach możność zbywania towarów w Polsce. Wreszcie odrębność walutowa Gdańska sprawiła, że z chwilą spadku złotego również rynek polski został przez gdański przemysł utracony, przez co sytuacja stała się dlań wprost katastrofalna.

Poprawa w położeniu gdańskiego przemysłu już tam istniejącego uzależniona jest zarówno od reformy finansów Wolnego Miasta, jak i od odzyskania polskiego rynku zbytu, co przy istniejącej odrębności walutowej zależeć będzie od kursu złotego oraz od poziomu cen wytworów polskiego przemysłu. Na przyszłość jednak należy przewidywać poprawę położenia po przystosowaniu się gdańskiego przemysłu do zmienionych warunków gospodarczych.

Przechodząc do omówienia poszczególnych działów gdańskiego przemysłu, na pierwszem miejscu musimy postawić *przemysł budowy okrętów*, mających doniosłe znaczenie nie tylko dla życia gospodarczego Gdańska, lecz i dla Polski, gdyż można się spodziewać, że istniejące tam stocznie, w liczbie czterech, wezmą wybitny udział w pracy nad budową polskiej floty handlowej.

Obok budowy statków, występuje w Gdańsku *budowa wagonów i lokomotyw* oraz warsztaty reparacyjne. Tu należy wspomnieć o dawnych warsztatach kolejowych, które stanowiły własność rządową, a obecnie, podobnie, jak stocznia rządowa, wydzierżawione są T-wu Gdańskiej Stoczni. *Przemysł metalowy*, wykazuje obok stoczni szereg mniejszych przedsiębiorstw, które jednak znajdują się w niezbyt korzystnych warunkach pod względem dostawy surowców, sprowadzanych z odległego Górnego Śląska. Wreszcie wśród *przemysłu maszynowego* zasługuje na wzmiankę budzący się przemysł maszyn rolniczych, starający się zbywać swe wyroby na obszarze Polski.

Przemysł spożywczy, obejmuje szereg działów, posiadających duże znaczenie dla Gdańska. *Przemysł cukrowniczy* jest reprezentowany przez 3 cukrownie, przerabiające buraki, dostarczane przez gdańskie rolnictwo. Ogólna produkcja cukru w Gdańsku wynosi około 170 kwintali. Istniejące dwie rafinerje cukru przerabiają wyłącznie polski cukier przeważnie na eksport do Anglji. *Przemysł gorzelniczy* obejmuje 13 gorzelni rolniczych, przerabiających przeważnie ziemniaki, sprowadzane z Polski. Ich produkcja roczna wynosi około 1 miljona litrów alkoholu, dostarczanego do gdańskich fabryk wódek i likierów, przemysłu chemicznego i t. d. Gdański *przemysł wódczany*, zdawna znany ze swych wytworów, ostatnio silnie podupada, gdyż wobec nieuregulowania stanu prawnego wywóz do Polski jest utrudniony. Z pośród innych działów zasługuje na wzmiankę *przemysł konserw rybnych*, oraz *przemysł czekoladowy*, obliczone na eksport do Polski. W roku 1924 przemysł czekoladowy zatrudniał 2000 robotników.

Przemysł tytoniowy, skromny przed wojną, rozwinął się w Gdańsku w latach 1920 — 23 bardzo silnie, gdyż, licząc na swobodną sprzedaż do Polski, w Gdańsku osiadło kilkanaście filij fabryk niemieckich. Obecnie Gdańsk wprowadził u siebie monopol tytoniowy i zamierza wykupić prywatne fabryki na rzecz Dyrekcji Monopolu Tytoniowego.

Przemysł drzewny w łączności z olbrzymim eksportem polskiego drzewa przez Gdańsk posiada silne podstawy istnienia oraz naturalne widoki dalszego rozwoju. W pierwszej linji występują tu tartaki, przerabiające drzewo eksportowe, następnie fabryki, dostarczające skrzyń, beczek, posadzek i t. p. Słyną zdawna gdańskie fabryki mebli stylowych.

W przemyśle chemicznym na pierwszy plan wysuwają się fabryki nawozów sztucznych, które wobec wysokich cen ostatnio musiały ograniczyć swój zbyt do potrzeb miejscowych. W tem samem położeniu znajduje się produkcja sulfatów kwasu solnego, siarkowego i t. p. Pod wpływem ochrony celnej powstał ostatnio przemysł farmaceutyczny, polegający częściowo na dozowaniu niemieckich środków leczniczych, sprowadzanych w postaci półfabrykatów.

Przemysł kosmetyczny pracuje dla miejscowej konsumpcji oraz częściowo eksportuje na Pomorze.

Również *przemysł konfekcyjny*, korzystający z silnej ochrony celnej, pokrywa nie tylko miejscowe potrzeby, lecz zbywa swe towary w Polsce. Wreszcie wspomnieć należy o *przemyśle bursztynowym*, który zdawna posiada swą ustaloną sławę, istniejąc w Gdańsku od lat więcej, niż sześciuset. Obecnie istnieje tam 8 wytwórni wyrobów bursztynowych. Surowiec sprowadzany jest z Prus Wschodnich, gdzie poszukiwanie bursztynu stanowi regale państwa pruskiego. Wyroby są eksportowane do wielu krajów zagranicznych, przyczem specjalnie chętnie są nabywane na Wschodzie oraz w Ameryce.

4. Handel.

W odróżnieniu od gdańskiego rolnictwa oraz przemysłu, które, jak widzieliśmy, posiadają z niewielkiemi wyjątkami znaczenie tylko lokalne, gdański handel stanowi ten czynnik gospodarczy, który nadaje Gdańskowi poważne miejsce w międzynarodowym obrocie towarowym. Okoliczność ta wypływa z charakteru Gdańska, jako portu, zdawna już najściślej związanego z polskim obszarem gospodarczym. Od wieków już kierują się polskie towary eksportowe przez ten port, stanowiący również drogę handlową dla importu zagranicznych towarów przemysłowych, sprowadzanych do Polski.

Zerwanie łączności gospodarczej z Polską przez włączenie Gdańska do Prus i podział Polski, dokonane przed półtora wiekiem, silnie zostało odczute przez gdański port, któremu odebrano naturalne warunki rozwoju. Jeśli Gdańsk wykazywał nawet pewne zwiększenie się ruchu okrętowego i obrotu towarowego w tym okresie, to jednak nie da się to zupełnie porównać z rozwojem innych portów niemieckich, które prześcignęły szybko Gdańsk, zaniedbywany przez Niemcy, jako port handlowy, co zwłaszcza wyrażało się w jej polityce kolejowej. Wskutek tego Gdańsk stawał się coraz bardziej portem lokalnym, o trzeciorzędnym znaczeniu.

Zmiany polityczne, jakie zaszły po wojnie światowej, odrodzenie Polski i utworzenie Wolnego Miasta, włączonego do polskiego obszaru celnego, przywróciły Gdańskowi jego poprzednie stanowisko gospodarcze. Gdańsk stał się głównym dostepem Polski do morza, zyskując przez to olbrzymi i zasobny obszar ciążenia. Korzystne i coraz bardziej doskonalone połączenia kolejowe portu z Polską, celowa polityka taryfowa polskich kolei państwowych, dzięki której zostały skierowane na Gdańsk główne towary eksportowe, a przedewszystkiem znaczenie Gdańska, jako odtąd najważniejszego portu Polski, postawiły port ten w rzędzie portów o znaczeniu wybitnie międzynarodowym, dając mu widoki jaknajpomyślniejszego rozwoju na przyszłość.

To też, jakkolwiek handel przez Gdańsk nie może być identyfikowany z pojęciem gdańskiego handlu, t. j. handlu, w którem czynny udział bierze gdańskie kupiectwo, to jednak od natężenia obrotu portowego zależą w przeważającym stopniu losy i dobrobyt sfer handlowych, osiadłych w Wolnem Mieście. To, co w poprzednich rozdziałach powiedzieliśmy o gdańskim rolnictwie i przemyśle, wskazuje jasno, że te działy gospodarcze nie mogą dostarczyć gdańskiemu handlowi chociażby w przybliżeniu dostatecznego objektu dla handlu hurtowego, którego podstawą jest prawie że wyłącznie pośrednictwo w handlu zamorskim, odzwierciadlającym się w cyfrach obrotu portowego. To też zdawna osiadłe w Gdańsku kupiectwo prowadzi rozległy handel polskiem drzewem, zbożem cukrem, naftą, a także towarami kolonjalnemi, śledziami, nawozami sztucznemi i t. p., obejmując poważną część obrotu przez port gdański.

Już z tego faktu można wnioskować, jak ściśle związane są losy gdańskiego kupiectwa z rozwojem życia gospodarczego Polski, co z drugiej strony winnoby wskazywać na konieczność intensywnej współpracy Gdańska i Polski na polu gospodarczem w imię wspólnoty interesów. Istotnie też, kontakt pomiędzy gdańskiem kupiectwem a Polską zaczyna się coraz bardziej utrwalać i rozszerzać.

Jeśli chodzi o położenie gdańskiego handlu z punktu widzenia stosunków z Polską, to nie można tu zamilczeć o trudnościach, wynikających z istnienia odrębnej waluty w Gdańsku. Znajdując się wewnątrz polskiego obszaru gospodarczego, a jednak nazewnątrz polskiej granicy walutowej, gdański kupiec odczuwa tem silniej wszelkie wahania walutowe i wahania cen zarówno na rynku polskim, jak i zagranicą.

Położenie gdańskiego handlu w ubiegłych latach ulegało wielokrotnej zmianie, zależnej od konjunktur gospodarczych na rynkach światowych, które czyniły handel bardziej lub mniej zyskownym. Z punktu widzenia stosunków wewnętrzno - gdańskich sprawy handlu komplikowały się jednak przedewszystkiem pod wpływem początkowo inflacji markowej, która jak każda inflacja, przyniosła mu poważne szkody, następnie zaś pod wpływem warunków, jakie nastały od chwili wprowadzenia stałej waluty, a wyrażających się w postaci braku i drożyzny kapitału oraz ciężarów podatkowych i socjalnych. Mimo to położenie handlu jest o wiele korzystniejsze, niż np. położenie gdańskiego przemysłu, gdyż handel posiada w Gdańsku naturalne widoki istnienia, co wynika z charakteru Gdańska, jako dostępu Polski do morza. To też mimo wszelkich trudności i kryzysów gospodarczych, handel jest tym działem gdańskiego życia gospodarczego, który wykazuje największy rozwój, oparty na zdrowych podstawach oraz na wielowiekowej tradycji i doświadczeniu. Przystosowanie się do nowych warunków i zacieśnienie węzłów z Polską zapewni mu pomyślny rozwój i na przyszłość.

5. Wnioski.

Wszystko, co wyżej powiedzieliśmy, wykazuje jasno, że Gdańsk jest przedewszystkiem portem, jest dostępem Polski do morza, przez który kieruje się polski handel do krajów i z krajów zamorskich. Konsekwencją tego jest, że z pośród poszczególnych gałęzi życia gospodarczego najpoważniejsze widoki rozwoju posiada gdański handel oraz związane z nim instytucje finansowe, które to działy w miarę rozrostu portu będą musiały coraz bardziej rozwijać się i krzepnąć, stanowiąc podwaliny gdańskiego życia gospodarczego.

Przemysł w Gdańsku naogół znajduje się w daleko mniej korzystnem położeniu. Drożyzna robotnika czyni przemysł ten niezdolnym do konkurencji na rynkach zagranicznych. W poszczególnych gałęziach, jako odbiorca, mogłaby występować Polska, jednakże

różnica walut i tu na razie utrudniła możliwości zbytu towarów. Wreszcie rolnictwo posiada naogół jedynie lokalne znaczenie, a i tu musi walczyć z produktami polskiemi, stanowiącemi zresztą większość środków aprowizacyjnych, pokrywających gdańskie zapotrzebowanie.

Powyższe momenty uwypuklają również zależność życia gospodarczego Gdańska od Polski, gdyż widzimy, że nie tylko handel, lecz i przemysł związane są w swem istnieniu z rynkiem polskim, stanowiącym z jednej strony dostawcę towarów, z drugiej zaś odbiorcę, obejmującym bezmała 100% obrotów handlowych Gdańska. Z tego faktu wypływa dalsza konsekwencja, że nieodzownym warunkiem rozwoju Gdańska jest ścisła łączność gospodarcza z Polską, niedopuszczająca żadnych sztucznych przeszkód w postaci jakichkolwiek granic gospodarczych. Istotnie widzieliśmy, że już istnienie odrębnych walut w Gdańsku i w Polsce przyczyniło się w odpowiednich warunkach do ciężkiego kryzysu, jaki w szczególności przeżywa gdański przemysł.

Dzisiejszy stan gospodarczy Gdańska trzeba uważać, jako przejściowy, odzwierciadlający wszystkie znamiona reorganizującego się życia, które musi się przystosować do nowych warunków, w jakich Gdańsk znalazł się po wojnie. To też obok niezbitych dowodów postępu, czy to już uwidocznionego, czy też oczekiwanego w najbliższej przyszłości, widzimy objawy likwidacji tych elementów, które okazały się zbędnemi lub nieprzystosowanemi do nowych warunków.

Ocena, czy dla ogółu życia gospodarczego Gdańska zmiana warunków, jaka nastąpiła wraz z przywróceniem mu poprzedniego stanowiska portu Polski, jest korzystną, nie może wypaść ujemnie. Składa się na to zbyt wiele dowodów zarówno teoretycznych, jak i zaczerpniętych z przeszłości oraz teraźniejszości.

Alfred Siebeneichen.

Port Gdański

Stosownie do postanowień konwencji polsko-gdańskiej z dnia 9 listopada 1920 r zarząd i naczelne kierownictwo portu gdańskiego spoczywają wyłącznie w rękach „Rady Portu i Dróg Wodnych w Gdańsku", która się składa z równej ilości komisarzy Rzeczypospolitej Polskiej i Wolnego Miasta Gdańska pod przewodnictwem Prezydenta, obywatela szwajcarskiego.

Centralnemi urzędami zarządu portowego są: Dyrekcja Handlowa i Techniczna, jak również wydziały Administracyjny i Finansowy. Urzędami lokalnemi, podlegającemi handlowemu wzgl. technicznemu dyrektorowi są: Urząd Pilotów, Urząd Portu, Zarząd Kejów, Urząd Budowy Portu, Warsztaty portowe, Zarząd Wisły Gdańskiej i Gdańskich Dróg Wodnych.

Językiem urzędowym jest polski, niemiecki i francuski.

Rada Portu posiada własną banderę, na której pomieszczone są herby Rzeczypospolitej Polskiej i Wolnego Miasta Gdańska.

Rada Portu jest właścicielką rozległych terenów w porcie. 1.900.000 m. kw. placów lądowych a 2 milj. 500 tys. m. kw. wodnych jak również znajdujących się w porcie i w mieście torów i dworców kolejowych ze wszystkiemi urządzeniami. Administracja jednak i eksploatacja urządzeń kolejowych są powierzone Zarządowi Polskich Kolei Państwowych.

Części portu, najlepiej wyposażone w urządzenia techniczne, przeładunkowe są „Wolna Strefa", czyli port wolno - cłowy, w którym wszelkie manipulacje przeładunkowe odbywają się bez kontroli celnej, jakoteż t. zw. „Dworzec Wiślany". W „Wolnym Porcie" posiada Rada Portu 19 dźwigów elektr. o nośności 2 — 5 ton, a na „Dworcu Wiślanym" 7 dźwigów o nośności 6 ton.

Środki na utrzymanie administracji i rozbudowy portu Rada Portu czerpie z opłat portowych i składowych, które pobierane są według opublikowanej taryfy opłat dla portu gdańskiego z 6.IX.1927.

Najważniejszemi opłatami portowemi są:

Opłata od okrętów przy wejściu i wyjściu za każdy metr sześc.pojemności netto od 0,06 — 0,14 G., zależnie od stopnia załadowania statku. Zniżki dla stałych linji okrętowych wynoszą 15 — 20 proc., dla statków, które zawijają częściej do portu gdańskiego 5 — 10 proc.

Opłata od pasażerów — od osoby 0,40 G.

Opłata od towarów wyładowanych w porcie lub załadowanych na okręty wynosi od tony: zasadniczo 0,72 G. Towary masowe 0,48 G, rudy, szlaka, węgiel i koks 0.20 G. Drzewo opłaca 0,32 G od m. sześc., śledzie 0,12 G od 1 beczki.

Opłata za pilotaż zależna jest od wielkości okrętu, jak również od części portu, do której okręt się udaje (np. pilotaż statku o pojemności 2.000 m. sześc. do 1-ej strefy portowej kosztuje 44.— G).

Opłata za przeholowanie statków: 6 — 38 G, zależnie od wielkości statku.

Port gdański zalicza się do jednego z najlepszych portów na morzu Bałtyckiem. Wjazd do portu znajduje się w zabezpieczonej od wiatrów zatoce gdańskiej. Głębokość wody w porcie wynosi 8 — 10 m., i pozwala na wejście do portu większym statkom transatlantyckim. Port gdański jest wyposażany w 52 żórawi dla przeładunku towarów ze statków na wagony i na odwrót, z których 31 są własnością Rady Portu.

Zdolność przeładunkowa portu wynosi obecnie około 9 miljonów ton rocznie i wzrasta stale w miarę postępującego ulepszenia urządzeń i rozbudowy portu.

W roku 1920 Gdańsk został włączony do polskiego obszaru celnego, a że koleje na obszarze gdańskim są administrowane przez Zarząd Polskich Kolei Państwowych, port gdański znalazł się wspólnie ze swoim geograficznym obszarem ciążenia w orbicie wpływów jednolitej polityki gospodarczej. Dzisiaj idzie też przez Gdańsk przeważna część polskiego handlu zamorskiego.

Głównemi artykułami wywozu są: węgiel — (4.103.173 ton w roku 1927) eksportowany przeważnie do Szwecji, Danji i krajów bałtyckich, drzewo, dla którego Gdańsk jest obecnie największym portem eksportowym w Europie, 1.740.365 ton w roku 1927

W ubiegłym roku przeładowano dalej w Gdańsku— 123.924 tonn cementu, 138.154 tonn cukru, 52.365 tonn zboża, 40.775 tonn oleji mineralnych.

W imporcie zajmują pierwsze miejsce metale, rudy i złom żelazny (709.637 tonn) jak również produkty żywnościowe i kolonjalne (342.997 tonn). Bardzo znacznym jest również import nawozów sztucznych i chemikalji (345.598 tonn).

Port gdański jest najdogodniejszym i przeważnie najtańszym portem tranzytowym dla Czechosłowacji, Niem. Górnego Śląska, Rumunji, Rosji, a poniekąd i północnej części Węgier. Ruch ten tranzytowy oparty jest na traktatach handlowych pomiędzy Polską, resp. W. M. Gdańskiem, a rzeczonemi państwami, jako też na rozbudowie taryf związkowych pomiędzy Zarządem Kolei Polskich a wymienionemi kolejami i rozwija się stale. Tak np. przewóz do Czechosłowacji wzrósł z 44.874 tonn do 112.000, a przywóz z Czechosłowacji, który wynosił w roku 1926 tylko 1410 tonn, wzrósł w roku 1927 do 7085 tonn, czyli że ogólny ruch z tym krajem wzrósł przeszło dwukrotnie. Ruch z Niemcami (z wyjątkiem Prus Wschodnich, Zachodnich i Pomorza) przez port gdański wykazuje w roku 1927 w przywozie 45.820 tonn, a w wywozie 49.156 tonn.

Rezultatem koncentracji w Gdańsku przeważnej części handlu polskiego jest, że, w przeciwieństwie do innych portów sąsiednich, cyfry ruchu portowego w Gdańsku znacznie powiększyły się po wojnie.

Tonaż wchodzących i wychodzących okrętów w roku 1927 wyniósł 7.832.431 N. R. T. w porównaniu z 1.963.805 N. R. T. w roku 1912, a więc wzrósł prawie że czterokrotnie. Przeładunek towarów wyraża się w roku 1927 cyfrą 7.897.614 tonn w porównaniu z 2.453.212 tonn w roku 1912, czyli przeszło trzy razy większą.

Ilość bander, reprezentowanych w gdańskim ruchu portowym, wzrosła więcej, niż dwukrotnie (z 11 w roku 1922 na 27 w roku 1927). Wskazuje to na wzrost międzynarodowego znaczenia portu gdańskiego. Gdańsk posiada obecnie przeszło 70 stałych połączeń okrętowych z wszystkiemi najważniejszymi europejskimi i zamorskimi portami.

Stały rozwój zamorskiego handlu polskiego, jako też konsekwentne dążenie Rady Portu i Kolei Polskich w kierunku dalszego przyciągnięcia ruchu tranzytowego z przedpola portu gdańskiego do niego spowodowały Radę Portu do rozpoczęcia budowy nowego basenu, położonego przy t. zw. „Weichselmünde", który będzie służył w pierwszej linji do przeładunku towarów masowych, węgla, rudy i fosfatów. Basen ten, który będzie oddany do użytku z końcem bieżącego roku, będzie miał 9 m. głębokości a na razie około 500 m. długości. Dla węgla będą zainstalowane 3 wywrotnice i taśmy według najbardziej nowoczesnego systemu, zdolne do przeładunku 250 tys. do 300 tys. tonn miesięcznie; a dla rudy i fosfatów 3 dźwigi o nośności 15 resp. 10 tonn, zdolne do przeładunku 60.000 — 100.000 tonn miesięcznie. Zdolność więc przeładunkowa portu gdańskiego wzrośnie w przyszłym roku, ostrożnie licząc, ponad 12.000.000 tonn rocznie.

Stocznia Gdańska

Gdy po ukończeniu wojny i podpisaniu Traktatu Wersalskiego komisja repartycyjna przystąpiła do podziału objektów, będących niegdyś własnością rządu pruskiego, Stocznia Gdańska stała się przedmiotem usilnych zabiegów zarówno, rządu polskiego, jak i Senatu Wolnego Miasta Gdańska. I nie dziw. Była to przecie najpoważniejsza instytucja przemysłowa na terenie W. M. Gdańska, placówka wyposażona w najdoskonalsze i najnowocześniejsze urządzenia techniczne. Drugim objektem, o który również zabiegały obie strony, były warsztaty kolejowe w Troyl, niegdyś warsztaty reparacyjne prusko - heskich kolei państwowych.

Stocznia Gdańska, założona w r. 1844 pod nazwą „Koeniglicher Korvetten — Depot — Platz", rozszerzyła się szybko w wielką stocznię okrętów wojennych i przez długi czas była ośrodkiem pruskiej marynarki. Tu zbudowano między innemi dwie olbrzymie korwetty „Arcone" i „Gazelle", tu po wojnie prusko-francuskiej wprowadzano konsekwentnie wszystkie najnowsze udoskonalenia techniczne, stąd wreszcie, aż do ostatnich lat przed wojną, wychodził na morze

szereg bojowych statków, bądź nowo zbudowanych, bądź odremontowanych.

Spór o dziedzictwo tych zakładów po rządzie pruskim zakończył się decyzją komisji repartycyjnej, przyznającej zakłady w połowie rządowi polskiemu i senatowi gdańskiemu z tym warunkiem, że żadna ze stron przez 50 lat nie będzie ich na własny rachunek eksploatować. Stosownie do tej decyzji postanowiono utworzyć Towarzystwo międzynarodowe i wydzierżawić mu zakłady na ten okres czasu, celem eksploatacji. Kilka firm angielskich i francuskich zgłosiło gotowość uczestniczenia, jednak pod warunkiem, że rząd polski zapewni towarzystwu pewną część zamówień. Aby doprowadzić utworzenie towarzystwa do skutku, Polska zobowiązała się oddawać mu naprawę taboru kolejowego oraz budowę nowych parowozów.

Na tej podstawie powstało w grudniu 1922 roku Międzynarodowe Towarzystwo Budowy Okrętów i Maszyn (The International Shipbuilding and Engineering Co. Ltd.). Wzięły w niem udział kapitały angielski i francuski w stosunku po 30 proc., zaś polski i gdański po 20 proc. Kapitału niemieckiego niema w Towarzystwie zupełnie.

Na kapitał polski złożyło się 7 najpoważniejszych banków polskich, między niemi na pierwszem miejscu Polski Bank Krajowy, który z czasem przekształcony został na Bank Gospodarstwa Krajowego. Oprócz akcji zwyczajnych zostały jeszcze wydane t. zw. akcje użytkowe, z których Rząd Polski otrzymał całą część, przypadającą na Polskę, a których dywidenda stanowi niejako czynsz dzierżawny za wynajęcie zakładów.

Rząd Polski jest zatem w Stoczni Gdańskiej trzykrotnie zainteresowany, a mianowicie: 1) jako współwłaściciel zakładów, 2) jako posiadacz akcji użytkowych, 3) jako posiadacz akcji zwyczajnych.

Międzynarodowe Towarzystwo buduje w pierwszym rzędzie, jako najważniejszy swój artykuł, wszelkiego rodzaju okręty dla żeglugi morskiej i śródziemnej. Posiada do tego celu 3 poziome stocznie, mogące pomieścić statki do 100 m. długości. Spuszczanie zbudowanych korpusów okrętowych na wodę odbywa się za pomocą wind i lin stalowych.

Z wyjątkiem precyzyjnych instrumentów nautycznych, wszystkie urządzenia dla wyposażenia okrętów są zbudowane w stoczni, a więc kotły i maszyny parowe, pompy, windy i t. p. Dla naprawy okrętów posiada Stocznia Gdańska 3 doki, zdolne podnosić okręty do 8.000 tonn. Oprócz tych 3 doków posiada Stocznia Gdańska do tego celu 5 pontonów pomocniczych. Przy ładowaniu cięższych przedmiotów, jak kotły, maszyny parowe, posługuje się stocznia dwoma pływającemi dźwigami, z których jeden zdolen jest unieść 60 tonn, drugi 125 tonn.

Dla budowy urządzeń mechanicznych okrętów posiada stocznia olbrzymie warsztaty mechaniczne, kotłownię oraz kuźnię i odlewnię. Warsztaty mechaniczne wyposażone są znakomicie we wszelkiego rodzaju nowoczesne obrabiarki, przy pomocy których mogą być budowane maszyny największych rozmiarów, z dokładnością, wymaganą dzisiaj od najlepiej urządzonych warsztatów.

W warsztatach tych buduje także stocznia na wielką skalę silniki ropne Diesla od 8 — 1000 KM. Przed niedawnym czasem ukończyliśmy 800 konny silnik Diesla, bez sprężarki dla Elektrowni Miejskiej w Kaliszu. Jest to jeden z największych silników bezsprężarkowych, zbudowanych dotychczas w Europie. Pozatem budowane są w tych warsztatach również pompy wszelkiego rodzaju, murowe i centryfugalne, mechaniczne urządzenia dla cukrowni oraz czołgi gospodarcze.

W olbrzymiej kotłowni budowane są kotły parowe systemu Babcock & Wilcoux i Stirling, oraz aparaty dla cukrowni, papierni i innych chemicznych fabryk. Kotłownia wyposażona jest, tak samo, jak warsztaty mechaniczne, w najnowocześniejsze urządzenia. Posiada specjalnie olbrzymią maszynę do nitowania według systemu Szucha. Odlewnia posiada trzy

kopulaki i gruszkę besemerowską i wykonywuje odlewy maszynowe oraz dzwony kościelne wszelkich rozmiarów.

Kuźnia, jakkolwiek umieszczona jest w starym nieodpowiednim budynku, wyposażona jest w najlepsze urządzenia. Między innemi posiada ona 2 prasy hydrauliczne parowe, jedną na 500, drugą na 750 t.

Obok tych głównych oddziałów pracuje cały szereg oddziałów mniejszych, a mianowicie oddział budowy łodzi motorowych i jachtów sportowych, oddział fabrykacji małych silników elektrycznych, transformatorów, beczek żelaznych, narzędzi, fabrykacji tlenu i wodoru.

Na przeciwległym brzegu Wisły, w dzielnicy Troyl, znajdują się warsztaty dla naprawy taboru kolejowego. Mogą one pomieścić jednocześnie w naprawie 43 parowozy oraz około 100 wagonów osobowych. Warsztaty te zostały wykończone w roku 1912, t. j. tuż przed wojną i zostały urządzone według ostatnich wymogów techniki i wyposażone w nowoczesne obrabiarki i urządzenia mechaniczne.

Łączny obszar zakładów, stoczni i warsztatów kolejowych obejmuje około 150 ha powierzchni, przyczem teren ten dotyka wód portowych na długości 4 km. Na terenie tym znajduje się około 200 budynków, zajmujących powierzchnię 180.000 m².

The International Shipbuilding and Engineering Co., Ltd.

Gdańsk

(Międzynarodwe Towarzystwo Budowy Okrętów i Maszyn Sp. Akc)

b u d u j e:

Kotły parowe wszelkich typów i wielkości, **Grupowe kotły opłomkowe** o wysokiej sprawności, **Turbiny i maszyny parowe** każdej wielkości dla pary przegrzanej, **Silniki Diesla** bez sprężarek do 1500 KM, **Maszyny gazowe i urządzenia na gaz ssany,** **Przetworniki,** **Silniki elektryczne dla prądu stałego i trójfazowego.**	Maszyny i aparaty dla: **Przemysłu gumowego,** **Przemysłu cukrowniczego,** **Chłodni i lodowni,** **Wodociągów,** **Pompowni,** **Pompy odśrodkowe i tłokowe,** **Zbiorniki dla wszelakich celów,** **Rurociągi i transmisje.**
Urządzenia transportowe, **Wagony wąskotorowe,** **Wagoniki dla transportu buraków i węgli,** kryte i otwarte, **Wywrotki,** **Truki leśne.**	**Odlewy,** szare, stalowe i z bronzu, **Dzwony kościelne** ze specjalnego spiżu. **Części kute** do 5 ton wagi, **Części prasowane,** **Konstrukcje żelazne:** krany, mosty, wiązary dachowe, żelazne ściany kratowe.

Odwiedziny naszych inżynierów i opracowanie projektów bezpłatnie dla wszystkich poważnie traktujących reflektantów.

Adresy naszych biur w Polsce:

Biuro Warszawskie: Warszawa, Jasna 11, m. 5, tel. 99-18.
Biuro Lwowskie: Lwów, Podleskiego 7, tel. 48-88.
Biuro Łódzkie: Łódź, Ewangelicka 14/16, tel. 41-83.
Biuro Krakowskie: Kraków, Wiślna 12, tel. 37-85.
Biuro Lubelskie: Lublin, Krakowskie - Przedmieście 56, m. 8, tel. 9-62.
Biuro Poznańskie: Poznań, Plac Wolności 9, tel. 37-85.
Biuro Rówieńskie: Równe, ul. 3-go Maja 50.

Adresy telegraficzne:

Stocznia Warszawa, Stocznia Lwów, Stocznia Łódź, Stocznia Kraków, Stocznia Lublin, Stocznia Poznań, Stocznia Równe — Wołyń.

Adresy firm gdańskich

S. Bilczyński, Gdańsk, Milchkanneng. 22. Tel. 220—75. 265-36. — Import towarów kolonjalnych, surowców czekoladowych i kakao.

Hans Wallat i Co. Gdańsk, Langasse 42. Tel. 222-02.

F. Rytlewski, Gdańsk, Hundegasse 31. Adr. tel.: „Winkolim". — Import towarów kolonjalnych jako: owoce suszone, sardynki, konserwy rybne, łosoś, kawior, sery zagraniczne, ekstrakty mięsne i t. p.

Polski Eksport Melasu, Polish Molasses Company m. b. H. Gdańsk, Wallgasse 16-a. Tel. 260-07. Adr. tel.: „Molco". **Kupuje stale Melas na eksport.** Odbiór w cysternach własnych. Zbiorniki: Gdańsk — Nowy Port.

Schenker i Co. Gdańsk. Międzynarodowe Biuro Transportowe: Hopfengasse 33. Adr. telegr.: Frachtschenker lub Ostschenker. Telefon zbiorowy Nr. 270-41. Codes A. B. C. 5-th i Mosse.

Elibor. Sp. Akc. Handlowo - Przemysłowa Ł. J. Brokowski. Oddział w Gdańsku. Telefon zbiorowy 255-55. Adres telegr.: Elibor-Gdańsk. Eksport węgla z pierwszorzędnych kopalń Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego, dostawa węgla bunkrowego na statki morskie. Eksport kopalniaków i cementu. Wyłączne przedstawicielstwo samochodów amerykańskich marki **Buick i Oldsmobile** na Gdańsk i Pomorze.

Polnisch - Skandinavische Transport - Handelsgesellschaft m. b. H. Gdańsk, Brotbänkengasse 43. Telefon 269-46. Biuro maklerskie: Neufahrwasser 353-10. Adr. telegr.: Polskarob, Codes: Rudolf Mosse Scott's 10 th Ed. The Boe Code. Przedstawicielstwo „Robura", Związku Kopalń Górnośląskich, Sp. z o. o. Katowice. Ładowanie węgla i maklerka okrętowa.

„Alldag" Powszechne Gdańskie Towarzystwo Przeładunkowe Tow. Akc. i S-ka. Gdańsk, Milchkannengasse 12. Adr. telegr.: Transaldag. Telefon 275-41. Punkt przeładunkowy na Troylu 22714/15. Własne punkty przeładunkowe z 4 kranami portalowemi 5-tonowemi i kran pływający 6-tonowy. Długość kejów ok. 6000 m², składy drzewa na przestrzeni ok. 50.000 m².

C. W. Bestmann. Rok założenia 1882. Gdańsk i Neufahrwasser. Międzynarodowe transporty. Specjalna komunikacja między Polską i krajami bałtyckiemi. Zbiorowe ładunki do Warszawy, Łodzi i Poznania. Przeładunek towarów masowych, specjalnie węgla. Adr. telegr.: Bestmann. Telefon: Gdańsk 21141/43. Neufahrwasser—Freibezirk 352-30. Neufahrwasser Weichselbhf. 353-83.

„Bergford" Holz-Speditions und Lager-Gesellschaft m. b. H Gdańsk-Strohdeich. Skrzynka pocztowa Nr. 29. Przeładunek i magazynowanie drzewa wszelkiego rodzaju 400.000 qm. Składy na lądzie i wodzie na przestrzeni 600 lfdm własne urządzenia kejów. Możliwość załadowania jednocześnie 10 parowców.

Bergenske Baltic Transport Ltd. A. G. Maklerzy okrętowi i agenci frachtowi. Ekspedycja, Magazynowanie, Ubezpieczenia, Dostawa węgla bunkrowego. Eksport węgla. Główny kantor w Gdańsku: Hundegasse 89. Oddział w Gdyni: ul. Portowa. Telefon: Gdańsk Nr. 22541-48. Telefon: Gdynia Nr. 57. Adr. telegr.: Bergenske.

Polish State Petroleum Company Państwowe Zakłady Naftowe m. b. H.

Telefon 287-46. Adr. telegr.: Poltank, Danzig. **GDAŃSK - Wallgasse 16 a - DANZIG** Centrala: Gdańsk.

Eksport Benzyny, Nafty, Oleju Gazowego, Olejów wrzecionowych i maszynowych, Parafiny, Asfaltu i Gudronu

do Anglji, Francji, Belgji, Holandji, Skandynawji, Finlandji i Państw Bałtyckich.

Własne urządzenia tankowe w Gdańsku

B. Okrętowy Skład Węgla, Neufahrwasser-Weichselstr. 8-9. Schellmühl, Broschkischer Weg 21.

Około 60 000 t.

Oddziały: Estonja, Eesti Poola Petroleumi Uhisus „Eestipolmin", Tallin, Lajtän 1, Łotwa: Polijas. Latvijas Naftas Sabiedriba, Daugavpils, Zala iela 16.

Przedstawicielstwa: Anglja: The Pilot Trading Co. Ltd., Londyn E. C. 2, 1/2 Great Winchester Str., Belgja: Ing. B. Fürstenberg, Antwerpja: Rue Miroeus 16, Francja: Société Française des Pétroles de Silva Plana, Paryż: Rue Pigalle 20, Finlandja: Aktiebolaget „Algol", Helsingfors, Unionsgatan 22, Danja: O. H. Winkel, Kopenhaga: Strandboulevard 62, Szwecja: S. Barbanell, Stockholm, Mästersmuelsgatan 48.

WYCIĄGI
Z REJESTRÓW HANDLOWYCH

SĄDÓW OKRĘGOWYCH:

w Warszawie, Łodzi, Kaliszu, Piotrkowie, Sosnowcu, Lwowie, Jaśle, Poznaniu, Katowicach i Cieszynie.

SĄDÓW POWIATOWYCH:

w Poznaniu, Lesznie, Ostrzeszowie, Inowrocławiu i Katowicach.

Objaśnienia znaków:

DZIAŁU A.: FIRMY HANDLUJĄCYCH JEDNOOSOBOWO SPÓŁKI FIRMOWE I KOMAND.

1. = Numer aktu i data wpisu.
2. = Nazwa firmy, rodzaj i siedziba.
3. = Handlujący pojedyńczo lub wspólnicy firmowi.
4. = Prokura.
5. = Stosunki prawne osób, handlujących pojedyńczo.
6. = Stosunki prawne spółki.

DZIAŁU B.: SPÓŁKI AKCYJNE, KOMANDYTOWO-AKCYJNE I SP. Z OGR. ODP.

1. = Numer aktu i data wpisu.
2. = Nazwa firmy, rodzaj i siedziba.
3. = Kapitał zakładowy.
4. = Zarząd, wspólnicy osobiście odpowiedzialni, kierownicy i likwidatorzy.
5. = Prokura.
6. = Kontrakt spółki lub ustawa, uprawnieni do zastępowania, rozwiązanie, upadłość, niewypłacalność i wygaśnięcie firmy.

A

„Aerolot", Polska Linja Lotnicza 461
„Ajencja Wschodnia" 452
„Albrecht Karol i S-ka" 467
„Alfa-Laval" 460
„Alvero" 463
„Austro-Daimler" 455
„Auto-Koncern" 458

B

„Bachus", Fabryka Wódek 460
Baker S. i S-ka 460
Bank Cukrownictwa 463
Bank Gospodarstwa Krajowego 464
Bank Handlowy w Warszawie 462
Bank Handlu Zagranicznego w Warszawie 451
Bank Kredytu Hipotecznego 449
Bank, Kwilecki, Potocki i S-ka 460
Bank Łódzki Depozytowy — Łódź 468
Bank, S. Natanson i S-wie 445
Bank Międzynarodowy w Warszawie 450
Bank Polski Przemysłowy — Lwów 469
Bank Polskich Kupców i Przemysłowców Chrześcijan — Łódź 468
Bank Powszechny Związkowy w Polsce 467
Bank Śląski Eskontowy 459
Bank Towarzystw Spółdzielczych 449
Bank Ziemiański w Warszawie 460
Bank Ziemski Hipoteczny we Lwowie 469
Bank Ziemski Kredytowy w Warszawie 451
Bank Ziemski Kredytowy — Lwów 469
Bank Ziemi Kaliskiej — Kalisz 469
Bank Zjednoczonych Ziem Polskich 450
Bar „Kokos" 466
Bar Paryski 466
Barański, Barcikowski i S-ka 445
„Barwa" 459
Bazar Bielizny 461
Bączkowski K. Inż. Zakł. Przem. 466
Belgijska Sp. Akc. Warsz. Fabr. Drutu, Sztywtów i Gwoździ 456
„Belpol", Tow. Handl. Przem. 454
Berent Jan — Optyk 445
„Be-Te-Ha", Biuro Techn. Handl. 449
„Bezet", Zakł. Elektr. 461
Bismarka Huty, Biuro Sprzedaży Stali 460
Blikle Antoni — Cukiernia 44[illegible]
„Block-Brun", Tow. Przem.-Handl. 457
„Bławat", Hand. Towar. Włókn. 448
„Boismine", Handel Drzewny 459
Borkowscy Bracia 445
Borkowski Bolesław 445
Borkowski Zygm. & S-ka w Grodzisku Mazow. 468
Bormann Szwede i S-ka, Zakłady Mechan. 454
Borys Jan, Hurtownia Żelaza — Poznań 470
Brandel, Witoszyński i Ska 445
Brieger Eryk i S-ka 465
„Bronzomar" 465
„Brown Boveri", Zakł. Elektr. 455
„Brühl" — „Bristol" 457
„Brzeskiauto", Handel Samochodami — Poznań 470
Bukowski A., Apteka 445

C

„Cebeo" 462
„Ceda", Fabr. Obuwia 463
Cegielski H. — Poznań 470
Centrala Pługów Parowych — Poznań 470
Centrala Rolników w Poznaniu 470
Centrala Spirytusowa w Poznaniu 470
„Centralazłom" 466
Centralna Kasa Spółek Rolniczych 463
Centr. Biuro Przyrz. Gaśniczych 466
„Century" 460
„Corata" Sp. Akc. 452
„Ceres" 467
„Cermat" 463
„Cezis" 466
„Chemkomis" 453
Chłopska Spółka Wydawnicza 463
„Cholekinaza" 464
„Compensator" 453
„Copernicus" 459
„Cosulich" 459
Czajkowski i S-ka 460
„Czersk", Fabryka Cukru 453
T. Czosnowski, Przeds. budowl. 446

D

Didier L., Wojciechowski S. i S-ka 446
Dom Książki Polskiej 456
Drukarnia Artystyczna, Kopytowski i S-ka 464
Drukarnia Techniczna 457
Drzewiecki i Jeziorański 447
Dziewulski i Lange 448
Dzikowski Z. Dr. 465
„Dzwon", Fabryka Gilz 446

„DZIEŃ POLSKI"
WIELKIE I NIEZALEŻNE PISMO POLITYCZNE, SPOŁECZNE I GOSPODARCZE
WYCHODZI CODZIENNIE W WARSZAWIE
PRENUMERATA MIESIĘCZNA ZŁ. 5.—
Warszawa, Szpitalna Nr. 1, tel. 30-54, 49-04, 30-51, 277-88.
DRUKARNIA MAZOWIECKA
W ZARZĄDZIE POLSKIEJ POW. SP. WYD.
Wykonywa wszelkie druki dla biur, dzienniki, czasopisma i broszury, oraz inne roboty w zakres drukarstwa wchodzące po cenach najprzystępniejszych
MASZYNY ROTACYJNE, PŁASKIE I LINOTYPY
WŁASNA INTROLIGATORNIA Warszawa, Szpitalna 1, tel. 49-04.

E

„Edeko" 460
Eksploatacja Wynalazków 466
„Electrolux" 461
Elektrownia Okręgowa w Pruszkowie 451
Elektryczne Koleje Dojazdowe 458
„Elektryczność" 449
„Elibor" 468
„Enperit" 467
Europejskie Tow. Ubezpieczeń 456

F

Fabr. Tkanin Fantaz. Zrzesz. Maj. i Czel. Cechu Tkaczy — Żyrardów 468
„Fanamet", Biuro wynajmu 463
„Ferrolut" 462
„Firley", Sp. Akc. 453
Filleborn, Szyndler i S-ka 446
„Fortis", Krajowa Fabryka Kas 466
Fosforyty Rachowskie 462
Franaszek J. 452
Frank, Patschke i Zajkowski 467
Fuchs Stanisław i S-ka, Fabryka Biszkoptów 449
Fr. Fuchs i S-wie, Fabryka Czekolady 449

G

Galicyjskie Karpackie Naftowe Tow. — Lwów 469
Gampe i Albrecht — Łódź 468
„Ganz" 457
Geisler, Okolski i Patschke 450
Glass Karol i S-ka 456
„Gosławice" — Cukrownia 446
Gostyński Wł. i S-ka 446
Grędziński i S-ka 457
„Guma—Rubber" 458

GAZETA WARSZAWSKA

ZAŁOŻONA W R. 1774

Redakcja i Administracja: Warszawa, Zgoda 5.

WIELKI DZIENNIK

polityczny, gospodarczy, społeczny i literacki

kierunku narodowego

3 stałe tygodniowe dodatki:

w niedziele: dodadek ilustrowany i naukowo - popularny
w poniedziałki: „ powieściowy w formacie książkowym.

154-ty rok istnienia — fakt notowany zaledwie kilkakrotnie w dziejach świata cywilizowanego — oto najwymowniejszy dowód, że „Gazeta Warszawska" ugruntowała swój byt i rozwój na rzetelnem zaufaniu i uznaniu najszerszych kół czytającej publiczności.

Tak cenne podstawy istnienia zdobyła sobie „Gazeta Warszawska" uczciwą i niezłomną służbą przewodniej idei, oraz dzięki bogactwu informacyj, jakiemi dzieli się od półtora wieku ze swymi czytelnikami.

Stale wzrastająca poczytność postawiła „Gazetę Warszawską" w pierwszym rzędzie największych co do nakładu codziennych pism w Polsce.

Wielka popularność i szeroka sfera rozpowszechnienia — oto również powody, dla których „Gazeta Warszawska jest uważana za

pierwszorzędny organ dla reklamy.

Polska Fabryka Ekstraktów Garbarskich

Spółka Akcyjna

Telefony nr. 224-28. 123-57 **Warszawa, ul. Smocza 43** Adres telegraficzny „Fabex"

Oddział: Radom ul. Długa 40 (dom własny).

DZIAŁ I. Wyłączne przedstawicielstwo na Polskę, Litwę i Gdańsk Towarzystw: The Forestal Land. Timber & Railways Co., Ltd., w Londynie i Buenos Aires oraz „The Natal Tannig Extract Co., Ltd. w Pietermaritzburgu (Natal). Sprzedaż ekstraktów marek Forestal „Ordinary" i „Crown". Ekstrakt suchy mimozowy marki „Elephant"

DZIAŁ II. Wyrób własnych ekstraktów płynnych gwarantowanej czystości i zawartości garbnika marek „Quebracho S. O.", „Mimoza Q. S. O.", „Gloria" i „Mars", rozpuszczalnych na zimno, nie dających osadu i odbarwionych.

DZIAŁ III. Laboratorjum: Wykonywanie wszelkich analiz w zakres garbarstwa wchodzących.

POLSKA FABRYKA EKSTRAKTÓW GARBARSKICH Spółka Akcyjna

Warszawa, ul. Smocza 43.

Telefony; 319-61, 224-28 i 123-57 **DZIAŁ ASFALTÓW** Adres telegraficzny; „Fabex-Warszawa"

Wyłączne przedstawicielstwo na Polskę

Twa The Asiatic Petroleum Co., Ltd., w Londynie

Dostawa i Sprzedaż asfaltów

MEKSFALT (MEXPHALTE) bitum najwyższego gatunku do budowy dróg bruków asfaltowych.
SPRAMEKS (SPRAMEX) do utrwalania nawierzchni dróg.

GŁOS POLSKI

Największy dziennik demokratyczny w Łodzi i łódzkim okręgu przemysłowym wychodzi codziennie w objętości 10 — 16 stron druku.

GŁOS POLSKI ma zapewnioną stałą współpracę najtęższych piór publicystycznych i posiada specjalnych korespondentów **we wszystkich stolicach Europy**. Poza obszernym zwyczajnym działem informacyjnym **GŁOS POLSKI** zawiera w każdym numerze GAZETĘ HANDLOWĄ, poświęconą zagadnieniom gospodarczym w najszerszem, a interesom przemysłu **włókienniczego w szczególności.**

Specjalne dodatki **GŁOSU POLSKIEGO. „Literatura i Sztuka“, „Sport“, „Radjo“, „Moda“** etc. dają obfity materjał, lektur, utrzymując ożywiony kontakt **z szerokiemi warstwami czytelników.**

GŁOS POLSKI jest najlepszym na terenie swej ekspansji organem inseratowym.

Redakcja i Administracja

GŁOSU POLSKIEGO

ŁÓDŹ, Piotrkowska 106.

Telefony: 1-99, 19-71, nocny 7-99.

H

„Haberbusch i Schiele" 447
„Handloblok" 464
„Hanta" 466
Hantke B. Sp. Akc. 448
Hartwig C. 451
Herse Bogusław, Dom Mód 453
Hirszbein Bronisław i S-ka 446
Hirszfeld B-cia 458
Hoesick Ferdynand — Księgarnia 456
Hoffman Władysław i S-ka 461
Horn A., Zakł. Garbarskie 466
„Hossyb" 458
Hotel Europejski 454
Hotel Polonia-Palace 445
„Huragan Polski" 466
„Hurtemal" 463
Hurtownia Komis. Sprzedaż. Wyrob. Alkoholowych, Mińsk Mazowiecki 468

PIERWSZORZĘDNE NASIONA
gospodarcze
warzywne
kwiatowe
i leśne
poleca
B. HOZAKOWSKI
TORUŃ Skład i Hodowla Nasion TORUŃ
Adres telegr. „Hozakowski-Toruń.
Cenniki na żądanie bezpłatnie.

I

„Ibis" 458
Informacja Prasowa Polska 450
„Inowrocław", Huta Szklana — Inowrocław 471

NAJLEPSZE
INFORMACJE
Z PRASY I O PRASIE:
wycinki z wiadomościami z gazet i czasopism krajowych i zagranicznych o wszelkich sprawach i osobach niezbędne dla wszystkich biur, instytucji i osób wszelkich profesji.
porady i pośrednictwo w sprawach wydawniczych, propagandy i reklamy w zakresie prasowym oraz prenumeraty pism gazet i czasopism krajowych i zagranicznych.
specjalność
INFORMACJI PRASOWEJ POLSKIEJ
sp. z ogr. odp. zał. w 1920 r.
WARSZAWA
UL. BRACKA 5 TELEFON 241-53
KORESPONDENCI WE WSZYSTKICH STOLICACH ZAGRANICĄ.

J

Jabłkowscy Bracia 450
Jaeger i Ziegler 453
„Janina", Huta Szklana 459
Jarocki Zygmunt i S-ka 447
„Jarot" 465
„Józefów", Fabryka Cukru 452

K

Karpiński Fr. Tow. Akc. 448
Kleszcz Erazm i S-ka 445
Kluczewska Fabryka Papieru 456
Kolberg H. i S-ka 457
Kolej Elektryczna Warszawa-Młociny-Modlin 455
Konopka i Redulski 445
„Kosmos" 454
Kowalski Ap. 468
Kowalski Tadeusz i A. Trylski 449
Kowalski Tytus, Przemysł futrzany 457
Kozik Jakób 467
Kozłowski, Thun i C-o 467
„Kraj" 450
Krajowa Hurtownia Herbaty 454
Krajowe Przedsiębiorstwo Budowlane 467
Krajowe Towarzystwo Melioracyjne 454
„Krasiniec", Cukrownia 451
Kraushar Daniel, D/H. 465
Królewsko-Holenderski Lloyd 462
Kubiczek K. 463
Kunz Antoni — Lwów 469

Przemysł i Eksport Leśny

S. E. Kowartowski

WARSZAWA

Chłodna 8. Tel.: 311-50, 48-89.

Włoska Spółka Akcyjna

Powszechna Asekuracja w Tryjeście

Assicurazioni Generali Trieste

Dyrekcja na Polskę: Warszawa, Marszałkowska 154.
ODDZIAŁ w KATOWICACH: Młyńska 22 tel. 25-86.

Kapitał Zakładowy na dz. 31.XII.1927 r. i rezerw.—1.013,272.834 lirów
Do końca roku 1927 zawarto ubezpieczeń życiow. na 4.253.125.350 lirów

Ubezpieczenia: na życie, od ognia, kradzieży z włamaniem, nieszczęśliwych wypadków, odpowiedzialności cywilnej, transportów i walorów.

Oddziały: Częstochowa, Kraków, Lublin, Lwów, Łódź, Poznań, Wilno. Ajentury we wszystkich większych miastach Rzeczypospolitej.

ZWIĄZEK SYNDYKATÓW ROLNICZYCH

„KOOPROLNA"

SP. AKC.

WARSZAWA, Kopernika 30.

KRAIN i FESSER

HURTOWNIA STALI I ŻELAZA

KATOWICE

Telefon 124 i 408 Telegr. „Krainfesser."

Łańcuchy, sprężyny, blachy dziurkowane.
Duży skład śrub. „Armatury"
Żarówki „Osram"

„KOPALNIAK"

HURTOWNIA DRZEWA KOPALNIANEGO

SP. Z O. O.

KATOWICE,

Poprzeczna 2.

L i Ł

„Lignoza" Sp. Akc. — Katowice 470
Lilpop, Rau i Loewenstein 448
„Limanowa", Towarzystwo Naftowe 450
Lipiński inż. i S-ka 463
„Lubań" Tow. Akc. — Lubań 470
„Łazy" 449

M

„Maison Egypto-Polonaise" 465
Majewska i Liebe, Skład Szkła 461
Majewski St. i S-ka 450
Malinowski Cz. i S-ka 466
„Minorient" 463
Marcinkowski Z. i S-ka 463
Maszyny do prania syst. T. Podowskiego 464
„Materiał Budowlany", Tow. Akc. — Poznań 470
Metallamp 452
Meyer Herman D/H. 457
„Michałów", Cukrownia 447
„Mikron" 461
„Minimax" 460
Mirkowska Fabryka Papieru 447
Mleczarnia Nadświdrzańska 445
Młynarzy Polskich Centr. Handlowa 456
Młyny i Zakłady Przemysłowo-Zbożowe 454
Mokrzyszewski K. i S-ka 461
Monopol Spirytusowy 462
Monopol Zapałczany 462
„Motor-Traders" 468
„Motor", Warszawskie Towarzystwo 447
„Mysłowice" 462

Państwowy Monopol Spirytusowy w Polsce

na podstawie Ustawy z dn. 31 lipca 1924 r. (znowelizowanej rozporządzeniem p. Prezydenta Rzplitej z dn. 26 marca 1927 r.)

posiada wyłączne prawo

zakupu i sprzedaży spirytusu oraz wyrobu wódek czystych.

WŁASNE WYTWÓRNIE:
w Warszawie, Włocławku, Wilnie, Sieradzu, Brześciu n/B, Kowlu, Łodzi i Starogardzie.

WŁASNE REKTYFIKACJE SPIRYTUSU:
w Warszawie, Toruniu i Starogardzie.

ROZLEWNIE KOMISOWE:
w Kielcach, Krakowie, Poznaniu, Lwowie, Stanisławowie, Zdołbunowie. Sarnach, Bielsku i Baranowiczach.

88 WŁASNYCH HURTOWNI.

46 WŁASNYCH SKLEPÓW DETALICZNYCH.

NAJTAŃSZE WYROBY WÓDCZANE
Pierwszorzędnej jakości

W Ó D K A
czysta mocy 40% i 45%

Najprzedniejsza wódka
„W Y B O R O W A"
mocy 45%

Sprzedaż obowiązkowa we wszystkich miejscach koncesjonowanych, oraz restauracjach (na kieliszki).

Do Skarbu Państwa wpłacono tytułem zysku skarbowego:

w r.	1925	—	Zł. 172.600.000
w r.	1926	—	Zł. 245.000.000
w 1 kw.	1927	—	Zł. 82.000.000

w okresie I/I. 1926 r. — 31. III 1927 r.

obrót przeszło Zł 4.835.000.000
czysty zysk handlowy ok. Zł. 42.000.000.

Wartość bilansowa nieruchomości około Zł. 17.400.000

Młynarze! Mączarze! Piekarze!

Czytajcie i abonujcie czasopismo

„Młynarz Polski"

Organ Związku Młynarzy Polskich

w Warszawie, Nowy Świat 70

„Młynarz Polski" jest odzwierciadleniem całokształtu spraw młynarskich, informuje czytelników o wszystkich zarządzeniach prawnych

„Młynarz Polski" prowadzi obszerną kronikę miejscową i zagraniczną, daje sprawozdania z rynków zbożowych i t. d.

Prenumerata wynosi 4 zł. kwartalnie dla członków Związku Młynarzy Polskch, a 6 zł. dla niecztonków.

N

„Natronag", Fabryka celulozy — Górny Śląsk 471
Niewęgłowski Jan i S-ka 446
Nils Barren 465
„Nitouche" 454
„Norblin, B-cia Buch i T. Werner" 465

O

„Ogrodzieniec", Sp. Akc. 454
„Opus", Fabr. i Pralnia Bielizny 456
„Organizacja" 466
„Orkomp", Dom Agent. Komis. 466
„Orlean", Przemysł Blaszany 462
L. Orłowski, J. Rogowicz i S-ka 450
„Osram", Sp. Akc. 458
„Ostrowite", Cukrownia, Tow. Akc. 453
Ostrowski R., Tow. Przem. Handl. 459
„Ostrzeszów", Sp. Akc. — Ostrzeszów 471

ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE

ORDYNACJI PRZEWORSKIEJ

w Przeworsku

Rafinerja spirytusu
Fabryka likierów, wódek i rumu
Fabryka serów deserowych
Cegielnia parowa
Olejarnia parowa
Młyny walcowe
Warsztaty mechaniczne
Stolarnia motorowa

Złoty medal za sery **Złoty medal za wódki**

Na wystawie spożywczo-higjenicznej podczas VI Targów we Lwowie w 1926 r.

P

„Pałac Sztuki" 461
Państw. Fabr. Zw. Azot. w Tarnowie 467
Paszkowski, F. Próchnicki i S-ka 458
„Patria", Tow. Asek. i Reasek. 452
„Perun", Francuskie Tow. Akc. 466
„Petef", Powszechne Tow. Filmowe 463
„Piast", Tow. Ubezpieczeń 449
Piekarski A. i S-ka, Fabr. Krawatów 453
Pierwsza Fabryka Lokomotyw w Polsce 452
Piętka L. i S-ka 464
„Pigment", Sp. Akc. 461
„Pionier", Fabryka Obrabiarek 456
„Pluton", Tow. Akc. 447
„Plutos", Fabryka Czekolady, Sp. Akc. 465
Podlaska Wytwórnia Samolotów, Sp. Akc 461
Polska Agencja Publicystyczna 461
Polska Akcyjna Spółka Telefoniczna 456
Polska Fabryka Ekstrakt. Garbarskich 455
Polska Fabryka Telefonów 459
„Polska Nafta" Sp. Akc. 455
Polska Ruda Żelazna Sp. Akc. 467
Polska Składnica Pomocy Szkolnych 451
Polska Spółka Esportowa 464
Polska Udziałowa Ajentura Celna 456
Polski Przemysł Naftowy — Lwów 469
Polskie Tow. 1927 roku 468
Polskie Tow. Handlu Rudą i Żelazem 459
„P. T. R.", Polskie Tow. Radjotechniczne S. A. 450
Polskie Zakłady Skody Sp. Akc. 454
Polsko-Azjatyckie Tow. Handlowe 465
Polsko-Palestyński Lloyd 464
Północne Tow. Transportowe i Ekspedycyjne 453
Przegląd Elektrotechniczny 457
„Przemysł", Biuro Techn.-Handl. 446

„Przemysł i Eksport Leśny" Sp. Akc. 454
Przemysł Metalurgiczny w Polsce Sp. Akc.—Radomsko 469
„Przezorność", Tow. Ubezpieczeń 448
Przybylski B. i S-ka 465
Pszczyńskie Tow. Handlowe 451
Puls Fryderyk Sp. Akc. 456

Rok założenia 1903.

FABRYKA PASÓW SKÓRZANYCH TRANSMISYJNYCH

Z. PREIBISZ i S-ka

(Dawniej W. PREIBISZ, GOGÓLSKI i S-ka)

S-ka z ogr. odp.

Warszawa, Szkolna 6, tel. 104-61. Adres telegr.: **„Pasy—Warszawa".**

POLECA ZE SKŁADU I NA ZAMÓWIENIE:

PASY SKÓRZANE, CHROMOWE, TROKI SUROWCOWE I PERGAMINOWE.

KLEJ DO PASÓW.

Wszelkie artykuły, wchodzące w zakres wytwórni pasów skórzanych.

FABRYKA GARBARSKA

„BRACIA PFEIFFER"

WARSZAWA TELEFONY; 4-26, 203-22, 92-74, 220-56 SMOCZA 43

ADR. TELEGR. „PFER"

SKŁADY FABRYCZNE: w Poznaniu, Wodna 22; Lwowie, Wałowa 11a; Wilnie, Jasińskiego 4; Równem, Handlowa 9; Łodzi, Piotrkowska 85 i w Częstochowie.

Skóry podeszwiane z krajowego i zagranicznego surowca, juchty białe, czarne, kolorowe i faledry, blanki białe, czarne i kolorowe na paski, blanki szare i czarne rymarskie, krupona pasowe i mastrykty do pomp, surowce i pergaminy na troki.

R

Raabe H. B. 457
„Ramet", Warsz. Raf. Metal. 465
Reddavay Frank 446
Rektyfikacja Warszawska 448
Restauracja pod „Bukietem" 460
Rohn, Zieliński i S-ka 467
Roth Franciszek 446
Roth Wilhelm 458
„Rozwadów Kępa" 468
„Ruch", Polskie Tow. Księgarni Kolej. 453
„Rudniki", Fabr Portland Cementu 454
Rudzki K. i S-ka 447
„Rzeczpospolita" 451

S

Saenger Rob., Pabjanicka Fabr. Papieru 455
Salon Radjo-Kultura 466
Sandom. Wielkopol. Hodowla Nasion — Leszno 470
„Sandomierzanka", Hurtownia Mleczarska 466
Saniojłowicz S. i A. Hulanicki 467
Scheibler K. i L. Grohman Sp. Akc. — Łódź 468
Serkowski Jan Sp. Akc., Fabr. Lamp 453
„Sibunion" Sp. Akc. 455
„Sidol", Fabr. Chem. 445
Sielecka Fabr. Filców i Kapeluszy 458
Singer Sewing Machine Com. 452
„Słoń" Fabr. Obuwia. 455
Sommer i Nower, Pruszkowska Fabr. Ultramaryny 445
Sosnowieckie Fabr. Rur i Żelaza 457
Spiess L. i Syn 465
„Spław" Sp. Akc., Zakł. Przem. 455
Sp. Akc. Drzewnego Przem. i Handlu 449
Sp. Akc. dla Handlu Rurami 458
Sp. Akc. Handlu Ziemiopłodami 450
Spółka Inżynierów Meljoracji 465
Spółka Kijowskich Inżynierów 462
Sp. Akc. Wielkich Pieców i Zakł. Ostrow. 448
Sp. Wytw. Polskich Rymarzy i Siodlarzy 457
Sprzedaż Piwa Lwowskiego Tow. Akc. Browarów 467
Standard Nobel w Polsce 451
Staszewski F. i S-ka 458
„Stąporków" 448
Stow. Mechan. Polskich z Ameryki 459
„Strem" Sp. Akc. 447
Strzelczyk, Grabski i S-ka, Zakł. Art. Graf. 465
Syndykat dla Produkt. Smołowc. w Katowicach 471
Szczerbiński Z. i S-ka 447
Szpotański K. i S-ka:, Sp. Akc. 460
Szuster Antoni, Skład Papieru 446
Śląskie Fabr. Tektur Smołowcowych w Katowicach 471

ŚWIAT

Pod Naczelnym Kierownictwem STEFANA KRZYWOSZEWSKIEGO

WPROWADZA W ROKU 1928 (23-m ISTNIENIA CZASOPISMA) ZNACZNE ULEPSZENIA POD WZGLĘDEM GRAFICZNYM.

ŚWIAT DAJE ILUSTRACJE WKLĘSŁO DRUKOWE I BARWNE. Reprodukcje kolorowe z dzieł sztuki polskiej i obcej.

ŚWIAT stale powiększa objętość.

ŚWIAT ofiaruje swym czytelnikom premja książkowe pierwszorzędnej wartości.

ŚWIAT pod względem doboru treści, żywotności i pomysłowości nie daje się wyprzedzić nikomu.

ŚWIAT nie przestaje być najpopularniejszym i najbardziej rozpowszechnionym w Polsce tygodnikiem.

Z dniem 1 Stycznia 1928 r. rozpoczęliśmy druk nowej powieści ZOFJI NAŁKOWSKIEJ pod tytułem

„NIEDOBRA MIŁOŚĆ"

Równocześnie drukujemy najbardziej interesujące rozdziały z drugiej części nie wydanych jeszcze

PAMIĘTNIKÓW STANISŁAWA PRZYBYSZEWSKIEGO

mianowicie dotyczących pobytu wielkiego pisarza w Krakowie, okresu „Młodej Polski".

Prócz tego mamy w tece fascynujące powieści i nowele cudzoziemskie, oraz pamiętniki wybitnych mężów stanu.

Wszystkie ważniejsze sprawy i zagadnienia są jak zawsze, omawiane i oświetlane przez najwybitniejszych publicystów i literatów polskich.

By zaś uprzytomnić naszym Czytelnikom, jacy pisarze zasilają „ŚWIAT" swym piórem, wymieniamy nazwiska tych autorów, z którymi spotkali się na szpaltach naszego pisma w roku ubiegłym, a których współpracownictwo mamy zapewnione nadal:

Juljusz Kaden - Bandrowski, Breiter Emil, Boye Edward, Bartkiewicz Zygmunt, Czekalski Eustachy, Czempiński Jan, Chrzanowski Leon, Ejsmond Juljan, Górski Artur, Gielżyński Witold, Grubiński Wacław, German Juljusz, Dr. Kasterska M., Kisielewski Zygm., Kończyc Tad., Krzywoszewski Stefan, Konar A., Lepecki M. B., Lorentowicz Jan, Lednicki A., Makuszyński Kornel, Neufeld Bronisława, Nałkowska Zofja, Ordyński Ryszard, Ossendowski Fr. A., Perzyński Włodzimierz, Pawlikowska Marja, Rytard, Szyller Stefan (architekt), Strzelecki J. K., Sierosławski Stanisław, Szpotański St., Samozwaniec Magdalena, Szukiewicz Wojciech, Sieroszewski Wacław, Stern Anatol, Szaniawski Jerzy, Świętochowski Aleksan., Tetmajer K., Treter Mieczysł., Vydra B., Woroniecki Edward, Boy - Żeleński Tadeusz.

Pod względem graficznym „ŚWIAT" w r. 1928 będzie dążył do zrównania się z najlepszemi wydawn. zagr. tego typu

Jako premja „Świat" ofiarowuje swym prenumeratorom

12 tomów wybranych Z „KOMEDJI LUDZKIEJ" H. BALZAKA

w niezrównanym przekładzie BOYA-ŻELEŃSKIEGO.

Jeden tom miesięcznie po cenie nieprawdopodobnie niskiej: Kuzyn Pons, Kobieta Porzucona, Pierwsze Kroki, Król Cyganerji ,Fałszywa Kochanka, Dziewczyna o Złotych Oczach, Księżna de Langeais, Ferragus, Kontrakt Ślubny, Kobieta Trzydziestoletnia, „Chłopi".

Mimo zwiększonych znacznie kosztów nie podwyższamy ceny „ŚWIATA"

Prenumerata „ŚWIATA" wynosić będzie tylko:

w Warszawie miesięcznie: 4.80
na prowincji „ 5.—

Łącznie z dziełami Balzaka (jeden tom miesięcznie od 160 do 400 stron druku)

w Warszawie: miesięcznie 7.30
na prowincji „ 7.50

SYNDYKAT ROLNICZY WARSZAWSKI S. A.

Warszawa, ul. Kopernika 30

jako dostawca środków produkcji rolnej jest poważnym nabywcą maszyn, rolniczych, nawozów sztucznych, nasian oraz żelaza, gwoździ, artykułów technicznych i budowlanych.

FABRYKA CHEMICZNA

STRAHL i S^KA.

SZOPIENICE, KOLEJOWA 3. TEL. KATOWICE 60.

T

Tartak Łowicki 458
„Tatra—Auto" 459
„Tehaz" 464
„Tel", Tow. Eksploat. Lasów 456
Tomaszowska Fabryka Sztuczn. Jedw. 463
Tow. Akc. Manuf. Drezdeńsk. Tiulu, Koronek 448
Tow. Akc. Przemysłu Metalurg. w Polsce 469
Tow. Akc. Warsz. Dróg Żelazn. Dojazd. 464
Tow. dla Handlu z bliskim Wschodem 467
Tow. dla Handlu z Turcją 465
Tow. Propagandy i Rozw. Pol. Rzem. i Han. 467
Tow. Przem. Chem. Farmac. Mag. Klawe 453
Tow. Reklamy Międzynarodowej 459
Tow. Zakupów dla Przem. Graficzn. 458
„Transunion" 461
Trzaska, Evert i Michalski 455

U

„Udycz" Hodowla nasion 452
Ulniecki Władysław i S-ka 446
„Unja" Sp. Akc. dla Przem. Jutowego. Bielsk. 470
„Ursus" Zakł. Mechan. 452

Tow. Ubezpieczeń **PRZYSZŁOŚĆ** Spółka Akcyjna

Warszawa, Żórawia 42. Telefony: 150-64, 150-57 i 232-17

UBEZPIECZENIA:

Życiowe (najtańsze najróżnorodniejsze kombinacje), od ognia, kradzieży z włamaniem i transportów.

Pierwszorzędne pokrycie reasekuracyjne. Reprezentanci w większych środowiskach Państwa.

AJENCJA WSCHODNIA

Instytucja informacyjno-prasowa.
Notowania giełdowe i rynkowe.

WARSZAWA ul. NOWY ŚWIAT 16.

TELEFONY: Dyrekcja 244-62, Administracja 172-03 i 121-17.

ODDZIAŁY I PRZEDSTAWICIELSTWA W KRAJU I ZAGRANICĄ: Bydgoszcz, Bielsko, Częstochowa, Gdańsk, Grudziądz, Katowice, Kraków, Lublin, Lwów, Łódź, Poznań, Przemyśl, Sosnowiec, Tczew, Wilno, Włocławek, Borysław, Berlin, Paryż, Londyn, Praga.

WŁASNE WYDAWNICTWA:

„Codzienne wiadomości ekonomiczne"
„Gazeta Handlowa"
„Komunikaty Polityczne dla prasy"
„Wiadomości finansowe"
„Przegląd komunikacyjny"
„The Polisch Exporter and Importer"

V

„Vita", Tow. Ubezpieczeń 449

W

„Wagon" Sp. Akc. Fabr. Wagonów 450
Walter Julian 459
„Wardan" 466
„Warmet" 461
Warsz. Fabr. Guzików 456
Warszawska Spółka Budowlana 464
Warsz. Sp. Akc. Budowy Parowozów 451
Warsz. Akc. Tow. Pożyczk. na Zastaw Ruchomości 446
Warsz. Tow. Kopalń Węgla i Zakł. Hutn. 454
Warszawskie Tow. Ubezpieczeń 452
Warsz. Tow. Wzaj. Ubezp. Szyb 463
Wąsowicz A., J. Kruszewski i S-ka 463
„Weneda" Zakł. Przem. 451
Werner, Cyrański i S-ka 448
„Westenat" Dom Handlowy 462
„Węgloblok" 458
Wicander i S-ka 458
„Wiepofana" Tow. Akc. — Poznań 470
Włocławska Fabryka Papieru 453
Wojciechowski R. i M. Łubkowski 462
„Wolbrom" Fabr. Wyrob. Gumowych — Wolbrom 469
„Wołyń" Fabr. Portland Cementu 455
Worms i S-ka 446
„Wróbel", Restauracja 449
Wróblewski A. i S-ka 448
„Wysoka" Fabr. Portland Cementu 448

F. WICKENHAGEN

ZAKŁADY GARBARSKIE I FABRYKA PASÓW,

w RADOMIU, Spółka Akcyjna.

Adres Telegr. „Wickenhagen Radom".

Radom, Stare Miasto 4/5 Tel. 143.

Wyrabiają: skóry podeszwiane, krupony podeszwiane, skóry waszledrowe, faledrowe, blankowe, techniczne, karki podeszwiane, waszledrowe, branzlowe, boki podeszwiane, waszledrowe, branzlowe, kolorowe, oraz znane ze swej dobroci pasy napędowe, troki chromowe i pergaminowe z pierwszorzędnego surowca zagranicznego i krajowego.

Z

Zaklikowski. 460
Zakł. Graficzne Pracown. Drukarskich 453
„Zakrzówek" Cukrownia 460
Zakłady Impregnacyjne Sp. Akc. w Katowicach 471
„Zasław — Zagórz" 459
Zakłady Przemysłowe n/Niemnem 468
„Zawiercie" 452
„Zdroje Polskie" 449
„Z e n o" 464
Zespół Budowlany 461
Zjedn. Korporacja Bałtycka 451
Zjedn. Polskich Maszyn i Narz. Rolniczych 455
Zjedn. Tow. Elektryczne 467
Zjedn. Tow. Handlowe 462
Zjedn. Tow. Transportu i Żeglugi Polskiej 465
„Znicz", Pol. Wytw. Gilz 445
Zrzeszenie Dostawców Mięsnych 461
Zrzeszenie Producentów Drożdży 462
Związek Eksport. Polskich Hut Żelaznych 464
Związek Koksowni w Katowicach 471
Związek Nadsłuczańskich Przem. Leśnych 456

Ż

„Żelazo", Warsz. Tow. 450

WŁOSKA SPÓŁKA AKCYJNA

POWSZECHNA ASEKURACJA W TRYJEŚCIE

ASSICURAZIONI GENERALI TRIESTE

ROK ZAŁOŻENIA 1831

FUNDUSZE GWARANCYJNE Z KOŃCEM 1926 r. OKOŁO 1.000.000.000 LIRÓW

DYREKCJA NA POLSKĘ: WARSZAWA, ul. MARSZAŁKOWSKA 154

TELEFONY: 404-59, 823-54 i 418-54

Przyjmuje ubezpieczenia od ognia i kradzieży, życiowe, od nieszczęśliwych wypadków, od odpowiedzialności cywilnej, transportów i walorów.

Sąd Okręgowy w Warszawie

DZIAŁ A.

1. A. I — 18. 12.III. 1917 r.
2. **Bolesław Borkowski**, Warszaawa, Złota 81.
4. Kupiec Bolesław Borkowski, Warszawa, Złota 81.

---

1. A. I — 32. 16.III. 1917 r.
2. **Magister A. Bukowski**, Apteka i Pracown. Chemiczna. Warszawa, Marszałkowska 54.
4. Spadk.: Karolina ze Stasiakowskich Bukowska, Janina z Bukowskich Frankowska, Felicja Bukowska, Marja Karolina Głuchowska, Henryk, Stefanja, Stanisław, Jan, Karol Bukowski wszyscy z Warszawy, Piękna 36.

---

1. A. I — 45. 24.III. 1917 r.
2. **Antoni Blikle**, Cukiernia. Warszawa, Nowy - Świat 35.
4. Przemysłowiec Antoni Blikle, Warszawa, Foksal 14.

---

1. A. I — 50. 2.IV. 1917 r.
2. **Jan Berent**. Optyk, Warszawa, Marszałkowska 87.
4. Optyk Jan Berent, Warszawa.

---

1. A. I — 56. 30.IV. 1917 r.
2. **Bracia Borkowscy**, Warszawa, Al. Jerozolimska 6.
4. Kupcy: Edward Borkowski, Jan Borkowski i Ferdynand Borkowski wszyscy z Warszawy.
5. Każdy podpisuje samodzielnie firmę.
6. Sp. firm. rozp. działaln. 1.I.1908 r.

---

1. A. III — 22. 2.VI. 1917 r.
2. **S. Natanson i Synowie**, Warszawa, Traugutta 5.
4. Kazimierz Natanson, Józef Natanson, Stanisław Natanson, Edward Natanson.
5. Filip Ascher, Zygmunt Lebensztein, Edmund Zakrzewski.
6. Sp. Komand. rozp. czyn. 26.XI.1909 r. Zast. Sp. każdy wspólnik oddzielnie. Komand. Antonina Dziewulska, Antoni Natanson.

---

1. A. III — 90. 20.VI. 1917 r.
2. **Konopka i Redulski**, Warszawa, Marszałkowska 130.
4. Zygmunt Konopka, Warszawa, Złota 26, Aleksander Redulski, Hoża 62.
5. Zastępują Spółkę obaj wspólnicy stosownie do aktu sp.
6. Sp. firm. Rozp. czyn. 30.V.1914 r.

---

1. A. VI — 91. 22.XI. 1917 r.
2. **Pruszkowska Fabryka Ultramaryny Sommer i Nower**, Sp. Akc. w Pruszkowie.
3. Zł. 600.000.—
4. Prezes D. Nower. Czł. Zarządu: Inż. K. Nower i inż. B. Irlicht.
5. Prok. kolekt. Karol Semiatycz.
6. Sp. Akc.

---

1. A. VI — 188. 21.VI. 1918 r.
2. **Hotel, Polonia - Palace** wł. **Konstanty hr. Przeździecki**, Warszawa, Al. Jerozolimskie 39.
4. Konstanty hr. Przeździecki. Dyr. Zarz. Henryk Kozieradzki, Marszałkowska 119.
5. Dyr. Zarz. Henryk Kozieradzki.

---

1. A. VI — 299. 16.XI. 1918 r.
2. **Cukiernia Krakowska Erazm Kleszcz i S-ka**, Warszawa, Marszałkowska 97-a.
4. Cukiernik Erazm Kleszcz, Wspólna 66, Ludwika Czarnecka z domu Kleszcz, Wspólna 66, wszyscy z Warszawy.
5. Reprez. Sp. E. Kleszcz, wyłącznie podp. samodzielnie.
6. Sp. firm. rozp. dział 9.IX.1918 r.

---

1. A. VII — 754. 21.IV. 1920 r.
2. Tow. firmowo - komandytowe **Brandel, Witoszyński i S-ka**, wł. inż. Stefan Twardowski, Warszawa, Grochowska 37/39.
4. Inż. Stefan Twardowski, Warszawa, Praga, Grochowska 37/39.

---

1. A. IX — 187. 23. XII. 1919 r.
2. Mleczarnia Nadświdrzańska, **Edmund Werner i Stanisław Dłużewski**, Warszawa, plac Saski 1. Filje: Nowy - Świat 11, Nowosenatorska 12. — Bracka 22. — Marszałkowska 153.
4. Obywatele ziemscy: Stanisław Dłużewski z majątku Dłużew i Edmund Werner z majątku Seroczyn pow. Siedlecki.
5. Do reprez. Sp. upoważniony jest wyłącznie Stan. Dłużewski.
6. Sp. firm. rozp .dział. 19.II.1919 r.

---

1. A. IX — 525. 27.II. 1920 r.
2. **„Znicz"** Polska wytwórnia gilz **Bronisław Szybowski i S-ka**, Warszawa, Marszałkowska 49.
4. Bronisław Szybowski w Warszawie, Hoża 56 i Mieczysław Kośmiński, Ogrodowa 63.
5. Jeden ze wspólników pod stemplem firmy.
6. Sp. firm. rozp. dział. 1.I.1920 r.

---

1. A. X. — 21. 3.III.1920 r.
2. Krajowa fabryka chemiczna **„Sidol" Max Sternhell**, Warszawa, Szeroka 4.
4. Kupiec Max Sternhell w Warszawie, Koszykowa 43.
5. Marek Muszkatel w Warszawie.

---

1. A. X — 640. 10.VII. 1920 r.
2. **Barański, Barcikowski i S-ka**, Warszawa, Zgoda 1. Handel importowo - eksportowy.
4. Stefan Barcikowski, Władysław Mieczysław Michniewicz, wszyscy z Warszawy, Józef Wacław Krauze z Łodzi.
5. Podp. 2-ch wspóln. łącznie.
6. Sp. firm. rozp. dział. 7.V.1920 r.

1. A. XI — 40. 24.VII. 1920 r.
2. **Frank Reddavay.** Siedziba w Manchesterze. Oddział, Warszawa, Królewska 39.
4. Frank Reddavay.
5. Inż. Stanisław Jakubowicz.

---

1. A. XI — 116. 21.VIII. 1920 r.
2. **Worms i S-ka.** Siedziba w Paryżu, Bulwar Hausmana 45. Oddział: Warszawa, Królewska 10.
4. Hipolit Worms, Henryk Goudhoux, Michał Goudhoux i Georges Majoux, wszyscy z Paryża.
5. Prokury udzielono Janowi Briule z Warszawy.
6. Sp. komandytowa rozp. dzał. 14.II.1881 r.

---

1. A. XII — 303. 5.VIII. 1921 r.
2. Przeds. budowl. **T. Czosnowski.** Warszawa, Ceglana 5.
4. Tadeusz Czosnowski i Michał Antoni Makowski.
5. Współwłaściciele samodzielnie.

---

1. A. XII — 369. 25.VIII. 1921 r.
2. **Roth Franciszek.** Warszawa, Wilcza 58. — Przedsiębiorstwo budowlane.
4. Tadeusz Roth, Warszawa.
5. Prokura samodz. Władysław Roth.

---

1. A. XII — 552. 29.I. 1927 r.
2. Przeds. Przemysłowo - Budowlane **Filleborn i Szyndler.** Warszawa, Wspólna 67.
4. Teofil Filleborn, Markowska 4. — Adolf Szyndler, Markowska 4, wszyscy z Warszawy.
5. Podp. każdy z osobna upoważ. pod stemplem firmy.
6. Sp. firm. rozp. dział. 29.I.1927 r.

---

1. A. XIV — 3. 19.VI. 1922 r.
2. **„Dzwon" Z. Pelczyński i H. Jeżewski.** Fabr. gilz papierosowych, Warszawa, Grochowska 1, dom własny.
3. Zł. 90.000.—
4. Zygmunt Pelczyński, Ordynacka 8. — Hilary Jeżewski, Grochowska 1.
5. Podp. obaj łącznie.
6. Sp. firmowa.

---

1. A. XVI — 40. 23.VI. 1923 r.
2. **Zygmunt Jarocki i S-ka, Sp. firm. komand.** Warszawa, Senatorska 11, Handel winami i spirytusem.
4. Wspóln. firm. Zygmunt Jarocki, Warszawa, Nowy - Świat 43.
6. Sp. firm. komand. Rozp. dział 2.XII 1922 r.

---

1. A. XVII — 382. 28.IV. 1924 r.
2. **Jan Niewęgłowski i S-ka,** dawn. Aptekarze Warsz. Niewęgłowski i S-ka, Warszawa, Koszykowa 33. — Fabryka Wód Mineralnych.
4. Jan Niewęgłowski — Marszałkowska 49, Stanisław - Jan Monasterski, Jagiellońska 32. Ludwik - Marjan Żelazko, Koszykowa 33, Antoni Grochowski, Bracka 23, wszyscy z Warszawy.
5. Podp. dwóch wspóln. łącznie.
6. Rozp. czyn. 13.XII.1923 r.

---

1. A. XIX — 166. 4.V. 1927 r.
2. Wytwórnia Rymarska Spółka Firmowa **L. Didier, S. Wojciechowski i S-ka** w Warszawie, Grzybowska 43.
3. Zł. 60.000.—
4. Ludwik Didier, Stanisław Wojciechowski i Artur Sowadski wszyscy z Warszawy. Zast. Henryk Miklaszewski.
5. Podp. 2-ch Zarz. łącznie.
6. Akt ogran. zezn. przed Not. Hulanickim w Warszawie, 24.IV.1927 r. za Nr. 907.

---

1. A. XXI — 82. 1.IV. 1926 r.
2. Skład Papieru i Drukarnia **Antoni Szuster,** Sp. z o. o., Warszawa, Ossolińskich 1.
3. Zł. 75.000.—
4. Wspólnicy: Adolf Sturm, Jadwiga Sturmowa i Władysław Machowski, wszyscy z Warszawy.
5. Wszelkie zobowiązania, umowy, weksle, pełnomocnictwa, akty notarjalne i hipoteczne podpisują dwaj wspólnicy łącznie. Czeki, pokwitowania, korespondencję podp. każdy ze wspólników samodzielnie.
6. Spółka firm. zezn. przed Not. Markiem Borkowskim w Warszawie na czas nieogr. 17.VII.1926 r. Rep. Nr. 774.

---

1. A. XXII — 427. 31.VIII. 1927 r.
2. Biuro Techniczno - Handlowe **„Przemysł",** Ordynacka 5, mieszk. 1.
4. Artur Jakubowicz.
6. Sp. firmowa istnieje od 1927 r.

---

1. A. XXII — 448. 22.IX. 1927 r.
2. **Władysław Uleniecki,** właść. **Kazimierz Koch,** Bielańska 6.
4. Właśc. Kazimierz Koch.
6. Firma jednoosobowa.

---

1. A. XXIII — 26. 9.XI. 1927 r.
2. Dom Handlowo - Ekspedycyjny **Bronisław Hirszbein i S-ka,** w Warszawie, Tłomackie 3.
3. Zł. 100.000.—
4. Bronisław Hirszbein, Henryk Radziejewski obaj z Warszawy.
5. Podp. każdy Zarz. samodzielnie.
6. Sp. firm. rozp. czyn. dn. 1.XI.1927 r.

DZIAŁ B.

1. B. I — 5. 29.III. 1917 r.
2. Towarzystwo Cukrowni i Rafinerji **„Gosławice".** Sp. Akc. Zgoda 15.
3. Zł. 4.080.000, akcyj 40.800.
4. Kazimierz Kwilecki, Antoni Rausch, Stanisław Mańkowski, Janusz Chrzanowski i Juljan Kraczkiewicz.
5. Uprawnieni do zastępowania dwaj członkowie Zarządu.
6. Zatwierdzone ukazem carskim z dn. 1.VIII 1911 r.

---

1. B. I — 7. 4.IV. 1917 r.
2. **Warszawskie Akcyjne Tow. Pożyczkowe na zastaw ruchomości.** Warszawa, Pl. Napoleona 2.
3. Zł. 625.000.—
4. Członkowie: Antoni Ożarowski, Marszałkowska 9, Teodor Galiński, Wspólna 47, Tadeusz Koszutski, Bracka 23, Wacław Koźniewski, Żórawia 7, wszyscy z Warszawy. Zastępcy członków: Stanisław Rzodkiewicz z Piaseczna, Bo-

lesław Cesarski z Warszawy, Koszykowa 24, Zygmunt Łypaczewski.
5. Zarządzają trzej członkowie zarządu lub ich zastępcy wspólnie.
6. Rozp. Ministra z dnia 28.I.1888 r.

---

1. B. I — 9. 27.IV. 1917 r.
2. **Tow. Akc. Pierwszej Warszawskiej Fabryki Palenia Kawy „Pluton"**, Żytnia 10.
3. Zł. 500.000; akcji 15.625.
4. Stanisław Hirszel, Stanisław Mitraszewski, Włodzimierz Cywiński, Adolf Sturm, Janina Michelisowa.
5. Edward Siedliński łączna prokura.
6. Zatwierdzone ukazem cesarskim z dn. 12.II 1914 r.

---

1. B. I — 10. 29.IV. 1917 r.
2. **Akcyjne Towarzystwo Mirkowskiej Fabryki Papieru.** Warszawa, Czackiego 18.
3. Zł. 4.000.000 — akcji 40.000.
4. Zarząd: Gustaw bar. Taube, Edward Natanson, Marjan Zakrzewski, Piotr Drzewiecki, Stanisław Krzeczkowski. Zastępcy: Józef Natanson, Ludwik Kronenberg.
5. Michałowi Terechowi udzielono prokury. Weksle, plenipotencje, umowy, czeki wymagają odpisów 2-ch członków Zarządu lub ich zastępców. Inne dokumenty ważne z podpisem jednego członka Zarządu lub zastępcy.
6. Zatwierdzone ukazem cesarskim dnia 29.VIII. 1874 r.

---

1. B. I — 11. 1.V. 1917 r.
2. **Towarzystwo Akcyjne Fabryki Cukru i Rafinerji „Michałów"**, Warszawa, Elektoralna 7.
3. Zł. 1.848.000. — Akcji 184.800.
4. Dyrektorowie: Michał Berson, Edward Berson, Aleksander Kraushar, Michał Lipiński, Michał Wawelberg. Zastępcy: Jan Godlewski i Herman Lewy.
5. Za Towarzystwo podpisują dwaj członkowie Zarządu: Michał Berson i Edward Berson.
6. Ukaz Najw. z dnia 21.VI.1885 r.

---

1. B. I — 12. 10.V. 1917 r.
2. **Zjednoczone Browary Warszawskie pod firmą: „Haberbusch i Schiele" Sp. Akc.** Warszawa, Krochmalna 59.
3. Zł. 6.000.000. — Akcji 60.000.
4. Jan Patzer, Brunon Mrożewski, Henryk Oppenheim. Zastępcy: Edward Schiele, Aleksander Schiele, wszyscy z Warszawy.
5. Tomasz Piętowski, Konstanty Pruszak, Wacław Czarkowski z prawem podpisu z jednym z członków Zarządu. Ważne akty i pap. pod. dwaj członkowie lub Dyrektor i zastępca.
6. Statut zatw. przez Min. Przemysłu i Handlu oraz Skarbu, ogł. w Monit. Polsk. Nr. 53 z dn. 7.III.1921 r.

---

1. B. I. — 19. 27.VIII. 1926 r.
2. **Warszawskie Tow. „Motor" Sp. Akc.** Warszawa, Marszałkowska 23. Wyrób farmaceutycznych preparatów, fabrykacja wód mineralnych, sztucznych i handel aptecznemi i t. p. artykułami.
3. Zł. 750.000. —
4. Dyrektorowie: Jan Rutkowski, Marszałkowska 23, Aleksander Ryl, Nowowiejska 32, Ferdynand Więckowski, Jerozolimska 39. Zastępcy: Władysław Kozłowski, Marszałkowska 23, Kazimierz Wenda, Nowosenatorska 6, wszyscy z Warszawy.
5: Podpisują dwaj dyrekt. łącznie.
6. Ukaz Najw. z dn. 26.XI.1899. Zmiany w Zarządzie następują na mocy aktów zezn. przed not. Dylewskim w Warszawie za Nr. 367 i 809.

---

1. B. I — 23. 21.VI. 1917 r.
2. **Towarzystwo Akcyjne Warszawskiej Fabryki Mebli Stylowych „Z. Szczerbiński i S-ka".** Warszawa, Dzielna 72 — fabryka, Pl. Małachowskiego 2 — magazyn i zarząd.
3. Zł. 1.750.000. —
4. Dyrektor i członek zarządu Zdzisław Szczerbiński. Członkowie Zarządu: Bogusław Roesner, Jerzy Szczerbiński. Zastępcy Członków Zarządu: Max Baender, Stanisław inż. Fedorowicz.
5. Wdowie Wandzie Bernsteinowej udzielono prokury. Podpisuje 2-ch członków Zarządu.
6. Akt sporządzony 12.III. 1903 r. Ustawa zatw. 14.XI. 1902 r.

---

1. B. I — 26. 7.VII. 1917 r.
2. **Tow. Zakładów Chemicznych „Strem" Sp. Akc.** Mazowiecka 7.
3. Zł. 3.750.000. — Akcji 300.000.
4. Rada Zarządzająca: Józef Birnbaum, Herman Ginsberg, dr. Józef Landau, Ludwik Spiess, Jerzy Meyer, dr. Aleksander Bernstein, Mieczysław Hertz, Henryk Barciński, Maurycy Salomon, Maksymiljan Kempner, Dr. Henryk Aschenasy. Dyrekcja: Dr. Józef Landau, Zgoda 12, Leonard Aronson, Mazowiecka 4, Ludwik Monitz, Królewska 35, Inż. Ludwik Dobrzyński, Nowogrodzka 58, Inż. Karol Ginsberg, Moniuszki 11.
5. Inż. Tadeusz Blum, Miodowa 3, Mieczysław Feilchenfeld, Koszykowa 31, Gustaw Sissle, Sienna 46, Maurycy Zimmerman we Lwowie, Józef Kahanek we Lwowie. Uprawnieni do zastępowania 2-ch członków Dyrekcji (Dyrektorów), lub jeden członek Dyrekcji łącznie z jednym członkiem Rady, lub z prokurentem. Spółka posiada udział we Lwowie.
6. Ukaz Cesarski 23.II. 1905 r.

---

1. B. I — 27. 7.VII. 1917 r.
2. **Tow. Akc. Fabryki Wyrobów Żelaznych Wł. Gostyński i S-ka.** Mokotowska 3.
3. rbl. 300.000. Zł. 1.200.000. — Kapitał zapasowy i amortyzacyjny 1.248.664.
4. Leopold Skulski, Władysław Gostyński, Zygmunt Dziewanowski, Wacław Bańkowski, Artur Ferenedrich, Zygmunt Jarocki, Stanisław Gostyński i Lucjan Gostyński.
5. Łącznej prokury udzielono: Franciszkowi Ziemińskiemu i Henrykowi Bretchnejderowi. Podpisuje 2-ch Członków Zarządu.
6. Ukaz Cesarski z dn. 20.XII. 1896 r.

---

1. B. I — 28. 7.VII. 1917 r.
2. **Tow. Akc. Budowy Maszyn i Urządzeń Sanitarnych „Drzewiecki i Jeziorański"**, Al. Jerozolimskie 71.
3. Zł. 600.000. — Akcji 600.
4. Dyrektorzy: Piotr Drzewiecki, Jan Jeziorański i Czesław Klarner. Zastępcy: Franciszek Bąkowski, Józef Skubalski i Wacław Bolajer.
5. Podpisuje 3-ch Dyrektorów.
6. Ukaz Cesarski z dnia 2.I.1914 r.

---

1. B. I — 39. 6.XII. 1917 r.
2. **Tow. Fabryki Machin i Odlewów K. Rudzki i S-ka.** Fabryczna 3.
3. Zł. 4.320.000. — Akcji 86.400.

4. Stanisław Lubomirski, Antoni Gintowt, Mieczysław Hofman, Andrzej Wierzbicki, Antoni Wysocki, Stanisław Wierzbicki, Marjan Zakrzewski. Dyrektor Zarządzający: Gustaw Włodek.
5. Podpisuje dwóch Członków Zarządu.
6. Ukaz Cesarski z dn. 20.XI. 1892 r.

---

1. B. I — 41. 5.I. 1918 r. i 4.VII. 1927 r.
2. **Towarzystwo Warszawskie Oczyszczania i Sprzedaży Spirytusu „Rektyfikacja Warszawska" Sp. Akc.** Warszawa, Dobra 48/50.
3. Zł. 2.400.000 — podziel. na 60.000 akcji, z których 6.000 imiennych i 54.000 na okaziciela.
4. Prezes Zarządu: Kazimierz Skarżyński. Zast. Prezesa: Leonard Tallen-Wilczewski. Członkowie Zarządu: Jan Czarnowski, Symforjan Ksawery Drewnikowski, Aleksander Grobicki, Stef. Suryn, Zbign. hr. Żółtowski. Dyr. Zarządzający: Stefan Dobrowolski.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Statut Spółki zatw. został ukazem cesarskim z 16.IV.1886 r.

---

1. B. I—45. 4.II. 1918 r.
2. **Tow. Akc. Zakładów Ceramicznych „Dziewulski i Lange".** Warszawa, Rysia 1.
3. Rbl. 1.200.000. —
4. Piotr Dąbkowski, Leonard Tallen-Wilczewski, Władysław Heinrich. Zastępcy: Stanisław hr. Łubieński, Leonard Tallen-Wilczewski, wszyscy z Warszawy.
5. Tow. Akc. Ustawa zatw. Ukazem Cesarskim z dn. 24.IV 1898 r.

---

1. B. I—49. 18.II. 1918 r.
2. **Tow. Akc. Zakł. Górn. Hutn. i Fabryk „Staporków".** Mazowiecka 7.
3. Zł. 2.250.000 — 45.000 szt. akcji po 50 zł.
4. Prezes: Jan Lilpop senior, Mieczysław Hofman, Jerzy Komorowski, Stanisław Kosiewicz, Jerzy Lipowski, Jan Lilpop junior, Stanisław Świderski.
5. Karol Dudziński — prokurent.
6. Spółka Akcyjna. Ustawa zatwierdzona Ukazem Cesarskim z dn. 28.VII. 1909 r. Zakłady istnieją od 1738 r. Spółka Akcyjna od 1912 r.

---

1. B. I—51. 27.II. 1918 r.
2. **Tow. Akc. Przechowania i Transportowania Mebli i Towarów z udzielaniem pożyczek „A. Wróblewski i S-ka".** Warszawa, Trębacka 13.
3. Zł. 600.000. — Akcji 12.000.
4. Zarząd: Ludwik Drzewiecki, Tadeusz Wróblewski, Józef Zawadzki. Zastępcy: Adolf Wróblewski i Wiesław Drzewiecki.
6. Ustawa zatw. Ukazem Cesarskim z dn. 16.XII. 1909 r.

---

1. B. I—53. 27.II. 1918 r.
2. **Towarzystwo Akcyjne Manufaktury Drezdeńskich Tiulu, Koronek i Firanek** w Warszawie, Górczewska 14.
3. Zł. 1.200.000. — Akcji 2.000.
4. Feliks Krusche (Prezes), Karol Ender, Maurycy Poznański.
5. Wszelkie zobowiązania podpisują dwaj Członkowie Zarządu łącznie.
6. Usctawa zatw. 3.XII.1898 r.

---

1. B. I—66. 15.VI. 1918 r.
2. **Towarzystwo Fabryk Portland Cementu „Wysoka" Sp. Akc.** Zarząd: w Warszawie, Mazowiecka 7.
3. Zł. 6.000.000 — 60.000 sztuk akcji po Zł. 100.
4. Prezes: Dr. Paweł Minkowski. Vice-Prezes: Bernard W. Holenderski. Czł. Zarz.: Inż. Antoni Eiger, Diana Eigerowa, Profesor Dr. Marjan Eiger, Adwokat Jakób Kroll, Józef Kroll. Zast. Czł. Zarz.: Jakób Eiger, Adw. Dr. Jan Przeworski, Jan Wyganowski.
5. Marjan Cederbaum, Stefan Czerwiński, Konstanty Mirecki.
6. Statut Spółki zatw. ukazem cesarskim z dn. 18/31 sierpnia 1908 r.

---

1. B. I—67. 15.VI. 1918 r.
2. **Tow. Akc. „Fr. Karpiński"** w Warszawie, Wolność 9.
3. Zł. 350.000. — Akcji 16.000.
4. Dyrektor: Franciszek Karpiński. Zastępca: Dr. Roman Skowroński, Wiktor Rozpędzikowski. Wit. Zdankowski, wszyscy z Warszawy. Podpisuje 2-ch Członków Zarządu.
6. Ustawa zatw. Ukazem Cesarskim.

---

1. B. I—69. 17.VII. 1918 r.
2. **Tow. Zakładów Metalowych B. Hantke w Warszawie Sp. Akc.** Warszawa, Srebrna 9.
3. Zł. 10.000.000. — Akcji 10.000.
4. Leopold Wellisz, Jerzy Kramsztyk, Jan Kroeger, Konstanty Mikulski.
5. Podpisują 2-ch Członków Zarządu.
6. Tow. Akc. Ustawa zatw. Ukazem Carskim 19.XI.1882 r.

---

1. B. I—70. 17.VII. 1918 r.
2. **Akcyjne Towarzystwo Przemysłowe Zakładów Mechanicznych Lilpop, Rau i Loewenstein** w Warszawie—Wola, Bema 65.
3. Zł. 9.300.000. — Akcji 372.000.
4. Władysław Kiślański, Szymon Neuman, Andrzej Rotwand. Zastępcy: Ignacy Radziszewski, Stanisław Brun, Oskar Saenger, Jerzy Komorowski. Dyrektorzy: Wacław Woszczyński i Józef Zaporski, wszyscy z Warszawy.
5. Podpisuje 2-ch Członków Zarządu.
6. Tow. Akc. Ustawa zatw. Ukazem Carskim 8.IX. 1873 r.

---

1. B. I—72. 18.VII. 1918 r.
2. **Sp. Akc. Werner, Cyrański i S-ka.** Warszawa, Solec 41.
3. Zł. 625.000. —
4. Józef Werner, Feliks Cyrański, Jan Kotowski, Alfred Kotowski, wszyscy z Warszawy.
5. Podpisuje 2-ch Członków Zarządu.
6. Tow. Akc. Ustawa zatw. Ukazem Carskim 14.II.1912 r.

---

1. B. I—76. 23.IX. 1918 r.
2. **Akcyjne Towarzystwo dla Handlu Towarami Włóknistemi „Bławat".** Sienna 16.
3. Zł. 103.680. — Akcji 6.480.
4. Aleksander Gąsiorowski, Eugenjusz Klikar i Józef Kaniewski.
5. Podpisuje 2-ch Członków Zarządu.
6. Ukaz Cesarski z dnia 5.IV.1914 r.

---

1. B. I—78. 23.IX. 1918 r.
2. **Towarzystwo Ubezpieczeń „Przezorność" Sp. Akc.** Pl. Małachowskiego 4.
3. Zł. 1.237.500 — akcji 49.500.
4. Rada Zarządzająca: 12 członków. Dyrektorzy: Józef Zaleski i Zdzisław Frelich.
5. Dokumenty z kórych wypływa zobowiązanie dla Towarzystwa podpisuje dwóch Członków Rady Zarządzającej wzgl. jeden z Rady Zarządzającej i jeden z Dyrektorów; Korespondencje podpisuje Dyrektor.
6. Statut z dnia 26.VIII.1922 r.

---

1. B. I—82. 27.XII. 1885 r.
2. **Spółka Akcyjna Wielkich Pieców i Zakładów Ostrowieckich.** Warszawa, Ujazdowska Nr. 51.

3. Zł. 12.000.000. — Akcji 240.000 á Zł. 50 każda.
4. Zarząd: Karol Wilhelm Scheibler, Tadeusz Popowski, Antoni Wieniawski, Henryk Rupé, Antoni Ponikowski, Kazimierz Chrzanowski, Edward Neusester, Ludwik Frére, Ferdynand Germanés, Tadeusz Karszo-Siedlewski, Wacław Dąbrowski, Andrzej Zalewski.
5. Prokurenci: Edward Zienkiewicz, Robert Przybyłowicz, Teodor Geritz. Do zastępowania firmy uprawnieni są 2-ch czł. Zarządu.
6. Statut Spółki ogłoszony w Monit. Polsk. Nr. 167 z dn. 26 lipca 1923 r.

---

1. B. I—83. 19.X. 1918 r.
2. **Bank Towarzystw Spółdzielczych Sp. Akc.** Warszawa, Jasna 1. — Oddział Miejski; Krak.-Przedmieście 17. — Oddział w Wilnie, Mickiewicza 29.
3. Kapitał zakładowy Zł. 2.500.000. — Kapitał zapasowy Zł. 116.448.620, akcji 25.000 sztuk.
4. Dr. Antoni Rząd, Wł. Heinrich. Członkowie Rady: Zygmunt Chrzanowski, Wm. Młynarski, Ig. Hordliczka, Stan. Utraszewski, Gabryel Jeżewski, Wiktoryn Kosmowski, Stan. Majewski, Bol. Markowski, Wit. Mroziński, Józef Pogorzelski, Bol. Szkopowski, Tad. Sulowski i St. Mitraszewski.
6. Tow. Akc. Ustawa zatw. Ukazem Carskim z dn. 6-IV-1909 r.

---

1. B. I—89. 30.XI. 1918 r.
2. **Towarzystwo Akcyjne Wyrobu i Sprzedaży Maszyn i Narzędzi Rolniczych i Przemysłowych oraz Handel Produktami Rolnemi i Przemysłowemi „Tadeusz Kowalski i A. Tryiski"**, Warszawa, Miodowa 6.
3. Zł. 630.000. —
4. Dyrektorowie: Ludwik Tryiski, Janina Zakrzewska, Mścisław Godlewski, Zbigniew Tryiski i Piotr Strzeszewski, wszyscy z Warszawy.
5. Prokurenci: Ludwik Knycer, Władysław Otwinowski. Podpisują: Dyr. L. Tryiski sam lub dwóch prokurentów łącznie.
6. Tow. Akc. Ukaz Carski 31.XII.1904 r.

---

1. B. I—116. 23.VIII. 1927 r.
2. **Bank Kredytu Hipotecznego Sp. Akc.** Warszawa, Trębacka 11.
3. Zł. 2.000.000. —
4. Dyrekcja: Dr. Józef Fränkel, Wacław Nassalski.
5. Prokurent: Zygmunt Idzikowski.
6. Sp. Akc. zatw. przez Min. Przemysłu i Handlu 8.I. 1919 r. opubl. w Dz. Praw PP. 24.II. 1919 r.

---

1. B. I—123. 3.IX. 1919 r.
2. **„Be-Te-Ha", Biuro Techniczno-Handlowe i Skład Maszyn** Warszawa, Pl. 3-ch Krzyży 3.
3. Zł. 100.000. — Udziałów 5.000.
4. Zarządca Sp. Stanisław Iglicki, Eust. Krause.
5. Inż. Erich Zimmermann prokurent.
6. Sp. z o. o. Akt. organ. zezn. przed Not. Barem w Warszawie 19.VI. 1923 r. Nr. 1032 na czas nieogr.

---

1. B. I—129. 4.IX. 1919 r.
2. **Spółka Akcyjna Drzewnego Przemysłu i Handlu.** Obożna 7.
3. Zł. 600.000. — Akcji 60.000.
4. Michał Jastrzębski, Stanisław Massalski, Władysław Żeleński, Michał hr. Komorowski, Stanisław Godlewski.
6. Dziennik Praw 5.II. 1919 r.

---

1. B. I—145. 12.IX. 1919 r.
2. **Towarzystwo Akcyjne Ubezpieczeń „Vita"**, Pl. Napoleona 3.
3. Zł. 500.000. —
4. Dyr. zarz.: Edward Missuna. Dyrektor: Stefan Gelg, obaj z Warszawy. Podp. dwóch Członków Zarz. i kontrasygnuje dyrektor zarz.
6. Tow. Akc. Statut zatw. przez Szefa Administracji przy Jeneral Gubernat. w Warszawie. Akt organ. zezn. przed not. Zborowskim w Warszawie 26.VI. 1919 r. za Nr. 1078.

---

1. B. II—167. 25.IX. 1919 r.
2. **Akc. Tow. „Elektryczność"**, Czackiego 18.
3. Zł. 2.880.000. — Akcji 28.800.
4. Prezes Zarządu: Edward Natanson. Członkowie Zarządu: Henryk Konic, Ludwik Kronenberg, Kazimierz Natanson, Andrzej Rotwand. Zastępcy: Józef Jaworski, Maksymiljan Rappel, Jan Wyganowski.
6. Ukaz Cesarski z dn. 29.III. 1896 r.

---

1. B. II—171. 27.IX. 1919 r.
2. **Spółka Akcyjna Towarzystwo Ubezpieczeń „Piast"**, Marszałkowska 124.
3. Zł. 1.000.000. — Udziałów 100.000.
4. Zarząd: Henryk Baryłski, Fr. Benesz, L. Kopytowski, S. Barciński, St. Watraszewski, G. Rosenblum, A. Frigyessy.
6. Dziennik Praw Nr. 14. 1919 r.

---

1. B. II—180. 6.X. 1919 r.
2. **Restauracja p. f. „Wróbel", Sp. z o. o.** Warszawa, Mazowiecka 14.
3. Zł. 27.200 — udziałów 34 á 800 zł.
4. Zarząd: Prezes: Wincenty Łukowski. Wiceprezes; Grzegorz Szajda. Skarbnik: Antoni Jamiołkowski. Członkowie: Franciszek Kłodnicki, Jan Drozdowski.
5. Zobowiązania wekslowe podp. 2-ch Członków Zarządu.
6. Sp. z o. o. zawarta na mocy aktu zezn. przed Not. Cybulskim w Warszawie 2.VII. 1919 r. za Nr. 799.

---

1. B. II—217. 7.XI. 1919 r.
2. **Spółka Akcyjna Dom Handlowo-Przemysłowy Franciszek Fuchs i Synowie.** Warszawa, Miodowa 18.
3. Zł. 2.400.000. — Akcji 4.800.
4. Franciszek Fuchs, Stanisław Fuchs, Stefan Fuchs, Alfred Ramisch i Edward Simmler.
5. Prokura: Marcin Mikucki.
6. Not. Wasiutyński 15.X. 1919 r. Nr. 2425 Dziennik Praw P. P. 13.VIII. 1919 r.

---

1. B. II—226. 14.XI. 1919 r.
2. **Tow. Fabryki Portland Cementu „Łazy" Sp. Akc.**
3. Zł. 2.400.000. — Akcji 240.000.
4. Zarząd: Adam Piędzicki, Konstantyn Tymieniecki, Leonard Tallen Wilczewski, Jan Reinstein, Władysław Heinrich. Zastępcy: Władysław Ciechanowiecki, Zbigniew Sokołowski.
6. Akt organizacyjny zeznany przed Not. Wasiutyńskim 31.V. 1898 r. za Nr. 519.

---

1. B. II—227. 15.XI. 1919 r.
2. **Warszawska Fabryka Biszkoptów, Stanisław Fuchs, Sp. Akc.** Nowolipie 80.
3. Zł. 540.000. — Akcji 5.400.
4. Stefan Brun, Stanisław Fuchs, Aleksander Kozłowski, Karol Olszowski, Andrzej Rotwand, Józef Werner, Stefan Fuchs.
5. Prokura: Jan Rejewski.
6. Not Zborowski 16.V. 1919 r. Nr. 827. Dziennik Praw P. P. 14.III. i 2.VII. 1919 r. Nr. 3 i 18.

---

1. B. II—235. 22.VI. 1921 r.
2. **Zdroje Polskie Sp. Akc.** Warszawa, Piękna 2.
3. Zł. 100.000. — Akcji 10.000 po 10 zł.
4. K. Chodorowski, Dr. L. Dydyński, Prof. S. Dzierzgowski, W. Kryński, H. Skarżyński.
6. Statut zatw. 8.II. 1921 r. ogł. w Monit. Polsk. 10 marca 1921 r. Nr. 56.

1. B. II — 245. 26.XI. 1919 r.
2. **Warszawskie Towarzystwo „Żelazo"**, Sp. z o. o., Sienna 45.
3. Zł. 5.000. — Udziałów 500.
4. Zarząd: Anzelm Fadenhecht.
6. Not. Landau 18.VI.1919 r. Nr. 534.

---

1. B. II — 261. 12.XII. 1919 r.
2. **Spółka Akcyjna Handlu Ziemiopłodami**, Kopernika 30.
3. Zł. 800.000. — Akcji 40.000.
4. Zarząd: Zygmunt Chrzanowski, Stanisław Śliwiński, Janusz Machnicki, Jerzy Gościcki, Antoni Wieniawski, Feliks Sommer, Lucjan Kołudzki, Stanisław Jasiukowicz, Witold Maringe. Dyrektor Zarządzający Janusz Machnicki.
5. Romanowi Pietruszewskiemu udzielono prokury.
6. Not. Wasiutyński 10.X.1919 r. Nr. 2383. Dziennik Praw P. P. 23.VI.1919 r. Nr. 17. Dz. II.

---

1. B. II — 262. 12.XII. 1919 r.
2. **Tow. Akc. Fabryki Maszyn Bracia Geisler, Okolski i Patsche**, Warszawa, Leszno 128.
3. Zł. 560.000.— akcji 1.600.
4. Dr. Andrzej Zawadzki, Inż. Wacław Gąsior, Inż. Faustyn Rasiński, Inż. Jan Wilga.
5. Dyrektor Zarządzający: Inż. Emeryk Hanicki.
6. Notar. Bierzyński 22.II.1922 r. Nr. 3241.

---

1. B. III — 306. 24.I. 1920 r.
2. **Dom Towarowy, Bracia Jabłkowscy**, Sp. Akc., Bracka 25.
3. Zł. 3.000.000. — Akcji 300.000.
4. Zarząd: Robert Geyer, Piotr Strzeszewski, Piotr Drzewiecki, Leon Herbst, Victor Hauser, Józef Jabłkowski, Franciszek Lilpop, Alfred Luxenburg, Konstantyn Tymienieck', Dr. Witold Borkowski.
5. Prokurenci: Leon Zieliński, Gustaw Grams, Franciszek Annert, Bronisław Jabłkowski, Feliks Laskowski, Władysław Solski.
6. Not. Światopełk - Zawadzki dn. 24.V.1913 r. Nr. 602. Ukaz Cesarski z dn. 15.III.1913 r.

---

1. B. III — 314. 28.I. 1920 r.
2. **Informacja Prasowa Polska**. Sp. z ogr. odp. Bracka 5.
3. Zł. 8.000. — Udziałów 400.
4. Stanisław Jarkowski i Józef Betz.
6. 30.XII.1926 r.

---

1. B. III — 316. 30.I. 1920 r.
2. **Sp. Akc. Fabryki Wagonów „Wagon"**, Ostrów Poznański.
3. Zł. 2.000.000. — Akcji 20.000.
4. Zarząd: Inż. Antoni Lewalski, inż. Zygmunt Jasiński, Jan Armółowicz, Dr. Henryk Aschkenazy, prof. Dr. W. Chrzanowski, inż. W. Gerlicz, Dr. K. Hącia, Dr. N. Loewenstein, inż. P. Peterek, E. Pompa, St. Rowiński, Dr. M. Szarski, inż. E. Zieleniewski. — Dyrekcja: inż. J. Głębocki, inż. E. Teodorowicz.
6. Not. Wyganowski 15.XII.1919 r. Nr. 1053.

---

1. B. III—318. 31.I. 1920 r.
2. **Bank Zjednoczonych Ziem Polskich, Sp. Akc.** Warszawa, Pl. Napoleona 7.
3. Zł. 3.626.700. — Akcji 36.267.
4. Rada: Prezes — Stanisław Ks. Lubomirski. Członkowie: Angelo Ara, Wadysław hr. Jezierski, Józef Lossow, Adam Pędzicki, Adolf Rossi, Michele Schwefelberg, Dr. Leopold Starzewski, Stefan Suryn, Edward Wendorff. Dyrekcja: Dyrektor Naczelny Dr. Henryk Kaden. Dyrektorowie: Antoni Gintowt, Bolesław Pawlikiewicz, Vice-Dyrektorowie: Aleksander Urbanowski, Zygmunt Zieliński.
5. Prokura: Za Centralę: Janina Samczyńska, Włodzimierz Wróblewski, Anna Szelągowska, Jan Chruszczyński.
   Za Oddziały: Józef Mucharski, Jerzy Betley, Mieczysław Czyżewski, Henryk Jastrzębowski, Marjan Kazimierz Majewski, Tadeusz Niemojewski, Dr. Władysław Geppert, Wiktorja Nowińska, Witold Kulikowski, Jan Pawłowicz, Stefanja Nerlichówna.
6. Statut Banku opublikowany w Monit. Polskim Nr. 269 z dn. 10 Grudnia 1919 r.

---

1. B. III—322. 3.II. 1920 r.
2. **Polskie Towarzystwo Radiotechniczne (P. T. R.) Sp. Akc.** Narbutta 29.
3. Zł. 600.000. — Akcji 60.000.
4. Prezes Zarządu: Jan Zagleniczny, Vice-Prezes Stanisław ks. Lubomirski i Henryk Kolberg. Członkowie Zarządu: Bronisław Barylski, Julian Dąbrowski, Felicjan Karśnicki, Szymon Landau, Roman Rudniewski, Henryk Szampanier. Gen. pełnomocnictwo posiada Dyrektor Zarządzający Tadeusz Nowiński.
6. Not. Wiśniakowski 3.I. 1920 r. Nr. 9 Monit. Polski z dn. 15.XII. 1919 r. Nr. 273.

UWAGA: Powyższa firma została w r. b. zreorganizowana i powiększona. Nosi obecnie tytuł „Polskie Zakłady Marconi" Sp. Akc. Kapitał now. T-wa wynosi 2.200.000 wraz z pożyczką oblig. 3.400.000.

---

1. B. III—334. 13.II. 1920 r.
2. **Towarzystwo Naftowe „Limanowa" Sp. z o. o.** Jerozolimska 33.
3. 20.025.000. — Udziałów 1.068.
4. Jean Claude Ducloc i Marceli Gascheau, André Brisson, Jan York, August Fastout. Jan Ferze.
5. Karol Strohl, Karol Marty, Willy Zähner, Piotr Bailly, Jakób Besse, Tadeusz Kropaczek, Henryk Kropaczek.
6. Not. Kostecki 19.I. 1920 r. Nr. 602.

---

1. B. III—354. 26.II. 1920 r.
2. **Bank Międzynarodowy** w Warszawie, Sp. Akc. Ś-to Krzyska 25.
3. Zł. 1.000.000. — Akcji 2.000 po zł. 500.
4. Dyrekcja: M. Badior, E. Narzymski, W. Szwanke i R. Sznee.
5. Prokurenci: P. Kitalla, F. Haeberle, A. Modre i A. Zager.
6. Statut zatw. przez Min. Skarbu oraz Handlu i Przemysłu dn. 8 lipca 1919 r.

---

1. B. III—378. 28.XII. 1925 r.
2. **Tow. Akc. Fabryk Ołówków St. Majewski i S-ka.** Zarząd: Wspólna 10.
3. Zł. 1.120.000. — Akcji 32.000.
4. Zarząd: ks. Michał Woroniecki, Stanisław Jan Majewski, Józef Zaborski, Karol Kozłowski, Leszek Majewski, Adam Fijalski i Władysław Jelski.
6. Not. Wasiutyński 16.XII. 1899 r. Nr. 1335.

---

1. B. III—383. 19.III. 1920 r.
2. **Sp. Akc. „Kraj" Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych, dawn. Alfred Vaedtke w Kutnie.** Warszawa, Chmielna 26.
3. Zł. 500.000. — Akcji 20.000.
4. Stanisław Jan Okolski, Maksymiljan Wizel, Antoni Jurkowski, Kazimierz Ambrożewicz, Wacław Brun, Mieczysław Myśliński, Piotr Bissenik.
5. Piotr Bissenik.
6. Not. Wiśniakowski 29.I. 1920 r. Nr. 100 Monit. Polski z dn. 6.II.1920 r. Nr. 29.

---

1. B. III — 392. 27.III. 1920 r.
2. **Tow. Handlowo - Przemysłowe L. Orłowski, J. Rogowicz i S-ka**, Sp. z o. o., Królewska 8.
3. Zł. 40.000. — Udziałów 1.000.
4. Lucjan Orłowski, Jan Rogowicz, Bronisław Zawadzki.
6. Not. Staniszewski 27.II.1920 r. Nr. 488.

1. B. III — 406. 7.IV. 1920 r.
2. **Tow. Akc. Cukrowni Krasiniec**, Beduena 1.
3. Zł. 1.440.000. — Akcji 9.600.
4. Andrzej Rotwand, Tadeusz Gebethner, Władysław Żórawski, Stanisław Grzybowski, Rafał Alfred Rafałowicz, Antoni Ostroróg - Wolski.
6. Not. Landau 30.XII.1911 r. Nr. 1816.

---

1. B. III — 408. 7.IV. 1920 r.
2. **C. Hartwig, Sp. Akc.** Poznań, Towarowa 15/20. Zadaniem przedsiębiorstwa jest: ekspedycja wodna i lądowa, magazynowanie, handel towarami i ubezpieczenie.
3. Zł. 2.000.000.— rezerwy, Zł. 1.600.000,— Kapitał akcyjny podzielony na 40.000 akcji po Zł. 50.— każda.
4. Jedynym czł. Zarz. Sp. jest kupiec Bolesław Weber z Poznania.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. 13.I.1919 r. opubl. w Nr. 12 Monitora Polskiego z dn. 15.I.1920 r. Akt. organ. zezn. przed Not. Cichowiczem w Poznaniu 13.I.1919 r.

---

1. B. IV — 415.
2. **Standard - Nobel w Polsce Sp. Akc.**, Warszawa, Al. Jerozolimskie 57. Przemysłowo - Handlowa.
3. Zł. 23.400.000.—
4. Prezes: Leigh Ballenberg. Członkowie: Bohdan Skibiński, Ludwik Włoczewski, Karol Bohdanowicz i Alfred Lewandowski.
5. Prokura: p.p.: Inż. Wacław Bóbr, Henryk Dobrzański, Inż. Henryk Salomon de Friedberg, Duke W. Haydon, dr. Włodzimierz Mostowski, Maurice Pate., Teofil Smotrycki i Teodor Umbeck.
6. Statut zatw. przez Ministrów Przem. i Handlu oraz Skarbu w dniu 7 grudnia 1926 roku.

---

1. B. IV — 432. 21.IV. 1920 r.
2. **Polska Składnica Pomocy Szkolnych Sp. Akc.** Nowy - Świat 33.
3. Zł. 150.000.—
4. Henryk Rygier, Jan Dąbkowicz, Jan Muszkowski, Józef Wegner i Kazimiera Zarzecka.
5. Anna Keller.
6. Zatw. przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu 19.II.1919 r.

---

1. B. IV — 452. 5.V. 1920 r.
2. **Bank Handlu Zagranicznego w Warszawie Sp. Akc.** Warszawa, Marszałkowska 142.
3. Zł. 1.000.000. — Akcji 40.000 á 25 zł.
4. Dyrekcja: Samuel Elbinger, Leon Kirszenberg i Herman Cejtlin. Rada: Aleksander Bojarski (Prezes), Filip Ascher, Władysław Braunstein, Teofil Osiński, Stefan Ossowiecki, Mikołaj bar. Tiesenhausen i Jerzy Wolanowski.
5. Jan Bankowski i Marek Rechnic.
6. Akt organ. Nr. 498 z dn. 2 kwietnia 1920 r. Not. W. Paszkowski. Statut pierwotny Monit. Polski z dn. 22.I.1920 r. Nr. 17. Statut nowy Monit Polski z dn. 22.II.1927 r. Nr. 42.

---

1. B. IV — 461. 12.V.1920 r.
2. **Angielska Sp. Akc. Zjednoczona Korporacja Bałtycka** (United Baltic Corporation, Limited) Nowy Świat 24.
3. (funty ang.) 1.000.
4. Zarząd: Norman John Francis Leggett.
6. Nr. 263 Monit. Polski z dn. 19.XI.1923 r.

---

1. B. IV — 477. 28.V. 1920 r.
2. **Pszczyńskie T-wo Handlowe Sp. z o. o.**, Natolińska 13.
3. Zł. 200.000 — udziałów 200 całkow. wpłac.
4. Zarząd: Arwed Pistorus, Stanisław Loewenstein, Michał Wolski, Paweł Schlauski, Alfred Herholz i Maks Jenkner. Alojzy Czajer.
6. Akt Nr. 375. 16.III.1920 r. Raykowski. Akt Nr. 3288 9.IV. 1920 r. Not. Karpiński.

---

1. B. IV — 496. 8.VI. 1920 r.
2. **Warszawska Spółka Akcyjna Budowy Parowozów**, Kolejowa 57.
3. Zł. 2.500.000 — akcji 100.000.
4. Dr. Poweł Hellperin, Dr. Henryk Asckenazy, Dyrektor Ludwik Frere, Inż. Ludwik Zagórny - Marynowski, Inż. Antoni Lewalski, Prof. Zygmunt Sochacki, Dr. Marcin Szarski, Dyrektor Jan br. Ringhoffer, Dr. Kazimierz Zaczek, Jan Zagleniczny.
5. Dyrektorowie wyposażeni w prokurę: Inż. Adam Walewski, Inż. Zygmunt Rytel.
6. Akt Nr. 923 20.V.1920 r. Not. Muśnicki Nr. 90 Monit. Polski z dn. 20.IV.1920 r.

---

1. B. IV — 522. 23.VI.1920 r.
2. **Elektrownia Okręgowa w Pruszkowie Sp. Akc.**, Warszawa, Marszałkowska 94.
3. Zł. 2.500.000 — akcji 500.000, całkowicie wpłacone.
4. Dyr. Zarz. K. Straszewski. Rada Zarządzająca Spółki: Bronisław Barylski, Piotr Drzewiecki, Kazimierz Gaycza, Wiesław Gerlicz, Percy Horsfall, Raymond E. Hubbard, Dr. Henryk Kaden, Szymon Landau, Marian bar. Manteuffel, Janusz Regulski, Kazimierz Straszewski, Tadeusz Sułowski i Edward Tempel.
5. Prokurenci: Kazimierz Wolff, Henryk Tarnowski i Tadeusz Marczewski.
6. Akt Nr. 1073 z dn. 22.IV.1920 r. Not. Kosiński, Monit, Polski Nr. 16 z dn. 21.I.1920 r.

---

1. B. IV — 541. 30.VI. 1920 r.
2. **Spółka Wydawnicza „Rzeczpospolita"**, Sp. z o. o., Szpitalna 12.
3. Zł. 100.000.—
4. Wojc. Korfanty, Józef Chaciński, Leon Mikołajczak Dyr. Spółki ks. Gąsiorowski — poseł.
6. Not. Walery Roman.

---

1. B. IV — 562. 6.VII. 1920 r.
2. **Ziemski Bank Kredytowy** Tow. Akc. we Lwowie. Oddział w Warszawie, Marszałkowska 151.
3. Zł. 3.000.000.— akcji 120.000 po Zł. 25.—
4. Dyr. Centrali: Dyr. Naczelny Dr. Maksymiljan Liptay, Dyrektorowie: Dr. Zdzisław Próchnicki, Władysław Starkiewicz, Benjamin Kriss, Roman Zaborski, Kierownicy Oddziału w Warszawie: Władysław Starkiewicz i Dr. Wiktor Osuchowski—prokurzysta Oddziału Mieczysław Tucki.
5. Firmę Oddziału podpisuje dwóch członków Zarządu Oddziału albo jeden z nich łącznie z prokurzystą lub jednym z Dyrektorów Centrali.
6. Statut Tow. Akc. zatw. przez Namiestnictwo Gal. w imieniu Austr. Min. Spr. Wewn. 10/12 1909 L. 39835, oraz zmiany zatw. przez Tymcz. Kom. Rządu we Lwowie 11/I 1919 L. 27/W. A. i przez Min. Skarbu 25/II 1920 Nr 12643/20.4/XII, 1921 Nr. 20844/21, 8/III.22 Nr. DK/III/721/22, 8/8.24 DOP. 5108/III, 5/6 i 6/6.25 DOP/4705 i 505/III wreszcie 26/8.27. DOP. 5131/III.

---

1. B. IV — 565. i B. XXXI — 5.000.
2. **Zakłady Przemysłowe „Weneda" Szymański, Kurowski i S-ka**, Sp. z ogr. odp., Kopernika 5.

3. Zł. 75.000 (pełnowartościowych).
4. Zarząd: Józef Dzierzbicki, Stefan de Holtorp, Zbigniew Arnd, Teodor Suck i Marjan Holtorp.
6. Akt Nr. 483 1.III.1920 r. Not. Hulanicki.

---

1. B. IV — 595. 20.VII. 1920 r.
2. **Akcyjne Towarzystwo Zjednoczonych Fabryk Lamp, Palników i Wyrobów Metalowych „Metallamp".** Warszawa, Królewska 23.
3. 1.000.000 rb. całkowicie wpłac.
4. Zarząd: Maks Gurewicz, Adolf Gurewicz, Maurycy Flaum, Jerzy Meyer ,Henryk Szampanier, Maksymiljan Wizel, Maks Brandt.
6. Akt Nr. 2526 15.VI.1899 r. Not. Olszewski.

---

1. B. IV — 609. 9.IV.1926 r.
2. **Tow. Akc. Fabryki Oblć Papierowych i Papierów Kolorowych „J. Franaszek",** Warszawa, Wolska 41.
3. Zł. 2.499.000—akcji 7.000.
4. Stanisław Franaszek, Józef Krauze i Zdzisław Pajewski.
5. Prokurenci: Kazimierz Franaszek, Kazimierz Cholewicki.
6. Tow. Akc. Statut zatw. przez Ukaz Carski 27.VI.1908 r.

---

1. B. IV—619. 21.VIII.1927 r.
2. **Tow. zakładów, przędzalni bawełny, tkalni i bielarnia „Zawiercie"** Sp. Akc. Fabryka w Zawierciu. Siedziba Zarządu w Warszawie, Nowy - Świat 7.
3. Kapitał Zł. 8.910.000— akcji 148.500— po Zł. 60.—
4. Prezes — Władysław hr. Wielopolski, wiceprezes — Piotr Drzewiecki. Główny Dyrektor Zarządzający Stan. Szymański. P. Drzewiecki i L. M. Ginsberg — Dyrektorowie Zarządzający. Wszyscy wymienieni są Członkami Zarządu. Dyr. Adm. S. Wesołowski, H. Arnstein, A. Kuncewicz i R. Świetliński.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. przez Ukaz Carski 25.VI.1877 r.

---

1. B. IV—620. 5.VIII.1920 r.
2. **Tow. Akc. Fabryki cukru i rafinerji „Józefów" Sp. Akc.** Trębacka 15.
3. Zł. 3.780.000.
4. Maurycy Przeworski, Wincenty Przeworski, Władysław Braunstein, Dr. Jerzy Przeworski i Roman Przeworski. Zastępcy: Henryk Barciński i Dr. Józef Landau.
5. Podpisuje 2-ch Członków Zarządu.
6. Not. Jasiński 21 kwietnia 1874 r. Nr. 257 i 159 Monit. Polski 12 listopada 1920 r.

---

1. B. IV—626. 8.VIII. 1920 r.
2. **Singer Sewing Machine Company.** Główna siedziba miasto Elizabeth w Hrabstwie Union Stanu New Jercey Ameryki Północnej. Oddziały: Warszawa, Marszałkowska 115.
3. Dolarów 3,000—akcji 30.
4. Franciszek Nechwilla z Warszawy, Marszałkowska 115 — prowadzi w Polsce wszystkie interesy firmy.
6. Sp. Akc. przyjęta do korportacji pod osłoną praw Stanu New Jercey 14.XI. 1904 r.

---

1. B. IV—629. 13.VIII. 1920 r.
2. **„Patria" Polskie Tow. Asek. i Reasek.** Jasna 4.
3. Zł. 500.000.
4. H. hr. Potocki, Kazimierz Natanson, Antoni Stamirowski, Jan Adam Jeziorański, Władysław Psarski, Rafał Alfred Rafałowicz, Ananjasz Einhorn. Wice Dyrektor: Dr. Mieczysław Burdowicz.
6. Postan. Min. Przem. i Handlu oraz Skarbu Monit. Polski Nr. 245, 33.

---

1. B. IV—640. 7.VI.1927 r.
2. **„Cerata" Sp. Akc.** Długa 21.
3. Zł. 900 000 — udziałów 18.000.
4. Zarząd: Dr. Leon Możdżeński. Dyrektor Zarządzający: Stanisław Szymański, Karol Olszewski, Stefan Laurysiewicz.
5. Prokurent: Bolesław Wajnert.
6. Zatw. Min. Przem. i Handlu oraz Skarbu 12.VII. 1920 r. Not. Staniszewski 4.VIII. 1920 r. i rozp. Prez. Rz. 25.VI. 1924 r.

---

1. B. IV—644. 28.VIII. 1920 r.
2. **Ajencja Wschodnia** — Warszawa, Nowy Świat 16.
3. Zł. 25.000.
4. Właściciel Adam Szczepanik.
5. Prokura: Michał Dziewulski, Jan Rykowski.
6. Not. Kosiński 10.VIII. 1920 r. Nr. 2142. Właściciel Adam Szczepanik.

---

1. B. V—653. 7.IX. 1920 r.
2. **Zakłady Mechaniczne „Ursus" Sp. Akc.** Warszawa, Skierniewicka 27/29.
3. Zł. 1.612.500 — akcji 107.500.
4. Zarząd: Ludwik Rossmann, Kazimierz Banda, Witold Kazimierz Wierzejski, Stefan Ossowski. Dyr. Zarządzający: Wiesław Januszewicz.
5. Podpisuje 2-ch Członków Rady, lub samodzielnie Wiesław Januszewski lub 2-ch łącznie prokurentów: Władysław Annowicz, Jan van der Beek i Józef Podczaski.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. 4.VI. 1920 r. i opubl. w Nr. 148 Monit. Polsk. z dn. 5.VIII. 1920 r. Akt organ. zezn. przed Not. Dąbrowskim w Warszawie 2.VII. 1920 r. za Nr. 1202.

---

1. B. V—661 i D. XXX—4865. 25.II. 1927 r.
2. **Warszawskie Tow. Ubezpieczeń Sp. Akc.** Warszawa, Jasna 4. Liczne Oddziały.
3. Zł. 3.000.000 — akcji 60.000.
4. Rada Zarz.: Prezes—Antoni Wieniawski. Wiceprezesi: Kazimierz Natanson i Karol Wilhelm Scheibler. Członkowie: Stanisław hr. Czacki, Samuel Dickstein, Ananjasz Einhorn, Stanisław Górski, Michał Karski, Ludwik Kronenberg, Henryk hr. Potocki, Andrzej Rotwand, Andrzej Świętochowski, Michał Szereszewski, Tadeusz Szuldrzyński, Edward Werner i Józef Zychliński. Dyrektor Naczelny: Jan Adam Jeziorański i Dyrektor: Andrzej Śliwiński, obaj z prawem podpisu wraz z jednym z Członków Rady Zarządu.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. przez Ukaz Carski 1.V. 1870 r. Uzupełn. i zatw. przez Min. Przem. i Handlu oraz Skarbu ogłosz. w Mon. Polsk. Nr. 62 z dn. 17 marca 1927 r.

---

1. B. V—670. 27.IX. 1920 r.
2. **Pierwsza Fabryka Lokomotyw w Polsce Sp. Akc.** Warszawa, Moniuszki 2-a m. 2.
3. Zł. 6.000.000 — akcji 120.000 a 50 zł. szt.
4. Piotr Drzewiecki—Prezes, Albert Ungar, Hipolit Gliwic, Leopold Wellisz, Kazimierz Banda, Jerzy Bauerertz, Ernest Prossy.
5. Podp. 2-ch Członków Zarządu łącznie.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. 22.V. 1919 r. przez Min. Przem. i Handlu, oraz Skarbu. Akt organ. zezn. przed Not. Żabińskim w Warszawie 11.VI. 1920 r. za Nr. 278.

---

1. B. V—687. 15.X. 1920 r.
2. **„Udycz" Sp. Akc. Hodow. Nasion.** Hoża 66.
3. Zł. 300.000 — akcji 30.000.
4. Zarząd: Piotr Potocki, Kazimierz Gabell, Bolesław Kraczkiewicz, Wacław Mazaraki, Mieczysław Wolski.
6. Zatw. 12.VII.1920 r. Nr. M. Pol. 171,

1. B. V—728. 29.XI. 1920 r. i 10.VIII. 1926 r.
2. **„Compensator" Fabryka Przetw. Rurowych, W. Maciejewski i S-ka,** Warszawa, Przemysłowa 32.
3. Zł. 150.000 — udziałów 300.
4. Zarząd: W. Kossowski i K. Czerwiński.
5. Podpisuje 2-ch Zarządców.
6. Not. Wyganowski 14.X.1920 r. Nr. 1354.

---

1. B. V—736. 1.XII. 1920 r.
2. **Lubelska Fabryka Portland-Cementu „Firley" Sp. Akc.** Cementownia w Rejowcu. Zarząd w Warszawie, Warecka 11.
3. Zł. 5.000.000 — czyli 100.000 akcji po 50 zł.
4. Prezes: Dr. Wiktor Kutten. Wice - Prezes: Anastazy Kazimierz Róg. Członkowie: Walter Heck, Adam Szanser, Karol Tołłoczko.
5. Prokura: Kazimierz Leśkiewicz, Tadeusz Nawrat. Podpisuje 2-ch Członków Zarządu lub 1 czł. i 1 prokurent.

---

1. B. V—742. 3.XII. 1920 r.
2. **Fabryka Lamp, Bronzów i Aparatów Gazowych Jan Serkowski Sp. Akc.** Warszawa, Nowolipie 76/78.
3. Zł. 540.000 — akcji 54.000.
4. Jan Serkowski, Henryk Korwin-Krukowski, Maurycy Mayzel, Maks Ryzman, Markus Ryzman, Paweł Ryzman, Władysław Wiśniewski, Bogdan Serkowski, Jakób Goldin, Izrael Ebin.
5. Leopold Piotrowski z prawem podpisywania łącznie z jednym z Członków Zarządu.

---

1. B. V—747. 7.XII. 1920 r.
2. **Północne Towarzystwo Transportowe i Ekspedycyjne Sp. Akc.** Warszawa, Widok 6.
3. Zł. 500.000 — akcji 50.000.
4. Członkowie: Ludwik Tempel, Antoni Spinecki, Izydor Tempel i Marcin Maliniak, wszyscy z Warszawy oraz Naum Gutman.
5. Prokur.: Ludwik Tenenbaum z Warszawy i Hipolit Tempel z Częstochowy.
6. Sp. Akc. Monit. Polsk. Nr. 250 z dn. 4.XI. 1920 r. Not. Tyborowski w Warszawie 15.XI. 1920 r. za Nr. 8230.

---

1. B. V—774. 23.XII. 1920 r.
2. **Tow. Przem. Chemiczno-Farmaceutycznego** (dawn. Mag. Klawe) **Sp. Akc.** Warszawa, Karolkowa 22/24.
3. Zł. 900.000 — akcji 7.500.
4. Zarząd: Stan. Klawe, Wacław Kleinadel, Rafał Alfred Rafałowicz, Bolesław Jawornicki, Senator Stan. Gaszyński, wszyscy z Warszawy. Wacław Klawe z Łodzi.
5. Upoważnienie do samodz. podpisyw. Dyrektorowie: Stan. Klawe i Wacław Kleinadel.
6. Sp. Akc. Mon. Pol. Nr. 276 z dn. 4.XII. 1920 r. Not. Landau w Warszawie 13.XI. 1920 r. za Nr. 1542.

---

1. B. V—804. 21.III.1927 r.
2. **Zakłady Graficzne Pracowników Drukarskich Sp. z o. o.** Warszawa, Nowy-Świat 54.
3. Zł. 20.000 — 251 udziałów po 80 zł.
4: Zarząd: Wł. Łęcki, Cz. Szczęsny, Ap. Witczak. Dyrektor: F. Obidziński.
5. Prawo podpisywania mają wszyscy trzej Członkowie Zarządu. Do ważności potrzebne dwa podpisy pod stemplem firmy.
6. Not. Rzepecki 19.XII. 1920 r. Nr. 1930.

---

1. B. VI—836. 5.II. 1921 r.
2. **Tow. Akc. fabryki gumowo-taśmowej i wstążkowej manufaktury Jaeger i Ziegler,** Warszawa, Rymarska 10.
3. Zł. 1.200.000 — akcji 12.000.
4. Dyrektor Zarządzający: Ryszard Ziegler. Dyrektorzy: Juljusz Jaeger, Robert Jaeger. Kandydaci: Erich Ziegler, Wilhelm Jaeger.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. Ukazem Carskim 6.XI. 1899 r. Akt Not. Landau w Warszawie 9.III. 1900 r. za Nr. 385.

---

1. B. VI—843. 10.II. 1921 r.
2. **Polskie Tow. Księgarni Kolejowych „Ruch" Sp. Akc.** Warszawa, Al. Jerozolimska 63. Oddziały: Kraków, Lwów, Poznań, Wilno i Gdańsk.
3. Zł. 300.000 — akcji 15.000.
4. Zarząd: Tad. Tchórzewski, Zygmunt Arct i dr. Jan Gebethner. Dyr. Zarz.: Stan. Godycki - Ćwirko.
5. Podp. 2-ch Zarz. łącznie.
6. Sp. Akc. Statut Monit. Polsk. Nr. 267 dn. 24.XI.1920 r. Akt Not. Dąbrowski w Warszawie 17.XII. 1920 r. za Nr. 1837.

---

1. B. VI—848. 12.II. 1921 r.
2. **Dom Mód Bogusław Herse Sp. Akc.,** Warszawa, Marszałkowska 150.
3. Zł. 2.000.000 — akcji 8.000.
4. Zarząd: Bogusław Herse—Prezes, Tadeusz Herse—Wice-Prezes, Jan Herse. Zastępcy: Adam Herse, Karol Herse.
5. Bolesław Mieszkowski i Marja Werner. Podpisuje 2-ch członków Zarządu lub czł. Zarz. z zastępcą lub prokurentem. Jeden podpis prezesa lub wiceprezesa konieczny.

---

1. B. VI—874. 3.III. 1921 r. i 2.X. 1926 r.
2. **Włocławska Fabryka Papieru Sp. Akc.** Moniuszki 4.
3. Zł. 320.000.
4. Maurycy Szwarcsztajn, Ignacy Szwarcsztajn, Ajzyk Szwarcsztajn i Adam Szwarcsztajn.
5. Podpisuje jeden Zarz.
6. Zatw. Min. Przem. i Handl. oraz Skarbu Mon. Pol. Nr. 6 10.I 1921 r. Not. Puchalski. 16.I 1921 r. Nr. 99.

---

1. B. VI—893. 12.III. 1921 r. i 3.XII. 1926 r.
2. **Tow. Akc. Cukrowni „Ostrowite" Sp. Akc.** Sewerynów 5.
3. Kap. zakł. Zł. 1.600.000.
4. Zarząd: Stanisław Grotowski, Jan Zagleniczny, Artur Borzewski, Adrjan Chełmicki, Jerzy Siemiątkowski, Bohdan Wydżga, Paweł Radoszewski.
5. Wszelkie akta podpisuje 2-ch Zarządców.
6. Ukaz Carski z dn. 29.I.1900 not. Wasiutyński, 20.VI 1900 r. Nr. 679.

---

1. B. VI—896. 4.VI. 1927 r.
2. **Fabryka Krawatów A. Piekarski i S-ka Sp. z o. o.** Warszawa, Elektoralna 11.
3. Zł. 140.000 — udziałów 1.400.
4. Zarząd: Andrzej Piekarski, Wacław Piekarski i Jan Wittych, wszyscy w Warszawie.
5. Podpisują 2-ch czł. Zarz.
6. Sp. z o. o. Not. Kurman w Warszawie 1.III. 1921 r. za Nr. 575.

---

1. B. VI — 897. 5. 17.III. 1926 r.
2. **Tow. Akc. Fabr. Cukru i Rafinerji „Czersk",** Warszawa, Wiejska 21.
3. Zł. 1.728.000 — akcji 115.200.
4. Edward Berson — Dyr. Zarz. Michał Berson, Mieczysław Brzezicki, Aleksander Kraushar, Herman Lewy, Aleksander Rozstocki z Warszawy i Stan. Czekanowski maj. Kośmin.
5. Podpisuje 2-ch czł. Zarz.

6. Sp. Akc. Statut zatw. Ukazem Carsk. 4.V.1879 r. Akt org. Not. Sobolewski w Warszawie 21.VI.1879 r. za Nr. 821 zmiany Ustawy Mon. Polski Nr. 177.

---

1. B. VI — 910. 18.V.1927 r.
2. **Przemysł i Eksport Leśny Sp. Akc.**, Warszawa, Piękna 13.
3. Zł. 300.000.— akcji 6.000.
4. Zarząd: Henryk Kolberg, Henryk Szampanier, Józef bar. Dangel, Aleksander Dąbrowski i Wojciech Sima.
5. Prokurent: Lucjan Sobieszek. Podpisuje 2-ch czł. Zarządu.
6. Sp. Akc. Statut - Monit. Polski Nr. 4 z dn. 7.I.1921 r. Akt org. Not. Hettlinger w Warszawie 30.XII.1920 roku za Nr. 3304.

---

1. B. VI — 931. 30.III.1926 r. i 1.VI.1927 r.
2. **Krajowe Tow. Melioracyjne Sp. Akc.** Kopernika 30.
3. Zł. 120.000.— akcji 12.000.
4. Zarząd: H. Wąsowicz, B. Powierza, R. Dziewanowski, J. Iwanicki, M. Mierzejewski, St. Ratyński, Cz. Skotnicki, J. Cieszewski, K. Mesdorf.
5. Podpisuje 2-ch Zarządców.
6. Zatw. Min. Przem. i Handlu oraz Skarbu 20.III.1920 roku Not. Staniszewski 16.II.1921 r. Nr. 395.

---

1. B. VI — 939. 20.VI. 1927 r.
2. **Sp. Akc. Fabryki Portland Cementu „Ogrodzieniec"** w Ogrodzieńcu. Siedziba Spółki w Warszawie, Zielna 48.
3. Zł. 1.875.000.— akcji 75.000.
4. Fiszel Bankier, Władysław Suchodolski, Henryk Bankier, Michał Hirszberg i Herman Lange, wszyscy z Warszawy.
5. Podpisuje 2-ch Dyrektorów.
6. Sp. Akc. Statut zatw. Ukazem cars. 8.I.1899 r. Mon. Pol. Nr. 288 z dn. 16.XII.1924 r.

---

1. B. VI — 951. 9.IV. 1921 r.
2. **Krajowa Hurtownia Herbaty** (dawn. Tow. M. Szumilin) Sp. Akc. w Warszawie, Miodowa 25.
3. Zł. 300.000 — akcji 1.200.
4. Zarząd: Mieczysław Kutzner, Bolesław Szuring, Władysław Pfeiffe, Stefan Przanowski, Zygmunt Makólski.
5. Podpisuje 2-ch Zarz. łącznie.
6. Sp. Akc. Mon. Pol. Nr. 11 z dn. 15.I.1921 r. Not. Dobrowolski w Warszawie 4.II.21 r. za Nr. 381.

---

1. B. VI — 990. 26.V. 1926 r.
2. **Bar - Dancing „Nitouche"**, Jasna 3.
3. Zł. 15.000 — udziałów 150 po 100 zł.
4. Zarząd: Ignacy Rachwalski.
5. Prokura: I. Rachwalski.
6. Akt zezn. przed Not. Bierzyńskim w Warszawie 15.XI.1927 roku Nr. 3045.

---

1. B. VII — 1016. 26.VII. 1926 r.
2. **Tow. Akc. Zakładów Mechanicznych Borman, Szwede i S-ka** Warszawa, Srebrna 16.
3. Zł. 2.520.000 — podzielony na 25.200 akcji.
4. Zarząd: Stefan Brun, Jan Czarnowski, Jan Marjański, Adam Płocki i Franciszek Żaryn, wszyscy z Warszawy.
5. Weksle pełnomocnictwa, umowy i akty podpisuje 2-ch członków Zarz. Czeki dla podnoszenia sum z rachunku bieżącego podpisuje 1 czł. Zarządu.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. Ukazem Carskim 29.I. 1900 r. i uzupeł. postanow. Ministrów Przemysłu i Handlu oraz Skarbu opubl. w Mon. Polsk. Nr. 54 z dn. 8.III. 1921 r. 216 z dn. 23.IX. 1922 Nr. 66 z dn. 22.III. 1926 r.

---

1. B. VII—1040. 18.V. 1921 r.
2. **Warszawskie Tow. Kopalń Węgla i Zakładów Hutniczych Sp. Akc.** Warszawa, Traugutta 5.
3. Zł. 15.000.000 — akcji 150.000 po 100 zł. każda.
4. Leopold bar. Kronenberg, Józef Natanson, Edward Natanson, Michał Bonięcki, Feliks Kucharzewski, Gustaw bar. Taube, Jan Hołyński, Tadeusz Popowski, Leopold Jan bar. Kronenberg, wszyscy zamieszkali w Warszawie.
5. Samodzielną prokurę udzieloną ma Dr. Edward Rose. Podpisuje 2-ch Czł. Zarządu.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. postanowieniem Ministrów Przemysłu i Handlu oraz Skarbu z dn. 21.X. 1926 r.

---

1. B. VII—1085. 3.I. 1927 r.
2. **Hotel Europejski Sp. Akc.** Warszawa, Krak.-Przedm. 13.
3. Zł. 3.000.000 — podzielony na 60.000 akcji.
4. Seweryn ks. Czetwertyński. Prezes: Zofja ks. Czetwertyńska, Rajnold hr. Przeździecki, Stefan hr. Przeździecki i Stanisław Kühn. Dyrektor Hotelu Bolesław Kosiński.
5. Prokura: Seweryn ks. Czetwertyński.
6. Statut S-ki zatw. i opubl. w Nr. 76 Monit. Polsk. z dnia 5.4. 1921 r.

---

1. B. VII—1091. 8.VI. 1921 i 8.XI. 1926 r.
2. **Młyny i Zakłady Przem.-Zbożowe Sp. Akc.** Wolska 40.
3. Mk. 325.000.
4. Zarząd: Edward Geisler, Czesław Michler, Kazimierz Zukerwar, Franciszek Geyer i Mikołaj Genzel.
5. Podpisuje 3-ch Zarządców.
6. Zatw. i opubl. Monit. Polsk. 199. 17.V.1921 r.

---

1. B. VII—1103. 14.VI. 1921 r.
2. **Fabryka Portland Cementu „Rudniki" Sp. Akc.** Nowy Świat 38.
3. Zł. 100.000 — akcji 1.000.
4. Zarząd: Olech Stelmachowski, Józefat Kozielewski, Cyryl Ratajski.
5. Prokura: Władysław Siwicki.
6. Not. Bierzyński 2.VI. 1921 r. Nr. 1664 Monit. Polski z dn. 13.IV. 1921 r. Nr. 83.

---

1. B. VII—1106. 18.VI. 1921 r.
2. **Belgijsko-Polskie Towarzystwo Handlowo - Przemysłowe „Belpol" Sp. Akc.** Warszawa, Moniuszki 5.
3. Zł. 120.000 akcji 12.000.
4. August Greiner, Zygmunt Wachowski, Stanisław Brzeziński, Dr. Fajfus, Tadeusz Seweryn Wachowski.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. i opubl. w Nr. 98 Monit. Polsk. z dn. 30.IV. 1921 r.

---

1. B. VII—1117. 24.VII.1927 r.
2. **Polskie Zakłady Skody Sp. Akc., Fabryka Okęcie**, skrz. poczt. 418. Królewska 10.
3. Zł. 600.000.
4. Zarząd: Wład. Książkiewicz, Stef. Plewiński, Włodz. Pokrzywnicki, Wacław Zahradnik.
5. Prokura: Inż. Tadeusz Heyne, Inż. Stan. Płużański.
6. Zmiana nazwy firmy opubl. w Monit. Polsk. Nr. 139/27.

---

1. B. VII—1137. 30.VI. 1921 r., 4.V. 1925 r.
2. **Tow. Handlowo-Ekspedycyjne „Kosmos", Kaital, Szuldberg i Keller**, Długa 39. Sp. z ogr. odp.
3. Zł. 30.000.
4. Zarząd: B. Szuldberg oraz Sz. Keller.
5. Prokura: H. Basbogen i Z. Włostowicz. Podpisują: jeden zarządca lub dwóch prokurentów.
6. Not. Kurman 16.VI. 1921 r. not. Puchalski 26.III. 1925 r.

1. B. VII—1149. 5.VII. 1921 r.
2. **„Sibunion" (Comercial Co Ltd.) Sp. Akc. w Londynie Oddział na Polskę** Warszawa, Fredry 10.
3. Ł. 512.000.
4. Zarząd: Bernard Baruch z Warszawy Fredry 10 prowadzi interesy Spółki w Polsce.
5. Prokura: Kolektywnie pp. Antoni Koral i Seweryn Szulc.
6. Sp. Akc. Zarejestr. w Londynie 16.XII. 1912 r.

---

1. B. VII—1170. 26.VII. 1926 r.
2. **Polska Fabryka Ekstraktów Garbarskich Sp. Akc.** Smocza 43.
3. Zł. 240.000.
4. Członkowie Zarz.: Messing—Prezes i J. Pfeiffer. W. Brzozowski (dyr. Zarz.). Zastepcy: H. Messing. St. Pfeiffer, H. A. Reincke.
5. Prokura: Wice-Dyr. Z. Tołtyżewski łącznie z jednym Czł. Zarządu. Podpisuje 2-ch Zarz. lub prokurent i 1 czł. Zarz.
6. Zatw. Min. Przem. Handlu oraz Skarbu Mon. Pol. 118-28.V. 1921 r. Not. Szymański 1.VI. 1921 r. Nr. 1037.

---

1. B. VII—1192. 30.I. 1925 r., 13.XI. 1926 r.
2. **Kolej Elektryczna Warszawa-Młociny-Modlin.** Marszałkowska 94.
3. Zł. 125.000.
4. Zarząd: Tadeusz Baniewicz. Sz. Landau, J. Regulski, K. Gayczak, J. Kozielewski.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Paszkowski 25.VI.1921 r. Nr. 1247.

---

1. B. VII—1205. 5.VIII. 1921 r.
2. **Wydawnictwo i Księgarnia Trzaska, Ewert i Michalski Sp. Akc.** Warszawa, Krak.-Przedm. 13.
3. Zł. 126.000.
4. J. L. Ewert, Wł. Trzaska, J. Michalski, H. Ewert, Z. Jankowski.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Bierzyński 14.VI.1921 r. Nr. 1817.

---

1. B. VII—1213. 10.VII. 1921 i 17.VI. 1927 r.
2. **Zakłady Przem. „Spław" Sp. Akc.** Ordona 11. — Wyroby: pióra stalowe oraz inne art. biurowe wchodz. w zakres przem. metal.
3. Zł. 250.000.
4. Wacław Bieliński, Konstanty Biskupski, Władysław Chalicki, Jerzy Żółkiewski, Julian Kraczkiewicz, Karol Hettlinger, Eug. Jeszke, Br. Kozakiewicz.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Hettlinger 23.IV.1921 r. Nr. 1218.

---

1. B. VII — 1922. 22.IX. 1926 r.
2. **Tow. Akc. Fabryki Portland Cementu „Wołyń".** Warszawa, Mazowiecka 7.
3. Zł. 1.000.000 — akcji 40.000 po 25 zł. każda.
4. Prezes: Bernard Holenderski. Wiceprezes: Konstanty Mirecki, Inż. Antoni Eiger, Aleksander Neuman, Jakób Eiger, Inż. Gustaw Pełka i Wacław Kobyliński.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. Ukazem Carskim 4.VII. 1897 r. Akt organ. zezn. przed Not. Olszewskim w Warszawie 17.XII. 1897 r.

---

1. B. VIII—1433. 8.IV. 1927 r.
2. **Sp. Akc. Pabjanicka Fabryka Papieru Rob. Saenger.** Zarząd: Warszawa, Smolna 17. Fabryka papieru w Pabjanicach, we Włocławku. Fabryka celulozy we Włocławku.
3. Zł. 16.000.000.
4. Prezes—Oskar Saenger, Wice-Prezes—Kazimierz Skarzyński. Członkowie: Edm. Fouret, Edm. Moret, Andrzej Wierzbicki. Zastępcy: Czesław Wehr, Jan Gallaud.
5. Dwa podpisy i podpis Prezsa lub Wice - Prezesa obowiązujący. Naczelny Dyrektor inż. Henryk Karpiński z prawem podpisu.
6. Rok powstania Sp. 1898.

---

1. B. VIII—1435. 15.XI. 1921 r.
2. **„Austro-Daimler" Tow. Bud. Motorów. Sp. Akc.** Wierzbowa 6.
3. Zł. 160.000 — akcji 8.000.
4. Zarząd: Dr. Henryk Aszkenazy, inż. Herman Ginsberg, inż. Antoni Lewalski, inż. Paul Gözl, Adolf Egier z Wiednia.
5. Prokura: Ernö Turnai, Karol Marcin Tarzyński, Inż. Tadeusz Sokołowski. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Żabiński 7.VIII. 1921 r. Nr. 143.

---

1. B. VIII—1449. 17.XI. 1921 r.
2. **Fabryka Obuwia Mechanicznego „Słoń" dawn. B-cia Kipper Sp. Akc.** Warszawa, Wronia 71.
3. Zł. 36.000.
4. Prezes: Jakób Himmelfarb, Władysław Pfeiffer i Maks Stein, wszyscy z Warszawy, Michał Maks z Łodzi, William-Clarence Everit i John Adam Morton.
5. Podpisuje 2-ch Zarz. łącznie.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. przez Min. Przem. i Handlu i opubl. w Nr. 229 Monit. Polsk. z dn. 8.X. 1921 r. Akt organ. zezn. przed Not. Okołowiczem w Warszawie 5.XI. 1921 r. za Nr. 1203.

---

1. B. VIII—1463. 29.IX. 1927 r.
2. **Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych Sp. Akc.** w Warszawie, Moniuszki 12.
3. Zł. 1.800.000 — akcji 36.000.
4. Prezes: Antoni Wysocki. Wice-Prezes: Feliks Sommer, Stanisław Emme, Wacław Moritz, Witold Kazimierz Wierzejski. Dyrektor Zarządzający: Inż. Kazimierz Raczyński.
5. Prokura: Inż. Michał Sołtan, Witold Piaskowski.
6. Statut zatw. i opubl. w Nr. 9 Monit. Polsk. z dn. 13.I. 1921 r. z poprawkami zatw. 11.VIII. 1922 r. Akt organ. z 4.II. 1921 r. Nr. 169.

---

1. B. VIII—1494. 14.XII. 1921 r.
2. **„Polska Nafta",** Chmielna 10.
3. Zł. 500.000.
4. Rada: Dr. Z. Słuszkiewicz. Prezes: Baron Józef Dangel, Wice-Prezes—Szczęsny Cieński, Antoni Doerman, Ks. Maria Lubomirska, Dr. Wiktor Osuchowski, Inż. M. Wieleżyński, Michał Sroczyński, Edmund Trepka. Zarząd: Dr. Stanisław Łęcki, Poseł Edmund Trepka. Zast. Zdzisław Łęcki. Dyrekcja: Dr. Stanisław Łęcki.
5. Podpisuje 2-ch Zarządców.
6. Not. Tyborowski 4.IX.1919 r. Nr. 3837.

---

1. B. VIII—1496. 16.XII. 1921 r.
2. **Polskie Zakłady Elektryczne „Brown-Boveri" Sp. Akc.** Bielańska 6.
3. Zł. 1.800.000 — akcji 18.000.
4. Dyr. Nacz.: Inż. Zygmunt Okoniewski. Dyrekcja: Józef Mystkowski, Inż. Edward Potempski, Inż. Tadeusz Żerański. Dyr. Fabr. w Żychlinie, Inż. St. Śliwiński, Dyr. Fabr. w Cieszynie, Inż. Karol Rusz, Wice-Dyr. Inż. Jan Kalinowski.
5. Prokurenci: Paweł Ohlert, Inż. Henryk Wysocki, Inż. Stanisław Kaniewski, Felicja Flutowska, Inż. Adolf Kutzner w Żychlinie, Inż. Jan Bigalke w Łodzi, Inż. Wacław Romanowski w Katowicach. Uprawnieni do podpisywania: 2-ch dyrektorów lub jeden z członków Dyr. i 1 prokurent.

1. B. VIII—1502. 22.XII. 1921 r.
2. **Tow. Akc. Kluczewskiej Fabr. Papieru.** Moniuszki 4.
3. Zł. 1.693.440.
4. Zarząd: M. Szwarcsztain, H. Spiegel, I. Szwarcsztajn, Ad. Szwarcsztajn, M. Płotnikoff. A. Szwarcsztajn i R. Weryho.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Min. Przem. i Handlu i Skarbu 13.III. 1914 r. Mon. Polsk. 23.XII. 1920 r.

---

1. B. IX—1602. 15.II. 1922 r.
2. **Tow. Przem. Handlowe Karol Glass i S-ka**, Sp. z ogr. odp. Warszawa, Żórawia 8.
3. Zł. 50.000.
4. Karol Glass z Warszawy jest samodzieln. Zarz. prowadzącym samodzielnie interesy firmy.
5. Prokura: Henryk Glass.
6. Kontrakt Spółki przedłużony na czas nieograniczony.

---

1. B. IX—1644 i XXXIII—5144. 23.VI. 1927 r.
2. **Polska Udziałowa Ajentura Celna. Przedsiębiorstwo Ekspedycyjne.** Nowy Świat 47.
3. Zł. 30.249.29.
4. Zarząd: F. Strauch i P. Dudicz.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Dobrowolski 10.XII. 1921 r. Nr. 4134 i akt. 2.5. 1927 r. Nr. 1447.

---

1. B. IX—1696. 29.III. 1922 r.
2. **Fabryka i Pralnia Bielizny „Opus"**, Sp. Akc. Nowolipki 5
3. Zł. 450.000.
4. Sz. Lewin, Z. Lewin, E. Lewin, D. Nirenstein. J. Rapoport, A. Truskier.
5. Podpisuje 2-ch czł. Zarządu.
6. Not. Knoll 4.III.1922 r.

---

1. B. IX—1699. 1.IV. 1926 r.
2. **Dom Książki Polskiej, Hurtownia dla Księgarzy i Wydawców, Sp. Akc.**
3. Zł. 100.000.
4. Zarząd: E. W. Szelążek, St. Koźmiński, I. Garusiewicz i W. Zimiński.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Hettinger 7.IX.1921 r. Nr. 2722.

---

1. B. IX—1717. 6.IV. 1922 r.
2. **Tow. Ekspl. Las. „Tel"**, Warszawa, Wilcza 35.
3. Zł. 306.000.
4. Zarząd: Sz. Pfeffer. Sz. Raskin. H. Pfeffer. Is. Raskin.
5. Podpisuje 2-ch czł. Zarz.
6. Not. Wyganowski 24.III. 1922 r. Nr. 515.

---

1. B. IX—1719. 6.IV. 1922 r.
2. **Belgijska Sp. Akc. Warszawskiej Fabryki Drutu, Sztyftów i Gwoździ. Fontaine i Evegue-Belgia.** Fabryka: Warszawa—Praga, Objazdowa 1.
3. Fr. belg. 2.000.000 — na dokonywanie operacji w Polsce.
4. Józef Kernbaum i Julian Weliński, obaj z Warszawy upoważnieni są do prowadzenia interesów Spółki w Polsce. Podpisują samodzielnie.
5. Prokurenci: Leopold Viroux Helena Brusendorff. Wacław Scheing. Podpisują we 2-ch łącznie.
6. Sp. Akc. zarej. w Charleroi 1.VII. 1919 r. Zezw. Min. Przem. i Handlu oraz Skarbu na dział. w Państwie Polskiem, opubl. w Nr. 44 Monit. Polsk. z dn. 23.II. 1922 r.

---

1. B. IX—1725. 8.IV. 1922 r. i XXVI—4405. 4.5. 1926 r.
2. **Przemysł Mydlarski i Perfumeryjny Fryderyk Puls Sp. Akc.** Warszawa, Wierzbowa 11.
3. Zł. 1.080.000 — akcji 108.000 à Zł. 10 nom. wart.
4. Zarząd: Edward Nepros, Dr. Gustaw Litterer. Zastępcy: Robert Schroeder, Bolesław Rosicki.
5. Podpisuje 2-ch czł. Zarządu łącznie.
6. Sp. Akc. zatw. przez Minist. Przemysł. i Handlu oraz Skarbu i opubl. w Nr. 51 Monit. Polsk. z dn. 3.III. 1922 r.

---

1. B. IX—1727. 10.IV. 1922 r.
2. **Księgarnia Ferdynand Hoesick Sp. z o. o.** Warszawa, Senatorska 22.
3. Zł. 1.000.000 — udziałów 100.
4. Zarząd: Szymon Sztajnsberg, Marjan Sztajnsberg. obaj z Warszawy. Podpisują wyłącznie pod stemplem firmy.
6. Sp. z o. o. Akt organ. zezn. przed Not. Kurmanem w Warszawie 1.II. 1922 r. za Nr. 313 na czas nieogr.

---

1. B. IX—1860. 7.VI. 1922 i 30.X. 1926 r.
2. **Warszawska Fabryka Guzików Sp. Akc.** Warszawa—Praga, Radzymińska 7.
3. Zł. 240.000.
4. Zarząd: Adam Szpilfogel, Marian Szpilfogel. Adolf Kinman. Daniel Kazimierz Gurycki, Kazimierz Grosman. Marjan Mayzner.
5. Podpisuje 2-ch czł. Zarządu.
6. Not. Landau 24.V. 1922 r. Nr. 665.

---

1. B. IX—1870. 14.VI. 1922 r.
2. **Europejskie Tow. Ubezpieczeń Towarów i Pakunków Podróżnych Tow. Akc.** Warszawa. Krak.-Przedm. 59.
3. Zł. 300.000.
4. Zarząd: A. Einhorn. J. Czapliński. L. Kronenberg i Adam Dziedzicki.
6. Not. Knoll 6.V. 1922 r. Nr. 364.

---

1. B. IX—1909. 30.VI. 1922 r.
2. **Polska Akcyjna Spółka Telefoniczna**, Warszawa. Zielna 37.
3. Zł. 11.466.000.
4. Zarząd: K. Siwicki, F. Sienkiewicz. A. Olendzki. Z. Fraczkowski, K. P. Wincrantz. P. A. Nilsson-Akers. L. Klewin, S. Daszyński. M. Paior. J. Wolski. J. Dangel.
6. Akt organ. zezn. przed Not. Z. Wasiutyńskim w Warszawie w dn. 26.VI. 1922 r. Nr. 1698.

---

1. B. X—1963. 22.VII. 1922 i 20.IV. 1926 r.
2. **Centrala Handlowa Młynarzy Polskich Sp. Akc.** Nowy Świat 70.
3. Zł. 100.000.
4. Zarząd: J. Płodowski, W. Suchodolski, T. Szober. J. Oliński, St. Rydzewski, S. Pytlewski i B. Wiśniewski. Dyr. Zarz.: Jan Płodowski.
5. Prokura: M. Rutkowski. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Paszkowski 28.VI. 1922 r. Nr. 1260.

---

1. B. X—2003. 8.VIII. 1922 r.
2. **Związek Nadsłuczańskich Przemysłowców Leśnych Sp. Akc.** Warszawa. Sienna 11.
3. Zł. 60.000 — akcji 6.000.
4. Zarząd: Jakób Frumkin. Leon Siniawski, Hipolit Wdowiński. Berta Siniawska, Ida Frumkin, Anna Heller.
5. Podpisują dwaj członkowie Zarz. łącznie lub 1 czł. Zarz. i prokurent.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. i opubl. w Nr. 288 Monit. Polsk. z 30.IX. 1921 r.

---

1. B. X—2044. 23.VIII. 1922 r.
2. **„Pionier" Fabryka Obrabiarek Sp. z o. o.** Warszawa, Krochmalna 71.

3. Zł. 100.000 — udziałów 1.000.
4. Zarządcą jest Tadeusz Blauth z Warszawy.
5. Mieczysław Giellng podpisuje samodzielnie.
6. Sp. z o. o. Akt organ. zezn. przed Not. Zborowskim na czas nieogr. 14.X. 1926 r. Nr. 1801.

---

1. B. X—2050. 26.VIII. 1922 r.
2. **Wydawn. Czasopisma Przegląd Elektrotechniczny.** Czackiego 3/5.
3. Zł. 5.000.
4. Zarząd: Edw. Opęchowski, R. Podoski, Wł. Horko, M. Kuźmicki, M. Pożarycki, T. Karśnicki, K. Jackowski.
5. Podpisuje 2-ch Zarz. łącznie.
6. Not. Zborowski. 7.II. 1922 r. Nr. 310.

---

1. B. X—2060. 28.V. 1927 r.
2. **Spółka Wytwórcza Polskich Rymarzy i Siodlarzy Sp. z o. odp.** Nalewki 2-a.
3. Zł. 120.000.
4. Zarząd: R. Baczkowski, W. Guema, W. Bojarski, T. Maciaszek, M. Błażejewski. Dyr. Zarz.: Władysław Olszewski.
5. Podpisuje 3-ch Zarz.
6. Not. Cybulski 15.VI. 1919 r. Nr. 663.

---

1. B. X—2072. 7.IX. 1922 r.
2. **„Ganz" Zakłady Elektryczne i Mechaniczne w Polsce Sp. Akc.** Zarząd w Warszawie, Wielska 16.
3. Zł. 100.000.
4. L. Kubert, P. Prager, L. Peher, R. Lenard, R. Wolf, L. Gantz.
5. Prokura: E. Gantz, T. Datomski w Warszawie. Kierownicy Oddziałów: M. Winnicki—Lwów, W. Cieślewski—Kraków, St. Makowski—Poznań. Podpisy 2-ch czł. Zarz. lub jednego łącznie z prokurentem.
6. Not. Hettlinger z dn. 5.VIII. 1922 r. Nr. 2753.

---

1. B. X—2084. 18.IX. 1922 r.
2. **Tow. Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza Sp. Akc.** Warszawa, Mazowiecka 7.
3. Zł. 24.000.000 — akcji 300.000.
4. Juljusz Bernard, Klaudjusz Aulagnon, Henryk E. Boyer, Józef Chanowe, wszyscy z Paryża, Hipolit Gliwic, Maciej Pogowski, Antoni Haborzewicz i Antoni Wereszczyński. Dyr. Handlowy—Ignacy Różycki.
5. Podpisuje 2-ch Zarz. łącznie.
   Prokurent Ludwik Marczewski.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. i opubl. w Nr. 269 Monit. Polsk. z dn. 26.XI. 1920 r. Statut zaś pierwotnie zatw. przez Cesarza Ros. 7.XI. 1897 r.

---

1. B. XI—2183. z dn. 11.VI. 1927 r.
2. **Tow. Przemysłowo-Handlowe „Block-Brun". Sp. Akc.** Centrala w Warszawie, Nowosenatorska 2 i Hotel Bristol. Wyłączne przedstawicielstwa zagraniczne: Remington Typewriter Company New York, „Otis Elevator C-o" New York, Dalton Adding Machine Sales Company Cincinnati (Ohio), H. W. Egli A. — G. Zurich, Svenska Brunsviga A. B. Stockholm, Roneo Limited, London, e. t. c.
3. Zł. 1.200.000.
4. Zarząd: Kazimierz Brun, Juljusz Block, William Hirszfeld, Stefan Brun, Jan Ignacy Majewski. Zastępcy: Wacław Brun i Henryk Brun.
5. Prokura: Inż. Jerzy Bertholdi. Podpisuje 2-ch czł. Zarz. lub zastępców ewent. prokurent pod stemplem firmy.
6. Statut ogł. w Monit. Polsk. Nr. 159 z dn. 17.VII. 1922 r.

---

1. B. XI—2213. 4.XI. 1922 r.
2. **Tow. Handlowo-Ajenturowe Sp. Akc. dawn. Dom Handl. Herman Meyer. Oddział w Lwowie.** Warszawa, Traugutta 2.
3. Zł. 500.000.
4. Zarząd: Jerzy Meyer, Stanisław Meyer, Henryk Toeplitz i Stefan Meyer.
5. Prokury udzielono: Jakóbowi Andrzejowi Konowi. Podpisy dwóch czł. Zarządu łącznie, wzgl. jednego czł. Zarządu wraz z prokurentem.
6. Akt organ. zezn. dn. 14.X. 1922 r. za Nr. 4631 przed Not. Barem.

---

1. B. X—2228. 9.XI. 1922 r.
2. **Drukarnia Techniczna Sp. Akc.** Warszawa, Czackiego 3/5.
3. Zł. 150.000.
4. Zarząd: Z. Przyrembel, M. Chłapowski, St. Rodowicz, J. Iwaszkiewicz i E. Świda. Dyr. Zarz.: Jan Łusakowski.
5. Podpisuje 2-ch czł. Zarządu, lub 1 czł. Zarz. i Dyrektor.
6. Not. Landau 31.V. 1922 r.

---

1. B. XI—2246. 17.XI. 1922 r.
2. **Fabryka Aparatów Optycznych i Precyzyjnych H. Kolberg i S-ka Sp. Akc.** w Warszawie, Grochowska 35 na Pradze.
3. Zł. 500.000 — akcji 50.000.
4. Zarząd: Prezes: Henryk Kolberg, Wiceprezes: Józef Mieszczański. Czł. Zarządu: Leon Małecki, inż. Dyr. Zarządu. Jerzy Koro—Dyr. fabr. Stanisław Rogaczewski, Jan Karwaciński, W. Wiśniewski, Jan Jacyna, Zygmunt Brynk.
5. Podpisują dowolni dwaj członkowie Zarządu pod stemplem firmowym Spółki.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. i opubl. w Nr. 99 Monit. Polsk. 1.V. 1922 r. Akt organ. zezn. przed Not. Kurmanem w Warszawie 30.X. 1922 r. za Nr. 2574.

---

1. B. XI—2270. 4.XII.1922 r. 6.VII. 1925 r.
2. **S. Gredziński i S-ka. Sp. z o. o.** Marszałkowska 130.
3. Zł. 66.131.88.
4. Zarząd: Fel. Gredziński, L. Drygas.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Trojanowski w Łodzi dn. 12.VIII. 1920 r. Nr. 5070.

---

1. B. XI—2298. 12.XII. 1922 r.
2. **Przemysł Futrzany Tytus Kowalski Sp. Akc.** w Warszawie, Senatorska 10.
3. Zł. 100.000 — akcji 1.000.
4. Zarząd: Mieczysław Tytus Kowalski, Stanisław Ocetkiewicz i Antoni Wysocki, wszyscy z Warszawy.
5. Podpisuje 2-ch Czł. Zarz.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. i opubl. w Nr. 199 Monit. Polsk. 2.IX. 1922 r. Akt organ. zezn. przed Not. Dąbrowskim w Warszawie 1.XII. 1922 r. za Nr. 1796.

---

1. B. XI—2317. 18.XII. 1922 r.
2. **Restauracje przy hotelach Brühl—Bristol, Sp. z ogr. odp.** w Warszawie, Krak.-Przedm. Nr. 42/44.
3. Zł. 189.000 — udziałów 63.
4. Prezes: Józef Jabłonowski, Teofil Elsztejn, Tadeusz Dąbkowski, Jan Grzybowicz, Józef Osayda. Zastępcy: Kazimierz Wróblewski i Adam Ambrożyk.
5. Umowy, akty i zobowiązania podpisują 3-ch czł. Zarz. łącznie, zwykłą korespondencję jeden z członków Zarządu.
6. 1 akt organ. zezn. przed Not. Bierzyńskim w Warszawie, 14.X. 1919 r. za Nr. 2000, ostatni 8.IV. 1925 r. za Nr. 752.

---

1. B. XI—2346. 3.I. 1923 r.
2. **Zakłady Przemysłowe H. B. Raabe Sp. Akc.** Dzika 5.
3. Zł. 500.000.
4. Zarząd: M. Raabe, B. Raabe, J. Raabe, Dr. P. Sierota.
5. Prokura: Maurycy Koppelman. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Bar 15.XII.1922 r. Nr. 5794.

1. B. XII—2386. 17.I. 1923 r.
2. **Wilhelm Roth Sp. z ogr. odp.** w Warszawie, Żórawia 23.
3. Zł. 9.000.
4. Udziałowcy: Wilhelm Roth—Wiedeń, Marceli Roth—Warszawa.
6. Not. Kurman. 18.X. 1922 r. Nr. 2723.

---

1. B. XII—2407. 23.I.1923 r.
2. **Żbikowskie Zakl. Stalowe „Hossyb" Sp. Akc.** Jerozolimska 45.
3. Zł. 500.000.
4. H. Hozer, J. Beck, J. Loth, W. O. Gurland, A. Ciszewski.
6. Akt. Nr. 152 z dn. 18.I.1923 r. Not. Zborowski.

---

1. B. XII—2435. 31.I. 1923 r.
2. **Polska Żarówka „Osram" Sp. Akc.** Królewska 11.
3. Zł. 500.000 — akcji 10.000.
4. Zarząd: W. Gerlicz, T. Podkóliński, E. Salomow, M. Friedeberg, F. Krusche, P. Machiewicz, Ed. Tempel, L. Goldstaub, Tad. Sułowski, Dr. Finckh.
5. Podpisuje Dyr. Zarz. i 1 czł. Zarz. lub prokurent.
6. Monit. Polsk. Nr. 252 1921 r. Not. Paszkowski 28.IV.1922 r.

---

1. B. XII—2532. 10.III. 1923 r.
2. **Sielecka Fabryka Filcy, Kapeluszy Sp. Akc.** Nabielaka 6.
3. Zł. 120.000.
4. Zarząd: Jakób Świeca, Dawid Bimbaum, Michał Świeca.
6. Not. Kurman 19.II. 1923 r. Nr. 437.

---

1. B. XII—2537. 12.III. 1923 r.
2. **Spółka Akc. Przem. Korkowego Wicander i S-ka.** Nowo-Senatorska 9.
3. Zł. 126.000.
4. K. A. Wicander, K. hr. Lange, M. Hilbrandt — Członkowie Zarządu, każdy upoważniony do samodz. podpisu.
6. Not. Kostecki 26.II.1923 Nr. 1213.

---

1. B. XII—2572. 26.III. 1923 r.
2. **Auto-Koncern Sp. z o. o.** Senatorska 27.
3. Zł. 10.000. — Kap. zap. Zł. 150.000.
4. Zarząd: Józef Łepkowski, Wilhelm Bergman i Maurycy Rotstein.
5. Dwa podpisy powyższych trzech osób pod pieczątką firmy, obowiązują przy wszystkich zobowiązaniach.
6. Not. Hettinger 27.II.1923 r. Nr. 862.

---

1. B. XIII—2708. 6.VI. 1923 r.
2. **Dom Handlowy Bracia Hirszfeld Sp. Akc.** istnieje jako Sp. Akc. od 23 maja 1923 r. Warszawa, Bielańska 5.
3. Zł. 100.000.
4. Zarząd: Józef Hirszfeld, Herman Hirszfeld i Ch. Hierszfeldowa.
5. Prokura: Herman Hirszfeld. Podpisuje 3-ch Zarz.
6. Not. Puchalski 24.V. 1923 r. Nr. 1438.

---

1. B. XIII—2794. 18.VII. 1923 r.
2. **Elektryczne Koleje Dojazdowe Sp. Akc.** Marszałkowska 94.
3. Zł. 500.000.
4. Zarząd: K. Gayczak i T. Baniewicz, Sz. Landau, J. Reguiski, T. Sułowski.
5. Prokura: Tadeusz Reguiski. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Paszkowski 17.IV. 1923 r. Nr. 815.

---

1. B. XIV—2830. 17.VIII. 1923 r.
2. **Fabr. listew drzewn. do tapet i ram F. Staszewski i S-ka Sp. z. o. o.** Mazowiecka 8.
3. Mk. 4.500.000.
4. Zarząd: F. Staszewski, R. Kneblewski, T. Zürn.
5. Podpisuje 2-ch Zarządców.
6. Not. Paszkowski 25.VII. 1923 r. Nr. 1579.

---

1. B. XIV—2852. 25.VIII. 1923 r.
2. **Zakłady Przemysowe Guma. Rubber Sp. Akc.** Gęsia 30.
3. Zł. 50.000.
4. Zarząd: Aleksander Broniatowski, J. Blacher, J. Poznański, M. Efraim, Wł. Siwecki.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Nieznański 27.VI. 1923 r. Nr. 80.

---

1. B. XIV—2877. 11.IX. 1923 r.
2. **Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych W. Paszkowski, F. Próchnicki i S-ka.** Sp. z o. o. Warszawa, Al. Jerozolimska 18.
3. Zł. 200.000.
4. Zarząd: W. J. Paszkowski, T. J. Próchnicki, W. Koźniewski, St. Benzef.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Bierzyński 14.VI. 1923 r. Nr. 1927.

---

1. B. XIV—2901. 21.IX. 1923 r.
2. **Polskie Tow. dla Handlu Węglem „Węgloblok"** Warszawa, Ordynacka 11.
3. Zł. 200.000.
4. M. Rogowski, M. Hofman, A. Luxemburg, J. Kusthe i F. Piotrowski. Dyr. Zarz.: F. Tymieniecki. Dyr.: Jerzy Grabowski.
5. Prokurenci: S. Harland i E. Komiecki. Podpisuje 2-ch Zarz. lub czł. Zarz. i Dyr. Zarz. i prokurent 2-ch prokurentów.
6. Not. Zborowski 18.IX. 1923 r. Nr. 1956.

---

1. B. XIV—2912. 26.IX. 1923 r.
2. **Sp. Akc. dla Handlu Rurami,** Leszno 25.
3. Zł. 100.000.
4. Zarząd: A. Wróblewski, St. Jankowski, J. Kroll, H. Bran, B. Szurig, Dyr. Zarz. G. Rymoszajtys.
5. Podpisuje jeden Zarz.
6. Not. Hettlinger 11.VIII. 1923 r. Nr. 3143.

---

1. B. XV—2930. 6.X. 1923 i 20.V. 1926 r., 21.VIII. 1926 r.
2. **Tow. Zakupów dla Przemysłu Graficznego Sp. Akc.** Królewska 10.
3. Zł. 24.000.
4. Witold Bogusławski—Prezes Zarządu, Kaz. Główczewski, Roman Laskauer, Zbigniew Koziański, Lucjan Bogusławski, Tadeusz Galewski, Włodz. Cieśliński, Edw. Wicke.
5. Podpisuje 1 zarz. korespondencje, zobowiązania i czeki podp. 2-ch Zarz.
6. Not. Zborowski 24.IX. 1923 r. Nr. 1988.

---

1. B. XV—2938. 9.X. 1923 r.
2. **Tartak Łowicki Sp. z o. o.** Łowicz.
3. Zł. 40.500.
4. Zarząd: Juljusz Gierasiewicz, St. Księżopolski, Br. Łagowski z Łowicza zastępuje Spółkę wobec władz i osób i prowadzi jej interesy podpisując firmę pod jej stemplem.
6. Not. Szeligowski w Łowiczu 20.IV. 1923 Nr. 316, 578 i 581.

---

1. B. XV—2997. 6.XI. 1923 r.
2. **Zrzeszenie chemików „Ibis". Pracownia perfumeryjno-kosmetyczna.** Stalowa 11.
3. Mk. 4.800.000.
4. Zarząd: W. Więckowski, W. Moycho i A. Bromirski.
5. Podpisuje W. Więckowski i jeden z pozostałych Zarządców.
6. Not. Bierzyński 26.X.1923 r. Nr. 3219.

1. B. XV—3013. 12.X. 1923 r. i 19.VI. 1925 r.
2. **„Bolsmine" Sp. z o. o.** Al. Róż 2. Eksploatow. lasów i Handel Drzewny.
3. Zł. 20.000 — udziałów 40.
4. Zarząd: H. de Payerimhoff, J. Duhamel, P. Geny, K. Machwitz, S. Massalski, M. de Maindreville, Dyrektor J. Weyssenhoff.
5. Podpisuje 2-ch członków (oprócz aktów zbycia, nabycia hipotecznego).
6. Sp. z o. o. Akt organ. zezn. przed Not. Paszkowskim w Warszawie 30.X. 1923 r. za Nr. 2259 na czas nieogr.

---

1. B. XV—3043. 29.XI. 1923 i 11.II. 1927 r.
2. **Polska Fabryka Telefonów Sp. Akc.** Wilcza 33.
3. Zł. 27.000.
4. Zarząd: K. Niezabytowski, A. Dąbrowski, K. Mech, T. Graff i St. Dąbrowski.
5: Podpis Prezesa lub Wiceprezesa i jednego członka Zarządu.
6. Not. Puchalski 20.X.1923 r. Nr. 2772.

---

1. B. XV—3055. 1.XII. 1923 i 28.VI. 1927 r.
2. **Huta Szkła „Janina"**, Rymarska 16.
3. Zł. 160.000.
4. Zarząd: B. Hercek, M. R. Hercek, M. Erlich, J. Pawłowski, C. Berdyczewski.
5 Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Kosiński 11.XI. 1923 r. Nr. 1614.

---

1. B. XVI—3129. 22.I. 1924 r.
2. **Tow. Przemysłowo-Handlowe R. Ostrowski**, Warecka 9.
3. Zł. 100.000.
4. Zarząd: R. Ostrowski, K. Kajzer, B. Ogilba, W. Ostrowski, A. Tallen-Wilczewski, Dyrekcja: R. Ostrowski, K. Kajzer.
5 Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Zborowski 10.III. 1927 r. Nr. 2496.

---

1. B. XVI—3134. 24.I. 1924 i 17.X. 1925 r.
2. **Fabryka Celulozy i Papieru „Zasław Zagórz", Sp. Akc.** Wiejska 16.
3. Zł. 240.000 — akcji 2.400 po 100 zł. każda.
4. Zarząd: Benjamin Seidmann—Prezes, Fr. Brigger—Wice-Prezes, Jan Frenkel, Tad. Sulimirski i Wacław Sużycki.
5. Podpisuje 2-ch Zarządców.
6. Rep. Nr. 2126. 30.XII. 1926 r. przed Not. M. Hulanickim.

---

1. B. XVI—3143. 31.I. 1924 r.
2. **Polskie Tow. Handlu Rudą i Żelazem Sp. z ogr. odp.** Warszawa, Hortensja 6 m. 4.
3. Fr. zł. 2.000 — udziałów 100.
4. Zarząd: Juljan Brygiewicz, Edward Brygiewicz.
5. Podpis samodzielnie lub łącznie.
6. Not. Hulanicki 29.XII. 1923 r.

---

1. B. XVI—3175. 18.II. 1924 r.
2. **Biuro Sprzedaży Komisowej Produktów Chemicznych „Chemkomis" Sp. z o. o.** w Warszawie, Srebrna 12. — Celem Sp. jest prow. handlu kom. wytw. przem. chem. fabr. kraj. i zagran.
3. Zł. 20.000.
4. Zarząd: Dr. Rajmund Vilsam, Inż. Stef. Wajchert, obaj z Warszawy upow. do występowania wobec władz i osób trzecich.
5. Prokura: Inż. Czesław Knoff z Warszawy i buchalterka p. Olga Wolny.
6. Akt. sporz. przed Not. Hettlingerem w Warszawie 31.I 1924 r. za Nr. 384 na czas nieogr.

---

1. B. XVII—3196. 26.II. 1924 r.
2. **„Barwa" Sp. z o o.** Niemcewicza 3.
3. Zł. 24.000.
4. Zarząd: A. Pstrusiński, W. Majewski.
5. Podpisuje 1 Zarz.
6. Not. Dembiński 22.XII. 1923 Nr. 3732.

---

1. B. XVII—3217. 8.III. 1924 r.
2. **Juljan Walter. Handel Winno-Kolonjalny, Sp. z ogr. odp.** Bracka 9.
3. Zł. 32.000.
4. Zarząd: Juljan Ignacy Walter. Podpisuje Juljan Walter.
6. Not. Dąbrowski 23.I.1924 r. Rep. Nr. 63.

---

1. B. XVII—3219. 10.III. 1924 r.
2. **Tatra-Auto Sp. z o. o.** Jerozolimska 14.
3. Zł. 2.669.30.
4. Dyr. Zarz.: Inż. Hugo Spacek. Pełn. członka Zarządu: Dr. Hansa Ringhoffera, Oskar Reiss.
5. Prokura: Michał Romanowicz.
6. Not. Borkowski 7.XII. 1923 r. Nr. 2031.

---

1. B. XVII—3221. 11.III. 1924 r.
2. **Śląski Bank Eskontowy, Sp. Akc.** Oddział Warszawa, Nalewki 26.
3. Zł. 1.409.775.
4. Zarząd: Dyrekcja Jan Kopf, Mieczysław Ehrlich.
5 Prokurent: Maksymiljan Kornsein. Pełnom. Hugo Neugröschl.
6. Zatw. Min. Spraw Wewnętrznych 5.VII. 1893 i 16201 w Wiedniu.

---

1. B. XVII—3249. 28.III. 1924 r.
2. **Pierwsza Krajowa Fabryka Obsadek do Piór Stalowych i Wyrobów Galanteryjno-Metalowych „Copernicus" Sp. z ogr. odp.** Łucka 13.
3. Zł. 5.100.
4. Zarząd: Sz. v. St. Plucer-Sarna, D. Plucer-Sarna, T. Janowicz.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Hulanicki 7.II. 1924 r. Nr. 248.

---

1. B. XVIII—3354. 31.V. 1924 r.
2. **Tow. Reklamy Międzynarodowej Sp. z ogr odp.** Marszałkowska 124.
3. Zł. 25.000.
4. Zarząd: R. Battaglia, Sz. Bieberstein, M. M. Kirsch, W. Bieberstein.
5. Podpisuje każdy z Członków Zarządu łącznie z Dyr. Zarz.
6. Not. Puchalski 20.V. 1924 r. Nr. 1075.

---

1. B. XVIII—3364. 10.VI. 1924 r.
2. **Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki Sp. Akc.** Marszałkowska 46.
3. Zł. 3.500.000.
4. Zarząd: Z. Nowicki, Wł. Hackiewicz, J. Iwanowski, J. Piotrowski, A. Anusz.
5. Prokura: W. Jezierski. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Hettlinger 14.XII. 1923 r. Nr. 4704.

---

1. B. XVIII—3378. 16.VI. 1924 r.
2. **„Cosulich" Societa Triestina di Navigazione w Warszawie**, Ś-to Krzyska 25.
3. Lirów 60.000.000.
4. Zarząd: Bolesław Szałkowski — Dyrektor.
6. Zarej. w Tryjeście 11.XI. 1903 r. Nr. 1618 zatw. Min. Przem. i Handl. oraz Skarbu.

1. B. XVIII—3396. 8.VII. 1921. 21.I. 1927 r.
2. **Tow. „Alfa-Laval" Sp. z ogr. odp.** Krak.-Przedm. 60.
3. Zł. 300.000.
4. Zarząd: Z. Rudowski. A. Wästfelt.
6. Not. Kosiński 2.VI. 1924 r. Nr. 509586.

---

1. B. XVIII—3401. 14.VII. 1924 r.
2. **Biuro Sprzedaży Stali Huty Bismarka Sp. z oggr. odp.** Żabia 9.
3. Zł. 21.000.
4. Zarząd: H. Schinzel. I. Rottengruber. Ig. Tomczyk. R. Scherff. T. Wróblewski.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Wilusz 28.IV. 1924 r.

---

1. B. XVIII—3403. 14.VII. 1924 r.
2. **Fabr. Wyrob. Metal. W. Czajkowski i S-ka.** Sp. z oggr. odp. Młynarska 33.
3. Zł. 110.000.
4. Zarząd: W. Czajkowski. M. Grabowski.
5. Podpisuja samodzielnie.
6. Not. Tyborowski 23.VI. 1924 r. Nr. 3554 na czas nieokreśl.

---

1. B. XVIII—3419. 5.VIII. 1924 r.
2. **Fabryka Aparatów Elektrycznych K. Szpotański i S-ka.** Sp. Akc. Warszawa. Kałuszyńska 4.
3. Zł. 100.000.
4. Dyrektor: Inż. Kazimierz Szpotański. Wice-dyr.: Inż. Zygmunt Ostaszewski. Zarząd: Wł. Psarski—Dyr. cukr. Kościan. H. Liciński—Dyr. cukr. Witaszyce. E. Olcax—Dyr. cukr. Środa. A. Hoffmann—Dyr. Elektr. Okręgowej „Gródek". inż. K. Szpotański.
5. Prokurent: L. Gassowski.
6. Not. Bierzyński 1.VII. 1924 r. Nr. 1595. Zaśw. Min. Przem. i Handlu o zebraniu pokrycia nowej emisji akcji przeznaczone dla Rejestru, oddano do Rejestru w dniu 10.VII. 1927 r.

---

1. B. XVIII—3466. 3.IX. 1924 r.
2. **Tow. Handlowo-Eksportowe M. Zaklikowski.** Waarszawa. Hortensja 6.
3. Zł. 30.000.
4. Zarząd: Ch. M. vel Markus Zaklikowski. Szaja Zaklikowski.
5. Podpisuje każdy oddzielnie.
6. Not. Puchalski 19.VIII. 1924 r. Nr. 1747.

---

1. B. XIX—3493. 23.IX. 1924 r.
2. **Cukrownia „Zakrzówek" Sp. Akc.** Chmielna 32.
3. Zł. 1.500.000.
4. Zarząd: K. Sachs. H. Aschkenazy. E. Sachs. Ig. Szczeniowski. D. hr. Potocki. W. Ginsberg.
6. Not. Landau 14.XI. 1922 r. Nr. 1492.

---

1. B. XIX—3499. 26.IX. 1924 r.
2. **Krajowa Wytwórnia Gaśnic „Minimax" T-wo „Komispol", Sp. z ogr. odp.** Warszawa. Nowy Świat 61.
3. Zł. 15.000 — udziałów 100.
4. Edward Haftke z Częstochowy. Inż. Władysław Trapszo z Warszawy.
5. Podpisują dwaj zarządcy łącznie lub jeden z nich łącznie z prokurentką Zofją Kozłowską.
6. Akt organ. zezn. przed Not. Różyckim w Piaseczmie. 28.VIII. 1924 r. za Nr. 387.

---

1. B. XIX—3513. 8.X. 1924 r.
2. **Polska Spółka Drzewna „Century" Sp. z ogr. odp.** Kopernika 30.
3. Zł. 250.000 — podzielony na 250 udziałów.
4. Zarząd: Sir James Calder. Henryk Dobieliński i Feliks Wojewódzki.
5. Podpisuje 2-ch Zarządców.
6. Not. Hettlinger 17.IX. 1924 r.

---

1. B. XIX—3529. 20.X. 1924 r.
2. **„E. D. E. K. O." European Dental Company Sp. z ogr. odp.** Ś-to Krzyska 28.
3. Funt. szter. 10.000.
4. Zarząd: Albert Rohoziński.
5. Podpisuje Zarz. i prokurent.
6. Not. Landau 3.VII. 1924 r. Nr. 1155.

---

1. B. XIX—3554. 5.XI. 1924 r.
2. **S. Baker i S-ka. Sp. z ogr. odp.** Warszawa. Zielna 30.
3. Zł. 20.000 — udziałów 100.
4. Zarząd: Siegfried Baker z Londynu i Maks Stein z Warsz.
5. Podpisuje każdy samodzielnie.
6. Akt organ. zezn. przed Not. Okołowiczem w Warszawie 31.X. 1924 r. Nr. 864.

---

1. B. XIX—3607. 19.XII. 1924 r.
2. **Restauracja pod „Bukietem".** Marszałkowska 114.
3. Zł. 42.360.
4. Roch Krzeczkowski. Leon Samoraj. Józef Lipiński. Stanisław Kędzierski i Czesław Radziejewski.
5. Podpisuja: Listy—1 czł. Zarz. Weksle—3 czł. Zarz.
6. Not. Zychliński 19.III. i 20.X. 1923 Nr. 209. 848. 1851.

---

1. B. XX—3659. 20.I.1925 r.
2. **Bank Kwilecki. Potocki i S-ka.** Sp. Akc. Centrala Poznań. Oddział w Warszawie. Krak.-Przedm. 9.
3. Zł. 2.400.000.
4. Zarząd: St. Warzyński. K. Paluch. Dr. Fr. Kręcki. Z. Kierski. I. Woźnicki. E. Różwiński. Dyrektor Oddziału w Warszawie: K. Grosman.
5. Prokura: Oddziału w Warszawie: Z. Strzeszkowska. E. Dobrancówna. M. Esserówna. Wł. Strupczewski.
6. Monit. Polsk. Nr. 30 z dn. 8.II. 1927 r.

---

1. B. XX—3667. 31.I. 1925 r. Firma założona w r. 1923.
2. **Fabr. Wódek i Likierów „Bachus" Sp. z ogr. odp.** Towarowa 46. Oddziały we Włocławku i Kutnie.
3. Zł. 4.000.
4. Zarząd: R. Zylbersztajn. M. Tanenwurcel.
5. Podpisują obaj łącznie lub R. Zylbersztajn samodzielnie. M. Lewinson kolektywnie z Dyrektorem.

---

1. B. XX—3680. 5.II. 1925 r.
2. **Bank Ziemiański.** Warszawa. Kredytowa 1. Oddział Miejski—Kopernika 30. Oddziały: Ciechanów. Częstochowa. Kalisz. Kielce. Konin. Kutno. Lublin. Łomża. Mława. Opatów. Piotrków. Płock. Radom. Radomsko. Rawa Maz. Siedlce. Włoszczowa. Zamość. Agentury: Koło i Wieluń.
3. Zł. 5.000.000.
4. Zarząd: Prezes—Jan Stecki. Wice-Prezes—Ludwik Bryndza - Nacki. Naczelny Dyrektor Tadeusz Sułowski. Dyrekcja: Michał Benisławski. Marjan br. Manteuffel. Józef Mineyko. Stanisław Ratyński. Zygmunt Wańkowicz. Wice-Dyrektorzy: Janusz Bakierowski. Adam Kwapiński. Mieczysław Nowierski. Zofja Pikulska. Władysław Wołowski.

5. Podpisuje 2-ch czł. Zarządu. Dyrekcji lub prokurentów.
6. Statut Banku zatw. Gener. Gubern. 5.V. 1916 r.

---

1. B. XX—3712. 23.II. 1925 r.
2. **„Pigment" Sp. Akc. Fabryka Farb Drukarskich.** Sienkiewicza 4.
3. Zł. 250.000.
4. Prezes Zarządu: Natan Wohl Wice-Prezes Zarządu Dr. Walter Schmidt. Dyrektor Zarządzający: Szymon Wittenberg. Zarząd: Natan Wohl. Szymon Wittenberg. St. Walter Schmitd, Tadeusz Bart.
6. Not. Tyborowski 19.V. 1924 Nr. 2961.

---

1. B. XX—3715. 26.II. 1925 r.
2. **Władysław Hoffman i S-ka. Sp. Akc. Przemysł i Handel Apteczny.** Leszno 17.
3. Zł. 300.000.
4. Zarząd: Wł. Hoffman. H. Hoffman, J. Fruziński. W. Stelmaszczyk. St. Sinowadzki.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Zatw. Min. Przem. i Handl. oraz Skarbu Monit. Polsk. Nr. 271 z 1924 r.

---

1. B. XXI—3765.
2. **Podlaska Wytwórnia Samolotów Sp. Akc.** Zarząd—Warszawa, Natolińska 13.
3. Zł. 100.000 — akcji 10.000 po zł. 10.
4. Zarząd: Prezes Stanisław de Roserwerth. Prof. Czesław Witoszyński. Dyrektor Naczelny — Inż. Jan Czerwiński, Feliks Sommer. Tadeusz Sułowski.
5. Prokurenci: Konstanty Czerwiński. Edmund Jungowski.
6. Akt organ. zezn. przed Not. W. D. Paszkowskim 12.I. 1925 r. Nr. 72.

---

1. B. XXI—3767. 26.III. 1925 r.
2. **„Bazar Bielizny", Sp. z o. o.** Warszawa, Ś-to Krzyska 22.
3. Zł. 5.000.
4. Prezes Zarządu: D. Kronenwald. Dyrektor: S. Kronenwald. Czł. Zarz. R. Kronenwald. Czł. Zarz. H. Kronenwald.
6. Notarj. Sz. Landau. Warszawa. dn. 30.XII. 1924 r. Nr. 2028.

---

1. B. XXI—3770. 28.III. 1925 r.
2. **Zakłady Elektrotechniczne Wacław Brygiewicz. Michał Zucker i S-ka „Bezet". Sp. Akc.** Marszałkowska 119.
3. Zł. 200.000.
4. Zarząd: W. Brygiewicz. M. Maliniak. K. Wojzbum. M. Zucker.
5. Prokura: Jan Straszewicz i Kazimierz Pustało. Podpis 2-ch czł. Zarz. lub 1 czł. Zarz. z jednym z prokurentów. korespondencję jeden podpis czł. Zarz. lub prokurent.

---

1. B. XXI—3775. 31.III. 1925 r.
2. **„Pałac Sztuki".** Trębacka 2.
3. Zł. 30.000.
4. Józef Smokalski.
6. Not. Kurman 7.II. 1925 r. Nr. 220.

---

1. B. XXI—3792. 9.IV.1925 r.
2. **Przedsiębiorstwo Dostawy Piasku i Żwiru K. Mokrzyszewski i S-ka.** Solec 20-a.
3. Zł. 100.000.
4. Zarząd: K. Mokrzyszewski. J. Kędzierski. T. Prażmowski.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Kurman 21.I.1925 r. Nr. 299.

---

1. B. XXI—3795. 14.IV. 1925 r. 28.V. 1927 r.
2. **Sp. z ogr. odp. „Mikron" dawn. Inchnikowski i S-ka Polskie Tow. dla handlu maszynami i narzędziami.** Nowowiejska 22 m. 7.
3. Zł. 2.000.
4. Zarząd: Karol Hörneske, Bronisława Nowakówna.
5. Podpisy każdego Zarządcy.
6. Not. Kostecki w Warszawie 6.V. 1927 r. Nr. 2152.

---

1. B. XXI—3801. 16.IV. 1925 r.
2. **Zespół Budowlany.** Bracka 5. Sp. z ogr. odp.
3. Zł. 6.000.—
4. Zarząd: J. Wroczyński, E. Miruzec. J. Burhardt.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Dobrowolski 4.III.1925 r. Nr. 621.

---

1. B. XXI—3804. 24.V. 1927 r.
2. **„Elektrolux".** Krak. - Przedm. 4.
3. Zł. 150.000.—
4. Zarząd: Axel Hausson.
6. Not. Dąbrowski 4.IV.1925 r. Nr. 457.

---

1. B. XXI — 3837. 28.IV. 1925 r.
2. **„Warmet" Warsz. Wytwórn. Wyrob. Metal. Sp. z o. o.,** Waliców 13.
3. Zł. 14.000.—
4. Zarząd: B. Iberal. St. Oppenheim. Sz. H. Ajzensztadt. Ml. Sztygold.
5. Podpisuje 2-ch, przyczem B. Iberal obowiązkowo.
6. Not. Bar 28.III.1925 r. Nr. 1058.

---

1. B. XXI — 3840. 30.IV. 1925 r.
2. **Skład Szkła i Porcelany, Majewska i Liebe.** Marszałkowska 76.
3. Zł. 40.000.—
4. Zarząd: L. R. Osiński. M. Liebe. A. Kowalski.
5. Podpisuje 2-ch.
6. Not. Knoll 28.II.1925 r. Nr. 526.

---

1. B. XXI — 3866. 11.V. 1925 r.
2. **P. A. P. Polska Agencja Publicystyczna.** Sp. z o. o., Boduena 2.
3. Zł. 20.000.—
4. Zarząd: Józef Targowski. Wojciech Rostworowski. Franciszek Potocki.
6. Not. Wasiutyński 24.IV.1925 r. Nr. 835.

---

1. B. XXI — 3868. 11.V. 1925 r.
2. **Zrzeszenie Dostawców Mięsnych.** Sp. z ogr. odp., Ogrodowa 47 m. 10.
3. Zł. 36.000.—
4. Zarząd: M. Jasiński, L. Włodarski. T. Wojciechowski.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Hettinger 7.V.1925 r. Nr. 1901.

---

1. B. XXI — 3872. 14.V. 1925 r.
2. **Polska Linja Lotnicza „Aerolot".** Sp. Akc. Nowy Świat 24.
3. Zł. 300.000.—
4. Wydział Wykonawczy Rady Zawiadowczej Dr. Ignacy Wygard. Dr. Bronisław Dunin. Rendowski. Kazimierz br. Unrnh. Dyrektor: Aleksander Wygard.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Hettlinger 9.V.1925 r. Nr. 1426.

---

1. B. XXI — 3876. 22.V. 1925 r.
2. **„Transunion". Spółka Transportowa.** Sp. z ogr. odp. Moniuszki 8.
3. Zł. 2.000.—

4. Zarząd: A. Grynbaum - Grymiński, J. Dambrot.
5. Podpisują dwaj.
6. Not. Bierzyński 11.V.1925 r. Nr. 974.

---

1. B. XXII — 3885. 27.V.1925 i 20.VI.1927 r.
2. **Bank Handlowy w Warszawie.** Sp. Akc. Traugutta 7/9. Oddziały miejskie: Królewska 5, Nowy - Świat 3, Tłomackie 1, Praga, Targowa 65. Oddziały prowincjonalne: Baranowicze, Będzin, Brześć n/Bugiem, Częstochowa, Hrubieszów, Kalisz, Katowice, Kowel, Lublin, Lwów; Łódź; Łuck, Płock, Poznań, Radom, Radomsk, Równe; Sosnowiec, Tomaszów Mazowiecki, Wilno, Włocławek. Ajentura w Stołpcach.
3. Zł. 20.000.000.— (subskrypcja w toku termin zamk. subskr. 27.VIII.1927 r.).
4. Rada Nadzorcza: dożywotni prezes honorowy Leopold bar. Kronenberg, Prezes Stanisław ks. Lubomirski, Viceprezes Antoni Wieniawski. Członkowie: Maurycy Despret, Piotr Drzewiecki, Hipolit Gliwic, W. A. Harriman, Henryk Kaden, Henryk Konic, Maksymiljan Krasny de Krassien, Artur Kubie, Józef Lossow, Eugenjusz Lubowicz, Jerzy Meyer, Edgardo Morpurgo, Tadeusz Popowski, Adolf Rossi, Sewing Rossi, Stefan Suryn, Gustaw bar. Taube, William Thys i Józef Teoplitz. Dyrekcja Banku: Józef bar. Dangel, Alfred Goldklang, Antoni Gintowt, Stanisław Rogaczewski, Jerzy Scigalski i Maksymiljan Wizel. Vicedyrektorzy Banku: Wacław Jacobson, Władysław Stala, Julian Szelemetko i Gabriel Szmit.
5. Podpisuje 2 Dyrektorów, 2 vicedyrektorów lub 2 prokurentów łącznie.
6. Statut w ostatniej redakcji zatw. dn. 14 czerwca 1927 r. i ogłoszony w Monit. Polskim Nr. 141 z dn. 23.VI.1927 r.

---

1. B. XXII — 3890. 30.V. 1925 r.
2. **Zrzeszenie Producentów Drożdży**, Zielna 21.
3. Zł. 200.000.—
4. Zarząd: J. Binental, Iz. Goldberg, P. Janiszewski, H. Szereszewski, J. Wellmer.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Paszkowski 8.V.1925 r. Nr. 1195.

---

1. B. XXII — 3903. 4.VI. 1925 r.
2. **Fosforyty Rachowskie**, Sp. z o. o., Wilcza 5.
3. Zł. 150.000.—
4. Zarząd: Cezary Lubiński, Kazimierz Jaskulski, Jakób Rosenberg, Michał Poboski. Dyrektor Zarządzający Michał Poboski.
6. Akt Nr. 1837/24 i Nr. 189/27. Not. Kaz. Hettlinger.

---

1. B. XXII — 3918. 27.VII. 1925 r.
2. **Inż. R. Wojciechowski i M. Łubkowski**, Sp. z ogr. odp. Al. Jerozolimska 93.
3. Zł. 10.000.—
4. Zarząd: M. Łubkowski, R. Wojciechowski.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Dobrowolski 17.IV.1925 Nr. 992.

---

1. B. XXII — 3943. 10.VII. 1925 r.
2. **Zakład Mechaniczny „Ferrolut"**, Sp. z ogr. odp., Wiktorska 5.
3. Zł. 3.000.—
4. Zarząd: T. Ligaszewski, J. Dobrowolski.
5. Podpisują obaj Zarz.
6. Not. Śleszyński 13.VI. 1925 r.

---

1. B. XXIII — 4003. 12.VIII. 1925 r.
2. **Spółka Kijowskich Inżynierów**, Sp. z ogr. odp. w Warszawie, Senatorska 28/30.
3. Zł. 20.000.— udziałów 100.
4. Mieczysław Srokowski i Wacław Terlecki obaj z Warszawy.
5. Podpisują obaj Zarz. łącznie.
6. Akt organ. zezn. przed Not. Zborowskim w Warszawie 12.III.1925 r. za Nr. 498.

---

1. B. XXIII — 4006. 13.VIII. 1925 r.
2. **Państwowy Monopol Spirytusowy**, Leszno Nr. 1.
3. Kapitał zakładowy nieokreślony.
4. Dyrekcja Państw. Monopolu Spirytusowego.
6. Z 31.VII.1924 r. znowelizowane Rozp. Prezydenta Rz. P. z dn. 26.III.1927 r.

---

1. B. XXIII — 4019. 19.VIII. 1925 r.
2. **„Cebeo", Centralne Biuro Sprzedaży Odlewów Ogrzewalnych**, Sp. z ogr. odp., Warszawa, Al. Jerozolimskie 105.
3. Zł. 15.000.—
4. Zarząd: K. Kleppisch, J. Lilpop, Cz. Galiński.
5. Prokura: Stanisław Kalinowski, Ryszard Fulve.
6. Not. Paszkowski 22.VI.1925 r. Nr. 1608 i 1987.

---

1. B. XXIII — 4049. 18.IX. 1925 r.
2. **Sp. Akc. dla Eksploatacji Państwowego Monopolu Zapałczanego w Polsce**, Warszawa, Królewska 3.
3. Zł. 5.000.000.—
4. Zarząd: T. Kreuger, G. Widell, K. Kozłowski.
6. Zatw. przez Min. Przem. i Handl. oraz Skarbu ogł. w Nr. 212 Monit. Polsk. z 1925 r.

---

1. B. XXIV — 4164. 2.XII. 1925 r.
2. **Przemysł Blaszany dawn. Ch. Orlean**, Sp. z o. o. w Warszawie, Dzielna 7.
3. Zł. 39.000.
4. Zarząd: Ch. Orlean, N. Szenwald, A. Kulczycki, zast. inż. H. Gutt.
5. Podpisują dwaj Zarz.
6. Not. Nieznański 14.XI.1925 r.

---

1. B. XXIV — 4168. 10.XII. 1925 r.
2. **„Mysłowice" Fabr. Narz. i maszyn**, Sp. z o. o., Solec 193.
3. Zł. 2.000.—
4. Zarząd: L. Reinfeld, Z. Spielman.
5. Podpisują dwaj.
6. Not. Hettinger 12.XI.1925 r. Nr. 4269.

---

1. B. XXIV — 4171. 11.XII. 1925 r.
2. **Zjednoczone Tow. Handlowe**, Sp. z o. o., Zielna 46.
3. Zł. 4.800.—
4. Zarząd: J. Szulfryd, J. Zylberszlag.
2. Podpisuje 2-ch.
6. Not. Wyganowski 3.XII.1925 r. Nr. 1697.

---

1. B. XXIV—4187. 16.XII. 1925 r.
2. **Dom Handlowy „Westenat"** Sp. z o. o. Warszawa, Warecka 5 m. 2.
3. Zł. 5.000.
4. Zarząd: H. Natanson, T. Wasung.
5. Podpisuje 2-ch.
6. Not. Bierzyński 27.XI. 1925 r. Nr. 2450.

---

1. B. XXIV—4198. 29.XII. 1925 r.
2. **Królewsko-Holenderski Lloyd Sp Akc.** Oddział w Warszawie, Senatorska 35.
3. Guld. 14.999.600.
4. Zarząd: Edmund Matysiak, Henryk David.
6. Dekret Króla 13.I. 1908 r. Nr. 69 w Amsterdamie.

1. B. XXIV—4207. 30.XII. 1925 r.
2. **Fabryka Obuwia Mechanicznego „Ceda" Sp. z ogr. odp.** Leszno 74.
3. Zł. 75.000.
4. Zarząd: B. H. Cetlin. Fr. Cetlinowa i D. W. Dajcz.
5. Prokura: Szymon vel Siemion Cetlin.
6. Not. Knoll 23.XII. 1925 r. Nr. 2995.

---

1. B. XXIV—4210. 9.I. 1926 r.
2. **Firma Drzewna „Alvero" Sp. z ogr. odp.** Warszawa. Wilcza 23.
3. Zł. 30.000.
4. Zarząd: Mojżesz-Cheim Skórecki.
6. Akt za Nr. 2864 na czas nieogr. Not. Puchalski w Warszawie dn. 16.XII. 1925 r.

---

1. B. XXIV—4231. 20.I. 1926 r.
2. **Skład Naczyń Emaljowanych „Hurtemal" Sp. z ogr. odp.** Warszawa. Dzika 5.
3. Zł. 20.000.
4. Zarząd: A. Rolland. Zdz. Szymankiewicz. Fr. Druskowski.
6. Not. Landau 23.XII. 1925 r. Nr. 1527.

---

1. B. XXIV—4232. 20.I. 1926 r.
2. **„Cermat" Sp. z ogr. odp.** Wilcza 50.
3. Zł. 10.000.
4. Zarząd: H. B. Helman. E. Helman. A. Helman.
6. Not. Cybulski 18.VIII. 1925 r. Nr. 2087.

---

1. B. XXIV—4233. 20.I. 1926 r.
2. **Polska Spółka Eksploatacji Rud w Turcji „Minorient"** w Warszawie. Chmielna 27.
3. Zł. 120.000.
4. Zarząd: K. Tangor. H. Płużański. H. Surzycki. St. Przanowski.
5. Podpisuje 2-ch.
6. Not. Tyborowski 26.VI. 1925 r.

---

1. B. XXIV—4236. 23.I. 1926 r.
2. **Centralna Kasa Spółek Rolniczych.** Mazowiecka 9.
3. Najm. udział 100 zł. wzrasta od ilości Czł.
4. Z. Chmielewski. T. Dubowski. A. Kolarz. A. Poznański. H. Sikorski.
6. Stat. zatw. 8.II. 1919 r.

---

1. B. XXIV—4237. 26.X. 1926 r.
2. **Tomaszowska Fabryka Sztucznego Jedwabiu. Sp. Akc.** Fabryka w Tomaszowie. Zarząd w Warszawie. Wilcza 9-a.
3. Zł. 39.000.000.
4. Zygmunt Toeplitz. Prezes Zarządu. Wład. Baruch. inż. Herman Ginsberg. Riccardo Gualino. Gurgo Salice. Aleks. Landsberg. Stef. Laurysiewicz. dr. Henr. Majmon. Gustave Popelier. Ludw. Toeplitz. inż. Feliks Wiślicki. Dyrekt. Zarządzający.
5. Dyrektor Wiślicki podp. samodzielnie. dr. Henryk Majmon. Maksymiljan Zand. Stefanja Hartman—łącznie.
6. Ustawa zatw. dn. 2.VI. 1920 r. Monit. Polski Nr. 272 oraz 11.XII. 1923 r. Monit. Polski Nr. 4 z dn. 5.I. 1924 r. i Nr. 175 z dn. 31.VII. 1925 r.

---

1. B. XXV—4273. 11.II. 1926 r.
2. **Warszawskie Towarzystwo Wzajemnych Ubezpieczeń Szyb.** Warszawa. Leszno 11.
3. Kapitał nieokreślony.
4. Prezes—Bratkowski Czesław i Zastępca Pągowski Władysław. Dyr. Zarządzający—Ludwik Klejny. Zastępcy — Leon Klemberg. W. Swobodziński. Sylwester Połubiec.
6. Zatw. Min. Spraw Wewnętrznych 8.III. 1907 r.

---

1. B. XXV—4275. 22.II. 1926 r.
2. **Powszechne Tow. Filmowe Sp. Akc. „Petef".** Widok 10.
3. Zł. 120.000.
4. Dr. H. Aszkenazy. P. Hailperin. Fr. hr. Potocki. Dr. F. Maiss. Al. Kolovrat. Dr. M. Sternberg. Naczelny Dyrektor: Wilhelm Schacherl.
5. Prokura: Józef Łabędź.
6. Not. Paszkowski 8.V. 1921 r.

---

1. B. XXV—4282. 27.II. 1926 r.
2. **Chłopska Spółka Wydawnicza Sp. z ogr. odp.** Nowogrodzka 27.
3. Zł. 3.400.
4. Jan Dąbski. Andrzej Walenen.
6. Not. Bierzyński 14.VII. 1925 r. Nr. 1483.

---

1. B. XXV—4298. 6.III. 1926 r.
2. **Fabryka perfum, mydeł i kosmetyków K. Kubiczek Sp. z ogr. odp.** Warszawa. Bonifraterska 11/13.
3. Zł. 20.000 — udz. 20 à 1.000 zł.
4. Kazimierz Kubiczek. Karol Sadowy.
5. Podpisuje 2-ch zarządców.
6. Not. Knoll 5.II. 1926 r. Nr. 259 i 20.VI. 1927 r. Nr. 1598.

---

1. B. XXV—4315. 12.III. 1926 r.
2. **Tow. Przemysłowo-Handlowe A. Wąsowicz. J. Kruszewski i S-ka. Sp. z ogr. odp.** w Warszawie. Czackiego 16.
3. Zł. 10.000.
4. A. Wąsowicz. J. Kruszewski.
5. Prokura: C. Kopecki. Stef. Wąsowicz i A. Biancki.
6. Not. Biernacki 13.II. 1926 r. Nr. 257.

---

1. B. XXV—4343. 22.III. 1926 r.
2. **Inż.-Chem. Stanisław Lipiński i S-ka. Sp. zogr. odp.** Warszawa. Piękna 11-a.
3. Zł. 50.000.
4. St. Lipiński. D. Brama. W. Ginsberg.
6. Not. Hulanicki 6.III. 1926 r. Nr. 414.

---

1. B. XXV—4359. 2.IV. 1926 r. i 25.VII. 1927 r.
2. **Przedsiębiorstwo Budowlane „Inż. Z. Marcinkowski i S-ka".** Krucza 8 m. 2. Sp. z ogr. odp.
3. Zł. 16.000 — udz. 160 po 100 zł.
4. Z. Marcinkowski. K. Matusewicz.
5. Podpis obydwóch udziałowców.
6. Not. Bierzyński 31.III. 1926 r. Nr. 703 i 1.VII. 1927 r. Nr. 1823.

---

1. B. XXV — 4398. 27.IV. 1926 r.
2. **„Fanamet" Biuro wynajmu Sp. z ogr. odp.** Warszawa. Sienna 4.
3. Zł. 10.000.
4. Ph. Kaufman. A. Aronson. I. Blumental.
6. Not. Zborowski 19.IX. 1925 r. Nr. 1695.

---

1. B. XXV—4436. 1 do 16.III. 1926 r.
2. **Bank Cukrownictwa Sp. Akc. w Poznaniu.** Oddział w Warszawie. Krak.-Przdm. 55.
3. Zł. 4.800.000.
4. Leon Brzeski. Bolesław Mikulski. Leopold Hebda. wszyscy trzej z Poznania i Władysław Demby z Warszawy.
5. Udzielono prokury: Januszowi Kiedrzyńskiemu. z tytułem Dyrektora. Bronisławowi Kozakiewiczowi z tyt. Wice Dyrektora. Janowi Ostrowskiemu z tyt. Wice-Dyrektora. Konradowi Wereszczyńskiemu z tyt. Wice-Dyrektora. Florjanowi Czaplickiemu. Wiktorowi Koreywo. Wacławowi Miszczakowi. Józefowi Scipio del Campo. Czesławowi Brzeskiemu. Jerzemu Horoszkiewiczowi
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. przez Min. Przem. i Handlu oraz Skarbu opublik. w Nr. 78 Monit. Polsk. z dn. 3.IV. 1924 r.

1. B. XXVI—4440. 28.V. 1926 r.
2. **Tow. Transportowo - Turystyczne „Polsko - Palestyński Lloyd" Sp. z ogr. odp.** Długa 50.
3. Zł. 5.000.
4. M. Temkin, J. Ukrainczyk, M. Wodysławski.
5. Inż. M. Temkin, zobowiązania 2-ch czł.
6. Not. Puchalski 5.I. 1926 r.

---

1. B. XXVI—4445. 5.VII. 1926 r.
2. **H. Niemojewski. Laboratorjum Fizjolog.-Chem. „Cholekinaza" Sp. z ogr. odp.** Nowy Świat 5.
3. Zł. 67.000.
4. A. Grabowski, J. Niemojewski, Dr. T. Niemojewski. Dyr. Zarządzający: Jerzy Niemojewski.
5. Podpisuje 3-ch Zarz.
6. Not. Dąbrowski 29.V. 1926 r. Nr. 45.

---

1. B. XXVI—4449. 7.VI. 1926 r.
2. **Związek Eksportowy Polskich Hut Żelaznych Sp. z o. o** Mazowiecka 5.
3. Zł. 2.600.
4. Stefan Korzycki, Marjan Szydłowski, Stefan Stanowski, Jan Gombrowicz, wszyscy w Warszawie. Georg Behaghel, Fritz Matthes w Katowicach.
6. Not. Dąbrowski 6.V. 1926 r. Nr. 552.

---

1. B. XXVI—4454. 12.VI. 1926 r.
2. **Bank Gospodarstwa Krajowego.** Warszawa, Królewska 5. Oddziały: w Białej, Białymstoku, Bydgoszczy, Cieszynie, Drohobyczu, Gdyni, Katowicach, Kołomyji, Krakowie, Lublinie, Lwowie, Łodzi, Łucku, Oświęcimiu, Poznaniu, Przemyślu, Równem, Stanisławowie, Tarnowie, Wilnie i Żywcu.
3. Zł. 35.000.000.
4. Prezes: Dr. Jan Kanty Steczkowski, Dyrekcja: Dyr. Naczelny: Eustachy Korwin Szymanowski z Warszawy, Dyrektorowie: Dr. Feliks Merunowicz, Stanisław Roszkowski, Dr. Lucjan Szpor, Dr. Mieczysław Szenk, Władysław Bizański. Zast. Dyr.: Mieczysław Brzezicki, Dr. Kazimierz Niżyński, Dr. Adam Pawlikowski, Karol Roschildt, Ignacy Szotarski, Jan Edward Żytkiewicz, Dr. Paweł Sporysz i Stanisław Pawłowicz, wszyscy z Warszawy, Juljusz Reiner ze Lwowa, Józef Kretschmer i Piotr Rokosz z Krakowa i Walenty Miller z Łodzi. Dyrekcja prowadzi wszystkie interesy Banku.
5. Prokurenci: Centrali: Stanisław Bielecki, Władysław Brodacki, Gustaw Bobrownicki, Zdzisław Czechowski, Dr. Józef Chodaczek, Witold Czapczyński, Zygmunt Drągowski, Władysław Dobrzański, Eugenjusz Fiala, Stanisław Firla, Józef Grolle, Mikołaj Hukiewicz, Edward Hoppe, Edmund Jarosz, Marceli Kulka, Klemens Łukasiewicz, Zygmunt Jan Łaszowski, Antoni Mazanowski, Władysław Murczyński, Bolesław Malczyński, Piotr Marcinkowski, Tadeusz Niewiadomski, Zygmunt Mikołaj Poźniak, Stefan Rieger, Ludwik Razowski, Jan Ruckgaber, Jerzy Szatałow, Stefan Szymanowski, Dr. Antoni Zieliński, Dr. Klemens Remer, Włodzimierz Kryński, Antoni Kornicki, Jan Dąbski i Włodzimierz Baczyński.
6. Bank jest instytucją państwową, której przysługuje osobowość prawna (§ 2 Statutu). Statut Banku wydany został przez Ministra Skarbu rozporządzeniem z dn. 31.V. 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 46, poz. 478) na mocy art. 2 rozporz. Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 30 maja 1924 r. o połączeniu państwowych instytucji kredytowych w Bank Gospodarstwa Krajowego (Dz. U. R. P. Nr. 46, poz. 477).

---

1. B. XXVII—4471. 8.VII. 1926 r.
2. **Tow. Eksploatacji i Handlu Żelazem „Tehaz" Sp. z ogr. odp.** Koszykowa 39.
3. Zł. 100.000.
4. Tadeusz Śliwczyński, Karol Janowicz i Zygmunt Gnizot.
5. Karol Waligórski, Józef Sobecki, Stefan Dąbkowski.
6. Not. Roman 8.IV. 1926 r. Nr. 445.

---

1. B. XXVII—4502. 30.VII. 1926 r.
2. **Warszawska Sp. Budowlana Sp. z ogr. odp.** Ujazdowska 39.
3. Zł. 12.000.
4. Dominik Sikorski, Kazimierz Janicki i Józef Rzewuski.
6. Akty Nr. 698/20 r. Not. Przyłuski. Nr. 25/24. Not. Węgiełek i Nr. 191/26. Not. Hettlinger.

---

1. B. XXVII—4507. 4.VIII. 1926 r.
2. **„Handloblok" Sp. z ogr odp.** Warszawa. Chmielna 15.
3. Zł. 2.400 — udz. 120 po 20 zł.
4. Inż. Mścisław Godlewski, Inż. Janusz Kanelbaum.
6. Not. D. Paszkowski dn. 23.VI. 1926 r.

---

1. B. XXVII—4509. 4.VIII. 1926 r.
2. **Polska Spółka Eksportowa Sp. z ogr. odp.** Krak. Przed. 5.
3. Zł. 15.000.
4. Zarządcy: Teodor Toeplitz, Samuel Apstein, Wiktor Przedpelski. Zastępcy: Teodora Toeplitza—Stefan Meyer, Samuela Apsteina—Mozes Apstein, Wiktora Przedpelskiego — Mieczysław Rotstein, Dyrektor Zarządzający: Emil Peretz.
5. Otton Starkmetle.
6. Akt Nr. 2096/26. Not. Hettlinger.

---

1. B. XXVII — 4512. 4.VIII. 1926 r.
2. **Ludwik Piętka i S-ka,** Sp. z ogr. odp., Warecka 9 m. 28.
3. Zł. 25.000.—
4. L. Piętka i St. Wierciński.
5. Prokurent: Witold Szantyr.
6. Not. Cybulski 20.III.1926 r.

---

1. B. XXVII — 4514. 4.VIII. 1926 r.
2. **Drukarnia Artystyczna K. Kopytowski i S-ka,** Sp. z o. o. Warszawa, Nowy-Świat 47.
3. Zł. 75.000.—
4. Rudolf Osman, Kazimierz Kopytowski, Stefan Wójtowski.
6. Akt Nr. 669/26 Not. Roman.

---

1. B. XXVII — 4523. 12.VIII. 1926 r.
2. **Zrzeszenie Ekspertów Naukowej Organizacji „Zeno".** Sp. z o. o., Oboźna 11.
3. Zł. 8.000.—
4. Inż. J. Husarski, Inż. T. Oxiński, Z. Rytel, M. Husarski.
5. Podpisuje 2-ch.
6. Not. Hettinger 7.VI.1926 r. Nr. 1821.

---

1. B. XXVII — 4532. 19.VIII. 1926 r.
2. **Tow. Przem. Handl. „Maszyny do prania syst. Tadeusza Podoskiego".** Sp. z o. o., Ś-to Krzyska 9.
3. Zł. 65.000.—
4. T. Podoski, K. Dobrowolski, W. Sima, P. Dmowski, J. Hinza.
6. Not. Hettlinger 23.VII.1926 r.

---

1. B. XXVII — 4563. 11.IX. 1926 r.
2. **Towarzystwo Akc. Warszawskich Dróg Żelaznych Dojazdowych.** Marszałkowska 9.
3. Zł. 14.029.400.—
4. Prezes: Stefan ks. Lubomirski, Vice - Prezes: Bartłomiej Popławski, Członkowie: Leon Bernstein, Henryk Konic, Anatol Lothe, Leonard Bobiński, Jose Cherson, Zast. Piotr Bock, Władysław ks. Lubomirski, Heronim ks. Lubomirski.
5. Podpis 4-ch członków Zarządu.
6. Ukaz Carski z 1911 r. Nr. 120.

1. B. XXVII — 4583. 1.X. 1926 r.
2. **Maison Egypto - Polonaise — Biuro Techniczno - Handlowe.** Sp. z o. o., Wilcza 46.
3. Zł. 2.000.
4. Br. Duchnowski. E. Habich.
6. Not. Dylewski 7.VIII.1926 r. Nr. 673.

---

1. B. XXVIII — 4597. 11.X. 1926 r.
2. **„Ramet", Warszawska Rafinerja Metali i Popiołów Metalowych.** Sp. z o. o., Podchorążych 79.
3. Zł. 2.160.—
4. S. Clincewstein i Z. Mehl.
5. Z. Mehl — jeden. S. Clincewstein łącznie z prokurentem.
6. Not. Sleszyński 16.IX 1926 r. Nr. 1009.

---

1. B. XXVIII — 4603. 15.X. 1926 r.
2. **Zjednoczone Warszawskie Towarzystwo Transportu i Żeglugi Polskiej S. A.**, Warszawa, Nowy - Świat 35.
3. Zł. 3.120.000.—
4. Stan. Debczyński, Edm. Krzyżanowski. Rada: Piotr Drzewiecki, Antoni Dunin - Słępść, Jan Galland, St. ks. Lubomirski, Marjan Mieczkowski, Stan. Śliwiński, Antoni Słaboszewicz, Feliks Sommer, Dr. Feliks Merunowicz, Inż. Stan. Kruszewski, Dr. Stan. Mękarski.
6. Statut zatw. przez Min. Przem. i Handlu oraz Skarbu, opubl. w Nr. 104 Monit. Polski z dn. 10.V.1921 r.

---

1. B. XXVIII — 4614. 21.X. 1926 r.
2. **Przemysłowo - Handlowe Zakłady Chemiczne. Ludwik Spiess i Syn.** Sp. Akc. Daniłowiczowska 16.
3. Zł. 5.670.000.—
4. Ludwik Spiess i Bolesław Krzyżański.
5. Prokurenci: Marjan Holtorf i Julian Mosdorf.
6. Not. Józefowicz 10.I.1899 r. Nr. 5546.

---

1. B. XXVIII — 4623. 23.X. 1926 r.
2. **Spółka Inżynierów Meljoracji.** Sp. z o. o., Kopernika 8.
3. Zł. 12.000.—
4. K. Tański, T. Służewski.
5. Podpisują: Inż. Karol Tański i Inż. Teodor Służewski, każdy oddzielnie za wyjątkiem weksli i żyr na wekslach, kóre podpisują razem.
6. Not. Zborowski 8.X.1926 r. Nr. 1753.

---

1. B. XXVIII—4627. 26.X. 1926 r.
2. **Zakł. Artystyczno-Graficzny Strzelczyk, Grabski i S-ka.** Sp. z ogr. odp. Elektoralna 41.
3. Zł. 5.000.
4. I. Strzelczyk, R. Linkowski, K. Grabski.
6. Not. Bierzyński 9.VI.1926 r. Nr. 1173.

---

1. B. XXVIII—4635. 27.X. 1926 r.
2. **Polsko-Azjatyckie T-wo Handlowe. Sp. z o. o.** Długa 42.
3. Zł. 55.000.
4. J. Ettingin.
6. Not. Massalski Rep. 682 i 696 maj 1927 r.

---

1. B. XXVIII—4645. 28.X. 1926 r.
2. **Fabr. Czekolady „Plutos", Sp. Akc.**, Senatorska 17.
3. Zł. 200.000.
4. S. Habergrütz, M. Kamieniecki, E. Menes, P. Mondnak, W. Szapiro.
6. Not. Puchalski 19.X. 1926 r. Nr. 2259.

---

1. B. XXVIII—4658. 4.XI. 1926 r.
2. **„Bronzomar", Sp. z ogr. odp.** Długa 55.
3. Zł. 6.000.
4. Dyrektor: Leon Rozencweig.
5. Leon Rozencweig.
6. Not. Landau 19.XI. 1926 r. Nr. 969.

---

1. B. XXIX—4701. 22.XI. 1926 r.
2. **B. Przybylski i S-ka, Sp. z ogr. odp.**, Polna 64.
3. Zł. 3.000.
4. Br. Przybylski.
6. Not. Małkowski 6.XI. 1926 r. Nr. 2401.

---

1. B. XXIX—4704. 23.XI. 1926 r.
2. **Tow. Przetworów Drzewnych „Jarot", Sp. z ogr. odp.**, Wilcza 18.
3. Zł. 18.000.
4. W. Jaroszewicz, F. Rotsztein, K. Krassowski.
6. Not. Hulanicki 28.X. 1926 r. Nr. 1713.

---

1. B. XXIX—4710. 23.XI. 1926 r.
2. **Dr. Z. Dzikowski, Sp. z ogr. odp.** w Krakowie, Oddział w Warszawie, Wierzbowa 6.
3. Zł. 36.000.
4. J. Weiss, H. Myczkowski, M. Woźniak.
6. Not. Myciński 3.II. 1922 r. Nr. 16877.

---

1. B. XXIX—4724. 30.XI. 1926 r.
2. **Eryk Brieger i S-ka, Tow. budowl. Sp. z ogr. odp.** Warszawa, Szopena 12, Centrala w Katowicach, Andrzeja 14.
3. Zł. 15.000.
4. Adolf Kleinberg z Katowic.
5. Prokurent kupiec-dypl. Otton Kleinberg. Podpisuje samodz.
6. Akt organ. zezn. przed Not. Badzianem w Katowicach 15.I. 1917 r. za Nr. 22.

---

1. B. XXIX—4727. 3.XII. 1926 r.
2. **Sp. Akc. Fabryk Metalowych p. f. „Norblin, B-cia Buch i T. Werner"** w Warszawie, Żelazna 51. Oddział w Głownie, koło Łowicza.
3. Zł. 5.000.000 — akcji 50.000 po zł. 100.
4. Rada Zarządzająca: Stanisław Janicki—Prezes, Kazimierz Szwede—Wice-Prezes, Członkowie: Mieczysław Holman, Mieczysław Meisner, Stefan Przanowski, Władysław Pfeiffer, Wacław Werner, Dyrekcja: Stefan Przanowski—Nacz. Dyr., Kazimierz Szwede, Zastępca Nacz. Dyr., Henryk Wolff—Dyr. Handl., Inż. Władysław Domański.
5. Henryk Wolff, Władysław Domański i Eugenja Krzesimowska.
6. Statut zatw. przez Min. Przem. i Handlu oraz Skarbu, opubl. w Nr. 149 Monit. Polsk. 5.VII. 1926 r. Akt organ. zezn. przed Not. Kulikowskim w Warszawie, 30.VI. 1893 r. za Nr. 745.

---

1. B. XXIX—4746. 6.XII. 1926 r.
2. **Towarzystwo Handlu z Turcją, Sp. z ogr. odp.** Al. Ujazdowskie 39.
3. Zł. 200.000.
4. Hipolit Gliwic, Tadeusz Bełdowski, Wiktor Starzeński i Jerzy Lisiewicz.
5. Dr. Bolesław Kasprowicz, Janusz Jobis.
6. Not. Borkowski 2.XI. 1926 r. Nr. 1170.

---

1. B. XXX—4804. 12.I. 1927 r.
2. **Dom Handlowy, Daniel Kraushar, Sp. Akc.** Żórawia 22.
3. Zł. 200.000.
4. D. Kraushar, J. Klainadel, W. Fajans.
5. J. Damenstern, B. Kaftal i A. Weinkranc.
6. Not. Hettlinger, 31.XII. 1926 r. Nr. 4199.

---

1. B. XXX—4831. 28.I. 1927 r.
2. **Nils Barren, Sp. z ogr. odp.** Kopernika 13.
3. Zł. 20.000 — udziałów 20.
4. Nils Barren i Beangt Bengtson.
6. Not. Paszkowski, 11.I. 1927 r. Nr. 61.

1. B. XXX—4844. 5.II. 1927 r.
2. **Tow. Przemysłowo-Handlowe. Cz. Malinowski i S-ka.** Sp. z ogr. odp., Pańska 20.
3. Zł. 2.000.
4. Cz. A. Malinowski. Sylko.
6. Not. Olszewski, 26.XI. 1926 r. Nr. 2315.

---

1. B. XXX—4848. 7.II. 1927 r.
2. **Bar Paryski, Sp z ogr. odp.**, Szkolna 1.
3. Zł. 5.000.
4. Fr. Włodarczyk. M. Włodarczyk.
6. Not. Dembiński. 21.I. 1927 r. Nr. 80.

---

1. B. XXX—4850. 8.II. 1927 r.
2. **Dom Agenturowo-Komisowy „Orkomp". Sp. z ogr. odp.**, Bielańska 21.
3. Zł. 10.000.
4. Ezechiel Orchow, Zelman Frank, H. M. Ejlenberg. J. M. Rzechte.
5. Ezechiel Orchow łącznie z jednym ze wspólników.
6. Not. Kostecki 2.XI. 1926 r. Nr. 4162.

---

1. B. XXX—4878. 18.II. 1927 r.
2. **Hurtownia Mleczarska „Sandomierzanka". Sp. z ogr. odp.**, Bagatela 13.
3. Zł. 2.000.
4. M. Grzegorzewski. Anna Grzegorzewska.
5. Marjan Grzegorzewski.
6. Not. Szymański, 3.I.1927 r. Nr. 7.

---

1. B. XXX—4879. 18.I. 1927 r.
2. **Zakłady Garbarskie A. Horn. Sp. z ogr. odp.** w Warszawie, Dworska 46.
3. Zł. 240.000 — udziałów 240.
4. Karol Wacław Gaszczyński, Albert Wojciech Stanisław Horn, obaj z Warszawy i Stefan Marko z Krakowa.
5. Prokurenci: Wacław Gałęzowski i Rudolf Rosenberg-Łaszkiewicz. Podpisuje 2-ch Zarz. łącznie.
6. Akt organ. zezn. przed Not. Paszkowskim w Warszawie, 13.I. 1927 r. Nr. 93 i 94.

---

1. B. XXX—4880. 18.II. 1927 r.
2. **„Hanta". Sp. z ogr. odp.** Warszawa, Sosnowa 1.
3. Zł. 2.000.
4. K. M. Żurkowski, J. Żurkowski.
6. Not. Cybulski. 22.XI. 1926 r. Nr. 2532.

---

1. B. XXX—4884. 18.II. 1927 r.
2. **Towarzystwo dla Nowoczesnej Organizacji Biur „Organizacja". Sp. z ogr. odp.** Warszawa. Długa 48.
3. Zł. 15.000.
4. Willy Zähner.
5. Haus v. Rogner.
6. Not. Hulanicki. 1.II. 1927 r. Nr. 249.

---

1. B. XXX—4891. 21.II. 1927 r.
2. **Salon Radjo-Kultura. Sp. z o. o.** Warszawa. Bielańska 22.
3. Zł. 2.000.
4. A. Świątkowska. M. Jankowicz.
6. Not. Dobrowolski, 29.I. 1927 r. Nr. 252.

---

1. B. XXXI—4924. 28.II. 1927 r.
2. **Centralne Biuro Sprzedaży Przyrządów Gaśniczych. Sp. z ogr. odp.** w Warszawie. Widok 24.
3. Zł. 5.000.
4. Zarząd: Dr. Jerzy Korczyński, Dr. Ludwik Zieliński, Zastępcy: Antoni Więckowski i inż. Wacław Czaplicki.
5. Prokurenci: Wacław Wieczorkiewicz i Stefan Mikosz — prokura łączna.
6. Spółka zawarta na mocy aktu zezn. przed Not. Hettlingerem w Warszawie, 17.II. 1927 r. za Nr. 618.

---

1. B. XXXI—4928. 1.III. 1927 r.
2. **„Wardan" R. Krakinowski i J. Kryński. Sp. z ogr. odp.** Niecała 6.
3. Zł. 4.000.
4. R. Krakinowski. J. Kryński.
6. Not. Landau. 15.II.1927 r. Nr. 252.

---

1. B. XXXI—4950. 9.III. 1927 r.
2. **„Cezis". Centrala Zakupu i Sprzedaży Wyrobów Żelaznych. Sp. z ogr. odp.** Warszawa, Grzybowska 19.
3. Zł. 20.000.
4. J. Szwarcbaum, L. Herszbein. B. Tomkiewicz, O. Lewin.
6. Not. Biernacki. 4.XI. 1926 r. Nr. 1760.

---

1. B. XXXI—4959. 15.III. 1927 r.
2. **Francuskie Towarzystwo Akcyjne „Perun",** Hortensja 6.
3. Fr. 300.000.
4. Dr. A. Sznerr.
6. Min. Przem. i Handlu oraz Skarbu Mon. Polsk. Nr. 21 27.I. 1927 r.

---

1. B. XXXI—4962. 16.III. 1927 r.
2. **Bar „Kokos". Sp. z o. o.** w Warszawie, Nowy Świat 43.
3. Zł. 12.000.
4. J. Lenartowicz. A. Praczykowa.
6. Not. Borkowski. 1.III.1927 r. Nr. 301.

---

1. B. XXXI—4968. 17.III. 1927 r.
2. **Centrala Zakupu Złomu Polskich Hut Żelaznych „Centrazłom". Sp. z ogr. odp.**, Warszawa. Mazowiecka 7.
3. Zł. 21.000.
4. Prezes Rady Nadzwyczaj. Jan Gombrowicz. Dyrekcja: St. Zieliński, O. Albert.
5. Dr. Ichyma. M. Tatara.
6. Not. Landau. 14.XII. 1926 r. Nr. 1200.

---

1. B. XXXI—4994. 31.III. 1927 r.
2. **Huragan Polski, Sp. z ogr. odp.** Kolejowa 57.
3. Zł. 200.000.
4. A. Frankowski.
6. Not. Hettlinger. 20.III. 1927 r. Nr. 1029.

---

1. B. XXXI — 4996. 31.III.1927 r.
2. **Eksploatacja Wynalazków**, Sp. z ogr. odp. Kolejowa 57.
3. Zł. 10.000.
4. Z. Sochacki. L. Zagórny. P. Lohmann. Fr. Stapelfeldt.
6. Not. Hettinger. 23.III.1927 r. Nr. 1028.

---

1. B. XXXII—5010. 9.IV.1927 r.
2. **„Fortis". Krajowa Fabryka Kas i Konstrukcyj Stalobetonowych** w Warszawie, Towarowa 33.
3. Dolar. 10.000 — zł. 90.000.
4. Dr. Aleksander Kagan—Paryż. Dyr. Nacz. „Troates" S. A. de Coustructions en Boton Brmé Ball (Suisse) N. Salowejczyk. — Dyrektor Nacz. „Compagnie Française pour le Commerce Extérieur" S. A. Paris i inż. D. Rozenberg.
5. Dyr. Handl. Jakób Puszet wraz z jednym czł. Zarządu względnie 2 człon. Zarządu łącznie.
6. Not. Cybulski. 4.XII.1926 r. Nr. 2631.

---

1. B. XXXII—5015. 11.IV. 1927 r.
2. **Zakł. Przemysłowe, Inż. K. Bączkowski i S-ka.** Warszawa. Leszno 60.
3. Zł. 60.000.
4. Władysław Sobkowski.
6. Not. Różyckii 4.III. 1927 r. Nr. 441.

1. B. XXXII—5028. 22.IV. 1927 r.
2. **Powszechny Bank Związkowy w Polsce S. A. we Lwowie.** Oddz.: Lwów, Kraków, Warszawa, Niecała 7.
3. Zł. 2.000.000 — podzielony na 80.000 szt. akcji po zł. 25.
4. Dyr. Zakł. Gł. w Warszawie Edward Litterer, Wice-Dyr.: A. Lassota-Mochnacki.
5. Podpisuje 2-ch Dyrek., lub 2-ch Wicedyr., albo 1 Dyrek., lub Dyrektor łącznie z Wicedyr. lub prokurentem.
6. Zatw. we Lwowie 16.XI.1924 r. Nr. II. 108.

---

1. B. XXXII—5039. 26.IV. 1927 r.
2. **Tow. Propagandy i Rozwoju Polskiego Przemysłu i Handlu,** Warszawa, Jasna 24.
4. Prof. Stefan Rudziński, Jasna 24.
6. Not. Szymański 7.III. 1927 r.

---

1. B. XXXII—5047. 2.V. 1927 r.
2. **Polska Ruda Żelazna, Sp. Akc.** Warszawa, Srebrna 9.
3. Zł. 200.000 — podzielony na 10.000 akcji.
4. Rada Nadzorcza: Stanisław Meyer, Henryk Neuman, Stanisław Jan Okolski, Władysław Jechalski, Leon Dziewulski, Leopold Wellisz i od dnia 8-VII. 1927 r. Jan Włodzimierz Lgocki—Zarząd: Leopold Wellisz, Stanisław Meyer, Henryk Neuman i Jan Stanisław Okolski, Dyr. Zarz.: Włodzimierz Pieniążek.
6. Statut zatw. przez Min. Przem. i Handlu oraz Skarbu dn. 17.III. 1921 r. Akt org. Not. Bara dn. 2-IV. 1921 r. Nr. 1210:

---

1. B. XXXII—5059. 7.V. 1927 r.
2. **Państwowa Fabryka Związków Azotowych w Tarnowie.** Siedziba Sp. w Warszawie na Zamku Królewskim.
3. Kapitał Zakładowy stanowią dotacje Skarbu Państwa.
4. Rada Administr.: Prezes: Czesław Klarner. Członkowie: Kazimierz Manuszko, Julian Dąbrowski, Stefan Królikowski, Wilhelm Turteltaub, Czesław Benedek i Bronisław Helczyński. Dyrektor: Tadeusz Zwisłocki.
5. Podpisuje 2-ch Czł. dyr. lub 1 Czł. Dyr. łącznie z prokurentem. Udziel. prokury Cezaremu Łagiewskiemu.
6. Statut zatw. przez Radę Ministrów 22.IV. 1927 r. i opubl. w Nr. 96 Monit. Polsk. 27.IV. 1927 r.

---

1. B. XXXII—5078. 19.V. 1927 r.
2. **Pierwsza Warszawska Rozlewnia Esencji Octowej „Jakób Kozik", Sp. z o. o.** w Warszawie, Pl. Grzybowski 10.
3. Zł. 3.000 — udziałów 100.
4. Jakób Kozik, Albert Kozik, obaj z Warszawy.
5. Weksle własne—jedynie Jakób Kozik, wszelkie inne dokumenty—każdy z Zarządców oddzielnie.
6. Akt organ. zezn. przed Not. Cybulskim w Warszawie, 26.IV. 1927 r. za Nr. 948.

---

1. B. XXXII—5084. 23.V. 1927 r.
2. **Zakłady Mechaniczne i Odlewnia, Rohn, Zieliński i S-ka.** Sp. Akc. Warszawa, Jerozolimska 105.
3. Zł. 1.250.000 — akcji 50.000 szt.
4. Inż. Stefan Zieliński—Prezes, Inż. Feliks Bogatko—Wiceprezes, Inż. Karol Kleppisch, Inż. Zygmunt Okoniewski, Dr. Ludwik Zieliński. Dyrekcja: Dyr. Główny: Prezes Zarządu: Inż. Stefan Zieliński. Dyr. Zarz. Cz. Zarządu: Inż. Karol Kleppisch. Dyr. Handlowy: Prokurent Karol Zawodzki, Dyr. Techniczny: Prokurent Inż. Franciszek Zawodzki.
5. Inż. Franciszek Zawodzki, Dyr. Techn. Karol Zawodzki, Dyr. Handlowy.
6. Not. Zygmunt Wasiutyński 5-XI. 1920 r. Nr. 2817.

---

1. B. XXXII—5086. 23.II. 1927 r.
2. **Kozłowski, Thun & Co. Sp. z o. o.** Marszałkowska 31/16.
3. Zł. 20.000.
4. Wł. Kozłowski i T. Thun.
5. Podpisuje każdy samodzielnie.
6. Notarjusz Cybuski 5.VII.27—1675 i 5.IV.27—786.

---

1. B. XXXII—5090. 24.V. 1927 r.
2. **Zjednoczone Tow. Elektryczne Sp. z o. o.** Marjensztadt 14.
3. Zł. 32.600.
4. Czesław Jastrzębski.
6. Not. Hulanicki 16.IX. 1925 r. Nr. 1642.

---

1. B. XXXII—5093. 27.III. 1927 r.
2. **Tow. dla Handlu z bliskim Wschodem. Sp. z ogr. odp.** Warszawa, Królewska 29-a.
3. Zł. 10.000.
4. L. J. Evert, J. Rozenbaum, P. Lisowski.
5. Zobowiązania dwa podpisy łącznie z trzech powyższych.
6. Not. Kurman 1.II. 1927 r. Nr. 246.

---

1. B. XXXIII—5114. 8.VI. 1927 r.
2. **Fabr. Wyrobów Izolacyjnych „Enperit" Sp. z ogr. odp.** Warszawa, Podchorążych 57.
3. Zł. 50.000.
4. Zbigniew Nowicki, Henryk Piórnik.
6. Not. Chomenko 18.V. 1927 r. Nr. 645.

---

1. B. XXXIII—5137. 18.VI. 1927 r.
2. **Zakłady Gastronomiczne K. Albrecht i S-ka.** Sp. z ogr. odp. Wierzbowa 8.
3. Zł. 10.000.
4. K. Albrecht, Dr. Z. T. Niesielski.
6. Not. Zborowski 11.VI. 1927 r. za Nr. 2485.

---

1. B. XXXIII—5143. 23.VI. 1927 r.
2. **Frank, Patschke i Zajkowski, Sp. z ogr. odp.** Warszawa, Nowy Świat 34.
3. Zł. 2.000.
4. Albert Victor Frank, Henryk Patschke, Zbigniew Zajkowski.
6. Not. Hettlinger 29.IV.1927 r. za Nr. 1598.

---

1. B. XXXIII — 5151. 28.VI. 1927 r.
2. **Inż. S. Samojłowicz i A. Hulanicki.** Sp. z o. o., Marszałkowska 25.
3. Zł. 2.000.—
4. S. Samojłowicz i A. Hulanicki.
6. Not. Śleszyński 7.VI.1927 r. Nr. 807.

---

1. B. XXX—5153. 30.VI.1927 r.
2. **„Ceres" biuro techniczno - handlowe.** Sp. z ogr. odp., Warszawa, Sienkiewicza 6.
3. Zł. 20.000.—
4. K. Mierzanowski, S. Kismanowski i W. Leszczyński.
5. Podpisuje 2-ch Zarządzających.
6. Not. Olszowski 26.IV.1927 r. za Nr. 899.

---

1. B. XXXIII — 5162. 5.VII. 1927 r.
2. **Krajowe Przedsiębiorstwo Przemysłowo - Budowlane.** Sp. z ogr. odp., Wspólna 47.
3. Zł. 20.000.—
4. Inż. Henryk Dzierżanowski, Aleksander Elter, Stanisław Mont.
6. Not. Straszewicz 18.VI.1927 r. Nr. 1518.

---

1. B. XXXIII — 5174. 19.VII. 1927 r.
2. **Sprzedaż piwa Lwowskiego Tow. Akc. Browarów.** Sp. z o. o. w Warszawie, Grzybowska 19.
3. Zł. 190.000.— udziałów 190.

4. Marek Bieler z Warszawy, Jerzy Reitman ze Lwowa.
5. Podpisuje 2-ch Zarz. łącznie.
6. Akt organ. zezn. przed Not. Groblewskim we Lwowie 2.III.1927 r. za Nr. 62696.

---

1. B. XXXIII — 5183. 23.VII. 1927 r.
2. **„Motor Trades" T-wo Handlu Samochodowego.** Sp. z o. o., Warszawa, Pl. Żelaznej Bramy 2.
3. Zł. 15.000.— udziałów 150.
4. L. Rozen z Warszawy, H. V. Parker, A. Rubinowicz obaj z Londynu.
5. Podpis 1 z Zarz.
6. Not. Zborowski 10.VI.1927 r. Nr. 2465.

---

1. B. XXXV—5285. 10.X. 1927 r.
2. **Fabryka Chemiczno-Farmaceutyczna „Ap. Kowalski" Sp. z ogr. odp.** Warszawa, Grzybowska 43.
3. Zł. 210.000 — 210 udziałów.
4. Mojżesz Goldberg, Ajzyk Selecki.
5. Każdy z członków Zarz. samodz.
6. Akt zezn. przed Not. Siennickim w Warszawie dn. 22.XII. 1927 r. za Nr. 1720.

---

1. B. XXXV — 5319.
2. **„Zakł. Przem. n/Niemem".** Sp. z ogr. odp. w Warszawie, Marszałkowska 40.
3. Zł. 50.000. — Udziałów 200.
4. Marja Łysakowska i Aleksander Łysakowski oboje z Warszawy.
5. Podpisuje każdy z zarządców i każdy oddzielnie.
6. Sp. z ogr. odp. zawarta na mocy aktu zezn. przed Not. Romanem w Warszawie z dn. 16.IX i 5.X.1927 r. za Nr. 1899 i akt. rej. Romana Nr. 576 z dn. 7.IV. 1928 r.

---

1. B. XXXV—5330. 28.X.1927 r.
2. **Polskie Towarzystwo 1927 roku dla Finansowania Przedsiębiorstw Użyteczności Publicznej. Sp. z ogr. odp.** Warszawa, Marszałkowska 94.
3. Zł. 60.000 — udziałów 120.
4. Szymon Landau, Antoni Wereszczyński: Założyciele: Hipolit Gliwic, Czesław Klarner, Stanisław ks. Lubomirski, Szymon Landau, Antoni Wieniawski i Antoni Wereszczyński.
5. Dwaj Zarz. łącznie lub każdy z nich z osobna, zależnie od charakteru aktów, na których podpisy będą kładzione.
6. Akt organ. zezn. przed Not. Massalskim w Warszawie 20.X. 1927 r. Nr. rep. 2071.

---

1. B. XXXV—5395. 12.XII.1927 r.
2. **Przemysł Leśny „Rozwadów Kępa" Sp. z ogr. odp.** w Warszawie, Piękna 11.
3. Zł. 1.000.000 — udziałów 100.
4. Oskar Saenger z Warszawy.
5. Prokurenci: Marcin Szenfeld i Herman Knotke obaj z Warszawy. Podpisuje O. Saenger lub 2-ch prokurentów.
6. Akt organ. zezn. przed Not. Siennickim w Warszawie 6.XII. 1927 r. za Nr. 1479.

---

1. B. XXXVI—5421. 24.XII. 1927 r.
2. **„Elibor" Sp. Akc. Handlowo-Przemysłowa „L. J. Borkowski"** w Warszawie, Mazowiecka 11. Oddz.: Częstochowa, Dąbrowa Górn., Gdańsk, Lublin, Łódź, Poznań, Radom, Chlewiska, Gdynia, Borysław, Katowice, Kraków, Piotrków.
3. Zł. 6.250.000 — akcji 250.000.
4. Aleksander Mieszczanowski, Jan Wolicki, Kazimierz Wejchert, wszyscy z Warszawy i Feliks Hilchen z Gdańska.
5. Podpisuje 2-ch Czł. Zarządu łącznie. Prokurenci Centrali: Piotr Dmowski, Stanisław Jankowski, Wiktor Opęchowski, Roman Świda, Mikołaj Światopełk-Mirski i Rajnold Friedriehsdorf.
6. Sp. Akc. Statut jej zatw. 17.V. 1902 r. Obecnie działa na zasadzie statutu opubl. Nr. 260 Monit. Polsk. z dn. 14.XI. 1927 r.

---

1. B—3755. 26.XI. 1926 r.
2. **Bank Polskich Kupców i Przemysłowców Chrześcijan w Łodzi Sp. Akc.** Łódź, Piotrkowska 113 dom własny.
3. Zł. 1.500.000.
4. Prezes: J. Nowosielski, Wiceprezes: E. Bogdański, Czł. Zarządu E. Fulde, Dyr. Zarz. dr. Stef. Naruszkiewicz.
6. Not. Cz. Chrzanowski. Akt rejent. 7.IV. 1920 r. Rep. 1493

---

1. B—XV. 2989. 5.XI. 1923 r.
2. **Fabryka Tkanin Fantazyjnych Zrzeszenia Majstrów i Czeladzi Cechu Tkaczy w Żyrardowie. Sp. z ogr. odp.**
3. Zł. 100.000.
4. E. Kantorski, J. Wencel, W. Kreter, J. Chodownik.
5. Podpisuje 2-ch Zarz.
6. Not. Błeszyński w Grodzisku dn. 9.VIII. 1922 r. Nr. 509.

---

1. B. XXIV—4183. 15.XII. 1925 r.
2. **Dom Handlowo-Przemysłowy Zygm. Borkowski & S-ka.** Sp. z ogr. odp. w Grodzisku Mazowieckim.
3. Zł. 15.000.
4. Z. Borkowski, Franc. Maksymiljan Haeberle, Maks. Marski.
5. Podpisuje 2-ch.
6. Not. Bachański 6.X. 1925 r. Nr. 2815.

---

1. B. XXXI—4977. 23.III. 1927 r.
2. **Hurtownia Komisowej Sprzedaży Wyrobów Alkoholowych. Sp. z ogr. odp.** Mińsk Mazowiecki.
3. Zł. 4.000.
4. H. Karwowski.
6. Not. Wyganowski 2.XII. 1926 r. Nr. 1737.

SĄD OKRĘGOWY W ŁODZI

1. 6. B. 23.VI. 1917 r.
2. **Tow. Akc. Manufaktury Bawełnianej Gampe i Albrecht** w Łodzi, Piotrkowska 210.
3. Zł. 3.500.000 — (7.000 szt. po Zł. 500 każda).
4. Adolf Daube, Leon J. Albrecht.
5. M. Roeser i A. Jeschke.

---

1. B. 14 (daty różne).
2. **Zjednoczone Zakłady Przemysłowe K. Scheiblera i L. Grohmana Sp. Akc.** w Łodzi, Zakłady Wyrobów Bawełnianych: Zarząd—Biuro Główne, Targowa 65, Oddział sprzedaży: Fabryczna 6.
3. Zł. 40.200.000—12.000 akcji.
4. Henryk Grohman (Prezes), K. W. Scheibler, Dr. Alfred Grohman, Leon Herbst, inż. Leon Grohman.
5. Czł. Rady: Karol Grohman, Egon Scheibler. Prokurenci: Juljusz Kregczy, Eugenjusz Krasuski, Ludwik Radke, Oskar Reiman, Hugo Lachman.
6. Ustawa zatw. w 1880 r. uzupełn. 31 marca 1922 r. (Monitor Polski).

---

1. B. R. 6083. 9.IV. 1927 r.
2. **Łódzki Bank Depozytowy Sp. Akc.** Łódź, Piotrkowska 5.
3. Zł. 1.080.000 — akcji 10.800.
4. Czł. Rady: Borys Eitingon—Prezes, Borys Wachs—Wiceprezes. Dyrekcja Główna: Dr. Jerzy Rosenblatt i Maurycy Tempelhof.

5. Uprawnieni do podpisywania za Centralę i wszystkie Oddziały: Dr. Jerzy Rosenblatt i Maurycy Tempelhof, Dr. Michał Ringel, Izaak Weyland i Maurycy Wodzisławski. Za Oddział Banku w Warszawie: Wicedyrektor Aleksander Endelman, łącznie z którymkolwiek z członków Dyrekcji Głównej.
6. Akt. organ. zezn. został przed Not. Rossmanem w Łodzi w dn. 13.XII. 1921 r.

SĄD OKRĘGOWY W KALISZU

1. B. 28. 4.I.1922 r.
2. **Bank Ziemi Kaliskiej. Sp. Akc.** Kalisz.
3. Zł. 500.000 — akcji 100.000 po Mk. 1.000 (projektowana zamiana 20 akcji markowych na jedną 100 złotową).
4. Dyr. Stan. Orzel, Wice-Dyr. Zygm. Zawadzki.
5. Józef Milewski, Leon Schmidt.
6. Akt b. rejenta Jana Wyganowskiego w Kaliszu z dn. 8.XI. 1921 r. za Nr. 1352.

SĄD OKRĘGOWY W PIOTRKOWIE

1. B—121 dn. 29.IX. 1923 r. str. 46 akt.
2. **Tow. Akc. Przemysłu Metalurgicznego w Polsce Sp. Akc.** Paryż, przy ul. Św. Łazarza Nr. 91, w Polsce—Radomsko.
3. Fr. franc. 3.300.000 — podz. na 6.600 akcji po 500 fr. każda.
4. Karol Marsy, pełnomocny członek Rady Zarządzającej, Jan Hussarzewski, Wienczysław Zaremba.
6. Statut z dn. 16 czerwca 1898 r. zarejestr. w Paryżu w Trybunale Handlowym Departamentu Sekwany dn. 8.VI. 1921 r. za Nr. 36125 rejestru chronologicznego i Nr. 136270 rejestru analitycznego.

SĄD OKRĘGOWY W SOSNOWCU

1. B. I—110. 30.XI. 1922 r.
2. **„Wolbrom", Fabryka Wyrobów Gumowych. Sp. Akc.** w Wolbromiu.
3. Zł. 558.400 — akcji 22.336 po zł. 25.
4. Dr. Zdzisław Słuszkiewicz, Piotr Westen, Senator Marcin Szarski, Prof. Edmund Trepka, Dr. Ozyasz Wasser, Dyr. Konstanty Rozwadowski, Jen. Dyr. Rudolf Rifczes, Fritz Westen, Dyr. Franc. Jakubec, Dr. Konrad Klimosch, Dr. Piotr Fries-Tersch, Dr. Maksymiljan Liptay.
5. Inż. Witold Otto, Euzebjusz Łada, Jan Forman, Dr. Teodor Völker.
6. Statut zatw. przez ukaz cesarski 14/27.II. 1912 i zmieniony przez Min. dla Przem. i Handlu oraz Min. Skarbu dnia 10.III. 1922 r.

SĄD OKRĘGOWY WE LWOWIE

1. B. I—28 z 1910 r.
2. **Ziemski Bank Hipoteczny Sp. Akc.** we Lwowie. Bank dewizowy z prawem emisji listów zastawnych. Lwów, ul. Podwale 7.
3. Zł. 1,000,000 w 40.000 szt. akcjach wartości nominalnej po 25 zł.
4. Dyrektorowie urzędujący: Miron Hawrysiewicz, Dr. Aleksander Kulczycki, Zast. Dyr.: Bazyli Uhryn, Dyrektorowie honorowi: Dr. Alfred Howykowicz, Dr. Włodzimierz Maćkiewicz, Ks. prałat Tytus Wojnarowski.
5. Dwóch Czł. Dyrekcji lub jeden Czł. Dyrekcji i prokurent.
6. Statut Banku zatw. Ministerstwem 6.IV. 1909. L. cz. 5.591.

1. B. I—36. 1.VI. 1910 r.
2. **Ziemski Bank Kredytowy Tow. Akc.** we Lwowie.
3. Zł. 3.000.000—120.000 szt. akcji po 25 zł. na okaziciela lub imiennie opiewających.
4. Dyr. Nacz. Dr. Maksymiljan Liptay, Dyrektorowie: Dr. Zdzisław Próchnicki, Władysław Starkiewicz, Benjamin Kriss. Roman Zaborski. Wicedyrektorowie: Franc. Wrześniowski, Mar. Siennicki, Roman Orłoś, Ant. Gałusza, Dr. W. Osuchowski, Zygmunt Pomiankowski, Leon Zahler.
5. Podpisuje dwóch Czł. Zarządu wzgl. 1 Dyrektor i jeden prokurzysta.
6. Statut Tow. Akc. zatw. przez Namiestnictwo Galicyjskie w imieniu i z upoważnienia austr. Min. Spraw Wewn. z 10.XII. 1909 L. 39835 oraz zmiany zatw. przez Tymcz. Kom. Rządz. we Lwowie 11.I. 1919 L. 27/W. A. i kilkakrotnie przez Min. Skarbu w Warszawie, ostatnia zmiana 26/8.27. DOP. 5131/III.

---

1. B. I—44.
2. **Polski Bank Przemysłowy we Lwowie Sp. Akc.** Oddziały: Borysław, Drohobycz, Gdańsk, Kraków, Krosno, Łódź, Stryj, Warszawa.
3. Zł. 6.000.000 — podz. na 60,000 akcji im. wart. zł. 100.
4. Jerzy Cachier, Dr. Zdzisław Słuszkiewicz, Dr. Wilhelm Krzysztoń.
5. Wspólnie 2 czł. Zarządu lub 1 czł. tegoż i 1 Dyr. albo prokurzysta lub 2 Dyr. lub 1 Dyr. i prok. lub 2 prokurzyst.
6. Opiera się na statucie obecnie zmienionym a ogłoszonym w Monit. Polskim Nr. 157 z dn. 13.VII.1927 r.

---

1. 463/I. 27.IX. 1920 r.
2. **Zakład Budowy Wodociągów i Pomp. Antoni Kunz, Sp. z ogr. odp.** we Lwowie, Króla Leszczyńskiego 40.
3. Zł. 104,000—80 udziałów.
4. Inż. Józef Stiksa.
5. Prok. Dyr. Franciszek Sustek i Cecylja Voglowa upoważnieni do podpisu firmy łącznie, zawiadowca podpisuje oddzielnie.
6. Kontrakt Sp. przed Not. Adolfem Schopiry we Lwowie dn. 8.VII. 1920 r. poz. rej. 210/20.

---

1. B. II—346. 7.III.1927 r.
2. **Polski Przemysł Naftowy Sp. Akc** Lwów, Sienkiewicza 9/I-p.
3. Zł. 900.000 — 30.000 szt. akcji po 30 zł. na okaziciela.
4. Dr. Edmund Kaleta, Dyr. Bertie Taylor, Stanisław Iglicki, Dr. Ludwik Roehr.
5. Podpisuje 2-ch czł. Zarz. lub jeden czł. Zarz. i prokurzysta, Jakób Goliger, Gustaw Spiess we Lwowie.
6. Kontrakt zezn. przed Not. Paszkowskim w Warszawie dn. 12.3. 1921 r. Nr. Rep. 502.

SĄD OKRĘGOWY W JAŚLE

1. T. I—154. 20.X.1895.
2. **Galicyjskie Karpackie Naftowe Tow. Akc. dawn. Bergheim & Mac Garvey** w Gliniku Marjampolskim koło Gorlic. Zarząd: Lwów, Pl. Marjacki L. 8.
3. Zł. 38.220,000 — 1.440.000 szt. akcji nominalnej warości 25 zł. każda.
4. Dr. Witold Wiesenberg, Wiktor Gebert, Filip Herman, Józef Klipper.
5. Dr. Stanisław Łańcucki, Józef Josefsberg, Franciszek Żychliński, Oskar Lehrer, Łucjan Drzażdżyński, Dawid Steinberg, Gustaw Geppert.
6. 4 lipca 1895 r. z daty Wiedeń Lrep. 18170.

SĄD OKRĘGOWY W POZNANIU

1. B. 349. 30.VI.1920 r.
2. **„Brzeskiauto" Tow. Akc.** Poznań, Dąbrowskiego 29. Handel samochodami i przyborami. Fabryka karoserji War, sztaty mechaniczne i garaże.
3. Zł. 432.000 — w akcjach 10 zł. sztuka.
4. Stanisław Brzeski.
5. Prokurenci: Maksymiljan Szolc, Marjan Tomaszewski.
6. 30.VI. 1920 r.

---

1. B—544. 31.5. 1922 r., 11.8. 1926 i 7.6. 1927 r.
2. **„Wiepofana" Wielkopolska Odlewnia, Fabryka Narzędzi i Maszyn Tow. Akc.** w Poznaniu, Dąbrowskiego 81.
3. Zł. 150.000 — (1.500 akcji po zł. 100).
4. Edward Macher.
5. Inż. Jan Kopczyński i Karol Zebisch.
6. Kontrakt Spółki Akcyjnej zezn. przed Not. Cichowiczem dn. 18.VI. 1921 r. pod Nr. 2197.

---

1. B—329. 15.V. 1920 r.
2. **Centrala Pługów Parowych T. z o. o.** Fabryka maszyn, Poznań, ul. Piotra Wawrzyniaka 28/30.
3. Zł. 30.000.
4. Stefan Maligłowski—Poznań, Szamarzewskiego 2.
6. Adwokat i Not. Dr. Jagielski i Adwokat i Not. Marjan Szałdowski w Poznaniu.

---

1. B—431. 21.5. 1921 r.
2. **„Materjał Budowlany" Tow. Akc.** w Poznaniu, Seweryna Mielżyńskiego 23. Oddziały: w Toruniu, Grudziądzu.
3. Zł. 105.000.
4. Stanisław Łomowski.
6. W Poznaniu przed notarjuszem Cichowiczem dn. 29.I. 1922 r. Nr. 616.

SĄD OKRĘGOWY W KATOWICACH

1. B. 267.18.XI.1921 r.
2. **„Lignoza", Sp. Akc.** Katowice, Dworcowa 13. — Fabr. Materj. wybuchowych i środków zapalczych w Krywałdzie, Starym Bieruniu i Pniowcu.
3. Zł. 2.000.000 — 25.000 szt. akcji po 80 zł.
4. Gen. Dyr. Tomisław Morawski—Katowice. Zast. Baron Freytag—Loringhoven.
6. Alfred Bredschneider, Paweł Riedel, Hugon Engelke, Stefan Sternik.

SĄD OKRĘGOWY W CIESZYNIE

1. B. I—329. 18.IX. 1923, 20.II. 1924 i 9.IV. 1924 r.
2. **„Unja" Sp. Akc. dla Przemysłu Jutowego** w Bielsku, Rzeźnicza 2.
3. Zł. 1.250.000 — podziel. na 50.000 akcji po zł. 25.
4. Rada Zawiadowcza: Władysław Długosz, senator i przemysłowiec, Siary obok Gorlic. Maurycy Wiktor Eichner—Wiceprezes Banku w Warszawie. Dr. Stanisław Garski—Dyrektor Banku we Lwowie, Józef Etrich — fabrykant w Bielsku, Henryk Laporte—dyrektor Banku w Paryżu, Ryszard Morawetz—fabrykant w Eipel, Ludwik Pamenko — dyrektor fabryki cukru w Warszawie, Henryk Reutter — dyrektor Banku w Paryżu, Piotr Slechta—fabrykant w Königinhof, Hanns Skutezky—gen. dyr. w Pradze, Reinold Steinbrecher—fabrykant w Trautenau. Dyrekcja: Inż. Franciszek Wanke, dyrektor dział techn. Dr. Edward Kerth — prokurent dział kupiecki.
5. Inż. Franciszek Wanke, Dr. Edwadr Kerth, Dyr. Izydor Kapko—prokurenci.
6. Statut Spółki.

SĄD POWIATOWY W POZNANIU

1. B—280. 2.VIII. 1919 r.
2. **Centrala Rolników, Sp. Akc.** w Poznaniu.
3. Zł. 600.000 — podz. na 6.000 akcji po 100 zł.
4. Czł. Zarządu :Zygmunt Weiss, Władysław Zmorski. Zast. czł.: Józef Leszczyński.
5. Leokadja Hołożanka, Marjan Lampe, Henryk Manowski, Kazimierz Gunderman.
6. Akt Not. Nr. 2675 Not. Ludwik Zacharyasz Cichowicz z dn. 8.XI.1918 r.

---

1. 356.
2. **„Luban". Fabryka przetworów ziemniaczanych Tow. Akc.** w Luboniu.
3. Zł. 1.110.000 — akcji 30.000.
4. Nacz. Dyr. Norbert Pawłowski.
5. Dyr. inż. Władysław Bielicki, dyr. Antoni Marcinkowski, prokurent Florjan Krysiński i Jan Mikołajewski.

---

1. B. 509/L. 24.II. 1924 r.
2. **Centrala Spirytusowa Tow. Akc.** Poznań, Św. Marcina 39. Ekspozytura Zarządu w Warszawie, Wspólna 2.
3. Zł. 390.000.
4. Dyr. Dr. Kazimierz Nencki i Dyr. Witold Dobrowolski.
5. Zygmunt Drejszer, Witold Kaden, Czesław Stamm i Stanisław Helak.
6. Zap. w pierwotn. formie w rejestrze Not. za 1921 r. pod Nr. 640 dn. 23.IV. 1921 r. u Not. Chmielewskiego w Poznaniu i uzupełniony lub zmieniony następującemi zapisami późniejszymi u tegoż rejenta w dn. 9.XI. 1921 r. za Nr. 1754 w dn. 27.IV. 1922 r. za Nr. 139 oraz u rejenta Cichowicza w Poznaniu w dn. 20.II. 1923 r. za Nr. 255.

---

1. 727. O. Nr. 4. 30.XII. 1899 r.
2. **Tow. Akc. H. Cegielski w Poznaniu.** Fabryka parowozów, wagonów, kotłów, urządzeń cukrowniczych i maszyn roln.
3. Zł. 6.600.000—akcji 114.728 w odcink. po 50, 100 i 500 zł.
4. Inż. Wacław Fachinetti, Poznań. Inż. Dr. Adam Kręglewski, Inż. Henryk Tuchowiak.
5. Dyr. Inż. Artur Górnicki, Dyr. Inż. Ignacy Łukomski, Bernard Zieliński, Leon Puckała, Inż. Gustaw Bryling, Michał Zakrzewski.
6. Kontrakt Spółki zawarto dn. 10.V. 1899 r. przed Not. Zacharjaszem Cichowiczem w Poznaniu.

---

1. 18. R. H. A—3161. dn. 10.3. 1927 r.
2. **Jan Borys, Poznań, Sew. Mielżyńskiego 1. — Hurtownia Żelaza i Surowców. Maszyny i Narzędzie-Reprezentacja.**
3. Zł 80.000.
5. Józef Stęszewski i Pelagja Jaroszyk.

SĄD POWIATOWY W LESZNIE

1. B. 38 25.XI.1924 r.
2. **Sandomiersko-Wielkopolska Hodowla Nasion Sp. Akc.** Antoniny, poczta i powiat Leszno, woj. Poznańskie. Hodowla nasion, buraków cukrowych i zbóż.
3. Zł. 240.000 — akcji 2.400 szt.
4. Eugenjusz Kryczkowski—Dyrektor Naczelny, Władysław Wierusz-Kowalski—Dyr. Handlowy.
5. Dr. Bolesław Poniecki.
6. Not. St. Piechocki—Poznań 3.III. 1922 r.

SĄD POWIATOWY W OSTRZESZOWIE

1. 5. 6.II. 1924 r.
2. **Sp. Akc. „Ostrzeszów", Zakłady Ceramiczne i Tartaki** Ostrzeszów.
3. Zł. 200.000.
4. Budowniczy Leonard Worsztynowicz—Budy, Przemysłowiec Władysław Stopa—Poznań.
5. Zarząd.
6. Dr. Cichowicz — Poznań.

SĄD POWIATOWY W INOWROCŁAWIU

1. B.—45. 26.VII. 1922 r.
2. **Huta Szklana Inowrocław Sp. Akc. Fabrykacja szkła wszelkiego rodzaju.** Inowrocław, Dworcowa 20, tel. 249.
3. Zł. 225.000 — podziel. na 2.250 szt. akcji nom. wart. 100 zł.
4. Tytus Gilewicz, Jan Dworski—Czł. Zarządu.
5. Prokurent: Kazimierz Bogucki.
6. Statut Sp. zezn. przed Not. na obw. Sądu Apel. w Poznaniu D-rem Stef. Piechockim w dn. 30 stycznia 1922 r. pod Nr. 23 rej. Not. na r. 1922.

SĄD POWIATOWY W KATOWICACH

1. 6. B—817. 12.II. 1926 r.
2. **Związek Koksowni Sp. z ogr. odp.** w Katowicach.
3. Zł. 1.000.000.
4. Gen. dyr. dypl. inż. Wojnar Jerzy i Dyrektor Ernest Czech obaj z Katowic.
5. Jan Mrasek, Dr. Herbert, Hankel i Paweł Zabystrzan, wszyscy z Katowic.
6. Kont. Sp. z dn. 25 września 1919 r.

---

1. 6. B—183. 13.XII. 1924 r.
2. **Śląskie Fabryki Tektur Smołowcowych dawn. Gassmann i Nothmann, Sp. z ogr. odp.** w Katowicach.
3. Zł. 250.000.
4. Gen. Dyr. dypl. inż. Jerzy Wojnar.
5. Jan Mrasek z Katowic.
6. Kont. Sp. z dn. 18.VI. 1909 r.

---

1. 6. B—734. 4.VIII. 1924 r.
2. **Zakłady Impregnacyjne Sp. Akc.** w Katowicach.
3. Zł. 500.000 — w 500 akcjach po 1.000 zł.
4. Gen. Dyr. inż. Jerzy Wojnar.
5. Inż. Józef Glajcar z Katowic.
6. Statut Sp. z dn. 31.III. 1924 r.

---

1. N. B. 765. 13.II. 1925 r.
2. **Syndykat dla Produktów Smołowcowych Sp. z ogr. odp.** Katowice, Powstańców 49.
3. Zł. 20.000 a m. „Carbochemji" Sp. z ogr. odp. w Katowicach Zł. 10.000. — Związku Koksowni Sp. z ogr. odp. w Katowicach Zł. 10.000.
4. Gen. Dyrektor inż. Jerzy Wojnar, Dyr. Józef Dux.
5. Dr. Herbert Hankel, Bolesław Olszyński.

---

1. B. 16. 4.XII. 1923 r.
2. **Fabr. celulozy i papieru „Natronag" Sp. Akc.** w Kaletach, G.-Śląsk. Wyrób celulozy sodowej i papieru pakowego.
3. Zł. 3.000.000 — akcji 5.000.
4. Gen. Dyr. Rudolf Brünner w Kaletach.
5. Dyr. Karpiński, Dyr. Jakschik, prok. Hochstedt, prok. Weinberger.
6. 15.II. 1922 r.

CZYTAJCIE

TYGODNIK HANDLOWY

9-ty ROK ISTNIENIA

PODAJE WSZYSTKIE WIADOMOŚCI Z ŻYCIA GOSPODARCZEGO POLSKI I ZAGRANICY.

WARSZAWA. SZKOLNA 10.

WARSZAWIANKA

DZIENNIK POLITYCZNY, SPOŁECZNY I LITERACKI

Własna światowa służba telegraficzna
Zagadnienia polityczne omawiane wszechstronnie.
W dziale gospodarczym szeroko uwzględniane sprawy rolnicze.
Literatura i Sztuka w opracowaniu wybitnych krytyków.
Odcinek powieściowy znakomitych pisarzy polskich i obcych.
Dziennik rozpowszechniony w całej Polsce.

REDAKCJA: Warszawa, Nowy-Świat 47
Tel. 273-42 i 273-48

ADMINISTRACJA: Marszałkowska 140
Tel. 142-67. Dyrekcja 50-19

WŁASNE ODDZIAŁY:
Katowice. Kraków, Poznań, Lwów, Wilno, Paryż.
Ekspozytury we wszystkich miastach polskich.

PRENUMERATA:
z przesyłką pocztową miesięcznie 5 zł. 50 gr.
" " " kwartalnie 16 zł. 50 gr.

Księża, Urzędnicy Nauczyciele i Akademicy mają 25 proc. zniżki

OGŁOSZENIA
UŁOŻONE WEDŁUG BRANŻ

1. AGENTURY.

Polska Udziałowa Ajentura Celna, Nowy - Świat 47.

Tow. Handl. - Ajent. Sp. Akc. — Traugutta 2.

2. AGENCJE TELEGRAFICZNE.

POLSKA AGENCJA TELEGRAFICZNA (P. A. T.)
Warszawa, Krak. - Przedmieście 50.

AJENCJA WSCHODNIA
Warszawa, Nowy - Świat 16.

3. AKUMULATORY.

Akumulatory ołowiane elektryczne
POLSKIE TOW. AKUMULATOROWE S. A.
Biała k/Bielska Tel. Bielsko 2043.

ZAKŁ. AKUM. „TUDOR", Warszawa, Jerozolimska 45.

4. ARMATURY.

Zakł. Mech. „URSUS" S. A. Skierniewicka 27/29.

JANCZEWSKI i FREYMARK, Mokotowska 49.

5. BANKI.

BANK HANDLOWY w WARSZAWIE
WARSZAWA, TRAUGUTTA 9.

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO
Centrala w Warszawie, Królewska 5.

6. BANKOWE DOMY.

NATANSON i S-WIE DOM BANKOWY
Warszawa, Traugutta 5.

7. BIURA TECHNICZNE.

B. BOY i S-ka, Senatorska 31.

MINC i WYGANOWSKI, Bracka 12.

8. BLACHA CYNKOWANA.

Huta „SILESIA" Sp. Akc. — Katowice G. Śl.

9. BLACHA WYSOKOGATUNKOWA.

Huta „SILESIA" Sp. Akc. — Katowice G. Śl.

10. BUDOWL. MATERJ. I PRZEDS.

W. PASZKOWSKI, F. PRÓCHNICKI i S-KA
Warszawa, Al. Jerozolimska 18.

POWEŁ HOLC i S-KA, Karolkowa 9.

11. CEMENT.

LUBELSKA FABRYKA PORTLAND-CEMENTU
„FIRLEY" Sp. Akc.
Warszawa. Warecka 11.

SP. AKC. „WRZOSOWA", Leszno 44.

12. CERATY.

„CERATA"
Warszawa Sp. Akc. Długa 21.

SAMUEL LIS
WARSZAWA ŚW. JERSKA 32. TEL. 210-85
LINOLEUM
PALTA
CHODNIKI KOKOSOWE
CERATA
POKRYCIA PIERZOWE
Na sezon jesienny polecam specjalnej uwadze
WYCIERACZKI SZCZOTKOWE
w dobrym gatunku po nader niskiej cenie
oraz
CHODNIKI KOKOSOWE
we wszelkich szerokościach i deseniach
Telefoniczne zamówienie nie obowiązuje do kupna
Przerwa obiadowa od 1½ do 3.

13. CUKROWNIE.

TOW. AKC.
CUKROWNI ŁUBNA i SZRENIAWA
w Kazimierzy Wielkiej z. Kiel.

CUKROWNIA „OSTROWITE"
WARSZAWA. Sp. Akc. SEWERYNÓW 5.

14. CUKRÓW I CZEKOLADY FABR.

B-CIA KOBYLIŃSCY, SREBRNA 5, Tel. 233-02.

E. WEDEL
WARSZAWA, SZPITALNA 8.

15. DRZEWNY PRZEMYSŁ I HANDEL.

Spółka Akcyjna
DRZEWNEGO PRZEMYSŁU I HANDLU
WARSZAWA, OBOŹNA 7.

ZW. EKSPORTERÓW DRZEWNYCH, N.-ŚWIAT 27.

„KOPALNIAK" — KATOWICE, POPRZECZNA 2.

16. DYSTYLARNIE WÓDEK.

F. JANKOWSKI — Warszawa, Moniuszki 12.

T. PUCZKOWSKI — Warszawa, Chłodna 19.

17. DYWANY.

Z. KILTYNOWICZ, — Mazowiecka 16.

Z. SZCZERBIŃSKI i S-ka, Pl. Małachowskiego 2.

18. DŹWIGI.

BRACIA JENIKE — Inżynierowie.

Warszawa, Aleje Jerozolimskie 20.

K. RUDZKI I S-KA W WARSZAWIE
Dźwigi, Podnośniki.

19. ELEKTROTECHN. BIURA I SKŁ.

POWSZECHNE TOW. ELEKTRYCZNE „A. E. G."
Warszawa, Krak.-Przedm. 16/18.

KAZ. PATZER, Al. Jerozolimskie 9.

20. ELEKTROTECHN. FABR. I WARSZTATY.

BRACIA BORKOWSCY, PRAGA, Grochowska 45.

„BROWN BOVERI", Bielańska 6.

21. EKSPEDYCYJNE BIURA.

Północne Tow. Transportowe i Ekspedycyjne
Warszawa. Sp. Akc. Widok Nr. 6.

A. WRÓBLEWSKI i S-ka
Warszawa, ul. Trębacka Nr. 13.

22. GARBARNIE.

BRACIA PFEIFFER
Warszawa, Smocza 43.

POLSKA FABRYKA EKSTRAKTÓW GARBARSKICH
Warazawa Sp. Akc. Smocza 43.

F. WICKENHAGEN
w Radomiu, Stare Miasto 4/3.

22-a. GAZ.

GAZ
dla domostwa i przemysłu
dostarcza
GÓRNOŚLĄSKA CENTRALA GAZOWA
w Wielkich Hajdukach.

23. GUMOWE WYROBY.

B-CIA SERGIU, MARSZAŁKOWSKA 127.

„WOLBROM" Sp. Akc.
Warszawa, Wierzbowa 9.

24. HOTELE.

Hotel Niemiecki
właśc. Marja Schiele
Warszawa, Długa 31. — Tel. 193.

HOTEL POLSKI
właśc. Stanisław Józefowicz
Warszawa, ul. Długa Nr. 29. — Tel. 74.

Hotel — Pensjonat „GOPLANA"
Warszawa, Mazowiecka 1.
Centrum, pokoje eleganckie, winda. Kuchnia wykwintna.

25. HUTY SZKLANE.

Rok założenia 1907.

HUTA SZKLANA

„OŻARÓW"

W. A. KAMIŃSKI,

w Ożarowie pod Warszawą, tel. Podmiejski 50.
Biuro w Warszawie, ul. Piękna Nr. 8, tel. 95-71.

Specjalność: Szkło Perfumeryjne, apteczno - lekarskie i Laboratoryjne, dla celów technicznych i oświetleniowych, opakowania szklane dla przemysłu spożywczego i t. p.

WYRÓB MASZYNOWY.

Wyroby nagrodzone DWOMA MEDALAMI ZŁOTYMI na Międzynarodowej Wystawie Sanitarno-Higienicznej w Warszawie w 1927 r. i Kraj. Wyst. Gospod. Spoż.

WŁASNA WYTWÓRNIA FORM ŻELAZNYCH.

Huta szklana „INOWROCŁAW" Sp. Akc.
Inowrocław, ul. Dworcowa 20.

Zakłady Przemysłowe „VITRUM" w Warszawie
Warszawa, ul. Orla Nr. 6. Tel. 95-52 i 260-98.
Polecają z własnych hut w Rokitnie Poleskiem, Wilnie i Wołominie:
Szkło stołowe, lampowe, szybowe, apteczne. Butelki wszelkich typów i t. p.

26. IMPORT - EXPORT.

Zjedoczona Korporacja Bałtycka w Londynie
Warszawa, Nowy Świat 24.

27. INFORMACYJNE BIURA.

INFORMACJA PRASOWA POLSKA
Warszawa. Sp. z o. o. Bracka 5.

„CREDIT", Marszałkowska 25.

28. KOLEKTURY.

LOSY Polskiej Państwowej **LOTERJI** Klasowej i Dobroczynnej
należy kupować tylko
w JEDYNEJ, NAJWIĘKSZEJ, NAJSZCZĘŚLIWSZEJ i najstarszej kolekturze w Polsce egz. od 1835 r.
E. LICHTENSTEIN i S-ka
Warszawa, Centralna kolektura Marszałkowska 146, lub w oddziałach: 1) Bielańska 3, 2) Krak.-Przedm. 37, 3) Nalewki 42, 4) Królewska 39, 5) Praga, Targowa 40. 6) Łódź, Piotrkowska 72.
Konto P. K. O. 9.374.
Szczęście stale sprzyja naszym P. T. Graczom!!
Największe wygrane zazwyczaj padają u nas!!!

29. KOŁDRY.

JAKÓB A. B. MARKUS
Fabryka Kołder i Sukna
Białystok, Jurowiecka 29. — Telefon Nr. 136.
Adr. telegr.: Fabryka Markusa.

30. KONSERWY OWOCOWE.

J. WERNER, CYRAŃSKI i S-ka
Sp. Akc. Przem.-Handlowa
Warszawa. Tel. 3-63, 15-49. Solec 41.

31. KONWIE DO MLEKA.

HUTA „SILESIA" Sp. Akc. — Katowice G.-Śl.

32. KOWADŁA.

K. RUDZKI i S-KA W WARSZAWIE.
KOWADŁA STALOWE.

33. LEŚNE PRZEDSIĘBIORSTWA.

S. E. KOWARTOWSKI, Warszawa, Chłodna 8.

Przemysł Leśny
ROZWADÓW-KĘPA
Sp. z o. o.
Warszawa, Piękna Nr. 11.
Telefon 321-81.
Własne eksploatacje lasów, przemysł tartaczny i export materjałów liściastych i iglastych.

34. LINOLEUM.

SAMUEL LIS, WARSZAWA, Ś-TO JERSKA 32.
Z. LIS, WARSZAWA, NALEWKI 2-a.

35. LINY I DRUT.

FABRYKA LIN I DRUTU
Sosnowiec,
dawn. A. DEICHSEL S. A.
Telefon: 77 i 311.

36. MASZYNY DO PISANIA.

BLOCK—BRUN, Warszawa, Krak.-Przedm. 42/44.
G. GERLACH, Warszawa, Czysta 4. —

37. MASZYNY DO SZYCIA.

The KASPRZYCKI Company, Marszałkowska 153.
SINGER SEWING MACHINE Co., Marszałkowska 115.

38. MELJORACYJNE BIURA.

KRAJOWE TOWARZYSTWO MELJORACYJNE
Sp. Akc.
Warszawa, Kopernika 30. Tel. 58-04.

Warszawska Spółka Meljoracyjna, Piękna 32.

39. MLECZARSKIE PRZYRZĄDY I MASZYNY.

„ALFA — LAVAL"
Sp. z o. o.
Warszawa. Krakowskie-Przedmieście 60.

„ARDORA" Tow. Przem. Handl., Bracka 16.

40. MŁYNY.

Młyn Parowy
M. RUBISZTEIN
Warszawa — Praga, Szeroka 22.

Solecki Młyn Parowy — Stołeczny Młyn
H. GRASBERG
ul. Solec 14. — Warszawa — ul. Prosta 28/30.

41. MOSTÓW BUDOWY.

K. RUDZKI I S-KA W WARSZAWIE.
Mosty Żelazne.

42. MOTORY.

Towarzystwo Fabryki Motorów
Sp. „PERKUN" Akc.
PRAGA, ul. Grochowska 46.
MOTORY SPALINOWE
Tel.: 84-40, 514-58. Adr. telegr.: „Warszawa-Perkun".

43. NACZYNIA EMALJOWANE.

HUTA „SILESIA" SP. AKC. — KATOWICE G. ŚL.

44. NAFTA.

GALICYJSKIE KARPACKIE NAFTOWE TOW. AKC.
Oddział, Warszawa, Marszałkowska 151.

STANDARD — NOBEL W POLSCE SP AKC.
Warszawa, Al. Jerozolimskie 57.

45. NASIONA.

B. HOZAKOWSKI
SKŁAD I HODOWLA NASION. — TORUŃ.

„UDYCZ" SP. AKC.
Warszawa, Hoża 66.

46. OBICIA PAPIEROWE.

J. FRANASZEK
FABRYKA. — SP. AKC. — WOLSKA 41.

F. STASZEWSKI. — WARSZAWA, MAZOWIECKA 8.

47. OCET I OCTOWA ESENCJA.

„CHEMKOMIS"
Warszawa. — Srebrna 12.

„MONOPOL". JÓZEF KOMICZ, GRZYBOWSKA 41.

48. ODKURZACZE.

„ELEKTROLUX". WARSZAWA, KRAK.-PRZEDM. 4.
„PROTOS", WARSZAWA, NOWY ŚWIAT 30.

49. ODLEWY.

K. RUDZKI I S-KA W WARSZAWIE.
Odlewy Stalowe.

50. OGŁOSZENIA.

Każde ogłoszenie załatwi najlepiej „REKLAMA"
Toruń, Bydgoska 26.

51. OGRZEWANIA CENTRALNE.

Tow. Akc. Budowy Maszyn i Urządzeń Sanitarnych
DRZEWIECKI I JEZIORAŃSKI
rok założ. 1893.
CENTRALA: Warszawa, Al. Jerozolimskie 71. **ODDZIAŁY:** Kraków, ul. Szpitalna 7. Poznań, Wały Zygmunta Augusta 2. Łódź, ul. Nawrot 85. Wilno, ul. Wiłkomirska 3.
Ogrzewania Centralne: Wentylacja, Suszarnie.

52. OKUCIA BUDOWLANE.

Warszawska Fabryka Okuć Budowlanych
i wyrobów metalowych
Inż. POPŁAWSKI i CERBST
Sp. z ogr. odp.
Fabryka poleca wszelkiego rodzaju okucia do okien i drzwi, oraz wyroby mosiężne.
FABRYKA:
Czerniakowska 166. Tel. 81-08.
ZARZĄD I BIURO SPRZEDAŻY:
ul. Chmielna Nr. 25 m. 9-a. Telefon Nr. 417-25.

OKUCIA I NARZĘDZIA, PL. GRZYBOWSKI Nr. 1.

53. OŁÓWKI.

ST. MAJEWSKI I S-ka
PRUSZKÓW. — P/WARSZAWA.

54. PALENISKA DO DRZEWA.

HUTA „SILESIA" SP. AKC. — KATOWICE G. ŚL.

55. PAPIER I PRZYB. KANC.

EMIL HUPPERT
PAPIER I PRZYBORY KANCELARYJNE
Bielsko (Śląsk) Kolejowa 20.

56. PERFUMERJE.

WARSZAWSKIE LABORATORJUM CHEMICZNE
Warszawa, Złota 61.

FRYDERYK PULS Sp. Akc.
Warszawa Wierzbowa 11.

„PERFECTION", Szpitalna 10.

57. POWOZY.

Fabryka Powozów i Karoserji

B-cia OSTROWSCY i S-ka

Warszawa, Łucka 11. Tel. 125-18.

H. EBERHARDT, WARSZAWA, ORLA 9.

58. PRZETWORY TŁUSZCZOWE.

PRZEM. TOW. PRZETWORÓW TŁUSZCZOWYCH
„SATURNIA" SP. AKC.
Warszawa. Marszałkowska 138.

59. RADJOTECHNIKA.

Krajowa Wytwórnia Radjoaparatów

„SALON RADJO KULTURA" Sp. z o. o.

Warszawa, Bielańska 22, Tel. 404-39.

Wytwórnia radjoaparatów, prowadzona przez inżynierów fachowców! Wyspecjalizowana w masowej produkcji radjoaparatów, poleca stale ostatnie nowości Radjotechniki, aparaty różnych typów, od detektorowych do 8-lampowych z doskonałym odbiorem na całą Europę, w skrzynkach machoniowych własnego typu (żaluzjowe).

Na dogodnych warunkach! Ceny konkurencyjne!

Sprzedaż hurtowa i detaliczna.
Porady fachowe techniczne bezpłatnie.

POLSKIE ZAKŁADY MARCONI
dawn. „P. T. R." Sp. Akc. Narbutta 29.

60. REKLAMY.

Propagandę na terenie 8.500 Kółek Rolniczych, zrzeszających 500.000 Członków przeprowadza
Toruń. **„REKLAMA"** Bydgoska 26.

61. ROLNICZE WYDAWNICTWA.

Książki Biurowe dla Kółek Rolniczych Organizacyj Rolniczych całej Polski
oraz wszelkie cyrkularze, prospekty, okólniki, broszury, plakaty i cenniki załatwia na dogodnych warunkach
Wydawn. Specjal. Inform. Rolniczych
Toruń „REKLAMA" Bydgoska 26.

62. ROZJAZDY KOLEJOWE.

K. RUDZKI i S-ka W WARSZAWIE
ROZJAZDY KOLEJOWE

63. SILNIKI.

Towarzystwo Fabryki Motorów

SP. „P E R K U N" AKC.

PRAGA, UL. GROCHOWSKA 46.

Motory spalinowe

Tel.: 84-40, 514-58. Adr. Telegr.: „Warszawa—Perkun".

64. STUDNIE ARTEZYJSKIE.

Przedsiębiorstwo Wiertnicze i Robót Górniczych

M. ŁEMPICKI

SP. AKC.

SOSNOWIEC — TEL. 109. — ul. MAŁACHOWSKIEGO 26.

PRZEDSTAWICIELSTWO

WARSZAWA. Tel. 298-11. Al. JEROZOLIMSKIE 18 m. 4.

65. SUKNA.

JAKÓB A. B. MARKUS
Fabryka Kołder i Sukna
Białystok. Jurowiecka 29. Tel. 136.
Adr. telegr.: „Fabryka Markusa."

66. TURBINY WODNE.

K. RUDZKI i S-ka w WARSZAWIE
TURBINY WODNE

ŁĘGIEWSKI i HARTWIG, PRAGA, SZEROKA 11.

67. UBEZPIECZENIA.

POWSZECHNA ASEKURACJA W TRYJEŚCIE.
Warszawa, Marszałkowska 154.

GERHARD GRUNDEY
Biuro Asekuracyjne
KATOWICE, Dyrekcyjna 4.

68. UBEZPIECZENIA OGNIOWE.

Krajowe Ubezpieczenie Ogniowe

w Poznaniu, pl. Nowomiejski 8.

ADR. TELEGR. OGNIOWE—POZNAŃ.

POSIADA TAKŻE „DZIAŁ GRADOWY".

69. UBEZPIECZENIA NA ŻYCIE.

Krajowe Ubezpieczenie Na Życie

w Poznaniu, pl. Nowomiejski 8.

ADRES TELEGR. ŻYCIOWE—POZNAŃ.

TELEFONY: 2381, 5372, 4112 i 3717.

„PRZEZORNOŚĆ"

Sp. Akc.

Warszawa, Pl. Małachowskiego 4.

70. WINA.

KUJAWSKA WYTWÓRNIA WIN

H. MAKOWSKI

w Kruszwicy. Tel. 32.

W. Z. W.

Warszawa, Leszno 114. Tel. 110-41.

71. WIERTNICTWO.

Przedsiębiorstwo Wiertnicze i Robót Górniczych

„M. ŁEMPICKI"

Sp. Akc.

Sosnowiec ul. Małachowskiego 26. Tel 109

Przedstawicielstwo:

Warszawa. Al. Jerozolimskie 18 m. 4.

Tel. 298-11.

72. WODOCIĄGI.

Tow. Akc. Budowy Maszyn i Urządzeń Sanitarnych

DRZEWIECKI i JEZIORAŃSKI

Rok założenia 1893.

Centrala: Warszawa, Al. Jerozolimskie 71.

Oddziały: Kraków, ul. Szpitalna 7. Poznań Wały Zygmun. Augusta 2. Łódź, ul. Nawrot 85. Wilno, ul. Wilkomirska 3.

Wodociągi i kanalizacja. Pralnie mechanicz. Kuchnie parowe i gazowe.

73. ŻELAZA SKŁADY.

L. ALTMANN

Katowice, Rynek 11.

HURTOWNIA ŻELAZA

Założona w r. 1865. Telefony: 24, 25, 26.

Narzędzia i przybory dla kopalń, hut, warsztat. maszyn. i elektr. Maszyny do obróbki metali. Aparat. Beagid. Żelazo, blacha, Art. budowlane. Przybory do gazu. Żarówki. Naczyn. kuchenne.

74. ŻELAZA SIARCZAN.

Huta „SILESIA" Sp. Akc. Katowice G. Śl.

Aktualny
Bezpartyjny
Ciekawy

Dziennik ABC

Warszawa: REDAKCJA—Sienna 33. tel. 91-60, 91-62, 91-25.
ADMINISTRACJA—Zgoda 1. tel. 91-56, 91-66.

Każdy prenumerator ubezpieczony jest od nieszczęśliwych wypadków.

KURJER POLSKI

WIELKI ORGAN GOSPODARCZY
EGZYSTUJE OD 30 LAT

WYCHODZI CODZIENNIE

WARSZAWA SZPITALNA 10

BANK ZACHODNI

INSTYTUCJA CENTRALNA W WARSZAWIE

ul. Fredry Nr. 6.

ODDZIAŁ MIEJSKI	ul Nowy Świat Nr. 51.
„ w ŁODZI	„ Piotrkowska Nr. 52.
„ „ POZNANIU	„ Ratajczaka Nr. 40.
„ „ KRAKOWIE	„ Rynek Główny Nr. 8.

Adres telegr.: „WAWELBANK". **Rach. w P. K. O. Nr. 1051.**

ZAŁATWIA WSZELKIE CZYNNOŚCI, WCHODZĄCE W ZAKRES BANKOWOŚCI.

Galicyjskie Karpackie Naftowe Towarzystwo Akcyjne

dawniej BERGHEIM MAC GARVEY.

Centrala we Lwowie, pl. Marjacki L. 8.

Biura sprzedaży:

Paryż
Société d'Importation et de transport de Petrole 6, Rue de Petrograd.

Wiedeń
„Nova" Oel-und Brennstoffgesellschaft Wien, I Graben 29. (Trattnerhof).

Gdańsk
„Dąbrowa" Moneralöl A. G. Vertriebs- und Lager-geselschaft m. b. H. Joppengasse 10.

Kopalnie: Borysław, Tustanowice, Mrażnica, Bitków, Krosno, Krościenko, Potok, Kryg-Kobylanka, Rożniatów-Krechowice, Winnica, Brzezówka, Lubatówka, Klimkówka, Wulka.

Tłocznie: Borysław, Bitków, Krosno, Potok.

Fabryki gazoliny: w Borysławiu i Bitkowie.

Fabryki maszyn i narzędzi wiertniczych: Tustanowice, Glinik Marjampolski i Borysław.

Rafinerje: w Jedliczu, Gliniku Marjampolskim i Dziedzicach.

Sprzedaż krajowa i zagraniczna: gazoliny, benzyny do popędu motorów i specjalnej nafty, oleju gazowego, olejów maszynowych, olejow specjalnych, oleju automobilowego, lotniczego, cylindrowego i wulkanowego, parafiny, asfaltu, koksu, smaru Tovotte'a i smarów stałych.

Organizacja sprzedaży w Polsce: „Karpaty" Sprzedaż produktów naftowych. Spółka z ogr. por. Centrala we Lwowie pl. Marjacki 8.

Oddziały i składy komisowe we wszystkich większych miastach Polski.

„WOLBROM"

FABRYKA WYROBÓW GUMOWYCH
S. A.

W WOLBROMIU

Adres telegr.: „GUMA-WOLBROM". Tel. Nr. 5

Wyroby gumowe techniczne, instalacyjne i chirurgiczne,

piłki do gier „WOLBROMIT", opony i dętki rowerowe etc., etc.

Filja w WARSZAWIE, ul. WIERZBOWA 9

Adres telegr.: „ANGLORUSSE", WARSZAWA. Telefony: 160-86 i 264-96

REPREZENTACJE I SKŁADY FABRYCZNE:

O. B. Dula, Katowice, ul. Kościuszki 44.
A. Gellnow, Poznań, Zwierzyniecka 10.
E. Fenyö, Kraków, ul. Pawia 8.
S. Schächter, Lwów, ul. Obertyńska 7.
Traub, Sosnowiec, ul. Targowa 12.
A. Schwalm, Łódź, Karolewska 1.
J. Traciński, Wilno, Mostowa 5.
Dąbski & Jawor, Lublin, Zamojska 18.
Danziger Treibriemenfabrik, Gdańsk, Pfefferstadt 56.